

OKVIRNI NASTAVNI PLAN I PROGRAM
za devetogodišnju osnovnu školu u
Federaciji Bosne i Hercegovine

RIJEČ IZDAVAČA

Okvirni zakon o osnovnom i srednjem obrazovanju u Bosni i Hercegovini (2003) utvrdio je i konkretizirao tok promjena u osnovnom odgoju i obrazovanju, a kantonalni zakoni koji su u toku 2004. godine s njim usklađeni, dali su pravnu osnovu za promjenu u osnovnom odgoju i obrazovanju i implementaciju tih promjena kroz zajedničke aktivnosti svih kantona, koje koordinira Federalno ministarstvo obrazovanja i nauke.

Federalno ministarstvo obrazovanja i nauke je 2003. godine preuzelo vodeću ulogu u kreiranju novog koncepta odgoja i obrazovanja u Federaciji Bosne i Hercegovine.

Formirano je Upravno tijelo za pripremu prijedloga strategije prelaska na devetogodišnje osnovno obrazovanje u Federaciji Bosne i Hercegovine koji su, slijedeći principe reformisane obrazovne politike, uradili Koncepciju devetogodišnjeg osnovnog obrazovanja, koja predstavlja prekretnicu i osnovu za temeljitu promjenu nastavnog plana i programa, metoda rada, poimanja uloge učenika i nastavnika u nastavnom procesu, a čija je srž u promjeni obrazovne paradigme da težište nije na onome što učitelj treba da predaje, već na onome šta dijete treba da zna.

Naglasak je stavljen na osiguranje i poticanje razvojnih efekata ranog učenja, kao ključnog faktora za razvoj sposobnosti učenja uopće, a učenik je postao aktivni subjekt procesa učenja, što mu je omogućeno programima učenja usmjerenim na dijete, u skladu sa obrazovnim praksama mnogih evropskih zemalja.

Koncepciju i nastavni plan devetogodišnje osnovne škole, kao i program razvoja osnovnog obrazovanja u Federaciji Bosne i Hercegovine uradila je Stručna komisija koja je rukovodila i koordinirala poslovima za pripremu i izradu prijedloga koncepcije devetogodišnjeg odgoja i obrazovanja, davala prijedloge za izmjenu i dopunu koncepcije devetogodišnje osnovne škole i nastavnih planova i programa, pratila rad drugih stručnih komisija i predlagala izmjene i dopune u nastavnom planu i programu, te saradivala sa ministarstvima obrazovanja i međunarodnim organizacijama uključenim u reformu obrazovanja u BiH.

Stručna komisija za izradu okvirnog nastavnog plana i programa, standarda i normativa za devetogodišnju osnovnu školu sa potkomisijama za bosanski, hrvatski, srpski jezik i književnost, matematiku, svoju okolinu, prirodu, kulturu življenja, društvo, historiju, geografiju, biologiju, informatiku, tehničku kulturu, hemiju, fiziku, engleski jezik, njemački jezik, francuski jezik, arapski jezik, likovnu kulturu, muzičku kulturu, tjelesni i zdravstveni odgoj i inkluzivno i specijalno obrazovanje, definisala je okvirni nastavni program za svaki predmet, kao osnovu, okvir za koncipiranje i realizaciju kantonalnih nastavnih programa, na osnovu kojih se ostvaruje nastavni proces u Federaciji Bosne i Hercegovine. Nastavni plan i program osnovne škole koncipiran je tako da omogućava kvalitetno obrazovanje za sve. Kao takav, on prepoznaje, priznaje, uvažava i odgovara na obrazovne potrebe, iskustva i interese svih učenika, bez obzira na pol, uzrast, etničku, socijalnu i vjersku pripadnost, sposobnosti, mogućnosti i ograničenja, uvažavajući, poštujući i razvijajući ljudska, dječja i obrazovna prava, obaveze i odgovornosti. On je inkluzivan, otvoren za djecu i odrasle, sa posebnim i drugim potrebama. Što se tiče upravljanja nastavnim planovima i programima, odgovornost za njegovo kreiranje i razvoj se dijeli između obrazovnih aktera svih nivoa, uključujući i nastavnike, učenike i njihove roditelje. Nastavni planovi i programi kantona integriraju u sebi opći dio - zajedničke jezgre i lokalne komponente, s tim da se zajednička jezgra nastavnih planova i programa sastoji od svih nastavnih planova i programa, sa što je moguće širim zajedničkim osnovama za sve nastavne predmete. On osigurava koheziju sistema osnovnog odgoja i obrazovanja u Bosni i Hercegovini, a lokalna komponenta daje mogućnost školama, općinama i kantonima da razviju vlastite programe, birajući sadržaje i područja učenja.

Nastavni planovi i programi pojedinih predmeta (silabusi) daju upute nastavnicima: šta treba podučavati (koja područja, oblasti treba podučavati), zašto to treba podučavati (koji su ciljevi i koncepti), kako to treba podučavati (koristeći različite metode i oblike prilagođene potrebama i interesima učenika) i kada to treba podučavati (razvojna primjerenost uzrastu, ciklusima).

Nastavni plan i program svakog predmeta sadrži argumentaciju uloge i značaja predmeta, ciljeve, očekivane ishode učenja, sadržaj, strategije učenja i nastave (didaktičko-metodičke upute) i smjernice za praćenje i ocjenjivanje. Dakle, nastavni plan i program devetogodišnjeg osnovnog obrazovanja okrenut je ka zadovoljavanju obrazovnih potreba svakog učenika. Svrha odgoja i

obrazovanja u savremenom društvu je poticanje i ostvarivanje povoljnih prilika za razvoj ljudskog bića tokom čitavog života, a čiji je smisao cjelovito lično učešće u intelektualnom, osjećajnom, tjelesnom, moralnom i duhovnom djelovanju koje upućuje pojedinca na ostvarivanje visoke kvalitete života. Novi model predviđa da je „krajnja svrha obrazovanja unapređenje kvalitete života” (Konceptija, 2004; 5), dok je dosadašnjem modelu obrazovanja primarna svrha bila „dostizanje individualnog nivoa spoznaja i potreba za dalje obrazovanje i osposobljavanje za život i rad” (NPP, 1999; 7).

Zato su promjene u odgoju i obrazovanju orijentisane na demokratizaciju i humanizaciju obrazovnog sistema, s fokusom na osposobljavanje učenika da zadovolji vlastite potrebe (preživljavanje, ljubav, moć, zabava i sloboda) i potrebe savremenog, demokratskog društva. Znanje i vještine se stiču obrazovanjem, a vrijednosti, stavovi i navike odgojem. Škole trebaju odgajati dobre ljude, a ne samo dobre učenike.

Imajući u vidu da su inicijalno obrazovanje i stalno profesionalno usavršavanje ključni faktori kvalitetnog obrazovanja i da u reformisanom obrazovanju nastavnik nije više samo posrednik znanja, nego savjetnik i pratilac učeniku na putu ka njegovoj većoj samostalnosti, ka „učenju otkrićem”, Komisija za izradu Nastavnog plana i programa stručnog usavršavanja nastavnika razredne i predmetne nastave, direktora/ravnatelja osnovnih škola, savjetnika i stručnih saradnika ministarstava i pedagoških zavoda u Federaciji Bosne i Hercegovine uradila je Model plana i programa stručnog usavršavanja, s namjerom da nastavnike obuča za kvalitetnu implementaciju reformisanih nastavnih planova i programa.

Komisija za praćenje i vrednovanje primjene koncepcije devetogodišnje osnovne škole i novih nastavnih programa uradila je temeljitu evaluaciju Koncepcije devetogodišnje osnovne škole i programskih sadržaja nastavnih planova i programa za prvu trijadu devetogodišnje osnovne škole, fokusirajući se na njihovo usklađivanje sa spoznajnim mogućnostima djeteta.

Koordinacijsko tijelo za provođenje i praćenje obrazovne reforme u Federaciji Bosne i Hercegovine usvojilo je navedene dokumente kao polazne modele za izradu i usvajanje kantonalnih dokumenata strateškog razvoja osnovnog odgoja i obrazovanja i općih i specifičnih sadržaja nastavnih planova i programa za devetogodišnju osnovnu školu.

Objavlivanjem ove publikacije krunisan je višegodišnji napor mnogobrojnih učesnika reforme osnovnog obrazovanja u Federaciji Bosne i Hercegovine, kojima Federalno ministarstvo obrazovanja i nauke izražava iskrenu zahvalnost sa uvjerenjem da će i dalje zajedno doprinosti reformi obrazovanja koja se neprestano modernizira, vodeći računa o psihofizičkoj ličnosti djeteta kojoj trebaju biti prilagođeni nastavni planovi i programi i o potrebi cjeloživotnog učenja kao imperativa današnjeg vremena i osnove konkurentnog tržišta rada, te da će se na taj način otvoriti novo poglavlje pogleda na ljudske resurse kao ključni koncept ekonomskog rasta.

Posebno se zahvaljujemo prof. dr. Muhidinu Džanki, Muneveri Selmanović, direktorici Pedagoškog zavoda Zenica i Jasminki Bujanović, savjetnici ministra za predškolsko i osnovno obrazovanje u Vladi Unsko-sanskog kantona što su pomogli u definisanju konačnog dokumenta „Okviri nastavnog plana i programa za devetogodišnju osnovnu školu”, koji će zasigurno biti tačka nadahnuća za budući razvoj i osavremenjavanje osnovne supstance odgojno-obrazovnog procesa - nastavnog programa u kojem predmetna fragmentarnost prerasta u koherentan sistem utemeljen na interdisciplinarnom pristupu i međusobnoj vertikalnoj i horizontalnoj povezanosti nastavnih sadržaja. Idući u susret vremenu u kojem će obrazovanje biti najmoćnije oružje u transformaciji obrazovnih politika želimo ovoj publikaciji plodan i efikasan život u rukama kreatora obrazovnih politika, nastavnika, učenika, roditelja i svih učesnika u nastavno-obrazovnom procesu.

Federalno ministarstvo obrazovanja i nauke

POPIS ČLANOVA UPRAVNOG TIJELA I KOMISIJA ZA IZRADU MODELA OKVIRNOG NASTAVNOG PLANA I PROGRAMA ZA DEVETOGODIŠNJE OSNOVNO OBRAZOVANJE U FEDERACIJI BOSNE I HERCEGOVINE

Na osnovu rješenja, broj 01-34-2329/03 od 26. 6. 2003. godine i broj 01-34-4637/03 od 28. 10. 2003. godine, zasnovano je Upravno tijelo za pripremu prijedloga strategije prelaska na devetogodišnje osnovno obrazovanje u Federaciji BiH u sljedećem sastavu:

1. **Alija Pirić**, Federalno ministarstvo obrazovanja i nauke, predsjedavajući Upravnog tijela;
2. **Viktor Marić**, Ministarstvo prosvjete, znanosti, kulture i športa, Zapadnohercegovački kanton, zamjenik predsjedavajućeg Upravnog tijela;
3. **Ekrem Hajrulahović**, Ministarstvo obrazovanja, nauke, kulture i sporta Bihać, član Upravnog tijela;
4. **Marko Nedić**, Ministarstvo obrazovanja, nauke i kulture, Posavski kanton, član Upravnog tijela;
5. **Hazim Halilović**, Ministarstvo obrazovanja, nauke, kulture i sporta Tuzlanskog kantona, član Upravnog tijela;
6. **Munevera Selmanović**, Ministarstvo obrazovanja, nauke, kulture i sporta Zeničko-dobojskog kantona, član Upravnog tijela;
7. **Murto Horo**, Ministarstvo obrazovanja, nauke, kulture i sporta Bosansko-podrinjskog kantona, član Upravnog tijela;
8. **Stipo Nakić**, Ministarstvo obrazovanja, nauke, kulture i sporta Srednjobosanskog kantona, član Upravnog tijela;
9. **Lidija Markotić**, OŠ Ilije Jakovljevića, Hercegovačko-neretvanski kanton, Mostar, član Upravnog tijela;
10. **Sretko Žmukić**, Ministarstvo obrazovanja i nauke, kantona Sarajevo, član Upravnog tijela;
11. **Filip Zmo**, Ministarstvo društvenih djelatnosti Kantona 10, član Upravnog tijela.

Rješenjem, broj 08-02-3965/07 od 17. 7. 2007. godine imenovana je stalna komisija - Upravno tijelo za pripremu prijedloga strategije prelaska na devetogodišnje osnovno obrazovanje u Federaciji BiH u sljedećem sastavu:

1. **Alija Pirić**, Federalno ministarstvo obrazovanja i nauke, predsjedavajući Upravnog tijela;
2. **Jasminka Bujanović**, Ministarstvo obrazovanja, nauke, kulture i sporta Bihać, član Upravnog tijela;
3. **Marko Nedić**, Ministarstvo obrazovanja, nauke i kulture, Posavski kanton, član Upravnog tijela;
4. **Munevera Selmanović**, Ministarstvo obrazovanja, nauke, kulture i sporta Zeničko-dobojskog kantona, član Upravnog tijela;
5. **Stipo Nakić**, Ministarstvo obrazovanja, nauke, kulture i sporta Srednjobosanskog kantona, član Upravnog tijela;
6. **Meliha Alić**, OŠ Ilije Jakovljevića, Hercegovačko-neretvanski kanton, Mostar, član Upravnog tijela;
7. **Mario Mikulić**, Ministarstvo prosvjete, znanosti, kulture i športa, Zapadnohercegovački kanton, član Upravnog tijela;
8. **Sretko Žmukić**, Ministarstvo obrazovanja i nauke, kantona Sarajevo, član Upravnog tijela;

9. **Tomislav Buljan**, Ministarstvo društvenih djelatnosti Kantona 10, član Upravnog tijela
10. **Mersija Jahić**, Ministarstvo obrazovanja, nauke, kulture i sporta Tuzlanskog kantona, član Upravnog tijela;
11. **Hasnija Muratović**, Prirodno-matematički fakultet Sarajevo, član Upravnog tijela;
12. **Nadija Bandić**, Federalno ministarstvo obrazovanja i nauke, član Upravnog tijela;
13. **Viktorija Mira Merlo**, spoljni saradnik Federalnog ministarstva obrazovanja i nauke, član Upravnog tijela.

Koncepciju i nastavni plan devetogodišnje osnovne škole, kao i program razvoja osnovnog obrazovanja u Federaciji Bosne i Hercegovine, izradila je Stručna komisija za izradu prijedloga koncepcije i nastavnog plana devetogodišnje osnovne škole i izradu programa razvoja osnovnog obrazovanja u Federaciji Bosne i Hercegovine, na osnovu Rješenja, broj 05-38-1323/05 od 11. 4. 2005. godine, i to u sljedećem sastavu:

1. **Marko Nedić**, Ministarstvo obrazovanja, nauke i kulture, Posavski kanton, koordinator Upravnog tijela;
2. **Jasminka Bujanović**, Ministarstvo obrazovanja, nauke i kulture, Unsko-sanski kanton Bihać, član Upravnog tijela;
3. **Ivo Jelušić**, Srednja škola Pere Zečevića, Posavski kanton, Odžak, član Upravnog tijela;
4. **Ediba Pozderović**, Pedagoški zavod, Tuzla, Tuzlanski kanton, član Upravnog tijela;
5. **Vahid Mulić**, Pedagoški zavod, Zenica, Zeničko-dobojski kanton, član Upravnog tijela;
6. **Ševala Vrpčić**, OŠ „Fahro Baščelija” Goražde, Bosansko-podrinjski kanton, član Upravnog tijela;
7. **Sulejman Ribo**, Ministarstvo obrazovanja, nauke, kulture i sporta Srednjobosanski kanton – Travnik, član Upravnog tijela;
8. **Marko Tokić**, Pedagoški fakultet, Mostar, Hercegovačko-neretvanski kanton, član Upravnog tijela;
9. **Ivan Tomas**, OŠ A. B. Šimića Drinovci, Zapadnohercegovački kanton, član Upravnog tijela;
10. **Safet Smajkić**, Pedagoška akademija, Sarajevo, Kanton Sarajevo, član Upravnog tijela.

Zadatak Stručne komisije je da rukovodi i koordinira poslovima za pripremu i izradu prijedloga koncepcije devetogodišnjeg odgoja i obrazovanja; daje prijedloge za izmjenu i dopunu koncepcije devetogodišnje osnovne škole i nastavnih planova i programa; prati rad drugih stručnih komisija, predlaže izmjene i dopune u nastavnom planu i programu; saraduje sa federalnim ministarstvom obrazovanja i nauke i međunarodnim organizacijama uključenim u reformu obrazovanja u BiH.

Posao izrade nastavnih planova i programa po kojima se ostvaruje nastavni proces u Federaciji Bosne i Hercegovine radila je Komisija za izradu Okvirnog nastavnog plana i programa **prve trijade** u Federaciji BiH na osnovu Rješenja o formiranju Stručne komisije za izradu okvirnog nastavnog plana i programa, standarda i normativa za devetogodišnju osnovnu školu sa potkomisijama, 05-38-1219/05 od 7. 4. 2005. godine.

Članovi Stručne komisije:

1. **Ekrem Hajrulahović**, Ministarstvo obrazovanja, nauke, kulture i sporta Bihać, koordinator Stručne komisije;
2. **Gabriela Bundalo**, OŠ Pazar, Tuzla, član Stručne komisije i koordinator Potkomisije za *matematiku*;
3. **Sabaheta Bijedić**, Međuopštinski pedagoški zavod, Mostar, član Stručne komisije i koordinator Potkomisije za *muzičku kulturu*;
4. **Ivan Madžar**, Pedagoški fakultet Sveučilišta u Mostaru, član Stručne komisije i koordinator Potkomisije za *moju okolinu*;
5. **Fatima Prohić**, Osnovna škola „Musa Ćazim Ćatić, Sarajevo, član Stručne komisije i koordinator Potkomisije za *likovnu kulturu*;
6. **Zehra Hubijar**, Pedagoška akademija, Sarajevo, član Stručne komisije i koordinator Potkomisije za *maternji jezik i književnost*;
7. **Vojka Komljenović**, Centar za odgoj i obrazovanje, edukaciju i rehabilitaciju mentalno retardirane djece „Vladimir Nazor“, Sarajevo, član Stručne komisije i koordinator Potkomisije za *inkluzivno i specijalno obrazovanje*;
8. **Milica Bešević**, Pedagoška akademija, Sarajevo, član Stručne komisije i koordinator Potkomisije za *tjelesni i zdravstveni odgoj*;
9. **Nada Hrasnica**, Pedagoška akademija Sarajevo, član Stručne komisije i koordinator Potkomisije za *engleski jezik*.

Članovi Potkomisije za *bosanski, hrvatski, srpski jezik i književnost*:

1. **Katica Krešić**, Pedagoški fakultet Sveučilište u Mostaru;
2. **Biljana Nikolić**, OŠ „Novi Travnik“ Novi Travnik;
3. **Esma Kapetanović**, OŠ „Novi grad“ Tuzla.

Članovi Potkomisije za *matematiku*:

1. **Marinko Pejić**, Pedagoška akademija Sarajevo;
2. **Denis Lasić**, Pedagoški fakultet Sveučilište Mostar;
3. **Enisa Mehić**, Pedagoški zavod, Zenica.

Članovi Potkomisije za *moju okolinu*:

1. **Sabira Mićanović**, OŠ „Brčanska malta“, Tuzla;
2. **Vahid Mulić**, Pedagoški zavod, Zenica;
3. **Jozo Ćurčić**, OŠ Vladmira Nazora Odžak.

Članovi Potkomisije za *likovnu kulturu*:

1. **Tihomir Zovko**, Pedagoški fakultet Sveučilište u Mostaru;
2. **Ragib Lubovac**, Pedagoška akademija Sarajevo;
3. **Sadina Sijerčić**, OŠ „Husein Efendija Đozo“ Goražde.

Članovi Potkomisije za *muzičku kulturu*:

1. **Selma Ferović**, Muzička akademija, Sarajevo;
2. **Berislav Džaja**, Muzička škola Livno;
3. **Refik Hodžić**, Umjetnička škola Bihać.

Članovi Potkomisije za *tjelesni i zdravstveni odgoj*:

1. **Mladen Kvesić**, Ministarstvo prosvjete, znanosti, kulture i sporta, Široki Brijeg;
2. **Samra Salibašić-Akšamija**, Osnovna škola Kovačići, Sarajevo;
3. **Milica Bešević**, Pedagoška akademija Sarajevo.

Članovi Potkomisije za *engleski jezik*:

1. **Sanja Hadžihajdić**, Pedagoški zavod Zenica;
2. **Dinko Jurić**, Gimnazija Fra Dominika Mandića, Široki Brijeg;
3. **Marina H. Avdić**, Katolički školski centar, Tuzla.

Članovi Potkomisije za *inkluzivno i specijalno obrazovanje*:

1. **Šaćira Mešalić**, Defektološki fakultet, Tuzla;
2. **Sadeta Zečić**, Zavod za specijalno obrazovanje i odgoj djece „Mjedenica” Sarajevo;
3. **Biljana Pejić**, Zavod za specijalno obrazovanje i odgoj djece „Mjedenica” Sarajevo;
4. **Imšir Zubović**, Centar za slušno oštećenu djecu Tuzla;
5. **Milenko Kordić**, Treća osnovna škola Mostar.

Zadatak članova Stručne komisije i njenih potkomisija je bio da:

- priprema i izrađuje modele okvirnog nastavnog plana i programa za prvi, drugi i treći razred devetogodišnje osnovne priprema i izrađuje modele okvirnog nastavnog plana i programa za prvi, drugi i treći razred devetogodišnje osnovne škole za djecu sa teškoćama u razvoju, koja se obrazuju u specijalnim odgojno-obrazovnim ustanovama;
- ostvaruje saradnju sa drugim stručnim komisijama i daje prijedloge i sugestije u vezi sa definiranjem strategije prelaska na devetogodišnje obavezno osnovno obrazovanje i edukaciju nastavnika, pedagoga i direktora osnovne škole;
- predlaže pedagoško-didaktičku literaturu za obuku nastavnika, pedagoga i direktora osnovne škole i saraduje sa Federalnim ministarstvom obrazovanja i nauke i međunarodnim organizacijama uključenim u reformu obrazovanja u BiH.

Okvirni nastavni plan i program za 4. razred devetogodišnje osnovne škole je izradila Stručna komisija na osnovu Rješenja o obrazovanju Stručne komisije za izradu okvirnog nastavnog plana i programa, standarda i normativa za devetogodišnju osnovnu školu sa potkomisijama, 03-38-2933/06 od 29. 5. 2006. godine.

Članovi stručne komisije su:

1. **Jasminka Bujanović**, Ministarstvo obrazovanja, nauke, kulture i sporta Bihać, koordinator Stručne komisije;
2. **Hasnija Muratović**, Prirodno-matematički fakultet, Sarajevo;
3. **Sabaheta Bijedić**, Međuopštinski pedagoški zavod, Mostar, član Stručne komisije i koordinator Potkomisije za *muzičku kulturu*;
4. **Gabrijela Bundalo**, OŠ Pazar, Tuzla, član Stručne komisije i koordinator Potkomisije za *matematiku*;

5. **Ivan Madžar**, Pedagoški fakultet Sveučilišta u Mostaru, član Stručne komisije i koordinator Potkomisije za *moju okolinu*;
6. **Fatima Prohić**, Osnovna škola „Musa Ćazim Ćatić“, Sarajevo, član Stručne komisije i koordinator Potkomisije za *likovnu kulturu*;
7. **Zehra Hubijar**, Pedagoška akademija, Sarajevo, član Stručne komisije i koordinator Potkomisije za *maternji jezik i književnost*;
8. **Vojka Komljenović**, Centar za odgoj i obrazovanje, edukaciju i rehabilitaciju mentalno retardirane djece „Vladimir Nazor“, Sarajevo, član Stručne komisije i koordinator Potkomisije za *inkluzivno i specijalno obrazovanje*;
9. **Milica Bešević**, Pedagoška akademija, Sarajevo, član Stručne komisije i koordinator Potkomisije za *tjelesni i zdravstveni odgoj*;
10. **Nada Hrasnica**, Pedagoška akademija Sarajevo, član Stručne komisije i koordinator Potkomisije za *engleski jezik*.

Članovi Potkomisije za **izradu nastavnog plana** devetogodišnje osnovne škole su:

1. **Marko Nedić**, Ministarstvo obrazovanja, nauke i kulture Posavskog kantona, Orašje;
2. **Safet Smajkić**, Pedagoška akademija, Sarajevo, Kanton Sarajevo;
3. **Vahid Mulić**, Pedagoški zavod, Zenica, Zeničko-dobojski kanton;
4. **Sulejman Ribo**, Ministarstvo obrazovanja, nauke, kulture i sporta, Srednjobosanski kanton, Travnik;
5. **Ševala Vrpčić**, OŠ „Fahro Baščelija“ Goražde, Bosansko-podrinjski kanton;
6. **Marko Tokić**, Pedagoški fakultet, Mostar, Hercegovačko-neretvanski kanton;
7. **Robert Onodi**, Pedagoški zavod, Tuzla.

Članovi Potkomisije za *bosanski, hrvatski, srpski jezik i književnost*:

1. **Katica Krešić**, Pedagoški fakultet Sveučilište u Mostaru;
2. **Biljana Nikolić**, OŠ „Novi Travnik“ Novi Travnik;
3. **Esma Kapetanović**, OŠ „Novi grad“ Tuzla;
4. **Olga Lekić**, OŠ „Jozo Gadžić-Čupo“, Stojkovići, Travnik.

Članovi Potkomisije za *matematiku*:

1. **Marinko Pejić**, Pedagoška akademija Sarajevo;
2. **Denis Lasić**, Pedagoški fakultet Sveučilište Mostar;
3. **Enisa Mehić**, Pedagoški zavod, Zenica

Članovi Potkomisije za *moju okolinu*:

1. **Sabira Mićanović**, OŠ „Brčanska malta“, Tuzla;
2. **Vahid Mulić**, Pedagoški zavod, Zenica;
3. **Irena Damjanović**, OŠ „Fra Ilije Starčevića“, Tolisa.

Članovi Potkomisije za *likovnu kulturu*:

1. **Tihomir Zovko**, Pedagoški fakultet Sveučilišta u Mostaru;
2. **Fikret Lukać**, Pedagoški zavod Sarajevo;
3. **Sadina Sijerčić**, OŠ „Husein Efendija Đozo“, Goražde.

Članovi Potkomisije za *muzičku kulturu*:

1. **Selma Ferović**, Muzička akademija, Sarajevo;
2. **Berislav Džaja**, Muzička škola Livno;
3. **Vesna Kečalović**, Umjetnička škola Bihać.

Članovi Potkomisije za *tjelesni i zdravstveni odgoj*:

1. **Mladen Kvesić**, Ministarstvo prosvjete, znanosti, kulture i sporta, Široki Brijeg;
2. **Samra Salibašić-Akšamija**, Osnovna škola Kovačići Sarajevo;
3. **Milica Bešević**, Pedagoška akademija Sarajevo.

Članovi Potkomisije za *engleski jezik*:

1. **Sanja Hadžihajdić**, Pedagoški zavod Zenica;
2. **Dinko Jurić**, Gimnazija Fra Dominika Mandića, Široki Brijeg;
3. **Marina H. Avdić**, Katolički školski centar, Tuzla;
4. **Esmeralda Iftić, prof.**, OŠ „Gornje Prekounje- Ripač“, Bihać.

Članovi Potkomisije za *njemački jezik*:

1. **Elvedina Bilajbegović**, Srednja poljoprivredna škola „Sanus futurum“, Sanski Most;
2. **Miloje Đurđević**, Filozofski fakultet, Sarajevo;
3. **Aldina Herić**, Gimnazija „Meša Selimović“, Tuzla;
4. **Memnuna Hasanica**, Pedagoški fakultet, Zenica.

Članovi Potkomisije za *francuski jezik*:

1. **Vlado Sučić**, Filozofski fakultet, Sarajevo;
2. **Melisa Begović**, Gimnazija, Zenica.

Članovi Potkomisije za *arapski jezik*:

1. **Mehmed Kudić**, Medresa „Džemaludin Čaušević“, Cazin;
2. **Esad Duraković**, Filozofski fakultet, Sarajevo.

Članovi Potkomisije za *specijalno obrazovanje i inkluziju*:

1. **Šaćira Mešalić**, Defektološki fakultet, Tuzla;
2. **Sadeta Zečić**, Zavod za specijalno obrazovanje i odgoj djece „Mjedenica“, Sarajevo;
3. **Nevenka Veljović**, Centar za slijepu i slabovidnu omladinu, Sarajevo;
4. **Imšir Zubović**, Centar za slušno oštećenu djecu Tuzla;
5. **Milenko Kordić**, Treća osnovna škola Mostar.

Okvirni nastavni plan i program za **5. razred devetogodišnje osnovne škole** je izradila Stručna komisija na osnovu Rješenja o obrazovanju Stručne komisije za izradu okvirnog nastavnog plana i programa, standarda i normativa za devetogodišnju osnovnu školu sa potkomisijama, 03-38-1343/07 od 16. 3. 2007. godine.

Članovi stručne komisije su:

1. **Jasminka Bujanović**, Ministarstvo obrazovanja, nauke, kulture i sporta Bihać, koordinator Stručne komisije i član Upravnog tijela;
2. **Zehra Hubijar**, Pedagoška akademija, Sarajevo;
3. **Marinko Pejić**, Pedagoška akademija, Sarajevo;
4. **Ivica Glibušić**, Pedagoški fakultet Sveučilišta u Mostaru;
5. **Vahid Mulić**, Pedagoški zavod, Zenica;
6. **Faiza Muštović**, Pedagoška akademija, Sarajevo;
7. **Željko Filipović**, Pedagoška akademija, Sarajevo;
8. **Selma Ferović**, Muzička akademija, Sarajevo;
9. **Milica Bešović**, Pedagoška akademija, Sarajevo;
10. **Nada Hrasnica**, Pedagoška akademija, Sarajevo;
11. **Zlata Maglajlija**, Filozofski fakultet, Sarajevo;
12. **Vasvija Ibrahimkadić**, Prva gimnazija, Sarajevo;
13. **Amir Dervišević**, Filozofski fakultet, Sarajevo;
14. **Vojka Komljenović**, Centar za odgoj i obrazovanje, edukaciju i rehabilitaciju mentalno retardirane djece.

Članovi Potkomisije za izradu nastavnog plana devetogodišnje osnovne škole su:

1. **Marko Nedić**, Ministarstvo obrazovanja, nauke i kulture Posavskog kantona, Orašje;
2. **Safet Smajkić**, Pedagoška akademija, Sarajevo, Kanton Sarajevo;
3. **Vahid Mulić**, Pedagoški zavod, Zenica, Zeničko-dobojski kanton;
4. **Sulejman Ribo**, Ministarstvo obrazovanja, nauke, kulture i sporta, Srednjobosanski kanton, Travnik;
5. **Ševala Vrpčić**, OŠ „Fahro Baščelija” Goražde, Bosansko-podrinjski kanton;
6. **Robert Onodi**, Pedagoški akademija, Tuzla.

Članovi Potkomisije za *bosanski, hrvatski, srpski jezik i književnost*:

1. **Zehra Hubijar** – koordinator;
2. **Katica Krešić** – Pedagoški fakultet Sveučilišta u Mostaru;
3. **Biljana Nikolić** – OŠ „Novi Travnik” Novi Travnik;
4. **Esma Kapetanović** – OŠ „Novi grad” Tuzla;
5. **Ivan Penava** – OŠ „Ivan Brić Mažuranić“, Humac, Ljubuški.

Članovi Potkomisije za *matematiku*:

1. **Marinko Pejić** – koordinator;
2. **Denis Lasić** – Pedagoški fakultet Sveučilište Mostar;
3. **Enisa Mehić** – Pedagoški zavod, Zenica;
4. **Jasna Lovrinović** – OŠ „Novi Travnik“, Novi Travnik.

Članovi Potkomisije za *društvo*:

1. **Ivica Glibušić** – koordinator;
2. **Miljenko Miloš** – Zavod za školstvo, Mostar;
3. **Zora Kudić** – OŠ „Ivan Goran Kovačić“, Livno;
4. **Slaven Ljubić** – OŠ „Kočerina“, Široki Brijeg.

Članovi Potkomisije za *prirodu*:

1. **Vahid Mulić** – koordinator,
2. **Mate Živković** – Zavod za školstvo i Federalno ministarstvo obrazovanja i nauke, Mostar;
3. **Marija Đukić** – OŠ „Ruđer Bošković“, Donja Mahala;
4. **Ankica Prskalo** – OŠ „Silvije Strahimir Kranjčević“, Mostar.

Članovi Potkomisije za *kulturu življenja*:

1. **Faiza Muštović** – koordinator,
2. **Hajrija Cokoja** – Pedagoški zavod Mostar, Mostar;
3. **Subhija Kapić** – „Druga osnovna škola“, Konjic;
4. **Razija Hamzabegović** – OŠ „Husino“ Tuzla.

Članovi Potkomisije za *likovnu kulturu*:

1. **Željko Filipović** – koordinator,
2. **Fatima Prohić** – OŠ „Musa Ćazim Ćatić“, Sarajevo;
3. **Elvedin Drkenda** – OŠ „Husein efendija Đozo“, Goražde.

Članovi Potkomisije za *muzičku kulturu*:

1. **Selma Ferović** – koordinator;
2. **Berislav Džaja** – Muzička škola, Livno;
3. **Vesna Kečalović** – Umjetnička škola, Bihać;
4. **Mirko Setkević** – OŠ „Novi Grad“, Tuzla.

Članovi Potkomisije za *tjelesni i zdravstveni odgoj*:

1. **Milica Bešević** – koordinator;
2. **Samir Palić** – OŠ „Jablanica“, Jablanica;
3. **Miro Marić** – Ministarstvo prosvjete, znanosti, kulture i sporta, Široki Brijeg.

Članovi Potkomisije za *engleski jezik*:

1. **Nada Hrasnica** – koordinator;
2. **Sanja Hadžihajdić** – član, Pedagoški zavod Zenica;
3. **Dinko Jurić** – član, Gimnazija Fra Dominika Mandića, Široki Brijeg;
4. **Marina H. Avdić** – član, Katolički školski centar, Tuzla.

Članovi Potkomisije za *njemački jezik*:

1. **Zlata Maglajića** – koordinator,
2. **Memnuna Hasanica** – Pedagoški fakultet, Zenica
3. **Enisa Mirvić** – OŠ „Hasan Kaimija“, Sarajevo.

Članovi Potkomisije za *francuski jezik*:

1. **Vasvija Ibrahimkadić** – koordinator;
2. **Melisa Begović** – Gimnazija, Zenica;
3. **Anica Majjić** – OŠ „Tin Ujević“, Vitina, Ljubuški.

Članovi Potkomisije za *arapski jezik*:

1. **Amir Dervišević** – koordinator;
2. **Mehmed Kudić** – Medresa „Džemaludin Čaušević“, Cazin, Unsko-sanski kanton.

Članovi Potkomisije za *specijalno obrazovanje i inkluziju*:

1. **Vojka Komljenović** – koordinator;
2. **Mirela Duranović** – Defektološki fakultet, Tuzla;
3. **Sadeta Zečić** – Zavod za specijalno obrazovanje i odgoj djece „Mjedena“ Sarajevo;
4. **Nevenka Veljović** – Centar za slijepu i slabovidnu omladinu, Sarajevo;
5. **Imšir Zubović** – Centar za slušno oštećenu djecu Tuzla;
6. **Milenko Kordić** – Treća osnovna škola Mostar.

Okvirni nastavni plan i program za 6. razred devetogodišnje osnovne škole je izradila Stručna komisija za izradu okvirnog nastavnog plana i programa, standarda i normativa za devetogodišnju osnovnu školu sa potkomisijama. Rješenjem, broj: 08-02-3965/07 od 17. 7. 2007. godine imenuje se Stalna komisija Upravnog tijela za pripremu i izradu prijedloga strategije prelaska na devetogodišnje osnovno obrazovanje, a članovi su:

1. **Alija Pirić**, Filozofski fakultet, Sarajevo;
2. **Jasminka Bujanović**, Ministarstvo obrazovanja, nauke, kulture i sporta Bihać, koordinator Stručne komisije;
3. **Marko Nedić**, Ministarstvo prosvjete, kulture i športa, Posavski kanton;
4. **Munevera Selmanović**, Ministarstvo obrazovanja, nauke i kulture, Zenica;
5. **Stipo Nakić**, Ministarstvo obrazovanja, nauke, kulture i sporta/športa, Srednjobosanski kanton;
6. **Meliha Alić**, Ministarstvo prosvjete, znanosti, kulture i športa, Hercegovačko-neretvanski kanton;
7. **Mario Mikulić**, Ministarstvo prosvjete, znanosti, kulture i športa, Zapadno-hercegovački kanton;
8. **Sretko Žmukić**, Ministarstvo obrazovanja i nauke, Sarajevo;
9. **Tomislav Buljan**, Ministarstvo znanosti, prosvjete, kulture i športa, Kanton 10;
10. **Mersija Jahić**, Ministarstvo obrazovanja, nauke, kulture i sporta, Tuzlanski kanton;
11. **Hasnija Muratović**, Prirodno-matematički fakultet, Sarajevo;
12. **Nadija Bandić**, Federalno ministarstvo obrazovanja i nauke;
13. **Viktorija Mira-Merlo**, spoljni saradnik Federalnog ministarstva obrazovanja i nauke.

Članovi stručne komisije su:

1. **Jasminka Bujanović**, Ministarstvo obrazovanja, nauke, kulture i sporta Bihać, koordinator Stručne komisije i član Upravnog tijela;
2. **Muhidin Džanko**, Filozofski fakultet, Sarajevo;
3. **Selma Ferović**, Muzička akademija, Sarajevo;
4. **Enes Duvnjaković**, Prirodno-matematički fakultet, Tuzla;
5. **Željko Filipović**, Pedagoška akademija, Sarajevo;
6. **Enes Pelidija**, Filozofski fakultet, Sarajevo;

7. **Vojka Komljenović**, Centar za odgoj i obrazovanje, edukaciju i rehabilitaciju mentalno retardirane djece;
8. **Milica Bešović**, Pedagoška akademija, Sarajevo;
9. **Samka Hadžihasanović-Mithat**, II Gimnazija, Sarajevo;
10. **Zlata Maglajlija**, Filozofski fakultet, Sarajevo;
11. **Vasvija Ibrahimkadić**, Prva gimnazija, Sarajevo;
12. **Amir Dervišević**, Filozofski fakultet, Sarajevo;
13. **Muriz Spahić**, Prirodno-matematički fakultet, Sarajevo;
14. **Rifat Škrilj**, Prirodno-matematički fakultet, Sarajevo;
15. **Milan Cvijetinović**, Filozofski fakultet, Tuzla;
16. **Avdo Voloder**, Mašinski fakultet, Sarajevo;
17. **Nadija Bandić**, sekretar Komisije, Federalno ministarstvo obrazovanja i nauke;
18. **Fikreta Haračić**, operativna podrška Komisiji, Federalno ministarstvo obrazovanja i nauke.

Članovi Potkomisije za *bosanski, hrvatski, srpski jezik i književnost*:

1. **Muhidin Džanko**, Filozofski fakultet, Sarajevo;
2. **Katica Krešić**, Pedagoški fakultet Sveučilišta u Mostaru;
3. **Biljana Nikolić**, OŠ „Novi Travnik” Novi Travnik.

Članovi Potkomisije za *matematiku*:

1. **Enes Duvnjaković**, Prirodno-matematički fakultet, Sarajevo;
2. **Enisa Mehić**, Pedagoški zavod – Zenica;
3. **Jasna Lovrinović**, OŠ „Novi Travnik“, Novi Travnik.

Članovi Potkomisije za *historiju*:

1. **Enes Pelidija**, Filozofski fakultet, Sarajevo;
2. **Aida Kovačević**, Pedagoški zavod, Mostar;
3. **Maja Đuretić**, Prva osnovna škola, Zavidovići.

Članovi Potkomisije za *geografiju*:

1. **Ivan Madžar**, Sveučilište u Mostaru;
2. **Miralem Marić**, Pedagoški zavod Mostar;
3. **Jesenska Vasić-Pujo**, Druga gimnazija, Sarajevo.

Članovi Potkomisije za *biologiju*:

1. **Dubravka Šoljan**, Prirodno-matematički fakultet, Sarajevo;
2. **Hajrija Cokoja**, Pedagoški zavod, Mostar;
3. **Marija Đukić**, OŠ „Ruđer Bošković“, Donja Mahala, Orašje.

Članovi Potkomisije za *engleski jezik*:

1. **Samka Hadžihasanović-Mithat**, Druga gimnazija, Sarajevo;
2. **Dževahira Arslanagić**, Filozofski fakultet, Sarajevo;
3. **Marina H. Avdić**, OŠ „Sveti Franjo“, Tuzla.

Članovi Potkomisije za *njemački jezik*:

1. **Zlata Maglajić**, Filozofski fakultet, Sarajevo;
2. **Memnuna Hasanica**, Pedagoški zavod, Zenica;
3. **Katarina Petrović**, Sarajevo.

Članovi Potkomisije za *francuski jezik*:

1. **Vasvija Ibrahimkadić**, Prva gimnazija, Sarajevo;
2. **Melisa Begović**, Gimnazija, Zenica;
3. **Selma Babović**, Druga gimnazija, Sarajevo.

Član Potkomisije za *arapski jezik*:

1. **Amir Dervišević**, Filozofski fakultet, Sarajevo;
2. **Mehmed Kudić**, Medresa „Džemaludin Čaušević“, Cazin, Unsko-sanski kanton.

Članovi Potkomisije za *muzičku kulturu*:

1. **Selma Ferović**, Muzička akademija, Sarajevo;
2. **Berislav Džaja**, Muzička škola, Livno;
3. **Vesna Kečalović**, Umjetnička škola, Bihać.

Članovi Potkomisije za *likovnu kulturu*:

1. **Željko Filipović**, Pedagoška akademija, Sarajevo;
2. **Irfan Handukić**, Likovna akademija, Sarajevo;
3. **Fatima Prohić**, OŠ „Musa Ćazim Ćatić“, Sarajevo.

Članovi Potkomisije za *tjelesni i zdravstveni odgoj*:

1. **Milica Bešević**, Pedagoška akademija, Sarajevo;
2. **Muris Hadžikadunić**, Fakultet sporta i tjelesnog odgoja, Sarajevo;
3. **Samir Palić**, OŠ „Jablanica“, Jablanica.

Članovi Potkomisije za *informatiku*:

1. **Milan Cvijetinović**, Filozofski fakultet, Tuzla;
2. **Edin Hadžikadunić**, Pedagoški zavod, Zenica;
3. **Lejla Dizdarević**, OŠ „Safvet beg Bašagić“, Sarajevo.

Članovi Potkomisije za *tehničku kulturu*:

1. **Avdo Voloder**, Mašinski fakultet, Sarajevo;
2. **Enes Šurković**, Pedagoški zavod, Zenica;
3. **Robert Onodi**, Pedagoški zavod, Tuzla.

Članovi Potkomisije za *specijalno obrazovanje i inkluziju*:

1. **Vojka Komljenović**, Centar za odgoj i rehabilitaciju mentalno retardirane djece, djece oboljele od autizma i cerebralne paralize „Vladimir Nazor“, Sarajevo;
2. **Mirela Duranović**, Defektološki fakultet, Tuzla;

3. **Sadeta Zečić**, Zavod za specijalno obrazovanje i odgoj djece „Mjedenaica” Sarajevo;
4. **Nevenka Veljović**, Centar za slijepu i slabovidnu omladinu, Sarajevo;
5. **Imšir Zubović**, Centar za slušno oštećenu djecu Tuzla;
6. **Milenko Kordić**, Treća osnovna škola Mostar.

Okvirni nastavni plan i program za sedmi, osmi i deveti razred devetogodišnje osnovne škole izradila je Stručna komisija na osnovu Rješenja o obrazovanju Stručne komisije za izradu okvirnog nastavnog plana i programa, standarda i normativa za devetogodišnju osnovnu školu sa potkomisijama, 04-38-4551/08 od 1. 4. 2008. godine.

Članovi ove stručne komisije su:

1. **Jasminka Bujanović**, Ministarstvo obrazovanja, nauke, kulture i sporta, Bihać;
2. **Muhidin Džanko**, Filozofski fakultet, Sarajevo;
3. **Enes Duvnjaković**, Prirodno-matematički fakultet, Tuzla;
4. **Dubravka Šoljan**, Prirodno-matematički fakultet, Sarajevo;
5. **Enes Pelidija**, Filozofski fakultet, Sarajevo;
6. **Ivan Madžar**, Prirodno-matematički fakultet, Mostar;
7. **Dževahira Arslanagić**, Filozofski fakultet, Sarajevo;
8. **Hasnija Muratović**, Prirodno-matematički fakultet, Sarajevo;
9. **Meliha Zejnilagić-Hajrić**, Prirodno-matematički fakultet, Sarajevo;
10. **Zlata Maglajlija**, Filozofski fakultet, Sarajevo;
11. **Vasvija Ibrahimkadić**, Prva gimnazija, Sarajevo;
12. **Amir Dervišević**, Filozofski fakultet, Sarajevo;
13. **Selma Ferović**, Muzička akademija, Sarajevo;
14. **Irfan Handukić**, Likovna akademija, Sarajevo;
15. **Milica Bešović**, Pedagoška akademija, Sarajevo;
16. **Milan Cvijetinović**, Filozofski fakultet, Tuzla;
17. **Avdo Voloder**, Mašinski fakultet, Sarajevo;
18. **Vojka Komljenović**, Centar za odgoj i obrazovanje, edukaciju i rehabilitaciju mentalno retardirane djece.

Članovi potkomisija su:

Članovi Potkomisije za *bosanski, hrvatski, srpski jezik i književnost*:

1. **Muhidin Džanko**, koordinator;
2. **Katica Krešić**, Pedagoški fakultet Sveučilišta u Mostaru;
3. **Biljana Nikolić**, OŠ „Novi Travnik” Novi Travnik.

Članovi Potkomisije za *matematiku*:

1. **Enes Duvnjaković**, koordinator;
2. **Enisa Mehić**, Pedagoški zavod, Zenica;
3. **Darija Burić**, OŠ „Ilidža“, Sarajevo.

Članovi Potkomisije za *historiju*:

1. **Enes Pelidija**, koordinator;
2. **Aida Kovačević**, Pedagoški zavod, Mostar;
3. **Maja Đuretić**, Prva osnovna škola, Zavidovići.

Članovi Potkomisije za *geografiju*:

1. **Ivan Madžar**, koordinator;
2. **Miralem Marić**, Pedagoški zavod Mostar;
3. **Jesenska Vasić-Pujo**, Druga gimnazija, Sarajevo.

Članovi Potkomisije za *biologiju*:

1. **Dubravka Šoljan**, koordinator;
2. **Hajrija Cokolja**, Pedagoški zavod, Mostar;
3. **Marija Đukić**, OŠ „Ruđer Bošković“, Donja Mahala, Orašje.

Članovi Potkomisije za *engleski jezik*:

1. **Dževahira Arslanagić**, koordinator;
2. **Samka Hadžihasanović-Mithat**, Druga gimnazija, Sarajevo;
3. **Marina H. Avdić**, OŠ „Sveti Franjo“, Tuzla.

Članovi Potkomisije za *njemački jezik*:

1. **Zlata Maglajlija**, koordinator;
2. **Memnuna Hasanica**, Pedagoški zavod, Zenica;
3. **Katarina Petrović**, Srednja škola „Fra Slavko Barbarić“, Mostar.

Članovi Potkomisije za *francuski jezik*:

1. **Vasvija Ibrahimkadić**, koordinator;
2. **Melisa Begović**, Gimnazija, Zenica;
3. **Selma Babović**, Druga gimnazija, Sarajevo.

Član Potkomisije za *arapski jezik*:

1. **Amir Dervšević**, koordinator;
2. **Mehmed Kudić**, Medresa „Džemaludin Čaušević“, Cazin, Unsko-sanski kanton.

Članovi Potkomisije za *muzičku kulturu*:

1. **Selma Ferović**, koordinator;
2. **Berislav Džaja**, Muzička škola, Livno;
3. **Vesna Kečalović**, Umjetnička škola, Bihać.

Članovi Potkomisije za *likovnu kulturu*:

1. **Irfan Handukić**, koordinator;
2. **Željko Filipović**, Pedagoška akademija, Sarajevo;
3. **Fatima Prohić**, OŠ „Musa Ćazim Ćatić“, Sarajevo.

Članovi Potkomisije za *tjelesni i zdravstveni odgoj*:

1. **Milica Bešević**, koordinator;
2. **Muris Hadžikadunić**, Fakultet sporta i tjelesnog odgoja, Sarajevo;
3. **Samir Palić**, OŠ „Jablanica“, Jablanica.

Članovi Potkomisije za *informatiku*:

1. **Milan Cvijetinović**, koordinator;
2. **Edin Hadžikadunić**, Pedagoški zavod, Zenica;
3. **Lejla Dizdarević**, OŠ „Safvet beg Bašagić“, Sarajevo.

Članovi Potkomisije za *tehničku kulturu*:

1. **Avdo Voloder**, koordinator;
2. **Enes Šurković**, Pedagoški zavod, Zenica;
3. **Robert Onodi**, Pedagoški zavod, Tuzla.

Članovi Potkomisije za *hemiju*:

1. **Meliha Zejnilagić-Hajrić**, koordinator;
2. **Stana Rotim**, Medicinska škola, Mostar;
3. **Šemso Maslić**, OŠ „Gračanica“, Gračanica.

Članovi Potkomisije za *fiziku*:

1. **Hasnija Muratović**, koordinator;
2. **Nada Gabela**, Prirodno-matematički fakultet, Sarajevo;
3. **Safija Džiber**, Šesta osnovna škola, Mostar.

Članovi Potkomisije za *specijalno obrazovanje i inkluziju*:

1. **Vojka Komljenović**, koordinator;
2. **Mirela Duranović**, Defektološki fakultet, Tuzla;
3. **Sadeta Zečić**, Zavod za specijalno obrazovanje i odgoj djece „Mjedenica“ Sarajevo;
4. **Nevenka Veljović**, Centar za slijepu i slabovidnu omladinu, Sarajevo;
5. **Imšir Zubović**, Centar za slušno oštećenu djecu Tuzla;
6. **Milenko Kordić**, Treća osnovna škola Mostar.

U V O D

Reforma sistema odgoja i obrazovanja u Bosni i Hercegovini zahtijeva promjene u svim važnim segmentima tog sistema: promjenu nastavnih planova, osmišljeniji izbor sadržaja programa, usmjeravanje pažnje na sadržaje koji su važni u temeljnom obrazovanju (kao priprema za život i osnova za nastavak školovanja u srednjoj školi), promjenu metoda rada u nastavnom i vannastavnom radu, poboljšanje kvaliteta komunikacije među svim učesnicima odgojno-obrazovnog procesa. **Reforma u prvi plan stavlja dječiju dobrobit**, dobrobit zajednice, humaniziranje škole i razvijanje senzibiliteta u pristupima djetetu.

U Bosni i Hercegovini prelazi se na devetogodišnje obavezno osnovno obrazovanje u skladu sa iskustvima kvalitetne pedagoške prakse u zemljama Evrope i svijeta. U dijelu Federacije Bosne i Hercegovine taj prelazak je počeo školske 2004/2005., a proces je okončan školske 2009/2010. godine kada je devetogodišnje osnovno obrazovanje uvedeno u cijeloj Federaciji Bosne i Hercegovine. Spomenute promjene su neminovne, jer se svijet u kojem će živjeti djeca mijenja četiri puta brže od naših škola. Promjene u sistemu odgoja i obrazovanja prilika su da se otklone uočene slabosti postojeće osnovne škole i stvori temelj za njenu modernizaciju i poboljšanje kvalitete, te veća demokratizacija i humanizacija našeg obrazovnog sistema općenito.

S obzirom na činjenicu da je svaka reforma dugotrajan proces, potrebno je mnogo obazrivosti i postupnosti u uvođenju promjena. Prije svega valja procijeniti šta će svaki korak u reformi izazvati u školi, među nastavnicima, djecom, roditeljima. Treba sačuvati naša dosadašnja pozitivna pedagoška iskustva, vrijedne elemente ukupnog pedagoškog nasljeđa, ali i prihvatiti ideje iz svijeta, a koje poboljšavaju kvalitet sistema odgoja i obrazovanja. U svemu je važno imati kriterij selektivnosti s obzirom na već evidentne spoznaje da su se neki modeli organizacije nastavnog rada pokazali uspješnijim i prihvatljivijim od drugih modela. Nužno je naći mjeru između novog i onog što je već dobilo pozitivnu potvrdu u školama. Treba imati na umu ukupne efekte promjena: da li će zbuniti, dezorijentirati, izazvati otpore, ili će od početka pridobiti za saradnju i motivirati da svi učesnici reforme i sami prihvate promjene s ciljem da mijenjaju odgojno-obrazovni proces, ali i utiču na kvalitet življenja. Već je naglašeno da smo se opredijelili za pristup koji podrazumijeva oprez i obazrivost jer je nedopustivo eksperimentisati na djeci koja su najdragocjeniji resurs svake zemlje. Izabrali smo pristup koji osigurava realizaciju potrebnih priprema za uvođenje promjena, koji neće izazvati poremećaje u školama, a to znači da smo krenuli od uvođenja promjena na samom početku školovanja i u prvoj godini samo u prvom razredu. To znači da se promjene odnose na generaciju upisanih učenika u školskoj 2004/2005. godini. Reforma prati ovu generaciju, te je prilika da se lagano i sistematično uvode promjene posredstvom priprema onih koji će te promjene realizirati.

Sama činjenica da šestogodišnje dijete postaje školskim obveznikom za sobom povlači promjenu svih važnih segmenata odgojno-obrazovnog procesa, s posebnim naglaskom da mnogo djece nije obuhvaćeno predškolskim odgojem pa im škola postaje prvo mjesto šire društvene socijalizacije. Ne može biti riječi o prilagođavanju ranijih programa, preuzimanju ili bilo kakvim drugim vidovima improvizacije. To su novi sadržaji prilagođeni karakteristikama šestogodišnjeg djeteta.

Nastavni plan i program za devetogodišnju osnovnu školu, nudi prije svega savremene programske ciljeve i sadržaje učenja svih nastavnih predmeta koji su prilagođeni interesima, potrebama i sposobnostima djece u osnovnoj školi, imajući u vidu njihove tjelesne, kognitivne, emocionalne i duhovne sposobnosti.

PRISTUP KONCEPCIJI DEVETOGODIŠNJEG OSNOVNOG OBRAZOVANJA

Osnovni principi Konceptije

U skladu sa iskustvima evropskih zemalja i postignuća pedagoških nauka, koncept je zasnovan na slijedećem:

- Pravo sve djece na osnovno obrazovanje u skladu sa Konvencijom o dječjim pravima;
- Obaveznost i besplatnost osnovne škole;
- Jačanje odgojne funkcije osnovne škole;
- Demokratizacija i depolitizacija obrazovanja;
- Decentralizacija, autonomija i odgovornost;
- Jednakost i pravičnost u obrazovanju;
- Usklađenost sa modernim koncepcijama osnovne škole i kompatibilnost standarda u obrazovanju sa zemljama Evropske unije;
- Aktivno učešće lokalne sredine u radu škole (roditelja, lokalne zajednice, udruženja);
- Cjelovitost razvoja individue: kognitivnog, afektivnog, psihomotornog i voljnog;
- Sloboda, solidarnost i kompetencija u razvoju pojedinca, uvažavanje individualnih karakteristika i različitosti;
- Ubrzano napredovanje učenika;
- Općeobrazovnost i cjelovitost znanja;
- Orijentacija na ishode odgoja i obrazovanja;
- Naučna utemeljenost obrazovanja kao doživotnog procesa (cjeloživotno učenje).

Promjene koje donosi reforma osnovne škole

Razumijevanje procesa promjena u osnovnoj školi prva je i osnovna pretpostavka ljudske sklonosti prema tim promjenama. Spremnost, otvorenost ka promjenama bitan je preduvjet uspjeha bilo koje promjene. Za uspješan proces promjena nužne su slijedeće pretpostavke:

- Promjena od vrha prema dnu, i od dna prema vrhu (izaziva više angažmana i trajnija je od autokratskog, centraliziranog pristupa);
- Promjene malo kad uključuju samo jednu inovaciju (ono što želite promijeniti tako je usađeno u sistem interaktivnih djelovanja da će, promijenite li jednu stvar, vjerojatno doći do drugih promjena), a fokus promjena je slijedeći:
  - individualizacija i bavljenje kompletnim djetetom,
  - promjena odnosa nastavnik - učenik,
  - savremene metode nastave,
  - promjena atmosfere u učionici,
  - institucionalne i sistemske promjene,
  - izrada novog nastavnog plana i programa,
  - uključivanje roditelja.

Djelotvorna promjena iziskuje vremena, stoga je upornost nužna (čak i promjene umjerenog obima mogu trajati tri-pet godina), te se u tom smislu fokus promjena stavlja na sljedeće:

- Upis u školu djece mlađe hronološke dobi (sa 5,5 godina), polazak u školu sa 6 godina;
- Osnovna škola traje devet godina (a ne osam);
- Deveta godina školovanja uvodi se za šestogodišnjake, a ne za petnaestogodišnjake;
- Osnovna škola je obavezna i neselektivna za svu djecu bez obzira na razlike u sposobnostima;
- Novi nastavni plan i program za sve razrede, od I-IX razreda;
- Temeljna znanja i vještine su u funkciji globalnog razvoja i globalnih interesa;
- Naglašenije afirmiranje novih i fleksibilnijih metoda učenja koje mijenjaju poziciju učenika u nastavi;
- Inkluzivno obrazovanje posmatrano mnogo šire kao proces uklanjanja prepreka u učenju i učešću za sve učenike;

- Povećana saradnja škole, nastavnika i svih zaposlenih, kao i zajednice u kojoj škola djeluje;
- Devetogodišnja osnovna škola osigurat će temeljna znanja i vještine za uspješan nastavak školovanja u srednjoj školi;
- Visokoškolsko obrazovanje za sve profile nastavnika će raditi na uspostavljanju balansa u zastupljenosti stručnih, te didaktičko-metodičkih i pedagoško-psiholoških sadržaja u edukaciji nastavnika.

Od onih koji će nositi te promjene, a to su **nastavnici**, ovisit će kojom brzinom će teći uspostavljeni proces promjene škole i proces obrazovanja. Zato je itekako važno pitanje kako nastavnici razumiju devetogodišnje obavezno osnovno školovanje. Populacija šestogodišnjaka je izuzetno **heterogena** (individualne razlike u tjelesnoj, mentalnoj, socijalnoj i emocionalnoj razvijenosti, različita iskustva i predznanja itd.). No, bez obzira na veliku raznolikost kod svih je zajedničko da imaju znatne potencijale i mogućnosti ranog učenja. Ovi potencijali se najbolje mogu iskoristiti spuštanjem granice upisa u osnovnu školu. Novom koncepcijom treba sačuvati pozitivno iskustvo i tradiciju postojeće organizacije škole, a unaprijediti njene najslabije tačke.

Ishodi i kompetencije odgoja i obrazovanja

- Učenička pismenost u širem smislu riječi (čitanje i pisanje, numerička i informatička pismenost, medijska kultura);
- Ovladavanje osnovnim znanjima dva strana jezika;
- Jasna predstava o značaju nauke i tehnologije u savremenom životu;
- Posjedovanje ličnih vještina (mogućnost donošenja odluka, sposobnost uspješnog nošenja s teškoćama u životu, briga o vlastitom zdravlju i zdravlju drugih, razvijenost pozitivnih navika, human odnos prema svakom živom biću);
- Spremnost učenika za prihvatanje uloge odgovornog građanina (koliko cijeni kulturu i običaje drugih ljudi, koliko zastupa jednakost i pravdu, koliko utiče na atmosferu mira i tolerancije u zajednici);
- Sposobnost kritičkog mišljenja i uspješnog rješavanja problema;
- Sposobnost pozitivne komunikacije;
- Razlike na nivou postignuća na početku i na kraju devetogodišnjeg odgoja i obrazovanja.

Svemu treba dodati estetsku dimenziju, likovnu i muzičku pismenost i sposobnost pojedinca da zna napraviti izbor u skladu s kriterijima lijepog u svim sadržajima.

Plan i program nastavnih predmeta sadrži slijedeće elemente:

- Uloga i značaj nastavnog predmeta;
- Cilj izučavanja, odgojno-obrazovni ciljevi;
- Sadržaji;
- Očekivani rezultati učenja;
- Indikatori uspješnosti;
- Objašnjenja i didaktičko-metodičke napomene;
- Smjernice za praćenje napredovanja učenika, procjenjivanje nivoa postignuća.

U skladu s Koncepcijom devetogodišnjeg obaveznog odgoja i obrazovanja, nastavni planovi i programi kantona sastoje se od **općeg dijela - zajedničke jezgre** i **posebnog dijela - lokalne komponente**.

Zajednička jezgra

Zajednička jezgra su sadržaji pojedinih nastavnih predmeta bez kojih predmet ne može postojati (primjereni uzrastu učenika), pojmovi koji daju identitet nastavnom predmetu. Tu su i sadržaji koji osiguravaju kvalitetnu i korektnu informaciju o onima koji su pored nas i sa nama (umjetnička, naučna, tehnička ostvarenja, rezultati u kulturi i kulturnom nasljeđu, običaji). Zajednička jezgra

osigurava transparentnost unutar školskog sistema u različitim dijelovima u Bosni i Hercegovini i Federaciji Bosne i Hercegovine.

Važno je istaći da se pri odabiru sadržaja, općenito vodilo računa da oni budu što više uporedivi i kompatibilni sa sadržajima učenja u zemljama evropske zajednice na tom nivou obrazovanja.

Lokalna komponenta

Ovaj dio programa daje mogućnost školama, općinama i kantonima da razviju vlastite programe, birajući sadržaje i područja učenja koji su specifični za lokalnu zajednicu.

Za izradu nastavnog plana i programa korištena je sljedeća metodologija:

- Sadržajna i vremenska raspodjela programskih sadržaja po pojedinim nastavnim predmetima, oblastima i temama;
- Određeni su opći ishodi učenja u osnovnoj školi i u okviru toga, ishodi učenja svakog nastavnog predmeta;
- Date su smjernice za organizaciju nastave i strategije učenja, kao i praćenja i ocjenjivanja učenika;
- Određeni su indikatori uspješnosti za svaki predmet.

Rad sa učenicima sa posebnim obrazovnim potrebama

Za učenike sa posebnim obrazovnim potrebama, odnosno učenike koji nailaze na prepreke u učenju i učešću, razvijaju se prilagođeni programi. Prilagođavanje podrazumijeva modifikaciju programa redovne nastave u skladu sa sposobnostima, iskustvom, motivaciji, emocionalnoj i socijalnoj zrelosti, kao i drugim važnim osobinama (kvalitetu pažnje, istrajnosti u radu, samokontroli) svakog pojedinog učenika. Pri tome se prevashodno vodi računa o potencijalima učenika i mogućnostima za razvoj, a ne samo na identificiranju problema ili smetnji. Individualno prilagođeni program, kao i plan rada, razvijaju zajedno nastavnik i stručni tim za podršku učenika sa posebnim potrebama na nivou škole uz učešće roditelja.

**MODEL OKVIRNOG NASTAVNOG PLANA
ZA DEVETOGODIŠNJU OSNOVNU ŠKOLU**

Obrazovne oblasti i programi	Predmeti obavezni / izborni	Zastupljenost nastavnih časova sedmično po trijadama									Ukupno nastave
		I trijada			II trijada			III trijada			
		I	II	III	IV	V	VI	VII	VIII	IX	
<i>Jezici</i>	B/H/S jezik i književnost	3	4	4	5	5	5	4	4	4	38
	Prvi strani jezik	-	-	2	3	3	2	2	2	2	16
	Drugi strani jezik	-	-	-	-	-	2	2	2	2	8
<i>Društvene nauke</i>	Moja okolina	2	3	3	3	-	-	-	-	-	11
	Društvo	-	-	-	-	1	-	-	-	-	1
	Kultura življenja	-	-	-	-	2	-	-	-	-	2
	Historija/povijest	-	-	-	-	-	1	2	1	2	6
<i>Prirodne nauke i matematika</i>	Matematika	2	3	3	4	4	4	4	4	4	32
	Priroda	-	-	-	-	2	-	-	-	-	2
	Biologija	-	-	-	-	-	1	2	1	2	6
	Geografija/zemljopis	-	-	-	-	-	2	2	1	1	6
	Fizika	-	-	-	-	-	-	1	2	2	5
	Hemija/kemija	-	-	-	-	-	-	-	2	2	4
<i>Tehnika i informatičke tehnologije</i>	Osnove tehnike	-	-	-	-	1	-	-	-	-	1
	Tehnička kultura	-	-	-	-	-	1	1	2	1	5
	Informatika	-	-	-	-	-	2	2	-	-	4
<i>Umjetnosti</i>	Likovna kultura	2	2	2	2	1	1	1	1	1	13
	Muzička/glazbena kultura	2	2	2	2	1	1	1	1	1	13
<i>Tjelesni i zdravstveni odgoj</i>	Tjelesni i zdravstveni odgoj	2	2	2	2	2	2	2	2	2	18
Ukupno redovna nastava		13	16	18	21	22	24	26	25	26	191
<i>Izborni predmet</i>	Vjeronauka/vjeronauk										

Napomena: Broj nastavnih časova za vjeronauku, dopunske/dodatne programe, vannastavne aktivnosti, odjeljensku zajednicu, eventualno neki novi predmet (izborni, fakultativni) odredit će se na kantonalnom nivou, u skladu s mogućnostima o kojima je riječ u Konceptiji.

OKVIRNI NASTAVNI PLAN I PROGRAM
za prvi razred devetogodišnje osnovne škole

**OKVIRNI NASTAVNI PLAN ZA PRVI RAZRED
DEVETOGODIŠNJE OSNOVNE ŠKOLE**

REDNI BROJ	<i>OBAVEZNI NASTAVNI PREDMETI</i>	SEDMIČNI BROJ NASTAVNIH ČASOVA	GODIŠNJI BROJ NASTAVNIH ČASOVA
1.	Bosanski, hrvatski, srpski jezik i književnost	3	102
2.	Matematika	2	68
3.	Moja okolina	2	68
4.	Muzička kultura	2	68
5.	Likovna kultura	2	68
6.	Tjelesni i zdravstveni odgoj	2	68
UKUPNO:		13	442
Izborni, fakultativni predmeti			

Napomena: Broj nastavnih časova za vjeronauku, dopunske/dodatne programe, vannastavne aktivnosti, odjeljensku zajednicu, eventualno neki novi predmet (izborni, fakultativni) odredit će se na lokalnom nivou, u skladu s mogućnostima o kojima je riječ u Konceptiji.

Bosanski, hrvatski, srpski jezik i književnost
(102 nastavna časa)

Globalne naznake dinamike usvajanja elementarne pismenosti

Radi orijentacije u kreiranju sadržaja nastavnih programa svih nastavnih predmeta ponuđen je raspored usvajanja sadržaja jednog i drugog pisma.

Prvo polugodište

Razvoj govora;
Priprema za usvajanje
štampanih slova latinice

I
RAZRED

Drugo polugodište

Usvajanje velikih i malih
štampanih slova, ščitavanje
i čitanje (pravilnost i
razumijevanje pročitano).

Usavršavanje tehnike i
logike čitanja u okviru
latiničnog pisma.

II

Vježbe čitanja (pravilnost,
razumijevanje, brzina),
uvođenje elemenata
izražajnosti;
Usavršavanje tehnike pisanja.

Usavršavanje tehnike i
logike čitanja.

III

Usvajanje štampanih slova
ćirilice, vježbe iščitavanja i
čitanja (pravilnost čitanja i
razumijevanje).

Vježbe izražajnog i
stvaralačkog čitanja i
izražavanja u okviru
latiničnog pisma;
Korektno samostalno čitanje
tekstova štampanih
latiničnim pismom;
Usavršavanje tehnike čitanja
u okviru ćirilčnog pisma.

IV

Korektno samostalno čitanje
tekstova štampanih latinicom;
Dalji rad na svim aspektima i
kvalitetima čitanja tekstova
štampanih ćirilčnim pismom;
Usvajanje pisanih slova ćirilice.

ULOGA I ZNAČAJ

Jezik je važan činilac u razvoju svakog ljudskog bića. Ima posebno naglašenu informativnu i komunikativnu vrijednost jer je zajednički za ljude koji žive u određenoj zajednici. Govor je aktivnost komunikacije pomoću jezika.

Razvoj dječijih govornih sposobnosti moguće je posmatrati u kontekstu usvajanja jezika. Posredstvom programskih sadržaja ovog nastavnog predmeta razvijamo jezično osjećanje učenika, korektno vladanje rečenicom, razvijamo gramatičko-pravopisne aspekte i uvodimo ih u različite oblike usmenog i pismenog izražavanja.

Bosanski, hrvatski, srpski jezik i književnost kao nastavni predmet je sistem jezičnog i književnog znanja. Program nastave jezika uključuje sadržaje nastave gramatike, pravogovora i pravopisa, sadržaje usmenog i pismenog izražavanja. A program nastave književnosti sadrži književna djela, osnove teorije književnosti i samostalno, izvanškolsko čitanje.

Jezik ima obrazovnu, odgojnu, funkcionalnu, komunikacijsku funkciju, ali je i moćno sredstvo djelovanja na pojedinca, grupe i zajednicu u cjelini.

Na funkcionalnom nivou jezik i govor utiču na psihološke i lingvističke sposobnosti: zapažanje i imenovanje bitnih elemenata, mogućnost poređenja, diferencijacije, pojmovnu distinkciju, uopštavanje, zaključivanje.

U prvom razredu bavimo se govorom djeteta i dalje radimo na razvijanju pojedinih kvaliteta usmenog govora.

Brojni su činioci koji utiču na kultivisanje govora: nivo govorne razvijenosti (kvalitet diskriminacije glasova i artikulacije, razvijenost i bogatstvo rječnika), prisustvo govornih smetnji i poremećaja, kvalitet govora u razredu i ukupnom okruženju, razvijenost individualnih programa, izbor sadržaja koji poticajno djeluju na govorni razvoj. Govor je u osnovi komunikacije i ukupnog učenja. Važno je znati da nastava maternjeg jezika daje temeljna znanja iz jezika i književnosti, temeljnu pismenost u gramatičko-pravopisnom, stilskom, sadržajnom i kompozicijskom smislu.

Ta znanja utiču na uspjeh u učenju i drugih nastavnih predmeta. Čitanje je sredstvo i metoda učenja. Ako dijete ima problema sa čitanjem – sigurno će se to odraziti na njegova postignuća u svim nastavnim predmetima. A neuspjeh obeshrabruje i rađa nove neuspjehe. Nastavu čitanja i pisanja nužno je posmatrati u kontekstu ukupnog napredovanja učenika i posvećivati joj onoliko pažnje koliko stvarno utiče na osvješćivanje smisla stalnog učenja. Čitanje i učenje su u osnovi komunikacije i sami su komunikacija. Samo pismen čovjek može djelovati efikasno, živjeti sa svrhom, radošću, punoćom i mudrošću.

ODGOJNO-OBRAZOVNI CILJEVI U I RAZREDU				
SPOZNAJNO PODRUČJE		AFEKTIVNO PODRUČJE		PSIHOMOTORIČKO PODRUČJE
Znanja šta čujem, a šta vidim? (glasovi i zvukovi, predmeti i bića) slovo - glas riječ - slog riječ - rečenica poznavanje stampanih slova latinice ovo je priča ovo je pjesma lik u priči ovo je dobro a ovo nije dobro ponašanje zato što.... šta treba zapamtiti zašto je nešto lijepo, a nešto nije lijepo u sadržaju, postupku riječ - značenje izbor riječi i rečenica prihvatljivo neprihvatljivo u govoru, ovo govori pisac, a ovo lik iz priče	Vještine i sposobnosti sposobnost pravilnog i smislenog govora sposobnost pravilnog i jasnog izražavanja sposobnost posmatranja i zapažanja bitnih elemenata sposobnost analize i sinteze sposobnost klasifikacije elemenata praćenje toka događaja u priči uočavanje važnih pojedinosti uočavanje likova i njihovih osobina sposobnost zamišljanja situacija i ponašanja sposobnost pravilnog i jasnog izražavanja uočavanje slijeda, prvo, drugo... sastavljanje plana sposobnost zaključivanja sposobnost evaluacije i samoevaluacije	Stavovi, vrijednosti život je vrijednost znanje je važno pismenost je važna za pojedinca i zajednicu (čitanje mi je potrebno da bih mogao učiti iz knjiga, a pisanje da bih kazao šta mislim u pisanoj formi) iskustvo je važno u učenju priroda je otvorena knjiga iz koje mogu učiti vrline ispravno ponašanja /sklad misli, riječi i djela/ nadzor nad govorom i ponašanjem disciplina odgovornost marljivost poštenje istino ljublje pravdoljublje	Interesi usmjereni prema: knjizi i znanju (čitaju i sadržajima koje nudi knjiga) lijepom u svim sadržajima, posebno u jeziku i književnosti) ljepoti kazivanja (usmena i pisana forma) vlastitom napredovanju kreativnom izrazu potrebi učenja načinima učenja prema poboljšanju kvaliteta komunikacije govorom istraživanju, traženju kreativnijih rješenja	rukovanje priborom za pisanje i crtanje položaj tijela pri čitanju i pisanju koordinacija pokreta šake i prstiju i pokreta očiju gipkost pokreta i estetika rukopisa brzina i tačnost u prepoznavanju oblika, struktura boja klasifikacija slova, slogova riječ čujem – pišem poručujem simbolom, crtežom, kretnjom mimika, gest, pantomima neverbalna komunikacija u funkciji poruke pravim slova od plastelina, gline, izrežujem iz noževa

Specifične metode i postupci Glasovna analitičko - sintetička metoda Globalna metoda Kombinovana metoda Grupna obrada slova Monografska obrada slova (po vremenu: u usvajanju slova složenije grafičke strukture, predaha nakon usvajanja više od 15 slova, u radu s djecom sa posebnim potrebama u individualnom programu)	Oblici jezičke/jezične i socijalne komunikacije Rad u grupi, ja s drugima i drugi sa mnom Rad u paru Kooptativni rad Frontalni rad Individualni rad Individualizirani rad Igraonice – maštaonice Igraonice - radionice Igraonice - pričionice Individualni programi u učionici za sve	Komunikacijski postupci Slušanje govora i čitanja Slušamo glasove u prirodi i oponašamo Slušam, pamtim i znam Slušam, doživljavam i izražavam riječima Slušam i izražavam pokretom Razgovor Imitacija Igranje uloga Pričanje Prepričavanje opis (perceptivni i doživljajni nivo), dodir mi kaže, osjećam, to mi liči na... igra kao situacija, postupak i sredstvo	Nastavna sredstva Slike predmeta, bića, pojava Slike događaja Crteži Niz slika koje predstavljaju događaj Ilustrirana razredna slovarica Razredna slovarica bez ilustracija Individualne slovarice Aplikacije Slogovnice Kartoni riječi Filmovi Glina, plastelin
---	--	---	---

PROGRAMSKI SADRŽAJI

Jezičko/jezično izražavanje (slušanje, govor i čitanje)

Vježbe slušanja uzornog književnog govora, čitanja, pripovijedanja; Prepoznavanje i imenovanje predmeta i bića, zapažanje osobina; Vježbe diskriminacije glasova; Vježbe artikulacije.

Razvijanje jezičko/jezičnog osjećaja djece posredstvom spontane (nenamjerne) imitacije, svjesne (namjerne) imitacije, organiziranih usmjerenih imitacija, stvaralačke primjene (prepoznavanje i oponašanje glasova i zvukova, ritma), neverbalna komunikacija (gest, mimika, pantomima u komunikaciji i igranju uloga).

Razvijanje sluha za gramatičku ispravnost govora; Uočavanje značenja riječi; Razmišljanje o značenjima riječi; Riječ i promjena konteksta.

Bogaćenje rječnika, razvoj jezičnog stvaralaštva (pričanje, razgovor, rekreativni razgovor, opis, dramatizacija, slika događaja kao podsticaj, niz slika). Vježbe tipa: Tišina mi je rekla; Muzika mi je šapnula; Stvaranje priče naizmjeničnim učesćem nastavnika i učenika; Ja sam voditelj i upознаću vas; Sjedimo u krugu, mikrofona je moj i reći ću nešto lijepo o mom drugu, drugarici);

Razvijanje spontanosti govora (memorisanje i reprodukcija stihova, zagonetki, pitalica, brzalica);

Poticanje i razvijanje stvaralačke mašte i stvaralačkog mišljenja radi praćenja napredovanja u govoru, uspjeha u samostalnom sastavljanju rečenica, teksta, u dikciji (Novo ime za dan, noć, olovku, knjigu, drvo, cvijet; Da sam vjetar; Poželim da vjetar odnese zauvijek; Želim da);

Razumijevanje sadržaja rečenica, teksta, nonsensnih iskaza i nonsensnih književnih tekstova, uspostavljanje logike u iskazima, pričama;

Transformacija smislenog iskaza u besmisleni iskaz i obrnuto;

Humoristično/humorističko pričanje, prepoznavanje elemenata vedrine, smijeha, šale u priči, iskazu.

Vježbe stvaralačkog slušanja (izbacio bih iz priče, pozvao bih u priču, promijenio bih kraj priče, slušao sam i «vidim», zapamtio-ilustriram);

Kritičko slušanje: Nije tako u priči; Nije to rekao; Priča ne počinje tako;

Podsticaji kognitivnom, jezičnom/jezičnom, emotivnom i kreativnom razvoju: sadržaji posredne i neposredne stvarnosti, posebno sadržaji književnih tekstova;

Grigor Vitez: Gitara jesenjeg vjetra; Nasiha Kapidžić-Hadžić: Lutke u školi; Vesna Parun: Uspavanka za ježa; Zehra Hubijar: Zeko i djeca; Gvido Tartalja: Kratkotrajna škola; Luko Paljetak: Gramatička česma; Narodna priča: Zekina kućica; Bosiljka Letić – Fabri: Jesen
Filmske priče za djecu, TV-emisije su poticaji i sredstva u realizaciji svih sadržaja.

Priprema za usvajanje štampanih slova;

Predvježbe za usvajanje velikih i malih štampanih slova latinice, ščitavanja i čitanja;

Predmet – slika – riječ Riječ – glas; Glasovna analiza riječi (glas na početku, na kraju i u sredini riječi); Razvijanje fonemskog sluha i fonemskog kapaciteta. Riječ - rečenica (rečenica ima dvije riječi, tri ili više riječi). Riječi (duže i kraće, broj glasova). Rečenice (zamjenjujemo riječ u rečenici, a da rečenica ne promijeni smisao); Upitne, uzvične i izjavne rečenice i pisanje riječice “li” (učenici se samo pojmovno trebaju upoznati sa upitnim, uzvičnim i izjavnim rečenicama te sa pisanjem riječice “li”); Usvajanje štampanih slova latinice (veliko i malo slovo na istom nastavnom času). Ščitavanje i

pokušaji čitanja riječi, rečenica, kraćeg teksta (pravilnost razumijevanje pročitano, reprodukcija pročitano na osnovu detaljnih pitanja u usmenoj formi, ilustriranje). Razvijanje sposobnosti povezivanja riječi u smislene cjeline (rečenice, nizove rečenica, kraće tekstove); Zamjena riječi u rečenici; Dopunjavanje rečenica, teksta. Vježbe s kartonima riječi. Grupiranje riječi oko izbarane riječi (ŠKOLA, a druge riječi su nebo, more, knjiga, učenje, oblak, zeko, uspjeh, radost, briga, pjesma, jato, livada, djeca...); Objašnjenja: zašto je ta riječ uz riječ ŠKOLA; Čitanje kraćih rečenica; Uspostavljanje logičkog slijeda u poremećenom slijedu rečenica; Čitanje kraćih tekstova. Šta sam zapamtio?

Čitam. Zapamtio sam ko nije dobar u priči.

OČEKIVANI REZULTATI

Smanjit će se razlike među djecom u pogledu prethodnih postignuća .

Usvajanje pojedinih segmenata elementarne pismenosti (pravilan govor, mogućnost analitičko - sintetičkog pristupa riječima i rečenicama, poznavanje štampanih slova latinice, ščitavanje i čitanje riječi i rečenica, razumijevanje pročitano g i mogućnost reprodukcije).

Poboljšat će se sposobnosti artikulacije i ukupnog kvaliteta govora (u međusobnoj komunikaciji i u vježbama reprodukcije, odnosno produkcije sadržaja) .

Ovladat će glasovnom analizom riječi. Poboljšat će se fonemski sluh i fonemski kapacitet.

Usvojiti će štampana slova latinice, čitati i razumjeti pročitano u skladu s individualnim razvojem i mogućnostima učenja.

Obojati će rječnik u kvantitativnom i kvalitativnom smislu. Stvarat će nove riječi.

Očekivani rezultati su isto vrijeme i nastavni ciljevi.

INDIKATORI USPJEŠNOSTI

Koliko djeca doživljavaju školu kao svoj drugi dom, raduju se, maštaju i stvaraju; Da li je uočljivo napredovanje učenika u usvajanju znanja i vještina navedenih u definiranim ishodima učenja: učenici uspješnije govore i komuniciraju; Ispoljavaju interes prema knjizi i znanju, Žele učiti; Znaju slova; pravilno čitaju jednostavnije riječi i rečenice; Razumiju pročitano.

Spretniji su u rukovanju priborom za crtanje i pisanje, brži su u reakcijama, bolje razumiju nastavnikova pitanja, napomene, objašnjenja. Radoznali su.

Razlike između inicijalne i finalne slike o znanjima, vještinama i ukupnim postignućima učenika je indikator uspjeha i nastavnikovo profesionalno umijeće.

DIDAKTIČKO-METODIČKE NAPOMENE

U prvom razredu osnovne škole pažnja je usmjerena na razvoj govora i usmenog izražavanja, predvježbe za čitanje, ščitavanje, čitanje, razumijevanje pročitano g i reprodukciju sa ili bez elemenata kreativnosti. Elementi svih prethodno navedenih područja uključeni su u programske sadržaje, ali bez naznačenih obaveza u pojmovnom smislu. Riječ je o šestogodišnjem djetetu koje vlada rečenicom sa približnom strukturom rečenice odraslih. Ovladalo je govorom i sistemom pravila bez poznavanja pravila. Savladana je većina padeža, predstoji usvajanje „finitih aspekata jezičkog sistema”. Oponaša s uspjehom ljude, životinje, bliska mu je dramska imitacija i aktivnosti koje podrazumijevaju promjenu, dinamiku. Sasvim je svjesno okruženja koje je bilo u njegovom iskustvu, ali će polaskom u školu u njegov život ući potpuno novi svijet i novi načini postavljanja zahtjeva.

Dijete će govorom u usmenoj formi izražavati misli osjećaje, raspoloženja, poručivati. Posredstvom govora ono traži mjesto u grupi i načine integriranja, odobrava ili se suprotstavlja. Govorom, jednostavno komunicira. U oblikovanju komunikacijskog sadržaja važni su: pravilnost, jasnoća, fluentnost, ali i efektivnost izražavanja. U osnovi je ovakvog izražavanja adekvatan izbor riječi, strukturiranje rečenice, gramatička pravilnost, ukupna artikulacija i organizacija. Uspješna

komunikacija je načelo cjelokupnog rada u školi i snalaženja u životu. Ta nova situacija traži komunikacioni kontekst, komunikacijske situacije i adaptacioni okvir. S tim treba računati. Prvi mjesec je mjesec snalaženja, traženja sebe među drugima i s drugima. To vrijedi za sve nastavne predmete i obaveze u njima. Zato je moguće planiranjem sadržaja uspostaviti tematske krugove, osiguravati međusobno prožimanje, ali ne i preklapanje sadržaja.

Od prvog dana nastavnik će koristiti dječiju radoznalost, otvorenost, dinamičnost i usmjeravati ukupnu aktivnost prema novim spoznajama i drugim segmentima koji su sastavni dijelovi programa. Dijete oponaša nastavnika, spontano usvaja lekseme iz nastavnikovog govora. Za sve vidove slušanja važan je sadržaj, priča i način pričanja, prezentacije i uživljavanje u situaciju .

Djetetu je bliska igra. Kada je u pitanju ovaj uzrast važno je imati u vidu da je mnoge sadržaje moguće realizirati u igri i kroz igru. Igra je u funkciji ostvarivanja nastavnih ciljeva. Nastavnik bi morao razumijevati smisao svih aktivnosti, a ne prihvatati slijepo bilo čije sugestije. Dijete zna i može veoma pažljivo slušati pod uvjetom da je nastavnikova priča živa i zanimljiva. Igra ne smije biti sama sebi svrha. Dijete se veoma lijepo igra i bez nas. U uvjetima školskog učenja na jednoj su strani učenici, na drugoj sadržaji. Između su načini posredovanja. Igra je sredstvo i metod pri ostvarivanju odgojno-obrazovnih ciljeva. A u igri su primjenjive sve nastavne metode, ali u kombinaciji: pričanje i objašnjavanje, metode koje podrazumijevaju upotrebu teksta, ilustracija, kao i specifične metode (globalna, glasovna analitičko-sintetička, kombinovana).

Važno je da učenici ne usvajaju pravila i definicije. Na bazi slušanja formira se osjećaj za pravilnost, normu, standard.

U učenju su važna emocionalna stanja. Prisustvo ili odsustvo ljubavi i razumijevanja, strah, napetost, mogu usporiti ili ubrzati govorni razvoj i dovesti do napretka, ili izazvati teškoće.

Ako dijete nema razvijenu glasovnu osjetljivost, ako zamjenjuje glasove, dodaje, izostavlja, ili ima drugi problem nastavnik će strpljivim i upornim radom pokušati otklanjati smetnje. Važno je da ne «osvješćuje» teškoću kao takvu. Nastavnik ne smije pokazivati zabrinutost.

U prvom polugodištu učenici ne usvajaju slova i čitanje. To je vrijeme predviđeno za govorni razvoj. Nastavnik će koristiti oblike izražavanja i vježbe primjerene šestogodišnjem djetetu (prepričavanje na osnovu detaljnih pitanja, opisivanje na nivou opažanja svojstava predmeta i bića uz angažiranje svih čula, razgovor, pa i raspravljanje o pitanjima koja su njima važna, pričanje o sadržaju slika).

Ne zahtijevajte od djeteta da preslikavaju grafičke strukture slova jer je to besmislena aktivnost. Motoriku šake dijete može vježbati na smislenim sadržajima. U drugom polugodištu uključite slovo kao znak.

Treba imati na umu činjenicu da je učenje socio-kulturni, ali i kognitivni i krajnje lični fenomen. Ta saznanja treba usmjeriti prema individualizaciji ukupnog rada.

Matematika

(2 časa sedmično, 68 časova godišnje)

ULOGA I ZNAČAJ

Nastavni predmet Matematika, posebno danas, u eri dinamičnog naučnog i tehničko tehnološkog razvoja, te opće kompjuterizacije, ima bitan značaj i ulogu u odgoju i obrazovanju mlade generacije i njihovom pripremanju za budući život i rad. Nastava matematike predstavlja glavni segment cjelokupnog općeg obrazovanja i temelj razvoja cjelovite ličnosti učenika jer daje značajan doprinos u sveukupnim učeničkim postignućima (obrazovnim, odgojnim i funkcionalnim).

Obrazovna uloga sastoji se u usvajanju programom propisanih matematičkih sadržaja; funkcionalna se ogleda u njenom velikom utjecaju na razvoj općih intelektualnih sposobnosti (pamćenja, pažnje, rasuđivanja, logičko, stvaralačko i kreativno mišljenje...), a odgojna uloga se ogleda u njenom utjecaju na razvoj pozitivnih crta u učeničke ličnosti (tačnost, preciznost, urednost, upornost).

Matematički nastavni sadržaji zbog svoje egzaktnosti i logičke strukture upravo pogoduju razvoju intelektualnih i stvaralačkih sposobnosti učenika, kao i razvoju gore navedenih pozitivnih crta ličnosti, te pomažu pri izučavanju drugih nastavnih predmeta – moje okoline, likovne kulture, fizike, hemije, itd.

CILJEVI I ZADACI

Cilj nastave matematike u prvom razredu devetogodišnje osnovne škole je odgajanje i obrazovanje učenika na temelju formiranja osnovnih matematičkih pojmova i usvajanje sadržaja kao što su uspoređivanje predmeta po osobinama i uzajamnom položaju (odnosu), mjerenje veličina, mjerne jedinice, prirodni brojevi do 10, relacije među njima, te operacije sabiranja i oduzimanja.

PROGRAMSKI SADRŽAJI

1. USPOREĐIVANJE, PROCJENJIVANJE I MJERENJE VELIČINE PREDMETA

- Uspoređivanje predmeta po boji, duljini, visini, širini, debljini;
- Blizu, daleko, lijevo, desno, ispred-između-iza, ispod-na-iznad, u spravno-koso-vodoravno;
- Odnos među predmetima i veličina predmeta;
- Mjerenje veličina - jedinice i mjere (kilogram, metar, litar, sat i KM).

2. PREDMETI OBLIKA LOPTE (KUGLE), KOCKE, VALJKA I PIRAMIDE

- Upoznavanje predmeta oblika lopte, kocke, valjka i piramide, imenovanje oblika i uočavanje njihovih sličnosti i razlika.

3. RAVNE I ZAKRIVLJENE PLOHE (POVRŠI), LIKOVI I LINIJE (CRTE)

- Likovi oblika kruga, trokuta, pravokutnika i kvadrata;
- Otvorene i zatvorene ravne i krive linije (crte); unutrašnjost i spoljašnjost (vanjština), uutra – na – izvan;
- Tačke kao presjeci linija (sjecišta).

4. SKUPOVI, BROJEVI, RELACIJE I OPERACIJE

- Primjeri skupova, označavanje;
- Članovi skupa, pridruživanje elemenata dvaju skupova, brojnost;
- Brojevi od 1 do 3;
- Uspoređivanje brojeva ($<$, $>$, $=$, $\neq$);
- Brojevi 4 i 5;
- Prethodnik i sljedbenik, opadajući i rastući brojni niz (predstavljanje na brojnoj liniji);
- Redni brojevi od 1 do 5;
- Zbrajanje i oduzimanje;
- Broj 0;
- Brojevi od 6 do 9;
- Broj 10;

- Redni brojevi od 1 do 10.

Napomena:

Nastavnik može sa djecom koja pokazuju interes i visoke sposobnosti za matematiku raditi i računске operacije u skupu brojeva do 20.

OČEKIVANI REZULTATI (ISHODI) UČENJA

1. USPOREĐIVANJE, PROCJENJIVANJE I MJERENJE VELIČINE PREDMETA

- Upoređivanjem otkriti sličnosti i razlike prema osobinama i uzajamnom položaju predmeta;
- Procjenjivanje veličine predmeta na temelju vizualne percepcije i odnosa među predmetima;
- Upoznati čime mjerimo (pedalj, stopa, metar, linijar, štap, termometar, vaga, sat)
- Mjeriti to znači upoređivati;
- Upoznati i imenovati jedinice za pojedine veličine;
- Procjenjivanje rezultata mjerenja, poređenje dobivenih rezultata sa predviđenim rezultatima.

2. PREDMETI OBLIKA LOPTE, KOCKE, VALJKA I PIRAMIDE

- Promatranjem predmeta iz svoje okoline upoznati i imenovati oblike lopte, kocke, valjka i piramide;
- Uočiti sličnosti i različitosti među njima;
- Prepoznati da predmeti iz životnog okruženja imaju sličnosti i različitosti sa geometrijskim oblicima.

3. RAVNE I ZAKRIVLJENE PLOHE (POVRŠI), LIKOVI I LINIJE (CRTE)

- Promatranjem prepoznati ravne i zakrivljene plohe (površni), likove, otvorene i zatvorene linije (njihovu unutrašnjost i spoljašnjost);
- Upoznati tačku kao presjek linija;
- Grafičko predstavljanje tačke.

4. SKUPOVI, BROJEVI, RELACIJE I OPERACIJE

- Osposobiti učenike za promatranje skupova u neposrednoj okolini;
- Upoznati učenike sa postupkom pridruživanja;
- Usvojiti izraz «pripada» i «ne pripada» skupu, «element skupa» i «nije element skupa»;
- Zapažati i identificirati skupove iste i različite brojnosti;
- Upoznati brojeve od 1 do 9;
- Upoređivati brojeve (već od broja 3), upoznati i primijeniti izraze «manje», «veće», «jednako» i «nejednako» i oznake $<$, $>$, $=$, $\neq$;
- Upoznati učenike sa pojmovima «prethodnik» i «sljedbenik» (već od broja 5);
- Identifikovati sabiranje kroz aktivnosti dodavanja, spajanja i grupiranja;
- Usvajanje izraza «plus» i oznake «+»;
- Identifikovati oduzimanje kroz aktivnosti smanjenja, uzimanja i odvajanja;
- Usvajanje izraza «manje» i oznake «-»;
- Preko konkretnih primjera navesti učenike da zaključe da se zbir neće promijeniti ako sabirci zamijene mjesta i da su sabiranje i oduzimanje suprotne računске operacije (radnje);
- Nula, veza sabiranja i oduzimanja, brojnost praznog skupa;
- Prepoznati da je desetica skup od 10 jedinica i upoznati učenika s načinom bilježenja broja 10;
- Osposobiti učenike da sabiraju i oduzimaju na različite načine (korištenjem tabela i brojevnog pravca, pravilna interpretacija jednostavnijih grafikona) u okviru prve desetice;
- Kroz primjere iz svakodnevnog života upoznati redne brojeve.

ODGOJNO-OBRAZOVNI CILJEVI I ZADACI

SADRŽAJ	ZNANJE	SPOSOBNOSTI	VRIJEDNOSTI, STAVOVI, PONAŠANJE	AKTIVNOSTI UČENIKA	AKTIVNOSTI NASTAVNIKA
<p>I Upoređivanje, procjenjivanje i mjerenje veličine predmeta upoređivanje predmeta po boji, duljini, visini, širini, debljini blizu, daleko, lijevo, desno, ispred-između-iza, ispod-na-iznad, uspravno-kosovodoravno odnos među predmetima i veličina predmeta mjerenje veličina – jedinice i mjere (kilogram, metar, litar, sat i KM)</p>	<p>razlučivanje (razlikovanje) predmeta po boji, duljini, širini... orijentacija u prostoru (blizu-daleko, lijevo-desno...) procjenjivanje međusobnog odnosa predmeta i njihove veličine učenici se trebaju samo pojmovno upoznati sa mjerenjem veličina, odnosno sa jeđinicama i mjerama (kilogram, metar, litar, sat i km)</p>	<p>spodobnost korištenja matematičkog jezika i simbola, Samostalno i timsko formuliranje zaključaka razvijanje sposobnosti za komunikaciju, razmjenu informacija i iskustava sposobnost kritičkog vrednovanja vlastitih postignuća (ishoda znanja) i uspoređivanje sa rezultatima drugih (par, tim, razred...) sposobnost da se greška doživljava kao stimulans za nove pokušaje iznalaženja rješenja, a ne kao kočnicu u daljem radu</p>	<p>razvijanje svijesti o potrebi procjenjivanja, mjerenja i računanja, kao i njihovom značaju u svakodnevnom životu razvijanje interesa i smisla za kolektivne igre i zajedništvo kao faktora koji utiču na formiranje pozitivnih crta ličnosti razvijanje pozitivnog stava, ponašanja i sklonosti za otkrivanje, istraživanje i rješavanje problema kroz igru i zabavu</p>	<p>Kroz jeđnostavnije i složenije aktivnosti i igre učenici: učestvuju u svim etapama rada; Razlikuju predmete po boji, duljini i širini prostorno se orijentišu (uotvorenom i zatvorenom prostoru) procjenjuju međusobne odnose predmeta logički zaključuju, mjere, računaju pređvidaju, izražavaju rezultate mjerenja</p>	<p>planira i organizira, koordinira, prati, reagira, upućuje, pomaže i korigira tematski povezuje sadržaje uključuje roditelje i druge uposlene u školi u realizaciju programskih sadržaja permanentno prati na predavanje učenika potiče samostalna i timski istraživački i kreativni rad učenika</p>
<p>II Predmeti oblika lopte, kocke, valjka i piramide upoznavanje predmeta oblika lopte, kocke, valjka i piramide imenovanje oblika</p>	<p>imenovanje i razlikovanje predmeta po obliku zapažanje, prepoznavanje sličnosti i različitosti predmeta iz neposrednog okruženja sa geometrijskim oblicima</p>			<p>razlikuju i imenuju predmete po obliku samostalno uočavaju, prepoznaju i definiraju</p>	
<p>III Ravne i zakrivljene plohe (površni), likovi i linije (crte) likovi oblika kruga, trokuta i pravokutnika otvorene i zatvorene ravne i krive linije (crte); unutrašnjost i spoljašnjost (vanjština), unutra – na - izvan tačke kao presjeci linija (sjecište)</p>	<p>prepoznavanje i razlikovanje likova datih oblika razlikovanje vrste linija, unutrašnjost i spoljašnjost zatvorene linije identifikovanje i označavanje tačke gdje se linije presjecaju</p>			<p>uočavaju različite linije, unutrašnjost i spoljašnjost zatvorenih linija, sjecište linija</p>	

<p>IV Skupovi, brojevi, relacije i operacije primjeri skupova, označavanje članovi skupa, pridruživanje elemenata dvaju skupova, brojnost brojevi od 1 do 3 upoređivanje brojeva ($>$, $<$, $=$, $\neq$) brojevi 4 i 5 prethodnik i sljedbenik, opadajući i rastući brojni niz (predstavljanje na brojnoj liniji) redni brojevi od 1 do 5 zbrajanje i oduzimanje broj 0 brojevi od 6 do 9. Cifre (znamenke) od 0 do 9 broj 10 redni brojevi od 1 do 10 upoređivanje brojeva od 0 do 10</p>	<p>imenovanje skupova prema različitim osobinama čitanje i pisanje brojeva od 0 do 10 upoređivanje brojeva od 0 do 10 Predstavljanje odnosa između dvaju brojeva koristeći znakove $<$, $>$, $=$, $\neq$ identifikacija prethodnika i sljedbenika, slikovito prikazivanje na brojevnoj pravoj (u nizu) poznavanje sabiranja i oduzimanja do 10, rješavanje tekstualnih zadataka vezanih za sabiranje i oduzimanje</p> <p>korištenje rednih brojeva prve desetice</p>		<p>imeuju različite skupove predmeta i bića iz bliže i dalje okoline čitaju i zapisuju brojeve do 10 predstavljaju odnose među brojevima identifikuju prethodnika i sljedbenika sabiraju i oduzimaju do 10 rješavajući konkretne zadatke</p>	
--	--	--	--	--

GLAVNI ISHODI UČENJA

Znanje i razumijevanje

Učenici će znati koristiti matematički jezik, rješavati opće primjerene matematičke i logičke zadatke, prepoznati podatke (koji su poznati, a koji nepoznati), aritmetičke probleme rješavati numeričkim operacijama, verbalizirati proces i tačno izražavati odgovor. Učenik treba postati svjestan da može koristiti matematiku za bolje upoznavanje stvarnosti i njenu primjenu u svakodnevnom životu.

Sposobnosti

Razvijati će logičke sposobnosti kroz igru, ulaganjem misaonih napora pri rješavanju određenih matematičkih situacija i njihovim povezivanjem sa iskustvima iz vlastitog života.

Sve je slovo – sve je broj!

Vrijednosti i stavovi:

Dijete bi trebalo biti osposobljeno za samostalni rad, rad u parovima, manjim i većim grupama i da pri tome pokazuje odvažnost u otkrivanju i istraživanju novog i nepoznatog, da poštuje pravila, vrednuje lične i stavove drugih, da razvija sposobnost komunikacije i timskog rada.

INDIKATORI USPJEŠNOSTI

- Znaju rješavati problemske zadatke koji se odnose na sabiranje i oduzimanje u okviru prve desetice;
- Da znaju prepoznati i imenovati oblike u neposrednoj okolini;
- Da s radošću rješavaju zadatke.

Do indikatora uspješnosti dolazimo primjenom:

- praktičnih radova,
- zadataka objektivnog tipa i drugih oblika vrednovanja,

- portfolija kao pokazatelja aktivnosti u učenju i usvojenosti matematičkih sadržaja.

STRATEGIJE NASTAVE I UČENJA (DIDAKTIČKO – METODIČKE NAPOMENE)

U nastavi matematike smatramo kao najidealniju kombinaciju tradicionalnih i savremenih metoda i oblika rada. Zagovaramo tzv. kognitivistički pristup koji podrazumijeva razvijanje konceptualnih znanja i smisleno usvajanje kognitivnih shema (konceptata), umjesto dosadašnjeg asocijativnog pristupa koji insistira na vježbanju (usvajanju) postupaka. Sadržaje iz matematike treba tematski povezivati sa nastavom drugih predmeta. Uvažavajući individualne sposobnosti učenika, u nastavi matematike primjenjivati diferencirani pristup izboru sadržaja i načina rada.

Moja okolina (68 nastavnih časova)

UVOD

Nastavni program MOJA OKOLINA integriše aspekte proučavanja prirode i društva, potrebnih za uvođenje učenika u razumijevanje svijeta koji ga okružuje. U fokusu pažnje su znanje o prirodi i čovjeku, znanje o načinima rada u nauci i razvoj sposobnosti korištenja tih znanja, da bi se utvrdili stavovi o pitanjima koji se tiču okoline, zdravlja i međuljudskih odnosa, na način primjeren uzrastu i interesima djeteta.

Da bi se realizacija nastavnog programa što više usmjerila na ishode učenja, tj. na ono što bi učenici trebali znati i umjeti nakon završetka prvog razreda, uz didaktičko - metodičke upute je data njihova detaljnija razrada (specificirana u odnosu na znanje i razumijevanje učenika, razvoj njegovih sposobnosti, vrijednosti, stavova i ponašanja, te aktivnosti učenika i nastavnika). Ovaj dio programa treba da olakša nastavniku planiranje nastave sve do nivoa nastavnog časa.

Šire informacije o organizaciji nastave i strategijama učenja, ocjenjivanju i stručnoj spremi i profilu nastavnika date su u okviru zajedničkog dijela nastavnih programa i planova.

ULOGA I ZNAČAJ PREDMETA

Nauka pruža jasan pogled i način razmišljanja o svijetu. Proučavanje nauke pomaže učenicima da ispituju utjecaj naučnog znanja na vlastiti život i primjenu tog znanja u vlastitom okruženju i zajednici. Ono također pruža učenicima priliku da postanu osobe koje samostalno uče i promovira razvoj njihovih stavova prema nauci i okruženju.

U okviru predmeta MOJA OKOLINA, učenici opažaju, istražuju i postavljaju pitanja o školi, porodici i okolini kao važnim mjestima njihovog života i razvoja, živim bićima, tvarima i društvenim i prirodnim pojavama i procesima. Oni rade zajedno u prikupljanju dokaza i materijala pomoću kojih traže odgovore na ta pitanja, povezujući to sa jednostavnim naučnim idejama i postupcima. Pri tome oni izvode oglede i koriste jednostavan naučni jezik za saopćavanje ideja i prepoznaju uvjete za sopstvenu sigurnost, sigurnost drugih i zdrav način života.

Proučavanje predmeta MOJA OKOLINA olakšava kasniji proces sticanja akademskih znanja iz oblasti prirodnih i društvenih nauka, kao i odgovarajućih tehničkih i tehnoloških znanja

CILJ

Razvoj dječjih potencijala i radoznalosti kroz aktivan odnos i komunikaciju sa sredinom koja ga okružuje, uz uvažavanje individualnosti učenika.

ZADACI

- Upoznavanje živog i materijalnog svijeta kroz igru i učeniku primjerene aktivnosti istraživačkog, logičkog i praktičnog karaktera, kroz aktivnu komunikaciju i odnos prema sadržajima učenja u neposrednoj okolini;
- Podsticanje i razvijanje stvaralačke mašte i stvaralačkog mišljenja;
- Upoznavanje učenika sa vrstama saobraćajnih sredstava (kopneni, zračni i vodeni saobraćaj);
- Osposobljavanje za sigurnost u saobraćaju;
- Osposobljavanje za kulturu komunikacije sa odraslima i vršnjacima u socijalnom okruženju i podsticanje razvoja socio-emotivne inteligencije;
- Razvijanje i njegovanje kulturnih, radnih i higijenskih navika;
- Razvijanje ekološke svijesti i kulture, osposobljavanje za primjenu ekoloških znanja u neposrednoj okolini i svakodnevnom životu.

SADRŽAJ

1. SREDINA U KOJOJ ŽIVIM

1. 1. Škola
1. 2. Ja na putu od kuće do škole
1. 3. Moja porodica/obitelj
1. 4. Moje mjesto i okolina

2. PRIRODA

2. 1. Vrijeme
2. 2. Biljke i životinje
2. 3. Čovjek i priroda
2. 4. Naše tijelo

MOJA OKOLINA					
SADRŽAJ	ZNANJE I RAZUMIJEVANJE	SPOSOBNOSTI	VRIJEDNOSTI, STAVOVI, PONAŠANJE	AKTIVNOST UČENIKA	AKTIVNOSTI NASTAVNIKA (ORGANIZACIJA I METODE NASTAVE I UČENJA, OCJENJIVANJE)
SREDINA U KOJOJ ŽIVIM					
ŠKOLA Ja u školi; Školska zgrada; Ime (naziv škole); Prostorije u školi; Uposlenici u školi; Škola kao organizirana zajednica; Pravila ponašanja; Prava djeteta; Iznošenje mišljenja, stavova, argumenata i njihova odbrana; Higijena u školi.	Učenici/ce znaju: Ime škole, učitelja/ice, drugova u razredu i šire; Razumiju pravila ponašanja i rada u školi, da je škola organizirana zajednica u kojoj se zna ko šta radi; Imenovati prostorije u školi i njihovu namjenu, (gdje se ko nalazi, šta radi i zašto); Da je u čistom radnom prostoru prijatnije raditi i boraviti.	Učenici/ce mogu: Prepoznati uposlenike u školi, učenike/ice u odjeljenju i šire; Komuniciraju sa drugovima, nastavnikom/icom i ostalim uposlenicima u školi; Posmatranje dešavanja u školi : šta, kako, zašto; Samostalno pronalaženje učionice i ostalih prostorija u školi; Uzajamno potpomaganje i saradnja; Pozdravljanje starijih, nastavnika/ica i drugih uposlenika u školi; Održavanje higijene radnog prostora.	Stvaranje pozitivne slike o školi i školskoj zajednici; Život i rad u školi se odvija po striktno definiranim pravilima; Razvijanje pozitivne slike i pozitivnog stava o sebi; Razvijanje svijesti da smo član organiziranog društva i da se ponašamo po određenim pravilima; Razvijanje svijesti o obavezama i njihovom ispunjavanju; Sam i zajedno sa ostalim učenicima, Razvijanje svijesti o ekologiji.	Redovan i blagovremen dolazak u školu; Pronalazak učionice i mjesta u njoj; Interakcija u odjeljenju; Ponašanje po pravilima; Provedba discipline i higijene u školi; Pozdravljanje uposlenih u školi; Međusobno pozdravljanje; Pozdravljanje nastavnika/ca; Održavanje higijene radnog prostora; Simulacione igre.	Planira, osmišljava igre i interakcijsko učenje; Komunicira sa učenicima/cama, diskutuje, upućuje učenike/ce na izvore znanja; Uključuje roditelje i druge uposlene u školi u realizaciju programskih sadržaja; Nastavnikova procjena individualnog napretka učenika; Motiviranje učenika/ca za rad.
UČENIK U SAOBRAĆAJU Ja u saobraćaju, Put od kuće do škole; Ulica, pješačka staza, pješački prijelaz (zebra); Pravila kretanja putem (ulicom) bez trotoara i ulicom sa trotoarom; Semafor; Saobraćajni znaci na putu od kuće do škole; Saobraćajna sredstva i vrste saobraća (vazdušni, kopneni i vodeni); Vozila javnog prevoza i ponašanja u tim vozilima; Stajališta sredstava javnog prevoza; Raskrsnica, prijelaz preko raskrsnice. *Dodatni sadržaji za učenike koji žive na većoj udaljenosti od škole i koriste prevozna sredstva.	Imenovanje svog naselja i ulice; Prepoznavanje pješačkog prelaza (zebra) kao mjesta na kojima se jedino može preći ulica; Pravilno kretanje ulicom bez i sa trotoarom; Prepoznavanje semafora i značenje boja svjetlosti na semaforu kao sredstvu za regulisanje saobraćaja na raskrsnicama; Prepoznavanje vozila javnog prijevoza, imenovanje vrsta saobraćaja, samostalno i sigurno prelaženje ulice; Raspoznavanje saobraćajnih znakova koji se nalaze na putu od kuće do škole.	Opisivanje puta od kuće do škole; Raspoznavanje i razlikovanje sredstava za prijevoz roba i ljudi; Samostalan i siguran dolazak u školu koristeći najsigurniji i najkraći put; Korištenje pješačkog prelaza (zebra), za prelazak ulice; Korištenje trotoara za kretanje ulicom sa trotoarom i kretanje lijevom stranom ulice bez trotoara.	Razvijanje svijesti o saobraćaju kao grani privrede koji se odvija po striktno utvrđenim pravilima; Poštivanje saobraćajnih znakova i propisa; Razvijanje poštovanja prema starijima i invalidima, ustupanje mjesta starijima i invalidima; Kultura ponašanja u vozilima javnog prijevoza; Razvijanje svijesti o kulturi ponašanja u saobraćaju.	Praktičan rad van škole, zajedničko i pojedinačno kretanje ulicom, prelazak preko ulice; Imenovanje saobraćajnih znakova; Prelazak ulice na znak zelenog svjetla i na znak policajca koji reguliše saobraćaj; Modeliranje saobraćajnih sredstava od različitih materijala u učionici; Crtanje saobraćajnih znakova kao jednostavnih simbola; Crtanje raskrsnica, zebra, (prva znanja iz kartografske pismenosti); Prikladne igre u učionici; Rasprave o ponašanju u pojedinim situacijama; Izrada maketa.	Posmatra i prati učenika u saobraćaju; Direktno učesnik sa učenicima u saobraćaju; Osmišljava, priprema i organizira igre u učionici vezane za saobraćaj; Rukovodi, upućuje, pomaže... Simulacije na kompjuteru; Organizira praktične vježbe na ulici i raskrsnici; Saraduje sa roditeljima i saobraćajnom policijom.

<p>PORODICA/ OBITELJ</p> <p>Moja porodica i njeni članovi: majka, otac, brat, sestra, nana (nena, baka), djed; Ja u porodici; sin, kći, brat, sestra, unuk, unuka; Život i rad u porodici, zaduženja i obaveze; Porodica kao organizirana zajednica se ponaša po jasno utvrđenim pravilima; Porodica živi u kući (stanu); Namještaj u stanu; Higijena u stanu, rukovanje kućanskim aparatima...</p>	<p>Imenovanje članova uže i dalje familije; Razlikovanje krvnih odnosa u porodici/obitelji: roditelji, djeca, unuci, braća, sestre... Imenovanje zanimanja članova uže porodice; Rukovanje jednostavnim kućanskim aparatima, (nepravilno rukovanje i nepravilni kućanski aparati mogu biti opasni po život).</p>	<p>Poređenje porodica, uočavanje sličnosti i razlika, diskusije; Poštovanje članova uže porodice; Identifikuje i njeguje odnose u porodici; Ispunjava svoje obaveze samostalno ili uz pomoć nekoga od članova porodice; Uočavanje opasnosti od neispravnih kućanskih aparata.</p>	<p>Razvijanje pozitivnog mišljenja o porodici, osjeća pripadnost porodici, o samom sebi; Razvijanje povjerenja i samopouzdanja; Porodica kao uređena zajednica u kojoj se svako ponaša prema pravilima, Poštivanje članova porodice; Poštivanje kućnog reda.</p>	<p>Pomoć u porodici, Održavanje higijene doma i lične higijene; Prigodne igre (uloge članova porodice), Crtanje porodičnog stabla; Pomaganje članovima porodice; Prezentacija crteža, fotografija; Rukuje jednostavnim kućanskim aparatima; Izrada maketa namještaja.</p>	<p>Osmišljavanje prigodnih igara za interaktivno učenje; Organizira posjetu porodici; Rukovođenje aktivnostima učenika; Demonstracija rukovanja kućanskim aparatima; Procjena interesovanja i napretka učenika; Razvijanje kreativnosti i radnih i higijenskih navika kod učenika; Tematsko planiranje.</p>
<p>MOJE MJESTO I OKOLINA</p> <p>Moje mjesto je grad/selo; Razlika između grada i sela; Mjesto kao uređena zajednica ljudi; Moje mjesto je brdovito/ravničarsko; Život i rad ljudi u mjestu. *FAKULTATIVNI SADRŽAJI</p> <p>Prirodne ljepote u mjestu - obilazak; Posjeta tvornici, ambulanti, trgovini, radionici, ambulanti – u gradu, ili, poljoprivrednom dobru ili gazdinstvu na selu, njivi, oranici livadi, značajnom objektu.</p>	<p>Imenovanje mjesta u kojem živimo; Razlikovanje grada od sela; Opisivanje mjesta sa isticanjem najznačajnijih objekata; Imenovanje značajnijih objekata u mjestu; Imenovanje prirodnih bogatstva va mjesta.</p>	<p>Razlikovanje grada od sela; Opisivanje grada i sela; Kultura ponašanja na javnom mjestu; Ponašanje u zgradi i u kući; Poštivanje pravila ponašanja.</p>	<p>Razvoj svijesti o položaju u društvu; Razvijanje pozitivnih stavova prema mjestu stanovanja; Razvijanje pozitivnog ponašanja; Razvoj svijesti o očuvanju životne sredine; Razvijanje pravilnog odnosa prema mjestu znamenitostima mjestu i prirodnim ljepotama, očuvanje prirodnih ljepota.</p>	<p>Crtanje mjesta i okoline; Pravljenje za je dničke makete mjesta; Posjeta najznačajnijim objektima u mjestu, kulturnim i javnim ustanovama; Posjeta drugom mjestu.</p>	<p>Osmišljavanje i realizacija simulacionih igara za djecu; Pripremanje i vođenje djece kroz aktivnosti dijaloga i interakcije; Pomoć učenicima u samostalnom i grupnom radu; Procjenjuje učenika postignuća, podstiče kreativnost; Saradnja sa lokalnom zajednicom; Tematsko planiranje.</p>
PRIRODA					
<p>VRIJEME</p> <p>Dan i dijelovi dana /dan-noć, sedmica, mjesec, godina; Godišnja doba.</p>	<p>Imenovanje dijelova dana; Imenovanje dana u sedmici; Imenovanje mjeseci u godini i njihovo trajanje; Imenovanje godišnjih doba, njihovo trajanje i karakteristike.</p>	<p>Razlikovanje dijelova dana, i dana u sedmici, imenovanje mjeseci; Praćenje promjena u prirodi u godišnja doba (imenovanje godišnjih doba prema vremenskim prilikama) i bilježenje; Posmatranje vremena tokom dana, bilježenje podataka i njihovo predstavljanje (tabela, grafikom).</p>	<p>Razvijanje pozitivnih stavova i mišljenja o prirodnom okruženju, razvijanje ekoloških stavova; pozitivnih navika, ponašanje u skladu sa godišnjim dobima.</p>	<p>Istraživačke aktivnosti u prirodi Izrada zidnih panoa, (lente vremena); Bilo je...sada je...biće... Odijevanje prema vremenskim prilikama; Čuvanje zdravlja.</p>	<p>Vodi aktivnosti učenika, usmjerava, pokazuje, demonstrira; Podstiče radoznalost učenika; Koristi kompjuterske simulacije prognoziranja vremena; Tematsko planiranje.</p>

<p>BILJKE I ŽIVOTINJE Istraživačke aktivnosti u prirodi; Razlika između biljaka i životinja; Životinje iz bližeg okruženja; Promjene na biljkama i životinjama u različita godišnja doba; Koristi od biljaka i životinja; Domaće i divlje životinje, kućni ljubimci, mladunčad životinja, (narочito domaćih); Uloga i značaj vode i svjetlosti za živi svijet; Ogleđi sa biljkama, vodom i svjetlosti.</p>	<p>Biljke i životinje zajedno čine živu prirodu; Na biljkama nastaju promjene u različita godišnja doba; Biljke i životinje su korisne i zato ih uzgajamo; Imenovanje pojedinih biljaka i životinja iz bližeg okruženja i njihove osobine; Prepoznavanje i imenovanje lista, cvijeta, stabla i korijena kod cvjetnih biljaka.</p>	<p>Imenovanje biljaka i životinja iz okruženja; Uočavanje promjena na biljkama i životinjama u različita godišnja doba; Grupiranje živih bića prema vidljivim sličnostima i razlikama.</p>	<p>Razvijanje pozitivnog odnosa prema biljnom i životinjskom svijetu; Razvoj ekološke svijesti i svijesti o korisnosti postojanja biljnog i životinjskog svijeta; Ko voli životinje voli i ljude; Razvija ljubav prema prirodi i čuvanju okoline.</p>	<p>Uzgoj kućnog cvijeća, kućnih ljubimaca; Posjeta zoološkom vrtu, posjeta poljoprivrednom dobru ili plasteniku; Prikupljanje prirodnih materijala iz prirode koji mogu koristiti u radu; Čišćenje školskog vrta ili okolice škole; Uzgoj cvijeća u školskom dvorištu. Skupljanje i sređivanje uzoraka i zbirki; Ogleđi sa vodom zrakom, biljkama...</p>	<p>Pripremanje učenika za posjete i izlaske u prirodu; Osposobljavanje učenika za uočavanje promjene na biljkama i životinjama u različita godišnja doba; Pomaže i savjetuje učenike u bilježenju podataka i prikupljanju materijala; Planira zajedno sa učenicima ogled, nadzire i komentariše izvođenje; Pomaže i savjetuje učenike kako da naprave zidne kalendare, zbirke i dr.; Upućuje učenike na relevantne TV emisije i upotrebu kompjutera.</p>
<p>NAŠE TIJELO Svijest o mom tijelu; Higijena; Sredstva za higijenu; Ishrana.</p>	<p>Dječaci i djevojčice, njihove karakteristike-sličnosti i razlike; Čistoća je pola zdravlja; Ličnu higijenu održavamo redovno; Imenovanje sredstava za ličnu i drugu higijenu; Imenovanje raznovrsne hrane i razlikovanje zdravog od nezdravog.</p>	<p>Održavanje lične higijene; Korištenje sredstava za ličnu higijenu; Pravilna upotreba pribora za upis; Pravilna ishrana.</p>	<p>Razvijen gender stav u okruženju; Pomaganje drugaricama i drugovima, starijima i slabijima; Redovno održavanje lične higijene; higijene prostora u kojem boravimo i radimo i higijene okoline; Razvoj ekološke svijesti, pravilnog odnosa prema okruženju; Pomoć u kućanskim i drugim poslovima; Pravilna ishrana je garant dobrog zdravlja.</p>	<p>Poštivanje drugarica u učionici; Redovno održavanje lične higijene; Izrada jelovnika, raspoređivanje dužina za održavanje higijene životnog prostora; Postavljanje i raspoređivanje stola; Praktična upotreba sredstava za ličnu higijenu; Izbor zdrave hrane.</p>	<p>Razvija interesovanje učenika, prikuplja, pokazuje, rukovodi, pomaže, upućuje koordinira, osmišljava igre interakcije, evaluira, procjenjuje individualna postignuća učenika.</p>

GLAVNI ISHODI UČENJA

Znanje i razumijevanje

Učenici bi trebali imati znanje i razumijevanje:

- o svojoj užoj i široj okolini i dešavanjima u njima,
- o živim bićima i odnosima među njima i posebno o čovjeku i njegovom odnosu prema prirodi.

Sposobnosti

Učenici bi trebali razviti sposobnost istraživanja:

- kroz traženje ideja, provođenjem jednostavnih posmatranja i ogleda, te poređenjem svojih predviđanja sa stvarnim rezultatima,
- prenošenjem informacija kroz pojedinačni i timski rad.

Vrijednost, stavovi i ponašanje

Učenici će razviti pozitivne vrijednosti i stavove prema sebi samima, prema drugima, svojoj okolini i učenju kao cjeloživotnom procesu.

INDIKATORI USPJEŠNOSTI

1. SREDINA U KOJOJ ŽIVIM

1. Učenici su sposobni da opišu razred i školu, predstave užu i širu porodicu, snalaze se u saobraćaju, opišu svoje mjesto.
2. Učenici su sposobni da uoče bitne osobine živih bića, predmeta i pojava u njihovom okruženju, da ih upoređuju i iskazuju interes za njihovo razumijevanje.
3. Učenici su sposobni da na osnovu posmatranja i aktivnog učešća samostalno donose odgovarajuće zaključke i imaju izgrađen stav prema okruženju.

2. PRIRODA

1. Učenici razlikuju živu od nežive prirode i navode sličnosti i razlike.
2. Učenici su sposobni da uočavaju promjene na živim bićima i prirodna dešavanja u svojoj okolini i ovisnost žive od nežive prirode i iskazuju radoznalost za proučavanje prirode.
3. Učenici samostalno posmatraju, prikupljaju, upoređuju, donose zaključke i objašnjavaju i obrazlažu posmatrane pojave i procese i pravilno se ponašaju prema prirodi.

ORGANIZACIJA NASTAVE I STRATEGIJE UČENJA (DIDAKTIČKO –METODIČKE NAPOMENE)

Sadržaj i proces učenja, a pogotovo rezultati učenja bitno su uvjetovani načinom učenja, odnosno kako učenici treba da uče, a nastavnici da poučavaju i pomažu da bi učenici sticali odgovarajuća znanja, razvijali sposobnosti, vrijednosti, stavove i ponašanje.

Djeca uzrasta od šest godina su veoma sklona istraživanju, ispitivanju i provjeravanju svega što ih okružuje. Njihova radoznalost nema granica i nju treba razvijati i jačati kroz vođenje učenika u «njihovom svijetu» radi sticanja spoznaje o svijetu općenito. ***Stoga, nastavni proces mora biti dobro osmišljen, planiran i pripremljen, jer jedino na takav način se može udovoljiti radoznalosti učenika.***

Ambijent u kojem se djeca osjećaju udobno i sigurno, uz dobro rukovođenje svim aktivnostima u nastavi je neophodan uvjet dobrih rezultata. To se postiže kombiniranjem tradicionalnih metoda i oblika rada sa korištenjem i primjenom metoda aktivnog učenja i interaktivne nastave (pitanja i odgovori, igre i simulacije, rasprave, dramatizacije, učenički ogledi, izvještaji, mali istraživački projekti), i u skladu s tim, rad u manjim i većim grupama, parovima, samostalan rad učenika i dr.

Za učenike koji pokazuju poseban interes ili veće sposobnosti planiraju se posebni sadržaji, što je vrlo bitno kod planiranja i individualnog pristupa sadržaju i učeniku.

Pojedine sadržaje *Moje okoline* treba realizirati u međusobnoj povezanosti sa sadržajima svih drugih predmeta.

U nastavi *Moje okoline* važno je osposobljavati učenike da kritički razmišljaju i razumiju koncepte, na način na koji je svojstven nauci, i u okviru toga podsticati učenje putem otkrivanja i rješavanja problema.

Kako učenici o nekoj aktivnosti najbolje uče na neposrednom iskustvu, dominantno mjesto treba da imaju ogledi koje izvode učenici individualno ili u timovima. Pri tome je neophodno objasniti učenicima procedure i tehnike izvođenja oglada, naučiti ih kako da koriste svoja čula u tom procesu, predviđaju šta će se desiti, bilježe i uređuju dobivene podatke, pomoći im da uoče sličnosti i razlike, kritički razmatraju uočeno i donose odgovarajuće zaključke i upozoriti ih na eventualne opasnosti. Poslije provedenog oglada treba zajedno sa učenicima pažljivo razmotriti šta se događalo i zbog čega, da li su predviđanja bila ispravna, ohrabriti ih za drugačije i nove ogledе. Prilikom planiranja i izvođenja oglada bitno je kod učenika podsticati radoznalost, maštu i divergentno mišljenje.

OCJENJIVANJE

Učenici se ocjenjuju na osnovu sposobnosti da razumiju koncepte i kritički razmišljaju, njihovih obrazovnih postignuća i sposobnosti primjene novog znanja.

Učenike treba posmatrati i ocjenjivati tokom izvođenja aktivnosti.

Za praćenje i ocjenjivanje napredovanja učenika treba koristiti različite instrumente i postupke:

- Demonstraciju sposobnosti i vještine učenika za vrijeme izvođenja aktivnosti (učenički ogled, praktičan rad, usmeno i pisano izvještavanje i drugo);
- Učešće i doprinos u interakciji (rad u velikim i malim grupama, učenički projekti, istraživanja i dr.);
- Putem zadataka objektivnog tipa i drugih odgovarajućih ispitnih postupaka;
- Portfolio učenika.

Muzička/glazbena kultura (2 časa sedmično, 68 časova godišnje)

ULOGA I ZNAČAJ

Sa stanovišta razvojne psihologije i potreba djeteta ovog uzrasta, značaj sadržaja predmeta Muzička kultura sastoji se u sljedećem: Muzika je jedan od ključnih elemenata u razvoju govora i verbalne komunikacije i eventualnom blagovremenom otklanjanju teškoća u ovom području. Istovremeno, ona je jedan od najznačajnijih elemenata razvoja motorike, skladnih pokreta i korekcija eventualnih poteškoća u ovom domenu. Muzika je značajan faktor u funkciji podsticanja pažnje, pamćenja i mišljenja, a aktivno muziciranje (pjevanje, sviranje i improvizacija na Orfovim instrumentima) snažno podstiče dječiju kreativnost i stvaralaštvo uopće.

Muzika je ključni faktor u emocionalnom razvoju djeteta jer omogućava izražavanje i doživljavanje emocija i snažno doprinosi razvoju estetske kulture ličnosti. Pored individualnog izražavanja, ona najprirodnije uspostavlja odnose i relacije u grupi i društvu, a takvu snagu nema ni jedno područje u nauci i umjetnosti. Kroz muziku dijete iskazuje i jača svoje samopouzdanje, osjećaj kompetentnosti i vlastite vrijednosti. Zbog toga muzika kao verbalna, neverbalna i univerzalna komunikacija među ljudima cijelog svijeta u čovjekovom životu ima dominantno mjesto i kao potreba.

CILJ I ZADACI

Cilj nastave predmeta Muzička kultura uopće je buđenje interesa, ljubavi i razvoj pozitivnog odnosa prema muzici, otkrivanje i razvoj senzibiliteta i muzikalnosti, te dječijih kreativnih i estetskih sposobnosti, da bi muzika vremenom postala ne samo znanje nego i potreba svake ličnosti.

Zadaci nastave Muzička kultura su:

- da se njeguje i kultivira dječiji glas (pravilno disanje, jasan izgovor riječi, intonativno tačno pjevanje),
- da se otkriva i razvija dječija muzikalnost sa specifičnim sposobnostima, muzičko pamćenje, osjećaj za ritam, za visinu, trajanje i kvalitet zvuka),
- da se kroz individualno, grupno i kolektivno muziciranje djeca osamostaljuju i socijaliziraju,
- da se podstiče, razvija i njeguje dječija kreativnost u muzici (kao i ostalim oblicima stvaralaštva: pokret, likovno i literarno uz muziku),
- da se razvija emocionalna i estetska osjetljivost djeteta za kvalitet muzike,
- upoznavanje karakterističnih narodnih pjesama razvijati ljubav prema muzičkoj i kulturnoj baštini BiH i domovini,
- da se kod djece podstiče razvoj trajnih interesa i ljubav prema muzici kako bi ona postala njihova trajna potreba.

PROGRAMSKI SADRŽAJI

- I PJEVANJE I SVIRANJE
- II MUZIČKE IGRE
- III BROJALICE
- IV SLUŠANJE MUZIKE

STRUKTURA SADRŽAJA I PJEVANJE I SVIRANJE

U toku školske godine djeca treba da nauče najmanje **15 pjesama**.

Izbor:

1. Lete, lete, laste	Julio Marić/Nasiha Kapidžić-Hadžić
2. Što se u vrtiću radi	P. Kanižaj
3. Rođendanska pjesma	iz zbirke-Zapjevajmo, zaigrajmo
4. Dom	J. Gotovac
5. Zavičaj moj	M. Milić
6. Snivaj, spavaj	F. Schubert
7. Kišobran za dvoje	
8. Jesen	M. Meršnik
9. Čisto dijete	
10. Hej potoče	A. Stanković
11. Mali đaćki valcer	N. Hercigonja
12. Šaputanje	N. Hercigonja
13. Školsko zvono	D. Basrak
14. Djeca su vojska najjača	(stihovi V. Milošević)
15. Dok mjesec sja	J. B. Lili
16. Pastirče	
17. Desilo se prekjučer	M. Milić
18. Moja zemlja BiH	Suad Amautović
19. Veseljak	Z. Špoljar
20. Maca prede	
21. Padaj, padaj snježicu	Dragutin Basrak
22. Satić kuca	Zlatko Špoljar
23. Proljeće	V. Astarđijeva
24. Majka uz kolijevku	J. Gotovac
25. Ide, ide patak	J. Bitenc
26. Kad si sretan	pjesma iz Švedske
27. Đak veseljak	Refik Hodžić
28. Na krilima vjetra	Suad Amautović
29. Djeca rastu	Asim Horozić
30. Semafor	Asim Horozić
31. Carstvo u dru garstvu	Branko Kockica
32. Đak veseljak	Refik Hodžić
33. Prvačić	Kike Budalike
34. Bila mama Kukunka, bio tata Taranta	
35. Najljepša mama na svijetu	hor Kolibri
36. Lako je prutu	Laka
37. Kad bi svi ljudi na svijetu	Arsen Dedić
38. Djeca su vojska najjača	stihovi V. Milošević
39. Usporite pored škole	
40. Razgranala grana jorgovana	
41. Višnjičica rod rodila	
42. Kiša pada trava raste	
43. Čestitka majčica	Franjo Barić, Robert Grubišić, Josip Kaplan
44. Visibaba mala	S. Korunović
45. Šušti, šušti bambusov list	
46. Braću ne donose rode	A. Korać i Lj. Ršumović

II MUZIČKE IGRE

U toku školske godine djeca treba da nauče najmanje **10 igara** koje uključuju pokret.

Izbor:

1. Hoki - poki
2. Pačiji ples
3. Klackalica Grčka dječija igra
4. U šumici zeko
5. Kulina Bana vojska je (narodna)
6. Koka i pilići
7. Igraju se vrapci
8. Ovako se ruke miju
9. Berem, berem grožđe
10. Ringeraja
11. Strina rodo
12. Zeko pleše
13. Djeca i zečiči
14. Žabe i roda
15. Pilići
16. Dječija narodna kola BiH
17. Mali kauboj Refik Hodžić
18. Semafor Asim Horozić
19. Zlokotlokrp stihovi Duško Radović
20. U šumici zeko
21. Glava, ramena, stomak, koljena Melodium
22. Kad si sretan
23. Čisto dijete
24. Lete, lete, laste Julio Marić, Nasiha Kapidžić-Hadžić

III BROJALICE

U toku godine treba naučiti **15 brojalica**

Izbor:

1. En, ten, tini
2. Jedan, dva, tri
3. Eci, peci, pec
4. Tara, tara, tačke
5. Jedna vrana gakala
6. Pliva patka
7. Pusti pužu rogove
8. Prešo Petar
9. Od koga si ti
10. Tri
11. Golub s krova guče
12. Čudo golemo
13. Tužibaba Reza
14. Zeleni se tratina
15. Žari, žari, žar
16. Kiša pada na travicu
17. Guče siva grlica
18. Padaj, padaj snježe
19. Voli da se mazi

20. Lastavice, gdje si bila
21. Satić kuca Zlatko
22. Igra kolo naokolo Minja Subota
23. Pis, maco, pis
24. Ide, ide patak
25. Leptiriću šarenić

IV SLUŠANJE MUZIKE

Slušanjem upoznati najmanje 15 kompozicija putem audio-vizuelnih aparata.

Izbor:

1. Uspavanka	W. A. Mozart
2. Uspavanka	F. Schubert
3. Uspavanka	J. Brahms
4. Za Elizetu	L. van Beethoven
5. Sanjarenje	R. Schumann
6. Labud	K. S. Sans
7. Bumbaro v let	N. R. Korsakov
8. Ah, što volim	J. S. Bach
9. Uvijek nek bude sunce	A. Ostrovski
10. Sarajevo ljubavi moja	Kemal Monteno
11. Deca su ukras sveta	M. Subota
12. Medo pleše (tamburaši)	B. Krnic
13. Ples pilića u ljuskama	M. P. Musorgski
14. Arija iz svite br. 3	J. S. Bach
15. Kanon za tri glasa u D-duru	J. Pachelbel
16. Valcer cvijeća	P. I. Čajkovski
17. Duet mačaka	G. Rossini
18. Koračnica	D. Šostaković
19. Kad bi svi ljudi na svijetu	A. Dedić
20. Instrument čarobnjak	Muzička priča
21. Djeca pjevaju uspavanke	Princes krofne
22. Djeca pjevaju sevdalinke	Princes krofne
23. Zemljo moja	Kemal Monteno
24. Tradicionalne pjesme naroda Bosne i Hercegovine	
25. Aska i vuk	Odlomci iz opere Asim Horozić
26. Sa unukom Janom	Avdo Smailović
27. Zvončići, zvončići	Zagrebački mališani
28. Dom	Jakov Gotovec

V DJEČIJE STVARALAŠTVO

Uz korištenje Orffovog dječijeg instrumentarija i priručnih instrumenata, uputiti djecu na praćenje pjevanja, improvizaciju, te učešće u muzičkim dramtizacijama. Poželjno je sa djecom raditi nekoliko ovakvih muzičkih dramtizacija.

OCJENJIVANJE

Učenici se ocjenjuju opisno. Najprije se napravi inicijalno ispitivanje i izvrši **procjena** muzikalnosti i znanja i konstatiraju problemi u razvoju djeteta u ovom području. U toku edukativnog procesa prati se i evidentira ispoljavanje dječije muzikalnosti, muzička memorija, osjećaj za visinu, trajanje, glasnoću i boju odnosno zvučne kvalitete (formativno ocjenjivanje). Pri tom se vodi računa da li djeca doživljavaju i razumiju muzičke elemente, kako razmišljaju, postignuća u primjeni saznanja, te interes i odnos prema muzici. Na kraju godine sumiraju se rezultati u obliku više opisnih ocjena i najzad u jednu koja se unosi u svjedodžbu.

Za ocjenjivanje i evaluaciju napredovanja učenika koriste se instrumenti i postupci:

- Demonstiranje sposobnosti kroz pjevanje, brojalice, sviranje na Orffovim instrumentima, improvizaciju, izražavanje doživljaja muzike pokretom, likovno ili literarno;
- Učešće i doprinos u interakciji (rad u velikim i malim grupama, projekti, istraživanja zvučnih boja i izradi instrumenata);
- Zadaci objektivnog tipa u sličicama (instrumenti, slagalice, labirint, rebusi) putem raznih ispitnih postupaka;
- Portfolio učenika.

Objašnjenja i didaktičko-metodičke napomene

U izboru **pjesama** nastavnik treba voditi računa o tome da one odgovaraju opsegu dječijeg glasa i da su im po sadržaju i karakteru interesantne i bliske. U prigodnoj atmosferi, dijete treba najprije emotivno da doživi pjesmu i osjeti njen umjetnički kvalitet, slušajući nastavnika koji pjeva uz pratnju melodijskog instrumenta (klavir ili sintisajzer). Uz pjevanje nastavnika djeca će naučiti pjevati pjesmicu istovremeno melodiju i tekst, kolektivno, grupno i individualno.

Učiti ih u cjelini slušajući pjevanje nastavnika (uz pratnju instrumenta) uz pravilno držanje tijela i disanje (preduvjet za pjevanje), sa odgovarajućom intonacijom i dikcijom, precizno i ujednačeno, uz odgovarajući tempo i dinamiku u skladu sa njenim karakterom najprije kolektivno, zatim u grupi, u paru i individualno.

Igre sa pjevanjem i različitim sadržajem treba birati u tom smislu da djeca podražavaju razne radove, život u prirodi, narodne običaje i drugo. One imaju osnovni zadatak da se pravilno izvodi melodija, i usavršava skladno, izražajno, slobodno i ritmički povezano kretanje uz muziku. Tako se istovremeno kretanjama izražava karakter, ritam, tempo i dinamika pjesme, a razvijaju i usavršavaju preciznost, lakoća, skladnost i izražajnost pokreta uz muziku. Igre i narodna kola sastoje se iz osnovnih pokreta: hodanje, poskakivanje s plesnim elementima, razne kretnje ruku, pljeskanje, tapkanje, okreti itd. Koreografija okretne igre i narodna kola mogu imati utvrđene figure i kretnje. Veoma su vrijedne slobodne ritmičke igre u kojima dolazi do izražaja dječija improvizacija i kretnje i to uz muziku koju su prethodno dobro upoznala.

Brojalica kao poetsko, ritmičko-metričko stvaralaštvo u ovoj oblasti zauzima posebno mjesto u razvoju osjećaja za ritam. Brojalicu treba izvoditi najprije skandiranjem teksta uz odbrojavanje kao na igralištu, zatim instrumentima vlastitog tijela (pljeskanje rukama, topot nogama), priručnim instrumentima, Orffovim instrumentima, kretanjem u koloni (u «voziću»)

Prilikom izbora djela **za slušanje muzike**, među kojima treba da budu zastupljena, vokalna, instrumentalna i vokalno–instrumentalna, treba voditi računa da njihovo trajanje i složenost budu u skladu sa uzrastom. Djecu učiti da zapažaju i prepoznaju karakter kompozicije, tempo i dinamiku izvođenja, formu kompozicije, izvođače i sastave, muzičke instrumente. Podsticati djecu da svoje zapažanje i doživljaje izraze opisno ili likovno jer se time podstiče njihova kreativnost.

U području dječijeg **stvaralaštva** treba koristiti Orffov instrumentarij i priručne instrumente, prepoznavati ih, svirati zvukove iz prirode i razne ritmove i sa njima svirati uz pjevanje, što povećava osjećaj kompetencije, socijalizira i djeluje terapijski. Uz njihovu upotrebu treba organizirati različite oblike *improvizacije*: melodijska, ritmička, improvizacija forme, komponovanje i likovno i literarno izražavanje na osnovu doživljaja muzike, kao i *muzičko-scenske* igre koje povezuju muziku, ritam, pokret i govor. Djeca mogu izmisliti priče ili naslikati seriju slika koje će uz pomoć instrumenata «oživjeti», kao i uz upotrebu lutke koja pjeva i govori.

Sadržaj muzičke kulture koji su u funkciji estetskog odgoja mladih ima u sebi elemente koji prirodno pomažu i podržavaju savlađivanje i ostalih sadržaja na ovom uzrastu. Korelacija sa drugim predmetima je sasvim prirodna: likovno izražavanje doživljaja muzike ili ilustracija pjesme, s maternjim jezikom (rješavanje problema dikcije, pismenosti i sl.) s upoznavanjem okoline odnosno prirode i društva (godišnja doba, svijet oko nas, životinje, narodna muzička tradicija BiH), fizičkom/tjelesnom kulturom (ritmika, ples uz muziku, dječije narodne igre, koordinacija pokreta i sl.) i matematikom (brojanje, pojam veličine i sl.).

MUZIČKA/GLAZBENA KULTURA					
SADRŽAJ	ZNANJE I RAZUMIJEVANJE	SPOSOBNOSTI	VRIJEDNOSTI, STAVOVI, PONAŠANJE	AKTIVNOST UČENIKA	AKTIVNOSTI NASTAVNIKA (ORGANIZACIJA I METODE NASTAVE I UČENJA, OCJENJIVANJE)
I. PJEVANJE I SVIRANJE					
<ul style="list-style-type: none"> - Pjevanje dječijih prigodnih pjesmica (o školi, porodici, okolini, odrastanju, životinja ma, godišnjim dobima) umjerenog tempa i jednostavne strukture; - Igre za vježbanje disanja i razvoj glasa; - Pjevanje uz usklađivanje glasa po visini i glasnoći; - Tijelo kao instrument; - Improvizovani instrumenti; - Sviranje na Orffovom dječijem instrumentariju. 	<ul style="list-style-type: none"> - Pjeva i prepoznaje ranije pjesmice na osnovu melodije; - Učestvuje u zajedničkom pjevanju i poštuje pravila; - Prepoznaje vježbe i primjenjuje ih; - Razumije i korigira greške u pjevanju; - Spontano koristi tijelo, i priručne instrumente; - Svira na instrumentu kako mu se pokaze. 	<ul style="list-style-type: none"> - Pjeva u skladu sa mogućnostima; - Usklađuje svoje pjevanje sa dječijim horom/zborom; - Vježba glas u skladu sa instrukcijama nastavnika; - Sam traži pomoć kad osjeti da mu treba; - Prepoznaje Orffove instr. i kombinira ih sa priručnim; - Svira sam i bez podsticaja nastavnika. 	<ul style="list-style-type: none"> - Uvida da pjevanje treba najviše vježbati; - Ulaže trud da pjeva što ljepše i da se usaglasa sa razrednim horom; - Primjenjuje igre za vježbanje disanja i razvoj glasa i provjerava sebe u odnosu na druge; - Koristi instrumente kao pratnju pjevanju i uvida da je takvo muziciranje ljepše, naročito za slušatelje. 	<ul style="list-style-type: none"> - Pjevanje i sviranje u raznim prilikama (učionica, dvorište, muziku, sala za priredbe, izleti, porodični skupovi (bogaćenje emocija); - Napraviti poster sa slikama instrumenata vlastitog tijela (glas, jezik, dlanovi, prsti, noge); - Prikupljanje, ispitivanje materijala i izrada instrumenata; -Upoređivanje zvuka sa originalnim. 	<ul style="list-style-type: none"> - Osmišljavanje igara za bolje učenje pjevanja i sviranja; - Demonstrira i rukovodi aktivnostima učenika i motivira ih u radu; - Pomaže učenicima u kolektivnom, grupnom i individualnom muziciranju, procjenjuje njihova individualna postignuća.
II MUZIČKE IGRE					
<ul style="list-style-type: none"> - Pjesmice sa određenim pokretima (život u prirodi, radovi, narodni običaji); - Dječija narodna kola 	<ul style="list-style-type: none"> - Povezuje ritam pjesmice sa pokretom, odnosno prati datu koreografiju; - Prepoznaje kola. 	<ul style="list-style-type: none"> - Samostalno pjeva i igra; - Predlaže i nove pokrete; - Samostalno igra u kolu. 	<ul style="list-style-type: none"> - Razvijanje mišljenja da je pokret važan u plesu i kolu, kao i za upoznavanje muzičke baštine BiH. 	<ul style="list-style-type: none"> - Predlaganje muzičke igre za priredbe; - Učlanjenje u ritmičku i/ili folklornu sekciju. 	<ul style="list-style-type: none"> - Vodi aktivnosti učenika pokazuje, demonstrira i usmjerava u pravcu interesa i mogućnosti.

III BROJALICE					
<ul style="list-style-type: none"> - Odbrojavanje brojalice kao na igralištu-skandiranje; - Izvođenje mjere i ritma instrumentima tijela, pri ručnim instrumentima učenika; - Izvođenje ritma brojalice Orffovim instrumentima; - Izvođenje kretanjem u koloni («voziću»). 	<ul style="list-style-type: none"> - Ponavlja i razumije pokrete brojalice; - Prati izvodi pokrete u mjeri i ritmu (dugi i kratki slogovi); - Pravilno izvodi ritam na ritmičkom instrumentu po uzoru; - Pravilno korača u ritmu. 	<ul style="list-style-type: none"> - Prepoznaje ranije naučene brojalice na osnovu ritma bez teksta (zagonetke); - Tačno izvodi mjeru i ritam; - Izvodi ih tačno i samostalno na instrumentu bez pomoći; - Poigrava se i kombinira ih. 	<ul style="list-style-type: none"> - Pamiti i donositi u razred nove brojalice za zajedničku igru; - Pokazati je drugarima i radovati se novim zajedničkim iskustvima; - Reprodukuje ritam na instrumentu, uči druge i jača njegova samosvijest. 	<ul style="list-style-type: none"> - Skupljanje i zapisivanje brojlica, sortiranje i izvođenje zaključaka o dječijoj igri; - Izrada zidnog panoa sa zapisima; - Izvoditi zapise napravljene instrumentima; - Izabrati po zvuku najslabije Orffovim i napraviti stalnu razrednu izložbu. 	<ul style="list-style-type: none"> - Rukovodi, pomaže, upućuje, koordinira, osmišljava igre interakcije; - Vodi i usmjerava aktivnosti pokazuje, demonstrira procjenjuje individualna poistignuća i interesovanja.
IV SLUŠANJE MUZIKE					
<ul style="list-style-type: none"> - Slušanje stranih i domaćih kompozicija: vokalnih, vokalno-instrumentalnih i instrumentalnih; - Vedre dječije pjesmice, narodne pjesme i igre, uspavanke koračnice, prigodne pjesme; - Upoznavanje osobina tona, tempo, dinamika, brojanje, karakter muzike, muzičke forme; - Upoznavanje zvučnih svojstava muzičkih instrumenata. 	<ul style="list-style-type: none"> -Prepoznaje ranije slušana djela; -Prepoznaje karakter djela; -Prepoznaje osobine tona (visok-dubok, glasno-tiho), brz-spor; - Prepoznaje instrumente (klavir, gitara, bubanj, harmonika). 	<ul style="list-style-type: none"> - Slušajući pjevuši melodiju, razlikuje, upoređuje, izvodi za ključke; - Saopštava ko je izvodi; - Samostalno određuje karakter kompozicije; - Tačno određuje osnovne osobine tona: visinu trajanje, glasnoća, boja tempo; - Razlikuje instrumente i vizuelno i auditivno. 	<ul style="list-style-type: none"> - Saopštava svoj doživljaj; - Pokazuje da cijeni izvodače i razvija pozitivan stav prema muzici i kompozitorima; - Razgovara o djelu i osjećaju ugodnosti i opuštanja i traži da se ponovi; - Komentariše osobine tona i njegove karakteristike; - Razvijanje pozitivnih navika i potrebe za muzikom; - Traži da ih vidi uživo na koncertu. 	<ul style="list-style-type: none"> - Prikupljanje kasete i CD-ova sa odgovarajućim djelima; - Prikupljanje štampanih materijala i slika kompozitora i muzičkih instrumenata simfonijskog orkestra i tradicionalnih narodnih instrumenata i nošnji naroda u BiH, i izrada zidnih panoa; - Prikupljanje tradicionalnih instrumenata iz kraja gdje je škola; - Posjeta koncertima u osnovnoj muzičkoj školi. 	<ul style="list-style-type: none"> - Planira, rukovodi, razvija interes kod učenika svojim odnosom prema radu i muzici; - Obavlja studiozno pripremanje učenika za posjete i izlaske u ustanove i osposobljava ih za uočavanje, bilježenje prikupljanje materijala i izradu zidnih kalendara sa terminima koncerata.
V DJEČIJE STVARALAŠTVO					
<ul style="list-style-type: none"> - Smišljanje melodija na zadani tekst; - Improvizacija na Orffovim instrumentima; - Improvizacija pokreta u ritmu; - Plesna drammatizacija; - Literarno i/ili likovno izražavanje doživljaja muzike; - Osmišljavanje muzičkog igrokaza. 	<ul style="list-style-type: none"> - Spontano improvizira: priprema i dovrši započetu pjesmu, pjevanje ili sviranje; - Spontano na muziku progovara pokretom, likovno ili literarno; - Na podsticaj daje ideje. 	<ul style="list-style-type: none"> - Samostalno smišlja, upoređuje, dodaje, mijenja - Stvara kombinacijom riječi, instrumenata, pokreta i likovnim izrazom; - Sam predlaže ideje. 	<ul style="list-style-type: none"> - Uočava razlike i sa zanimanjem opisuje. - Saopštava interes i želju za njihovo kombiniranje. - Raduje ga vlastito učešće u igrokazu razreda 	<ul style="list-style-type: none"> - Pronalaženje priča i bajki čiji se likovi mogu muzikom «ozvučiti»; - Dogovaranje o kolektivnoj improvizaciji tipa «mozaik zvuci» koja omogućuje ne verbalnu komunikaciju i socijalizaciju; - Izvođenje muzičkog igrokaza umjetničkim područjima. 	<ul style="list-style-type: none"> - Planira, podstiče učenike na kreativan rad u oblasti muzike i sadržaje predmeta korelira sa ostalim.

ZNANJE I RAZUMIJEVANJE

Učenici će znati da koriste jezik muzike, razlikuju, prepoznaju i uporede zvukove odnosno tonove u svom okruženju i muzici (određen-neodređen po visini, dug-kratak, dubok-visok, glasan-tih, brz-spor, blizu-daleko) i odrede karakter kompozicije (koračnica, uspavanka i sl.), prepoznaju tempo (brz-spor), dinamiku (glasno-tiho), glas (muški, ženski i dječiji), te pjevanje pojedinca (solo) od skupnog pjevanja (hor/zbor).

Moći će da prepoznaju brojalice, melodije pjesmica i ranije slušane kompozicije, kao i da razlikuju zvučno i vizuelno muzičke instrumente: Orffove dječije instrumente, kao i neke druge (harmonika, gitara, violina, truba i klavir) koje nalaze primjenu na koncertima i u svakodnevnom životu djece.

SPOSOBNOSTI

Izvođačke muzičke sposobnosti razvijat će se pjevanjem sa tačnom intonacijom, praćenjem pjevanja pokretima u skladu sa sadržajem pjesme i muzičke igre, te izvođenjem brojlica u odgovarajućoj mjeri i ritmu Orffovim instrumentima.

Kreativne i logičke sposobnosti razvijat će se osmišljavanjem jednostavne pratnje, ritmičkih i zvučnih efekata za pjesme, priče, stihove, muzičke igre, koristeći različite zvukove odnosno izvore zvuka (tijelo, glas, predmete iz okruženja, Orffove dječije instrumente, vlastite improvizirane instrumente), te učešćem u osmišljavanju i izvođenju muzičko-scenskih igara (igrokaza) i izražavanju vlastitih doživljaja muzike likovno, literarno i improviziranim pokretima, što ima primjenu i u svakodnevnom životu u porodici, koji time postaje bogatiji i ljepši.

VRIJEDNOSTI I STAVOVI

Dijete će biti osposobljeno da muzicira kolektivno (hor/zbor, u manjim grupama, u paru i samostalno, poštuje pravila muzičke igre, vrednuje lične i stavove drugih. Pokazat će odvažnost u otkrivanju, istraživanju novih rješenja u muziciranju i izradi instrumenata, u timskom radu i komuniciranju koja je u muzici sasvim prirodna.

Prepoznat će načine na koje muzika učestvuje u svakodnevnom životu i čini ga ljepšim i bogatijim (u dječijoj igri, u medijima, porodične proslave, školske svečanosti) i pokazati interes, želju i potrebu za čestim muziciranjem, te kroz muziciranje vidno iskazati zadovoljstvo i osjećaj kompetentnosti.

Detaljna objašnjenja nastavnici će naći u pratećem priručniku za nastavnike razredne nastave.

INDIKATORI USPJEŠNOSTI

Uočljivo je napredovanje učenika kroz sve veću bliskost sa muzikom, često pjevanje, radovanje, maštanje i improvizaciju na Orffovim instrumentima, kao i napredovanje u sticanju saznanja, vještina i razvoju sposobnosti koje su precizirane u ishodima učenja. Pjevaju intonativno pravilnije, sigurniji su u interpretaciji melodije i ritma brojalice, prepoznaju kompozicije koje su slušali, te uspješnije međusobno aktivno komuniciraju muzikom, posmatraju, upoređuju, objašnjavaju, obrazlažu, te donose zaključke o pojedinim muzičkim elementima i pravilno se ponašaju prema muzici kao vrijednoj umjetnosti.

Ispoljavaju interes prema muzici i saznavanju i žele da je još bolje upoznaju i primjenjuju u školi i svakodnevnom životu. Indikatori uspjeha i nastavnikovog profesionalnog umijeća su razlike između inicijalne i finalne slike o znanjima, vještinama i ukupnim postignućima učenika

STRATEGIJE NASTAVE I UČENJA (DIDAKTIČKO-METODIČKE UPUTE)

Strategije nastave i učenja bazirane su na višestrukoj ulozi nastavnika koje se izmjenjuju u nastavi muzičke kulture. Nastavnik kao **didaktičar** izmjenjuje nastavne metode, a prirodni predmeta najbolje odgovaraju: metoda demonstracije i ilustracije (instrumenti, pjevanje, fotografije, transparentne folije), pripovijedanje i razgovor (usmjereni i impuls-razgovor), a posebno praktični rad i posjete kulturnim i muzičkim ustanovama, kao **planer** metoda *interaktivnog učenja*: kooperativne metode, egzemplarna

nastava, učenje putem otkrića, stvaralačka nastava, različiti nivoi složenosti, rad u parovima, kao **instruktor** *aktivne nastave*: analitičko-sintetička, metoda analogije, problemska, algoritamske metode, primjena modela, projekt-metoda, kao **koordinator** *kooperativnog* učenja: timski metod učenja, mozaik metod i njegove modifikacije, grupni projekt metod, kooperativna mreža (muzičke radionice, izložbe improviziranih instrumenata i sl.).

Kroz istraživanje i ispitivanje, te stvaranje učenici razvijaju dublje razumijevanje prema naporima u umjetnosti i muzici kao posebnom sistemu saznanja i vrijednosti i njenoj složenosti. Uključivanjem učenika u sve aktivnosti, odnosno prakticirajući iskustvenu nastavu, razvijaju se pozitivni stavovi o značaju muzike u porodici, školi, društvu i životu uopće. Sadržaje nastave muzičke kulture treba tematski povezati sa nastavom drugih predmeta. Detaljniji opisi aktivnosti učenika i nastavnika dati su u ishodima učenja i objašnjenju.

Likovna kultura

(2 časa sedmično, 68 časova godišnje)

ULOGA I ZNAČAJ

I umjetnost i crtež su postali iz nagona za igrom ili „sanjarenjem na javi“. Nervni sistem djeteta liči na stanicu u koju ulazi pet puteva, a iz koje poslije žestoke borbe vani probija samo jedan.

Uloga nastavnog predmeta je, da kroz igru, nastavu i stvaralaštvo usmjeri i obogati „sanjarenje na javi“ i dinamizira prohodnost sadržaja **u i iz učenika**.

Polaskom u školu učenik se prvi put susreće i kontaktira sa umjetnostima koje po prvi put estetski doživljava i svojim „crtežom“ prvi put crta.

Ono u nastavnom procesu aktivno osjeća i misli, te slikom dolazi do prvih pojava, predstava i pojmova.

U ovom nastavnom predmetu izdvajaju se tri stepena:

- Likovna pismenost;
- Likovna kultura;
- Likovna kreativnost.

Učenicima prvog razreda nudi se najstarija magijska umjetnost kao estetski doživljaj i inspiracija za vlastiti „crtež“.

I umjetnost i „crtež“ se učenicima nude u formi vizuelno-estetske analize u kojoj riječ ima ulogu poticaja (potiče učenika da priča o onom što vidi u „slici“). Nastavnik, opet, dodaje i ono što se u „slici“ ne vidi, a učenik svoj crtež crta svojim perceptivnim, doživljajnim i iskustvenim svijetom. Time se realizira metoda intenzivnog, aktivnog doživljaja.

Uloga je umjetnosti da omogući učeniku komunikaciju sa svojom i svjetskom likovnom baštinom, a u „crtežu“ da komunicira sa samim sobom, svojom porodicom, vršnjacima i nastavnikom, a time se „uvijeni duh djeteta u sebi“ otvara.

Zadaci:

- Da učenici upoznaju likovni pribor, podloge i materijale, te da se njima služe;
- Da upoznaju sadržaj i likovni jezik, te osnovne likovne nazive;
- Da se uspavane likovne sposobnosti djece koja dolaze iz roditeljskog doma izjednače s probuđenim likovnim sposobnostima djece koja su boravila u predškolskim ustanovama;
- Da se svim učenicima nude raznovrsni sadržaji kao podsticaji (iz života, umjetnosti, prirode);
- Da se kod djece razvija urođeni i stečeni senzibilitet i subjektivni likovni izraz;
- Da učenici analizom upoznaju sopstveni crtež, djela domaće i svjetske likovne baštine;
- Da se kultiviše svijest o potrebi čuvanja tekovina likovne, materijalne i duhovne kulture.

ODGOJNO-OBRAZOVNI CILJEVI U PRVOM RAZREDU

<p>Sadržaj u dječjem crtežu Za svaki navedeni sadržaj neophodno je da nastavnik formulše: likovno područje, likovni element, likovni problem, likovno sredstvo, motiv, likovnu formu; Sadržaji iz života učenika, porodice; Ja i moji roditelji; Čega se plašim; Šta sanjam; Sadržaji iz škole; Ja i moji novi prijatelji; Iz prirode i godišnjih doba; Doživljaji s mora, izleta; Sadržaji iz likovne, književne i filmske umjetnosti; Lutkarske predstave; Svjesni i podsvesni sadržaji u crtežu.</p>	<p>Likovni jezik Forme i tehnike Uočavanje osnovnih likovnih elemenata: linije, boje, plohe i volumena i njihovih regulatora: simetrije, kompozicije i ritma; Imenovanje likovnih formi: crteža, grafike, slike, kipa, zgrade i grada; Imenovanje osnovnih boja: crvene, žute, plave, te neutralnih: crne, bijele i sive; U crtežu primjenjivati i njegovati simboličku boju, psihološku proporciju i opisni prostor; Imenovanje prave i krive, vodoravne i vertikalne, kose i cik-cak linije; Uočavanje kompozicija figura i predmeta: skupljeno, rasuto, simetrično, vodoravno i vertikalno, koso, savijeno i kružno; Upotreba osnovnih školskih crtačkih, grafičkih, slikarskih i kiparskih materijala i tehnika: grafitna olovka, flomaster, akvarel, tempera, pastel, glina, plastelin, četkica, paleta.</p>	<p>Kreativan crtež Koristiti shematsku ili simboličku fazu, "zlatni period dječijeg crteža". Da dijete svijet gleda svojim očima, doživljava srcem, misli svojom glavom i samo realizira svoj crtež; U realizaciju su uključena sva čula; Kreativan crtež je plod „sanjarenja na javi“; Poticaji su: književnost, analiza umjetničkih djela, predstavljanje bojom dominantnih osobina lika iz književnog teksta, ilustriranje toka događaja u priči, pjesnička slika - likovni izraz, osjećanja glavnog junaka, promjena tog osjećanja bojom.</p>	<p>Komunikacija i otvaranje učenika U kreaciji crteža koristi i desnu i lijevu ruku, Dok crta, sjedi, stoji, hoda; Rad svim sredstvima i tehnikama; Priča o onom što vidi na slici; Crta i govori, objašnjava, dotjeruje, izražava zadovoljstvo; Procjenjuje radove drugih učenika i svoj rad (prepoznavanje slabije i jače strane vlastitog rada: drvo sam dobro nacrtao, ali boje mi nisu baš najbolje... dopada mi se kako sam nacrtao lava, a Ado je dobro uradio...).</p>
---	---	---	--

PROGRAMSKI SADRŽAJI

Rad po sjećanju

Iskustveni sadržaji, doživljaji iz života djeteta (porodica, škola, društvo vršnjaka, šire okruženje);
Ugodni i neugodni doživljaji –sjećanje.

Posmatranje kao poticaj

- 1) Posmatranje prirode, života i rada;
- 2) Uvođenje djeteta u posmatranje i zapažanje svega što se nalazi u njegovom okruženju, doživljavanje svim čulima, upoznavanje funkcije i izražavanje

Svijet mašte kao inspiracija

- Da sam nevidljiv
- Kakav bih automobil želio
- Stigli su vanzemaljci

- Pronašao sam posebnu olovku
- Kad bi drveće hodalo

Rad prema tekstu, ilustracija i strip

Bajke, basne, zagonetke i odgonetke, priče i legende, izreke i brojalice (omogućiti rad na većim formatima papira, ali i na malim, nekoliko crteža u formi stripa, s tim da svi ovi sadržaji niču iz teksta.

Likovna umjetnost kao inspiracija

Posmatranje originalnih umjetničkih djela na izložbama, reprodukcija u knjigama, folije na zidu. Učenicima nudimo umjetnost kao estetski čin, ne kao memorisanje, već kao inspiraciju za vlastiti subjektivni crtež, sliku, reljef i kip.

FORMA ILI LIKOVNI JEZIK

Crtanje, crtež

Likovni izraz linijom nazivamo crtežom.

Crtačke tehnike: grafitna i hemijska olovka, flomaster, kreda, ugljen, metalno pero, ptičije pero, kist.

Crtež se može dobiti i drugim crtačkim tehnikama i na svim podlogama na kojima neki predmet ostavlja trag, crtu. Može biti urađen crnom, sivom, bijelom linijom i bojom u vidu tačkica, mrlja ili fleka, isprekidanih, kratkih i dugih linija, tako da može biti u boji, sve dotle dok ne pređe u sliku.

Dječaci su skloni liniji, djevojčice boji.

Slikanje

Likovna forma riješena bojom i plohom na ravnoj podlozi je slika. I umjetnici i djeca likovnim elementima bojom i plohom grade likovne regulatore: simetriju, kompoziciju i ritam. Boja je zahvalna u radu sa djecom svih uzrasta. Šestogodišnje dijete koristi tzv. simboličke i šarene boje.

U tehničkom smislu boje se dijele na vodene, akvarel, temperu, gvaš, sve one koje se miješaju vodom. Krute su: pastel, kreda. Papirne: kolaž i druge. Osim u slikanju boje se upotrebljavaju i u drugim likovnim formama.

Dekoratívni rad s grafikom

Ova je forma bliža primijenjenim umjetnostima i grafici; iskorištava likovne elemente: liniju, plohu i boju, te regulatore: ritam i simetriju. Dekoratívni rad podrazumijeva ukrašavanje u potrebnih predmeta: ukrase, šare, ornamente i arabeske. Grafika se dobiva štampom, otiskom ili tiskom u neograničenom broju originala. U crteža i slike su po jedan original, grafika ima više otisaka ili originala.

Otisak prsta i dlana, krompira i lista je prirodni otisak, i to je u prvom razredu dovoljno.

Prostorno-plastično oblikovanje: reljef, kip i zgrada

Linija ima samo jednu dimenziju (dužinu), ploha ima dvije (visinu i širinu), volumen ima tri dimenzije (visinu, širinu i debljinu) i zauzima stvarni prostor. Tu spada modeliranje i građenje. To je za djecu najkonkretniji likovni element kojim najradije manipuliraju i za koji postoji izrazita radoznalost. Njeni su praiskonski izvori majčino tijelo i priroda.

Otuda naglašeno čulo opipa, a preko njega i spoznaja. Kao što biće u ranom djetinjstvu crtežom raspoređuje predmete tražeći prostor, tako ono volumenom mijenja mjesto predmetu, upoznaje prostor. Prirodni su predmeti pogodni za modeliranje: reljef i kip,

Tehnički su predmeti prikladniji građenju. Stoga se ovdje nameće izbor raznovrsnih materijala, metodom oduzimanja i dodavanja, klasičnih i savremenih, tvrdih i mekih.

Vizuelno-estetsko procjenjivanje

Estetika je nauka o lijepom, o osjetilnom i čulnom činu, koja u umjetnosti i crtežu ispituje pojavu stvaranja i doživljavanja. Njen predmet su vizuelne, zvučne i jezičke umjetnosti

Ljepota je u skladu, redu, ravnoteži, harmoniji. Po subjektivnom kriteriju, ono što se „samo po sebi sviđa“, ono što u umjetnosti i „crtežu“ izražava neku ideju.

U dječijem crtežu se analizira vizuelni ili svjesni sadržaj, ono što se vidi, i skriveni ili podsvjesni sadržaji, ono što se ne vidi, kao i likovna forma: likovni elementi i njihovi regulatori. Djeca počinju analizirati predmete i pojave iz svoje sredine: slikovnice, igračke, tekstil, kostim, keramiku, naivne i narodne umjetnosti. Mi im nudimo njihov „crtež“, magijsku, najstariju, a njima najbližu, umjetnost „djetinjstva čovječanstva“, ali samo kao inspiraciju za vlastiti „crtež“. Sama ideja gledanja i procjenjivanja crteža i umjetnosti u školi je estetski čin. Dijete će u skladu s vlastitom percepcijom i recepcijom izraziti doživljaj, na svoj način imenovati ono što je u domenu percepcije i doživljaja.

OČEKIVANI REZULTATI

Prožimanje igre, nastave i stvaralaštva

Smanjit će se razlike među učenicima koji su prije upisa u 1. razred bili, i onih koji nisu bili u predškolskim ustanovama, ili neće ni biti. Korelacijom „crteža“ sa književnosti za djecu i umjetnost iz «djetinjstva čovječanstva» kao estetskim činom i inspiracijom za vlastiti „crtež“, ostvarit će se kontakt „crteža“ sa umjetnostima, koje su se inspirisale mitom i legendom, bajkom i basnom, zagonetkom i pričom, koje su i učenicima svojstvene, te će se i ta razlika, između maternjeg jezika, simboličke umjetnosti i simboličkog „crteža“ učenika, približiti.

Očekuje se realizacija tvrdnje mnogih pedagoga i estetičara, „da su svi prvačići, izuzev jednog, talentirani“, te da taj smisao treba koristiti i njegovati kao mladu biljku. Učenici će postepeno oslobađati svoj ekspresivni i impresivni doživljaj i izraz. To će se realizirati kreativnim „crtežom“, demonstracijom i analizom „crteža“ i umjetnosti. Učenici će iz slika upoznavati i proširivati svoj pogled na svijet, te bogatiti jezik uopće. Upoznat će osnovne likovne materijale i tehnike, te njihove mogućnosti. Učenici će prihvatiti, da ne samo da oni „crtaju“ već da je „crtež“ sredstvo koje su koristili i koje koriste i odrasli. To im daje sigurnost i ideju, da „crtež“ i umjetnost treba njegovati i čuvati.

INDIKATORI USPJEŠNOSTI

- Dijete bez opterećenja stvara svoj rad, crtež ili sliku;
- Zna kazati šta je zamislilo i šta je ilustriralo;
- Uspješno se služi priborom, materijalima i tehnikama;
- Rado crta.

DIDAKTIČKO-METODIČKE NAPOMENE

Sadržaj i forma su obrađeni u uvodnim tekstovima, ovdje ih prevodimo u:

Šta i kako?

Kada se dijete s kistom u ruci nađe pred bijelim papirom, suočava se istovremeno s pitanjem šta će i kako će? Misli o sadržaju i o likovnom jeziku ili formi. Sadržaj je **šta**, forma je **kako**.

Maternji jezik je nacionalan, likovni je internacionalan. On ima samo četiri osnovna elementa: crtu, boju, plohu i volumen i psihičke likovne regulatore: simetriju, kompoziciju i ritam.

„Kako će“ dijete rasporediti sadržaj i formu u crtežu je kompozicija i u njoj simetrija koja je svojstvena djeci. Ritam je rukopis, stil pisanja i stil crtanja, onaj dodir, ono subjektivno poigravanje srca i nerva, ruke, linije i boje na papiru.

Analiza „crteža“

Analiza „crteža“ podrazumijeva pokušaje učenika da nešto kažu o onom što su nacrtali, a da nastavnik zna na kraju nastavnog časa kazati ono šta su učenici crtali.

SADRŽAJ:

U crtežu je ono što crtež sam po sebi priča, ono kada učeniku nije dovoljan crtež i ilustracija, već se domišlja i crtežu dodaje tekst, pa ide u strip. To je prijevod motiva, tema, ilustracija i inspiracija u priču.

Analiza LIKOVNOG JEZIKA ili FORME je subjektivna analiza likovnih elemenata:

- crte, boje, plohe, volumena i njihovih regulatora: kolorizma, asimetrije, kompozicije i ritma. To i jest umjetnost i ona zagonetka u crtežu: i žestoka boja, i simetrija i raspored i rukopis; sve se može kopirati, ali rukopis ili ritam ne! Samo to mi, s djecom, treba da imenujemo.
- PSIHİČKA forma je bliska tehnici, crtačkim, slikarskim, grafičkim i kiparskim tehnikama i materijalima: olovka i flomaster, akvarel, tempera, kolaž, mozaik, otisak lista i dlana, glina i plastelin.
- ESTETSKO u crtežu je ideja da dijete nešto crta, proces rada, sve ono što se u dječijoj glavici dešava dok crta (od borbe do uspjeha i sreće, ono što njega bogati) i lijep crtež.

To je naš cilj.

Likovni prilogi

Umjetnosti, zagonetke, bajke, basne i priče koje ovaj koncept nudi učenicima prvog razreda su iz „djetinjstva čovječanstva” koje su same po sebi bliske uzrastu učenika, ali i legende i priče iz domaće kulturne, likovne i književne baštine. U isto vrijeme im nudi vlastiti „crtež” istog ili starijeg uzrasta.

To znači da učenicima prvog razreda nudimo njihovu umjetnost kao estetski doživljaj i inspiraciju za interpretaciju i kreaciju vlastitog crteža, a ne kao učenje.

Vizueni-likovni prilogi umjetnosti i „crteža” su podloga nastavniku i inspiracija učenicima.

Ovaj okvirni program treba realizirati u skladu s okolnostima i mogućnostima.

Tjelesni i zdravstveni odgoj

(2 časa sedmično, 68 časova godišnje)

ULOGA IZNAČAJ

Briga o zdravlju djeteta osnovni je princip na kojem se zasnivaju sadržaji tjelesnog i zdravstvenog odgoja u prvom razredu osnovne škole. Tom je principu sve podređeno.

Kretanje je potreba svakog djeteta, a svrsishodno kretanje u osnovi tjelesnog i zdravstvenog odgoja.

U ovom nastavnom predmetu dijete usvaja osnovna znanja o zdravlju, stiče navike i vještine, ali i uči kako da ih primijeni u životu. Dijete uči kako da postane fizički spremno, lično predano i dnevnoj fizičkoj aktivnosti.

Poboljša li se zdravlje generacije koja dolazi imaćemo zdraviju populaciju, a to znači i radno spremniju, kreativniju i zadovoljniju.

U ovom vremenu tjelesni i zdravstveni odgoj ima posebnu važnost zbog sve prisutnijih pojava koje ugrožavaju zdravlje djece (dominacija medija i smanjivanje kretanja kao prijekne potrebe djeteta, pojava deformiteta, prisustvo droge i drugih nepoželjnih sredstava).

Zadaci su:

- Shvatanje smisla, vrijednosti i principa tjelesnog vježbanja;
- Očuvanje, njegovanje i unapređenje zdravlja;
- Razvijanje i usavršavanje motoričkih sposobnosti u skladu sa uzrasnim i individualnim karakteristikama;
- Sticanje motoričkih znanja i razvijanja motoričkih vještina i navika;
- Osposobljavanje za svrsishodno i efektivno samostalno vježbanje;
- Razvijanje pozitivne slike o sebi;
- Razvijanje kreativnosti kroz pokret;
- Promoviranje pozitivnih socijalnih interakcija, svrsishodne i humane primjene psihomotoričkih sposobnosti, motoričkih znanja, vještina i navika.

ODGOJNO-OBRAZOVNI CILJEVI U PRVOM RAZREDU

Znanje o činiocima zdravog života	Motoričke sposobnosti i vještine kretanja	Pozitivne socijalne interakcije i osobine ličnosti
Lična higijena i zdravlje; Hrana i zdravlje; Tjelesna aktivnost i zdravlje; Pravilno i nepravilno držanje tijela; Informacije o pomoći u slučaju zlostavljanja; Opasnosti po zdravlje: zagađena okolina, tablete, biljke, piće, zagađen zrak, mogućnost zaštite; Utjecaj medija; Ograničavanje vremena provedenog pred TV ekranom; Značaj boravka na svježem zraku i u igri; Selektivan pristup sadržajima medija.	Lokomocija (stabilnost, brzina, koordinacija, snaga, gipkost, izdržljivost, preciznost, ravnoteža) vježbe na spravama, na tlu i sportske igre jednostavne vježbe oblikovanja (bez rekvizita) usklađenost kretanja s kretanjem rekvizita kontrola pokreta hoda, skače, trči pleše	Komunikacija i saradnja poštuje pravila igre cijeni tuđi i vlastiti napor stabilnost i realnost u postavljanju cilja istrajnost rješavanje sukoba na prihvatljiv način planiranje vremena izbjegavanje rizika i briga za vlastitu sigurnost samokontrola donošenje ispravnih odluka rješavanje problema razumijevanje smisla takmičenja (prihvatanje “poraza” i nošenje “pobjede”)

PROGRAMSKI SADRŽAJI

Izbor i distribucija sadržaja međuovisne su operacije u programiranju procesa vježbanja. Izborom se odgovara na pitanje - *šta vježbati*, a distribucijom *šta vježbati u pojedinom razdoblju*. Primarna funkcija *nekonvencionalnih* sadržaja je *razvoj i usavršavanje osobina i sposobnosti*. *Nekonvencionalni sadržaji* su uvijek u simbiozi s određenim *konvencionalnim* sadržajem, odnosno i u funkciji *usvajanja motoričkih informacija*.

Hodanje: Prirodno hodanje - pravolinijsko; s promjenom pravca, smjera, tempa i ritma; na različitoj vrsti, dimenzijama i obliku podloge; kombinirano. Hodanje uz različite položaje ruku, koljena i stopala. Kombinacija hodanja, trčanja, skakanja, preskakanja itd. Hodanja u različitim kretnim zadacima. Oponašanje pokreta i kretanja drugih živih stvorenja (Kako medo hoda? A slon? Kako ptica leti?)

Trčanje: Trčanje - pravolinijsko; s promjenom pravca, smjera, tempa i ritma; na različitoj vrsti, dimenzijama i obliku podloge; kombinirano. Kombinacija trčanja, hodanja, skakanja, preskakanja i dr. Brzo trčanje (sprint) - dionice do 30 m. Istrajno trčanje - u trajanju od 6 minuta. Primjena trčanja u različitim kretnim manifestacijama.

Skakanje: Sunožni poskoci u mjestu i kretanju. „Zečji“ poskoci (iz upora čučućeg skoka u upor čučaći, u jednom trenutku noge nisu u kontaktu sa podlogom), „Kan-kan“ poskoci (poskok na jednoj nozi, sa visokim prednoženjem drugom), „Kik“ poskoci (poskoci na jednoj nozi, sa opružanjem potkoljenice slobodne noge); makazice, galop naprijed i strance, dječji poskoci, sunožni poskoci sa okretom od 90 stepeni (u jednu i drugu stranu), preskakanje kratke vijače (individualno), „Školica“, igra lastiša, izvođenje poskoka i skokova uz različite pokrete rukama (uzručenje, odručenje, pljesak i sl.). Sunožni naskok iz mjesta na povišenje, doskok sa povišenja (do visine švedske klupe), preskakanje iz obilježenog prostora u prostor i preko prepreka (linije, obruči, vijače i sl.). Kretanje poskocima i skokovima u zadatom pravcu Kombinacije skokova i poskoka sa hodanjem, trčanjem i dr. Primjena skokova i poskoka u različitim kretnim manifestacijama.

Puzanje i provlačenje: Puzanje četveronoške. Provlačenje kroz obruč, okvir od švedskog sanduka ili sandučića, između nogu para, kroz upor klečeći, itd., puzanje ispod grede, švedske klupe, razapete vijače itd., puzanje po švedskoj klupi; puzanje uz/niz kosu švedsku klupu. Kombinacija puzanja i provlačenja i hodanja, trčanja itd. Primjena puzanja i provlačenja u različitim kretnim manifestacijama.

Penjanje: Penjanje uz stepenice, penjanje na švedsku klupu, švedski sandučić, uz kosinu (švedska klupa, švedski sanduk, prirodni uspon itd.), uz ripstol, preći na drugi ripstol, uz mornarske ljestve do 2 m visine. Kombinacija penjanja sa hodanjem, trčanjem, puzanjem, provlačenjem itd. Primjena penjanja u različitim kretnim zadacima.

Bacanje i hvatanje: Bacanje različitih lopti kotrljanjem, različitih lopti u daljinu i visinu, desnom i lijevom rukom i suručno, dodavanje u paru, prvo sa male udaljenosti, a zatim sa veće udaljenosti (suručno, jednom rukom), gađanje u metu (korpa, lopta, označeni prostor i sl.) na različite načine (pogađanje, ubacivanje, rušenje i sl.). Primjena bacanja i gađanja u različitim kretnim manifestacijama.

Dizanje i nošenje: Dizanje i nošenje jednog ili više različitih rekvizita odgovarajuće veličine i mase, samostalno, u paru, grupno. Primjena dizanja i nošenja u različitim kretnim zadacima.

Ples i pantomima: Prikazivanje različitih pojava i situacija iz svakodnevnog iskustva pantomimom; usklađivanje pokreta pojedinih dijelova tijela i kretanja cijelog tijela sa karakterom muzike i ličnim doživljajem. Izaberi 2 - 4 plesa (društvena, narodna, moderna) u skladu sa mogućnostima i interesu učenika i nastavnika i naučiti osnovne korake.

Gimnastika: Gimnastičko hodanje. Ritmički skokovi. Ritmički okreti. Sunožni preskoci. Sunožni skokovi. Različite vrste hodanja po liniji, obrmutoj švedskoj klupi ili niskoj gredi. Jednostavni poligoni sastavljeni tako da zahtijevaju primjenu naučenih gimnastičkih elemenata.

Igre loptom: Različite elementarne igre loptom.

Plivanje - obuka neplivača: Obuka neplivača organizira se tokom prvog ciklusa (u 1., 2. ili 3. razredu) u saradnji sa lokalnom zajednicom i profesionalno angažiranim instruktorima.

Druga motorička iskustva: U ovisnosti od interesovanja učenika, nastavnika i roditelja, kao i mogućnosti sredine (škole, lokalne zajednice), realiziraju se i drugi sadržaji: vožnja bicikla, koturaljki (rolera), klizanje, sanjkanje, skijanje, plivanje, pješaćenje u prirodi, sportski ples i dr.

SADRŽAJI ZDRAVSTVENOG ODGOJA

Pravilna ishrana: Izbor zdrave hrane, kombiniranje u obroku, dinamika uzimanja obroka, obim obroka, ponašanje i ophođenje za stolom.

Zdravlje: Značaj i važnost zdravlja; tjelesna aktivnost, boravak u prirodi i zdravlje; dnevni ritam odmora i rada.

Higijena: Lična, kolektivna i higijena životnog prostora.

Izvori opasni za zdravlje: Mogućnosti lične zaštite.

Druženje: Upoznavanje - ostvarivanje verbalnog i tjelesnog kontakta, razmjena ličnih iskustava.

Informiranje o štetnosti: Tablete, biljke, piće, zrak...

ISHODI UČENJA

1. Očuvanje i unapređenje zdravlja:

- Razlikuje pravilno od nepravilnog držanja tijela;
- Vodi računa o pravilnom držanju tijela u sjedećem i u stojećem položaju;
- Posjeduje informacije o značaju zdravlja;
- Posjeduje informacije o značaju tjelesne aktivnosti i boravka u prirodi za pravilan rast, razvoj i otpornost organizma;
- Uz pomoć odraslih usklađuje svoje aktivnosti (učenje, igra, odmor, spavanje);
- Uči da izbjegne situacije u kojima može da se povrijedi i umije da traži pomoć;
- Upoznaje se sa osnovnim principima pravilne ishrane;
- Održava ličnu higijenu (pranje ruku i zuba, umivanje, tuširanje i dr. i održava kolektivnu higijenu (provjetranje prostorija i odlaganje otpadaka);
- Posjeduje informacije o štetnosti duhana, alkohola i droga;
- Posjeduju informacije da može da traži pomoć ukoliko je zlostavljano i zanemareno, ili zna za takav slučaj;
- Redovno i aktivno učestvuje u nastavi tjelesnog odgoja.

2. Usavršavanje motoričkih sposobnosti u skladu sa uzrasnim i individualnim karakteristikama i sticanje i razvijanje vještina i navika:

- Izvodi pokrete i kreće se u zadatom smjeru (gore, dolje, lijevo, desno, naprijed, nazad);
- Izvodi pokrete i kreće se po pravolinijskoj putanji;
- Usklađuje svoje kretanje sa kretanjem rekvizita u jednostavnijim kretnim zadacima;
- Unapređuje motoričke sposobnosti (brzinu, koordinaciju, snagu, gipkost, izdržljivost, ravnotežu i preciznost) u skladu sa individualno postavljenim normama;
- Sposoban je da prepliva 25 m slobodnom tehnikom (u I, II ili III razredu);
- Vješto izvodi jednostavne forme prirodnih oblika kretanja (hodanje, skakanje, trčanje...);
- Primjenjuje prirodne oblike kretanja u jednostavnim igrama i poligonima, pravilno izvodi jednostavne vježbe oblikovanja bez rekvizita;
- Pravilno izvodi osnovni korak dva izabrana plesa;
- Vlada izabranim vještinama iz vježbi na spravama, tlu i sportskih igara;
- Posjeduje i druga motorička iskustva u ovisnosti od ličnih interesovanja i mogućnosti sredine (npr. vožnja bicikla, skijanje, sanjkanje, klizanje, pješačenje u prirodi, teniski ples itd.).

3. Osposobljavanje za samostalno vježbanje u slobodno vrijeme:

- Imenuje osnovne položaje i stavove (uspravni stav, sjedeći i ležeći položaj, čučanj...), stavova, pokreta i kretanja;

- Imenuje dijelove tijela i zna njihovu osnovnu ulogu prilikom vježbanja;
- Umije da odredi kom dijelu tijela je namijenjena vježba oblikovanja (za ruke, za noge, za trup...);
- Prepoznaje fiziološke znake umjerenog opterećenja i zamora (npr. brži rad srca, znojenje, nesvjestica itd.) i umije da traži pomoć ako se loše osjeća;
- Vježba u odgovarajućoj odjeći i obući;
- Pridržava se dogovorene procedure dolaska u salu (igralište), ponašanja na času i odlaska iz sale (sa igrališta);
- Uz podršku odraslih primjenjuje naučene i model jutarnje gimnastike.

4. Promoviranje pozitivnih socijalnih interakcija:

- Ni na koji način ne ugrožava one koji se od njega razlikuju;
- tokom vježbanja i igre prijateljski komunicira i surađuje sa vršnjacima, uz podsticanje i nadzor nastavnika;
- Poznaje pravila elementarnih igara i pridržava ih se uz, podsticaj i nadzor nastavnika;
- pozitivno vrednuje uspješne poteze i uloženi trud svih učesnika u igri, uz podsticanje i nadzor nastavnika.

5. Razvijanje pozitivne slike o sebi:

- Primjećuje svoje motoričke i druge sposobnosti i osobine;
- Uočava sličnosti i razlike među vršnjacima;
- Istražuje svoje sposobnosti, ima izgrađenu tjelesnu shemu.

6. Razvijanje kreativnosti kroz pokret:

- Jednostavne pokrete u skladu sa muzikom;
- Pantomimom i pokretom prikazuje različite pojave i svakodnevne situacije.

DIDAKTIČKO-METODIČKE NAPOMENE

Bazična komponenta ponašanja djece je kretna aktivnost. Kretanje ima funkciju biološkog nagona i zadovoljava potrebe stimuliranja tjelesnog rasta i razvoja. U tom pogledu, kretanje zadovoljava prirodne potrebe djeteta. Međutim, kretanjem djeca zadovoljavaju i svoje društvene potrebe. Kretanje ima funkciju psihosocijalnog komuniciranja.

U **prvom razredu** naglasak je na socijalizaciji djeteta, odnosno harmoniziranju pokreta i kretnji djeteta sa pokretima i kretanjem svijeta oko njega. Većina djece svoje pokrete i kretnje uspješno formira do četvrte godine. Dalji razvoj psihomotorike karakterizira njeno usavršavanje.

Opća psihomotorička spremnost, kao rezultat procesa u kojem se posredstvom tjelesnih vježbi povećava obim i kvalitet kretanja, značajno korelira sa pravilnim i harmoničnim rastom i razvojem (1) morfoloških (procesi rastežanja, diferencijacije tkiva i funkcionalnog dozrijevanja), (2) funkcionalnih (sistem za transport kiseonika i aerobni kapaciteti), (3) kognitivnih (prijem, zadržavanje i transformacija informacija i efikasnost u novim netipičnim situacijama), (4) konativnih (modaliteti reakcija i sposobnost adaptacije) i (5) socioloških (društvene grupe, organizacije i institucije).

Psihomotorička aktivnost se usmjerava prije svega na razvijanje i usavršavanje: snage (položaji tijela - ležeći, čučajući, klečeći, stojeći, viseći, u trčanju, u skakanju, neobični položajni, sa osloncem na jednoj nozi, ruci, laktu, glavi...), brzine (reakcije, pojedinačnih pokreta i frekvencije pokreta - hodanje, trčanje, skakanje, penjanje, puzanje, provlačenje, valjanje, kotrljanje, održavanje na vodi, kretanje na vodi...), izdržljivosti (opće - posebnu pažnju usmjeriti na disanje), gibljivosti (aktivne kompleksne i lokalne - vježbe oblikovanja), koordinacije (brzinske, ritmičke, orijentacije), agilnosti (brzine promjene smjera kretanja - u hodanju, trčanju, penjanju, puzanju, provlačenju, valjanju, kotrljanju; sa rekvizitima; u elementarnim sportskim aktivnostima), ravnoteže (statističke i dinamičke - bez rekvizita

i sa rekvizitima - na suženoj i nestabilnoj podlozi) i preciznosti (držanje, bacanje, šutiranje, postavljanje, dizanje, gađanje, hvatanje, nošenje, spuštanje).

Za razvoj djeteta značajno je da ono bude aktivno na prikladne i različite načine, što se postiže osmišljenim povezivanjem onih dječijih aktivnosti u kojima se dijete najadekvatnije ukupno izražava - to su u periodu prvog školskog uzrasta, prije svega, igrovne aktivnosti i igra kao kontekst kreativnog komuniciranja djece sa sobom, s društvom i sa prirodom.

Izbor modaliteta rada kojima će se provoditi proces vježbanja uvijek mora biti u funkciji ishoda za postojeće stanje učenika, **bez ikakvih rizika**, posebno kada su u pitanju **vanjska opterećenja**. Temeljna metoda vježbanja je iterativna (ponavljajuća). Ljudski organizam nastoji uspostaviti ravnotežu između povećanog inteziteta motoričkih aktivnosti i trenutnog stanja organizma, zato **podražaji uvijek moraju biti na nivou koji uvjetuje adaptacijske procese**. Razvoj osobina i sposobnosti moguć je jedino u uvjetima **progresivnog i diskontinuiranog opterećenja**. Za istovremeno usavršavanje motoričkih znanja i mijenjanje osobina i sposobnosti najproduktivnija je **situacijska metoda** rada, jer su konačni rezultati vježbanja u pozitivnoj korelaciji sa situacijama u kojima se efekti vježbanja realno mogu primijeniti. Promjena savremenih tendencija učenja i obučavanja, nakon saznanja o funkcioniranju moždanih hemisfera, usmjerena je prema **sintetičkom metodu** motoričkog učenja - usvajanje i usavršavanje motoričkog akta u cjelini, koncentrišući se na najpravičnije izvođenje najvažnije faze globalne motoričke aktivnosti po principu „pamćenja samo redosljeda elemenata koji se sukcesivno ređaju" (Roger Spirri, 1981). Kod djece, ako nisu u stanju dovoljno brzo i efikasno savladati složenu cjelinu, primjenjuje se **analitički način rada** (izvođenje pojedinačnih elemenata - kombiniranje situacijske i sintetičke). Mora se voditi računa da se **ne mogu forsirati dijelovi u kojima se ne vidi cjelina**. Ako treba naučiti neku igru, učenje treba provoditi cjelovito, a zaustaviti se eventualno samo tamo gdje se cjelina ne može savladati, i to izvan igre, najbolje kao dopunska aktivnost.

Kod djece uzrasta oko šest godina znatno se povećava spremnost za uključivanje u različite oblike tjelesnih aktivnosti, razvijenija je njihova sposobnost kretanja, snaga i izdržljivost. Djeca su sposobna izvoditi pokrete, odnosno kretanja, tačnije, brže, bolja im je prostorna orijentacija i spremnija su i za izvođenje složenijih pokreta. Također, povećana je njihova otpornost na promjene okoline i na promjene izazvane pod utjecajem kretanja, odnosno tjelesnog vježbanja. Njihove tjelesne aktivnosti, srazmjerno opterećenju, mogu trajati i do 30 minuta.

Individualne razlike među djecom navedene dobi veće su nego među odraslima i treba ih u radu respektirati. Osim uzrasnog kriterija, u radu s djecom treba uvažavati i mnoge specifične razlike među njima, ali i razlike među starijima.

Opres u radu s djecom ove ontogenetske dobi potenciran je činjenicom da su vegetativni procesi stabilniji, ali ekonomičnost reakcije je mala i iradijacija je jača od inhibicije, osjećanja su im nestabilna i izazivaju različite reakcije, što rezultira brzom promjenom raspoloženja i podložnošću sugestiji. Usredtočenost na jednu stvar, aktivnost ili vježbanje ne traje im dugo. Uz to, za njih je najznačajnije šta se događa u datom trenutku, a ne šta je bilo i šta će biti. Kako u funkciji centralnog nervnog sistema moždana kora sve više dominira nad njegovim nižim dijelovima, ograničavajući procesi razdraženja se sve više pojavljuju i osnovni prirodni pokreti djeteta oslobađaju se suvišnih, beskorisnih, sporednih pokreta što djetetu daje mogućnost da sigurnije hoda, trči, skače itd. Razvija se finija mišićna struktura, osnovni oblici kretanja postepeno se automatizuju, dijete lako i sigurno koristi samo jednu ruku i nogu. Mada se može javiti i ranije, u ovom periodu počinje i druga dentacija, koja može biti jedan od znakova tjelesne zrelosti. Djeca imaju potrebu za više obroka dnevno, jer im je zapremina želuca još uvijek mala i izmjena materije je velika. Srce i dalje zaostaje za porastom cjelokupne tjelesne mase, usporava se frekvencija srčanog rada i akcija postaje ritmičnija. Kako je mreža krvnih sudova relativno sužena u odnosu na kapacitet srca, prisutna je sklonost porasta arterijskog krvnog pritiska. Pošto u ovom uzrasnom periodu okoštavanje grudne kosti i rebara tek počinje, mogući su i različiti deformiteti.

Odvijanje odgojno-obrazovnog procesa neposredno prethode mjere sigurnosti: **(1)** zdravstveno-higijenske, **(2)** preventivne i **(3)** mjere asistencije. Briga o zdravlju učenika mora uvijek biti na prvom mjestu. Pored ljekarskog pregleda, nastavnik je dužan u neposrednom radu sa učenicima pratiti i kontrolirati njihovo zdravlje. Uz to, obaveza mu je da vodi računa i o higijensko-tehničkoj kontroli prostora, prostorija, opreme, sprava, rekvizita i pomagala, kao i o ličnoj higijeni, higijeni odjeće i obuće učenika. Pod preventivnim mjerama podrazumijeva se pregled obuće i odjeće za vježbanje,

pregled i ispravnost opreme za vježbanje, izbor terena za vježbanje i drugo. Za vrijeme rada preventivne mjere se sastoje u pravilnom postavljanju sprava, odgovarajućem izboru sadržaja, primjerenom doziranju i distribuciji opterećenja, pravovremenom osiguranju asistencije, prekidu rada u slučaju umora ili zbog drugih razloga. Nakon zvaničnog okončanja rada prostor za vježbanje se ostavlja u primjerenom stanju i učenici napuštaju isti. Asistencija (čuvanje i pomaganje) je vid stvaranja sigurnosti i samopouzdanja kod učenika, ali i sprječavanja padova i ozljeda. Čuvanjem se štiti učenik od pada, a pomaganjem mu se olakšava izvođenje vježbe.

Tok odgojno-obrazovnog procesa učesnicima bi trebao osigurati usvajanje određenog motoričkog kretanja brže i lakše, ali i uvjete koji će omogućiti najveći mogući utjecaj na njihov organizam. Odvijanje odgojno-obrazovnog procesa prema prirodnom redu uvjetno podrazumijeva sljedeće etape: (1) upoznavanje (najavljivanje, opisivanje, demonstracija i objašnjavanje) novog motoričkog sadržaja, (2) izvođenje motoričkog kretanja, (3) ispravljanju grešaka, (4) ponavljanje, uvježbavanje i individualno uvježbavanje i (5) praćenje i realizaciju ishoda. Nakon uspješno provedene tjelesne i psihičke pripreme učenika, slijedi glasno, kratko i razumljivo najavljivanje motoričkog sadržaja. Potom se najavljeni sadržaj opisuje, s ciljem upoznavanja učenika sa osnovnom strukturom vježbe i upozorenja na bitne momente i bitne karakteristike pokreta i kretanja. Demonstracija se izvodi u finalnom obliku. Eventualno objašnjenje treba biti kratko, jasno i glasno, s ciljem podsticanja učenika na razmišljanje, akciju i svjesno aktivno učešće. U početnom izvođenju će, vjerovatno, pažnja učenika biti usmjerena više na način izvođenja nego na cilj. Također, bit će izraženije prisutne individualne razlike, koje treba uvažavati. Uočavanje i otklanjanje grešaka je izuzetno značajna faza, koja pretpostavlja uočavanje, analiziranje i pronalaženje uzroka te utvrđivanje najkraćeg i najefikasnijeg puta za ispravljanje pogrešaka. Slijedi nakon izvođenja kompletnog motoričkog sadržaja i po principu od krupnijih (odnose se na motoričku strukturu) ka sitnijim odstupanjima od očekivanog ishoda. U fazi nepotpune stabilizacije, djelimične automatizacije i nedorečene individualizacije, motorički akt je nestabilan i podložan različitim utjecajima. i nakon njegovog usvajanja u finalnom obliku. Ponavljanjem, uvježbavanjem i individualnim vježbanjem on se stabilizira i prilagođava uvjetima identičnim praktičnoj primjeni, u skladu sa individualnim karakteristikama učenika.

Najčešći principi na kojima se zasniva motoričko učenje su: *princip očiglednosti* (sticanje znanja uz pomoć analizatora - čula vida), *princip sistematičnosti* (ponavljanje i usavršavanje racionalnih pokreta i broj ponavljanja, izbor i redoslijed vježbi i opterećenje usklađuju se sa mogućnostima učenika), *princip svjesnosti* (aktivno i stvaralačko učešće učenika ostvaruje se kroz različite sadržaje koji potenciraju samostalnost i odlučnost i mogućnost izbora načina i sredstava za uspješan ishod), *princip individualnosti* (zasnovan je na prirodnoj psihomotoričkoj diferencijaciji i usklađivanju procesa obuke prema mogućnostima, potrebama i interesima učenika), *princip ponavljanja* (osigurava racionalizaciju i trajnost usvojenih sadržaja), *princip odgojnosti* (usmjerenost ka pozitivnim vrijednostima, stavovima i navikama), *princip reverzibilnosti* (podrazumijeva opadanje tjelesnih sposobnosti sa prestankom vježbanja i potencira potrebu za kontinuiranom vježbom u skladu sa tempom njihovog opadanja) i *princip svestranosti* (podizanjem opće tjelesne pripremljenosti, usvajanjem vještina i navika stvara se osnova za kasniju individualnu sportsku diferencijaciju, u skladu sa mogućnostima i interesima učenika).

Kao organizacioni model nastavnik može integrirati sadržaje iz dva ili više predmeta ili oblasti, u ovisnosti od postavljenih ciljeva i očekivanih ishoda. Npr. kroz tematsku cjelinu kojoj je u osnovi ideja ili problem JA - DRUGI - OKRUŽENJE na smislen način mogu se povezati pojedini ciljevi, ishodi i sadržaji iz dva i više predmeta sa razvojnim potrebama djece.

Trajanje rada na odabranoj temi, sadržaji i struktura pojedinačnih časova, variraju u ovisnosti od reakcije učenika. Teme se realiziraju kroz: igru, poligone, stanice, korištenje sportskih sprava i rekvizita, radionice.

Pored planiranja i realizacije raznovrsnih poligona sa unaprijed definiranim kretnim zadacima (gdje se učenik provlači, šta preskače i kako, koje prepreke zaobilazi i sl.), važno je predvidjeti i postavljanje poligona koji zahtijevaju samostalno rješavanje datog motoričkog problema (učenik sam osmišljava na koji način će savladati prepreke).

Uvijek promovirati nadmetanje sa samim sobom.

Hodanje i trčanje, kad god je moguće, realizirati u prirodi.

U kontekstu tjelesne aktivnosti, nastavnik mora uložiti maksimalan napor kako bi kroz individualizaciju nastave svim učenicima omogućio doživljaj uspješnosti u ovladavanju sve složenijim kretnim zadacima.

Saznanje da postoje okretniji ili brži vršnjaci, za dijete ne treba da bude izvor prepoznavanja različitosti i spoznaje sopstvenih osobina (dobrih i manje dobrih) i prihvatanje sebe i drugih kao jednako vrijednih.

Kod izbora igara, prednost imaju saradničke igre, mada djeci koja to žele treba omogućiti iskustvo takmičarske situacije, naravno pod određenim uvjetima (insistirati na prijateljskom, fer-plej odnosu i poštovanju pravila; ne precjenjivati značaj pobjede; kontrolirati i suzbijati agresivnost; omogućiti visok stepen učešća svih takmičara; insistirati na samoprevazilaženju i sl.). I u takmičarskim igrama promovirati uvažavanje drugih - protivničkih igrača i suigrača.

Obavezno omogućiti učenicima slobodu izbora kad je riječ o učešću u takmičarskim igrama.

Veoma je bitan odabir vježbi oblikovanja i zagrijavanja, a u cilju pravilnog rasta i razvoja. Akcenat treba da se stavi na vježbe zagrijavanja, istezanja vrata, te se ni u kom slučaju ne smiju izvoditi isti i nagli pokreti glave. Treba izbjegavati kretanje u čučnju zbog mogućih oštećenja zglobova. Naročito treba izbjegavati jačanje sklopa trbušnih mišića zbog povijanja kičmenog stuba. Kod skakanja treba paziti da svi poskoci budu u pokretima, a nikako veliki doskoci. Kod gimnastičkih preskakanja treba obratiti pažnju na mogućnosti učenika, te na veličinu i visinu predmeta koji se preskaču.

Valorizacija efekata

Valorizacija procesa tjelesnog i zdravstvenog odgoja je procjena ostvarenja cilja - **procjena ostvarenja ishoda** - i odnosi se na uspješnost učenika u svakom od planiranih ishoda.

Potrebno je sistematično pratiti i valorizirati rad svakog učenika. Što potpunije informacije su neophodne i učeniku i nastavniku za procjenu i ocjenu njihove uspješnosti. Nije moguće upravljati transformacijskim procesom niti očekivati željene ishode bez stalnog registriranja stanja i promjena u odgojno-obrazovnom procesu.

Ocjenjivanje i zaključna ocjena su opisni.

**OKVIRNI NASTAVNI PLAN I PROGRAM
za drugi razred devetogodišnje osnovne škole**

**OKVIRNI NASTAVNI PLAN ZA DRUGI RAZRED
DEVETOGODIŠNJE OSNOVNE ŠKOLE**

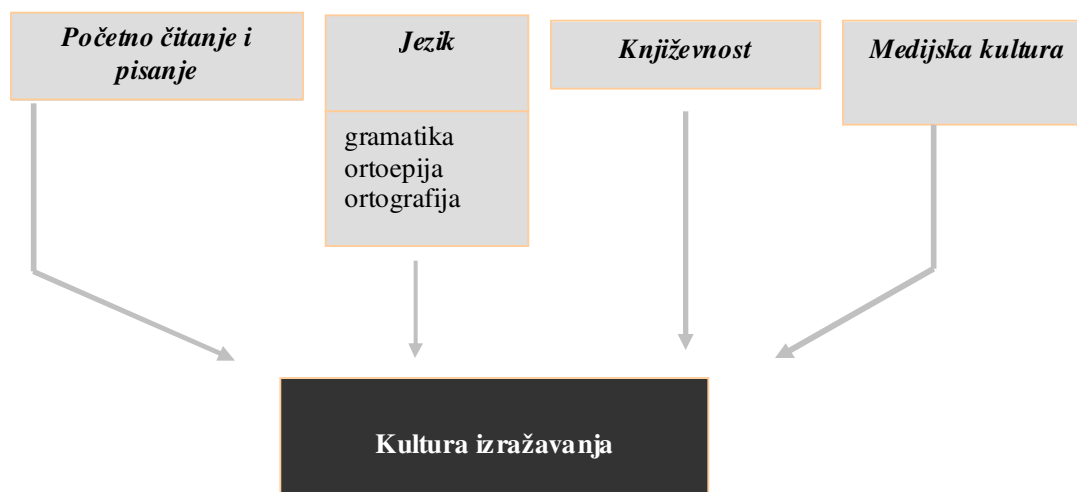
REDNI BROJ	OBAVEZNI NASTAVNI PREDMETI	SEDMIČNI BROJ NASTAVNIH ČASOVA	GODIŠNJI BROJ NASTAVNIH ČASOVA
1.	Bosanski, hrvatski, srpski jezik i književnost	4	140
2.	Matematika	3	105
3.	Moja okolina	3	105
4.	Muzička /glazbena kultura	2	70
5.	Likovna kultura	2	70
6.	Tjelesni i zdravstveni odgoj	2	70
	UKUPNO:	16	560
	Izborni, fakultativni predmeti		

Napomena: Broj nastavnih časova za vjeronauku, dopunske/dodatne programe, vannastavne aktivnosti, odjeljensku zajednicu, te eventualno neki novi predmet (izborni, fakultativni) odredit će se na lokalnom nivou, u skladu s mogućnostima o kojima je riječ u Konceptiji.

Bosanski, hrvatski, srpski jezik i književnost

(4 časa sedmično, 140 časova godišnje)

Nastavni predmet Bosanski, hrvatski, srpski jezik i književnost u drugom razredu devetogodišnje osnovne škole sadrži sljedeća područja:

I PODRUČJE: POČETNO ČITANJE I PISANJE				
ODGOJNO-OBRAZOVNI CILJEVI I ZADACI				
SPOZNAJNO PODRUČJE		AFEKTIVNO PODRUČJE		
ZNANJA	VJEŠTINE I SPOSOBNOSTI	STAVOVI, VRIJEDNOSTI	INTERESI	PSIHOMOTORIČKO PODRUČJE
<ul style="list-style-type: none"> - Zna prepoznati glas /inicijalna, medijalna, finalna pozicija; - Zna šta je glas, a šta slovo; - Može pronaći slovo na početku u sredini, na kraju riječi; - Razlikuje riječi od rečenica; - Zna da bilo koji izbor i redosljed riječi ne predstavlja rečenicu; - Zna uspostaviti logički slijed u nonsensnom iskazu; - Prepoznaje humor u govoru, razgovoru, tekstu; - Čita pravilno i razumije pročitano; - Unosi elemente izražajnosti u čitanje; - Zna pisana slova, piše ih pravilno. 	<ul style="list-style-type: none"> - Čita riječi i rečenice napisane latiničnim pismom; - Razumije pročitano; - Može kazati šta je najvažnije u pročitanom sadržaju; - Uočava uzrok i posljedicu u ponašanju likova; - Zapaža pojedinosti u neposrednom okruženju, na slici; - Brzo i adekvatno reaguje na novo i nepoznato. 	<ul style="list-style-type: none"> - Knjiga je vrijednost i bogatstvo; - Knjiga je vrijedna poštovanja; - Čitanje i znanje su važni; - Ono što znamo to i volimo; - Važno je da usvajamo vrijednosti koje osiguravaju dobrobit; - Važno je da naučimo dobro čitati-pa ćemo voljeti knjigu i cijeliti znanje; - Ko mnogo čita - mnogo i zna; - Samo oni koji znaju mogu uticati na razvoj zajednice; - Ljudi od znanja i poštenja su bogatstvo svakog društva. 	<ul style="list-style-type: none"> - Prema saznanju; - Prema lijepom kazivanju; - Prema knjizi; - Prema pisanju; - Životu i radostima života, iskustvenim sadržajima; - Čitamo knjige ali ne učimo samo iz knjiga; - Prema stvaralaštvu i stvaralačkom izražavanju; - Prema zajednici, njenoj dobrobiti, potreba da sebe i zajednicu predstavlja u najboljem svjetlu; - Za interesiranost za dobrobit svakog čovjeka. 	<ul style="list-style-type: none"> - Pravilno i spretno rukovanje priborom za pisanje; - Orijentacija u prostoru i pisanje pisanih slova velikih i malih u ograničenom prostoru; - Pravilno oblikovanje grafičke strukture slova linijama normalne debljine; - Koordinacija pokreta očiju i pokreta šake; - Izražavanje ideja, osjećanja i raspoloženja mimikom i govorom tijela.

PROGRAMSKI SADRŽAJI

Početo čitanje

Usavršavanje tehnike čitanja:

- a) Pravilnosti čitanja;
- b) Čitanje brzinom koja odgovara brzini govora (uvažavati individualne osobine učenika, vježbe vizuelne i akustičke identifikacije glasova-slova, riječi, zvukova i usavršavanje preciznosti u diferencijaciji i imenovanju sadržaja koje su vidjeli i čuli);
- c) Čitanje prirodnom jačinom glasa, vježbe disanja, razvijanje osjećaja za tempo i samostalnosti u čitanju;
- d) Čitanje naglas i čitanje u sebi, individualno i horsko čitanje.

Mogućnost analize
i reprodukcije

Razumijevanje pročitanih sadržaja:

- Rješavanje jednostavnijih zadataka radi provjere razumijevanja pročitanih;
- Vježbe reproduktivnog tipa (odgovori na detaljna i uopćena pitanja);
- Vježbe koje podrazumijevaju rješavanje problemske situacije;
- Stvaralačka reprodukcija (dodavanje, izostavljanje pojedinosti);
- Vježbe koje zahtijevaju uočavanje uzroka i posljedice;
- Razumijevanje poruke teksta posredstvom analize ponašanja likova;
- Razumijevanje poslovice, mudre izreke;
- Čitanje dramskog teksta, čitanje po ulogama, identifikacija s likom i preuzimanje uloge lika;
- Ilustriranje priče.

Početo pisanje

- Predvježbe za pisanje pisanih slova;
- Usvajanje pisanih slova latiničnog pisma;
- Pisanje pojedinačnih slova;
- Povezivanje slova u strukture riječi;
- Pisanje po uzoru;
- Rečenice napisane štampanim slovima prepisujemo pisanim slovima;
- Rečenice napisane pisanim slovima prepisujemo pisanim slovima;
- Prepisivanje niza rečenica teksta;
- Pisanje riječi i rečenica uz ilustrirani sadržaj;
- Pisanje rečenica uz ilustracije;
- Vježbe dopunjavanja rečenica;
- Slušam-pamtim-pišem;
- Jezične igre: igre rasutim slovima, riječi s poremećenim slijedom slogova;
- Leksički nizovi riječi (odaberi riječi koje voliš, protumači zašto si odabrao tu riječ, stvaraj rečenicu);
- Igre zajedničkog sastavljanja rečenica;
- Vježbe pisanja primjenom diktata s komentarom i stvaralačkih diktata;
- Vježbe usmjerene na estetsku stranu rukopisa;
- Usavršavanje tehnike i logike čitanja, usavršavanje tehnike pisanja;
- Uvođenje elemenata izražajnosti u čitanje;
- Vježbe usavršavanja estetske strane rukopisa.

II PODRUČJE: JEZIK

ODGOJNO – OBRAZOVNI CILJEVI I ZADACI

	SPOZNAJNO PODRUČJE		AFEKTIVNO PODRUČJE		PSIHOMOTORIČKO PODRUČJE
	ZNANJA	VJEŠTINE I SPOSOBNOSTI	STAVOVI, VRIJEDNOSTI	INTERESI	
Gramatika	<ul style="list-style-type: none"> - Glasovi i slova; - Riječi i značenje riječi /glasovi-slova u riječima/; - Rečenice su sastavljene od riječi; - Šta izražavamo rečenicama? - misli - osjećanja - kako to činimo? 	<ul style="list-style-type: none"> - Pisanje ispravnih rečenica (u formalno gramatičkom smislu); - Uspostavljanje logičkog i gramatički ispravnog slijeda u nonsensnim iskazima; - Pravilna artikulacija svih glasova; - Sposobnost izražavanja kratkim, jasnim, smislenim rečenicama; - Razlikuje rečenice kao jedinstvenu misaonu cjelinu u pisanoj formi; - Upotreba velikog slova na početku rečenice i u pisanju vlastitih imena ljudi i u pisanju imena gradova i sela; - Interpunkcijski znaci: dvotačka, zarez u nabranju i tačka na kraju rečenice. 	<ul style="list-style-type: none"> - Jezik kojim govorim kod kuće i u školi ima svoju ljepotu; - Treba poznavati svoj maternji jezik; - Važno je znati pravilno govoriti; - Važno je vježbati pravilnu upotrebu riječi; - Jezik kojim govorim je jezik moga zavičaja; - Pravilan govor je važan za međusobno razumijevanje i komunikaciju; - Kultura govora je dio opće kulture; - Važno je da biramo riječi u skladu sa situacijom; - Osjećaj za tačnost i urednost; - Važni su svi segmenti napisanog sadržaja pravilnost, tačnost, estetska strana. 	<ul style="list-style-type: none"> - Interes prema elementarnim znanjima o maternjem jeziku i njegovim normama; - Prema jeziku zavičaja i prema standardnom književnom jeziku; - Potreba i interes da govori pravilno u svim situacijama i razvijanje potrebe da sluša, čuje i osjeti ljepotu riječi u maternjem jeziku; - Govor prilagođavamo sagovorniku i situacionom kontekstu; - Interes i želja prema postignuću u skladu s mogućnostima; - Ostvariti postignuće u skladu s programskim zahtjevima. 	<ul style="list-style-type: none"> - Važan je formalno-pojavni izgled pisanog rada, usklađenost misli, aktivnosti pisanja i sadržaj; - Svako je slovo važno za značenje riječi; - Razlikovanje glasova, šumova i tonova; - Pravilno disanje i izgovor; - Analiza i sinteza izgovorenog; - Usavršavanje tehnike pisanja i dalji rad na estetskoj strani rukopisa; - Pravilna percepcija i recepcija napisanog.
Pravopis	<ul style="list-style-type: none"> - Veliko slovo na početku rečenice; - Pisanje vlastitih imena: kako pišemo imena ljudi i gradova i sela; - Pisanje naziva praznika, blagdana; - Znac interpunkcije dvotačka, zarez u nabranju i tačka na kraju rečenice; - Zna napisati pisana slova latinice pravilno ih povezuje u riječima bez obzira na poziciju u strukturi riječi. 				
Pravopis					

JEZIK: PROGRAMSKI SADRŽAJI

U ovom području su sljedeće cjeline:

Rječnik;
Gramatika / slovnica;
Pravogovor (ortoepija);
Pravopis (ortografija).

U ovim se cjelinama nalaze sljedeći sadržaji:

Rečenica-riječ-slog;

Pisana slova latiničnog pisma:

- pravilno pisanje pojedinačnih slova,
- povezivanje slova u strukturu riječi,
- razumijevanje napisanog;

Upotreba dvotačke i zareza u nabranjanju;

Veliko početno slovo na početku i tačka na kraju rečenice;

Veliko početno slovo u pisanju vlastitih imena ljudi;

Veliko slovo u pisanju imena gradova i sela;

Pisanje naziva praznika;

Skupovi je/ije u učestalim riječima;

Glasovi-slova č, ć, dž, đ, h u izgovorenim, napisanim riječima.

III PODRUČJE: ČITANJE I INTERPRETIRANJE KNJIŽEVNOG TEKSTA				
ODGOJNO-OBRAZOVNI CILJEVI I ZADACI				
SPOZNAJNO PODRUČJE		AFEKTIVNO PODRUČJE		
ZNAJANJA	VJEŠTINE I SPOSOBNOSTI	STAVOVI, VRIJEDNOSTI	INTERESI	PSIHOMOTORIČKO PODRUČJE
<ul style="list-style-type: none"> - Pravilno čita riječi, rečenice kraći tekst; - Unosi elemente izražajnosti u čitanje iskaza, na glasa va neke riječi, pravi pauze tamo gdje je potrebno; - Razlikuje priču, pjesmu, igrokaz; - Zna šta je basna - Zna o čemu se u tekstu govori - Zapaža i razumije osnovne misli teksta bilo da su pišev stav ili stav lica; - Zna kazati nekoliko rečenica o priči; - Zna šta je u priči na početku, kako se priča razvijala i šta je na kraju - Uočava likove u priči; - Razlikuje govor lica i pišev govor. 	<ul style="list-style-type: none"> - uočavanje dijela i cjeline priče; - Sposobnost uočavanja pojedinosti u tekstu i imenovanja tih pojedinosti; - Otkrivanje značenja teksta; - Uočavanje mnogoznačnosti pjesničkog jezika; - Otkrivanje novih aspekata smisla teksta; - Sposobnost doživljavanja ljepote i dinamičnosti teksta; - Izražavanje doživljaja riječima; - Samostalna komunikacija s knjigom; - Uočavanje ljepote pjesničkog jezika-impresija i izraz; - Razumijevanje, značenje i pouke basne; - Počinje razlikovati dobro i loše u sadržajima medijske kulture. 	<ul style="list-style-type: none"> - Doživljavanje radosti u samostalnom druženju s tekstom; - Stvaralaštvo kao ishod druženja s tekstom; - Vrijedno je sve ono što ima ličnu dimenziju; - Mislim, osjećam, stvaram; - Slobodna, lična komunikacija je kvalitetna komunikacija; - Izražavanje doživljaja na svoj originalan način: riječju, pokretom, muzikom, zvukom, tišinom; - Čitam da bih bolje pisao, pišem da bih čitao bolje i izražajnije; - Znanje je u funkciji kvalitetnijeg i punijeg života, života sa smislom. 	<ul style="list-style-type: none"> - Ispoljava interes prema lijepom kazivanju; - Voli priče, pjesme igrokaze; - Prema potrebi, razumijevanju drugog; - Prema tražanju i otkriću; - Interes prema sadržajima književnosti i medijske kulture; - Potreba da sazna više o životu, o sebi, okolini u kojoj živi i da učestvuje u aktivnostima koje će poboljšati kvalitet života (da prepozna ljepotu u umjetničkom djelu, u svijetu, u žuboru vode, ljudskom ponašanju, te da taj senzibilitet ispoljava u svakodnevnom životu i stvaralaštvu); - Zanimanje za različitost u stavu, ponašanju, uvjerenju; - Biti tolerantan radi usmjerenosti prema zajedničkim civilizacijskim ciljevima. 	<ul style="list-style-type: none"> - Pjesnička slika zvuk, pokret verbalni izraz; - Vidjeti, čuti dodirnuti, osjetiti, zamisliti, izraziti riječima; - Prostor, - Zvuk, - Pokret, - Boja, - Igra, - Riječ, (kombinacija radi punoće doživljaja); - Uživljavanje u situaciju, preuzimanje uloge lika, igranje uloga, izražavanje glumom; - Predstavljanje situacija i osjećanja neverbalnim znacima (pantomima); - Poticanje dramske darovitosti.

Čitanje i interpretacija književnog teksta /Programski sadržaji/

Razumijevanje i doživljavanje proznog književnog teksta;

- o čemu ili o kome se govori u tekstu,
- slijed događaja,
- glavni događaj,
- određivanje glavnog, najzbudljivijeg, najljepšeg dijela priče (zapažanje, dojmovi)
- osobine likova (prepoznavanje i zauzimanje stava prema liku).

Pjesma: Uočavanje i doživljavanje osnovnog raspoloženja u pjesmi.

Dramski tekst (igrokaz): pozorište, gledalište, publika-gledatelji, pozornica, glumci.

Medijska kultura

Crtani i lutkarski film

Televizijske emisije

Školska biblioteka

Književnoteorijski pojmovi:

(Orijentacione naznake obima i dubine)

Priča – pjesma (prepoznavanje u toku rada i interpretacije na nastavnim časovima)

U pričama čitamo o događajima i doživljajima, o životinjama, pisci maštaju i pišu priče. Priču možemo prepričati. Možemo ilustrirati pročitano. Iz priče učimo o životu). U priči najčešće nema natprirodnih bića i čudesnih događanja. **Priča ima sadržaj.** Priča je ispričana određenim redom: ima početak, glavni dio i kraj.

Lik u priči i basni

Postoje glavni i sporedni likovi; O glavnom se liku najviše govori; Priča u nama izaziva osjećanja.

Čitajući priču mi doživljavamo radost tugu, bude nam lijepo, ugodno ili neugodno.

Doživljaj možemo izraziti riječima, pokretom, crtežom, slikom, zvukom.

Bajka je priča o čudesnim, nestvarnim događajima i likovima. Razlikovati bajku od basne.

Basna je kratka priča u kojoj su glavni likovi životinje, a ponekad i biljke i predmeti. Basna ima sadržaj i pouku.

Pjesma: Pjesmu čitamo, učimo napamet, recitujemo. I pjesma u nama izaziva različita osjećanja.

Pjesmu ne prepričavamo.

Igrokaz: U igrokazu likovi razgovaraju na pozornici. Glumci predstavljaju likove- **igrom** na pozornici prikazuju tekst. Prava pozornica postoji u pozorištu.

Gledalište, pozornica, publika-gledatelji (objašnjenja u kontekstu dramske radnje i realizacije dramskog teksta).

Medijska kultura (primarno u funkciji odgojnog djelovanja i edukacije za selektivan pristup sadržajima)

Crtani i lutkarski film (crtež ili lutka u funkciji pričanja priče; oživljavanje neživog)

Televizijske emisije

- poređenje izražajnih mogućnosti: film ima pokretnu sliku, riječ, zvuk, muziku
- televizija je moćna jer može pratiti i prenositi dešavanja u momentu kada se zbivaju, može emitovati različite vrste programa.

Školska biblioteka ima nezamjenjivo bogatstvo knjiga, u njima je znanje i odgovori na ono što ne znamo.

Književni tekstovi

Ahmet Hromadžić:	Medeni
Enisa Osmančević-Čurić:	Za sretan put po dukat žut
Ivica Vanja Rorić:	Bubamara
Bisera Alikadić:	Štipaljke
Velimir Milošević:	Nebeska crtanka
Šimo Ešić:	Zašto volim svoju baku
Narodna priča:	Vrana i vrč s vodom
Grigor Vitez:	Zalazak sunca
Branko Ćopić:	Lijin oglas
Jadranka Čunčić:	Strašan pas
Narodna basna:	Lisica i roda
Kasim Derako vić:	Teče rijeka
Stanislav Femenić:	Suza
Mirsad Bećirbašić:	Naušnice od trešanja
Bajke	(po izboru)

Tekstovi za zajedničko čitanje, analizu i kao poticaj literarnom i drugim vidovima stvaralaštva, a u funkciji pripreme za samostalno čitanje:

Branko Ćopić:	Ježeva kućica
Sunčana Škrinjarić:	Dučan kod svrake
Zehra Hubijar:	Medin rođendan

IV PODRUČJE: KULTURA IZRAŽAVANJA

ODGOJNO –OBRAZOVNI CILJEVI I ZADACI

SPOZNAJNO PODRUČJE		AFEKTIVNO PODRUČJE		
ZNANJA	VJEŠTINE I SPOSOBNOSTI	STAVOVI, VRIJEDNOSTI	INTERESI	PSIHOMOTORIČKO PODRUČJE
<ul style="list-style-type: none"> - Priča može biti predstavljena nizom slika ili jednom slikom; - Sadržaj predstavljen nizom slika ili jednom slikom možemo ispričati riječima; - Priča ima smislen sadržaj koji je rezultat verbalizacije sadržaja slika; - Uočava da priča ima početak, glavni dio i kraj priče; - Priču čitamo i prepričavamo (po detaljnim pitanjima); - Zna odabrati gledište koje je u skladu s njegovim stavom; - Služi se uspješno govorom u objašnjenju situacije, predmeta, radnje, pojave. 	<ul style="list-style-type: none"> - Uočava da su rečenice međusobno povezane smislom; - Uspostavlja logičku vezu u pričanju (početak, glavni dio, kraj); - Reprodukujeriječi koje nisu u tekstu, pokazuje originalnost u izboru riječi; - Sposobnost zamšljanja i «viđenja» pjesničkih slika; - Sposobnost izražavanja pravilnim, jasnim i skladnim rečenicama; - Pretvaranje viđenog i doživljenog u riječi; - Uočavanje uzroka i posljedice; - Moćićepričati lijepo i precizno izraziti misli; - Zapaziti, odabrati bitno; - Utvrditi slijed, izraziti. - Može ispričati priču kao običan slijed događaja. 	<ul style="list-style-type: none"> - Spontano izražavanje, a ne izražavanje po diktatu; - Čitanje obogaćuje rječnik, maštu i pomaže u boljem izražavanju misli i osjećanja; - Spontanost, samostalnost i sloboda u izražavanju kao kvalitet ličnog pristupa i kao pretpostavka literarnom stvaralaštvu; - Govorim kako osjećam; - Moj rad je vrijedan jer je samo moj i zato je poseban; - Znam šta bi moglo izgledati bolje i ja to mogu poboljšati. 	<ul style="list-style-type: none"> - Interes i potreba za izražavanje govorom; - Razvoječitalkih interesa i čitalačke kulture; - Prema senzibilitetu kazivanja i imaginaciji kao poticaju stvaralačkim vidovima izražavanja; - Prema prvim pokušajima literarnog izražavanja i stvaranja rečenicom, stihom, bojom. 	<ul style="list-style-type: none"> - Igra, aktivnost i govorni izraz; - Prenosjenje igre sa senzorno-motornog na verbalni, odnosno imaginativni plan; - Podvrgavanje govora zahtjevima igre, nonsensnim transformacijama-literarno stvaralaštvo; - Opisujem na osnovu dodira; - Opisivanje na osnovu zvučnih efekata; - Govor- igrom i kroz igru; - Prikazivanje stanja i situacija pokretom; - Snalaženje u verbalnim igrama; - Adekvatna i brza reakcija na pitanje, za gonetku; - Zamisliti, - Vidjeti, - Čuti, - Osjetiti, - Izraziti.

Programski sadržaji

	Vježbe usmenoga izražavanja	Vježbe pismenoga izražavanja
Naracija	Situacioni i telefonski razgovor	
	Pričanje	
	Pričanje događaja predstavljenog nizom slika	Pričanje događaja (odgovori na pitanja koja se odnose na sadržaj niza slika)
	Pričanje sa stanovišta ličnog učešća (Ja sam u priči)	Dopunjavanje rečenica uzetih iz priče
	Prepričavanje	Odgovori na pitanja
	Prepričavanje teksta na osnovu detaljnih pitanja	
Deskripcija	Opisivanje poznatih sadržaja	
	Opis predmeta (doživljavanje svim osjetilima i izražavanje doživljaja riječima); Opisivanje kao vježba izoštravanja percepcije i izbora adekvatne riječi kao oznake	Pisanje rečenica o dragom predmetu Koji je to predmet? Kako izgleda? (boja, veličina, od čega je izrađen)
Mješoviti oblici	Čestitka	
	Kako čestitati praznik ?	Pisanje čestitke
	Kako čestitati rođendan, praznik ? (igranje uloga, ponašanje, učtivost u obraćanju, uvažavanje različitosti, poštivanje drugog)	Pravimo i pišemo čestitku
	Razglednica i pismo	Pisanje razglednice i pisma
		Znamo pisana slova – pišemo prvo malo pismo

Tematika: Neposredno i posredno dati sadržaji (događaji i doživljaji, književnost, sadržaji mašte).

Očekivani rezultati (ishodi učenja)

Učenik će posjedovati kvalitete određene odgojno-obrazovnim ciljevima za svako pojedino područje. Realizacija programskih sadržaja **nastavnog predmeta u cjelini** treba rezultirati sljedećim ishodima :

- Učenik će poznavati prvo pismo latinicu, čitaće pravilno tekstove koji su njemu primjereni i brzinom koja odgovara običnom svakodnevnom usmenom govoru;
- Učenik će razumjeti sadržaj pročitano: moći će ispričati sadržaj pročitano samostalno ili uz neznatnu nastavnikovu pomoć;
- Poznavat će pisana slova latinice (moći će napisati slova, povezivati pravilno u strukture riječi i rečenica);
- Moći će odrediti početak i kraj rečenice na usmenoj i pisanoj razini;
- Moći će na kraju drugog razreda samostalno prepisati tekst obima 15-20 riječi (do 4 riječi u rečenici) ili napisati riječi, rečenice, tekst u formi diktata (objašnjenog i diktata s komentarom, stvaralačkog diktata, izbornog diktata);
- Uvažavat će pravopisne zahtjeve o pisanju velikog slova na početku rečenice, u pisanju vlastitih imena ljudi. Pisanje imena gradova i sela treba zasnivati na prepoznatljivim imenima u pojedinim sredinama (kriterij blizine i poznatosti);
- Moći će procijeniti šta je posebno važno u tekstu, a šta manje važno i kazati razloge za takav stav, uočiti uzrok i posljedicu;
- Prepoznavat će uspješno glavne i sporedne likove i njihove osobine, imenovat će te osobine na nivou dobrog i lošeg, prihvatljivog-neprihvatljivog, poželjnog-nepoželjnog ponašanja;
- Uočavanje karakteristika likova pomoći će učeniku u uočavanju poželjnih i nepoželjnih vidova ponašanja ljudi u njegovom okruženju, a razvijanje opreza u komunikaciji je mjera prevencije eventualnih negativnih iskustava;
- Može govoriti u kontinuitetu i služiti se programom predviđenim oblicima izražavanja;
- Zna razgovarati s drugom osobom ili osobama direktno ili telefonom uz uvažavanje pravila lijepog ponašanja;
- Može ispričati priču predstavljenu nizom slika ili jednom slikom (kao običan slijed događaja);
- Može prepričati tekst pomoću detaljnih pitanja;
- Može precizno odgovoriti na postavljena pitanja i tako prepričati tekst;
- Može tačno prenijeti informaciju;
- Može napisati priču ispričanu nizom slika ili jednom slikom;
- Može napisati pisanim slovima riječi i rečenice napisane štampanim slovima;
- Može prepričati priču u pisanoj formi (po nizu slika, jednoj slici, po detaljnim pitanjima);
- Zna napisati čestitku-poruku, sadržaj razglednice, kratko pismo-poruku;
- Posjedovat će svijest o štetnosti djelovanja sadržaja sa TV ekrana, neće mnogo vremena provoditi pred TV ekranom, posjedovat će informacije o štetnosti pretjerane identifikacije s likovima iz crtano filma, odnosno TV likovima kako bi se izbjegle eventualne nezgode;
- Moći će usredsrijediti pažnju na sadržaj ili aktivnost;
- Znatno će napredovati u sposobnosti praćenja i slušanja tuđeg govora;
- Potpunije će razumijevati značaj kulture čitanja i rado će čitati,
- Ispoljavat će ekspresivnu kreativnost u govoru i pisanju.

U FUNKCIJI REALIZACIJE PROGRAMSKIH SADRŽAJA I OSTVARIVANJA POSTAVLJENIH ODGOJNO-OBRAZOVNIH CILJEVA I ZADATAKA SU:			
Specifične metode i postupci	Oblici jezike i socijalne komunikacije	Komunikacijski postupci	Nastavna sredstva
<i>Sve nastavne metode, metode koje su specifične u procesu uvođenja učenika u elementarnu pismenost</i>	<i>Svi oblici nastavnog rada koji podrazumijevaju sve jezičke i socijalne aspekte i dinamizme</i>	<i>Posmatranje Slušanje Doživljavanje Izražavanje</i>	Slike predmeta, bića, pojava; Slike događaja;
Glasovna analitičko-sintetička metoda;	Rad u grupi, ja sa drugima i drugi sa mnom;	Slušanje govora i čitanja;	Crteži;
Kombinovana metoda;	Rad u paru;	Slušamo glasove u prirodi i oponašamo,	Niz slika koje predstavljaju događaj;
<i>Postupci</i>	Kooperativni rad;	Slušam, pamtim i znam;	Ilustrirana razredna slovarica;
Monografska obrada pisanih slova;	Frontalni rad;	Slušam, doživljam izražavam riječima;	Razredna slovarica bez ilustracija;
Grupna obrada pisanih slova koje ne imaju složenu grafičku strukturu;	Individualni rad,	Slušam i izražavam pokretom;	Individualne slovarice;
Globalna i detaljna analiza, upoređivanje; Jezička i stilski analiza; Etička analiza; Analiza likova;	Individualizirani rad;	Razgovor;	Aplikacije;
Gramatička analiza;	Igraonice – maštaonice;	Pitanje-odgovor;	Slogovnice;
Induktivni i deduktivni metod;	Igraonice-radionice;	Imitacija;	Kartoni riječi;
Heuristički metod;	Igraonice- pričaonice;	Igranje uloga;	Filmovi;
Rješavanje problema.	Individualni programi u učionici za sve.	Pričanje;	Glina, plastelin;
		Prepričavanje;	Lutke;
		Opis (perceptivni i doživljajni nivo), dodir mi kaže, osjećam, to mi liči na.....;	Modeli predmeta.
		Igra kao situacija, postupak i sredstvo.	

DIDAKTIČKO-METODIČKE NAPOMENE

DIDAKTIČKO-METODIČKE NAPOMENE

Uvažavajući nivo postignuća svakog pojedinog učenika, u drugom razredu treba dalje raditi na ostvarivanju odgojno-obrazovnih ciljeva posredstvom novih programskih sadržaja.

Nastavno područje početnog čitanja i pisanja podrazumijeva sljedeće aspekte:

U čitanju:

*Tehniku čitanja (samo one segmente koji su usklađeni s učeničkim mogućnostima)

**Razumijevanje pročitane sadržaja* (u skladu s kognitivnim, konotativnim, emocionalnim i drugim osobinama ličnosti djeteta)

Još uvijek je u prvom planu **pravilnost** čitanja i **razumijevanje**. Brzina čitanja ovisi od brzine razumijevanja. Postepeno navikavati učenike na čitanje u sebi i kombinirati te vježbe s vježbama glasnog čitanja.

Čitati s razumijevanjem znači: razumjeti riječi, izraze i rečenice, sadržaj teksta, uočiti likove i njihove osobine (na osnovu njihovih postupaka), moći reprodukovati, ispričati suštinu pročitane, odnosno uočiti besmislenost u nonsensnom sadržaju i moći uspostaviti logički slijed riječi i rečenica.

Od početka prvog polugodišta treba, paralelno s ostalim programskim zahtjevima, u kontinuitetu realizirati **predvježbe za pisanje**. Štampana slova su jednostavnija, ne povezujemo ih.

Pisana slova imaju složeniju grafičku strukturu i mnogo specifičnosti u povezivanju. Vježbe čitanja i predvježbe za pisanje idu paralelno.

Pretpostavljamo da će učenici na kraju prvog polugodišta drugog razreda čitati korektno (pravilno i s razumijevanjem). Razlike će biti uočljive od učenika do učenika. To je sasvim u skladu s razlikama u samom startu i dinamici napredovanja u usvajanju znanja i vještina tokom razreda.

U pisanju:

* Usvajanje pisanih slova latiničnog pisma: razlikovanje grafičke strukture pojedinih slova, mogućnost pisanja i pravilnog povezivanja slova u strukture riječi.

Manje zanimljive sadržaje, pomalo i apstraktnije, približit ćemo učenicima pomoću elemenata igre, igre sa svrhom, povezivanjem tih sadržaja sa sadržajima drugih nastavnih predmeta i sa iskustvenim elementima. U igri kao ugodnom situacionom kontekstu moguće je ostvariti uspješnu komunikaciju, a i istovremeno motivirati učenike da prezentiraju ideje, stavove i ispolje kreativne crte. Nastavnik je samo posrednik koji dobro razumije sve aspekte organizacije i realizacije sadržaja nastavnih programa.

Nastavno područje Jezik ima ove jezikoslovne sadržaje:

- * R j e č n i k
- * G r a m a t i k a
- * P r a v o g o v o r (ortoepija)
- * P r a v o p i s (ortografija)

Ove sadržaje dijete usvaja na sadržajima drugih područja nastave maternjeg jezika, pa i sadržajima drugih nastavnih predmeta. Još uvijek učenici nisu spremni za usvajanje apstraktnih sadržaja, pa i elementarne pojmove treba zasnivati na komunikaciji, situacionom govornom kontekstu, komunikacijskim tekstovima i zadržati se na nivou prepoznavanja jezičnih sadržaja.

Raznovrsnim vježbama koje mogu imati identičnu polaznu osnovu (sliku, tekst, rečenice, govornu situaciju, film), ali različito usmjerenje: jezično, stilsko, gramatičko, raditi dalje na poboljšanju kvaliteta govora. Još uvijek ima vremena za ublažavanje ili otklanjanje eventualnih teškoća u govoru, čitanju i pisanju.

Sadržaji gramatike su apstraktnog karaktera i kao takvi daleki razumijevanju učeniku drugog razreda, s obzirom na konkretnost kao osnovno obilježje njegovog mišljenja. Uz to, dijete još uvijek ima problema s čitanjem. To će biti tako sve do trenutka kada proces čitanja postane automatiziran.

Književnost kao područje u nastavnom predmetu ima umjetničke i književnonaučne aspekte. U razrednoj je nastavi težište na umjetničkoj, doživljajnoj komponenti. Ovo je područje u funkciji usavršavanja tehnike čitanja, razumijevanja sadržaja i ostalih segmenata, a u skladu sa zahtjevima programa. Ne treba zaboraviti da stepen razvijenosti pamćenja, mišljenja, emocionalna zrelost, kao i stepen lingvističkog razvoja utiču na percepciju i recepciju književnog djela.

A književno djelo ukupnim bogatstvom i ljepotom djeluje poticajno na sve navedene aspekte, posebno na rječnik, jezičke i kulturološke aspekte, senzibilitet i doživljajno-spoznajni intenzitet u procesu komunikacije s književnim tekstom.

Književnonaučne aspekte čine osnovni pojmovi o sadržaju teksta, događaju ili događajima, toku događaja, likovima i njihovim osobinama. Nastavnikovo posredovanje je još uvijek veoma važno u uspostavljanju komunikacije s tekstom. Pri izboru tekstova uvažavani su ovi kriteriji:

- **Psihološki** kriterij (primjerenost teksta receptivnim mogućnostima učenika drugog razreda);
- **Estetski** kriterij (umjetnička vrijednost teksta);
- **Etički** kriterij (afirmacija sistema vrijednosti koji je neprolazan);
- **Nacionalni** kriterij i zastupljenost bošnjačke, hrvatske, srpske književnosti i književnih djela pisaca izvan Bosne i Hercegovine;
- **Gnoseološki** kriterij (koliko književni tekstovi služe kao osnova znanjima o jeziku i književnosti i životu).

*Tematska i žanrovska raznovrsnost

U drugom razredu još **uvijek ne uvodimo lekturu** u klasičnom smislu. Ukupne napore treba usmjeriti na čitanje u razredu, na korekcije i uvođenje učenika u pravilno čitanje. Posebni (kratki, smisljeni, zanimljivi tekstovi sa zadacima koji su primjereni učenicima) mogu biti u funkciji osamostaljivanja učenika u druženju s tekстом.

Tekst postoji samo u komunikaciji s čitaocem. Zamislimo umjetničku sliku koju niko neće vidjeti. Samo oko posmatrača može unijeti život u sve segmente likovnog izraza. Optička slika će izazvati sve ono što je potrebno za doživljaj umjetnine: asocijacije, refleksije, predviđanja, zaključivanja, skale preferencija vrijednosti. Slično je i sa tekстом. To je samo mnoštvo slovnih znakova do onog trenutka kada čitač stupa u dijalog, podari smisao tekstu i na određen način dovršava započeto kazivanje. A to niko na zna bolje od djeteta. Maštom i svježinom misli i osjećanja dijete stvara novi svijet postavlja nova pitanja, raste i uči. Čini se da još jedino dijete ima dušu.

Knjiga koju niko ne čita i ne postoji. A ko ne nauči pravilno čitati ne može u čitanju uživati. Duga je staza kojom treba s učenicima preći kako bi svako u njemu dostupnom trenutku i obimu shvatio smisao rečenog. Ali, i to je shvatanje strogo individualno. Tu individualnost treba poštovati, kako s obzirom na potrebno vrijeme, tako i s obzirom na mogućnost izražavanja smisla pročitano. Tek kad učenici savladaju tehniku čitanja, kad se ne boje susreta s knjigom, kad znaju šta čitaju uvodimo i lekturu. Pretpostavljamo da će to biti moguće u trećem razredu. Ali, to treba vidjeti nakon analize ukupnih postignuća i evaluacije rada u prvom i drugom razredu.

Sadržaje medijske kulture treba posmatrati u kontekstu sadržaja drugih područja nastave maternjeg jezika i sadržaja drugih nastavnih predmeta i u kontekstu života. Imaju funkciju pravovremenog preveniranja negativnog djelovanja sadržaja malih i velikih ekrana i postepenog osposobljavanja učenika za selektivan pristup sadržajima filma i televizije. Posebno je važno učenicima objasniti da ono što je moguće u crtanom filmu nije moguće i u stvarnom životu (da kišobran ne može zamijeniti padobran i da nije moguće pomoću kišobrana spustiti se s balkona, ili da u stvarnom životu nije moguće da lik umire, pa oživljava). Nije naglasak na pojmovima i njihovom definiranju, nego na razumijevanju komunikacije i poruke, odnosno snalaženju u toj komunikaciji.

Sadržaji kulture usmenog i pismenog izražavanja su u funkciji razvoja jezičkih sposobnosti, kulture komunikacije na usmenom i pisanom nivou. Ovi su sadržaji i u sadržajima svih drugih područja. Valja znati da vježbama pismenog izražavanja uvijek prethodi vježba usmenog izražavanja. Samo kod uvođenja u situacioni razgovor i upoznavanju pravila telefonskog razgovora ostajemo na nivou usmene komunikacije.

Treba koristiti one oblike pismenih vježbi koji su primjereni učenicima drugog razreda; prepisivanje riječi, rečenica, kraćeg teksta, odgovore na pitanja, dopunjavanje rečenica, sastavljanje rečenica prema slici, pisati čestitku, razglednicu pismo. Radi uvježbavanja tehnike pisanja, praćenja i provjeravanja nivoa postignuća u gramatici i pravopisu koristiti diktate (diktat s komentarom, izborni diktat, diktat s predusretanjem pogrešaka, objašnjeni diktat, izborni, stvaralački diktat). Metodički dobro osmišljenom primjenom diktata u drugom je razredu moguće razvijati pažnju, sposobnost pamćenja, samostalnost i istrajnost u radu.

Ukupan broj nastavnih časova ovog nastavnog predmeta podijelili smo po pojedinim područjima u skladu s postavljenim ciljevima i obimom programskih zahtjeva. Ta je podjela samo jedan od parametara u procjeni vremena potrebnog za usvajanje sadržaja određenog područja. Sadržaji svih područja čine cjelinu spoznaje o jeziku, književnim djelima, zakonitostima u jeziku. Moguće ih je izučavati u međusobnoj povezanosti, kao i u značajnoj povezanosti sa sadržajima drugih nastavnih predmeta.

Ovaj je program globalni okvir na nivou Federacije Bosne i Hercegovine. Škola ima obavezu da, u skladu s karakteristikama lokalne zajednice, preuzme ulogu kreatora ukupnog nastavnog procesa, ali i da osigura kontinuitet pamćenja datuma i događaja i imena pojedinaca koji su dio tog kontinuiteta. Kriterij blizine i **zavičajnosti** je u kompetenciji škole i lokalne zajednice. Evo primjera moguće raspodjele nastavnih časova:

<i>Početno čitanje i pisanje</i>	65 nastavnih časova
Usavršavanje tehnike čitanja	5
Rad na poboljšanju razumijevanja pročitanog	15
Usvajanje pisanih slova latiničnog pisma	30
Usavršavanje tehnike pisanja	15

<i>Jezik</i>	26 nastavnih časova
Rječnik	5
Gramatika	5
Pravogovor	10
Pravopis	6

<i>Čitanje i interpretacija književnog teksta</i>	21 nastavni čas
Čitanačka štiva	15
Priprema za lektiru	6

<i>Čitanje i interpretacija književnog teksta</i>	16 nastavnih časova
Situacioni i telefonski razgovor	4
Pričanje	4
Prepričavanje	6
Opisivanje	2

<i>Medijska kultura</i>	12 nastavnih časova
Animirani film (crtani, lutkarski)	5
Televizijski programi za djecu	5
Biblioteka	2

Važna napomena: Broj nastavnih časova za realizaciju sadržaja pojedinih područja treba shvatiti kao prijedlog, a nikako kao obavezu. To je preporuka autora Okvirnog nastavnog plana i programa u smislu uspostavljanja balansa između definiranih rezultata učenja u prvom i zahtjeva u drugom razredu.

Matematika

(3 časa sedmično, 105 časova godišnje)

PODRUČJA UČENJA	CILJEVI	OČEKIVANI REZULTATI / ISHODI UČENJA
Znanje	<p>Sticanje znanja:</p> <ul style="list-style-type: none"> - Čitanje i pisanje brojeva do 20 i njihovo upoređivanje; - Upotreba simbola; - Predstavljanje prirodnih brojeva na brojevnoj pravoj i razumijevanje da postoje brojevi veći od 20; - Povezivanje broja i skupa; - Formiranje brojnog niza do 100; - Računanje sa deseticama; - Usvajanje osnovnih mjera i mjernih jedinica; - O značaju praktične primjene mjerenja i procjene količinskih odnosa. 	<p>Učenici bi trebali znati:</p> <ul style="list-style-type: none"> - Koristiti matematički jezik i simbole pri sabiranju i oduzimanju u skupu do 20; - Rješavati matematičke zadatke; - sabirati i oduzimati u skupu brojeva do 20; - Sabirati i oduzimati desetice u skupu brojeva do 100; - Uočiti vezu između sabiranja i oduzimanja i vršiti provjeru jedne operacije pomoću druge; - Prepoznati i imenovati jedinice za mjerenje.
Sposobnosti i vještine	<p>Razvijanje</p> <ul style="list-style-type: none"> - Kritičkog mišljenja; - Izvođenja i mjerenja, procjenjivanja i uspoređivanja; - Sposobnosti logičkog razmišljanja i zaključivanja; - Prenošenja informacije putem individualnog i timskog rada. 	<ul style="list-style-type: none"> - Da uz pomoć nastavnika procjenjuju, upoređuju i u jednostavnim situacijama donose zaključke; - Koristiti kreativnost i maštu za rješavanje njima primjerenih problema; - Koristiti jednostavni matematički jezik za saopštavanje ideja.

NASTAVNE TEME

1. BROJEVI

1.1. Sabiranje i oduzimanje u skupu brojeva do 20

- Sabiranje i oduzimanje brojeva u prvoj desetici (Ponavljanje i produblјivanje znanja);
- Izračunavanje zbirova od tri sabiraka;
- Upotreba zagrada u sabiranju i oduzimanju;
- Sabiranje i oduzimanje brojeva u drugoj desetici (oblici kao: $10+4$, $14-4$, $13+4$, $17-4$, $10+10$);
- Sabiranja i oduzimanja oblika: $6+4 = 10$, $10-4$ (Ponavljanje i produblјivanje);
- Sabiranja kada su sabirci iz prve desetice, a zbir iz druge desetice i odgo varajuće oduzimanje;
- Veza između sabiranja i oduzimanja;
- I slovo nekada uzimamo da je broj. Nepoznati broj;
- Svojstva zbira: Nula kao sabirak. Pravilo zamjene mjesta sabiraka;
- Svojstva razlike: nula kao umanjitelj, umanjitelj jednak umanjeniku;
- Rimski brojevi od I do X;

- Redni brojevi.

1.2. Skup brojeva do 100

- Formiranje pojmova višekratnika broja 10;
- Brojeva linija (crta): 0, 10, 20, 30, ..., 100;
- Upoređivanje višekratnika broja 10 u prvoj stotini;
- Sabiranje i oduzimanje višekratnika broja 10 u prvoj stotini;
- Formiranje pojmova ostalih brojeva prve stotine;
- Niz brojeva: 0, 1, 2, 3, ... 99, 100. Brojanje (u oba smjera). Prethodnici i sljedbenici brojeva iz prve stotice;
- Brojeva linija (crta): 0-100;
- Upoređivanje brojeva iz prve stotice. Znaci: =, ?, ..

2. GEOMETRIJA

2.1. Predmeti oblika lopte, kocke, kvadra, valjka, piramide i kupe

- Predmeti oblika valjka, lopte i kupe;
- Predmeti oblika kocke, kvadra, piramide (strane, bridovi, vrhovi);
- Površni-granice predmeta. Ravne i zakrivljene površi.

2.2. Površni (površine) i linije (crte)

- Linija (crta) kao granica površi (površine);
- Ravne i zakrivljene linije (crte). Tačke kao granice linije (crte);
- Izlomljena linija (crta);
- Duž kao dio izlomljene linije (crte). Upoređivanje duži;
- Pravougaonik, kvadrat i trougao kao zatvorene (proste) izlomljene linije;
- Granica kruga kao zatvorena zakrivljena linija (crta).

3. MJERENJE I MJERE

- Mjerenje dužine. Jedinice za dužinu (metar);
- Mjerenje mase. Jedinice za masu (kilogram);
- Jedinice za tečnost (litar);
- Jedinice za vrijeme (sat, minuta);
- Jedinice za novac (konvertibilna marka, konvertibilni fening).

DIDAKTIČKO METODIČKE NAPOMENE

Za uspješno savladavanje programskih sadržaja u nastavi matematike drugog razreda devetogodišnjeg osnovnog obrazovanja neophodno je napraviti uspješan spoj tradicionalnih i savremenih oblika i metoda rada. Pri tome je značajno da se vodi računa o spoznajnim mogućnostima učenika, o sposobnosti shvatanja i razumijevanja matematičkih zakonitosti, te o interesima i optimalnim igrovnim metodama kojima će se apstraktni pojmovi i činjenice približiti učeničkim spoznajnim mogućnostima.

- Ravnopravno zastupiti tri pristupa: skupovni, brojevni i perceptivno-predodžbeni (korištenje brojevnih slika) kod predstavljanja brojeva;
- Približiti racionalizirani postupak tumačenja i objašnjavanja broja ($10+7 = 17$ nije produkt sabiranja već poimanje broja 17);
- Primjena korelativnih odnosa među predmetima;

- Kroz poučavanje i učenje brojeva, a naročito kod sabiranja i oduzimanja insistirati na razumijevanju, a tek kasnije na pamćenju;
- Primjena didaktičkog materijala s ciljem boljeg razumijevanja određenih matematičkih radnji;
- Unutarpredmetna korelacija (povezivanje sadržaja unutar predmeta);
- Podsticanje kreativnosti istraživačkog rada i insistiranje na ravnopravnom učešću dječaka i djevojčica u fizičkom i slikovnom materijalu;
- Podsticanje samostalnog (individualnog) i timskog rada;
- Prikupljanje didaktičkog materijala iz okoline i njegova primjena u adekvatnim situacijama;
- Prikupljanje i ukazivanje na oblike i slike predmeta u bližoj okolini bez obaveze crtanja pomenutih predmeta;
- Taktivnim (dodirnim) efektima razumijevanje pojma površi i njihovo perceptivno (vizualno) prepoznavanje predmeta i slika, da na taj način razlikuju ravne i zakrivljene površi i linije;
- Produblјivanje i proširivanje pojma brojeva do 20, te brojeva od 21 do 100.

Pomenute programske zahtjeve realizirati kroz sva tri postupka: skupovni, brojevni i perceptivno-predodžbeni.

- Korištenjem brojeve linije omogućiti očiglednost nizanja i niza brojeva prve stotine;
- Sabiranje i oduzimanje u skupu višekratnika broja 10 tumačiti analogno sabiranju u prvoj desetici; Mjerenju i mjeri pristupiti isključivo praktičnim aktivnostima učenika (vaganjem, pretakanjem, korištenjem sata i no vca);
- Geometrijska tijela u prostoru nisu cilj, već sredstvo da učenici pouzdanije modeliraju skupove, kao i osnov za formiranje pojmova brojeva.

SADRŽAJI	ZNANJE	SPOSOBNOSTI	VRIJEDNOSTI, STAVOVI, PONAŠANJE	AKTIVNOSTI UČENIKA	AKTIVNOSTI NASTAVNIKA
<p>1. BROJEVI</p> <p>1.1. Sabiranje i oduzimanje u skupu brojeva do 20</p> <p>- Sabiranje i oduzimanje brojeva u prvoj desetici. (ponavljanje i produblјivanje znanja);</p> <p>- Izračunavanje zbirova od tri sabiraka;</p> <p>- Upotreba zagrada u sabiranju i oduzimanju;</p> <p>- Sabiranje brojeva i oduzimanje brojeva u drugoj desetici (oblici kao: 10+4, 14-4; 13+4, 17-4, 10+ 10);</p> <p>- Sabiranja i oduzimanja oblika: 6+4= 10, 10-4 (ponavljanje i produblјivanje);</p> <p>- Sabiranja kada su sabirci iz prve desetice, a zbir iz druge desetice i odgovarajuće oduzimanja;</p> <p>- Veza između sabiranja i oduzimanja;</p> <p>- I slovo nekada uzimamo da je broj. Nepoznati broj;</p> <p>- Svojstva zbira: Nula kao sabirak. Pravilo zamjene mjesta sabiraka;</p>	<p>- Prepoznati i koristiti simbole <, >, =;</p> <p>- Znati odrediti neposrednog sljedbenika i prethodnika datog broja;</p> <p>- Predstavljati prirodne brojeve na brojevnoj pravoј;</p> <p>- Prepoznati desetice kao skup od 10 jedinica;</p> <p>- Prepoznati stotinu kao skup od 10 desetica;</p> <p>- Znati usmeno i pismeno sabirati i oduzimati do 20;</p> <p>- Znati da su sabiranje i oduzimanje suprotne računске operacije;</p> <p>- Vršiti provjeru sabiranja pomoću oduzimanja i obratno;</p> <p>- Koristi svojstva operacije sabiranja (komutativnost i asocijativnost);</p> <p>- Uočava kako se mijenja zbir i razlika u zavisnosti od promjene</p>	<p>- Korištenje matematičkog jezika i simbola;</p> <p>- Samostalno i timsko formiranje stavova i zaključaka;</p> <p>- Razvijanje sposobnosti za komunikaciju, razmjenu informacija i iskustava;</p> <p>- Kritičko vrednovanje vlastitih postignuća i upoređivanje sa rezultatima drugih (par, grupa, razred);</p> <p>- Razvija sposobnost da grešku shvata kao stimulans za nove pokušaje;</p>	<p>- Razvoj interesa i smisla za kolektivne igre i zajedništvo kao faktor koji utiče na formiranje pozitivnih crta ličnosti;</p> <p>- Razvoj smisla za rad u paru, manjoj ili većoj grupi;</p> <p>- Razvoj interesa i smisla za istraživanje, otkrivanje i rješavanje problema kroz igru;</p> <p>- Razvoj svijesti o potrebi računanja, mjerenja, procjenjivanja i predviđanja i značaju tih aktivnosti u svakodnevnom životu;</p> <p>- Razvijanje pozitivnog stava u ponašanju i</p>	<p>- Učestvuje u svim etapama rada na času;</p> <p>- Aktivno učestvuje u matematičkim igrama primjenjujući ranije stečena znanja;</p> <p>- Režira matematičke igre koristeći i sabiranje i oduzimanje kroz društvene igre (čovječe ne ljuti se, tombola, bacanje kockice, igra parnih i neparnih brojeva, igre s kartama, zapisivanje rimskih brojeva pomoću šibica, pronalaznje rednih i rimskih brojeva u novinama, časopisima i svakodnevnom životu...);</p> <p>- Putem matematičkih igara primjenjuje</p>	<p>- Planira nastavne sadržaje;</p> <p>- Prikuplja didaktički materijal za rad, samostalno i sa učenicima;</p> <p>- Podstiče kako samostalan rad učenika, tako i rad u paru, manjim i većim grupama;</p> <p>- Tematski povezuje matematičke sadržaje sa sadržajima drugih predmeta;</p> <p>- Priprema zadatke i za duženja za svakog učenika u grupi;</p> <p>- Kontinuirano prati i opisno vrednuje napore učenika i njihov rad;</p> <p>- Podstiče istraživački i kreativan rad svih</p>

<p>- Svojstva razlike: nula kao umanjitelj, umanjitelj jednak umanjniku;</p> <p>- Rimske cifre od I do X;</p> <p>- Redni brojevi;</p> <p>1.2. Skup brojeva do 100</p> <p>- Formiranje pojmova višekratnika broja 10.</p> <p>- Brojeva linija (crta): 0,10,20, 30, ..., 100;</p> <p>- Upoređivanje višekratnika broja 10 u prvoj stotini;</p> <p>- Sabiranje i oduzimanje višekratnika broja 10 u prvoj stotini;</p> <p>- Formiranje pojmova ostalih brojeva prve stotine;</p> <p>- Niz brojeva: 0, 1, 2, 3, ... 99, 100. Brojanje (u oba smjera). Prethodnici i sljedbenici brojeva iz prve stotice;</p> <p>- Brojeva linija (crta): 0-100;</p> <p>- Upoređivanje brojeva iz prve stotice. Znaci: =, ? i "</p> <p>2. GEOMETRIJA</p> <p>2.1. Predmeti oblika lopte, kocke, kvadra, valjka, piramide i kupa</p> <p>- Predmeti oblika valjka, lopte i kupa;</p> <p>- Predmet oblika kocke, kvadra piramide (strane, bridovi, vrhovi);</p> <p>- Površine granice predmeta. Ravne i zakrivljene površi</p> <p>2.2. Površine (površine) i linije (crte)</p> <p>- Linija (crta) kao granica površi (površine);</p> <p>- Ravne i zakrivljene linije (crte). Tačke kao granice linije (crte);</p> <p>- Izlomljena linija (crta)</p> <p>- Duž kao dio izlomljene linije (crte);</p> <p>- Upoređivanje duži;</p> <p>- Pravougaonik, kvadrat i trougao kao zatvorene (proste) izlomljene linije;</p> <p>- Granica kruga kao zatvorena zakrivljena linija (crta).</p> <p>3. Mjerenja i mjere</p> <p>- Mjerenje dužine; Jedinice za dužinu (m)</p> <p>- Mjerenje mase; Jedinice za masu (kg);</p> <p>- Jedinice za tečnost (l);</p> <p>- Jedinice za vrijeme (h, min);</p> <p>- Jedinice za novac (KM, KF).</p>	<p>komponenti;</p> <p>- Izračunava vrijednost izraza sa i bez zagrada;</p> <p>- Zna rimske brojeve od I do X</p> <p>- Korištenje rednih brojeva;</p> <p>- Sastavlja jednostavne brojne izraze koji odgovaraju tekstualnom zadatku;</p> <p>- Određuje nepoznatu komponentu u jednostavnim tekstualnim zadacima;</p> <p>- Rješava jednostavne problemske zadatke koji se svode na rješavanje brojnog izraza.</p> <p>- Čita i piše brojeve do 100;</p> <p>- Reda prirodne brojeve do 100;</p> <p>- Imenuje i razlikuje predmete po veličini, boji i obliku;</p> <p>- Prepoznaje predmete iz životnog okruženja koji imaju sličnosti i različitosti sa geometrijskim oblicima;</p> <p>- Razlikuje vrste linija;</p> <p>- Uočava i imenuje ravne i zakrivljene površi (gleda, dodiruje);</p> <p>- Poima duž kao najkraće rastojanje između dvije tačke;</p> <p>- Označava duž;</p> <p>- Posmatranjem tijela prepoznaje i imenuje mnogouglove (trougao, kvadrat, pravougaonik) i prečrtava ih;</p> <p>- Upoređuje i procjenjuje veličinu površi;</p> <p>- Prepoznaje i imenuje dotad naučene jedinice za dužinu, vrijeme, masu, zapreminu i novac;</p> <p>- Može imenovati sprave kojima se vrše mjerenja,</p> <p>- Zna rješavati jednostavne tekstualne zadatke u kojima se koriste mjerne jedinice i operacije sa njima.</p>	<p>- Razvija sposobnost korištenja jednostavnijeg matematičkog pribora;</p> <p>- Procjenjuje dužinu, masu, vrijednost i vrijeme.</p>	<p>sklonosti za otkrivanje i istraživanje;</p> <p>- Vrednovanje svojih i tuđih stavova;</p> <p>- Razvoj ekološke svijesti i pozitivnog odnosa prema spolovima.</p>	<p>stečeno znanje (igre koncem, vunom, pronalaznje najkraćeg puta...);</p> <p>- U bližem i širem okruženju pronalazi linije, tačke, površi i oblike;</p> <p>- Pomocu različitih materijala izrađuje oblike i površine;</p> <p>- Koristi svakodnevne situacije za primjenu stečenih matematičkih znanja (odlazak u trgovinu, na pijacu itd.);</p> <p>- Pravi jednostavne grafikone.</p>	<p>učenika;</p> <p>- Vodi računa o ravnopravnoj zastupljenosti spolova u igrama i zaduženjima, njeguje pozitivan odnos prema okolini i prirodi</p>
--	--	--	--	--	--

Moja okolina
(3 časa sedmično, 105 časova godišnje)

CILJEVI I REZULTATI ODGOJNO-OBRAZOVNOG RADA		
PODRUČJA UČENJA	CILJEVI	OČEKIVANI REZULTATI / ISHODI UČENJA Učenici znaju:
ZNANJE	<p><u>Sticanje znanja:</u></p> <ul style="list-style-type: none"> ⇒ o užoj i široj okolini i dešavanjima u njima ⇒ živom svijetu, svojstvima živih bića i međusobnim odnosima i posebno o čovjeku, njegovom zdravlju i odnosu prema prirodi ⇒ o tvarima (samo pojmovno) ⇒ o zdravoj okolini 	<ul style="list-style-type: none"> ⇒ da je škola organizovana zajednica učenika i nastavnika ⇒ siguran put od kuće do škole ⇒ povezanost i međusobnu zavisnost ljudi, život i rad u porodici i mjestu i njihovim karakteristikama, moja domovina i njeni državni simboli ⇒ razlike između žive i nežive prirode, bitna svojstva živih bića, sličnosti i razlike među njima ⇒ koristi i opasnosti od biljnog i životinjskog svijeta iz bližeg okruženja ⇒ opisati promjene na biljkama i životinjama u zavisnosti od godišnjeg doba ⇒ o potrebi i načinu čuvanja zdravlja i prirodne sredine ⇒ da su tijela sagrađena od tvari ⇒ da tvari mogu biti u čvrstom, tečnom ili gasovitom stanju ⇒ urediti školsku učionicu ⇒ čuvati okolinu ⇒ značaj čistog zraka i značaj boravka u prirodi za zdravlje
SPOSOBNOSTI I VJEŠTINE	<p><u>Razvijanje:</u></p> <ul style="list-style-type: none"> ⇒ kritičkog mišljenja ⇒ sposobnosti planiranja ⇒ provođenja istraživanja ⇒ izvođenja mjerenja ⇒ dobivanja i prezentovanja podataka ⇒ razmatranja dokaza i procjenjivanja ⇒ prenošenja informacija putem individualnog i timskog rada <p><u>kroz:</u></p> <ul style="list-style-type: none"> ⇒ traženje ideja i provođenjem jednostavnih posmatranja i ogleđa, te poređenjem svojih predviđanja sa stvarnim rezultatima ⇒ sistematiziranje znanja ⇒ prezentiranje postignutih rezultata 	<ul style="list-style-type: none"> ⇒ postavljati pitanja (Kako?; Zašto?; Šta bi se desilo ako ...) i davati odgovore ⇒ koristiti se neposrednim iskustvima ⇒ koristiti određene kriterije za prikupljanje i zapisivanje podataka ⇒ uz pomoć nastavnika razvijati plan istraživanja ⇒ pratiti redoslijed uputstava pri istraživanju i mjerenju ⇒ uz pomoć nastavnika procjenjivati relevantnost podataka i informacija ⇒ praviti jednostavna poređenja, raspravljati o tome šta se dešava i u kojim uvjetima, te uz pomoć nastavnika izvoditi poopćavanja i donositi odgovarajuće zaključke ⇒ koristiti sopstvenu kreativnost i maštu za rješavanje jednostavnih praktičnih problema ⇒ koristiti jednostavan naučni jezik za saopštavanje ideja i za imenovanje i opis živih bića, tvari, pojava i procesa u prirodi i društvu
VRJEDNOSTI, STAVOVI, PONAŠANJE	<p><u>Razvijanje pozitivnih vrijednosti i stavova:</u></p> <ul style="list-style-type: none"> ⇒ <i>prema sebi samima, prema drugima, svojoj porodici, okolini i učenju</i> 	<ul style="list-style-type: none"> ⇒ pokazuju više samopouzdanja i odgovornosti, aktivniji su u nastavi ⇒ nastoje poštivati različite stavove ⇒ prepoznaju ulogu nauke za razumijevanje sredine u kojoj žive i za poboljšanje kvaliteta života

NASTAVNA PODRUČJA / TEME

1. SREDINA U KOJOJ ŽIVIM

1. 1. ŠKOLA
1. 2. PUT OD KUĆE DO ŠKOLE
1. 3. MOJA PORODICA
1. 4. MOJE MJESTO I OKOLINA
1. 5. PRAZNICI
1. 6. PROŠLOST, SADAŠNJOST, BUDUĆNOST

2. PRIRODA

2. 1. ŽIVA BIĆA
  2. 1. 1. ČOVJEK I PRIRODA
  2. 1. 2. BILJKE I ŽIVOTINJE
2. 2. TVARI
  2. 2. 1. SVA TIJELA SE SASSTOJE OD TVARI
  2. 2. 2. AGREGATNA STANJA TVARI
- 2.3. ZDRAVA OKOLINA
  - 2.3.1. UREDIMO ŠKOLSKU UČIONICU
  - 2.3.2. ČIST ZRAK
  - 2.3.3. ZNAČAJ BORA VKA U PRIRODI ZA ZDRAVLJE

DIDAKTIČKO- METODIČKE NAPOMENE

Dominantno mjesto u programu imaju ciljevi i očekivani rezultati učenja u područjima znanja, razvoja sposobnosti, sticanja vještina, vrijednosti, stavova i ponašanja. Područje znanja čine sadržaji i procesi, s kojima je tijesno povezan razvoj sposobnosti, od bitnog značaja za uvođenje učenika u istraživački rad i razvoj naučnog mišljenja. Što se tiče sadržaja, pažnju treba usmjeriti na znanje činjenica i koncepata koji nude učenicima, razumljiva i izazovna objašnjenja o društvenim i prirodnim pojavama i procesima.

U ovom razredu šire se znanja o školi i porodici, mjestu življenja i njegovoj okolini, životu i radu ljudi. Novi sadržaji se odnose na znanje o Bosni i Hercegovini, kao domovini i državi, te na znanje i razumijevanje prošlosti, sadašnjosti i budućnosti, kao toka vremena i dešavanja koje karakterišu međusobna povezanost i odnosi.

Također se šire znanja i u dijelu koji se bavi izučavanjem prirode, kroz sadržaje o čovjeku i njegovom odnosu prema prirodi, te izučavanjem životinjskog i biljnog svijeta u bližem okruženju. Novi sadržaj čine teme «Tvari », u okviru koje se stiču osnovna znanja o tvarima (samo pojmovno) i «Zdrava okolina», u okviru koje se jača ekološka svijest učenika.

Ovakav izbor nastavnog gradiva i njegovo strukturiranje osiguravaju povezanost društvenih i prirodnih pojava i procesa, i u kontekstu toga, proučavanje prirode u njenom jedinstvu sa različitim aspektima. U skladu s tim, potrebno je voditi računa i o međupredmetnoj korelaciji i planirati izradu zajedničkog školskog projekta.

Date teme treba razraditi kroz kontekst pojava i procesa koji su učenicima interesantni, uzimajući u obzir razvoj nauke, njenu primjenu i korištenje, te uticaj na društvo i okolinu i korištenje metodologije aktivnog učenja. U smislu toga predloženi model može poslužiti kao pomoć nastavniku.

PREDLOŽENI MODEL

TEME	ZNANJE	SPOSOBNOSTI I VJEŠTINE	VRIJEDNOSTI, STAVOVI, PONAŠANJE	AKTIVNOST UČENIKA	AKTIVNOSTI NASTAVNIKA (organizacija i metode nastave i učenja, ocjenjivanje)
<p>1. SREDINA U KOJOJ ŽIVIM</p> <p>1.1. ŠKOLA</p> <p>- Drugi smo razred; - Značaj znanja za život; - Kako učiti; - Udžbenici i pribor; - Upotreba i čuvanje;</p> <p>- Školska pravila; Ustroj škole; Uprava škole; Život u školi;</p> <p>Higijena u školi.</p>	<p>Posjedovanje znanja o školi, i uposlenicima u školi, drugovima u razredu i šire;</p> <p>Značaj znanja za život. Znanja se usvajaju učeći i radeći. Učiti se mora redovno;</p> <p>Svaka škola ima svoja pravila ponašanja (kućni red) kojeg se svi u školi moraju pridržavati; Školom rukovodi direktor škole;</p> <p>U čistom radnom prostoru je prijatnije raditi i boraviti.</p>	<p>Prepoznavanje učenika i uposlenika u školi i njihovo imenovanje;</p> <p>Spremanje školske torbe i udžbenika po rasporedu časova.;</p> <p>Ponašanje prema kućnom redu škole;</p> <p>Pronalaznje i upotreba dodatnih izvora znanja;</p> <p>Samostalno učenje;</p> <p>Održavanje higijene radnog prostora (učionice, hodnika) i okoline škole;</p> <p>Međusobno komuniciranje, pomaganje i saradnja.</p>	<p>Pozitivan stav o školi ;</p> <p>Svakodnevno ispunjavanje školskih obaveza;</p> <p>Ponašanje u skladu sa kućnim redom i odjeljenjskim pravilima;</p> <p>Razvijanje svijesti o pripadnosti školskoj zajednici;</p> <p>Svakom pravu prethode obaveze;</p> <p>Higijena nije obaveza samo pojedinaca, već briga svih članova škole.</p>	<p>Ispunjavanje domaćih zadataka;</p> <p>Saradnja, posmatranje, prikupljanje informacija, dogovaranje, diskutiranje, razmjena iskustava, predviđanje;</p> <p>Provođenje discipline i higijene u školi;</p> <p>Prikupljanje podataka o školi, crtanje, izrada maketa i dr.</p>	<p>Planiranje, osmišljavanje igara i interakcijskog učenja;</p> <p>Komuniciranje sa učenicima/cama, diskutiranje;</p> <p>Upućivanje učenika na različite izvore znanja;</p> <p>Uključivanje roditelja i drugih uposlenika u školi u realizaciju programskih sadržaja;</p> <p>Motiviranje učenika za rad.</p>
<p>1.2. PUT OD KUĆE DO ŠKOLE</p> <p>Pravila ponašanja u saobraćaju; Siguran put od kuće do škole; Osnovni saobraćajni znaci u blizini škole; Razna prijevozna sredstva i njihova upotreba.</p>	<p>Prepoznavanje elemenata saobraćajnica;</p> <p>Korištenje sigurnog puta od kuće do škole, raspoznavanje saobraćajnih znakova;</p> <p>Smanjena vidljivost može biti opasna;</p> <p>Vrste saobraćaja i vozila, prepoznavanje i imenovanje, pravila ponašanja u raznim prijevoznim sredstvima.</p>	<p>Samostalan i siguran dolazak u školu, koristeći najsigurniji i najkraći put;</p> <p>Korištenje pješackog prelaza (zebre), korištenje trotoara;</p> <p>Korištenje sredstava javnog prijevoza.</p>	<p>Poštivanje saobraćajnih znakova i propisa;</p> <p>Razvijanje svijesti o kulturi ponašanja u saobraćaju;</p> <p>Ustupanje mjesta u vozilima javnog prijevoza starijima i bolesnima.</p>	<p>Učestvovanje u saobraćaju, pitanja, bilježenje, crtanje, predviđanje;</p> <p>Simuliranje saobraćajnih igara u učionici;</p> <p>Modeliranje;</p> <p>Rješavanje jednostavnijih saobraćajnih situacija.</p>	<p>Posmatranje i procjenjivanje sigurnosti učenika u saobraćaju;</p> <p>Osmišljavanje igara u učionici i vezanih za saobraćaj, izvođenje simulacija na kompjuteru;</p> <p>Organizacija praktičnih vježbi na ulici i raskrsnicima;</p> <p>Saradnja sa roditeljima i saobraćajnom policijom.</p>
<p>RADI ZANIMANJA LJUDI</p> <p>Život i rad ljudi u mjestu (u gradu/naselju).</p>	<p>Ljudi imaju različita zanimanja, za zanimanja ljudi u zavičajju;</p> <p>Učitelji/ice je zanimanje.</p>	<p>Razlikovanje zanimanja koja su isključivo veza za grad od zanimanja koja su isključivo veza za selo.</p>	<p>Kada i na koji broj pozivati vatrogasnu brigadu, policiju;</p> <p>Ponašanje na izletištima, očuvanje životnog okoliša.</p>	<p>Posjeta zanatskoj radionici, fabrici, kulturnim i javnim ustanovama;</p> <p>Razgovor sa poslenicima o njihovom zanimanju;</p> <p>Čišćenje okoliša, razvrstavanje otpada.</p>	<p>Saradnja sa lokalnom zajednicom, korištenje njenih resursa za potrebe nastave;</p> <p>Procjenjivanje napretka učenika, podsticanje radoznalosti, mašte i razvoj kreativnosti.</p>

<p>Npr. u gradu</p> <p>Kulturne i javne ustanove Preduzeća i drugi privredni objekti; Pošta, policijska postaja, vatrogasna brigada; Izletišta.</p>	<p>U gradu se nalaze različite kulturne i javne ustanove; Pozorište i kinu su kulturne ustanove; Bolnice, pošte i škole su javne ustanove; Funkcije vatrogasne brigade i policijske stanice, njihovi brojevi; Boravak u prirodi je koristan za zdravlje Priroda se mora čuvati</p>	<p>Razlikovanje kulturnih od javnih ustanova; Razlikovanje vozila policije i vatrogasne brigade od drugih vozila; Prepoznavanje pošte po znaku za poštu.</p>	<p>Pozitivan stav o kulturi, kulturnim i javnim ustanovama; Ponašanje u kulturnim i javnim ustanovama; Pozitivan stav o čistom okolišu.</p>	<p>Posjeta kulturnim i javnim ustanovama, privrednim objektima, izletištima; Vodenje intervjua sa uposlenicima; Izrada plakata sa važnijim telefonskim brojevima.</p>	<p>Pripremanje, organizacija posjeta kulturnim i javnim ustanovama, izleta; Izrada didaktičkih materijala; Posmatranje i praćenje napretka učenika.</p>
<p>1.3. MOJA PORODICA /OBITELJ</p> <p>Uža porodica; Šira porodica; Podjela poslova u porodici; Uzajamni odnos u porodici; Kućanski aparati i namještaj.</p>	<p>U porodici i svi na određeni način rade, međusobno se pomažu i doprinose njejoj sreći i uspjehu. Djeca pomažu roditeljima, roditelji se pomažu uzajamno, roditelji pomažu djeci. Razlikovanje namještaja od kućanskih aparata. Neispravni kućanski aparati su opasni po život.</p>	<p>Razumije vanje porodice kao krvno srodne grupe; Upoređivanje različitih porodica, uočavanje sličnosti i razlika; Identifikacija i njegovanje odnosa u porodici; Sposobnost uočavanja opasnosti od neispravnih kućanskih aparata.</p>	<p>Pozitivan stav i mišljenje o porodici i samom sebi; Porodica je uređena zajednica u kojoj se svako ponaša prema pravilima; Poštivanje članova porodice, kućnog reda, podjela poslova u kući.</p>	<p>Opisivanje i demonstriranje aktivnosti u porodici, učešće u prigodnim imitacionim igrama; Prikupljanje podataka o svojoj porodici, tumačenje fotografija, izrada porodičnog stabla.</p>	<p>Osmišljavanje situacija za interaktivno učenje; Posjeta porodici; Demonstriranje rukovanja kućanskim aparatima; Podsticanje razvoja radnih i higijenskih navika.</p>
<p>1.4. MOJE MJESTO I OKOLINA</p> <p>Važniji podaci o mjestu Reljef mjesta i okoline Moja zemlja se zove Bosna i Hercegovina Državni simboli Bosne i Hercegovine; zastava, grb, himna.</p>	<p>Moje mjesto se zove... Ono je smješteno u... (na...); Moja domovina je Bosna i Hercegovina; Njeni simboli Bosne i Hercegovine, zastava, grb i himna; Uzajamno pomažanje ljudi; Povezanost ljudi u mjestu i okolini, državi, ali i ljudi iz različitih država.</p>	<p>Imenovanje mjesta i njegov opis; Prepoznavanje reljefa mjesta i okoline; Pisanje naziva države, prepoznavanje državnih simbola Bosne i Hercegovine; Prepoznavanje himne BiH; Uočavanje povezanosti ljudi u mjestu, okolini i državi.</p>	<p>Pozitivan stav i ljubav prema domovini, poštivanje državnih simbola, uvažanje tradicije i vrijednosti; Poštivanje pojedinaca i uvažavanje njihovih potreba; Biti koristan član zajednice.</p>	<p>Prikupljanje i zapisivanje podataka o mjestu / okolini i domovini, njihova sistematizacija; Izrada mapa, reljefa, plakata, modela i njihovo prezentiranje.</p>	<p>Planiranje, pripremanje i podsticanje učenika na kreativan i istraživački rad; Predlaganje i rukovođenje školskim projektom.</p>
<p>1.5. PRAZNICI</p> <p>Šta slavimo, Kako slavimo, Zašto slavimo.</p>	<p>Praznici mogu biti međunarodni, državni, vjerski, lokalni i školski; Rodendan je dan kada smo rođeni; Neki praznici su povezani sa borbom za određena prava.</p>	<p>Identifikacija praznika; Opisivanje načina proslave pojedinih praznika.</p>	<p>Poštovanje državnih i vjerskih praznika, učešće u njihovoj proslavi; Poštivanje praznika drugih naroda, čestitanje.</p>	<p>Učešće u aktivnostima na obilježavanju praznika; Upućivanje čestitki; Organiziranje proslave rođendana.</p>	<p>Izrada kalendara praznika; Organiziranje njihovog obilježavanja u saradnji sa roditeljima i sredinom u kojoj se nalazi škola.</p>

<p>1.6. PROŠLOST, SADAŠNOST, BUDUĆNOST</p> <p>Važni događaji iz mog života; Vremenski termini; Prepoznavanje i opisivanje života ljudi u prošlosti i sadašnjosti.</p>	<p>Važan događaj u životu djeteta je rođendan i polazak u školu; To je prošlost. Sada sam 2. razred; To je sadašnjost; Iduće godine ću biti 3. razred. To je budućnost;</p> <p>Bilo je nekad: Život ljudi u prošlosti bio je drugačiji, gdje su boravili, kako su se hranili, šta su radili, kako su se djeca u prošlosti igrala, čime su se ljudi prevozili;</p> <p>Sada je: Drugi sam razred. Stariji sam jednu godinu. Moje mjesto danas</p>	<p>Prisjećanje na značajne događaje iz života, na proteklu školsku godinu;</p> <p>Razlikovanje termina; prošlost, sadašnjost, budućnost;</p> <p>Prepoznavanje današnjih dobara kao najvećeg na pretka čovjeka;</p> <p>Pravljenje plana rada kao kategorije budućnosti</p>	<p>I mislimo dio prošlosti, ali i sadašnjosti;</p> <p>Odnos prema prošlosti mora biti pozitivan;</p> <p>Težnja ka boljitku;</p> <p>Čuvanje kulturno-historijskih spomenika;</p> <p>Pozitivan odnos prema mjestu i okolini.</p>	<p>Prisjećanje, izlaganje, ilustracija, prikupljanje, sistematiziranje, pravljenje zbirki;</p> <p>Pravljenje trake vremena, historijskog kalendara (kalendara prošlost ili kalendara života);</p> <p>Intervjuiranje, izlaganje, razgovor, zaključivanje.</p>	<p>Planiranje, pripremanje, podsticanje, vođenje;</p> <p>Izrada kalendara, traka, edukativnih i didaktičkih materijala;</p> <p>Bilježenje, pomaganje, sistematiziranje;</p> <p>Saradnja sa lokalnom zajednicom, porodicom;</p> <p>Procjenjivanje postignuća.</p>
<p>2. PRIRODA 2.1. ŽIVA BIĆA 2.1.1. ČOVJEK I PRIRODA</p> <p>Dijelovi tijela Čuvanje zdravlja Svijest o mom tijelu Higijena Sredstva za higijenu Isхрана Odijevanje Čula</p> <p>Odnos prema prirodi</p>	<p>Glavni dijelovi tijela, razlike i sličnosti između dječaka i djevojčica, neke specifične karakteristike djevojčica; Zdravom ishranom i svakodnevnom tjelesnim vježbanjem živimo zdrav život; Redovni odlasci ljekaru nam pomažu u otkrivanju i liječenju bolesti; Redovnim vakcinisanjem štitimo naš organizam od zaraznih bolesti; Imenovanje raznovrsne hrane i razlikovanje zdrave od nezdrave hrane; Čistoća je polje zdravlja, imenovanje sredstava za ličnu i drugu higijenu, pravilno korištenje; Kako se oblačimo; Vrste čula; Živjeti u prirodi, promjene u prirodi, za zdrav život važna je zdrava i čista sredina.</p>	<p>Razlikovanje i imenovanje pojedinih dijelova tijela; Odobiranje i upotreba zdrave hrane, pravilna upotreba hrane (pravilna ishrana, hranu treba dobro sažvakati, ne jesti previše, redovna ishrana); Održavanje lične higijene, korištenje sredstava za ličnu higijenu; Odijevanje u skladu sa vremenskim prilikama i godišnjim dobima; Korištenje čula u procesu saznanja i svakodnevnom životu.</p>	<p>Uvažavanje suprotnog spola, međusobno pomaganje i pomaganje starijima i slabijima;</p> <p>Redovno održavanje lične higijene, higijene prostora u kojem boravimo i radimo i higijene okoline;</p> <p>Razvoj ekološke svijesti, pravilnog odnosa prema okruženju;</p> <p>Pravilna ishrana je garant dobrog zdravlja;</p> <p>Čuvanje čula Pozitivan odnos prema prirodi, ljubav prema životinjama.</p>	<p>Redovno održavanje lične higijene, radnog i životnog prostora;</p> <p>Izrada je lovnika i postavljanje i raspremanje stola;</p> <p>Praktična upotreba sredstava za ličnu higijenu, redovni odlasci ljekaru, vakcinisanje;</p> <p>Izbor zdrave hrane, sastavljanje odgovarajuće liste;</p> <p>Izbor prikladne odjeće i obuće;</p> <p>Njegovanje i čuvanje prirodnih sredina, ponašanje u skladu sa godišnjim dobima.</p>	<p>Razvijanje interesovanja i poželjnih navika učenika;</p> <p>Praćenje zdravlja učenika;</p> <p>Motiviranje učenika na igre i sport.</p>
<p>2.1.2. BILJKE I ŽIVOTINJE</p> <p>Živa bića i njihova staništa Živa bića su povezana među</p>	<p>Živa bića se radaju, rastu, stare i umiru, imaju svoja staništa;</p> <p>Živa bića ne bi mogla živjeti bez neke prirode; Mala živa bića su</p>	<p>Razlikovanje živih bića od nežive prirode;</p> <p>Uspostavljanje veze između žive i nežive prirode, opisivanje</p>		<p>Prikupljanje, istraživanje, upoređivanje, sortiranje, izvođenje zaključaka;</p>	

<p>sobom i sa neživom prirodom</p> <p>Velika i mala živa bića</p> <p>Promjene žive i nežive prirode;</p> <p>Nastanak i rast životinja i biljaka, vrste i održavanje;</p> <p>Uočavanje promjena na biljkama i životinjama u različita godišnja doba;</p> <p>Koristi od biljaka i životinja;</p> <p>Domaće i divlje životinje, kućni ljubimci, mladunčad životinja, (naročito domaćih).</p>	<p>bubice, gmizavci, a velika živa bića su divlje i domaće životinje i čovjek;</p> <p>Bez svjetlosti, vode i toplote ne bi bilo života;</p> <p>Imenovanje biljaka i životinja iz okruženja;</p> <p>Životinje kote mlade, ptice se legu iz jaja, a ljudi se rađaju;</p> <p>Životinje se hrane biljkama (biljojedi), mesom (mesojedi) ili i biljkama i mesom (svaštojedi);</p> <p>Za zdrav život potrebna je zdrava ishrana; Zdrava hrana je hrana koja se proizvodi bez herbicida, pesticida i drugih hemijskih sredstava;</p> <p>U različita godišnja doba se dešavaju različite promjene u prirodi, na biljkama i životinjama;</p> <p>Biljke i životinje su korisne i zato ih uzgajamo;</p> <p>Uočavanje koristi i opasnosti od biljnog i životinjskog svijeta iz bližeg okruženja;</p> <p>Domaće životinje i njihovi mladunci;</p> <p>Divlje životinje i njihovi mladunci.</p>	<p>promjena;</p> <p>Opisivanje života biljaka i životinja, za život biljaka i životinja je potrebna svjetlost, voda i toplota;</p> <p>Opisivanje nastanka potomstva kod različitih životinjskih vrsta i razmnožavanje biljaka;</p> <p>Razlikovanje životinja koje se hrane biljkama od onih koje se hrane mesom;</p> <p>Uočavanje sličnosti i razlika između pojedinih biljaka;</p> <p>Razlikovanje dijelova različitih biljaka (podzemni i nadzemni dio);</p> <p>Uočavanje promjena na biljkama i životinjama i otkrivanje životinjskih procesa kod biljaka i životinja.</p>	<p>Razvijanje pozitivnog odnosa prema biljnom i životinjskom svijetu;</p> <p>Razvoj ekološke svijesti i svijesti o korisnosti postojanja biljnog i životinjskog svijeta, «Ko voli životinje voli i ljude».</p>	<p>Izrada zidnih panoa, zbirki materijala iz prirode;</p> <p>Posmatranje, predviđanje, Izvođenje ogleada samostalno ili u grupi;</p> <p>Pomaganje, interaktivno učenje, iskustveno učenje;</p> <p>Uzgajanje cvijeća i povrća, briga o kućnim ljubimcima.</p>	<p>Planiranje, pripremanje, podsticanje i rukovođenje u istraživanju životinjskog i biljnog svijeta;</p> <p>Pomaganje učenicima u izradi kalendara, plakata i drugog obrazovnog materijala;</p> <p>Organiziranje posjeta poljoprivrednom dobru / botaničkoj bašti/ zoološkom vrtu i dr.;</p> <p>Saradnja sa lokalnom zajednicom i porodicom učenika.</p>
<p>2.2. TVARI</p> <p>Sva tijela se sastoje od tvari;</p> <p>Agregatna stanja tvari.</p>	<p>Tijela se sastoje od tvari;</p> <p>Tvari mogu biti u čvrstom, tečnom ili gasovitom stanju.</p>	<p>Tijela se sastoje od tvari;</p> <p>Uočavanje različitih agregatnih stanja tvari.</p>	<p>Svjesnost o agregatnom stanju tvari.</p>	<p>Izvođenje različitih ogleada sa vodom;</p> <p>Upoznavanje sa drugim primjerima agregatnog stanja.</p>	<p>Pripremanje i rukovođenje izvođenja učeničkih istraživačkih ogleada.</p>
<p>2.3. ZDRAVA OKOLINA</p> <p>Uredimo školsku učionicu;</p> <p>Čist zrak;</p> <p>Značaj boravka u prirodi za zdravlje.</p>	<p>Znaju uređiti školsku učionicu;</p> <p>Znaju čuvati okolinu;</p> <p>Znaju značaj čistog zraka i značaj boravka u prirodi za zdravlje.</p>	<p>Čuvaju zdravu okolinu.</p>	<p>Pozitivan stav o zdravoj okolini;</p> <p>Ponašanje u skladu sa zdravom okolinom.</p>	<p>Aktivno učešće u ekološkim aktivnostima odjeljenja, škole, zajednice.</p>	<p>Organizacija akcija očuvanja zdrave okoline.</p>

Muzička/glazbena kultura

(2 časa sedmično, 70 časova godišnje)

CILJEVI I REZULTATI ODGOJNO-OBRAZOVNOG RADA

PODRUČJA UČENJA	CILJEVI	OČEKIVANI REZULTATI UČENJA
ZNANJE	<p>Sticanje znanja o:</p> <ul style="list-style-type: none"> - Postavljanju glasa, tačnoj intonaciji, dikciji i artikulaciji; - Pravilnoj interpretaciji pjesme u odgovarajućem tempu i dinamici; - Prepoznanje muzičke instrumente: ritmičke i melodijske C.Orffa i orkestarske (harmonika, gitara, flauta, violina, truba, klavir i druge); - Samostalno sviranje na ritmičkim i početno sviranje na melodijskim instrumentima (metalo fon i ksilofon); - Samostalne sviranje kao pratnja pjevanju, izvođenje ritma brojalice, sviranje na osnovu partitura u slikama (sa simbolima); - Prepoznanje zvučne odnose po visini, trajanju, boji, dinamici i tempu, te karakter djela; - Skladno i ritmički povezano kretanje uz muziku: izražavanje karaktera, ritma, tempa i dinamike; - Doživljava i izvodi mjeru (dobe) i ritam brojalica; - Upoznaje četvrtinku i osminke kroz izgovor slogova, grafički prikaz i notni zapis. 	<p>Učenici bi trebali imati znanje i razumijevanje:</p> <ul style="list-style-type: none"> - Da bez tačnog pjevanja nema lijepog zajedničkog muziciranja u horu; - Prepoznaje razlike između zvukova neodređene i određene visine i koristi ih u improvizaciji; - Da je znanje sviranja na instrumentima značajno radi muziciranja u orkestru; - O instrumentima i odnosima među njima, njihovom značaju u igri; - O značaju muzike u životu djeteta; - O muzici, njenim svojstvima i osobinama tona; - Prepoznaje i razumije trajanje četvrtinki i osminki.
SPOSOBNOSTI I VJEŠTINE	<p>Razvijanje muzičke sposobnosti i vještine:</p> <ul style="list-style-type: none"> - Posmatranja, bilježenja; - Prezentiranja, interpretacije; - Muzičke memorije; - Aktivne interakcije sa okruženjem: kroz pjevanje i sviranje, muzičke igre, muzičko-scenske igre i improvizaciju; - Sistematiziranje muzičkih znanja, predviđanjem određenih rezultata; - Prezentiranjem postignutih rezultata i aktivnim pozitivnim odnosom na koncertima. 	<ul style="list-style-type: none"> - Koristiti prethodna iskustva u pjevanju i sviranju i jednostavne muzičke termine; - Postavljati pitanja kad se nade pred novim muzičkim zadatkom; - Koristiti određene kriterije za izvođenje i/ili procjenu slušanog djela, improvizaciju; - Uz pomoć nastavnika praviti jednostavna poređenja o interpretaciji učenika, iznositi svoje mišljenje i ideje; - Pratiti redoslijed uputstava i pravila muzičke igre; - Osluškiavati i ispravljati greške u pjevanju prema uputstvu nastavnika; - Improvizirati samostalno maštovito i originalno.
VRIJEDNOSTI, STAVOVI, PONAŠANJE	<p>Razvijanje pozitivnih vrijednosti i stavova:</p> <p><i>-Prema sebi kao pjevaču i sviraču,</i></p> <p><i>-Porodici kao grupi, razredu kao horu ili fi orkestru,</i></p> <p><i>-O učenju muziciranja kao cjeloživotnom procesu.</i></p> <ul style="list-style-type: none"> - Nadalje, razvijanje emocionalne i estetske osjetljivosti djeteta na kvalitet muzike, - Razvijanje ljubavi prema muzičkoj i kulturnoj baštini BiH, - Razvijanje trajnih interesa i ljubavi prema muzici kako bi ona postala trajna potreba djece. 	<ul style="list-style-type: none"> - Pokazuje sve više samopouzdanja u pjevanju; - Pokazuje odgovornost za zajedničko pjevanje u horu; - Izražava odgovornost za kvalitetno sviranje u orkestru; - Poštuje muziciranje i stavove drugih; - Prepoznaje ulogu muzike u okruženju: porodici, školi, sredini u kojoj živi; - Često traži i/ili sluša muziku i pjeva i sam i sa drugom djecom, što ukazuje na narastanje potrebe učenika za muzikom u životu; - Učešće sa zadovoljstvom i veći doprinos u interakciji (rad u velikim i malim grupama, u paru, projekti, istraživanja zvučnih boja i izradi instrumenata), u čemu učenik pokazuje sve veću samostalnost; - Iskazuje želju i potrebu za posjećivanjem koncerata.

STRUKTURA SADRŽAJA	PJEVANJE I SVIRANJE II MUZIČKE/ GLAZBENE IGRE III BROJALICE IV SLUŠANJE MUZIKE V DJEČIJE STVARALAŠTVO
--------------------	--

DIDAKTIČKO-METODIČKE NAPOMENE

Uz neophodno uvažavanje nivoa postignuća svakog pojedinog učenika, u drugom razredu treba dalje raditi na ostvarivanju postavljenih muzičkih odgojno-obrazovnih ciljeva posredstvom navedenih programskih sadržaja.

U toku godine treba obraditi najmanje **15 pjesama pjevanjem i sviranjem**. Predložene pjesme za drugi razred odgovaraju opsegu dječijeg glasa, po sadržaju i karakteru interesantne su i bliske djeci ovog uzrasta. Nakon doživljaja pjesme djeca je uče pjevati slušajući nastavnika, koji pjeva uz pratnju melodijskog instrumenta (klavir ili sintisajzer).

Učenci u toku godine treba da nauče najmanje **10 muzičkih igara** koje uključuju pokret. Predložene pjesme u drugom razredu imaju različit sadržajem koji, pored ostalog podražava i razne radove, život u prirodi, narodne običaje i drugo. Igre i narodna kola, koja se sastoje iz osnovnih pokreta: hodanje, poskakivanje s plesnim elementima, te raznih kretnji ruku, pljeskanje, tapkanje, okreti, pomaže i tjelesnom odgoju i upoznavanju narodne muzičke tradicije. Koreografije okretnih igara u takvim slučajevima i narodnih kola mogu imati utvrđene figure i kretnje.

U toku godine treba naučiti **15 brojalica**. Predložene brojalice imaju različit sadržaj (neke su iz kategorije „iracionalnih“), složeniji ritam i metriku u odnosu na prvi razred, pa su u razvoju djeteta u ovoj oblasti od neprocjenjivog značaja. Kako spadaju u dječiju igru, ali i tradicionalno dječije stvaralaštvo imaju veliki značaj u razvoju muzikalnosti djeteta najmlađe dobi. Zato im nastavnik u drugom razredu treba posvetiti dužnu pažnju, što će biti jednostavno jer ih djeca kao dio svakodnevne igre zaista vole.

Slušanjem upoznati najmanje **15 kompozicija**. Ovo područje u nastavnom predmetu ima velike mogućnosti za upoznavanje muzičke umjetnosti i muzičke literature iz svijeta. U razrednoj nastavi težište je na umjetničko-doživljajnoj komponenti, a u funkciji razvoju pozitivnih interesa i stavova prema muzičkim vrednotama. Usvajanje muzičkih pojmova kojih u muzici ima mnogo treba da teče postupno nakon doživljaja muzike, nenametljivo i bez opterećenja muzičkom terminologijom koja je za djecu ove dobi apstraktnog karaktera.

Najvažnije je raditi dalje na poboljšanju kvaliteta pjevanja, tačnosti intonacije, opsega muzičke memorije i tačnog izvođenja ritma i metrike kroz brojalice i muzičke igre. Razlike među učenicima bit će u skladu s razlikama u samom startu i dinamici napredovanja u usvajanju znanja i vještina, te razvoju muzičkih sposobnosti tokom razreda. Djecu učiti da sa sve većom tačnošću zapažaju i određuju karakter kompozicije, tempo i dinamiku izvođenja, formu kompozicije, izvođače i sastave, muzičke instrumente. I nadalje podsticati djecu da svoje zapažanje i doživljaje izraze opisno ili likovno, kao i pokretom jer se time podstiče njihova kreativnost.

U oblasti **dječijeg stvaralaštva** u drugom razredu, učenike treba uputiti na sigurnije i samostalnije praćenje pjevanja, slobodniju improvizaciju- kolektivnu, grupnu, individualnu i u paru (komunikacija putem dijaloga), kao i učešće sa zadovoljstvom i većim interesom u muzičkim dramatizacijama. U toku godine treba uraditi nekoliko ovakvih muzičkih dramatizacija, uz korištenje Orffovog dječijeg instrumentarija, priručnih i improviziranih instrumenata. Podsticati djecu da izmišljaju priče ili naslikaju seriju slika koje će sada znatno samostalnije sami moći uz pomoć instrumenata «oživjeti», kao i uz upotrebu lutke koja pjeva i govori.

Neophodno je napomenuti da gradivo iz muzičke kulture u sebi ima elemente koji prirodno pomažu i podržavaju savlađivanje i ostalih sadržaja u drugom razredu, pa je i korelacija sa drugim predmetima sasvim prirodna.

RAZRADA SADRŽAJA (TABELA)

SADRŽAJ	ZNAJNEI RAZUMIJEVANJE	SPOSOBNOSTI	VRIJEDNOSTI, STAVOVI, PONAŠANJE	AKTIVNOST UČENIKA	AKTIVNOSTI NASTAVNIKA
					(ORGANIZACIJA I METODENASTAVNEI UČENJA, OCJENJIVANJE)
<p>I. PJEVANJE I SVIRANJE</p> <p>Izbor:</p> <ol style="list-style-type: none"> Jesenska (J. Stojanov) Dok mjesec sja (J. Batist Lily) Mrav (A. Vučer) Ruku meni bato daj (Njemačka) Visibaba (S. Korunović) Saonice male Sanje (J. Kaplan) Dječiji snovi (Refik Hodžić - stihovi V. Begić) Kiša pada (Nada Ludvig - Pečar) Blistaj, blistaj zvijezdo mala (W. A. Mozart) Pjesma o konjiću Božidar Stančić B'jela roda (S. Korunović) R odendan u Šumi (R. Hodžić-stihovi Nasiha Kapidžić-Hadžić) R odila se nota (Melisa Ibrahimbegović-Salihović) Imamo učiteljicu za čistu peticu (Senad Bostandžić stihovi Mirsad Bećirbašić) Osno moja, narodna Spavaj sine (Mostar), uspavanka Nina, nina, bijela golubica (Krčevina-Vareš), uspavanka Spavaj, Dano, u d'idalu beši (Srebrenica), Uspavanka Najljepša mama na svijetu (hor Kolibri) Zavičaju moj (M. Milić) Braču ne donose rode (A. Korać i Lj. Ršumović) Razgranala grana jorgovana V šnjičica rod rodila Kiša pada trava raste Čestitka majčica (Franjo Barić, Robert Grubišić, Josip Kaplan) Au, što je škola zgodna Mali, dački valcer (Nikola Hercigonja) Jesenska Djeca su vojska najjača (stihovi V. Milošević) 	<ul style="list-style-type: none"> - Prepoznaje pjesmice, brojalice i muzičke igre; - Razumije, prihvata i poštuje pravila pjevanja (intonacija, artikulacija, dikcija) koja dovode do kvalitetnijeg muziciranja kolektiva; - Raspoznavanje pojedine muzičke znakove u notnom zapisu (dinamika, note: duge i kratke); - Razumije, imenuje i korigira greške u pjevanju i sviranju; - Prihvata korekcije i shvata da će tako biti ljepše muziciranje u razredu; - Pjeva i svira Orffove instrumente samostalnije i sa više povjerenja u sebe. 	<ul style="list-style-type: none"> - Kroz pjevanje, sviranje i improvizaciju, razvija osjet za: mjeru (dvo, tro i četverodijelnu) tezu i arzu, ritam (duge i kratke slogove), tempo i dinamiku; - Osluškuj, upoređuje i koriguje vlastito pjevanje i sviranje; - Samostalno snalaženje u sviranju kao pratnji pjesmi; - Traži, prihvata i pruža pomoć, saraduje sa drugima; - Poznaje i koristi Orffove instrumente i kombinira ih sa priručnim; - Muzicira samoinicijativno i bez podsticaja. 	<ul style="list-style-type: none"> - Ulaže veliki trud da usaglasi pjevanje i sviranje sa grupom i kolektivom; - Uvida da pjevanje treba najviše vježbati; - Procjenjuje sebe, stvara pozitivnu sliku i razvija svijest o značaju svakog pojedinca u horu i potrebi uklapanja svog glasa u skupno muziciranje, doprinoseći boljem zvuku; - Kroz muzičke zadatke razvijanje svijesti o obavezama i njihovom ispunjavanju, kao pojedinac ili dio grupe; - Održavanje instrumenata i njihovo određeno mjesto. 	<ul style="list-style-type: none"> - Redovno učešće u pjevanju i sviranju i u raznim prilikama: nastava, priredbe, izleti, kuća; - Interakcija u improvizaciji, prihvatanje i ponašanje u skladu sa pravilima muzičke igre u svim prilikama; - Čuvanje školskih muzičkih instrumenata, izrada vlastitih improviziranih instrumenata i njihova upotreba u skladu sa zadacima pjesme odnosno brojalice; - Ponašanjem i učestalim muziciranjem pokazuje da muziku doživljava i cijeni. 	<ul style="list-style-type: none"> - Osmišljava prigodne muzičke igre za bolje učenje u školi, u porodici, pjevanje i sviranje u interakciji i učenje; - Komunicira sa djecom, razgovara i upućuje ih na izvore znanja; - Rukovodi aktivnostima i motivira rad učenika; - Pomaže djeci u kolektivnom, grupnom i individualnom muziciranju; - Prati i procjenjuje njihova individualna postignuća, u poređenju sa rezultatima u prvom razredu.
<p>II MUZIČKE/GLAZBENE IGRE</p> <p>Izbor:</p> <ol style="list-style-type: none"> Pačiji ples Strina rodo Berem, berem grožđe Iš, š, iš Čvorak, čvorak Mak Ja kupih jednu koku malu (Jajce), narodna Tašun, tašun tanana (Sarajevo), narodna, Stupa (okolica Mostara) narodno kolo Kolanje (okolica Sarajeva), 	<ul style="list-style-type: none"> - Povezuje ritam pjesmice sa pokretom, odnosno prati datu koreografiju; - Prepoznaje i imenuje pojedine igre i kola; - Prepoznaje oznake za dinamiku i koristi ih u igri; - Prihvata i primjenjuje pravila muzičke igre; - Pravilno izvodi 	<ul style="list-style-type: none"> - Samostalno pjeva i igra; - Opisivanje pokretima određenih događaja u prirodi (život u prirodi, radovi, narodni običaji); - Samostalno izvodi zadane pokrete; - Samostalno predlaže i nove pokrete koji su prihvatljivi; - Samostalno igra u kolu i 	<ul style="list-style-type: none"> - Razvijanje mišljenja da je pokret važan u plesu i kolu, kao i za upoznavanje muzičke baštine BiH; - Razvijanje svijesti o kolima kao muzičkom stvaralaštvu sa utvrđenom pravilima (koreografija); - Podsticanje kreativnosti igrom, pokretom i pjevanjem; 	<ul style="list-style-type: none"> - Prikladne igre u učionici; - Predlaganje muzičke igre za priredbe; - Praktičan rad u razredu, u školskom dvorištu, vrtu van škole, zajedničko i pojedinačno izvođenje pokreta uz pjevanje; - Modeliranje narodnih nošnji prema originalu ili fotografijama; - Izrada od različitih materijala 	<ul style="list-style-type: none"> - Vodi aktivnosti učenika, pokazuje, demonstrira i usmjerava u pravcu interesa i mogućnosti; - Posmatra i prati učenika u radu - Direktno učešće sa učenicima u igrama i kolu; - Osmišljava, priprema i organizira igre u učionici, posebno tradicionalne igre; - Rukovodi, upućuje, pomaže,

<p>11. Hodavka (Sarajevo i okolina) 12. Sage se mlada do zemlje (Livno) 13. Ivin voz 14. Pada snijeg (Zvezdice) 15. Saonice male sanje</p>	<p>igru odnosno kolo; - Prepoznaje pojedine tradicionalne nošnje.</p>	<p>usvajaju ih sa više sigurnosti; - Izražava kretanja šta muzika sugerise; - Razvijanje osjećaja za mjeru, ritam i izražavanje muzičkog djela.</p>	<p>- Slobodno organizirano kretanje u prostoru; - Razvijanje svijesti o kulturi ponašanja na koncertima i nastupima folklornih ansambala.</p>	<p>u učionici, - crtanje (slikanje) narodnih nošnji; - Rasprave o ponašanju u pojedinim situacijama na koncertu; - Učlanjenje u ritmičku i/ili folklornu sekciju.</p>	<p>pokazuje simulacije na kompjuteru; - U saradnji sa roditeljima organizira praktične vježbe i odlazak na probu u KUD.</p>
<p>III BROJALICE</p> <p>1. Golub s krova guče 2. En, ten, tini 3. Jen, dva, tri 4. Pužu, mužu 5. Ja sam ja 6. Jedna vrana gakala 7. Trči zeko kroz šumicu 8. Pliva patka preko Save 9. Ljulja, ljulja, ljuške 10. Cica maca plakala 11. Tri su mace skakale 12. Ide maca oko tebe 13. Pišem, pišem petnaest, 14. U maloga svica 15. Jedan dodan, digin disin (Valjevac, G.Vakuf) 16. Enci, menci, na kamenci (Jezero, Jajce) 17. Kšobran za dvoje 18. Imamo učiteljicu za čist peticu 19. Muzikaš</p>	<p>- Ponavlja i razumije pokrete brojalice; - Prati i izvodi pokrete u mjeri i ritmu (dugi i kratki slogovi); - Pravilno izvodi ritam na ritmičkom instrumentu po uzoru (na osnovu primjera nastavnika); - Pravilno korača u ritmu; - Prepoznaje ranije obrađene brojalice sa tekstom i bez teksta; - Slušanjem i gledanjem u notni zapis određuje duge i kratke note (slogove teksta).</p>	<p>- Poređenja nota i trajanja prema slogovima riječi brojalice, uočavanje sličnosti i razlika, diskusije; - Prepoznavanje ranije naučene brojalice na osnovu ritma bez teksta (zagonetka); - Tačno izvodi mjeru i ritam skandiranjem, odbrojavanjem rukom i u koloni (stupanje nogama); - Samostalno izvode nje ritma brojalice sviranjem na instrumentima, poigrava se i kombinira ih; - Uočavanje razlike između određenih i neodređenih zvukova.</p>	<p>- Razvijanje pozitivnog mišljenja o brojatici kao maštovitoj igri koja razvija osjećaj pripadnosti grupi; - Pamtili i donositi u razred nove brojalice za zajedničku igru; - Pokazati je drugarima i radovati se novim zajedničkim iskustvima; - Reprodukuje ritam na instrumentu, uči druge i jača njegova samosvijest; - Razvijanje kreativnosti i mašte u ritmičkom izražavanju; - Orffov orkestar kao porodica i uređena zajednica: svako svira prema pravilima i zaslužuje poštovanje.</p>	<p>- Skupljanje i zapisivanje brojalice, sortiranje i izvode nje zaključaka o dječijoj igri; - Izrada zidnog panoa sa zapisima; - Izvoditi zapise napravljenim instrumentima; - Izabrati po zvuku najslabije Orffovim i napraviti stalnu razrednu izložbu; - Prigodne igre - uloge članova porodice u izradi instrumenata; - Slikanje instrumenata i prezentacija crteža, fotografija.</p>	<p>- Rukovodi, pomaže, upućuje koordinira rad u ovom području; - Osmišljava prigodne muzičke igre za interaktivno učenje; - Vodi i usmjerava aktivnosti učenika; - Pokazuje i demonstrira izvođenje i sviranje; - Procjena interesovanja i napretka učenika, razvijanje kreativnosti i radnih i kulturnih navika kod učenika.</p>

Likovna kultura
(2 časa sedmično, 70 časova godišnje)

CILJEVI I REZULTATI ODGOJNO-OBRAZOVNOG RADA

SADRŽAJI U „CRTEŽU“	LIKOVNE FORME	KREATIVAN CRTEŽ	KOMUNIKACIJA I OTVARANJE UČENIKA
<p>Za svaki navedeni sadržaj neophodno je da nastavnik formuliše:</p> <ol style="list-style-type: none"> 1. Likovno područje 2. Likovni element 3. Likovni problem 4. Likovno sredstvo 5. Motiv 6. Likovnu formu <p>Sadržaji iz života učenika, porodice, škole, ulice, okoline;</p> <p>Sadržaji iz prirode i godišnjih doba;</p> <p>Sadržaji na temu praznici, rođendani;</p> <p>Sadržaji iz sporta;</p> <p>Unutarnji sadržaji: šta sanjam, čega se plašim, šta ću biti kad porastem, da sam ja ...;</p> <p>Ilustracije: bajka, basna, legenda, mit, zagovetka i odgonetka, lutkarska predstava;</p> <p>Strip inspirisan crtanim filmom, igrokazom;</p> <p>Inspiracije iz primijenjenih i likovnih umjetnosti.</p>	<p>Izražavanje osnovnim likovnim elementima: linija, boja, ploha i volumen i njihovih regulatora: simetrija, kompozicija, kolorizam i ritam;</p> <p>Prepoznavanje i usavršavanje likovnih formi: crteža, slike, grafike, reljefa i kipa, zgrade i gradnje;</p> <p>Imenovanje i korištenje osnovnih i neutralnih boja-akvarel, tempera, pastel, mozaik, kolaž, flomaster, olovke u boji,...;</p> <p>Korištenje raznovrsnih linija: kriva i prava; horizontalna, vertikalna i kosa; cik-cak, isprekidana;</p> <p>Uočavanje kompozicije: vodoravna, vertikalna i kosa, piramidalna i kružna, sažeta i rasuta;</p> <p>Korištenje osnovnih grafičkih prirodnih otisaka, te kiparskih materijala: plastelin, glina, drvo, papir,...;</p> <p>Izražavanje simboličkim bojama, opisnim prostorom i psihološkom proporcijom.</p>	<p>Treba njegovati subjektivan crtež; brz, nov i svjež, koji ne liči ni na koji drugi „crtež“;</p> <p>U „crtežu“ učenik projicira sebe;</p> <p>Ljepota se osjeća, u subjektu, a subjekt u crtežu i umjetnosti, zato se učenicima nudi njihov crtež i umjetnost kao estetska inspiracija;</p> <p>U realizaciju su uključena sva čula, dijete svoj svijet gleda svojim očima, doživljava svojim srcem, misli svojom glavom, crta svojim rukama;</p> <p>Kreativan crtež je plod „sanjarenja na javi“ u koju učenik unosi svu svoju energiju;</p> <p>Kreativan crtež je snažan, dramski i lirski;</p> <p>On je originalan, individualan, plijeni pažnju, proizvod je talenta.</p>	<p>Dijete komunicira sa sadržajem u svom crtežu;</p> <p>Analizira svoj „crtež“ i crteže svojih vršnjaka;</p> <p>Priča o onome šta se pojavljuje u crtežu i umjetnosti;</p> <p>Otkriva asocijacije i izmišlja, razvija maštu;</p> <p>Likovnu formu pretače u verbalnu priču;</p> <p>Dijete crta i govori, „piše“ i briše, oduzima i dodaje;</p> <p>Učenik se u „crtežu“ bori i troši, gubi i dobiva, tuguje i raduje se;</p> <p>Zadovoljava svoju radoznalost;</p> <p>Komunicira sa sobom i okolinom;</p> <p>Toliko se dijete srodi sa crtežom da ono crtež crta iz crteža;</p> <p>Osjećanje kaže da nešto postoji, a mišljenje dodaje šta je to.</p>

OČEKIVANI REZULTATI / ISHODI UČENJA

- Da učenici vole «crtati» i da vole gledati umjetnost, kao što vole uopće slike iz kojih uče;
- Da prepoznaju simboličku umjetnost iz «djetinjstva čovječanstva» blisku svome «crtežu»;
- Da učenici proširuju svoja osjećanja i znanja o «crtežu» i umjetnosti;
- Da učenici prihvaćaju kako «crtež» i umjetnost nije oponašanje, već stvaranje;
- Da prihvaćaju kako je u «crtežu» i umjetnosti podjednako prisutan sadržaj i forma;
- Da u «crtežu» i umjetnosti, sa više asocijacija, analiziraju: sadržaj, likovno, estetsko i tehničko;
- Da je «crtež» i umjetnost uzajamna igra između viđenja i mišljenja;
- Da učenici njeguju emotivnu, a ne objektivnu proporciju, simboličku, a ne lokalnu boju;
- Da učenici u crtežu kritikuju i hvale;
- Da učenici u «crtežu» i umjetnosti prepoznaju vodoravnu, vertikalnu, kosu i kružnu kompoziciju, da se učenici uspješno služe osnovnim i neutralnim bojama, te toplim i hladnim...;
- Da učenici malo po malo usvajaju osnovnu likovnu terminologiju;
- Da je, uz nastavnikovo poznavanje umjetnosti i društva, učenika, porodice i «crteža», posebno shematsko-simboličke faze «crteža» učenika, logično očekivati pozitivne likovne rezultate.

PROGRAMSKI SADRŽAJI

Iz prošlosti, sadašnjosti i budućnosti

Učenici drugog razreda treba da nastave sa praksom i teorijom koju su započeli u prvom razredu; da u svom „crtežu“ obrađuju teme, motive, ilustracije i inspiracije: po sjećanju, po direktnom posmatranju, radu po mašti, radu prema tekstu-ilustracija i strip, inspiracijom iz likovnih i primijenjenih umjetnosti; da time obogate sadržaje iz života, porodice, škole, književnosti za djecu i likovnih umjetnosti.

Rad po sjećanju

Doživljaji iz života djeteta, porodice, škole, ulice, okoline, društvo vršnjaka; Ugodni i neugodni događaji, te subjektivni doživljaj-sjećanje.

Rad po direktnom posmatranju

Posmatranje prirode života i rada; Razvijanje kod djeteta posmatranja i zapažanja svega što se nalazi u njegovom okruženju, doživljavanja svim čulima i misaonim kategorijama, a potom likovno izražavanje.

Rad po mašti

Šta sanjam, čega se plašim, šta ću biti kad porastem, da sam ja učiteljica...

Rad prema tekstu-ilustracija i inspiracija

Nastavniku se prepušta izbor sadržaja koji se odnose na legende. Legende treba da su povezane sa lokalnom zajednicom.

Bajka, basna, mit, legenda, odgonetka i zagonetka, priča i izreka, XIV zimske olimpijske igre u Sarajevu 1984. godine, te ilustracije iz književnosti za djecu i junaka crtanih, animiranih filmova i stripa.

Likovna i primijenjena umjetnost kao inspiracija

Posmatranje originalnih umjetničkih djela na izložbama, reprodukcija u knjigama i udžbenicima, folija, video i dr. Učenicima se nudi umjetnost kao inspiracija za vlastiti subjektivni crtež, sliku, reljef i kip.

LIKOVNI JEZIK ILI FORMA

U drugom razredu učenici treba da prošire osjećanje i znanja o likovnim elementima: crta, boja, ploha, volumen i regulatora: a-simetrija, kolorizam, kompozicija i ritam.

Crtanje

Dalje usavršavati upotrebu crtačkih tehnika: grafitna i hemijska olovka, flomaster, kreda, ugljen, metalno pero...

Slikanje

Usavršavati tehniku slikanja koristeći akvarel, temperu, gvaš, pastele, flomaster, kredu, gradeći likovne regulatore: a-simetriju, kolorizam, kompoziciju i ritam. Boja je zahvalna u radu sa djecom ovog uzrasta. Sedmogodišnje dijete koristi tzv. simboličke, šarene i neutralne boje.

Dekoratívni rad s grafikom

I dalje koristiti, usavršavati i kombinirati dekorativni rad s grafikom korištenjem likovnih elemenata: linija, boja i ploha, te regulatora: ritam i simetrija. Dekorativni rad podrazumijeva ukrašavanje upotrebnih predmeta: ukrasi, šare, ornamenti i arabeske. Koristiti prirodne otiske upotrebom osnovnih boja.

Prostorno-plastično oblikovanje: reljef, kip i zgrada

Razvijati i dalje sposobnosti modelovanja i građenja kod djece, a preko njih i dječija čula i spoznaje.

Vizuelno-estetsko procjenjivanje

Pri doživljaju „crteža“ i umjetnosti učenici postepeno upoznaju likovnu terminologiju i posmatrajući svoj „crtež“ i umjetnost umjetnika bogate doživljaj i znaju kazati o sadržaju, likovnom, estetskom i tehničkom. Na taj način učenici upoznaju simboličke likovne i primijenjene umjetnosti, koje su bliske shematsko-simboličkoj fazi dječijeg crteža, kroz koju prolazi ovaj uzrast. Dijete će u skladu s vlastitom percepcijom i recepcijom izraziti doživljaj, na svoj način imenovati ono što je u domenu percepcije.

DIDAKTIČKO-METODIČKE NAPOMENE

Svi drugi predmeti u školi imaju uzlaznu liniju, pa se daju stepenovati, na neki su način logični; u Likovnoj kulturi nisu. Zašto? Zato što u prvom i drugom razredu svi učenici znaju crtati, u osmom i devetom razredu saopćavaju «da ne znaju». Zato, na neki način, svi ostali predmeti bilježe logične rezultate napretka, a Likovna kultura «nazatka», pa se onda izvodi definicija: da se djeci i učenicima nudi «crtež» kao sredstvo odgoja i obrazovanja, dok ona žele da «crtaju», a da se ta želja u devetom razredu prirodno gasi. Djecu prođe «crtanje», kao što ih prođe djetinjstvo. Zato neki pedagozi žele da djeca, da bi duže «crtala», što duže budu djeca. Ta činjenica predmet Likovnu kulturu čini specifičnom, te on tako ne liči ni na jedan drugi predmet, već je identičan samom sebi.

Crtež našeg uzrasta je u usponu. A što učenici kada odrastu prestaju «crtati», nije kriva ni škola ni učitelj niti nastavnik, već je to prirodni proces; iako nastavnik uvijek od učenika zahtijeva maksimum. Tome treba dodati i slijedeće: iako se spoznaja može razviti po nekoj određenoj metodi i bez svijesti o njoj, kao što bi to moglo da se primijeni za dječiji «crtež», da dijete «crtaju» čak i bez svijesti o sebi i

«crtežu», ipak nastava Likovne kulture ima svoje jasne metode i principe u kojima nastavnik u praksi sa manje truda postiže zavidne stvaralačke rezultate. Ovdje samo ističemo **princip nastavnikova rukovođenja i metode igre, nastave i stvaralaštva** kao jedinstva suprotnosti i **metodu aktivnog doživljaja** u kojima učenik aktivno učestvuje u procesu rađanja svog subjektivnog „crteža“.

Specifičnost je i u internacionalnom likovnom jeziku, u kojemu je sve simbolično, jer niko ne zna šta ova ili ona linija i boja, koju je dijete stavilo kistom na papir, predstavlja. Da li zato što je od svih mogućih učenik izabrao baš tu ili zato što na paleti nije imao neku drugu, pa mi onda, iako to sve izvire iz njegove duboke psihe, nagađamo: šta je učenik htio da kaže. Ali, da bi opravdali sebe, formuliramo: estetsko nastoji da u „crtežu“ razotkrije tajnu koja u njemu ipak ostaje sačuvana. Stoga simboličku umjetnost, „crtež“ i u njima simbole je teško odgonetati. Ali je takva umjetnost i takav „crtež“ bogata umjetnost i bogat „crtež“.

Nastava se realizira u dva odvojena nastavna sata. I u 1. i 2. razredu učenici svoj „crtež“ brzo završe, za 25 minuta, a 20 minuta je dovoljno vrijeme za uvodni i završni dio nastavnog sata. Učenike ne treba do kraja iscrpljivati, niti dozvoljavati da oni opet „gnjave“ svoj „crtež“. Oni treba da kreiraju brz i svjež „crtež“, te da sedmično „crtaju“ 2 „crteža“. Tek bi u 5. razredu učenici mogli „crtati“ u blok-času.

Navodeći principe i metode, i napominjući specifičnosti, zagonetke i tajne „crteža“ („crtež“ je crtež, slika, grafika, kip i zgrada), objašnjavamo naš naslov:

Didaktičko-metodičke napomene, a iz svih ostalih priloga izviru dodatne upute.

Tjelesni i zdravstveni odgoj
(2 časa sedmično, 70 časova godišnje)

CILJEVI I REZULTATI ODGOJNO-OBRAZOVNOG RADA

CILJEVI	OČEKIVANI REZULTATI/ISHODI UČENJA
Očuvanje i unapređenje zdravlja	Razlikuje pravilno od nepravilnog držanja tijela.
	Razumije značaj pravilnog držanja tijela za zdravlje.
	Pravilno drži tijelo.
	<i>Posjeduje znanja o značaju zdravlja.</i>
	Posjeduje znanja o značaju tjelesne aktivnosti za očuvanje i unapređenje zdravlja.
	Posjeduje znanja o značaju prirodnih faktora (zrak, sunce, voda) i tjelesne aktivnosti u prirodi.
	Porodično koristi zdravstvene usluge.
	Ima usklađen dnevni ritam odmora, spavanja, učenja i igre, primjeren uzrastu, uz asistenciju odraslih.
	<i>Izbjegava situacije u kojima može da se povrijedi i umije da traži pomoć.</i>
	Poznaje principe pravilne i redovne ishrane, ima kulturu obje dovanja.
	Posjeduje osnovne navike lične i kolektivne higijene.
	<i>Poznaje rodne (spolne) karakteristike, uvažava suprotan spol.</i>
	Zna da su psihoaktivne supstance štetne.
Tražiti će pomoć ukoliko je zlostavljano (tjelesno, emocionalno ili seksualno) i (ili) zanemareno, ili zna za takav slučaj.	
Pozitivno doživljava i vrjednuje nastavu tjelesnog i zdravstvenog odgoja.	
Razvijanje motoričkih sposobnosti, umijeća i navika u skladu sa uzrasnim i individualnim karakteristikama	Izvodi pokret/ kretanje u zadatom smjeru i po zadatoj putanji.
	Usklađuje svoje kretanje sa kretanjem rekvizita.
	Usklađuje svoje kretanje sa kretanjem para (partnera) u jednostavnijim kretnim zadacima.
	Unapređuje motoričke sposobnosti (koordinaciju, agilnost, ravnotežu, preciznost, gipkost, snagu, brzinu i izdržljivost).
	Sposoban je da prepliva 25 m slobodnom tehnikom (u I, II ili III razredu).
	Vješto izvodi raznovrsne forme prirodnih oblika kretanja (hodanje, skakanje, trčanje...).
	Povezuje prirodne oblike kretanja (npr. trčanje i skakanje...).
	Primjenjuje prirodne oblike kretanja i njihove kombinacije u igrama i poligonima (sa i bez rekvizita).
	Pravilno izvodi jednostavnije vježbe oblikovanja, sa i bez rekvizita.
	Samostalno izvodi jednostavne plesne korake.
	Vlada izabranim vještinama iz vježbi na spravama, tlu, i sportskih igara.
Posjeduje i druga motorička iskustva u zavisnosti od ličnih interesovanja i mogućnosti sredine (npr. vožnja bicikla, skijanje, sanjkanje, klizanje, pješčenje u prirodi, stolni tenis, sportski ples itd.).	
Osposobljavanje za samostalno vježbanje u slobodno vrijeme	Poznaje termine za označavanje osnovnih položaja, stavova, pokreta i kretanja.
	Zna ulogu dijelova tijela prilikom vježbanja.
	Prepoznaje osnovne vrste vježbi oblikovanja (vježbe jačanja, vježbe istezanja, vježbe labavljenja).
	Prepoznaje fiziološke znake umjerenog opterećenja i zamora (npr. brži rad srca, znojenje, nesvjestica itd.) i umije da traži pomoć ako se loše osjeća.
	Poznaje osnovna načela sigurnosti u sali, na igralištu i bazenu.
	Samostalno primjenjuje naučne modele tjelesne aktivnosti (igre, jutarnja gimnastika, zagrijavanje i smirivanje organizma).

Promoviranje pozitivnih socijalnih interakcija	<i>Prihvata one koji se od njega razlikuju.</i>
	<i>Ophodi se s pažnjom prema vršnjacima i pokazuje spremnost da im pomogne.</i>
	<i>Igra se i vježba u grupi uspostavljajući saradničke odnose.</i>
	<i>Poštuje postavljena pravila uz podsticanje i nadzor učitelja.</i>
	<i>Pozitivno vrednuje uspješne poteze i uloženi trud svih učesnika u igri.</i>
	<i>Prepoznaje nesportsko ponašanje (gruba igra, kršenje pravila, nepristojno ponašanje...).</i>
Razvijanje pozitivne slike o sebi	Upoznaje i prihvata svoje sposobnosti, osobine i ograničenja značajna za učešće u tjelesnoj aktivnosti.
	Posjeduje pozitivno iskustvo uspješnosti kroz ovladavanje sve složenijim kretnim zadacima.
	<i>Upoznaje i prihvata sebe.</i>
	<i>Upoznaje svoje sposobnosti.</i>
Razvijanje kreativnosti kroz pokret	Pokretom izražava svoje emocije i iskustva, pokret usklađuje sa muzikom.
	Pantomimom i pokretom prikazuje različite životne situacije.

NASTAVNI SADRŽAJI

Prirodni oblici kretanja: različiti oblici hodanja i trčanja - sa promjenom pravca kretanja, promjenom tempa, naprijed i nazad na raznim dijelovima stopala.

Skokovi i poskoci: sunožni skok uvis iz mjesta; preskakanje duge vijače pojedinačno, u paru i u trojkama jednonožno i sunožno; protrčavanje ispod vijače; preskakanje kratke vijače u mjestu i kretanju na različite načine; preskakanje raznih rekvizita poredanih u nizu, krugu ili polukrugu, sunožno ili jednonožno.

Dizanja i nošenja: nošenje 3 - 4 lopte istovremeno 8 m; nošenje 2 medicine (0,5 – 1 kg) u odručenju 6 m.

Penjanja: penjanje uz švedske ljestve; penjanje uz mornarske ljestve; penjanje i provlačenje kroz velike ljestve; penjanje uz motku 1,5 m od dohvatne visine; penjanje uz stablo; penjanje i spuštanje sa sprava.

Puzanja: potruške, na boku, na leđima.

Provlačenja: kroz ljestve, obručeve, ispod sprava i drugih prepreka.

Višenja: izdržaj u visu; pomicanje rukama u visu; zgib u visu, uz pomoć izdržaj.

Upiranja: kratkotrajni upori na tlu, o zid, o spravu; kretanje u uporu za rukama - "četveronožno".

Vučenja i guranja: preko linije u parovima; povlačenje užeta; „borba pijetlova” i slično.

Elementarne igre s različitim odgojno-obrazovnim ciljevima: razvoj koordinacije, opuštanje smirenje, funkcija socijalizacija i sl.

Atletski sadržaji: hodanje i trčanje u prirodi; štafetne igre sa elementima trčanja, bacanja i skokova; preskakanje niskih prepreka jednonožnim odrazom; preskakanje određene razdaljine (jarka, strunjače) kratkim zaletom jednonožnim odrazom i sunožnim doskokom; skok udalj iz mjesta sunožnim odrazom; skok u dubinu pijesak (60 cm); trčanje 30 m - visoki start; trčanje umjerenim tempom do 1 min; bacanje loptice (200 g) udalj i cilj; bacanje medicine jednom rukom sa ramena (1 kg).

Gimnastički sadržaji: vježbe oblikovanja za razvoj svih većih mišićnih grupa, sa posebnim akcentom na mišić trbuha, leđa i ramenog pojasa, bez i sa rekvizitima, sa i bez muzičke pratnje; savlađivanje straha od sprava; poligoni sa prelaženjem sprava; osnovi akrobatike valjanje povaljka, "svijeća"; skok uvito, mekani doskok.

Preskoci: naskok na švedski sanduk uzduž u čučanj; saskok na meku strunjaču.

Vježbe ravnoteže: hodanje po niskoj gredi i klupi u svim smjerovima; sunožni okret za 180 stepeni; sunožni saskok.

Ritmika i ples: okretanje obruča oko ruke i struka, vođenje obruča kotrljanjem naprijed, kotrljanje obruča u parovima; dječji poskok, plesni dokoraci uz pratnju muzike; plesne koreografije po izboru učitelja; improvizirane koreografije na različite vrste muzike.

Igre sa loptom: igranje različitim loptama rukom, nogom, glavom palicom ili reketom: vođenje lopte rukom ili nogom u jednom pravcu ili sa promjenom pravca; kontrolirano odbijanje balona jednom ili objema rukama; dodavanje i hvatanje lopte jednom i objema rukama; dodavanje lopte nogom; štafetne i elementarne igre sa loptom; odbojka preko konopa sa balonom.

Plivanje: hodanje i trčanje u plitkoj vodi sa različitim zadacima kroz igru; vježbe za prilagođavanje na otpor vode, potapanje glave, gledanje pod vodom, izdisanje pod vodom, plutanje na grudima; vježbe za sigurnost u dubokoj vodi; osnovi tehnike plivanja – rad nogu, rad ruku leđno i kraul.

Izleti i pješčenja: dva izleta, od kojih jedan zahtjevniji u pogledu dužine puta i konfiguracije terena.

Zdravstveno preventivni sadržaji moraju da odgovore zdravstvenim potrebama učenika. Kako je škola dinamična organizacija, ona mora da odgovori promjenama zdravstvenih potreba učenika, školske sredine i socijalnog okruženja. Sadržaj i metode moraju biti sistematski planirani i sprovedeni uz uključivanje: zdravstvenih radnika, učenika, nastavnika, nenastavnog osoblja i roditelja.

Za prvi ciklus obaveznog obrazovanja, tematski sadržaji zdravstvenog odgoja su: naše tijelo; lična higijena; zdravi zubi; zdrava ishrana; nastanak bolesti - kako očuvati zdravlje; zdrava kičma i kostur; zdrava životna sredina; posljedice uzimanja droga, alkohola i duhana po zdravlje; značaj tjelesne aktivnosti i rekreacije za zdravlje; značaj igre i radosti za zdravlje; značaj školske sredine za zdravlje.

Zdravstvene radionice, odnosno edukativne grupne igre bit će trenuci kada će djeca učiti kako da izbjegnu situacije u kojima mogu da se povrede, kako da održavaju ličnu higijenu (pranje ruku i zuba, umivanje, tuširanje), kako da održavaju kolektivnu higijenu, o štetnosti droga, pušenja i konzumiranja alkohola, kako da zatraže pomoć ako su žrtva zlostavljanja, pri čemu nastavnik mora voditi računa da ne zaplaši i ne zabrine djecu.

Učenje i igra su kompleksne aktivnosti, zasnovane na nedjeljivosti morfoloških, funkcionalnih, motoričkih, kognitivnih, konativnih i ekoloških struktura i funkcija. Čas tjelesnog i zdravstvenog odgoja može biti integriran u cjelokupnu nastavu, odnosno aktivnost učenika. Nastavnik može tokom nekog drugog časa, ili između dva časa, s učenicima organizirati prigodnu tjelesnu aktivnost. To može da traje pet, deset, trideset minuta, u dvorištu ili na livadi, svejedno, ali i to će biti čas tjelesnog i zdravstvenog odgoja. U isto vrijeme nastavnik može da predaje, odnosno da razgovara sa učenicima o nekoj temi, na primjer iz prirode koja ih okružuje i to će, ujedno, biti i čas moje okoline.

DIDAKTIČKO – METODIČKE NAPOMENE

U prvom ciklusu obaveznog obrazovanja, a i inače, ciljevi su prilagođeni nasljednim mogućnostima učenika, njihovoj hronološkoj dobi i stvarnom stanju, te objektivnim mogućnostima njihovog rezidencijalnog ambijenta. Usmjereni su prevashodno da stimuliranje psihomotoričkog, morfološkog i funkcionalnog razvoja djece, primjereno njihovim stvarnim mogućnostima.

Opći cilj tjelesnog i zdravstvenog odgoja je da se planiranim, programiranim, organiziranim i kontroliranim vježbanjem i učenjem utiče na povoljnu konstalaciju antropoloških osobina i sposobnosti, motoričkih znanja i stanja zdravlja.

Posebni ciljevi u području tjelesnog i zdravstvenog odgoja su: (1) shvatanje smisla, vrijednosti i principa tjelesnog vježbanja, (2) očuvanje i unapređenje zdravlja, (3) stimuliranje razvoja motoričkih, morfoloških i funkcionalnih osobina i sposobnosti; usvajanje znanja, vještina i navika u skladu sa uzrasnim i individualnim karakteristikama, (4) osposobljavanje za samostalno vježbanje u slobodno vrijeme, (5) razvijanje pozitivne slike o sebi, (6) razvijanje kreativnosti kroz pokret, (7) promoviranje pozitivnih socijalnih interakcija i (8) praktična primjena sposobnosti i stečenih znanja, vještina i navika u konkretnim u vjetima života i rada.

Pojedinačni ciljevi tjelesnog i zdravstvenog odgoja izvode se iz posebnih ciljeva, a odnose se na konkretne sadržaje preko kojih se oni realiziraju.

Specifični ciljevi tjelesnog i zdravstvenog odgoja mogu se ticati sporta, sportske rekreacije i kinezioterapije. Oni su usmjereni prevashodno na razvijanje motivacije kod učenika i interesa kod roditelja za navedene kineziološke aktivnosti, ukoliko za njih postoji realna potreba. Također, cilj je razvoj, sistematizacija i primjena međuzavisnih antropoloških, metodoloških, metodičkih i stručnih saznanja, primjerenih kineziološkim potrebama djece i omladine.

Ciljevi u školskom procesu tjelesnog i zdravstvenog odgoja su operativni. U odnosu na idealno i očekivano stanje učenika primjereno njihovom inicijalnom stanju i faktorima ograničenja, predstavljaju osnov za koncipiranje, planiranje i programiranje sadržaja, organiziranje, izvođenje i kontrolu aktivnosti, te analizu i procjenu ishoda tjelesnog i zdravstvenog odgoja, u odnosu na pojedinačne i posebne, odnosno i opći cilj.

Ovaj period razvoja djeteta je veoma pogodan za početak planskih — ciljanih uticaja, putem vježbanja, na organizam djeteta. U ovom uzrastu su utjecaji na pozitivnu transformaciju antropoloških dimenzija učenika najveći, a na neke dimenzije i jedino mogući. Zbog toga je nastavni program zasnovan na igri i prirodnim oblicima kretanja, sa sadržajima i pristupima koji prevaliraju dječiju potrebu za aktivnošću i stimuliraju dječiju želju za napretkom — podraženu aktivnom, interaktivnom i kreativnom dječijom prirodom. Uspješan sistem tjelesnog i zdravstvenog odgoja omogućava učeniku — istovremeno i podjednako značajno — **rast i razvoj**, primjeren dispoziciji i razvoju pojedinih motoričkih, morfoloških i funkcionalnih osobina i sposobnosti, i, u tom smislu, usvajanje korisnih teorijskih i praktičnih **znanja**.

Psihomotorička aktivnost se usmjerava prije svega na razvijanje i usavršavanje: **koordinacije** (brzinske, ritmičke, orijentacije); **agilnosti** (brzine promjene smjera kretanja - u hodanju, trčanju, penjanju, puzanju, provlačenju, valjanju, kotrljanju; sa rekvizitima; u elementarnim sportskim aktivnostima); **ravnoteže** (statističke i dinamičke - bez rekvizita i sa rekvizitima - na suženoj i nestabilnoj podlozi); **preciznosti** (držanje, bacanje, šutiranje, postavljanje, dizanje, gađanje, hvatanje, nošenje, spuštanje); **gibljivosti** (aktivne kompleksne i lokalne - vježbe oblikovanja); **snage** (položaji tijela - ležeći, čučajući, klečeći, stojeći, viseći, u trčanju, u skakanju, neobični položajni, sa osloncem na jednoj nozi, ruci, laktu, glavi...); **brzine** (reakcije, pojedinačnih pokreta i frekvencije pokreta - hodanje, trčanje, skakanje, penjanje, puzanje, provlačenje, valjanje, kotrljanje, održavanje na vodi, kretanje na vodi...); **izdržljivosti** (opće - posebnu pažnju usmjeriti na disanje).

Veoma je bitan odabir vježbi oblikovanja i zagrijavanja, a u cilju pravilnog rasta i razvoja. Akcenat treba da se stavi na vježbe zagrijavanja, istezanja vrata, te se ni u kom slučaju ne smiju izvoditi isti i nagli pokreti glave. Treba izbjegavati kretanje u čučnju zbog mogućih oštećenja zglobova. Naročito treba izbjegavati jačanje sklopa trbušnih mišića zbog povijanja kičmenog stuba. Kod skakanja treba paziti da svi poskoci budu u pokretima, a nikako veliki doskoci. Kod gimnastičkih preskakanja treba obratiti pažnju na mogućnosti učenika, te na veličinu i visinu predmeta koji se preskaču.

**OKVIRNI NASTAVNI PLAN I PROGRAM
za treći razred devetogodišnje osnovne škole**

**OKVIRNI NASTAVNI PLAN ZA TREĆI RAZRED
DEVETOGODIŠNJE OSNOVNE ŠKOLE**

REDNI BROJ	<i>OBAVEZNI NASTAVNI PREDMETI</i>	SEDMIČNI BROJ NASTAVNIH ČASOVA	GODIŠNJI BROJ NASTAVNIH ČASOVA
1.	Bosanski, hrvatski, srpski jezik i književnost	4	140
2.	Strani jezik	2	70
3.	Matematika	3	105
4.	Moja okolina	3	105
5.	Muzička /glazbena kultura	2	70
6.	Likovna kultura	2	70
7.	Tjelesni i zdravstveni odgoj	2	70
UKUPNO:		18	630
UKUPNO OPTEREĆENJE UČENIKA :			

Napomena: Broj nastavnih časova za vjeronauku, dopunske/dodatne programe, vannastavne aktivnosti, odjeljensku zajednicu, eventualno neki novi predmet (izborni, fakultativni) odredit će se na lokalnom nivou, u skladu s mogućnostima o kojima je riječ u Konceptiji.

Bosanski, hrvatski, srpski jezik i književnost

(4 časa sedmično, 140 časova godišnje)

Čitanje i pisanje

Usavršavanje tehnike čitanja: pravilno i izražajno čitanje;
Rad na poboljšanju razumijevanja pročitano g;
Usvajanje štampanih slova ćirilčnog pisma;
Sricanje, čitanje riječi, rečenica štampanih ćirilčnim pismom;
Čitanje kraćeg teksta štampanog ćirilčnim pismom, reprodukcija pročitano g
Napomena: Usvajanje štampanih slova ćirilice se može realizirati u prvom ili u drugom polu godištu, po izboru nastavnika.

Čitanje i interpretacija

Književnog teksta
Štiva u čitankama
Lektira

Jezik

Rječnik
Gramatika
Pravogovor
Pravopis

Kultura izražavanja

Narativni i deskriptivni oblici
Pričanje
Prepričavanje

Medijska kultura

Filmske vrste: Igrani film (film za djecu)
Izražajna sredstva filmske umjetnosti: filmska slika, zvuk, tišina, muzika
(književno djelo-film, uporedba)
Glumac, uloga, gluma

<p style="text-align: center;">ČITANJE I PISANJE</p> <p style="text-align: center;">ODGOJNO-OBRAZOVNI CILJEVI I ZADACI – OČEKIVANI REZULTATI</p>			
<p style="text-align: center;">SPOZNAJNO PODRUČJE</p> <p style="text-align: center;">Znanja, vještine, sposobnost</p>	<p style="text-align: center;">AFEKTIVNO PODRUČJE</p> <p style="text-align: center;">Stavovi, vrijednosti, interesi</p>	<p style="text-align: center;">PSIHOMOTORIČKO PODRUČJE</p>	<p style="text-align: center;">OČEKIVANI REZULTATI</p>
<p>U latiničnom pismu</p> <ul style="list-style-type: none"> - Usredotočenost pažnje na sadržaj, prepoznavanje ortografskih znakova i njihove uloge, posebice u glasnom čitanju; - Mogućnost razumijevanja i reprodukcije; - Mogućnost uočavanja uporišnog mjesta u tekstu; - Sposobnost uopćavanja; - Čitanje rečenica u sebi, razumijevanje smisla; - Čitanje kraćeg teksta u sebi, odgovori na postavljena pitanja: o toku događaja, o likovima, zaključivanje o poruci; - Čitanje poslovice, objašnjavanje smisla; - Pisanje pisanih latiničnih slova, pravilno povezivanje u strukturu riječi. <p>U ćirilničnom pismu</p> <ul style="list-style-type: none"> - Zna štampana ćirilčna slova, sriče riječi rečenice, čita; - Razumije smisao pročitanog i reproducira. 	<ul style="list-style-type: none"> - Knjiga nije samo poruka, nego i radost, užitek; - Čitanjem sakupljamo obavijesti, proširujemo znanje, poboljšavamo komuniciranje; - Ne čitamo samo knjige; - Čitamo tragove ; - Čitamo misli; - Čitamo geografske karte; - Prepoznajemo namjere (čitamo); - Prepoznajemo osjećaje; - Čitamo da bismo razumjeli sebe i svijet oko sebe; - Knjige su važne i u isticanju iskustva (čitamo upute, poruke, obavijesti); - Čitamo iz knjiga, s TV ekrana, plakata, reklamnih panoa, kompjuterskog zaslona; - Pismo je veoma važno u komuniciranju; - Kompjuter ne može zamijeniti naše pisanje; - Lijepo pisanje je znak poštovanja, uvažavanja osobe kojoj pišemo; - Pismo je dio jezičnoga i kulturnog identiteta; - Važno je znati iskazati misao u usmenom i pisanom obliku. 	<ul style="list-style-type: none"> - Kombiniraju riječi i pokrete radi prenošenja poruke; - Predstavljaju situacijski kontekst ne verbalnim znacima (pogledom izražavam sumnju, strah, nježnost); - Izrazom lica pokazuju kako se osjeća o lik u priči, kako je izgledao u situaciji: razočarenja, izgubljenosti ili kad je bio sretan; - Sastavljanje rečenica od ispremetanih riječi, a da rečenica nosi mudrost i da je poticaj za razmišljanje; - Riječ do riječi poruka; Riječi, rečenice, tekst prepisujemo pisanim slovima; - Pisanje poruka pisanim slovima; - Pisanje o iskustvu /nekoliko rečenica/ (Desilo mi se, vidio sam, uplašio sam se). 	<ul style="list-style-type: none"> - Mogu se usredotočiti na sadržaj, slušati s ciljem da čuju obavijesti, priču, pjesmu; - Rješavaju zadatke tipa: <ul style="list-style-type: none"> - pročita i objasni šta to znači, - pročita i dopuni nepotpunu rečenicu, - pročita i objasni svojim riječima, - dopiši izostavljene riječi i rečenice, - sastavi rečenice od napisanih riječi, - uspostavi pravilan redoslijed riječi u rečenici, - pročita i ispričaj što si pročita o, - pročita i kaži što je izostavljeno u rečenici, priči; - Rečenica može zadržati smisao ako u njoj jednu riječ zamijenimo drugom ili ako neke riječi izostavimo; - Razumjet će šta znači čitati s namjerom da dođu do određene informacije; - Znaju naći u rječniku riječ, pojam; - Znaju u knjizi (analiziranjem sadržaja) doći do tražene stranice, odnosno naslova; - Znaju povezati pronađene informacije; - Čitaće rado i bez zahtjeva odraslih; <p>U pisanju</p> <ul style="list-style-type: none"> - Znaju latinična slova na nivou automatizirane radnje, pišu lijepo; - Povezuju slova, a pisanje već ima osobni pečat; - Usvojili su štampana slova ćirilnog pisma, sriču, čitaju riječi, rečenice, tekst i razumiju pročitano.

PROGRAMSKI SADRŽAJI

Čitanje i pisanje sadržaja pisanih latiničnim pismom

Čitanje naglas i čitanje u sebi

Dalji rad na razvijanju i usavršavanju **tehnike čitanja (pravilnosti, brzine i izražajnosti)**

- Čitanje proznog teksta, priče, bajke;
- Čitanje dramskog teksta;
- Čitanje poetskog teksta;
- Čitanje stripa;
- Usvajanje štampanih slova ćirilice i pravilno čitanje riječi i rečenica.

Razumijevanje sadržaja štampanih latiničnim pismom i u opsegu

- Razumijevanje sadržaja na nivou reprodukcije pročitano;
- Razumijevanje na nivou uočavanja glavnog događaja, glavnih i sporednih likova;
- Razumijevanje na nivou uopćavanja i formuliranja podnaslova logičkim cjelinama u književnom tekstu;
- Razumijevanje kao ishod u viđanja uzroka i posljedice.

Razumijevanje sadržaja štampanih ćirilčnim pismom

- Razumijevanje na nivou uočavanja događaja;
- Na nivou mogućnosti odgo varanja na postavljena pitanja;
- Dopunjavanje nepotpunih rečenica;
- Mo gućnost ilustriranja pročitano g.

Pisanje

Dalji rad na usavršavanju tehnike pisanja;

Usavršavanje estetske strane rukopisa.

- Pisanje riječi i rečenica uz ilustrirane sadržaje iz izravno danog okruženja;
- Pisanje rečenica o pročitanim sadržajima;
- Pisanje o sadržajima mašte;
- Prepisivanje riječi, rečenica, kraćeg teksta;
- Pisanje po diktatu (diktat s komentarom, objašnjeni diktat, diktat s prepričavanjem po grešaka, izborni diktat, stvaralački diktati, kontrolni diktat).

ČITANJE I INTERPRETIRANJE KNJIŽEVNOG TEKSTA ODGOJNO–OBRAZOVNI CILJEVI, ZADACI I REZULTATI UČENJA

SPOZNAJNO PODRUČJE Znanja, vještine, spособnost	AFEKTIVNO PODRUČJE Stavovi, vrijednosti, interesi	PSIHOMOTORIČKO PODRUČJE	OČEKIVANI REZULTATI
<ul style="list-style-type: none"> - Opažanje bitnih misli u tekstu; - Izdvajanje rečenica koje upućuju na poruku; - Opažanje međusobne povezanosti rečenica i dijelova teksta; - Uočavanje logičkih cjelina u tekstu; - Formuliranje podnaslova u dijelovima teksta; - Izražavanje doživljaja teksta na svoj način; - Pokazati inventivnost u izboru riječi u prepričavanju; - Uočavanje opisa prirode, lika, pojave u književnom tekstu; - Povezati pjesničku sliku, likovni izraz, muziku; - Iskustvo lika i moje iskustvo; - Pisanje dijaloga iz teksta s novim obrtima; Uporedba tekstova: <ul style="list-style-type: none"> - U kojim se tekstovima pojavljuju pozitivni likovi? - U kojim smo pričama upoznali sebične osobe? - U kojoj smo priči prepoznali pravdu? - Moja omiljena priča. 	<ul style="list-style-type: none"> - Učenici su sve sniji značaja knjige; - Čitamo s ciljem prikupljanja obavijesti o ljudima i događajima, o pojavama i okruženju; - Vjerovanje u važnost osobina: poštenja, međusobnog uvažavanja; osobina koje su važne za uspjeh: rad, upornost, saradnja i kooperativnost, samokontrola; - Ponašanje u situacijama neuspjeha; - Usklađenost riječi i djela; - Vrijednost otvorenosti, vedrine, optimizma u životu; - Sposobnost razumijevanja smisla života: živimo da bismo razumjeli smisao, znali doživljavati ljepotu i stvarati lijepo, da doprinesemo razvoju ljudske zajednice i humanijem životu; - Sila ne vodi nigdje i ničemu; - Razgovorom se može mnogo postići; - Prijateljstvo je važno; - Mudrost je važna i mogućnost predviđanja posljedica određenog postupka. 	<ul style="list-style-type: none"> - Pisanje o pojedinostima iz književnog teksta; - Prepisivanje rečenica, karakterističnih kraćih dijelova teksta; - Opis predmeta, likova prirodnih pojava, pretvara u slike, boje crteže, stripove; - Izmjena toka događaja u priči ilustriranjem; - Razrješavanje situacije pomoću stripa; - Predstavljanje dominantnih osjećanja bojom; - Crtanje u funkciji razrješavanja konflikta u priči; - Dio teksta zamjenjuje ilustracijom; - Ponudenu ilustraciju stavljamo u kontekst priče; - Ilustriramo ključne riječi u priči; - Neverbalnim znacima pokazujemo prevladavajući osjećaj lika. 	<ul style="list-style-type: none"> - Tekst štampanim latiničnim pismom čita pravilno i izražajno; - Čita rado, radi zadovoljstva; - Razumije upute: čitaj brže, sporije, pročitaj u sebi i kaži što si pročitao, čitaj tako da ti se u glasu prepoznaje nježnost, strogost, neka to bude grub glas, čitaj tako da se u glasu osjeća radost, tug a; - Razumjet će poruku i može je iskazati u obliku kratke rečenice; - Može prepričati tekst na reproduktivnom nivou; - Može u prepričavanje uključiti elemente kreativnosti: promjenom toka događaja u priči (uvođenje novog lika u priču), promjenom završetka ili unošenjem elemenata opisa (proširivanje teksta); - Može samostalno pročitati tekst i odgovoriti na zadatke koji se odnose: <ul style="list-style-type: none"> - na tok događaja, mjesto i vrijeme, glavni događaj u priči, - na osobine glavnih i sporednih likova, - na formuliranje podnaslova dijela teksta; - Zna šta je priča, razlikuje bajku i basnu; - Zna šta je pjesma, stih, katica (strofa); - Prepoznaje dramske testove; - Prepoznaje strip i zna predstaviti dijelove teksta ili događaje i likove stripom.

Čitanje i interpretacija književnog teksta /programski sadržaji/

Priča:

- tok događaja,
- mjesto i vrijeme radnje,
- uočavanje najvažnijih trenutaka u priči;

Likovi u priči: glavni i sporedni;

Osobine likova: osobine likova u priči;

Logičke cjeline u priči;

Formulisanje podnaslova u dijelovima (logičkim cjelinama) teksta;

Priča u stripu, dramatisacija priče u stripu;

Bajka;

Pjesma;

* Dijelovi pjesme (stih, kitica).

Književnoteorijski pojmovi:

(Orijentacione naznake opsega i dubine)

Priča pjesma (prepoznavanje u toku rada i interpretiranje na nastavnim časovima).

U pričama čitamo o događajima i doživljajima, o životinjama, pisci maštaju i pišu priče. Priču možemo prepričati. Možemo ilustrirati pročitano. Iz priče učimo o životu. U priči najčešće nema nadnaravnih bića i čudesnih događanja.

Priča ima sadržaj

Priča je ispričana određenim redosljedom: ima početak, glavni dio i završetak.

Lik u priči i basni

Postoje glavni i sporedni likovi. Najviše se govori o glavnom liku. Priča u nama izaziva osjećaje.

Čitajući priču, mi doživljavamo radost, tugu, bude nam lijepo, ugodno ili neugodno.

Doživljaj možemo izraziti riječima, pokretom, crtežom, slikom, zvukom.

Bajka je priča o čudesnim, izmišljenim događajima i likovima.

Basna je kratka priča u kojoj su glavni likovi životinje, a ponekad i biljke i predmeti. Basna ima sadržaj i pouku.

Pjesma: Pjesmu čitamo, učimo napamet, recitiramo. I pjesma u nama izaziva različite osjećaje.

Pjesmu ne prepričavamo.

Igrokaz: U igrokazu likovi razgovaraju na pozornici. Glumci predstavljaju likove, **igrom** na pozornici prikazuju tekst. Prava pozornica postoji u pozorištu.

Gledalište, pozornica, publika-gledatelji (objašnjenja u kontekstu dramske radnje i realizacije dramskog teksta).

Književni tekstovi

Alija H. Dubočanin:	Želja
Ahmet Hromadžić:	Plamena
Luko Paljetak:	Rijeka
Jevrejska narodna pjesma:	Izgubljeno stado
Ešref Berbić:	Čuvar
Branko Ćopić:	Bosna
Bisera Alikadić:	Na pijaci
Azra Mulalić:	Lastavice
Oton Župančić:	Zlatna kantica
Jermenska priča:	Ćup sa zlatom
Nasiha Kapidžić-Hadžić:	Trčimo za suncem

Stanislav Femenić:	Carevo treće uho
Rizo Džafić:	Skrovište
Zoran Jovanović :	Drug
Šimo Ešić:	Kako je procvjetala prva visibaba
Šukrija Pandžo:	List na putu
Narodna basna :	Vrba i trn
Ferida Duraković:	Važnost
Fikreta Kenović-Salihović:	Asja
Stanko Rakita:	Cvjetovi
Ivica Vanja Rorić:	Čudesna pjesma
Đani Rodari:	Ribar iz Cefalua
Grigor Vitez:	Zima se razboljela

Lektira	
Nasiha Kapidžić-Hadžić:	Pjesme (po izboru)
Šimo Ešić:	Vezena torbica
Ahmet Hromadžić:	Zelena šuma (Priče: Ledena gora; Prijatelji; Miš vitez)
Stanislav Femenić:	Idi pa vidi

J E Z I K			
ODGOJNO–OBRAZOVNI CILJEVI , ZADACI I OČEKIVANI REZULTATI			
SPOZNAJNO PODRUČJE Znanja, vještine, sposobnost	AFEKTIVNO PODRUČJE Stavovi, vrijednosti, interesi	PSIHOMOTORIČKO PODRUČJE	OČEKIVANI REZULTATI
<ul style="list-style-type: none"> - Jačati saznanje o značaju riječi i jezika u komunikaciji i ukupnom učenju; - Riječ-smisao-poruka Riječ ima mnogo značenja, sasvim određeno značenje ima u rečenici (uočavanje na primjerima); - Poznavanje abecede; - Razlikuje imenice i glagole u opsegu koji je naznačen u programskim sadržajima; - Prepoznaje gramatički pravilnu od gramatički nepravilne rečenice; - Pravilno artikulira sve glasove, posebice glasove č, ć, dž, đ, h, te glasovne skupove <i>je</i> i <i>ije</i> u riječima; - Jasno izgovara riječi; - Izgovara rečenice jasno i tempom koji osigurava slušanje i razumijevanje izgovorenog; - Zna gdje treba napisati veliko slovo; - Razvijanje jezičkih sposobnosti; - Razumije vanje upotrebne vrijednosti jezika. 	<ul style="list-style-type: none"> - Poticanje interesa za jezik analizom književnih djela; - Promjenom lingvo didaktičke osnove pri usvajanju sadržaja jezika i književnosti; - Poticati interesi utjecati na saznanje o širokim mogućnostima govornog i pisanog izraza; - Znanje o jeziku i umijeće pisanja u službi razvoja sposobnosti samostalnog izražavanja; - Poznavanje značenja riječi pomaže u orijentaciji i u drugim područjima; - Razumiju pojmove: tekst-djelo, naslov-teksta, pisac-pjesnik, dio teksta, sadržaj-priče; - Šta je tačka, zarez, upitnik, uskličnik; - Znanje daje sigurnost, a sigurnost jača motivaciju za dalje učenje, jača samopoštovanje. 	<ul style="list-style-type: none"> - Razumije vanje značaja usmenog i pisanog načina izražavanja; - Pokušaji usklađivanja izražavanja u usmenom i pisanom obliku; - Postepeno oslobađanje i odvajanje od reproduktivnog pristupa i slobodnije, osobnije izražavanje; - Poboljšanje koncentracije na bitne elemente sadržaja; - Razvijanje kulture slušanja sagovornika bez obzira na razlike u jeziku, nivou razvijenosti komunikativnih sposobnosti; - Uvažavanje posebnih potreba sagovornika (govorne teškoće, smetnje, oskudan rječnik, sporost u pisanju, crtanju); - Pomoć i saradnja u prepoznavanju zahtjeva. 	<ul style="list-style-type: none"> - Vidljiv je i mjerljiv napredak u izražavanju, s obzirom na izbor izražajnih sredstava i spretniju upotrebu riječi u usmenom i pismenom izražavanju; - Znanje napamet abecede; - Razlikuju pojmove: Imenica (vlastita, opća, rod i broj imenice i označavaju li nešto umanjeno ili uvećano); Glagol – prepoznavanje glagola i glagolskih vremena u tekstu (glagolska vremena: prošlo, sadašnje i buduće vrijeme); - Znanju da rečenica može biti izrična, upitna, usklična, u potvrdnom i odričnom obliku; - Pišu pravilno riječcu ne i riječcu li uz glagol; - Poznaju interpunkcijske znake u obimu koji je predviđen Programom i pravilno ih upotrebljavaju u pismenom radu, odnosno uvažavaju u čitanju; - Uočavaju i ispravljaju pogreške u svom radu.

JEZIK - PROGRAMSKI SADRŽAJI

U ovom su području sljedeće cjeline:

- Rječnik
- Gramatika /slovnica
- Pravogovor (ortoeopija)
- Pravopis (ortografija)

Rječnik

Gramatika

BOSANSKI, HRVATSKI, SRPSKI JEZIK I KNJIŽEVNOST

Abeceda

Samoglasnici i suglasnici (samoglasnik, suglasnik, slog)

Vrste riječi:

Imenice

Vlastite i opće

Broj i rod imenica

Umanjenice i uvećanice

Glagoli: prepoznavanje glagola i glagolskih vremena u tekstu (glagolska vremena: prošlo, sadašnje i buduće vrijeme)

Rečenica: Izrična, upitna, usklična

Potvrдна (jesna), (odrična)

Gramatički pravilan redoslijed riječi u rečenici (povezivanje riječi, rečenica u smislene cjeline: dopuni, promijeni riječ u rečenici da ona ne mijenja smisao, napiši riječi u niz koji ima smisao, složiti rečenice prema slijedu događaja).

Vježbe koncentracije u službi trajnijeg pamćenja: Od slova u nizu koji ne daje riječ sastavi riječ: roziver elet, itel, hejims ; Koje su to vrste riječi?

Imaš niz riječi ; Prepiši samo imenice i glagole. Imenice u žuta polja, glagole u plava polja.

Imaš riječi. Dopiši slovo i dobićeš novu vrstu riječi: vara (vatra), sad izostavi slovo i

Ponovo dobivaš riječ s novim značenjem. Učenici sami pronalaze nove primjere.

Pravogovor i pravopis

Veliko i malo slovo

Pisanje imena planina, polja, rijeka

Dvotačka u nabravanju, tačka, upitnik, uskličnik na kraju izrične, upitne, usklične rečenice

Pisanje odrične riječice **ne** uz glagole

Pisanje upitne riječice **li** u upitnim rečenicama

Glasovi i glasovni skupovi: č, ć, dž, h, je i ije u izgovorenim i napisanim riječima

Pravilan izgovor i pisanje glasova č, ć, dž i đ u umanjenicama (čamčić, prozorčić, lončić, ključić)

Izgovor i pisanje glasova č i ć u imenicama za označavanje zanimanja: voćar, dimnjačar, knjižničar, muzičar, učitelj, vodeničar, matičar.

KULTURA IZRAŽAVANJA			
ODGOJNO- OBRAZOVNI CILJEVI, ZADAĆE I OČEKIVANI REZULTATI			
SPOZNAJNO PODRUČJE Znanja, vještine, sposobnost	AFEKTIVNO PODRUČJE Stavovi, vrijednosti, interesi	PSIHOMOTORIČKO PODRUČJE	OČEKIVANI REZULTATI
<p>- Znaju šta je govor, šta razgovor;</p> <p>- Memoriranje teksta i reprodukcija osnovnih informacija i poruka;</p> <p>- Prepričavanje teksta na osnovu detaljnih i uopćenih pitanja;</p> <p>- Prepričavaju tekst na osnovu zajednički sačinjenog plana: u uvjetima frontalnog rada, u grupi, u paru;</p> <p>- Slikom predstavljen sadržaj ispričati riječima (sposobnost predviđanja, smisao za dedukciju (pretpostavljanje, pokušaj nadogradnje unošenjem elementa osobnog doživljavanja);</p> <p>- Poticanje mašte (priča može imati i ovakav završetak);</p> <p>- Jačanje kompetencije još uvijek elementarnog je žičkog komuniciranja na usmenom i pismenom nivou.</p>	<p>- Svjesniji su ljepote jezika, govora, komuniciranja i uloge vježbanja, čitanja u izgradivanju kulture usmenog i pismenog izražavanja;</p> <p>- Uočavaju da je kultura govora sastavni dio opće kulture;</p> <p>- Naš govor govori o nama (poželjno u govoru, nepoželjno, kontrola izgovorenoga);</p> <p>- Riječ može ohrabriti, oraspoložiti, može djelovati poticajno, obeshabriti i uvrijediti;</p> <p>- Izražavaju interes i želju za učenjem;</p> <p>- Svjesni su razlika u načinima govora: pred razredom, pred nepoznatim slušateljima, kada neko drugi govori, kada oni govore;</p> <p>- Uče o potrebi prilagođavanja govora i ponašanja prilikom (jačina glasa, boja, brzina).</p>	<p>- Izbor riječi koje će uljepšati priču;</p> <p>- Prepisivanje riječi bez kojih ne može mo opisati predmet, govoriti o iskustvu;</p> <p>- Prepisivanje rečenica s unošenjem promjena, s obzirom na značenje;</p> <p>- Promjene usmjerene na stil;</p> <p>- Kraj priče predstavljamo pantomimom</p> <p>- Pokazujem izrazom lica prevladavajuće osjećanje u priči.</p>	<p>- Govori i piše gramatički tačno /zahtjevi Programa/;</p> <p>- Piše jasne rečenice i logički ih povezuje u cjelinu teksta;</p> <p>- Uspješno prepričava tekst na osnovu uopćenih pitanja u usmenom i pisanom obliku;</p> <p>- Može prepričati tekst: unosom elementa kreativnosti: promjenom toka događaja u priči (uvođenje novog lika u priču), promjenom završetka priče unošenjem elementa opisa);</p> <p>- Može opisati situaciju, govoriti o iskustvu na jednostavan način;</p> <p>- Može povezati sadržaj u cjelinu (vezani tekst) tako da su prepoznatljivi: uvodni dio, glavni i završni dio i da je moguće prepoznati uzrok i posljedice (koherencija i kohezija);</p> <p>- Kritički razmišlja i zamisao izraziti u usmenom i pisanom obliku (Ovo nije dobro jer... Mislim da je ova poruka veoma mudra zato što... Ljudi nedovoljno brinu o okolišu pa to može štetno za... Objasniću...);</p> <p>- Može kritički posmatrati vlastiti pismeni rad i procijeniti: uočiti dobre strane i one koje mogu biti bolje (rukopis mi je dobar, ali imam mnogo pogrešaka u ...).</p>

Kultura izražavanja

Programski sadržaji

NARATIVNI I DESKRIPTIVNI OBLICI

Prepričavanje

Prepričavanje na osnovu uopćenih pitanja 1+1+1,
Prepričavanje na osnovu zajednički sastavljenog plana 2+1+1;

Prepričavanje s promjenom:

- toka događaja 1+1+1,
- kraja priče 1+1+1,
- unošenjem elemenata deskripcije (proširivanje teksta) 1+1+1;

Pričanje

Pričanje događaja predstavljeno slikom 1+1+1;

Tematika

Sadržaji nastave kulture izražavanja u direktnoj su stvarnosti i iskustvu (događaji i doživljaji, predmeti, biljni i životinjski svijet, igra, druženje, rad stvaralaštvo),
Slike i nizovi slika,
Književni tekstovi,
Sadržaji filma, radija i televizije,
Sadržaji mašte.

MEDIJSKA KULTURA			
ODGOJNO-OBRAZOVNI CILJEVI, ZADACI I OČEKIVANI REZULTATI			
SPOZNAJNO PODRUČJE Znanja, vještine, spособnost	AFEKTIVNO PODRUČJE Stavovi, vrijednosti, interesi	PSIHOMOTORIČKO PODRUČJE	OČEKIVANI REZULTATI
<ul style="list-style-type: none"> - Usvajanje znanja o filmu; - Percepcija i recepcija sadržaja filma; - Razumije vanje igranoga filma (i u filmu je uočljiv tok događaja, mjesto i vrijeme radnje, likovi); - U književnom tekstu jezik je osnovno sredstvo; - U filmu je to slika, riječ, zvuk, tišina; - Sposobnost razlikovanja filma za djecu i filma za odrasle; - Glumci tumače uloge, - Oni glume u filmu; - Usvajanje znanja o oznaci RP.	<ul style="list-style-type: none"> - Film je veoma privlačan, nudi korisne informacije o ljudima životu, prirodi, ali može biti veoma štetan ako ne znamo napraviti izbor; - Postepeno djelovati na stavove: nije dobro sve što je privlačno i drago; - O svemu valja razmisliti; - Razvijanje pozitivnih stavova prema filmovima koji su umjetnička djela.	<ul style="list-style-type: none"> - Priču iz čitanke pretvaramo u filmsku priču (ilustriramo slike, dije limo uloge, igramo pred razredom); - Reprodukcijska snimljenog govora i pokazivanje ilustriranog sadržaja; - Možemo osmisliti i muziku koja prati prikazivanje; - Potvrđuje likove iz književnih tekstova i likova iz filmskih priča.	<ul style="list-style-type: none"> - Učenici će znati da je igrani film priča koja ima svoj tok, uzbudljiva mjesta; - Filmsku sliku prate: muzika, zvuk, tišina; - Uloge tumače glumci; - Likovi u filmskoj priči mogu biti dobri, hrabri, poštenu, ali i loši, kukavice, prevaranti, baš kao i u priči u čitankama, baš kao i u životu; - Moći će govoriti o toku događaja; - Kritički govoriti o likovima; - Znaju zašto postoji napomena pred projekciju: RODITELJSKA P AŽNJA - Šta to znači? Koje i kakve sadržaje djeca ne smiju gledati? Zašto? - Imaće toliko snage da kažu sebi: „Neću gledati taj film; Bolje je da uradim zadaću ili pročitam koju stranicu, ili da to vrijeme...“

Medijska kultura

Programski sadržaji

Filmske vrste: igrani film (film za djecu)

Izražajna sredstva filmske umjetnosti: filmska slika, zvuk, tišina, muzika (književno djelo-film, usporedba)

Glumac, uloga, gluma.

U SLUŽBI REALIZACIJE PROGRAMSKIH SADRŽAJA I OSTVARIVANJA POSTAVLJENIH ODGOJNO-OBRAZOVNIH CILJEVA I ZADATAKA SU:			
Specifične metode i postupci i oblici rada	Oblici jezičke komunikacije	Komunikacijski postupci	Estetske aktivnosti, sadržaji i sredstva
<p>U čitanju i pisanju:</p> <ul style="list-style-type: none"> - Skupna i monografska obrada štampanih slova ćirilnog pisma (drugo polugodište); <p>Ščitavanje; Čitanje; Analiza na reproduktivnom nivou; Analiza usmjerena na kreativnu produkciju;</p> <ul style="list-style-type: none"> - Sveobuhvatna i detaljna analiza, upoređivanje; - Jezička i stilski analiza; - Etička analiza; - Analiza likova; - Gramatička analiza; - Induktivna i deduktivna metoda; - Heuristička metoda; - Rješavanje problema; <p>Skupni oblik rada:</p> <ul style="list-style-type: none"> - rad u parovima, frontalni rad. - individualni rad, - individualizirani rad, - igraonice-maštaonice, - igraonice-radionice. - igraonice- pričaonice; <p>Individualni programi u učionici za sve.</p>	<p>Aktivnosti RECEPCIJE</p> <p>Pretpostavke:</p> <ul style="list-style-type: none"> - Tišina i usredotočenost pažnje prema izvoru informacija; <p>Aktivnosti PRODUKCIJE</p> <p>/Usmene/pisмене/</p> <p>Pretpostavke:</p> <ul style="list-style-type: none"> - odgovarajuća motivacija; - poznavanje sadržaja; - posjedovanje odgovarajućeg leksičkog bogatstva; <p>INTERAKCIJA</p> <ul style="list-style-type: none"> - Uzajamno djelovanje učesnika koji koriste produkciju i interakciju; - Razmjena informacija; <p>Pretpostavke:</p> <ul style="list-style-type: none"> - pažljivo slušanje; - međusobno uvažavanje; - mogućnost anticipacije (predviđanja) reakcije. <p>MEDIJACIJA (Usmena /pisмена)</p> <ul style="list-style-type: none"> - Istodobno prisustvo recepcije i produkcije u službi prenosa informacije nekoj trećoj osobi (prepričavanjem teksta učenik je posrednik između teksta i onoga ko me prepričava; pisanjem obavijesti posreduje između onoga koji obavještava i onih koje se obavještava itd.); <p>Pretpostavke:</p> <ul style="list-style-type: none"> - poznavanje sadržaja; - posjedovanje adekvatne terminologije; - sposobnost selektiranja sadržaja po važnosti. 	<ul style="list-style-type: none"> - Posmatranje, slušanje, doživljavanje, izražavanje; - Govorne igre u službi brzine mišljenja i reagiranja; - Neverbalno i verbalno; - Riječ i pokret, gest, mimika; - Pokreti i radnje, značenje; - Na osnovu glasa prepoznamo osjećaje; - Mašta kao komunikacija; - Ljepota nam govori s ljepotom razgovaramo (cvijet na kamenu, cvijet na livadi, ubrani cvijet; drvo u šumi, drvo u gradskoj vrevi ;;; Rijeka moru govori); - Igre riječi; - Pišemo reklame, oglase (obične, duhovite); - Upozorenje kao komuniciranje; - Slušamo glasove u prirodi i oponašamo. 	<ul style="list-style-type: none"> - Slike do gađaja, predmeta, bića, pojava; - Čitanje, recitovanje, pjevanje; - Igranje uloga; - Čitanje prepričavanje; - Opisivanje; - Slikanje; - Kreativno pisanje; - Sadržaji: priče, bajke, basne, znanstveno-popularni tekstovi, uspavanke, stripovi; - Filmovi u službi razvijanja estetskog senzibiliteta; - Dramski tekst i interakcija; govor, likovni sadržaji, gluma, muzika, pokret.

Didaktičko-metodičke napomene

U I i II razredu učenici su usvojili štampana i pisana slova latinice, čitanje i pisanje.

U I i II razredu učenici su usvojili štampana i pisana latinična slova, čitanje i pisanje.

Treba nastaviti rad na usavršavanju kvaliteta čitanja (pravilno čitanje, čitanje brzinom koja odgovara karakteristikama teksta, unošenje elemenata izražajnosti), čitanje s razumijevanjem, kritičko čitanje i uočavanje uporišnih mjesta. Vježbati čitanje naglas i čitanje u sebi.

U pisanju latiničnim pismom treba realizirati vježbe primjerene učenicima III razreda koje su navedene uz programske sadržaje. Raditi na estetskoj strani rukopisa i istovremeno ne zaboraviti da u trećem razredu učenički rukopis počinje poprimati obilježje njegove osobnosti.

U drugom polugodištu usvajaju štampana slova ćirilice, ščitavaju i čitaju. Prestaje potreba oponašanja tuđeg pisanja. Dijete formira vlastiti i prepoznatljiv rukopis.

Isto se događa i sa drugim aktivnostima. Učenici čitaju, pa su samim tim samostalnjiji u učenju. Tek će samostalna komunikacija s tekstom utjecati na emocionalno otvaranje učenika prema knjizi i prihvatanje knjige srcem. To je presudno u razvoju čitalačke samostalnosti i otvorenosti prema knjizi.

U interpretaciji književnog teksta još je uvijek u prvom planu doživljaj književnog djela, uočavanje i izražavanje onih elemenata koji su učeniku III razreda, s obzirom na ukupne karakteristike, najbliži: događaj, tok radnje, upečatljiva mjesta, likovi i njihove karakteristike. Postepeno ih počinjemo navikavati na uopćavanja, pa određujemo i podnaslove dijelovima teksta. To je istodobno priprema za časove kulture izražavanja i prepričavanje teksta na osnovu plana. Još uvijek učenike ne treba opteretiti složenijim pojmovima. **Neka čitaju i čitaju.** Čitanje će ih obogatiti, pa će kasnije i pojmove bez teškoća razumjeti. Moramo čekati vrijeme i spremnost učenika (u psihološkom smislu) za recepciju sadržaja koji su suviše uopćeni.

Sadržaji nastave maternjeg jezika, posebice sadržaji kulture izražavanja, morali bi biti u službi doživljavanja bogatstva i ljepote ljudskog govora. Nastavnik im to pokazuje i vlastitim govorom, demonstrira nijanse u tonu, jačini i boji glasa, rečeničnim ritmom i intonacijom, a ukupan uspjeh posmatra samo u kontekstu promjena na planu komunikacije shvaćene u najširem značenju riječi.

Nastava maternjeg jezika je u funkciji razvoja općih sposobnosti, svijesti o jeziku i kulturi. To je moguće postići jasnim određenjem ciljeva i posredstvom sadržaja koji su povezani sa sadržajima drugih nastavnih predmeta.

Evo i primjera moguće podjele nastavnih časova po područjima, s tim što nastavnik ima slobodu da u procesu planiranja, na temelju procjene potreba njegovog razreda, odstupi od ovog modela.

Čitanje i pisanje /38/

Usavršavanje tehnike čitanja: pravilno i izražajno čitanje;
Rad na poboljšanju razumijevanja pročitanog;
Usvajanje štampanih slova ćirilice i pisma;
Šćitanje, čitanje riječi, rečenica štampanih ćirilice pismom;
Čitanje kraćeg teksta štampanog ćirilice pismom.

Jezik /30/

Rječnik
Gramatika

Pravogovor
Pravopis

Čitanje i interpretacija /40/

Književnog teksta
Šćiva iz ćitanke (28)
Lektira (12)

Kultura izražavanja /25/

Narativni i deskriptivni oblici
Prepričavanje (16) Prićanje (3)

Medijska kultura /10/

Filmske vrste: igrani film (film za djecu)
Izražajna sredstva filmske umjetnosti: filmska slika, zvuk, tićina, muzika (književno djelo-film, usporedba)
Glumac, uloga, gluma

Matematika
(3 časa sedmično, 105 časova godišnje)

Programski sadržaji

Programska struktura predmetnih područja

1. Sabiranje i oduzimanje do 100
2. Ravne i zakrivljene plohe (površine) likovi, linije
3. Množenje i dijeljenje do 100
4. Mjerenje, upoređivanje i procjenjivanje

---

1. Sabiranje i oduzimanje do 100

- Sabiranje i oduzimanje brojeva unutar desetica (oblici kao: $50+4$, $54-4$, $73+4$, $77-4$);
- Upoznavanje relacija $\leq$ i $\geq$;
- Određivanje nepoznatih brojeva ($x < 14$, $40 < x < 50$);
- Sabiranje brojeva prve stotice kada je zbir naznačenih jedinica sabiraka manji od 10 ($ab+cd$, $b+d < 10$) i odgovarajuća oduzimanja;
- Sabiranje brojeva prve stotice kada je zbir naznačenih jedinica sabiraka jednak 10 i odgovarajuća oduzimanja;
- Sabiranje brojeva prve stotice kada je zbir naznačenih jedinica sabiraka veći od 10 i odgovarajuća oduzimanja;
- Sabiranje više sabiraka. Zagrade;
- Oduzimanje više brojeva. Zagrade;
- Veza sabiranja i oduzimanja;
- Zadaci sa dvije operacije;
- Brojevni izrazi. Rješavanje jednostavnijih jednačina;
- Izračunavanje nepoznatog sabirka;
- Izračunavanje nepoznatog umanjenika;
- Izračunavanje nepoznatog umanjitelja;
- Jednostavniji tekstualni (problemski) zadaci;
- Rimski brojevi od XI do XX;
- Redni brojevi do 100;
- Parni i neparni brojevi do 100;
- Stotice prve hiljade.

2. Ravne i zakrivljene plohe (površine), likovi i linije

- Pravac, polupravac, duž, ugao – crtanje i obilježavanje;
- Crtanje paralelnih i okomitih pravaca;
- Upoređivanje duži.

3. Množenje i dijeljenje do 100

- Množenje kao sabiranje jednakih sabiraka;
- Znak «•» (puta). Množilac, množenik (množenje broja i množenje brojem) i produkt umnožak;
- Činitelj ili faktori;
- Množenje brojeva (i množenje brojem) prve desetice;
- Tablica množenja;
- Broj 1 i broj 0 činitelj množenja;
- Osobine proizvoda: zamjena mjesta činitelja (komutativnost i asocijativnost);
- Pisanje dvocifrenog broja u obliku $a10+b$;

- Djeljenik (broj koji se dijeli), djelitelj (broj kojim se dijeli), količnik (ishod dijeljenja);
- Dijeljenje brojevima prve desetice;
- Količnik čiji je djeljenik broj 0;
- Količnik čiji je djelitelj broj 1 (dijeljenje nulom nema smisla);
- Tablica dijeljenja;
- Veza množenja i dijeljenja;
- Množenje i dijeljenje zbira;
- Osobine dijeljenja: distributivnost;
- Izvantabelarna množenja i izvantabelarna dijeljenja (30:2, 20:10);
- Rješavanje jednačina oblika $3X=18$, $X4=24$, $45:X=5$, $X:9=8$;
- Računske operacije prvog i računске operacije drugog reda. Red računanja u izrazima s više računskih operacija. Upotreba zagrada.

4. Mjerenje, uspoređivanje i procjenjivanje

- Mjerenje dužine. Jedinice za dužinu. (1 m, 1 dm, 1 cm)
- Mjerenje mase. Jedinice za masu (1 kg, 1 dag, 1 g)
- Jedinice za tekućinu (1 l, 1 dl, 1 cl)
- Jedinice za vrijeme (godina, mjesec, tjedan, dan, sat, minuta)
- Jedinice za novac (KM, KF)

MATEMATIKA		
PODRUČJA UČENJA	CILJEVI	OČEKIVANI REZULTATI UČENJA
Znanje	<p>Sticanje znanja:</p> <ul style="list-style-type: none"> - Upotreba simbola; - Predstavljanje prirodnih brojeva do 100 na brojevnom pravcu; - Povezivanje broja i skupa; - Formiranje brojnog niza do 100; - Zna rimske brojeve do XX; - Osnovne računске operacije u skupu brojeva do 100; - Usvajanje osnovnih mjera i mjernih jedinica, upoznavanje njihovih međusobnih odnosa; - Crtanje i označavanje osnovnih geometrijskih figura (pravac, polupravac, duž...). 	<p>Učenici bi trebali znati:</p> <ul style="list-style-type: none"> - Koristiti matematički jezik i simbole za osnovne matematičke operacije u skupu brojeva do 100; - Rješavati složenije tekstualne zadatke; - Uočiti vezu i redoslijed između osnovnih računskih operacija i provjeravati jednu operaciju s pomoću druge; - Mjeriti, upoređivati i procjenjivati s pomoću jedinica za dužinu, masu, vrijeme...
Sposobnosti i vještine	<p>Razvijanje:</p> <ul style="list-style-type: none"> - logičkog i kritičkog mišljenja; - sposobnosti kritičkog vrednovanja vlastitih rezultata i njihovo poređenje sa rezultatima drugih; - sposobnosti predviđanja, mjerenja, uspoređivanja i procjenjivanja. 	<ul style="list-style-type: none"> - Da uz pomoć nastavnika procjenjuje, upoređuje i u jednostavnim situacijama donosi zaključke; - Koristi kreativnost i maštu za rješavanje njima primjerenih problema; - Koristiti jednostavni matematički jezik za saopćavanje ideja.
Vrijednosti i stavovi	<p>Razvijanje pozitivnih vrijednosti i stavova:</p> <ul style="list-style-type: none"> - prema sebi samome, - prema drugima, - prema okolini, - prema učenju. 	<ul style="list-style-type: none"> - Pokazivati više samopouzdanja i odgovornosti; - Poštovati različite stavove; - Prepoznati ulogu i značaj matematike u svakodnevnom životu.

MATEMATIKA ZA III RAZRED DEVETOGODIŠNJEG OBRAZOVANJA

SADRŽAJ	ZNANJE	SPOSOBNOSTI	VRIJEDNOST I, STAVOVI, PONAŠANJE	AKTIVNOSTI UČENIKA	AKTIVNOSTI NASTAVNIKA
<p>1. Sabiranje i oduzimanje do 100</p> <p>- Sabiranje i oduzimanje brojeva unutar desetice (oblici kao: $50+4$, $54-4$, $73+4$, $77-4$)</p> <p>- Upoznavanje relacija i određivanje nepoznatih brojeva ($x < 15$, $40 < x < 50$)</p> <p>- Sabiranje brojeva prve stotice kada je zbir naznačenih jedinica sabiraka manji od 10 ($a+b < 10$, $b+d < 10$) i odgovarajuća oduzimanja</p> <p>- Sabiranje brojeva prve stotice kada je zbir naznačenih jedinica pribrojaka jednak 10 i odgovarajuća oduzimanja;</p> <p>- Sabiranje brojeva prve stotice kada je zbir naznačenih jedinica pribrojaka veći od 10 i odgovarajuća oduzimanja;</p> <p>- Sabiranje više pribrojaka;</p> <p>- Zagrade</p> <p>- Oduzimanje više brojeva; Zagrade;</p> <p>- Veza sabiranja i oduzimanja;</p> <p>- Zadaci sa dvije operacije;</p> <p>- Brojevi izrazi;</p> <p>Rješavanje jednostavnijih jednačina;</p> <p>- Izračunavanje nepoznatog sabiraka;</p> <p>- Izračunavanje nepoznatog umanjnika;</p> <p>- Izračunavanje nepoznatog umanjitelja;</p> <p>- Jednostavni tekstualni (problematski) zadaci;</p> <p>- Redni brojevi do 100</p> <p>- Rinski brojevi od XI do XX;</p> <p>- Parni i neparni brojevi do 100;</p> <p>- Stotice prve hiljade.</p> <p>2. Ravne i zakrivljene površi, likovi i crte</p> <p>- Pravac, polupravac, duž, ugao – crtanje i obilježavanje</p> <p>- Crtanje paralelnih i okomitih pravaca;</p> <p>- Upoređivanje duži;</p> <p>3. Množenje i</p>	<p>- Prepoznaju, zapisuju, čitaju i uspoređuju brojeve do 100;</p> <p>- Sabiraju i oduzimaju sa i bez prelaza do 100;</p> <p>- Prepoznaju podatke koji su poznati i koji su nepoznati u jednačinama i nejednačinama;</p> <p>- Rješavaju jednostavne jednačine i tekstualne zadatke do 100;</p> <p>- Rješavaju jednostavne nejednačine;</p> <p>- Upotrebljavaju redne brojeve do 100;</p> <p>- Zna simbole I, V i X kao simbole pomoću kojih pišemo sve rimske brojeve do XX;</p> <p>- Upotrebljavaju jednostavne tabele;</p> <p>- Interpretiraju (pravilno) jednostavne grafikone;</p> <p>- Upotrebljavaju matematički jezik, rješavaju matematičke i logičke zadatke;</p> <p>- Čitaju, zapisuju, upoređuju stotice prve hiljade;</p> <p>- Opažaju i imenuju ravne i zakrivljene površine i klasificiraju ih;</p> <p>- Prepoznaju i imenuju pojmove: pravac, polupravac, duž, ugao, kružnica i krug;</p> <p>- Razlikuju kružnicu i krug;</p> <p>- Samostalno uočavaju, definiraju,</p>	<p>- Sposobnost upotrebe matematičkog jezika i simbola;</p> <p>- Sposobnost primjene matematičkih znanja u svakodnevnom životu;</p> <p>- Samostalno i timsko formiranje zaključaka;</p> <p>- Razvijanje logičke sposobnosti kroz igru i rješavanje matematičkih problema;</p> <p>- Sposobnost za razmjenu informacija, rezultata i iskustava sa drugarima i nastavnikom;</p> <p>- Sposobnost kritičkog vrednovanja vlastitih ishoda i upoređivanje s ishodima drugih (par, grupa, razred...);</p> <p>- Sposobnost uočavanja razlika između paralelnih i okomitih pravaca;</p> <p>- Uočavanje likova oblika trougla, kvadrata, pravougaonika i kruga u okruženju;</p>	<p>- Osposobljeni su za samostalan rad, rad u parovima, malim i velikim grupama;</p> <p>- Pokazuju smisao, želju, zanimanje i odvažnost za otkrivanje i istraživanje novog i nepoznatog;</p> <p>- Pokazuju zanimanje za učenje u matematičkim kolektivnim igrama;</p> <p>- Rješavaju probleme kroz igru i zabavu poštujući pravila;</p> <p>- Vrednuju lične i stavove drugih;</p> <p>- Razvijaju pozitivne stavove, ponašanja za rad i igru;</p> <p>- Učestvuju u sastavljanju i rješavanju matematičkih zadataka iz svakodnevnog života;</p> <p>- Množe i dijele u skupu brojeva do 100;</p>	<p>- Učestvuju u svim etapama i oblicima rada (grupa, tim, par);</p> <p>- Aktivno učestvuju u matematičkim igrama i primjenjuju ranije stečena znanja i iskustva;</p> <p>- Čitaju i zapisuju brojeve do 100;</p> <p>- Predstavljaju odnose među brojevima upotrebljavajući matematičke znake;</p> <p>- Identificiraju prethodnika i sljedbenika zadanog broja;</p> <p>- U računanju zbira koriste zamjenu mjesta sabiraka (osobina komutativnosti zbira);</p> <p>- Upotrebljavaju simbole za računске operacije;</p> <p>- Sabiraju i oduzimaju u skupu brojeva do 100;</p> <p>- Predviđaju približan ishod operacija;</p> <p>- Rješavaju probleme sabiranjem i oduzimanjem;</p> <p>- Računaju na različite načine, okomito i vodoravno, pomoću brojne ose;</p> <p>- Upotrebljavaju jednostavne grafikone i interpretiraju ih;</p> <p>- Imenuju i zapisuju redne brojeve do 100;</p> <p>- Čitaju, zapisuju i uspoređuju stotice prve hiljade;</p> <p>- Procjenjuju vjerovatni rezultat u igrama na sreću;</p> <p>- Putem dvaju čula osjećaju odnose granice/ruba i regije/područja, crte, površine i prostora;</p> <p>- Samostalno crtaju paralelne i okomite pravce upotrebljavajući</p>	<p>- Sadržaje Nastavnog programa utvrđuje prema interesima i sposobnostima učenika i prilagođava zahtjeve programom kako bi bio uspješno ostvaren;</p> <p>- Stavlja na glasaak na razumije vanje osnovnih matematičkih pojmova;</p> <p>- Pomaže djeci da poboljšaju izražavanje svojih ideja i zapazanja;</p> <p>- Prilagođava nastavu svakom učeniku poje dinako;</p> <p>- Primjenjuje pristupe i postupke kojima se uvažava stepen razvoja djeteta;</p> <p>- Pomaže djeci da kritički sagledaju ono što su naučili;</p> <p>- Tematski povezuje nastavne sadržaje unutar Nastavnog plana i programa;</p> <p>- Uključuje matematiku u druge nastavne oblasti.</p>

<p>dijeljenje do 100</p> <ul style="list-style-type: none"> - Množenje kao sabiranje jednakih sabiraka; - Znak «•» (puta); Množilac, množenik (množenje broja i množenjem brojem) i umnožak; - Činitelj ili faktori; - Množenje brojeva (i množenje brojem) prve desetice; - Tablica množenja; - Broj 1 i broj 0 kao činitelji množenja; - Osobine umnoška: zamjena mjestičinitelja (komutativnost i asocijativnost) - Pisanje dvočifrenog broja u obliku $a10+b$ - Djeljenik (broj koji se dijeli), djeliteľ (broj kojim se dijeli), količnik (ishod dijeljenja); - Dijeljenje brojevima prve desetice; - Količnik čiji je djeljenik broj 0; - Količnik čiji je djeliteľ broj 1; (dijeljenje nulom nema smisla); - Tablica dijeljenja; - Veza množenja i dijeljenja; - Množenje zbira i dijeljenje zbira; - Osobine dijeljenja: distributivnost; - Izvantablična množenja i izvantablična dijeljenja (30:2, 20:10); - Rješavanje jednadžina oblika $3X=18$, $X4=24$, $45:X=5$, $X:9=8$ - Računske operacije prvog i računске operacije drugog reda; Red računanja u izrazima sa više računskih operacija; Upotreba za grada. <p>4. Mjerenje, upoređivanje i procjenjivanje</p> <ul style="list-style-type: none"> - Mjerenje dužine Jedinice za dužinu (1 m, 1 dm, 1 cm); - Mjerenje mase Jedinice za masu (1 kg, 1 dađ, 1 g), dađ je oznaka za dekagram, 1 dađ=10 grama; - Jedinice za tečnost (1 l, 1 dl, 1 cl); - Jedinice za vrijeme (godina, mjesec, sedmica, dan, sat, minuta); - Jedinica za novac (KM, KF). 	<ul style="list-style-type: none"> razlikuju crte i konstruiraju ih - Crtaju pravac i polupravac; - Rješavaju geometrijske zadatke - Vrednuju ishode cjelokupnog rada; - Prepoznaju znak „•” kao oznaku za množenje i znak „:” kao oznaku za dijeljenje; - Znaju množiti i dijeliti u skupu brojeva do 100; - Prepoznaju značenje termina „dvostruko više (dvostruki broj)” i „polovina” broja; - Usvojili su tablicu množenja i dijeljenja do nivoa automatizma; - Rješavaju jednostavnije jednadžine i nejednadžine; - Samostalno sastavljaju i rješavaju jednostavne matematičke probleme putem jednadžina i nejednadžina; - Osposobljeni su za rješavanje matematičkih zadataka sa više računskih operacija, sa i bez upotrebe za grada; - Mjere uz korištenje dogovorenih jedinica i sprava; tačno izražavaju rezultate mjerenja; - Predviđaju ishode mjerenja i provjeravaju rješavanja zadataka u kojima se koriste mjerne jedinice. - Koriste standardne jedinice za dužinu, masu, obujam, vrijeme i novac u svakodnevnom životu. 	<ul style="list-style-type: none"> - Sposobnost međusobnog povezivanja i upotreba osnovnih računskih operacija do nivoa automatizma; - Sposobnost razlikovanja značenja termina „jednakost” i „jednadžina” kao i „nejednakost”; - Sposobnost samostalnog mjerenja i zapisivanja rezultata. 	<ul style="list-style-type: none"> geometrijski pribor; - Obavljaju pripreme radnje za osnovne operacije; - Sastavljaju i rastavljaju brojeve; - Dovode u vezu odnose između brojeva i operacija; - Brojne nizove izražavaju verbalno i simbolički; - Interpretiraju operacije kroz transformacije; - Koriste strelice, grafikone, tablice, simbole za operacije i brojne relacije; - Pravilno interpretiraju grafikone i tabele; - Koriste množenje i dijeljenje u svakodnevnim radnjama i situacijama; - Istražuju različite načine množenja i dijeljenja; - Dijeľ na jednake dijelove; - Predviđaju približan rezultat; - Vrednuju ishode; - Poduzimaju mjerenja i predviđaju ishode; - Koriste mjerne instrumente; - Mjere upotrebljavajući mjernim jedinice; - Izražavaju ishode mjerenja; - Koriste standardne jedinice za mjerenje dužine, mase, mase, obujma tekućine, vremena i novca; - Koriste mjerenje za rješavanje problema; - Logički zaključuju i računaju; - Prikupljaju podatke iz stvarnih situacija; - Vrednuju ishode mjerenja; - Upotrebljavaju kreativne postupke za rješavanje svakodnevnih problema i objašnjavaju poduzete postupke; - Pripremaju didaktički materijal; - Samostalno smišljaju zadatke. 	<ul style="list-style-type: none"> - Pomaže učenicima da nauče pravilno koristiti geometrijski pribor pri crtanju i konstruiranju geometrijskih likova oblika trougla, kvadrata, pravougaonika i kruga; - Mjerenje, upoređivanje i procjenjivanje objašnjavaju djeci, koristeći što više primjera i očiglednih sredstava iz okruženja.
--	---	---	--	--

DIDAKTIČKO METODIČKE NAPOMENE

Za uspješno savladavanje programskih sadržaja u nastavi Matematike za III razred devetogodišnjeg osnovnog obrazovanja neophodno je načiniti uspješan spoj tradicionalnih i savremenih oblika i metoda rada. Pri tome, značajno je voditi računa o spoznajnim mogućnostima učenika, o sposobnosti shvatanja i razumijevanja matematičkih zakonitosti, te o interesima i optimalnim igrovnim metodama kojima će se apstraktni pojmovi i činjenice približiti učeničkim spoznajnim mogućnostima.

- Ravnopravno zastupiti tri pristupa: skupovni, brojevni i perceptivno-predodžbeni (korištenje brojevnih slika) kod predstavljanja brojeva;
- Približiti sabiranje brojeva prve stotice kada je zbir naznačenih jedinica pribrojaka manji od 10 ($\mathbf{ab+cd}$, $\mathbf{b+d}<10$); Na primjer $23+34$, $3+4<10$;
- Objasniti sabiranje i oduzimanje s prelazom različitim metodama;
- Kroz poučavanje i učenje brojeva, a naročito množenja i dijeljenja, insistirati na razumijevanju, a tek kasnije na pamćenju;
- Produbljivanje i proširivanje pojma brojeva do 100, te stotica do 1000;
- U geometrijskim sadržajima učenika do vesti na nivo prepoznavanja, poimanja, imenovanja i označavanja (prava, duž, ugao, kružnica...);
- U domeni mjera i mjerenja učenik treba da zna mjeriti, upoređivati, procjenjivati jedinice;
- Primjenjivati didaktički materijal s ciljem boljeg razumijevanja određenih matematičkih radnji;
- Kroz različite oblike rada poticati i razvijati samostalnost, kooperativnost, kreativnost i istraživački duh;
- Sakupljanje didaktičkog materijala iz okoline i njegova primjena u odgovarajućim situacijama;
- Ukazivati na oblike, slike i primjere predmeta u bližoj okolini;
- Nastojati uspostaviti što užu korelaciju unutar samog predmeta a i sa drugim predmetima;

Spomenute programske zahtjeve realizirati kroz sva tri postupka: skupovni, brojevni i perceptivno-predodžbeni.

- Uz pomoć brojevnih linija omogućiti očiglednost nizanja i niza brojeva prve stotine i stotica prve hiljade;
- U domeni mjera i mjerenja, osim praktičnih aktivnosti, učenik treba znati zapisati i pretvarati mjere.

Moja okolina
(3 časa sedmično, 105 časova godišnje)

CILJEVI I REZULTATI ODGOJNO-OBRAZOVNOG RADA

PODRUČJA UČENJA	CILJEVI	OČEKIVANI REZULTATI Učenici znaju
ZNANJE	<p><u>Sticanje znanja:</u></p> <ul style="list-style-type: none"> ⇒ o užoj i široj okolini, užem i širem zavičaju i dešavanjima u njima. ⇒ o međusobnoj ovisnosti među živim bićima, ⇒ o čovjeku, njegovom zdravlju i odnosu prema prirodi, ⇒ orijentaciji u prostoru i vremenu, na geografskoj karti, privredi u zavičaju. ⇒ naseljima i saobraćaju u užem i širem zavičaju, uzajamnoj ovisnosti ljudi. ⇒ o promjenama na biljkama i životinjama u različita godišnja doba, životnim zajednicama biljaka i životinja. 	<ul style="list-style-type: none"> ⇒ osnovne pojmove vezane za užu i širu zavičaj, aktuelnosti u užem i širem zavičaju ⇒ razlike između žive i nežive prirode, sličnosti i razlike između živih bića, ⇒ pravilan odnos čovjeka prema prirodi, njegovom zdravlju ⇒ odrediti glavne i sporedne strane svijeta pomoću sunca, kompasa i objekata u prirodi i na geografskoj karti, šta čini privredu zavičaja. ⇒ svojstva naselja u užem i širem zavičaju, ⇒ uzajamnu ovisnost ljudi u užem i širem zavičaju. ⇒ uočiti i opisati promjene na biljkama i životinjama u različita godišnja doba, ⇒ šta čini životnu zajednicu biljaka i životinja.
SPOSOBNOSTI I VJEŠTINE	<p><u>Učenici će:</u></p> <ul style="list-style-type: none"> ⇒ posmatrati, ⇒ samostalno ili u grupi izvoditi zaključke, ⇒ razvijati kritičko razmišljanje, ⇒ samostalno ili u grupi planirati, ⇒ provoditi istraživanja, ⇒ izvoditi mjerenja, ⇒ dobivati i prezentirati dokaze, ⇒ razmatrati dokaze i procjenjivati, ⇒ prenositi informacije individualnim timskim radom <p><u>kroz:</u></p> <ul style="list-style-type: none"> ⇒ traženje ideja i provođenjem jednostavnih posmatranja i ogleda, te poređenjem svojih predivljanja sa stvarnim rezultatima, ⇒ sistematiziranje znanja ⇒ prezentiranje postignutih rezultata. 	<ul style="list-style-type: none"> ⇒ primjenjuju prethodna iskustva, ⇒ primjenjuju određene kriterije za prikupljanje i zapisivanje podataka, ⇒ uz nastavnikovu pomoć razvijati plan istraživanja, ⇒ pratiti redoslijed uputa pri istraživanju i mjerenju, ⇒ uz nastavnikovu pomoć procjenjivati relevantnost podataka i informacija, ⇒ praviti jednostavna usporedbe, raspravljati o tome što se događa i u kojim uvjetima, te donositi odgovarajuće zaključke, ⇒ primijeniti vlastitu kreativnost i maštu za rješavanje problema, ⇒ koristiti jednostavan naučni jezik za priopćavanje ideja i za imenovanje i opis živih bića, stvari, pojava i procesa u prirodi i društvu.
VRIJEDNOSTI, STAVOVI, PONAŠANJE	<p><u>Učenici razvijaju pozitivne vrijednosti i stavove:</u></p> <ul style="list-style-type: none"> ⇒ <i>prema sebi samima, prema drugima, svojoj porodici, okolini i učenju kao cjelaživotnom procesu.</i> 	<ul style="list-style-type: none"> ⇒ pokazivati više samopouzdanja i odgovornosti, ⇒ poštivati različite stavove, ⇒ prepoznati ulogu nauke za razumijevanje svijeta u kojem žive i za poboljšanje kvaliteta života.

1. PRIRODA I PRIRODNI PROCESI

- 1.1. BILJKE I ŽIVOTINJE; ŽIVOTNE ZAJEDNICE
- 1.2. ZNAČENJE BILJAKA ZA LjudSKU ISHRANU
- 1.3. OVISNOST RADOVA LJUDI O VREMENSKIM PROMJENAMA U PRIRODI
- 1.4. ŽIVOTINJE: DOMAĆE I DIVLJE
- 1.5. PTICE
- 1.6. MEĐUSOBNA OVISNOST BILJNOG I ŽIVOTINJSKOG SVIJETA
- 1.7. OBRADIVO I NEOBRADIVO ZEMLJIŠTE
- 1.8. RAVNICE I POLJA U ZAVIČAJU
- 1.9. POZNATE PLANINE U ZAVIČAJU
- 1.10. ŠUME U ZAVIČAJ
- 1.11. VODE U ZAVIČAJU

2. VRIJEME I PROSTOR

- 2.1. ORIJENTACIJA U PROSTORU (GLAVNE I SPOREDNE STRANE SVIJETA, STAJALIŠTE, VIDIK, VIDIKOVA LINIJA, RAZLIČITI NAČINI ORIJENTACIJE)
- 2.2. ORIJENTACIJA U VREMENU
- 2.3. GODIŠNJA DOBA
- 2.4. PRAĆENJE VREMENSKIH PROMJENA; KALENDAR PRIRODE

3. GEOGRAFSKA KARTA

- 3.1. IZGLED UŽEG I ŠIREG ZAVIČAJA; RELJEFNA OBILJEŽJA
  - 3.1.1. UMANJENO PREDSTAVLJANJE PREDMETA I UDALJENOSTI
  - 3.1.2. SKICA OKOLINE ŠKOLE
  - 3.1.3. SNALAŽENJE NA GEOGRAFSKOJ KARTI

4. DRUŠTVO

- 4.1. MOJA DOMOVINA BOSNA I HERCEGOVINA
- 4.2. PROŠLOST, SADAŠNJOST, BUDUĆNOST
- 4.3. NASELJA U ŠIREM ZAVIČAJU
- 4.4. PRIVREDA U UŽEM ZAVIČAJU
- 4.5. SAOBRAĆAJ U ŠIREM ZAVIČAJU
- 4.6. PRAZNICI

5. HIGIJENA

5. 1. LIČNA HIGIJENA
5. 2. ČISTOĆA I KULTURA STANOVANJA

6. ZDRAVLJE

6. 1. ZDRAVSTVENE USTANOVE
6. 3. ISHRANA
6. 4. DUHAN, ALKOHOLO I DROGA
6. 5. ZDRAV OKOLIŠ

DIDAKTIČKO-METODIČKE NAPOMENE

Dominantno mjesto u programu imaju ciljevi i očekivani rezultati učenja u područjima znanja, razvoja sposobnosti, sticanja vještina, vrijednosti, stavova i ponašanja. Područje znanja čine sadržaji i procesi s kojima je tijesno povezan razvoj sposobnosti koje su od bitnog značaja za uvođenje učenika u istraživački rad i razvoj naučnog mišljenja.

U ovom razredu šire se znanja o školi i porodici, mjestu življenja i njegovoj okolini, životu i radu ljudi, uzajamnoj povezanosti između živih bića.

Novi sadržaji se odnose na znanje o Bosni i Hercegovini kao domovini i državi, te na znanje i razumijevanje prošlosti, sadašnjosti i budućnosti kao toka vremena i dešavanja koje karakterišu međusobna povezanost i odnosi, na znanje o geografskoj karti, širem zavičaju i dešavanjima u njemu.

Također se šire znanja i u dijelu koji se bavi izučavanjem prirode, kroz sadržaje o čovjeku i njegovom odnosu prema prirodi, te izučavanjem životinjskog i biljnog svijeta u bližem okruženju.

Ovakav izbor nastavnog gradiva i njegovo strukturiranje osigurava povezanost društvenih i prirodnih pojava i proučavanje prirode u njenom jedinstvu s različitim aspektata. U skladu s tim, potrebno je voditi računa i o međupredmetnoj korelaciji i planirati izradu zajedničkih školskih projekata.

Date teme treba razraditi kroz kontekst pojava i procesa koji su učenicima interesantni, uzimajući u obzir razvoj nauke, njenu primjenu i korištenje, te utjecaj na društvo i okolinu i korištenjem metodologije aktivnog učenja. U smislu toga predloženi model može da posluži kao pomoć nastavniku.

PREDLOŽENI MODEL					
TEME	ZNAJJE	SPOSOBNOSTI I VJEŠTINE	VRIJEDNOSTI, STAVOVI, PONAŠANJE	AKTIVNOST UČENIKA	AKTIVNOSTI NASTAVNIKA (ORGANIZACIJA I METODE NASTAVE I UČENJA, OCJENJIVANJE)
<p style="text-align: center;"><u>1. PRIRODA I PRIRODNI PROCESI</u></p> <p>1.1. BILJKE I ŽIVOTINJE; ŽIVOTNE ZAJEDNICE</p>	<p>Znanje:</p> <ul style="list-style-type: none"> - o ljudima, biljkama i životinjama u različitim godišnjim dobima; - o promjenama u prirodi i prirodnim procesima na biljkama i životinjama u ljeto; - o vrtu i radovima u vrtu u toku ljeta; na njivi i radovima na njivi u toku ljeta; - o voćnjaku i vinogradu tokom ljeta; - o voću i povrću koje dozrijeva u ljeto; - o žitaricama i industrijskim biljkama, njihovom uzgajanju i upotrebi; - o razlikama između zeljastih i drvenastih biljaka; - o životnim zajednicama; o vrtu, voćnjaku, livadi, šumi. 	<ul style="list-style-type: none"> - Prepoznaju karakteristike ljeta, uočavaju promjene na biljnom i životinjskom svijetu u ljeto; - Uočavaju razliku između vrta, voćnjaka, vinograda i njive; - Razlikuju voće od povrća; - Prepoznaju žitarice prema zrnevlju; - Razlikuju drvenaste od zeljastih biljaka; - Posmatraju, prepoznaju, zaključuju. 	<ul style="list-style-type: none"> - Pozitivan stav o školi; - Svakodneвно ispunjavanje školskih obaveza; - Ponašanje u skladu sa kućnim redom i razrednim pravilima; - Razvijanje svijesti o pripadnosti školskoj zajednici; - Svakom pravu prethode obaveze; - Higijena nije obaveza samo poje dinaca, već briga svih članova škole. 	<ul style="list-style-type: none"> - Ispunjavanje domaćih zadataka; - Saradnja, posmatranje, sakupljanje informacija, dogovaranje, diskutiranje, razmjena iskustava, predviđanje; - Sakupljanje materijala, sistematiziranje. 	<ul style="list-style-type: none"> - Planiranje, osmišljavanje igara i interakcijskog učenja; - Komuniciranje sa učenicima/ca ma, diskutiranje; - Upućivanje učenika na različite izvore znanja; - Uključivanje roditelja i drugih uposlenika u školi u realizaciju programskih sadržaja; - Motiviranje učenika za rad.

<p>1.2. ZNAČAJ BILJAKA ZA ISHRANU LJUDI</p>	<ul style="list-style-type: none"> - Učenici/ce znaju da ljudi uzgajaju različite biljne vrste; žitarice, voće, povrće, znaju njihov značaj za ishranu ljudi; - Posjeduju osnovna znanja o uzgoju cvijeća, o očuvanju šuma, te o tome da su biljke proizvođači kisika koji je neophodan za život ljudi i životinja; - Znaju uzajamnu ovisnost ljudi, biljaka i životinja – razumiju i objašnjavaju lance ishrane. 	<ul style="list-style-type: none"> - Učenici/ce su sposobni za jednostavnije radove u vrtu, voćnjaku i na njivi; - Samostalno ili u saradnji sa drugima uzgajaju cvijeće u učionici i ne zagađuje životnu sredinu, brinu da ona uvijek bude čista i zdrava; - Definišu lance ishrane. 	<ul style="list-style-type: none"> - Ispravan stav prema biljkama koje se upotrebljavaju u ishrani ljudi; - Uzgoj i njegovanje jestivog bilja. 	<ul style="list-style-type: none"> - Sakupljanje, sistematiziranje, izrada panoa; - Pomažanje drugima. 	<ul style="list-style-type: none"> - Posmatranje i procjenjivanje; - Osmišljavanje igara u učionici; - Organizacija praktičnih vježbi; - Saradnja sa roditeljima.
<p>1.3. ZAVISNOST RADOVA LJUDI OD VREMENSKIH PROMJENA U PRIRODI</p>	<ul style="list-style-type: none"> - Učenici/ce posjeduju znanja o jeseni kao godišnjem dobu; - Znaju da se u jesen izvode radovi u vrtu, na njivi, u voćnjaku i vinogradu; - Da se u jesen vrši sjetva pšenice i još nekih biljnih kultura; - Posjeduju znanja o značaju voća i povrća kao izvora neophodnih sastojaka za zdravu ishranu ljudi, te o berbi voća i njegovom spremanju za zimu. 	<ul style="list-style-type: none"> - Na osnovu posmatranja izvode logičke zaključke o jeseni, radovima u toku jeseni, promjenama na biljnom i životinjskom svijetu; - Razlikuju voće od povrća po obliku i ukusu. 	<ul style="list-style-type: none"> - Samostalno ili uz pomoć drugih uzgajanje i briga o nekim vrstama jestivog bilja; - Procjenjuje koje radove i zbog čega ljudi izvode u koje godišnje doba. 	<ul style="list-style-type: none"> - Učešće u radovima u okolini škole; - Pomoć roditeljima; - Posmatranje, izvođenje zaključaka, predviđanje. 	<ul style="list-style-type: none"> - Saradnja sa lokalnom zajednicom, korištenje njenih resursa za potrebe nastave; - Procjenjivanje napretka učenika, podsticanje radoznalosti, mašte i razvoj kreativnosti.
<p>1.4. ŽIVOTINJE: DOMAĆE I DIVLJE</p>	<ul style="list-style-type: none"> - Imaju osnovna znanja o domaćim životinjama – znaju podjelu na krupne i sitne domaće životinje, o mladunčadi domaćih životinja i njihovim karakteristikama; - Znaju da uzgoj domaćih životinja može biti nomadski i stajski; - Prepoznaju i imenuju divlje životinje i njihovu mladunčad, znaju njihove karakteristike. 	<ul style="list-style-type: none"> - Razlikuju domaće od divljih životinja; - Sakupljaju podatke, posmatraju, zaključuju, koriste dodatne izvore znanja. 	<ul style="list-style-type: none"> - Pozitivan stav o životinjama; - Štiti životinje, svjestan je koristi koje pružaju divlje i domaće životinje. 	<ul style="list-style-type: none"> - Posjeta farmi, posjeta seoskom domaćinstvu; - Crtanje domaćih i divljih životinja; - Izrada panoa; - Ispunjavanje domaćih zadataka. 	<ul style="list-style-type: none"> - Pripremanje, organizacija posjeta seoskim domaćinstvima i farmama za uzgoj stoke; - Izrada didaktičkih materijala; - Posmatranje i praćenje napretka učenika.
<p>1.5. PTICE</p>	<ul style="list-style-type: none"> - Imaju osnovna znanja o pticama u zavičaju i njihovim karakteristikama. 	<ul style="list-style-type: none"> - Razlikuju pojedine vrste ptica u zavičaju; - Izvode logičke zaključke o pticama, njihovom životu, ishrani, brizi za potomstvo. 	<ul style="list-style-type: none"> - Pozitivan stav o pticama; - U toku zime pomaže pticama stanaricama; - Ne uništava gnijezda ptica. 	<ul style="list-style-type: none"> - Posmatranje, zaključivanje; - Izrada kućica za ptice. 	<ul style="list-style-type: none"> - Osmišljavanje situacija za interaktivno učenje; - Organizacija izleta; - Podsticanje razvoja radnih navika.

<p>1.6. MEDUSOBNA ZAVISNOST BILJNOG I ŽIVOTINJSKOG SVIJETA</p>	<ul style="list-style-type: none"> - Znaju da biljke i životinje zajedno čine živi svijet; - Imaju osnovna znanja o živom svijetu i njegovim karakteristikama; - Znaju da ishrana ljudi i životinja ovise jedna od druge, da biljni svijet ima važnu ulogu za ishranu ljudi i životinja - Imaju znanja o vezi između biljaka i životinja. 	<ul style="list-style-type: none"> - Razlikuju biljni od životinjskog svijeta; - Uočavaju promjene i životne procese kod biljaka i životinja; - Uspostavljaju logičke zaključke o uzajamnosti biljnog i životinjskog svijeta. 	<ul style="list-style-type: none"> - Svojim ponašanjem ne narušava sklad između biljnog i životinjskog svijeta; - Svjesnost o značaju očuvanja biljnog i životinjskog svijeta. 	<ul style="list-style-type: none"> - Promatranje, bilježenje, prikupljanje, sistematiziranje prema zae dničkim osobinama. 	<ul style="list-style-type: none"> - Planiranje, pripremanje i podsticanje učenika na kreativan i istraživački rad; - Predlaganje i rukovođenje školskim projektom.
<p>1.7. OBRADIVO I NEOBRADIVO ZEMLJIŠTE</p>	<ul style="list-style-type: none"> - Znaju razlikovati plodno od neplodnog i obradivo od neobradivog tla; - Imaju osnovna znanja o uticaju čovjeka na promjenu zemljišta– od neobradivog do obradivog zemljišta. 	<ul style="list-style-type: none"> - Prepoznaju plodno i neplodno tlo, obradivo i neobradivo tlo; - Svojim aktivnostima neplodno tlo pretvaraju u plodno; - Prikupljaju, sistematiziraju, zaključuju. 	<ul style="list-style-type: none"> - Ne za gađuje obradivo zemljište otpadom; - Ukazivanje drugima na značaj obradivog zemljišta; - Učestvuje u akcijama pošumljavanja goleti. 	<ul style="list-style-type: none"> - Učestvuje u akcijama pretvaranja manjih neobradivih u obradive površine; - Promatranje, bilježenja, zaključivanje. 	<ul style="list-style-type: none"> - Organiziranje malih radnih akcija, motiviranje učenika.
<p>1.8. RAVNICE I POLJA U ZAVIČAJU</p>	<ul style="list-style-type: none"> - Znaju posmatrati geografska obilježja zemljišta u zavičaju i da zelena boja na geografskoj karti predstavlja ravnice; - Znaju imenovati ravnice i polja u zavičaju; - Imaju osnovna znanja o polju kao životnoj zajednici. 	<ul style="list-style-type: none"> - Uočavaju geografska obilježja zemljišta u zavičaju; - Prema boji na geografskoj karti pronalaze ravnice i brda; - Uspostavljaju logičke veze u životnoj zajednici polja. 	<ul style="list-style-type: none"> - Pozitivan stav i odnos prema prirodnim ljepotama naše domovine. 	<ul style="list-style-type: none"> - Posjeta ravnici ili polju u zavičaju, posmatranje, zaključivanje. 	<ul style="list-style-type: none"> - Planiranje, pripremanje, podsticanje, vođenje; - Izrada edukativnih i didaktičkih materijala; - Bilježenje, poma ganje, sistematiziranje; - Saradnja sa lokalnom zajednicom i porodicom; - Procjenjivanje postignuća.
<p>1.9. POZNATE PLANINE U ZAVIČAJU</p>	<ul style="list-style-type: none"> - Imaju osnovna znanja o planinama; - Znaju imenovati planine u zavičaju; - Znaju da je planina životna zajednica. 	<ul style="list-style-type: none"> - Neposredno uočavaju i opisuju karakteristike planine; - Posmatraju, bilježe, izvode zaključke; - Uspostavljaju logičku vezu u životnoj zajednici planine. 	<ul style="list-style-type: none"> - Svjestan je prirodnih ljepota planina u zavičaju; - S roditeljima ili sa razredom izvodi izlete u prirodu. 	<ul style="list-style-type: none"> - Posjeta najbližoj planini. 	<ul style="list-style-type: none"> - Razvijanje interesovanja i poželjnih navika učenika; - Praćenje zdravlja učenika; - Motiviranje učenika na igre i sport.

<p>1.10. ŠUME U ZAVIČAJU</p>	<ul style="list-style-type: none"> - Posjeduju osnovna znanja o vrstama šuma i vrstama drveća - bjelogorično (listopadno), crnogorično (zimzeleno); - Da je šuma – životna zajednica; - Imaju znanja o značaju i očuvanju šuma, pošumljavanju, opasnosti od požara, iskorištavanju šuma. 	<ul style="list-style-type: none"> - Razlikuju cmogorično drveće od bje logoričnog; - Opisuju, na vode karakteristike, prikupljaju, sistematiziraju, zaključuju; - Uspostavljaju logičku vezu u životnoj zajednici šume; - Prepoznaju opasnosti od požara, otklanjaju te opasnosti; - Nabrajaju koristi od iskorištavanja šuma, vrše sadnju drveća u školskom dvorištu. 	<ul style="list-style-type: none"> - Ispravan stav o šumskom bogatstvu domovine; - Učestvuje u akcijama pošumljavanja; - Svjestan je značaja šuma za opstanak čovjeka i životinja. 	<ul style="list-style-type: none"> - Posjeta šumi u blizini škole, prikupljanje, posmatranje, zaključivanje. 	<ul style="list-style-type: none"> - Organizacija izleta u šumu; - Razvijanje ljubavi prema prirodnim ljepotama BiH; - Motiviranje, praćenje, procjenjivanje.
<p>1.11. VODA</p>	<ul style="list-style-type: none"> - Imaju osnovna znanja o karakteristikama vode; - Znaju razlikovati stajaće od tekućih voda; - Posjeduju znanja o izvoru i toku rijeke, određivanju lijeve i desne obale, znaju šta je ušće; - Znaju da život i zdravlje ljudi ovisi o vodi; - Imaju osnovna znanja o životnoj zajednici vode; - Znaju uočiti vode na geografskoj karti. 	<ul style="list-style-type: none"> - Razlikuju čistu od zagađene vode, tekuću od stajaće; - Pomatraju, zaključuju, izvode jednostavne ogleda; - Bez problema određuju lijevu i desnu obalu rijeke; - Uspostavljaju logičke veze u životnoj zajednici voda; - Na temelju boje na geografskoj karti prepoznaju vode. 	<ul style="list-style-type: none"> - Svojim ponašanjem ne zagađuje čistu vodu; - Učestvuje u akcijama uređenja izvora u prirodi. 	<ul style="list-style-type: none"> - Posmatranje i uočavanje karakteristika vode; - Izvođenje ogleda sa vodom; - Učešće u uređenju izvora; - Čišćenje korita potoka ili rijeke; - Štednja vode. 	<ul style="list-style-type: none"> - Organizacija i izvođenje različitih ogleda sa vodom; - Priprema materijala; - Pripremanje cjelokupnog nastavnog procesa; - Organizacija uređenja izvora.
<p><u>2. VRIJEME I PROSTOR</u> 2.1. ORIJENTACIJA U PROSTORU; GLAVNE I SPOREDNE STRANE SVIJETA, STAJALIŠTE, VIDIK, VIDIKOVA LINIJA; RAZLIČITI NAČINI ORIJENTACIJE</p>	<ul style="list-style-type: none"> - Imaju osnovna znanja o glavnim i sporednim stranama svijeta; - Znaju da se u prirodi može orijentirati pomoću kompasa i elemenata iz prirode (panj, mahovina, zvijezda Sje vernjača) i građevinskih objekata (crkve, džamije), te grobalja; - Imaju znanja o stajalištu, vidiku i vidikovoj liniji. 	<ul style="list-style-type: none"> - Pomoću Sunca određuju glavne i sporedne strane svijeta; - Znaju se orijentirati u prostoru pomoću kompasa i elemenata iz prirode (panj, mahovina, zvijezda Sje vernjača) i građevinskih objekata (crkve, džamije) te grobalja; - Pojmove stajalište, vidik i vidikovac linija koriste pravilno; - Pomatraju, bilježe, prikupljaju, izvode zaključke. 	<ul style="list-style-type: none"> - Izgrađen pozitivan stav u pogledu orijentacije u prostoru. 	<ul style="list-style-type: none"> - Izlet u bližu okolinu škole; - Orije ntacija u prostoru; određivanje glavnih strana svijeta. 	<ul style="list-style-type: none"> - Organizacija izlaska u prirodu; - Podstrekavanje, praćenje, poma ganje.

<p>2.2. ORIJENTACIJA U VREMENU</p>	<ul style="list-style-type: none"> - Imaju osnovna znanja o prošlosti sadašnjost i budućnosti; - Znaju se orijentirati u vremenu, svjesni su pojmova sat, dijelovi sata, dan, dijelovi dana, sedmica, dani u sedmici, mjeseci i godine. 	<ul style="list-style-type: none"> - Bez većih poteškoća se snalaze na kalendaru; - Svjesni su trajanja kalendarske godine, mjeseca, dana... 	<ul style="list-style-type: none"> - Dnevni raspored rada sačinjava sam i pridržava se istog; - Dan koristi za rad, a noć za odmor; 	<ul style="list-style-type: none"> - Bilježenje učenih promjena u toku dana, sedmice, mjeseca, godine; - Izvođenje zaključaka; - Izrada kalendara i mode la sata; 	<ul style="list-style-type: none"> - Planiranje, pripremanje, podsticanje i rukovođenje u istraživanju; - Poma ganje učenicima u izradi kalendara, plakata i drugog obrazovnog materijala;
<p>2.3. GODIŠNJA DOBA</p>		<ul style="list-style-type: none"> -Prepoznaju godišnja doba na osnovu vremenskih prilika; - Odijevaju i obuvaju se u skladu sa vremenskim prilikama; - Na osnovu posmatranja izvode ispravne zaključke. 	<ul style="list-style-type: none"> - Odijeva se u skladu sa godišnjim dobima. 	<ul style="list-style-type: none"> - Odijevanje i obuvanje u skladu sa godišnjim dobima. 	<ul style="list-style-type: none"> - Saradnja sa lokalnom zajednicom i porodicom. Planiranje, pripremanje, organiziranje; Praćenje, bilježenje, poma ganje;
<p>2.4. PRAĆENJE VREMENSKIH PROMJENA; KALENDAR PRIRODE</p>	<ul style="list-style-type: none"> - Imaju osnovna znanja o vremenskim promjenama i atmosferskim padavinama. - Znaju se koristiti kalendarom prirode, raspoznaju i pravilno koriste simbole. 	<ul style="list-style-type: none"> - Prate vremenske promjene i bilježe ih u kalendar prirode; - Izvode zaključke na osnovu praćenja; - Opisuju vremenske promjene; - Samostalno vode zidni kalendar prirode. 	<ul style="list-style-type: none"> - Svjesnost o vremenskim promjenama i različitosti klime; - Ispravno koriste nje simbola za vođenje kalendara prirode. 	<ul style="list-style-type: none"> - Učešće u posmatranju vremenskih promjena, bilježenje; - Izvođenje različitih ogle da sa vodom; - Izvođenje zaključaka; - Predviđanje. 	<ul style="list-style-type: none"> - Pripremanje i vođenje izvođenja učenika istraživačkih ogleda / projekata; - Ukazivanje na koristi i štete vremenskih promjena.
<p>3.GEOGRAFSKA KARTA</p> <p>3.1. IZGLED UŽEG I ŠIREG ZAVIČAJA; RELJEFNA OBILJEŽJA</p> <p>3.1.1. UMANJENO PREDSTAVLJANJE PREDMETA I UDALJENOSTI</p>	<ul style="list-style-type: none"> - Znaju posmatrati reljefna obilježja užeg zavičaja i izraditi jednostavan reljef; - Razumiju omjer 1:10, znaju izraditi plan učionice i znaju se snalaziti na planu. 	<ul style="list-style-type: none"> - Percipiraju prostor i skiciraju ga; - Raspoznaju geografske karte; Raspoznaju reljef prema konfiguraciji tla; - Predstavljaju geografske elemente na geografskoj karti; - Prepoznaju kartu užeg zavičaja; - Izrađuju najjednostavnije geografske karte; - Umanjeno predstavljaju predmete i udaljenosti; - Izrađuju tlocrt učionice. 	<ul style="list-style-type: none"> - Pozitivan stav o geografskoj karti i njenom doprinosu u razvoju nauke; Svjesnost o mogućnosti umanje noga predstavljanja objekata i udaljenosti u prirodi. 	<ul style="list-style-type: none"> - Izrada skica; - Mjerenje, umanjeno predstavljanje predmeta i udaljenosti. 	<ul style="list-style-type: none"> -Pripremanje, organizacija i realizacija nastave; - Praćeni napretka učenika i procjena postignuća.
<p>3.1.2. SKICA OKOLINE ŠKOLE</p>	<ul style="list-style-type: none"> - Imaju osnovna znanja o izradi skice i znaju uraditi skicu školske okoline; - Učenicise znaju služiti različitim materijalima i tehnikama za izradu najjednostavnijih geografskih karta. 	<ul style="list-style-type: none"> - Izrađuju skicu bliže okoline škole. 	<ul style="list-style-type: none"> - Pozitivan stav prema učenju i izvršavanju zadataka, te pozitivan stav prema nauci. 	<ul style="list-style-type: none"> - Izrada skice školske okoline. 	<ul style="list-style-type: none"> - Priprema materijala za izradu skice; - Izrada skice (de monstriranje).

<p>3.1.3. SNALAŽENJE NA GEOGRAFSKOJ KARTI</p>	<p>- Ispravno se orijentirati na geografskoj karti, (određuju strane svijeta)</p>	<p>- Bez većih poteškoća određuju strane svijeta na geografskoj karti; - Prepoznaju osnovne kartografske znake.</p>	<p>- Snažaze se na geografskoj karti, određuju strane svijeta, prepoznaju kartografske karte.</p>	<p>- Određivanje strana svijeta na geografskoj karti.</p>	<p>- Osmišljavanje priprema, realiziranje programskih sadržaja.</p>
<p>4. DRUŠTVO</p> <p>4.1. MOJA DOMOVINA BOSNA I HERCEGOVINA</p> <p>4.2. PROŠLOST, SADAŠNJOST, BUDUĆNOST</p> <p>4.3. NASELJA U ŠIREM ZAVIČAJU</p>	<p>- Znaju granice Bosne i Hercegovine i prepoznaju državna obilježja Bosne i Hercegovine;</p> <p>- Razumiju pojam prošlosti, sadašnjosti i budućnosti, imaju osnovna znanja za izradu trake vremena;</p> <p>- Imaju osnovna znanja o naseljima u užem i širem zavičaju i uočavaju ih na geografskoj karti;</p> <p>- Razlikuju grad i selo, znaju tipove sela, razumiju život u gradu i na selu;</p> <p>- Razumiju kulturu življenja i imaju osnovna znanja o očuvanju životne sredine.</p>	<p>- Prepoznaju državna obilježja; grb, zastavu, himnu;</p> <p>- Određuju događaje iz prošlosti, sadašnjosti, planiraju budućnost;</p> <p>- Razlikuju privredne objekte i imenuju ih;</p> <p>- Razlikuju različite grane privrede.</p>	<p>- Pozitivan stav o Bosni i Hercegovini kao domovini;</p> <p>- Izgrađen pozitivan stav o prošlosti;</p> <p>- Pravilno ponašanje;</p> <p>- Ispravna predstava o budućnosti;</p> <p>- Ponaša se u skladu sa prilikama u kojima se nalazi; Cijeni urbanu i ruralnu sredinu pozitivno.</p>	<p>- Izrada državnih obilježja; grba i zastave;</p> <p>- Sakupljanje slika i tekstova koji govore o našoj domovini;</p> <p>- Izrada panoa;</p> <p>- Razgovor, zaključivanje, računanje sa jedinicama za vrijeme;</p> <p>- Izrada trake vremena;</p> <p>- Posjeta selu – gradu;</p> <p>- Posmatranje, ilustriranje.</p>	<p>- Razvijanje ljubavi prema domovini;</p> <p>- Priprema materijala i vizuelnih sredstava za rad;</p> <p>- Pomoć učenicima u samostalnom radu;</p> <p>- Priprema materijala, interakcijskih igrica, pomoć učenicima u samostalnom i grupnom radu;</p> <p>- Priprema i realizacija posjete selu – gradu.</p>
<p>4.4. PRIVREDA U UŽEM ZAVIČAJU</p>	<p>- Učenic/ce imaju znanja o poljoprivredi, ratarstvu, voćarstvu, vinogradarstvu, uzgoju ljekovitog bilja, uzgoju industrijskih i kmnih biljaka;</p> <p>- Imaju znanja o stočarstvu u užem zavičaju, lovu i ribolovu;</p> <p>- Znaju nabrojati tvornice (fabrike) i rudnike u užem zavičaju.</p>	<p>- Razlikuju privredne objekte i imenuju ih;</p> <p>- Razlikuje različite grane privrede.</p>	<p>- Cijeni privredu u zavičaju i ima izgrađen stav o značaju privrede za razvoj društva uopće.</p>	<p>- Posjete, posmatranje, razgovor, zaključivanje.</p>	<p>- Organizacija nastave van učionice.</p>
<p>4.5. SAOBRAĆAJ U ŠIREM ZAVIČAJU</p>	<p>- Razlikuju vrste saobraćaja i saobraćajnih sredstava;</p> <p>- Razumiju učešće djece u saobraćaju na putu od kuće do škole, imaju znanja o saobraćajnoj povezanosti naselja u užem i širem zavičaju i to uočavaju na geografskoj karti;</p> <p>- Pravilno se kreću putevima u naselju i van naselja;</p>	<p>- Sposobni su kretati se putem u naselju i van naselja, odnosno putem koji ima trotocir i putem koji to nema;</p> <p>- Koriste javni prijevoz, prepoznaju saobraćajna sredstva.</p>	<p>- U saobraćaju se ponaša u skladu sa propisima.</p>	<p>- Učešće u saobraćaju u različitim situacijama;</p> <p>- Učešće u saobraćajnim simulacijskim igrama.</p>	<p>- Osmišljavanje interakcijskih saobraćajnih igrica;</p> <p>- Saobraćajne vježbe van učionice.</p>

4.6. PRAZNICI	<ul style="list-style-type: none"> - Znaju nabrojati vrste praznika (državni, vjerski, školski); - Pripremaju i slave praznike u lokalnoj zajednici. 	<ul style="list-style-type: none"> - Razlikuju vrste praznika. 	<ul style="list-style-type: none"> - Slavi državne i druge praznike i ima pozitivan stav o praznicima. 	<ul style="list-style-type: none"> - Učešće u aktivnostima na obilježavanju praznika; - Upućivanje čestitki; - Organiziranje proslave rođendana. 	<ul style="list-style-type: none"> - Učešće u pripremi organizaciji proslave praznika.
5. HIGIJENA 5.1. LIČNA HIGIJENA	<ul style="list-style-type: none"> - Učenici/ce posjeduju znanja o jutarnjoj, dnevnoj, noćnoj i sedmičnoj higijeni; - Znaju nabrojati i koristiti sredstva za održavanje lične higijene, znaju da nečistoća izaziva zarazne bolesti; - Znaju koje su najčešće bolesti školske djece i kako se čuva zdravlje. 	<ul style="list-style-type: none"> - Održavaju ličnu čistoću i čistoću životnog prostora. 	<ul style="list-style-type: none"> - Pozitivan stav o ličnoj higijeni; - Održava ličnu čistoću samostalno ili uz manju pomoć odraslih. 	<ul style="list-style-type: none"> - Samostalno održavanje lične čistoće. 	<ul style="list-style-type: none"> - Stvaranje preduvjeta za održavanje lične čistoće u školi.
5.2. HIGIJENA I KULTURA STANOVANJA	<ul style="list-style-type: none"> - Znaju održavati čistoću u stambenom prostora i okoline; - Poštuju kućni red. 	<ul style="list-style-type: none"> - Održavaju higijenu stambenog prostora; - Ispravno upotrebljavaju zajedničke prostorije u stanu i stambenoj zgradi. 	<ul style="list-style-type: none"> - Pozitivan stav o čistoći stanovanja; - Ponaša se u skladu sa kućnim redom, ima izgrađene pozitivne stavove o kulturi stanovanja. 	<ul style="list-style-type: none"> - Održavanje čistoće stambenog prostora, čistoće zgrade (okoline kuće); - Ponašanje u skladu sa kućnim redom. 	<ul style="list-style-type: none"> - Saradnja sa drugim učenicima, lokalnom zajednicom, kućnim savjetima.
6. ZDRAVLJE 6.1. ZDRAVSTVENE USTANOVE	<ul style="list-style-type: none"> - Razlikuju zdravstvene ustanove (ambulanta, dom zdravlja, poliklinika, bolnica); - Znaju da je neophodna redovna posjeta zdravstvenim ustanovama. 	<ul style="list-style-type: none"> - Čuvaju vlastito zdravlje; - Prepoznaju zdravstvene ustanove i oznake na zdravstvenim ustanovama. 	<ul style="list-style-type: none"> - Redovno ide u posjetu zdravstvenim ustanovama radi kontrole i očuvanja zdravlja. 	<ul style="list-style-type: none"> - Posjeta zdravstvenim ustanovama; - Razgovor sa zdravstvenim radnicima. 	<ul style="list-style-type: none"> - Priprema i organizacija posjeta zdravstvenim ustanovama.
6.3. ZDRAVA ISHRANA	<ul style="list-style-type: none"> - Posjeduju znanja o hrani biljnog i životinjskog porijekla, (raznovrsnost hrane); - Razumiju značaj ishrane ljudi. 	<ul style="list-style-type: none"> - Upotrebljavaju zdravu hranu; - Samostalno postavljaju sto i pospremaju ga poslije objeda; - Razlikuju zdravu od nezdrave hrane. 	<ul style="list-style-type: none"> - U ishrani koristi samo zdravu hranu. 	<ul style="list-style-type: none"> - Odabir i upotreba zdrave hrane; - Sačinjavanje dnevnog jelovnika; - Postavljanje i pospremanje stola. 	<ul style="list-style-type: none"> - Prikupljanje određenih količina zdrave hrane, njena priprema i konzumiranje.
6.4. DUHAN, ALKOHOL I DROGA	<ul style="list-style-type: none"> - Znaju da su duhan, alkohol i droga štetni za ljudsko zdravlje. 	<ul style="list-style-type: none"> - Prepoznaju lica u alkoholiziranom stanju. 	<ul style="list-style-type: none"> - Svjestan je štetnosti duhana, alkohola i droge i na to upozorava druge. 	<ul style="list-style-type: none"> - Posmatranje, zaključivanje; - Izrada panoa. 	<ul style="list-style-type: none"> - Omogućavanje posmatranja, prikupljanje materijala, pomoć učenicima u samostalnom i grupnom radu.
6.5. ZDRAV OKOLIŠ 6.5.1. Zaštita i čuvanje okoline 6.5.2. Otpad- kako otpad može biti koristan 6.5.3. Postupanje sa otpadom u školi	<ul style="list-style-type: none"> - Znaju čuvati okoliš, - Znaju prepoznati znak za reciklažu na ambalaži; - Znaju razvrstati otpad i odložiti ga na za to predviđeno mjesto. 	<ul style="list-style-type: none"> - Čuvaju zdrav okoliš; - Prepoznaju znak za reciklažu na ambalaži; - Razvrstavaju otpad i odlažu ga na za to predviđeno mjesto. 	<ul style="list-style-type: none"> - Pozitivan stav o zdravom okolišu; - Ponašanje u skladu sa zdravim okolišem. 	<ul style="list-style-type: none"> - Aktivno učešće u ekološkim aktivnostima odjeljenja, škole, zajednice. 	<ul style="list-style-type: none"> - Organizacija akcija očuvanja zdravog okoliša.

Muzička/glazbena kultura
(2 časa sedmično, 70 časova godišnje)

CILJEVI I REZULTATI ODGOJNO-OBRAZOVNOG RADA

PODRUČJA UČENJA	CILJEVI	OČEKIVANI REZULTATI / ISHODI UČENJA
ZNANJE	<p>Sticanje znanja o:</p> <ul style="list-style-type: none"> - Daljnjem radu na artikulaciji i intonaciji; - Odgovarajućoj upotrebi gradacije u tempu (spor, umjeren, brz) i dinamici (p, mf, f); od soliste do hora/zbora; - Odgovarajućoj upotrebi Orffovih muzičkih instrumenata uz pjevanje; - Upoznavanju informativno orkestarskih instrumenata po grupama (gudački, duhački drveni i limeni, udaraljke); - Samostalnom sviranju na melodijskim instrumentima (metalofon, ksilofon, blok flauta, melodika); - Sviranju kao pratnji pjevanju, izvođenje ritma brojalice, sviranje na osnovu partitura u slikama (sa simbolima); - Prepoznavanju odnosa po visini, trajanju, boji, dinamici i tempu; - Izražavanju ritma, tempa i dinamike pokretom i plesom, - Prepoznavanju i svjesnom izvođenju mjeru (2, 3 i 4-dijelnu-dobnu) i ritam brojalica; - Upoznaje polovinku, cijelu notu i odgovarajuće pauze i razlikuje ih od četvrtinke i osminke kroz grafički prikaz i notni zapis. 	<p>Učenici bi trebali imati znanje i razumijevanje:</p> <ul style="list-style-type: none"> - Da zajedničko muziciranje treba vježbati i da lijepog muziciranja u horu nema bez tačnog pjevanja i uklapanja svakog poje dinaca; - Uočava i obrazlaže razlike između zvukova određene visine i adekvatno ih koristi u improvizaciji; - Da je sviranje na instrumentima potrebno vježbati da bi muziciranje u orkestru bilo skladno; - Da svaki instrument ima značajno mjesto u orkestru i da su odnosi među njima u sviranju i igri različiti; - O značaju i potrebi muzike u životu; - Poznaje i razumije osnovne muzičke pojmove (melodija, ritam, tempo dinamika...); - Razlikuje i pokazuje da razumije trajanje nota i odgovarajućih pauza (polovinke i cijele note, u odnosu na četvrtinke i osminke);
SPOSOBNOSTI I VJEŠTINE	<p>Razvijanje muzičke sposobnosti i vještine:</p> <ul style="list-style-type: none"> - Uočavanja, saopćavanja i bilježenja razlika u grafičkom i/ili notnom zapisu; - Kvalitetne interpretacije i prezentacije muziciranja; - Memoriranja muzičkih djela; - Vrlo aktivne muzičke interakcije sa okruženjem (kroz pjevanje i sviranje, brojalice, muzičke igre, narodna kola, muzičko-scenske igre i improvizaciju); - Samostalnog eksperimentiranja, u paru i kroz timski rad-komunikaciju; - Sistematiziranja muzičkih znanja, samostalno i/ili u grupi; - Korištenja znanja u osmišljavanju ideja za kreativno ispoljavanje; - Predviđanja rezultata u improvizaciji; - Izražavanje doživljaja djela likovno, literarno i pokretom. 	<ul style="list-style-type: none"> - Adekvatno koristiti prethodna muzička iskustva i muzičke termine; - Postavljati pitanja kad se nađe pred novim muzičkim zadatkom; - Primjenjivati određene kriterije za izvođenje i/ili procjenu slušanog djela, improvizaciju; - Slobodnije iznositi svoje mišljenje i ideje i praviti poređenja ostvarenog; - Primjenjuje pravila muzičke igre, - Ispravlja svoje i ukazuje na greške drugih u muziciranju, - Samostalnije i originalnije improvizirati na instrumentima;
VRIJEDNOSTI, STAVOVI, PONAŠANJE	<p>Razvijanje pozitivnih vrijednosti i stavova:</p> <ul style="list-style-type: none"> - Prema sebi kao pjevaču i sviraču, a u odnosu na druge, - Muziciranje u grupi, razrednom horu i orkestru; - O značaju muzike u životu i potrebi učenja muziciranja kao cjelovitnom procesu; - Sve snažnije ispoljavanje dječije emocionalne i estetske osjetljivosti na kvalitet muzike; - Ispoljavanje intenzivne želje za bavljenjem muzikom; - Ispoljavanje interesa i ljubavi prema sadržajima muzičke baštine BiH; - Ispoljavanje pozitivnog odnosa prema djeci koja su članovi muzičke sekcije; - Pokazivanje posebnog zanimanja za djecu koja idu u muzičku školu; - Razvijanje trajnih interesa i ljubavi prema muzici kako bi ona postala trajna potreba djece. 	<ul style="list-style-type: none"> - Sve veće samopouzdanje u pjevanju; - Odgovornost za kvalitet muziciranja iskazuje riječima i zalaganjem; - Korigira sebe i druge u skupnom muziciranju (horu/zboru, orkestru); - Pokazuje da shvata i razlikuje kvalitet interpretacije; - Najkvalitetnije izvođenje nagrađuje aplauzom; - Poštuje i cijeni mišljenja i stavove drugih; - Uviđa i objašnjava ulogu muzike u životu; - Često traži da sluša muziku i/ili pjeva sam i sa drugom djecom, što ukazuje na rast ove potrebe učenika; - Sa zadovoljstvom se uključuje i daje sve samostalniji doprinos u interakciji (projekti, koncerti, jubileji); - Iskazuje sve veću želju i potrebu za posjećivanjem koncerata; - Uključuje se u muzičke sekcije.

STRUKTURA SADRŽAJA

- I PJEVANJE I SVIRANJE
- II MUZIČKE/GLAZBENE IGRE
- III BROJALICE
- IV SLUŠANJE MUZIKE
- V DJEČIJE STVARALAŠTVO

DIDAKTIČKO-METODIČKE NAPOMENE

U III razredu nadalje raditi na ostvarivanju postavljenih muzičko odgojno-obrazovnih ciljeva kroz navedene programske sadržaje, polazeći od nivoa postignuća svakog pojedinog učenika.

Pjevanjem i sviranjem treba obraditi najmanje **15 pjesama** u toku školske godine. Predložene pjesme odgovaraju opsegu dječijeg glasa, a po sadržaju i značenju zanimljive su i bliske djeci u III razredu. Nakon doživljaja pjesme u izvođenju nastavnika ili sa CD-a, djeca je uče pjevajući uz nastavnika u cjelosti, odnosno po kiticama, uz pratnju melodijskog instrumenta (klavir, sintisajzer, gitara). Praćenjem i analizom notnog zapisa u udžbeniku, učenici će (osim četvrtinke i osminke u II razredu) upoznati i polovinku i cijelu notu i odgovarajuće pauze, biti sposobni prepoznati i izvoditi mjeru (2, 3 i 4-dobnu) tempo i dinamiku (tri oznake), te pjesmu tačno interpretirati. Kreativnost u ovoj području očitovat će se učešćem u izradi pratnje i aranžmana, te sviranju na Orffovim ritmičkim i melodijskim instrumentima.

U toku školske godine učenici treba da nauče najmanje **10 muzičkih igara** koje uključuju pokret. Pjesme i u ovom razredu imaju različit sadržaj koji, između ostaloga, podržava život u prirodi i razne radove, tradicionalne narodne običaje i drugo. Igre i narodna kola, pomažu i tjelesnom odgoju i upoznavanju narodne muzičke tradicije, jer se sastoje iz osnovnih pokreta: hodanje, poskakivanje s plesnim elementima, te raznih kretnji ruku, pljeskanje, tapkanje, okreta. U takvim slučajevima, koreografije okretnih igara i narodnih kola iz različitih krajeva svih naroda i narodnosti, mogu imati utvrđene figure i kretnje.

U trećem razredu treba naučiti **12 brojalica** što je nešto manje nego u prethodnoj godini. Brojalice, koje su dječija igra, a istovremeno i dječije tradicionalno stvaralaštvo, imaju u ovom razredu veoma različit sadržaj, složeniji ritam i metriku, pa su u razvoju muzikalnosti djeteta ove dobi od iznimnoga značaja. Nastavnik u trećem razredu treba posvetiti posebnu pažnju organiziranju maštovitih načina njihove interpretacije sa i bez sviranja na instrumentima, poštujući i dječije prijedloge jer je ona dio njihove drage svakodnevne igre.

Slušanje pruža obilje mogućnosti za upoznavanje muzičke umjetnosti i muzičke literature. Zato u III razredu treba upoznati **najmanje 15 kompozicija**, sa težištem na umjetničko-doživljajnoj komponenti, sa ciljem da pozitivni interesi i stavovi prema muzičkim vrijednostima budu sve jasnije izraženi. Nakon doživljaja muzike, usvajanje muzičkih pojmova koji su apstraktni djeci ovog uzrasta, treba se odvijati postupno i nenametljivo, bez pretjeranog opterećenja muzičkom terminologijom. Slušanjem treba upoznati informativno orkestarske instrumente po grupama. I nadalje poticati djecu da svoje zapažanje i doživljaje izraze opisno ili likovno, kao i pokretom jer se time podstiče njihova kreativnost.

U oblasti **dječijeg stvaralaštva** učenike treba uputiti na samostalnije praćenje pjevanja, sigurniju i slobodniju individualnu improvizaciju, komunikaciju putem dijaloga: u paru, te grupnu i kolektivnu. Poticati i pratiti nivo učešća u muziciranju: po zadatku, samoinicijativno, sve češće i sa zadovoljstvom i sve većim interesom. Poticati djecu da izmišljaju priče ili naslikaju seriju slika koje će sami

samoinicijativno i mnogo samostalnije uz pomoć instrumenata «oživjeti». U III razredu moguće je uraditi nekoliko muzičkih dramatizacija, uz korištenje Orffovog dječijeg instrumentarija, priručnih i improvizovanih instrumenata, sa naglaskom na originalnost i raznovrsnost dječijih rješenja.

U središtu nastavnikovog interesa treba da bude korigiranje i otklanjanje problema koje dijete ima, razvoj opsega dječijeg glasa, poboljšanje kvaliteta pjevanja, tačnosti intonacije i opsega muzičke memorije. Treba nadalje raditi na razvoju osjećaja za ritam i metrike kroz brojalice i muzičke igre, na upoznavanju notnih znakova kroz svjesno pronalaženje razlika u trajanjima prikazanim u notnom zapisu. Učiti i poticati djecu da sa sve većom tačnošću zapažaju i određuju tempo, dinamiku, formu kompozicije, izvođače i sastave, muzičke instrumente orkestra po grupama, vrste glasova u horu. Razlike među učenicima bit će u skladu s razlikama u samom startu i dinamici napredovanja u usvajanju znanja i vještina, te razvoju muzičkih sposobnosti u toku godine. Muzički sadržaji u sebi imaju sve elemente koji prirodno pomažu i podržavaju savlađivanje i ostalih sadržaja ovog razreda, pa je i korelacija sa drugim predmetima sasvim prirodna.

RAZRADA SADRŽAJA (TABELA)

SADRŽAJ	ZNANJE I RAZUMIJEVANJE	SPOSOBNOSTI	VRIJEDNOSTI, STAVOVI, PONAŠANJE	AKTIVNOST UČENIKA	AKTIVNOSTI NASTAVNIKA
					ORGANIZACIJA I METODE NASTAVE I UČENJA, OCJENJIVANJE
<p>IPJEVANJE I SVIRANJE Izbor: 1. Maestral (Josip Stamac) 2. Vrste kiše (Damir Pjanić) 3. prolječna pjesma (Staniša Korunović) 4. Šala, šalica (Ajka Kolaković) 5. Svemirac (Refik Hodžić) 6. Zaplovi barka (kanon) (Zlatko Grgošević) 7. Zekini jadi (Alfi Kabiljo) 8. Trčimo za suncem (Refik Hodžić-stihovi Nasha Kapidžić-Hadžić) 9. Igrajmo se svi (Melisa Salihović-Ibrahimbegović) 10. Reci Bosno ljubavi (Asim Horozić) 11. Tri ciklame (Refik Hodžić-stihovi Nasha Kapidžić-Hadžić) 12. Čestitka majčici (Josip Kaplan) 13. Kad se male nuke slože (Arisen Dedić) 14. Kšobran za dvoje (Đelo Jusić) 15. Želim (Nino Pršeš, stihovi Sanela Pršeš) 16. Zelen lišće goru kiti, narodna 17. Kad ja podoh na Bentbašu, narodna 18. Majka Smaju pod đulom rodila (Mostar)-uspavanka 19. Spavaj, zlato, san te prevario (Kozarac) 20. Kad se male nuke slože (Zagrebački mališani) 21. Šaputanje (Nikola Hercigonja) 22. Čemu služe roditelji 23. Razgranala granajorgovana 24. Vršnjica rod rodila 25. Kiša pada trava maste 26. Čestitka majčica (Franjo Barić, Robert Grubišić i Josip Kaplan)</p>	<p>-Ima veliki fond pjesmica, brojalica i muzičkih igara; -Prihvata korekcije i poštuje pravila pjevanja (intonacija, artikulacija, dikcija) koja dovode do kvalitetnijeg skupnog muziciranja; -Raspoznaje pojedine muzičke znakove u notnom zaписu (dinamika, tempo) note i pauze po trajanju; -Razlikuje i pronalazi osminke, četvrtinke i upoređuje ih sa polovinkama i cijelim notama i njihovim pauzama; -Imenuje i korigira greške u pjevanju i sviranju; -Pozna je i objašnjava oznake za dinamiku (p, mf, f) i koristi ih u igri; -Pronalazi i objašnjava tri oznake za tempo (spor, umjeren, brz); -Prihvata korekcije i shvata njihovu svrhu -kvalitet muziciranja u razredu; -Samostalnije pjeva i svira Orffove instrumente i ima više povjerenja u sebe.</p>	<p>-Razvija osjet za mjeru (dvo, tro i četverodjelnu), tezu i arzu, ritam (duga i kratke slogove), tempo i dinamiku; -Upoređuje i koriguje vlastito pjevanje i sviranje u odnosu na druge; -Samostalno snalaženje i istraživanje u sviranju kao pratnji pjesmi; -Kad osjeti da mu treba traži, prihvata i pruža pomoć, te surađuje sa drugima; -Zna mogućnosti i adekvatno koristi Orffove instrumente i kombinira ih sa priručnim; -Muzicira samoinicijativno i bez podsticaja; -Pokazuje visok nivo spretnosti u sviranju i improviziranju.</p>	<p>-Vidljivo se trudi da svoje muziciranje usaglasa sa grupom i kolektivom; -Često pjeva i svira jer uviđa da treba vježbati ako se želi postići kvalitet; -Procjenjuje sebe u odnosu na druge; -Ima pozitivnu sliku i razvija svijest o značaju svakog pojedinca u horu; -Jasna mu je potreba uklapanja svog glasa u hor/zbor da doprinese boljem zvučanju; -Svjesno obavlja muzičke zadatke, razumije obaveze i potrebu ispunjavanja (kao pojedinac ili dio grupe); -Čuva i održava instrumente i pokazuje pozitivne stavove i vrijednosti prema muzici.</p>	<p>-Redovno učestuje u pjevanju i sviranju: nastava, priredbe, izleti, kuća; -Komunikacija i interakcija u muziciranju (improvizaciji); -Ponašanje u skladu sa pravilima muzičke igre; -Stalna briga i čuvanje školskih muzičkih instrumenata; -Samostalna izrada vlastitih improvizovanih instrumenata; -Upotreba instrumenata u skladu sa zadacima pjesme; -Pokazuje da muziku doživljava i cijeni kroz svoje ponašanje i učestalo muziciranje.</p>	<p>-Planira i osmišljava muzičke igre kao podsticaj za učenje; -Organizira pjevanje i sviranje u interakciji i učenje u školi, u porodici; -Stalno komunicira sa djecom i upućuje ih na izvore znanja; -Nenametljivo rukovodi sa aktivnostima i motivira rad učenika; -Aktivnim uključanjem u zajednički rad pomaže djeci u kolektivnom, grupnom i individualnom muziciranju; -Prati i procjenjuje njihova individualna postignuća, u poređenju sa rezultatima u drugom razredu.</p>

<p>IIMUZICKE IGRE</p> <p>Izbor:</p> <ol style="list-style-type: none"> 1. Brzovjav (telegram) 2. Golubovi 3. Izgubljeno pile (VI. Tomerlin) 4. Ljetna pjesma 5. Grličica proso brala, narodna za zabavljanje 6. I mi znamo svirati (G. Odžak, Kupres) 7. Dvi se babe vozale (Guča Gora-Travnik) 8. Poskakuša, (Centralna Bosna) 9. Roma (Polog i okolica Mostara) narodno kolo 10. Treskavica okolo (Sarajevo i okolica), narodno kolo 11. U ovom dvoru bijelom (Livno) 12. Razbolje se lisica (Minja i Lidija) 13. Padaju, padaju s neba bijele zvijezde (hor Kolibri) 	<ul style="list-style-type: none"> - Pokretom prati ritam pjesmice odnosno izvodi zadatu koreografiju; - Primjenjuje ranije znanje na novu igru; - Pamti i imenuje pojedine pjesme, igre i kola; - Ispravno primjenjuje pravila muzičke igre; - Pravilno izvodi igru odnosno kolo; - Prepoznaje pojedine tradicionalne nošnje. 	<ul style="list-style-type: none"> - Sigurno i samostalno pjeva i igra - Pokretima opisuje događaje u prirodi (život u prirodi, radovi, narodni običaji); - Izvodi zadane pokrete bez pomoći - Predlaže i nove pokrete koji su adekvatni; - Mnogo samostalnije igra u kolu i usvaja ih sa više sigurnosti; - Samostalnije izražava kretnjama ono što muzika sugerise; - Veći osjećaj za mjeru, ritam i izražavanje kroz muzičko djelo. 	<ul style="list-style-type: none"> - Shvatanje značaja pokreta u plesu i kolu; - Razvijanje svijesti o kolima kao tradicionalnom muzičkom stvaralaštvu BiH sa utvrđenim pravilima (koreografija); - Podsticanje kreativnosti igrom, pokretom i pjevanjem; - Slobodno organizovano kretanje u prostoru; - Razvijanje svijesti o kulturi ponašanja na koncertima i nastupima folklornih ansambala. 	<ul style="list-style-type: none"> - Odabiranje prikladne igre u učionici; - Predlaganje muzičke igre za priredbe; - Praktičan rad: zajedničko i pojedinačno izvođenje pokreta uz pjevanje, na raznim mjestima (u razredu, u dvorištu, vrtu, na izletu); - Uključuje u modeliranje narodnih nošnji (prema originalu ili slikama); - Izrađuje nošnje od različitih materijala u učionici; - Crtanje (slikanje) narodnih nošnji; - Rasprave o ponašanju u situacijama na koncertu; - Učlanjenje u ritmičku i/ili folklornu sekciju. 	<ul style="list-style-type: none"> - Posmatra i prati učenika u radu; - Osmišljava, priprema i organizira igre posebno tradicionalne u učionici; - Vodi aktivnosti, demonstrira i usmjerava u pravcu interesa i mogućnosti djece; - Stimulise ih i direktnim učesćem u igrama i kolu; - Upućuje, pomaže, pokazuje simulacije na kompjuteru; - Saraduje sa roditeljima i uključuje ih u rad; - Organizira praktične vježbe i odlazak na probu u KUD.
<p>III BROJALICE</p> <p>Izbor:</p> <ol style="list-style-type: none"> 1. En, den, dore 2. Patka patku pojela 3. Kiša, kiša 4. Jabučice crvena 5. Tike, tike tačke 6. Jedna mačka živa 7. Jedna kola žuta 8. Hajd izadi medvjede 9. Boc, boc iglicama 10. Mijau, mijau, mačka 11. Ide kolo naokolo 12. Jedan do dan, dimi, disi (Sarajevo) 13. Pipalica pipa (Jezero-Jajce) 	<ul style="list-style-type: none"> - Razumije i izvodi brojalicu prema zadatku precizno i tačno; - Izvodi odgovarajuće pokrete u mjeri i ritmu na razne načine; - Svira pravilno ritam na ritmičkom instrumentu po uzoru i na osnovu vlastitih ideja; - Pokreti su precizni i tačni; - Po sjećanju izvodi veći broj ranije obrađenih brojlica; - Izgovaranjem i gledanjem u notni zapis određuje duge i kratke note (slogove teksta); - Ima veći fond djela koja prepoznaje prilikom slušanja. 	<ul style="list-style-type: none"> - Prema slogovima riječi brojalice, upoređuje note i trajanja; - Uočava sličnosti i razlike, kroz posmatranje i razgovor; - Prepoznavanje ranije naučene brojalice na osnovu ritma bez teksta (zagonetka); - Tačno izvodi mjeru i ritam skandiranjem, odbrojavanjem rukom, koračanjem u koloni; - Samostalno izvodi ritam sviranjem na instrumentima - Pograva se s brojalicom, predlaže i izvodi pratnju, kombinira instrumente. 	<ul style="list-style-type: none"> - Pozitivno vrednuje brojalicu kao maštovitu igru i komunikaciju, koja razvija osjećaj pripadnosti grupi; - Pamti i donosi u razred nove brojalice i izmišlja nove zajedničke igre; - Uključuje se u izvođenje sa vidnim zadovoljstvom i raduje novim iskustvima; - Uči druge izvođenju ritma na instrumentima - Kroz kreativne načine ritmičkog izražavanja jača samosvijest; - Shvata da je orkestar - muzički uređena zajednica koja svira prema pravilima i znaku dirigenta. 	<ul style="list-style-type: none"> - Pronalaženje i zapisivanje brojlica, sortiranje i izvođenje zaključaka; - Dopunjavanje zidnog panoa novim zapisima; - Izvođenje zapisa na originalnim i napravljenim instrumentima; - Dopunjavanje razredne izložbeno-stalna postavka; - Osmišljava maštovite igre sa dječijim instrumentima; - Crtanje i fotografisanje instrumenata-doprinos prezentaciji. 	<ul style="list-style-type: none"> - Pomaže, upućuje koordinira rad rukovodi po potrebi; - Osmišljava prigodne muzičke igre za interaktivno učenje; - Usmjerava aktivnosti učenika; - Pokazuje i demonstrira izvođenje i sviranje; - Procjenjuje interesovanja i napredak učenika; - Razvija kreativnost, dječije radne i kulturne navike.

<p>IV SLUŠANJE MUZIKE</p> <p>Izbor :</p> <ol style="list-style-type: none"> 1. Menuet (L. Bocherini) 2. Gle igre li krasne, iz opere «Čarobna frula» (W. A. Mozart) 3. Želja (F. Chopin) 4. Divlji jahač (R. Schumann) 5. Sanjarenje (R. Schumann) 6. Čežnja za proljećem (W. A. Mozart) 7. Ptičja tuga (L. v. Beethoven) 8. Proljeće (I stav) iz Četini godišnja doba, (A. Vivaldi) 9. Magamac i Pijanist iz Kamevala životinja (C. Saint –Saens) 10. Valcer cvijeca, iz baleta «Kreko Oraščić», (P. I. Čajkovski) 11. Bumberov let, odlomak iz opere «Baika o caru Salkanu », (N. R. Korsakov) 12. Zeko i potocić (Branko Mihaljević) 13. Da se pita dijete (Nino Pršeš, stihovi Sanela Pršeš) 14. Sa unukom Janom (A. Vdo Smailović) 15. Viteška (Milan Prebanda) 16. Vapci i stasila (Vlado Milošević) 17. Djevojka više iztanka grla, narodna, (Rešad Armutović -obrada za dvoglasni ženski hor) 18. Zeko i potocić (Zdenka Vučković) 19. Bosno moja (narodna) 20. Sarajevo, ljubav i moja 	<ul style="list-style-type: none"> - Ima veći fond djela koja prepoznaje prilikom slušanja; - Prepoznaje i saopštava ime kompozitora; - Prepoznaje orkestarske instrumente po grupama (gudački, duhački drveni i limeni, udaraljke); - Razlikuje izvođačke sastave (orkestar, solista, hor, horski glasovi, dječji hor); - Prepoznaje instrumente predstavnike grupa (flauta, truba, violončelo, klarinet harfa, gitara, bubanj, doboš); - Prepoznaje vokalno, instrumentalno i vokalno-instrumentalno izvođenje; - Prepoznaje narodnu muziku tradiciju; - Poznaje i pamti imena bh. kompozitora. 	<ul style="list-style-type: none"> - Slušajući brzo pamti i pjevuši melodiju; - Tačno uočava, razlikuje, upoređuje, izvodi zaključke o slušanom djelu; - Brzo uočava i saopštava ime izvođača djela; - Samostalno određuje karakter kompozicije; - Tačno određuje jačinu (glasnoću), tempo i druge karakteristike djela; - Razlikuje i poznaje pojedine instrumente i vizuelno i auditivno; - Sposoban je za praćenje jednostavnog notnog zapisa i primjenu termina, (ritam, melodija, legato, staccato); - Prilikom slušanja muzike, posebno na koncertu, poštuje pravila ponašanja. 	<ul style="list-style-type: none"> - Izražava ugodnost i utiske o slušanom djelu; - Razgovora o osjećaju ugodnosti i opuštanja, - Često traži da se djelo ponovno sluša; - Komentariše osobine djela, saopštava zašto mu se dopada ili ne dopada; - Vidljivo pokazuje pozitivne navike i potrebu za muzikom; - Riječima i odnosom pokazuje da cijeni muziku, izvođače i kompozitore; - Traži da ih vidi uživo na koncertima; - Pokazuje kulturu ponašanja kad sluša izvođenje na koncertu; - Pjeskanjem drugarima na koncertu pokazuje pozitivno ponašanje prema djelima i muzičkim umjetnicima; - Pokazuje razvoj svijesti o značaju muzike u porodici, školi i okolini; - Razgovorom o muzici u okolini, ispoljava svoje stavove i potrebe za lijepim (auditivna ekologija). 	<ul style="list-style-type: none"> - Prikupljanje kaseti i CD- a sa djelima koja će se slušati u školi; - U knjigama i štampi pronalaze i prikupljaju slike kompozitora i muzičkih instrumenata (simfonijski orkestar); - Pronalaze i prikupljaju slike tradicionalnih narodnih instrumenata i nošnji naroda BiH; - Izrađuju zidne panoje sa tematskim sadržajima - Pronalaze i prikupljaju tradicionalne instrumente iz kraja gdje je škola; - Posjeta koncertima u osnovnoj muzičkoj školi; - Pravljenje zajedničke makete koncertnog podijuma; - Pravljenje preglednog panoa na koji se dodaju slike instrumenata koje su upoznali, što ih motivise na učenje - Posjeta najznačajnijim kulturnim objektima u mjestu. 	<ul style="list-style-type: none"> - Osmišljava i realizuje simulacione igre za djecu; - Priprema i vodi djecu kroz aktivnosti dijaloga i interakcije; - Pomoć učenicima u samostalnom i grupnom radu; - Osposobljava ih za uočavanje i bilježenje; - Upućuje i podstiče na prikupljanje materijala ; - Ukazuje na adekvatan način izrade preglednih zidnih kalendara sa terminima koncerta; - Planira termine za posjete kulturnim ustanova i bilježi ih na kalendaru; - Osmišljava i obavlja temeljitu pripremu učenika za izlaske iz škole i posjete koncertu i kulturnim ustanovama (ponašanje, oblačenje).
<p>V Dječje stvaralaštvo</p> <ul style="list-style-type: none"> - Izmišljanje melodija na zadani ili novi tekst; - Slobodnija improvizacija na Orffovim instrumentima; - Improvizacija pokreta u ritmu i plesu; - Plesna dramaturgija, - Literarno i /ili likovno izražavanje doživljaja muzike. - Osmišljavanje više novih muzičkih igrokaza; - Posjeta koncertu u mjestu. 	<ul style="list-style-type: none"> - Samostalno spontano dovrši započetu pjesmu pjevanjem ili sviranjem; - Samostalno istražuje instrument i na njemu improvizira ; - Pravi varijacije na zadanu temu - Spontano na muziku progovara pokretom, likovno ili literarno; - Na podsticaj ali i spontano daje svoje ideje za rad. 	<ul style="list-style-type: none"> - Samostalno smišlja, upoređuje, dodaje, mijenja; - Izražava razne ritmove iz života instrumentima - Pravi improvizaciju ritmičke pratnje pjesmi; - Stvara kombinacijom riječi, instrumenata, pokreta i likovnim izrazom; - Bez vanjskog podsticaja sam predlaže ideje i uključuje se u rad; - Predlaže instrumente za dočaravanje likova u igrokazu. 	<ul style="list-style-type: none"> - Željom za muziciranjem pokazuje pravilan odnos prema muzici; - Sigurnije i samostalnije praćenje pjevanja; - Saopštava interes i želju za njihovim kombiniranjem; - Slobodnija improvizacija kolektivna, grupna, u paru (dijalogom), individualna; - Učešće sa zadovoljstvom u muzičkim igrokazima svog razreda. 	<ul style="list-style-type: none"> - Pronalazenje priča i bajki čiji se likovi mogu muzikom „ozvučiti“; - Dogovaranje o improvizaciji koja omogućava ne verbalnu komunikaciju i socijalizaciju; - Izvođenje muzičkog igrokaza uz kombinaciju poedinaca - likova i kolektiva; - Komunikacija kroz muziku i kooperacija u radu. 	<ul style="list-style-type: none"> - Priprema, rukovodi i razvija interes učenika prema muzici i svojim odnosom i stavovima; - Planira aktivnosti i muzičke sadržaje u korelaciji sa ostalim umjetničkim i drugim odgojnim područjima; - Posjete koncertima, priredbama - saradnja sa lokalnom zajednicom; - Procjenjuje učenička postignuća, podstiče kreativnost.

Likovna kultura
(2 časa sedmično, 70 časova godišnje)

CILJEVI ODGOJNO-OBRAZOVNOG RADA

SADRŽAJI U CRTEŽU	LIKOVNE FORME	KREATIVAN CRTEŽ	KOMUNIKACIJA I OTVARANJE UČENIKA
<p>Za svaki navedeni sadržaj neophodno je da nastavnik formuliše:</p> <ol style="list-style-type: none"> Likovno područje Likovni element Likovni problem Likovno sredstvo Motiv Likovna forma <p>I Motivi, teme po sjećanju</p> <ul style="list-style-type: none"> - Doživljaji sa ljetnog raspusta; - Ja i moja porodica; - Izlet u prirodu; - Jesenje plodovi; - Vraćaju se laste, gniježda i ptice; - Praznici; - Zimske radosti; - Doček Nove godine; - Doživljaji sa zimskog raspusta; - Gradnja u mom gradu, selu ili naselju; - Prvi simboli proljeća; - Ptice selice se vraćaju; - Proljetni radovi u bašči i na njivi; - Saobraćajna nesreća na ulici. <p>II Sadržaji po direktnom posmatranju</p> <ul style="list-style-type: none"> - Klupe i stolice u mom razredu; - Od krokija jedne figure do kompozicije figura; - Jesenje lišće, otisak lista u tri boje; - Autoportret, slikanje; svoga lica po opis; - Otisak prstiju i dlana na papir, akvarel; - Frotiranje reljefnih predmeta: novčić, ključ, drvo... - Slikanje cvijeta za čestitku za 8. mart <p>III Sadržaji iz mašte:</p> <ul style="list-style-type: none"> - Japanska umjetnost savijanja papira, origami; - Igra linija i boja; - Igra trouglova; - Rošahove mrlje - 1001 boja crvenih, žutih i plavih tačkica; - Razlaganje boja, crvene, žute i plave linije; - Zamisljene životinje sa balonima; - Igre krugova u boji; - Šta sanjam i čega se plašim; <p>IV Prema tekstu ilustracija</p> <p>Nastavnik, po svom izboru, predlaže Rad prema tekstu- ilustracija prema važnijim objektima lokalne zajednice;</p> <ul style="list-style-type: none"> - Ilustracija crtanog filma; - Ilustracija lutkarske predstave; - Legenda o Arslanagića mostu; - Ilustracija tekstova o Starom mostu; - Ilustracija književnog teksta: bajke, priče, pjesme basne po izboru učitelja. <p>V Inspiracija iz umjetnosti</p> <ul style="list-style-type: none"> - Umjetnost mog zavičaja: Sarajevo, Mostar, Tuzla; - Kritsko-mikenska kultura; - Arhajska i klasična grčka umjetnost; - Helenistička umjetnost; - Etruska umjetnost; - Rimska umjetnost; - Ranokršćanska umjetnost; - Islamska umjetnost (Učenici ne memorišu, već gledaju likovna djela kao estetski čin). 	<ul style="list-style-type: none"> - Učenik spontano i iskustveno koristi likovne elemente i njihove regulatore; - Za raspored figura i predmeta u prostoru: gore i dole, lijevo i desno, ispred i iza, manje i veće; - Izmišlja ili se inspiriše iz prirode i umjetnosti; - Kompoziciju u „crtežu“ i prostoru ređa: horizontalno i vertikalno, koso i dijagonalno, kružno ili elipsasto; - Plastične prirodne oblike voća i povrća transformiše u plošnu sliku; - Svjetlost i boja iz prirode i umjetnosti bogati njegov kolorizam. - Dijete se izražava impresivno i ekspresivno, simboličko – intelektualno; - Svjesno linijom, bojom, plohom i volumenom gradi svoju kompoziciju, a podsvjesno izražava unutarnji treptaj, ritam, likovnu formu, «rukopis» i stil. 	<ul style="list-style-type: none"> - Ljepota forme raste s ljepotom sadržaja; - Ljepota se osjeća u subjektu i objektu, u prirodi i umjetnosti, djetetu i „crtežu“; - Ono šta nedostaje objektu, dijete dodaje u „crtežu“; - Učenički „crtež“ nastaje iz nagona za igrom kao živim doživljajem i zbiljom; - „Crtež“ je unutarnji život vanjskog oblika; - Njegova je moć da pobudi estetske emocije socijalnog karaktera. - U „crtežu“ je učenik i porodica; - Čulna iskustva pišu po duši djeteta na hiljadu načina dok ne proizvedu osjet i opažanje, a ova ideja i „crtež“; - Učenički „crtež“ nije oponašanje, već mijenjanje i stvaranje; - On izmišlja nove forme za stare sadržaje, što je čin kreacije; - Nasuprot kreativnom „crtežu“ je kliše i kič; Ako se odvoje kliširani i objektivni, iza njih isplivaju kreativni „crteži“, koje treba afirmisati. 	<ul style="list-style-type: none"> - Kada dječak baca kamen u vodu, diveći se krugovima koji se u vodi šire, kao je dno tvore vini u kojoj zadovoljava očiglednu sliku nečega što je njegovo, to bi trebala biti ideja vodilja ka otvaranju djeteta; - Kako dijete komunicira sa sadržajem i formom u crtežu, tako ono, u analizi „crteža“ komunicira sa učenicima u razredu; - Priča o onome šta se pojavljuje, otkriva asocijacije i likovnu formu pretače u verbalnu i obratno. - Dijete „crta“ i govori, „piše“ i briše, oduzima i dodaje; - Učenik se u „crtežu“ bori i troši, gubi i dobiva, tuguje i raduje se; - U tom procesu učenik zadovoljava svoju radoznalost i komunicira sa sobom i okolinom; - Dok se u verbalnoj priči tuga prikriva, u crtežu se ona otkriva; - Šira sadržajna, likovna, estetska i tehnička, te psihološko - sociološko - pedagoška analiza „crteža“ otkriva i otvara učenike, ono više nije «uvijen duh u sebi», već otvoren.

OČEKIVANI REZULTATI/SHODI UČENJA

Djeca otkrivaju jedan skriveni unutrašnji subjektivni doživljaj, svijet u sebi „crtežu” i umjetnosti.

I dalje je u trećem razredu učenički „crtež” subjektivan, ali je zato analiza „crteža” subjektivno-objektivna.

„Crtež” se analizom objektivizira, očekuje se objektivna analiza o tome šta je učenik nesvjesno ili svjesno iznosio u svom „crtežu».

Iako učenici upotrebljavaju sve boje, izražavaju se simboličkom bojom, što treba gajiti.

Sigurniji su u sadržajnoj, likovnoj, estetskoj i tehničkoj procjeni „crteža” i umjetnosti.

Učenici se sigurnije služe likovnim terminima: kolorizam, ritam, kompozicija, simetrija i asimetrija, ploha, volumen.

Znaju šta je original, kopija, ilustracija, šta je kliše, šta je objektivno, a šta subjektivno.

Služe se udžbenikom Likovne kulture u kojima su vidjeli i upoznali antičku umjetnost i ranog i srednjeg vijeka, lutkarsku umjetnost i populame crtane filmove *Walta Disneya*.

Razvija se likovna radoznalost.

Učenici su tražeći inspiraciju za svoj „crtež” nenametljivo vidjeli simboličku ili umjetnost „djetinjstva čovječanstva” i upoznali mit i legende, basne i bajke tog vremena.

Na isti način, učenici su upoznali i antičku umjetnost, Legende o Minosu, Dedalu i Ikaru, Vučici, Romulu i Remu...

Djelimično su „zakoračili” u antičku i religijske umjetnosti, domaće i svjetske umjetnosti ranog i srednjeg vijeka i svijeta, upoznali legende o Kozijoj ćupriji i Arslanagića mostu...

Znaju šta je kist, paleta, štafelaj, kopija, original, imitacija, ilustracija, inspiracija, šta je crtež u boji, plitki i duboki reljef, arhitektura, freska, mozaik, keramika, terakota i porculan, vitraž, spomenik, galerija, muzej, šta je domaća i svjetska likovna umjetnost ili baština.

IZVORI SADRŽAJA

Učenicima III razreda se nude široki vremenski sadržaji iz prošlosti, sadašnjosti i budućnosti; motivi, teme, ilustracije i inspiracije, po sjećanju, posmatranju, ilustracija teksta i inspiracije iz umjetnosti.

Sadržaj po sjećanju

Kada se dijete ne bi moglo sjetiti prošlosti, ne bi imalo iskustva. Rad po učeničkom sjećanju proizlazi iz bliskih i uzbudljivih događaja u kojima je dijete neposredno učestvovalo. Objektivni događaj, a zatim subjektivni doživljaj su vezani za igru uopće i rad u školi ili van nje. Dakle, prvo događaj, a zatim doživljaj i likovna interpretacija. Rad po sjećanju proističe iz činjenice da djeca i učenici do 9. godine života imaju naglašen doživljaj, transformišući ono šta se objektivno desilo. Transformišući događaj u estetsku ideju, tj. razmišljajući o tome šta se i kako se desilo. Sadržaj sjećanje kod učenika razvija pamćenje i mišljenje, bogati emocije i razvija likovne sposobnosti. Sjećanje se uzima iz daleke, ali češće iz bliske i neposredne prošlosti, o čemu učenici pričaju, prepiru se i svađaju, gdje su emotivno učestvovali.

„Crtež” po neposrednom posmatranju

Podrazumijeva direktno posmatranje prirode, života i rada. Ovaj rad je u suprotnosti sa tvrdnjom da učenici razredne nastave rade ono šta znaju, a ne ono šta vide, ali time mladi stiču naviku za posmatranje, ne da se kopira priroda, već da ona motiviše i inspiriše. Neka cvijet, jabuka, ptica ili bicikl stoje na dohvata ruke djeteta, da ono vidom, opipom i mirisom upozna karakteristiku i funkciju.

Po posmatranju se može raditi sve ono šta se može donijeti na nastavni čas. Na taj način će djeca izvornije upoznati psihičke i fizičke karakteristike i bolje će se likovno izraziti. Rad po neposrednom posmatranju kod učenika razvija ljubav prema prirodi i tehnici, sposobnost vizuelne percepcije, uočavanje lokalnih karakteristika volumena i proporcije, sjaj materijala, prozirnost, veličinu, oblik i zvuk, upoznaje temperaturu, miris i ukus, te mirovanje ili kretanje, a to znači da treba ići od percepcije do predstave, postavljanjem zaključaka da je jabuka dio biljke, da se razvija iz cvijeta, da je u njoj sjemenka, ta da sjemenka služi ta razmnožavanje jabuke. I ovdje, nakon objektivnog upoznavanja, slijedi, ne objektivna, već subjektivna likovna interpretacija.

Sadržaj iz mašte ili fantazije

Šta je mašta ili fantazija, te šta je podsvijest i simbol i kada se oni javljaju, šta su naše dileme?

Jedni smatraju da se u mašti radi o sadržaju, drugi misle da se tu radi o formi. Sigurnije je prihvatiti da je to spoj i jednog i drugog. „Ljepota forme raste s ljepotom sadržaja“. Savremeni estetičari i psiholozi u centar mašte stavljaju čin sna i podsvijest. Tome je blisko dječije „sanjarenje na javi“, kada djeca izmišljaju formu i sadržaj. Sadržaj sna sam po sebi može biti iz sadašnjosti, ali više iz prošlosti. Neki misle, kao i stari narodi i stari proroci kako je san, kao i telva u fildžanu, ono što proriče budućnost. Međutim i to bi, kao i gatanje u dlan, mogla biti mašta. Iz sna je nastala Bajka o Kiru, o Parisu u Trojanskom ratu... ali vratimo se mašti u „crtežu“, te simbolu i podsvijesti. Dok se u drugim sadržajima rješavaju likovni problemi i zadaci, u radu po mašti se preko likovne forme dolazi do skrivenih sadržaja. Tu «učitelji i učiteljice» direktno idu na teme: Šta sanjam, čega se plašim i šta me raduje. Sa druge strane crtežom se može polaziti i od apstraktnih linija i geometrijskih «slika» u kojima se naknadno traže neki podsvjesni sadržaji. Mašta je oblik dječijeg mišljenja. Sve što je dijete znalo pa zaboravilo, zatim se u snu ili na javi sjetilo, bi bila mašta.

Mašta i podsvijest može biti iz bliske, ali i iz daleke prošlosti. Kamion koji prolazi pored nas, koji gledamo i mislimo o njemu, koji odlazi i iza okuke se izgubi, istovremeno se gubi i u našoj svijesti i ide u podsvijest. Nikakav genije nije nikada sjeo s perom ili kistom u ruci i rekao, «sad ću izmisliti simbol», i zato simbol niko ne može riješiti. Ni djeca svjesno ne izmišljaju simbol, već ga nesvjesno unose, kao što se on javlja u snovima, jer se simboli događaju, a ne izmišljaju. Čak i «kolektivni religijski» simboli potiču iz iskonskih snova i stvaralačkih mašta. Ima ih individualnih i kolektivnih. Znak uvijek znači nešto manje, a simbol nešto više. U historiji umjetnosti se mašta ili fantazija predstavlja djelom Rusoa (Rousseau), «Carinika», *San* i navodi: „Ono što se dešava u začaranom svijetu nije potrebno objašnjavati, niti je ono moguće“, kao i u našem „crtežu“, ali, od koje analize ne odustajemo. U tome i jeste zagonetka mašte, simbola i podsvijesti, koji samo očekuje odgonetku, pri čemu je naš pokušaj estetski čin.

Sadržaj inspirisan tekstem - ilustracija i strip

Književnost za djecu, ilustracije i strip su namijenjeni djeci.

Kako učenici, posmatrajući crtež, pričaju priču, tako oni čitajući ili prepričavajući priču „crtaju crtež“. Potpuniji je doživljaj ako „učiteljica“ i učenici dramatiziraju tekst. Pretakanje književne forme mita i legende, bajke i basne, priče i pjesme u likovnu formu crtež, grafiku i sliku, reljef i kip u jednu formu je ilustracija, a u nekoliko scena i sa tekstem je strip. Treba li kazati kako je to za djecu senzacionalna ideja. Za razliku od motiva i tema sjećanja, gdje učenici u sebi traže i sadržaj i formu, kod ilustracije i stripa im se nudi sadržaj, a oni sami traže formu. U ilustraciji je sadržaj primaran, a forma sekundarna. Treba, prilikom ilustrovanja, izbjegavati ilustraciju odraslih, jer je dovoljno što se djeci nudi sadržaj, neka oni sami traže likovnu formu. Ako je tekst bogat, ako obiluje živim bićima, neočekivanim i uzbudljivim situacijama, djeca će realizirati tekst istim žarom kojim prate crtane filmove i slikovnice. Rad prema tekstu razvija ljubav prema knjizi, svijest o nacionalnoj i internacionalnoj kulturnoj baštini, upoznaje i zbližava narode svijeta i razvija emocionalne, intelektualne, moralne i estetske doživljaje i sposobnosti.

Inspiracije iz likovnih i ilustracije iz književnih umjetnosti

Umjetnost je sama po sebi estetska kategorija, a „crtež“ je dijete umjetnosti. Inspiracije i ilustracije iz starog i srednjeg vijeka kao što su: 1. *Apolon iz Veja na krovu etruščanskog hrama*, 2. Ranokršćanska umjetnost, *Šaranje jaja*, 3. Islamska umjetnost, biljni i geometrijski ornament i *arabeske*, 4. Umjetnost bosanskih stećaka, *stećak «Kule, reljef, scene Lova*, 5. Legenda o Kozjoj ćupriji, Legenda

o Arslanagića mostu, 6. Mersad Berber, *Konj*, 7. Paul Kle, *Moja soba*, 8. Bosanski ćilim, 9. Fotografija iz Walt Disney filma, *Bambi*, 10. Bosanska narodna nošnja, 11. Edgar Dega, *Balerina*, 12. Henri Matis, *Otvoreni prozor...* Uz umjetnost se nude i mitovi i legende, bajke i basne, zagonetke i odgonetke, tj. likovna i književna umjetnost se istovremeno inspirišu i dopunjavaju.

LIKOVNI JEZIK ILI FORMA

Crtanje

CRTEŽ, crtanje, linija nastaje pokretom tačke, trag neke materije. Ima jednu dimenziju, dužinu, ali se nalazi na plohi, te crtež može biti dvodimenzionalan ili vizualno trodimenzionalan. On je linearna likovna forma. Nastaje crnom, sivom ili bijelom «bojom», ali i svim drugim bojama, pa ga nazivamo i crtežom u boji, sve dok u njemu dominira linija. Nastaje na svim neutralnim i bojenim podlogama. Crtež može biti i u formi skice, krokija, studije i kreacije. Neograničen je broj crtačkih tehnika i materijala, koje se stavljaju na različite podloge: grafitna i hemijska olovka, olovka u boji, flomaster, pastel, ugljen, kreda, metalno pero i pero ptice, trska, čak i sve slikarske i kiparske tehnike izvedene linijom, kistom i tvrdim predmetom. Crtež je sve crtano linijom, dok ne pređe u plohu i boju i postane slika ili iz crteža u reljef. Postoji cijela skala linija, isprekidane i neprekidne, duge i kratke, tačkice i mrlje, cik-cak, elegantne i trome, rasute i skupljene i sve one koje dijete nanosi, i kako god nanese na svoju podlogu je crtež, dok ne pređe u plohu, boju i sliku. A onaj dodir koji dijete kuša i dira, igra se, stavlja boju nježno kao pahuljicu ili s njom snažno probija papir je njegov temperament, «rukopis» ili ritam po kojem prepoznajemo dijete u crtežu. Linija je istovremeno i materijalna i psihološka. Crtežom se rješavaju svi likovni regulatori, kao i bojom u slici.

Slikanje

SLIKA, slikanje, slika se slika. Ranije su i slikari prvo crtali, a zatim slikali sliku. Taj se prevaziđeni manir zadržao i u školi, pa učenik prvo crta, a zatim u te crtačke okvire, teškom mukom, utiskuje boju i bez razloga robuje vlastitom crtežu.

Likovni rad riješen bojom i plohom na papiru je slika. Bojom se, kao i linijom, grade: simetrija, opisni prostor, kompozicija i psihološka proporcija, ritam i rukopis, a zatim impresija i ekspresija gdje učenik hvali i kudi. Pri tome učenici upotrebljavaju sve boje koje imaju, ali se više ili manje nesvjesno opredjeljuju za simboličke, a ne za lokalne boje. To je prednost, a ne nedostatak. I ne treba žuriti da učenici što prije izađu iz svoje simboličke ili «zlatne faze». Ako postoji interes kod nekih učenika: kako će miješanjem osnovnih dobiti ovu ili onu izvedenu boju, treba im kazati kako, ali kod ovog uzrasta generalno treba imenovati sve boje kako se one zovu, ali zvanično samo imenovati: osnovne i izvedene, neutralne, tople i hladne. Loša je usluga učeniku kazati da mu obojeni predmet nije obojen lokalnom bojom; odmah mu se oduzima ono njegovo.

A što se slikarskih tehnika tiče, školske su tehnike: olovka u boji, flomaster, pastel, akvarel, tempera i gvaš, foro-kolaž, imitacija mozaika i vitražna i sve druge vodene boje do kojih se može doći i njihove kombinacije, ali i na svim različitim podlogama: bijelim, crnim, sivim i na svim bojenim podlogama i formatima: kvadrat, pravougaonik i krug. I boja je materijalna i psihološka.

Prostorno oblikovanje

Prostor i oblikovanje u prostoru. Odmah smo u tzv. trodimenzionalnoj formi koja zauzima neki prostor. Radi se o kipu, plitkom i dubokom reljefu i gradnji ili arhitekturi. Zapravo se radi o spoju i spuštanju umjetnosti kiparstva i arhitekture u školu pod nazivom prostorno oblikovanje. I druge likovne forme crtanje, slikanje, grafika i primijenjene umjetnosti, kao i kiparstvo i arhitektura, se zapravo transformišu i spuštaju učenicima u nastavu Likovne kulture u školi. Time učenici upoznaju prostor i odnose u njemu.

Prostorno oblikovanje je za učenike ovog uzrasta opipljiv likovni element, kojim oni rado manipulišu, za kojeg postoji naglašena radoznalost. Njeni su praiskonski izvori majčino i sopstveno tijelo i priroda. Otud naglašeno čulo opipa, a preko njega i put do spoznaje. Ako se tome dodaju savremeni materijali u boji, to proširuje radoznalost učenika za neku novu formu. Djeci se danas igra i plastične igračke kao primijenjena umjetnost, ali i kao kič, osmjehuju sa svakog izloga. Nastava treba da im ponudi umjetnost kao estetsku inspiraciju i prostorno oblikovanje kao vlastitu kreaciju.

Dekoratívni rad s grafikom

Zanatlije prave upotrebni predmet, zatim ga dekorateri dekorišu, ukrašavaju. Iz toga nastaje primijenjena umjetnost. Tu je spoj zanata i umjetnosti. Tako smo dobili umjetnost koja se primjenjuje u svakodnevnom životu. Tu figurira termin šare, dekoracije, arabeske. Grafika je umjetnost novijeg datuma. I njen je put od zanata do umjetnosti. Te se dvije umjetnosti spajaju i spuštaju u školu, u dekorativni rad sa grafikom. Dekor, ukras može biti cjelovit, kao friz na predmetu, na vanjskom i unutarnjem zidu zgrade ili samo kao neki detalj, motiv, koji nešto ukrašava. Dekorativni rad ukrašava ili dekoriše nešto drugo, a ne samog sebe. Od likovnih elemenata koristi liniju i boju, i regulatore simetriju i ritam. Dekoracija i arabeska se usavršila u umjetnosti islama, grafika se usavršila u Evropi, a danas obogatila kompjuterskom grafikom. Grafika se realizira sistemom štampanja, otiska, s bezbroj originala. Učenici su veoma zainteresirani za formu dekorativni rad sa grafikonima, posebno djevojčice, jer se radi o elementima ukrašavanja svakodnevnih predmeta, nakita i kostima. To su nacrti i kreacije, uređenje svoje uže i šire radne i rekreativne sredine i okoline. Koristi bezbroj crtačkih, slikarskih i kiparskih tehnika i materijala. Pogodan je za individualni i grupni rad. Učenici trećeg razreda upotrebljavaju prirodne otiske krompir i platno, list i dlan s tehnikama vodenih boja.

Vizuelno-estetsko procjenjivanje

Analizom „crteža“ i umjetnosti preopkriva se teorija i historija likovnih umjetnosti. Rečeno je da se nastava Likovne kulture realizira praktično tri, i teoretski jedan nastavni čas. Tu su dobro došle teoretske pauze da učenici gledaju i doživljavaju umjetnost kao estetski čin. Sadržaji iz umjetnosti osvježavaju i obogaćuju nastavu. Nije se ranije ni primjećivalo da učenici iz sata u sat, ne četiri, već osam godina, crtaju, a samo simbolično ili bojažljivo gledaju umjetnost. U muzičkoj kulturi i maternjem jeziku takve anomalije da je književnost odvojena od nastavnog predmeta u školi nisu postojale, naprotiv!

Učenici treba da analiziraju svoj „crtež“ i umjetnost kao estetske kategorije. Time se učenik otvara da priča o onome šta posmatra, „crta“, bogati rječnik i upoznaje umjetnost. Učenici analiziraju prostor i predmete iz svoje okoline i umjetnost zavičaja, te vlastitog „crteža“. U trećem razredu se učenicima nude ilustracije i inspiracije starog i srednjeg vijeka, kao čin vizualno – estetske analize umjetnosti djetinjstva čovječanstva.

DIDAKTIČKO-METODIČKE NAPOMENE

Svi drugi predmeti u školi imaju uzlaznu liniju, pa se daju stepenovati, na neki su način logični; u Likovnoj kulturi nisu, zašto? Zato što u prvom i drugom razredu svi učenici znaju crtati, u osmom i devetom razredu saopćavaju „da ne znaju“. Zato, na neki način, svi ostali predmeti bilježe logične rezultate napretka, a Likovna kultura „nazatka“, pa se onda izvodi definicija: da se djeci i učenicima nudi „crtež“ kao sredstvo odgoja i obrazovanja, dok ona žele da „crtaju“, a da se ta želja u devetom razredu prirodno gasi. Djecu prođe „crtanje“ kao što ih prođe djetinjstvo. Zato neki pedagozi žele da djeca, da bi duže „crtala“, što duže budu djeca. Ta činjenica predmet Likovnu kulturu čini specifičnom, te on tako ne liči ni na jedan drugi predmet, već je identičan samom sebi.

Crtež ovog uzrasta je u sponu, da bi crtež u 6. razredu objektivno bio bolji, ali je subjektivni crtež kreativniji crtež u kojem je potpuniji izraz djeteta. A što učenici kada odrastu prestaju „crtati“ nije kriva ni škola ni učitelj niti nastavnik, već je to prirodni proces; iako nastavnik uvijek od učenika zahtijeva maksimum. Tome treba dodati i slijedeće: iako se spoznaja može razviti po nekoj određenoj metodi i bez svijesti o njoj, kao što bi to moglo da se primijeni za dječiji „crtež“, da dijete „crta“ čak i bez svijesti o sebi i „crtežu“, ipak nastava Likovne kulture ima svoje jasne metode i principe u kojima nastavnik u praksi sa manje truda postiže zavidne stvaralačke rezultate. Ovdje samo ističemo **princip nastavnikova rukovođenja i metode igre, nastave i stvaralaštva** kao jedinstva suprotnosti i **metodu aktivnog doživljaja** u kojima učenik aktivno učestvuje u procesu rađanja svog subjektivnog „crteža“.

Specifičnost je i u internacionalnom likovnom jeziku, u kojemu je sve simbolično, jer niko ne zna šta ova ili ona linija i boja, koju je dijete stavilo kistom na papir, predstavlja. Da li zato što je od svih mogućih dječak izabrao baš tu ili zato što na paleti nije imao neku drugu, pa mi onda, iako to sve izvire iz njegove duboke psihe, nagađamo: šta je učenik htio da kaže. Ali, da bi opravdali sebe, formuliramo: estetsko nastoji da u „crtežu“ razotkrije tajnu koja u njemu ipak ostaje sačuvana. Stoga simbolička umjetnost, „crtež“ i u njima simboli je teško odgonetati. Ali je takva umjetnost i takav „crtež“ bogata umjetnost i bogat „crtež“. Nastava se realizira u 2 odvojena nastavna časa, jer je u pitanju uzrast 1. razreda. I u 1. i u 2. razredu učenici svoj „crtež“ brzo završe, za 25 minuta, a 20 minuta je dovoljno vrijeme za uvodni i završni dio nastavnog časa. Učenike ne treba do kraja iscrpljivati, niti da oni opet gnjavu svoj „crtež“. Oni treba da kreiraju brz i svjež „crtež“, te da sedmično „crtaju“ 2 „crteža“. Tek bi u 5. razredu učenici mogli „crtati“ u blok-času.

Predloženi okvirni broj časova (Svaki nastavni čas ima sadržaj i formu, pa broj nastavnih časova nije 140, već 70 časova godišnje.):

Sadržaji	Br.časova	Forma ili likovni jezik	Br.časova
Po sjećanju	15	Crtanje	15
Po direktnom posmatranju	11	Slikanje	16
Iz mašte	16	Osnovi grafike	11
Ilustracija teksta	17	Prostorno oblikovanje	13
Inspiracija iz likovnih umjetnosti	11	Vizuelno-estetska analiza „crteža“	15

Napomena: Sadržaji se izražavaju formom (sadržaj - jabuka, forma – slikanje = 1 nastavni čas)!

UČENICI S POSEBNIM POTREBAMA

Dok se u dnu duše i svjesno tuga prikriva i okreće sama sebi, u „crtežu“ se tuga nesvjesno ispoljava, pa se na prvi pogled prepoznaju „crteži“ učenika s posebnim potrebama. S toga je psihološka analiza vrlo složena. Kao što sijedi ribar netremice posmatra plovak koji ga ne zanima, već osluškuje pokrete u dubini vode, tako bi nastavnik preko „mirnog crteža“ učenika trebao otkriti nemir njegove duše. Tu djeluje zagonetka subjektivnog simbola koji treba odgonetati. Bilo kako, naš je pokušaj odgonetke estetski čin.

Rad sa djecom s posebnim potrebama iziskuje od nastavnika naglašenu tehničku pomoć, ali ona mora biti takva da dijete koliko je god moguće samo učestvuje u procesu građenja „crteža“. Primjera radi, priča iz prakse kaže da ima različitih izuzetaka, gdje nastavnici s nekim učenicima jedva izlaze na kraj. Često, dakle, nastavnik nemoćan stane pred problemom djeteta kome treba pomoći. Mnogi pedagozi, psiholozi i sociolozi iznose različite reakcije u crtežu djece. Jer djeca u svom crtežu iznose sebe, svoja osjećanja, ljubav i mržnju, strah, tugu i radost, dijete iznosi svoj svijet i svijet odraslih, posebno porodice, kao svog nukleusa.

Priča roditelja je nužno iskrivljena u osvjetljavanju slike koju daje o svojoj djeci, tako da crtež zamjenjuje svaki drugi način komunikacije između učenika i terapeuta, zato je „crtež“ zahvalno sredstvo za upoznavanje učenika i porodice.

„Crtež“ i kod učenika s posebnim potrebama, ali i kod redovnih učenika, kazuje ono što priča učenika i roditelja zaobilazi.

Na crtežu porodice u kojoj je ono na posljednjem mjestu, je u stvarnosti i ono u njoj na tom mjestu; na crtežu gdje su muškarac i žena odvojeni debelom linijom iskazuje svađu i odvojenost roditelja; kuća vezana za drvo izražava strah od napuštanja djeteta od porodice; crtež kuće sa mnogo prozora i likova dječaka izražava umnoženo čekanje da se mama vrati kući; crtež gdje se figure drže za nuke izražava harmoniju u životu obitelji...

OPISNO OCJENJIVANJE UČENIČKOG „CRTEŽA“

Subjektivna ocjena subjektivnog „crteža“

Likovna pismenost (dobar), likovna kultura (vrlo dobar), likovna kreativnost (odličan).

Likovna pismenost bi bila nivo koji svi učenici mogu osvojiti, interes da učenici „crtaju“. **Likovna kultura** je uz „crtež“ kod učenika ono kada oni znaju da kažu nešto u umjetnosti i „crtežu“.

Likovna kreativnost je rijedak neponovljiv subjektivni doživljaj „crteža“ koji zavisi od trenutka inspiracije, od učenika i nastavnika, kod onih učenika koji u svom „crtežu“ tražeći nešto, odu najdalje. Nastavnici prepoznaju one učenike koji su kreativci i one koji precrtavaju. U udžbeniku su prezentirani kreativni „crteži“.

Ovaj koncept valorizacije ili opisnog ocjenjivanja se nudi u 1. 2. i 3. razredu.

IZLOŽBE I DOKUMENTACIJA

Prateći učenika u prvom kvartalu, nastavnik vodi sukcesivno opisnu dokumentaciju. Ako ne postoji zahtjev učenika, roditelja ili staratelja da oni posjeduju crtež učenika, nastavnik „crteže“ u školi kao dragocjenu dokumentaciju treba da cijeni i čuva. Na razrednom panou ili na drugom mjestu u školi od najboljih, kreativnih crteža, i uz pedagoški odabir, treba sukcesivno izlagati. Izložbe mogu biti sedmične, mjesečne, polugodišnje i godišnje. Pored toga „crteže“ učenika treba prezentirati i na općinskim, kantonalnim, federalnim, državnim i internacionalnim izložbama. U tom smislu estetska ocjena i procjena treba da bude osnovna orijentacija. To je i mogućnost objektiviziranja i afirmacije učenika, nastavnika i škole. S druge strane nastavnik ima dokumentiran pregled likovnog razvoja i napretka učenika.

Tjelesni i zdravstveni odgoj
(2 časa sedmično, 70 časova godišnje)

CILJEVI I ISHODI TJELESNOG I ZDRAVSTVENOG ODGOJA		
CILJEVI	ISHODI UČENJA	
Očuvanje i unapređenje zdravlja	- Zna zašto je zdravlje osnov i preduvjet za sve ljudske aktivnosti;	
	- Zna zašto tjelesna aktivnost utiče na očuvanje i unapređivanje zdravlja;	
	- Zna zašto je pravilno držanje tijela u vjet da se spriječe deformacije kičme, grudnog koša, ekstremiteta i da se osigura normalno funkcioniranje organizma;	
	- Zna zašto je prekomjerna tjelesna težina izvor brojnih tegoba i zdravstvenih problema i da joj je najčešći uzrok nepravilna ishrana i nekretanje;	
	- Zna zašto je tjelesna aktivnost izvor dobrog raspoloženja, koje pomaže zdravlju;	
	- Zna da je čovjek dio prirode i da su tjelesne aktivnosti u prirodi posebno važna za djecu;	
	- Zna zašto kvalitet, oblik i veličina, te vanjskim prilikama i aktivnostima ne primjerena obuća i odjeća mogu negativno uticati na zdravlje;	
	- Porodično koristi zdravstvene usluge;	
	- Ima usklađen dnevni ritam odmora, spavanja, učenja i igre, primjeren uzrastu, uz asistenciju odraslih;	
	- Izbjeгава situacije u kojima može da se povrijedi i umije da traži pomoć;	
	- Pozna je principe pravilne i redovne ishrane, ima kulturu objedovanja;	
	- Posjeduje osnovne navike lične i kolektivne higijene;	
	- Zna zašto su psihoaktivne supstance štetne;	
- Tražit će pomoć ukoliko je zlostavljano (tjelesno, emocionalno ili seksualno) i (ili) zanemareno, ili zna za takav slučaj.		
Rast i razvoj	Antropometrijska obilježja	- U početnom i u završnom stanju, utvrde na karakteristična odstupanja među učenicima od prosjeka (razreda, škole) i izvršena klasifikacija učenika prema njihovom stvarnom stanju i razvojnim potrebama;
		- U početnom i u završnom stanju, utvrde stvarno stanje: stopala, ekstremiteta, kičme i grudnog koša; potrebne aktivnosti za korekciju;
		- U početnom i u završnom stanju, utvrde napredak u visini: prosječan, nadprosječan, podprosječan;
		- U početnom i u završnom stanju, utvrde napredak u težini: normalan, povećan, smanjen;
		- U početnom i u završnom stanju, utvrde odnos težina – visina: normalan, mršavost, gojaznost; potrebne aktivnosti za normaliziranje odnosa;
		- U početnom i u završnom stanju, utvrde odnos potkožnog masnog tkiva i mišićne mase: izvrstan, nadprosječan, prosječan, podprosječan, loš, potrebne aktivnosti za normaliziranje odnosa.
	Funkcionalne sposobnosti	- U početnom i u završnom stanju, za tri minute pretrči distancu za ocjenu aerobne izdržljivosti: loše, podprosječno, prosječno, nadprosječno, izvrsno; predložene aktivnosti za normaliziranje stanja;
		- U početnom i u završnom stanju, puls u mirovanju je: vrlo nizak, nizak, umjeren, visok, vrlo visok; potrebne aktivnosti za praćenje i normaliziranje stanja;
		- U početnom i u završnom stanju, krvni pritisak je: vrlo nizak, nizak, normalan, visok, vrlo visok; potrebne aktivnosti za praćenje i normaliziranje stanja;
		- U početnom i u završnom stanju, funkcionalne sposobnosti osiguravaju mu da se adaptira na primjerene tjelesne napore: normalno, s primjetnim znacima zamora, s izraženim znacima zamora, s izrazito izraženim znacima zamora; potrebne aktivnosti za praćenje i normaliziranje stanja.
		- U početnom i u završnom stanju, ocjena za tapping rukom: loše, podprosječno, prosječno, nadprosječno, izvrsno; potrebne aktivnosti za stimuliranje napretka;
		- U početnom i u završnom stanju, ocjena za skok udalj s mjesta: loše, podprosječno, prosječno, nadprosječno, izvrsno; potrebne aktivnosti za stimuliranje napretka;
	Psihomotoričke sposobnosti	- U početnom i u završnom stanju, ocjena za poligon natraške: loše, podprosječno, prosječno, nadprosječno, izvrsno; potrebne aktivnosti za stimuliranje napretka;
		- U početnom i u završnom stanju, ocjena za poligon natraške: loše, podprosječno, prosječno, nadprosječno, izvrsno; potrebne aktivnosti za stimuliranje napretka;
		- U početnom i u završnom stanju, ocjena za izdržaj u visu zgibom: loše, podprosječno, prosječno, nadprosječno, izvrsno; potrebne aktivnosti za stimuliranje napretka;
		- U početnom i u završnom stanju, ocjena za podizanje trupa: loše, podprosječno, prosječno, nadprosječno, izvrsno; potrebne aktivnosti za stimuliranje napretka;
		- U početnom i u završnom stanju, procjenjene psihomotoričke sposobnosti: loše, podprosječne, prosječne, nadprosječne, izvrsne; potrebne aktivnosti za stimuliranje napretka.
		- U početnom i u završnom stanju, procjenjene psihomotoričke sposobnosti: loše, podprosječne, prosječne, nadprosječne, izvrsne; potrebne aktivnosti za stimuliranje napretka.

Usvajanje znanja, razvijanje sistema vrijednosti, stavova i navika	Znanja	- Zna zašto je period djetinjstva i mladosti odlučujući za potpun rast i razvoj čovjeka, njegovih osobina i sposobnosti; - Zna zašto su osobine i sposobnosti čovjeka nedjeljiva cjelina;
	Vrijednosti, stavovi i navike	- Zna da je visina pretežno urođena karakteristika, različito važna za razne sportove; - Zna da je, u odnosu na visinu, normalna težina preduvjet za optimalno funkcioniranje organizma i uspjeh u psihomotoričkim i drugim aktivnostima; - Zna zašto je potkožno masno tkivo izvor tjelesnih i psihičkih problema; - Zna zašto je pravilna ishrana i svakodnevno vježbanje smanjuje potkožno masno tkivo i povećava mišićnu masu; - Zna zašto tjelesna aktivnost utiče na pravilan rast, razvoj i funkcioniranje organizma ukoliko vježba svakodnevno; - Zna da bez kisika čovjek ne može živjeti i da je dovoljna količina kisika u vjet za normalan rast, razvoj i dobro funkcioniranje organizma tokom svih ljudskih aktivnosti; - Zna da se svakodnevnom vježbanjem pomaže organizmu da optimalno regulira potrebu za kisikom; - Prepoznaje fiziološke znake umjerenog opterećenja i zamora (npr ; brži rad srca, znojenje, nesvjestica itd ;) i umije da traži pomoć ako se loše osjeća; - Zna da je kretanje čovjekova prirodna potreba i da je svakodnevno kretanje uvjet za normalan rast, razvoj i funkcioniranje organizma; - Zna da čovjek posjeduje kretne sposobnosti, koje se mogu povećavati i prilagođavati potrebama čovjeka svakodnevnim vježbanjem u djetinjstvu i mladosti; - Zna da su za povećavanje nivoa i kvaliteta različitih kretnih sposobnosti potrebne i različite vježbe; - Zna zašto je igra posebno značajna za razvoj dječijih osobina i sposobnosti; - Zna ulogu dijelova tijela prilikom vježbanja; - Pozna termine za označavanje osnovnih vježbovih položaja, stavova, pokreta i kretanja; - Zna tri kompleta jutarnjih vježbi u trajanju od po 12 minuta; - Zna pravilno izvesti razno vrste forme prirodnih oblika kretanja, kao atletske sadržaje: trčanje, visoki i niski start, skok u dalj iz mjesta i zaleta, skok u vis i bacanje predmeta; - Zna pravilno izvesti osnovne elemente gimnastike – vježbe oblikovanja: jačanja, istezanja i labavljenja; - Zna pravilno izvesti osnovne sadržaje planiranih elementarnih i sportskih igara; - Zna pravilno izvesti osnovne sadržaje planiranih elemenata ritmike, plesa i narodnih igara; - Umije pantomimom i pokretom prikazati različite životne situacije; - Naviklo je pravilno držati tijelo pri sjedenju, stajanju i hodanju. - Pozitivno doživljava i vrednuje nastavu tjelesnog i zdravstvenog odgoja; - Upoznaje i prihvata svoje osobine, sposobnosti i ograničenja značajna za učesće u tjelesnoj aktivnosti; - Samostalno primjenjuje naučene modele tjelesne aktivnosti: jutarnja gimnastika, zagrijavanje i smirivanje organizma, igre; - Posjeduje pozitivno iskustvo uspjeha kroz ovladavanje sve složenijim kretnim zadacima; - Pozna rodne (spolne) karakteristike, uvažava suprotan spol; - Uvažava kolektiv i međusobnu saradnju; - Podstiče prijateljsko i strpljivo ponašanje u grupi; - U igri je aktivno, interaktivno i kreativno; - Razvija smisao za takmičenje uz poštovanje pravila igre i takmičenja; - Prepoznaje nesportsko ponašanje: gruba igra, kršenje pravila, nepristojno ponašanje; - Razvija dobre ekološke navike.

SADRŽAJI TJELESNOG I ZDRAVSTVENOG ODGOJA

1. Osnovna znanja, metode očvršćavanja, načini samoregulacije i samokontrole: predvidjeti posebne časove (po jedan mjesečno), ili na drugi način upoznati učenike sa osnovama zdravog života, neophodnosti održavanja lične higijene, značaja tjelesne kulture, štetnosti pušenja, alkohola, narkotika, pozitivnom uticaju sunca, zraka i vode na dječiji organizam, razvijanju kontrole pokreta, regulaciji tonusa mišića, pravilnom disanju i samomasaži, načinom praćenja promjena u njihovom razvoju, mjerenju mase tijela, mjerenju visine, mjerenju pulsa.

2. Općepripremni sadržaji: gimnastičke vježbe predstavljaju jedan od osnovnih sadržaja pripremnog dijela svakog časa. U njih ulaze prosti oblici postrojavanja i prestrojavanja; vježbe oblikovanja (fiziološki: jačanja mišića i labavljenja mišića i umjerenog istežanja tetiva i mišića; topološki: ruku i ramenog pojasa, trupa, nogu i karličnog pojasa), veći dio općepripremnih vježbi bez sprava, sa spravama (loptice, palice, krugovi, lopte i kratke vijače), na spravama (švedska klupa, niska greda) i u parovima; opće pripremne vježbe u obliku postavljanja motoričkih zadataka, vježbe s raznim estetskim sadržajima. Veliki značaj ima prateća muzika, te aktivnost po grupama i kontrola discipliniranosti u grupi.

3. Hodanje i trčanje: kretanje u različitim formacijama, hodanje s ubrzavanjem i usporavanjem tempa; hodanje zadržanom brzinom, ciklična kretanja do dvije minute, trčanje na kraće i duže staze sa startom iz odgovarajućeg položaja.

4. Skakanje: preskoci kratke i duge vijače sunožnim odrazima, skokovi preko prirodnih horizontalnih i vertikalnih prepreka, nagazni skok na povišenje do 50 cm i saskok, skok udalj zgrčeno, skok uvis kosim zaletom, odrazom s lijeve ili desne noge.

5. Bacanje, hvatanje i gađanje: bacanje i hvatanje loptice na različite načine, dodavanje i hvatanje lopte u kretanju, gađanje lopticom u nepokretne i pokretne ciljeve s udaljenosti do 5 m; bacanje loptice o zid i hvatanje.

6. Penjanje, puzanje i provlačenje: penjanje na različite predmete (švedska klupa, švedski sanduk, uz kosinu, prirodni uspon i sl) i silaženje, puzanje i provlačenje u različitim kretnim manifestacijama (pojedinačno, u parovima, grupno..), kombinacija provlačenja, puzanja, hodanja, trčanja; provlačenje ispod raznih predmeta (grede, švedske klupe, razapete vijače).

7. Vučenje, potiskivanje i nadvlačenje: vučenje predmeta po tlu, vučenje i potiskivanje suvježbača uz korišćenje pomagala (palice, medicinke, vijače), grupno vučenje, potiskivanje i nadvlačenje.

8. Kotrljanje i kolutanje: kolut naprijed na povišenju, kolut naprijed i nazad povezano, stav na rukama uz pomoć; vaga zanoženjem.

9. Višenje i upiranje: zavjes za oba potkoljena, iz upora prednjeg spust naprijed, višenje i upiranje na spravama kao preprekama, naskoci i saskoci u upor, klečeći, čučajući i saskok, preskoci zgrčeno i raznoške.

10. Plesne strukture: vježbe napetosti i opuštanja, hodanje, trčanje i poskoci u raznim tlocrtnim oblicima, realizacija zadržanog ritma, plesna struktura i plesni koraci.

11. Igre: elementarne, štafetne i timske igre, dječiji nogomet, rukomet i košarka.

12. Posebni sadržaji: vježbe ravnoteže sa otvorenim i sa zatvorenim očima (stajanje i hodanje na ograničenoj i podignutoj podlozi, okretanje tijela oko vertikalne i horizontalne ose, hodanje i trčanje sa oštrim okretanjem glave u stranu, skokovi, poskoci i okreti u mjestu, hodanje natraške, bočno i dijagonalno i sl.), **vježbe brzine** pojedinačnih pokreta i **frekvencije pokreta** istih i različitih amplituda (pokreti, kruženja i lupkanja rukama i nogama u različitim smjerovima), **vježbe koordinacije** (ruku: vođenje, hvatanje, odbojanje i prebacivanje lopte s jednom rukom, s obje ruke i naizmjenično - u stajanju, u hodu, u okretu, nogu: pisanje i crtanje nogama - po horizontalnoj, kosoj i vertikalnoj površini, poskoci i sunožni poskoci s okretima), **vježbe preciznosti** (ciljanjem: ciljanje rukom i nogom u metu, ciljanje rukom i nogom natraške, ciljanje štapom u pokretnu metu, gađanjem: gađanje horizontalnog, vertikalnog i pokretnog cilja rukom i nogom – naprijed, ustranu i natraške, gađanje glavom vertikalnog cilja).

13. Plivanje: Početak obuke plivanja se preporučuje od 4. razreda, ali ukoliko škola posjeduje odgovarajuće uvjete, obuka može početi i od 1. razreda, Sadržaji obuke su: plivanje u dubokoj vodi, ronjenje, plivanje pod vodom sa otvorenim očima, pravilno disanje, plutanja i klizanja na površini vode, igre u vodi, početno plivanje na grudima (kraul), početno plivanje na leđima (leđni kraul), plivanje na distancu. Plivanje predstavlja nezamjenjivo sredstvo za jačanje zdravlja djeteta, jer doprinosi normalnom razvoju, poboljšava rad kardiovaskularnog, respiratornog i nervnog sistema,

14. Skijanje: Usvajanje početnih elemenata, kao što su nošenje i stavljanje skija, kretanje bez i sa štapovima, prelaženje od 1 do 2 km, penjanje uz i spuštanje niz blagu padinu, padanje i ustajanje iz pada i slično.

15. Varijabilni dio sadržaja: U skladu je sa individualnim potrebama učenika, ambijentalnim karakteristikama i mogućnostima.

16. Tjelesno-zdravstvene aktivnosti u toku nastavnog dana: Izvode se prije časova, za vrijeme časova i za vrijeme odmora, Gimnastičke vježbe prije časova sastoje se od nekoliko vježbi niskog inteziteta, ukupnog trajanja 5-7 minuta, Izvode se na početku prvog časa, pod nadzorom nastavnika, Cilj im je da povećaju radnu sposobnost učenika, da ih pripreme za predstojeću nastavu, kao i da preduprije negativne pojave izazvane dužim zadržavanjem u sjedećem položaju, Vježbe priprema nastavnik tjelesnog i zdravstvenog odgoja i mijenja ih petnaestodnevno, U toku časova vježbaju se 2-3 vježbe, usmjerene na relaksaciju mišića leđa, ruku i ramenog pojasa, Izvode se po odluci i uz kontrolu nastavnika, a treba ih raditi i za vrijeme rješavanja domaćih zadataka, Za vrijeme odmora preporučuju se vježbe sa loptom, vijačom, elementi plesa, elementarne i sportske igre, Pri kraju aktivnosti intezitet se smanjuje, da učenici budu spremni za slijedeći čas, Vježbe priprema nastavnik tjelesnog i zdravstvenog odgoja, Učenike neposredno nadgleda dežurni nastavnik, zajedno sa dežurnim učenicima.

17. Promocija tjelesne kulture i sporta: Cilj aktivnosti je promocija tjelesne kulture i sporta, kao i uključivanje učenika u aktivno bavljenje tjelesnom i sportskom aktivnošću izvan škole. Mogu se organizirati kao: dani zdravlja i sporta; slobodne igre i takmičenja; prigodna sportska druženja.

S obzirom na ograničenja u nastavnom procesu, najveći uspjeh nastave tjelesnog i zdravstvenog odgoja bio bi da animira i pripremi učenike za svakodnevno vježbanje.

DIDAKTIČKO–METODIČKE NAPOMENE

Početno (inicijalno) i završno (finalno) stanje veže se za školsku godinu i za cikluse (prvi) osnovnog obrazovanja.

U obrazovno-odgojnom procesu, odgoj je specifično ljudski - jer se koristi procesima mišljenja, čime se nastoji osjećajnu komponentu neke vrijednosti, stava ili navike utemeljiti na odgovarajućoj kognitivnoj osnovi. U konceptu tjelesnog odgoja, odgoj se koristi u širem značenju i obuhvata i pojam obrazovanja. To znači da se nastoji odgajati pomoću obrazovanja, što posebno dolazi do izražaja ako se proces zasniva na višim oblicima učenja, a ne na klasičnom i instrumentalnom čulnom uvjetovanju. Program nastave tjelesnog i zdravstvenog odgoja u trećem razredu osnovne škole izražava kontinuitet ciljeva nastavnog predmeta u prvom ciklusu i usmjeren je na usvajanje osnovnih sadržaja tjelesnog i zdravstvenog odgoja, uz postupno uvođenje i onih sadržaja što su neophodni individualnim sposobnostima učenika, njihovim sklonostima i ambijentalnim osobinama. Smatra se da – slijedom ishoda u 1. i 2. razredu - postoji dovoljno saznanja o svakom učeniku o njegovim morfološkim, funkcionalnim i psihomotoričkim, te kognitivnim, konativnim i sociološkim karakteristikama, koja će osigurati da odgojni proces u potpunosti uvažava razvojne potrebe učenika i, ujedno, kod učenika izgradi aktivan odnos prema ličnim, tjelesnim i zdravstvenim potrebama. Teorijski odgojni sadržaji trebaju biti u potpunoj vezi sa praktičnim sadržajima. Uz stimuliranje optimalnog razvoja osobina i sposobnosti svakog djeteta – što je dominantan cilj – postupno se intenzivira proces usvajanja znanja i razvijanja sistema vrijednosti, stavova i navika. Ovaj uzrasni period je pogodan za razvijanje baznih psihomotoričkih sposobnosti koordinacije, ravnoteže, frekvencije pokreta, preciznosti i gibljivosti, za sticanje kretnih navika, kao i za realiziranje socijalizacijskih sadržaja. Neophodna je primjena igre, a posebno je važno pravilno nazivanje i demonstriranje svake vježbe, uz blagovremeno ispravljanje grešaka, kako bi dijete bilo u stanju da samostalno pravilno vježba. Nezamjenjiva je aktivna uloga roditelja (ili staratelja) u dostizanju najboljih ishoda za djecu u području tjelesnog i zdravstvenog odgoja.

Veoma je bitan odabir vježbi oblikovanja i zagrijavanja, a u cilju pravilnog rasta i razvoja. Akcenat treba da se stavi na vježbe zagrijavanja, istezanja vrata, te ni u kom slučaju se ne smiju izvoditi isti i nagli pokreti glave. Treba izbjegavati kretanje u čučnju zbog mogućih oštećenja zglobova. Naročito treba izbjegavati jačanje sklopa trbušnih mišića zbog povijanja kičmenog stuba. Kod skakanja treba paziti da svi poskoci budu u pokretima, a nikako veliki doskoci. Kod gimnastičkih preskakanja treba obratiti pažnju na mogućnosti učenika, te na veličinu i visinu predmeta koji se preskaču.

Engleski jezik

(2 časa sedmično, 70 časova godišnje)

Uloga i značaj

Znanje engleskog jezika danas predstavlja vid osnovne pismenosti, prijeko potrebne za međunarodne kontakte, naučna istraživanja, obavijesti i komunikacije korištenjem elektroničkih tehnologija i općenito, da služi kao instrument za sticanje znanja. Poučavanje engleskog jezika treba promatrati kao učenje osnovne pismenosti nužne u svijetu interkulturalnih, interdisciplinarnih i globalnih zbivanja. Stoga je uloga nastave engleskog jezika veoma značajna i svakim danom biva sve značajnija. Kako znanje engleskog jezika predstavlja imperativ današnjeg vremena, tako i rani početak učenja zauzima posebno mjesto u nastavnom planu i programu za osnovnu školu.

Cilj i zadaća

Cilj učenja engleskog jezika je da učenika osposobi za aktivno i pozitivno življenje u savremenom svijetu, uz zahtjeve i izazove koji se neprestano mijenjaju.

Znanje engleskog jezika danas predstavlja vid osnovne pismenosti i nastava ima za cilj da učenika osposobi za međunarodne kontakte, naučna istraživanja, sakupljanja obavijesti i komuniciranje korištenjem elektroničkih tehnologija i općenito da služi kao instrument za sticanje znanja.

Zadaci nastave engleskog jezika su:

- Razvoj jezičke kompetencije kod učenika;
- Upoznavanje kulture naroda čiji se jezik izučava i pozitivan stav prema različitoštim;
- Razvijanje motivacije za učenje jezika i zadovoljstva u učenju;
- Razvijanje samopouzdanja i samopoštovanja;
- Razvijanje i podržavanje radoznalosti, samostalnosti i kreativnosti;
- Razvijanje sposobnosti slušanja, usredotočenosti pažnje i praćenja logičkog smisla;
- Razvijanje i podržavanje kontinuiteta u učenju jezika kao osnovnog principa.

NIVO: PRVA GODINA UČENJA – III razred osnovne škole

CILJEVI I REZULTATI ODGOJNO-OBRAZOVNOG RADA	
Ciljevi početne nastave engleskog jezika	Očekivani ishodi učenja
<ul style="list-style-type: none"> - Učiti jezik, a ne o jeziku; - Dalje njegovati razvijanje pozitivnog, razigranog stava prema učenju jezika; - Podsticati motiviranje odgovornog i aktivnog stava; - Podsticati radoznalost i kreativnost; - Dalje njegovanje razumijevanja i logičkog pamćenja; - Podsticati temeljitost, predanost i preciznost u učenju jezika; - Njegovati samostalnost u govoru i vlastitom produciranju naučenog, primjereno dobi; - Kroz igru, pjesmu i ples učiniti da učenje engleskog jezika bude zabava i zadovoljstvo; - Postupno i odmjereno prelaziti ka čitanju i pisanju najjednostavnijih riječi i rečenica.	<ul style="list-style-type: none"> - Njegovanje i dalje podsticanje želje i ljubavi prema učenju engleskog jezika; - Razumijevanje primjerenih sadržaja na engleskom jeziku; - Prihvatanje logičkog pristupa upotrebi naučenoga; - Izražavanje slobode i samostalnosti u govoru i izravnom reagiranju; - Čitanje riječi pojedinačno povezano s konkretnim pojmovima; - Čitanje jednostavnih rečenica; - Prepisivanje, kratki pismeni odgovori, popuna slova i riječi.

PROGRAMSKI SADRŽAJI

- Teme (opća tematska područja kao osnov za daljnju razradu, ovisno o danim okolnostima nastavne prakse);
- Funkcije i vještine (usmena ili pismena kompetencija kao zacrtani cilj na danom nivou);
- Aktivnosti (s pomoću kojih se realiziraju vještine);
- Gramatika (gramatička područja za dani nivo);
- Vokabular (predloženi vokabular u okviru danih tema).

DIDAKTIČKO-METODOLOŠKE NAPOMENE

U prvim godinama učenja usmjeriti pažnju na razumijevanje, ponavljanje i na usmeno komuniciranje sa zabavnim aktivnostima, kojima je cilj pobuditi, razviti i poduprijeti zainteresiranost za učenje jezika.

Nastavnik treba:

- Pažljivo planira svaki čas, cilj i način rada; da priprema materijal i opremu, zadatke za učenike pojedinačno, za skupine i cijeli razred; piše pismene pripreme za svaki čas;
- Proizvesti pozitivno i zabavno ozračje za učenje;
- Od početka razvijati radne navike;
- Razvijati komunikacijske sposobnosti;
- Razviti vlastiti sistem praćenja i provjere napretka kod svakog učenika;
- Osposobiti učenike da samostalno rade tokom časa i kod kuće;
- Njegovati poštivanje drugoga tokom zajedničkog rada i natjecanja;
- Slobodno oblikovati svoje časove, proširiti materijal prema danoj situaciji, saradivati s kolegama i stručnim savjetnikom;
- Držati se načela jednostavnosti, primjerenosti i postupnosti, idući od jednostavnih ka složenijim jezičnim ciljevima;
- Procijeniti kojim fondom riječi učenici treba da ovladaju u danoj grupi i danim uvjetima
- Primjenjivati izravni, frontalni, grupni i individualni pristup;
- Prakticirati prvo usvajanje pravilnog izgovora auditivnim putem, a potom usmenu upotrebu bilo izolovano ili u govornoj interakciji;
- Ne prihvaćati kruto upute dane u programu, udžbenicima i priručnicima, nego kreativno i fleksibilno kreirati svoj rad u okvirima zacrtanog, ali primjereno uvjetima u kojima radi.

- **Praćenje i vrednovanje** na ovom nivou u službi motiviranja učenika i služi nastavniku za procjenu realizacije zadanih ciljeva.

- **Interdisciplinarni sadržaj**

U svim je područjima sadržaj vezan uz druge školske predmete (posebno uz likovnu i muzičku kulturu, tjelesni i zdravstveni odgoj).

- **Interkulturalne vještine**

Upoznati kulturu naroda engleskog govornog područja, upoređivati je s vlastitom kulturom i razvijati pozitivan stav prema toleranciji i različitosti.

- **Preporuke**

* Preporuke za organizaciju nastave engleskog jezika u prvoj godini učenja prvenstveno se odnose na fleksibilnost u organizaciji nastave i ukupnog rasporeda nastavnih aktivnosti, kao i na trajanje časa. To podrazumijeva paralelno izvođenje nastave engleskog jezika s nastavom drugih predmeta, kao što su primjerice: muzička kultura, likovni odgoj i sl. Čas može trajati i kraće (20-25 minuta) radi intenziteta pažnje kod djece ove dobi. Nastava je razredna, pa se lako mogu

formirati grupe koje će se smjenjivati na usporednoj nastavi iz dvaju predmeta. Ukoliko uvjeti dopuštaju, mogu se organizirati uvježbavanja jezičkog znanja kroz igru i pjesmu u toku odmora ili perioda relaksacije; u dogovoru sa nastavnicima drugih predmeta uvježbavanja mogu biti potpora usvajanju gradiva iz tih predmeta, osvježenje tokom časa. Izlasci djece u prirodu su također prilika za igre i pjesme na engleskom jeziku. Preporuka se odnosi na nastavnike i škole koje imaju mogućnost za njenu provedbu. Efekti nastave bi na ovaj način bili poboljšani.

* Rad sa djecom sa posebnim potrebama: ukoliko se ukaže takva potreba rad sa ovom djecom treba da se odvija prema uputama grupe autora danim u *«Inkluzivnom pristupu odgojno-obrazovnom radu u I, II i III razredu devetogodišnje osnovne škole»*, odjeljak - Djeca sa oštećenim sluhom i teškoćama u učenju govora».

Njemački jezik

(2 časa sedmično, 70 časova godišnje)

Uloga i značaj nastave njemačkog jezika u osnovnoj školi

U toku cjelokupnog procesa učenja i u okviru nastave stranih jezika posebno potrebno je razvijanje svijesti o potrebi poznavanja stranih jezika. Bosna i Hercegovina se već godinama uključuje u evropske integracijske procese i nije daleko dan kada će postati punopravni član Evropske Unije. Evropska Unija je multietnička zajednica čiji su opstanak i prosperitet uvjetovani višejezičnošću. Rezultat takvih razmišljanja je i stav Vijeća Evrope da svaki građanin Evrope mora poznavati najmanje dva strana jezika.

Bosna i Hercegovina je vjekovima bila upućena na Srednju Evropu. Naše privredne veze će, kao i do sada, i ubuduće prvenstveno biti upućene na ovaj dio Evrope u kome se intenzivno koristi njemački jezik. Znanje njemačkog jezika je neophodno, kako za uspostavljanje privrednih tako i međunarodnih kontakata, naučnih istraživanja, informacija i komunikacija koje su nužne u današnjem užurbanom svijetu globalnih, interkulturalnih i interdisciplinarnih događanja, te primjene savremenih informacijskih i komunikacijskih tehnologija. Uz navedene argumente, vezane kako za tržište rada tako i za uspostavljanje međunarodnih kontakata i komunikacija svake vrste, ne smije se zaboraviti ni kulturno-historijska veza naše zemlje sa zemljama njemačkog govornog područja. Sve ovo učenje njemačkog jezika nameće kao imperativ u toku cjelokupnog osnovnoškolskog obrazovanja sa početkom u najranijoj dobi, odnosno od trećeg razreda osnovne škole.

Cilj

Cilj učenja njemačkog jezika je osposobljavanje učenika za komunikaciju na njemačkom jeziku u usmenom i pismenom obliku o temama iz svakodnevnog života. Kroz nastavu stranog jezika kod učenika se razvija svijest o značaju višejezičnosti u savremenom svijetu odnosno svijest o tome da uspješno ovladavanje jezičkim kompetencijama doprinosi afirmaciji ličnosti i njenom optimalnom razvoju. Razvijajući pozitivan stav prema sličnostima i razlikama u kulturama kod učenika se razvija kosmopolitski stav, duh tolerancije, humanizma i internacionalizma.

Zadaci nastave njemačkog jezika su:

- Razvijanje sve četiri jezičke vještine;
- Ovladavanje neophodnim leksičkim, pravopisnim, fonetičkim i gramatičkim minimumom;
- Upoznavanje sa kulturom naroda čiji se jezik izučava i razumijevanje i poštivanje drugih kultura;
- Razvijanje motivacije za učenje jezika i zadovoljstva u učenju;
- Razvijanje i podržavanje kontinuiteta u učenju jezika;
- Razvijanje samopouzdanja i samopoštivanja;
- Razvijanje samostalnosti i kreativnosti;
- Razvijanje sposobnosti slušanja, praćenja i međusobnog uvažavanja;
- Osposobljavanje učenika za samostalno korištenje izvora znanja odnosno ovladavanje strategijama učenja (naučiti kako učiti).

CILJEVI I REZULTATI ODGOJNO-OBRAZOVNOG RADA

U nastavi njemačkog jezika u trećem razredu osnovne škole treba težiti dostizanju nivoa A 1.1 Evropskog okvira za strane jezike.	
Jezičke vještine	Očekivani rezultati/ishodi učenja
Slušanje i razumijevanje	<ul style="list-style-type: none"> • Učenik prepoznaje glasove, naglasak, ritam i intonaciju u jeziku koji uči; • Razumije ograničen broj riječi i izraza, kratke dijaloge o poznatim temama, pjesmice; • Razumije i reagira na odgovarajući način na kratke usmene poruke pri čemu mu je potrebna znatna pomoć (ponavljanje, pokazivanje i sl.).
Čitanje i razumijevanje	<ul style="list-style-type: none"> • Prepoznaje slova i napisane riječi te kratke rečenice; • Prepoznaje poznate riječi i kratke rečenice i zna ih povezati sa ilustracijama.
Govor	<ul style="list-style-type: none"> • Pravilno artikulira glasove, naglašava riječi, poštuje ritam i intonaciju rečenice; • Daje osnovne informacije o sebi i svom okruženju služeći se pritom ograničenim brojem osnovnih riječi i zapamćenih rečeničnih shema; • Sa sagovornicima razmjenjuje nekoliko osnovnih iskaza u vezi sa konkretnom situacijom.
Pisanje	<ul style="list-style-type: none"> • Prepisuje, dopunjava i samostalno piše riječi i kratke rečenice.
Znanje o jeziku	<ul style="list-style-type: none"> • Na ovom nivou učenja jezika učenik ne stječe znanje o jeziku nego prepoznaje i pravilno upotrebljava osnovne jezičke elemente.

PROGRAMSKI SADRŽAJI

Tematske cjeline:

1. Pozdravljanje
2. Predstavljanje
3. Porodica/obitelj, prijatelji
4. Kuća, dom, okolina
5. Škola
6. Svakodnevni život
7. Odjevni predmeti

Vještine	Aktivnosti	Gramatika	Vokabular
<p>Učenici će znati:</p> <ul style="list-style-type: none"> - Pozdravljati se na formalni i neformalni način; - Predstaviti sebe i druge; - Reći koliko imaju godina; - Imenovati člana svoje uže porodice; - Reći nekoliko najjednostavnijih rečenica o: <ul style="list-style-type: none"> - ljudima i predmetima iz neposrednog okruženja, - prostorijama u kući / stanu; - Locirati ljude i predmete; - Imenovati predmete u školskoj torbi i u učionici; - Brojati od 1 do 12; - Reći koliko je sati (puni sat); - Nabrojati dane u sedmici; - Reći: <ul style="list-style-type: none"> a) kome šta pripada b) koje je šta boje. 	<p>SLUŠANJE I RAZUMIJEVANJE:</p> <p>Učenici će slušati izgovoreni tekst i reagirati</p> <p>1) ne verbalno, npr.:</p> <ul style="list-style-type: none"> - gestikulacijom predstaviti ono što su čuli ili izvršavanjem naredbi koje čuju, - bojenjem navedenih predmeta / osoba, - slaganjem slika redoslijedom koji proistekne iz teksta koji su čuli, - pokazivanjem na određene ilustracije koje se odnose na riječi koje su učenici čuli, odnosno povezivanjem slike sa tekstom koji čuju, - bojenjem ilustracija koje se odnose na riječi koje su učenici čuli; <p>2) verbalno, npr.:</p> <ul style="list-style-type: none"> - ponašanjem određenih riječi koje je izgovorio nastavnik ili koje su čuli sa kasetofona, - davanjem kratkih odgovora na nastavnikova pitanja ili pitanja koja su čuli sa kasetofona, - vježbom falsch / richtig. <p>ČITANJE I RAZUMIJEVANJE:</p> <p>Učenici će prepoznati jednu ili više napisanih riječi ili rečenica i reagirati:</p> <p>1) ne verbalno, npr.:</p> <ul style="list-style-type: none"> - gestikuliranjem, imitiranjem, - bojenjem, crtanjem, izrezivanjem, povezivanjem pisanih riječi i odgovarajućih ilustracija, <p>2) verbalno, npr.:</p> <ul style="list-style-type: none"> - kraćim odgovorima na pitanja, - dopunjavanjem izostavljenih slova ili riječi u tekstu, - povezivanjem ponuđenih riječi u tekstu... itd. <p>GOVOR:</p> <p>Učenici će:</p> <ul style="list-style-type: none"> - ponašati riječi nastavnika ili riječi izgovorene sa kasetofona, - pjevati, - recitirati kraće pjesmice, - voditi kraće dijaloge u parovima sa drugim učenicima ili sa nastavnikom, - glumiti...itd. <p>PISANJE</p> <p>Pisanje na ovom nivou nije prioritet. Učenici najprije preslikavaju riječi koje su prije toga usmeno usvojili a potom postepeno usvajaju i pravilan način njihovog pisanja kroz vježbe poput:</p> <ul style="list-style-type: none"> - popunjavanja slova (npr.: Gdje su nestala slova? - učenici treba da popune izostavljena slova), - rekonstruiranje riječi od ponuđenih slova, - takmičenje u pisanju brojeva itd. 	<p>Učenici će <u>koristiti</u></p> <p>(ali neće učiti o tome):</p> <p>Imenice</p> <ul style="list-style-type: none"> - jednina - prísvojni genitiv, npr. <i>Juttas Bleistift</i> <p>Zamjenice</p> <ul style="list-style-type: none"> - Lične - Upitne, <i>wer, was, wie, ...</i> - Prísvojne: <i>mein, dein</i> <p>Pređikativno upotrebljene pridjeve, npr.:</p> <p><i>gut, schön blau ...</i></p> <p>Glagole</p> <ul style="list-style-type: none"> - prezen - imperativ za 2. lice jednine i 2. lice množine: <i>Lies! Schreibe! Antworte! Ergänze! ...itd.</i> <p>Priloge za mjesto: <i>hier, dort...itd.</i></p> <p>Brojeve: <i>od 1-12</i></p> <p>Prijedloge u njihovoj funkcionalnoj upotrebi</p>	<p>Učenici će:</p> <p>učiti samo osnovni vokabular koji se odnosi na date teme npr.:</p> <p>Pozdravljanje:</p> <p><i>Hallo!, Guten Morgen!, Guten Tag!, Auf Wiedersehen!, Wie geht es dir?, Wie geht es Ihnen?</i> itd...</p> <p>Predstavljanje:</p> <p><i>Ich bin... Das ist... Mein Name ist..., Was ist das? Wer ist das? Wie heißt du? Wie alt bist du?</i></p> <p>Opisivanje:</p> <p>npr.: <i>Das Haus ist groß. Mein Bleistift ist grün.</i> itd.</p> <p>Određivanje mjesta i položaja:</p> <p><i>Hier. Dort. Er/Sie ist hier... Wer ist dort?</i></p> <p>Izricanje naredbe:</p> <p><i>Komm her! Male! Schreibe!</i></p> <p>Članovi uže porodice:</p> <p>npr.: <i>Mutter, Vater, Bruder, Schwester ...</i></p> <p>Prostorije u kući (osnovne riječi), npr. <i>die Wohnung, das Wohnzimmer, das Schlafzimmer, die Küche, das Bad, itd.</i></p> <p>Škola (osnovne riječi), npr. <i>der Lehrer, der Schüler, die Schule, die Tafel, die Bank, die Kreide, schreiben, sagen, lesen, hören..., itd.</i></p> <p>Svakodnevi život:</p> <p>npr. <i>schlafen, Hausaufgabe machen, gehen, spielen</i></p> <p>Igračke:</p> <p><i>der Teddy, das Schiff; das Auto; der Roboter; der Ball; die Puppe (Das ist mein Teddy. Mein Teddy ist groß.)</i></p> <p>Vrijeme:</p> <p><i>Wie spät ist es? Es ist sechs Uhr.</i></p> <p>Odjevni predmeti (osnovni pojmovi): <i>die Jacke, die Hose, das T-Shirt.</i></p>

DIDAKTIČKO–METODIČKE NAPOMENE

U prvim godinama učenja njemačkog jezika usmjeriti pažnju na aktivnosti koje imaju za cilj da pobude i razviju zainteresiranost učenika za učenje jezika. Jezik se na ovom uzrastu uči imitiranjem i ponavljanjem sa postepenim prijelazom na čitanje i pisanje i uz angažiranje svih čula. Rad u parovima ili manjim grupama uz smjenu više različitih aktivnosti doprinose dinamici časa i održavanju neophodne pažnje učenika. Učenici rado prihvataju i provode proces imitiranja i ponavljanja, rado insceniraju naučene dijaloge. Ukoliko se u nastavni proces funkcionalno integriraju i igre, njihove prednosti su velike. Igre doprinose povećanju učeničke aktivnosti, poboljšanju njihovih jezičkih znanja, uspostavljanju prijatnije atmosfere u učionici, kao i njegovanju prsnijih odnosa između učenika i nastavnika, te između samih učenika. Razvija se takmičarski duh, stvara živa atmosfera u učionici što doprinosi povećanju motivacije za učenje jezika.

Nastavnik treba da:

- Pažljivo planira svaki čas za koji piše pismenu pripremu postavljajući ciljeve te detaljno razrađujući načine (strategiju) kako da ih postigne, pripremajući adekvatne nastavne materijale (vizualizacija je na početnom nivou učenja stranog jezika neophodna), pripremajući zadatke za pojedine učenike, grupe i cijeli razred, te planirajući trajanje svakog segmenta aktivnosti u učionici;
- Kreativno i fleksibilno kreira svoj rad u okviru zacrtanih ciljeva a u skladu sa uvjetima u kojima radi;
- Procijeni kojim fondom riječi učenici treba da ovladaju u datoj grupi i datim uvjetima;
- Poštuje osnovne didaktičke principe primjerenosti i postupnosti;
- Razvija pozitivnu atmosferu u učionici;
- Razvija kod učenika radne navike, marljivost, odgovornost i motivaciju za učenje;
- Razvija vlastiti sistem praćenja i pro vjeravanja napredovanja svakog učenika;
- Kod učenika podstiče pozitivnu radoznalost, samostalnost i kreativnost;
- Razvija komunikacijske sposobnosti kod učenika, podstičući ih da maksimalno koriste vlastite talente i sposobnosti.

Praćenje i vrednovanje

Na početnom nivou učenja stranog jezika nastavnik samo aktivno razvija i prati motivaciju i interes učenika za učenje njemačkog jezika i procjenjuje realizaciju zacrtanog programa, njegovih ciljeva i zadataka. O odnosu učenika prema nastavnim obavezama, njegovom aktivnom učešću u nastavi i rezultatima koje pokazuje nastavnik daje opisnu ocjenu.

Interdisciplinarni sadržaj

Programski sadržaj je međusobno povezan sa drugim predmetima. Učenici će tako učiti jezik i proširivati svoj vokabular oslanjajući se na znanje koje su stekli učenjem nekih drugih školskih predmeta ali i kombinirajući učenje stranog jezika sa aktivnostima «preuzetim» iz nekih drugih predmeta, npr.:

- crtanjem, slikanjem, oblikovanjem (Likovna kultura),
- plesom, igrom (Tjelesni i zdravstveni odgoj),
- pjevanjem (Muzička kultura),
- zajedničkom šetnjom kroz park, prirodu i sl. (Moja okolina - ekološki odgoj).

Interkulturalne vještine

Učenici će:

- Upoznavati različite kulture i tradicije;
- Učiti da komuniciraju i da se ponašaju u svakodnevnim situacijama na način koji je primjeren kulturi zemlje čiji jezik uče.

Francuski jezik

(2 časa sedmično, 70 časova godišnje)

ULOGA IZNAČAJ

Učenje jezika pruža učenicima šansu da prihvataju različitosti i da imaju više poštovanja prema drugima. Iskustvo učenja jezika će povećati svijest učenika o jeziku, te može imati pozitivan utjecaj na opći razvoj i kosmopolitski stav.

Nastava i učenje stranog jezika treba da pomogne učenicima i doprinese njegovom ukupnom intelektualnom razvoju. Kod učenika treba da se razvije svijest da je jezik jedan od najvažnijih elemenata druge kulture koja je jednako vrijedna kao i njegova vlastita, treba da mu učenje stranog jezika bude podsticaj za uočavanje kulturalnih sličnosti ali i različitosti u kojima je bogatstvo.

Učenjem francuskog jezika učenicima se otvara mogućnost da postanu dio velike porodice govornika francuskog jezika koja broji 56 zemalja na pet kontinenata. Pored engleskog, francuski jezik je jedini jezik koji se izučava u svim zemljama svijeta, a to je istovremeno zvanični i radni jezik svih relevantnih međunarodnih institucija i organizacija.

CILJ

Predmet ima za cilj osposobljavanje učenika za aktivno i pozitivno življenje u savremenom svijetu. Poznavanje stranog jezika, u ovom slučaju francuskog, predstavlja vid osnovne pismenosti i naobrazbe i ima za cilj osposobljavanje učenika za međunarodne kontakte, prikupljanja informacija i komuniciranja putem elektroničkih tehnologija. Poznavanje stranog jezika treba da bude instrument za sticanje drugih znanja.

ZADACI

Zadaci nastave francuskog jezika su:

- Omogućiti razvoj jezičke kompetencije učenika, a naročito razviti komunikacijske sposobnosti učenika;
- Bolje upoznati učenike s elementima civilizacije i kulture zemlje čiji jezik se uči kao i sa vlastitom kulturom te naučiti ih da cijene, razumiju i poštuju druge kulture;
- Omogućiti učenicima uživanje u učenju, motivaciju za učenje;
- Kod učenika razviti pozitivnu radoznalost, samostalnost, kreativnost;
- Razvijati kod učenika sposobnost pažljivo slušanja i uvažavanja mišljenja drugih.

FRANCUSKI JEZIK

PRVA GODINA UČENJA, III razred osnovne škole

Cilj nastave francuskog jezika u trećem razredu osnovne škole je razvijanje svijesti o postojanju drugih jezika i mogućnosti komuniciranja na nekom drugom jeziku koji nije naš maternji. Učenje stranog jezika učeniku treba da olakša razumijevanje drugih i različitih kultura i tradicija i jača motivaciju za učenje stranih jezika. Učenik treba da se osposobi da na francuskom jeziku komunicira na osnovnom nivou o temama iz svog neposrednog okruženja. Učenje stranog jezika treba da podstakne njegovu maštu, radoznalost i kreativnost.

U nastavi francuskog jezika u trećem razredu osnovne škole treba težiti dostizanju nivoa **A 1.1** Evropskog okvira za strane jezike.

Jezičke vještine	Očekivani rezultati / ishodi učenja
Slušanje i razumijevanje	<p>Učenik će</p> <ul style="list-style-type: none"> • prepoznavati glasove, naglasak, ritam i intonaciju u jeziku koji uči, • razumjeti ograničen broj riječi i izraza, kratke dijaloge o poznatim temama, pjesmice, • razumjeti i reagirati na odgovarajući način na kratke usmene poruke pri čemu mu je potrebna znatna pomoć (ponavljanje, pokazivanje i sl.).
Čitanje i razumijevanje	<ul style="list-style-type: none"> • prepoznavati slova i napisane riječi, te kratke rečenice, • prepoznavati poznate riječi i kratke rečenice i znati ih povezati sa ilustracijama.
Govor	<ul style="list-style-type: none"> • pravilno artikulirati glasove, naglašavati riječi, poštovati ritam i intonaciju rečenice, • davati osnovne informacije o sebi i svom okruženju, • opisivati u nekoliko rečenica poznatu situaciju služeći se pritom ograničenim brojem osnovnih riječi i zapamćenih rečeničnih shema, • razmjenjivati sa sugovornicima nekoliko osnovnih iskaza u vezi sa konkretnom situacijom.
Pisanje	<ul style="list-style-type: none"> • prepisivati, dopunjavati i samostalno pisati riječi i kraće rečenice.
Znanje o jeziku	<ul style="list-style-type: none"> • Učenik neće na ovom nivou učenja jezikasticati znanje o jeziku nego će prepoznavati i pravilno upotrebljavati osnovne jezičke elemente.

PROGRAMSKI SADRŽAJI

- Teme (opća tematska područja kao osnov za dalju razradu zavisno o datim okolnostima nastavne prakse npr. ; lično predstavljanje, porodica, dom, moja bliža okolina, škola, svakodnevni život);
- Funkcije i sposobnosti (usmena ili pismena kompetencija koja predstavlja zacrtani cilj na datom nivou);
- Aktivnosti (navedene su aktivnosti pomoću kojih je moguće realizirati sposobnosti);
- Gramatika (gramatička područja koja odgovaraju datom nivou npr. ; imenice, zamjenice, brojevi, glagoli itd koje će učenici koristiti a ne učiti o tome!);
- Vokabular (predlaže se vokabular koji je u skladu s datim temama).

DIDAKTIČKO-METODOLOŠKE NAPOMENE

U prvim godinama učenja francuskog jezika treba usmjeriti pažnju na razumijevanje, ponavljanje i na usmenu komunikaciju koja će sadržavati elemente zabavnih aktivnosti koje imaju za cilj da pobude, razviju i podrže zainteresiranost za učenje jezika.

Nastavnik treba da pažljivo planira svaki čas, cilj i način rada. Treba da kod učenika razvija radne navike i komunikacijske sposobnosti, te da ih osposobi za samostalan rad kako tokom časa tako i kod kuće. Potrebno je također primjenjivati direktni, frontalni, grupni i individualni pristup.

Veoma je važno da nastavnik uputstva ponuđena u programu, udžbenicima i priručnicima ne prihvata kruto nego da kreativno i fleksibilno kreira rad primjereno uvjetima u kojima radi.

Interdisciplinarni sadržaji

Učenici će također učiti jezik i proširivati svoj vokabular oslanjajući se na znanje koje su stekli učenjem nekih drugih školskih predmeta, npr.:

- kroz crtanje, slikanje, ples, oblikovanje, itd. (*Likovna kultura, ples*),
- kroz sportove i igre (*Tjelesni i zdravstveni odgoj*),

- slušanjem i pjevanjem omiljene vrste muzike (*Muzička kultura*).

Interkulturalne vještine

Učenici će se:

- upoznavati sa kulturom svoje zemlje i učiti da je bolje poštovati i cijene,
- upoznavati se sa nekim osnovnim razlikama između njihove kulture i kulture naroda sa francuskog govornog područja (npr. Razlike u upotrebi nekih pozdrava u francuskom jeziku i u maternjem jeziku učenika, npr. *Dobro jutro i dobar dan / Bonjour*),
- učiti da komuniciraju i da se ponašaju u svakodnevnim situacijama na način koji je prirodan za kulturu zemlje čiji jezik uče. Ovo može podrazumijevati npr. uzvike (*helas! (Jao!)* ili *eh bien! (pa lijepo! No!) ta ta ta! (koješta!) tien! (gle!) itd.*

Učenje kako učiti

Učenici će da:

- razvijaju pozitivan stav prema učenju jezika,
- budu odgovorni i aktivni u situacijama kada se uči jezik,
- koriste ključne metode iz prakse pri radu u parovima ili malim grupama,
- ocjenjuju svoje aktivnosti i aktivnosti svojih drugova iz razreda, kao i nivo svog i njihovog znanja u odnosu na postavljene ciljeve.

Praćenje i vrednovanje na ovom nivou treba da bude u službi motivacije učenika i da služi nastavniku za procjenu realizacije zadatih ciljeva. Ocjenjivanje je opisno i brojčano.

Nivo	Teme	Funkcije i sposobnosti	Aktivnosti	Gramatika	Vokabular
3. razred Osnovna škola godina učenja francuskog Prvi stepen početnog znanja	<ul style="list-style-type: none"> • Lično predstavljanje • Porodica • Kuća, dom • Moja bliža okolina • Škola • Svakodnevni život 	Učenici će znati: - Pozdravljati; - Predstaviti sebe ili druge; - Identificirati ljude i predmete; - Opisati ljude i predmete, boje predmeta, veoma ograničen, broj raspoložnja; - Brojati predmete; - Locirati ljude i predmete; - Reći koliko je sati (puni sati); - Izraziti - dopadanje, - sposobnost da nešto urade (Je peux...),	RECEPCIJA a) SLUŠANJE I REAGOVANJE Učenici će slušati izgovoreni tekst i reagovati: 1) neverbalno imitiranjem nastavnika ili neke popularne ličnosti (npr. iz crtića), gestikuliranjem, oponašanjem glasova/zvukova, glumljenjem, izvršavanjem uputstava nastavnika ili uputstva koje čuju sa kasetofona, pokazivanjem određene ilustracije koje se odnose na riječi koje im se usmeno upućuju, crtanjem, bojenjem navedenih predmeta/osoba navedenim bojama, podvlačenjem ili bojenjem riječi koje im se usmeno upućuju, lijepljenjem slika, redanjem slika, itd. 2) verbalno ponavljanjem riječi koje je izgovorio nastavnik ili koje su čuli sa kasetofona, davanjem veoma kratkih odgovora na pitanja nastavnika ili pitanja koja su čuli sa kasetofona, popunjavanjem praznina riječima odabranim sa zidnih karata na kojima se te riječi nalaze, itd. b) ČITANJE I REAGOVANJE Učenici će prepoznati jednu ili više napisanih riječi ili uputa i reagovati: 1) neverbalno gestikuliranjem, oponašanjem glasova/zvukova (npr. imitiranjem zvuka voza, životinjskih glasova itd.), glumljenjem (npr. tužan, sretan), ili pokazivanjem, biraanjem ili povezivanjem pisanih riječi i odgovarajućih ilustracija, crtanjem, pravljenjem/oblikovanjem stvari (npr. rezanjem zahtijevanih oblika/likova iz papira, pravljenjem raznih oblika od plastelina itd.), bojenjem ili podvlačenjem samo određenih riječi (npr. onih koje označavaju neku aktivnost, raspoloženje, brojeve itd.), raspoređivanjem ilustracija po određenom redu prema pisanim uputstvima	Učenici će koristiti (a ne učiti o tome!): Imenice - jednina i množina Zamjenice Lične Pokazne, ce lui, ce lui-ci, celui-la, celle, celle-ci, celle-là Upitne, qui? De/à qui? Que? De/à quoi Determinatore: - Članove, un, une, des, le, la, l', les - Privojne pridjeve, mon, ton, son, ma, ta, sa - Opisne pridjeve, najosnovnije, npr. Triste, malheureux, beau, Glagole Le présent Pomoćni glagoli être, avoir Impératif Prilozi za mjesto, ici, là, devant, dehors Brojeve: 1-10 Prije dloge: - à, dans, sur, avec (u osnovnim značenjima).	Učenici će učiti samo osnovni vokabular koji se odnosi na date teme, npr.: Pozdravljanje: Bonjour, Salut, Au revoir itd; Predstavljanje: Je m'appelle ... Je suis, C'est ..., itd; Qu'est-ce que c'est? Qui est-ce? Oui / non; Opisivanje: Il est grand / petit; Il a les cheveux noirs, brun, blonds; De quelle couleur est...? rouge, jaune, blanc, itd.; Quel âge as-tu? J'ai; Moje lice, moje tijelo, samo osnovne riječi; Određivanje mjesta i položaja: Pardon, pour aller à ... C'est loin (de) / près (de) Aller tout droit, tourner à droite / à gauche; Članovi uže porodice: mère, père, frère, soeur; Raspoloženja: heureux, triste

			itd.		
--	--	--	------	--	--

		<p>- ideju posjedovanja (le livre de Jean, ma maison).</p>	<p>2) verbalno davanjem kratkih pismenih ili usmenih odgovora na pitanja, zamjenjivanjem ilustracija u tekstu ponuđenim riječima, povezivanjem riječi u stupcu A sa odgovarajućim ilustracijama u stupcu B, zamjenjivanjem inicijala punim riječima ili popunjavanje m. praznina odgovarajućim riječima itd.</p> <p>PRODUKCIJA a) GOVOR Učenici će: ponavljati riječi nastavnika ili riječi izgovorene sa kasetofona učestvovati u razgovoru (pitanja/odgovori) sa drugim učenicima/učenicima ili nastavnikom igrati uloge, recitovati, pjevati i igrati jezične igre davati uputstva i naredbe</p> <p>b) PISANJE Budući da učenje pisanja na ovom nivou nije prioritet, učenici će: povremeno prepisivati izolovane riječi učiti pisati pomoću igara na CD-u, pomoću društvene igre u kojoj se sastavljaju riječi od slova na kockama, društvene igre u kojoj se slažu pločice sa slovima jedna na drugu itd. Zamjenjivati inicijale punim riječima ubacivati, podvlačiti, ređati riječi po određenom redoslijedu, itd.</p>	<p>Učenici će koristiti (a ne učiti o tome!): Imenice - jednina i množina Zamjenice Lične Pokažne, celui, celui-ci, celui-la, celle, celle-ci, celle-là Upitne, qui? De/à qui? Que? De/à quoi Deteminatore: - Članove, un, une, des, le, la, l', les - Privojne pridjeve, mon, ton, son, ma, ta, sa - Opisne pridjeve, najosnovnije, npr. Triste, malheureux, beau, Glagole Le présent Pomoćni glagoli être, avoir Impératif Priloge za mjesto, ici, là, devant, dehors Brojeve: 1-10 Prije dloge: - à, dans, sur, avec (u osnovnim značenjima).</p>	<p>Članovi uže porodice: mère, père, frère, soeur; Raspoložnja: heureux, triste; Prostorije u kući i namještaj: cuisine, salle à manger, chambre, armoire, chaise, table, lit, itd.; Bliža okolina: rue, jardin, arbre, parc; Škola: insegnant, élève, livre, cahier, itd.; Vrijeme: Quelle heure est-il? Il est Svakodnevni život, rutinske aktivnosti npr dormir se lever, se laver, prendre autobus, se promener. Učenici će vježbati da koriste (a ne učiti o tome!): Afikse, u vezi sa datim temama i gramatikom, npr. –s; Antonime, u vezi sa datim temama, npr. Bon – mauvais, grand – petit; Složenice, u vezi sa datim temama, npr. Sale à manger sac à dos, itd.; Kolokacije, u vezi sa datim temama, npr. Prendre un bain, il fait froid, faire attention.</p>
--	--	--	--	---	--

Arapski jezik

(2 časa sedmično, 70 časova godišnje)

Uloga i značaj nastave arapskog jezika

Tokom procesa obrazovanja, a u okviru nastave stranih jezika, neophodno je razvijanje svijesti o poznavanju dva ili više stranih jezika.

Evropska Unija je multietnička zajednica čiji su opstanak i prosperitet uvjetovani višejezičnošću. Rezultat takvih razmišljanja je i stav Vijeća Evrope da svaki građanin Evrope mora poznavati najmanje dva strana jezika.

Vijekovima Bosna i Hercegovina ima civilizacijske i privredne veze sa Bliskim i Srednjim istokom, kao i sjevernom Afrikom, gdje se u više od 20 zemalja sa više od 200 miliona govornika kao zvanični jezik koristi arapski. Pored toga više od 35 miliona ljudi kao drugi strani jezik koristi arapski jezik.

Značajno je napomenuti da je u jednom periodu naše historije nemali broj književnika pisao djela na arapskom jeziku. Sve prethodno spomenuto govori u prilog neophodnosti učenja arapskog jezika kao jednog od stranih jezika tokom osnovne škole.

Cilj i zadaci učenja arapskog jezika

Cilj učenja arapskog jezika je osposobljavanje učenika za usmenu i pismenu komunikaciju na arapskom jeziku o različitim temama iz svakodnevnog života.

Proširivanje opće kulture učenika kroz upoznavanje s načinom života i tradicijom zemalja u kojima se govori arapski jezik.

Kroz učenje stranog jezika kod učenika se razvija svijest: o značaju višejezičnosti, duhu tolerancije, kozmopolitizmu, toleranciji, humanizmu i internacionalizmu.

Zadaci nastave arapskog jezika su:

- Razvoj sve četiri jezičke vještine;
- Ovladavanje osnovnim leksičkim, fonetskim i gramatičkim minimumom;
- Upoznavanje sa kulturom naroda čiji se jezik izučava i razumijevanje i poštivanje drugih kultura;
- Razvijanje motivacije za učenje jezika i zadovoljstva u učenju;
- Razvijanje samopouzdanja i samopoštivanja;
- Razvijanje samostalnosti i kreativnosti;
- Razvijanje sposobnosti slušanja i međusobnog uvažavanja;
- Osposobljavanje učenika za samostalno korištenje različitih izvora znanja, odnosno ovladavanje strategijama učenja (naučiti kako učiti).

ARAPSKI JEZIK

PRVA GODINA UČENJA, III razred osnovne škole

CILJEVI I REZULTATI ODGOJNO-OBRAZOVNOG RADA	
Ciljevi početne nastave arapskog jezika	Očekivani rezultati učenja
<ul style="list-style-type: none"> - Učenje jezika, a ne o jeziku; - Razvijanje pozitivnog stava prema učenju jezika; - Razvijanje radoznalosti i kreativnosti; - Razvijanje razumijevanja i logičkog pamćenja; - Razvijanje temeljitosti, predanosti i preciznosti u učenju jezika; - Razvijanje samostalnosti u govoru; - Putem igara, pjesme i plesa učiniti da učenje arapskog jezika bude zabavno; - Postupan prelaz ka čitanju i pisanju jednostavnih riječi i rečenica.	<ul style="list-style-type: none"> - Ljubav i spremnost za učenje arapskog jezika; - Razumijevanje jednostavnih sadržaja na arapskom jeziku; - Sloboda i samostalnost u govoru; - Čitanje riječi, vezanih za konkretan pojam (samostalno upotrebljenih); - Čitanje jednostavnih rečenica; - Prepisivanje riječi i kratkih sadržaja; - Kratki usmeni i pismeni odgovori; - Popunjavanje slova i riječi.

PROGRAMSKI SADRŽAJI

- Teme (opća tematska područja kao osnov za daljnji rad)
- Funkcije i vještine (usmena i pismena kompetencija)
- Aktivnosti (pomoću kojih se realiziraju vještine)
- Gramatika (osnove gramatike za dati nivo)
- Vokabular (u okviru datih tema)

Specifičnosti arapskog pisma će uvjetovati i početnu fazu učenja arapskog jezika. Neophodno je, uz učenje osnovnih fraza, usvojiti: osnovne oblike slova, varijante pisanja slova, kratke i duge vokale, sukun, tašdid, tanwin, vezivanje slova u riječi i kraće rečenice.

Nivo	Te me	Funkcije i vještine	Aktivnosti	Gramatika	Vokabular
III razred Osnovna škola 1. godina učenja arapskog jezika Prvi stepen elementarnog znanja	- Pozdravljanje i upoznavanje - Porodica i prijatelji - Kuća - Svakodnevnog života - Škola - Bliža okolina - Odjevni predmeti	Učenici će znati: - Pozdravljanje na formalan i neformalan način; - Predstaviti sebe i druge; - Imenovati članove svoje uže porodice; - Opisati jednostavnim rečenicama (imenskimi) i ograničenim brojem riječi ljude i predmete u kući; - Imenovati predmete u školskoj torbi i učionici; - Brojati od 1 do 10; - Reći koliko je sati (puni sat); - Nabrojati dane u sedmici; - Nabrojati ograničen broj odjevnih predmeta.	SLUŠANJE I RAZUMIJEVANJE Učenici će slušati izgovoreni tekst i reagirati 1) neverbalno, npr.: - gestikulacijom predstaviti ono što su čuli, - bojenjem navedenih predmeta / osoba, - lijepljenjem odnosno slaganjem slika redosljedom koji proistekne iz teksta koji su čuli, - pokazivanjem na određene ilustracije koje se odnose na riječi koje su učenici čuli odnosno povezivanjem slike sa tekstom koji čuju, - podvlačenjem i bojenjem ilustracija koje se odnose na riječi koje su učenici čuli, - izvođenjem uputstava koje nastavnik izgovara ili koja čuju sa kasetofona; 2) verbalno, npr.: - ponavljanjem određenih riječi koje je izgovorio nastavnik ili koje su čuli sa kasetofona, - davanjem kratkih odgovora na nastavnikova pitanja ili pitanja koja su čuli sa kasetofona. ČITANJE I RAZUMIJEVANJE Učenici će prepoznati je dnu ili više napisanih riječi ili rečenica i reagirati: 1) neverbalno, npr.: - gestikuliranjem, imitiranjem, - povezivanjem pisanih riječi i odgovarajućih ilustracija, - bojenjem, crtanjem, oblikovanje plastelinom, izrezivanjem, - podvlačenjem pojedinih riječi; 2) verbalno, npr.: - kraćim pismenim ili usmenim odgovorom na pitanja, - dopunjavanjem izostavljenih slova ili riječi u tekstu - povezivanjem ponuđenih riječi u tekstu...itd. GOVOR Učenici će: - ponavljati riječi nastavnika ili riječi izgovorene sa kasetofona, - voditi kraće dijaloge u parovima sa drugim učenicima ili sa nastavnikom, - pjevati, - recitirati kraće pjesmice, - glumiti, itd. PISANJE Učenici najprije preslikavaju slova koja su prije toga usmeno usvojili, a potom postepeno usvajaju i pravilan način njihovog pisanja kroz vježbe poput: - popunjavanja slova (npr.: Gdje su nestala slova? - nastavnik ispisuje riječi na tablu, izostavljajući određena slova koje učenici treba da popune), - rekonstruiranje riječi od ponuđenih slova, - takmičenje u pisanju brojeva itd.	Lične zamjenice (ʿana, ʿanta, ʿanti, huwa, hiya, nahnu) Upitne zamjenice (man, ma) Pokazne zamjenice (hara, harihi) Vokativna partikula “ya” Potvrdne i odrične riječi (naʿam, la) Upitne partikule (hal, ʿa) Prijedlozi (fi, min, ʿila, ʿala) Upitna riječ “ayna” Prepoznavanje gramatičkog ženskog roda (okruglo “ta”) Brojevi (1 do 10)	Učenici će: učiti samo osnovni vokabular, koji će biti osnova za tvorbu kratkih (imenskih) rečenica. Kroz dijalog (igre, pjesmice, ponavljanje, prepoznavanje, crtanje i druge vježbe) uvijek znavati osnovni vokabular.

DIDAKTIČKO – METODIČKE NAPOMENE

U prvim godinama učenja arapskog jezika pažnju treba usmjeriti na aktivnosti koje imaju za cilj da razviju zainteresiranost učenika za učenje jezika. Arapski jezik se na ovom nivou uči kroz različite jezičke igre, ponavljanje, pjesmu, ples, sa postepenim uvođenjem čitanja i pisanja. Rad u parovima ili grupama doprinosi dinamici časa i većoj angažovanosti učenika.

Nastavnik treba da:

- pažljivo planira svaki čas, postavljajući ciljeve, detaljno razrađujući načine kako da ih postigne, pripremajući materijale/opremu koja je potrebna u učionici, kao i dodatne materijale u slučaju neočekivanih situacija, pripremajući zadatke za pojedine učenike, grupe i cijeli razred, te planirajući trajanje svakog segmenta aktivnosti u učionici;
- piše pismene pripreme za svaki čas;
- da kreativno i fleksibilno kreira svoj rad u okviru zacrtanih ciljeva a u skladu sa uvjetima u kojima radi,
- procjeni kojim fondom riječi učenici treba da ovladaju u datoj grupi i datim uvjetima;
- da kontrolira i razvija kod učenika pravilno usvajanje izgovora;
- poštuje osnovne didaktičke principe primjerenosti i postupnosti;
- razvija pozitivnu atmosferu u učionici;
- razvija kod učenika radne navike, marljivost, odgovornost i motivaciju za učenje;
- razvija vlastiti sistem praćenja i provjeravanja napredovanja svakog učenika;
- razvija komunikacijske sposobnosti kod učenika, podstičući ih da maksimalno koriste vlastite talente i sposobnosti ;

Praćenje i vrednovanje

Na početnom nivou učenja arapskog jezika nastavnik samo aktivno prati i razvija motivaciju i interes učenika za učenje arapskog jezika i procjenjuje realizaciju zacrtanog programa, njegovih ciljeva i zadataka.

Interdisciplinarni sadržaj

U svim oblastima sadržaj je povezan sa drugim školskim predmetima

- crtanjem, oblikovanjem (Likovna kultura)
- plesom, igrom (Tjelesni i zdravstveni odgoj)
- pjevanjem (Muzička kultura)
- zajedničkom šetnjom kroz park, prirodu i sl. (Moja okolina - ekološki odgoj)

Interkulturalne vještine

Učenici će:

- upoznati kulturu i običaje različitih zemalja u kojima se govori arapski jezik, upoređivati je sa vlastitom kulturom i razvijati pozitivan stav prema različitosti.

Preporuke

Kod organizacije nastave arapskog jezika u prvoj godini učenja preporuke se odnose prvenstveno na fleksibilnost u organizaciji nastave i ukupnom rasporedu nastavnih aktivnosti, kao i na trajanje časa. Ovo podrazumijeva i moguće paralelno izvođenje nastave arapskog jezika sa nastavom drugih predmeta, kao što su npr. muzička kultura, likovna kultura, tjelesni odgoj, moja okolina itd. Čas može trajati i kraće (20-25 minuta) radi postizanja maksimalnog intenziteta pažnje kod djece. Nastava je razredna pa se mogu lako formirati grupe koje će se smjenjivati na uporednoj nastavi dva predmeta. Učenici rado prihvataju i provode proces imitiranja i ponavljanja, rado insceniraju naučene dijaloge. Ukoliko se u nastavni proces integriraju igre, njihove prednosti su velike. Igre doprinose povećanju učeničke aktivnosti, poboljšanju njihovih jezičkih znanja, uspostavljanju prijatnije atmosfere u učionici, kao i njegovanju prisnijih odnosa između učenika i nastavnika, te između samih učenika. Razvija se takmičarski duh, stvara živa atmosfera u učionici. Postojanje i njegovanje takmičarskog duha tijesno je povezano sa učeničkom motivacijom za učenje jezika. Izlasci djece u prirodu su također prilika za igre i pjesmice na arapskom jeziku.

VANNASTAVNE AKTIVNOSTI

ULOGA I ZNAČAJ

Vannastavne aktivnosti su važan segment života i rada u školi. Osnovno su obilježje savremene škole. U vannastavnim aktivnostima moguće je prepoznati sklonosti djeteta, prije nego na nastavnom času. Dijete već svojim opredjeljenjem za određene sadržaje nagovještava nam i nešto o svojoj jačoj strani. Mogućnost izbora je korak ka slobodi i izražavanju u skladu s mogućnostima i afinitetima. Hoće li to biti gluma, ples, otkrivanje pojedinosti o prirodi, zaštita prirode, proučavanje običaja, prikupljanje podataka o igrama koje su nekad bile popularne ili bavljenje ekologijom, ili možda uživanje u novim pričama i razgovorima o ispričanom, manje je važno.

Važnije je da učenici prošire vidike, a istovremeno bogate emocionalni svijet.

Zadaci

- Povezivanje, proširivanje i produbljivanje znanja, vještina i navika stečenih u nastavi i vannastavnim aktivnostima
- Usvajanje novih znanja, vještina i navika
- Razvijanje interesovanja za društveno koristan rad.
- Osposobljavanje za aktivnosti u slobodnom vremenu koje će biti u funkciji razvoja odgoja i obrazovanja, prevencije svih vrsta ovisnosti, zaštite i unapređivanja zdravlja
- Osposobljavanje za aktivno učešće u društvenom životu i njegovom demokratskom razvoju
- Podsticanje dječijeg stvaralaštva – kreativnosti
- Osposobljavanje za komunikaciju, interakciju i kooperaciju sa drugima
- Omogućavanje upoznavanja drugih i drugačijih
- Omogućavanje učenja fleksibilnosti i tolerancije

1. Principi na kojima bi trebalo da počiva Plan i program vannastavnih aktivnosti

- Slobodne aktivnosti su integralni dio odgojno-obrazovnog rada u osnovnoj školi i u funkciji su ostvarivanja globalnog cilja odgoja i obrazovanja.
- One se organiziraju u skladu sa interesovanjima, mogućnostima i dobrovoljnim opredjeljenjem učenika.
- Planiranje, programiranje, pripremanje, organizacija i realizacija vannastavnih aktivnosti podrazumijevaju aktivno učešće učenika.
- Vannastavne aktivnosti ne bi smjele ni sadržajem, ni trajanjem preopteretiti učenike.
- One se ne bi smjele pretvoriti u bilo koju vrstu nastavka nastavnog rada.
- Trajanje vannastavnih aktivnosti, njihovi sadržaji i koordinatori - voditelji, se utvrđuju Planom i programom koji se donosi na početku školske godine, a verificira ga Nastavničko vijeće.
- Ako se u okviru nekih vannastavnih aktivnosti ostvaruje i dobit, pravo je učenika da učestvuju u odlučivanju o njenoj namjeni i raspodjeli, pri čemu se isključuje novčano nagrađivanje učenika. U skladu sa odgovarajućim propisima škola je dužna da način korištenja tako ostvarenih sredstava regulira posebnim aktima.

U okviru vannastavnih aktivnosti u osnovnoj školi mogu biti zastupljene sljedeće oblasti :

- Vannastavne aktivnosti iz oblasti nauke
- Vannastavne aktivnosti iz oblasti kulture i umjetnosti
- Vannastavne aktivnosti iz oblasti tehnike
- Vannastavne aktivnosti iz oblasti sporta
- Vannastavne aktivnosti iz oblasti rada i proizvodnje
- Vannastavne aktivnosti iz oblasti društvenog života – života zajednice

Evo i mogućih sekcija:

Zdravlje i sport

Mali hor

Mladi prirodnjaci

*Mladi slikari
Mali orkestar
Ritmička i plesna sekcija
Mladi ekolozi
Dramska sekcija*

Škola ima slobodu da uvede nove sekcije, u skladu s osobnostima sredine i interesima djece.

1. Plan vannastavnih aktivnosti trebalo bi da obuhvati:

- Koliko časova će biti realizirano u okviru vannastavnih aktivnosti u toku školske godine?
- Koje oblasti vannastavnih aktivnosti će biti zastupljene u osnovnoj školi?
- Dan, sat i mjesto realizacije vannastavnih aktivnosti
- Imena koordinatora – voditelja vannastavnih aktivnosti

S obzirom na činjenicu da je u jednoj školi nerealno očekivati da se jednaka pažnja posveti svim oblastima, potrebno je na početku školske godine detaljno razmotriti u kojoj mjeri će pojedine oblasti biti zastupljene.

Od posebnog značaja je da se u Planu vannastavnih aktivnosti odredi dan, sat i mjesto gdje će se one odvijati.

Kada učenici i koordinatori - voditelji znaju da će se aktivnosti odvijati sedmično, ili petnaestodnevno i koliko će one trajati, onda se oni mogu adekvatno pripremiti, biće motivirani za aktivnost, što će značajno uticati na efekte u njihovom ostvarivanju.

Blagovremeno i tačno određenje vremena, mjesta i trajanja aktivnosti ima svoju pedagošku vrijednost i zato ga treba osigurati već u Planu na početku školske godine.

Imenovanje koordinatora – voditelja vannastavnih aktivnosti vrši Nastavničko vijeće na početku školske godine i ono ne može biti rezultat licitiranja i dobrovoljnog opredjeljivanja nastavnika, nego izbora na osnovu unaprijed utvrđenih kriterija od strane najvišeg stručnog organa u osnovnoj školi.

2. Program vannastavnih aktivnosti trebalo bi da obuhvati:

- Vrste aktivnosti (sadržaja), u okviru svake oblasti;
- Ko bi trebalo da učestvuje u kreiranju i realiziranju Programa aktivnosti;
- Koje organizacione forme aktivnosti će biti zastupljene;
- Koje uvjete bi trebalo da osigura osnovna škola da bi aktivnosti mogle biti realizirane (objekti-mjesta, namještaj, oprema, sredstva, materijal i slično).

Svaka oblast podrazumijeva niz konkretnih aktivnosti (sadržaja) za koje će se škola opredijeliti na početku školske godine, vodeći računa o primjerenosti aktivnosti uzrastu djece, njihovim mogućnostima, interesovanjima i potrebama, kao i kadrovskom potencijalu i uvjetima kojima škola raspolaže.

U kreiranju programa i njihovoj realizaciji neophodno je osigurati učešće najšireg kruga zainteresiranih, prije svega, djece i njihovih roditelja, specijaliziranih stručnjaka različitog profila (pedagoga, psihologa, ljekara, umjetnika, sportista i dr.) koji se mogu angažirati na profesionalnoj i volonterskoj osnovi.

Škole će na početku školske godine, na osnovu usvojenog Plana i programa vannastavnih aktivnosti poduzeti određene korake kako bi stavila na raspolaganje učenicima i koordinatorima – voditeljima sve raspoložive materijalne resurse, a one koji su neophodni, a koji ne postoje, škola će osigurati naknadno u skladu sa mogućnostima i uz pomoć nadležnog ministarstva.

Vannastavne aktivnosti je nužno organizirati na principu homogenih uzrasnih grupa. Samo tada može se postići istinska primjerenost aktivnosti – sadržaja uzrastu, mogućnostima, interesovanjima i potrebama djece, a za većinu članova grupe programi mogu predstavljati realno i optimalno opterećenje što je osnov za ostvarivanje odgojno-obrazovnih efekata u ovome sektoru školskog života

i rada. Ovim se postiže i još jedan efekat, a to je povezivanje vannastavnih aktivnosti sa nastavom i uopće sa životom u užoj i široj socijalnoj sredini.

Različita shvatanja vannastavnih aktivnosti i njihove funkcije u razvoju, odgoju i obrazovanju djece osnovnoškolskog uzrasta do sada dovela su do dezorijentacije u ovom značajnom sektoru života i rada u osnovnoj školi. Različita shvatanja, otpori, predrasude, pa i tradicionalna opterećenja, trebalo bi da budu podređena nastojanjima koja su izražena u Konceptiji devetogodišnje osnovne škole i prevaziđena decidnim zahtjevima koji se tiču sticanja, razvijanja i usavršavanja profesionalne kompetentnosti svih onih koji su odgovorni za rezultate odgoja i obrazovanja u osnovnoj školi.

PRETPOSTAVKE ZA REALIZACIJU SVIH PROGRAMA	
<p>STRUČNO OSPOSOBLJEN NASTAVNIK</p> <p>Profesor razredne nastave Nastavnik razredne nastave</p>	<ul style="list-style-type: none"> - NASTAVNIK KOJI RAZUMIJE SMISAO PROMJENA I KOJI VJERUJE U MOGUĆNOSTI UČENJA I EDUKACIJE - Nastavnik koji zna, umije i koji u prvi plan stavlja dječiju dobrobit; - Izbor načina rada u razredu koji osigurava učenički aktivitet i individualni razvoj; - Planiranje sadržaja rada u skladu s svim važnim činiocima (struktura odjeljenja, predznanja, definirani ciljevi, osobnosti lokalne sredine, tematski pristup pojedinim dijelovima programa).
NOVE METODE RADA	<ul style="list-style-type: none"> - Fleksibilno poimanje artikulacije nastavnih časova u prvom razredu i mogućnost organizovanja nastavnog časa u skladu s intenzitetom pažnje.
Sadržaji koji bitno utiču na kvalitet rada	<ul style="list-style-type: none"> - Udžbenici za učenike koji podrazumijevaju novija saznanja o djetetu i učenju, prateći radni materijali, priručnici za nastavnike, didaktički materijali
PROSTOR I UKUPNO OKRUŽENJE U ŠKOLI	<ul style="list-style-type: none"> - Adekvatno opremljen i ureden prostor (namještaj jednostavnih linija, bez oštrih rubova, lijepo dizajniran, lagan, mobilan, koji dozvoljava promjene u kombinaciji i usklađivanje s brojem učenika u grupi, djeluje lijepo, primamljivo, vedro); - <i>Roditelji i lokalna zajednica mogu osigurati podršku.</i>

Preporuka: Do 25 učenika u odjeljenju i bez uključivanja učenika prvog razreda u kombinovana odjeljenja;

- U situacijama kada su pojedine sredine primorane na organizaciju rada u kombiniranim odjeljenjima, treba primijeniti fleksibilniji raspored nastavnih časova; Primjera radi, učenike prvog razreda pozivamo ranije u školu, realiziramo sadržaje koji zahtijevaju direktnu komunikaciju, potom se uključuju učenici ostalih razreda.

Partnerstvo u reformi	PODRŠKA	RODITELJA UČENIKA	U LOKALNOJ	ZAJEDNICI
Informacije o važnim promjenama putem seminara	Za direktore i savjetnike pedagoških zavoda	Direktore osnovnih škola	Nastavnike prvih razreda	Pedagoge

Posebno: Informativni materijali za roditelje učenike prvog razreda.

SMJERNICE ZA PRAĆENJE I OPISNO OCJENJIVANJE

Postignuća učenika

Opisno ocjenjivanje je kvalitativna analiza učeničkih postignuća. Na jednoj su strani ciljevi koje smo definirali, ishodi učenja i indikatori uspješnosti, a na drugoj pokušaj da na određenoj skali postignuća odredimo poziciju svakog učenika. To je kvalitativno ocjenjivanje. Opisno je ocjenjivanje primjereno učenicima mlađeg školskog uzrasta. Programski zahtjevi, s obzirom na sadržaj, nisu obimni, ali su učeniku prevelik teret jer on ne vlada čitanjem kao osnovnim sredstvom, odnosno metodom učenja.

U prvom razredu osnovne škole predviđeno je opisno iskazivanje uspjeha učenika. To podrazumijeva sistematsko praćenje napredovanja svakog učenika i procjenu stanja i situacije u određenim intervalima. Procjena podrazumijeva iskazivanje kvalitativnih elemenata na početku i nakon određenog vremenskog perioda. Opisna ocjena ima svoju „analitičku strukturu“ i kontinuitet u opservaciji i evidentiranju napredovanja. To su informacije o postignućima u pojedinim segmentima nastavnog programa. Na osnovu tih informacija moguće je formirati sliku o napredovanju svakog učenika. To su bitne informacije o nastavniku i njegovoj sposobnosti procjene karakterističnih podataka o svakom učeniku koje su istovremeno orijentir za planiranje narednih koraka.

Ukupna organizacija rada u razredu mora biti podređena zahtjevu:

„Osigurati napredovanje u skladu s individualnim mogućnostima.“

U donošenju opisne ocjene morali bismo imati u vidu sljedeće elemente:

- Ostvarivanje konkretnih odgojno-obrazovnih zadataka koji su definirani u Programu (znanja, stavovi, vrijednosti, vještine)
- Je li učenik usvojio programske sadržaje? (potpuno, djelimično, nije usvojio)
- U čemu je učenik uspješan? Šta je njegova jača strana?
- Koliko je napredovao u odnosu na početak školske godine? (mnogo, malo, nimalo, kolika je razlika između startne pozicije i sadašnjeg stanja)
- Ima li učenik teškoća? U kojim se to područjima posebno očituje? (izgovor, analiza i sinteza, razumijevanje, reprodukcija, odsustvo pažnje, zamjena glasova, nemogućnost zaključivanja ...)
- Koje su preporuke za prevazilaženje tih teškoća?
- Koliko je učenik samostalan u radu? (nesamostalan je, za najmanju sitnicu traži pomoć, samostalan, djelimično je samostalan)
- Kakav je njegov odnos prema radu i obavezama?
- Da li može usredsrediti pažnju na sadržaje?
- Odnos prema drugim učenicima
- Odnos prema nastavnicima
- Druge osobine

Za procjenjivanje i ocjenjivanje je posebno važno:

- Da je zasnovano na kriterijima. (Šta ocjenjujem? Kako?);
- Da je kontinuirano i zasnovano na praćenju učeničkog rada;
- Da podrazumijeva više aspekata;
- Da odražava različitost pristupa;
- Da polazi od onog što dijete zna i što je njegova jača strana;
- Da se oslanja na učeničku mogućnost i slobodu samoprocjenjivanja;
- Da su svi učenici uključeni u postupak i da znaju šta ih očekuje;
- Da je ocjenjivanje podređeno važnim ciljevima (znanje, život, rješavanje problema u životnim situacijama), a ne samo zahtjevima nastavne jedinice i apstraktnim ciljevima;
- Da uvažava razvojne karakteristike djece određene dobi i svakog djeteta;
- Da pomaže u identifikaciji djece sa posebnim potrebama;
- Ocjenjivanje vršiti u okolnostima koje su primjerene potrebama djece, ne zastrašivati učenike slabom ocjenom, težinom zadataka;
- Imati na umu da ocjenjujemo baš ono što treba ocjenjivati;
- Ocjenjivati pojedine segmente u odnosu na ciljeve Programa i ukupna postignuća.

OKVIRNI NASTAVNI PLAN I PROGRAM
za četvrti razred devetogodišnje osnovne škole

Sadržaj

Okvirni nastavni plan za četvrti razred devetogodišnje osnovne škole

Nastavni programi obaveznih nastavnih predmeta

1. Bosanski, hrvatski, srpski jezik i književnost
2. Engleski jezik
3. Njemački jezik
4. Francuski jezik
5. Arapski jezik
6. Moja okolina
7. Matematika
8. Muzička/glazbena kultura
9. Likovna kultura
10. Tjelesni i zdravstveni odgoj

OKVIRNI NASTAVNI PLAN ZA ČETVRTI RAZRED DEVETOGODIŠNJE OSNOVNE ŠKOLE

RED. BROJ	OBAVEZNI NASTAVNI PREDMETI	SEDMIČNI BROJ NASTAVNIH ČASOVA	GODIŠNJI BROJ NASTAVNIH ČASOVA
1.	Bosanski, hrvatski, srpski jezik i književnost	5	175
2.	Prvi strani jezik	3	105
3.	Moja okolina	3	105
4.	Matematika	4	140
5.	Muzička / glazbena kultura	2	70
6.	Likovna kultura	2	70
7.	Tjelesni i zdravstveni odgoj	2	70
	UKUPNO:	21	735

Napomena: Nastavni predmet Vjeronauka reguliran je kantonalnim obrazovnim zakonodavstvom.

Bosanski, hrvatski, srpski jezik i književnost
(5 časova sedmično, 175 časova godišnje)

ČITANJE I PISANJE 40 ČASOVA	Posebni časovi čitanja: - usavršavanje tehnike (pravilnosti, brzine i izražajnosti) - rad na poboljšanju razumijevanja pročitanog 10 časova	Vježbe usmjerene na usavršavanje pisanja latiničnim pismom: - tehnika pisanja - preciznost u saopćavanju sadržaja mišljenja u pisanoj formi 5 časova	Usvajanje pisanih slova ćirilice: - usvajanje grafičke strukture slova - povezivanje slova u strukturu riječi - pisanje riječi i rečenica - prepisivanje kraćeg teksta 25 časova		
INTERPRETACIJA KNJIŽEVNOG TEKSTA 60 ČASOVA	Čitanačka štiva: Interpretacija proznih i poetskih tekstova, doživljaj književno-umjetničkih štiva i usvajanje književnoteorijskih pojmova 40 časova	Lektira: Osamostaljivanje u čitanju, podcrtavanje značaja znanja i knjiga u odgoju i samoodgoju 20 časova			
JEZIK 35 ČASOVA	Rječnik 5 časova	Gramatika 20 časova	Pravopis i pravopis 10 časova		
KULTURA IZRAŽAVANJA 25 ČASOVA	Narativni oblici: Prepričavanje na osnovu samostalno sastavljenog plana 2+2+2 Pričanje na osnovu datog početka (slike, teksta) 2+2 Pričanje na osnovu datih tematskih riječi 1+1+1	Deskriptivni oblici: Opis lika 1+1+1 Opis pojave, zbivanja u prirodi 1+1+1	Informativni oblici: Pisanje izvještaja 1+1	Mješoviti oblici: Pismo kao obavijest Pismo kao izraz zahvalnosti 2+2	
MEDIJSKA KULTURA 15 ČASOVA	Dokumentarni film 3 časa	Crno-bijeli film i film u boji 4 časa	Nije mi i zvučni film 4 časa	Radio-emisije 2 časa	Dječiji listovi 2 časa

- Broj nastavnih časova uz pojedina područja je samo orijentaciona naznaka vremena potrebnog za realizaciju predviđenih programskih sadržaja. Nastavnici imaju slobodu u planiranju i uspostavljanju balansa između prethodnih postignuća u pojedinim područjima i vremena potrebnog za daljnji rad. Imaju punu slobodu u izboru nastavnih metoda, oblika nastavnog rada, nastavnih sredstava, naravno u skladu sa savremenim tendencijama u metodici nastavnog rada. Ali sve je podređeno postavljenim ciljevima i jasno naznačenim ishodima učenja.

ČITANJE I PISANJE					
Programski zahtjevi	Odgovno-obrazovni ciljevi i zadaci	Standardi očekivanih postignuća			
		Minimum	Prosječno	Iznad prosjeka	
<p>Čitanje</p> <p>Čitanje proznog teksta štampanog latiničnim pismom</p> <p>Čitanje naglas</p> <p>Čitanje u sebi</p> <p>Čitanje po ulogama</p> <p>Izražajno čitanje</p> <p>Čitanje i recitiranje lirske pjesme</p> <p>Čitanje teksta štampanog ćirilicnim pismom</p> <p>Pisanje</p> <p>Usavršavanje pisanja</p> <p>Pisanje rečenica o pročitanim sadržajima</p> <p>Pisanje o sadržajima mašte</p> <p>Pisanje po diktatu (diktat s komentarom, objašnjeni diktat, diktat s predusretanjem pogrešaka, izborni diktat, stvaralački diktat, kontrolni diktat)</p> <p>Usvajanje pisanih slova ćirilicnog pisma (pravilno pisanje i povezivanje slova u strukture riječi, razumije vanje napisanog)</p> <p>Pisanje riječi i rečenica uz ilustrirane sadržaje</p> <p>Prepisivanje riječi, rečenica, kraćeg teksta</p>	<p>Pojačavanje spoznaje o značaju čitanja</p> <p>Vježbanje u koncentraciji na sadržaj</p> <p>Čitanje kao učenje kako da se čita</p> <p>Svijest o zadatku (šta se traži od mene? Gdje to mogu naći u udžbeniku?)</p> <p>Šta mi je još potrebno?</p> <p>Koji izvori informacija postoje?)</p> <p>Razvijanje sposobnosti čitanja radi sticanja informacija</p> <p>Razvijanje sposobnosti kritičkog čitanja</p> <p>Osposobljavanje za čitanje u sebi i brzo uočavanje ključnih riječi</p> <p>Osposobljavanje za samostalno čitanje i razumije vanje pročitnog</p> <p>Priprema za vrijednosnu analizu i vrednovanje umjetničkih i životnih poruka</p> <p>Osposobljavanje za čitanje pjesme, memoriranje sadržaja i recitiranje</p> <p>Pravilno čitanje, razumije vanje i reprodukcija pročitnog</p> <p>Usavršavanje tehnike pisanja latiničnim pismom, daljnji rad na estetskoj strani rukopisa</p> <p>Razvijanje svijesti o značaju kulture pismenog izražavanja (raspored teksta, ortografski zahtjevi, usklađenost sadržaja mišljenja i napisanog sadržaja)</p> <p>Osposobljavanje za analizu napisanog, uočavanje nedostataka, evidentiranje vlastitih grešaka, procjena nivoa postignuća</p> <p>Razumije vanje značaja poznavanja jednog i drugog pisma i osposobljavanje za čitanje tekstova štampanih ćirilicnim pismom i mogućnost služenja pisanim slovima ćirilice u pismenim vježbama i komunikaciji</p>	<p>Čitanje tekstova štampanih latiničnim pismom (glasno i u sebi, razumije vanje pročitnog)</p> <p>Čitanje i recitiranje po vlastitom izboru</p> <p>Ilustriranje doživljaja</p> <p>Poznavanje slova ćirilicnog pisma, pravilno čitanje riječi i rečenica, razumije vanje pročitnog</p> <p>Poznavanje pisanih slova latinice i mogućnost pravilnog pisanja riječi, rečenica, kraćih tekstova</p> <p>Pisanje po diktatu riječi, rečenica, kratkog teksta</p> <p>Poznavanje pisanih slova ćirilice, mogućnost povezivanja slova u strukture riječi</p> <p>Prepisivanje riječi</p> <p>Pisanje riječi po diktatu</p> <p>Pisanje kraćih rečenica</p>	<p>Pravilno i tečno čitanje s razumije vanjem smisla pročitnog reproduktivni i stvaralački nivo</p> <p>Izražajno čitanje naglas i u sebi, prepoznavanje pjesničkih slika, ritma, rime</p> <p>Recitiranje</p> <p>Čitanje sadržaja štampanog ćirilicnim pismom, razumije vanje i reprodukcija</p> <p>Potpuno snalaženje u pisanju slovima latinice (pravilan i estetski izgrađen rukopis)</p> <p>Pisanje riječi, rečenica, sastava</p> <p>Usvojena pisana slova ćirilice, Pravilno pisanje svih slova, njihovo pravilno povezivanje u strukturama riječi</p> <p>Razumije vanje napisanog</p> <p>Mogućnost prepisivanja rečenica štampanih ćirilicnim pismom pisanim slovima ćirilice</p> <p>Potpuno snalaženje u pisanju slovima latinice (pravilan i estetski izgrađen rukopis)</p> <p>Pisanje riječi, rečenica, sastava</p> <p>Usvojena pisana slova ćirilice</p> <p>Pravilno pisanje svih slova, njihovo pravilno povezivanje u strukturama riječi</p> <p>Razumije vanje napisanog</p> <p>Mogućnost prepisivanja rečenica štampanih ćirilicnim pismom pisanim slovima ćirilice</p>	<p>Izražajno čitanje i stvaralačko izražavanje (mogućnost kritičke ocjene, unosenja izmjena)</p> <p>Razumije vanje sadržajnih, kompozicijskih aspekata pažljivo strukturiranje pisanog rada</p> <p>Tečno čitanje tekstova štampanih latiničnim i ćirilicnim pismom</p> <p>Izgrađen rukopis i pisanje dovedeno do nivoa automatizma (u latiničnom pismu)</p> <p>Razumije sadržajne, kompozicijske aspekte, pažljivo strukturiran pisani rad</p> <p>Pisanje ćirilicom bez zastoja, čitko i lijepo</p>	
INTERPRETACIJA KNJIŽEVNOG TEKSTA					
Književni tekstovi	Književno-teorijski pojmovi	Odgovno-obrazovni ciljevi i zadaci	Ishodi druženja s književnim tekstom		
			Zadovoljavajući	Prosječni	Iznad prosjeka
<p>Čitanačka štiva</p> <p>Nasiha Kapidžić-Hadžić:</p> <p>Divna zemlja i</p> <p>tetka Devla</p> <p>Jakov Jurišić:</p> <p>Srne na santi leđa</p> <p>Zehra Hubijar:</p> <p>Kestenjar</p> <p>Armenska bajka:</p> <p>Tumačenje snova</p> <p>Ivan Cankar:</p> <p>Zastidio se majke</p> <p>Japanska bajka:</p> <p>Zlatna sjekira</p>	<p>Tok događaja u vremenskom slijedu (na obimnijem tekstu)</p> <p>Uočavanje mjesta i vremena radnje</p> <p>Likovi - njihov izgled, postupci, osobine</p> <p>Uočavanje i upoređivanje postupaka glavnih likova (likovi čiji su postupci izrazito suprotstavljeni)</p>	<p>Spoznavanje onoga što nije neposredno dato ali je konstitutivni dio značenja riječi, rečenice, teksta</p> <p>Misaono i emocionalno poistovjećivanje s likovima</p> <p>Bogaćenje emocionalne, kognitivne i socijalne komponente</p>	<p>Pamćenje slijeda događaja</p> <p>Razumije vanje sadržaja na nivou reprodukcije pročitnog</p> <p>Uočavanje glavnog događaja, glavnih i sporednih likova</p> <p>Mogućnost reprodukcije</p>	<p>Razumije vanje na nivou uopćavanja i formuliranja podnaslova logičkim cjelinama</p> <p>Razumije vanje kao rezultat uviđanja uzroka i posljedice formuliranje poruke</p>	<p>Potpuno samostalno čitanje, razumije vanje pročitnog, mogućnost samostalne analize i raspravljanja o pročitanom sadržaju</p> <p>Izgrađen vlastiti odnos prema književnom tekstu</p>

<p>Šefik Daupović: San zubara Pincetija Aleksa Mikić: Neočekivani susret Enes Kahvić: Čamac Branko Ćopić: Nećeš mi vjerovati Neđžati Zekerija: Zar vam nisam rekao Jure Kaštelan: Proljeće je slikar Maja Gjerek – Lovreković: Zimska priča</p>	<p>Uspostavljanje analogije: književni lik- likovi iz svakodnevnih životnih situacija Stav prema likovima i objašnjenje stava Uočavanje opisa lika u književnom tekstu Uočavanje opisa pojave u književnom tekstu</p>	<p>Izražavanje vlastitog stava o liku, pronalaženje argumenata i formiranje vlastitog ponašanja u skladu s pozitivnim primjerima Afirmacija moralnih vrijednosti: dobrote, plemenitosti, poštenja, discipliniranosti i osjećaja za mjeru, marljivosti)</p>	<p>(odgovori na pitanja u usmenoj formi i na pojednostavljene pitanja u pisanoj formi) Razlikovanje vrsta književnog teksta na osnovi osnovnih obilježja</p>		
<p>Dramski tekstovi: Željka Horvat - Vukelja: Reumatični kišobran Jadranka Čunčić- Bandov: Jesenska šumska šala Pjesme Alija H. Dubočanin: Jesenja pisma Gustav Krklec: Prvi snijeg Ismet Bekrić: Domovina nije riječ iz spomenara Kasim Deraković: Ljetna noć Muharem Omerović: Moja baka Šukrija Pandžo: Osluški vanje Grigor Vitez: Svirala od vrbe</p>	<p>Piščev govor i govor lika Didaskalije Pjesnička slika Ritam - podizanje i spuštanje glasa u govoru i čitanju; izmjena dugih i kratkih slogova) Rima - glasovno podudaranje krajnjih slogova (dvosložna rima)</p>	<p>Daljnji rad na čitanju dramskog teksta (prirodno i bez patetike) Rad na glasovnoj izražajnosti, vježbanje ekspresivnosti i smisla za isticanje značajnih elemenata, Izražajno predstavljanje teksta Ostvarivanje uloge u igrokazu kao vid govorne produkcije Obično, svakodnevno u pjesmi Izvori nadahnuća Ritam i rima kao izrazi doživljaja Poezijom do estetskog doživljaja i spajanja emotivne, spoznajne, vrijednosne, imaginativne komponente, stvarnog i maštovitog Njegovanje senzibiliteta za sugestivnost pjesničke riječi, odgoj za ljepotu pjesničkog kazivanja</p>	<p>Razumijevanje sadržaja dijaloga, pravilno čitanje Pravilno čitanje pjesme, recitiranje pjesme</p>	<p>Dočaravanje likova, atmosfere izražajnim čitanjem Izražajno čitanje recitiranje, razumijevanje pojmova predviđenih programom</p>	<p>Gluma, preuzimanje uloge lika, unošenje promjena u tekst Stvaralački odgovor na pjesmu kao poticaj za pisanje pjesme, sastava</p>
<p>Lektira: Ivica Vanja Rorić: Plavi vjetar Bisera A likadić: Kraljica iz dvorišta Neđžati Zekerija: Djeca triju ulica Karlo Kolodi: Pinokio Vrelo ljepote / Stihovi u lektiri (izbor iz bh. poezije za djecu)</p>	<p>Razumijevanje smisla čitanja Zašto čitamo? Kako samostalno čitati? Čitanje radi uživanja Čitanje radi sticanja i proširivanja znanja Čitanje radi upoznavanja s knjigom (naslovna strana, autor, izdavač, broj stranica, o čemu se govori u knjizi), vježba u predstavljanju teksta, knjige</p>	<p>Osposobljavanje djeteta za samostalno čitanje, pamćenje i mogućnost prezentacije Razumijevanje značaja znanja i uloge čitanja u učenju, odgoju i samoodgoju Vrijeme za priču, vrijeme za pjesmu Čitamo odabrane dijelove dragih štiva, recitiramo pjesmu po vlastitom izboru</p>	<p>Dijete je pročitalo knjigu Može odgovarati na postavljena pitanja</p>	<p>Može učestvovati u analizi i samostalno govoriti o sadržaju, likovima, poruci</p>	<p>Samostalnost u prezentaciji pročitanе knjige Mogućnost poređenja, izvodenja zaključaka</p>
<p>Djeca će moći samostalno pročitati tekstove predviđene za domaću lektiru Učestvovat će u analizi u skladu s mogućnostima samostalnog čitanja, razumijevanja, reprodukcije i produkcije</p>					

MEDIJSKA KULTURA					
Programski sadržaji	Pojmovi	Odgorno-obrazovni ciljevi	Očekivani rezultati		
			Zadovoljavajući	Prosječni	Iznad prosjeka
Film Filmske vrste Igrani film Dokumentarni film Crno-bijeli film i film u boji Nijemi i zvučni film	Šta je igrani, a šta dokumentarni film U historiji filma prve filmske predstave odnose se na dokumentarni film i snimljene situacije iz svakodnevnog života Napredak u razvoju filma Tehnički aspekti - film u crno-bijeloj tehnici - film u boji - nijemi i zvučni film	Percepcija i recepcija filmskog sadržaja Uočavanje karakteristika i značaja dokumentarnog filma Zauzimanje stava Poređenje efekata crno-bijelog i efekata filma u boji, zvučnog u odnosu na nijemi film	Mogućnost praćenja filmskog sadržaja u kontinuitetu i razumijevanje sadržaja filma Uočavanje razlike u tehnici snimanja	Praćenje i razumijevanje filmskog sadržaja, razumijevanje poruke Uočavanje relacije tehnika snimanja i punoće doživljaja Pažljivo praćenje, memoriranje sadržaja, mogućnost reprodukcije	Uočavanje povezanosti izražajnih sredstava i ostvarenih efekata Produkcija ideja za snimanje dokumentarnog filma koji se odnosi na život u školi ili široj zajednici Mogućnost šireg objašnjavaanja povezanosti pojedinih segmenata u procesu stvaranja filma Posjedovanje razvijene kulture slušanja i izbora sadržaja
Radio - emisije	Radio kao medij i radio-emisija u funkciji popularizacije znanja, kulture i zabave primjerene djeci Radio, emisija	Odgoj i obrazovanje (praćenje radio-emisija) Učešće u programima školske radio-stanice	Mogućnost koncentracije slušanja i pamćenja osnovnih informacija	Čitati i komentira	Mogućnost kritičkog čitanja
Dječiji listovi	Dječiji list kao komunikacija i izraz stvaralaštva odraslih za djecu i djece za djecu	Razvijanje općih odgojnih vrijednosti	Samostalno čitanje		
JEZIK: Rječnik		Očekivana postignuća			
Programski sadržaji	Odgorno-obrazovni ciljevi	Zadovoljavajuća	Prosječna	Iznad prosjeka	
Rječnik Riječi u priči i pjesmi Riječi opisivači Riječi informacije Riječi poruke	Služenje rječnikom i snalaženje u abecedno i azbučnom slijedu (traženje riječi, vježbe koje potiču na takmičenje i brzo snalaženje (Ja sam slovo C. Koje je slovo do mene? Mi smo slova D i H. Koja su slova između nas? Sređivanje kartona riječi sa različitim inicijalnim znakom, sređivanje kartona riječi koje imaju isto slovo na početku (šuma Šemsa, Šime, štap, šećer) Razvijanje sposobnosti izbora adekvatnih riječi u govoru i pisanju Upotreba riječi u komunikaciji: predstavljanje, traženje informacije (u kupovini, na putovanju, traženju pomoći u slučaju nesnalaženja) Tačno artikuliranje potrebe, zahtjeva Izbor riječi kojima opisuju mo Riječi kojima pojačavamo argumentaciju	Pravilan izgovor riječi koje su dominantne u svakodnevnom govoru Razumijevanje značenja riječi u književnom tekstu i mogućnost njihove upotrebe u reprodukciji sadržaja, služenje riječima iz književnih djela Prilagodavanje rječnika situaciji i situacionom kontekstu	Adekvatna upotreba riječi u različitim situacijama. Razumijevanje značenja riječi, njihova upotreba u govoru i pisanju Posjedovanje smisla za izbor pravih riječi radi dočaravanja raspoloženja, situacije, aktivnosti	Posjedovanje bogatog fonda riječi Upotreba riječi koje su nove i neočekivane s obzirom na uzrast i programske zahtjeve Upotreba riječi na nov i originalan način	

Gramatika	Pojmovi	Ciljevi i zadaci	Očekivana postignuća		
			Zadovoljavajuća	Prosječna	Iznad prosjeka
<p>Azbuka Vrste riječi: Imenice (zbirne i gradivne) Zamjenice (lične i prisvojne) Pridjevi (opisni, prisvojni, gradivni) Brojevi (glavni i redni) Rečenica Subjekt i predikat u rečenici Prosta neproširena rečenica Subjekatski i predikatski skup Prosta proširena rečenica</p>	<p>Azbuka Imenice Zamjenice Pridjevi Brojevi Subjekt i predikat u rečenici Glagol kao predikat Imenica kao subjekt Subjekatski i predikatski skup</p>	<p>Usavršavanje perceptivnih, analitičkih i lingvističkih sposobnosti Razvijanje sposobnosti gramatičke analize rečenice, teksta Razlikovanje primjera od (ne)primjera Razvijanje sposobnosti generalizacije, izvođenja zaključaka Razlikovanje navedenih vrsta riječi i prepoznavanje u tekstu Jednostavna i proširena rečenica u komunikaciji (brzina, intonacijski modaliteti) Gramatika i vrijednosni sistem (pozitivna svojstva i imenovanje, pridjevi u funkciji razlikovanja pozitivnih i negativnih osobina: druželjubiv, drag, sebičan, škrt, darežljiv ....)</p>	<p>Razlikovanje navedenih vrsta riječi u jednostavnijim primjerima rečenica Prepoznavanje subjekta i predikata u rečenici</p>	<p>Snalaženje u analizi rečenice u obimu koji podrazumijevaju navedeni programski sadržaji</p>	<p>Razlikovanje vrsta riječi, uočavanje njihove funkcije u rečenici Mogućnost prepoznavanja u tekstu Samostalna analiza rečenice (subjekt, predikat, dodaci)</p>
Pravopis i pravopis	Pojmovi	Ciljevi i zadaci	Očekivana postignuća		
			Zadovoljavajuća	Prosječna	Iznad prosjeka
<p>Veliko slovo u pisanju naziva : - ulica, trgova, bulevara - škola - knjiga, listova, časopisa Veliko slovo u pisanju imena pripadnika naroda Pisanje imena životinja Pisanje prisvojnih pridjeva na -ov, -ev, -in Pisanje prisvojnih pridjeva na -ski, -čki, -čki Pravilno rastavljanje riječi na kraju retka</p>	<p>Veliko slovo u primjerima koji su predviđeni programom Riječ - slog rastavljanje riječi</p>		<p>Primjena pravila o upotrebi velikog slova u primjerima koje predviđa program Pravilna upotreba znakova interpunkcije</p>	<p>Pisanje u skladu s pravilima koja su obuhvaćena programskim sadržajima</p>	<p>Pravilna upotreba pravila o pisanju velikog slova Uočavanje i ispravljanje vlastitih i tuđih grešaka u pisanim radovima</p>

Oblik izražavanja	Vježba	Odgodno-obrazovni ciljevi i zadaci	Ishodi rada na usmenom i pismenom izražavanju		
			Zadovoljavajući	Prosječni	Iznad prosjeka
<p><i>Narativni</i></p> <p>Prepričavanje na osnovi samostalno sastavljenog plana</p> <p>Pričanje na osnovi datog početka (slike, teksta)</p> <p>Pričanje na osnovi datih tematskih riječi</p> <p>Deskriptivni</p> <p>Opis pojave, zbivanja u prirodi</p> <p>Opis lika iz najbliže okoline</p>	<p>Čitanje teksta, razumijevanje uočavanje logičkih cjelina i samostalno formuliranje podnaslova tim cje linama</p> <p>Razvijanje sposobnosti analize, sinteze, apstrahovanja i generalizacije (kognitivni nivo).</p> <p>Snalaženje u nedovršenim jezičkim strukturama</p> <p>Stvaranje sadržaja na osnovu poticajnih riječi; Izazivanje širokog spektra asocijacija, mašte</p> <p>Osposobljavanje za adekvatan izbor riječi, stvaranje rečeničnih struktura u kontekstu tematskog kruga ponuđenih riječi</p> <p>Poticanje individualnog stvaralačkog nerva, mašte i kreativnosti u izražavanju</p> <p>Razvijanje sposobnosti posmatranja i zapažanja svega što je u okruženju</p> <p>Upoređivanje opisa lika u književnom djelu, opisivanje poznatih osoba (izbor adekvatnih riječi deskriptora), riječi za označavanje vidljivih osobina i riječi za označavanje ponašanja, postupaka.</p> <p>Njegovanje govornog i pisanog jezika</p>	<p>Snalaženje u jednostavnim i uobičajenim situacijama, prilagođavanje načina izražavanja situacijama</p> <p>Mogućnost stvaranja sadržaja koji ima logičan slijed</p> <p>Mogućnost govorenja i pisanja o konkretnim sadržajima (vidim, čujem) i o osjećanjima</p> <p>Osmišljeno i pravilno izražavanje u usmenoj i pisanoj formi</p> <p>Uočavanje smislene povezanosti tematskih riječi</p> <p>Uočavanje reprezentativnih osobina</p>	<p>Sposobnost hipotetičkog mišljenja zamišljanje brojnih alternativa</p> <p>Osmišljenost, svrsishodnost, pravilnost i jasnoća izražavanja</p> <p>Uspostavljanje logičkih veza i stvaranje smislene i kompozicijski organizirane priče</p> <p>Zapažanje važnih osobina, ali i mogućnost uspostavljanja relacija: vidljivo i skriveno</p>	<p>Posjedovanje bogatog leksičkog fonda i mogućnost spontanog, tečnog izražavanja</p> <p>Sposobnost pisanja emotivno obojenih sadržaja</p> <p>Posjedovanje bogatstva ideja i mogućnost oblikovanja misli na zanimljiv način</p> <p>Posjedovanje dara zapažanja i raspolaganje rječnikom kojim se zapaženo može izraziti riječima, rečenicama, pričom</p> <p>Dobro za pažanje i bogat rječnik, mogućnost poređenja i zaključivanja</p>	
<p>Informativni</p> <p>Mješoviti</p>	<p>Pisanje izvještaja Šta? Gdje? Kada? Kako? Zašto?</p> <p>Pisanje pisma</p> <p>- pismo obavijest</p> <p>- pismo zahvale</p>	<p>Osposobljavanje za uočavanje redoslijeda događanja, važnih elemenata u događaju, situaciji, aktivnosti</p> <p>Sposobnost sistematičnog predstavljanja</p> <p>Prilagođavanje namjeni sadržaja i oblika izražavanja</p> <p>Pisanje sa svrhom, način obraćanja, oslovljavanje, rukopis, stil, izgled papira, uređnost kao pokazatelji koliko poštuemo osobu kojoj pišemo</p>	<p>Mogućnost praćenja vremenskog slijeda u događaju ili aktivnosti</p> <p>Registrowanje u formi kratkih rečenica</p>	<p>Izvještaj ima sve potrebne elemente</p>	<p>Sposobnost sažetog i objektivnog prikazivanja događaja, situacije</p> <p>Pisanje sadrži elemente slikovitog i maštovitog kazivanja</p> <p>Bogatstvo misli i asocijacija, originalnost u upotrebi riječi</p>

Didaktičko-metodičke napomene

U četvrtom razredu povećan je fond nastavnih časova. Djeca su misaono jača, iskustvom bogatija. To znači da treba **povećati očekivanja** i jasno postaviti zahtjeve. Na početku godine važno je izvršiti **evaluaciju** postignuća u prethodnim razredima i upoznati djecu čemu težimo u pojedinim područjima: kakvom čitanju, pisanju, razumijevanju sadržaja, kakvom usmenom i pismenom izražavanju. Dogovorite se s djecom o nivoima postignuća, napišite na razredni pano šta očekujete u pojedinim područjima. To je naznačeno u standardima postignuća. Postepeno ih uvodite u jasnu pojamovnu diferencijaciju.

U stvaranju ukupne programske strukture uvažavani su važni elementi: broj nastavnih časova, kriteriji važni za izbor nastavnih sadržaja, međusobna povezanost i prožimanje sadržaja pojedinih područja nastave maternjeg jezika, programska struktura ovog nastavnog predmeta u prethodnim razredima i definirani ishodi učenja u pojedinim područjima, zahtjevi ostalih nastavnih predmeta i karakteristike receptivnih mogućnosti djece u četvrtom razredu.

Čitanje i pisanje ostaju u prvom planu. Interpretacija teksta kao područje u osnovi je gramatike i nastave usmenog i pismenog izražavanja. To je nepresušan izvor riječi, pojmova i doživljaja. Čitanačka štiva su istovremeno vrijedna književna djela i osnova su za realizaciju svih programskih zahtjeva. Ti se tekstovi razlikuju s obzirom na tematiku, obim, prisustvo naracije i deskripcije, dominantan vrijednosni sistem, ali koliko mogu biti od pomoći u ostvarivanju ciljeva ostalih područja nastave maternjeg jezika.

U samoj interpretaciji teksta treba stalno imati na umu da prava umjetnost ostaje u sferi estetskih osjećanja i nije joj zadatak da direktno, nametljivo poučava, posebno ne da nameće stavove i poruke. Važno je da učenici umjetnička štiva dožive kao nešto što je snažno i lijepo i što djeluje na osjećanja, misli, maštu. Da taj susret predstavlja doživljaj ugodnog literarnog iskustva. Neka u razgovoru, raspravi, suprotstavljanjem mišljenja dolaze do zaključaka.

U interpretaciji lirske pjesme novi su, u pojamovnom smislu, ritam i rima. Manje insistirajte na reprodukciji u pojamovnom smislu, stvorite atmosferu u kojoj će djeca osjetiti zvučnost, slikovitost i ritam, neka više uživaju u ritmu, a manje pamte pojmove. Poeziju treba čitati i u njoj uživati. Ne robovati bilo kakvim šablonima i ne smještati sve u racionalne okvire.

Medijsku kulturu valja posmatrati u kontekstu ukupnih programskih zahtjeva i podcrtavati potrebu selektivnog pristupa ovim sadržajima.

Posebno mjesto u Programu ima domaća lektira. Za pet naslova ostavljeno je 20 nastavnih časova. Kreativnijim, fleksibilnijim pristupima radu na ovim tekstovima uvodite djecu u svijet literature i razvijajte samostalnost u druženju s knjigom. Važno je da dijete čita, razumije, izrazi pročitano na njemu svojstven način, da može objasniti zašto mu se nešto dopada ili ne dopada, da ilustrira. Ne unositi podatke o pročitanim knjigama u bilo kakve obrasce. Svako je djelo posebno i traži specifičan pristup. Važno je da knjiga ostane u sjećanju, da ostavi traga u doživljajnom smislu, a ne da bude na popisu „pročitanih”. Izbor iz poezije bosanskohercegovačkih autora je poticaj za kreativnije pristupe. Dozvolite djeci da čitaju i da izdvajaju pjesme koje se njima posebno dopadaju. Neka se pripreme za čitanje i recitiranje odabrane pjesme, obrazlože izbor. Neka lijepo prepisu tekst pjesme (sigurno će se truditi da to bude lijepo, a to je onda i vježba usmjerena na estetsku stranu rukopisa), ilustriraju, a onda te listove uvežite i dogovorite se s njima o naslovu (Najljepše pjesme, izbor IV a razreda; Pjesma do pjesme, odabrali učenici IV b itd.). Isto možete uraditi i sa pričama. Neka biraju pjesmu, priču koja se odjeljenju kao takva dopada. Stavite na pano tekst pjesme, priče.

Sadržaji nastave gramatike, kulture usmenog i pismenog izražavanja direktno su usmjereni na poboljšavanje nivoa opće pismenosti. Bilo bi poželjno da nastavnici ocjenjuju i kvalitet usmenog izražavanja. U razrednoj nastavi vježba usmenog izražavanja uvijek prethodi pismenoj vježbi. Tako treba i dalje raditi, ali uvesti ocjenjivanje kvaliteta govora. To bi svakako povećalo odgovornost prema izgovorenoj riječi i ulaganju napora u oblikovanje rečenice, pojačalo bi potrebu da se izbjegavaju

ponavljanja, a jačala bi ukupna motivacija za rad na usmenom izražavanju. Ističite značaj osmišljenog, pravilnog, jasnog govora.

U realizaciji sadržaja nastave gramatike i pravopisa oslanjati se na dječije doživljavanje jezika. Na pojmovima raditi uvijek u kontekstu rečenice, teksta. Tako će lakše diferencirati primjere od (ne)primjera. Pojmovi se međusobno razlikuju po stepenu apstrakcije. Uvijek su u odnosu međuzavisnosti, kako u okviru ovog nastavnog predmeta, tako i u ukupnom ljudskom saznanju.

I na kraju, ukupna postignuća valja iskazati numeričkom ocjenom. Uz programske sadržaje su tri nivoa postignuća: zadovoljavajuća (minimalna) postignuća, dobra, prosječna i ona iznad prosjeka – visoka postignuća. Iako ti nivoi nisu podudarni sa skalom ocjenjivanja od 1 do 5 ipak su važan orijentir u postavljanju zahtjeva. Uostalom, nastavnik kao ocjenjivač mora uvažavati mnoštvo elemenata. Nema univerzalne preporuke ni za navedene stepene ni za sve aspekte znanja i vještina.

Važno je da i djecu vježbate u samoocjenjivanju. Kažite im unaprijed šta ćete ocjenjivati, kada, šta smatrate posebno važnim. Napravite i na panou prikaz očekivanih rezultata opisanih po stepenima. Primjera radi: Moje čitanje ima sve karakteristike dobrog čitanja: pravilno je, tečno, izražajno. Mogu pročitati tekst bez greške. Neka svako dijete postavi samo sebi pitanje: Gdje sam ja? Neko će primijetiti da njegovo čitanje nije dovoljno brzo, drugi da čita monotono, treći da griješi mnogo u izgovoru riječi. Analiza je zajednička. Svi su ocjenjivači. Zajednički dolazimo i do mjera koje će djelovati na poboljšanje postignuća pojedinca i odjeljenja. Plan daljnjih aktivnosti podrazumijeva utvrđivanje bližih i daljih koraka i ciljeva, individualne i individualizirane linije razvoja.

Sličan pristup odredite i u ostalim područjima. Kažite na koji način ćete bodovati odgovore i neka oni sami upišu ocjenu nakon uvida u tačnost (na bazi poređenja). Veoma je važno da i roditelji budu upućeni u **smisao ocjenjivanja**. Nemojte zaboraviti da ocjena ima onoliko smisla koliko vodi ukupnom napredovanju svakog djeteta i koliko u njemu budi želju da se potruži i poboljša postignuće.

Engleski jezik
(3 časa sedmično, 105 časova godišnje)

NIVO: DRUGA GODINA UČENJA
CILJEVI I REZULTATI ODGOJNO-OBRAZOVNOG RADA

Ciljevi nastave engleskog jezika na početnom nivou	Očekivani rezultati/ishodi učenja
<p>Nastaviti rad na naglašavanju ciljeva promoviranih u prvoj godini učenja:</p> <ul style="list-style-type: none"> - učenje jezika, a ne o jeziku, - dalje njegovati razvijanje pozitivnog, razigranog stava prema učenju jezika, - poticati motiviranje odgovornog i aktivnog stava, - poticati radoznalost i kreativnost, - dalje njegovati razumijevanje i logičkog pamćenje, - poticati temeljitost, predanost i preciznost u učenju jezika, - njegovati samostalnost u govoru i vlastitoj produkciji naučenog, primjereno uzrastu, - kroz igru, pjesmu i ples učiniti da učenje engleskog jezika bude zabava i zadovoljstvo, - postupni i odmjereni prelaz ka čitanju i pisanju najjednostavnijih riječi i rečenica. 	<p>Djeca će:</p> <ul style="list-style-type: none"> - razviti želju i ljubav prema učenju engleskog jezika, - razumjeti primjerene sadržaje na engleskom jeziku, - prihvatiti logički pristup upotrebi naučenog, - izražavati slobodu i samostalnost u govoru i direktnom reagiranju, - znati čitati riječi pojedinačno povezano sa konkretnim pojmovima, - znati čitati jednostavne rečenice, - znati prepisivati, davati kratke pismene odgovore, popunjavati slova i riječi, - razviti samopouzdanje u izražavanju primjereno uzrastu, - osjetiti zadovoljstvo i prepoznati korist pri proširivanju znanja stranog jezika.

PROGRAMSKI SADRŽAJI

- Teme (tematska područja vezana za svakodnevni život, aktivnosti i interesovanja djeteta ovog uzrasta)
- Funkcije i vještine (usmena i pismena kompetencija primjerena datom nivou učenja)
- Aktivnosti (kojima se realiziraju vještine)
- Gramatika (gramatička područja za dati nivo)
- Vokabular (koji odgovara datim temama, predviđenim funkcijama i vještinama)

DIDAKTIČKO-METODIČKE NAPOMENE

U prvim godinama učenja usmjeriti pažnju na razumijevanje, ponavljanje i usmenu komunikaciju sa zabavnim aktivnostima, koje imaju za cilj da pobude, razviju i podržavaju zainteresiranost za učenje jezika.

Nastavnik treba:

- pažljivo planirati svaki nastavni čas, cilj i način rada; pripremati materijal i opremu, zadatke za djecu pojedinačno, za grupe i cijeli razred; pisati pismene pripreme za svaki nastavni čas,
- stvoriti pozitivnu i zabavnu atmosferu za učenje,
- od početka razvijati radne navike,

- razvijati komunikacijske sposobnosti,
  - razviti vlastiti sistem praćenja i pro vjeravanja napredovanja svakog djeteta,
  - osposobiti djecu da samostalno rade tokom časa i kod kuće,
  - njegovati poštivanje drugoga u toku zajedničkog rada i natjecanja,
  - slobodno oblikovati svoje nastavne časove, proširivati materijal prema datoj situaciji, surađivati sa kolegama i stručnim savjetnikom,
  - držati se principa jednostavnosti, primjerenosti i postupnosti, idući od jednostavnih ka složenijim jezičnim ciljevima,
  - procijeniti kojim fondom riječi djeca trebaju ovladati u datoj grupi i datim uvjetima,
  - primjenjivati direktni, frontalni, grupni i individualni pristup,
  - praktikovati prvo usvajanje pravilnog izgovora auditivnim putem, a potom usmenu upotrebu bilo izolirano ili u govornoj interakciji,
  - ne prihvatati kruto upute date u programu, udžbenicima i priručnicima, nego kreativno i fleksibilno kreirati svoj rad u okvirima zacrtanog, ali primjereno uvjetima u kojima radi.
- **Praćenje i vrednovanje** treba biti kontinuirano i provedeno veoma pažljivo i nenametljivo, konkretno i pozitivno. Ono treba da je u funkciji motivacije djece na daljnji rad i razvijanje naklonosti i ambicije za učenje jezika. Nastavnik isto vreme procjenjuje realizaciju zadanih ciljeva i vlastiti učinak.

Napomena: na ovom nivou nema djeteta koje ne zadovoljava predviđeni minimum.

- **Interdisciplinarni sadržaji**
Učenje stranog jezika je izuzetno povezano s područjima drugih školskih predmeta. Korelacija je naročito izražena sa predmetima likovne i muzičke kulture, tjelesnog i zdravstvenog odgoja, matematike (brojevi, sabiranje), moja okolina (naše tijelo i zdravlje, život i rad u školi, kućni ljubimci), vjeronauka (praznici), maternji jezik (opisivanje).
- **Interkulturalne vještine**
Upoznavanje kulture engleskog govornog područja, poređenje s vlastitom kulturom i tradicijom, razvijanje pozitivnog, tolerantnog stava prema različitostima.

Preporuke

Za organizaciju i realizaciju nastave engleskog jezika u drugoj godini učenja i dalje je naglašena potreba za fleksibilnošću, kako u nastavnim aktivnostima, tako u rasporedu i trajanju nastavnih časova. I dalje je moguće i poželjno paralelno izvođenje nastave engleskog jezika s nastavom drugih predmeta. Trajanje časa ne postavljati kruto, prilagoditi ga raspoložuju i trenutnim potrebama djece. Koristiti igru i pjesmu kao osvježenje i učenje jezika provoditi u razigranom, vedrom i privlačnom okruženju. Koristiti mogućnosti izlaska iz učionice radi neposrednosti i očiglednosti u nastavi.

Nastavne metode i oblici rada

Koristiti što raznovrsnije nastavne metode i oblike rada. Primjenjivati frontalni i individualni pristup, kao i rad u manjim i većim grupama, i rad u parovima. *Role playing, drama-playing*, igranje po ulogama, pjevanje - horsko i pojedinačno, pantomima, pogađanje, maskiranje, *pretending*, igre riječima, rješavanje jezičke zagonetke i križaljke, igre pogađanja su neki oblici koji su se pokazali efikasnim i koje treba primjenjivati.

NASTAVNI PROGRAM ZA ČETVRTI RAZRED DRUGA GODINA UČENJA ENGLESKOG JEZIKA

Prvi stepen elementarnog znanja

Te me	Funkcije i vještine	Aktivnosti	Gramatika	Vokabular
<p>Proširivanje tema:</p> <ul style="list-style-type: none"> ● lično predstavlanje ● porodica ● kuća, dom ● moja okolina (u gradu i selu) ● svakodnevni život ● škola ● slobodno vrijeme 	<ul style="list-style-type: none"> ● pozdravljanje ● predstavlanje sebe i drugih ● identificiranje ljudi i predmeta ● lociranje ljudi i predmeta ● opisivanje ljudi i predmeta ● boje predmeta ● raspoloženja i stanja (ograničeno) ● trenutne aktivnosti ● svakodnevne aktivnosti i radnje ● brojanje (<i>How many ... are there?</i>) ● čitanje vremena ● dani u sedmici ● izražavanje sposobnosti (<i>I can ... I can't</i>) ● izražavanje dopadanja ● izražavanje posjedovanja (<i>John's book, my house</i>) ● izražavanje molbe (<i>Can I? May I?</i>) ● ponuda, njeno prihvatanje i odbijanje 	<p>RECEPCIJA</p> <p>a) slušanje i reagiranje</p> <p>1) neverbalno: imitiranje, gestikuliranje, gluma, crtanje, bojenje, pozivanje ilustracija s tekstom, izvršavanje uputa i naredenja, označavanje tačnih/netačnih (<i>T/F</i>) tvrdnji, podvlačenje, redanje, itd.</p> <p>2) verbalno: ponašanje izgovorenog, kratki odgovori na nastavnikova pitanja, dopunjavanje, ispunjavanje tabele, itd.</p> <p>b) čitanje i reagiranje:</p> <p>čitanje kratkih tekstova u sebi ili na glas i reagiranje</p> <p>1) neverbalno: crtanjem, redanjem ilustracija, pozivanje m ilustracija s odgovarajućim tekstom, izvršavanjem uputa i naredenja, označavanje tačnih/netačnih izrečnicama, oblikovanjem u plastelinu, itd.</p> <p>2) verbalno: kratki odgovori na pitanja, pozivanje riječi u stupcima A i B, ispunjavanje tabele, dovršavanje rečenica, redanje teksta prema smislu, ispunjavanje križaljki.</p> <p>PRODUKCIJA</p> <p>a) govor:</p> <p>ponašanje riječi koje su izgovorene, postavljanje zahtjeva, molbi, davanje uputa i naredbi, učestvovanje u razgovoru sa drugom djecom i nastavnikom, igranje uloga, recitiranje, pjevanje i igranje jezičnih igara</p> <p>b) pisanje:</p> <p>prepisivanje kratkih tekstova, pisanje pojedinih riječi po diktatu, odgovori na pitanja, ubacivanje, podvlačenje, redanje riječi u smislaone rečenice, ispunjavanje tabele i križaljki, dovršavanje rečenica, itd.</p> <p>Pisanje na ovom nivou nije prioritet, pa sve aktivnosti treba izvoditi ležerno i kroz igru.</p>	<p>Proširivanje, korištenje sjeđe g gramatičkog gradiva:</p> <p>Imenice:</p> <p>vlastite, opće, množina, prisvojni genitive (<i>John's, Mary's</i>)</p> <p>Zamjenice:</p> <p>lične, pokazne (<i>this, that</i>), upitne (<i>who, what</i>)</p> <p>Pridjevi:</p> <p>determinatori, član (<i>a/an, the</i>), prisvojni pridjevi (<i>my, your, his, her</i>), upitni pridjevi (<i>what color</i>), opisni (<i>sad, happy, nice, bad, good, fine, tired, scared, hungry, thirsty</i>).</p> <p>Glagoli:</p> <p>Present Simple (potvrdni, negativni, upitni oblik), Present Continuous (potvrdni, odrični, upitni oblik), pomoćni glagol <i>be</i>; <i>have, have got</i>), modalni glagol <i>can</i> (potvrdni, odrični, upitni oblik).</p> <p>Prilozi:</p> <p>za mjesto (<i>here, there</i>), vrijeme (<i>today, now</i>).</p> <p>Prijedlozi:</p> <p>za mjesto (<i>in, at</i>), vrijeme (<i>at, on, in, after</i>).</p> <p>Brojevi:</p> <p>20-100</p> <p>Rečenice:</p> <p>red riječi, osnovni tip u potvrdnoj, odričnoj, upitnoj i zapovjednoj rečenici (<i>There is a... There are...</i>)</p>	<p>Ponašanje, proširivanje osnovnog vokabulara na teme:</p> <p>Predstavlanje:</p> <p>(<i>name, friend</i>)</p> <p>Članovi uže i šire porodice (<i>mother, grandmother, father, grandfather, brother, sister, uncle, aunt</i>,</p> <p>Prostorije u kući i namještaj (<i>kitchen, hall, living room, sitting room, bedroom, bathroom, table, chair, coffee-table, book case, curtain</i>)</p> <p>Okolina u gradu i na selu (<i>garden, yard, traffic-lights, park, shop, bus stop, car, post office, cinema; village, river, wood, lake, hill, bridge, trees; dog, cat, pig, cow, horse, bird, itd.</i>)</p> <p>Raspoloženje: <i>happy, sad, tired, scared, naughty.</i></p> <p>Škola: <i>school things, school furniture, school subjects, posters; draw, cut out, put.</i></p> <p>Svakodnevni život: <i>sleep, get up, eat, drink, talk, give, take, push, pull, cry; tableware (spoon, knife, fork, plate, cup, glass); bathroom (toothpaste, toothbrush); face, body; clothes (pyjamas, jeans, shoes, raincoat); food (bread, butter, sandwich, orange juice, milk); toys, sports.</i></p> <p>Djeca će koristiti:</p> <p>Afikse, u vezi sa datim temama i gramatikom, npr. (<i>-s, -ing</i>)</p> <p>Antonime, u vezi sa datim temama i gramatikom (<i>big-small, give-take, push-pull</i>)</p> <p>Složenice, u vezi sa datim temama (<i>kitchen table, toothbrush, school friend</i>)</p> <p>Kolokacije, u vezi sa datim temama, npr. <i>have breakfast, watch TV, look at this, turn on / off</i>)</p>

Njemački jezik

(3 časa sedmično, 105 časova godišnje)

Cilj nastave njemačkog jezika u četvrtom razredu osnovne škole veoma je sličan onom u prvoj godini učenja. Nastava njemačkog jezika treba doprinijeti daljnjem jačanju motivacije za učenje stranih jezika i osposobiti dijete da na njemačkom jeziku komunicira na osnovnom nivou o temama iz svog neposrednog okruženja. Učenje stranog jezika treba podsticati njegovu maštu, radoznalost i kreativnost.

I u nastavi njemačkog jezika u četvrtom razredu osnovne škole treba težiti dostizanju nivoa **A1.1** Evropskog okvira za strane jezike.

Jezičke vještine	Očekivani ishodi
Slušanje i razumijevanje	<ul style="list-style-type: none"> dijete prepoznaje glasove, naglasak, ritam i intonaciju u jeziku koji uči razumije jednostavne upute, pitanja, izjave, upozorenja, kratka objašnjenja nastavnika i reagira na odgovarajući način na iste razumije kratke dijaloge o poznatim temama
Čitanje i razumijevanje	<ul style="list-style-type: none"> prepoznaje slova, napisane riječi i kraće rečenice čita naglas poznate riječi i rečenice uoči glavnu misao kratkog pisanog teksta u kojem su mu sve riječi poznate
Govor	<ul style="list-style-type: none"> pravilno artikulira glasove, naglašava riječi, poštuje ritam i intonaciju rečenice postavlja i odgovara na jednostavna pitanja učestvuje u razgovoru po modelu daje jednostavne informacije o sebi, porodici i prijateljima opisuje u nekoliko rečenica poznatu situaciju
Pisanje	<ul style="list-style-type: none"> prepisuje, dopunjava i samostalno piše riječi i kraće rečenice zapisuje pojedine (poznate) riječi ili kraće rečenice po modelu / diktatu piše pojedinačne riječi i kratke rečenice o sebi i svom okruženju
Znanje o jeziku	<ul style="list-style-type: none"> na ovom nivou učenja jezika dijete ne stiče znanje o jeziku nego prepoznaje i pravilno upotrebljava osnovne jezičke elemente.

PROGRAMSKI SADRŽAJI

Teme	Vještine	Aktivnosti	Gramatika	Vokabular
<p>Škola i učionica</p> <p>Dani u sedmici, mjeseci, godišnja doba, atmosfersko vrijeme</p> <p>Porodica i život u porodici</p> <p>Proslava rođendana, Nove godine/ Božića</p> <p>Jelo i piće</p> <p>Slobodno vrijeme</p> <p>Životinje</p>	<p>Djeca će znati:</p> <ul style="list-style-type: none"> - nabrojati školske predmete i pribor - imenovati predmete u svojoj školskoj torbi - navesti školske aktivnosti - nabrojati dane u sedmici - pitati za vrijeme - reći koliko je sati - nabrojati mjeseci i godišnja doba - reći kakvo je vrijeme - imenovati članove porodice - reći gdje stanuje - reći svoj broj telefona - dati osnovne informacije o svojim roditeljima, braći i sestrama - pozvati nekog na rođendansku proslavu - iskazati želju vezanu za poklon - čestitati nekome rođendan, Novu godinu, Božić... - reći šta voli / želi jesti, piti - nabrojati aktivnosti u slobodno vrijeme - imenovati životinje 	<p>SLUŠANJE I RAZUMIJEVANJE: Djeca će slušati izgovoreni tekst i reagirati</p> <p>1. ne verbalno, npr.:</p> <ul style="list-style-type: none"> - crtanjem - razvrstavanjem slika - povezivanjem slike i slušanog teksta - označavanjem tačnih i netačnih tvrdnji <p>2. verbalno, npr.:</p> <ul style="list-style-type: none"> - davanjem kratkih odgovora na nastavnikova pitanja ili pitanja koja su čula s kasetofona - dopunjavanjem tabela i sl <p>ČITANJE I RAZUMIJEVANJE : Djeca će:</p> <ul style="list-style-type: none"> - čitati kraće tekstove naglas i u sebi - tražiti osnovne informacije u tekstu i reagirati: <p>1. ne verbalno, npr.:</p> <ul style="list-style-type: none"> - crtanjem - razvrstavanjem slika - pridruživanjem slike tekstu - označavanjem tačnih i netačnih tvrdnji <p>2. verbalno, npr.:</p> <ul style="list-style-type: none"> - davanjem kratkih odgovora - dopunjavanjem teksta - rješavanjem jednostavnijih zadataka sa višestrukim izborom <p>GOVOR: Djeca će:</p> <ul style="list-style-type: none"> - recitirati, pjevati - postavljati jednostavna pitanja - odgovarati na pitanja - igrati uloge - učestvovati u dramatizacijama - voditi jednostavne dijaloge <p>PISANJE Djeca će:</p> <ul style="list-style-type: none"> - prepisivati pojedinačne riječi i kraće tekstove - rekonstruirati riječi - dopunjavati izostavljene riječi - od ponuđenih riječi konstruirati kraće rečenice 	<p>Djeca će koristiti (ali neće učiti o tome):</p> <p>Imenice sa članom : <i>das Buch, die Tafel...</i></p> <p>Zamjenice:</p> <ul style="list-style-type: none"> - Lične - Prisvojne (<i>mein, dein, unser</i>) - upitne (<i>wann, wie, was, warum</i>) <p>Pridjevi u predikatívnoj upotrebi</p> <p>Glagole:</p> <ul style="list-style-type: none"> - u prezentu - za izražavanje želje oblik <i>möchte</i> - imperativ za 2. lice jednine i 2. lice množine <p>Brojevi do 20</p> <p>Priloge za mjesto i vrijeme</p> <p>Prijeđloge u njihovoj funkcionalnoj upotrebi</p>	<p>Djeca će proširivati osnovni vokabular koji se odnosi na date teme, npr.:</p> <p>Škola: npr.: <i>rechnen, malen, tunen, der Pinsel, der Malkasten</i></p> <p>Dani u sedmici, godišnja doba: <i>Montag, Dienstag, am Mittwoch...</i> <i>Wie spät ist es? Es ist .... Uhr.</i> <i>der Frühling, im Sommer</i></p> <p>Porodica i život u porodici: <i>Oma, Opa, Tante, Onkel,</i> <i>Ich wohne in ...</i> <i>Meine Straße heißt ...</i> <i>Meine Telefonnummer ist .....</i> <i>Mein Bruder ist .... Jahre alt.</i></p> <p>Rođendanska zabava: <i>Komm zu mir! Ich mache eine Party. Ich wünsche mir einen Teddy.</i> <i>Alles Gute zum Geburtstag!</i></p> <p>Jelo, piće: <i>essen, trinken, Milch, Tee, Saft, Wasser, Brot, Käse ...</i> <i>Ich esse gern Schokolade.</i></p> <p>Slobodno vrijeme: <i>Fußball, Basketball, lesen, Musik hören, Computerspiele ...</i></p> <p>Životinje: <i>Ich habe eine Katze. Meine Katze heißt ... Sie ist schwarz.</i></p>

DIDAKTIČKO – METODIČKE NAPOMENE

U prvim godinama učenja njemačkog jezika usmjeriti pažnju na aktivnosti koje imaju za cilj da pobude i razviju zainteresiranost djeteta za učenje jezika. Jezik se na ovom uzrastu uči kroz igru, imitiranjem i ponavljanjem. Nakon usmenog usvajanja postepeno se prelazi na čitanje (prepoznavanje već naučenih riječi) - horsko i pojedinačno, te pisanje (preslikavanje a potom prepisivanje riječi i kratkih rečenica do usvajanja pravilnog pisanja pojedinih riječi i kraćih rečenica). Rad u parovima ili manjim grupama uz smjenu više različitih aktivnosti i angažiranje svih čula doprinose dinamici časa i održavanju neophodne pažnje kod djece.

Nastavnik treba :

- pažljivo planirati svaki nastavni čas uz definiranje jasnih ciljeva i ishoda kojima teži, te detaljnu razradu aktivnosti kojima će postavljene ciljeve ostvariti,
- nastavni čas koncipira kao smjenu više faza od kojih nijedna ne bi trebala trajati duže od deset minuta,
- pisati pripreme za svaki čas,
- sadržaje koje obrađuje približiti djeci dobrom i pažljivo osmišljenom vizualizacijom,
- u nastavu integrirati igru i sve one aktivnosti koje će doprinijeti usvajanju sadržaja svim čulima,
- poštovati osnovne didaktičke principe primjerenosti i postupnosti,
- kreativno i fleksibilno kreirati svoj rad u okviru zacrtanih ciljeva, a u skladu sa uvjetima u kojima radi,
- procijeniti kojim fondom riječi djeca trebaju ovladati u datoj grupi i datim uvjetima
- razvijati pozitivnu atmosferu u učionici,
- razvijati kod djece radne navike, marljivost, odgovornost i motivaciju za učenje,
- razvijati vlastiti sistem praćenja i provjeravanja napredovanja svakog djeteta,
- kod djece poticati pozitivnu radoznalost, samostalnost i kreativnost,
- uočiti sposobnosti svakog djeteta i pomoći mu da dostigne svoj maksimum,
- osposobiti djecu da samostalno rade, kako za vrijeme nastave, tako i kod kuće.

Praćenje i vrednovanje

U četvrtom razredu osnovne škole iskazuju se brojčane ocjene za postignute rezultate u nastavi. Ocjena iz stranog jezika odraz je cjelokupnog odnosa djeteta prema školskim obavezama, njegovog aktivnog učešća u nastavnom procesu i pokazanih rezultata koje će nastavnik kontinuirano pratiti i ocijeniti.

Interdisciplinarni sadržaj

Programski sadržaj je međusobno povezan sa drugim predmetima. Djeca će tako učiti jezik i proširivati svoj vokabular oslanjajući se na znanje koje su stekla učenjem nekih drugih školskih predmeta ali i kombinirajući učenje stranog jezika s aktivnostima „preuzetim“ iz nekih drugih predmeta, npr.:

- crtanjem, slikanjem, oblikovanjem (Likovna kultura),
- plesom, igrom (Tjelesni i zdravstveni odgoj),
- pjevanjem (Muzička kultura),
- zajedničkom šetnjom kroz park, prirodu i sl. (Moja okolina - ekološki odgoj).

Interkulturalne vještine

Djeca će:

- upoznavati različite kulture i tradicije,
- učiti da komuniciraju i da se ponašaju u svakodnevnim situacijama na način koji je primjeren kulturi zemlje čiji jezik uče.

Francuski jezik

(3 časa sedmično, 105 časova godišnje)

CILJEVI I REZULTATI ODGOJNO-OBRAZOVNOG RADA

Jezičke vještine	Ciljevi	Očekivani rezultati / ishodi učenja
Slušanje i razumijevanje	<p>Razvijanje svijesti o postojanju drugih jezika i mogućnosti komuniciranja na nekom drugom jeziku koji nije naš maternji</p> <p>Učenje stranog jezika djetetu treba olakšati razumijevanje drugih i različitih kultura i tradicija i jača motivaciju za učenje stranih jezika</p>	<ul style="list-style-type: none"> • dijete će prepoznavati glasove, naglasak, ritam i intonaciju u jeziku koji uči • razumjet će jednostavna uputstva, pitanja, izjave, upozorenja, kratka objašnjenja nastavnika i reagirat će na odgovarajući način • razumjet će kratke dijaloge o poznatim temama
Čitanje i razumijevanje	<p>Osposobljavanje djeteta da na francuskom jeziku komunicira na osnovnom nivou o temama iz svog neposrednog okruženja</p> <p>Podsticanje mašte, radoznalosti i kreativnosti</p>	<ul style="list-style-type: none"> • prepoznavat će slova, napisane riječi i kraće rečenice • čitat će naglas poznate riječi i rečenice • uočiti će glavnu misao kratkog pisanog teksta u kojem su mu sve riječi poznate
Govor	Težiti dostizanju nivoa A 1.1 Evropskog okvira za strane jezike.	<ul style="list-style-type: none"> • pravilno će artikulirati glasove, naglašavati riječi, poštovat će ritam i intonaciju rečenice • postavljat će jednostavna pitanja i odgovarati na njih • učestvovat će u razgovoru po modelu • davat će jednostavne informacije o sebi, porodici i prijateljima • opisivat će u nekoliko rečenica poznatu situaciju
Pisanje		<ul style="list-style-type: none"> • prepisivat će, dopunjavati i samostalno pisati riječi i kraće rečenice • zapisivat će pojedine (poznate) riječi ili kraće rečenice po modelu / diktatu • pisat će pojedinačne riječi i kratke rečenice o sebi i svom okruženju
Znanje o jeziku		<ul style="list-style-type: none"> • na ovom nivou učenja jezika dijete ne stiče znanje o jeziku nego prepoznaje i pravilno upotrebljava osnovne jezičke elemente

PROGRAMSKI SADRŽAJI

- Teme (opće tematske oblasti kao osnov za daljnju razradu zavisno od datih okolnosti nastavne prakse, npr. lično predstavljanje, porodica, dom, moja bliža okolina, škola, svakodnevni život)
- Funkcije i sposobnosti (usmena ili pismena kompetencija koja predstavlja zacrtani cilj na datom nivou)
- Aktivnosti (navedene su aktivnosti pomoću kojih je moguće realizirati sposobnosti)
- Gramatika (gramatičke oblasti koje odgovaraju datom nivou, npr. imenice, zamjenice, brojevi, glagoli itd., koje će učenici koristiti a ne učiti o tome!)
- Vokabular (predlaže se vokabular koji je u skladu s datim temama)

DIDAKTIČKO-METODIČKE NAPOMENE

U prvim godinama učenja francuskog jezika pažnju treba usmjeriti na razumijevanje, ponavljanje i usmenu komunikaciju koja će sadržavati elemente zabavnih aktivnosti koje imaju za cilj da pobude, razviju i podrže zainteresiranost za učenje jezika. Jezik se u ovom uzrastu uči kroz igru, oponašanjem i ponavljanjem. Nakon usmenog usvajanja treba postepeno preći na čitanje (horsko i pojedinačno), te na prepisivanje riječi i kratkih rečenica dok ne dođe do usvajanja pravilnog pisanja pojedinih riječi i kraćih rečenica. Preporučuje se rad u parovima ili manjim grupama uz smjenjivanje različitih aktivnosti što treba da doprinese dinamici časa i održavanju pažnje učenika ovog uzrasta.

Nastavnik treba pažljivo planirati svaki čas, cilj i način rada. Treba kod djece razvijati radne navike i komunikativne sposobnosti te ih osposobiti za samostalan rad i tokom časa i kod kuće. Potrebno je također primjenjivati direktni, frontalni, grupni i individualni pristup.

Veoma je važno da nastavnik uputstva ponuđena u programu, udžbenicima i priručnicima ne prihvata kruto nego da kreativno i fleksibilno kreira rad primjereno uvjetima u kojima radi.

Interdisciplinarni sadržaji

Djeca će također učiti jezik i proširivati svoj vokabular oslanjajući se na znanje koje su stekli učenjem nekih drugih školskih predmeta, npr.:

- crtanjem, slikanjem, plesom, oblikovanjem itd. (Likovna kultura),
- sportova i igara (Tjelesni i zdravstveni odgoj),
- slušanjem i pjevanjem omiljene vrste muzike (Muzička kultura),
- zajedničkom šetnjom u prirodi i sl. (Moja okolina – ekološki odgoj).

Interkulturalne vještine

Djeca će se:

- upoznavati s kulturom svoje zemlje i učiti da je bolje poštuju i cijene,
- upoznavati s nekim osnovnim razlikama između njihove i kulture naroda s francuskog govornog područja (npr. razlike u upotrebi nekih pozdrava u francuskom jeziku i u maternjem jeziku učenika, npr. *Dobro jutro i dobar dan / Bonjour*),
- učiti da komuniciraju i ponašaju u svakodnevnim situacijama na način koji je primjeren za kulturu zemlje čiji jezik uče. Ovo može podrazumijevati npr. uzvike (*helas!* (Jao!) ili *eh bien!* (pa lijepo! No!) *ta ta ta!* (koješta!) *tien!* (gle!) itd.

Učenje kako učiti

Djeca će:

- razvijati pozitivan stav prema učenju jezika,
- biti odgovorni i aktivni u situacijama kada se uči jezik,
- koristiti ključne metode iz prakse pri radu u parovima ili malim grupama,
- ocjenjivati svoje i aktivnosti svojih drugova iz razreda, kao i nivo svog i njihovog znanja u odnosu na postavljene ciljeve.

Praćenje i vrednovanje na ovom nivou treba da bude u službi motivacije djece i da služi nastavniku za procjenu realizacije zadatih ciljeva. Ocjenjivanje je opisno i brojčano.

Francuski jezik - druga godina učenja

Nivo	Te me	Funk cije i sposobnosti	Aktivnosti	Gramatika	Vokabular
<p>Če tvrti razred</p> <p>Prvi stepen elementarnog znanja</p>	<ul style="list-style-type: none"> • Porodica • Kuća, dom • Svakodne vni život • Škola • Moja okolina • Slobodno vrijeme 	<p>Djeca će znati:</p> <ul style="list-style-type: none"> - pozdravljati sebe ili druge - identificirati ljude i predmete - opisati ljude i predmete, boje predmeta, veoma ograničen broj raspoložena - brojati predmete - locirati ljude i predmete - reći koliko je sati (puni sati) - izraziti sposobnost da nešto urade (<i>Je peux...</i>) - ide ju posjedovanja (<i>le livre de Jean, ma maison</i>) - ponudu, njeno prihvatanje ili odbijanje 	<p>RECEPCIJA:</p> <p>a) SLUŠANJE I REAGIRANJE</p> <p>Djeca će slušati izgovoreni tekst i reagirati:</p> <p>1) Neverbalno</p> <p>imitiranjem nastavnika ili neke popularne ličnosti (npr. iz crtića), gestikuliranjem, oponašanjem glasova/zvukova, glumljenjem, pokazivanjem određenih ilustracija koje se odnose na riječi koje im se usmeno upućuju, izvršavanjem uputstva nastavnika ili uputstva koja čuju s kasetofona, crtanjem, bojenjem navedenih predmeta/osoba navedenim bojama, podvlačenjem ili bojenjem riječi koje im se usmeno upućuju, lijepljenjem slika, redanjem slika itd.</p> <p>2) Verbalno</p> <p>ponavljanjem riječi koje je izgovorio nastavnik ili koje su čuli s kasetofona, davanjem veoma kratkih odgovora na pitanja nastavnika ili pitanja koja su čuli s kasetofona, popunjavanjem praznina riječima odabranim s kartica na kojima se te riječi nalaze itd.</p> <p>b) ČITANJE I REAGIRANJE</p> <p>Djeca će prepoznati jednu ili više napisanih riječi ili uputstava i reagirati:</p> <p>1) Neverbalno</p> <p>gestikuliranjem, oponašanjem glasova/zvukova (npr. imitiranjem zvuka voza, životinjskih glasova itd.), glumljenjem (npr. <i>tužan, sretan</i>), pokazivanjem, biranjem ili povezivanjem pisanih riječi i odgovarajućih ilustracija, crtanjem, pravljenjem/oblikovanjem stvari (npr. rezanjem zahtijevanih oblika/likova iz papira, pravljenjem raznih oblika od plastelina itd.), bojenjem ili podvlačenjem samo određenih riječi (npr. onih koje označavaju neku aktivnost, raspoloženje, brojeve itd.), raspoređivanjem ilustracija po određenom redu prema pisanim uputstvima itd.</p> <p>2) Verbalno</p> <p>davanjem kratkih pismenih ili usmenih odgovora na pitanja, zamjenjivanjem ilustracija u tekstu ponudjenim riječima, povezivanjem riječi u stupcu A s odgovarajućim ilustracijama u stupcu B, zamjenjivanjem inicijala punim riječima ili popunjavanjem praznina odgovarajućim riječima itd.</p> <p>PRODUKCIJA</p> <p>a) GOVOR</p> <p>Djeca će:</p> <ul style="list-style-type: none"> - ponavljati riječi nastavnika ili riječi izgovorene s kasetofona - učestvovati u razgovoru (pitanja/odgovori) s drugim učenicom/djecom ili nastavnikom - igrati uloge, recitirati - glumiti/dramatizirati poznatu priču/bajku - pjevati i igrati jezičke igre - davati uputstva i naredbe <p>b) PISANJE</p> <p>Budući da učenje pisanja na ovom nivou nije prioritet, djeca će:</p> <ul style="list-style-type: none"> - povremeno prepisivati izolirane riječi - učiti pisati pomoću igara na CD-u, pomoću društvene igre u kojoj se sastavljaju riječi od slova na kockama, društvene igre u kojoj se slažu pločice sa slovima jedna na drugu, itd. - zamjenjivati inicijale punim riječima - ubacivati, podvlačiti, redati riječi određenim redoslijedom itd. 	<p>Djeca će koristiti (a ne učiti o tome!):</p> <p>Imenice</p> <ul style="list-style-type: none"> - jednina i množina - prisvojni genitiv (<i>la maison de Nicole, l'amie de Paul</i>) <p>Zamjenice</p> <ul style="list-style-type: none"> - Lične - Pokazne, <i>celui, celle, itd.</i> - Upitne, <i>qui, quoi, itd.</i> <p>Determinatore:</p> <ul style="list-style-type: none"> - Članove, <i>un, une, des, le, la, les</i> - Prisvojne pridjeve, <i>mon/ma, ton/ta, son/sa</i> itd. - Upitne pridjeve, <i>quel? quelle? (Quelle couleur...?)</i> - Opisne pridjeve, najosnovnije, npr. <i>triste, heureux, beau</i> itd. <p>Glagole</p> <ul style="list-style-type: none"> - Le présent - Glagole <i>être, avoir</i> - L'Impératif <p>Priloge za:</p> <ul style="list-style-type: none"> - mjesto, <i>ici, là</i> - vrijeme, <i>maintenant</i> <p>Brojeve: 1 - 20</p> <p>Prijedloge, npr. <i>à, dans, sur</i> (u osnovnim značenjima)</p>	<p>Djeca će učiti samo osnovni vokabular koji se odnosi na date teme, npr.</p> <ul style="list-style-type: none"> • Pozdravljanje: <i>Bonjour, Salut, Au revoir, itd.</i> • Predstavljanje: <i>Je suis ... C'est... Je m'appelle..., itd. Qui est-ce? Qu'est-ce que c'est? Comment t'appelles-tu? Oui/Non... itd.</i> • Opisivanje, npr. <i>Elle est mince. Il a les cheveux noirs. De quelle couleur est...? id. Quel âge as-tu? J'ai ... ans</i> itd. • Moje lice, moje tijelo, nešto prošireniji vokabular • Određivanje mjesta i položaja: <i>Où se trouve... Pourriez-vous me dire... C'est à droite / à gauche</i> itd... • Članovi už i neki članovi šire porodice, npr. <i>mère, père, frère, soeur, grand-mère, grand-père, tante, oncle, etc.</i> • Raspoloženja, nešto prošireniji vokabular, npr. <i>heureux, malheureux, triste, fatigué, etc.</i> • Prostorije u kući i namještaj, nešto prošireniji vokabular, npr. <i>cuisine, chambre à coucher, salon, couloir</i> itd. • Bliza okolina, nešto prošireniji vokabular, npr. <i>autobus, train, feu, rue, etc.</i> • Škola, nešto prošireniji vokabular, npr. <i>livre, cahier, stylo, crayon, etc.</i> • Svakodne vni život, rutinske aktivnosti, nešto prošireniji vokabular, npr. <i>vêtements (npr. pyjama, jeans, robe, jupe) nourriture (npr. pain, sandwich, jus d'orange, lait), jouet, actions (npr. manger, boire, parler, prendre), etc.</i> • Vrijeme: <i>Quelle heure est-il? Il est ...</i> <p>Djeca će vježbati da koriste (a ne učiti o tome!):</p> <p>Antonime, u vezi s datim temama, npr. <i>grand-petit, donner-prendre</i>,</p> <p>Složenice, u vezi s datim temama, npr. <i>machine à laver, poudre à laver, salle à manger</i></p> <p>Kolokacije, u vezi s datim temama, npr. je <i>me lave tu te promènes</i>,</p>

Arapski jezik

(3 časa sedmično, 105 časova godišnje)

CILJEVI I REZULTATI ODGOJNO-OBRAZOVNOG RADA

Ciljevi početne nastave arapskog jezika	Očekivani rezultati / ishodi učenja
<ul style="list-style-type: none"> - nastaviti s naglašavanjem ciljeva koji su dati u prvoj godini učenja - učenje jezika, a ne o jeziku - razvijanje pozitivnog stava prema učenju jezika - razvijanje radoznalosti i kreativnosti - razvijanje razumijevanja i logičkog pamćenja - razvijanje temeljitosti, predanosti i preciznosti u učenju jezika - razvijanje samostalnosti u govoru - kroz igre, pjesme i ples učiniti da učenje arapskog jezika bude zabavno - postupan prijelaz ka čitanju i pisanju jednostavnih riječi i rečenica	<ul style="list-style-type: none"> - ljubav i spremnost za učenje arapskog jezika - razumijevanje jednostavnih sadržaja na arapskom jeziku - sloboda i samostalnost u govoru - čitanje riječi vezanih za konkretan pojam (samostalno upotrijebljenih) - čitanje jednostavnih rečenica - prepisivanje riječi i kratkih sadržaja - kratki usmeni i pismeni odgovori - popunjavanje slova i riječi - razvijanje samopouzdanja u izražavanju - prepoznavanje zadovoljstva i koristi pri proširivanju znanja arapskog jezika

PROGRAMSKI SADRŽAJI

- Teme (opće tematske oblasti kao osnov za daljnji rad)
- Funkcije i vještine (usmena i pismena kompetencija)
- Aktivnosti (pomoću kojih se realiziraju vještine)
- Gramatika (osnovne gramatike za dati nivo)
- Vokabular (u okviru datih tema)

DIDAKTIČKO – METODIČKE NAPOMENE

Specifičnosti arapskog pisma uvjetovat će i rad u drugoj godini učenja arapskog jezika (četvrti razred). Usvajanje grafičke strukture slova (po grupama slova), kratki i dugi vokali, pisanje tanwina, pisanje određenog člana, „sunčevih” i „mesečevih” slova. Arapski jezik se na ovom nivou uči kroz različite jezičke igre, ponavljanje, pjesmu, ples, s postepenim uvođenjem čitanja i pisanja. Rad u parovima ili grupama doprinosi dinamici časa i većoj angažiranosti učenika.

Nastavnik treba da:

- pažljivo planira svaki čas, postavljajući ciljeve, detaljno razrađujući načine kako da ih postigne, pripremajući materijale/opremu koja je potrebna u učionici, kao i dodatne materijale u slučaju neočekivanih situacija, pripremajući zadatke za pojedinu djecu, grupe i cijeli razred, te planirajući trajanje svakog segmenta aktivnosti u učionici;
- piše pismene pripreme za svaki čas;
- kreativno i fleksibilno kreira svoj rad u okviru zacrtanih ciljeva a u skladu s uvjetima u kojima radi,
- procijeni kojim fondom riječi djeca trebaju ovladati u datoj grupi i uvjetima;
- kontrolira i razvija kod djece pravilno usvajanje izgovora;
- poštuje osnovne didaktičke principe primjerenosti i postupnosti;
- razvija pozitivnu atmosferu u učionici;
- razvija kod djece radne navike, marljivost, odgovornost i motivaciju za učenje;
- razvija vlastiti sistem praćenja i provjeravanja napredovanja svakog djeteta;
- razvija komunikativne sposobnosti kod djece, potičući ih da maksimalno koriste vlastite talente i sposobnosti;

- ne prihvata kruto uputstva data u programu, udžbenicima i priručnicima, već kreativno i fleksibilno kreira svoj rad u okvirima zacrtanog, ali primjereno uvjetima u kojima radi.

Praćenje i vrednovanje

Treba da je stalno, veoma pažljivo i nenametljivo. Treba da je u funkciji motivacije djece na daljnji rad i razvijanje ambicije za učenje arapskog jezika. Nastavnik istovremeno procjenjuje realizaciju zadatih ciljeva i vlastiti učinak. U četvrtom razredu ocjenjivanje je brojčano.

Interdisciplinarni sadržaji

U svim oblastima sadržaj je povezan s drugim školskim predmetima:

- crtanjem, oblikovanjem (Likovna kultura),
- plesom, igrom (Tjelesni i zdravstveni odgoj),
- pjevanjem (Muzička kultura),
- brojanjem (Matematika),
- praznicima (Vjeronauka),
- opisivanjem (Maternji jezik i književnost),
- zajedničkom šetnjom kroz park, prirodu i sl. (Moja okolina - ekološki odgoj).

Interkulturalne vještine

Djeca će upoznati kulturu i običaje različitih zemalja u kojima se govori arapski jezik, upoređivati je s vlastitom kulturom i razvijati pozitivan stav prema različitosti.

Arapski jezik - druga godina učenja

Nivo	Teme	Funkcije i vještine	Aktivnosti	Gramatika	Vokabular
<p>Četvrti razred</p> <p>Prvi stepen elementarnog znanja</p>	<p>Proširivanje tema: pozdravljanje i upoznavanje porodica i prijatelji kuća svakodnevnog života škola bliža okolina odjevni predmeti hrana i piće</p>	<p>Djeca će znati: pozdravljati na formalan i neformalan način predstaviti sebe i druge imenovati članove svoje uže porodice opisati jednostavnim rečenicama (imenskim) i ograničenim brojem riječi ljude i predmete u kući imenovati predmete u školskoj torbi i učionici brojati od 1 do 10 reči i koliko je sati (puni sat) nabrojati dane u sedmici nabrojati ograničen broj odjevnih predmeta nabrojati nekoliko osnovnih prehrambenih proizvoda i vrsta pića</p>	<p>SLUŠANJE I RAZUMIJEVANJE: Djeca će slušati izgovoreni tekst i reagirati:</p> <p>1) Neverbalno</p> <ul style="list-style-type: none"> - crtanjem - razvrstavanjem slika - povezivanjem slike i teksta - označavanjem tačnih i netačnih tvrdnji - navikavanjem na izgovor i intonaciju izvornih govornika (zvučni zapis) <p>2) Verbalno</p> <ul style="list-style-type: none"> - davanjem kratkih odgovora na nastavnikova pitanja ili pitanja koja su čuli s kasetofona - dopunjavanjem teksta <p>ČITANJE I RAZUMIJEVANJE</p> <p>Djeca će</p> <ul style="list-style-type: none"> - čitati kraće tekstove naglas i u sebi, - tražiti određene informacije u tekstu i reagirati: <p>1) Neverbalno</p> <ul style="list-style-type: none"> - crtanjem, razvrstavanjem slika, pridruživanjem slike tekstu - označavanjem tačnih i netačnih tvrdnji 	<p>Lične zamjenice ('ana, 'anta, 'anti, huwa, hiya, nahnu)</p> <p>Upitne zamjenice (man, ma, kam)</p> <p>Pokazne zamjenice (hara, harihi, raliqa, tilka)</p> <p>Potvrdne i odrične riječi (na`am, la)</p> <p>Upitne partikule (hal, 'a)</p> <p>Prijedlozi (fi, min, 'ila, 'ala)</p> <p>Sekundarni prijedlozi (tahta, fawqa, 'amama, wara'a)</p> <p>Upitna riječ „'ayna”</p>	<p>Djeca će: Učiti samo osnovni vokabular, koji će biti osnova za tvorbu kratkih (imenskih) rečenica. Kroz dijalog (igre, pjesmice, ponašanje, prepoznavanje, crtanje i druge vježbe) uvijek bavati osnovni vokabular.</p>

		<p>2) Verbalno</p> <ul style="list-style-type: none"> - davanjem kraćih odgovora, - dopunjavanjem teksta, - rješavanjem jednostavnijih zadataka s višestrukim izborom <p style="text-align: center;">GOVOR</p> <p>Djeca će:</p> <ul style="list-style-type: none"> - recitirati, pjevati - postavljati jednostavna pitanja - odgovarati na pitanja - igrati uloge - učestvovati u dramatizacijama - pripremati i provoditi jednostavne dijaloge <p style="text-align: center;">PISANJE</p> <p>Djeca će:</p> <ul style="list-style-type: none"> - prepisivati pojedinačne riječi i kraće tekstove - rekonstruirati riječi - dopunjavati izostavljene riječi - od ponuđenih riječi rekonstruirati kraće rečenice - prepoznavati i koristiti slova koja ne postoje u bosanskom jeziku (qaf, sad, yn itd.) 	<p>Prepoznavanje gramatičkog ženskog roda (okruglo „ta“)</p> <p>Brojevi (1 do 10)</p> <p>Pridjevi (kabir, sagir, qasir, tawilamil)</p> <p>Boje (osnovne)</p> <p>Razlomljeni plural (nekoliko usvojenih imenica)</p>	
--	--	---	---	--

Moja okolina
(3 časa sedmično, 105 časova godišnje)

CILJEVI I REZULTATI ODGOJNO-OBRAZOVNOG RADA

Područja učenja	Ciljevi	Očekivani rezultati
ZNANJE	<p>Sticanje znanja o:</p> <ul style="list-style-type: none"> ⇒ školi, znanju i načinu učenja ⇒ raznovrsnosti pojava i procesa u prirodi ⇒ živim bićima, njihovim osobinama, lancima ishrane, uzajamnim vezama ⇒ sunčevoj svjetlosti, vodi i zraku kao uvjetima života ⇒ gibanju zraka i promjeni osobina materije ⇒ zelenoj biljci i njenim dijelovima ⇒ životnim zajednicama ⇒ čovjeku kao prirodnom i društvenom biću ⇒ atmosferskim padavinama ⇒ domaćim životinjama i koristima od njih ⇒ prošlosti i sadašnjosti kraja ⇒ osnovnim obilježjima kraja ⇒ danu i satu i mjerenju vremena satom ⇒ orijentaciji na geografskoj karti ⇒ kulturnim, javnim i prosvjetnim ustanovama u kraju ⇒ prirodnim obilježjima kantona ⇒ saobraćajnoj povezanosti, razvijenosti, prirodno geografskim odlikama i turizmu ⇒ prirodno-geografskim odlikama BiH ⇒ odjeći i obući ⇒ higijenskim navikama ⇒ rekreaciji kao higijenskoj potrebi ⇒ uzročnicima bolesti ⇒ kulturi življenja ⇒ zagađenosti tla i zraka i zaštiti od zagađivanja 	<p>Djeca znaju:</p> <ul style="list-style-type: none"> ⇒ da je osnovno obrazovanje obavezno ⇒ da bez učenja nema znanja, znaju kako najlakše učiti ⇒ prepoznati raznovrsne pojave i procese u prirodi ⇒ uspostavljati logične veze između živih bića i pojava u prirodi ⇒ nabrojati dijelove zelene biljke i objasniti ulogu pojedinih dijelova za život i rast biljke ⇒ da je čovjek prirodno i društveno biće i da ima neizmjeran uticaj na okruženje ⇒ nabrojati i prepoznati atmosferske pojave ⇒ nabrojati domaće životinje i njihove koristi za čovjeka ⇒ osnovne podatke o prošlosti i sadašnjosti zavičaja ⇒ osnovna obilježja kraja u kojem žive ⇒ trajanje dana i mjeriti vrijeme satom ⇒ orijentirati se na geografskoj karti ⇒ nabrojati kulturne, javne i prosvjetne ustanove u zavičaju ⇒ prepoznati i opisati prirodna obilježja zavičaja ⇒ da dobra saobraćajna povezanost znači i razvijen kraj, da naša domovina ima izuzetne prirodno geografske odlike na osnovu kojih se može razvijati turizam kao posebna grana privrede ⇒ da je odjeće i obuća životna potreba svakog čovjeka i da se ona tokom historije mijenjala i obilježavala pojedine epohe
ZNANJE		<ul style="list-style-type: none"> ⇒ da je čistoća pola zdravlja i da svaki pojedinac ima svoje higijenske navike koje se usvajaju i razvijaju ⇒ da su mikroorganizmi uzročnici bolesti, da su prljave ruke i prostor za stanovanje česti uzročnici bolesti ⇒ da je kultura življenja odraz vremena u kojem živimo i da je istu potrebno nje govati i razvijati ⇒ da je čovjek i njegovo djelovanje najveći zagađivač tla i zraka i da svaki pojedinac može dati vlastiti doprinos zaštiti od zagađenja
VJEŠTINE I SPOSOBNOSTI	<p><u>Dieca će:</u></p> <ul style="list-style-type: none"> ⇒ učiti (samostalno i u grupi) ⇒ posmatrati i izvoditi zaključke (samostalno i u grupi) ⇒ planirati svoj rad i rad svoje grupe ⇒ razvijati kritičko razmišljanje ⇒ provoditi istraživanja i bilježiti zaključke ⇒ izvoditi mjerenja i voditi evidenciju ⇒ dobivati i prezentirati dokaze ⇒ razmatrati dokaze i vršiti procjene ⇒ prenositi informacije putem individualnog i timskog rada <p><u>kroz:</u></p> <ul style="list-style-type: none"> ⇒ učenje u školi, učenje kod kuće, sami ili u timu, korištenje dodatne literature, traženje ideja i provođenjem jednostavnih i vođenih posmatranja i oglada, te poređenje svojih predviđanja sa stvarnim rezultatima ⇒ sistematiziranje znanja kroz izradu tematskih plakata, prezentiranje postignutih rezultata 	<ul style="list-style-type: none"> ⇒ koristiti prethodna iskustva ⇒ koristiti određene kriterije za prikupljanje i zapisivanje podataka ⇒ uz pomoć nastavnika razvijati plan istraživanja ⇒ pratiti redoslijed uputstava pri istraživanju i mjerenju ⇒ uz pomoć nastavnika procjenjivati relevantnost podataka i informacija ⇒ praviti jednostavna poređenja, raspravljati o tome šta se dešava i u kojim uvjetima, te donositi odgovarajuće zaključke ⇒ koristiti vlastitu kreativnost i maštu za rješavanje problema ⇒ koristiti jednostavan naučni jezik za saopćavanje ideja i imenovanje i opis živih bića, stvari, pojava i procesa u prirodi i društvu

VRIJEDNOSTI, STAVOVI, PONAŠANJE	<p><u>Djeca će razviti pozitivne vrijednosti i stavove:</u></p> <p>⇒ prema sebi samima, prema drugima, svojoj porodici, prirodnoj i društvenoj okolini i učenju kao cjeloživotnom procesu</p>	<p>⇒ pokazivati više samopouzdanja i odgovornosti</p> <p>⇒ poštivati različite stavove</p> <p>⇒ prepoznavati ulogu nauke za razumijevanje svijeta u kojem žive i za poboljšanje kvaliteta života</p>
--	--	--

NASTAVNI SADRŽAJI / TEME

1. PRIRODA I PRIRODNI PROCESI

- Raznovrsnost pojava i procesa u prirodi
- Osobine živih bića u vezi sa životnim okruženjem
- Živa bića u godišnjim i vremenskim promjenama
- Čovjekove aktivnosti vezane za godišnja doba
- *Sunčeva svjetlost, voda i zrak kao uvjeti života*
- *Kretanje zraka, vjetar, brzina i smjer vjetra, lokalni vjetrovi*
- Promjena osobina materije zagrijavanjem
- Zelena biljka, dijelovi biljke, uloga pojedinih dijelova
- Čovjek kao prirodno i društveno biće
- Atmosferske padavine

2. VRIJEME I PROSTOR

- Prošlost, sadašnjost i budućnost kraja
- Obilježja zavičaja
- Dan i sat, mjerenja vremena satom
- Orijentacija na geografskoj karti – pronalaženje značajnih geografskih obilježja

3. DRUŠTVO

- Kulturne, javne i prosvjetne ustanove u mom mjestu
- Širi zavičaj – kanton, prirodna obilježja
- Saobraćajna povezanost u širem zavičaju - kantonu
- Razvijenost šireg zavičaja: privreda, turizam
- Uzajamni odnos privrede i obilježja zavičaja
- Prirodno-geografske odlike Bosne i Hercegovine

4. HIGIJENA

- Odjeća i obuća
- Odmor i rekreacija kao higijenska potreba
- Uzročnici bolesti – neprijatelji zdravlja
- Kultura življenja
- Zagađenost tla, vode i zraka

DIDAKTIČKO- METODIČKE NAPOMENE

U nastavi Moje okoline važno je osposobljavati djecu da kritički razmišljaju i razumiju koncepte, na način koji je svojstven nauci. Zato je neophodno podsticati istraživački pristup djeteta svijetu koji ga okružuje. Djecu treba naučiti da posmatraju šta se dešava u prirodi i šta se dešava prilikom izvođenja ogleada, te kako objasniti i koristiti dobivene rezultate. Kako djeca o nekoj aktivnosti najbolje uče na neposrednom iskustvu, dominantno mjesto treba da imaju ogledi koje izvode djeca individualno ili u timovima. Pri tome je neophodno objasniti djeci procedure i tehnike izvođenja ogleada, naučiti ih kako da koriste svoja čula u tom procesu, predviđaju šta će se desiti, bilježe i uređuju dobivene podatke, pomoći im da uoče sličnosti i razlike, kritički razmatraju uočeno i donose odgovarajuće zaključke i upozoriti ih na eventualne opasnosti. Poslije provedenog ogleada treba zajedno s djecom pažljivo razmotriti šta se događalo i zbog čega, da li su predviđanja bila ispravna, ohrabriti ih za drugačije i nove ogleda. Prilikom planiranja i izvođenja ogleada bitno je kod djece podsticati radoznalost, maštu i divergentno mišljenje.

Moja okolina u 4. razredu zasnovana je na senzitivnom iskustvu prirode i društvenoj sredini. Predstavlja nastavak i usmjeravanje spontanog dječjeg istraživanja i otkrivanja međuzavisnosti pojava i procesa u prirodnom i društvenom okruženju. Ta saznanja se u nastavi produbljuju i proširuju. Predmet je istovremeno i izvor informacija za upoznavanje načina kako što više saznati, a znanja povezati i upotrijebiti. Značaj predmeta Moja okolina leži u tome što je to jedan od glavnih nosilaca spoznajnog razvoja kod djece ovog uzrasta. Moja okolina ujedinjuje sadržaje različitih naučnih područja. Osnovni cilj je doživjeti i osvijestiti složenost, raznolikost i međusobnu povezanost svih činilaca koji djeluju u dječjem prirodnom i društvenom okruženju, razvoj pravilnog odnosa prema društvenom i prirodnom okruženju, razvijanje pravilnog odnosa prema ljudima i događajima, snošljivo i otvoreno prihvatanje različitih stavova i mišljenja, te poticanje znatiželje za otkrivanjem pojava u prirodnom i društvenom okruženju.

U 4. razredu šire se znanja o životnim zajednicama, lancu ishrane i uticaju čovjeka na taj lanac, godišnjim dobima, svjetlosti, vodi i zraku, domaćim životinjama, prošlosti, sadašnjosti i budućnosti šireg zavičaja, orijentaciji na geografskoj karti.

Novi sadržaji odnose se na znanja o gibanju zraka, promjeni osobina materije, biljci i njenim dijelovima, atmosferskim padavinama, kultumim i javnim ustanovama, te o ljudskom organizmu, ulozi pojedinih dijelova, čulima...

Ovakav izbor nastavnog gradiva i njegovo strukturiranje osigurava povezanost društvenih i prirodnih pojava i proučavanje prirode u njenom jedinstvu s različitim aspektata. U skladu s tim, potrebno je voditi računa i o međupredmetnoj korelaciji i planirati izradu zajedničkih školskih projekata.

Date teme treba razraditi kroz kontekst pojava i procesa koji su djeci interesantni, uzimajući u obzir razvoj nauke, njenu primjenu i korištenje, te uticaj na društvo i okolinu i korištenjem metodologije aktivnog učenja. U smislu toga predloženi model može da posluži kao pomoć nastavniku.

Za realizaciju programskih sadržaja preporučuje se što češća izvanučionička nastava. Primjena principa korelacije sa drugim predmetima doprinosi racionalizaciji nastavnog procesa što štedi dragocjeno vrijeme i povećava kvalitet odgojno-obrazovnog procesa. Korelacija omogućava multidisciplinarn pristup nastavnoj temi pa se za kratko vrijeme ostvari više zadataka.

PRAĆENJE I OCJENJIVANJE

Djecu ocjenjujemo na osnovu sposobnosti da razumiju koncepte i kritički razmišljaju, njihovih obrazovnih postignuća i sposobnosti primjene novog znanja. Djecu treba posmatrati i ocjenjivati u aktivnosti, za vrijeme izvođenja te aktivnosti.

Za ocjenjivanje i evaluaciju napredovanja djece koriste se različiti instrumenti i postupci:

- sposobnosti i vještine djeteta za vrijeme izvođenja aktivnosti (ogledi, praktičan rad, usmeno i pisano izvještavanje i drugo),
- učešće i doprinos u interakciji (rad u velikim i malim grupama, projekti, istraživanja i dr.),
- putem zadataka objektivnog tipa i drugih odgovarajućih ispitnih postupaka,
- portfolio.

Moja okolina čini osnovu za cjelokupan nastavni rad u razrednoj nastavi. Sadržaji programa Moje okoline povezuju se sa sadržajima u svim ostalim nastavnim predmetima. Već kod planiranja rada, na početku nastavne godine (kod izrade godišnjeg plana i programa rada), nastavnici bi trebali ponajprije planirati sadržaje iz Moje okoline, pa tek onda za ostale predmete zbog integracije rada sa ostalim predmetima.

Cilj i zadaci nastave Moje okoline pokazuju da će djeca upoznavati prirodnu i društvenu sredinu u svom okruženju, od škole i kuće, do mjesta i zavičaja, zatim, prirodne i društvene pojave i promjene, život i rad ljudi, navike, sposobnosti, svijest o pripadnosti kolektivu u školi, kući, mjestu ...

S obzirom na to da u nastavi Moje okoline u trećem i četvrtom razredu postoji sličnost u programskim sadržajima jer se u njima nalaze iste cjeline, ali se po koncepciji linearno – spiralnog razvoja programa gradivo proširuje i dopunjuje, i zadaci u operativnom programu bit će ponekad isti, ali ponekad i znatno različiti.

Ocjenjivanje u predmetu Moja okolina zasniva se na praćenju cjelokupnih odjeljenjskih aktivnosti. Najvažniji aspekt takvog ocjenjivanja je redovitost (ne samo one djece koja traže više pažnje). Praćenje tih aktivnosti od strane nastavnika mora biti kontinuirano i aktivno u smislu da nastavnici aktivno ispituju koliko dijete trenutno zna, a ne da se računa da će to nekako doznati. Pitanja koja nastavnici postavljaju djeci moraju biti tako koncipirana da se na njih od pojedine djece očekuje tačan odgovor. Na takav način sva djeca imaju mogućnost da dajući odgovore na postavljena pitanja, imaju osjećaj da su jednako važna. Ovim se izbjegava demotiviranost djece, podstiče aktivnost svih, a rezultati koji se postižu su bolji.

Uobičajeni oblici ocjenjivanja se temelje na nastavnikovom posmatranju aktivnosti u odjeljenju. Ocjene kroz duže razdoblje bi se trebale temeljiti na različitim ocjenjivačkim aktivnostima radi pokrivanja različitih aspekata postignuća. Najvažnija zadaća ocjenjivanja je osiguranje korisne i poticajne povratne informacije djetetu o njegovom napretku.

Praćenje djeteta počinje od prvog školskog dana. Nastavni predmet Moja okolina je kompleksan predmet i zato je vrlo bitno kontinuirano praćenje, posmatranje i vrednovanje. Više nego i u jednom drugom nastavnom predmetu ovdje dolazi do izražaja posmatranje i bilježenje.

Ocjenjivanje u četvrtom razredu je brožčano. S obzirom na to da se djeca prvi put susreću s brožčanim ocjenjivanjem treba voditi računa kako i kada to raditi. Za ocjenjivanje je potrebno koristiti svu dostupnu literaturu.

Ocjenjivanje za djecu prije svega mora biti motivirajuće, mora se znati šta se ocjenjuje, jer jedino takvo ocjenjivanje ima svrhu i njime se postiže željeni cilj.

TEME	ZNANJE	SPOSOBNOSTI I VJEŠTINE	VRIJEDNOSTI, STAVOVI, PONAŠANJE	AKTIVNOSTI DJECE	AKTIVNOSTI NASTAVNIKA (ORGANIZACIJA I METODE NASTAVE I UČENJA, OCJENJIVANJE)
RAZNOVRSNOST POJAVA I PROCESA U PRIRODI	Imaju znanja o klijanju, rasteanju, opadanju lišća, gorenju, disanju, hrdanju, truljenju, vrenju, kre tanju, gibanju, obrtanju zemlje oko ose - smjena dana i noći, kre tanju Zemlje oko Sunca – smjena godišnjih	Razvijena svijest o prirodnim procesima, sposobnost izvođenja je dnostavnih ogle da	Pozitivan stav prema prirodnim procesima, razvijena svijest o različitosti prirodnih procesa, razvijeni osobni stavovi o prirodnim procesima	Planiranje osobnog rada, izrada domaćih zadataka, učestvo vanje u izvođenju ogle da, donošenje osobnih zaključaka, izrada panoa	Planiranje, pripremanje, osmišljavanje ogle da, demonstracija, organiziranje i izvođenje posmatranja, donošenje zaključaka, evaluacija

	doba, svjetlosne, električne, magnetne i druge pojave				
UVJETI POD KOJIMA SE RAZVIJAJU ŽIVI ORGANIZMI	Znanje o međusobnoj ovisnosti sredine živih bića i čovjeka. Ishrana biljaka, životinja, uticaj čovjeka na razvoj živih organizama. Kultiviranje zemljišta, uzgoj kućnog cvijeća	Razlikovanje povoljnih od nepovoljnih uvjeta za razvoj živih organizama. Stvaranje povoljnih uvjeta za razvoj živih organizama.	Davanje vlastitog doprinosa stvaranju povoljnih uvjeta za razvoj živih organizama. Uzgoj ukrasnog bilja u učionici	Aktivno učešće u radu kolektiva, pomaganje drugima, ispunjavanje obaveza, sakupljanje materijala, sistematiziranje	Motiviranje djece za rad, pripremanje izvora znanja, demonstracija ogle da, planiranje i realiziranje planiranog
ŽIVA BIĆA U GODIŠNJIM I VREMENSKIM PROMJENAMA	Karakteristike živih bića u različitim godišnjim dobima – biljke, životinje. Zimsko mirovanje, zimski san, mijenjanje krzna	Sposobnost izvođenja jednostavnijih radova u vrtu, voćnjaku i na njivi. Samostalno ili u saradnji sa drugima uzgajanje cvijeća u učionici, čuvanje životne sredine od zagađivanja, briga o čistoj i zdravoj životnoj sredini	Briga o životinjama i biljkama koje u toku zime ne mogu da dođu do hrane, uzgajanje ukrasnog bilja u školi, pravljenje i postavljanje hranilica za ptice	Uzajamno pomaganje, prikupljanje, izvođenje ogle da, donošenje zaključaka, pomaganje životinjama, uzgajanje biljaka	Planiranje rada, posmatranje i procjenjivanje. Osmišljavanje ogle da i aktivnosti. Organizacija praktičnih vježbi. Saradnja sa roditeljima

ČOVJEKOVE AKTIVNOSTI VEZANE ZA GODIŠNJA DOBA	Znanja o čovjekovim aktivnostima uvjetovanim godišnjim dobima. Priprema stočne hrane za zimu, radovi u vrtu, voćnjaku, na njivi, osiguranje uvjeta za zdrav život, zaštita od elementarnih nepogoda	Prepoznavanje godišnjih doba na osnovu vremenskih prilika, uočavanje potreba vezanih za godišnja doba	Pomaganje starijima u radovima vezanim za godišnje doba Priprema ukrasnih biljaka za zimu	Aktivno učešće u pripremi ukrasnih biljaka za zimu, izvođenje radova u okolišu škole, pomaganje starijima u aktivnostima, u voćnjaku, vrtu, vinogradu, na njivi	Saradnja sa lokalnom zajednicom, korištenje njenih resursa za potrebe nastave Procjenjivanje napretka djece, podsticanje radoznalosti, mašte i razvoj kreativnosti
SUNČEVA SVJETLOST, VODA I ZRAK KAO UVJETI ŽIVOTA	Imaju osnovna znanja o sunčevoj svjetlosti, toploti, vodi i zraku kako uvjetima života Znaju izmjeriti temperaturu pomoću termometra, znaju izvesti jednostavne ogleda koji pokazuju uzajamnu ovisnost biljnog i životinjskog svijeta od sunčeve svjetlosti, vode i zraka Znaju da bez vode, sunčeve svjetlosti i zraka nema života na zemlji	Sposobnost su opisivanja procesa uzajamnosti Izvođenje ogleda koji pokazuju da bez sunčeve svjetlosti, vode i zraka nema života na zemlji	Ne ugrožava životne uvjete, čuva okolinu od zagađenja	Čuvanje zdravog okoliša, planiranje aktivnosti zajedno sa odjeljenjem, izvođenje ogleda, davanje pojašnjenja za određene procese	Pripremanje ogleda i demonstriranje, organizacija posjeta plateniku u bližoj okolini Izrada didaktičkih materijala Posmatranje i praćenje napretka djece
KRETANJE ZRAKA, VJETAR; BRZINA I SMJER VJETRA, LOKALNI VJETROVI	Imaju osnovna znanja o nastanku vjetra, njegovim karakteristikama i vrstama	Imenovanje vjetrova prema vrsti i brzini	Ponašanje u slučaju vremenskih nepogoda - vjetrova	Posmatranje, zaključivanje, imenovanje, aktivno učešće u radu	Osmišljavanje situacija za interaktivno učenje Podsticanje razvoja radnih i navika
PROMJENA OSOBINA MATERIJE ZAGRIJAVANJEM	Znaju da materije zagrijavanjem mijenjaju svojstva	Sposobnost samostalnog posmatranja i izvođenja zaključaka	Svjesnost o promjeni osobina materije zagrijavanjem	Posmatranje, bilježenje, prikupljanje, sistematiziranje prema zajedničkim osobinama	Planiranje, pripremanje i podsticanje djece na kreativan i istraživački rad Predlaganje i rukovođenje školskim aktivnostima
BILJKA; DIJELOVI BILJKE, ULOGA	Imaju znanja o raznovrsnosti biljaka, o osnovnim dijelovima biljke na primjeru jedne stablašice	Sposobnost razlikovanja i imenovanja različitih biljaka	Pozitivan stav i odnos prema biljnom svijetu i čuvanju biljnog svijeta	Učestvovanje u grupnom radu. Izvršavanje obaveza za proisteklih iz svakodnevnog rada	Planira, demonstrira, podučava, priprema i realizira nastavu
ČOVJEK KAO PRIRODNO I DRUŠTVENO BIĆE	Imaju osnovna znanja o odlikama čovjeka (uspravan hod, mišljenje, govor, društvenost), organizam čovjeka, sličnosti i razlike između muškarca i žene, sličnosti i razlikama između biljaka, životinja i čovjeka	Sposobnost razlikovanja muškarca od žena Komunikacija Sposobnost pravljenja razlike i opisivanje sličnosti između biljaka, životinja i ljudi	Pozitivan i izgrađen stav o ljudima bez obzira na boju, naciju i vjeroispovijest	Istraživanje, uočavanje, zaključivanje, učestvovanje u radu odjeljenja i grupe, pravljenje tematskih panca	Praćenje rada, planiranje, demonstriranje, priprema i organizacija nastavnih aktivnosti Pomaganje djeci, evaluacija

ATMOSFERSKE PADA VINE	Imaju osnovna znanja o atmosferskim padavinama, izgled, nastanak, ponašanje ljudi i životinja	Prepoznavanje i imenovanje atmosferskih padavina, zaštita od atmosferskih padavina	Pravilno postupanje prilikom različitih atmosferskih padavina Pravilan stav prema prirodi i prirodnim procesima	Posmatranje i uočavanje karakteristika atmosferskih padavina Izvođenje oglada Učešće u zajedničkom radu	Organiziranje i izvođenje različitih oglada Priprema materijala Pripremanje cjelokupnog nastavnog procesa
PROŠLOST, SADAŠNOST I BUDUĆNOST KRAJA	Imaju znanja o prošlosti i sadašnjosti zavičaja, o spomenicima, građevinama i pisanim spomenicima kao svjedocima prošlosti	Sposobnost opisivanja prošlosti zavičaja, prepoznavanja na slikama, fotografijama, ilustracijama Prepoznavanje i imenovanje karakteristika kraja	Izgrađen pozitivan stav prema historiji kraja, tradiciji i običajima	Obilazak značajnih spomenika kulture, značajnih građevina, muzeja, institucija Prikupljanje građe o prošlosti zavičaja	Organizacija posjeta kulturno-historijskim spomenicima i građevinama kraja Podstrekivanje, praćenje, pomaganje
OBILJEŽJA ZAVIČAJA	Znanje o obilježjima zavičaja; konfiguracija terena, položaj, razvijenost, komunikacija, saobraćajna povezanost	Vještina imenovanja obilježja zavičaja	Pozitivan stav o zavičaju	Posmatranje, bilježenje, izvješćivanje, prikupljanje građe, izrada tematskog panoa	Planiranje, pripremanje, organizacija rada u učionici i izvan nje, pomoć djeci u samostalnom radu
DANI SATI; MJERENJE VREMENA SATOM	Imaju znanja o danu i mjerenju vremena Dan traje od 0,00 sati do 24,00 sati (24 sata) Znaju mjeriti vrijeme satom	Sposobnost očitavanja vremena na satu	Pozitivan stav o protoku vremena (dana i sata kao jedinica za vrijeme)	Prikupljanje različitih slika i modela satova Izrada modela satova Uzajamna pomoć između djece	Planiranje, pripremanje, podsticanje Pomaganje djeci u izradi modela satova Praćenje, bilježenje, pomaganje
ORIJENTACIJA NA GEOGRAFSKOJ KARTI - PRONALAZENJE ZNAČAJNIH GEOGRAFSKIH OBILJEŽJA	Osnovna znanja o geografskoj karti i snalaženju na njoj Prepoznavanje značajnih geografskih obilježja na osnovu boje, linije, kartografskih znakova	Sposobnost snalaženja na geografskoj karti (određivanje strana svijeta), sposobnost prepoznavanja značajnih geografskih obilježja na geografskoj karti	Izgrađen pozitivan stav o radu	Korištenje geografske karte za usvajanje znanja Učešće u radu odjeljenja i grupe Uzajamno pomaganje	Osiguravanje neophodnih sredstava za učenje i rad Organiziranje nastavnog procesa Planiranje i pripremanje
KULTURNE I JAVNE I PROSVJETNE USTANOVE U MOM MJESTU	Imaju znanja o kulturnim, prosvjetnim i javnim ustanovama u mjestu i njihovom značaju za život čovjeka	Sposobnost imenovanja i prepoznavanja kulturnih, javnih i prosvjetnih ustanova u mjestu	Pozitivan stav prema navedenim ustanovama	Posjeta nekim od kulturnih, javnih ili prosvjetnih ustanova u mjestu	Pripremanje i organiziranje nastavnog procesa, posjeta kulturnim, javnim i prosvjetnim ustanovama, briga o sigurnosti djece
ŠIRI ZAVIČAJ - KANTON	Imaju osnovna znanja o širem zavičaju – kantonu, o geografskim i drugim obilježjima zavičaja	Sposobnost imenovanja kantona u kojem žive i interpretacija znanja o geografskim obilježjima i drugim karakteristikama	Pozitivan stav prema učenju i izvršavanju zadataka Pozitivan stav prema širem zavičaju	Korištenje dodatnih izvora znanja Posjete raznim mjestima u kantonu	Pripremanje nastavnog procesa, organizacija i izvođenje nastave i jednodnevnih izleta u kantonu
SAOBRAĆAJNA POVEZANOST U KANTONU	Imaju znanja o razvijenosti infrastrukture u mjestu (saobraćaj, PTT mreža)	Prepoznavanje značaja saobraćajne povezanosti za razvoj zavičaja – kantona	Pravilan odnos prema saobraćaju, čuvanje saobraćajnih znakova	Posmatranje, istraživanje, bilježenje, demonstriranje	Osmišljavanje interaktivnog učenja, planiranje i realiziranje planiranog, pomaganje djeci u samostalnom radu
RAZVIJENOST ŠIREG ZAVIČAJA – PRIVREDA I TURIZAM	Imaju osnovna znanja o privredi i njoj razvijenosti u kantonu, te turizmu kao značajnoj privrednoj grani	Sposobnost razlikovanja razvijene od nerazvijene privrede i turizma	Pozitivan stav prema privrednim granama i turizmu u zavičaju	Rad na promociji turizma u zavičaju Obilazak značajnih privrednih kapaciteta, posmatranje, bilježenje i interpretiranje	Organiziranje posjeta značajnim privrednim kapacitetima i turističkim destinacijama u kantonu

UZAJAMNI ODNOS PRIVREDE I OBILJEŽJA ZA VIČAJA	Znaju napraviti vezu između obilježja zavičaja i privrede u zavičaju	Sposobnost prepoznavanja privrednih obilježja i pravljena uzajamne veze među obilježjima i privredi u zavičaju	Razumijevanje odnosa između obilježja zavičaja i privrede u zavičaju	Izrada tematskog panoa Posmatranje, bilježenje, izvještavanje	Pripremanje, organizacija i realizacija nastave Praćenje napretka djece i procjena postignuća
PRIRODNO GEOGRAFSKE ODLIKE BOSNE I HERCEGOVINE	Osnovna znanja o prirodno geografskim odlikama Bosne i Hercegovine (reljefu - planine, ravnice, polja, riječne kotline)	Vještina prepoznavanja geografskih odlika na geografskoj karti, prepoznavanje osnovnih kartografskih znakova	Ljubav prema zavičaju i državi Bosni i Hercegovini, čuvanje historijskih tekovina	Prikupljanje materijala o Bosni i Hercegovini, izrada tematskih panoa, posmatranje, zaključivanje	Priprema i organizacija nastavnog procesa, organizacija posmatranja, saradnja sa lokalnom zajednicom
ORIJENTACIJA NA GEOGRAFSKOJ KARTI – PRONALAZENJE ZNAČAJNIH GEOGRAFSKIH OBILJEŽJA	Imaju elementarna znanja za pretvaranje skice u jednostavnu geografsku kartu, raspoznaju kartografske znake i boje na geografskoj karti	Izrada jednostavne geografske karte bliže okoline škole sa pravilnom upotrebom simbola i boja	Positivan stav prema geografskoj karti	Učešće u izradi „prve geografske karte“	Priprema materijala za izradu geografske karte Demonstriranje načina izrade geografske karte
ODJEĆA I OBUĆA	Osnovna znanja o odjeći i obući kao dijelu kulture i tradicije, te zadovoljavanja osnovnih ljudskih potreba Odjeća i obuća u različita godišnja doba, higijena odjeće i obuće	Samostalno obuvanje i oblačenje, čuvanje odjeće i obuće, prepoznavanje i imenovanje različitih dijelova odjeće	Održavanje odjeće i obuće, slaganje odjeće prilikom svlačenja, samostalno svlačenje i oblačenje	Vježbanje svlačenja i oblačenja odjeće i obuće, slaganje odjeće i obuće, prikupljanje odjeće i obuće za humanitarne organizacije	Organizacija prikupljanja odjeće i obuće za humanitarne organizacije koje se time bave, organizacija nastave
ODMOR I REKREACIJA KAO HIGIJENSKA NAVIKA	Znanje da je odmor i rekreacija osnovna ljudska potreba koja utiče na zdravlje i radne aktivnosti, te mentalne aktivnosti ljudi	Čuvanje od zaraznih bolesti Održavanje lične higijene i higijene prostora	Pravilan i pozitivan odnos prema zdravlju, ličnoj higijeni i higijeni prostora	Održavanje lične higijene i higijene prostora Prevenција od uzročnika bolesti	Razvijanje radnih navika kod učenika po pitanju higijene Priprema materijala i sredstva za rad Pomoć učenicima u samostalnom radu
UZROČNICI BOLESTI – NEPRIJATELJI ZDRAVLJA	Osnovni uzročnici bolesti su virusi i bakterije Čistoća je pola zdravlja Kako očuvati zdravlje	Preventivno djelovanje na sprečavanju zaraznih bolesti Pravilna upotreba lijekova	Izgrađen odnos prema uzročnicima bolesti	Posjeta nekoj od zdravstvenih ustanova i razgovor s ljekarom o uzročnicima bolesti	Organizacija nastave van učionice
KULTURA ŽIVLJENJA	Znanja o osnovnoj kulturi stanovanja i življenja, ishrani, odijevanju, obuvanju	Sposobnost pridržavanja osnovnih pravila kućnog reda, kultura stanovanja i življenja	Ponašanje u skladu s kućnim redom i civilizacijskim dostignućima	Istraživanje, prikupljanje materijala i prezentiranje naučnog o kulturi življenja	Vlastitim primjerom pokazuje civilizacijska dostignuća iz kulture življenja
ZAGAĐENOST TLA, VODE I ZRAKA	Znaju da je čovjek i njegovo djelovanje najveći uzročnik zagađivanja tla, vode i zraka	Razlikovanje zagađenog od nezagađenog zemljišta, tla, vode i zraka Sposobnost razumijevanja značaja čistog okoliša za zdravlje ljudi	Razvijena svijest o očuvanju zemljišta, vode i zraka od zagađivanja	Čuvanje okoline, izvođenje akcije čišćenja okoline	Učešće u pripremi i organizaciji izvođenja akcija na čišćenju okruženja

Matematika

(4 časa sedmično, 140 časova godišnje)

CILJEVI I REZULTATI ODGOJNO-OBRAZOVNOG RADA

PODRUČJA	CILJEVI	OČEKIVANI REZULTATI
Z N A N J A	<p>Sticanje znanja:</p> <ul style="list-style-type: none"> - poznavanje i upotreba matematičkih simbola - formiranje pojmova hiljadice i brojeva hiljadice - formiranje pojmova brojevine crte 0-1000 i njihovo predstavljanje na brojevnoj liniji - formiranje pojmova, uočavanje zakonitosti i usvajanje postupaka četiri osnovne računске operacije - uočavanje strukture i zakonitosti predstavljanja trocifrenih i četverocifrenih brojeva - eksperimentalno modeliranje prave i poluprave i crtanje modela prave i poluprave - o krugu i kružnici kao ravnim površinama valjka i kupe - crtanje i označavanje elemenata kružnice i kruga - o manjim jediničnim mjerama: 1 mm, 1 ml, 1 dg, 1 cg, 1 mg - o praktičnoj vrijednosti jediničnih veličina - o višekratnicima brojeva 1000, 100 i 10 u prvoj desetihiljadici 	<p>Dijete treba znati:</p> <ul style="list-style-type: none"> - prepoznati, razumjeti i pravilno koristiti matematički jezik simbole u skupu brojeva do 1000 - prepoznati brojeve prve hiljadice, njihov položaj na brojevnoj crti 0-1000, njihovu strukturu, razlikovati brojeve iz različitih stotica - sa sigurnošću obavljati računanja u prvoj hiljadi - provjeravati je dnu matematičku operaciju pomoću u suprotne u skupu brojeva do 1000 - rješavati brojevine izraze - modelirati brojevine izraze prema datim (tekstualnim) uvjetima - prepoznati i rješavati zadatke date riječima (i problemske zadatke) - uočiti važnost procjene i provjere rezultata pomoću jedinica za duljinu, masu i zapreminu - izraditi modele 1 mm, 1 ml, 1 dg, 1 cg i 1 mg - pravilno i na proizvodima čitati i mjere odgovarajućih veličina - izvoditi jednostavnija praktična mjerenja
SPOSOBNOSTI I VJEŠTINE	<p>Razvijanje vještina i sposobnosti:</p> <ul style="list-style-type: none"> - razvrstavanja - uspoređivanja - nizanja - slijeđenja niza uputa - prostornog organiziranja i orijentiranja - vizualizacije i vizualnog grupiranja - procjenjivanja, kritičkog vrednovanja vlastitih rezultata i njihovo poređenje s rezultatima drugih - sposobnosti prezentiranja podataka i prenošenja informacija kroz različite oblike rada - prepoznavanja obrasca - induktivnog mišljenja - induktivnog analognog zaključivanja - različitih načina matematičkog izražavanja i komuniciranja - logičkog i kritičkog mišljenja 	<p>Dijete treba moći:</p> <ul style="list-style-type: none"> - sigurno razvrstavati brojeve i po različitim kriterijima - s lakoćom uporediti ma koja dva broja prve hiljadice - izvoditi jednostavnije zaključke induktivnim mišljenjem i analogijom ($a + b = b + a$, $a \cdot b = b \cdot a$, $a \cdot (b + c) = a \cdot b + a \cdot c$) - koristiti pomagala za crtanje pravih i duži - mjeriti dužine uz prethodno procjenjivanje i pravilan izbor jedinične mjere - citati kružnicu zadanog središta i poluprečnika - koristiti kreativnost i maštu za rješavanje djeci primjerenih problema, moći primijeniti matematička znanja u svakodnevnom životu i radu
VRIJEDNOSTI I STAVOVI	<p>Razvijanje pozitivnih vrijednosti i stavova:</p> <ul style="list-style-type: none"> - uvažavanja argumentacije u branjenju ličnih stavova i poštivanje stavova drugih - kolektivnog (tinskog) rada, - pozitivnih osobina ličnosti - radovanje ličnom uspjehu i uspjehu drugih - istina je na prvom mjestu - samopouzdanja, samoakualizacija 	<p>Dijete će:</p> <ul style="list-style-type: none"> - prepoznati značaj i važnost primjene matematike u svakodnevnom životu i radu - imati pozitivan stav prema novim saznanjima - pokazivati više zanimanja za timski rad i socijalizaciju - naučiti saslušati argumentaciju i kritički preispitati lične stavove i stavove drugih - prepoznavati vrijednosti unutrašnjeg života i unutrašnje na grade, pokazati više samopouzdanja i vlastite odgovornosti i inicijative - poboljšati vlastitu „listu“ motiva, emocija i doživljaja - pokazati više samopouzdanja i odgovornosti

TEMATSKE CJELINE

1. Brojevi prve hiljade
2. Prava u ravni
3. Sabiranje i oduzimanje do hiljadu
4. Krug i kružnica
5. Množenje i dijeljenje do hiljadu
6. Brojevi do 10 000
7. Mjerenje veličina

1. Brojevi prve hiljade

Modeliranje brojeva prve hiljadice izvan prve stotice (prebrojavanje skupova realnih objekata /zrnjevlja, šibica, papirića/ modeliranjem stotica i desetica)

Zapisivanje brojeva hiljadice

Čitanje brojeva hiljadice

Struktura brojeva hiljadice: $S \times 100 + D \times 10 + J \times 1$

Stotice hiljadice

Brojevnna crta 0-1000

Modeliranje brojevnne crte 0-1000 iz (10) brojevnih crta stotica

Položaji brojeva na brojevnoj crti 0-1000

Redni brojevi prve hiljadice (zapisivanje rimskim ciframa)

Upoređivanje brojeva prve hiljadice

Abakus (kineski, Suan Pan)

Pisanje i čitanje brojeva na abakusu

2. Prava u ravni

Crte/linije, ravne linije, duži (sistematizacija)

Prava/pravac i poluprava /polupravac (misaono modeliranje)

Tačka i prave

Prava koja prolazi dvjema tačkama

Prava koja prolazi jednom tačkom

3. Sabiranje i oduzimanje do hiljadu

Pravila o nepromjenljivosti zbira i nepromjenljivosti razlike

Promjene na abakusu koje ne mijenjaju vrijednosti

Nealgoritamsko (usmeno) sabiranje i oduzimanje. Sabiranje i oduzimanje na abakusu kao primjer nealgoritamskog sabiranja (sabiranja i oduzimanja)

Proširivanje naučenih svojstava sabiranja i oduzimanja na brojeve hiljadice

Algoritamsko (pismeno) sabiranje i algoritamsko (pismeno) oduzimanje u hiljadici

Zadaci zadani riječima i složeni brojevni izrazi u prvoj hiljadici (u rješavanju koriste se jednačine i nejednačine odgovarajućih oblika)

4. Krug i kružnica

Uočavanje kruga i kružnice na valjku i kupi

Precrtavanje kružnice sa kupe i valjka

Modeliranje krugova od papira

Određivanje elemenata kružnice na modelima origami-tehnikama, ispitivanje položaja središta i crtanje kružnice šestarom

Elementi kruga i kružnice

5. Množenje i dijeljenje do hiljadu

Osobine produkta (komutativnost i asocijativnost)

Množenje brojem zbira i razlike (zakon distributivnosti)

Nealgoritamsko množenje u prvoj hiljadici (množenje višekratnika broja 10, broja 100 i ma kojeg broja)

Algoritamsko množenje u prvoj hiljadici
Dijeljenje u prvoj hiljadici
Abakus - dijeljenje u prvoj hiljadici
Zadaci zadani riječima i složeniji brojevni izrazi u prvoj hiljadici (u rješavanju koriste se jednačine i nejednačine odgovarajućih oblika)

6. Brojevi do 10 000

Hiljadice i stotice desetihiljadice
Struktura brojeva hiljadice (višecifreni brojevi)
Brojeva linija 0-10000, sa naznačenim višekratnicima broja 100 (10)
Sabiranje i oduzimanje višekratnika broja 10 u desetihiljadici

7. Mjerenje veličina

Mjerenje dužine. Jedinične mjere za dužinu: 1 m, 1 dm, 1 cm, 1 mm (-, deci, centi, mili)
1 m, 1 dam, 1 hm, 1 km (-, deka, hekto, kilo)
Mjerenje mase. Jedinične mjere za masu: 1 g, 1 dg, 1 cg, 1 mg
1 g, 1 dag, 1 hg, 1 kg
Mjerenje zapremine tekućine. Jedinične mjere za zapremine tekućine:
1 l, 1 dl, 1 cl, 1 ml
1 l, 1 dal, 1 hl, 1 kl

Zadaci o mjerama i mjerenjima
Problemski zadaci

DIDAKTIČKO - METODIČKE NAPOMENE

1. Brojevi prve hiljade

U odnosu na dosadašnje programske sadržaje koji se situiraju pod tematskom cjelinom **brojevi prve hiljade**, pojavljuju se dva nova momenta.

Prvo, umjesto formulacije **brojevi do 1000** uvodi se formulacija kao u nazivu.

Drugo, brojevi prve hiljadice predstavljaju se i na kineskom (Suan Pan) abakusu. Iskustva koja imamo u svijetu i kod nas, pokazuju višestruke efekte korištenja abakusa na znanjima, sposobnostima, vještinama, pa i motivaciono-emocionalne efekte.

O kineskom abakusu možemo naći mnogo podataka na internetu, ali i u printanim informacijama (knjigama, časopisima, itd.). Modeli kineskog abakusa mogu se izuzetno lako izraditi jednostavnom prepravkom običnih računaljki (tzv. školskih abakusa).

Upotreba abakusa, kasnije, bitno će doprinijeti boljem razumijevanju dekadskog brojevnog sistema i posebno računskih operacija.

2. Prava u ravni

Geometrijske sadržaje početne nastave matematike treba prezentirati djeci imajući u potpunosti na umu da smo ovdje u **neformalnoj (intuitivnoj)** geometriji (tijelo – površ – linija – tačka), a **ne u formalnoj geometriji** (tačka – linija – površ – tijelo). Dakle, do pojma prave (i poluprave) dijete dolazi misaonim produživanjem duži preko njenih granica. Treba biti oprezan u upotrebi pojma **beskonačno** (dobra je zamjena: preko svakog broja).

Djeci su od naročitog značaja zadaci da prepoznaju i imenuju sve geometrijske oblike na pravoj i na njoj dviju naznačenih tačaka (prava, dvije tačke, duž, **četiri poluprave**).

3. Sabiranje i oduzimanje u prvoj hiljadi

Ovdje je predviđeno postepeno uvođenje pojmova **usmeno**, odnosno **pismeno** računanje.

Abakus–računanje je izuzetno lijep i očigledan primjer sabiranja i oduzimanja među brojevima prve hiljade.

Rad na abakusu snažno podstiče razvoj različitih učenikovih sposobnosti (pamćenje, naročito vizuelno, prostornu organizaciju i orijentaciju, prepoznavanje ideje zamjene itd.).

4. Krug i kružnica

Već i sama struktura teksta koji je naveden, daje niz jasnih metodičkih uputa i učitelju i autoru udžbenika.

Međutim, podcrtavamo da smo u **intuitivnoj geometriji**. Redoslijed: djeca na predmetima **prvo** uočavaju krug, **pa onda** kružnicu. Precrtavaju kružnicu i isijecaju model kruga. Presavijanjem modela kruga uočavaju središte i intuicijom naslućuju uzajamni položaj tačaka kružnice i središta kružnice. **Kružnica ne sadrži (svoj) centar ali ga ima.**

Elemente kružnice, nakon ovakvog pristupa, lako je objasniti.

5. Množenje i dije ljenje u okviru prve hiljade

Gledano s aspekta pojmova množenja i dije ljenja, u prvoj hiljadi proširuju se i produbljuju sadržaji iz prve stotine. Ovdje predviđamo izvjesno proširivanje dosadašnjeg zahtjeva „množenje i dije ljenje jednocifrenim brojem“, time što će se govoriti o množenju i dije ljenju u okviru prve hiljade, bez limitiranja veličine množitelja („jednocifrenim brojem“). Težište će se dati na uočavanje, razumijevanje i primjenu zakona distributivnosti množenja prema sabiranju i na pravilo „svaki sa svakim“.

6. Brojevi do 10 000

Proširivanje skupa brojeva hiljadica na skup brojeva desetihiljadice treba realizirati postupno: upoznavanjem svih višekratnika broja hiljade, pa višekratnika broja 100 i konačno broja 10 u prvoj hiljadici. Ovo treba uraditi uz korištenje brojevnik linija.

7. Mjerenje veličina

Usvajanjem brojeva prve hiljadice stvorene su osnove za zaokruživanje svih standardnih (za osnovno obrazovanje) jediničnih veličina i njihovih odnosa. U suštini ova tematska cjelina ima za cilj da se prošire i prodube znanja o mjerenju i mjerama ranije upoznatih veličina. U programu smo, kada su u pitanju mjere za masu, odstupili od uobičajenog, iz fizike izvučenog sistema (metar, kilogram, sekunda). Naime, iz više razloga smatramo da je uputno (ali, predloženim metodičkim rješenjima, i moguće) u četvrtom razredu operirati pojmovima: decigram, centigram i miligram.

Naime, petina jednog standardnog (80 gramskog) copy-papira, ima masu približno 1 g. Dije ljenjem ovog modela na 10 jednakih dijelova u dječijim je rukama model mase od 1 dg, a nakon toga, radeći na sličan način i modeli mase 1 cg i 1 mg. Slično se može dije liti sadržaj vrećica šećera od 1 g na 10 dg, zatim 1 dg na 10 cg, i konačno 1 cg na 10 mg.

Model miligrama od copy-papira djeca mogu sama isjeći. Dimenzije su mu približno: 4 mm x 3 mm, (a oznaka miligrama su pune fioke za lijekove u djetetovom domu).

Nadamo se da će djeca koja prođu ovu školu mjera moći utjecati da na bocama Koka-kole nađu i oznake 33 cl umjesto, za njih nerazgovjetne oznake 0,33 L (Šta je ovdje zarez, Zašto je L umjesto l?).

Puno značenje mase od jednog grama dijete stvara nakon spoznaje da je masa jednog mililitra vode jedan gram. Koristeći se različitim pomagalima dijete može postići takva znanja i sposobnosti da procjenjuje masu jedne kapi vode ili masu suze.

SADRŽAJI	ZNANJE	SPOSOBNOSTI	VRIJEDNOSTI, STAVOVI, PONAŠANJE	AKTIVNOSTI DJETETA	AKTIVNOSTI NASTAVNIKA
<p>1. Brojevi prve hiljade: Zapisivanje i čitanje brojeva prve hiljade Stotice prve hiljade (1–100, 101–200, ...)</p> <p>Položaji (redosljed) brojeva na brojovnoj liniji 0-1000</p> <p>Redni brojevi prve hiljade (zapisivanje rimskim ciframa) Upoređivanje brojeva prve hiljadice</p> <p>Abakus (kineski SUAN PAN)</p> <p>2. Prava u ravni Prava, poluprava i duž</p> <p>Tačke i prave, duž kao dio prave</p> <p>Prava koja prolazi jednom tačkom</p> <p>Prava koja prolazi dvjema tačkama</p> <p>Uzajamni položaj pravih: ukrštene, okomite i paralelne</p> <p>3. Sabiranje i oduzimanje u prvoj hiljadi Pravila o nepromjenljivosti zbira i nepromjenljivosti razlike</p> <p>Promjene na abakusu koje ne mijenjaju vrijednosti</p> <p>Usmeno sabiranje i oduzimanje, sa i bez abakusa</p> <p>Pismeno sabiranje i oduzimanje u prvoj hiljadi</p> <p>Zadaci zadani riječima i složeniji brojevi izrazi u prvoj hiljadi</p> <p>4. Krug i kružnica Uočavanje kruga i kružnice na valjku i kupi</p> <p>Crtanje kružnice uz pomoć kupe i valjka</p> <p>Određivanje elemenata</p>	<p>Prepoznaju, zapisuju, čitaju i uspoređuju brojeve do 1000</p> <p>Poznaju i upotrebljavaju matematičke simbole</p> <p>Razumiju strukturu brojeva prve hiljade</p> <p>Znaju prvi i zadnji broj stotina i hiljada</p> <p>Zapisuju, čitaju i određuju položaj (redosljed) broja na brojovnoj liniji i 0-1000</p> <p>Koriste redne brojeve do 1000</p> <p>Prepoznaju, čitanju i pišu rimske cifre do M (pomoću I, V, X, L, C, D, M)</p> <p>Zapisuju brojeve na abakusu</p> <p>Prepoznaju (modele) pravih u okruženju</p> <p>Da prava nema granica</p> <p>Crtaju i označavaju duži, prave i poluprave</p> <p>Jasnim je pojam prave, poluprave i duži</p> <p>Uočavaju da je duž dio prave i poluprave, da je prava skup tačaka</p> <p>Uočavaju da se jednom tačkom može povući beskonačno mnogo pravih</p> <p>Usvajaju pravila i zakonitosti sabiranja i oduzimanja u prvoj hiljadi, o strukturi trocifrenog broja i predstavljanju brojeva iz prve hiljade na različite načine</p> <p>Primjenjuju svojstva sabiranja i oduzimanja na brojeve hiljadice</p> <p>Pouzdan i brzo, pismeno i usmeno, sabiraju dva ili više brojeva prve hiljadice</p> <p>Sastavljaju i rješavaju jednostavnije zadatke zadane riječima, uz primjenu jednačina i nejednačina odgovarajućih oblika</p> <p>Koriste abakus pri sabiranju i oduzimanju</p> <p>Uočavaju oblike kruga i kružnice u okruženju</p> <p>Crtaju kružnicu</p> <p>Crtaju, označavaju elemente kružnice i kruga</p> <p>Određuju elemente kruga i kružnice koristeći se origami tehnikom</p> <p>Ističu na kružnici središte, prečnik i poluprečnik</p> <p>Sastavljaju brojeve izraze po zadanim uvjetima</p> <p>Rješavaju jednostavne problemske zadatke</p> <p>Uočavaju da je prva hiljada 1-1000, a deseta 9001-10000</p>	<p>Razvrstavanje, klasificiranje, uspoređivanje</p> <p>Nizanja, slijedjenja</p> <p>Prostornog organiziranja, orijentiranja i vizualnog grupiranja</p> <p>Procjenjivanja</p> <p>Induktivnog mišljenja</p> <p>Induktivnog analognog zaključivanja</p> <p>Različitih načina matematičkog izražavanja i komuniciranja</p> <p>Korištenja matematičkog jezika i simbola</p> <p>Primjenjivanja matematičkih znanja u svakodnevnom životu</p> <p>Samostalnog i timskog formuliranje zaključaka</p> <p>Razmjene informacija, ishoda, uradaka i iskustava sa drugovima/drugaricama i nastavnikom/nastavnicom</p> <p>Kritičko vrednovanje vlastitih rezultata</p> <p>Korištenje abakusa</p> <p>Apstrahiranja i konkretiziranja vizualnog pamćenja i uopćavanja, prepoznavanje i korištenje obrasca</p> <p>Prostorne organizacije i orijentacije</p> <p>Slijedjenja niza uputa (algoritma)</p> <p>Medusobnog povezivanja i uporabe prethodno stečenih znanja o zakonitostima i pravilima sabiranja i oduzimanja (zakon asocijacije i komutacije i t d u bilo kojem brojnemu nizu je isti)</p> <p>Usmenog i</p>	<p>Pokazuju interes za učenje o brojevima i kvantitativnim odnosima</p> <p>Pokazuju interes za rješavanje problema i zadatka samostalno, u paru i timu</p> <p>Procjenjuju i vrednuju vlastite stavove i stavove drugih</p> <p>Pokazuju interes za istraživački rad</p> <p>Poštuju pravila edukativne igre</p> <p>Zanimaju se za složenije matematičke igre</p> <p>Pokazuju svijest o značaju igre u učenju</p> <p>Pokazuju upornost, preciznost, dosljednost i ostale pozitivne crte ličnosti</p> <p>Pokazuju inicijativu i želju za usvajanjem novih znanja i proširivanjem postojećih</p>	<p>Aktivno učestvuje u svim oblicima nastavnog rada</p> <p>Pažljivo sluša i prati izlaganje nastavnika i neposredno saraduje u kreiranju različitih edukativnih situacija u razredu</p> <p>Pomaže nastavniku kod izrade nastavnih sredstava i dizajniranja edukacijskih situacija</p> <p>Učestvuje u sastavljanju i rješavanju matematičkih zadataka iz svakodnevnog života</p> <p>Koristi udžbenik i ostalu udžbeničku literaturu</p> <p>Dosljedno izvršava zahtjeve nastavnika (dovoljno vremena posvećuje vježbanju i rješavanju zadataka)</p> <p>Redovito uči kod kuće i izrađuje domaće zadatke</p> <p>Daje puni doprinos kolektivnom radu, posebno grupnom</p> <p>Uredno, u svojoj sveći, bilježi informacije koje mu sugerira nastavnik</p> <p>Ulaže napore da ostvari minimalne programske zahtjeve nastave matematike za IV razred: čita, niže, uspoređuje na brojovnoj crti predstavlja brojeve hiljadice</p> <p>Pouzdan obavlja četiri osnovne računске</p>	<p>Operacionalizira nastavni program, kreira i modelira planove rada (mesečne, sedmične i dnevne)</p> <p>Priprema nastavnu tehniku i tehnologiju</p> <p>Uz pomoć djece izrađuje didaktički materijal</p> <p>Vodi evidenciju svojih zapažanja o napredovanju djece, identifikuje teškoće u njihovom radu</p> <p>Stara se da nastava poprimi forme interaktivne komunikacije</p> <p>Primjenjuje metode i strategije poučavanja</p> <p>adekvatne stepenu postignuća sposobnosti djeteta</p> <p>Redovito ocjenjuje rad djece i vodi uredne zabilješke o tome</p> <p>Bira zadatke i postavlja zahtjeve koji su optimalno usaglašeni s mogućnostima djeteta</p> <p>Ostvaruje produktivnu stvaralačku atmosferu i pozitivno ozračje u razredu</p> <p>Uključuje djecu u aktivan i saradnički rad</p> <p>Ostvaruje saradnju s porodicom djeteta prilikom identifikacije teškoća u učenju matematike kao i u otklanjanju identifikovanih teškoća</p> <p>Prikladava nastavu svakom djetetu pojedinačno</p> <p>Primjenjuje različite oblike nastavnog rada u skladu s interesovanjima, iskustvima i sposobnostima djece</p> <p>Omoгуćaва djeci da prije nego što</p>

<p>kružnice na modelima origami tehnikom Crtanje kružnice šestarom Elementi kruga i kružnice i njihovo označavanje</p> <p>5. Množenje i dije ljenje u okviru prve hiljade Osobine produkta (komutativnost, asocijativnost i distributivnost). Usmeno i pismeno množenje u prvoj hiljadi Dije ljenje u prvoj hiljadi Abakus - dije ljenje u prvoj hiljadi Zadaci zadani riječima i složeniji riječni izrazi u prvoj hiljadi</p> <p>6. Brojevi do 10 000 Struktura brojeva do 10 000 Brojeva linija 0-10000, sa značenim sadržiocima broja 100 (10) Sabiranje i oduzimanje sadržilaca broja 10 u skupu brojeva do 10 000</p> <p>7. Mjerenje ve ličina Mjerenje dužine Jedinične mjere za dužinu: 1 m, 1 dm, 1 cm, 1 mm; (-, deci, centi, mil) 1 m, 1 dam, 1 hm, 1 km. (-, deka, hekto, kilo) Mjerenje mase Jedinične mjere za masu: 1 g, 1 dg, 1 cg, 1 mg; 1 g, 1 dag, 1 hg, 1 kg Mjerenje zapremine tekućine Jedinične mjere za zapreminu tekućine: 1 l, 1 dl, 1 cl, 1 ml; 1 l, 1 dal, 1 hl, 1 kl. Zadaci s mjerenjima i jedinicama mjerenja Problemski zadaci</p>	<p>Prepoznaju, čitaju i zapisuju svaki broj do 10 000 Povezuju i primjenjuju zakonitosti i pravila množenja i dije ljenja u računanju Znaju sadržioce broja 100 u skupu brojeva do 10 000 povezati s brojevima do 100, a sadržioce broja 10 s brojevima do hiljade Pismeno množe i dije le u prvoj hiljadi Rješavaju matematičke zadatke koristeći se je dnačinama i ne je dnačinama odgovarajućih oblika Koriste se abakusom pri množenju i dije ljenju Prepoznaju i ime nuju (čitaju) brojeve do 10 000 Uočavaju strukturu višecifrenih brojeva Prepoznaju, čitaju i zapisuju cifre na brojevnoj liniji do 10 000 Sabiraju i oduzimaju sadržioca broja 10 u skupu brojeva do 10 000 Intuicijom i analogijom povezuju decimetar, decigram, decilitar, milimetar, miligram, mililitar... Spoznaju da je dan mililitar vode ima masu od jednog grama Sigurno preračunavaju je dince mjerenja istovrsnih veličina Tačno izražavaju rezultate mjerenja Rješavaju problemske zadatke sa mje mima jedinicama Usvajaju znanja o manjim jedinicama mjerenja, uočavaju odnose među njima i kroz primjenu u svakodnevnom životu shvataju praktičnu vrijednost mjera i jedinica mjerenja</p>	<p>pismenog sabiranja u skupu brojeva do 1000 Upotrebe abakusa pri sabiranju i oduzimanju Primijene stečena znanja sabiranja i oduzimanja u svakodnevnom životu Crtanja kružnice i kruga pomoću modela i pomoću šestara. Uočavanja i razlikovanja krug i kružnicu kao i njihovih osnovnih elemenata Vizualnog grupiranja, prostorne orijentacije i organizacije Slijeđenje uputa za niz koraka Analiziranja i sintetiziranja Korištenja origami tehnike Korištenja algoritama Zaključivanja analogijom Stvaranja i korištenja modela računanja Vrše dije ljenje koristeći se abakusom Koriste množenje i dije ljenje pri rješavanju svakodnevni životnih izazova Vrše jednostavnija sabiranja i oduzimanja u skupu desetihiljadice Primjenjuju znanja o brojevima prve desetihiljadice u svakodnevnom životu Na predmetima prepoznaju oznake jediničnih veličina i razumjeti ih Procjenjuju veličine od 1 m (1 l, 1 kg) Mjere veličine s preciznošću od 1 mm, odnosno 5 g, 5 ml</p>		<p>operacije u hiljadici i redovito procjenjuje i provjerava rezultate Posvećuje punu pažnju preciznosti "vodoravnog" i "uspravnog" računanja Računa sigurno, uz korištenje olakšica Analizira i sintetizira različite zapise brojeva prve hiljadice. Strpljivo i pažljivo obavlja složenije zadatke množenja i dije ljenja Redovito koristi abakus, računana njemu i povezuje kretanje perlica i zapisivanje algoritamskog i nealgoritamskog računanja Uredno koristi geometrijski pribor i precizno crta Prepoznaje veličine, zna mjeriti veličinama i koristi jedinične mjere Precizno mjeri, prepoznaje i imenuje mjere na različitim predmetima iz okruženja Koristi naučena znanja iz rednih brojeva (prepoznaje i tumači zapise rimskim ciframa) Koristi tablice, simbole i grafove sigurno i svrsishodno, zna ih interpretirati Učestvuje u edukativnim igrama uz puno razumijevanje njihove svrsishodnosti</p>	<p>budu pitani i sami pitaju Podstiče istraživački duh kod djece i samostalnost u radu Ostvaruje međupredmetnu korelaciju matematike i drugih predmeta Razvija kritički pristup djeteta u rješavanju zadataka i problema Poučavanjem i matematičkim sadržajima razvija kod djece komunikacijske vještine i sposobnosti (korištenje matematičkog jezika i vokabulara, preciznost u izražavanju, itd.) Pomaže djeci da matematički izražavaju svoje ideje i zapažanja Povezuje matematičke pribor s realnim životnim situacijama Tematski povezuje sadržaje unutar nastavnog programa Pomaže djeci da kritički sagledaju ono što su naučili Podstiče ih na saradnju i razmjenu informacija Kreira saradničku i pozitivnu atmosferu u razredu Prema svakom djetetu se odnosi sa pažnjom poštovanjem i uvažavanjem Svojim ponašanjem, otvorenosti prema novim saznanjima i pozitivnom stavu prema cje loživotnom učenju daje dobar primjer djece Permanentno se usavršava u svim segmentima nastavnopredmetnog rada</p>
--	--	---	--	---	---

Muzička/glazbena kultura
(2 časa sedmično, 70 časova godišnje)

CILJEVI I REZULTATI ODGOJNO-OBRAZOVNOG RADA

Područja učenja	Ciljevi	Očekivani rezultati / ishodi učenja
ZNANJE	<ul style="list-style-type: none"> • Pjevanje jednoglasno, dvoglasno, u kanonu (od solističkog do skupog) • Poznavanje oznaka i termina za gradacije u tempu i dinamici slušanjem i u notnom zapisu • Uvođenje muzičkih termina: prima volta, sekonda volta; repeticija; ligatura • U notnom zapisu prepoznaje osminku, četvrtinku, polovinku, cijelu notu i odgovarajuće pauze • Svjesno izvodi jednostavne brojalice prema notnom zapisu u 2, 3 i 4-djelnu-dobnu mjeru ritamskim govorom: Podjela jedinice mjere na dva dijela (ta, ta-te) • Sviranje kao pratnja pjevanju; aktivno učešće u izradi aranžmana za Orffove muzičke instrumente • Zvučno i vizualno prepoznavanje melodijskih Orffovih instrumenata (sviranje na metalofonu) • Muzičke igre, pokret i ples kao elementi u izražavanju ritma, tempa i dinamike • Orkestarski instrumenti po grupama: gudački, duhački drveni i limeni (truba, trombon), udaraljke 	<p>Djeca bi trebala znati i razumjeti:</p> <ul style="list-style-type: none"> • O potrebi stalnog vježbanja pjevanja i sviranja svakog pojedinaca i znanja muzičkih termina u interpretaciji muzičkog djela u horu i orkestru • Osnovne muzičke pojmove: trajanja, ritam, mjera, melodija, tempo, dinamika • Trajanje nota i odgovarajućih pauza (osminka, četvrtinka, polovinka i cijela nota) • Uočavati i obrazložiti primjenu raznih instrumenata u izradi aranžmana i kreativno ih koristiti u improvizaciji • Da svaki instrument ima značaj u orkestru i da su odnosi među njima u sviranju i igri različiti • O značaju i potrebi muzike u životu
SPOSOBNOSTI I VJEŠTINE	<p>Razvijanje muzičke sposobnosti i vještine</p> <ul style="list-style-type: none"> • Uočavanja, saopćavanja razlika u notnom zapisu (melodija, ritam, mjera) • Kvalitetne interpretacije muzičkog djela (od solističkog do skupnog) • Memoriranja djela, naslova i autora • Aktivne muzičke interakcije sa okruženjem kroz sve muzičke sadržaje • Improvizacija i prezentacija ideja (individualno i u grupi) • Sistematiziranja muzičkih znanja uz korištenje muzičkih termina • Korištenja znanja u osmišljavanju ideja za kreativno izražavanje • predviđanja rezultata u improvizaciji • Izražavanje doživljaja djela likovno, literarno i pokretom 	<ul style="list-style-type: none"> • Postavljati pitanja kad se nađu pred novim muzičkim zadatkom, • Koristiti prethodna muzička iskustva i muzičke termine, • Koristiti određene kriterije za izvođenje i/ili procjenu slušanog djela, • Improvizacije na Orffovim instrumentima postaju originalnije, predstavljane razredu (publici) sve slobodnije • Izlagati svoje mišljenje i ideje i praviti poređenja ostvarenog • Ispravljati svoje i ukazivati na greške drugih u muziciranju
VRJEDNOSTI, STAVOVI, PONAŠANJE	<p>Razvijanje pozitivnih vrijednosti i stavova:</p> <ul style="list-style-type: none"> • Prema sebi kao pjevaču i sviraču, a u odnosu na druge • Sve snažnije izražavanje dječije emocionalne i estetske osjetljivosti na kvalitet muzike • O značaju muzike u životu i potrebi učenja muziciranja kao cjeloživotnom procesu • Izražavanje intenzivne želje za bavljenjem muzikom • Interesi i ljubav prema sadržajima muzičke baštine BiH postaju intenzivni • Razvijanje trajnih interesa i ljubavi prema muzici kako bi ona postala trajna potreba djece 	<ul style="list-style-type: none"> • Samopouzdanje u pjevanju, zalaganje i odgovornost za kvalitet skupnog muziciranja • Iskazivati svoje mišljenje, korigirati sebe i druge, te poštovati i cijeniti mišljenja i stavove drugih • Shvatati i razlikovati, te apluzom nagraditi najkvalitetnije izvođenje • Uvidati i objašnjavati ulogu muzike u životu • Sa vidnim zadovoljstvom sve samostalnije se uključivati u projekte • Iskazivati sve veću želju i potrebu za posjećivanjem koncerata. • Uključivati se u muzičke sekcije • Upisati se u muzičku školu

PROGRAMSKI SADRŽAJI

1. PJEVANJE I SVIRANJE
2. MUZIČKE/GLAZBENE IGRE
3. BROJALICE
4. SLUŠANJE MUZIKE
5. DJEČIJE STVARALAŠTVO

DIDAKTIČKO-METODIČKE NAPOMENE

U četvrtom razredu polazeći od nivoa postignuća svakog pojedinog djeteta, treba naročito raditi na korigiranju problema u razvoju muzičkih sposobnosti i muzičkom opismenjavanju koje je u ranijim razredima bilo spontano, nesvjesno i usputno (muzički termini). I dalje u središtu nastavnog djelovanja ostaje rad na otklanjanju problema koje dijete ima, razvoju opsega dječijeg glasa, tačnosti intonacije i opsegu muzičke memorije, a posebno na kultiviranju glasa i porastu kvalitetu pjevanja. Treba i nadalje raditi na razvoju osjećaja za ritam i metrike kroz brojalice i muzičke/glazbene igre, upoznavanju notnih znakova i prihvatanju muzičkih termina kroz svjesno reprodukciju trajanja prikazanim u notnom zapisu. Raditi na sve samostalnijem tačnom zapažanju i određivanju tempa, dinamike, forme muzičkog djela, izvođača i sastava, muzičkih instrumenata orkestra, vrste glasova u honu.

U skladu s dječijim uzrastom i navedenim zahtjevima i potrebama povećan je broj pjesama za pjevanje i sviranje, kao i slušanje muzike, a smanjen broj muzičkih igara i brojalica. Razlike među djecom bit će u skladu s razlikama u samom startu i dinamici napredovanja u usvajanju znanja i vještina, te razvoju muzičkih sposobnosti tokom godine.

Pjevanjem i sviranjem treba obraditi najmanje **20 pjesama** u toku školske godine. Predložene pjesme odgovaraju opsegu dječijeg glasa, a po sadržaju i karakteru su interesantne su i bliske djeci u četvrtom razredu. Nakon doživljaja pjesme u izvođenju nastavnika ili sa CD-a, djeca je uče pjevajući uz nastavnika, u cjelini odnosno po strofama, uz pratnju melodijskog instrumenta (klavir, sintisajzer, gitara). Praćenjem i analizom notnog zapisa u udžbeniku, djeca će učvrstiti znanja iz notnih vrijednosti (osminka, četvrtinka, polovinka i cijela nota i odgovarajuće pauze), mjere (2, 3 i 4-dijelne), tempa i dinamike, te pjesmu tačno interpretirati. Kreativnost u ovoj oblasti izražavat će se kroz dječiju primjenu novih muzičkih znanja u izradi pratnje i aranžmana, te sviranju na Orffovim ritmičkim i melodijskim instrumentima.

U toku školske godine učenici trebaju naučiti najmanje **8 muzičkih igara** koje uključuju pokret. One imaju različit sadržaj koji, pored ostalog, podržava život u prirodi i razne radove, tradicionalne narodne običaje i drugo. Igre i narodna kola, pomažu i tjelesnom odgoju i upoznavanju narodne muzičke tradicije, jer se sastoje iz osnovnih pokreta: hodanje, poskakivanje s plesnim elementima, te raznih kretnji ruku, pljeskanje, tapkanje, okreti. U takvim slučajevima, koreografije okretnih igara i narodnih kola iz različitih krajeva svih naroda i narodnosti, mogu imati utvrđene figure i kretnje.

U četvrtom razredu treba naučiti najmanje **8 brojalica** što je nešto manje nego u prethodnoj godini. Brojalice, koje su dječija igra, a istovremeno i dječije tradicionalno stvaralaštvo, imaju u ovom razredu veoma različit sadržaj (racionalne i iracionalne brojalice), složeniji ritam i metriku, pa su u razvoju muzikalnosti djeteta ove dobi od izuzetnog značaja. Imenovanje nota po trajanju i *podjela jedinice mjere na dva dijela*, i *ritamskog govora (ta i ta-te)* je novina, koja će omogućiti izvođenje lakših brojalica na osnovu notnog zapisa, pa to predstavlja *stvarni početak muzičkog opismenjivanja*, koje se bazira na osvještavanje ranijih doživljaja muzičkih zakonitosti. Nastavnik u četvrtom razredu treba posvetiti posebnu pažnju organiziranju maštovitih načina njene interpretacije sa i bez sviranja na instrumentima, sada i uz svjesnu primjenu novih znanja, ohrabrujući i poštujući dječije prijedloge jer je brojalica dio svakodnevnih dječije igre na igralištu i školskom dvorištu.

Slušanje pruža obilje mogućnosti za upoznavanje muzičke umjetnosti i muzičke literature iz svijeta. Zato u četvrtom razredu treba upoznati najmanje **20 kompozicija**, sa težištem i nadalje na umjetničko-doživljajnoj komponenti, sa ciljem da pozitivni interesi i stavovi prema muzičkim

vrednotama budu sve jasnije izraženi. Usvajanje muzičkih pojmova i dalje treba da bude prirodno, bez pretjeranog opterećenja muzičkom terminologijom. Slušanjem treba bliže upoznati vizualno i zvučno orkestarske instrumente po grupama: gudački (kontrabas), duhački: drveni (flauta, klarinet) i limeni (truba, trombon) i udaraljke. I nadalje podsticati djecu da svoje zapažanje i doživljaje izraze opisno ili likovno, kao i pokretom, jer se time podstiče njihova kreativnost.

U oblasti **dječijeg stvaralaštva** djecu treba uputiti na samostalnije praćenje pjevanja, sigurniju i slobodniju individualnu improvizaciju, komunikaciju putem dijaloga: u paru, te grupnu i kolektivnu. Podsticati i pratiti nivo učešća u muziciranju: po zadatku, samoinicijativno, sa zadovoljstvom i interesom. Podsticati djecu da izmišljaju priče, slikaju seriju slika i muzičko-scenske igre koje će povezati razne umjetničke oblasti i dinamizirati rad u razredu, te da *improviziraju na zadanu melodiju, ritam, te izmišljaju melodije na date stihove, kao i stihove na zadanu ili novu melodiju*. Navedene oblike dječijeg stvaralaštva raditi *uz korištenje instrumenata vlastitog tijela, predmeta u okolini, instrumentima koje su napravila djeca, kao i Orffovog dječijeg instrumentarija, s naglaskom na originalnost i raznovrsnost dječijih rješenja*. Ovakav rad će snažno doprinijeti razvoju *dječije kompetentnosti i kreativnih sposobnosti u oblasti muzike kao neverbalne komunikacije*, djelujući snažno i na sva druga nastavniha područja. Muzički sadržaji u sebi imaju sve elemente koji prirodno pomažu i podržavaju savlađivanje i ostalih sadržaja ovog razreda, pa je i korelacija sa svim drugim predmetima, sasvim prirodna.

RAZRADA SADRŽAJA

Sadržaji	Znanje i razumijevanje	Sposobnosti	Vrijednosti, stavovi, ponašanje	Aktivnosti djece	Aktivnosti nastavnika
1. PJEVANJE I SVIRANJE Izbor: U proljeće - Evo nas opet (Vladimir Đorđević) Na kiši (St. Konunović) Avanture maloga Jugu (Petar Bergamo) Međo kočijaš (Franjo Povia) Nestašni dječaci (Josif Mañković) Štamparska greška (Asim Horozić, stihovi Kemal Coco) Mačak i miš (Asim Horozić, stihovi Brato Pavlović) Pokraj grada Sarajeva (narodna pjesma) Hej, potoče (M. Meršnik) Školski odmor (D. Basrak) Majčica (Vera Makjanić) Nina, nina, ne da majka sina (uspavanka, zapisao C. Rihman, Cazin) Baba nina, malo ububano (uspavanka, zapisao C. Rihman, Tišina- B. Šamac) Jagoda baštovanka (E. Pandur) Dva i dva su četiri Vrani se konji igraju (svatovska, zapisao C. Rihman, Lubovo- Šipovo) Uspavanka (sefardska tradicionalna) Uspavanka (romska tradicionalna) Jesen u šumi (M. Milić) Uspavanka za jednu lutku (Refik Hodžić, stihovi Ismet Bekrić) Notni stan (Marija Matanović) Bratec Martin, kanon (francuska pjesma) Sova, kanon (M. Anceva) Igra klo veselo, kanon (Z. Grgošević)	<p>Ima veliki fond muzičkih igara</p> <p>Prati ritam pjesmice pokretom spontano ili izvodi zadatak koreografiju</p> <p>Pamti i imenuje pojedine pjesme, igre i kola</p> <p>Primjenjuje ranije znanje na novu igru</p> <p>Isppravno primjenjuje pravila muzičke igre</p> <p>Pravilno izvodi igru, odnosno kolo</p> <p>Prepoznaje pojedine tradicionalne nošnje</p>	<p>Razvija osjet za mjeru i promjenu mjere: 2, 3 i 4, tezu i arzu</p> <p>Razvija osjet za ritam: podjela jedinice mjere na dva (ta, ta - te)</p> <p>Osjet za tempo i dinamiku je sve razvijeniji</p> <p>Upoređuje se s drugima i korigira vlastito pjevanje i sviranje</p> <p>Samostalno istražuje i uključuje se u sviranje pratnje pjesmi</p> <p>Kad treba traži, i prihvata pomoć, pruža pomoć, drugima i saraduje</p> <p>Poznaje mogućnosti i Orffovih instrumenata i adekvatno ih i kombinira s priručnim Muzicira samoinicijativno i bez podsticaja i aktivno učestvuje u izradi aranžmana</p> <p>Pokazuje visok nivo spretnosti u sviranju i improvizaciji</p>	<p>Pokazuje veliko zalaganje i trud da svoje muziciranje usaglasi s grupom i kolektivom</p> <p>Često pjeva i svira jer uvida da treba vježbati ako se želi postići kvalitet</p> <p>Vrši samoprocjenu i procjenu u odnosu na druge</p> <p>Ima pozitivnu sliku i razvija svijest o značaju svakog pojedinca u horu</p> <p>Šhvata potrebu uklapanja svog glasa u hor/zbor da se doprinese boljem zvučanju</p> <p>Razumije i svjesno obavlja muzičke zadatke i obaveze (kao pojeđinac ili dio grupe)</p> <p>Komentarima i praktičnim djelovanjem pokazuje pozitivne stavove i vrednote prema muzici</p>	<p>Redovno učešće u pjevanju i sviranju: nastava, priredbe, izleti, kuća</p> <p>Komunikacija i interakcija u muziciranju (improvizaciji)</p> <p>Ponašanje u skladu sa zahtjevima muzičke igre</p> <p>Stalna brigada čuvanje školskih muzičkih instrumenata</p> <p>Samostalna izrada vlastitih improviziranih instrumenata</p> <p>Upotreba instrumenata u skladu sa zadacima pjesme i/ili dogovorenim aranžmanom</p> <p>Kroz svoje ponašanje i učestalo muziciranje pokazuje da muziku doživljava i cijeni</p>	<p>Planira i osmišljava muzičke igre kao podsticaj za učenje</p> <p>Inicira i organizira pjevanje i sviranje u interakciji (učenje u školi, u porodici)</p> <p>Stalno komunicira s djecom i upućuje ih na izvore znanja</p> <p>Motivira rad i nena metljivo rukovodi dječijim aktivnostima</p> <p>Aktivnim uključanjem u zadnje dječije rad pomaže deci u kolektivnom, grupnom i individualnom muziciranju</p> <p>Prati i procjenjuje njihova individualna postignuća, u poređnju s rezultatima u trećem razredu</p>

<p>2. MUZIČKE / GLAZBENE IGRE</p> <p>Izbor: Sk aće vrbac u kolu (zapisao C. Rihman) Treskavica sitna, narodno kolo (Sarajevo i okolica) Starobosansko kolo - osnovni korak (se la iz okolice Glamoča) Sk aka, narodno kolo (se la iz okolice Bosanskog Šamca) Koko graja (A dnan Mušanović, stihovi Jasmina Mušanović) Djeca se igraju hvatača (Refik Hodžić, stihovi Grigor Vitez) Hula hop (A dnan Mušanović, stihovi Jasmina Mušanović) Muzikaš (iz zbirke J. Tomasa) Urodile tetrejike, (starogradsko kolo iz Livna)</p>	<p>Pozna je velik broj muzičkih igara Prati ritam pjesmice pokretom spontano ili izvodi zadatu koreografiju Pamti i imenuje pojedine pjesme, igre i kola Primjenjuje ranije znanje na novu igru Ispravno primjenjuje pravila muzičke igre Pravilno izvodi igru odnosno kolo Prepoznaje pojedine tradicionalne nošnje</p>	<p>Samostalno pjeva i igra s osjećajem sigurnosti Pokretima opisuje događaje u muzičkoj igri (u prirodi, narodne običaji) Samostalno izvodi zadane pokrete Predlaže i nove pokrete koji su adekvatni Samostalno igra u kolu i usvaja ih sa više sigurnosti Samostalno izražava kretanjama ono što muzika sugerira</p>	<p>Shvatanje i razumijevanje značaja pokreta u plesu i kolu Razvijanje svijesti o kolima kao tradicionalnom muzičkom stvaralaštvu BiH s utvrđenim pravilima (koreografija) Podsticanje kreativnosti igrom, pokretom i pjevanjem Slobodno i organizirano kretanje u prostoru Razvijanje svijesti o kulturi ponašanja na nastupima folklornih ansambala</p>	<p>Odabiranje prikladne igre u učionici Predlaganje muzičke igre za priredbe Praktičan rad: zajednički i pojedinačno izvođenje pokreta uz pjevanje, na raznim mjestima (u razredu, u dvorištu, vrtu, na izletu) Uključenje u modeliranje narodnih nošnji (prema originalu ili slikama) Izrada nošnji od različitih materijala u učionici Crtanje (slikanje) narodnih nošnji Rasprave o ponašanju u situacijama na smotri i koncertu Učlanjenje u ritmičku i/ili folklornu sekciju</p>	<p>Osmišljava, priprema i organizira igre, posebno tradicionalne, u učionici Vodi aktivnosti, demonstrira i usmjerava u pravcu dječijih interesa i mogućnosti Posmatra i prati djecu u radu Stimulira ih i direktnim učešćem u igrama i kolu Upućuje, pomaže, simulacije na kompjuteru Saraduje s roditeljima i uključuje ih u rad Organizira praktične vježbe i odlazak na probu folklorne sekcije u školi i u KUD</p>
<p>3. BROJALICE</p> <p>Izbor: Eglen, beglen (Sarajevo) Igralica (zapisala Bogdanka Đurić, Srbija) Elem, belem (zapisao Branko Rakijaš, Senj) Ako pođeš negdje van Le ti, le ti, ptičica Alaj ovaj Miki lep (zapisala Elly Bašić, Cetinje) Mišu, mišu, mišiću Eti peti, u raketu Tip, tip, tip (Nestašni vrapčići)</p>	<p>Ima u memoriji veći broj ranije obrađenih brojalice i po sjećanju ih izvodi Izvodi brojalicu precizno i tačno u skladu s tekstom Prema zadatku izvodi ogovarajuće pokrete u mjeri i ritmu Svira ritam na instrumentu po dogovoru i na osnovu vlastitih ideja Pokreti su precizni i tačni Gledanjem u notni zapis izvodi ritam brojalice (ritamskim slogovima: ta, ta-te)</p>	<p>Upoređuje note i njihovo trajanje u brojalicu Brzo uočava sličnosti i razlike u trajanju nota i obrazlaže ih Na osnovu sviranja ritma prepoznaje ranije naučene brojalice (muzičke zagonetke) Tačno izvodi mjeru i ritam skandiranjem, odbrojavanjem rukom, koračanjem u koloni, izgovaranjem ritamskih slogova Samostalno izvodi ritam sviranjem na instrumentima, Poigrava se s brojalicom, predlaže i izvodi pratnju, kombinira instrumente (aranžmani)</p>	<p>Pozitivno vrednuje brojalicu kao maštovitu igru i komunikaciju, koja razvija osjećaj pripadnosti grupi S posebnim zadovoljstvom se uključuje u izvođenje i raduje se novim iskustvima Uči i druge izvođenju ritma na instrumentima Kroz kreativne načine ritmičkog izražavanja jača samosvijest Pamti i donosi u razred nove brojalice i izmišlja nove zajedničke igre Shvata da je orkestar muzički uređena zajednica koja svira prema pravilima i znaku dirigenta</p>	<p>Izvođenje zapisa na originalnim i napravljenim instrumentima Osmišljavanje novih maštovitih igara s instrumentima Pronalaženje i zapisivanje brojalice, sortiranje i izvođenje zaključaka Dopunjavanje zidnog panoa novim zapisima Dopunjavanje razredne izložbe - stalna postavka Crtanje i fotografiranje instrumenata i njihova samostalna prezentacija</p>	<p>Pokazuje i demonstrira izvođenje i sviranje Osmišljava prigodne muzičke igre za interaktivno učenje Pomaže, koordinira rad Usmjerava aktivnosti djece Procjenjuje interesovanja i na predak djece Razvija kreativnost, dječije radne i kulturne navike</p>

<p>4. SLUŠANJE MUZIKE</p> <p>Izbor: Ne dam kame n zemlje moje (S. Olujić - stihovi Z. Artuković) Amsej Paka Poan (Adnan Mušanović) Pjesma šumskih vila, odlomak iz opere „Aska i vuk“ (Asim Horozić) Došlo pismo iz Bosne (narodna, obrada Rešad Arnautović) Ljeto - II stav, iz Četiri godišnja doba A. Vivaldi) Iznad duge (Over the Rainbow), odlomak iz mjuzikla „Carobnjak iz Oza“ (H. Arlen, E. Y. Harburg). Bumbari i pčele (S. Rajčić - tekst Čika Andra) Sretna Nova godina (Arsen Dedić) Nebo i planete (Nedžad Merdžanović, stihovi Sane la Pršes) Bosna, Bosnia (Džani Hot) Za djeću svijeta na kril' ma vje tra (Sud Arnautović, stihovi Velimir Milošević) Kornjače, iz svite Karneval životinja (C. S. Sans) Slon, iz svite Karneval životinja (C. S. Sans), kontrabas Ples šeće me vile i ruski ples -Trepak iz baleta“ Kreko Oračić“ (Petar Iljić Čajkovski) Dječija simfonija I stav (J. Haydn ili L. Mozart) Ples pilica u ljuskama, stav iz djela Slike sa izložbe (M. P. Musorgski) Mali crnac pleše (C. Debussy) Klovnovi (D. Kabalevski) Pjesma sedam patuljaka iz filma „Sjenguljica“, W. Desney Neko me voli (G. Gerhwin) Sretno rođendan (Happy birthday, pjesma iz Engleske) Darovi za svu djeću (Pajo Kanizaj, stihovi Dijana Bujlat) Žuta podmornica (B. Itlsi)</p>	<p>Ima bogat fond djela koja prepoznaje prilikom slušanja Prepoznaje i saopćava ime kompozitora Prepoznaje orkestarske instrumente po grupama (gudački, duhački, drveni i limeni, udaraljke) Razlikuje izvođačke ansamble: orkestar, gudački kvartet, hor (horski glasovi - ženski, dječiji hor) Prepoznaje vokalno, instrumentalno i vokalno - instrumentalno izvođenje Prepoznaje narodnu muzičku tradiciju Poznaje i pamti ime na bh. kompozitora i njihova najpoznatija djela</p>	<p>Brzo pamti i pjevuši melodiju pjesme koju sluša Uočava, upoređuje, razlikuje i samostalno i tačno izvodi zaključke o slušanom djelu Brzo uočava i saopćava izvođača djela Samostalno određuje karakter kompozicije Tačno određuje jačinu (glasnoću), tempo i druge karakteristike djela Razlikuje i poznaje pojedine instrumente i vizualno i auditivno Sposoban je da uz slušanje praćenje jednostavni notni zapis i primjeni muzičke termine: legato, staccato, ritam, melodija Prilikom slušanja muzike, posebno na koncertu, poštuje pravila ponašanja Koristiti jednostavan muzički jezik za saopćavanje ideja, imenovanje i opis djela i instrumenta</p>	<p>S vidnim zadovoljstvom izražava utiske o slušanom djelu Razgovora o osjećaju ugodnosti i opuštanja Često traži da se djelo ponovno sluša Komentira osobine djela, saopćava zašto mu se dopada ili ne dopada Vidljivo pokazuje pozitivne navike i potrebu za muzikom Branim riječima i odnosom pokazuje da cijeni muziku, izvođače i kompozitore Traži da ih vidi uživo na koncertima Pokazuje kulturu ponašanja kad sluša izvođenje djece u razredu i na koncertu Aplaudiranjem drugarima i na koncertu pokazuje pozitivan odnos prema djelima i muzičkim umjetnicima Pokazuje razvoj svijesti o značaju muzike u porodici, školi i okolini Razgovorom o muzici izražava svoje stavove i potrebu za lijepim (auditivna ekologija) Shvata da muzika ima važnu ulogu za poboljšanje kvaliteta života</p>	<p>Prikupljanje kasete i CD-a sa djelima koja će se slušati u školi Pronalaženje i prikupljanje slika kompozitora i muzičkih instrumenata Pravljenje panoa na koji se dodaju slike instrumenata koje su upoznali, što ih motivira na učenje Pronalaženje i prikupljanje slika tradicionalnih narodnih instrumenata i nošnji naroda BiH Izrada zidnih panoa s tematskim sadržajima Pronalaženje i prikupljanje tradicionalnih instrumenata iz različita Pravljenje zajedničke makete koncertnog podija Vođenje intervjua s umjetnicima Izrada plakata sa važnijim telefonskim brojevima Prikupljanje isječaka iz štampe s najavom koncerata u gradu (Vodič kroz kulturne muzičke događaje) Posjeta najznačajnijim kulturnim objektima u mjestu</p>	<p>Osposobljava djeću za uočavanje i bilježenje Upućuje i podstiče na prikupljanje materijala Osmišljava i realizira simulacione igre za djeću Priprema i vodi djeću kroz aktivnosti dijaloga i interakcije Pomaže djeci u samostalnom i grupnom radu Ukazuje na adekvatan način izrade preglednih zidnih kalendara s terminima koncerata Planira termine za posjete kulturnim ustanovama i bilježi ih na kalendaru Osmišljava i obavlja temeljitu pripremu djece za izlaske iz škole i posjete koncertu i kulturnim ustanovama Objašnjava ponašanje na koncertu, odjevanje Sarađuje s roditeljima i umjetničkim ustanovama Posmatra i prati napredak djece, pohvale i nagrade</p>
--	---	---	--	---	--

<p>5. DJEČIJE STVARALAŠTVO</p> <p>Izmišljanje novih pjesmica na zadani ili novi tekst Izmišljanje teksta na zadani ili izmišljenu melodiju Slobodnija improvizacija na Orffovim instrumentima Improvizacija pokreta u ritmu i plesu Plesna dramatizacija Literarno i/ili likovno izražavanje doživljava muzike Osmišljavanje nekoliko novih muzičkih igrokaza Prezentacija rezultata samostalnog i grupnog rada</p>	<p>Eksperimentira, istražuje i kombinira instrumente Samostalno spontano dovrši započetu pjesmu pjevanjem ili sviranjem Samostalno istražuje instrument i na njemu improvizira Pravi varijacije na zadani temu (melodiju, ritam) Spontano na muziku progovara pokretom, likovno ili literarno; Na podsticaj, ali i spontano, daje svoje ideje za rad Improvizacijom kreira nove aranžmane za pjesmice i brojlice</p>	<p>Koristiti vlastitu kreativnost i maštu za rješavanje jednostavnih praktičnih problema Samostalno smišlja, upoređuje, dodaje, mijenja Izražava razne ritmove iz života instrumentima Pravi improvizaciju ritmičke pratnje pjesmi Stvara kombinacijom riječi, instrumenata, pokreta i likovnim izrazom Predlaže ideje i uključuje se u rad na muzičkoj dramatizaciji Predlaže instrumente za dočaravanje likova u igrokazu</p>	<p>Željnom za čestim muziciranjem pokazuje pravilan odnos prema muzici Prati pjevanje instrumentima sigurnije i samostalnije Vidno iskazuje i saopćava interes i želju za njihovim kombiniranjem Slobodnija improvizacija kolektivna, grupna, u paru (dijalogom), individualna Učešće sa zadovoljstvom u muzičkim igrokazima svog razreda Učešće u prezentaciji muzičkih igrokaza na školskoj priredbi</p>	<p>Posjeta koncertima u osnovnoj muzičkoj školi Predlaganje oblika muzičkog stvaralaštva Dogovaranje o improvizaciji koja omogućava neverbalnu komunikaciju i socijalizaciju. Komunikacija kroz muziku i kooperacija u radu Pronalaženje priča i bajki čiji se likovi mogu muzikom „ozvučiti“ Izvođenje muzičkog igrokaza uz kombinaciju pojeđinaca - likova i kolektiva</p>	<p>Podstiče kreativne oblike izražavanja Priprema, rukovodi i razvija interes djece prema muzici svojim odnosom i stavovima Planira aktivnosti i muzičke sadržaje u korelaciji sa ostalim umjetničkim i drugim odgojnim područjima Posjete koncertima, priredbama - sarađnja s lokalnom zajednicom Procjenjuje dječija postignuća, hvali i ohrabruje</p>
---	--	---	---	---	--

Likovna kultura
(2 časa sedmično, 70 časova godišnje)

CILJEVI I REZULTATI ODGOJNO-OBRAZOVNOG RADA

PROGRAMSKI SADRŽAJI		ODGOJNO-OBRAZOVNI CILJEVI I ZADACI	
TEMATSKE CJELINE / OBLASTI	MOTIVI I TEHNIKE	OBRAZOVNI CILJEVI	ODGOJNI SOCIJALIZIRAJUĆI CILJEVI
<p>1. TAČKA I LINIJA Fokusirano istraživanje i uočavanje u okruženju i na likovnim djelima bogatstva raznolikosti linija/crta, njihovih odnosa, kontrasta, ritma, smjerova i analiza uočenog i istraženog Kombiniranje linije/crte s plovom, tačkom i mrljom Crtačke teksture</p>	<p>Iz djetetove okoline: ljudi, životinje, biljke, pojave u prirodi, objekti, prostori Iz sadržaja ostalih predmeta (korelacija s drugim predmetima): maternji jezik (priča, bajka, pjesma, poslovice....), moja okolina, matematika, muzička i tjelesna kulture Iz narodnih običaja: praznici, značajni datumi, etnografsko naslijeđe Tačka i crta/linija kao samostalni likovni element sa svim svojim karakteristikama i kompozicionim odnosima u vizualno likovnim sadržajima Nevizualni poticaji: emocije, čula, muzika ... Olovka, tuš i drvece, tuš i kist, lavirani tuš, flomasteri / crni ili tamni/</p>	<p>Uočiti i uporediti na svojim i umjetničkim radovima - kontrast, ritam, prostiranje linija, moći se izražavati linijama različitog karaktera i toka Uočiti, razumjeti i moći predstaviti crtačku teksturu kroz kontrast skupljenih i raspršenih tačaka i linija u različitim odnosima Usvojeni pojmovi za oblast linija: odnos linija/crta, ritam, smjer, mrlja, crtačka tekstura, površina, tlocrt</p>	<p>Razvijanje senzornih, manipulativnih, izražajnih i praktičkih sposobnosti sa naglaskom na divergentno mišljenje Formiranje stavova i odnosa prema vjeđnostima, očuvanje kulturne baštine i prirodne okoline Pozitivan odnos prema radu: inicijativa, samostalnost, angažiranost, spremnost za saradnju i timski rad Razvijanje humanosti, solidarnosti, drugarstva, jačanje i bogaćenje emocija Razvijanje sposobnosti posmatranja, uočavanja, zaključivanja, snalažljivosti, kreativnog, konkretnog i apstraktnog mišljenja i mašte, orijentacija u vremenu i prostoru</p>
<p>2. BOJA Usmjereno istraživanje i opažanje u okruženju i na likovnim djelima kontrast kvaliteta razlika (degradacija boja), kontrasta kvantiteta i komplementarnog kontrasta i prezentiranje istraženog i uočenog Mehaničko i optičko miješanje boja Tonsko i kolorističko slikanje Slikarske teksture</p>	<p>Akvarel, gvaš, tempera, kolaž, pastel, flomasteri u boji (za manje formate radova)</p>	<p>Uočiti, razumjeti i moći predstaviti kontrast malih razlika obojenih površina, velikih razlika (kontrast) obojenih površina; uočiti razumjeti i izraziti komplementarni kontrast Razumjeti i moći predstaviti optičko miješanje boja upotrebom obojenih tačaka osnovnih boja Razumjeti i moći predstaviti mehničko miješanje boja (dvije osnovne boje daju izvedenu boju) Usvojeni pojmovi za oblast boja: intenzitet boje, razrjeđivanje boje, kvalitet boje, komplementaran kontrast, optičko miješanje boja, tonsko i kolorističko slikanje, slikarska tekstura</p>	<p>Razvijanje sposobnosti dovođenja u sklad tonova boja, njihova praktična primjena u odijevanju, uređenje životnog prostora, izrada čestitki, ukrasnih predmeta, nakita... Razvijanje sposobnosti predstavljanja sadržaja pjesme, priče, događaja, pojava u prirodi, emocija i sl. kroz likovni izraz</p>
<p>3. PLOHA Daljnje razvijanje senzibiliteta prema grafičkom izrazu. Izrada složenije šablone za grafički otisak Crta i ploha, fundamentalni element grafike Višebojna papir grafika</p>	<p>Papir grafika (izrada šablona od papira kartona), matrica, grafička boja, tempera</p>	<p>Uočiti, razumjeti i moći predstaviti grafičke odnose, rad na izradi šablona za grafički otisak (papir grafika jednobojna i višebojna), razvijanje senzibiliteta prema grafičkom izrazu Usvojeni pojmovi za oblast ploha (grafika: višebojna grafika, šablon /matrica za preslikavanje), grafički otisak, grafičar, štampanje</p>	

<p>4. POVRŠINA Koncentrirana pažnja na istraživanje i uočavanje proporcija oblika i prostora osnovnih kompozicionih odnosa (simetrije, asimetrije) u okolini i na umjetničkim djelima i predstavljanje istražnog i uočenog - crta/linija u prostoru/prostorni crtež Vizualno opažanje kadra na fotografiji, stripu, TV-slici Kadrovi u nizu Crno-bijeli film Boja na filmu Spot i njegovo značenje Pismo kao element vizualnih poruka i njegova likovnost Scena i scenografija i scenska maska - oblikovanje i razumijevanje Zaštitni znakovi</p>	<p>Realizacija u materijalu po izboru: izrada scenskih elemenata, maski, lutki, čestitki, opreme knjige, reklama (pismo kao element vizualnih poruka), tehnike</p>	<p>Uočavanje proporcija oblika i prostora i prostornih odnosa (simetrije, asimetrije) u neposrednom okruženju i na umjetničkim djelima, sposobnost predstavljanja istražnog i zapaženog Registrirati, razumjeti i moći predstaviti: elemente scenografije, scene i scenske maske, spotove i zaštitne znakove, koristiti pismo kao element vizualnih poruka (likovnost pisma, bosančica, kaligrafija...) Uloga i značaj vizualnih medija: filma, TV-a, fotografije, značaj boje u medijima Usvojeni pojmovi za oblast površina: grafički dizajn, maska, scena, scenografija, zaštitni znak, film, video, kadar, strip</p>	
<p>5. MASA I PROSTOR Ploha u prostoru Plastične teksture (teksture u prostoru) Karakter oblika i prostora je rezultat / što proizlazi iz njihovih funkcija Puna plastika i reljef</p>	<p>Glina, glinamol, plastelin, papir, karton, mekani lim, žica, papirna ambalaža, drveni otpadni materijal</p>	<p>Usvojeni pojmovi masa i prostor: proporcija, kompozicija oblika i prostora, simetrija i asimetrija, prostorni crtež, trodimenzionalna tekstura, puna plastika, reljef</p>	

OČEKIVANI REZULTATI / ISHODI UČENJA

Da djeca usvoje pojmove, da se znaju koristiti materijalima i sredstvima.

Za oblast **linija**:

- da znaju razlikovati linije po intenzitetu /jačini/, po prostiranju, smjerovima prostiranja linije,
- da prepoznaju ritam kao princip komponiranja,
- da znaju koristiti mrlju i tačku kao likovni element u predstavljanju različitih tekstura i osmišljavanju kompozicije,
- da nacrt predstavlja crtež osnove nekog objekta, neke građevine,
- da dalje usavršavaju tehniku korištenja; olovke, tuša i drvca, tuša i kista, da savladaju tehniku laviranja tuša.

Za oblast **slikarstva**:

- da dopunjuju i proširuju znanja o slikarskim tehnikama; akvarelu, gvašu, temperi, kolažu, pastelu, flomasterima u boji,
- da miješaju boje i da upotrebljavaju različite intenzitete boja (da se boja može oslabiti),
- da dobiju osnovne pojmove o komplementarnom kontrastu (boje koje se slažu a nalaze se u suprotnosti),
- optičko miješanje boja (tačkice dviju različitih boja na jednoj površini daju treću boju),
- usvojiti će da način na koji je nanosena boja predstavlja slikarsku teksturu.

Za oblast **ploha/grafika**:

- da usvoje pojam šablon /matrica/, grafički otisak, grafičar, štampanje,
- da savladaju princip izrade jednostavnog šablona za višebojnu grafiku (papir grafika).

Za oblast **površina, masa i prostor:**

- da shvate šta je proporcija,
- da su sposobni organizirati kompoziciju oblika u prostoru,
- da znaju šta je simetrija i asimetrija,
- da su u stanju izvesti prostorni crtež (crtež tankom mekom žicom),
- da znaju šta je to trodimenzionalna tekstura (tekstura izvedena s nekim oblikovnim materijalom),
- da raspoznaju šta je puna plastika (figura u prostoru), a šta reljef,
- da rade na jednostavnim rješenjima grafičkog dizajna (naslovna strana za knjigu, prospekt ...),
- da kreativno izvedu masku, osmisle scenografiju teksta (za predstavu u razredu, školi),
- da kreiraju kadar stripa,
- da usvoje pojmove, zaštitni znak, strip, film, video, kadar.

PROGRAMSKI SADRŽAJI

1. TAČKA I LINIJA

Likovno područje crtanje:

U okviru ovog likovnog područja, djeca u četvrtom razredu radit će na daljnjem savladavanju korištenja linije, tačke i mrlje kao izražajnog sredstva u predavljanju prostora i trodimenzionalnih oblika na plohi i u prostoru. Očekuje se da dijete polazeći od vlastitih iskustava iznalazi vlastita, rješenja u prikazivanju prostora (svoje perspektive) i prostornih odnosa.

2. BOJA

Likovno područje slikanje:

U slikanim radovima primjećuje se da pored intenzivnih osnovnih boja djeca postepeno uvode i izvedene (sekundarne) boje. Još uvijek je prisutna naglašena konturna linija, a prisutne su i hromatske boje; crna, bijela i siva. Boje se postepeno miješaju i s drugim bojama, te se na taj način proširuje paleta boja. Psihičkim odrastanjem djeteta povećava se broj predstavljenih detalja na likovnom radu.

3. PLOHA

Kroz tematsku oblast ploha mogu se realizirati sve likovne oblasti koje se predstavljaju u dvodimenzionalnoj formi; crtanje, slikanje, grafika.

U četvrtom razredu, pored organizacije kompozicije u formi ritma (ponavljanja oblika), kružnog ritma, izmijenjenog ritma; slikarskih tekstura, transparentnosti oblika, odnosa slike i teksta, značajniji broj časova može biti usmjeren prema daljnjem savladavanju oblasti grafike, jednobojne i višebojne (visokog tiska), u tehnici papir grafike.

4. MASA I PROSTOR

Tematska oblast masa i prostor obuhvata likovne oblasti: oblikovanje, građenje, primijenjena umjetnost i dizajn. I dalje je u ovom uzrastu prisutan izražen interes za oblikovanjem u prostoru, koje djeca doživljavaju kao igru povezanu s estetskim stvaralačkim procesom. U kreativnom procesu koriste se: glina, glinamol, plastelin, stiropor, vata, vunica i žica, neoblikovani materijal (ambalaža, kutijice ...) i drugi prirodni materijali (plodovi kestena, žira, šišarke i slično). Definišu se pojmovi i realiziraju radovi u punoj plastici i reljefu. Teme (motivi za rad) su iz djetetovog okruženja; predstave ljudi, životinja, makete, objekti, predmeti primijenjene umjetnosti.

5. POVRŠINA

Tematska oblast površina realizira se kroz likovne oblasti; dizajna, grafičkog dizajna, kroz analizu i uočavanje proporcija i odnosa oblika i površina, kompozicionih odnosa: simetrije i asimetrije. Izrada scenografije, oblikovanje maske, kostima. Pismo kao element vizualnih poruka i njegova likovnost. Djeca rade na izradi stripa, znakova vizualnih komunikacija, analizi fotografije, uočavanju i razumijevanju spota, vizualne medijske poruke.

DIDAKTIČKO-METODIČKE NAPOMENE

Likovna kultura u IV razredu, podrazumijeva angažiranje i povezivanje novih vizualnih iskustava sa do tada usvojenim znanjem i dodavanjem novih likovnih sadržaja i likovnih iskustava, usvojenom razumijevanju likovne umjetnosti.

Usvajanje znanja i likovno kreativni rad realizira se kroz forme prostorne organizacije kompozicije:

1. OBLIKOVANJE NA PLOHI - dvodimenzionalna organizacija kompozicije
2. OBLIKOVANJE U PROSTORU - rješavanja trodimenzionalnih formi

Ove dvije podjele kreativnog rada po prostornoj organizaciji kompozicije, realiziraju se kroz LIKOVNE OBLASTI /likovna područja.

Za oblikovanje na plohi kroz područja:

- CRTANJE
- SLIKANJE
- GRAFIKA

Oblikovanje u prostoru kroz područja:

- PROSTORNO OBLIKOVANJE I GRAĐENJE
- PODRUČJE VIZUELNIH KOMUNIKACIJA

Programski sadržaji predmeta LIKOVNA KULTURA u osnovnoj školi realiziraju se kroz formu tematskih cjelina/oblasti koje bi trebale biti ustrojene (unificirane) jednoobrazno za sve razrede od prvog do devetog razreda.

1. TAČKA I LINIJA
2. BOJA
3. PLOHA
4. MASA I PROSTOR
5. POVRŠINA

Ovakva forma osigurava kontinuitet u usvajanju i proširivanju znanja, sposobnosti i likovne kreativnosti djece, permanentno kroz cjelokupni osnovnoškolski odgoj i obrazovanje. Tematske cjeline bi se realizirale kroz likovno kreativni rad u svakom polugodištu, što znači da bi svaka tematska cjelina bila dva puta obrađena u toku školske godine. Ovakav pristup zaokruživanja jedne cjeline kroz likovne zadatke (likovne probleme) osigurao bi veću preglednost i sistematiziranje gradiva koje djeca trebaju usvojiti i njegovo logičko ponovno proširivanje u drugom polugodištu. Ponavljanje tematskih cjelina u formi koncentričnih krugova pruža mogućnost preispitivanja usvojenih i prezentiranja novih sadržaja i znanja.

Ovakvo postavljene tematske cjeline ne isključuju ni jednu oblast, niti bilo koju tehniku.

Kvalitet učenja u likovnoj kulturi je proces kada djeca vizualiziraju problem koji ranije nisu znala, prepoznaju ga i razriješite putem likovno-tehničkih sredstava. Taj proces kod djece razvija kreativno mišljenje, sposobnosti i saznanja, što utiče na formiranje likovno oblikovnih temelja koji će im pomoći u analizi složenih vizualno likovnih ideja i problema u komponiranju osmišljenih likovnih kompozicija.

Likovna pismenost podstiče se kroz nastavu koja djecu uključuje u aktivan proces vizualnog istraživanja, doživljaj zadovoljstva u razrješavanju problema i sposobnosti vrednovanja. Razvoj likovne pismenosti obuhvata razradu zadatih nastavnih tema putem kojih djeca spoznaju (stvaraju predstavu) o značaju likovne umjetnosti u vlastitom životu, i interakciju umjetnosti, nauke i društva, novih medija i okruženja.

Motivi – teme (likovni sadržaji)

Zahvalne teme za likovno kreativni rad predstavljaju doživljaji i spoznaje. Motive prema vizualizaciji sadržaja dijelimo na:

1. Vizualne motive
  2. Nevizualne motive
  3. Motive likovne forme (likovni i kompozicioni elementi)
- iz neposrednog okruženja djeteta: porodica, škola, mjesto stanovanja, prostori, objekti, pojave u prirodi, biljke i sl.,

- sadržaji drugih predmeta (korelacija s drugim predmetima): maternjeg jezika (priča, bajka, poslovice, basna, pjesmica), matematike, moje okoline, muzičke kulture, tjelesnog i zdravstvenog odgoja,
- iz narodnih običaja (tradicije) - značajni datumi, praznici, etnografsko naslijeđe
- likovni i kompozicioni elementi, u skladu s djetetovim uzrastom, razrješavanje likovnih zadataka kroz upotrebu likovnih i kompozicionih elemenata,
- nevizualni poticaji, emocije (osjećanja), čula, muzika ...

POJMOVI KOJE ĆE DJECA USVOJITI

CRTANJE: odnos linija/crta, ritam, smjer, mrlja, crtačka tekstura, površina, tloct

SLIKANJE: intenzitet boje, razrjeđivanje boje, kvalitet boje, komplementarni kontrast, optičko miješanje boja, tonsko i kolorističko slikanje, slikarska tekstura

GRAFIKA: višebojna grafika, šablon /matrica za preslikavanje/, grafički otisak, grafičar, štampanje

PROSTORNO OBLIKOVANJE I GRAĐENJE: proporcija, kompozicija oblika i prostora, simetrija i asimetrija, prostorni crtež, trodimenzionalna tekstura, puna plastika, reljef

VIZUALNA KOMUNIKACIJA: grafički dizajn, maska, scena, scenografija, zaštitni znak, film, video, kadar, stripa

OCJENJIVANJE

Ocjenjivanje u predmetu Likovna kultura je izuzetno složen segment rada nastavnika, s obzirom na to da crtež predstavlja cjelinu koja u sebi sadrži komplekse sposobnosti i osobina djeteta, upornosti i iskustva, stečenog znanja i usvojenih navika, pozitivnog i negativnog uticaja sredine, kao i sklad emocionalnih i izražajnih sposobnosti transponiranih u likovne elemente. Iz tog razloga i dječiji crtež moguće je analizirati s različitih aspekata:

- estetskog,
- psihološkog,
- pedagoškog.

Ako prihvatimo da se djeca likovno izražavaju jer imaju potrebu da iskažu svoj svijet, svoje viđenje svijeta, predmeta i pojava, svoje strahove i oduševljenja, onda su svi ti radovi „stenografski zapis duše” i kao takvi moraju biti dobri.

Činjenica je da se nastavnik u razredu susreće s djecom koja su nadarena i onom koja nisu, pa se postavlja pitanje: šta raditi u takvoj situaciji? Djeca koja nisu nadarena ne bi smjela biti „kažnjena” slabim ocjenama zato što je priroda „zaboravila” da ih obdari sposobnosti za likovno-kreativno izražavanje (ne posjeduju likovni talent).

Predmet Likovna kultura složen je iz dva segmenta:

1. Likovna forma /likovni jezik/
2. Likovni sadržaji

Oblast Likovna forma (likovni jezik) koja se odnosi na likovne elemente i principe komponiranja teoretskog je karaktera i može se savladati i usvojiti.

Dakle, djeca koja nisu talentirana trebaju imati priliku da u skladu sa svojim mogućnostima usvajaju likovni jezik i njime se izražavaju. Prilikom ocjenjivanja manje nadarene djece treba pratiti i imati u vidu individualne mogućnosti, stepen zalaganja i želje da se realizira postavljeni zadatak, napor koji dijete ulaže u realizaciju zadatka da bi postiglo rezultat, aktivnost na nastavi likovne kulture. Nema loših dječijih radova.

Vizualno-estetska kultura razvija kod djece sposobnost uživanja i razumijevanja umjetnosti, odnos prema estetskom, pravilno doživljavanje vizualnih informacija, odnos prema svjetskoj i našoj kulturnoj baštini.

Pravilan odnos nastavnika prema dječijim radovima je od izuzetnog značaja za likovno-kreativni rad djece. Ako nastavnik traži od djece da tačno „prepisuju” percipirano, da doživljavaju i očima odraslih gledaju svijet oko sebe, onda takva nastava Likovne kulture ne odgovara osnovnim principima savremene nastave, ciljevima i zadacima koji se pred nju postavljaju.

Tjelesni i zdravstveni odgoj
(2 časa sedmično, 70 časova godišnje)

CILJEVI I REZULTATI TJELESNOG I ZDRAVSTVENOG ODGOJA

CILJEVI	ISHODI UČENJA						
Očuvanje i unapređenje zdravlja	<p>Zna zašto je zdravlje osnova i preduvjet svih ljudskih aktivnosti</p> <p>Zna zašto tjelesna aktivnost utječe na očuvanje i unapređenje zdravlja</p> <p>Zna zašto je pravilno držanje tijela uvjet za sprečavanje deformacija kičme, grudnog koša, ekstremiteta i da se osigura normalno funkcioniranje organizma</p> <p>Zna zašto je prekomjerna tjelesna težina izvor brojnih tegoba i zdravstvenih problema i da joj je najčešće uzrok nepravilna ishrana i neketanje</p> <p>Zna zašto je fizička aktivnost izvor dobrog raspoloženja koje pomaže zdravlju</p> <p>Zna da je čovjek dio prirode i da su fizičke aktivnosti u prirodi važne za djecu</p> <p>Zna zašto kvalitet, oblik i veličina, te vanjskim prilikama i aktivnosti neprimjerena odjeća i obuća mogu negativno uticati na zdravlje</p> <p>Porodično koristi zdravstvene usluge</p> <p>Ima usklađen dnevni ritam odmora, spavanja, učenja i igre, primjeren uzrastu, uz asistenciju odraslih</p> <p>Izbjegava situacije u kojima se može povrijediti i zna tražiti pomoć</p> <p>Pozna je principe pravilne i redovite ishrane, ima kulturu ishrane</p> <p>Ima osnovne navike lične i kolektivne higijene</p> <p>Zna zašto su psihoaktivne supstance štetne</p> <p>Tražiti će pomoć ako je zlostavljano (fizički, emocionalno ili seksualno) i/ili zanemarivano, ili zna za takav slučaj</p>						
Rast i razvoj	<table border="1" style="width: 100%; border-collapse: collapse;"> <tr> <td style="text-align: center; vertical-align: middle;">Antropometrijska obilježja</td> <td> <p>U početnom i završnom stanju, utvrđena karakteristična odstupanja između djece od prosjeka (razreda, škole) i izvršeno razvrstavanje djece prema njihovom stvarnom stanju i razvojnim potrebama</p> <p>U početnom i završnom stanju, utvrđeno stvarno stanje: stopala, ekstremiteta, kičme, grudnog koša i potrebne korektivne aktivnosti</p> <p>U početnom i završnom stanju, utvrđen napredak u visini, prosječan, natprosječan, ispod prosjeka</p> <p>U početnom i završnom stanju, utvrđen napredak u težini: normalan, povećan, smanjen</p> <p>U početnom i završnom stanju, utvrđen odnos težina-visina: normalan, mršavost, pretilost, potrebne aktivnosti za normalizaciju odnosa</p> <p>U početnom i završnom stanju, utvrđen odnos potkožnog masnog tkiva i mišićne mase: izvrstan, natprosječan, prosječan, ispod prosjeka, loš, potrebne aktivnosti za normalizaciju odnosa</p> </td> </tr> <tr> <td style="text-align: center; vertical-align: middle;">Funkcionalne sposobnosti</td> <td> <p>U početnom i završnom stanju, za četiri minute pretrči distancu za ocjenu aerobne izdržljivosti: loše, ispod prosjeka, prosječno, natprosječno, izvršno, predložene aktivnosti za normalizaciju stanja</p> <p>U početnom i završnom stanju, puls u mirovanju je: vrlo nizak, nizak, umjeren, visok, vrlo visok, potrebne aktivnosti za praćenje i normalizaciju stanja</p> <p>U početnom i završnom stanju, krvni pritisak je: vrlo nizak, nizak, normalan, visok, vrlo visok, potrebne aktivnosti za praćenje i normalizaciju stanja</p> <p>U početnom i završnom stanju, funkcionalne sposobnosti omogućavaju mu adaptaciju na primjerene fizičke napore: normalno, sa primjetnim znakovima zamora, s izraženim znakovima zamora, s izrazitim znakovima zamora, potrebne aktivnosti za praćenje i normalizaciju stanja</p> </td> </tr> <tr> <td style="text-align: center; vertical-align: middle;">Psihomotoričke sposobnosti</td> <td> <p>U početnom i završnom stanju, ocjena za taping rukom: loše, ispod prosjeka, prosječno, natprosječno, izvršno, potrebne aktivnosti za stimuliranje napretka</p> <p>U početnom i završnom stanju, ocjena za skok udalj s mjesta: loše, ispod prosjeka, prosječno, natprosječno, izvršno, potrebne aktivnosti za stimuliranje napretka</p> <p>U početnom i završnom stanju, ocjena za poligon natraške: loše, ispod prosjeka, prosječno, natprosječno, izvršno, potrebne aktivnosti za stimuliranje napretka</p> <p>U početnom i završnom stanju, ocjena za izdržaj u visu zgibom: loše, ispod prosjeka, prosječno, natprosječno, izvršno, potrebne aktivnosti za stimuliranje napretka</p> <p>U početnom i završnom stanju, ocjena za podizanje trupa: loše, ispod prosjeka, prosječno, natprosječno, izvršno, potrebne aktivnosti za stimuliranje napretka</p> <p>U početnom i završnom stanju, procijenjene psihomotoričke sposobnosti: loše, ispod prosjeka, prosječno, natprosječno, izvršno, potrebne aktivnosti za stimuliranje napretka</p> </td> </tr> </table>	Antropometrijska obilježja	<p>U početnom i završnom stanju, utvrđena karakteristična odstupanja između djece od prosjeka (razreda, škole) i izvršeno razvrstavanje djece prema njihovom stvarnom stanju i razvojnim potrebama</p> <p>U početnom i završnom stanju, utvrđeno stvarno stanje: stopala, ekstremiteta, kičme, grudnog koša i potrebne korektivne aktivnosti</p> <p>U početnom i završnom stanju, utvrđen napredak u visini, prosječan, natprosječan, ispod prosjeka</p> <p>U početnom i završnom stanju, utvrđen napredak u težini: normalan, povećan, smanjen</p> <p>U početnom i završnom stanju, utvrđen odnos težina-visina: normalan, mršavost, pretilost, potrebne aktivnosti za normalizaciju odnosa</p> <p>U početnom i završnom stanju, utvrđen odnos potkožnog masnog tkiva i mišićne mase: izvrstan, natprosječan, prosječan, ispod prosjeka, loš, potrebne aktivnosti za normalizaciju odnosa</p>	Funkcionalne sposobnosti	<p>U početnom i završnom stanju, za četiri minute pretrči distancu za ocjenu aerobne izdržljivosti: loše, ispod prosjeka, prosječno, natprosječno, izvršno, predložene aktivnosti za normalizaciju stanja</p> <p>U početnom i završnom stanju, puls u mirovanju je: vrlo nizak, nizak, umjeren, visok, vrlo visok, potrebne aktivnosti za praćenje i normalizaciju stanja</p> <p>U početnom i završnom stanju, krvni pritisak je: vrlo nizak, nizak, normalan, visok, vrlo visok, potrebne aktivnosti za praćenje i normalizaciju stanja</p> <p>U početnom i završnom stanju, funkcionalne sposobnosti omogućavaju mu adaptaciju na primjerene fizičke napore: normalno, sa primjetnim znakovima zamora, s izraženim znakovima zamora, s izrazitim znakovima zamora, potrebne aktivnosti za praćenje i normalizaciju stanja</p>	Psihomotoričke sposobnosti	<p>U početnom i završnom stanju, ocjena za taping rukom: loše, ispod prosjeka, prosječno, natprosječno, izvršno, potrebne aktivnosti za stimuliranje napretka</p> <p>U početnom i završnom stanju, ocjena za skok udalj s mjesta: loše, ispod prosjeka, prosječno, natprosječno, izvršno, potrebne aktivnosti za stimuliranje napretka</p> <p>U početnom i završnom stanju, ocjena za poligon natraške: loše, ispod prosjeka, prosječno, natprosječno, izvršno, potrebne aktivnosti za stimuliranje napretka</p> <p>U početnom i završnom stanju, ocjena za izdržaj u visu zgibom: loše, ispod prosjeka, prosječno, natprosječno, izvršno, potrebne aktivnosti za stimuliranje napretka</p> <p>U početnom i završnom stanju, ocjena za podizanje trupa: loše, ispod prosjeka, prosječno, natprosječno, izvršno, potrebne aktivnosti za stimuliranje napretka</p> <p>U početnom i završnom stanju, procijenjene psihomotoričke sposobnosti: loše, ispod prosjeka, prosječno, natprosječno, izvršno, potrebne aktivnosti za stimuliranje napretka</p>
Antropometrijska obilježja	<p>U početnom i završnom stanju, utvrđena karakteristična odstupanja između djece od prosjeka (razreda, škole) i izvršeno razvrstavanje djece prema njihovom stvarnom stanju i razvojnim potrebama</p> <p>U početnom i završnom stanju, utvrđeno stvarno stanje: stopala, ekstremiteta, kičme, grudnog koša i potrebne korektivne aktivnosti</p> <p>U početnom i završnom stanju, utvrđen napredak u visini, prosječan, natprosječan, ispod prosjeka</p> <p>U početnom i završnom stanju, utvrđen napredak u težini: normalan, povećan, smanjen</p> <p>U početnom i završnom stanju, utvrđen odnos težina-visina: normalan, mršavost, pretilost, potrebne aktivnosti za normalizaciju odnosa</p> <p>U početnom i završnom stanju, utvrđen odnos potkožnog masnog tkiva i mišićne mase: izvrstan, natprosječan, prosječan, ispod prosjeka, loš, potrebne aktivnosti za normalizaciju odnosa</p>						
Funkcionalne sposobnosti	<p>U početnom i završnom stanju, za četiri minute pretrči distancu za ocjenu aerobne izdržljivosti: loše, ispod prosjeka, prosječno, natprosječno, izvršno, predložene aktivnosti za normalizaciju stanja</p> <p>U početnom i završnom stanju, puls u mirovanju je: vrlo nizak, nizak, umjeren, visok, vrlo visok, potrebne aktivnosti za praćenje i normalizaciju stanja</p> <p>U početnom i završnom stanju, krvni pritisak je: vrlo nizak, nizak, normalan, visok, vrlo visok, potrebne aktivnosti za praćenje i normalizaciju stanja</p> <p>U početnom i završnom stanju, funkcionalne sposobnosti omogućavaju mu adaptaciju na primjerene fizičke napore: normalno, sa primjetnim znakovima zamora, s izraženim znakovima zamora, s izrazitim znakovima zamora, potrebne aktivnosti za praćenje i normalizaciju stanja</p>						
Psihomotoričke sposobnosti	<p>U početnom i završnom stanju, ocjena za taping rukom: loše, ispod prosjeka, prosječno, natprosječno, izvršno, potrebne aktivnosti za stimuliranje napretka</p> <p>U početnom i završnom stanju, ocjena za skok udalj s mjesta: loše, ispod prosjeka, prosječno, natprosječno, izvršno, potrebne aktivnosti za stimuliranje napretka</p> <p>U početnom i završnom stanju, ocjena za poligon natraške: loše, ispod prosjeka, prosječno, natprosječno, izvršno, potrebne aktivnosti za stimuliranje napretka</p> <p>U početnom i završnom stanju, ocjena za izdržaj u visu zgibom: loše, ispod prosjeka, prosječno, natprosječno, izvršno, potrebne aktivnosti za stimuliranje napretka</p> <p>U početnom i završnom stanju, ocjena za podizanje trupa: loše, ispod prosjeka, prosječno, natprosječno, izvršno, potrebne aktivnosti za stimuliranje napretka</p> <p>U početnom i završnom stanju, procijenjene psihomotoričke sposobnosti: loše, ispod prosjeka, prosječno, natprosječno, izvršno, potrebne aktivnosti za stimuliranje napretka</p>						

CILJEVI		ISHODI UČENJA
Usvajanje znanja, razvijanje sistema vrijednosti, stavova i navika	Znanja	<p>Zna zašto su djetinjstvo i mladost odlučujući za potpuni rast i razvoj čovjeka, njegovih osobina i sposobnosti</p> <p>Zna zašto su osobine i sposobnosti čovjeka nedjeljiva cjelina</p> <p>Zna da je visina pretežno urođena osobina, različito važna za različite sportove</p> <p>Zna da je u odnosu na visinu, normalna težina preduvjet za optimalno funkcioniranje organizma i uspjeh u psihomotoričkim i drugim aktivnostima</p> <p>Zna zašto je potkožno masno tkivo izvor fizičkih i psihičkih problema</p> <p>Zna zašto pravilna ishrana i svakodnevno vježbanje smanjuju potkožno masno tkivo i povećavaju mišićnu masu</p> <p>Zna zašto fizičke aktivnosti utiču na pravilan rast, razvoj i funkcioniranje organizma, ukoliko svakodnevno vježba</p> <p>Zna da bez kisika čovjek ne može živjeti i da je dovoljna količina kisika uvjet za normalan rast, razvoj i dobro funkcioniranje organizma tokom svih ljudskih aktivnosti</p> <p>Zna da svakodnevnim vježbanjem pomažemo organizmu da optimalno regulira potrebu za kisikom</p> <p>Prepoznaje fiziološke znake umjerenog opterećenja i zamora i zna tražiti pomoć ako se loše osjeća</p> <p>Zna da je kretanje čovjekova prirodna potreba i da je svakodnevno kretanje uvjet za normalan rast, razvoj i funkcioniranje organizma</p> <p>Zna da čovjek posjeduje kretne sposobnosti, koje se mogu povećati i prilagođavati potrebama čovjeka svakodnevnim vježbanjem u djetinjstvu i mladosti</p> <p>Zna da su za povećanje nivoa i kvaliteta različitih kretnih sposobnosti potrebne i različite vježbe</p> <p>Zna zašto je igra posebno značajna za razvoj dječjih osobina i sposobnosti</p> <p>Zna ulogu dijelova tijela prilikom vježbanja</p> <p>Poznaje termine za označavanje osnovnih vježbovnih položaja, stavova, pokreta i kretanja</p> <p>Zna tri kompleta jutarnjih vježbi u trajanju od po 12 minuta</p> <p>Zna pravilno izvesti raznovrsne forme prirodnih oblika kretanja kao atletskih sadržaja: trčanje, visoki i niski start, skok udalj iz mjesta i zaleta, skok uvis i bacanje predmeta</p> <p>Zna pravilno izvesti osnovne elemente gimnastičke vježbe oblikovanja: jačanja, istezanja i labavljenja</p> <p>Zna pravilno izvesti osnovne sadržaje planiranih elemenata ritmike, plesa i narodnih igara</p> <p>Zna pantomimom i pokretom pokazati različite životne situacije</p>
	Vrijednosti, stavovi, navike	<p>Naviklo je da pravilno drži tijelo pri sjedenju, stajanju i hodanju</p> <p>Pozitivno doživljava i vrednuje nastavu tjelesnog i zdravstvenog odgoja</p> <p>Upoznaje i prihvata svoje osobine, sposobnosti i ograničenja, od značaja za učesće u fizičkoj aktivnosti</p> <p>Samostalno primjenjuje naučene modele fizičke aktivnosti, jutarnja gimnastika, zagrijavanje i smirivanje organizma, igre</p> <p>Posjeduje pozitivno iskustvo kroz ovladavanje sve složenijim kretnim zadacima</p> <p>Poznaje rodne (spolne) karakteristike, uvažava suprotni spol</p> <p>Uvažava kolektiv i međusobnu saradnju</p> <p>Potiče prijateljsvo i strpljivo ponašanje u grupi</p> <p>U igri je aktivno, interaktivno i kreativno</p> <p>Razvija smisao za takmičenje uz poštovanje pravila igre i takmičenja</p> <p>Prepoznaje nesportsko ponašanje: gruba igra, kršenje pravila, nepristojno ponašanje</p> <p>Razvija dobre ekološke navike</p>

Početo (inicijalno) i završno (finalno) stanje veže se za školsku godinu i za drugi ciklus osnovnog obrazovanja

PROGRAMSKI SADRŽAJI

I Hodanja i trčanja

1. Hodanje zadatom brzinom
2. Ciklična kretanja različitim tempom do 4 minute
3. Brzo trčanje na 50 m iz poluvisokog starta;

II Skakanja i preskakanja

1. Preskakivanje kratke vijače u kretanju
2. Naskok na povišenje do 60 cm i različiti saskoci
3. Sunožni naskok na odskočnu dasku i skok pruženo
4. Skok u dalj iz zaleta

III Bacanja i gađanja

1. Gađanje lopticom u pokretni cilj s udaljenosti do 5 m
2. Bacanje medicinke od 1 kg suručno iz različitih položaja

IV Kolutanja

1. Kombinacije koluta naprijed i natrag

V Penjanja

1. Penjanje na mornarske ljestve
2. Penjanje na konopac ili motku uz pomoć ruku i nogu do 2 m

VI Všenja i upiranja

1. Vis prednji na karikama
2. Vis stojeći prednji provlakom u vis stojeći stražnji
3. Saskok iz upora prednjeg odnjihom

VII Vučenja i potiskivanja

1. Vučenje i potiskivanje su vježbača na različite načine uz korištenje pomagala

VIII Ritmičke i plesne strukture

1. Trokorak
2. Galop naprijed i bočno
3. Vaga zanoženjem na tlu
4. Narodni ples po izboru iz zavičajnog područja

IX Igre

1. Dječiji rukomet
2. Dodavanje i hvatanje lopte u kretanju
3. Dječija košarka
4. Osnovno dodavanje i hvatanje lopte u mjestu i kretanju
5. Osnovna promjena pravca i tempa kretanja bez i s loptom
6. Dječija odbojka
7. Igre vršnim odbijanjem 1 : 1, 2 : 2
8. Dječiji nogomet
9. Vođenje lopte sredinom hrpta stopala
10. Šut na gol sredinom hrpta stopala

Sadržaji zdravstvenog odgoja uvjetovani su činjenicom da je zdravstveni odgoj ne samo širenje informacija o zdravlju, već aktivan proces učenja kroz iskustva primjerena individualnim i zajedničkim potrebama s ciljem da se zdravlje učini cijenjenom društvenom vrijednošću, pomogne djetetu da postane odgovorno za svoje zdravlje i unaprijedi razvoj i korištenje zdravstvenih usluga. Najčešći sadržaji su iz slijedećih nastavnih cjelina i tema: zdravlje porodice, zdrava životna sredina, ishrana, humani odnosi među spolovima, međuljudski odnosi, mentalno zdravlje, povrede, različiti faktori rizika, odnos zdravstvenog radnika i pacijenta, zaštita od bolesti, itd.

DIDAKTIČKO – METODIČKE NAPOMENE

Polazni kriteriji za što kvalitetniji obrazovni standard tjelesnog i zdravstvenog odgoja su:

1. objektivnost – prilagođenost sadržaja materijalnim uvjetima,
2. primjerenost sadržaja dobi i spolu djeteta,
3. sigurnost djece,
4. korisnost sadržaja za svakodnevni život, sportsku rekreaciju, urgentne situacije ili pogodnost za nadgradnju različitih kinezioloških aktivnosti,
5. razvoj antropoloških obilježja djece,
6. interes i potreba djece.

Program tjelesnog i zdravstvenog odgoja integrira obrazovnu, antropološku odgojnu komponentu.

U razrednoj nastavi težište obrazovne komponente je na usvajanju bitnih teorijskih i psihomotoričkih znanja, odnosno na modificiranim biološkim i osnovnim kineziološkim znanjima, upotpunjenim osnovnim teorijskim znanjima iz kineziologije. Cilj primjene osnovnih teorijskih znanja o ubrzanim biološkim promjenama u organizmu je upoznavanje djece s povezanošću tjelesnog vježbanja i voluminoznosti tijela, prenošenje saznanja o uticaju pravilne prehrane na zdravlje, kao i o uzrocima mogućih nesrazmjera u odnosu visine i težine. Djecu je potrebno uputiti u način izračunavanja ITM (indeks tjelesne mase), upoznati ih sa kontrolnim uređajem za sprečavanje pojave pretilosti, razlozima pojave umora u školi i načinima njegova otklanjanja. Uvoditi djecu u organizaciju sportskih natjecanja s naglaskom na uključivanje u suđenje različitih kinezioloških djelatnosti. U 4. razredu potrebno je usavršiti sva osnovna motorička znanja, kao pripremu za predmetnu nastavu tjelesne i zdravstvene kulture. Uz osnovna motorička znanja iz hodanja, trčanja, skakanja, potrebno je posebno usvojiti osnovne sadržaje iz nogometa, odbojke i rukometa, te iz narodnog plesa iz zavičajnog područja.

Antropološka komponenta odnosi se na sistemsku i trajnu promjenu prvenstveno morfoloških, motoričkih i funkcionalnih obilježja djece. Opći morfološki učinci podrazumijevaju uticaj na sastav tijela unutar kojeg se ističe povoljan odnos između količine mišićne mase i potkožnog masnog tkiva, te sprečavanje pretilosti. Fiziološki učinci su usmjereni na podsticanje funkcija krvotoka i dišnog sistema, te djelovanje na kvalitet koštano-mišićnog sistema, pri čemu istodobno poboljšavaju aerobne i anaerobne sisteme dobivanja energije. Pozitivno djelovanje na imunološki sistem jednako je potrebno za održavanje zdravlja i sprečavanje akutnih i hroničnih bolesti. Samosvojnost tjelesnog i zdravstvenog odgoja ogleda se i u prostoru razvoja motoričkih sposobnosti, čime povećava mogućnosti motoričkog izražavanja djece u svim ljudskim aktivnostima. U ovom razvojnom razdoblju treba podsticati aktivaciju motoričkih jedinica s obzirom na potrebnu snagu i brzinu u jednostavnijim pokretima i kretanjima. Složenijim kretanjima razvijati sa stajališta nervno-mišićne koordinacije kontrolu pokreta. *Motoričke sposobnosti* koje su posebno pod uticajem podražaja su: brzina, koordinacija, ravnoteža i gibljivost. U području funkcionalnih sposobnosti uključivanjem aerobnih programa uticati na srčano-žilni i dišni sistem te na razvoj maksimalnog relativnog primitka kisika. Također započeti značajnije djelovati na sisteme anaerobnog dobivanja energije potrebne pri eksplozivnim, odnosno brzinskim aktivnostima.

Obilježje četvrtog razvojnog razdoblja, odnosno drugog osnovnoškolskog ciklusa, što obuhvaća 4., 5. i 6. razred osnovne škole, jeste postupno, ali progresivno razlikovanje djevojčica i dječaka u morfološkim osobinama, te psihomotoričkim i funkcionalnim sposobnostima.

Odgojna komponenta ima za cilj stvaranje takvog sistema vrijednosti u vezi s tjelesnim vježbanjem da tokom života samoinicijativno i trajno provode tjelovježbu. Odgojni zadaci koji se podjednako odnose na prvi, drugi, treći i četvrti razred osnovne škole:

1. sticanje higijenskih navika,
2. razvijanje individualne odgovornosti za vlastito zdravlje,
3. podsticanje interesa za bavljenje sportom i sportskom rekreacijom,
4. prihvaćanje i uvažavanje različitosti,
5. prihvaćanje vlastite ličnosti,
6. razvijanje pozitivne slike o sebi,
7. razvijanje sposobnosti samokontrole,
8. razvijanje vještine svladavanja straha,
9. podsticanje ustrajnosti,
10. postavljanja cilja i postupno dolaženje do njega,
11. razvoj saradničkog ponašanja,
12. prihvaćanje i razumijevanje potreba djece s teškoćama,
13. praćenje vlastitog napretka,
14. razvijanje komunikacijskih vještina,
15. razvijanje osjećaja zadovoljstva,
16. poznavanje i pridržavanje mjera opreza za očuvanje života i zdravlja,
17. podsticanje poštovanja tradicije kolektivnog identiteta.

VREDNOVANJE I OCJENJIVANJE

Rješavanje problema vrednovanja i ocjenjivanja djece u nastavi tjelesnog i zdravstvenog odgoja izvodi se:

1. procjenjivanjem tjelesnog razvoja (visine, težine i držanja tijela),
2. testiranjem manifestnih motoričkih i funkcionalnih dimenzija i procjenom latentnih motoričkih (koordinacije, agilnosti, ravnoteže, preciznosti, gipkosti, snage, brzine i izdržljivosti) i funkcionalnih (kardiovaskularnih i respiratornih) sposobnosti,
3. ocjenjivanjem znanja, sportsko-tehničkih dostignuća i stavova djece prema tjelesnom i zdravstvenom odgoju.

Jedna od baterija mjernih instrumenata za procjenu tjelesnog razvoja, funkcionalnih i psihomotoričkih sposobnosti mogla bi biti:

1. Tjelesni razvoj: tjelesna visina, tjelesna masa i držanje tijela,
2. Funkcionalne sposobnosti: trčanje u vremenu od 3 minute,
3. Psihomotoričke sposobnosti: brzina frekvencije pokreta – taping rukom, koordinacije – poligon natraške, eksplozivne snage – skok u dalj s mjesta, repetitivne snage – pretklon trupa, statističke snage – vis u zgibu, fleksibilnosti – pretklon raznožno.

U drugom ciklusu ocjenjivanje je brojčano i opisno. Opisna ocjena obuhvaća kratak opis uspješnosti i napretka djeteta, njegove saradnje, aktivnosti u pojedinim sadržajnim cjelinama i, eventualno, sklonosti. Podaci o tjelesnom razvoju i sposobnostima unose se u dnevnik rada nastavnika. Rezultati praćenja služe kao osnova za programiranje rada, u individualnom pristupu i određivanju radnih zadataka za svako dijete, kao i za njihovo ocjenjivanje.

Ocjenjivanje ima ulogu podsticajne povratne informacije, što znači da se mora voditi računa o slijedećem:

1. povratna informacija je efikasna kada je data neposredno nakon aktivnosti na koju se odnosi, ili tokom obavljanja aktivnosti,
2. ona mora biti konkretna, tj. mora se odnositi na aktivnosti i učinak djeteta, a ne na ličnost ili trajne karakteristike osobe,
3. ona mora biti pozitivna, sadržati isticanje onih elemenata koji su za pohvalu, a tek potom onih elemenata u odnosu na koje bi dijete trebalo ili moglo uložiti dodatne napore.

Ovako postavljeno i realizirano praćenje napretka i ocjenjivanje (kvalitativno, kontinuirano, konkretno, pozitivno i adekvatno obrazloženo), doprinosi i njihovom razvoju pojma o sebi, formiranju realne slike o sebi, o onome što znaju, umiju, o svojim sposobnostima, što je značajno za razvoj samopoštovanja djeteta i zdravog odnosa prema sebi i svijetu oko sebe.

OKVIRNI NASTAVNI PLAN I PROGRAM
za peti razred devetogodišnje osnovne škole

Nastavni plan za peti razred devetogodišnje osnovne škole
Nastavni programi obaveznih nastavnih predmeta

1. Bosanski, hrvatski, srpski jezik i književnost
2. Engleski jezik
3. Francuski jezik
4. Njemački jezik
5. Arapski jezik
6. Matematika
7. Priroda
8. Društvo
9. Osnove tehnike
10. Kultura življenja
11. Likovna kultura
12. Muzička / glazbena kultura
13. Tjelesni i zdravstveni odgoj

OKVIRNI NASTAVNI PLAN ZA PETI RAZRED
DEVETOGODIŠNJE OSNOVNE ŠKOLE

REDNI BROJ	OBAVEZNI NASTAVNI PREDMETI	SEDMIČNI BROJ NASTAVNIH ČASOVA	GODIŠNJI BROJ NASTAVNIH ČASOVA
1.	Bosanski, hrvatski, srpski jezik i književnost	5	175
2.	Strani jezik	3	105
3.	Matematika	4	140
4.	Priroda	2	70
5.	Društvo	2	70
6.	Osnove tehnike	1	35
7.	Kultura življenja	2	70
8.	Likovna kultura	1	35
9.	Muzička/glazbena kultura	1	35
10.	Tjelesni i zdravstveni odgoj	2	70
	UKUPNO	23	805

Napomena: Nastavni predmet Vjeronauka reguliran je kantonalnim obrazovnim zakonodavstvom.

Bosanski, hrvatski, srpski jezik i književnost
(5 časova sedmično – 175 časova godišnje)

* Područja i globalne naznake elemenata plana i ukupnih programskih zahtjeva	
<p align="center">ČITANJE 15 nastavnih časova</p>	<p>Čitanje u funkciji razumijevanja sadržaja, doživljaja estetskih i etičkih vrednota teksta (tekstovi štampani latinicom i ćirilicom)</p> <ul style="list-style-type: none"> • Usavršavanje svih aspekata čitanja (pravilnost, brzina, izražajnost) • Samostalno čitanje nepoznatih tekstova, brzo pronalaženje važnih informacija
<p align="center">PISANJE 10 nastavnih časova</p>	<p>Razvijanje sposobnosti izražavanja misli, osjećanja, stavova logički strukturiranim i gramatički tačnim rečenicama uz uvažavanje kompozicijskih cjelina u pisanom radu</p> <p>Daljnji rad na usavišavanju tehnike pisanja i estetske strane rukopisa</p>
<p align="center">INTERPRETACIJA KNJIŽEVNOG TEKSTA 40 nastavnih časova (čitanačka štiva) 20 nastavnih časova (lektira)</p>	<p>Razvijanje recepcijskih sposobnosti, osjetljivosti za umjetničko kazivanje, obogaćivanje emotivnog svijeta, smisla i sposobnosti za prepoznavanje i izražavanje ljepote riječima</p> <p>Razvijanje jezičkih sposobnosti, kreativnog i kritičkog mišljenja, ličnih i društvenih vrlina i vrijednosti</p> <p>Lektirom razvijati sposobnost samostalnog čitanja i izražavanja doživljaja književnih djela, kao i sposobnost procjene djela i poruke, zauzimanje stava i sposobnost uživanja u čitanju</p>
<p align="center">GRAMATIKA, PRAVOGOVOR I PRAVOPIS 45 nastavnih časova</p> <p align="center">KULTURA IZRAŽAVANJA 30 nastavnih časova</p>	<p>Usvajanje znanja o jeziku, zakonitosti, pravila i normi bosansko/hrvatskog/srpskog jezika</p> <p>Razumijevanje značenja rečenica u tekstu i teksta, mogućnost prepoznavanja potrebnih primjera i njihovo razlikovanje od (ne)primjera</p> <p>Izražavanje značenja rečenicama koje su organizirane u skladu sa zakonitostima, pravilima i normama gramatike, ortoepije i ortografije</p> <p>Razvijanje jezičko-komunikacijskih sposobnosti, osvještavanje važnosti korektnog i lijepog govora u usmenoj i pisanoj formi</p> <p>Ovladavanje jezičkim sredstvima potrebnim za uspješno izražavanje u pojedinim oblicima usmenog i pismenog izražavanja</p> <p>Pojačavanje mogućnosti razumijevanja značenja i izražavanja smislenim rečenicama</p>
<p align="center">MEDIJSKA KULTURA 15 nastavnih časova</p>	<p>Recepcija sadržaja filma, pozorišne/kazališne predstave, radio-emisije, sadržaja štampe</p> <p>Razvijanje sposobnosti upotrebe i selekcije sadržaja medija s obzirom na vrijednost (poučno, manje poučno, djela umjetničkih kvaliteta i filmski i televizijski klič)</p> <p>Ovladavanje terminologijom važnom za snalaženje u svijetu filma, radija, televizije, štampe</p>

* Nastavnik ima slobodu da u procesu planiranja, na osnovu procjene svoga razreda, odstupa od navedenog prijedloga podjele nastavnih časova na područja

ČITANJE I PISANJE

PROGRAMSKI ZAHTEVI	ODGOJNO- OBRAZOVNI CILJEVI	OČEKIVANA POSTIGNUĆA		
		MINIMALNA	DOVOLJNA	VISOKA
<p>Čitanje tekstova štampanih latiničnim i ćirilničnim pismom</p> <p>Razvijanje tehnike čitanja, razumijevanje i reprodukcija pročitanog sa ili bez elementa stvaralaštva</p> <p>Čitanjem do novih informacija i novih znanja</p> <p>Čitanje kao činilac razvoja dječijeg govornog izraza</p> <p>Čitanje u funkciji estetskog i etičkog odgoja</p> <p>Pisanje</p> <p>Prepisivanje</p> <p>Pisanje po diktatu</p> <p>Kreativno pisanje</p>	<p>Osamostaljivanje djece u komunikaciji s tekstom</p> <p>Uvježbavanje samostalnog čitanja pomoću uputstava tipa: prethodno pročitati tekst, podcrtati manje poznate riječi koje su teške za izgovor, uvježbati izgovor tih riječi, zamisliti da ima mnogo slušalaca, povremeno pogledati u njihovom pravcu, razmisliti kada je umjesna upotreba primjerenih pokreta, glas prilagoditi karakteru teksta</p> <p>Usavršavanje čitanja u sebi radi bržeg razumijevanja</p> <p>Razvijanje sposobnosti samostalne interpretacije pročitanog i sposobnosti izdvajanja bitnih elemenata</p> <p>Razvijanje sposobnosti oblikovanja smislenog sadržaja, prepoznavanje kompozicionih cjelina</p> <p>Pisanje uz uvažavanje zakonitosti, pravila i normi gramatike, ortoepije i ortografije, izražavanje ličnih osjećanja, stavova i mišljenja</p>	<p>Pravilno čitanje i razumijevanje pročitanog</p> <p>Mogućnost reprodukcije (samostalno ili na osnovu pitanja)</p> <p>Mogućnost prepoznavanja važnih pojedinosti u tekstu</p> <p>Mogućnost samostalnog služenja tekstom radi usvajanja novih znanja</p> <p>Mogućnost identifikacije riječi, rečenica, dijelova teksta koji predstavljaju prepreku u uspješnom druženju s tekstom</p> <p>Mogućnost tačnog prepisivanja teksta</p> <p>Pisanje po diktatu kratkih rečenica</p> <p>Tačno odgovaranje na postavljena pitanja</p>	<p>Razvijena tehnika čitanja</p> <p>pravičnost brzina i izražajnost</p> <p>Razumijevanje pročitanog, mogućnost samostalne reprodukcije (odgovorima na postavljena pitanja, prepricavanje bez plana, rješavanjem zadataka koji podrazumijevaju ličnu procjenu)</p> <p>Snalaženje u tekstovima koji se razlikuju po obimu i složenosti radi usvajanja novih znanja</p> <p>Razvijena samostalnost u pisanju po diktatu, prepisivanju i pisanju slobodnih sastava i u oblicima izražavanja koji su programska obaveza</p>	<p>Izražajno čitanje, prenošenje tona i raspoloženja na slušaoca</p> <p>Usklađenost intonacije, jačine i boje glasa sa sadržajem</p> <p>Čitanje manje poznatog i nepoznatog teksta, razumijevanje pročitanog i reprodukcija važnih pojedinosti</p> <p>Sposobnost kritičkog i stvaralačkog čitanja</p> <p>Jasno izgrađen stav o sadržaju, mogućnost diferencijacije sadržaja s obzirom na važnost u pamćenju i reprodukciji</p> <p>Mogućnost snalaženja u svim oblicima izražavanja, poznavanje pravila pisanja i gramatike u obimu koji je utvrđen programom</p>

PROGRAMSKI ZAHTEVI	ODGOJNO- OBRAZOVNI CILJEVI	OČEKIVANA POSTIGNUĆA		
		MINIMALNA	DOVOLJNA	VISOKA
<p>Književni tekstovi: Ivo Andrić: <i>Aska i vuk</i> Skender Kulenović: <i>Cesta</i> Alija Dubočanin: <i>Šarko</i> Branko Ćopić: <i>Izokrenuta priča</i> Ela Peroci: Majčin dar Narodna priča: <i>Ko je na svijetu najjači</i> A. S. Puškin: Bajka o ribaru i ribici Stevan Bulajić: <i>Sarka</i> Ešref Berbić: Kako je otišlo ljeto <i>Poslovice</i> (izbor) Aleksa Mikić: Lipov cvat Vesna Kmpotić: <i>Koliko je teška pauljica</i> (igrokaz) Nasiha Kapidžić-Hadžić: Vezeni most Enes Kišević: Kiša Grigor Vitez: Ševina jutarnja pjesma Musa Ćazim Ćatić: <i>Bosna žubori</i> Dobriša Cesarić: <i>Jesen</i> Gustav Krklec: <i>Bijeli gmad</i> Dragan Kulidžan: <i>Potočić</i> Šukrija Pandžo: <i>Posljednje laste</i> Lektira: Ahmet Hromadžić: <i>Patuljak vam priča</i> Alija Dubočanin: <i>Tiha rijeka djetinjstva</i> Ivana Brlić – Mažuranić: Priče iz davnine Đani Rodari: <i>Putovanje</i> <i>Plave Strijele</i> Mato Lovrak: Vlak u snijegu Ismet Bekrić: <i>Jesen u gradu</i></p>	<p>Doživljaj književnog djela u cjelini i sposobnost izražavanja dojma Formiranje i usvajanje osnovnih pojmova iz teorije književnosti Zapažanje i formulacija teme književnog djela (o čemu tekst govori), razumije vanje riječi/pojmova: f a b u l a , k o m p o z i c i j a Uočavanje i karakterizacija likova u djelu: zaključivanje o osjećanjima likova na osnovu dijaloga i njihovih postupaka Uočavanje karakterističnih dijelova teksta, rečenica, riječi kojima su direktno izraženi osnovna misao, piščevi stavovi i stavovi lica Izbor karakterističnih mjesta u tekstu: opis lika, pejzaža, dijalog, mjesto i vrijeme radnje, pojačavanje dinamičnosti, humor Razlikovanje govora pisca i govora lica Zapažanje logičkih cjelina u kompoziciji teksta Lirska pjesma Osnovna osjećanja u pjesmi Stilski sredstva: poređenje, epitet Pjesnička slika - vizuelni i akustički (slušni) elementi u pjesničkoj slici, pjesnička slika izražena bojom i zvukom, zapažanje ritma i rime, izražavanje dojma Izgradivanje književno-estetskog senzibiliteta Razvijanje sposobnosti učenja napamet i mogućnosti izražajnog recitovanja Samostalnost u čitanju, razumije vanje Razvijanje certa kreativnosti posredstvom aktivnosti koje podrazumijeva domaća lektira</p>	<p>Samostalno čitanje, razumije vanje pročitanog i mogućnost reprodukcije Uočavanje likova u književnom tekstu i mogućnost uočavanja njihovih glavnih osobina Mogućnost zaključivanja (o porukama zaključuje uz nastaniku pomoć i posredovanje) Uočavanje logičkih cjelina u književnom djelu Mogućnost prepoznavanja karakterističnih mjesta u tekstu Mogućnost uočavanja uzroka i posljedica u ponašanju likova u književnom djelu Mogućnost adekvatnog odgovora na doživljaj pjesme riječima, likovnim izrazom Prepoznavanje pjesničkih slika Mogućnost memoriranja i recitiranja Mogućnost samostalnog čitanja i razumijevanja toka događaja, uočavanje likova, mogućnost reprodukcije</p>	<p>Potpuna samostalnost u čitanju, razumijevanju i reprodukciji sadržaja Poznavanje i razlikovanje pojmova: tema književnog djela, fabula i kompozicija Uočavanje logičkih cjelina u tekstu i formuliranje podnaslova Uočavanje likova u književnom djelu, karakterizacija, formuliranje poruke Mogućnost uočavanja opisa, dijaloga, mjesta i vremena radnje, dijelova teksta koji predstavljaju posebnu dinamičnost u razvoju događaja Potpuna samostalnost u analizi književnog teksta, mogućnost reprodukcije svih važnih elemenata Prepoznavanje osnovnog osjećanja u pjesmi Mogućnost uočavanja stilskih sredstava Uočavanje ritma i rime Razlikovanje pojmova iz teorije književnosti koji su programska obaveza Sposobnost samostalnog čitanja, izražavanja doživljaja u usmenoj i pisanoj formi Mogućnost prepričavanja teksta i prilagođavanja posebnim zahtjevima (očekivanim slijedom, uz sažimanje)</p>	<p>Potpuna samostalnost u služenju tekstem kao izvorom informacija, doživljaja i vrijednosti Mogućnost kritičkog promišljanja o knjizi, likovima i njihovim postupcima Razumijevanje pojmova iz teorije književnosti koji su programska obaveza Stvaralačka upotreba sadržaja pročitanih književnih tekstova u vlastitim pismenim radovima Bogat rječnik koji je u funkciji komunikacije i kvaliteta usmenih i pismenih vježbi Mogućnost uporedbe književnih tekstova s obzirom na tematiku, ljepotu kazivanja, jezičke aspekte Upoređivanje vrijednosti, poruka pojedinih književnih djela Razvijen senzibilitet za doživljaj i izražavanje doživljaja na način koji ima elemente originalnosti (izbor riječi, dojmovi) Razvijen senzibilitet za poetsku riječ Doživljavanje snage poetske riječi Vještina u izboru i upotrebi riječi u govoru i pisanju Pokušaji pisanja poezije Mogućnog živog izražajnog govorenja stihova Potpuna samostalnost u čitanju Bogatstvo rječnika i Izgraden kriterij za izbor knjige Mogućnost osobenog govora o pročitanom djelu Prepoznavanje dijelova karakterističnih po naraciji, opis</p>

RJEČNIK, GRAMATIKA, PRAVOGOVOR I PRAVOPIS

PROGRAMSKI ZAHTEVI	ODGOJNO- OBRAZOVNI CILJEVI	OČEKIVANA POSTIGNUĆA		
		MINIMALNA	DOVOLJNA	VISO KA
<p>Zavčajni govor i knjiže vni jezik</p> <p>Riječi iz mog zavičaja</p> <p>Azbuka</p> <p>Vrste riječi:</p> <p>Imenice : za je dnič ke, vlastite, zbirne, gradivne, stvarne i nestvarne</p> <p>Zamjenice: lične, prisvojne, pokazne</p> <p>Pridjevi (opisni, prisvojni, gradivni), poređenje, komparacija</p> <p>pridjeva</p> <p>Brojevi (glavni i redni)</p> <p>Rečenica:</p> <p>Atribut i apozicija, objekt u rečenici</p> <p>Pravogovor i pravopis:</p> <p>Veliko slovo u jednočlanim i višičlanim imenima</p> <p>gradova, naselja, zemalja</p> <p>Pisanje prisvojnih pridjeva:</p> <p>-na, -ov, - ev, -in</p> <p>-na, -ski, -čki, -čki</p> <p>Pisanje brojeva slovima (glavni i redni)</p> <p>Upravni i neupravni govor</p> <p>Upotreba interpunkcijskih znakova u rečenici: zareza, crte, tačke, dvotačke, upitnika, usključnika, navodnika</p>	<p>Doživljaj ljepote vlastitog, organski utemeljenog govora ali i razumije vanje značaja upotrebe normativno i stilski uređenog jezika</p> <p>Usvajanje znanja o pravilima, jedinicama jezičkog sistema principima i zakonitostima njihovog ustrojstva</p> <p>Razvijanje logičkog mišljenja i zaključivanja (sposobnosti analize, sinteze, upoređivanja, apstrakcije i generalizacije)</p>	<p>Poznavanje azbuke i abecede</p> <p>Razlikovanje promjenljivih vrsta riječi i mogućnost prepoznavanja potrebnih primjera u tekstu</p> <p>Mogućnost služenja smislenim rečenicama</p> <p>Prepoznavanje proste ne proširene i proširene rečenice</p> <p>Mogućnost uočavanja subjekta i predikata u rečenicama, atributa, apozicije i objekta</p> <p>Pravilna upotreba interpunkcijskih znakova</p>	<p>Mogućnost tačne gramatičke analize teksta na nivou usvojenih znanja od I do V razreda</p> <p>Mogućnost navođenja novih primjera</p> <p>Korektno služenje pravilima o upotrebi interpunkcijskih znakova</p>	<p>Dobro poznavanje sadržaja gramatike i pravopisa koji su programska obaveza od I do V razreda</p> <p>Mogućnost sa mostalne analize rečenice i teksta u skladu s postavljenim zahtjevima</p> <p>Vješta upotreba znanja o rečenici u samostalnim pismenim radovima</p> <p>Primjena naučenih pravila na nivou automatizacije</p>

KULTURA IZRAŽAVANJA

PROGRAMSKI ZAHTEVI	ODGOJNO- OBRAZOVNI CILJEVI	OČEKIVANA POSTIGNUĆA		
		MINIMALNA	DOVOLJNA	VISO KA
<p>Naracija</p> <p>Prepričavanje bez obaveznog sastavljanja plana</p> <p>Prepričavanje s usmjerenjem na sažimanje teksta</p> <p>Pričanje na osnovu datih tematskih riječi</p> <p>Pričanje događaja i doživljaja</p> <p>Deskripcija</p> <p>Opis pojave, zbivanja u prirodi</p> <p>Opis pejzaža</p>	<p>Osposobljavanje za reprodukciju teksta bez formuliranja naslova cjelinama sadržaja, poštujući hronologiju u izražavanju i normu standardnog jezika</p> <p>Razvijanje sposobnosti uočavanja uporišnih mjesta, sažimanje sadržaja i izražavanje punim rečenicama</p> <p>Pojačavanje mogućnosti samostalnog izražavanja rečenicama koje su jasne i gramatički pravilno strukturirane</p> <p>Osposobljavanje za živo, jasno, ubjedljivo govorenje i pisanje</p> <p>Razvijanje sposobnosti organizacije usmenog i pisanog izražavanja i procjene efekata, rezultata vlastitog rada</p>	<p>Mogućnost prepričavanja koje će osigurati razumije vanje svih važnih elemenata u sadržaju</p> <p>Sposobnost sastavljanja priče na osnovu poticajnih riječi: uz svaku tematsku riječ da kaže smislenu rečenicu, a da rečenice čine cjelovitu priču</p> <p>Mogućnost pričanja događaja i ličnog doživljaja sa bitnim elementima sadržaja i naglašenom emotivnom notom</p> <p>Izražavanje viđenog riječima koje su primjere ne tematski, situaciji</p>	<p>Snažnije u svim oblicima izražavanja</p> <p>Prepričavanje sadržaja bez sastavljanja plana</p> <p>Sastavljanje priče po datim riječima, a da priča ima sve važne elemente</p> <p>Rečenice su jasne i tematski se oslanjaju na sadržaj, odnosno date riječi kao uporišne, poticajne tačke</p> <p>Mogućnost govorenja o događajima i doživljajima</p> <p>Mogućnost prepričavanja teksta potpunim jasnim i gramatički pravilno oblikovanim rečenicama</p>	<p>Sposobnost služenja svim oblicima izražavanja i mogućnost unošenja elemenata originalnosti</p> <p>Mogućnost proširivanja i sažimanja teksta unošenjem novih ideja</p> <p>Osobni izbor jezičkih i stilskih sredstava</p> <p>Iskazivanje smisla za upotrebu epiteta, uvođenje dijaloga, unošenje elemenata humora</p> <p>Postojanje kriterija za procjenu kvaliteta usmenog i pisanog izražavanja (ovo je dobro urađeno, a ovo mogu uraditi bolje)</p>

MEDIJSKA KULTURA

PROGRAMSKI ZAHTEJEVI	ODGOJNO-OBRAZOVNI CILJEVI	OČEKIVANA POSTIGNUĆA		
		MINIMALNA	DOVOLJNA	VISOKA
<p>Izražajna sredstva djela ekrana (kadar, montaža, muzika), dijalog u filmu i pozorišnoj/kazališnoj predstavi Film - književno djelo - pozorište (poređenje izražajnih mogućnosti)</p>	<p>Razumijevanje djela ekrana /filma i televizije/ Povezivanje kadrova po sjećanju (sposobnost identifikacije mjesta i vremena, likova, objekata, radnji, povezanost radnji, odnosa i sukoba među likovima) Razumijevanje redoslijeda kauzaliteta događaja, odnosa među akterima radnje Razumijevanje poruka Razvijanje sposobnosti prepoznavanja vlastitih potreba i stavova posredstvom identifikacije s ličnostima na ekranu Odgovaj za gledanje djela ekrana s ciljem uočavanja važnih pojedinosti, mogućnosti izbora, osmišljavanje i mogućnost klasifikacije sadržaja Razumijevanje složenosti filmskog djela i izražajnih mogućnosti filma, gledanje djela ekrana kao vježba u umijeću posmatranja i obogaćivanja vizuelnog pamćenja, mašte, mišljenja, bogaćenja asocijacija Razvijanje senzibiliteta za prepoznavanje i doživljavanje snage riječi i slike, govora, zvuka i tišine</p>	<p>Razlikovanje sredstava izražavanja Mogućnost koncentracije pažnje na sadržaj u kontinuitetu Mogućnost memoriranja i reprodukcije videonog posjećanju Sposobnost razlikovanja prihvatljivog i neprihvatljivog ponašanja likova u djelima ekrana s stanovišta vrijednosnih principa</p>	<p>Razlikovanje sredstava izražavanja filma, radija, televizije, pozorišta/kazališta, književnosti Sposobnost percepcije i recepcije djela filmske umjetnosti pozorišta/kazališta Mogućnost samostalne reprodukcije posjećanju i ocjene stanovišta vrijednosnog sistema Prepoznavanje izražajnih sredstava filma, televizije, pozorišta/kazališta</p>	<p>Razvijena sposobnost analize umjetničkih djela, filma, književnosti, pozorišne umjetnosti u obimu koji je predviđen programom Razvijen senzibilitet za poređenje djela ekrana i mogućnost kritičkog pristupa analizi Posjedovanje bogatstva ideja o mogućem sadržaju novih filmova Naglašen interes prema umjetnosti</p>

Engleski jezik

(3 časa sedmično – 105 časova godišnje)

CILJEVI I REZULTATI ODGOJNO - OBRAZOVNOG RADA	
<p style="text-align: center;">Ciljevi nastave engleskog jezika</p> <p>Nastaviti na naglašavanju ciljeva promoviranih u prvoj i drugoj godini učenja:</p> <ul style="list-style-type: none"> • učenje jezika, a ne o jeziku • dalje nje govati razvijanje pozitivnog, razigranog stava prema učenju jezika • poticati motiviranje odgovornog i aktivnog stava • poticati radoznalost i kreativnost • dalje nje govati razumijevanje i logičko pamćenje • poticati temeljitost, preciznost i preciznost u učenju jezika • nje govati samostalnost u govoru i vlastitoj produkciji naučenog, primjereno uzrastu • kroz igru, pjesmu i ples učiniti da učenje engleskog jezika bude zabava i zadovoljstvo • postupni i odmjereni prijelaz ka čitanju i pisanju jednostavnih riječi i rečenica. 	<p style="text-align: center;">Očekivani rezultati / ishodi učenja</p> <p style="text-align: center;">Djeca će:</p> <ul style="list-style-type: none"> • razviti želju i ljubavi prema učenju engleskog jezika • razumjeti primjerene sadržaje na engleskom jeziku • prihvatiti logički pristup upotrebi naučenog • izražavati slobodu i samostalnost u govoru i direktnom reagiranju • znati čitati riječi i poje dinač no povezano sa konkretnim pojmovima • znati čitati jednostavne rečenice • znati prepisivati, davati kratke pismene odgovore, popunjavati slova i riječi • razviti samopouzdanje u izražavanju primjereno uzrastu • prepoznati zadovoljstvo i korist pri proširivanju znanja stranog jezika

Nastavni program za peti razred, treća godina učenja engleskog jezika

Nivo	Teme	Funkcije i vještine	Aktivnosti	Gramatika	Vokabular
5. razred Prvi stepen elementarnog znanja	<p>Porodica</p> <p>Škola</p> <p>Moje okruženje</p> <p>Svakodnevi život</p> <p>Slobodno vrijeme</p> <p>Životinje</p> <p>Zemlje, narodi</p>	<p>Djeca će znati:</p> <ul style="list-style-type: none"> • upućivati odgovarajuće pozdrave i odgovarati na njih • vršiti upoznavanje • obraćati se ljudima • identificirati ljude i predmete • locirati ljude i predmete • opisivati ljude i predmete, neka raspoloženja i stanja, trenutnu aktivnost • postavljati poznata pitanja i odgovarati na njih • tražiti i nuditi pomoć (Can you help me? Can I help you?) • tražiti i davati informacije • slušati očekujući da čuju određenu informaciju • izraziti na vrlo jednostavan način: <ul style="list-style-type: none"> – sla g anje i nes la g anje – znanje i neznanje – sposobnost i dopuštanje (can, may) – ponudu (pismenu ili usmenu) koristeći najosnovniji vokabular – sljedeće emocije: sla g anje, nes la g anje, 	<p>RECEPCIJA</p> <p>a) SLUŠANJE I REAGIRANJE: Djeca će slušati izgovoreni tekst i reagirati:</p> <p>1) Neverbalno: pokazivanje m/doticanjem predmeta ili dijela tijela koji se spominje, izvršavanjem uputa i naredenja, zaokruživanjem tačnog odgovora/opcije, ispunjavanjem tabele označavajući na odgovarajući način potvrdne ili tačne odgovore, odnosno negativne ili netačne odgovore, povezivanjem određenih ilustracija sa odgovarajućim tekstom, označavanjem tačnih/netačnih (T/F) tvrdnji itd.</p> <p>2) Verbalno: ponavljanjem riječi, izraza ili čitavih rečenica koje je izgovorio nastavnik ili koje su čuli sa kasetofona, davanjem kratkih odgovora na pitanja koja je postavio nastavnik ili koja su čuli sa kasetofona, popunjavanjem tabele, bilješki ili rečenica itd.</p> <p>b) ČITANJE I REAGIRANJE Djeca će čitati kratke tekstove, u sebi ili na glas, i reagirati</p> <p>1) Neverbalno: traženjem određenih informacija, izvršavanjem uputa i naredenja, povezivanjem određenih ilustracija sa odgovarajućim tekstom, povezivanje na brojanih riječi sa odgovarajućim brojevima ili simbolima, označavanjem tačnih/netačnih (T/F) tvrdnji itd.</p> <p>2) Verbalno: postavljanjem pitanja i davanjem odgovora, biranjem tačnog odgovora, ispunjavanjem tabele i križaljki, dovršavanje rečenica, popunjavanje praznina zadatim riječima, povezivanje</p>	<p>Djeca će ponavljati ili učiti:</p> <p>Imenice: brojeve, nebrojive pravilnu/nepravilnu množinu</p> <p>Zamjenice: Lične, subjekatski i objekatski padež Pokazne, this, that, these, those Upitne, who, which, what, whose Prisvojne Neodređene, somebody, anybody, nobody</p> <p>Pridjevi:</p> <p>Determinatori Članovi, a/an, the, nulti Prisvojni pridjevi, Pokazni pridjevi, this (girl), that (boy), these (girls), those (boys) Pridjevi za neodređenu količinu i broj, e.g. some, any, much, many, all</p> <p>Upitni pridjevi, what, which, whose Opisni pridjevi, najčešći, u okviru datih tema</p> <p>Brojevi: 1-100</p> <p>Glagoli: Present Simple (potvrđna, negativna, upitna forma) Present Continuous (potvrđna, negativna, upitna forma) Glagoli be, have/have got (potvrđna, negativna, upitna forma)</p>	<p>Djeca će ponavljati i učiti samo osnovni vokabular koji se odnosi na date teme, kao npr.</p> <p>Članovi uže i neki članovi šire porodice, npr. mother, grandfather, uncle, aunt, grandson</p> <p>Škola, npr. school premises, school subjects, furniture, pupils' things, extra-curriculum activities, some musical instruments, itd.</p> <p>Okruženje, seasons of the year, weather (npr. rainy, sunny) in the garden, (npr. vegetable / flower garden), some gardening tools (npr. spade, rake, watering can), in the country (npr. camping, tent, lunch box, fire)</p> <p>Svakodnevi život, rutinske aktivnosti, shopping (npr. at the supermarket, buying some vegetables and fruits) going out (npr. library, swimming pool), my clothes, visiting relatives, friends, itd.</p> <p>Slobodno vrijeme, at the park (npr. slide, jungle gym, swing, jump rope), snow, snowball, snowman, outings</p> <p>Životinje, domestic, wild animals, pets</p>

		<p>dopadanje, nedopadanje, zadovoljstvo, zanimanje i oduševljenje za nešto, iznenađenje, razočarenje, zahvalnost</p> <p>– ideju posjedovanja (have, have got, John's book, his house etc.)</p> <ul style="list-style-type: none"> • izviniti se i prihvatiti izvinjenje • sugerirati neku akciju (Let's ...) • prihvatiti i odbiti ponudu ili molbu • govoriti na jednostavan način o svakodnevnim aktivnostima i radnjama 	<p>riječi u stupcima A i B, sklapanjem ispretrzanog teksta u smislenu cjelinu itd.</p> <p>PRODUKCIJA</p> <p>a) GOVOR</p> <p>Djeca će:</p> <ul style="list-style-type: none"> • učestvovati u razgovoru sa drugom djecom ili nastavnikom • davati upute i naređenja • igrati uloge • recitirati, pjevati i igrati jezične igre itd. <p>b) PISANJE</p> <p>Djeca će:</p> <ul style="list-style-type: none"> • prepisivati kratke tekstove • pisati po diktatu • ispunjavati tabele/križaljke • ubacivati/podvlačiti/redati riječi u smislene rečenice • pisati rečenice koristeći tačnu formu glagola u za gradi • dovršavati rečenice • pisati kratke sastave na poznate teme itd. 	<p>Modalni glagoli can, may (potvrдна, negativna, upitna forma) Imperativ, sva lica jednine i množine</p> <p>Prilozi (najčešći)</p> <ul style="list-style-type: none"> - Mjesto - Smjer, npr. left, right, east, west - Vrijeme, - Način, npr. slowly, quickly <p>Prijedlozi:</p> <ul style="list-style-type: none"> • Mjesto, npr. in, on, under, behind, in front of • Vrijeme, npr. in, on, at <p>Rečenica:</p> <ul style="list-style-type: none"> • Osnovni red riječi u potvrdnoj, negativnoj, upitnoj i zapovjednoj rečenici • There is a/There are some...Is there a...? Are there any...? 	<p>(osnovni vokabular)</p> <p>Zemlje i oblasti, peoples, their culture (osnovni vokabular)</p> <p>Osim što će stalno proširivati vokabular, djeca će ponavljati ili učiti koristiti:</p> <p>Skraćenice, najčešće, npr. a.m., p.m., UK, USA, skraćenice za dane u sedmic i mjesec</p> <p>Afikse u vezi sa datim temama i gramatikom, npr. -s, -ing</p> <p>Antonime u vezi sa datim temama, npr. fast – slow, up – down, hot – cold</p> <p>Složenice u vezi sa datim temama, npr. football, basketball, swimming-pool, pen-friend</p> <p>Kolokacije u vezi sa datim temama, npr. outdoor sports, to do homework, make a phone call</p>
--	--	--	--	---	---

INTERDISCIPLINARNI SADRŽAJI

Djeca će također učiti jezik i proširivati svoj vokabular oslanjajući se na znanje koje su stekli učenjem nekih drugih školskih predmeta, npr.:

- kroz crtanje, slikanje, oblikovanje, itd. (Likovna kultura),
- kroz sportove i igre (Tjelesni i zdravstveni odgoj),
- slušanjem i pjevanjem omiljene vrste muzike (Muzička kultura).

INTERKULTURALNE VJEŠTINE:

Djeca će :

- upoznavati kulturu svoje zemlje i učiti da je bolje poštiju i cijene,
- upoznavati neke osnovne razlike između njihove kulture i kulture naroda sa engleskog govornog područja (npr. razlike u upotrebi nekih pozdrava u engleskom i u maternjem jeziku djeteta: Dobar dan i Good morning/afternoon ili Dobar dan i Good day),
- učiti komunicirati i ponašati se u svakodnevnim situacijama na način koji je prirodan za kulturu zemlje čiji jezik uče. Ovo može podrazumijevati:
  - govor tijelom, koji se razlikuje od kulture do kulture, kao što je počinjanje nabiranja od malog prsta, pokret glavom kad se želi reći da/ne, itd.,
  - uzvike (npr. Oops! kada neko padne, ispusti nešto ili pogriješi ili Ouch! kojim se izražava iznenadna bol) i sl.

UČENJE KAKO TREBA UČITI:

Djeca će učiti da:

- razvijaju pozitivan stav prema učenju jezika,
- budu odgovorna i aktivna u situacijama kada se uči jezik,
- koriste ključne metode iz prakse pri radu u parovima ili malim grupama, ocjenjuju svoje aktivnosti i aktivnosti svojih kolega.

PROGRAMSKI SADRŽAJI

- Teme (tematska područja vezana za svakodnevni život, aktivnosti i interesovanja djeteta ovog uzrasta);
- Funkcije i vještine (usmena i pismena kompetencija primjerena datom nivou učenja);
- Aktivnosti (kojima se realiziraju vještine);

- Gramatika (gramatička područja za dati nivo);
- Vokabular (koji odgovara datim temama, predviđenim funkcijama i vještinama).

DIDAKTIČKO-METODIČKE NAPOMENE

U prvim godinama učenja usmjeriti pažnju na razumijevanje, ponavljanje i na usmenu komunikaciju sa zabavnim aktivnostima, koje imaju za cilj da pobude, razviju i podržavaju zainteresiranost za učenje jezika.

Nastavnik treba da:

- pažljivo planira svaki čas, cilj i način rada,
  - priprema materijal i opremu, zadatke za djecu pojedinačno, za grupe i cijeli razred,
  - piše pismenu pripremu za svaki čas,
  - stvori pozitivnu i zabavnu atmosferu za učenje,
  - razvija od početka radne navike,
  - razvija komunikacijske sposobnosti,
  - razvije vlastiti sistem praćenja i provjeravanja napredovanja svakog djeteta,
  - osposobi djecu da samostalno rade tokom časa i kod kuće,
  - njeguje poštivanje drugog u toku zajedničkog rada i natjecanja,
  - slobodno oblikuje svoje časove, proširuje materijal prema datoj situaciji, saraduje sa kolegama i stručnim savjetnikom,
  - se drži principa jednostavnosti, primjerenosti i postupnosti, idući od jednostavnih ka složenijim jezičkim ciljevima,
  - procijeni kojim fondom riječi trebaju ovladati djeca u datoj grupi i datim uvjetima,
  - primjenjuje direktni, frontalni, grupni i individualni pristup,
  - praktikuje prvo usvajanje pravilnog izgovora auditivnim putem, a potom usmenu upotrebu bilo izolovano ili u govornoj interakciji,
  - ne prihvata kruto uputstva data u programu, udžbenicima i priručnicima, nego da kreativno i fleksibilno kreira svoj rad u okvirima zacrtanog, ali primjereno uvjetima u kojima radi.
- **Praćenje i vrednovanje** treba da je konstantno i provedeno veoma pažljivo i nenametljivo. Ono treba da je u funkciji motivacije djece na daljnji rad i razvijanje naklonosti i ambicije za učenje jezika. Nastavnik isto vrijeme procjenjuje realizaciju zadanih ciljeva i vlastiti učinak.
  - **Preporuke**
Za organizaciju i realizaciju nastave engleskog jezika u trećoj godini učenja i dalje je naglašena potreba za fleksibilnošću, kako u nastavnim aktivnostima tako u rasporedu i trajanju časova. I dalje je moguće i poželjno paralelno izvođenje nastave engleskog jezika sa nastavom drugih predmeta. Trajanje časa ne postavlja kruto, prilagoditi ga raspoloženju i trenutnim potrebama djece. Koristiti igru i pjesmu kao osvježanje i učenje jezika provoditi u razigranom, vedrom i privlačnom okruženju. Koristiti mogućnosti izlaska iz učionice radi neposrednosti i očiglednosti u nastavi.
  - **Nastavne metode i oblici rada**
Koristiti što raznovrsnije nastavne metode i oblike rada. Primjenjivati frontalni i individualni pristup, kao i rad u manjim i većim grupama i rad u parovima. *Role playing, drama-playing*, igranje po ulogama, pjevanje horsko i pojedinačno, pantomima, pogađanje, maskiranje, *pretending*, igre riječima, rješavanje jezičke zagonetke i križaljke, igre pogađanja su neki oblici koji su se pokazali efikasnim i koje treba primjenjivati.

Napomena nastavnicima:

Uvijek imati dovoljno tolerancije i fleksibilnosti prema djeci u samostalnom sastavljanju i izgovoru rečenica.

Francuski jezik

(3 časa sedmično – 105 časova godišnje)

CILJEVI I REZULTATI ODGOJNO-OBRAZOVNOG RADA

U nastavi francuskog jezika u petom razredu osnovne škole djeca treba da prošire programske sadržaje iz IV razreda i teže dostizanju nivoa **A1.2** Evropskog okvira za strane jezike.

Jezičke vještine	Očekivani rezultati / ishodi učenja
Slušanje i razumijevanje	<ul style="list-style-type: none"> – dijete prepoznaje glasove, naglasak, ritam i intonaciju u jeziku koji uči – razumije jednostavna uputstva, pitanja, izjave, upozorenja, kratka objašnjenja nastavnika i pravilno reagira na iste – razumije kratke dijaloge na poznatu temu
Čitanje i razumijevanje	<ul style="list-style-type: none"> – prepoznaje slova, napisane riječi i kratke rečenice – čita naglas poznate riječi i rečenice – čita i razumije kratki tekst u kojem su mu poznate sve riječi
Govor	<ul style="list-style-type: none"> – pravilno artikulira glasove, naglašava riječi, poštuje ritam i intonaciju rečenice – postavlja i odgovara na jednostavna pitanja – aktivno učestvuje u razgovoru po modelu – može dati jednostavne informacije o sebi, svojoj porodici i prijateljima, školi itd. – opisuje u nekoliko rečenica poznatu situaciju
Pisanje	<ul style="list-style-type: none"> – prepisuje, dopunjava i samostalno piše riječi i kraće rečenice – zapisuje poznate riječi ili kraće rečenice po modelu – piše kratke rečenice ili sastave o sebi i svom okruženju
Znanje o jeziku	<ul style="list-style-type: none"> – Na ovom nivou učenja dijete još uvijek ne stječe znanje o jeziku, nego prepoznaje i pravilno upotrebljava osnovne jezičke elemente

Nivo	Teme	Funkcije i sposobnosti	Aktivnosti	Gramatika	Vokabular
5. razred 3. godina učenja francuskog jezika Razvijanje početnog znanja	<ul style="list-style-type: none"> - Svakodnevni život (porodica i život u porodici) - Škola i učionica - Dani u sedmici - Godišnja doba i mjeseci - Atmosfersko vrijeme - Je lo i piće - Slobodno vrijeme - Proslave (rodendana, Nove godine, blagdana) - Domaće životinje - Dije lovi tijela 	Djeca će znati: pozdravljati i odgovarati na pozdrave obraćati se ljudima, upoznavati se identificirati i locirati ljude i predmete opisivati ljude i predmete, neka raspoloženja i stanja i aktivnosti postavljati poznata pitanja i odgovarati na njih tražiti i nuditi pomoć tražiti i davati informacije na jednostavan način izraziti slaganje i neslaganje, dopuštanje, dopadanje, nedopadanje, zadovoljstvo	RECEPCIJA a) SLUŠANJE I REAGIRANJE Djeca će slušati izgovoreni tekst i reagirati: 1) Neverbalno: pokazivanjem / doticanjem predmeta ili dijela tijela koji se spominje, izvršavanjem uputa i naređenja, zaokruživanjem tačnog odgovora, odnosno tačnih i netačnih tvrdnji (V i F), povezivanjem određeni h ilustracija sa odgovarajućim tekstom, itd. 2) Verbalno: pona vljanjem riječi, izraza ili čitavi h rečenica koje je izgovorio nastavnik ili koje su čuli sa audio ili vide o zapisa, davanjem kraćih odgovora na pitanja koja je postavio nastavnik ili koja su čula sa audio ili video zapisa, popunjavanjem i čitanjem tabela, bilješki ili rečenica, itd. b) ČITANJE I REAGIRANJE Djeca će čitati kratke tekstove, u sebi ili na glas, i reagirati: 1) Neverbalno: izvršavanjem uputa i naređenja, pove zivanjem određeni h ilustracija sa odgovarajućim tekstom, pove zivanjem na brojani h riječi sa odgovarajućim brojevima ili simbolima, označavanjem tačnih / ne tačnih tvrdnji (V i F), itd.	Djeca će koristiti (ali neće učiti o tome): <u>Imenice</u> sa članom u jedini i množini (le livre, la classe, l'école, les livres...) <u>Zamjenice:</u> Lične, subjekatski i objekatski padež Pridjevi: Prisvojni (mon ami, ma mère, mes parents) Pokazni (ce garçon, cette femme, ces livres) Upitni (Quelle heure est-il?) <u>Opisni pridjevi</u> (u okviru datih tema) <u>Brojevi:</u> 1 – 100 (desetice) <u>Glagoli:</u> prezent (le présent), imperativ (l'imperatif) Pomoćni glagoli avoir i être (potvrдна, upitna i negativna forma) Prilozi: za mjesto, vrijeme, količinu (ici, aujourd'hui, beaucoup) <u>Prije dlozi:</u> à, dans, de ... (à l'école, dans la classe, le livre de mon ami) <u>Rečenica:</u> Osnovni red riječi u potvrdnoj, negativnoj, upitnoj rečenici	<ul style="list-style-type: none"> - <u>Svakodnevni život</u> (faire des courses, aller au marché, aller au supermarché et acheter du pain, des fruits, du lait..., aller à la bibliothèque, au match de foot, visiter des amis) - Članovi uže i neki <u>članovi šire</u> <u>porodice</u> (maman, soeur, grandpère, oncle, petit-fils) - <u>Škola</u> (la classe, l'école, l'instituteur, les matières, l'emploi du temps, la fourniture scolaire) - <u>Godišnja doba</u> (le printemps, l'été, l'automne, l'hiver) - <u>Dani u sedmici</u> (lundi, mardi...) - <u>Mjesec i u godini</u> (janvier, février...) - <u>Atmosfersko vrijeme</u> (Il fait beau, Il fait gris, Il pleut) - Poziv na proslavu rodendana - Pisanje kratke čestitke (Joyeux anniversaire à..., Joyeux Noël, Bonne Année) - Je lo i piće (le petit déjeuner, le dîner, la soupe, l'omelette, la salade, le jus de fruits, le pain...) - <u>Domaće životinje</u> (le chat, le chien, le cheval, la vache) - <u>Dije lovi tijela</u> (la tête, le bras, le pied, la main)

DIDAKTIČKO – METODIČKE NAPOMENE

Zadaci nastave francuskog jezika u petom razredu su prije svega usmjereni na poticanje interesa za učenje stranih jezika, na usvajanje elementarnih jezičkih sredstava i usvajanje strategija učenja stranog jezika. Djeca se osposobljavaju za usmenu komunikaciju u jednostavnim svakodnevnim situacijama, usvajaju ograničen fond riječi i izraza, pri čemu je prvenstveno nastavnik onaj kojeg imitiraju i za kojim ponavljaju. U ovom uzrastu djeca rado i lako uče prikazujući scenski ono što su usvojila, tako da će dramatizacija kratkih dijaloga biti često zastupljen oblik nastavne aktivnosti kada je u pitanju razvoj vještine govora.

Nakon usmenog usvajanja postepeno se prelazi na čitanje (prepoznavanje već naučenih riječi) horsko i pojedinačno, te pisanje (prvo preslikavanje, a potom prepisivanje riječi i kratkih rečenica do usvajanja pravilnog pisanja). Teme koje se obrađuju u prve tri godine učenja stranog jezika vezane su za svakodnevni život i interese djece ovog uzrasta, kao i njihovih vršnjaka u zemljama frankofonskog govornog područja. Budući da se određene teme iz razreda u razred ponavljaju, omogućeno je kontinuirano ponavljanje, uvježbavanje i proširivanje leksičkog fonda. Djeca u nastavi francuskog jezika imaju priliku upoznati kulturu zemlje čiji jezik uče, način života njenih stanovnika, kao i da prepoznaju sličnosti i razlike. Na taj način kod djece se razvija duh tolerancije. Djeci se također pruža mogućnost susreta sa govornicima francuskog jezičkog područja i uspostavljanje prvih kontakata razmjenom kratkih pisama ili elektronske pošte. Djeca usvajaju i nove tehnike učenja stranog jezika kao što su prepoznavanje značenja jezičkih izraza, korištenja rječnika i leksikona prilagođenih njihovom uzrastu i praćenja vlastitog napretka u učenju stranog jezika uz primjenu jezičkog portofolija.

Praćenje i vrednovanje

U petom razredu osnovne škole iskazuju se brožčane ocjene za postignute rezultate u nastavi. Ocjena iz stranog jezika treba da bude odraz cjelokupnog djetetovog odnosa prema školskim obavezama, njegovog aktivnog učešća u nastavnom procesu i pokazanih rezultata koje nastavnik kontinuirano prati i ocjenjuje.

INTERDISCIPLINARNI SADRŽAJ	INTERKULTURALNE VJEŠTINE	UČENJE KAKO TREBA UČITI
<p>Djeca će učiti francuski jezik i proširivati svoj vokabular oslanjajući se na znanje koje su stekli učenjem nekih drugih školskih predmeta npr.</p> <ul style="list-style-type: none"> - maternji jezik (svijet bajki i imaginacije, elementi dramatizacije – ne verbalno u funkciji teatarskog izražavanja) - Likovna kultura (crtanje, slikanje, oblikovanje) - Tjelesna i zdravstvena kultura (ples, sportske aktivnosti, igre) - Muzička kultura (slušanje i pjevanje omiljene vrste muzike, upoznavanje sa najpoznatijim francuskim izvođačima, muzički instrumenti) - Priroda (dijelovi ljudskog tijela, značaj ishrane za zdravlje, namirnice...) - Matematika (brojevi) - Kultura življenja 	<p>Djeca će se:</p> <ul style="list-style-type: none"> - upoznati sa kulturom svoje zemlje i učiti da je bolje poštovati cijene - upoznavati sa kulturom naroda francuskog govornog područja i sa nekim osnovnim razlikama između njihove i francuske kulture - učiti da komuniciraju i da se ponašaju u svakodnevnim situacijama na način koji je prirodan za kulturu zemlje čiji jezik uče (et bien, tiens, oh là là, itd.) 	<p>Djeca će učiti da:</p> <ul style="list-style-type: none"> - razvijaju pozitivan stav prema učenju jezika - budu odgovorna i aktivna u situacijama kada se uči jezik - koriste ključne metode iz prakse pri radu u parovima ili malim grupama - ocjenjuju svoje aktivnosti i aktivnosti drugova iz razreda

Njemački jezik

(3 časa sedmično – 105 časova godišnje)

CILJEVI I REZULTATI ODGOJNO-OBRAZOVNOG RADA

U nastavi njemačkog jezika u petom razredu o osnovne škole treba težiti dostizanju ni vo a A1.2 Evropskog okvira za strane jezike.	
Jezičke vještine	Očekivani rezultati/isходи učenja
Slušanje i razumijevanje	<ul style="list-style-type: none"> dijete može razumjeti ograničen broj riječi, običnih fraza i rečenica, pitanja i uputstva lične prirode ili vezana za neposrednu situaciju i na njih jezički ili nejezički reagirati potrebna mu je znatna pomoć da bi razumio: usporavanje brzine govora, ponavljanje, pokazivanje ili prijevod
Čitanje i razumijevanje	<ul style="list-style-type: none"> čita na glas poznate riječi i rečenice zna pronaći određenu informaciju u jednostavnom tekstu ako je dozvoljeno ponovljeno čitanje
Govor	<ul style="list-style-type: none"> pravilno artikulira glasove, naglašava riječi, poštuje ritam i intonaciju rečenice reproducira napamet naučene stihove i pjesmice zna postavljati pitanja i davati odgovore u toku dijaloga o osnovnim temama učestvuje u razgovoru po modelu daje jednostavne informacije o sebi, porodici i prijateljima opisuje u nekoliko rečenica poznatu situaciju pravi pauze, oklijeva, pravi greške i kod najjednostavnije usmene produkcije
Pisanje	<ul style="list-style-type: none"> prepisuje, dopunjava i samostalno piše riječi i kraće rečenice za pisuje pojedine (poznate) riječi ili kraće rečenice po modelu zna napisati nekoliko rečenica o sebi i o veoma poznatim temama (odgovori na direktno postavljena pitanja, pisanje kratkog pisma, kratkog opisa neke osobe)
Znanje o jeziku	<ul style="list-style-type: none"> na ovom nivou učenja jezika dijete ne stječe znanje o jeziku nego prepoznaje i pravilno upotrebljava osnovne jezičke elemente

PROGRAMSKI SADRŽAJI

Uz ponavljanje i proširivanje tematskih cjelina obrađenih u trećem i četvrtom razredu, u petom razredu će se ponuditi i nove tematske cjeline:

1. Upoznavanje
2. Moja soba
3. Dijelovi tijela
4. Boje
5. Voće i povrće, zdrava ishrana
6. Kupovina
7. Dnevne aktivnosti
8. Na igralištu
9. Životinje (zoološki vrt)
10. Karneval

Vještine	Aktivnosti	Gramatika	Vokabular
<p>Djeca će znati:</p> <ul style="list-style-type: none"> – imenovati predmete u svojoj sobi – reći koje je nešto boje – opisati sebe i druge – imenovati voće i povrće – reći šta voće jesti a šta ne – nabrojati aktivnosti kojima se bave u toku dana – reći šta znaju uraditi – reći u koliko sati i u koji dan se nečim bave – nabrojati aktivnosti u slobodno vrijeme – imenovati životinje u zoološkom vrtu – pitati za cijenu – reći koliko nešto košta – napisati kratko pismo i predstaviti u njemu sebe i svoju porodicu 	<p>SLUŠANJE I RAZUMIJEVANJE</p> <p>Djeca će slušati izgovoreni tekst i reagirati</p> <p>1) Neverbalno</p> <ul style="list-style-type: none"> – crtanjem, – razvrstavanjem slika, – povezivanjem slike i slušanog teksta, – označavanjem tačnih i netačnih tvrdnji <p>2) Verbalno</p> <ul style="list-style-type: none"> – davanjem kratkih odgovora na nastavnikova pitanja ili pitanja koja su čula sa kasetofona i sl. <p>ČITANJE I RAZUMIJEVANJE</p> <p>Djeca će</p> <ul style="list-style-type: none"> – čitati rečenice i kraće tekstove, – tražiti osnovne informacije u tekstu i reagirati: <p>1) Neverbalno</p> <ul style="list-style-type: none"> – crtanjem, razvrstavanjem slika, pridruživanjem slike tekstu, označavanjem tačnih i netačnih tvrdnji <p>2) Verbalno</p> <ul style="list-style-type: none"> – davanjem kraćih odgovora, – dopunjavanje teksta – rješavanje jednostavnih zadataka sa višestrukim izborom <p>GOVOR</p> <p>Djeca će:</p> <ul style="list-style-type: none"> - recitirati, pjevati - postavljati jednostavna pitanja - odgovarati na pitanja - igrati uloge - pripremati i provoditi jednostavne dijaloge <p>PISANJE</p> <p>Djeca će:</p> <ul style="list-style-type: none"> - prepisivati pojedinačne riječi, rečenice i kraće tekstove - rekonstruirati riječi - dopunjavati izostavljene riječi - od ponuđenih riječi rekonstruirati kraće rečenice 	<p>Djeca će: koristiti (ali ne će učiti o tome):</p> <p>Imenice sa članom u jednini i množini: <i>das Buch, die Tafel, die Bücher...</i></p> <p>Zamjenice:</p> <ul style="list-style-type: none"> – Lične zamjenice u jednini i u 1. licu množine – Privojne zamjenice (<i>mein, dein, sein, ihr, unser</i>) – upitne: <i>wer, was, wann, wie, warum, welche (Farbe)</i> <p>Pridjevi u predikativnoj upotrebi</p> <p>Glagole:</p> <ul style="list-style-type: none"> – u prezentu u svatrima licima jednine i prvom licu množine, – negativni i upitni oblik glagola, – za izražavanje želje oblik <i>möchte</i> – prezent glagola <i>können</i> i <i>mögen</i> u jednini, – imperativ za 2. lice jednine i 2. lice množine <p>Brojevi: do 100 (desetice)</p> <p>Prilozi za mjesto i vrijeme</p> <p>Pridjevi u njihovoj funkcionalnoj upotrebi</p> <p>Vezi <i>und</i> i <i>aber</i></p>	<p>Djeca će usvajati novi i proširivati već usvojeni vokabular koji se odnosi na date teme, npr.:</p> <p>Upoznavanje Bist du Peter? Ich komme aus Sarajevo. Und du?</p> <p>Moja soba: <i>das Bett, der Tisch, der Stuhl, der Computer, der Teddy, die Puppe...</i></p> <p>Dijelovi tijela: <i>der Kopf, die Nase, das Auge / die Augen, der Bauch...</i> <i>Ich habe zwei Augen.</i> <i>Meine Nase ist klein.</i> <i>Meine Augen sind blau...</i></p> <p>Voće, povrće, kupovina: <i>Der Apfel ist rot.</i> <i>Die Banane ist gelb.</i></p> <p><i>Welches Obst magst du? Ich mag Bananen.</i> <i>Tomaten mag ich nicht.</i> <i>Was kostet ein Kilo Bananen?</i> <i>Bananen kosten 1 Euro.</i></p> <p>Dnevne aktivnosti: <i>Ich frisstücker um acht Uhr</i></p> <p><i>Wann gehst du in die Schule?</i> <i>Um zwei Uhr.</i> <i>Ich komme um sechs Uhr nach Hause.</i> <i>Am Samstag gehe ich nicht in die Schule.</i></p> <p>Na igralištu <i>Ich spiele Ball und mein Bruder spielt Tennis.</i> <i>Ich kann schnell laufen aber ich kann nicht hoch springen.</i> <i>Kannst du hoch springen?</i></p> <p>Zoološki vrt <i>Der Elefant ist groß.</i> <i>Der Vogel kann singen.</i></p>

DIDAKTIČKO – METODIČKE NAPOMENE

Zadaci nastave njemačkog jezika će i u petom razredu biti usmjereni na poticanje interesa za učenje stranih jezika kao temelja za buduće cjeloživotno učenje, te razvoj višejezičnosti, na usvajanje elementarnih jezičkih sredstava, usvajanje strategija učenja stranog jezika.

Djeca se prvenstveno osposobljavaju za usmenu komunikaciju u jednostavnim svakodnevnim situacijama uz usvajanje ograničenog fonda riječi i izraza pri čemu je prvenstveno nastavnik onaj kojeg imitiraju i za kojim ponavljaju. Djeca u ovom uzrastu rado scenski prikazuju naučeno tako da će u razvoju vještine govora dramatizacija naučenih modela kratkih dijaloga biti često zastupljen oblik nastavne aktivnosti.

Nakon usmenog usvajanja postepeno se prelazi na čitanje (prepoznavanje već naučenih riječi) - horsko i pojedinačno, te pisanje (preslikavanje, a potom prepisivanje riječi i kratkih rečenica do

usvajanja pravilnog pisanja pojedinih riječi i kraćih rečenica.

Teme koje se obrađuju u prve tri godine učenja stranog jezika vezane su za svakodnevni život i interesovanja djece ovog uzrasta kao i njihovih vršnjaka u zemljama njemačkog govornog područja. Određene teme se iz razreda u razred ponavljaju u vidu koncentričnih krugova, što omogućava kontinuirano ponavljanje, uvježbavanje i proširivanje leksičkog fonda.

Polazeći od vlastitih iskustava djeca u nastavi njemačkog jezika imaju priliku upoznati i stranu kulturu i način života pri čemu prepoznaju sličnosti i razlike. Time se kod njih razvija duh tolerancije. Interkulturalno učenje na ovom nivou se postiže i primjenom određenih autentičnih materijala poput dječjih pjesmica, slikovnica i drugih multimedijalnih materijala. Mogućnost autentičnog susreta sa govornicima kojima je njemački maternji jezik jeste i uspostavljanje prvih kontakata razmjenom kratkih pisama ili elektronske pošte.

Djeca usvajaju i osnovne tehnike učenja stranog jezika, poput

- prepoznavanja značenja jezičkih izraza na osnovu slušanja ili čitanja jednostavnih tekstova,
- korištenja njihovom uzrastu prilagođenih rječnika, leksikona i sl. (rječnik sa slikama),
- praćenja vlastitog napretka u učenju stranog jezika uz primjenu jezičkog portfolija.

Praćenje i vrednovanje

U petom razredu osnovne škole iskazuju se broječne ocjene za postignute rezultate u nastavi. Ocjena iz stranog jezika odraz je cjelokupnog djetetovog odnosa prema školskim obavezama, njegovog aktivnog učešća u nastavnom procesu i pokazanih rezultata koje će nastavnik kontinuirano pratiti i ocjenjivati.

Interdisciplinarni sadržaj

Programski sadržaj je međusobno povezan sa drugim predmetima. Djeca će tako učiti jezik i proširivati svoj vokabular oslanjajući se na znanje koje su stekli učenjem nekih drugih školskih predmeta ali i kombinirajući učenje stranog jezika sa aktivnostima „preuzetim“ iz drugih predmeta, kao npr. Likovna kultura, Tjelesni i zdravstveni odgoj, Muzička kultura, Priroda (igralište, zoološki vrt, kupovina, ljudsko tijelo), Matematika (brojevi), Kultura življenja (moja soba, zdrava ishrana).

Interkulturalne vještine

Djeca će:

- upoznavati različite kulture i tradicije,
- učiti da komuniciraju i da se ponašaju u svakodnevnim situacijama na način koji je primjeren kulturi zemlje čiji jezik uče.

Arapski jezik

(3 časa sedmično – 105 časova godišnje)

Uloga i značaj nastave arapskog jezika

Tokom procesa obrazovanja, a u okviru nastave stranih jezika, neophodno je razvijanje svijesti o poznavanju dvaju ili više stranih jezika.

Evropska Unija je multietnička zajednica čiji su opstanak i prosperitet uvjetovani višejezičnošću. Rezultat takvih razmišljanja je i stav Vijeća Evrope da svaki građanin Evrope mora poznavati najmanje dva strana jezika.

Vijekovima Bosna i Hercegovina ima civilizacijske i privredne veze s Bliskim i Srednjim Istokom, kao i sjevernom Afrikom, gdje se u više od 20 zemalja sa više od 250 miliona govornika kao službeni jezik koristi arapski. Pored toga, više od 35 miliona ljudi kao drugi strani jezik koristi arapski jezik.

Sve prethodno spomenuto govori u prilog neophodnosti učenja arapskog jezika kao jednog od stranih jezika tokom osnovne škole.

Cilj i zadaci učenja arapskog jezika

Cilj učenja arapskog jezika je osposobljavanje djece za usmenu i pismenu komunikaciju na arapskom jeziku o različitim temama iz svakodnevnog života.

Proširivanje opće kulture djeteta kroz upoznavanje s načinom života i tradicijom zemalja u kojima se govori arapski jezik.

Kroz učenje stranog jezika kod djece se razvija svijest o značaju višejezičnosti, duhu tolerancije, kozmopolitizmu, toleranciji, humanizmu i internacionalizmu.

Zadaci nastave arapskog jezika su:

- razvoj sve četiri jezičke vještine,
- ovladavanje osnovnim leksičkim, fonetskim i gramatičkim minimumom,
- upoznavanje sa kulturom naroda čiji se jezik izučava i razumijevanje i poštovanje drugih kultura;
- razvijanje motivacije za učenje jezika i zadovoljstva u učenju,
- razvijanje samopouzdanja i samopoštovanja,
- razvijanje samostalnosti i kreativnosti,
- razvijanje sposobnosti slušanja i međusobnog uvažavanja,
- osposobljavanje djece za samostalno korištenje različitih izvora znanja, odnosno ovladavanje strategijama učenja (naučiti kako učiti).

CILJEVI I REZULTATI ODGOJNO-OBRAZOVNOG RADA	
Ciljevi početne nastave arapskog jezika	Očekivani rezultati učenja
<ul style="list-style-type: none"> – učenje jezika, a ne o jeziku – razvijanje pozitivnog stava prema učenju jezika – razvijanje radoznalosti i kreativnosti – razvijanje razumijevanja i logičkog pamćenja – razvijanje temeljitosti, predanosti i preciznosti u učenju jezika – razvijanje samostalnosti u govoru – putem igara, pjesme i plesa učiniti da učenje arapskog jezika bude zabavno – čitanje i pisanje jednostavnih sintagmi i rečenica	<ul style="list-style-type: none"> – ljubav i spremnost za učenje arapskog jezika – razumijevanje jednostavnih sadržaja na arapskom jeziku – sloboda i samostalnost u govoru – čitanje riječi, vezanih za konkretan pojam (samostalno upotrebljenih) – čitanje i pisanje jednostavnih sintagmi i rečenica – prepisivanje riječi i kratkih sadržaja – kratki usmeni i pismeni odgovori – dopunjavanje riječi i rečenica

PROGRAMSKI SADRŽAJI

- Teme (opća tematska područja kao osnov za daljnji rad)
- Funkcije i vještine (usmena i pismena kompetencija)
- Aktivnosti (pomoću kojih se realiziraju vještine)
- Gramatika (osnove gramatike za dati nivo)
- Vokabular (u okviru datih tema)

Neophodno je ponoviti osnovne fraze i provjeriti da li su usvojeni: osnovni oblici slova, varijante pisanja slova, kratki i dugi vokali, sukun, tašdid, tanwin, pisanje određenog člana, vezivanje slova u riječi, sintagme i kraće rečenice.

Nivo	Te me	Funkcije i vještine	Aktivnosti	Gramatika	Vokabular
Peti razred 3. godina učenja arapskog jezika Prvi stepen elementarnog znanja	<ul style="list-style-type: none"> - Pozdravljanje i upoznavanje - Opisati porodicu, sebe i druge - Kuća - Svakodnevni život - Škola (sportske i kulturne aktivnosti) - Nabrojati aktivnosti u slobodno vrijeme - Koristiti brojeve do 20 (bez objašnjava nja inkongruencije) <ul style="list-style-type: none"> - Iskazivanje starosti - Proslava rođendana, praznika 	Djeca će znati: <ul style="list-style-type: none"> - Pozdravljati na formalan i neformalan način - Predstaviti sebe i druge - Imenovati članove svoje uže porodice - Opisati jednostavnu rečenicama (imenskim) i ograničenim brojem riječi ljude i predmete u kući - Imenovati predmete u školskoj torbi i učionici - Brojati od 1 do 10 - Reći koliko je sati (puni sat) - Nabrojati dane u sedmici - Nabrojati ograničen broj odjevnih predmeta 	SLUŠANJE I RAZUMIJEVANJE Djeca će slušati izgovoreni tekst i reagirati 1) Ne verbalno: <ul style="list-style-type: none"> - gestikulacijom predstaviti ono što su čuli - bojenjem navedenih predmeta / osoba - lijepljenjem, odnosno slaganjem slika redoslijedom koji proistekne iz teksta koji su čuli - pokazivanjem na određene ilustracije koje se odnose na riječi koje su djeca čuli, odnosno povezivanjem slike sa tekstom koji čuju, - podvlačenjem i bojenjem ilustracija koje se odnose na riječi koje su čuli - izvođenjem uputstava koje nastavnik izgovara ili koja čuju sa kasetofona 2) Verbalno: <ul style="list-style-type: none"> - ponavljanjem određenih riječi koje je izgovorio nastavnik ili koje su čuli sa kasetofona - davanjem kratkih odgovora na nastavnikova pitanja ili pitanja koja su čuli sa kasetofona ČITANJE I RAZUMIJEVANJE Djeca će prepoznati jednu ili više napisanih riječi, sintagma ili rečenica i reagirati: 1) Ne verbalno: <ul style="list-style-type: none"> - gestikuliranjem, imitiranjem - povezivanjem pisanih riječi i odgovarajućih ilustracija 2) Verbalno: <ul style="list-style-type: none"> - krćim pismenim ili usmenim odgovorima na pitanja - dopunjavanjem izostavljenih riječi ili sintagma u tekstu - povezivanjem ponuđenih riječi u tekstu... itd. GOVOR Djeca će: <ul style="list-style-type: none"> - ponavljati riječi nastavnika ili riječi izgovorene sa kasetofona - voditi kraće dijaloge u parovima sa drugom djecom ili sa nastavnikom - pjevati - recitirati kraće pjesmice - glumiti PISANJE Djeca najprije prepisuju riječi koje su prije toga usmeno usvojila, a potom postepeno usvajaju i pravilan način njihovog pisanja kroz vježbe poput: <ul style="list-style-type: none"> - popunjavanja sintagma i rečenica (npr. Gdje su nestale riječi? - nastavnik ispisuje sintagme/rečenice na tablu, izostavljajući određene riječi koje djeca trebaju popuniti) 	<ul style="list-style-type: none"> - Određeni i neodređeni član - Elementarna imenska rečenica - Upitna rečenica - Gramatički ženski rod (nastavci za ženski rod) - Osnovne boje (muški i ženski rod) - Pokazne zamjenice (za bliže i dalje objekte) - Lične zamjenice (jednina i l. lice množine) - Pridjevi (najčešće upotrebljavani) - Prije dlozi (fi, min, 'ila, 'ala) - Particip aktivni - Upitni izraz (min ayna) - Brojevi (do 20) 	Djeca će: Učiti samo osnovni vokabular, koji će biti osnova za tvorbu kratkih sintagma i (imenskih) rečenica Kroz dijalog (igre, pjesmice, ponavljanje, prepoznavanje, crtanje i druge vježbe) uvijek bavati osnovni vokabular Vokabular treba proširivati u skladu sa temama koje se obraduju

		<ul style="list-style-type: none"> - rekonstruiranje riječi od ponuđenih slova - takmičenje u pisanju brojeva itd. 		
--	--	--	--	--

DIDAKTIČKO – METODIČKE NAPOMENE

U prvim godinama učenja arapskog jezika pažnju treba usmjeriti na aktivnosti koje imaju za cilj da razviju zainteresiranost djece za učenje jezika. Arapski jezik se na ovom nivou uči kroz različite jezičke igre, ponavljanje, pjesmu, ples, sa postepenim uvođenjem čitanja i pisanja. Rad u parovima ili grupama doprinosi dinamici časa i većoj angažiranosti djece.

Nastavnik treba da:

- pažljivo planira svaki čas, postavljajući ciljeve, detaljno razrađujući načine kako da ih postigne, pripremajući materijale/opremu koja je potrebna u učionici, kao i dodatne materijale u slučaju neočekivanih situacija, pripremajući zadatke za pojedinu djecu, grupe i cijeli razred, te planirajući trajanje svakog segmenta aktivnosti u učionici,
- piše pismene pripreme za svaki čas,
- kreativno i fleksibilno kreira svoj rad u okviru zacrtanih ciljeva, a u skladu sa uvjetima u kojima radi,
- procjeni kojim fondom riječi djeca trebaju ovladati u datoj grupi i datim uvjetima,
- kontrolira i razvija kod djece pravilno usvajanje izgovora,
- poštuje osnovne didaktičke principe primjerenosti i postupnosti,
- razvija pozitivnu atmosferu u učionici,
- razvija kod djece radne navike, marljivost, odgovornost i motivaciju za učenje,
- razvija vlastiti sistem praćenja i provjeravanja napredovanja svakog djeteta,
- razvija komunikacijske sposobnosti kod djece, potičući ih da maksimalno koriste vlastite talente i sposobnosti.

Praćenje i vrednovanje

U petom razredu osnovne škole iskazuju se brojčane ocjene za postignute rezultate. Ocjena treba da bude odraz cjelokupnog odnosa djeteta prema školskim obavezama. Nastavnik treba kontinuirano pratiti i ocjenjivati rad svakog djeteta.

Interdisciplinarni sadržaji

U svim oblastima sadržaj je povezan sa drugim školskim predmetima:

- crtanjem, oblikovanjem (Likovna kultura),
- plesom, igrom (Tjelesni i zdravstveni odgoj),
- pjevanjem (Muzička/glazbena kultura),
- zajedničkom šetnjom kroz park, prirodu i sl. (Priroda).

Interkulturalne vještine

Djeca će:

- upoznati kulturu i običaje različitih zemalja u kojima se govori arapski jezik, upoređivati je sa vlastitom kulturom i razvijati pozitivan stav prema različitosti.

Preporuke

Kod organizacije nastave arapskog jezika u trećoj godini učenja, preporuke se odnose prvenstveno na to da djeca rado prihvataju i provode proces imitiranja i ponavljanja, rado insceniraju naučene dijaloge. Ukoliko se u nastavni proces integriraju igre, njihove prednosti su velike. Igre doprinose povećanju aktivnosti djece, poboljšanju njihovih jezičkih znanja, uspostavljanju prijatnije atmosfere u učionici, kao i njegovanju prisnijih odnosa između djece i nastavnika, te između same djece. Razvija se takmičarski duh, stvara živa atmosfera u učionici. Postojanje i njegovanje

takmičarskog duha tijesno je povezano s motivacijom za učenje jezika. Izlasci djece u prirodu su također prilika za igre i pjesmice na arapskom jeziku.

Matematika

(4 časa sedmično - 140 časova godišnje)

PODRUČJA	CILJEVI	OČEKIVANI REZULTATI
Znanje	<p>Sticanje znanja:</p> <ul style="list-style-type: none"> – poznavanje i upotreba matematičkih simbola – formiranje pojmova brojeva prvog miliona i skupa brojeva N_0 – formiranje pojmova brojne crte brojeva skupa N_0 – formiranje pojmova i usvajanje procedura četiri osnovne računске operacije u skupu N_0 – usvajanje znanja o višecifrenim brojevima i njihovoj strukturi – o jednačinama i nejednačinama s nepoznatom „na jednom mjestu“ – o rješavanju aritmetičkih (brojevnih) izraza prave i polprave i crtanju (modela) prave i polprave – upotrebe brojeva u različitim kontekstima, u drugim predmetima i svakodnevnom životu – o uglovima (prepoznavanje, elementi, obilježavanje, vrste), a naročito o pravom uglu i nekim njegovim dijelovima (polovini i trećini) – o trouglovima (prepoznavanje, elementi, obilježavanje, vrste), a naročito o pravouglom trouglu – o jediničnim površinama, o površini pravougaonika (mjerenje i izračunavanje) – o izračunavanju površine kvadrata – o jediničnim zapreminama, o zapremini kvadra (mjerenje i računanje) – o izračunavanju zapremine kocke 	<p>Dijete će znati:</p> <ul style="list-style-type: none"> – prepoznati, razumjeti i pravilno koristiti matematičke simbole – prepoznati brojeve prvog miliona i brojeve skupa N_0, njihov položaj na brojevnoj polupravoj i njihovu strukturu – sa sigurnošću obavljati računanja u N_0 – rješavati brojne izraze – modelirati brojne izraze prema datim (tekstualnim) uvjetima – prepoznati i rješavati za datke date riječi (i problemske zadatke) – uglove (crtati i klasifikovati), trouglove (crtati i klasifikovati) – prepoznati i crtati pravougonike (spec. kvadrate) – važnost procjene i provjere rezultata – izraditi modele 1 mm^2, 1 cm^2, 1 dm^2 i 1 m^2 – izraditi modele kvadra (spec. kocke) iz modela njihovih mreža i na druge načine – izraditi modele 1 cm^3 i 1 dm^3 – izvesti jednostavnija praktična mjerenja i računanja površina i zapremina
Sposobnosti i vještine	<p>Razvijanje vještina i sposobnosti:</p> <ul style="list-style-type: none"> – uspoređivanja – nizanja – slijeđenja niza uputa – prostornog organiziranja i orijentiranja – vizuelizacije i vizuelnog grupiranja – procjenjivanja – prepoznavanja obrasca – induktivnog mišljenja – induktivnog i analognog zaključivanja – različitih načina matematičkog izražavanja i komuniciranja – matematičkog jezika – prikupljanja, selekcije i korištenja informacija 	<p>Dijete će moći:</p> <ul style="list-style-type: none"> – s lakoćom uporediti ma koja dva višecifrena broja – izvoditi jednostavnije zaključke ($a+b = b+a$, $a \cdot b = b \cdot a$, $a \cdot (b+c) = a \cdot b + a \cdot c$ i slične) – sigurno izvoditi osnovne računске operacije u N_0 – prepoznati i rješavati osnovne oblike jednačina i nejednačina u N_0 – koristiti pomagala za crtanje uglova, trouglova i pravougaonika – mjeriti, jediničnim površinama, površine (pravougaonika), jediničnim zapreminama, zapreminu (kvadra) uz prethodno procjenjivanje i pravilan izbor jedinične mjere – koristiti se induktivnim i analognim mišljenjem u rješavanju različitih zadataka i problema

<p>Vrijednosti i stavovi</p>	<p>Razvijanje spoznaja o društvenim vrijednostima:</p> <ul style="list-style-type: none"> - uvažavanja argumentacije u branjenju ličnih stavova i stavova drugih - važnosti donošenja sudova na osnovu provjerenih činjenica i izgrađenih kriterija - rada, posebno kolektivnog (tinskog) rada - pozitivnim crtama ličnosti - važnosti radovanja ličnom uspjehu i uspjehu drugih - ocjenjivanja i samoocjenjivanja na osnovu objektivnog i konstruktivnog vrednovanja - samopouzdanja, samoaaktualizacije - uloge kritičkog mišljenja i zaključivanja u donošenju različitih odluka 	<p>Dijete će:</p> <ul style="list-style-type: none"> - pokazivati više zanimanja za timski rad i socijalizaciju - naučiti da sasluša argumentaciju i kritički preispituje lične stavove i stavove drugih - prepoznavati vrijednosti unutrašnjeg (nehedonističkog) života i unutrašnje na građe - poboljšati vlastitu „listu“ motiva, emocija i doživljaja - prepoznati važnost matematičkih znanja u rješavanju problema i sveprisutnost matematike u univerzumu
-------------------------------------	--	--

NASTAVNI PROGRAM MATEMATIKE

Programski sadržaji

1. BROJEVI PRVOG MILIONA

Čitanje, pisanje i upoređivanje brojeva do 1.000 – ponavljanje
 Zapisivanje brojeva u obliku zbira višekratnika dekadskih jedinica
 Čitanje, pisanje i upoređivanje brojeva prvog miliona
 Klase i razredi. Mjesne vrijednosti cifara
 Brojeva crta 1.000.000

2. SABIRANJE I ODUZIMANJE BROJEVA U PRVOM MILIONU

Sabiranje i oduzimanje brojeva u prvoj hiljadici - ponavljanje
 Povezanost sabiranja i oduzimanja - ponavljanje
 Sabiranje i oduzimanje brojeva u prvom milionu (usmeni postupak)
 Sabiranje i oduzimanje brojeva u prvom milionu
 Sabiranje i oduzimanje brojeva u prvom milionu (pismeni postupak)
 Osnovna svojstva sabiranja (komutativnost, asocijativnost, nula kao sabirak)
 Primjena osnovnih svojstva sabiranja u računanju
 Brojevi izrazi sa sabiranjem i oduzimanjem
 Zavisnost zbira od sabiraka. Nepromjenljivost zbira i primjena
 Zavisnost razlike od umanjenika i umanjioaca. Nepromjenljivost razlike i primjena
 Oduzimanje zbira od broja
 Brojevi izrazi sa sabiranjem i oduzimanjem koji sadrže slovo (promjenljivu)
 Određivanje nepoznatog sabirka, umanjenika i umanjitelja
 Rješavanje jednačina oblika: $x \pm a = b$, $a \pm x = b$, $(x \pm a) \pm b = c$
 Nejednačine oblika: $x \pm a < b$, $a \pm x < b$, $x \pm a \leq b$, $x \pm a > b$, $a \pm x > b$, $x \pm a \geq b$

3. MNOŽENJE I DIJELJENJE U PRVOM MILIONU

Množenje u prvom milionu kao sabiranje jednakih sabiraka. Množenje jednocifrenim brojem
 Nula i jedinica kao činioci/faktori
 Dijeljenje kao obrnuta operacija množenju. Jedinica i nula u dijeljenju
 Množenje broja dekadskom jedinicom i višekratnikom broja deset. Množenje dekadskom jedinicom
 Dijeljenje broja dekadskom jedinicom
 Množenje zbira i razlike brojem (Distributivnost množenja prema sabiranju i oduzimanju)
 Dijeljenje zbira i razlike brojem
 Pismeno množenje i dijeljenje jednocifrenim brojem

Pismeno množenje i dijeljenje dvocifrenim brojem
 Pismeno množenje trocifrenim brojem
 Osnovna svojstva množenja i primjena (komutativnost i asocijativnost množenja)
 Zavisnost proizvoda od činilaca (faktora)
 Nepromjenljivost proizvoda i primjena
 Zavisnost količnika od djeljenika i djelitelja
 Nepromjenljivost količnika i primjena
 Množenje i dijeljenje proizvoda brojem
 Množenje i dijeljenje korištenjem olakšica
 Brojevni izrazi u prvom milionu s množenjem i dijeljenjem koji sadrže promjenljivu (slovo)
 Jednačine oblika: $a \cdot x = b$, $x \cdot a = b$, $x : a = b$, $a : x = b$
 Nejednačine oblika: $a \cdot x > b$, $a \cdot x \geq b$, $a \cdot x < b$, $a \cdot x \leq b$, $x : a < b$

3. BROJNI IZRAZI

Brojni izrazi sa operacijama različitog reda (stepena), sa zagradama i bez zagrada
 Sastavljanje jednostavnijih brojnih izraza koji odgovaraju tekstualnim zadacima

4. BROJEVI VEĆI OD MILIONA. SKUP PRIRODNIH BROJEVA ($\mathbb{N}$) I SKUP $\mathbb{N}_0$

Primjeri brojeva koji su veći od miliona. Tablica sa razredima/klasama cifara. Upisivanje brojeva u tablice.

Skup prirodnih brojeva ($\mathbb{N}$) i skup $\mathbb{N}_0$. Brojna poluprava brojeva skupa $\mathbb{N}_0$.

5. UGAO

Par polupravih sa zajedničkom početnom tačkom - ugao

Kraci i vrh ugla. Obilježavanje uglova

Upoređivanje uglova

Pravi, oštri i tupi ugao

Uglovi tangram figura

Mjerenje uglova tangram figura polovinom pravog ugla

6. TROUGAO

Stranice, vrhovi i uglovi trougla.

Raznostraničan, jednakokraki i jednakostraničan trougao - crtanje. Pravougli trougao - crtanje

Crtanje tangram-figura

Izračunavanje obima trougla

7. POVRŠINA PRAVOUGAONIKA

Modeliranje pravougaonika od kvadrata, rastavljanje pravougaonika na kvadrate

Upoređivanje i mjerenje površine pravougaonika

Jedinične mjere za površinu (1 m^2 , 1 dm^2 , 1 cm^2 , 1 mm^2 ; 1 a , 1 ha , 1 km^2)

Izračunavanje površine pravougaonika (spec. kvadrata)

Mreža kvadra (spec. kocke). Izračunavanje površine kvadra (spec. kocke)

Kvadratni oblici i kvadratni brojevi

8. ZAPREMINA KVADRA (SPECIJALNO KOCKE)

Modeliranje kvadra od kocki, rastavljanje kvadra na kocke. Upoređivanje i mjerenje zapremine kvadara

Jedinične mjere za zapreminu (1 m^3 , 1 dm^3 , 1 cm^3 , 1 mm^3 , 1 km^3)

Izračunavanje zapremine kvadra (specijalno kocke)

Površina kvadra i kocke, zapremina kvadra (specijalno kocke) – zadacima iz prakse

DIDAKTIČKO-METODIČKE NAPOMENE

BROJEVI PRVOG MILIONA

Sadržajima ove tematske cjeline prirodno se proširuju i produbljuju znanja koja su djeca stekla u okviru tematske cjeline hiljada.

Sva pravila i zakonitosti o brojevima i računskim radnjama iz prve hiljade uvode se i provjeravaju i u skupu brojeva prvog miliona, odnosno u skupu brojeva N_0 .

I ovdje će se koristiti sva tri pristupa: skupovni, brojni i perceptivno predodžbeni, ali sa dominacijom brojnog pristupa.

Posebnu pažnju potrebno je posvetiti poimanju skupa prirodnih brojeva i važnom svojstvu beskonačnosti. Pojam beskonačnosti treba kod djece razvijati samo intuitivno i uz izbjegavanje riječi beskonačno.

Moguće je koristiti izraz preko svakog broja.

RAČUNSKE OPERACIJE U PRVOM MILIONU

Svi metodički postupci koji su se koristili prilikom usvajanja računskih operacija u prvoj hiljadi koriste se i kod usvajanja računskih operacija u prvom milionu, kada su u pitanju usmena računanja.

Pismenom računanju dati adekvatan (ne prevelik) značaj, s obzirom na njegovu malu upotrebu u savremenom životu.

Zadnjom konstatacijom ne misli se na umanjivanje značaja pismenog računanja na razvoj široke lepeze sposobnosti djeteta.

Kao i u matematičkim sadržajima prethodnih razreda, jednačine i nejednačine rješavati, isključivo, na osnovu definicija računskih operacija i komponenti koje ih čine.

Rješavanje jednačina i nejednačina, u kojima je nepoznata „na jednom mjestu“, ne smije biti samo sebi svrha, nego te postupke treba vezivati za rješavanje različitih logičkih, problemskih, a posebno praktičnih zadataka.

UGAO I TROUGAO

Imajući u vidu da djeca geometrijske sadržaje u početnoj nastavi matematike usvajaju polazeći od konkretnog, doživljajnog, poučavanje u znanjima o uglu i trouglu treba započeti od konkretnih rogljastih oblika (tijela) iz okruženja. Posebnu pažnju treba obratiti kod formiranja pojma pravog ugla.

Korištenje origami tehnika (tehnik presavijanja papira) pokazalo se kao izvanredna mogućnost u formiranju pojma pravog ugla i u upoređivanju uglova.

Jednakokrakom i pravouglom trouglu treba pristupiti s posebnom pažnjom. Izvanredno nastavno sredstvo za to je tangram - set figura.

POVRŠINA PRAVOUGAONIH OBLIKA

Dosadašnja iskustva i pokušaji (u četvrtom razredu osmogodišnje osnovne škole) u pomalo deduktivnom zasnivanju učenja površine pokazali su da je taj pristup bio neshvatljiv za veći broj djece.

Ovdje preporučujemo da se učenje o mjerenju površine isključivo veže za mjerenje površine pravougaonika. Bitno je da djeca praktičnim modeliranjem (isijecanjem u papiru) jediničnih površina (kvadrata) formiraju pravilne predodžbe o površini kvadrata, a poslije toga i pravougaonika.

Izračunavanje površine pravougaonika ne smije se pretvoriti u formalizam koji „ogoljava“ postupak izračunavanja površine do tabličnog množenja brojeva.

Slično, površinu kvadra treba postaviti u kontekst učenja i vježbanja površine pravougaonika.

MJERENJE I RAČUNANJE ZAPREMINE KVADRA

I ovdje treba početi od modeliranja jediničnih zapremina (kocki).

Koristeći prirodnu sklonost djeteta ka igri i istraživanju, može se dosta uspješno razviti pojam zapremine (kvadra). Nastavnik treba biti duboko svjestan važnog zakona konzervacije zapremine koju

dijete može doživjeti slaganjem različitih kvadara od jednakih kocki i oblikujući kvadre od plastelina.

NASTAVNI PROGRAM MATEMATIKE ZA PETIRAZRED

SADRŽAJI	ZNANJE	SPOSOBNOSTI	VRIJEDNOSTI STAVOVI PONAŠANJA	AKTIVNOSTI DJECE	AKTIVNOSTI NASTAVNIKA
BROJEVI PRVOG MILIONA	<p>Veza na prvu hiljadu u brojeva</p> <p>Prepoznavanje, čitanje i pisanje brojeva koji su veći od hiljade</p> <p>Povezanost brojeva i skupova</p> <p>Dekadske jedinice i više kratnici</p> <p>dekadskih jedinica do miliona</p> <p>Cifre, osnovna (brojeva) i mjesna vrijednost cifre</p> <p>Veze brojeva i tačaka poluprave</p> <p>Urednost skupa brojeva prvog miliona.</p> <p>Upoređivanje brojeva prvog miliona</p> <p>Brojevi polindromi</p>	<p>Razumijevanje materije i problema</p> <p>Razvijanje pamćenja, te stvara lačko i logičko razmišljanje.</p> <p>Razvijanje mašte i percepcije</p> <p>Odvajanje bitnog od nebitnog</p> <p>Vještina odabiranja inovacija, razvrstavanja, klasifikacije, upoređivanja, nizanja i sljedjenja niza uputa</p> <p>Prostorno organiziranje i orijentiranje</p> <p>Vizuelno grupiranje i procjenjivanje</p> <p>Induktivno mišljenje</p> <p>Razvijanje prostorne organizacije i orijentacije</p> <p>Različiti načini matematičkog izražavanja i komuniciranja korištenjem matematičkog jezika, prostorne organizacije i orijentacije</p> <p>Konvergentna i divergentna produkcija ideja</p> <p>Pamćenje i odabir informacija koje je potrebno upamtiti</p> <p>Evaluacija efikasnosti učenja i rada.</p>	<p>Samopouzdanje, jasan osjećaj vlastitih moći i limita</p> <p>Adaptivnost i fleksibilnost u prihvatanju promjena</p> <p>Inovacije i otvorenost za nove ideje i informacije</p> <p>Uvažavanje različitosti, tolerancija</p> <p>Podrška drugima i servilna orijentacija</p> <p>Savjesno preuzimanje odgovornosti za ostvarenja</p> <p>Optimizam, unutrašnja motivisanost, volja za rad i kultura rada: pozitivan odnos prema radu i rezultatima svog rada i rada svojih drugova</p> <p>Značaj ocjenjivanja rezultata rada i važnost samokontrole</p> <p>Značaj znanja o brojevima i kvantitativnim odnosima</p> <p>Interes za rješavanje problema i zadataka timskim radom</p> <p>Procjenjuju i vrednuju vlastite stavove i stavove drugih</p> <p>Poštivanje pravila obrazovne igre i aktivnosti uopće</p>	<p>Aktivno učestvuju u svim socijalnim oblicima nastavnog rada</p> <p>Prate izlaganja nastavnika</p> <p>Saraduju u kreiranju obrazovnih situacija</p> <p>Pomažu nastavniku u izradi i kreiranju nastavnih sredstava i obrazovnih situacija (modela brojeva, brojevnih linija ...)</p> <p>Koriste udžbenik i literaturu</p> <p>Dosljedno izvršavaju sve zahtjeve nastavnika u individualnom, grupnom i frontalnom radu</p> <p>Uredno pišu sve informacije koje im daje nastavnik.</p> <p>Uče kod kuće i rade domaće zadatke</p> <p>Aktivno učestvuju u svim socijalnim oblicima nastavnog rada</p> <p>Prate izlaganja nastavnika</p> <p>Saraduju u kreiranju obrazovnih situacija</p>	<p>Izvodi sadržaje iz nastavnog plana i programa, kreira godišnji, mjesečne i dnevne planove rada</p> <p>Priprema nastavnu tehniku i tehnologiju</p> <p>Izrađuje didaktički materijal</p> <p>Primjenjuje modele interaktivne nastave</p> <p>Bira zadatke i probleme usklađene u mogućnostima</p> <p>Ostvaruje produktivnu stvara lačku atmosferu i pozitivno ozračje u odjelu</p> <p>Vodi evidenciju svojih zapazanja o napredovanju djece</p> <p>Koristi različite metode i strategije u praćenju postignuća i sposobnosti djece</p> <p>Redovito ocjenjuje rad djece i vodi uredne zabilješke</p>
SABIRANJE I ODUZIMANJE BROJEVA U PRVOM MILIONU	<p>Nealgoritamsko (usmeno) sabiranje i oduzimanje brojeva u prvom milionu</p> <p>Sabiranje i oduzimanje brojeva u prvom milionu</p> <p>Algoritamsko (pismeno) sabiranje i oduzimanje brojeva u prvom milionu</p> <p>Svojstva sabiranja i oduzimanja brojeva u prvom milionu</p> <p>Nula kao sabirak</p>	<p>Razumijevanje materije i problema</p> <p>Razvijanje pamćenja, te stvara lačko i logičko razmišljanje</p> <p>Razvijanje mašte i percepcije</p> <p>Odvajanje bitnog od nebitnog</p> <p>Vještina odabiranja inovacija, razvrstavanja, klasificiranja, upoređivanja, nizanja i sljedjenja niza uputa</p> <p>Prostorno organiziranje i orijentiranje</p> <p>Vizuelno grupiranje, procjenjivanje, induktivno mišljenje.</p> <p>Razvijanje prostorne organizacije i</p>	<p>Samopouzdanje, jasan osjećaj vlastitih moći i limita</p> <p>Adaptivnost i fleksibilnost u prihvatanju promjena</p> <p>Inovacije i otvorenost za nove ideje i informacije</p> <p>Savjesno preuzimanje odgovornosti za ostvarenja</p> <p>Optimizam, unutrašnja motiviranost, volja za rad, kultura rada, pozitivan odnos prema radu i rezultatima svog rada i rada svojih drugova</p> <p>Značaj ocjenjivanja rezultata rada i važnost samokontrole</p> <p>Značaj znanja o</p>	<p>Pomažu nastavniku u izradi i kreiranju nastavnih sredstava i obrazovnih situacija (modela brojeva, brojevnih linija, ...)</p> <p>Koriste udžbenik i literaturu</p> <p>Dosljedno izvršavaju sve zahtjeve nastavnika u individualnom, grupnom i frontalnom radu</p> <p>Uredno pišu sve informacije koje</p>	<p>Izvodi sadržaje iz nastavnog plana i programa, kreira godišnji, mjesečne i dnevne planove rada</p> <p>Priprema nastavnu tehniku i tehnologiju i izrađuje didaktički materijal</p> <p>Primjenjuje modele interaktivne nastave</p> <p>Bira zadatke i probleme usklađene u mogućnostima</p> <p>Ostvaruje</p>

<p>MNOŽENJE I DIJELJENJE U PRVOM MILIONU</p>	<p>Množenje u prvom milionu kao sabiranje više jednakih brojeva Nealgoritamsko (usmeno) množenje Algoritamsko (pismeno) množenje brojeva Dijeljenje u prvom milionu kao suprotna r.o. množenju Nealgoritamsko (usmeno) dijeljenje brojeva Algoritamsko (pismeno) množenje brojeva Jedinica i nula u množenju i dijeljenju Svojstva računskih operacija</p>	<p>orijentacije Različiti načini matematičkog izražavanja i komuniciranja korištenjem matematičkog jezika, prostorne organizacije i orijentacije Konvergentna i divergentna produkcija ideja Pamćenje i odabir informacija koje je potrebno upamtiti Evaluacija efikasnosti učenja i rada Apstrahiranja i konkretizacija vizuelnog pamćenja, uopćavanja Praćenje niza uputa (algoritam) Uopćavanja, prepoznavanja i korištenje obrasca Induktivno analogno zaključivanje Praćenje niza uputa (algoritam)</p>	<p>broje vima i kvantitativnim odnosima Interes za rješavanje problema i zadataka tiskim radom Procjena i vrednovanje vlastitih stavova i stavova drugih Poštivanje pravila obrazovne igre i aktivnosti uopće</p>	<p>im daje nastavnik Uče kod kuće i rade domaće zadatke</p>	<p>produktivnu stvaralačku atmosferu i pozitivnu klimu u razredu Vodi evidenciju svojih zapažanja o napredovanju djece Koristi različite metode i strategije u praćenju postignuća i sposobnosti djece Redovito ocjenjuje rad djece i vodi uređne zabilješke</p>
<p>BROJNI IZRAZI</p>	<p>Prepoznavanje i računanje brojnih izraza</p>				
<p>BROJEVI VEĆI OD MILIONA</p> <p>SKUP PRIRODNIH BROJEVA (N) I SKUP N₀</p>	<p>Osnovne informacije o prirodnim brojevima i brojevnoj polupravoj prirodnih brojeva</p>				
<p>UGAO</p>	<p>Prepoznavanje ugla Označavanje ugla Prepoznavanje pravog, oštrog i tupog ugla Crtanje pravog, oštrog i tupog ugla</p>	<p>Razumijevanje materije i problema Razvijanje pamćenja, stvaralačkog i logičkog razmišljanja Razvijanje mašte i percepcije Odvajanje bitnog od nebitnog Vještina odabiranja informacija, razvrstavanja, klasifikovanja, upoređivanja Prostorno organiziranje i orijentiranje Vizuelno grupiranje Procjenjivanje Induktivno mišljenje Razvijanje prostorne organizacije i orijentacije Različiti načini</p>	<p>Savjesno preuzimanje odgovornosti za ostvarenja Optimizam, unutrašnja motivisanost, volja za rad Kultura rada, pozitivan odnos prema radu i rezultatima svog rada i rada svojih drugova Značaj ocjenjivanja rezultata rada i važnost samokontrole Značaj znanja o brojevima i kvantitativnim odnosima Interes za rješavanje problema i zadataka tiskim radom. Procjena i vrednovanje vlastitih stavova i stavova drugih Poštivanje pravila obrazovne igre i</p>	<p>Aktivno učestvuje u svim socijalnim oblicima nastavnog rada Prati izlaganja nastavnika Saraduje u kreiranju obrazovnih situacija Pomaže nastavniku u izradi i kreiranju nastavnih sredstava i obrazovnih situacija (modele, brojeva, brojevnih linija,....) Koristi udžbenik i literaturu Dosljedno izvršava sve</p>	<p>Izvodi sadržaje iz nastavnog plana i programa, kreira godišnji mjesečne i dnevne planove rada Priprema nastavnu tehniku i tehnologiju Izrađuje didaktički materijal Primjenjuje modele interaktivne nastave Bira zadatke i probleme usklađene u mogućnostima (individualizirano pristupanje djeci kroz primjenu zadataka na više</p>
<p>TROUGAO</p>	<p>Označavanje trougla Prepoznavanje pravouglog trougla Prepoznavanje jednakostraničnog, jednakostranog trougla Crtanje trougla i (specijalno) pravouglog trougla Prepoznavanje i crtanje trapezoida</p>	<p>Razumijevanje materije i problema Razvijanje pamćenja, stvaralačkog i logičkog razmišljanja Razvijanje mašte i percepcije Odvajanje bitnog od nebitnog Vještina odabiranja informacija, razvrstavanja, klasifikovanja, upoređivanja Prostorno organiziranje i orijentiranje Vizuelno grupiranje Procjenjivanje Induktivno mišljenje Razvijanje prostorne organizacije i orijentacije Različiti načini</p>	<p>Savjesno preuzimanje odgovornosti za ostvarenja Optimizam, unutrašnja motivisanost, volja za rad Kultura rada, pozitivan odnos prema radu i rezultatima svog rada i rada svojih drugova Značaj ocjenjivanja rezultata rada i važnost samokontrole Značaj znanja o brojevima i kvantitativnim odnosima Interes za rješavanje problema i zadataka tiskim radom. Procjena i vrednovanje vlastitih stavova i stavova drugih Poštivanje pravila obrazovne igre i</p>	<p>Aktivno učestvuje u svim socijalnim oblicima nastavnog rada Prati izlaganja nastavnika Saraduje u kreiranju obrazovnih situacija Pomaže nastavniku u izradi i kreiranju nastavnih sredstava i obrazovnih situacija (modele, brojeva, brojevnih linija,....) Koristi udžbenik i literaturu Dosljedno izvršava sve</p>	<p>Izvodi sadržaje iz nastavnog plana i programa, kreira godišnji mjesečne i dnevne planove rada Priprema nastavnu tehniku i tehnologiju Izrađuje didaktički materijal Primjenjuje modele interaktivne nastave Bira zadatke i probleme usklađene u mogućnostima (individualizirano pristupanje djeci kroz primjenu zadataka na više</p>

<p>POVRŠINA PRAVOUGAONIKA</p>	<p>Jedinične površine. Mjerenje površine pravougaonika Izračunavanje površine pravougaonika (specijalno kvadrata) i kvadra (specijalno kocke)</p>	<p>matematičkog izražavanja i komuniciranja korištenjem matematičkog jezika, prostorne organizacije i orijentacije Konvergentna i divergentna produkcija ideja Pamćenje i odabir informacija koje je potrebno upamtiti</p>	<p>aktivnosti uopće</p>	<p>zahtjeve nastavnika u individualnom, grupnom i frontalnom radu Uredno piše sve informacije koje mu daje nastavnik Uči kod kuće i radi domaće zadatke</p>	<p>nivoa složenosti). Odvajanjem bitnog od nebitnog, precizira znanja: dovoljnog, srednjeg i visokog nivoa, koja dijete treba usvojiti. Ostvaruje produktivnu, stvaralačku atmosferu i stvaralačku i pozitivnu klimu u odjeljenju Vodi evidenciju svojih zapažanja o napredovanju djece Koristi različite metode i strategije u praćenju postignuća i sposobnosti djece Redovito ocjenjuje rad djece i vodi uredne zabilješke U evaluaciji i ocjenjivanju koristi različite oblike i strategije, uvažavajući i samocjenjivanje djece zasnovano na utvrđenim kriterijima</p>
<p>ZAPREMINA KVADRA (SPECIJALNO KOCKE)</p>	<p>Jedinične zapremine Mjerenje zapremine kvadra Izračunavanje zapremine kvadra (specijalno kocke)</p>	<p>Evaluacija efikasnosti učenja i rada Apstrahiranje i konkretizacija vizualnog pamćenja, uopćavanja Praćenje niza uputa (algoritam) Uopćavanja, prepoznavanja i korištenje obrasca. Induktivno analogno zaključivanje. Praćenje niza uputa (algoritam).</p>			

Priroda
(2 časa sedmično – 70 časova godišnje)

CILJEVI I REZULTATI ODGOJNO-OBRAZOVNOG RADA

PODRUČJA UČENJA	CILJEVI	OČEKIVANI REZULTATI
ZNANJE	<p><u>Djeca će steći znanje o:</u></p> <ul style="list-style-type: none"> ⇒ Životnim zajednicama, biljkama kao proizvođačima hrane i kisika, građi i funkciji biljaka, disanju biljaka, fotosintezi, cvijetu i cvatu, oprašivanju i oplodnji biljaka ⇒ Raznovrsnosti i rasprostranjenosti plodova i sjemenki, značaju biljaka za čovjeka ⇒ Divljim i samoniklim biljkama, gajenim biljkama, uzgoju i zaštiti biljaka ⇒ Uzgoju i zaštiti životinja, njihovoj potrebi za hranom i kisikom, razmnožavanju i ponašanju životinja ⇒ Ekologiji i očuvanju životne sredine 	<p><u>Djeca znaju:</u></p> <ul style="list-style-type: none"> ⇒ Nabrojati i opisati životne zajednice, kako biljke proizvode hranu i kisik, građu i funkciju biljaka i način na koji biljke dišu, objasniti proces fotosinteze, praviti razliku između cvijeta i cvata, znati kako se vrši oplodnja biljaka oprašivanjem ⇒ Da različite biljke imaju različita plodove, da su plodovi pojedinih biljaka jestivi, značaju biljaka za čovjeka ⇒ Da se biljke koje u prirodi same rastu nazivaju divljim, a one koje uzgaja čovjek gajenim, načine uzgoja i zaštite biljaka ⇒ Načine uzgoja životinja, vrste uzgajanih životinja i njihovom životu, načinu razmnožavanja i njihovo, ponašanju ⇒ Da je ekologija nauka o očuvanju životne sredine, kako djeca mogu dati svoj doprinos očuvanju životne sredine
SPOSOBNOSTI I VJEŠTINE	<p><u>Djeca će:</u></p> <ul style="list-style-type: none"> ⇒ razvijati kritičko razmišljanje ⇒ sposobnost planiranja ⇒ provođenje istraživanja ⇒ izvoditi mjerenja ⇒ dobivati i prezentirati dokaze ⇒ razmatrati dokaze i vršiti procjene ⇒ prenositi informacije putem individualnog i timskog rada <p><u>kroz:</u></p> <ul style="list-style-type: none"> ⇒ traženje ideja i provođenje jednostavnih posmatranja i ogleda, te poredjenjem svojih predviđanja sa stvarnim rezultatima ⇒ sistematiziranje znanja ⇒ prezentiranje postignutih rezultata 	<ul style="list-style-type: none"> ⇒ koristiti prethodna iskustva ⇒ koristiti određene kriterije za prikupljanje i zapisivanje podataka ⇒ uz pomoć nastavnika razvijati plan istraživanja ⇒ pratiti redoslijed uputstava pri istraživanju i mjerenju ⇒ uz pomoć nastavnika procjenjivati relevantnost podataka i informacija ⇒ praviti jednostavna poređenja, raspravljati o tome šta se dešava i u kojim uvjetima, te donositi odgovarajuće zaključke ⇒ koristiti vlastitu kreativnost i maštu za rješavanje problema ⇒ koristiti jednostavan naučni jezik za saopštavanje ideja, i za imenovanje i opis živih bića, stvari, pojava i procesa u prirodi i društvu
VRJEDNOSTI, STAVOVI, PONAŠANJE	<p><u>Djeca će razviti pozitivne vrijednosti i stavove:</u></p> <ul style="list-style-type: none"> ⇒ prema sebi samima, prema drugima, svojoj porodici, okolini i učenju kao cjeloživotnom procesu 	<ul style="list-style-type: none"> ⇒ pokazivati više samopouzdanja i odgovornosti ⇒ poštivati različite stavove ⇒ prepoznavati ulogu nauke za razumijevanje svijeta u kojem žive i za poboljšanje kvaliteta života

NASTAVNI SADRŽAJI / Teme

1. Životne zajednice
2. Biljke – proizvođači hrane i kisika
3. Građa i funkcija biljaka
  - korijen (građa i funkcija)
  - izdanak (građa i funkcija)
  - stablo (građa i funkcija)
  - list (građa i funkcija)
4. Disanje biljaka
5. Fotosinteza
6. Cvijet i cvat
7. Oprašivanje biljaka

8. Oplođnja biljaka
9. Raznovrsnost plodova i sjemenki
10. Rasprostranjenost sjemenki i plodova
11. Značaj biljaka za čovjeka
12. Divlje (samonikle) i gajene biljke
13. Uzgoj i zaštita biljaka
14. Uzgoj i zaštita životinja
15. Životinje i njihova potreba za hranom i kisikom (razmnožavanje i ponašanje životinja)
16. Ekologija; očuvanje životne sredine
17. Fizikalna svojstva tvari/tvar ili supstanca, uzorak
18. O tijelima

DIDAKTIČKO-METODIČKE NAPOMENE

Priroda je novi nastavni predmet u V razredu devetogodišnje osnovne škole. Njegove specifičnosti se ogledaju u mogućnostima objedinjavanja i povezivanja prirodoslovnih cjelina koje se odnose na različita područja prirode i svijeta u širem smislu riječi. Stoga Priroda, kao malo koji predmet u cjelokupnom školovanju, doprinosi stvaranju djetetove cjelovite slike o svemu što nas okružuje u svijetu. To okruženje je potrebno spoznavati sa aspekta bioloških, hemijskih i fizikalnih procesa.

Takav način pristupa predmetu priprema dijete za cjelovit način shvatanja i rješavanja problema, te priprema pojmovne podloge za buduće predmete prirodnih nauka u višim razredima, tj. fiziku i hemiju.

Da bi se taj cilj u potpunosti ostvario, neophodno je, što je više moguće, prakticirati izvanučioničku nastavu gdje se posmatraju, prate i bilježe prirodne pojave i procesi. Način realizacije izvanučioničke nastave bi planirale škole u ovisnosti o svojim mogućnostima. Kod planiranja nastave prirode na umu se moraju imati iskustveno i interaktivno učenje, problemski orijentirana nastava i primjeri iz svakodnevnog života i okruženja u kojem dijete živi. Gdje god je moguće nastavni sadržaji koje planira nastavnik trebali bi se držati načela aktuelnosti u neposrednom okruženju djeteta i lokalnoj zajednici.

TEME	ZNANJE	SPOSOBNOSTI I VJEŠTINE	VRIJEDNOSTI, STAVOVI, PONAŠANJE	AKTIVNOSTI DJECE	AKTIVNOSTI NASTAVNIKA (ORGANIZACIJA I METODE NASTAVE I UČENJA, OCJENJIVANJE)
Životne zajednice	Posjeduje znanje o životnim zajednicama livade, povrtnjaka, voćnjaka, šume, bare, mora, jezera i vazduha, o uvjetima života i rasta biljaka i životinja u životnim zajednicama, o uzajamnom odnosu biljaka i životinja u životnoj zajednici	Prepoznaje životne zajednice, opisuje ih, nabroja biljke i životinje, pravi lance uzajamnih odnosa, doprinosi poboljšanju uvjeta života u životnim zajednicama, posmatra i zaključuje	Pozitivan stav o životnim zajednicama, cijeni vrijednosti životnih zajednica, ne uništava biljke i životinje u životnim zajednicama	Ispunjavanje domaćih zadataka Saradnja, posmatranje, prikupljanje informacija, dogovaranje, diskutiranje, razmjena iskustava, predviđanje, sakupljanje materijala, sistematiziranje	Planiranje, osmišljavanje igara i interakcijskog učenja, komuniciranje sa djecom, diskutiranje, upućivanje djece na različite izvore znanja, uključivanje roditelja i drugih uposlenika u školi u realizaciju programskih sadržaja, motiviranje djece za rad
Biljke – proizvođači hrane i kisika, važnost biljnog svijeta za život na Zemlji	Posjeduje znanja o biljkama kao proizvođačima hrane i kisika, važnosti biljnog svijeta za život na Zemlji	Prepoznaje razne biljke u okruženju, prikuplja različite biljke i priprema ih za herbarijum, koristi dodatne izvore znanja	Pravilan odnos prema biljkama u okruženju	Sakupljanje, sistematiziranje, zaključivanje, izrada panoa Pomoć drugima	Posmatranje i procjenjivanje Osmišljavanje igara u učionici Organizacija praktičnih vježbi Saradnja sa roditeljima
Grada i funkcija biljaka <u>korijen</u> (grada i funkcija) <u>izdanak</u> (grada i funkcija) <u>stablo</u> (grada i funkcija) <u>list</u> (grada i funkcija)	Posjeduje znanja o građi i funkciji biljaka, njihovim osnovnim dijelovima, građi i funkciji osnovnih dijelova	Razlikovanje biljnog od životinjskog svijeta, pravljenje jednostavnijih klasifikacija biljaka opisivanje građe korijena, izdanaka, stabla i lista, povezivanje već stečenih znanja i iskustava sa materijom koja se obrađuje	Čuvanje biljnog svijeta u okruženju, učestvovanje u akcijama uzgajanja biljaka u školi i školskom dvorištu	Sakupljanje biljaka, pravljenje zbirki korijena, izdanaka, listova, izrada tematskih panoa, pomoć drugima	Saradnja sa lokalnom zajednicom, korištenje njenih resursa za potrebe nastave Procjenjivanje napretka djece, podsticanje radoznalosti, mašte i razvoj kreativnosti
Disanje biljaka	Zna šta je biljkama potrebno za disanje i na koji način dišu, značaj disanja biljaka za život na Zemlji	Pravljenje shematskog prikaza disanja biljaka na primjeru stablašice	Pozitivan stav prema značaju biljaka koje svojim disanjem proizvode kisik neophodan za život ljudi i životinja na Zemlji	Učešće u radovima u okolini škole Pomoć roditeljima Posmatranje, izvođenje zaključaka, predviđanje	Pripremanje, organizacija nastave u prirodi Izrada didaktičkih materijala Posmatranje i praćenje napretka djece
Fotosinteza	Zna objasniti proces fotosinteze kod zelene biljke	Izrada shema, pripreme mikroskopa i mikroskopiranje lista biljke, korištenje dodatnih izvora znanja	Izgrađen stav prema povezanosti žive i nežive prirode i ulozu nežive prirode u fotosintezi	Izvođenje ogleđa, predviđanje, zaključivanje, izrada shematskih prikaza	Osmišljavanje situacija za interaktivno učenje Organizacija izleta Poticanje razvoja radnih navika

Cvijet i cvat	Posjeduje osnovna znanja o cvijetu i cvatu,	Razlikuju cvijet i cvat, znaju osnovne dijelove cvijeta i njihovu ulogu	Izgrađen pozitivan stav prema cvijetu i cvatu, učesće u zajedničkim radovima u školi na izradi tematskih panoa i prikupljanju i pravljenju zbirki cvjetova i cvatova	Prikupljanje različitih cvjetova i cvatova, pravljenje zbirki, izrada tematskih panoa	Planiranje, pripremanje i podsticanje djece na kreativan i istraživački rad Predlaganje i rukovođenje školskim projektom
Oprašivanje i oplodnja biljaka	Posjeduje znanja o prirodnom i vještačkom oprašivanju i oplodnji biljaka	Sposobnost razlikovanja prirodnog i vještačkog načina oprašivanja i oplodnje	Pozitivan stav o prirodnom i vještačkom oprašivanju biljaka	Praktični radovi, izvođenje zaključaka, predviđanje	Planiranje, pripremanje, podsticanje, vođenje Izrada edukativnih i didaktičkih materijala Bilježnje, pomažanje, sistematiziranje Saradnja sa lokalnom zajednicom, porodicom Procjenjivanje postignuća
Raznovrsnost plodova i sjemenki	Posjeduju znanja o raznovrsnosti plodova i sjemenki, njihovoj ulozi u životu i razmnožavanju biljaka	Prepoznavanje plodova i sjemenki različitih biljaka, razlikovanje jestivih od nejestivih	Izgrađen stav prema raznovrsnosti plodova i sjemenki u prirodi i njihovom značaju i razmnožavanju biljaka	Rad na prikupljanju plodova i sjemenki, pravljenje zbirki i tematskih panoa	Organizacija izleta u šumu Razvijanje ljubavi prema prirodnim ljepotama BiH Motiviranje, praćenje, procjenjivanje
Značaj biljaka za čovjeka	Posjeduje znanja o značaju biljaka za čovjeka	Sposobnost prepoznavanja biljnog svijeta, prepoznavanje jestivih biljaka i njihovih dijelova, pravilna upotreba biljaka u ishrani ljudi i životinja	Ispravan stav prema biljkama i njihovom značaju za čovjeka	Istraživanje u prirodi, izvođenje oglada, korištenje dodatnih izvora znanja	Razvijanje interesovanja i poželjnih navika djece Praćenje zdravlja djece Motiviranje djece na igre i sport
Divlje (samonikle) i gajene biljke	Posjedovanje znanja o samoniklim i gajenim biljkama i njihovoj upotrebi u ishrani ljudi i očuvanju zdravlja	Razlikovanje divljih od gajenih biljaka, opisivanje izgleda i upotrebe biljaka od strane ljudi	Pravilan stav prema divljim i samoniklim biljkama i gajenim biljkama, pomoć u gajenju biljaka	Prikupljanje, sistematiziranje, izrada panoa, pravljenje zbirki	Organiziranje malih radnih akcija, motiviranje djece
Uzgoj i zaštita biljaka	Posjedovanje znanja o uzgoju i zaštiti biljaka, načinu uzgoja i načinu zaštite biljaka	Prepoznavanje značaja uzgoja biljaka za ishranu ljudi i ishranu životinja, pravilna upotreba zaštitnih sredstava kod uzgoja biljaka i zaštita prilikom upotrebe tih sredstava	Izgrađen pravilan stav prema uzgoju i zaštiti biljaka	Praktičan rad u učionici i izvan učionice	Organizacija i izvođenje različitih oglada sa vodom Priprema materijala Pripremanje cjelokupnog nastavnog procesa Organizacija uređenja izvora
Uzgoj i zaštita životinja	Posjedovanje znanja o uzgoju i zaštiti životinja, načinu i značaju uzgoja i njihove zaštite	Razlikovanje divljih od pitomih životinja, sistematizacija životinja prema staništu, načinu ishrane, izgledu i drugim karakteristikama	Izgrađen pravilan stav prema uzgoju i zaštiti životinja	Praktičan rad u seoskom dvorištu ili farmi, prikupljanje slika životinja, pravljenje panoa	Organizacija izlaska u prirodu Podsticanje, praćenje, pomažanje

Životinje i njihova potreba za hranom i kisikom (razmnožavanje i ponašanje životinja)	Posjedovanje znanja o razmnožavanju i ishrani životinja i njihovoj potrebi za kisikom, učešće u lancima ishrane	Pravljenje lanaca ishrane, način života poje dinih životinja i njihovo razmnožavanje, potreba za kisikom	Pravilan odnos prema životinjskom svijetu	Izrada tematskih panoa, istraživanje dodatnih izbora znanja, praktični radovi u školi i izvan škole, posmatranje i zaključivanje	Planiranje, pripremanje, podsticanje i rukovođenje u istraživanju Pomaganje djeci u izradi kalendara, plakata i drugog obrazovnog materijala Saradnja sa lokalnom zajednicom i porodicom Planiranje, pripremanje, organiziranje Praćenje, bilježenje, pomaganje
Ekologija; očuvanje životne sredine	Posjedovanje znanja o ekologiji kao nauci o očuvanju zdrave životne sredine	Očuvanje životne sredine, učešće u akcijama uređenja okoliša, davanje doprinosa očuvanju životne sredine	Pravilan odnos prema očuvanju životne sredine	Aktivno učešće u očuvanju životne sredine, praktični radovi u školi i izvan nje, prikupljanje materijala za nastavu, istraživanje, zaključivanje	Omogućavanje posmatranja, prikupljanje materijala, pomoć djeci u samostalnom i grupnom radu Organizacija akcija očuvanja zdravog okoliša
Fizikalna svojstva tvari O tijelima	Tvar/supstanca, uzorak Mjerenje temperature leda prilikom topljenje i temperature vode koja se zagrijava, vode koja ključa i isparava se, izrada grafikona promjene temperature u odnosu na vrijeme zagrijavanja. Kroz ogledе usvojiti pojmove u vezi s prijelazom tvari iz jednog u drugo agregatno stanje Usvojiti pojmove čvrstih, tečnih i gasovitih tijela, pravilnih i nepravilnih oblika, agregatnog stanja pojedine materije	Prepoznavanje agregatnih stanja vode, mjerenje temperature vode, izrada grafikona Ogledom pokazati da su i plinovi tijela i da zauzimaju prostor (npr. obrnutim uranjanjem čaše u vodu), usporedba pravilnih i nepravilnih oblika	Pravilan odnos prema preuzetim obavezama i zadacima, pravilno rukovanje priborom i materijalom za izvođenje ogleda Zauzimanje pravilnih stavova prema oblicima iz prirode i vještačkim oblicima, pravilna upotreba materijala i pribora za izvođenje ogleda	Aktivno učešće u pripremi i izvodenju ogleda, preduzimanje mjera opreza, izvodenje zaključaka i interpretacija dobivenih rezultata Istraživanje u neposrednom okruženju, izvodenje zaključaka i donošenje sudova o pojedinim pojavama, aktivno učešće u izvodenju ogleda	Planiranje i pripremanje ogleda, preporuka šire literature djeci, praćenje i ocjenjivanje Planiranje i pripremanje nastavnog procesa, upućivanje djece na širu literaturu, praćenje i vrednovanje rada djece, pomoć djeci s posebnim potrebama u radu

Društvo

(2 časa sedmično – 70 časova godišnje)

CILJEVI I REZULTATI ODGOJNO-OBRAZOVNOG RADA

Stjecanje znanja:

- o svojoj domovini, njezinom položaju, historijskim etapama razvoja, događajima iz prošlosti, stanovništvu, okruženju i važnosti očuvanja domovine kao integralnog dijela evropske i svjetske zajednice,
- o borbi naroda za slobodu i neovisnost domovine u toku njenog dugog postojanja,
- o kulturno-historijskim znamenitostima domovine,
- o nacionalnim, vjerskim i kulturološkim obilježjima i različitostima stanovnika Bosne i Hercegovine,
- o regionalnim obilježjima Bosne i Hercegovine.

Djeca znaju:

- obilježja koja simboliziraju našu domovinu (grb, zastava i himna),
- geografski položaj Bosne i Hercegovine,
- teritorijalno uređenje Bosne i Hercegovine, ulogu i značaj glavnog grada,
- narode i narodnosti koje žive u našoj domovini i šire,
- objasniti položaj Bosne i Hercegovine kroz historiju, borbu i težnje njenih naroda za slobodom i nezavisnosti,
- što karakterizira narode Bosne i Hercegovine u nacionalnom, kulturnom i vjerskom pogledu,
- ulogu i značaj važnih kulturnih i vjerskih središta za život stanovništva,
- regionalnu podjelu Bosne i Hercegovine, karakteristike regija u ekonomskom, saobraćajnom i kulturnom pogledu.

Sposobnosti i vještine

Djeca:

- samostalno ili u grupama posmatraju, uče i dolaze do individualnih ili zajedničkih zaključaka koje mogu prezentirati,
- kroz učenje razvijaju kritičko razmišljanje, spoznaje o okruženju u kojem žive i na osnovu ponuđenih teza dolaze do vlastitih zaključaka bez nametanja stavova od strane nastavnika, što je doprinos razvitku tolerancije i prava na različita mišljenja,
- samostalno planiraju i po važnosti određuju kulturnohistorijske spomenike koje će posjetiti, o njima razgovarati, voditi rasprave iznositi zapažanja ili napisati referat kako bi se došlo do zajedničke ocjene.

Djeca znaju:

- kroz ponavljanje i sistematiziranje gradiva utvrditi prethodno stečena znanja,
- izraditi lentu vremena i druga pomagala za orijentaciju u vremenu,
- izraditi mapu/kartu kulturnohistorijskih znamenitosti naše domovine,
- dati prijedloge kako sačuvati kulturnohistorijske spomenike i vlastiti doprinos za očuvanje spomenika kulture u svom kraju i šire.

Vrijednosti, stavovi, ponašanje

- Djeca razvijaju pozitivne vrijednosti i stavove prema domovini, porodici, prema sebi samima, prema drugima i drugačijima;
- Naučiti slušati druge poštovati i uvažavati i drugačije stavove;
- Oblikovanje moralnih vrijednosti;
- Utjecati na usvajanje i bogaćenje vlastitog rječnika.

Nastavni sadržaji / teme

1. Moja domovina

- 1.1. Moja domovina Bosna i Hercegovina
- 1.2. Geografska obilježja Bosne i Hercegovine
- 1.3. Bosna i Hercegovina i okruženje
- 1.4. Glavni grad Bosne i Hercegovine, središta kantona i njihova uloga
- 1.5. Stanovništvo Bosne i Hercegovine (broj, raspored, nacionalna struktura i konstitutivni narodi)

2. Iz prošlosti domovine

- 2.1. Područje današnje Bosne i Hercegovine u prahistoriji – najznačajnija nalazišta
- 2.2. Područje današnje Bosne i Hercegovine u antičko doba – antička kultura u mom kraju
- 2.3. Slaveni i njihovi civilizacijski okviri, nastanak i teritorijalno-politički razvoj srednjovjekovne bosanske države
- 2.4. Najznačajnije ličnosti bosanske države – vjerska slika, kultura i umjetnost
- 2.5. Gubitak samostalnosti bosanske države – pad pod tuđinsku vlast (Osmansko carstvo i Austro-Ugarska)
- 2.6. Narodni preporod – kulturno-prosvjetna aktivnost u Bosni i Hercegovini u austro-ugarskom periodu
- 2.7. Posebnosti, različitosti i značaj razvitka Bosne i Hercegovine od 1918. do 1941. godine (političke, društvene i kulturne)
- 2.8. Posebnosti, različitosti i značaj razvitka Bosne i Hercegovine od 1941. do 1991. godine (političke, društvene i kulturne)
- 2.9. Nastanak suverene i nezavisne Bosne i Hercegovine

3. Kulturno-historijske / povijesne znamenitosti

- 3.1. Kulturne, prosvjetne i vjerske ustanove naroda u Bosni i Hercegovini
- 3.2. Kulturno-historijske znamenitosti Bosne i Hercegovine
- 3.3. Značajni kulturno-historijski objekti u zavičaju
- 3.4. Religija - pojam, vjerska slika zavičaja i naroda u Bosni i Hercegovini

4. Geografska obilježja Bosne i Hercegovine

- 4.1. Prirodni resursi, geografske odlike Bosne i Hercegovine
- 4.2. Razvijenost Bosne i Hercegovine, privreda i turizam
- 4.3. Uzajamni odnos privrede

5. Saobraćaj

- 5.1. Vrste saobraćaja u Bosni i Hercegovini
- 5.2. Najvažnije saobraćajnice i saobraćajna povezanost
- 5.3. Saobraćajna povezanost u naselju i zavičaju

TEME	ZNANJE	SPOSOBNOSTI	VRIJEDNOSTI, STAVOVI, PONAŠANJE	AKTIVNOSTI DJECE	AKTIVNOSTI NASTAVNIKA
1. Moja domovina 1.1. Moja domovina BiH 1.2. Geografska obilježja Bosne i Hercegovine 1.3. Bosna i Hercegovina i okruženje 1.4. Glavni grad BiH, središta kantona i uloga	<ul style="list-style-type: none"> - djeca na kartama znaju položaj BiH i granice sa susjednim državama – položaj BiH - prepoznaju obilježja domovine i znaju ih objasniti 	<ul style="list-style-type: none"> - na geografskim kartama prepoznaju granice svoje domovine, te ih znaju pokazati - prepoznaju državna obilježja - na kartama pokazuju teritorijalno uređenje BiH, granice entiteta i kantona 	<ul style="list-style-type: none"> - izgradnja pozitivnog stava o svojoj domovini, - poštovanje drugih naroda koji žive u našem okruženju 	<ul style="list-style-type: none"> - samostalna izrada državnih obilježja - izrada karte sa entitetima 	<ul style="list-style-type: none"> - pripremanje audiovizualnih materijala koji će pomoći u obradi gradiva i djeci vjernije prikazati novo gradivo - pomažanje djeci u izradi njihovih zadataka - organizacija posjeta
2. Iz prošlosti domovine 2.1. Područje današnje Bosne i Hercegovine u prahistoriji – najznačajnija nalazišta 2.2. Područje današnje Bosne i Hercegovine u antičko doba – antička kultura u tom kraju 2.3. Slaveni i njihovi civilizacijski okviri, nastanak i teritorijalno-politički razvoj srednjovjekovne bosanske države 2.4. Najznačajnije ličnosti bosanske države – vjerska slika, kultura i umjetnost 2.5. Gubitak samostalnosti bosanske države – pad pod tuđinsku vlast (Osmansko carstvo i Austro-Ugarska) 2.6. Narodni preporod – kulturno-prosvjetna aktivnost u Bosni i Hercegovini u austro-ugarskom periodu 2.7. Posebnosti, različitosti i značaj razvitka Bosne i Hercegovine od 1918. do 1941. godine (političke, društvene i kulturne) 2.8. Posebnosti, različitosti i značaj razvitka Bosne i Hercegovine od 1941. do 1991. godine (političke, društvene i kulturne) 2.9. Nastanak suverene i	<ul style="list-style-type: none"> - djeca znaju o prošlosti svoje domovine od doseljenja do danas - važnost srednjovjekovne bosanske države i njezine glavne ličnosti - djeca znaju o osvajačima iz prošlosti i borbi naroda za svoju slobodu - djeca znaju o nastanku suverene Bosne i Hercegovine 	<ul style="list-style-type: none"> - na geografskim kartama prepoznaju razvoj i granice Bosne i Hercegovine kroz historiju od prvih početaka do danas - usvajaju zaključke vezane za događaje iz prošlosti i projiciraju ih u smislu važnosti za našu sadašnjost i budućnost 	<ul style="list-style-type: none"> - izgradivanje vlastitih stavova o prošlosti Bosne i Hercegovine na osnovu naučnog gradiva - razumijevanje događaja iz prošlosti i njihovo preslikavanje na sadašnjost, izvlačenje pozitivnih zaključaka za bolje sutra svih u Bosni i Hercegovini - vrednovanje ispravne borbe za slobodu Bosne i Hercegovine 	<ul style="list-style-type: none"> - prikupljanje materijala o prošlosti naše domovine - izradapano o prošlosti naše domovine - organiziranje školskih izložbi povodom državnih praznika 	<ul style="list-style-type: none"> - pripremanje potrebnog audiovizuelnog materijala vezanog za prošlost naše domovine - posjeta muzejima i izložbama koji govore o prošlosti Bosne i Hercegovine

ne zavisne Bosne i Hercegovine				
3. Kulturno – historijske znamenitosti 3.1. Kulturno-prosvjetne i vjerske ustanove naroda u BiH 3.2. Kulturno-historijske znamenitosti BiH 3.3. Značajni kulturno- historijskih spomenika u za vičaju 3.4. Religija – pojam, vjerska slika za vičaja i naroda u BiH	– djeca znaju o kulturno-historijskim spomenicima BiH – znanje o najvažnijim spomenicima iz prošlosti BiH – znanje o prošlosti svoga za vičaja – vjerski spomenici naroda u BiH – znaju karakteristike religija naroda u BiH	– razlikuju spomenike prema starosti i prema važnosti – mogu objasniti što simboliziraju određeni spomenici u njihovom užem okruženju – prepoznaju obilježja vjerskih spomenika	– razvijanje pozitivnih stavova o očuvanju kulturne baštine iz prošlosti domovine i naroda koji u njoj žive – razvijanje pozitivnog stava o vjerskim spomenicima i njihovoj ulozi	– Izrada replika spomenika ili crtanje obilazak kulturno-historijskih spomenika i rad na njihovoj zaštiti i čišćenje okolnih prostora – organiziranje posjeta kulturno-historijskim znamenitostima – organiziranje posjeta muzejima – organiziranje akcija na očuvanju spomenika – organiziranje posjeta vjerskim spomenicima
4. Geografska obilježja BiH 4.1. Prirodni resursi, geografska obilježja BiH 4.2. Razvijnost BiH, privreda i turizam 4.3. Uzájamni odnos privrede	– imaju znanja o privredi i turizmu BiH i njihovoj povezanosti	– razlikuju grane privrede i njihovu zastupljenost u BiH	– razvijanje pozitivnog odnosa prema okolini i prema kulturnim vrijednostima koje ta sredina ima	– izrada karte prema privrednoj razvijenosti – posjeta lokalnim privrednim objektima i sajmovima – pripremanje djece prema individualnim i grupnim zadacima – pripremanje potrebnog materijala za bolju prezentaciju novog gradiva – organiziranje posjeta
5. Saobraćaj 5.1. Vrste saobraćaja u BiH 5.2. Najvažnije saobraćajnice i saobraćajna povezanost 5.3. Saobraćajna povezanost naselja u za vičaju	– o vrstama saobraćaja koji je zastupljen u BiH – najvažnije saobraćajnice u BiH – saobraćajnu povezanost u svom kraju	– pokazuju na karti gdje se nalaze najvažnije saobraćajnice – objasniti važnost dobrih saobraćajnica za život ljudi i za razvoj privrede	– razvijanje kulturnih navika i civiliziranog ponašanja u saobraćaju	– na karti ucrtati najvažnije saobraćajnice u BiH – aktiviranje djece na civilizirano ponašanje u saobraćaju – priprema audiovizuelnih sredstava za izvođenje nastave

DIDAKTIČKO-METODIČKE NAPOMENE

Nastavni predmet Društvo zauzima središnje mjesto u programiranju i integriranju nastavnih sadržaja ostalih predmeta u nižim razredima osnovne škole. Po svojim programskim sadržajima i oblicima rada on pruža neiscrpane mogućnosti odgojno obrazovnih strategija koje potiču aktivno učenje i umijeće kritičkog mišljenja kako bi obrazovanje na elementarnom stepenu odražavalo potrebe demokratizacije obrazovanja u kojem dijete može opisati svijet i suditi o njemu. U tom procesu važna je uloga savremenog učitelja. Nastavni predmet Društvo u svome razvoju iznjedrio se na osnovi spoznaje o djetetovoj potrebi za cjelovitim doživljajem neposredne stvarnosti i participiranjem škole u potpomaganju djeteta u njegovoj spremnosti za sve složenije zahtjeve životnog okruženja kao i potrebe stjecanja bazičnih znanja koja garantiraju uspješno snalaženje u društvenim predmetima u višim razredima osnovne škole. U ostvarivanju složenih pitanja razumijevanja uzročno-posljedičnih veza i odnosa u društvenim pojavama i procesima koje predviđa nastavni program kod djeteta je prije svega potrebno poticati i razvijati znatiželju i propitivanje, te umijeće kritičkog mišljenja, koje stavlja u funkciju više mentalne procese. Ako polazimo od uvažavanja demokratskih procesa putem kvalitetne nastave predmeta Društvo, za dijete je važno kako u predviđenim nastavnim sadržajima i postavkama razmišljati samostalno i postupati u skladu sa svojim razmišljanjima, te kako iskoristiti određene informacije sa različitih stajališta, prosuđivati o njihovim vrijednostima na osnovu ličnih potreba i ciljeva. Da bi djeca djelotvorno razmišljala, kritičko mišljenje mora postati konstanta njihova neposrednog iskustva pa se s pravom problematizira uloga učitelja kao odgovorne osobe u kreiranju kvalitetne nastave. Nastavnik u ovom predmetu treba voditi djecu kroz procese učenja i njegove prednosti s aktiviranjem mišljenja, određivanjem svrhe učenja (motivacijom), aktivnim uključivanjem djece u procesu učenja različitim tehnikama, poticanjem refleksije (različitost mišljenja, poticanje samoistraživanja) olakšava obradu informacija u procesu učenja i olakšava kritičko mišljenje.

U ovom razredu djeca će proširiti stečena znanja o svojoj domovini, ljubavi prema domovini, kulturološkim razlikama koje postoje u našoj domovini. Također, djeca će posebno učiti i o uređenju svoje domovine te kulturno-historijskim spomenicima koje karakteriziraju njeno područje. I na kraju, djeca će obnoviti i produbiti svoja znanja o vrsti naselja i saobraćajnoj povezanosti svoje domovine. Izučavanjem ovako predviđenih sadržaja djeca će steći potrebna znanja o svojoj domovini i tako se postupno uključiti u društvene predmete koji su predviđeni u višim razredima u osnovnoj školi. Primjenom metoda racionalnog učenja i motiviranjem djece u obradi nastavnih sadržaja uz aktivno učešće nastavnika omogućit će djeci stjecanje neophodnih znanja iz predmeta Društvo.

Pri realizaciji nastavnih sadržaja treba težiti primjeni raznovrsnih izvora saznanja. Potrebno je voditi računa da nivo interpretacije odgovara uzrastu djece, pa u tom cilju ograničiti broj termina sa kojima se ona susreću prvi put. Realizacija ovog programa podrazumijeva da udžbenik predstavlja spoj sa drugim izvorima saznanja, što je značajno za proširivanje znanja djece.

Osnove tehnike

(1 čas sedmično – 35 časova godišnje)

Cilj nastave predmeta: Osnove tehnike

Cilj nastave predmeta **Osnove tehnike** u 5. razredu devetogodišnje osnovne škole je da upozna djecu sa osnovnim elementima tehnike kao jednim od najbitnijih segmenata života savremenog čovjeka, kao i da ih pripremi za što uspješnije pohađanje nastave i usvajanje znanja iz predmeta Tehnička kultura (6., 7., 8. i 9. razred) i predmeta Informatika (6. i 7. razred).

Zadaci nastave iz predmeta Osnove tehnike

- uvođenje djece u tehnička i informatička znanja
- podizanje svijesti kod djece o tehničkim i informacionim tehnologijama: pripreme, organizacija, dostignuća, mogućnosti koje pružaju
- uvođenje djece u kreativan rad putem kreativnih radionica s ciljem izrade predmeta od upotrebne vrijednosti (škola, domaćinstvo...)
- upoznavanje djece sa kreativnim računarskim programima za ilustraciju i crtanje
- podizanje nivoa korelacije između nastavnih predmeta: tehnička kultura, informatika, matematika, priroda, društvo, kultura življenja
- upoznavanje osobina materijala i njihovih tehnoloških karakteristika
- ovladavanje elementarnim postupcima obrade materijala, kao i upotrebom alata
- razvijanje kreativnosti, mašte, osjećaja za koristan rad i tehničkog stvaralaštva izradom predmeta od upotrebne i estetske vrijednosti
- osposobljavanje djece za pravilno i sigurno kretanje u saobraćaju
- podizanje nivoa svijesti kod djece o značaju očuvanja životne okoline i uticaja tehnike na životnu okolinu, kao i o značaju njene primjene na zaštitu životne okoline
- poticanje djece na samostalnost i samoinicijativu
- ukazivanje na značaj individualnog rada, sa postepenim uvođenjem rada u paru, kao kvalitetnoj pripremi za kasniji rad u grupi/timu

NASTAVNE CJELINE I OBLASTI

- Uvod u nastavni predmet
- Tehnika i informatika
- Informatika i tehnika
- Izborni dio nastave

UVOD U NASTAVNI PREDMET

- Sadržaj nastave iz Osnova tehnike i informatike u 5. razredu: planiranje i priprema za rad u kabinetima za tehničku kulturu i informatiku, organizacija radnih mjesta, HTZ, literatura i pribor za praćenje i realizaciju nastavnih sadržaja.

TEHNIKA I INFORMATIKA

Izrada mehaničko-tehničkih modela i maketa od upotrebne vrijednosti

- Definiranje osnovnih pojmova: šta je tehnika, podjela tehnike, zanimanja u tehnici i informatici, historijski razvoj tehnike i informatike
- Savladavanje osnovnih pravila tehničkog crtanja: vrste linija, rukovanje i upotreba pribora za tehničko crtanje
- Upoznavanje sa osnovnim principima uticaja tehnike i tehnologije u zaštiti životne okoline: reciklaža, prerada starog papira, organizacija skladištenja papirnog otpada
- Usvajanje osnovnih znanja o saobraćajnim pravilima i propisima: uloga i značenje saobraćajnih znakova, osnovni pojmovi, reguliranje saobraćaja na raskrnicama, bicikl kao saobraćajno sredstvo (kombinacija teoretskog izlaganja i praktičnog rada)

KREATIVNA RADIONICA: *praktična primjena usvojenih znanja iz tehničkog crtanja, osobine materijala, obrada, alati i pribor za obradu papira, kartona, ljepenke, kože, platna, plastične folije,*

kao i iz saobraćajno-tehničke kulture

- izrada geometrijskih figura i tijela
- izrada odgojno-obrazovnih panoa, prigodnih čestitki
- izrada igračaka, akcent baciti na kreativne igračke (razne vrste slagalica od kartona)
- izrada modela saobraćajnih sredstava (kopnenog, vodenog i zračnog saobraćaja) uz upoznavanje sa osnovnim mehaničkim karakteristikama (korelacija nastavnog gradiva: tehnika - informatika)

INFORMATIKA I TEHNIKA

- historijski razvoj informatike, računara i računarske tehnologije
- definicija i pojam informatike, računara i primjena informatike
- pojam hardvera i softvera
- dijelovi računara
- savladavanje osnovnih pravila korištenja računara (uključivanje i isključivanje, pokretanje aplikacija, rukovanje tastaturom i mišem)
- kreiranje i brisanje foldera
- upoznavanje sa adekvatnim programom za unos teksta (osnove)
- upoznavanje sa programom za crtanje (Paint – osnove)

KREATIVNE VJEŽBE (*praktična primjena usvojenih znanja iz tehničkog crtanja*):

- izrada crteža geometrijskih figura i tijela
- izrada sastavnih dijelova odgojno-obrazovnih panoa, prigodnih čestitki
- izrada nacrt igračaka, kao i kreativnih igračaka (razne vrste slagalica od kartona)
- izrada nacrt modela saobraćajnih sredstava (kopnenog, vodenog i zračnog saobraćaja) uz upoznavanje sa osnovnim mehaničkim i fizičkim karakteristikama (korelacija nastavnog gradiva: tehnika - informatika)
- izrada kreativnih programa za testiranje usvojenih znanja iz saobraćajno-tehničke kulture

Nastavna oblast i sadržaj		
OBRADA: Definiranje osnovnih pojmova: šta je tehnika, podjela tehnike, zanimanja u tehnici i informatici, historijat i razvoj tehnike i informatike		
Aktivnosti djece	Očekivana postignuća	Aktivnosti nastavnika
Praćenje izlaganja i svih prezentacija predmetnog nastavnika, kao i aktivno učešće u radu Aktivno učešće u kreiranju časa podrazumijeva adekvatnu pripremu djece da prikupe određeni broj informacija sa: medija, interneta, literature i sl. (priprema multimedijalnog sadržaja, pisanog materijala i crteža za izradu obrazovnog panoa)	Usvajanje osnovnih znanja o: tehnici, značaju tehnike u svakodnevnom životu, razvoju tehnike, informatike, naučnicima zaslužnim za razvoj različitih oblasti tehnike, afirmacija i otkrića iz tehničkih oblasti. Upoznavanje sa zanimanjima (uvod u profesionalnu orijentaciju), razvijanje opće kulture, proširivanje vlastitih afiniteta i ljubavi prema važnom segmentu ljudskog života (bez tehnike, tehnologije i informatike je nezamisliv život savremenog čovjeka u 21. vijeku)	Izlaganja nastavnog gradiva primjenom različitih metoda u cilju što kvalitetnije, zanimljivije i afirmativnije prezentacije gradiva. Postavljanje različitih vrsta jednostavnih pitanja potiče djecu na kvalitetne odgovore. Nastavnik ilustrira, objašnjava i prezentira prethodno pripremljen obrazovni pano, koji kreira zajedno sa djecom. U cilju osavremenjavanja nastavnog procesa nastavnik uključuje i multimedijalne sadržaje: hronološki prikaz tehničkih ostvarenja, podatke o životu ljudi zaslužnih na polju tehnike.

Nastavna oblast i sadržaj		
OBRADA: Savladavanje osnovnih pravila tehničkog crtanja: tehničko pismo, vrste linija, rukovanje i upotreba pribora za tehničko crtanje, pravila kotiranja, mjerilo ili razmjere, format A4, okvir, za glavlje i sastavnica		
Aktivnosti djece	Očekivana postignuća	Aktivnosti nastavnika
Aktivno učešće u svim oblicima nastavnog rada. Praćenje izlaganja i prezentacija predmetnog nastavnika, praćenje multimedijalnih i drugih sadržaja koji prezentiraju nastavno gradivo na čas u. Upoznavanje sa sastavom pribora za tehničko crtanje i njegovim pravilnim korištenjem, usvajanje elementarnih znanja o vrstama linija.	Djeca usvajaju osnovna znanja o tehničkom crtanju, značaju poznavanja tehničkog crtanja, ulozu i značaju tehničkih crteža. Vizuelno uočavaju i usvajaju znanja o crtanju u mjerilu/razmjeri, kako se i zašto kotira/dimezionira tehnički crtež, usvajaju znanja o veličinama/formatima tehničkih crteža i njegovom izgledu (sadržaju) s posebnim akcentom na format crteža A 4. Usvajaju znanja o zanimanjima i stručnoj spremi osoba koje se u profesionalnom životu bave kreacijama i ilustracijama različitih dijelova mašina, uređaja i sl.	Izlaže nastavno gradivo vezano za osnovna pravila tehničkog crtanja. Primjenjuje različite metode u cilju što kvalitetnije, i afirmativnije prezentacije gradiva. Objašnjava i prezentira prethodno pripremljen obrazovni pano, koji kreira zajedno sa djecom. U cilju osavremenjavanja nastavnog procesa nastavnik uključuje i upotrebu grafoskopa, radnih listova, a posebno multimedijalnih sadržaja iz oblasti tehničkog crtanja.
Nastavna oblast i sadržaji		
OBRADA: Upoznavanje sa materijalima: papir, karton i ljepenka, dobivanje, prerada, poluproizvodi i proizvodi, osobine i primjena. Alat i pribor za rad sa ovim materijalima, osnovne operacije obrada materijala u cilju odbijanja predmeta, modela i maketa od upotrebne vrijednosti.		
Aktivnost djece	Očekivana postignuća	Aktivnosti nastavnika
Aktivno učešće u izlaganju predmetnog nastavnika i praćenje multimedijalnih i drugih sadržaja koji prezentiraju nastavno gradivo na času. Uz adekvatnu pripremu učenik može na kvalitetan način, primjenom do sada usvojenih znanja iz ove oblasti vezane za različite materijale, aktivnošću na izradi ilustracija-crteža, kao praćenju zanimljivih članaka i informacija sa medija, učestvovati u kreiranju obrazovnog panoa.	Učenici usvajaju osnovna znanja o materijalima koji su namijenjeni njihovom uzrastu: papir, karton, ljepenka, koža, platno, plastična folija. Usvajaju znanja o alatima i priborima za obradu ovih materijala, a ono što je posebno specifično redosljedu radnih operacija koje se primjenjuju kod izrade predmeta i uređaja od upotrebne vrijednosti.	Izlaganja nastavnog gradiva primjenom vezano za osnovne materijale (papir, karton, ljepenka, koža, platno, plastična folija), kao i o alatu i priboru za rad sa ovim materijalima. Korištenje različitih metoda u cilju što kvalitetnije prezentacije gradiva. Postavljanje različitih vrsta jednostavnih pitanja potiče učenike na kvalitetne odgovore. Nastavnik uključuje i upotrebu grafoskopa, izradu obrazovnog panoa, a posebno multimedijalnih sadržaja iz oblasti materijala i njihove industrijske prerade, reciklaže i sl. Demonstrira radne operacije sa alatom koji je namijenjen za dalju obradu u cilju odbijanja finalnih proizvoda.
Nastavna oblast i sadržaj		
VJEŽBE: Tehničko crtanje VJEŽBE: Savladavanje radnih postupaka i upotrebe alata za rad sa papirom, kartonom, ljepenkom, kožom, platnom, plastičnom folijom		
Aktivnosti djece	Očekivana postignuća	Aktivnosti nastavnika
Učešće u radu prema uputstvima predmetnog nastavnika i aktivna primjena usvojenih znanja iz tehničkog crtanja: – vrste linija – crtež A 4 formata – okvir, zaglavlje i sastavnica Aktivno učešće u radu prema uputstvima predmetnog nastavnika i aktivna primjena usvojenih znanja. Samostalan pristup radu, razvijanje vlastite kreativnosti i isticanje radnih navika.	Djeca primjenjuju usvojena znanja o tehničkom crtanju na osnovu čega se stiče ukupan uvid u stepen usvojenosti nastavnog gradiva. Vježba: savladavanje osnova rukovanja priborom. Vježba: razvijanje osjećaja za pravilnu ilustraciju svih vrsta linija u odnosu na njenu ulogu na tehničkom crtežu.	Nastavnik savjetima i adekvatnim pomaganjem na praktičan rad uvodi djecu u srž primjene usvojenih znanja, demonstrira radne postupke iz stalno potencirane realizacije aktivnosti (samostalnost djece u radu).

Nastavna oblast i sadržaj		
OBRADA: Upoznavanje sa osnovnim principima uticaja tehnike i tehnologije u zaštiti životne okoline: reciklaža, prerađa starog papira, organizacija skladištenja papirnog otpada		
Aktivnosti djece	Očekivana postignuća	Aktivnosti nastavnika
<p>Praćenje izlaganja i svih prezentacija nastavnika, kao i aktivno učešće u radu.</p> <p>Praćenje multimedijalnih i drugih sadržaja koji prezentiraju nastavno gradivo na času.</p> <p>Uz adekvatnu pripremu djeteta može na kvalitetan način primjenom do sada usvojenih znanja iz ove oblasti, učestvovati u kreiranju obrazovnog panoa.</p>	<p>Djeca usvajaju osnovna znanja tehničkim mjerama zaštite životne okoline (reciklaža, organizacija i upravljanje deponijama papira i papirnih proizvoda).</p> <p>Usvajanje znanja o novim proizvodima napravljenih od otpadnih papirnih materijala.</p>	<p>Prezentacija gradiva i tematike vezane za osnovne principe uticaja tehnike i tehnologije u zaštiti životne okoline: reciklaža, prerađa starog papira, organizacija skladištenja papirnog otpada.</p> <p>Korištenje različitih metoda u cilju što kvalitetnije i afimativnije.</p> <p>U cilju osavremenjavanja nastavnog procesa nastavnik uključuje i upotrebu grafoskopa, izradu obrazovnog panoa, a posebno multimedijalnih sadržaja iz oblasti osobina materijala, predmeta i uređaja tehničkim mjerama zaštite životne okoline.</p> <p>Poseban obrazovni osvrt dati na tehničke mjere zaštite životne okoline i uticaj tvornica za prerađu papira na životnu okolinu, uticaj sječe šume na eroziju tla, industrijskoj prerađi, reciklaži i sl.).</p>

Nastavna oblast i sadržaj		
OBRADA: Usvajanje osnovnih znanja o saobraćajnim pravilima i propisima: uloga i značenje saobraćajnih znakova, osnovni pojmovi, reguliranje saobraćaja na raskrsnicama, bicikl kao saobraćajno sredstvo (kombinacija teoretskog izlaganja i praktičnog rada)		
Aktivnosti djece	Očekivana postignuća	Aktivnosti nastavnika
<p>Praćenje izlaganja vezanih za saobraćajna pravila i propise, kao i aktivno učešće u radu.</p> <p>Praćenje multimedijalnih i drugih sadržaja koji prezentiraju nastavno gradivo vezano za saobraćajna pravila i propise. Uz adekvatnu pripremu djeteta može na kvalitetan način primjenom do sada usvojenih znanja iz ove oblasti učestvovati u kreiranju obrazovnog panoa.</p>	<p>Djeca usvajaju osnovna znanja o saobraćajnim pravilima i propisima: usvajanje teoretskih znanja o sigurnosti u saobraćaju, definicijama: saobraćajni znakovi, šta je pješak, kolovoz, kolovozna traka, trotoar, saobraćajna traka, pješački prelaz, nosivost, vozila, opterećenje, radnje vozilom na putu, pravila reguliranja saobraćaja na raskrsnicama: pravilo desne strane, saobraćajnim značima. Bicikl u javnom saobraćaju, savladavanje vožnje bicikla na adekvatno ocrtanom poligonu (prepreke, zaustavljanje, mimoilaženje, startanje i sl.)</p>	<p>Izlaganje nastavnog gradiva o saobraćajnim pravilima i propisima, ulogi i značenju saobraćajnih znakova, reguliranju saobraćaja na raskrsnicama. Primjena različitih metoda u cilju što kvalitetnije, zanimljivije i afimativnije prezentacije gradiva.</p> <p>U cilju osavremenjavanja nastavnog procesa nastavnik uključuje i upotrebu grafoskopa, izradu obrazovnog panoa, radnih listova, a posebno multimedijalnih sadržaja iz oblasti saobraćajno-tehničke kulture, sigurnosti u saobraćaju, faktora sigurnosti i sl.</p>

Nastavna oblast i sadržaj		
<p>KREATIVNA RADIONICA: praktična primjena usvojenih znanja iz tehničkog crtanja, o sobine materijala, obrada, alati i pribor za obradu papira, kartona i ljepljive, kao i iz saobraćajno-tehničke kulture)</p> <ul style="list-style-type: none"> - izrada geometrijskih figura i tijela - izrada odgojno-obrazovnih panoa, prigodnih čestitki - izrada igračaka, akcent baciti na kreativne igračke (razne vrste slagalica od kartona) - izrada modela saobraćajnih sredstava (kopnenog, vodenog i zračnog saobraćaja) uz upoznavanje sa osnovnim mehaničkim i fizičkim karakteristikama (korelacija nastavnog gradiva: tehnika, informatika) 		
Aktivnosti djece	Očekivana postignuća	Aktivnosti nastavnika
<p>Aktivno učešće u radu prema uputstvima predmetnog nastavnika i aktivna primjena usvojenih znanja iz tehničkog crtanja.</p> <p>Aktivno učešće u radu prema uputstvima predmetnog nastavnika i aktivna primjena usvojenih znanja.</p> <p>Samostalan pristup radu, razvijanje vlastite kreativnosti i sticanje radnih navika.</p>	<p>Djeca primjenjuju usvojena znanja o tehničkom crtanju na osnovu čega se stiče ukupan uvid u stepen usvojenosti nastavnog gradiva.</p> <p>Vježba: savladavanje osnova rukovanja priborom</p> <p>Vježba: razvijanje osjećaja za pravilnu ilustraciju svih vrsta linija u odnosu na njenu ulogu na tehničkom crtežu.</p> <p>Vježba: razvijanje osjećaja prema ilustraciji u mjerilu/razmjeri.</p>	<p>Nastavnik savjetima i adekvatnim pomaganjem na praktičan rad uvodi djecu u srž primjene usvojenih znanja, demonstrira radne postupke iz stalno potenciranje realizacije aktivnosti djece (samostalnost djece u radu).</p>

Nastavna oblast i sadržaj		
<p>OBRADA: Definiranje osnovnih pojmova: šta je informatika, zanimanja u informatici, tehnici, fizici, razvoj informatike, informatičke tehnologije, značaj poznavanja osnovnih funkcija računara, osnovni dijelovi računara, uloga i značaj poznavanja informatičkih programa i aplikacija, šta je hardver, šta je softver, funkcija tipki i tastature i perifernih uređaja, šta je folder-direktorij, šta je datoteka, na kojem principu radi računar, kako obrađuje podatke, šta je podatak, šta je informacija</p>		
Aktivnosti djece	Očekivana postignuća	Aktivnosti nastavnika
<p>Praćenje izlaganja vezanih za definiranje osnovnih pojmova o informatici, o osnovnim funkcijama računara, osnovnim dijelovima računara, informatičkim programima i aplikacija, hardveru, softveru, funkcijama tipki i tastature, perifernih uređajima, direktoriju, datoteci, principu rada računara.</p> <p>Aktivno učešće u kreiranju časa podrazumijeva adekvatnu pripremu djece da prikupie određeni broj informacija iz medija, literature i sl.</p>	<p>Nastavnik na ovaj način može steći uvid u predznanje koje dijete posjeduje i sa čime raspolaže kada je u pitanju nastavak rada na časovima informatike.</p> <p>Djeca usvajaju osnovna znanja o tehnici, informatici, značaju informatike i informatičke tehnologije u savremenom životu čovjeka. Historijski razvoj računara i računarske tehnike, današnja dostignuća o naučnicima zaslužnim za razvoj hardvera i softvera. Upoznavanje sa zanimanjima (uvod u profesionalnu orijentaciju),</p> <p>Razvijaju opću kulturu, proširuju vlastite afinitete i ljubav prema važnom segmentu ljudskog života (bez tehnike, tehnologije, informatike, i drugih tehničkih oblasti nezamisliv je život savremenog čovjeka u 21. vijeku)</p>	<p>Izlaganje nastavnog gradiva vezanog za osnovne pojmove (informatika, razvoj informatike, osnovni elementi računara, značaj poznavanja osnovnih funkcija računara, uloga i značaj poznavanja informatičkih programa i aplikacija).</p> <p>Postavljanjem različitih vrsta jednostavnih pitanja potiče djecu na kvalitetne odgovore</p> <p>Ilustrira, objašnjava, prezentira i demonstrira</p> <p>Nastavnik uključuje i računar i direktno na računar prezentira gradivo.</p>
Nastavna oblast i sadržaj		
<p>OBRADA: Savladavanje osnovnih pravila korištenja računara: pokretanje računara, osnovni i periferni uređaji. Rukovanje tastaturom/tipkovnicom – funkcije tipki računara. Upoznavanje sa perifernim uređajima (miš) – funkcije tipki miša i rukovanje. Upoznavanje sa adekvatnim programima (prednost dati jednostavnim programima za crtanje – npr. Corel) Upoznavanje sa pravilima kreiranja foldera i datoteke. Opcije: kreiranje, memoriranje, rezanje, kopiranje i lijepljenje teksta</p>		
Aktivnosti djece	Očekivana postignuća	Aktivnosti nastavnika
<p>Paralelan rad sa izlaganjem predmetnog nastavnika-svaka tipka, njena funkcija, rad sa mišem, rad na tekstu, rad sa opcijama: pisanje, brisanje, kopiranje, rezanje, lijepljenje, memoriranje, kreiranje foldera i datoteke.</p>	<p>Djeca usvajaju osnovna znanja o korištenju računara:</p> <ul style="list-style-type: none"> – kako kreirati folder, datoteku – kako ispisivati i uređivati tekst – kako povlačiti i uređivati linije, kako bojiti kreirane /nacrtane površine – kako i prema kojim pravilima nacrtati okvir, za glavlje i sastavnicu na crtežu određenog formata (A4) – kako koristiti aplikacije koje kao gotove nudi program za crtanje – kako memorirati uređeno i kako datoteku smjestiti u kreirani folder – kako izaći iz datoteke i ponovno ući u nju, kako izvršiti izmjene, memoriranje 	<p>Aktivnost na prenošenju znanja o osnovnim pravilima korištenja računara. Izlaganje gradiva primjenom različitih metoda. Postavljanje različitih vrsta jednostavnih pitanja potiče djecu na kvalitetne odgovore, ilustrira, objašnjava, prezentira i demonstrira.</p> <p>U cilju osavremenjavanja nastavnog procesa nastavnik direktno uključuje i računar kao osnovno sredstvo rada, a prateća nastavna sredstva će biti: grafoskop i multimedijalni sadržaji.</p>

IZBORNI DIO NASTAVE

Izborni dio nastave iz Osnova tehnike u 5. razredu sastoji se od jedne od slijedećih oblasti:

1.	Izrada modela
2.	Izrada školskih učila
3.	Izrada fotografija
4.	Tehničko-didaktički uređaji za potrebe škole i vlastitu upotrebu

Kultura življenja

(2 časa sedmično – 70 časov godišnje)

PROGRAMSKI ZAHTJEVI		OČEKIVANA POSTIGNUĆA		
ODGOJNI	OBRAZOVNI	MINIMALNA	DOVOLJNA	VISOKA
<p>Da kod djeteta razvije potrebu za radom i učenjem Upućivanje djeteta na vrijednosti porodičnog i drugih oblika društvenog života</p> <p>Da putem praktičnih vježbi djeca razviju svoju kreativnost koja će im u životu koristiti da stvaraju bolje uvjete življenja</p> <p>Da djeca steknu osnovne higijenske navike pri održavanju lične higijene, higijene stambenog prostora, odjeće i obuće</p> <p>Uputiti djecu na izbor određenih zanimanja i zadata</p> <p>Uputiti djecu da izmijene loše prehrambene navike</p> <p>Da se djeca nauče pravilno odnositi prema privatnim i društvenim dobrima, razvijanje ekološkog ponašanja</p> <p>Očuvanje kulturne baštine naših naroda i narodnosti, učenjem raznih običaja, posjetom muzejima, starinama, čuvanjem starinskih upotrebnih predmeta i narodnih nošnji u okviru svoje porodice i sl.</p> <p>Upoznavanje djece sa bolestima savremenog svijeta i štetnim djelovanjem alkohola, cigareta i opojnih sredstava</p>	<p>Razvijanje osjećaja i potrebe kod djece za kulturnim ophođenjem i ponašanjem u okviru svoje porodice, škole i društva uopće Odnosi unutar porodice. Uloge članova porodice. a posebno djece. Ljubav unutar porodice. , podjele ljubavi, ljubav među ljudima.</p> <p>Naučiti ih pravilima kulturnog ponašanja, kulturom dijaloga</p> <p>Usvajanje znanja o kulturnom načinu stanovanja, odijevanja, pravilnoj prehrani itd.</p> <p>Naučiti ih da budu tolerantni prema drugim i drugačijim u sredini življenja i uopće u životu</p> <p>Razvijanje estetskih vrijednosti života</p> <p>Stvaranje navika za štednjom ličnih, društvenih i prirodnih materijalnih dobara</p> <p>Adolescencija: šta je adolescencija ?</p> <p>Biološke, psihološke i socijalne promjene u adolescenciji. Rizična ponašanja. Uticaj alkohola, duhana i opojnih droga na odnose unutar porodice. Štetne posljedice na rast, razvoj u adolescenciji, društvene odnose i posljedice u kasnijim periodima života.</p>	<p>Znanja o osnovnim i osnovnim potrebama kulturnog življenja djeteta uzrasta od deset godina</p> <p>Znanja o odnosima unutar porodice i važnosti zdravog življenja.</p> <p>Znanja o važnosti provođenja osnovnih higijenskih, zdravstvenih, estetskih i kulturnih potreba</p> <p>Znanja o osnovama kulture stanovanja, odijevanja i prehrane</p>	<p>Razvijena svijest o neophodnosti povezanosti teorijskog znanja i njegove primjene u svakodnevnom životu</p> <p>Osposobljenost da naučena pravila i postupke o osnovnim potrebama kulturnog življenja, putem praktičnog rada mogu izvoditi međusobnom saradnjom, samostalno, grupnim radom, Ishodi učenja će biti zadovoljavajući, ako roditelji i nastavnici primijete pozitivne promjene u načinu ponašanja djeteta, i usvajanja zdravih životnih navika</p>	<p>Razvijena uspješna komunikacija, poštivanje kulture dijaloga i međusobnog uvažavanja</p> <p>Razvijen odnos tolerantnog ponašanja i rješavanje sukoba nenasilnim putem</p> <p>Ljubavi i pravilan odnos prema svim životnim dobrima koja su neophodna za kulturno življenje .</p> <p>Znanja o promjenama koje ih očekuju u periodu adolescencije.</p>

PROGRAMSKI SADRŽAJI

1. UVOD	1. Upoznavanje sa programskim sadržajem, zadacima i obavezama
2. SAVREMENA PORODICA	<p>1. Porodični (obiteljski) život - članovi porodice, uloga članova porodice, ravnopravnost i uvažavanje članova porodice, poznavanje porodičnog porijekla</p> <p>2. Potrebe savremene porodice - raspodjela poslova u porodici, ustanove koje pružaju pomoć porodici</p>

3. OPĆA KULTURA PONAŠANJA (BONTON)	<ol style="list-style-type: none"> 1. Ljubav-porodična ljubav, različite vrste ljubavi, ljubav prema ljudima, „stavljanje naglaska na vjernost kao metoda zaštite od prenošenja bolesti savremenog svijeta, nenasilno ponašanje u porodici, oblici nasilja u porodici i uopće u društvu, kultura dijaloga 2. Pravilan odnos prema životnim dobrima - privatnost, privatna imovina, čuvanje društvene imovine, ekološka pravila ponašanja u sredini življenja i uopće 3. Pravilan odnos prema starinama - očuvanje kulturne baštine sredine življenja, uopće naše domovine BOSNE I HERCEGOVINE, tradicije i tradicionalnih običaja naših naroda, prednosti i bogatstvo raznolikosti u našoj državi BOSNI I HERCEGOVINI, poštovanje drugih i drugačijih 4. Obilazak starina, obilježavanje i učenje tradicionalnih običaja i sl. 5. Vježba – izrada portfolioja - Starine mogav zavičaja 6. Kultura demokratskog ponašanja - pojam demokratskog društva, kako ostvariti svoje pravo i riješiti problem demokratskim putem 7. Sistematizacija programskih sadržaja opće kulture ponašanja
4. KULTURA STANOVANJA	<ol style="list-style-type: none"> 1. Estetski elementi u stanu - tekstil, zidni ukrasi, narodne rukotvorine, sitni ukrasni predmeti 2. Vježba - Izrada ukrasnog predmeta, aranžiranje cvijeća 3. Tradicionalni elementi stanovanja - arhitektura bosanske kuće 4. Posebna obilježja seoskog stanovanja - gospodarski objekti 5. Vježba - Moj izbor namještaja za moju sobu 6. Razvijanje i provođenje stambene kulture - korištenje zajedničkih prostorija i prostora, u sredini življenja, poštovanje kućnog reda
5. LIČNA HIGIJENA	<ol style="list-style-type: none"> 1. Bolesti uzrokovane nehigienom (bolesti prljavih ruku i druge bolesti savremenog svijeta) 2. Vježba – estetika lica, kose, noktiju, tijela i sl., vrste zanimanja i zanata, posjeta frizerskom, kozmetičkom i drugim salonima za uljepšavanje
6. KULTURA ODIJEVANJA	<ol style="list-style-type: none"> 1. Vrste materijala za izradu odjeće - prednosti i nedostaci prirodnih i vještačkih 2. Boje u odijevanju - osobnost svake boje, osnovna pravila dobrog kombiniranja boja 3. Vježba - kombiniranje dijelova odjeće u jednu estetsku cjelinu 4. Narodne nošnje u BiH – sastavni dio kulturne baštine, vrste ručnog rada 5. Prateći elementi u odijevanju- vježba vezi vanja kravate, marame i sl.
7. VAŽNOST PREHRANE	<ol style="list-style-type: none"> 1. Hranjivi sastojci hrane – neophodni za rast, razvoj, rad i očuvanje zdravlja, pravilan raspored dnevnih obroka i njihova kalorijska vrijednost 2. Prehrambene namirnice – vrste namirnica, njihova upotreba i hranjiva vrijednost, higijena i pravilno čuvanje namirnica 3. Kulinarski postupci pripreme hrane i kontrola kvaliteta hrane, ekološka proizvodnja hrane 4. Vježba – pravilan način kombiniranja namirnica – pripremanje užine i jednostavnog jela 5. Sistematizacija rada iz prehrane
8. PREHRANA I ZDRAVLJE	<ol style="list-style-type: none"> 1. Bolesti uzrokovane nedostatkom hranjivih sastojaka u hrani, nedostatkom hrane, nepravilnom, prekomjernom i nehigienom prehranom
9. SERVIRANJE HRANE I PONAŠANJE ZA VRIJEME JELA	
10. TRADICIONALNO KULINARSTVO	
11. EKONOMIKA DOMAĆINSTVA	
12. LJEPŠA STRANA ŽIVOTA	<ol style="list-style-type: none"> 1. Hobi, zabava, značaj odmora, sporta i rekreacije za kulturno življenje 2. Evaluacija programskog sadržaja kulture življenja
13. ŠTETNE NAVIKE I BOLESTI SAVREMENOG SVIJETA	<p> Pripreme za adolescenciju kao period života sa velikim mogućnostima i velikim opasnostima za dalji razvoj ličnosti. Štetne životne navike sa naglaskom na drogu, alkohol, duhan (pasivno pušenje posebno), zavisnost od kompjutera, intereta, online igara-ali i nekretanje, nezdrave prehrambene navike, putevi prenošenja bolesti, te naglasiti značaj lične higijene, kako reći NE onima koji Vam nude alkohol, duhan ili drogu. Apstinencija i značaj vjernosti.</p>

Likovna kultura
(1 čas sedmično – 35 časova godišnje)

CILJEVI I REZULTATI ODGOJNO-OBRAZOVNOG RADA			
PROGRAMSKI SADRŽAJI		ODGOJNO-OBRAZOVNI CILJEVI I ZADACI	
TEMA TSKE CJELINE, OBLASTI	MOTIVI I TEHNIKE	OBRAZOVNI CILJEVI	ODGOJNI I SOCIJALIZIRAJUĆI CILJEVI
<p>1. TAČKA I LINIJA Prepoznavanje, uočavanje /registriranje/ odnosa u svom okruženju i na likovnim djelima i sposobnost primjene prostornih organizacija kompozicije:</p> <ul style="list-style-type: none"> - statična i dinamična - vodoravna /horizontalna/ - okomita/uspravna - kružna - piramidalna - slobodna <p>Savladvanje upotrebe linija /crta/, tačaka u cilju ostvarivanja prostornih organizacija kompozicije</p> <ul style="list-style-type: none"> - Kombiniranje linije /crte/ sa plohom, tačkom i mrljom i njihov odnos - Crtačke teksture 	<ul style="list-style-type: none"> - Iz neposrednog okruženja: ljudi, životinje, biljke, pojave u prirodi, objekti, prostori - Korelacija sa drugim predmetima /sadržaji drugih predmeta/: maternjeg jezika./priča, bajka, pjesma, poslovice.../ Prirode i društva, Matematike, Muzičke kulture, Tjelesnog odgoja, Kulture življenja, - Njegovanje tradicije i narodnih običaja: praznici, značajni datumi, etnografsko naslijeđe - Primjena tačaka i crta/ linija sa svim karakteristikama u isticanju teksture - Kompozicioni /prostorni/ odnos i u vizuelno likovnim sadržajima - Primjena svih oblika poticaja u realizaciji likovnih radova - Grafita olovka, tuš i pero, tuš i drvece, tuš i kist, lavirani tuš, flomasteri/crni ili tamni/drveni ugljen 	<ul style="list-style-type: none"> - Prepoznati i uporediti na svojim umjetničkim radovima prostornu organizaciju kompozicije: <ul style="list-style-type: none"> - statičnu dinamičnu, - vodoravnu /horizontalnu/ - okomitu /uspravnu/ - kružnu - piramidalnu - slobodnu - Moći registrirati, razumjeti i predstaviti različite forme organizacije kompozicije upotrebom crtačkih tekstura - Usvojiti pojmove organizacije kompozicije: <ul style="list-style-type: none"> - statično i dinamično - vodoravno /horizontalno/ - okomito /uspravno/ - kružno - piramidalno - slobodno 	<ul style="list-style-type: none"> - Daljnji rad na razvijanju senzornih, manipulativnih, izražajnih i praktičnih sposobnosti kod djece sa naglaskom na karakterizaciju oblika i figura, u dvo i trodimenzionalnoj organizaciji prostora - Razvijanje sposobnosti kombinatorike, logičkog zaključivanja, divergentnog mišljenja - Razvijanje kritičkog mišljenja, formiranje stavova i odnosa prema vrijednostima, uočavanje kulturne baštine i prirodne okoline - Izgradivanje pozitivnog odnosa prema radu: inicijativa, samostalnost, istrajnost, dosljednost, angažiranost, spremnost za saradnju i timski rad - Razvijanje humanih odnosa, solidarnosti: jačanje i bogaćenje emocija
<p>2. BOJA</p> <ul style="list-style-type: none"> - Sposobnost opažanja, prepoznavanja i predstavljanja uočenog u okruženju i na likovnim djelima: - likovnih elemenata i - principa komponiranja mrlja, ploha, potez, debeli namaz, lazurni namaz, kompozicija boja, harmonija, ritam, dominacija, harmonija hromatske boje u funkciji bogaćenja palete boja - oslabljene i intenzivne boje - boja kao sredstvo ostvarivanja slikarskih tekstura 	<ul style="list-style-type: none"> - Akvarel, gvaš, tempera, kolaž, pastel, zgrafito /grebanje premazane osnove prethodno obojene voštanim bojama/, flomasteri u boji /za manje formate radova/, mozaik 	<ul style="list-style-type: none"> - Uočavanje značaja obogaćivanja izraza uvođenjem više valerskih vrijednosti boje - Uočavanje, shvatanje značaja i mogućnosti upotrebe potpunije /bogatije/ palete boja, kao i načina njene primjene - Lazurno, transparentno, boja preko boje daje novu valersku vrijednost /boju/ - Pastuozno, naglašen deblji nanos boje /uočava se potez kista, rukopis autora/ - Razumjeti i moći predstaviti oslabljenu boju /miješanje boja/ proširivanje /bogaćenje/ palete boja - Usvojeni pojmovi za oblast boja: mrlja, ploha, potez, debeli namaz, lazurni namaz, kompozicija boja, harmonija, ritam, dominacija 	<ul style="list-style-type: none"> - Razvijanje sposobnosti posmatranja, sintetičkog koncipiranja, uočavanja, zaključivanja, snalažljivosti, kreativnog, konkretnog i apstraktnog mišljenja, bogaćenje mašte, orijentacija u vremenu i prostoru - Razvijanje sposobnosti pripremanja tonova boja, valerskih /svjetlosnih/ vrijednosti, za njihovu primjenu u praktičnom radu /realizaciji likovnih radova/, odijevanju, oplemenjivanju životnog prostora, kreiranju znakova vizuelnih komunikacija, kreiranju izgleda upotrebnih predmeta.... - dalji rad na razvijanju sposobnosti predstavljanja sadržaja: pjesme, priče, događaja, pojava u prirodi, osjećanja, emocija i slično kroz likovni izraz

<p>3. PLOHA</p> <ul style="list-style-type: none"> - Dalje savladavanje oblasti grafike, građenje i razvijanje senzibiliteta prema grafičkom izrazu i oblasti grafike - Dalji rad na potpunijem odnosu primjene slike i teksta - Organizacija kompozicije kroz oblasti: crtanja, slikanja, grafike 	<ul style="list-style-type: none"> - Papir grafika /izrada šablona od papira kartona/ - Visoki tisak, linorez /izrada šablona, klišeja na linoleum u/ - Kolaž kroz primjenu kompozicionih odnosa slike i teksta 	<ul style="list-style-type: none"> - Uočavanje značaja vizuelnog odnosa slike i teksta u primjeni organizacije kompozicije - Razumijevanje složenih grafičkih odnosa, rad na izradi klišeja za visoki tisak /linorez, karton grafiku/ dalje razvijanje senzibiliteta u grafičkom izrazu - Usvojeni pojmovi za oblast ploha: inicijal, kaligrafija, minijatura, vizuelna informacija, znak, linorez, visoki tisak, grafičar 	
<p>4. POVRŠINA</p> <ul style="list-style-type: none"> - Površina u likovnoj oblasti: dizajna, grafičkog dizajna, industrijskog dizajna, primijenjene umjetnosti - Uloga površine u savremenim medijima: kompjuterskoj grafici, spotu, TV poruci, plakatu kroz različite kompozicije /dinamična i statična kompozicija/ - Uloga površine u formi poruke, novi kreirani znakovi vizuelnih komunikacija, odnos površina i vizuelna jasnoća poruka 	<ul style="list-style-type: none"> - Složenija kreativna rješenja i realizacija u različitim materijalima - Kreiranje novih vizuelnih informacija /poruka/, novih znakova, odnos slike i teksta: naslovne stranice /knjige, školskog lista.../ - Kreiranje novog izgleda industrijskog predmeta /proizvoda/ 	<ul style="list-style-type: none"> - Razumijevanje uloge i značaja znakova vizuelnih komunikacija i ovladavanje mogućnostima korištenja sa ciljem prenošenja vizuelnih informacija - Osposobljavanje za kreiranje novih vizuelnih znakova i vizuelnih poruka - Uočavanje značaja uloge površine u naglašavanju važnog /bitnog/, malove liko, statično-dinamično, svijetlo-tamno ... - Uočavanje izražajnih mogućnosti stripa /sinteze slike i teksta/ - Razumijevanje spota, TV poruke, plakata kao forme vizuelnih komunikacija - Usvojeni pojmovi za oblast površina: vizuelna informacija /poruka/, industrijski dizajn, spot, TV poruka, statično, dinamično 	
<p>5. MASA I PROSTOR</p> <ul style="list-style-type: none"> - Dalji rad na potpunijem shvatanju prostora i oblikovanja u prostoru - Puna plastika u prostoru - Mobilni /pokretne forme u prostoru/ dinamična skulptura - Reljef kao skulptorska forma: niski /plitki/ reljef, meco reljef /srednje ispupčene forme, 1-2 trećine mase u prostoru/, visoki reljef /skulptura u prostoru koja se samo sa nekim djelom utapa u osnovu/ - Masa i prostor u arhitekturi, elementi građenja: - Konstrukcija - Zid - Stub /kvadratne osnove/ - Stub /kružne osnove/ - Krov 	<ul style="list-style-type: none"> - Usložnjavanje odnosa prema prostoru i oblikovanje prostora u oblasti oblikovanja, građenja, primijenjene umjetnosti i dizajna - Upotreba svih materijala dostupnih uzrastu - Rad na karakterizaciji figura u prostoru, odnos dijelova i cjeline - Realizacija plitkog reljefa - Ravnoteža i pokret u prostoru /mobilni/ realizacija skulpture u prostoru - Organizacija prostorne kompozicije različitim elementima /po veličini i obliku/, instalacija, prostorna organizacija /maketa, urbanizam/ 	<ul style="list-style-type: none"> - Razumijevanje i mogućnosti predstavljanja prostora i oblika u prostoru - Sticanje sposobnosti prevođenja /transponovanja/ dvodimenzionalnog u trodimenzionalno i trodimenzionalne u dvodimenzionalnu formu /organizaciju/ - Prostorna organizacija može imati malu i veliku masu: mobilni – rad na organizaciji ravnoteže i pokreta - Usvojeni pojmovi: masa, prostor, građenja, arhitektura, građenje, elementi građenja, zid, stub, stup, krov, niski /plitki/ reljef, meco reljef, visoki reljef, mobilni /skulptura u pokretu, pokretne forme/ 	

OČEKIVANI REZULTATI

Sa djecom se radi na daljnjem usvajanju i proširivanju znanja o upotrebi materijala i sredstava koja se koriste u oblasti tačka i linija:

- da znaju razlikovati vrijednosti linija, po intenzitetu /jačini/, po prostornoj orijentaciji,
- da mogu prepoznati ritam i upotrebljavati ga u svom likovnom izrazu,
- da mrlju i tačku koriste kao likovni element u predstavljanju različitih tekstura i osmišljavanju kompozicije, organizacije kompozicije: statična i dinamična, vodoravna /horizontalna/, okomita /uspravna/, kružna, piramidalna, slobodna
- da znaju da je površina omotač nekog oblika /objekta, predmeta/ u prostoru
- da tlocrt predstavlja crtež osnove nekog objekta /neke građevine/
- da usvoji termine, elementi građenja, arhitektura, konstrukcija, zid, stub, stup, krov
- da dalje usavršavaju tehniku korištenja; olovke, tuša i drveta, tuša i kista, da savladaju tehniku laviranog tuša,

za oblast slikarstva:

- da dopunjuju i proširuju znanja o slikarskim tehnikama; akvarelu, gvašu, temperi, kolažu, pastel, flomasterima u boji, mozaiku
- da miješaju boje i da upotrebljavaju različite intenzitete boja /da jedna boja može biti svjetlija i tamnija/ da se miješanjem mogu dobiti tonovi drugih boja
- da proširuju znanje o komplementarnom kontrastu /boje koje se slažu, a nalaze se u suprotnosti/,
- usvojiti će da način na koji je nanesena boja predstavlja slikarski rukopis /teksturu/, lazurno i pastuozno, rukopis autora

za oblast ploha/grafika:

- da usvoje pojam kliše, šablon /matrica/, grafički otisak, grafičar, štampanje
- da savladaju princip izrade jednostavnog šablona za visoki tisak, linorez, papir grafika
- da znaju osmišljeno u organizaciji kompozicije primjenjivati sliku i tekst, izrada stripa, naslovne strane knjige...

za oblast površina, masa i prostor:

- da uočavaju odnose u prostoru, uočavaju proporcije, prepoznaju karakter oblika
- da su sposobni organizirati kompoziciju po principu pokretne ravnoteže /mobili/,
- da znaju šta je simetrija i asimetrija,
- da su u stanju izvesti prostorni crtež /crtež sa tankom mekom žicom/
- da znaju šta je trodimenzionalna tekstura /tekstura izvedena sa nekim oblikovnim materijalom/
- da raspoznaju šta je puna plastika /figura u prostoru/, a šta reljef: plitki, meco i visoki reljef
- da rade na jednostavnim rješenjima grafičkog dizajna, odnos plohe i teksta /naslovna strana za knjigu, plakat, papir za pakovanje.../
- da kreiraju kadar stripa ili strip, TV spot ...

da usvoje pojmove, vizuelna informacija, kadar, strip, fotografija

STRUKTURA PROGRAMA

1. TAČKA I LINIJA Likovno područje crtanje: Organizacija kompozicije, smještanje rada u zadati format, dinamična i statična kompozicija, horizontalna/ vodoravna/ kompozicija, vertikalna /uspravna/ kompozicija, kružna, piramidalna /trougona/, slobodna /raspršena/, dominacija

2. BOJA

Likovno područje slikanje: U slikanim radovima primjenjivat će se kao izražajna sredstva pri realizaciji kompozicije: mrlje, potezi, lazurni /tanki/ nanos boje, pastuozni /debeli/ nanos boje, harmoničan /skladan/ odnos boja, ritam, dominacija

3. PLOHA

Kroz tematsku oblast PLOHU realizirat će se sve likovne oblasti koje se u svojoj konačnici iskazuju u dvodimenzionalnoj formi; crtež, slika, grafika. U petom razredu, pored navedenih organizacija

kompozicije, dalje će se raditi na potpunijoj primjeni odnosa slike i teksta, s obzirom na uzrast interes djece će biti usmjeren prema daljnjem savladavanju oblasti grafike, jednobojne i višebojne /visokog tiska/, u tehnici papir grafika i linorez.

4. POVRŠINA

Tematska oblast Površina realizira se kroz likovne oblasti; dizajna, grafičkog dizajna, industrijskog dizajna, primijenjene umjetnosti, kompjuterske grafike, spot, TV poruka, plakat, navedenih kompozicionih odnosa: dinamična i statična kompozicija, horizontalna /vodoravna/ kompozicija, vertikalna /uspravna/ kompozicija, kružna, piramidalna /trougona/, slobodna /raspršena/, dominacija. Znakovi vizuelnih komunikacija, kao elementi vizuelnih poruka i njihova likovnost. Djeca rade na izradi stripa, znakova vizuelnih komunikacija, analizi fotografije, uočavanju i razumijevanju spota, vizuelne medijske poruke.

5. MASA I PROSTOR

Tematska cjelina, masa i prostor obuhvata likovne oblasti:
Oblikovanje, građenje, primijenjenu umjetnost i dizajn. I dalje u ovom uzrastu prisutan je izražen interes za oblikovanjem u prostoru, koje djeca doživljavaju kao igru povezanu sa estetskim stvaralačkim procesom. U kreativnom procesu koriste se svi materijali pristupačni uzrastu i psihofizičkim mogućnostima djeteta. Definiiraju se pojmovi i realiziraju radovi u punoj plastici, mobilni /pokretne forme u prostoru/ kao i reljefi /niski reljef, meco reljef, visoki reljef/. Arhitektonski elementi /elementi gradnje/: konstrukcija, zid, stub, stup, krov.

DIDAKTIČKO-METODIČKE NAPOMENE

Likovna kultura u petom razredu, podrazumijeva početak sintetičkog koncipiranja vizuelnog doživljaja, povezivanje novih vizuelnih iskustava sa do tada prethodno stečenim znanjem, bogaćenjem novim likovnim sadržajima i likovnim iskustvima, nivoom usvojenog doživljavanja likovne umjetnosti. Usvajanje znanja i likovno kreativni rad realizira se kroz forme prostorne organizacije kompozicije:

1. OBLIKOVANJE NA PLOHI - dvodimezionalna organizacija kompozicije
2. OBLIKOVANJE U PROSTORU – rješavanja trodimenzionalnih formi

Ove dvije podjele kreativnog rada po prostornoj organizaciji kompozicije, realiziraju se kroz LIKOVNE OBLASTI /likovna područja.

Za oblikovanje na plohi kroz područja:

- CRTANJE
- SLIKANJE
- GRAFIKA
- PODRUČJE VIZUELNIH KOMUNIKACIJA

Oblikovanje u prostoru kroz područja:

- PROSTORNO OBLIKOVANJE I GRAĐENJE
- PODRUČJE VIZUELNIH KOMUNIKACIJA

Programski sadržaji predmeta LIKOVNA KULTURA u osnovnoj školi realiziraju se kroz formu tematskih cjelina/oblasti koje bi trebale biti ustrojene /unificirane/ jednoobrazno za sve razrede od 1. do 9. razreda.

1. TAČKA I LINIJA
2. BOJA
3. PLOHA
4. POVRŠINA
5. MASA I PROSTOR

Ovakva forma osigurava kontinuitet u usvajanju i proširivanju znanja, sposobnosti i likovne

kreativnosti djece, permanentno kroz cjelokupni osnovnoškolski odgoj i obrazovanje. Tematske cjeline bi se realizirale kroz likovno kreativni rad u svakom polugodištu, što znači da bi svaka tematska cjelina bila dva puta obrađena u toku školske godine. Ovakav pristup zaokruživanja jedne cjeline kroz likovne zadatke /likovne probleme/ osigurao bi veću preglednost i sistematiziranje gradiva koje djeca trebaju usvojiti i njegovo logičko ponovno proširivanje u drugom polugodištu. Ponavljanje tematskih cjelina u formi koncentričnih krugova pruža mogućnost preispitivanja usvojenih i prezentiranja novih sadržaja i znanja.

Ovako postavljene tematske cjeline ne isključuju ni jednu oblast, niti bilo koju tehniku. Kvalitet učenja u likovnoj kulturi je proces kada djeca vizueliziraju problem koji ranije nisu znali, prepoznaju ga i razriješe putem likovno tehničkih sredstava. Taj proces kod djece razvija kreativno mišljenje, sposobnosti i saznanja što utiče na formiranje likovno oblikovnih temelja koji će im pomoći u analizi složenih vizuelno likovnih ideja i problema u komponiranju osmišljenih likovnih kompozicija.

Likovna pismenost podstiče se kroz nastavu koja djecu uključuje u aktivan proces vizuelnog istraživanja, doživljaj zadovoljstva u razrješavanju problema i sposobnosti vrednovanja. Razvoj likovne pismenosti obuhvata razradu zadatah nastavnih tema putem kojih djeca spoznaju /stvaraju predstavu/ o značaju likovne umjetnosti u vlastitom životu, i interakciju umjetnosti, nauke i društva, novih medija i okruženja.

Motivi – teme /likovni sadržaji/

Zahvalne teme za likovno kreativni rad predstavljaju doživljaji i spoznaje. Motive prema svojoj vizuelizaciji sadržaja dijelimo na:

1. Vizuelne motive
2. Nevizuelne motive
3. Motive likovne forme /likovni i kompozicioni elementi/
  - iz neposrednog okruženja djeteta; porodica, škola, mjesto stanovanja, prostori, objekti, pojave u prirodi, biljke...
  - sadržaji drugih predmeta /korelacija sa drugim predmetima/: maternjeg jezika /priča, bajka, poslovice, basna, pjesmica/, matematike, prirode i društva, muzičke kulture, tjelesnog i zdravstvenog odgoja i kulture življenja
  - iz narodnih običaja /tradicije/; značajni datumi, praznici, etnografsko nasljeđe
  - značajna umjetnička ostvarenja iz svjetske likovne /baštine/ umjetnosti
  - likovni i kompozicioni elementi, shodno uzrastu djeteta razrješavanje likovnih zadataka kroz upotrebu likovnih i kompozicionih elemenata
  - nevizuelni poticaji, emocije /osjećanja/, čula, muzika...

POJMOVI KOJE ĆE DJECA USVOJITI

CRTANJE: usvajanje pojmova organizacije kompozicije: statično-dinamično, vodroravno-uspravno, kružno, piramidalno i slobodno

SLIKANJE: uočavanje značaja obogaćivanja izraza uvođenjem više valerskih vrijednosti boje, usvojeni pojmovi mrlja, ploha, potez, pastuozni namaz, lazurni namaz, kompozicija boja, harmonija, ritam, dominacija

GRAFIKA: malo-veliko, statično-dinamično, svijetlo-tamno, kliše za visoki tisak linorez, karton grafiku, inicijal, kaligrafija, minijatura

PROSTORNO OBLIKOVANJE I GRAĐENJE: masa, prostor, gradnja, arhitektura, građenje, elementi građenja, zid, stub, stup, krov, niski /plitki/ reljef, meco reljef, visoki reljef, mobilni /skulptura u pokretu, pokretne forme/

VIZUELNA KOMUNIKACIJA: grafički dizajn, vizuelna informacija /poruka/, industrijski dizajn, spot, TV poruka, statično, dinamično

OCJENJIVANJE

Ocjenjivanje u predmetu Likovna kultura je izuzetno složen segment rada nastavnika, s obzirom na činjenicu da crtež predstavlja cjelinu koja u sebi sadrži komplekse sposobnosti i osobina djeteta, upornosti i iskustva, stečenog znanja i usvojenih navika, pozitivnog i negativnog uticaja sredine, kao i sklad emocionalnih i izražajnih sposobnosti transponiranih u likovne elemente. Iz tog razloga i dječiji crtež moguće je analizirati sa različitih aspekata:

1. estetskog,
2. psihološkog,
3. pedagoškog.

Ako prihvatimo da se djeca likovno izražavaju jer imaju potrebu da iskažu svoj svijet, svoje viđenje svijeta, predmeta i pojava, svoje strahove i oduševljenja, onda su svi ti radovi „stenoografski zapis duše” i kao takvi moraju biti dobri. Predmet Likovna kultura složen je iz dva segmenta:

1. Likovna forma /Likovni jezik/ i
2. Likovnih sadržaja

Oblast Likovna forma /Likovni jezik/ koji se odnosi na likovne elemente i principe komponiranja su teoretskog karaktera i mogu se savladati i usvojiti.

Činjenica je da se nastavnik u razredu susreće sa djecom koja su nadarena i onom koja nisu. Djeca koja nisu talentirana trebaju imati priliku u skladu sa svojim mogućnostima usvajati likovni jezik i njime se izražavati. Prilikom ocjenjivanja manje nadarene djece treba pratiti i imati u vidu individualne mogućnosti, stepen zalaganja i želje da se realizira postavljeni zadatak, napor koji dijete ulaže u realizaciju zadatka da bi postiglo rezultat, aktivnost na časovima likovne kulture.

Nema loših dječijih radova.

Vizuelno estetska kultura razvija kod djece sposobnost uživanja i razumijevanja umjetnosti, odnos prema estetskom, pravilno doživljavanje vizuelnih informacija, odnos prema svjetskoj i našoj kulturnoj baštini.

Pravilan odnos nastavnika prema dječijim radovima je od izuzetnog značaja za likovno kreativni rad djece. Ako nastavnik traži od djece da tačno „prepisuju” percipirano, da doživljavaju i gledaju očima odraslih svijet oko sebe, onda takva nastava Likovne kulture ne odgovara osnovnim principima savremene nastave, ciljevima i zadacima koji se pred nju postavljaju.

Muzička/glazbena kultura

(1 čas sedmično - 35 časova godišnje)

CILJEVI I REZULTATI ODGOJNO-OBRAZOVNOG RADA		
PODRUČJA UČENJA	CILJEVI	OČEKIVANI REZULTATI / ISHODI UČENJA
ZNANJE	<p>Sticanje znanja:</p> <ul style="list-style-type: none"> - mješoviti hor i više glasno pjevanje, horski glasovi - tačno imenovanje naučenih notnih trajanja, oznaka i termina (italijanski) - pjevanje jednostavnih primjera solmizacijom - svjesno izvođenje jednostavnih brojalice i primjera prema notnom zapisu u 2, 3 i 4-djelnoj-dobnoj mjeri ritamskim govorom - sviranje kao pratnja uz pjevanje i kroz aranžman uz svjesno korištenje muzičkih znanja - orkestarski instrumenti po grupama: gudački, duhački drveni i limeni, udaračke 	<p>Djeca bi trebala imati znanje i razumijevanje:</p> <ul style="list-style-type: none"> - osnovnih elementa vokalne tehnike (tačna intonacija, dikcija, artikulacija), te tehnike sviranja radi kvalitetnije interpretaciji muzičkog djela u horu i orkestru - osnovnih muzičkih pojmova iz metrike, ritmike i melodičke - svjesnog obrazlaganja adekvatne primjene raznih instrumenata u samostalnoj izradi originalnih aranžmana - pokazuju veliku zainteresiranost i ljubav prema muzici, svjesnost o značaju i potrebi muzike u životu
SPOSOBNOSTI I VJEŠTINE	<p>Razvijanje muzičke sposobnosti i vještine:</p> <ul style="list-style-type: none"> - samostalnog uočavanja, saopštavanja poznatih i novih termina i pojava u notnom zapisu - samostalne i kvalitetne interpretacije muzičkog djela (od solističkog do skupnog) - memoriranja djela, naslova i autora - sistematiziranja muzičkih znanja uz korištenje muzičkih termina - Improvizacija i prezentacija ideja (individualno i u grupi), predviđanja rezultata - korištenja znanja u osmišljavanju ideja za kreativno izražavanje doživljaja (likovno, literarno i pokretom) 	<ul style="list-style-type: none"> - svjesno prihvataju i ispravljaju svoje greške u intonaciji i u muziciranju, ukazuju i na greške i ispravljaju druge - prethodna muzička iskustva i muzičke termine koriste u daljnjem učenju - već formirane kriterije za procjenu kvaliteta koriste prilikom izvođenja i slušanja djela - uživanje u sve slobodnije predstavljaju publici sa improvizacijama na Orffovim instrumentima na vlastitu inicijativu - pred novim muzičkim zadatkom pitaju i traže odgovor - slobodno izlažu svoje mišljenje i ideje i prave poređenja ostvarenog
VRIJEDNOSTI, STAVOVI, PONAŠANJE	<p>Razvijanje pozitivnih vrijednosti i stavova:</p> <ul style="list-style-type: none"> - samokritičnost prema sebi kao izvođaču (vokalnom i instrumentalnom), a u odnosu na druge - postaje sve snažnije i intenzivnije izražavanje emocionalne i estetske osjetljivosti na kvalitet muzike - izražavanje vrlo intenzivnih interesa i ljubavi prema sadržajima iz muzičke baštine BiH - svjesnost značaja muzike u životu i potrebi učenja o muzici i muziciranja kroz čitav život - vrlo jasno izražavanje razvoja interesa i intenzivne želje za bavljenjem muzikom koja treba da postane trajna potreba 	<ul style="list-style-type: none"> - Samopouzdanje u pjevanju i sviranju je sve veće, kao i zalaganje i odgovornost za kvalitet skupnog muziciranja - Iskreno i dobronamjerno iskazuje svoje mišljenje i kritiku, a poštuje i cijeni mišljenja i stavove drugih - Uočava i hvali, aplauzom nagraduje najkvalitetnije izvođenje - Izražava svoj odnos prema muzici i želju da je često sluša u školi, na koncertima i sl. - Traži sam i sa vidnim zadovoljstvom se uključuje u muzičko-scenske i druge projekte sa muzikom - Samostalno se uključuje u muzičke sekcije - Djeluje i na druge da slijede njegov primjer - Propagira upis mlade djece u muzičku školu

STRUKTURA SADRŽAJA

- I. PJEVANJE I SVIRANJE
- II. MUZIČKE/GLAZBENE IGRE
- III. BROJALICE
- IV. SLUŠANJE MUZIKE
- V. DJEČIJE STVARALAŠTVO

DIDAKTIČKO-METODIČKE NAPOMENE

Iako u uvjetima **minimalnog** broja časova (**1 čas sedmično**) u petom razredu pored upornog i istrajnog rada na korekciji problema koje imaju pojedina djeca u oblasti melodike (tačna intonacija, širenje opsega glasa, memoriranje melodije), ili ritmike, posebno intenzivno raditi na kultiviranju dječijeg glasa i podizanju kvaliteta pjevanja pojedinca i prilagođavanja glasa u skupnom muziciranju. U ovom razredu pored rada na razvoju muzikalnosti i trajnih interesa i ljubavi prema muzici, raditi vrlo seriozno na osvješćavanju i korištenju ranije usputno usvojenih italijanskih muzičkih termina u muzičkom opismenjavanju. U ovoj oblasti velika novina je pjevanje *solmizacijom u C dur ljestvici* i kontinuirani rad na razvoju osjećaja za ritam i metriku kroz brojalice koje treba izvoditi *ritamskim govorom*, polazeći od *svjesne analize notnog zapisa*, te *reprodukcije trajanja prikazanih u notnom zapisu*, te upoznavanje novih notnih znakova i mjere (*6/8, informativno*). I dalje raditi na sve samostalnijem određivanju osnovnih elemenata muzičkog djela, a posebno zapažanju i određivanju forme muzičkog djela (muzička rečenica, tema, fraza, cjeline), izvođača i sastava, muzičkih instrumenata orkestra, vrste glasova u horu (četveroglasni hor).

U skladu sa smanjenim brojem časova u odnosu na prethodna četiri razreda smanjen je broj pjesama za pjevanje i sviranje, kao i slušanje muzike, a posebno broj muzičkih igara i brojalica.

Pjevanjem i sviranjem treba obraditi najmanje **12 pjesama** u toku školske godine. Nakon doživljaja pjesme u izvodenju nastavnika i sa CD-a, djeca je uče pjevajući uz nastavnika, u cjelini, uz pratnju melodijskog instrumenta (klavir, sintisajzer, gitara). Praćenjem i analizom notnog zapisa u udžbeniku, djeca će učvrstiti i u praksi i interpretaciji svjesno koristiti ranija znanja vezana za tempo i dinamiku, notne vrijednosti (osminka, četvrtinka, polovinka i cijela nota i odgovarajuće pauze), mjere (2, 3 i 4-dijelnu) i naučiti i *novu 6/8 mjeru*. Primijeniti ranija i nova muzička znanja u kreiranju pratnje i aranžmana za Orffove instrumente. Najjednostavnije pjesme iz ranijih razreda, kao što su: „Satić kuca“, „Patak“, „Hodavka“, „Sage se mlada do zemlje“ i slično, prema izboru nastavnika mogu se sa djecom raditi tako da ih djeca uče svirati na klaviru, metalofonu ili ksilofonu, prema tehničkim mogućnostima u školi.

Djeca u petom razredu trebaju naučiti najmanje **4 muzičke igre** koje uključuju pokret. One pomažu i tjelesnom odgoju i upoznavanju narodne muzičke tradicije raznih zemalja svijeta, a sastoje se iz osnovnih pokreta s plesnim elementima, te raznih kretnji ruku. Koreografije okretnih igara i kola iz različitih krajeva imaju utvrđene figure i kretnje.

Tako su djeca kroz pjevanje i sviranje i muzičke igre bila u prilici da upoznaju pored djela iz BiH, stvaralaštvo i tradiciju iz Hrvatske, Srbije, Slovenije, te Slovačke, Engleske, Škotske, Francuske, Austrije, Njemačke, Rusije, Norveške i Meksika. Na taj način je Nastavni program za peti razred dobio *multikulturalni karakter*.

U petom razredu treba naučiti najmanje **4 brojalice**, koje su dječija igra, a istovremeno i dječije tradicionalno stvaralaštvo. One i u ovom razredu spadaju u racionalne i iracionalne brojalice, čiji ritam i metrika pomažu razvoju muzikalnosti djeteta. Ova oblast je veoma pogodna za uvježbavanje *nota po trajanju i podjelu jedinice na dva dijela*, i *ritamskog govora* pa će omogućiti da se ranije doživljene muzičke zakonitosti osvijeste, te znanja učvrste i sistematiziraju. Kreativnost u ovoj oblasti podrazumijeva podsticanje djece u osmišljavanju originalnih aranžmana i inventivnoj interpretaciji.

Slušanjem u petom razredu treba upoznati najmanje **14 kompozicija**, jer ono pruža obilje mogućnosti za upoznavanje muzičke umjetnosti i muzičke literature iz svijeta. I nadalje je težište na umjetničko-doživljajnoj komponenti, sa ciljem da pozitivni interesi i stavovi prema muzičkim vrednotama budu u stalnom porastu. Slušanjem treba učvrstiti vizuelno i zvučno orkestarske instrumente po grupama: gudački, duhački: drveni i limeni i udaraljke. I nadalje poticati djecu da svoje zapažanje i doživljaje izraze opisno ili likovno, kao i pokretom jer se time potiče njihova kreativnost.

Za oblast **dječijeg stvaralaštva** u petom razredu zbog smanjenog broja nastavnih časova, nisu mogli biti odvojeni posebni časovi kao u prethodna četiri razreda. Zato je neophodno u svakoj od navedenih oblasti pronaći najefikasnije načine za slobodniju individualnu improvizaciju i druge oblike neverbalne komunikacije (u paru, grupnu i kolektivnu). Poticati djecu da kroz muzičko-scenske igre povezuju razne umjetničke oblasti *s naglaskom na originalnost i raznovrsnost dječijih rješenja*.

Njegovati razne oblike svjesne *improvizacije* (na zadanu melodiju, ritam, te izmišljanju melodije na date stihove, kao i stihove na zadanu ili novu melodiju), *uz korištenje instrumenata (vlastito tijelo, priručna sredstva, instrumenti koje su napravila djeca, Orffov dječiji instrumentarij)*, Muzički sadržaji u sebi imaju sve elemente koji prirodno ostvaruju korelaciju sa svim drugim predmetima pa i stranim jezikom.

SADRŽAJ	ZNANJE I RAZUMIJEVANJE	SPOSOBNOSTI	VRIJEDNOSTI, STAVOVI, PONAŠANJE	AKTIVNOSTI DJECE	AKTIVNOSTI NASTAVNIKA (ORGANIZACIJA I METODE NASTAVE I UČENJA, OCJENJIVANJE)
<p>1. PJEVANJE I SVIRANJE</p> <p>Izbor:</p> <p>1. Prvi maj (Milan Jeličanin)</p> <p>2. Pijetao i sat (Refik Hodžić, stihovi Arif Semanić) ili Vučja želja (Marija Matanović)</p> <p>3. Čičak (Julio Marić – stihovi Rajko Balaban)</p> <p>4. Cvrčak i bubamara (Alfi Kabiljo, stihovi Stjepan Jakševac) i Ševin kljun (Asim Horozić, stihovi Ivica Vanja Rorić)</p> <p>5. Tetkino, tetkino (Damir Pjanić, stihovi Enes Kisević) ili Mjesečev pjesnik (J. Kaplan)</p> <p>6. Dajte nam ljubavi (Hana i Dinko Šimić)</p> <p>7. Macice u livadama (J. Kaplan)</p> <p>8. Osvanu dan, kanon ili Svitac (Božidar Stančić)</p> <p>9. S one strane Jajca, narodna ili Pjevaj mi pjevaj sokole, narodna</p> <p>10. Bosa Mara Bosnu pregazila, narodna ili Trepetljika trepetala, narodna svatovska, Mostar</p> <p>11. Marko Skače po zelenoj trati (narodna iz Slovenije) ili Po koroškem, po Kranjskem (narodna)</p> <p>12. Evo san ti doša ili Jučer si mi rekla (narodna pjesma iz Dalmacije)</p>	<ul style="list-style-type: none"> – Poštuje pravila vokalne tehnike koja dovode do kvalitetnog pjevanja (intonacija, artikulacija, dikcija) – Razumije, koristi i u interpretaciji poštuje osnovne muzičke oznake u notnom zapisu (muzički termini na italijanskom) – Izvodi lakše notne zapise ritamskim govorom i primjenjuje znanja iz metrike i ritmike – Pjeva solmizacijom lakše primjere – Prihvata i po potrebi korigira svoju intonaciju radi podizanja kvaliteta muziciranja – Samostalno pjeva i svira Orffove instrumente – Shvata dvoglasje i pjeva kanon u dva glasa 	<ul style="list-style-type: none"> – Osjet za ritam i mjeru je sve izraženiji – Samostalno koriguje vlastito pjevanje i sviranje upoređujući se sa drugima – Istražuje samoinicijativno i uključuje se u sviranje pratnje pjesmi. – Kooperativnost u stalnom porastu, kao i osjećaj kompetentnosti u pjevanju i sviranju – Muzicira samoinicijativno i bez podsticaja komunicira uz pomoć instrumenata – Aktivno učestvuje u izradi i izvođenju aranžmana – Sve veća samostalnost, originalnost i spretnost u improvizaciji 	<ul style="list-style-type: none"> – U skladu sa samoprocjenom i u odnosu na druge vježba da postigne kvalitet – Pozitivan interes prema muzici ga podstiče na veliko za laganje i trud u skupnom muziciranju – Ima sve razvijeniju svijest o značaju svakog pojedinca u horu i shvata potrebu uklapanja svog glasa u cjelinu (hor/zbor, orkestar) – Svjesno obavlja muzičke zadatke i obaveze (kao pojedinac ili dio grupe), radi postizanja kolektivnog uspjeha – Ličnim primjerom i djelovanjem u razredu, pokazuje pozitivne stavove i vrednote prema muzici 	<ul style="list-style-type: none"> – Stalno učešće u pjevanju i sviranju kroz redovnu nastavu i vannastavne aktivnosti: priredbe, izleti, u porodici – Komunikacija i interakcija u improvizaciji – Muziciranje i djelovanje u skladu sa zahtjevima muzičkog djela – Upotreba instrumenata u skladu sa zadacima pjesme odnosno osmišljenog aranžmana – Zajednička i stalna brigada o čuvanju školskih muzičkih instrumenata kao vrijednosti, – Pokazuje da muziku doživljava i cijeni ličnim primjerom i muziciranjem 	<ul style="list-style-type: none"> – Planira i osmišljava muzičke zagonetke, rebuse, premetaljke i druge igre kao podsticaj za učenje muzičkih pojmova – Inicira, organizira i sam učestvuje u interpretaciji i interakciji (škola-porodica) – Motivira i upućuje djecu na druge izvore znanja pored udžbenika. – Motivira pojedinačni i skupni rad i njim ne nametljivo rukovodi – Aktivnim uključivanjem u zajednički rad pomaže komunikaciju i podstiče zaгриjanost u radu – Prilikom praćenja i procjene individualnih postignuća, vrši poređenje sa rezultatima u četvrtom razredu

<p>2. MUZIČKE /GLAZBENE IGRE Izbor: 1. Lovac Ranko (V. Makjanić) 2. Na slovo (pjesma iz Engleske) 3. Pleši, pleši (Slovačka, tradicionalni ples) 4. La kukarača, Meksiko, tradicionalna</p>	<ul style="list-style-type: none"> - Prati ritam pjesmice pokretom spontano ili izvodi zadatu koreografiju. - Ispravno izvodi novu igru primjenjujući ranija znanja - Prepoznaje pojedine tradicionalne nošnje. 	<ul style="list-style-type: none"> - Samostalno pjeva i izvodi zadane pokrete, sa osjećajem sigurnosti - Samostalno igra i usvaja pravila sa više sigurnosti - Samostalno izražava kretnjama ono što tekst i muzika sugerišu 	<ul style="list-style-type: none"> - Shvatanje i razumije postojanje i značaj plesa i kola kod svih naroda svijeta (<i>multikulturalnost</i>) - Podsticanje kreativnosti igrom, pokretom i pjevanjem. - Razvijanje svijesti o kulturi ponašanja na nastupima folklornih ansambala 	<ul style="list-style-type: none"> - Odabiranje i predlaganje muzičke igre za priredbe i uvježbavanje pokreta uz pjevanje (zajedničko i pojedinačno) - Crtanje (slikanje) narodnih nošnji - Rasprave i dogovori o ponašanju na smotri - Učlanjenje u ritmičku i/ili folklornu sekciju 	<ul style="list-style-type: none"> - Priprema, osmišljava, i demonstrira, te prati i stimulira svojim učešćem - Upućuje i pokazuje simulacije na kompjuteru - Saraduje sa roditeljima i uključuje ih u rad - Organizira praktične vježbe i odlazak na probu KUD-a
<p>3. BROJALICE Izbor: 1. Aro, baro, piko, paro (Zapisala Elly Bašić, Bilja-Gorića ili Era, mena, nikoti (Zapisala Milica Obradović, Jajce) 2. Sjela baba u balon (Zagreb) 3. An, ban, zekapan (Zapisala Elly Bašić, Gornji Mihaljevac, Medimurje) 4. Maco, maco, mah</p>	<ul style="list-style-type: none"> - Izvodi brojalicu precizno i tačno u skladu sa tekstom - Prema zadatku izvodi odgovarajuće pokrete u mjeri i ritmu - Svira ritam na instrumentu po dogovoru i na osnovu vlastitih ideja - Gledanjem u notni zapis izvodi ritam brojalice ritamskim slogovima (ta, ta-te) 	<ul style="list-style-type: none"> - Upoređuje i brzo uočava sličnosti i razlike u trajanju nota, obrazlaže ih i tačno izvodi po zadatku - Na osnovu sviranja ritma prepoznaje ranije naučene brojalice (muzičke zagonetke) - Samostalno izvodi ritam sviranjem na instrumentima, Osmišljava, predlaže i izvodi pratnju, kombinira instrumente (aranžmani) 	<ul style="list-style-type: none"> - Aktivno i samoinicijativno se uključuje i mašta kroz brojalicu koju pozitivno vrednuje - Raduje se novom iskustvu, igri i komunikaciji koja razvija osjećaj pripadnosti grupi - Samosvijest je sve veća kroz kreativne načine ritmičkog izražavanja, a uči i druge - Pamti i donosi u razred nove brojalice i izmišlja nove zajedničke igre 	<ul style="list-style-type: none"> - Osmišljava nove maštovite igre sa instrumentima - Pronalaznje i za pisanje brojalice, sortiranje i izvođenje zaključaka - Dopunjavanje zidnog panoa novim zapisima - Dopunjavanje razredne izložbeno-stalna postavka 	<ul style="list-style-type: none"> - Osmišljava prigodne muzičke igre za interaktivno učenje demonstrira izvođenje i sviranje - Aktivnim učešćem pomaže, koordinira rad i usmjerava aktivnosti djece - Razvija kreativnost, dječije radne i kulturne na vike - Procjenjuje intereso vanja i napredak djece
<p>4. SLUŠANJE MUZIKE Izbor: 1. Tu hanina, jo hanino, sefardska romansa. 2. Ćelem Ćelem, romska pjesma 3. Na Avinjonskom mostu (Sur le pont d'Avignon, Francuska pjesma) ili Pjesma rastanka (popijevka iz Škotske) 4. Molimo za finu tišinu (A. Korać) i Zdravo maleni (Alfi Kabiljo) 5. Osmjeh majke (S. Mihaljinac, stihovi M. Keran, arr. Dr Vinko Krajtmajer) 6. Uz jutarnju šetnju (A. Smailović) 7. Žamor i smijeh djece-Kad bi svi ljudi na svijetu (Arsen Dedić stihovi Milan Grgić) i Dvoboj (Asim Horozić i stihovi Šimo</p>	<ul style="list-style-type: none"> - Ima bogat fond djela koja prepoznaje prilikom slušanja - Prepoznaje i saopštava ime kompozitora - Prepoznaje orkestarske instrumente po grupama (gudački, duhački drveni i limeni, udaraljke) - Razlikuje izvođačke ansamble: orkestar, hor: izvođačke glasove - <i>Mješoviti hor: muški i ženski glasovi</i> - <i>Muzička rečenica, tema, fraza, cjeline ili dijelovi kompozicije</i> - Prepoznaje vokalno, instrumentalno i vokalno-instrumentalno izvođenje - Prepoznaje narodnu muzičku tradiciju - Poznaje i pamti imena BH kompozitora i njihova najpoznatija 	<ul style="list-style-type: none"> - Brzo pamti i pjevuši melodiju pjesme koju sluša - Brzo uočava i saopštava izvođača djela - Upoređuje, razlikuje i samostalno i tačno izvodi zaključke o slušanom djelu - Tačno određuje dinamiku, tempo i druge karakteristike djela - Razlikuje i poznaje pojedine instrumente i vizuelno i auditivno - Uz slušanje muzike prati jednostavni notni zapis i primjene muzičke termine: legato, staccato, ritam, melodija, te određi mjeru i notne vrijednosti 	<ul style="list-style-type: none"> - Samostalno izražava utiske o slušanom djelu, pokazujući pri tom vidno zadovoljstvo i interes - Često traži da se djelo ponovno sluša - Samostalno saopštava zašto mu se dopada ili ne dopada i komentira osobine djela - Svojim čestim komentarima i biranim riječima i odnosom pokazuje da cijeni muziku, izvođače i kompozitore - Traži da djela i umjetnike vidi uživo na koncertima i tako pokazuje pozitivne navike i potrebu za muzikom - Shvata da je orkestar - muzički 	<ul style="list-style-type: none"> - Prikupljanje kasete i CD-a sa djelima koja će se slušati u školi - Pronalazje i prikupljaju slike kompozitora i muzičkih instrumenata u knjigama i štampi (simfonijski orkestar) - Pravljenje preglednog panoa na koji se dodaju slike instrumenata koje su upoznali, što ih motivira na učenje - Tradicionalnih narodnih instrumenata i nošnji naroda BiH-pano (pronalaze i prikupljaju slike) - Izrađuju zidne panoa sa tematskim 	<ul style="list-style-type: none"> - Osposobljava ih za uočavanje i bilježenje - Upućuje i podstiče na prikupljanje materijala - Osmišljava i realizira simulacione igre za djecu - Priprema i vodi djecu kroz aktivnosti dijaloga i interakcije - Pomoć djeci u samostalnom i grupnom radu - Ukazuje na adekvatan način izrade preglednih zidnih kalendara sa terminima koncerta. - Planira termine za posjete kulturnim ustanova i bilježi ih na kalendaru - Osmišljava i obavlja temeljitu pripremu djece za izlaske iz škole i posjete koncertu i kulturnim ustanovama:

<p>Ešić)</p> <p>8. Djeca i skakavci (Ema esasa, Josip Magdić) ili Jadovanka za teletom (J. Gotovac)</p> <p>9. Vesela pjesma (Dore, mi), pjesma iz mjuzikla „Moje pjesme moji snovi“ (The sound of music, Richard Rogers)</p> <p>10. Scene, II čin (Andante-Andante non troppo, Tempo I, odlomak iz baleta Labudovo jezero (P.I.Čajkovski), violončelo i violina</p> <p>11. Šeherezada I stavak, Sindbadovo putovanje, odlomak iz orkestarske svite „Šeherezada“ (Bajka iz 1001 noći, N. R. Korsakov</p> <p>12. Nekoliko varijacija iz djela „12 varijacija u C duru“, (W. A. Mozart) ili Posljednje proljeće (E. Grig)</p> <p>13. Barcarolla iz opere Hoffmannove priče (J. Offenbach, orkestarska izvedba)</p> <p>14. Dječiji hor iz opere „Karmen“ (G. Bizet) i Vidjeh čudo“ (Vlado Milošević, mješoviti hor)</p>	<p>djela</p>	<p>Prilikom slušanja muzike, posebno na koncertu, poštuje pravila ponašanja.</p> <p>Koristiti jednostavan muzički jezik za saopćavanje ideja, i za imenovanje i opis djela, instrumenta ansambala,</p> <p>Razlikuje i obrazlaže vrste horova (dječiji, ženski, muški, mješoviti) i ženske i muške glasove po visini i zvučnoj boji</p>	<p>uređena zajednica koja svira prema pravilima i znaku dirigenta</p> <p>Pokazuje lijepu kulturu ponašanja kad sluša izvođenje djece u razredu i na koncertu</p> <p>Svoj pozitivan odnos prema djelima i umjetnicima pokazuje aplaudiranjem na koncertu</p> <p>Pokazuje razvoj svijesti o značaju muzike u porodici, školi i okolini</p> <p>Razgovorom o muzici u izražava svoje stavove i potrebe za lijepim i shvatanje da muzika podiže kvalitet života</p>	<p>sadržajima</p> <p>Vodič kroz kulturne muzičke događaje u gradu (isječci iz štampesa najavom koncerata u gradu)</p> <p>Posjeta najznačajnijim kulturnim objektima u mjestu.</p> <p>Vodjenje intervjua sa umjetnicima</p> <p>Posjeta koncertima u osnovnoj muzičkoj školi</p>	<p>Objašnjava ponašanje na koncertu, oblačenje Saradnja sa roditeljima i umjetničkim ustanovama</p> <p>Posmatranje i praćenje napretka djece, pohvale i nagrade</p>
<p>5. DJEČIJE STVARALAŠTVO</p> <p>Slobodna improvizacija na Orffovim instrumentima:</p> <p>Plesna dramatičnija,</p> <p>Literarno i/ili likovno izražavanje doživljaja muzike</p> <p>Osmišljavanje muzičkog igrokaza i prezentacija rezultata samostalnog i grupnog rada</p>	<p>Eksperimentira, istražuje i kombinira instrumente</p> <p>Pravi varijacije na zadanu temu (melodiju, ritam)</p> <p>Spontano na muziku progovara pokretom, likovno ili literarno</p> <p>Improvizacijom kreira nove aranžmane za pjesmice i brojalice</p>	<p>Samostalno smišlja, upoređuje, dodaje, mijenja</p> <p>Pravi improvizaciju ritmičke pratnje pjesmi</p> <p>Stvara kombinacijom riječi, instrumenta, pokreta i likovnim izrazom.</p> <p>Samo predlaže ideje i instrumente za dočaravanje likova i uključuje su rad na muzičkoj dramatičniji.</p>	<p>Vidnom željom za čestim muziciranjem pokazuje pravilan odnos prema muzici</p> <p>Improvizacija je slobodnija kolektivna, grupna, u paru (dijalogom), individualna</p> <p>Sa zadovoljstvom učestvuje u muzičkoj dramatičniji i njihovoj javnoj prezentaciji.</p>	<p>Predlaganje i dogovaranje o improvizaciji koja pruža neverbalnu komunikaciju, kooperaciju i socijalizaciju.</p> <p>Pronalaženje priča i bajki čiji se likovi mogu muzikom „ozvučiti“.</p> <p>Izvođenje muzičkog igrokaza uz kombinaciju pojedinaca likova i kolektiva</p>	<p>Svojim odnosom i stavovima podstiče kreativne oblike izražavanja prati i ohrabruje</p> <p>Priprema, rukovodi i planira muzičke sadržaje u korelaciji sa ostalim umjetničkim i drugim odgojnim područjima</p> <p>Saradnja sa lokalnom zajednicom, posjeta školskoj priredbi, posjete koncertima</p>

Tjelesni i zdravstveni odgoj

(2 časa sedmično - 70 časova godišnje)

Osnovni cilj tjelesnog i zdravstvenog odgoja je osposobiti djecu za primjenu osnovnih kinezioloških znanja i kinezioloških iskustava - koja će im omogućiti **samostalno tjelesno vježbanje u funkciji usavršavanja psihomotornih i funkcionalnih sposobnosti** i stimuliranja normalnog rasta i razvoja, a sve to u interesu njegovanja i zaštite zdravlja i opće dobrobiti djece.

Komplementarni ciljevi tjelesnog i zdravstvenog odgoja tiču se napora usmjerenog ka stvaranju sistema uvjeta, koji će djeci pomoći da: (1) usvoje osnovna znanja i razviju interes i naviku za njegu i zaštitu zdravlja; (2) usvoje osnovna kineziološka znanja (iz područja naučnih disciplina kineziologije) i steknu kineziološka iskustva (iz područja psihomotornih aktivnosti) za cjeloživotno tjelesno vježbanje; (3) usvoje znanja o kontroli osnovnih parametara kineziološkog statusa; (4) aktivno koriste slobodno vrijeme i snalaze se u urgentnim situacijama; (5) zadovolje potrebu za igrom i kretanjem i razviju interes za bavljenje sportskim, rekreativnim i, eventualno, kinezio-terapijskim aktivnostima; (6) razumiju, poštuju i promoviraju ekološke vrijednosti u duhu biocentrizma; (7) uvažavaju svoje kompetencije i racionalno ih afirmiraju.

Polazni kriteriji za što kvalitetniji obrazovni standard tjelesnog i zdravstvenog odgoja jesu: (1) objektivnost – prilagođenost sadržaja materijalnim uvjetima, (2) primjerenost sadržaja dobi i spolu djeteta, (3) sigurnost djeteta (4) korisnost sadržaja za svakodnevni život, sportsku rekreaciju, urgentne situacije ili pogodnost za nadgradnju različitih kinezioloških aktivnosti, (5) razvoj antropoloških obilježja djeteta (6) interes i potreba djeteta.

CILJEVI, SADRŽAJI I ISHODI

CILJEVI		SADRŽAJI	ISHODI	Djevojčice	Dječaci
1. Obrazovni	1. Osnovna teorijska znanja	Tjelesno vježbanje i volumenoznost tijela	posjeduje osnovna znanja o povezanosti tjelesnog vježbanja sa volumenožnošću tijela	x	x
		Ishrana i zdravlje	posjeduje osnovna znanja o uticaju pravilne ishrane na zdravlje	x	x
		Indeks tjelesne mase (ITM)	izračuna va ITM-a	x	x
		Umor u školi i načini njegovog otklanjanja	posjeduje osnovna znanja o umoru u školi i načinima njegovog otklanjanja	x	x
		Organizacija sportskih takmičenja	posjeduje osnovna teorijska i praktična znanja o organizaciji sportskih takmičenja i sudenju u različitim kineziološkim aktivnostima	x	x
		Prehrana i tjelesni napor	posjeduje osnovna teorijska i praktična znanja o značaju prehrane za tjelesne napore	x	x
	2. Osnovna motorička znanja	1. Trčanja: – Ciklična kretanja različitim tempom do 6 minuta – Brzo trčanje do 60 m iz niskog starta	posjeduje osnovna teorijska i praktična znanja o cikličnim kretanjima različitim tempom do 6 min, te brzom trčanju do 60 m iz niskog starta, zgrčeka	x	x
		2. Skakanja: – Skok uvis prekoračnom tehnikom „škare“ – Skok udalj zgrčnom tehnikom – Zgrčeni skok odrazom s odskočne daske	posjeduje osnovna teorijska i praktična znanja o skoku u uvis „škarama“	x	x
		3. Bacanja: – Bacanje male medicinke od 1 kg s mjesta lijevom i desnom rukom	posjeduje osnovna teorijska i praktična znanja o bacanju medicinke od 1 kg s mjesta zamahom lijevom i desnom rukom	x	x

	4. Višenja, upiranja i penjanja: - Penjanje po motki do 5 m - Jednonožni uzmah na niskoj prtljaci - Stoj na rukama uz okomitu plohu - Njih u upor na paralelnim ručkama do sjeda raznožno - Galop naprijed po tlu i na gredama različitih visina -Vaga zanoženjem na tlu i na gredama različitih visina		posjeduje osnovna teorijska i praktična znanja o njima u upor na ručkama do sjeda raznožno, jednonožnom uzmahu na niskoj prečki, stoju na rukama uz vertikalnu površinu, penjanju na motku do 5 m, galopu naprijed po tlu i na gredama različitih visina, važi zanoženjem na tlu i na gredama različitih visina	x	x	
	5. Preskakanja: - Raznoška		posjeduje osnovna teorijska i praktična znanja o izvodenju zgrčke	x	x	
	6. Ritmičke i plesne strukture: - Osnovni koraci aerobike niskog i visokog intenziteta - Skok „škarice“ - Narodni ples po izboru iz zavičajnog područja		posjeduje osnovna teorijska i praktična znanja o osnovnim koracima aerobike niskog i visokog intenziteta, skoku „škarice“, te narodnom plesu po izboru iz zavičajnog područja	x	x	
	7. Igre: Rukomet: vođenje lopte različitim načinima; dodavanje i hvatanje lopte različitim načinima; šut s tla osnovnim načinom Košarka: osnovni košarkaški stav u napadu s loptom i pivotiranje; šut jednom rukom s prsiju iz mjesta; slobodna igra 1:1 Odbojka: vršno odbijanje iz srednjeg odbojkaškog stava; podlaktično odbijanje; donji servis i prijem servisa vršno; igre vršnim odbijanjem 1 : 1, 2 : 2 Nogomet: Zaustavljanje lopte hrptom stopala principom amortizacije; osnovno oduzimanje lopte sučelice; žongliranje lopte		posjeduje osnovna teorijska i praktična znanja o: rukometu -vođenju lopte rukom različitim načinima, dodavanju i hvatanju lopte rukom različitim načinima, šutiranje s tla rukom osnovnim načinom; košarci šutiranje jednom rukom s grudi iz mjesta, košarkaškom stavu i pivotiranju; odbojci -vršnom odbijanju iz srednjeg odbojkaškog stava, podlaktičnom odbijanju, donjem servisu i prijemu servisa vršno, mini odbojke i 3:3; nogometu - zaustavljanju lopte amortizacijom hrptom stopala, oduzimanju lopte sučelice ili bočnim izbijanjem, žongliranju loptom	x	x	
2. Antropološki	1. Motoričke sposobnosti	-Snaga: -Brzina: -Koodinacija: -Ravnoteža: -Gibljivost: -Preciznost:	Odgovarajući sadržaji iz: 1.2..1., 2., 3., 4., 5., 6., 7. i 8., kao drugi kinetiološki sadržaji, a shodno potrebama djece i mogućnostima škole i okoline	s potrebnom jakošću i brzinom izvodi jednostavne pokrete i kretanja	x	x
			posjeduje neophodnu nervno-mišićnu koordinaciju i kontrolu složenijih pokreta	x	x	
			postiže optimum motoričkih sposobnosti brzine, koordinacije, gibljivosti i ravnoteže	x	x	
2. Funkcionalne sposobnosti	2. Funkcionalne sposobnosti		samostalno primjenjuje aerobne programe za razvoj maksimalnog primitka kisika	x	x	
	3. Morfološke osobine		značajnije usavršava sisteme anaerobnog dobivanja energije za eksplozivne i brzinske aktivnosti	x	x	
	3. Morfološke osobine		održava povoljan odnos između količine mišićne mase i potkožnog masnog tkiva, razumije funkcionalno-morfološke promjene i probleme tokom puberteta i sazrijevanja	x	x	
3. Odgojni	Tjelesne sposobnosti osoba različitih spolova		poštuje razlike u tjelesnim sposobnostima između osoba različitih spolova	x	x	
	Tjelesne sposobnosti osoba s posebnim potrebama		poštuje razlike u tjelesnim sposobnostima između osoba sa i bez posebnih potreba	x	x	
	Emocionalna samoregulacija		posjeduje dovoljan nivo strpljivosti u odnosu prema učitelju i sistem rada	x	x	
	Sudjenje i pravila igre		posjeduje uljudne navijačke navike, prihvaća pozitivne sportske i ljudske uzore	x	x	
Kultura ponašanja		dostojanstveno iskazuje razočarenje i zadovoljstvo neuspjehom odnosno uspjehom; prepoznaje pogreške i osuđuje neprimjerena ponašanja; surađuje u igri i nenasilno rješava konflikte	x	x		

Sadržaji zdravstvenog odgoja uvjetovani su činjenicom da je zdravstveni odgoj ne samo širenje informacija o zdravlju već aktivan proces učenja kroz iskustva primjerena individualnim i zajedničkim potrebama s ciljem da se: zdravlje učini cijenjenom društvenom vrijednošću, pomogne djetetu da postane odgovorno za svoje zdravlje i unaprijedi razvoj i korištenje zdravstvenih usluga. Najčešći sadržaji su iz slijedećih nastavnih cjelina i tema: zdravlje porodice, **zdravi stilovi života odn. zdrava ponašanja**, zdrava životna sredina, ishrana, humani odnosi među spolovima, međuljudski odnosi, mentalno zdravlje, povrede, različiti faktori rizika, odnos zdravstvenog radnika i pacijenta, zaštita od bolesti itd.

Rast i razvoj djeteta u ovom periodu, prije svega, karakterizira usporen tjelesni rast, početak intenzivnog rasta mišića, veliki nivo razvijenosti koordinacije kretanja, određeni nivo intelektualne razvijenosti za prihvatanje grupnih uputstava, socijalna razvijenost za kooperativne odnose sa vršnjacima i, zbog opterećenja u školi, višak tjelesne energije koji se može uspješno osloboditi u tjelesnim aktivnostima. Ovo razdoblje je najpogodnije vrijeme za učenje motoričkih aktivnosti za koje je potrebno mnogo usvojenih elemenata, a koje čine osnovu za uspješan razvoj struktura motoričkih programa pojedinca.

Potrebno je usvojiti određeni fond osnovnih sportskih znanja iz atletike, gimnastike, ritmike i sportskih igara. Posebna pažnja posvećuje se odgovarajućem izboru sadržaja za optimalan razvoj motoričkih sposobnosti i usvajanje brojnih i raznovrsnih sportskih znanja. Također, igra je još uvijek zastupljena skoro na svakom času vježbanja. U različite dijelove nastavnog časa, gdje to uvjeti omogućuju, uključuje se muzika, naglašava izražavanje pokretima, imitiranje i stvaralaštvo i upotrebljavaju različiti rekviziti. Djeca ovog uzrasta su sposobna za prihvatanje detaljnih uputstava, njihova socijalna razvijenost osigurava uspješan grupni rad, spremna su za usvajanje osnova pomoći i sigurnosti. Razvija se i njeguje shvatanje sporta kao važne vrijednosti zdravog života.

Za drugi osnovnoškolski ciklus, koji obuhvaća 4., 5. i 6. razred osnovne škole, karakteristično je postupno i progresivno razlikovanje djevojčica i dječaka u morfološkim, motoričkim i funkcionalnim obilježjima. Stoga treba postupno usmjeravati nastavu tjelesne i zdravstvene kulture prema optimalnom razvoju i usavršavanju onih znanja, sposobnosti i osobina koje su u ovom i narednom razvojnom razdoblju bitne za djecu. **Učenici i učenice trebaju osnovne informacije radi čega dolazi do razlikovanja između spolova. Općenito govoreći pubertet počinje ranije kod djevojčica nego kod dječaka. Danas djevojčice ulaze u pebertet u dobi između 8 i 13 godina, a dječaci u dobi između 9 i 14 godina. Ova dob se karakteriše fiziološkim i morfološkim promjenama.** Slijedom bioloških i popratnih psihosocioloških različitosti između djevojčica i dječaka, sa stajališta naučnih i stručnih saznanja predmetna nastava tjelesne i zdravstvene kulture mora biti organizirana posebno za djevojčice, a posebno za dječake.

Program tjelesnog i zdravstvenog odgoja zasnovan je na osnovnim postavkama tjelesnog i zdravstvenog odgojno-obrazovnog područja, a usmjeren je na obrazovnu, antropološku i odgojnu komponentu sistema odgoja i obrazovanja. S obzirom da je ovo razdoblje optimalno za usvajanja motoričkih znanja, obrazovna komponenta pretpostavlja usvajanje naprednih kinezioloških motoričkih znanja koja, upotpunjena osnovnim teorijskim znanjima iz kineziologije, podstiču razvoja osobnosti djeteta. Cilj joj je sistemska i trajna promjena prvenstveno motoričkih, morfoloških i funkcionalnih obilježja djeteta putem tjelesne aktivnosti iskazane kroz djelotvorno: (a) svladavanje *prostora* (različiti oblici i vrste kotrljanja, kolutanja, puzanja, hodanja i trčanja, kojima se svladavaju distance na različitim vrstama podloge, nagiba i pravaca), (b) svladavanje *prepreka* (različite vrste i oblici provlačenja, penjanja i silaženja, skokovi, naskoci, saskoci i preskoci, kojima se svladavaju različite vrste okomitih, kosih i horizontalnih prepreka bez uporabe tehničkih i drugih pomagala), (c) svladavanje *otpora* (različite vrste i oblici potiskivanja, vučenja, dizanja i nošenja, kojima se svladavaju pasivni otpori objekata različitih masa i oblika, te različite vrste i oblici pojedinačnih skupina tzv. navlačenja, potiskivanja i njihove kombinacije, kojima se svladavaju nepredvidive aktivne dinamičke sile suvježbača). (d) *manipuliranje objektima* (različite vrste i oblici bacanja i hvatanja, ciljanja i gađanja, slaganja i rastavljanja predmeta, kojima se svladavaju jednostavne i složene operacije baratanja objektima različitog broja, oblika i masa u određenom prostoru i vremenu); ili specificirane kao: (a) monostrukturalna motorička znanja, koja su dominantno obilježje aktivnosti tipa atletike, plivanja, biciklizma i dr., (b) aciklična motorička znanja, koja su bitno obilježje tzv. borilačkih aktivnosti, kao što su boks, hrvanje, judo, karate i dr., (c) kompleksna motorička znanja, dakle ciklična i aciklična, koja se susreću u sportskim igrama, kao što su nogomet, rukomet, košarka i

dr., (d) „estetska” motorička znanja (ili znanja za koja je estetski kriterij važan faktor uspjeha), koja su sadržana u aktivnostima tipa gimnastike, ritmičke gimnastike, skokova u vodu i dr.; odnosno i kao opća motorička znanja podijeljena na znanja za: (a) razvoj funkcionalnih sposobnosti (aerobnih i anaerobnih), (b) razvoj motoričkih sposobnosti (koordinacije, ravnoteže, brzine, preciznosti, fleksibilnosti, eksplozivne, repetitivne, statičke snage i dinamometrijske sile, te (c) regulaciju morfoloških obilježja (aktivne mišićne mase i balastne mase).

Ovo je razdoblje optimalno za razvoj brzine reakcije na zvučne i vidne podražaje, manipulaciju predmetima i suradnju u prostoru s drugom djecom. Motoričke sposobnosti koordinacija, gibljivost, statička i dinamička ravnoteža nalaze se u razdoblju pojačane transformacijske osjetljivosti, što omogućuje veće promjene.

Tjelesna aktivnost uz opće morfološke učinke, koji podrazumijevaju utjecaj na sastav tijela unutar kojeg se ističe povoljan odnos između količine mišićne mase i potkožnog masnog tkiva te prevencija pretilosti; razvoj motoričkih sposobnosti znatno iznad nivoa dostižnog samo spontanom biološkim rastom i razvojem, čime se povećava mogućnost motoričkog izražavanja djeteta u svim aktivnostima; te uz fiziološke učinke usmjerene na podsticanje funkcija krvožilnog i dišnog sistema i djelovanje na kvalitet koštano-mišićnoga sistema -pozitivno djeluje i na imunološki sistem, nužan za održavanje zdravlja i prevenciju akutnih i hroničnih bolesti, odnosno i na cjelokupni antropološki status. S ukupnog antropološkoga stajališta izrazito je značajno prepoznati nadarenu djecu i, u dogovoru s roditeljima ili starateljima, uputiti ih u primjerene sportske klubove.

Cilj odgojne komponente tjelesnog i zdravstvenog odgoja jeste stvaranje takvog sistema vrijednosti djeteta prema tjelesnom vježbanju koji će podstaknuti samostalno i cjeloživotno provođenje tjelovježbe, te stimulirati djecu i mlade da se uključe u sportske klubove i bave sportskom rekreacijom u drugoj i trećoj životnoj dobi.

VREDNOVANJE I OCJENJIVANJE U NASTAVI TJELESNOG I ZDRAVSTVENOG ODGOJA

Aktivnost djeteta se prati, vrednuje i ocjenjuje u okviru nastavnog procesa (časa), vanastavnog procesa u okviru škole, vanškolskim aktivnostima i slobodnim aktivnostima.

Rješavanje problema vrednovanja i ocjenjivanja djece u nastavi tjelesne i zdravstvene kulture izvodi se: (1) procjenjivanjem tjelesnog razvoja (visine, težine i držanja tijela), (2) testiranjem manifestnih motoričkih i funkcionalnih dimenzija i procjenom latentnih motoričkih (koordinacije, agilnosti, ravnoteže, preciznosti, gipkosti, snage, brzine i izdržljivosti) i funkcionalnih (kardiovaskularnih i respiratornih) sposobnosti i (3) ocjenjivanjem znanja, sportsko-tehničkih dostignuća i stavova djece prema tjelesnom i zdravstvenom odgoju.

Jedna od baterija mjernih instrumenata za procjenu tjelesnog razvoja, funkcionalnih i psihomotoričkih sposobnosti mogla bi biti:

1. Tjelesni razvoj: tjelesna visina, tjelesna masa i držanje tijela;
2. Funkcionalne sposobnosti: trčanje u vremenu od 3 minute;
3. Psihomotoričke sposobnosti: brzina frekvencije pokreta – taping rukom, koordinacije – poligon natraške, eksplozivne snage – skok u dalj s mjesta, repetitivne snage – pretklon trupa, statičke snage – vis u zgibu, fleksibilnosti – pretklon raznožno.

U drugom ciklusu ocjenjivanje je opisno i broičano i opisno. Opisna ocjena obuhvaća kratak opis uspješnosti i napretka djeteta, njegove suradnje, aktivnosti u pojedinim sadržajnim cjelinama i, eventualno, sklonosti. Podaci o tjelesnom razvoju i sposobnostima unose se u dnevnik rada nastavnika. Rezultati praćenja služe kao osnova za programiranje rada, u individualnom pristupu i određivanju radnih zadataka za svako dijete, kao i za njihovo ocjenjivanje.

Ocjenjivanje ima ulogu podsticajne povratne informacije, što znači da se mora voditi računa o sljedećem: (1) povratna informacija je efikasna ukoliko je data neposredno nakon aktivnosti na koju se odnosi, ili tokom obavljanja aktivnosti, (2) ona mora da bude konkretna, tj. mora da se odnosi na aktivnosti i učinaka ne na ličnost ili trajne karakteristike osobe, (3) ona mora biti pozitivna, da sadrži isticanje onih elemenata koji su za pohvalu, a tek potom onih elemenata u odnosu na koje bi dijete trebalo ili moglo da uloži dodatne napore. Ovako postavljeno i realizirano praćenje napretka djece i ocjenjivanje (kvalitativno, kontinuirano, konkretno, pozitivno i adekvatno obrazloženo), doprinosi i

njihovom razvoju pojma o sebi, formiranju realne slike o sebi, o onome što znaju, umiju, o svojim sposobnostima, što je značajno za razvoj samopoštovanja djeteta i zdravog odnosa prema sebi i svijetu oko sebe.

OKVIRNI NASTAVNI PLAN I PROGRAM za šesti razred devetogodišnje osnovne škole

SADRŽAJ

Okvirni nastavni plan za šesti razred devetogodišnje osnovne škole Nastavni programi oba vezanih nastavnih predmeta

1. Bosanski, hrvatski, srpski jezik i književnost
2. Engleski jezik
3. Francuski jezik
4. Njemački jezik
5. Arapski jezik
6. Matematika
7. Biologija
8. Geografija/zemljopis
9. Historija/povijest
10. Tehnička kultura
11. Informatika
12. Likovna kultura
13. Muzička/glazbena kultura
14. Tjelesni i zdravstveni odgoj

NASTAVNI PLAN ZA ŠESTI RAZRED DEVETOGODIŠNJE OSNOVNE ŠKOLE

REDNIBROJ	OBAVEZNI NASTAVNI PREDMETI	SEDMIČNI BROJ NASTAVNIH ČASOVA	GODIŠNJI BROJ NASTAVNIH ČASOVA
1.	Bosanski, hrvatski, srpski jezik i književnost	5	175
2.	Prvi strani jezik	2	70
3.	Drugi strani jezik	2	70
4.	Matematika	4	140
5.	Biologija	1	35
6.	Geografija/zemljopis	2	70
7.	Historija/povijest	1	35
8.	Tehnička kultura	1	35
9.	Informatika	2	70
10.	Likovna kultura	1	35
11.	Muzička/glazbena kultura	1	35
12.	Tjelesni i zdravstveni odgoj i zdravi stilovi života	2	70
UKUPNO		22	770

Napomena: Nastavni predmet Vjeronauka/vjeronauk reguliran je kantonalnim obrazovnim zakonodavstvom

Bosanski, hrvatski, srpski jezik i književnost

KNJIŽEVNOST

KNJIŽEVNI TEKSTOVI	KNJIŽEVNO- TEORIJSKI POJMOVI	ODGOJNO- OBRAZOVNI CILJEVI	ISHODI UČENJA	
			MINIMALNI	OPTIMALNI
<p>- Narodna lirska pjesma iz BiH (po izboru)</p> <p>- Narodna epska pjesma iz BiH (po izboru)</p> <p>- Usmena narodna proza: bajka, basna, kratka priča</p> <p>- S. S. Kranjčević: Ljepsi, bijeli svijete</p> <p>- J. Dučić: Selo</p> <p>- A. B. Šimić: Ah, evo opet</p> <p>- M. Bećirbašić: Harfa</p> <p>- D. Trifunović: Čisti zrak</p> <p>- I. Kajan: Žuta ptica</p> <p>- Z. Hasić: Praviš se važan</p> <p>- Š. Pandžo: List na putu</p> <p>- S. Kulenović: Gromovo dule</p> <p>- B. Prosenjak: Otac</p> <p>- S. Ćorović: U noći</p> <p>- I. Sekulić: Bura (odlomak)</p> <p>- P. Kočić: Jablan</p> <p>- I. V. Rorić: Pjesma</p> <p>- Š. Ešić: Cvjetko</p> <p>- I. Samokovlija: Dječak Aron</p> <p>- H. K. Andersen: Slavuj</p> <p>- I. Singer: Ole i Trufa</p> <p>- N. Ibršimović: Sijelo mudraca</p> <p>- J. Swift: Guliverova putovanja (odlomak)</p> <p>- H. Sjenkjević: Kroz pustinju i prašumu (odlomak)</p> <p>- R. Pavlović: Jarac u pozorištu</p> <p>- G. Vitez: Plava boja snijega (igrokaz)</p>	<p>Usmena književnost: Stalni epiteti Epski deseterac Epska i lirska pjesma u usmenoj književnosti Fantastični elementi u bajci; likovi i motivi u bajci Basna – likovi u basni, preneseni smisao basne, pouka basne</p> <p>Umjetnička književnost: Lirska poezija: čulni elementi pjesničke slike, motiv kao najmanja tematska jedinica lirske pjesme, vrste stiha, rima ili srok, ritam, osnovni pojmovi o stilskim figurama (izražajnim sredstvima): epitet, personifikacija, poređenje, onomatopeja, inverzija, Vrste lirske poezije: ljubavna, deskriptivna, domovinska (patriotska, za vičajno-rodoljubiva)</p> <p>Umjetnička proza: fabula, kompozicija, tematsko-idejna osnova, likovi, karakterizacija likova, načini pripovijedanja Vrste umjetničke proze: pripovijetka,</p>	<p>Uočiti obilježja epske i lirske narodne pjesme</p> <p>Uočiti stalne epite i deseterac kao obilježja usmenog stvaralaštva</p> <p>Razlikovati epsku od lirske pjesme na temelju opreke događaja i doživljaja</p> <p>Upoznati usmenu književnu baštinu</p> <p>Razvijati svijest o opstojnosti naroda i nacionalnih i kulturnih vrednota (domoljublje, junaštvo, hrabrost, vjernost, običaji, tradicija) koje utjelovljuju junaci</p> <p>opjevani u usmenim epskim pjesmama</p> <p>Uočiti opkoračenja, glavna obilježja ritma pjesme</p> <p>Prepoznati obilježja domoljubne, opisne, šaljive pjesme</p> <p>Prepoznati stilski sredstva na tekstu i razumjeti preneseno značenje</p> <p>Prepoznati dije love fabule i njihovu logičku povezanost, pokretače, sredstva zaustavljanja</p> <p>Prepoznati i karakterizirati moralne vrijednosti likova (hrabar, plemenit, kukavica...)</p>	<p>Uočavanje lirskih slika, motiva i stalnih izražajnih sredstava u narodnoj književnosti</p> <p>Razlikovanje usmenih lirskih i epskih vrsta</p> <p>Uočavanje likova i motiva u bajci</p> <p>Samostalnost u analizi basne, nje nog prenesenog smisla i pouke</p> <p>Prepoznavanje osnovnih osjećanja izraženih u pjesmi</p> <p>Otkrivanje lirskih slika, motiva, poente pjesme i stilsko-izražajnih sredstava u poeziji</p> <p>Prepoznavanje epiteta, poređenja, personifikacije, onomatopeje</p> <p>Razlikovanje pripovijetke, romana i igrokaza prema najizraženijim obilježjima</p> <p>Prepričavanje fabule - ukratko (najvažniji događaji i lik, osnovna obilježja lika)</p>	<p>Zapažanje tematike, likova, osnovnih stilskih obilježja i osobitosti stiha u našoj narodnoj epici</p> <p>Mogućnost uočavanja historijske podloge fabule narodne epike</p> <p>Uočavanje vrijednosti poruka: pobjeda pravde kao osnovna misao</p> <p>Određivanje lirske slike, motiva, poente pjesme</p> <p>Izražajno čitanje i recitiranje pjesme, savladavanje tehnike pisanja vlastitog lirskog teksta</p> <p>Određivanje teme, poruke na osnovi razumijevanja teksta, osuđivanje negativnih postupaka likova, povezivanje sadržaja s konkretnim pojavama iz života, pravilno iznošenje slijeda događaja, uz pridržavanje uzročno-posljedičnih odnosa</p> <p>Objašnjavanje razlike između priče, romana i igrokaza na osnovu glavnih značajki književne vrste</p>

SPISAK KNJIŽEVNIH DJELA ZA DOMAĆU LEKTIRU:

1. S. Pilić: Mrvice iz dnevnog boravka
2. B. Čopić: Orlovi rano lete
3. K. Mahmutefendić: Roman o novčiću
4. Z. Balog: Nevidljiva Iva
5. M. Antić: Plavi čuperak
6. A. Isaković: Lijeve priče
7. Ž. Ivanković: Zvezdangrad
8. Dž. Latić: Srebrena česma
9. V. Milošević: Djeca su vojska najjača (izbor)
10. K. Neslinger: Konrad, dijete iz limenke
11. D. Defo: Robinzon Kruso
12. M. Tven: Doživljaji Haklberi Fina

U toku jedne školske godine treba obraditi 8/9 lektirskih djela, po izboru samih nastavnika od ponuđenih djela, s time da se za svaku novu školsku godinu izbor dijela može mijenjati.

RJEČNIK, GRAMATIKA, PRAVOGOVOR I PRAVOPIS

PROGRAMSKI ZAHTEJEVI	ODGOJNO-OBRAZOVNI CILJEVI	ISHODI UČENJA	
		MINIMALNI	OPTIMALNI
<p>Glasovi: samoglasnici i suglasnici Slog – dužina sloga Uočavanje naglašenih i ne naglašenih riječi Naglašeni slog u riječi Naglasnice i nenaglasnice Riječ (značenje, oblik i funkcija) Pisana i usmena riječ Samostalne riječi (riječi koje imaju samostalno, vlastito značenje) Nesamostalne riječi (riječi koje nemaju samostalno značenje) Jednoznačnost i višeznačnost riječi (riječi u osnovnom i prenesenom značenju) Onomatopsejske riječi Vrste riječi: Promjenjive i nepromjenjive riječi Promjenjive riječi: Glagoli Pomoćni glagoli <i>biti</i> i <i>htjeti</i> Imenice: Deklinacija imenica Nazivi i značenja padeža Glasovne promjene u deklinaciji imenica Pridjevi: Određeni i neodređeni oblik pridjeva Deklinacija pridjeva Zamjenice: Upitne, odnosne, opće, prisvojne, pokazne Deklinacija ličnih zamjenica Brojevi: Glavni i redni brojevi Deklinacija brojeva</p>	<p>Razlikovanje osnovnog i prenesenog značenja poznatih riječi Zapažanje, imenovanje i razlikovanje promjenjivih i nepromjenjivih riječi Prepoznavanje oblika pomoćnih glagola <i>biti</i> i <i>htjeti</i> Prepoznavanje nepromjenjivih riječi Razumijevanje osnovne uloge padeža u jeziku Prepoznavanje padeža u rečenici u njihovim osnovnim značnimkim ulogama Ovladavanje upotrebom padeža uz pojedine prijedloge u skladu s normom Razvijanje jezične sposobnosti i komunikacijskih vještina Prepoznavanje određenog oblika pridjeva u nominativu Prepoznavanje padeža pridjevnih oblika pomoću proširenog padežnog pitanja i imenice s kojom se pridjev slaže. Uočavanje naglašenih i nenaglašenih oblika ličnih zamjenica Upotreba i pisanje lične zamjenice za svako lice (povratne zamjenice) <i>sebe, se</i> Upotreba i pisanje prisvojne zamjenice za svako lice <i>svoj</i> Uočavanje različitih oblika glavnih i rednih brojeva u rečenici Prepoznavanje glagolskog predikata kao glavnog dijela rečenice Prepoznavanje imenskog</p>	<p>Mogućnost primjene više značne riječi u jezičnim djelatnostima (slušanju, čitanju, govoru, razgovoru i pisanju) Razlikovanje promjenjive od nepromjenjive riječi Pravilna upotreba prijedloga s (a), k (a) i priloga gdje, kamo, kuda; Pravilna upotreba veznika, uzvika i riječi u govorenju i pisanju Prepoznavanje pomoćnih glagola u govorenju i pisanju. Upotreba proširenih padežnih pitanja u određivanju padeža Prepoznavanje padeža u njihovim osnovnim značnimkim ulogama Prepoznavanje oblika s provedenim glasovnim promjenama Pravilna upotreba neodređenih oblika pridjeva Upotreba neodređenih i određenih pridjeva s padežnim nastavcima Prepoznavanje svih vrsta zamjenica Uočavanje naglašenih i nenaglašenih oblika povratne zamjenice Dekliniranje ličnih zamjenica Prepoznavanje glavnih i rednih brojeva u rečenici Određivanje glagolskog predikata, izrečenog subjekta i priloških odredbi Primjena naučenih pravila Razumijevanje primjene</p>	<p>Razvijen interes za otkrivanje snage, dubine i ljepote riječi Razumijevanje osnovne uloge promjenjivih i nepromjenjivih riječi Uočavanje osnove i nastavka u promjenjivoj riječi Uočavanje i prepoznavanje veza: prilog ili pridjev prilog ili pridjev (Lije po dijete lije po piše). Prepoznavanje pomoćnih glagola u rečenici. Prepoznavanje padeža u rečenici Pravilna upotreba padežnih oblika u govoru, pismu (oblici s provedenim glasovnim promjenama) Prepoznavanje jednakih oblika riječi u različitim padežima Uočavanje duge i kratke množine u nominativu Uočavanje imenica koje imaju samo množinu / jedninu Samostalno pronalaženje primjera određenih i neodređenih oblika pridjeva u rečenici Uočavanje jednakog glasovnog sastava različitih padeža Pravilna upotreba prisvojnih i pokaznih zamjenica u svim oblicima Dekliniranje prisvojnih i pokaznih zamjenica. Pisanje brojeva u skladu s pravopisom Pravilna deklinacija brojeva</p>

<p>Nepromjenjive riječi: Prilozi (mjesta, vremena, načina) Prijedlozi Veznici Uzvici Riječice</p> <p>Rečenica: Predikat – glagolski i imenski Subjekt – više subjekata, neizrečeni subjekt Priloške odredbe u rečenici (mjesto, vrijeme, način) Rečenica s izrečenim i neizrečenim subjektom, rečenica s više subjekata, rečenica bez subjekta, krnja rečenica</p> <p>Pravogovori pravopis: Veliko slovo u jedročlanim i višročlanim nazivima planeta, kontinenta, okeana, država, naroda i naseljenih mjesta Pisanje i izgovor superlativa pridjeva Veliko slovo u pridjevima izvedenim od vlastitih imena Izgovor i pisanje riječi u kojima su provedene glasovne promjene Izgovor i pisanje riječi s glasovima ije, je (deminutivi i komparativ pridjeva) Izgovor i pisanje glasova č i ć u deklinaciji imenica i komparaciji pridjeva Rečenični i pravopisni znakovi: trotačka, crtica, za grada</p>	<p>predikata Uočavanje priloških odredbi u rečenici Prepoznavanje rečenica s više subjekata i proširene rečenice s više istovrsnih dijelova Prepoznavanje rečenice s neizrečenim subjektom Osvijestiti potrebu usvajanja pravopisne norme radi upotrebe u svakodnevnom pisanju i čitanju Primjenjivati pravopisnu normu u drugim nastavnim predmetima</p>	<p>rečeničnih i pravopisnih znakova</p>	<p>Određivanje imenskog predikata Uočavanje lica, vršioaca radnje, u rečenicama s neizrečenim subjektom Razlikovanje besubjektne i neoglasoljive rečenice Služenje pravopisom (snaženje u pravopisnom rječniku) u skladu s uzrastom djeteta Prepoznavanje trotačke i za grada u tekstu kao rečeničnih znakova, a crtica kao pravopisnog znaka</p>
---	---	---	---

KULTURA IZRAŽAVANJA

PROGRAMSKI ZAHTEVI	PROGRAMSKI SADRŽAJI	ODGOJNO-OBRAZOVNI CILJEVI	OČEKIVANA POSTIGNUĆA	
			MINIMALNA	OPTIMALNA
<p>Prepričavanje Razgovor Recitacija Čitanje i slušanje Pričanje kao pripovjedačka (narativna) vrsta izražavanja u nastavi ili doživljaju Pričanje stvarnog događaja (hronološko i retrospektivno) Pričanje izmišljenog događaja ili doživljaja (hronološko i retrospektivno) Pričanje prema zadanoj slici ili muzici Opisivanje prema predmetu, biću ili pojavi kao osnovici opisa: opis osobe</p>	<p>Stvaralačko prepričavanje, prepričavanje sažimanjem fabule Privatni i službeni razgovor Izražajno čitanje književnog teksta; govorne vrednote izražajnog čitanja, jačina, boja glasa, dikcija, pauze, logička, gramatička i stilistička interpunkcija u kontekstu izražajnog čitanja Ostale vrste čitanja u nastavi: naglas, u sebi, usmjerenom, s bilješkom, čitalačke tehnike i stilovi (vježbe čitanja na odabranim tekstovima književnim, naučnim, administrativnim, publicističkim i dr.)</p>	<p>Prepričati tekst poštujući hronološki slijed, jasno i logično povezivanje rečenica izdvajajući važnije dijelove, izraziti vlastiti komentar Poznavati osnovna pravila službenoga razgovora, uočavati razliku između službene i privatne komunikacije; poznavati način oslovljavanja, izraziti učtivost Prepoznati i izražajno čitati istaknute dijelove teksta Čitati tekst s razumijevanjem; slušati druge učenike i učitelja i zapažati obilježja dobroga čitanja</p>	<p>Prepoznaje i prepričava najvažniji dio teksta Zna osnovna obilježja službenoga razgovora Tečno i jasno govorenje stihova Pravilno i umjerno brzo čita tekst, razumje pročitano i slušano Pravilna primjena naracije u vježbama usmenog i pismenog izražavanja Pravilna primjena deskripcije u vježbama usmenoga i pismenog izražavanja Savladavanje osnovnih pravopisnih pravila Stvaranje vještina i navika u pravilnom pisanju informativnih oblika usmenoga i pismenog izražavanja</p>	<p>Prepričava cijeli tekst prema hronologiji događaja, komentira postupke i ponašanje likova, smisleno povezuje rečenice, sažima fabulu na vodeći najvažnije dijelove Navodi primjere službenoga razgovora u različitim situacijama, poznaje različite učtive izraze i primjenjuje ih u razgovoru Oživljeno i s razumijevanjem izražajno govori stihove, koristeći različite govorne vrednote Izražajno čita tekst, razumije ga, naglašava važne dijelove i govorno obilježava pojedine sadržaje (intonacija, tempo, rečenični naglasak)</p>

<p>(portret); opis kraja (pejzaž); opis zatvorenog prostora (interijer); opis otvorenog prostora (eksterijer); opis bića ili grupe bića unutar prostora ili pojave.</p> <p>Pisanje diktata (s obzirom na pravopisne pojave obrađene u 5. i 6. razredu: kontrolni diktat, diktat s predusretanjem grešaka, slobodni diktat)</p> <p>Pisanje pisama, telegrama, mobilne poruke, jezik bloga, messenger servisi, uputnice, priznanice</p> <p>Pisanje školskih pismenih zadaća (dvije u toku školske godine)</p>				<p>Pisanje vlastitih tekstova i pravilna primjena narativnih tehnika</p> <p>Pisanje vlastitih deskriptivnih tekstova i primjena pravilnih opisivačkih postupaka.</p> <p>Pravilno pisanje diktiranih tekstova i uočavanje odgovarajućih pravila ili poteškoća u pisanju</p> <p>Pravilno pisanje pisma, mobilne poruke, uputnice, priznanice</p>
--	--	--	--	--

MEDIJSKA KULTURA

POJMOVI	ODGOJNO-OBRAZOVNI CILJEVI	OČEKIVANA POSTIGNUĆA	
		MINIMALNA	MAKSIMALNA
<p>Osnovne vrste medija: štampani, elektronski</p> <p>Novine, časopisi, strip, radio, televizija, internet (postanak i razvoj)</p> <p>Film (postanak, historijat, filmski rodovi i vrste)</p> <p>Teatar (pozorište/ kazalište) kao književno – scenska umjetnost: scena, kulisa, pozorišni/kazališni prostor</p> <p>Osnovne vrste radijskih i televizijskih emisija, zabavne, sportske)</p> <p>Uloga školske biblioteke u nastavi materijeg jezika i književnosti</p> <p>Principi katalogizacije knjiga (s posebnim osvrtom na internet)</p> <p>Nastavni čas lektire u školskoj biblioteci</p>	<p>Razlikovati vrste medija, upoznati najvažnije osobitosti filmskih vrsta, televizijskih i radijskih emisija</p> <p>Upoznati se s najznačajnijim dnevnim i periodičnim novinama/ časopisima</p> <p>Poznavati karakteristike stripa</p>	<p>Pozna je najvažnija obilježja pojedinih vrsta medija na razlikovnom nivou</p> <p>Navodi različite vrste časopisa, filmova, pozorišnih/kazališnih izvedbi, radijskih i televizijskih emisija</p>	<p>Pozna je osnovne karakteristike filmskih vrsta na primjerima, komentira filmska izražajna sredstva, zna osnovne historijske podatke o počecima filmske umjetnosti</p> <p>Određuje vrste poznatih televizijskih emisija</p> <p>Razlikuje strip kao dio medijske kulture i kao jednostavni prozni tekst, samostalno piše strip</p> <p>Samostalno vrši dramaturgiju tekstova</p>

RAZVOJ STANDARDNOG (KNJIŽEVNOG) JEZIKA

- Bosanski, hrvatski, srpski jezik u porodici srodnih jezika
- Historija Južnih Slavena i jezici južnoslavenskih naroda
- Počeci slavenske pismenosti i staroslavenski jezik
- Pisma u bosanskom, hrvatskom, srpskom jeziku - historijski presjek: glagoljica, ćirilica (bosančica), arabica, latinica
- Spomenici pismenosti u bosanskom, hrvatskom, srpskom jeziku (Humačka ploča, Povelja Kulina bana, natpisi na stećcima, prvi rječnici i gramatike); prve stamparije, prva štampana djela, narodni govori

(Ishodi učenja u gramatici, pravogovoru, pravopisu i razvoju standardnoga jezika: voditi računa o spiralnom razvoju nastavnoga programa, od 6. do 9. razreda osnovne škole; navedene programske jedinice uskladiti s mogućnostima djece te ih postupno uvoditi u osnovne gramatičke pojmove i kategorije).

DIDAKTIČKO-METODIČKE NAPOMENE

Nastavni program za predmet Bosanski, hrvatski, srpski jezik i književnost u šestom razredu devetogodišnje osnovne škole strukturiran je od slijedećih nastavnih područja:

1. Književnost (interpretacija književnih tekstova, čitanačkih i lektirskih);
2. Jezik (gramatika, pravopis, pravogovor, rječnik, razvoj standardnog jezika);
3. Kultura izražavanja (oblici izražavanja u nastavi i vježbe usmenog i pismenog izražavanja, te dvije školske pismene zadaće);
4. Film (historijat i osnove filmske umjetnosti);
5. Scenske umjetnosti (dramski igrokazi, poetske recitacije i dramatizacije tekstova);
6. Medijska kultura (strip, periodika, radio, televizija, internet, biblioteka).

Prijedlog Nastavnog programa uključuje jezičke, umjetničke, stvaralačke i medijske sadržaje zasnovane na međusobnom prožimanju (korelativnost i integrativnost) nastavnih područja i nastavnih disciplina i predmeta (interdisciplinarnost i povezanost sa drugim nastavnim predmetima: historijom, likovnom kulturom, muzičkom kulturom i dr.)

Također, Nastavni program se zasniva na:

- a) izboru umjetničkih i sadržaja na principima primjerenosti, reprezentativnosti, egzemplarnosti, odgojnosti i tekstualne adekvatnosti
- b) rasporedu, odnosno organizaciji nastavnih sadržaja po principima kontinuiteta i vertikalno-spiralnog slijeda, kao i principima integracije i korelacije.

Osnovni ciljevi, zadaci, složenost i svrha nastave po pojedinim nastavnim područjima trebaju biti zasnovani na usvajanju osnovnih pojmova iz gramatike, teorije i interpretacije književnosti, vježbi usmenog i pismenog izražavanja, stvaranja vlastitih tekstova (pismenih sastava), te ovladavanje osnovnim elementima i tehnikama iz filmske i scenskih umjetnosti, te medijske kulture.

Prilikom izrade Nastavnoga programa iz književnosti vodilo se računa o estetskim, etičkim i nacionalnim kriterijima u izboru književnih djela i pisaca, što je uzrokovalo relativno veći broj obaveznih tekstova za čitanku. Zato je važno naglasiti da sami nastavnici prilikom izrade globalnih i operativnih nastavnih planova i programa trebaju izvršiti selekciju obaveznih književnih tekstova, u skladu s planiranim brojem nastavnih časova, ali svi tekstovi moraju biti zastupljeni u čitankama. Prilikom selekcije treba voditi računa o reprezentativnosti odabranih tekstova, tako da osposobimo djecu za samostalan pristup interpretaciji umjetničkog djela (potrebno je uključiti djela koja predstavljaju različite književne rodove i vrste).

Engleski jezik – prvi strani jezik, četvrta godina učenja
(2 časa sedmično, 70 časova godišnje)

CILJEVI I REZULTATI ODGOJNO - OBRAZOVNOG RADA	
Jezičke vještine	Očekivani rezultati / ishodi učenja
<p align="center">Slušanje i razumijevanje</p> <p align="center">Čitanje i razumijevanje</p> <p align="center">Govor</p> <p align="center">Pisanje</p> <p align="center">Znanje o jeziku</p>	<p>Djeca razumiju:</p> <ul style="list-style-type: none"> • razgovor na poznate teme • jednostavna pitanja, upute, saopćenja nastavnika i druge djece, snimljeni materijal i reaguju na njih • kraće tekstove sastavljene od poznatih informacija • suštinu teksta koji saдрži neke nepoznate informacije <p>Djeca čitaju:</p> <ul style="list-style-type: none"> • upute, kratke poruke i natpise • kraće tekstove, pjesme i priče koje ne prelaze ili neznatno prelaze njihov leksički fond <p>Djeca:</p> <ul style="list-style-type: none"> • učestvuju u razgovoru s nastavnikom i drugom djecom, postavljaju i odgovaraju na jednostavna pitanja • koriste izraze i rečenice u vezi sa svakodnevnim aktivnostima, recitiraju i pjevaju poznate pjesme <p>Djeca pišu:</p> <ul style="list-style-type: none"> • jednostavne tekstove poštujući pravopis • lične poruke i kraće dijaloge • tekst na poznatu temu, uz pomoć nastavnika • dopunjuju obrasce i rečenice i izrađuju jednostavne projekte <p>Djeca:</p> <ul style="list-style-type: none"> • prepoznaju i upotrebljavaju jezik • počinju sticati znanja o jeziku

Nastavni plan i program za šesti razred, četvrta godina učenja engleskog jezika

Nivo	Teme	Funkcije i sposobnosti	Aktivnosti	Gramatika	Vokabular
<p>6. razred Četvrta godina učenja engleskog jezika</p> <p>Razvijanje osnovnog znanja o jeziku</p>	<p>Porodica</p> <p>Svakodnevnii život</p> <p>Slobodno vrijeme</p> <p>Zabava</p> <p>Priroda</p> <p>Škola</p> <p>Svakodnevnii život</p> <p>Životinje</p> <p>Zemlje, narodi</p>	<p>Djeca će znati:</p> <ul style="list-style-type: none"> • postavljati poznata pitanja i odgovarati na njih • tražiti i davati osnovne informacije • identificirati i locirati ljude i predmete • pratiti jednostavne upute • koristiti brojeve • opisivati ljude (njihov izgled i raspoloženja) i predmete 	<p>RECEPCIJA: b) SLUŠANJE I REAGIRANJE Djeca će slušati izgovoreni tekst i reagirati:</p> <ol style="list-style-type: none"> 1. neverbalno, npr. spajanjem slika i tekstova, označavanjem tačnih i netačnih izraza, prezentiranjem određenih dijelova odslušanog teksta mimikom i sl. 2. verbalno, npr. odgovaranjem na pitanja, prepoznavanjem netačnih/tačnih tvrdnji, dopunjavanjem nedovršenih rečenica i sl. <p>b) ČITANJE I REAGIRANJE Djeca će čitati kratke tekstove, u sebi ili naglas, i reagirati:</p> <ol style="list-style-type: none"> 1. neverbalno, npr. traženjem određenih informacija, spajanjem 	<p>Djeca će ponavljati ili učiti: Imenice: brojive i nebrojive pravilnu/nepravilnu množinu Zamjenice: lične (padež subjekta i objekta) pokazne (<i>this, that, these, those</i>) upitne (<i>who, which, what, whose</i>) privojne (<i>mine, his, hers, its, ours, yours, theirs</i>) neodređene (<i>somebody, anybody, nobody something, anything, nothing</i>) Pridjeve Deteminatore: članove: <i>a/an, the, zero</i> privojne pridjeve pokazne pridjeve, <i>this (girl), that (boy), these (girls), those (boys)</i></p>	<p>Djeca će učiti ili ponavljati rječnik ve za zadane teme, npr. Porodica, nešto prošireniji vokabular, npr. <i>family members and their occupations</i> Svakodnevnii život, nešto prošireniji vokabular, npr. <i>daily routine, means of transport</i> (npr. <i>bicycle, bus, car</i>) Slobodno vrijeme, nešto prošireniji vokabular, npr. <i>pupils' hobbies, favourite sports and games, unusual hobbies</i> itd. Zabava, nešto prošireniji vokabular, npr. <i>going out to the cinema, theatre, going to the party, pyjama party, surprise party, going to an amusement park</i> itd.</p>

	<ul style="list-style-type: none"> • izražavati na jednostavan način: slaganje i neslaganje, znanje i neznanje, obaveze i potrebe, sposobnosti, dopuštenja, količine, cijene, vrijeme • različite osjećaje kao što su: zadovoljstvo, nezadovoljstvo, iznenađenje, razočarenje i sl. • govoriti o svojim svakodnevnim aktivnostima kao i onima svojih vršnjaka itd. 	<p>slika i tekstova, traženjem pogrešaka i njihovim ispravljanjem u tekstu, označavanjem tačnih i netačnih tvrdnji, prezentiranjem određenih dijelova teksta mimikom i sl.</p> <p>2. verbalno, npr. postavljanjem pitanja i odgovaranjem na pitanja, pričavanjem dijelova ili cijelih kratkih tekstova jednostavnim rečenicama, upotrebom novog vokabulara u konkretnim primjerima/rečenicama, prepoznavanjem netačnih tvrdnji, dopunjavanjem nedovršenih rečenica i sl.</p> <p>PRODUKCIJA a) GOVOR Djeca će:</p> <ul style="list-style-type: none"> • praviti kratke, jednostavne dijaloge koji temelje na temama o kojima se raspravljalo • prepričavati kratke priče i šale • učestvovati u razgovoru o zadanim temama • pjevati dječije pjesmice • igrati igrice: po ulogama jezične igre itd. • recitirati, dramatizirati itd. <p>b) PISANJE Djeca će:</p> <ul style="list-style-type: none"> • prepričavati/pripisivati kratke tekstove • pisati kratke sastave na poznate teme itd. • dopunjavati: nedovršene rečenice tabele i križaljke • ređati ispremetane riječi u smislene rečenice 	<p>pridjeve neodređene količine i broja, npr. <i>some, any, much, many, all, (a) few, (a) little</i> upitne, <i>what, which, whose</i></p> <p>Opisne pridjeve vezane za zadane teme</p> <p>Nepravilno poredenje pridjeva</p> <p>Brojeve: 1-1000</p> <p>Glagole: Present Simple (potvrđni, odrični, upitni) Present Continuous (potvrđni, odrični, upitni) Past Simple pravih i nepravilnih glagola (potvrđni, odrični, upitni)</p> <p>Future Simple: <i>shall/will</i> (potvrđni, odrični, upitni) Present Continuous za izražavanje budućnosti <i>Going to</i>- oblik Glagole <i>be, have/have got</i> (potvrđni, nječni, upitni) Modalne glagole, <i>can, may, have to, must</i> Zapovjedni način, sva lica jednine i množine</p> <p>Priloge: nešto prošireniji obim priloga vezanih za zadane teme, npr. - za mjesto - pravac/smjer, npr. <i>left, right, east, west</i> - vrijeme, npr. <i>last week, last year</i> - način, npr. <i>quickly, fast</i></p> <p>Prije dloge: nešto proširenija upotreba prijedloga za mjesto i vrijeme vezanih za zadane teme</p> <ul style="list-style-type: none"> • Mjesto, npr. <i>in, on, under, behind, in front of</i> • Vrijeme, npr. <i>in, on, at</i> <p>Rečenica: Osnovni red riječi u potvrdnoj, negativnoj, upitnoj i zapovjednoj rečenici</p> <ul style="list-style-type: none"> • The re is a/There are some...Is there a...? Are there any...? 	<p>Priroda, nešto prošireniji vokabular, npr. <i>wildlife, animals, plants, mountain, river, picnic</i></p> <p>Škola, nešto prošireniji vokabular, npr. <i>school subjects, timetable, teachers</i></p> <p>Osim stalne nadogradnje svog vokabulara, učenicima će naučiti koristiti:</p> <p>Afikse, vezane za zadane teme i gramatiku, npr. <i>expensive, dirty</i></p> <p>Antonime, vezane za zadane teme, npr. <i>dirty-clean, ask-answer, cry-laugh</i></p> <p>Složenice, vezane za zadane teme, npr. <i>school choir, guitar lessons, orange juice</i></p> <p>Kolokacije, vezane za zadane teme, npr. <i>discuss a subject, walk a dog, care about us</i> itd.</p> <p>Ekvivalente prijevoda čestih i ključnih riječi, uz selektivno poredenje sa maternjim jezikom i nekim drugim stranim jezicima</p>
--	---	--	--	--

INTERDISCIPLINARNI SADRŽAJ

Djeca će učiti engleski jezik i proširivati svoj vokabular oslanjajući se na znanje koje su stekli učenjem nekih drugih školskih predmeta:

- **Maternji jezik** (svijet bajki i imaginacije, elementi dramatizacije),
- **Likovna kultura** (crtanje, slikanje, oblikovanje ...),
- **Tjelesni i zdravstveni odgoj** (sportske aktivnosti i igre, ples),
- **Muzička kultura** (slušanje i pjevanje omiljene vrste muzike, muzički instrumenti, upoznavanje sa najpoznatijim izvođačima na engleskom jeziku),
- **Biologija** (dijelovi ljudskog tijela, značaj ishrane za zdravlje...).

INTERKULTURALNE VJEŠTINE:

Djeca će :

- upoznavati kulturu svoje zemlje i učiti da je bolje poštuju i cijene,
- upoznavati neke osnovne razlike između svoje kulture i kulture naroda sa engleskog govornog područja,
- učiti da komuniciraju i da se ponašaju u svakodnevnim situacijama na način koji je prirodan za kulturu zemlje čiji jezik uče.

UČENJE KAKO TREBA UČITI:

Djeca će učiti da:

- ocjenjuju svoje aktivnosti i aktivnosti svojih drugova iz razreda, kao i nivo svog i njihovog znanja u odnosu na postavljene ciljeve,
- razvijaju pozitivan stav prema učenju jezika,
- budu odgovorna i aktivna u situacijama kada se uči jezik,
- koriste ključne metode iz prakse pri radu u parovima ili malim grupama.

Ciljani nivo znanja evropskog okvira za strane jezike:

6. razred 4. godina učenja	Slušanje i razumijevanje	Govor	Čitanje i razumijevanje	Pisanje
Nivoi	A2.1	A1.3	A2.1	A1.3

Engleski jezik – drugi strani jezik, prva godina učenja
(2 časa sedmično, 70 časova godišnje)

Nivo	Teme	Funkcije i sposobnosti	Vještine	Gramatika	Vokabular
6. razred osnovne škole 1. godina učenja engleskog jezika	<ul style="list-style-type: none"> • Lično predstavljanje • Porodica • Kuća, dom • Moja okolina • Škola • Svakodnevi život 	<p>Djeca će znati:</p> <ul style="list-style-type: none"> - pozdravljati na formalan/neformalan način - predstaviti sebe ili druge - opisivati: <ul style="list-style-type: none"> - ljude i predmete - boje predmeta - trenutne aktivnosti - ograničen broj raspoloženja i stanja - locirati ljude i predmete - govoriti o svakodnevnim aktivnostima i radnjama - brojati ljude i predmete (How many ... are there?) - reći koliko je sati - nabrojati dane u sedmici - izraziti: <ul style="list-style-type: none"> - sposobnost/nеспособnost da nešto urade (I can ... I can't) - ideju posjedovanja (John's book, my house) 	<p>RECEPCIJA</p> <p>a) SLUŠANJE I REAGIRANJE</p> <p>Djeca će slušati izgovoreni tekst i reagirati:</p> <p>1. Neverbalno: crtanjem, ređanjem ilustracija po određenom redoslijedu, bojenjem na veđnim predmeta/osoba na veđnim bojama, povezivanjem određenih ilustracija sa odgovarajućim tekstom, izvršavanjem uputa i naređanja, označavanjem tačnih/netačnih (T/F) tvrdnji itd.</p> <p>2. Verbalno: ponavljanjem riječi, izraza ili čitavih rečenica koje je izgovorio nastavnik ili koje su čuli sa kasetofona, davanje kratkih odgovora na pitanja koja postavlja nastavnik ili koja čuju sa kasetofona, ispunjavanjem tabele ili dopunjavanjem rečenica itd.</p> <p>b) ČITANJE I REAGIRANJE</p> <p>Djeca će čitati kratke tekstove, u sebi ili na glas, tražeći određenu informaciju ili detalje i reagirati:</p> <p>1. Neverbalno: crtanjem, ređanjem ilustracija po određenom redoslijedu, izvršavanjem uputa i naređanja, povezivanjem određenih ilustracija sa odgovarajućim tekstom, označavanjem tačnih/netačnih (T/F) tvrdnji itd.</p> <p>2. Verbalno: kratkim odgovorima na pitanja, povezivanjem riječi u stupcima A i B (npr. da se dobiju kolokacije), ispunjavanjem tabele, dovršavanjem rečenica, ispunjavanjem križaljki, sklapanjem ispreturanog teksta u smisleu cjelinu itd.</p> <p>PRODUKCIJA</p> <p>a) GOVOR</p> <p>Djeca će:</p> <ul style="list-style-type: none"> - zahtijevati, moliti - davati upute i naređbe - učestvovati u razgovoru (pitanja/odgovori) sa drugom djecom ili nastavnikom - igrati uloge, recitirati, pjevati i igrati jezične igre <p>b) PISANJE</p> <p>Djeca će:</p> <ul style="list-style-type: none"> - prepisivati kratke tekstove - zapisivati po diktatu - odgovarati na pitanja - ubacivati, podvlačiti, redati riječi u smisleu rečenice - ispunjavati tabele, križaljke - dovršavati rečenice itd. 	<p>Djeca će učiti da koriste i učiti o sljedećem:</p> <p>Imenice:</p> <ul style="list-style-type: none"> - vlastite, opće - množina - prisvojni genitiv (John's, Mary's) <p>Zamjenice:</p> <ul style="list-style-type: none"> - lične - pokazne, this, that, these, those - upitne, who, what <p>Pridjevi:</p> <ul style="list-style-type: none"> - Determinatori: Članovi, a/an, the - Prisvojni pridjevi, my, your, his, her, our, their - Upitni pridjevi, what(color) - Opisni, osnovni pridjevi, npr. sad, happy, nice, bad, good, fine, tired, scared, hungry, thirsty <p>Glagoli:</p> <ul style="list-style-type: none"> - Present Simple (potvrdna, negativna, upitna forma) - Present Continuous (potvrdna, negativna, upitna forma) - Pomoćni glagol be - Modalni glagol can (potvrdna, negativna, upitna forma) <p>Prilozi za:</p> <ul style="list-style-type: none"> - mjesto, here, there - vrijeme, npr. today, now, itd. <p>Prijedlozi za:</p> <ul style="list-style-type: none"> - mjesto, npr. in, at - vrijeme, npr. at, on, in, after <p>Rečenice:</p> <ul style="list-style-type: none"> - Red riječi (osnovni red riječi u potvrdnoj, negativnoj, upitnoj i zapovjednoj rečenici) - There is a ... There are two ... 	<p>Djeca će učiti osnovni vokabular koji se odnosi na date teme npr:</p> <ul style="list-style-type: none"> • Predstavljanje, npr. name, friend, itd. • Članovi uže i neke članovi šire porodice, npr. mother, grandmother, grandfather, uncle, itd. • Prostorije u kući i nam (nešto prošireniji vokabular) npr. kitchen, hall, loo/ lavatory, coffee-table, bookcase, curtain • Okolina, život u gradu i na selu, npr. garden, yard street, traffic-lights, park, shop, bus station, car park, post office, cinema, theatre, village, river, wood, lake, hill, bridge, trees, itd. • Škola, npr. school subjects, school mates, school furniture, pupils' things, posters, itd. • Svakodnevni život, rutinske aktivnosti, npr., sleep, get up, in the kitchen (npr. tableware: spoon, knife, fork, plate, cup, glasses), in the bathroom (npr. toothpaste, toothbrush), wash (npr. main parts of the face/body – nešto prošireniji vokabular), learn, clean, work, job, car, bus, walk, sports, itd. <p>Osim što će stalno proširivati vokabular, djeca će učiti da koriste: Afikse, u vezi s datim temama i gramatikom, npr. -s, -ing</p> <p>Antonime, u vezi s datim temama, npr. happy- sad, hungry-thirsty, clean- dirty</p> <p>Složenice, u vezi s datim temama, npr. cupboard, wardrobe, shop-window, bus-stop, phone-box</p> <p>Kolokacije, u vezi s datim temama, npr. make noise, have breakfast/lunch/dinner, turn on/off the radio/ the television, miss the bus, itd.</p>

DIDAKTIČKO – METODIČKE NAPOMENE

Šesti razred je početak nove etape u učenju prvog stranog jezika, ali i vrijeme početka učenja drugog stranog jezika. S obzirom na to da djeca imaju iskustvo u učenju prvog stranog jezika, njega svakako treba iskoristiti i u usvajanju novog – drugog stranog jezika.

U savladavanju novog stranog jezika obradit će se veliki broj istih onih tema koje su predviđene u prvim godinama učenja prvog stranog jezika, no pristup je različit zbog različitih uzrasta u kojima se počinje sa učenjem prvog odnosno drugog stranog jezika. Na ovom uzrastu djeca dobivaju svjestan uvid u zakonitosti jezika koji uče. Uz razvijanje sve četiri jezičke vještine, mnogo vremena će se morati utrošiti na usvajanje leksike, pravopisa, te gramatike predviđene za ovaj razred. Na svim nivoima učenja stranog jezika neophodna je vizualizacija, u početnoj fazi učenja pogotovo. Dobro osmišljenom vizualizacijom olakšava se proces razumijevanja i pamćenja i doprinosi redukciji upotrebe maternjeg jezika na času stranog jezika. Kontinuirano uvježbavanje i sistematiziranje usvojenih znanja također će olakšati njihovo usvajanje. Zbog toga veliki broj časova treba posvetiti upravo uvježbavanju gradiva.

Djeca su na početku učenja novog stranog jezika po pravilu zainteresirana za rad. Nastavnik/nastavnica mora znati iskoristiti tu dobru motivaciju i u njima probuditi želju za daljnjim učenjem novog jezika. Tome će sigurno doprinijeti i jezičke igre te učenje pjesmica koje će djeca rado zapjevati kako na početku tako i pred kraj nastavnog časa.

Praćenje i vrednovanje

U šestom razredu osnovne škole iskazuju se brojčane ocjene za postignute rezultate u nastavi. Ocjena iz stranog jezika odraz je cjelokupnog djetetovog odnosa prema školskim obavezama, njegovog aktivnog učešća u nastavnom procesu i pokazanih rezultata koje će nastavnik kontinuirano pratiti i ocijeniti. U tu svrhu preporučuju se češće i kraće provjere u formi kratkih pet - i desetominutnih testova kao i izrada dviju školskih pismenih zadaća (po jedna u svakom polugodištu).

Interdisciplinarni sadržaj

Programski sadržaj je međusobno povezan sa drugim predmetima. Djeca će tako učiti jezik oslanjajući se na znanje koje su stekli učenjem nekih drugih školskih predmeta ali i kombinirajući učenje stranog jezika sa aktivnostima „preuzetim“ iz nekih drugih predmeta, kao npr. Bosanski, hrvatski, srpski jezik, Likovna kultura, Muzička kultura, Matematika, Geografija.

Djeca će:

- upoznavati različite kulture i tradicije,
- učiti da komuniciraju i da se ponašaju u svakodnevnim situacijama na način koji je primjeren kulturi zemlje čiji jezik uče.

Francuski jezik – prvi strani jezik, četvrta godina učenja
(2 časa sedmično, 70 časova godišnje)

CILJEVI I REZULTATI ODGOJNO-OBRAZOVNOG RADA

U nastavi francuskog jezika u 6. razredu osnovne škole djeca trebaju proširiti programske sadržaje iz 5. razreda i težiti dostizanju nivoa A1.2 Evropskog okvira za strane jezike

Jezičke vještine	Očekivani rezultati / ishodi učenja
Slušanje i razumijevanje	<p>Dijete će</p> <ul style="list-style-type: none"> • prepoznavati glasove, naglasak, ritam i intonaciju u jeziku koji uči • razumjeti ograničen broj riječi i izraza, kratke dijaloge o poznatim temama, pjesmice • razumjeti i reagirati na odgovarajući način na kratke usmene poruke
Čitanje i razumijevanje	<ul style="list-style-type: none"> • prepoznavati slova i napisane riječi, te kratke rečenice • prepoznavati poznate riječi i kratke rečenice i znati ih povezati sa ilustracijama • čitati kraće tekstove
Govor	<ul style="list-style-type: none"> • pravilno artikulirati glasove, naglašavati riječi, poštovati ritam i intonaciju rečenice • davati osnovne informacije o sebi i svom okruženju • opisivati u nekoliko rečenica poznatu situaciju služeći se pritom ograničenim brojem osnovnih riječi i zapamćenih rečeničnih shema • razmjenjivati sa sagovornicima nekoliko osnovnih iskaza u vezi sa konkretnom situacijom
Pisanje	<ul style="list-style-type: none"> • prepisivati, dopunjavati i samostalno pisati riječi i kraće rečenice
Znanje o jeziku	<ul style="list-style-type: none"> • Dijete će na ovom nivou učenja jezika svjesno sticati znanje o jeziku, prepoznavati i pravilno upotrebljavati osnovne jezičke elemente.

Nivo	Tem e	Funkcije i sposobnosti	Aktivnosti	Gramatika	Vokabular
6. razred osnovne škole Četvrta godina učenja francuskog jezika	- Pozdravljanje i predstavljanje - Porodica - Kuća, dom - Moja bliža okolina - Škola - Svakodnevni život - Dani u sedmici, mjeseci i godišnja doba - Kazivanje vremena	Djeca će znati: - pozdravljati - predstaviti sebe ili druge - identificirati ljude i predmete - opisati: ljude i predmete, boje predmeta, ograničen broj raspoloženja - brojati predmete - locirati ljude i predmete - reći koliko je sati (puni sati) - izraziti: dopadanje, sposobnost da nešto urade (Je peux...), ideju posjedovanja (le livre de Jean, ma maison)	RECEPCIJA a) SLUŠANJE I REAGIRANJE Djeca će slušati izgovoreni tekst i reagirati: 1) Ne verbalno: imitiranjem nastavnika/nastavnice ili neke popularne ličnosti (npr. iz crtića), gestikuliranjem, glumljenjem, izvršavanjem uputa, pokazivanjem određenih ilustracija koje se odnose na riječi koje im se usmeno upućuju, crtanjem, bojenjem navedenih predmeta/osoba navedenim bojama, podvlačenjem ili bojenjem riječi koje im se usmeno upućuju, lijepljenjem slika, redanjem slika itd. 2) Verbalno: ponavljanjem riječi koje izgovara nastavnik/nastavnica ili koje su čuli sa kasetofona, davanjem kratkih odgovora na pitanja nastavnika/nastavnice ili pitanja koja su čuli sa kasetofona, popunjavanje praznina riječima odabranim sa zidnih karata na kojima se te riječi nalaze itd. b) ČITANJE I REAGIRANJE Djeca će prepoznati jednu ili više napisanih riječi ili uputa i reagirati: 1) Ne verbalno: gestikuliranjem, glumljenjem (npr. tužan, sretan), pokazivanjem, biranjem ili povezivanjem pisanih riječi i odgovarajućih ilustracija, crtanjem, pravljenjem/oblikovanjem stvari, bojenjem ili podvlačenjem samo određenih riječi (npr. onih koje označavaju neku aktivnost, raspoloženje, brojeve itd.), raspoređivanjem ilustracija po određenom redu prema pisanim uputama itd. 2) Verbalno: davanjem kratkih pismenih ili usmenih odgovora na pitanja, zamjenjivanjem ilustracija u tekstu ponuđenim riječima, povezivanjem riječi u stupcu A sa odgovarajućim ilustracijama u stupcu B, zamjenjivanjem inicijala punim riječima ili popunjavanjem praznina odgovarajućim riječima itd. PRODUKCIJA a) GOVOR Djeca će: ponavljati riječi nastavnika/nastavnice ili riječi izgovorene sa kasetofona, učestvovati u razgovoru (pitanja/odgovori) sa drugom djecom ili nastavnikom, igrati uloge, recitirati, pjevati i igrati jezične igre, davati upute i naredbe b) PISANJE Djeca će: prepisivati izolirane riječi, učiti pisati pomoću igara na CD-u, pomoću društvene igre u kojoj se sastavljaju riječi od slova, društvene igre u kojoj se slažu pločice sa slovima jedna na drugu, zamjenjivati inicijale punim riječima, ubacivati, podvlačiti, redati riječi po određenom redoslijedu, od ponuđenih riječi sastavljati kraće rečenice, pisati kratki, jednostavan tekst prema tekstu modelu, samostalno napisati kratki tekst (čestitku, razglednicu SMS poruku)	Djeca će učiti o tome i koristiti: Imenice - jednina i množina Zamjenice Lične Upitne, qui? De/á qui? Que? De/á quoi Determinatore - Članove, une, des, le, la, l', les - Prisvojne pridjeve, mon, ton, son, ma, ta, sa - Opisne pridjeve koji su najčešće u upotrebi, osnovne (npr. triste, malheureux, beau, petit, grand,...) Glagole Prezent pomoćnih glagola avoir, être, pravih glagola, povratnih glagola i nepravilnih glagola aller, faire i venir Imperativ Priloge za mjesto, ici, là, devant, dehors Brojeve 1 - 50 Priredloge à, dans, sur, avec, de (u osnovnim značenjima)	Djeca će učiti samo osnovni vokabular koji se odnosi na teme: Pozdravljanje: Bonjour, Salut, A revoir itd. Predstavljanje: Je m'appelle ... Je suis, C'est ..., itd. Qu'est-ce que c'est? Qui est-ce? Quel âge as-tu? Članovi uže porodice: mère, père, frère, soeur, grand- mère, grand- père Prostorije u kući i namještaj: cuisine, salle à manger, chambre, armoire, chaise, table, lit, itd. Bliža okolina: rue, jardin, arbre, parc, Škola: enseignant, élève, livre, cahier, itd Svakodnevni život, rutinske aktivnosti npr. dormir, se lever, se laver, prendre l'autobus, se promener, manger Moje lice, moje tijelo, samo osnovne riječi Opisivanje: Il est grand / petit. Il a les cheveux noirs, bruns, blonds. De quelle couleur est...? rouge, jaune, blanc itd. Raspoloženja: heure ux, triste... Određivanje mjesta i pložaja: Pardon, pour aller à ... C'est loin (de) / près (de) Aller tout droit, tourner à droite / à gauche Vrijeme: Quelle heure est-il? Il est Dani u sedmici, mjeseci, godišnja doba Djeca će vježbati da koriste (a ne učiti o tome!): Afikse, u vezi sa datim temama i gramatikom, npr. –s Antonime, u vezi sa datim temama, npr. Bon – mauvais, grand – petit Složenice, u vezi sa datim temama, npr. Sale à manger, sac à dos, itd Kolakacije, u vezi sa datim temama, npr. Prendre un bain, il fait froid, faire attention

DIDAKTIČKO – METODIČKE NAPOMENE

Zadaci nastave francuskog jezika u šestom razredu su prije svega usmjereni na poticanje interesa za učenje stranih jezika, na usvajanje elementarnih jezičkih sredstava i usvajanje strategija učenja stranog jezika. Djeca se osposobljavaju za usmenu komunikaciju u jednostavnim svakodnevnim situacijama, usvajaju ograničen fond riječi i izraza, pri čemu je prvenstveno nastavnik onaj kojeg imitiraju i za kojim ponavljaju. U ovom uzrastu djeca rado i lako uče prikazujući scenski ono što su usvojila, tako da će u razvoju vještine govora dramatizacija kratkih dijaloga često biti zastupljen oblik nastavne aktivnosti.

Nakon usmenog usvajanja postepeno se prelazi na čitanje (prepoznavanje već naučenih riječi) horsko i pojedinačno, te pisanje (prvo preslikavanje, a potom prepisivanje riječi i kratkih rečenica do usvajanja pravilnog pisanja). Teme koje se obrađuju u prve tri godine učenja stranog jezika vezane su za svakodnevni život i interese djece ovog uzrasta, kao i njihovih vršnjaka u zemljama frankofonskog govornog područja. Budući da se određene teme iz razreda u razred ponavljaju, omogućeno je kontinuirano ponavljanje, uvježbavanje i proširivanje leksičkog fonda. Djeca u nastavi francuskog jezika imaju priliku upoznati kulturu zemlje čiji jezik uče, način života njenih stanovnika kao i da prepoznaju sličnosti i razlike. Na taj način kod djece se razvija duh tolerancije. Djeci se također pruža mogućnost susreta sa govornicima francuskog jezičkog područja i uspostavljanje prvih kontakata razmjenom kratkih pisama ili elektronske pošte. Djeca usvajaju i nove tehnike učenja stranog jezika kao što su prepoznavanje značenja jezičkih izraza, korištenja rječnika i leksikona prilagođenih njihovom uzrastu i praćenja vlastitog napretka u učenju stranog jezika uz primjenu jezičkog portofolija.

Praćenje i vrednovanje

U šestom razredu osnovne škole iskazuju se brojčane ocjene za postignute rezultate u nastavi. Ocjena iz stranog jezika treba biti odraz cjelokupnog djetetovog odnosa prema školskim obavezama, njegovog aktivnog učešća u nastavnom procesu i pokazanih rezultata koje nastavnik kontinuirano prati i ocjenjuje.

INTERDISCIPLINARNI SADRŽAJI	INTERKULTURALNE VJEŠTINE	UČENJE KAKO TREBA UČITI
<p>Djeca će učiti francuski jezik i proširivati svoj vokabular oslanjajući se na znanje koje su stekli učenjem nekih drugih školskih predmeta npr.</p> <ul style="list-style-type: none"> - Maternji jezik (svijet bajki i imaginacije, elementi dramatizacije – ne verbalno u funkciji teatarskog izražavanja) - Likovna kultura (crtanje, slikanje, oblikovanje) - Tjelesni i zdravstveni odgoj (ples, sportske aktivnosti, igre) - Muzička kultura (slušanje i pjevanje omiljene vrste muzike, upoznavanje sa najpoznatijim francuskim izvođačima, muzički instrumenti) - Priroda (dije lovi ljudskog tijela, značaj ishrane za zdravlje, namirnice...) - Matematika (brojevi) 	<p>Djeca će se:</p> <ul style="list-style-type: none"> - upoznati sa kulturom svoje zemlje i učiti da je bolje poštovati cijene - upoznavati sa kulturom naroda francuskog govornog područja i sa nekim osnovnim razlikama između njihove i francuske kulture - učiti da komuniciraju i da se ponašaju u svakodnevnim situacijama na način koji je prirodan za kulturu zemlje čiji jezik uče (et bien, tiens, oh là là itd) 	<p>Djeca će učiti da:</p> <ul style="list-style-type: none"> - razvijaju pozitivan stav prema učenju jezika - budu odgovorna i aktivna u situacijama kada se uči jezik - koriste ključne metode iz prakse pri radu u parovima ili malim grupama - ocjenjuju svoje aktivnosti i aktivnosti drugova iz razreda

Francuski jezik – drugi strani jezik, prva godina učenja

(2 časa sedmično, 70 časova godišnje)

Cilj nastave francuskog jezika u šestom razredu osnovne škole, kao drugog stranog jezika, je razvijanje svijesti o postojanju drugih jezika i mogućnosti komuniciranja na nekom drugom jeziku koji nije naš maternji. Učenje stranog jezika treba djetetu olakšati razumijevanje drugih i različitih kultura i tradicija i jačati motivaciju za učenje stranih jezika. Dijete treba osposobiti da na francuskom jeziku komunicira na osnovnom nivou o temama iz svog neposrednog okruženja. Učenje stranog jezika treba poticati njegovu maštu, radoznalost i kreativnost.

U nastavi francuskog jezika u šestom razredu osnovne škole treba težiti dostizanju nivoa **A 1.2** Evropskog okvira za strane jezike u slušanju i razumijevanju i čitanju i razumijevanju, odnosno **A1.1** u govoru i pisanju.

Jezičke vještine	Očekivani rezultati / ishodi učenja
Slušanje i razumijevanje	<p>Dijete će</p> <ul style="list-style-type: none"> • prepoznavati glasove, naglasak, ritam i intonaciju u jeziku koji uči • razumjeti ograničen broj riječi i izraza, kratke dijaloge o poznatim temama, pjesmice • razumjeti i reagirati na odgovarajući način na kratke usmene ponuke
Čitanje i razumijevanje	<ul style="list-style-type: none"> • prepoznavati slova i napisane riječi, te kratke rečenice • prepoznavati poznate riječi i kratke rečenice i znati ih povezati sa ilustracijama • čitati kraće tekstove
Govor	<ul style="list-style-type: none"> • pravilno artikulirati glasove, naglašavati riječi, poštovati ritam i intonaciju rečenice • davati osnovne informacije o sebi i svom okruženju • opisivati u nekoliko rečenica poznatu situaciju služeći se pritom ograničenim brojem osnovnih riječi i zapamćenih rečeničnih shema • razmjenjivati sa sagovornicima nekoliko osnovnih iskaza u vezi sa konkretnom situacijom
Pisanje	<ul style="list-style-type: none"> • prepisivati, dopunjavati i samostalno pisati riječi i kraće rečenice
Znanje o jeziku	<ul style="list-style-type: none"> • Dijete će na ovom nivou učenja jezika svjesno sticati znanje o jeziku, prepoznavati i pravilno upotrebljavati osnovne jezičke elemente.

Nivo	Te me	Aktivnosti	Gramatika	Vokabular
6. razred osnovne škole Prva godina učenja francuskog jezika Prvi stepen početnog znanja	<ul style="list-style-type: none"> - Pozdravljanje i predstavljanje - Porodica - Kuća, dom - Moja bliža okolina - Škola - Svakodnevi život - Dani u sedmici, mjeseci i godišnja doba - Kazivanje vremena 	<p>RECEPCIJA SLUŠANJE I REAGIRANJE: Djeca će slušati izgovoreni tekst i reagirati:</p> <p>1) Neverbalno: imitiranjem nastavnika/nastavnice ili neke popularne ličnosti (npr. iz crtića), gestikuliranjem, glumljenjem, izvršavanjem uputa, pokazivanjem određenih ilustracija koje se odnose na riječi koje im se usmeno upućuju, crtanjem, bojenjem navedenih predmeta/osoba navedenim bojama, podvlačenjem ili bojenjem riječi koje im se usmeno upućuju, lijepljenjem slika, redanjem slika itd.</p> <p>2) Verbalno: ponavljanjem riječi koje izgovara nastavnik/nastavnica ili koje su čuli sa kasetofona, davanjem kratkih odgovora na pitanja nastavnika/nastavnice ili pitanja koja su čuli sa kasetofona, popunjavanjem praznina riječima odabranim sa zidnih karata na kojima se te riječi nalaze itd.</p> <p>ČITANJE I REAGIRANJE Djeca će prepoznati jednu ili više napisanih riječi ili uputa i reagirati:</p> <p>1) Neverbalno: gestikuliranjem, glumljenjem (npr. tužan, sretan), pokazivanjem, biranjem ili povezivanjem pisanih riječi i odgovarajućih ilustracija, crtanjem, pravljenjem/oblikovanjem stvari, bojenjem ili podvlačenjem samo određenih riječi (npr. onih koje označavaju neku aktivnost, raspoloženje, brojeve itd.), raspođivanjem ilustracija po određenom redu prema pisanim uputama itd.</p> <p>2) Verbalno: davanjem kratkih pismenih ili usmenih odgovora na pitanja, zamjenjivanjem ilustracija u tekstu ponudjenim riječima, povezivanjem riječi u stupcu A sa odgovarajućim ilustracijama u stupcu B, zamjenjivanjem inicijala punim riječima ili popunjavanjem praznina odgovarajućim riječima itd.</p> <p>PRODUKCIJA a) GOVOR Djeca će: ponavljati riječi nastavnika/nastavnice ili riječi izgovorene sa kasetofona, učestvovati u razgovoru (pitanja/odgovori) sa drugom djecom ili nastavnikom, igrati uloge, recitirati, pjevati i igrati jezične igre, davati upute i naredbe</p> <p>b) PISANJE Djeca će: prepisivati izolirane riječi, učiti pisati pomoću igara na CD-u, pomoću društvene igre u kojoj se sastavljaju riječi od slova, društvene igre u kojoj se slažu pločice sa slovima jedna na drugu, zamjenjivati inicijale punim riječima, ubacivati, podvlačiti, redati riječi po određenom redoslijedu, od ponudjenih riječi sastavljati kraće rečenice, pisati kratki, jednostavan tekst prema tekstu modelu, samostalno napisati kratki tekst (čestitku, razglednicu SMS poruku)</p>	<p>Djeca će učiti o tome i koristiti:</p> <p>Imenice jednina i množina Zamjenice Lične Upitne, qui? De/á qui? Que? De/á quoi Determinatore - Članove, un, une, des, le, la, l', les - Privojne pridjeve, mon, ton, son, ma, ta, sa - Opisne pridjeve koji su najčešće u upotrebi, osnovne (npr. triste, malheureux, beau, petit, grand,...) Glagole Prezent pomoćnih glagola avior, être, pravilnih glagola, povratnih glagola i nepravilnih glagola aller, faire i venir Imperativ Priloge za mjesto, ici, là, devant, de hors Brojeve 1 - 50 Prije dloge à, dans, sur, avec, de (u osnovnim značenjima)</p>	<p>Djeca će učiti <u>samo osnovni</u> vokabular koji se odnosi na teme:</p> <p>Pozdravljanje: <i>Bonjour, Salut, Au revoir</i> itd.</p> <p>Predstavljanje: <i>Je m'appelle ... Je suis, C'est ...</i>, itd. <i>Qu'est-ce que c'est? Qui est-ce? Quel âge as-tu?</i></p> <p>Članovi uže porodice: <i>mère, père, frère, soeur, grand-mère, grand-père</i></p> <p>Prosto rije u kući i namještaj: <i>cuisine, sale à manger, chambre, armoire, chaise, table, lit</i>, itd.</p> <p>Bliža okolina: <i>rue, jardin, arbre, parc</i>, Škola: <i>enseignant, élève, livre, cahier</i>, itd.</p> <p>Svakodnevni život, rutinske aktivnosti <i>npr dormir, se lever, se laver, prendre l'autobus, se promener, manger</i></p> <p>Moje lice, moje tijelo, samo osnovne riječi</p> <p>Opisivanje: <i>Il est grand /petit. Il a les cheveux noirs, bruns, blonds. De quelle couleur est...? rouge, jaune, blanc</i> itd.</p> <p>Raspoloženja: <i>heureux, triste...</i></p> <p>Određivanje mjesta i položaja: <i>Pardon, pour aller à ... C'est loin (de) /près (de) Aller tout droit, tourner à droite / à gauche</i></p> <p>Vrijeme: <i>Quelle heure est-il? Il est</i></p> <p>Dani u sedmici, mjeseci, godišnja doba Djeca će vježbati da koriste (a ne učiti o tome!):</p> <p>Afikse, u vezi sa datim temama i gramatikom, npr. -s</p> <p>Antonime, u vezi sa datim temama, npr. <i>Bon - mauvais, grand - petit</i></p> <p>Složenice, u vezi sa datim temama, npr. <i>Salé à manger, sac à dos</i>, itd</p> <p>Kolokacije, u vezi sa datim temama, npr. <i>Prendre un bain, il fait froid, faire attention</i></p>

DIDAKTIČKO – METODIČKE NAPOMENE

Šesti razred je početak nove etape u učenju prvog stranog jezika ali i vrijeme započinjanja učenja drugog stranog jezika. S obzirom da djeca imaju iskustvo u učenju prvog stranog jezika, njega svakako treba iskoristiti i u usvajanju novog – drugog stranog jezika.

U savladavanju novog stranog jezika obradit će se veliki broj istih onih tema koje su predviđene u prvim godinama učenja prvog stranog jezika, no pristup istima je različit zbog različitih uzrasta u kojima se počinje sa učenjem prvog odnosno drugog stranog jezika. Na ovom uzrastu djeca dobivaju svjestan uvid u zakonitosti jezika koji uče. Uz razvijanje sve četiri jezičke vještine, mnogo vremena će se morati utrošiti na usvajanje leksike, pravopisa, te gramatike predviđene za ovaj razred. Na svim nivoima učenja stranog jezika neophodna je vizualizacija, u početnoj fazi učenja pogotovo. Dobro osmišljenom vizualizacijom olakšava se proces razumijevanja i pamćenja i doprinosi redukciji upotrebe maternjeg jezika na času stranog jezika. Kontinuirano uvježbavanje i sistematiziranje usvojenih znanja također će olakšati njihovo usvajanje. Zbog toga veliki broj časova treba posvetiti upravo uvježbavanju gradiva.

Djeca su na početku učenja novog stranog jezika po pravilu zainteresirana za učenje. Nastavnik/nastavnica mora znati iskoristiti tu dobru motivaciju i u njima probuditi želju za daljim učenjem novog jezika. Tome će sigurno doprinijeti i jezičke igre te učenje pjesmica koje će djeca rado zapjevati kako na početku časa tako i pred kraj časa.

Interdisciplinarni sadržaji

Djeca će također učiti jezik i proširivati svoj vokabular oslanjajući se na znanje koje su stekli učenjem nekih drugih školskih predmeta, npr.:

- kroz crtanje, slikanje, oblikovanje itd. (Likovna kultura)
- kroz sportove i igre (Tjelesni i zdravstveni odgoj)
- slušanjem i pjevanjem omiljene vrste muzike (Muzička kultura)
- Matematika
- Geografija

Interkulturalne vještine

Djeca će se:

- upoznavati sa kulturom svoje zemlje i učiti da je bolje poštiju i cijene,
- upoznavati se sa nekim osnovnim razlikama između njihove kulture i kulture naroda sa francuskog govornog područja (npr. Razlike u upotrebi nekih pozdrava u francuskom jeziku i u maternjem jeziku učenika, npr. *Dobro jutro i dobar dan / Bonjour*),
- učiti da komuniciraju i da se ponašaju u svakodnevnim situacijama na način koji je prirodan za kulturu zemlje čiji jezik uče. Ovo može podrazumijevati npr. uzvike (*helas!* (Jao!) ili *eh bien!* (pa lijepo! No!) *ta ta ta!* (koješta!) *tiens!* (gle!) itd.

Učenje kako učiti

Djeca će:

- razvijati pozitivan stav prema učenju jezika,
- biti odgovorna i aktivna u situacijama kada se uči jezik,
- koristiti ključne metode iz prakse pri radu u parovima ili malim grupama,
- ocjenjivati svoje aktivnosti i aktivnosti svojih drugova/druugarica iz razreda, kao i nivo svog i njihovog znanja u odnosu na postavljene ciljeve.

Praćenje i vrednovanje

U šestom razredu osnovne škole ocjene se iskazuju broičano, a ocjena treba biti odraz cjelokupnog odnosa djeteta prema školskim obavezama, njegovog aktivnog učešća u nastavnom procesu i pokazanih rezultata. Ocjenjuju se usmeni i pismeni odgovori. Pored dvije školske pismene zadaće preporučuju se i kraće provjere znanja (petominutni i desetominutni testovi).

Njemački jezik – prvi strani jezik, četvrta godina učenja
(2 časa sedmično, 70 časova godišnje)

CILJEVI I REZULTATI ODGOJNO-OBRAZOVNOG RADA

U nastavi njemačkog jezika u šestom razredu osnovne škole treba težiti dostizanju nivoa A1.3 Evropskog okvira za strane jezike (funkcionalno početno znanje).	
Jezičke vještine	Očekivani rezultati/ishodi učenja
Slušanje i razumijevanje	<ul style="list-style-type: none"> • Dijete može razumjeti pitanja koja se odnose na lično iskustvo i svakodneve zahtjeve, potvrđne i negativne zapovijesti u okviru jednostavnog rutinskog dijaloga koji se odnosi na neposrednu situaciju. • Dijete može pratiti standardan govor ukoliko se govori tempom sporijim od normalnog i ako mu se neko obraća direktno.
Čitanje i razumijevanje	<ul style="list-style-type: none"> • Dijete zna pročitati poznate i neke nepoznate riječi i pasuse iz kratkih tekstova, koji govore o svakodnevnom životu, rutinskim događanjima ili koji sadrže jednostavne upute. • Može pronaći određenu informaciju u tekstovima u kojima se koristi jednostavan jezik (razglednice, vremenska prognoza). • Teško razumijeva i treba mu dosta vremena da pročita čak i kratke dijelove teksta.
Govor	<ul style="list-style-type: none"> • Dijete zna opisati sebe i razgovarati o osnovnim svakodnevnim temama. Može voditi jednostavne neformalne razgovore i obavljati jednostavne transakcije (npr. u prodavnici). Povremeno mu može zatrebati pomoć. • Izgovara bez poteškoća poznate riječi, ali pravi primjetne pauze i oklijeva kad izgovara manje poznate riječi. • Poteškoće kod izgovora mogu povremeno otežati komunikaciju. • Vlada osnovnim fondom jednostavnih, naučenih izraza, osnovnim vokabularom i osnovnim gramatičkim strukturama.
Pisanje	<ul style="list-style-type: none"> • Dijete može pisati jednostavne tekstove lične prirode u okviru predvidivih svakodnevnih potreba i iskustva. • Zna pisati jednostavne poruke (jednostavan tekst na razglednici, lične podatke, jednostavan diktat). • Kod slobodnog pismenog izražavanja pravi brojne greške različite prirode.
Znanje o jeziku	<ul style="list-style-type: none"> • Od ovog razreda djeca počinju svjesno usvajati znanje o jeziku.

PROGRAMSKI SADRŽAJI

Tematske cjeline:

- Škola – nastavni predmeti, raspored časova
- Vrijeme na satu
- Slobodno vrijeme
- Druženje
- TV-emisije
- Grad
- Seosko imanje
- Zemlje, narodi, jezici
- Kupovina odjeće
- Saobraćaj, prijevozna sredstva

Funkcije i sposobnosti	Vještine	Gramatika	Vokabular
<p>Djeca će znati: imenovati nastavne predmete, govoriti o svojim omiljenim predmetima čitati raspored sati i opisati svoj raspored sati čitati vrijeme na satu (ne samo pune sate i na pola sata) iskazati mišljenje o nečem (Ich finde es super!) imenovati evropske zemlje i određeni broj stranih jezika opisati ljude i predmete govoriti o trenutnoj aktivnosti imenovati TV-emisije imenovati domaće životinje i opisati ih imenovati zgrade u gradu iskazati na jednostavan način dopadanje i nedopadanje izviniti se tražiti i nuditi pomoć, jednostavne informacije i sl.</p>	<p>SLUŠANJE I RAZUMIJEVANJE Djeca će slušati izgovoreni tekst i reagirati: 1) Neverbavno: - razvrstavanjem slika, - povezivanjem slike i slušanog teksta, - označavanjem tačnih i netačnih tvrdnji 2) Verbalno: - davanjem kratkih odgovora na nastavnikova pitanja ili pitanja koja su čula sa kasetofona i sl. - popunjavanjem praznina u tekstu, - popunjavanjem tabela i sl. ČITANJE I RAZUMIJEVANJE Djeca će: - čitati rečenice i kraće tekstove - tražiti osnovne informacije u tekstu i reagirati: 1) Neverbavno: - razvrstavanjem slika - pridruživanjem slike tekstu - pridruživanjem podnaslova dijelovima teksta - označavanjem tačnih i netačnih tvrdnji 2) Verbalno: - davanjem kraćih odgovora - dopunjavanjem teksta - rješavanjem jednostavnijih zadataka sa višestrukim izborom GOVOR Djeca će: - recitirati, pjevati - postavljati jednostavna pitanja - odgovarati na pitanja - igrati uloge - pripremati i provoditi jednostavne dijaloge - voditi dijaloge prema datoj skici - jednostavnim rečenicama opisivati, govoriti o aktivnostima i određenim situacijama PISANJE Djeca će: - prepisivati rečenice i kraće tekstove - rekonstruirati riječi - dopunjavati izostavljene riječi - od ponuđenih riječi rekonstruirati kraće rečenice - pisati kratki jednostavan tekst prema datom tekstualnom modelu - samostalno napisati kratki tekst (razglednicu, SMS, čestitku)</p>	<p>Djeca će učiti o tome i koristiti: Imenice sa članom u jednini i množini u nominativu i akuzativu: <i>das Buch, die Tafel, die Bücher...</i> Zamjenice: Lične zamjenice u jednini i množini u nominativu Zamjenica Sie za učtivo oslovljavanje Lične zamjenice u jednini (ich, du, er, sie, es) u akuzativu Prisvojne zamjenice za jedninu i prvo lice množine u nominativu i akuzativu (<i>mein, dein, sein, ihr, unser</i>) Pridjevi u predikatívnoj upotrebi Glagole: u prezentu u sva tri lica jednine i množine (pomodne glagole sein i haben, pravilne glagole te nepravilne glagole fahren, schlafen, sehen, essen, sprechen, lesen...) negativan i upitni oblik glagola, za izražavanje želje oblik möchte prezent glagola können u jednini i množini, imperativ za 2. lice jednine i 2. lice množine Negacija nicht i kein (nominativ i akuzativ) Brojevi: do 100 (jedinice i desetice) te brojevi do 1000 (samo stotine) Djeca će koristiti ali ne i učiti o sljedećem: Prilozi za mjesto i vrijeme Prijeđlozi u njihovoj funkcionalnoj upotrebi Vezičke <i>und, aber, oder</i></p>	<p>Djeca će usvajati novi i proširivati već usvojeni vokabular koji se odnosi na date teme, npr. : Škola <i>Deutsch, Mathe, Erdkunde...</i> <i>Wann ist Deutsch? Haben wir heute Mathe? Mathe habe ich am Montag.</i> Grad: <i>das Kaufhaus, die Post, der Supermarkt, das Kino, das Theater, der Park</i> <i>Wo ist das Kino? Hier, dort, links, rechts</i> Seosko imanje: <i>der Bauernhof, Tiere, die Kuh, das Pferd, das Schaf, das Schwein</i> Zemlje, narodi, jezici: <i>Er ist Engländer. Er spricht Englisch.</i> <i>Sie kommt aus Österreich. Sie spricht Deutsch.</i> <i>Woher kommst du?</i> <i>Aus Bosnien-Herzegowina.</i> Kupovina odjeće <i>Die Jacke gefällt mir. Ich finde die Jacke schön und modern.</i> Saobraćaj, prijevozna sredstva: <i>Wir reisen mit dem Zug. Womit möchtest du reisen?</i></p>

DIDAKTIČKO – METODIČKE NAPOMENE

Šesti razred je početak nove etape u učenju stranog jezika. Djeca ovog uzrasta ne uče jezik samo imitiranjem i stvaranjem jezičkih navika nego svjesnim uvidom u njegove zakonitosti. Ona počinju dakle sticati i znanje o jeziku koristeći se već naučenim jezičkim kategorijama iz maternjeg jezika. Pritom će ih nastavnik/nastavnica induktivnim putem voditi ka otkrivanju osnovnih jezičkih zakonitosti koje će težiti primjenjivati samostalno i funkcionalno. I na ovom uzrastu izuzetno je bitna vizualizacija koja mora pratiti kako rad na leksici tako i gramatici.

U radu na tekstu podjednaka će se pažnja posvetiti razvijanju receptivnih jezičkih vještina (slušanje i razumijevanje te čitanje i razumijevanje) uz razvijanje različitih strategija slušanja i čitanja ali i produktivnih vještina, govora i pisanja. Djeca će rado inscenirati naučene dijaloge ali i voditi slične na osnovu datih modela ili skica dijaloga. Postepeno će se osposobljavati i za jednostavnu reprodukciju teksta odgovaranjem na postavljena pitanja ili najjednostavnijim prepričavanjem uz pomoć slika. U vježbama pismenog izražavanja djeca će dopunjavati izostavljene dijelove teksta, na osnovu predočenog modela jednostavnog teksta pisati sličan ili samostalno pisati jednostavan kratki tekst (čestitku, razglednicu, SMS).

Posebno je važno istaći neophodnost kontinuiranog uvježbavanja i ponavljanja. Sistematiziranje naučenog i vođenje neke vrste jezičkog portfolija razvit će kod djeteta svijest o ličnom napredovanju u procesu učenja stranog jezika.

Nastavnik/nastavnica potiče motivaciju za učenje stranog jezika. Dinamičnosti nastavnog časa doprinijet će smjena više aktivnosti, oblika nastavnog rada ali i igara i pjesmica koje će na svojevrsan način unijeti potrebnu vedrinu i opuštenost u nastavu.

Nastava stranog jezika, osim kognitivnog ima i duboko humanistički aspekt. Ona omogućava i favorizira autonomnost djeteta, potiče na samostalnost i kreativnost u procesu učenja, ukazuje na neophodnost permanentnog razvijanja jezičkih kompetencija, značaj međusobnog razumijevanja, saradnje, uvažavanja, kao i svestrano i široko usvajanje sposobnosti primjenjivih i u drugim disciplinama. Ona doprinosi razvijanju smisla za opservaciju, postavljanje pretpostavki, kritičkog mišljenja i tako značajno utječe na formiranje ličnosti u cjelini.

Veoma je važno da nastavnik/nastavnica upute ponuđene u programu, udžbenicima i priručnicima ne prihvata kruto, nego da kreativno i fleksibilno kreira aktivnosti, primjereno u vjetima u kojima radi i uzimajući u obzir specifičnosti stranog jezika koji predaje.

Praćenje i vrednovanje

U šestom razredu osnovne škole iskazuju se brojčane ocjene za postignute rezultate u nastavi. Ocjena iz stranog jezika odraz je cjelokupnog djetetovog odnosa prema školskim obavezama, njegovog aktivnog učešća u nastavnom procesu i pokazanih rezultata koje će nastavnik/nastavnica kontinuirano pratiti i ocijeniti. U tu svrhu preporučuju se češće i kraće provjere u formi kratkih desetominutnih testova kao i izrada dviju školskih pismenih zadataka (po jedna u svakom polugodištu).

Konačnu ocjenu ne treba izvoditi na osnovu proste aritmetičke sredine ocjena. Svaka konačna ocjena treba da istovremeno odražava stvarni i mjerljivi napredak koji su djeca postigla tokom školovanja i utisak predmetnog nastavnika/nastavnice o napredovanju.

Interdisciplinarni sadržaj

Programski sadržaj je međusobno povezan sa drugim predmetima. Djeca će tako učiti jezik i proširivati svoj vokabular oslanjajući se na znanje koje su stekli učenjem nekih drugih školskih predmeta ali i kombinirajući učenje stranog jezika sa aktivnostima „preuzetim” iz nekih drugih predmeta, kao npr. Matemji jezik, Likovna kultura, Muzička kultura, Matematika (brojevi), Geografija (zemlje, narodi, jezici).

Interkulturalne vještine

Djeca će:

- upoznavati različite kulture i tradicije,
- učiti da komuniciraju i da se ponašaju u svakodnevним situacijama na način koji je primjeren kulturi zemlje čiji jezik uče.

Njemački jezik – drugi strani jezik, prva godina učenja (2 časa sedmično, 70 časova godišnje)

CILJEVI I REZULTATI ODGOJNO-OBRAZOVNOG RADA

Cilj nastave njemačkog jezika kao drugog stranog jezika u šestom razredu osnovne škole podrazumijeva sticanje elementarne jezičke kompetencije koja se funkcionalno postepeno razvija. Dijete je na ovom stepenu u stanju da na njemačkom jeziku komunicira na osnovnom nivou o temama iz svog neposrednog okruženja. Učenje stranog jezika treba da potakne nje govnu maštu, radoznalost i kreativnost.

Nastava njemačkog jezika treba da doprinese daljem jačanju motivacije za učenje stranih jezika i da osposobi dijete da na njemačkom jeziku komunicira na osnovnom nivou o temama iz svog neposrednog okruženja i da razumije pojedinačne informacije u jednostavnom tekstu. U nastavi njemačkog jezika u šestom razredu osnovne škole, kao prvoj godini učenja njemačkog jezika, treba težiti dostizanju nivoa **A1.2** Evropskog okvira za strane jezike.

Jezičke vještine	Očekivani rezultati/ ishodi učenja
Slušanje i razumijevanje	<ul style="list-style-type: none"> • dijete može razumjeti ograničen broj riječi, običnih fraza i rečenica, pitanja i uputa lične prirode ili veza njih za neposrednu situaciju i na njih jezički ili nejezički reagirati • potrebna mu je znatna pomoć da bi razumjelo: usporavanje brzine govora, ponavljanje, pokazivanje ili prijevod
Čitanje i razumijevanje	<ul style="list-style-type: none"> • čita naglas poznate riječi i rečenice • zna pronaći određenu informaciju u jednostavnom tekstu ako je dozvoljeno ponovljeno čitanje
Govor	<ul style="list-style-type: none"> • pravilno artikulira glasove, naglašava riječi, poštuje ritam i intonaciju rečenice • reproducira napamet naučene stihove i pjesmice • zna postavljati pitanja i davati odgovore u toku dijaloga o osnovnim temama • učestvuje u razgovoru po modelu • daje jednostavne informacije o sebi, porodici i prijateljima • opisuje u nekoliko rečenica poznatu situaciju • pravi pauze, oklijeva, pravi greške i kod najjednostavnije usmene produkcije
Pisanje	<ul style="list-style-type: none"> • prepisuje, dopunjava i samostalno píše riječi i kraće rečenice • zapisuje pojedine (poznate) riječi ili kraće rečenice po modelu • zna napisati nekoliko rečenica o sebi i o veoma poznatim temama (odgovori na direktno postavljena pitanja, pisanje kratkog pisma, kratkog opisa neke osobe)
Znanje o jeziku	<ul style="list-style-type: none"> • Od samog početka učenja drugog stranog jezika učenici svjesno usvajaju znanje o jeziku.

PROGRAMSKI SADRŽAJI

Tematske cjeline:

1. Pozdravljanje, predstavljanje, utvrđivanje nečijeg identiteta
2. Školsko okruženje
3. Članovi porodice
4. Život učenika za vrijeme nastave i odmora
5. Dani u sedmici, mjeseci, godišnja doba
6. Vremenske prilike
7. Brojevi do 100
8. Kazivanje vremena (puni sat, pola sata)
9. Proslava rođendana
10. Seosko imanje, životinje
11. Odlazak na raspust

Funkcije i sposobnosti	Vještine	Gramatika	Vokabular
<p>Djeca će znati:</p> <ul style="list-style-type: none"> - pozdravljati na formalan i neformalan način - predstaviti sebe i druge - reći koliko imaju godina i odakle dolaze - ime novati članove svoje uže porodice - ime novati predmete u školskoj torbi i učionici - nabrojati dane u sedmici, mjesecu i godišnja doba - pitati za vrijeme na satu i reći koliko je sati - reći kakvo je atmosfersko vrijeme - brojati do 100 - govoriti o trenutnoj aktivnosti - čestitati rođendan - nabrojati domaće životinje - nabrojati osnovna prijevozna sredstva - iskazati želju (šta želi jesti i piti, kuda putovati) - kupiti voznu kartu 	<p>SLUŠANJE I RAZUMIJEVANJE Djeca će slušati izgovoreni tekst i reagirati:</p> <p>1) Neverbarno:</p> <ul style="list-style-type: none"> - razvrstavanjem slika - povezivanjem slike i slušanog teksta, - označavanjem tačnih i netačnih tvrdnji <p>2) Verbalno:</p> <ul style="list-style-type: none"> - davanjem kratkih odgovora na nastavnikova pitanja ili pitanja koja su čuli sa kasetofona - popunjavanjem tablica i sl. <p>ČITANJE I RAZUMIJEVANJE Djeca će:</p> <ul style="list-style-type: none"> - čitati rečenice i kraće tekstove, - tražiti osnovne informacije u tekstu i reagirati: <p>1) Neverbarno:</p> <ul style="list-style-type: none"> - razvrstavanjem slika, pridruživanjem slike tekstu, označavanjem tačnih i netačnih tvrdnji <p>2) Verbalno:</p> <ul style="list-style-type: none"> - davanjem kraćih odgovora - dopunjavanjem teksta - rješavanjem jednostavnijih zadataka sa višestrukim izborom <p>GOVOR Djeca će:</p> <ul style="list-style-type: none"> - recitirati, pjevati - postavljati jednostavna pitanja - odgovarati na pitanja - igrati uloge - pripremati i provoditi jednostavne dijaloge - voditi dijaloge prema datoj slici <p>PISANJE Djeca će:</p> <ul style="list-style-type: none"> - prepisivati pojedinačne riječi, rečenice i kraće tekstove - rekonstruirati riječi - dopunjavati izostavljene riječi - od ponuđenih riječi rekonstruirati kraće rečenice - pisati kratki jednostavan tekst prema datom tekstualnom modelu - samostalno napisati kratki tekst (čestitku, pozivnicu za rođendansku proslavu) 	<p>Djeca će učiti o tome i koristiti:</p> <p>Imenice sa članom u jedini i množini u nominativu i akuzativu: <i>das Buch, die Tafel, die Bücher...</i></p> <p>Zamjenice:</p> <ul style="list-style-type: none"> - Lične zamjenice u jedini i množini u nominativu - Zamjenica Sie za učtivo oslovljavanje - Privojne zamjenice za prvo i drugo lice jednine u nominativu <p>Pridjeve u predikativnoj upotrebi</p> <p>Glagole:</p> <ul style="list-style-type: none"> - prezent pomoćnih glagola sein i haben - prezent pravilnih glagola - prezent glagola können - izražavanje želje pomoću oblika möchte - imperativ (2. lice jednine i 2. lice množine) - negativan i upitni oblik glagola <p>Negacija nicht i kein (nominativ i akuzativ)</p> <p>Brojeve do 100 Djeca će koristiti ali ne i učiti o sljedećem:</p> <p>Priloge za mjesto i vrijeme</p> <p>Prijedloge u njihovoj funkcionalnoj upotrebi</p>	<p>Djeca će usvajati vokabular koji se odnosi na date teme, npr.:</p> <p>Pozdravljanje: <i>Hallo!, Guten Tag, Guten Morgen, Auf Wiedersehen!</i></p> <p>Predstavljanje: <i>Ich bin ... Ich heiße... Ich komme aus Deutschland.</i> <i>Wie heißt du?</i> <i>Wie alt bist du? Ich bin .... Jahre alt.</i> <i>Wer ist das? Das ist...</i></p> <p>Porodica: <i>Vater, Mutter, Bruder, Schwester, Eltern, Oma, opa</i></p> <p>Škola: <i>Das Klassenzimmer, die Schultasche, das Buch, das Heft, der Bleistift, die Tafel, die Kreide, die Bank...</i></p> <p>Rođendan: <i>Mein Geburtstag ist am Samstag um 18 Uhr. eine Geburtstagsparty machen, Freunde einladen, die Torte, die Kerzen, Geschenke bekommen</i></p> <p>Seosko imanje: <i>der Bauernhof, Tiere, die Kuh, das Pferd, das Schaf, das Schwein</i></p> <p>Atmosfersko vrijeme: <i>Es ist kalt (warm).</i> <i>Die Sonne scheint. Es schneit.</i></p> <p>Odlazak na raspust: <i>ins Gebirge, ans Meer, mit dem Zug, mit dem Bus, mit dem Flugzeug reisen</i></p>

DIDAKTIČKO – METODIČKE NAPOMENE

Šesti razred je početak nove etape u učenju prvog stranog jezika ali i vrijeme početka učenja drugog stranog jezika. S obzirom na to da djeca imaju iskustvo u učenju prvog stranog jezika, njega svakako treba iskoristiti i u usvajanju novog – drugog stranog jezika.

U savladavanju novog stranog jezika obradit će se veliki broj istih onih tema koje su predviđene u prvim godinama učenja prvog stranog jezika, no pristup je različit zbog različitih uzrasta u kojima se počinje sa učenjem prvog, odnosno drugog stranog jezika. Na ovom uzrastu djeca dobivaju svjestan uvid u zakonitosti jezika koji uče. Uz razvijanje sve četiri jezičke vještine, mnogo vremena će se morati utrošiti na usvajanje leksike, pravopisa, te gramatike predviđene za ovaj razred. Na svim nivoima učenja stranog jezika neophodna je vizualizacija, u početnoj fazi učenja pogotovo. Dobro osmišljenom vizualizacijom olakšava se proces razumijevanja i pamćenja i doprinosi redukciji upotrebe maternjeg jezika na času stranog jezika. Kontinuirano uvježbavanje i sistematiziranje usvojenih znanja također će olakšati njihovo usvajanje. Zbog toga veliki broj časova treba posvetiti upravo uvježbavanju gradiva.

Djeca su na početku učenja novog stranog jezika po pravilu zainteresirana za isti. Nastavnik mora znati iskoristiti tu dobru motivaciju i u njima probuditi želju za daljim učenjem novog jezika. Tome će sigurno doprinijeti i jezičke igre te učenje pjesmica koje će učenici rado zapjevati kako na početku časa tako i pred kraj časa.

Praćenje i vrednovanje

U šestom razredu osnovne škole iskazuju se brojčane ocjene za postignute rezultate u nastavi. Ocjena iz stranog jezika odraz je cjelokupnog učenikovog odnosa prema školskim obavezama, njegovog aktivnog učešća u nastavnom procesu i pokazanih rezultata koje će nastavnik kontinuirano pratiti i ocijeniti. U tu svrhu preporučuju se češće i kraće provjere u formi kratkih pet i desetominutnih testova kao i izrada dvije školske pismene zadaće (po jedna u svakom polugodištu).

Interdisciplinarni sadržaj

Programski sadržaj je međusobno povezan sa drugim predmetima. Učenici će tako učiti jezik oslanjajući se na znanje koje su stekli učenjem nekih drugih školskih predmeta ali i kombinirajući učenje stranog jezika sa aktivnostima „preuzetim“ iz nekih drugih predmeta, kao npr. Maternji jezik, Likovna kultura, Muzička kultura, Moja okolina, Matematika, Geografija.

Interkulturalne vještine

Djeca će:

- upoznavati različite kulture i tradicije,
- učiti da komuniciraju i da se ponašaju u svakodnevnim situacijama na način koji je primjeren kulturi zemlje čiji jezik uče.

Arapski jezik – prvi strani jezik, četvrta godina učenja (2 časa sedmično, 70 časova godišnje)

Uloga i značaj nastave arapskog jezika

Tokom procesa obrazovanja, a u okviru nastave stranih jezika, neophodno je razvijanje svijesti o poznavanju dva ili više stranih jezika.

Evropska Unija je multietnička zajednica čiji su opstanak i prosperitet uvjetovani višejezičnošću. Rezultat takvih razmišljanja je i stav Vijeća Evrope da svaki građanin Evrope mora poznavati najmanje dva strana jezika.

Vijekovima Bosna i Hercegovina ima civilizacijske i privredne veze sa Bliskim i Srednjim istokom, kao i sjevernom Afrikom, gdje se u više od 20 zemalja sa više od 250 miliona govornika kao službeni jezik koristi arapski. Pored toga, više od 35 miliona ljudi kao drugi strani jezik koristi arapski jezik.

Značajno je napomenuti da je u jednom periodu naše historije nemali broj književnika pisao djela na arapskom jeziku.

Sve prethodno spomenuto govori u prilog neophodnosti učenja arapskog jezika kao jednog od stranih jezika tokom osnovne škole.

Cilj i zadaci učenja arapskog jezika

Cilj učenja arapskog jezika je osposobljavanje djece za usmenu i pismenu komunikaciju na arapskom jeziku o različitim temama iz svakodnevnog života.

Proširivanje opće kulture učenika kroz upoznavanje s načinom života i tradicijom zemalja u kojima se govori arapski jezik.

Kroz učenje stranog jezika kod djece se razvija svijest: o značaju višejezičnosti, duhu tolerancije, kozmopolitizmu, toleranciji, humanizmu i internacionalizmu.

Zadaci nastave arapskog jezika su:

- razvoj sve četiri jezičke vještine,
- ovladavanje osnovnim leksičkim, fonetskim i gramatičkim minimumom,
- upoznavanje sa kulturom naroda čiji se jezik izučava i razumijevanje i poštivanje drugih kultura,
- razvijanje motivacije za učenje jezika i zadovoljstva u učenju,
- razvijanje samopouzdanja i samopoštovanja,
- razvijanje samostalnosti i kreativnosti,
- razvijanje sposobnosti slušanja i međusobnog uvažavanja,
- osposobljavanje djece za samostalno korištenje različitih izvora znanja, odnosno ovladavanje strategijama učenja (naučiti kako učiti).

CILJEVI I REZULTATI ODGOJNO-OBRAZOVNOG RADA	
Ciljevi nastave arapskog jezika	Očekivani rezultati učenja
<ul style="list-style-type: none"> - učenje jezika, a ne o jeziku - razvijanje pozitivnog stava prema učenju jezika - razvijanje radoznalosti i kreativnosti - razvijanje razumijevanja i logičkog pamćenja - razvijanje temeljitosti, predanosti i preciznosti u učenju jezika - razvijanje samostalnosti u govoru - putem igara, pjesme i plesa učiniti da učenje arapskog jezika bude zabavno - čitanje i pisanje jednostavnih sintagma i rečenica 	<ul style="list-style-type: none"> - ljubav i spremnost za učenje arapskog jezika - razumijevanje jednostavnih sadržaja na arapskom jeziku - sloboda i samostalnost u govoru - čitanje riječi, vezanih za konkretan pojam (samostalno upotrebljenih) - čitanje i pisanje jednostavnih sintagma i rečenica - prepisivanje riječi i kratkih sadržaja - kratki usmeni i pismeni odgovori - dopunjavanje riječi i rečenica

PROGRAMSKI SADRŽAJI

- Teme (opća tematska područja kao osnov za daljnji rad)
- Funkcije i vještine (usmena i pismena kompetencija)
- Aktivnosti (pomoću kojih se realiziraju vještine)
- Gramatika (osnove gramatike za dati nivo)
- Vokabular (u okviru datih tema)

Neophodno je, ponoviti osnovne fraze, i provjeriti da li su usvojeni: sukun; tašdid; tanwin; pisanje određenog člana; pisanje tanwina u akuzativu; nastavci gramatičkog ženskog roda; lične i pokazne zamjenice.

Nivo	Teme	Funkcije i vještine	Aktivnosti	Gramatika	Vokabular
6. razred osnovne škole 4. godina učenja arapskog jezika Prvi stepen elementarnog znanja	<ul style="list-style-type: none"> - Opisati školu - Aktivnosti u nastavi - Kupovina (voće, povrće, brojevi) - Izražavanje vremena (puni sati) - Opisati slobodne aktivnosti (sportske, kulturne i dr.) - Porodica i članovi - Porodice - zanimanja - Opisati grad, kuću, sobu 	<p>Djeca će znati:</p> <ul style="list-style-type: none"> - Predstaviti sebe i druge - Imenovati članove svoje uže porodice, njihova zanimanja i intereso vanja - Opisati jednostavnim rečenicama (imenskim i glagolskim) i ograničenim brojem riječi ljude i predmete u kući - Imenovati predmete u školskoj torbi i učionici - Nabrojati ograničen broj voća i povrća i neke osnovne prehrabne artikle - Brojati od 1 do 100 - Koristiti redne brojeve do 12 za izražavanje punih sati - Nabrojati dane u sedmici - Iskazivati posjedovanje putem pronominalnih sufiksa i genitivne veze 	<p>SLUŠANJE I RAZUMIJEVANJE Djeca će slušati izgovoreni tekst i reagirati</p> <p>1) Neverbalno:</p> <ul style="list-style-type: none"> - gestikulacijom predstaviti ono što su čuli - bojenjem navedenih predmeta / osoba - pokazivanjem na određene ilustracije koje se odnose na riječi koje su čula odnosno povezivanjem slike sa tekstom koji čuju - izvođenje uputstava koje nastavnik izgovara ili koja čuju sa kasetofona <p>2) Verbalno:</p> <ul style="list-style-type: none"> - ponavljanjem određenih sintagmi i rečenica koje je izgovorio nastavnik ili koje su čula sa kasetofona, davanjem kratkih odgovora na nastavnikova pitanja ili pitanja koja su čula sa kasetofona <p>ČITANJE I RAZUMIJEVANJE Djeca će prepoznati jednu ili više napisanih sintagmi ili rečenica i reagirati</p> <p>1) Neverbalno:</p> <ul style="list-style-type: none"> - gestikuliranjem, imitiranjem - povezivanjem pisanih sintagmi i odgovarajućih ilustracija <p>2) Verbalno</p> <ul style="list-style-type: none"> - kraćim pismenim ili usmenim odgovorima na pitanja - dopunjavanjem izostavljenih sintagmi u tekstu - povezivanjem ponuđenih riječi u tekstu... <p>GOVOR Djeca će:</p> <ul style="list-style-type: none"> - ponavljati riječi nastavnika ili riječi izgovorene sa kasetofona - voditi kraće dijaloge u parovima sa drugom djecom ili sa nastavnikom - pjevati - recitirati kraće pjesmice - glumiti <p>PISANJE Djeca najprije prepisuju riječi koje su prije toga usmeno usvojila, a potom postepeno usvajaju i pravilan način njihovog pisanja kroz vježbe poput:</p> <ul style="list-style-type: none"> - popunjavanja sintagmi i rečenica (npr.: Gdje su nestale riječi?) - nastavnik ispisuje sintagme/rečenice na tablu, izostavljajući određene riječi koje djeca trebaju popuniti - rekonstruiranje riječi od ponuđenih slova, - takmičenje u pisanju brojeva - samostalno stvaranje sintagmi, imenskih i glagolskih rečenica na osnovu materijala koji je usvojen 	<ul style="list-style-type: none"> - Lične zamjenice (množina) - Pridjevi - Komparacija pridjeva - Pravi prijedlozi - Genitiv poslije prijedloga - Iskazivanje posjedovanja pomoću pronominalnih sufiksa (jednina, 1. lice množine) - Genitivna veza - Izražavanje glagola „imati“ - Dvojina - Pravilna množina - Pokazne zamjenice (oblici koji nisu urađeni) - Perfekt - Direktni objekt (akuzativ) - Brojevi do 100 - Redni brojevi do 12 	<p>Djeca proširuju vokabular u okviru zadanih tema i koriste ga za stvaranje jednostavnih atributivnih sintagmi, genitivne veze; imenske i glagolske rečenice</p> <p>Kroz dijalog (igre, pjesmice, ponavljanje, prepoznavanje, crtanje i druge vježbe) uvježbavati osnovni vokabular</p> <p>Vokabular treba proširivati u skladu sa temama koje se obrađuju</p> <p>Postepeno uvoditi sinonime za leksiku koju je usvojila većina djece</p>

DIDAKTIČKO – METODIČKE NAPOMENE

Šesti razred je početak nove etape u učenju stranog jezika. Djeca ovog uzrasta ne uče jezik samo imitiranjem i stvaranjem jezičkih navika nego svjesnim uvidom u njegove zakonitosti. Ona počinju dakle stjecati i znanje o jeziku koristeći se već naučenim jezičkim kategorijama iz maternjeg jezika. Pritom će ih nastavnik induktivnim putem voditi ka otkrivanju osnovnih jezičkih zakonitosti koje će težiti primjenjivati samostalno i funkcionalno. I u ovom uzrastu izuzetno je bitna vizualizacija koja mora pratiti kako rad na leksici tako i gramatici.

U radu na tekstu podjednaka će se pažnja posvetiti razvijanju receptivnih jezičkih vještina (slušanje i razumijevanje te čitanje i razumijevanje) uz razvijanje različitih strategija slušanja i čitanja ali i produktivnih vještina, govora i pisanja. Učenici će rado inscenirati naučene dijaloge ali i voditi slične na osnovu datih modela ili skica dijaloga. Postepeno će se osposobljavati i za jednostavnu reprodukciju teksta odgovaranjem na postavljena pitanja ili najjednostavnijim prepričavanjem uz pomoć slika. U vježbama pismenog izražavanja učenici će dopunjavati izostavljene dijelove teksta, na osnovu predočenog modela jednostavnog teksta pisati sličan ili samostalno pisati jednostavan kratki tekst (čestitku, razglednicu, SMS).

Posebno je važno istaći neophodnost kontinuiranog uvježbavanja i ponavljanja. Sistematiziranje naučenog i vođenje neke vrste jezičkog portfolija razvit će kod učenika svijest o ličnom napredovanju u procesu učenja stranog jezika.

Nastavnik potiče motivaciju za učenje stranog jezika. Dinamičnosti nastavnog časa doprinijet će smjena više aktivnosti, oblika nastavnog rada ali i igara i pjesmica koje će na svojevrsan način unijeti potrebnu vedrinu i opuštenost u nastavu.

Nastava stranog jezika, osim kognitivnog ima i duboko humanistički aspekt. Ona omogućava i favorizira autonomnost učenika, podstiče na samostalnost i kreativnost u procesu učenja, ukazuje na neophodnost permanentnog razvijanja jezičkih kompetencija, značaj međusobnog razumijevanja, saradnje, uvažavanja, kao i svestrano i široko usvajanje sposobnosti primjenjivih i u drugim disciplinama. Ona doprinosi razvijanju smisla za opservaciju, postavljanje pretpostavki, kritičkog mišljenja i tako značajno utječe na formiranje ličnosti u cjelini.

Veoma je važno da nastavnik uputstva ponuđena u programu, udžbenicima i priručnicima ne prihvata kruto, nego da kreativno i fleksibilno kreira aktivnosti, primjereno uvjetima u kojima radi i uzimajući u obzir specifičnosti stranog jezika koji predaje.

Praćenje i vrednovanje

U šestom razredu osnovne škole iskazuju se brojčane ocjene za postignute rezultate u nastavi. Ocjena iz stranog jezika odraz je cjelokupnog djetetovog odnosa prema školskim obavezama, njegovog aktivnog učešća u nastavnom procesu i pokazanih rezultata koje će nastavnik/nastavnica kontinuirano pratiti i ocijeniti. U tu svrhu preporučuju se češće i kraće provjere u formi kratkih desetominutnih testova kao i izrada dviju školskih pismenih zadataka (po jedna u svakom polugodištu).

Konačnu ocjenu ne treba izvoditi na osnovu proste aritmetičke sredine ocjena. Svaka konačna ocjena treba istovremeno odražavati stvarni i mjerljivi napredak koji su djeca postigla tokom školovanja i utisak predmetnog nastavnika o napredovanju.

Interdisciplinarni sadržaj

Programski sadržaj je međusobno povezan sa drugim predmetima. Učenici će tako učiti jezik i proširivati svoj vokabular oslanjajući se na znanje koje su stekli učenjem nekih drugih školskih predmeta ali i kombinirajući učenje stranog jezika sa aktivnostima „preuzetim“ iz nekih drugih predmeta, kao npr. Matemji jezik, Likovna kultura, Muzička kultura, Matematika (brojevi), Geografija (zemlje, narodi, jezici).

Interkulturalne vještine

Djeca će:

- upoznavati različite kulture i tradicije,
- učiti da komuniciraju i da se ponašaju u svakodnevnim situacijama na način koji je primjeren kulturi zemlje čiji jezik uče.

Arapski jezik – drugi strani jezik, prva godina učenja (2 časa sedmično, 70 časova godišnje)

Uloga i značaj nastave arapskog jezika

Tokom procesa obrazovanja, a u okviru nastave stranih jezika, neophodno je razvijanje svijesti o poznavanju dva ili više stranih jezika.

Evropska Unija je multietnička zajednica čiji su opstanak i prosperitet uvjetovani višejezičnošću. Rezultat takvih razmišljanja je i stav Vijeća Evrope da svaki građanin Evrope mora poznavati najmanje dva strana jezika.

Vijekovima Bosna i Hercegovina ima civilizacijske i privredne veze sa Bliskim i Srednjim istokom, kao i sjevernom Afrikom, gdje se u više od 20 zemalja sa više od 250 miliona govornika kao zvanični jezik koristi arapski. Pored toga, više od 35 miliona ljudi kao drugi strani jezik koristi arapski jezik.

Značajno je napomenuti da je u jednom periodu naše historije nemali broj književnika pisao djela na arapskom jeziku.

Sve prethodno spomenuto govori u prilog neophodnosti učenja arapskog jezika kao jednog od stranih jezika tokom osnovne škole.

Cilj i zadaci učenja arapskog jezika

Cilj učenja arapskog jezika je osposobljavanje djece za usmenu i pismenu komunikaciju na arapskom jeziku o različitim temama iz svakodnevnog života.

Proširivanje opće kulture učenika kroz upoznavanje s načinom života i tradicijom zemalja u kojima se govori arapski jezik.

Kroz učenje stranog jezika kod djece se razvija svijest: o značaju višejezičnosti, duhu tolerancije, kozmopolitizmu, toleranciji, humanizmu i internacionalizmu.

Zadaci nastave arapskog jezika su:

- razvoj sve četiri jezičke vještine,
- ovladavanje osnovnim leksičkim, fonetskim i gramatičkim minimumom,
- upoznavanje sa kulturom naroda čiji se jezik izučava i razumijevanje i poštivanje drugih kultura,
- razvijanje motivacije za učenje jezika i zadovoljstva u učenju,
- razvijanje samopouzdanja i samopoštovanja,
- razvijanje samostalnosti i kreativnosti,
- razvijanje sposobnosti slušanja i međusobnog uvažavanja,
- osposobljavanje djece za samostalno korištenje različitih izvora znanja, odnosno ovladavanje strategijama učenja (naučiti kako učiti).

CILJEVI I REZULTATI ODGOJNO-OBRAZOVNOG RADA	
Ciljevi početne nastave arapskog jezika	Očekivani rezultati učenja
<ul style="list-style-type: none"> - učenje jezika, a ne o jeziku - razvijanje pozitivnog stava prema učenju jezika - razvijanje radoznalosti i kreativnosti - razvijanje razumijevanja i logičkog pamćenja - razvijanje temeljitosti, predanosti i preciznosti u učenju jezika - razvijanje samostalnosti u govoru - putem igara, pjesme i plesa učiniti da učenje arapskog jezika bude zabavno - postupan prelaz ka čitanju i pisanju jednostavnih riječi i rečenica	<ul style="list-style-type: none"> - ljubav i spremnost za učenje arapskog jezika - razumijevanje jednostavnih sadržaja na arapskom jeziku - sloboda i samostalnost u govoru - čitanje riječi, vezanih za konkretan pojam (samostalno upotrebljenih) - čitanje jednostavnih rečenica - prepisivanje riječi i kratkih sadržaja - kratki usmeni i pismeni odgovori

PROGRAMSKI SADRŽAJI

- Teme (opća tematska područja kao osnov za daljnji rad)
- Funkcije i vještine (usmena i pismena kompetencija)
- Aktivnosti (pomoću kojih se realiziraju vještine)
- Gramatika (gramatika za dati nivo uz korištenje znanja iz maternjeg jezika i prvog stranog jezika)
- Vokabular (u okviru datih tema)

Specifičnosti arapskog pisma će uvjetovati i početnu fazu učenja arapskog jezika.

Neophodno je, uz učenje osnovnih fraza, usvojiti: osnovne oblike slova; varijante pisanja slova; kratke i duge vokale; sukun; tašdid; tanwin; vezivanje slova u riječi i kraće rečenice.

Koristiti jezička znanja koja su djeca stekla tokom učenja maternjeg jezika i prvog stranog jezika i komparativnom metodom voditi djecu da sama dolaze do određenih zaključaka.

Nivo	Teme	Funkcije i vještine	Aktivnosti	Gramatika	Vokabular
Šesti razred osnovne škole Prva godina učenja arapskog jezika Prvi stepen elementarnog znanja	Pozdravljanje i upoznavanje Porodica i prijatelji Kuća Svakodnevnii život Škola Bliža okolina Odjevni predmeti	Djeca će znati: - Pozdravljanje na formalan i neformalan način - Predstaviti sebe i druge - Imenovati članove svoje uže porodice - Opisati jednostavnim rečenicama (imenskim) i ograničenim brojem riječi ljude i predmete u kući - Imenovati predmete u školskoj torbi i učionici - Brojati od 1 do 10 - Reći koliko je sati (puni sat) - Nabrojati dane u sedmici - Nabrojati ograničen broj odjevnih predmeta	SLUŠANJE I RAZUMIJEVANJE Djeca će slušati izgovoreni tekst i reagirati 1) Neverbalno: - gestikulacijom predstaviti ono što su čuli, - slaganjem slika redoslijedom koji proistekne iz teksta koji su čuli, - pokazivanjem na određene ilustracije koje se odnose na riječi koje su djeca čuli, odnosno pove zivanjem slike sa tekstom koji čuju, - podvlačenjem riječi koje su djeca čuli 2) Verbalno: - ponavljanjem određenih riječi koje je izgovorio nastavnik ili koje su čuli sa kasetofona - davanjem kratkih odgovora na nastavnikova pitanja ili pitanja koja su čuli sa kasetofona ČITANJE I RAZUMIJEVANJE Djeca će prepoznati jednu ili više napisanih riječi ili rečenica i reagirati: 1) Neverbalno: - gestikuliranjem, imitiranjem - pove zivanjem pisanih riječi i odgovarajućih ilustracija - podvlačenjem pojedinih riječi 2) Verbalno: - kraćim pismenim ili usmenim odgovorima na pitanja - dopunjavanjem izostavljenih slova ili riječi u tekstu - pove zivanjem ponuđenih riječi u tekstu... GOVOR Djeca će: - ponavljati riječi nastavnika ili riječi izgovorene sa kasetofona, - voditi kraće dijaloge u parovima sa drugom djecom ili sa nastavnikom, - pjevati, - recitirati kraće pjesmice, - glumiti, itd. PISANJE Djeca najprije preslikavaju slova koja su prije toga usmeno usvojili, a potom postepeno usvajaju i praviilan način njihovog pisanja kroz vježbe poput: - popunjavanja slova (npr.: Gdje su nestala slova? - nastavnik ispisuje riječi na tablu, izostavljajući određena slova koje djeca trebaju popuniti) - rekonstruiranje riječi od ponuđenih slova, - takmičenje u pisanju brojeva itd.	Lične zamjenice ('ana, 'anta, 'anti, huwa, hiya, nahnu) Upitne zamjenice (man, ma) Pokazne zamjenice (hara, harihi) Vokativna partikula „ya” Potvrđne i odrične riječi (na`am, la) <b>Upitne partikule</b> (ha, 'a) <b>Prije dlozi</b> (fi, min, 'ila, `ala) Upitna riječ „,ayna” Kategorija roda Prepoznavanje gramatičkog ženskog roda (okruglo „,ta”) Brojevi (1 do 10)	Djeca će: Učiti samo osnovni vokabular, koji će biti osnova za tvorbu kratkih (imnskih) rečenica. Kroz dijalog (igre, pjesmice, ponavljanje, prepoznavanje, i druge vježbe) uvježbavati osnovni vokabular.

DIDAKTIČKO – METODIČKE NAPOMENE

Šesti razred je početak nove etape u učenju prvog stranog jezika ali i vrijeme početka učenja drugog stranog jezika. S obzirom na to da učenici imaju iskustvo u učenju prvog stranog jezika, njega svakako treba iskoristiti i u usvajanju novog – drugog stranog jezika.

U savladavanju novog stranog jezika obradit će se veliki broj istih onih tema koje su predviđene u prvim godinama učenja prvog stranog jezika, no pristup istima je različit zbog različitih uzrasta u kojima se počinje sa učenjem prvog odnosno drugog stranog jezika. Na ovom uzrastu učenici dobivaju svjestan uvid u zakonitosti jezika koji uče. Uz razvijanje sve četiri jezičke vještine, mnogo vremena će se morati utrošiti na usvajanje leksike, pravopisa, te gramatike predviđene za ovaj razred. Na svim nivoima učenja stranog jezika neophodna je vizualizacija, u početnoj fazi učenja pogotovo. Dobro osmišljenom vizualizacijom olakšava se proces razumijevanja i pamćenja i doprinosi redukciji upotrebe maternjeg jezika na času stranog jezika. Kontinuirano uvježbavanje i sistematiziranje usvojenih znanja također će olakšati njihovo usvajanje. Zbog toga veliki broj časova treba posvetiti upravo uvježbavanju gradiva.

Djeca su na početku učenja novog stranog jezika po pravilu zainteresirana za učenje. Nastavnik mora znati iskoristiti tu dobru motivaciju i u njima probuditi želju za daljnjim učenjem novog jezika. Tome će sigurno doprinijeti i jezičke igre te učenje pjesmica koje će djeca rado zapjevati kako na početku tako i pred kraj nastavnog časa.

Praćenje i vrednovanje

U šestom razredu osnovne škole iskazuju se brojčane ocjene za postignute rezultate u nastavi. Ocjena iz stranog jezika odraz je cjelokupnog odnosa djeteta prema školskim obavezama, njegovog aktivnog učešća u nastavnom procesu i pokazanih rezultata koje će nastavnik kontinuirano pratiti i ocijeniti. U tu svrhu preporučuju se češće i kraće provjere u formi kratkih pet - i desetominutnih testova kao i izrada dviju školskih pismenih zadataka (po jedna u svakom polugodištu).

Interdisciplinarni sadržaj

Programski sadržaj je međusobno povezan sa drugim predmetima. Djeca će tako učiti jezik oslanjajući se na znanje koje su stekli učenjem nekih drugih školskih predmeta ali i kombinirajući učenje stranog jezika sa aktivnostima „preuzetim“ iz nekih drugih predmeta, kao npr. Maternji jezik, Likovna kultura, Muzička kultura, Matematika, Geografija.

Interkulturalne vještine

Djeca će:

- upoznavati različite kulture i tradicije,
- učiti da komuniciraju i da se ponašaju u svakodnevnim situacijama na način koji je primjeren kulturi zemlje čiji jezik uče.

PODRUČJA	CILJEVI	OČEKIVANI REZULTATI
----------	---------	---------------------

<p>Znanje</p>	<p>Sticanje znanja:</p> <ul style="list-style-type: none"> - poznavanje i upotrebu matematičkih simbola - usvajanje pojma skupa, unije, presjeka, razlike i direktnog produkta skupova - usvajanje pojma relacije i funkcije - poznavanje koordinatne prave i koordinatne ravnine - usvajanje različitih uglova, jedinica za mjerenje uglova, mjerenje uglomjerom - računanja s mjernim brojevima za kutove (+, -, •, :)) - grafičkog prenošenja, upoređivanja, sabiranje i oduzimanja uglova - usvajanje procedura četiri osnovne računске operacije u skupu N_0 i skupu Q^+ - usvajanje znanja o višecifrenim brojevima, razlomcima (decimalnim brojevima) i njihovoj strukturi - o jednačinama i nejednačinama s nepoznatom „na jednom mjestu“ - o rješavanju aritmetičkih (brojevnih) izraza - upotreba brojeva u različitim kontekstima, u drugim predmetima i svakodnevnom životu - usvajanje postupaka za četiri računске operacije s razlomcima i decimalnim brojevima - računanja postotka - računanje aritmetičke sredine dvaju ili više brojeva - računanje pomoću džepnog računala 	<p>Dijete će znati:</p> <ul style="list-style-type: none"> - matematičkim simbolima zapisati odnos dva ili više zadanih skupova - prepoznati relaciju, odnosno funkciju - nacrtati zadani ugao, kao i već nacrtani izmjeriti uglomjerom - znat će računski sabirati, oduzimati, množiti i dijeliti uglove - grafički sabirati, oduzimati i množiti uglove - prepoznati, razumjeti i pravilno koristiti matematičke simbole - prepoznati brojeve prve milijarde i brojeve skupa N_0, njihov položaj na brojnom polupravcu i njihovu strukturu - sa sigurnošću obavlja računanja u skupu N_0 rješavati matematičke izraze - modelirati matematičke izraze prema zadanim (tekstualnim) uvjetima - prepoznati i rješavati zadatke date riječima (i problemske zadatke) - procijeniti i provjeriti tačnost rezultata - obavljati sve četiri računске operacije u skupu Q^+ - rješavati jednostavnije jednačine i nejednačine u Q^+ - naučit će izračunavati postotak od zadanog broja, kao i aritmetičku sredinu za dva ili više brojeva - računati pomoću džepnog računala
<p>Sposobnosti i vještine</p>	<p>Razvijanje sposobnosti i vještina:</p> <ul style="list-style-type: none"> - upoređivanja, nizanja - sljeđenja niza uputa - prostornog organiziranja i orijentiranja - vizualizacije i vizualnog grupiranja - procjenjivanja - prepoznavanja obrasca - induktivnog mišljenja - induktivnog i analognog zaključivanja - različitih načina matematičkog izražavanja i komuniciranja, - matematičkog jezika - prikupljanja, selektiranja i korištenja informacija 	<p>Dijete će moći:</p> <ul style="list-style-type: none"> - promatrajući otkrivati nova svojstva u okruženju i logički ih povezivati - nakon obavljene zapažanja izvoditi zaključke - raditi po određenom planu - pripremati se za određeno napredovanje - koristiti pomagala za crtanje uglova, paralelnih i okomitih pravaca ... - matematičkim jezikom izražavati opće ideje
<p>Vrijednosti i stavovi</p>	<p>Razvijanje spoznaja o društvenim vrijednostima:</p> <ul style="list-style-type: none"> - razvijanje argumentacije u branjenju ličnih stavova i stavova drugih - o važnosti donošenja sudova na osnovu provjerenih činjenica i izgrađenih kriterija - rada, posebno timskog i pozitivnim crtama ličnosti - važnosti radovanja ličnom uspjehu, kao i uspjehu drugih, - ocjenjivanje i samoocjenjivanje na osnovu objektivnog i konstruktivnog vrednovanja - samopuzdanja i samoaktualizacije - uloge kritičkog mišljenja i zaključivanja u donošenju različitih odluka 	<p>Dijete će:</p> <ul style="list-style-type: none"> - pokazivati više zanimanja za timski rad i socijalizaciju - naučiti da sluša argumentaciju i kritički preispituje osobne stavove i stavove drugih - naučiti prepoznavati unutarnje vlastito razmišljanje i vlastito prosuđivanje. - poboljšati ličnu „listu“ motiva, emocija i doživljaja - pokazati više altruizma (čovjekoljubivosti, spremnosti da se pomogne drugima), pokazati više senzibiliteta prema matematici i kritičkom mišljenju uopće - prepoznati važnost matematičkih znanja u rješavanju problema i sveprisutnost matematike u univerzumu

Matematika

Programski sadržaji

1. Skupovi, relacije i preslikavanja
2. Kružnica, krug, ugao (kut)
3. Prirodni brojevi
4. Djeljivost brojeva
5. Razlomci

1. Skupovi, relacije i preslikavanja

Skupovi

Presjek, unija i razlika skupova

Direktni produkt skupova

Relacije. Funkcije (preslikavanja)

Koordinatni polupravac i koordinatni sistem u ravni

2. Kružnica, krug, ugao (kut)

Izlomljena linija, mnogougao (mnogokut), kružnica i krug.

Prava i kružnica; Dvije kružnice

Ugao (elementi, obilježavanje)

Konveksni i nekonveksni uglovi

Središnji ugao, kružni luk i tetiva

Prenošenje uglova; Upoređivanje uglova

Grafičko sabiranje i oduzimanje uglova

Vrste uglova: puni, opruženi, tupi, pravi, oštri, nula – ugao, susjedni i usporedni

Mjerenje uglova (jedinice: stepen, minuta, sekunda), uglomjer

Računske operacije s mjernim brojevima za uglove

Komplementni i suplementni uglovi

3. Prirodni brojevi

Skup N i N_0

Sabiranje, oduzimanje, množenje i dijeljenje (s ostatkom) u skupu N_0

Svojstva računskih operacija: komutativnost, asocijativnost, distributivnost

Izrazi s promjenljivim

Pridruživanje brojeva po datom pravilu (brojna vrijednost izraza)

4. Djeljivost u N_0

Dijeljenje u skupu N_0 (Jednakost $a = b \cdot c + r$)

Djeljivost u skupu N_0 , faktori i sadržaoci prirodnog broja

Djeljivost zbira, razlike i proizvoda prirodnih brojeva

Djeljivost dekadnim jedinicama i brojevima: 2, 3, 4, 9, 25

Prosti i složeni brojevi

Rastavljanje složenih brojeva na proste faktore

Zajednički djelitelji brojeva, najveća zajednička mjera

Zajednički sadržalac i najmanji zajednički sadržalac danih brojeva

5. Razlomci

Pojam razlomka b/a ($a, b \in N$): brojnik i nazivnik

Razlomci veći i manji od 1

Proširivanje i skraćivanje razlomaka

Upoređivanje razlomaka

Razmjera (omjer)

Decimalni i postotni zapis razlomka, postotak

Pridruživanje tačaka brojnog polupravca razlomcima

Osnovne računске operacije sa razlomcima i njihova svojstva

Aritmetička sredina danih brojeva

Brojevni izrazi sa zagradama, Tekstualni zadaci

Izrazi s promjenljivim; Brojna vrijednost izraza

Jednačine i nejednačine u Q^+ (najjednostavniji oblici)

SADRŽAJI	ZNANJE	SPOSOBNOSTI	VRIJEDNOSTI, STAVOVI, PONAŠANJA	AKTIVNOSTI DJETETA	AKTIVNOSTI NASTAVNIKA/CE
SKUPOVI, RELACIJE I PRESLIKAVANJE Skupovi Presjek, unija i razlika skupova Direktni produkt skupova Relacija; Funkcija Koordinatni polupravac i koordinatni sistem u ravni KRUŽNICA, KRUG, UGAO (KUT) Izlomljena linija, mnogougao, kružnica (kružna crta) i krug Prava i kružnica Ugao; Vrste uglova; Središnji uga Jedinice za mjerenje uglova Mjerenje uglova Računske operacije sa mjernim brojevima za uglove Suplementarni, komplementarni uglovi Prenošnje uglova Upoređivanje uglova Grafičko sabiranje i oduzimanje uglova	Djeca trebaju usvojiti: skup i elementi skupa kao osnovni pojam. Uređeni par, jeđnakost uređenih parova, prvu i drugu koordinatu uređenog para. Trebaju definirati relaciju, odnosno funkciju. Trebaju znati nacrtati zadane tačke na koordinatnom pravcu i u koordinatnom sistemu u ravni. Djeca trebaju znati koji su osnovni pojmovi u geometriji (tačka, prava, ravnina, prostor, skup), a koji su i izvedeni pojmovi (dužina, izlomljena linija, mnogougao, kružnica, krug, središnji uga...). Jedinice za mjerenje uglova: stepen, minute, i sekunda. Stepen (stupanj) povezati sa stepenima iz geografije, radi povezivanja gradiva i lakšeg usvajanja. Dijete treba usvojiti crtanje, mjerenje, upoređivanje, sabiranje, oduzimanje uglova, kao i množenje uglova prirodnim brojem.	Dijete treba radeći s priborom za geometriju razvijati motoričke sposobnosti kao i uvijek bavati oko da pravilno procjenjuje slike koje crta. Treba promatrati i otkrivati nova svojstva, i logički ih povezivati. Treba razviti osjećaj za promatranje raznih uglova i njihovih veličina. Dijete treba usvojiti i razviti matematički jezik. Uočavati sličnosti između algebarskih i geometrijskih datakata. Dijete treba naučiti definirati pojmove koji ga okružuju, a osnovne pojmove „razumjeti“.	Razvijanje osjećaja za percepciju prostora, za uređnost, preglednost, preciznost u mjerenju. Razvijanje osjećaja za uređnost pricrtanju. Razvijanje odgovornosti za samostalno obavljanje datakata. Dijete se treba osposobiti za samostalan rad s geometrijskim priborom, za procjenjivanje rezultata i za pomoć ostaloj djeci. K od djeteta treba potaknuti rad po planu. Razvijanje zapažanja i izvođenja zaključaka.	Dijete treba pažljivo pratiti izlaganje nastavnika/ce i učestvovati u radu svojim komentarima i pitanjima. Koristiti udžbenik, zbirku datakata i ostalu preporučenu literaturu.	Nastavnik/ca će svojim znanjem i vještinama obraditi nastavne sadržaje tako da djeca usvoje pojmove i definicije i da razumiju i prihvate određene zakonitosti. Nastavnik/ca će paziti da sadržaj i objašnjenja budu dostupna uzrastu djeteta. Poticati će dijete na rad. Zahtijevat će od djece da uređno rade i da ravnomojerno raspoređuju crteže na listu papira. Insistirat će na sažimanju pojmova geometrije u opisivanju tokom izlaganja. Poticati će dijete na slobodno procjenjivanje veličine uglova prije mjerenja.
PRIRODNI BROJEVI Skup N i N_0 Sabiranje (sabiranje), oduzimanje, množenje i dijeljenje (s ostatkom) u skupu N_0 Svojstva računskih operacija: komutativnost, asocijativnost, distributivnost Izrazi s promjenljivim Pridruživanje brojeva po danom pravilu (brojna vrijednost izraza)	Djeca trebaju savladati sve računске operacije. Insistirati na skraćenom dijeljenju i množenju, gdje se trebaju koristiti olakšice. Vježbati datakatke s više računskih operacije i zagrada, da djeca uvijek bjavu red računskih operacija i oslobađanja od zagrada. Uvijek bavati rješavanje datakata s općim brojevima, sa i bez zadanih vrijednosti općeg broja. Djeca trebaju znati koristiti s svojstva računskih operacija.	Razvijati misaonost i logičnost kroz rješavanje različitih datakata. Dijete treba samostalno odlučivati koju operaciju će prije rješavati, kao i koje zgrade će prije računati.	Razumijevanje prirodnosti i prirodne logičnosti u radu sa prirodnim brojevima. Razvijanje i jačanje samopouzdanja u vlastitu sposobnost učenja i zakučivanja. Svjesno preuzimanje odgovornosti za urađeno. Pozitivan odnos prema radu, kao i volja za rad i za iskazivanje pozitivnih rezultata rada.	Aktivno učestvuje u svim oblicima nastavnog rada. Prati izlaganja nastavnika/ce. Učestvuje u stvaranju obrazovnih situacija, sredstava i modela. Koristi udžbenik i literaturu. Dosljedno izvršava sve zahtjeve nastavnika/ce u individualnom, grupnom i frontalnom radu. Uređno piše sve informacije koje mu daje nastavnik/ca. Uči kod kuće i radi domaće zadaće.	Ostvaruje produktivnu stvaralačku atmosferu u razredu. Vodi evidenciju svojih zapažanja o napredovanju djeteta. Koristi različite metode i strategije praćenja postignuća i sposobnosti djeteta. Redovito ocjenjuje rad djeteta i vodi uređne zabilješke.

<p>DJELJIVOST U N_0 Djelitelj i sadržalac broja Djeljivost zbira, razlike i proizvoda Djeljivost sa 2, 3, 4, 5, 6, 9, 10, 15 ... Prosti, složeni i relativno prosti brojevi Rastavljanje broja na proste faktore Najveći zajednički djelitelj Najmanji zajednički sadržalac</p>	<p>Djeca trebaju znati rastaviti složeni broj na proste faktore. Trebaju znati prepoznati brojeve koji su djeljivi sa: 2, 3, 4, 5, 6, 9, 10, 15 ... Djeca trebaju znati odrediti najmanji zajednički sadržalac, kao i najveći zajednički djelitelj. Moraju razlikovati proste od složenih brojeva, kao i relativno proste brojeve.</p>	<p>Razumijevanje materije i problema. Razvijanje logičkog i stvaralačkog mišljenja. Razvijati maštovitost i sposobnost percipiranja bitno od nebitnog. Vještina odabira inovacija, razvrstavanja, klasificiranja, upoređivanja.</p>	<p>Adaptivnost i fleksibilnost u prihvaćanju promjena. Značaj znanja o brojevima i kvantitativnim odnosima. Interes za rješavanje problema i zadataka timskim radom. Procjenjuju i vrednuju vlastite stavove i stavove drugih. Poštivanje pravila obrazovne igre i aktivnosti uopće.</p>	<p>Radi na satu i kod kuće po uputama nastavnika/ce. Za svaki nerazumljivi zadatak traži objašnjenje, kod kuće ili u školi. Ne ostavlja ništa nerazjašnjeno ni ne naučeno.</p>	<p>Nastavnik/ca postavlja pitanja i traži adekvatne odgovore, da sazna da li su sva djeca razumjela postavljene zadatke. Potiče dijete da pita i da traže odgovore.</p>
<p>RAZLOMCI - Pojam razlomka - Upoređivanje razlomaka jednakih nazivnika - Sabiranje i oduzimanje razlomaka jednakih nazivnika - Proširivanje i skraćivanje razlomaka - Svođenje razlomaka na jednake nazivnike - Upoređivanje razlomaka sa jednakim nazivnikom - Sabiranje i oduzimanje razlomaka različitih nazivnika - Jednačine u vezi sa sabiranjem i oduzimanjem razlomaka: $(x+a)=b$; $x-a=b$; $a-x=b$; $(x-a)+b=c$; $(x+a)-b=c$ - Nejednačine u vezi sa sabiranjem i oduzimanjem razlomaka: $(a+x)<b$; $x+a>b$; $x-a<b$; $x-a>b$; $a-x<b$; $a-x>b$ - Množenje razlomaka - Dijeljenje razlomka razlomkom - Svođenje razlomaka na jednake nazivnike - Upoređivanje razlomaka - Sabiranje i oduzimanje razlomaka različitih nazivnika - Množenje razlomaka - Dijeljenje razlomka razlomkom - Jednačine (jednačine) u vezi sa množenjem i dijeljenjem razlomaka $(ax)=b$; $x a=b$; $a x=b$; $ax+b=c$; $ax-b=c$ - Nejednačine (nejednačine) u vezi sa množenjem i dijeljenjem razlomaka - Postotak - Razmjera i njena primjena</p>	<p>Dijete usvaja pojam cijelog, polovine, trećine ... kao i zapis istih. Crtežima prikazuje zadane brojeve i čita nacrtane dijelove kako bi zapamtio zapis. Preko mjernih brojeva: površine, duljine, vremena, i odgovarajućih zadataka određuje razlomke izražene manjim odgovarajućim jedinicama. Usvaja algoritme sabiranja, je jednakih i različitih razlomaka, množenja i dijeljenja razlomaka. Rješava različite jednačine i nejednačine pomoću svojstava računskih operacija. Računa postotak. Razmjeru rješava kao jednakost dvaju razlomaka (primjena na nastavi geografije, izračunavanje udaljenosti na karti).</p>	<p>Vizualno raščlanjivanje i grupiranje. Induktivno mišljenje. Procjenjivanje. Različiti načini matematičkog izražavanja i komuniciranja korištenjem matematičkog jezika. Konvergentna i divergentna produkcija ideja.</p>	<p>Cijelo i razlomljeno. Usvaja pojmove cjeline i jedinice i opće odnose između dijela nekoga i kolektiviteta (cjeline)</p>	<p>Prati aktivno rad na času i pri tome usvaja nova znanja. Donosi potreban didaktički materijal za razumijevanje novog gradiva (razlomaka). Crta i reže, polovi i dijeli, preklapa i mjeri</p>	<p>Priprema nastavnu tehniku i tehnologiju. Izrađuje didaktički materijal. Primjenjuje modele interaktivne nastave. Uskladuje zadatke i probleme spram mogućnosti djeteta. Individualno prilazi djeci kod rješavanja složenijih zadataka. Odmjera va znanja: dovoljnog, srednjeg i visokog nivoa. (Origami - japanska tehnika savijanja papira, Geometer's Sketchpad, Geogebra - programi iz matematike na kompjuteru su veoma zgodni za jednostavno i brzo prikazivanje različitih razlomaka i odnosa između cijelog i njegovih dijelova, kao i između samih dijelova cijelog). Zadatke osmišljava tako da dijete potiče na razmišljanje.</p>

DIDAKTIČKO-METODIČKE NAPOMENE

1. Skupovi, relacije i preslikavanja

Skup, koji su djeca ranije poimala više intuitivno, u ovoj se temi, do određenog stepena formalizira. Međutim, formaliziranju ovih sadržaja mora se pristupiti oprezno i postupno od konkretnih životnih situacija.

Potrebno je uvesti pojam skupa i elementa, kao osnovnih pojmova, pomoću različitih primjera iz djetetovog svakodnevnog okruženja.

Navesti djecu da sama prepoznaju skupove i da odrede njihove elemente po prepoznatoj osobini.

Navesti djecu da naučene geometrijske likove (pravac, polupravac, dužina, izlomljena linija...) dožive kao skupove tačaka.

S (Venovim) dijagramima uvesti slikoviti zapis skupova, presjeka, razlike kao i produkte skupova.

Odnose između geometrijskih likova zapisati pomoću simbola za uniju, presjek i razliku skupova.

Dijagramom uvesti produkt skupova. Kasnije na dijagramu uvesti relacije i funkcije, kao i za koordinatni sistem u ravnini.

Uvesti pojam relacije i funkcije na jednostavnijim primjerima.

2. Kružnica, krug, ugao

Već ranije dijete je upoznalo oblike kruga i kružnice. Ova su znanja bila na intuitivno konkretnom nivou (kružnica je bila granica kruga). U ovom programu dijete ispituje udaljenost tačaka kružnice i središta kružnice, zaključujući da su te udaljenosti jednake. Djeca sada kružnicu i krug poimaju kao skup tačaka. Znanja o uglu ovdje se proširuju i produbljuju. Uvođenje pojma centralni ugao povezuju se ugao i kružnica čime se ostvaruju pretpostavke za konstruiranje podudarnih uglova odnosno za (grafičko) sabiranje i oduzimanje uglova.

Uvesti ugao i vrste uglova kao kretanje polupravca oko krajnje tačke, uglomjer, jedinice za mjerenje uglova (po mogućnosti koristiti namjenske računarske softvere (npr. Geometer's Sketchpad i Geogebra – kompjuterski program za nastavu matematike) ili grafo-folije

Uvježbati računске operacije s višeimenovanim brojevima (stepen, minuta, sekunda): +, -, •, :.

Uvježbati grafičko sabiranje i oduzimanje uglova.

3. Prirodni brojevi

Realizaciju ove tematske cjeline treba, u najvećem dijelu, postaviti kao ponavljanje, proširivanje i produbljanje znanja koja je dijete usvojilo ranije. Međutim, u toku ponavljanja treba podići nivo znanja od konkretnog poimanja pojmova koji se ponavljaju ka njihovom apstraktnom značenju. Ovdje prvenstveno mislimo na važne generalizacije kao što su svojstva skupa N i operacija u njemu.

Ponoviti sve računске operacije s brojevima.

Djeci pokazati neke interesantne jednostavnije operacije množenja (tablica malih brojeva, do 10, pomoću prstiju lijeve i desne ruke, množenje prirodnih brojeva kojima je zbir posljednjih cifri 10, množenje dvocifrenih brojeva napisanih jedan ispod drugoga, ili pronaći neke druge zanimljivosti vezane za brojeve.

Uvježbati svojstva računskih operacija, osobito distribuciju množenja prema sabiranju i oduzimanju.

Uvježbati grupiranje jednakih faktora u zagradu.

Uvježbati zadatke sa zagradama, izračunavanje i oslobađanje zagrada.

4. Djeljivost brojeva

Kroz niz primjera dijete treba da količnik „a podijeljeno sa b” povezuje sa relacijom $a = b \cdot q + r$, odnosno sa jednakošću $a = b \cdot q$. Pojam djeljivosti može se sada korektno tumačiti, pa i definirati. Prije nego što se krene sa djeljivosti konkretnim brojevima (2, 5 ...) potrebno je na dosta primjera pokazati djeljivost zbira odnosno produkta brojem. Nakon toga rezultate zaključivanja uopćiti u stavove odnosno teoreme.

Potrebno je proširiti znanja o djeljivosti prirodnih brojeva i naučiti pravila (teoreme) djeljivosti.

Tvrđnje o djeljivosti djeca trebaju naučiti kroz različite „plastične“ primjere.
Uvesti pojam najmanjeg zajedničkog sadržaoca i najvećeg zajedničkog djelitelja za dva ili više prirodnih brojeva.

5. Razlomci

U ovom sadržaju obraditi samo pozitivne razlomke.

S djecom raditi figurice od papira, i pri tome radu naglašavati da se papir počinje savijati od cijelog, prema polovinama, četvrtinama, itd.

Djeca mogu donijeti i kolaž papir, makaze i ljepljivo, pa zadane likove lijepiti cijele, isijecati polovine, trećine..., lijepiti i razgovarati o razlomcima.

Na internetu pronaći web stranice s urađenim materijalima, vezanim za uvođenje razlomaka.

Za korištenje u neposrednom radu na času, dobar je također i računarski program Geogebra.

Uvesti decimalne razlomke.

Uvesti pojam postotka, kao razlomka s nazivnikom 100.

Kod množenja, razlomak prvo množiti prirodnim brojem, zatim razlomak i prividni razlomak, a tek onda razlomak s razlomkom.

Uvježbati sve četiri računске operacije.

Aritmetičku sredinu uvesti na brojnoj polupravoj, kako bi djeci bio jasniji navedeni pojam.

Jednačine i nejednačine uvesti pomoću vage za mjerenje: lijeva strana jednaka desnoj, ako dodamo ili oduzmemo istovremeno na jednoj i drugoj strani jedan broj nećemo narušiti ravnotežu, isto razmišljamo i kad množimo i dijelimo lijevu i desnu stranu brojem različitim od nule. Postepenim prebacivanjem poznatih na jednu stranu riješimo jednačinu, odnosno nejednačinu.

Biologija

ODGOJNI	OBRAZOVNI	OČEKIVANJA
<ul style="list-style-type: none"> - upoznavanje djece s pojmom biologije, njenim predmetom, problemom izučavanja - posebnu pažnju usmjeriti na ćeliju kao osnovnu strukturnu i funkcionalnu jedinicu svih živih bića - pružanje osnovnih znanja, vještina i sposobnosti o građi i funkciji biljnog organizma - shvatanje toka fizioloških pojava i procesa u biljnom organizmu vezanim za građu i funkciju biljnih organa - upoznavanje sa biosistematikom biljnog svijeta, odnosno sa najznačajnijim karakteristikama pojedinih grupa biljaka - shvatanje filogenije biljnog svijeta, podjele i značaja - ovladavanje odabranim metodama i tehnikama rada u nastavi biologije - razvijanje pogleda i sticanje osnovnih znanja o živom svijetu u skladu sa dostignućima savremene biološke nauke i univerzalnih odgojnih vrijednosti - shvatanje značaja biljaka za prirodu, životinje i čovjeka 	<ul style="list-style-type: none"> - sticanje novih znanja o predmetu izučavanja biologije - naučiti razliku između biljne i životinjske ćelije - koristiti prethodna iskustva djece i ostvariti korelaciju s građivom drugih nastavnih predmeta – multidisciplinarni pristup - da pomoću praktičnog rada djeca shvate fiziološke pojave i procese u biljnom organizmu i da povežu građu i funkciju biljnih organa i biljke - upoznati djecu s osnovnim sistematskim kategorijama i njihovom hijerarhijom - formiranje svjetonazora / pogleda o porijeklu i razvoju biljnog svijeta - razvijati kritičko mišljenje i kreativnost - poseban značaj posvetiti planiranju i pripremanju laboratorijske vježbe, posmatranju, modeliranju ćelije i biljnih organa i eksperimentima - istaknuti značaj biljaka kao jedinih proizvođača hrane i kisika na Zemlji, razvijati senzibilitet o potrebi zaštite biljnog svijeta od uništavanja 	<ul style="list-style-type: none"> - djeca se služe literaturom iz biologije i prepoznaju predmet izučavanja pojedinih grana biologije - razumiju građu ćelije i njenu funkciju u jednoćelijskom i višećelijskom organizmu, diobu ćelije, pojam haploidnog i diploidnog broja hromozoma - razumiju fiziološke procese u biljkama i znaju povezati građu i funkciju biljnog organa i biljke - prave herbar i određuju biljke pomoću kratkih didaktičkih ključeva za grupu biljaka - znaju klasificirati biljke i razumiju razvoj od nižih ka višim - uz pomoć nastavnika/ce znaju procjenjivati relevantnost podataka i informacija - shvataju ulogu nauke za razumijevanje svijeta u kojem žive - znaju da svaki pojedinac može dati vlastiti doprinos u očuvanju i obogaćivanju biljnog svijeta - razvijaju pozitivne vrijednosti i stavove prema sebi, prema drugima, prema svojoj okolini i učenju kao cjeloživotnom procesu

PROGRAMSKI SADRŽAJI

Uvod

1. BIOLOGIJA - NAUKA O ŽIVIM BIĆIMA

Podjela biologije prema predmetu i problemu izučavanja, značaj biologije
Povezanost i ovisnost žive i nežive prirode i zajedničke osobine živih bića

2. CITOLOGIJA

Biljna stanica: ćelija, osnovna jedinica građe organizma. Dioba ćelije
Posmatranje ćelija pokožice luka pod mikroskopom.
Tkivo: građa i funkcija, organ, organizam. Jednoćelijski i višećelijski organizmi.

3. GRAĐA I FUNKCIJA BILJAKA

SJEMENKA: građa sjemenke dvosupnica – dikotila i jednosupnica – monokotila, klijanje sjemenke: uslovi klijanja, voda, zrak, toplota, klijavost.
KORIJEN: Građa i funkcija korijena. Difuzija, osmoza, kapilarnost i korijenov pritisak. Ogled rastjenja korijena. Vegetativno razmnožavanje korijenom.
IZDANAK: Nadzemni i podzemni izdanak. Stablo: građa i funkcija stabla. Drvenasto i zeljasto stablo, preobražaj. Vegetativno razmnožavanje podzemnim izdankom.

LIST: Vanjska i unutrašnja građa, funkcija. Vegetativno razmnožavanje listom. Laboratorijska vježba: Mikroskopiranje unutrašnje građe lista. Postavljanje eksperimenata vegetativnog razmnožavanja.

CVIJET – CVAŠT: Građa i funkcija cvijeta i cvasti

OPRAŠIVANJE I OPLODNJA: Plod i sjemenka, raznovrsnost plodova i sjemenki

4. BIOSISTEMATIKA BILJAKA

Biolška raznolikost i uzroci biološke raznolikosti. Pojam biosistematika. Karl Line.

Binarna nomenklatura. Na primjeru jedne biljke objasniti biosistematske kategorije, vrsta, rod, porodica, red, klasa, odjeljak i carstvo.

ORGANIZMI NEĆELIJSKE GRAĐE

VIRUSI NA GRANICI ŽIVOTA: Karakteristike građe virusa, viroze, medicinski i ekonomski značaj virusa.

ORGANIZMI ČIJE ĆELIJE NEMAJU PRAVO JEDRO – PROKARIOTI

BAKTERIJE I MODROZELENE ALGE. Karakteristike građe, razmnožavanje, podjela i značaj. Bakterije izazivači bolesti i korištenje bakterija u ratnim uslovima kao biološki agensi.

ORGANIZMI ČIJE ĆELIJE IMAJU PRAVO JEDRO - EUKARIOTI

ALGE: Građa, razmnožavanje, rasprostranjenost, podjela i značaj. Od bičara do volvoksa. Posmatranje algi mikroskopom

GLJIVE I LIŠAJEVI: Građa, razmnožavanje i razviće, rasprostranjenost, podjela i značaj.

STABLAŠICE MAHOVINE: Građa, razmnožavanje i razviće, rasprostranjenost i najvažnije grupe Mahovina.

PAPRATNJACE: Građa, razmnožavanje i razviće, podjela i porijeklo, značaj, izumrle papratnjače.

SJEMENJACE: Osnovne karakteristike, podjela. Golosjemenjače. Građa, Razmnožavanje, značaj i podjela. Prelaz na kopno.

SKRIVENOSJEMENJACE / KRITOSJEMENJACE Opće odlike. Podjela skriven osjemenjača na dvosupnice i jednosupnice.

DVOSUPNICE. PORODICE LJUTIĆA I RUŽA Opće karakteristike porodica, predstavnici, značajne vrste u ishrani. Voćarstvo.

PORODICE LEPTIRNJAČA I USNATICA Opće karakteristike porodice, predstavnici i značaj vrsta u liječenju i ishrani.

PORODICE KRSTAŠICA I GLAVOČIKA Opća karakteristika porodice, predstavnici i značaj u ishrani. Laboratorijska vježba: Određivanje dvosupnica prema ključu.

JEDNOSUPNICE - PORODICE LJILJANA I TRAVA Opća karakteristika porodice, predstavnici, značaj u ishrani.

KRATAK PREGLED RAZVOJA BILJNOG SVIJETA

ZNAČAJ BILJAKA

Geografija/zemljopis

(2 časa sedmično, 70 časova godišnje)

ODGOJNO OBRAZOVNI CILJEVI I ZADACI		
POSTAVLJENI CILJEVI	OČEKIVANI REZULTATI	
Programski zahtjevi o:	Djeca znaju:	Očekivana znanja o:
geografiji kao nauci i školskom predmetu značaja školske geografije objektu i predmetu proučavanja prirodnoj sredini geografskoj sredini definiciji i definicijama geografije kao nauke i podjeli geografije	opisivati ranije poznate geografske pojmove koje su naučili tokom razrednog obrazovanja iz predmeta Prirode i društva opisivati pojave i procese koje doživljava u bližoj i daljoj okolini	geografiji kao općem obrazovnom predmetu prirodnoj i geografskoj sredini proširenim znanjima prirodnih pojava i procesa i načinima njihovih nastanka da geografija daje znanje o prirodnogeografskim i društvenogeografskim procesima i pojavama
nebu i nebeskim tijelima kosmičkom beskraju; kretanjima nebeskih tijela Suncu i sunčevom sistemu Zemlji kao planeti u sunčevom sistemu	opisati nebo, Sunce, zvijezde i Mjesec Prividna kretanja Sunca	Kosmosu ili nebu nebeskim tijelima zvijezdama i Galaktici Suncu i njegovom sistemu Mjesecu i njegovom kretanju Zemlji u sunčevom sistemu
horizontu i podjeli horizonta orijentaciji na horizontu orijentaciji na površini Zemlje geografskim koordinatama	osnovna znanja o horizontu; prividnom kretanju Sunca osnovama orijentacije na horizontu	metodama orijentacije na horizontu geografskoj mreži određivanju apsolutnog položaja tačka na površini Zemlje
prividnom kretanju Sunca stvarnom kretanju Zemlje rotaciji i posljedicama rotacije Zemlje revoluciji i posljedicama revolucije Zemlje	opisati prividno dnevno kretanje Sunca opisati nastanak i trajanje astronomskih godišnjih doba objasniti pojam protoka (temporalnog) vremena	suštini prividnih kretanja nebeskih tijela suštini stvarnih kretanja Zemlje rotaciji Zemlje i njenim posljedicama: smjeni dana i noći i računanje vremena revoluciji Zemlje i njenim posljedicama suštini nejednakog trajanja dužine dana i noći smjeni godišnjih doba i postojanju toplotnih pojaseva na Zemlji
predstavljanju izgleda Zemlje i njene površine na globusu i kartama umanjeњу veličina iz prirode i načinima njihovog prenošenja na papir razmjeri i razmjernicima elementima i sadržaju geografske karte vrstama i načinu korištenja geografskih karata	izgled svoje bliže i dalje okoline o izradama plana, učionice i makete zavičaja o osnovama izrade geografske karte	rasporedu i odnosima kopna i mora na globusu načinu umanjeња veličina iz prirode elementima i sadržaju geografskih karata vrstama geografskih karata suštini čitanja geografskih karata prepoznavanju geografskih sadržaja na karti
zemlji i njenim sferama litosferi, zemljinoj kori i njenom sastavu razvoju zemljine kore kroz geološka razdoblja oblicima reljefa nastalim unutrašnjim i vanjskim silama unutrašnjim procesima i pojavama	osnove o stijeni u zavičaju, vodi, zraku i tlu prepoznati osnovne oblike reljefa	zemlji i njenim sferama – geosferama građi zemljine kore razvoju Zemlje i litosfere tokom geološke prošlosti unutrašnjim procesima i obliku vanjskim procesima i oblicima
vodenom omotaču Zemlje kruženju vode u prirodi jedinstvu i podjeli Svjetskog okeana kopnenim vodama	podjelu voda na slane i slatke vode podjeli kopnenih voda i njihovom značaju	hidrosferi – vodenom omotaču Zemlje kružnim tokovima u hidrosferi jedinstvu i podjelu Svjetskog okeana osnovnim fizičkim, hemijskim i dinamičkim procesima u Svjetskom okeanu kopnenim vodama na Zemlji
živom svijetu na Zemlji ili biosferi geografskoj rasprostranjenosti biljaka i životinja	osnovne biljne i životinjske vrste u bližem i širem zavičaju	zakonomjernoj smjeni vegetacije na Zemlji uticaju prirodnih faktora na rast i razvoj vegetacije na Zemlji pojasno – zonalnom rasporedu flore na Zemlji akvatičnim životnim zajednicama na Zemlji
općim društvenogeografskim elementima na Zemlji stanovništvu na Zemlji; naseljenosti i naseljima na Zemlji privredi i privrednim djelatnostima	stanovništvu užeg i šireg zavičaja gradskim i seoskim naseljima osnovnim ljudskim aktivnostima	ekumeni i anekumeni suštini i značenju pojmova: prirodna i geografska sredina urbanizaciji i urbaniziranim regijama privredi i podjeli privrede osnovne elemente primarne, tercijarne i sekundarne privrede
globalnim geografskim aspektima životne sredine uzrocima geološke krize posljedicama geoloških poremećaja na Zemlji	osnove ugrožavanja okolice i okoliša u užem zavičaju	geografsko poimanje prirodne, geografske i životne sredine najvažnije geogene i antropogene uzročnike narušavanja životne sredine posljedicama negativnih uticaja na zrak, vodu i tlo

NASTAVNI SADRŽAJI (NASTAVNE TEME)

UVOD U GEOGRAFIJU

Objekat, predmet, zadaci geografije. Podjela geografije

NEBO (KOSMOS) I NEBESKA (KOSMIČKA) TIJELA

Osnovne predstave o Kosmosu i kosmičkim tijelima. Zvijezde i sazviježđa. Galaktike i galaktička jata. Sunce i Sunčev sistem. Planete. Sateliti. Mjesec. Mjesečeva kretanja. Pomaračenja Sunca i Mjeseca. Zemlja u Sunčevom sistemu. Zemlja – oblik i veličina.

ORIJENTACIJA NA HORIZONTU

Horizont i orijentacija na horizontu. Određivanje položaja tačaka i objekta u odnosu na stajnu tačku. Orijehtacija pomoću Sunca. Orijehtacija pomoću Sunca i sata. Orijehtacija pomoću zvijezde Polare (Sjverenjače). Orijehtacija pomoću kompasa ili busole. Najnovija savremena orijentacija.

ORIJENTACIJA NA POVRŠINI ZEMLJE

Geografska mreža. Paralele ili uporednici. Meridijani ili podnevnici. Geografske koordinate. Geografska dužina. Geografska širina. Nadmorska visina. Relativna visina. Određivanje položaja tačaka i objekata na površini Zemlje.

PRIVIDNO KRETANJE SUNCA ISTVARNO ROTIRANJE ZEMLJE

Prividno kretanje Sunca. Putanja Dnevni lukovi Sunca iznad horizonta. Stvarno dnevno kretanje Zemlje. Rotacija Zemlje. Posljedice rotacije Zemlje. Smjena dana i noći. Lokalno vrijeme. Zonalno vrijeme. Satne zone. Datumaska granica.

GODIŠNJE OBILAŽENJE ZEMLJE OKO SUNCA

Revolucija Zemlje – obilaženje Zemlje oko Sunca. Ekliptika. Položaj Zemlje na ekliptici. Posljedice revolucije Zemlje. Nejednako trajanje dana i noći. Kalendar. Godišnja doba. Toplotni pojasevi na Zemlji.

PRIKAZIVANJE POVRŠINE ZEMLJE NA RAVNI

Globus – model Zemlje. Razmjera i razmjernik. Plan. Geografska karta. Osnovni elementi geografske karte. Vrste karata. Čitanje geografskih karata.

ZEMLJA I NJENE SFERE – GEOSFERE

Geografski omotač. Sastav geografskog omotača. Sfere Zemlje – geosfere.

LITOSFERA I KORA ZEMLJE

Unutrašnja građa Zemlje. Sastav zemljine kore. Razvoj Zemlje kroz geološka razdoblja. Izgled površine Zemlje.

RELJEF ZEMLJE – ENDOGENI PROCESI I OBLICI

Oblici reljefa nastali djelovanjem unutrašnjih sila. Tektonski procesi i oblici. Vulkani i vulkanski reljef. Zemljotresi. Reljef na kopnu i u podmorju.

RELJEF ZEMLJE – EGZOGENI PROCESI I OBLICI

Oblikovanje reljefa raspadanjem i taloženjem stijena. Oblikovanje reljefa tekućicama. Oblikovanje reljefa morskom vodom. Oblikovanje reljefa ledom. Oblikovanje reljefa vjetrom. Oblikovanje reljefa rastvaračkim djelovanjem vode.

ATMOSFERA – ZRAČNI OMOTAČ ZEMLJE

Atmosfera – gasoviti omotač Zemlje. Značaj atmosfere. Sastav atmosfere. Podjela atmosfere.

SUNČEVA TOPLOTA – POKRETAČ ATMOSFERE

Sunčeva radijacija. Zagrijavanje kopna, vode i zraka. Zračni pritisak. Vjetar.

ATMOSFERSKI PROCESI

Vlažnost zraka. Oblaci i magle. Padavine.

VRIJEME I KLIMA

Pojam vremena. Meteorološko vrijeme. Pojam klime. Klimatski faktori.

OSNOVNI TIPOVI KLIME NA ZEMLJI

Tople klime u žarkom pojasu. Klime umjerenih pojaseva. Klime polarnih oblasti.

HIDROSFERA – VODENI OMOTAČ ZEMLJE

Opće odlike hidrosfere. Kruženje vode u prirodi. Svjetski okean. Prirodne osobine morske vode. Jedinstvo i podjela Svjetskog okeana. Okeani. Mora.

DINAMIKA SVJETSKOG OKEANA

Kretanje morske vode. Talasi u Svjetskom okeanu. Struje u Svjetskom okeanu. Morske mijene i morske dobi. Značaj Svjetskog okeana.

KOPNE NE VODE

Podzemne vode. Izvori i vrela. Tekućice. Jezera. Močvare i bare. Led na Zemlji. Značaj kopnenih voda.

BIOSFERA – BILJNI I ŽIVOTINJSKI SVIJET NA ZEMLJI

Biosfera – pojam i podjela. Biogeografski faktori na Zemlji. Kopneni i vodeni (akvatični) organizmi na Zemlji.

BIOGEOGRAFSKE OBLASTI NA ZEMLJI

Biogeografske oblasti žarkog pojasa. Biogeografske oblasti umjerenog pojasa. Biogeografske oblasti polarnog pojasa.

DEMOGEOGRAFSKE ODLIKE NA ZEMLJI

Naseljeni prostori na Zemlji – ekumena. Porast svjetskog stanovništva. Rasna i jezička raznolikost svjetskog stanovništva. Migracije – mehaničko kretanje stanovništva.

PROIZVODILJUDSKE DJELATNOSTI NA ZEMLJI

Naselja i tipovi naselja na Zemlji. Urbanizacija. Privreda i privredne djelatnosti.

GEOEKOLOGIJA – GLOBALNI ASPEKTI ŽIVOTA NA ZEMLJI

Geoekologija – nauka o kvalitetu života na Zemlji. Uzroci geoekološke krize na Zemlji. Ugroženi elementi životne sredine.

DIDAKTIČKO-METODIČKE NAPOMENE O NASTAVNOM PLANU I PROGRAMU

- Nastavni program koncepcijski odgovara shvatanju osnovnih saznanja o pojavama i procesima koje su vidljive i spadaju u domen prirodnogeografskih i društvenogeografskih pojava i procesa. Nastavni program omogućava shvatanje i apstraktnih geografskih znanja putem otkrivajućeg učenja.
- Nastavna građa je koncipirana za interaktivne, ali i druge oblike nastavnog rada u kojima su učenici subjekti nastavnog procesa. Ostvarivanje ovih ciljeva temelji se na nastavnoj građi, koja pobuđuje veliku motiviranost kod učenika. To se prevashodno odnosi na nastavnu temu koje tretiraju Kosmos, Zemlju u Kosmosu, posljedice Zemljinih kretanja i sl. I druge nastavne teme, a koje tretira ovaj nastavni program su, uglavnom, nove i dosta uopćene. Pored ove nastavne građe nastavni program tretira i Zemljine geosfere. Kako je ovo dosta nepoznata i teško shvatljiva

materija, za učenike ovog uzrasta, potrebno je u nastavnom procesu učenike dodatno motivirati sa crtežima, slikama, grafikonima i primjerima, kako bi lakše shvatili postavljenu nastavnu građu.

- Posljednje nastavne teme se odnose na društvenogeografske elemente na Zemlji i interakcijske odnose između prirodne i geografske sredine. Društvenogeografske odnose na Zemlji treba povezati sa prirodnogeografskim faktorima, koji uslovljavaju te odnose. Društvenogeografski procesi su uvjetovani prirodnim faktorima. To se posebno odnosi na raspored stanovništva na Zemlji, razvoj urbanizacije i urbanih sistema, te privredu i privredne aktivnosti stanovništva. U ovim temama, uvijek je potrebno ukazivati na interakcijske odnose društva i prirode.
- U geokološkim problemima na Zemlji ukazati na geogene, kosmogene i antropogene uticaje, kojima se narušava normalno funkcionisanje prirodne i geografske sredine. Interaktivna obrada geokoloških problema mora biti postavljena u uzročno-posljedičnim odnosima i vezama. Iz ovih veza i odnosa učenici će shvatiti mjesto i ulogu čovjeka u čuvanju svog životnog okruženja.
- Prije realizacije nastavnog procesa potrebno je proučiti i shvatiti sadržaj svake nastavne teme i nastavne jedinice. Pored toga, potrebno je osmisliti najprikladniji nastavni metod, oblik nastavnog rada i nastavna pomagala u realizaciji nastavne jedinice. Nastavni program konceptijski je postavljen da se njime mogu sticati nova znanja, a na osnovu stečenih u razrednoj nastavi iz Prirode i društva. Nastavni program uz savremeni udžbenik omogućava shvatanje apstraktnih geografskih znanja putem otkrivajućeg učenja.

Historija/povijest

(1 čas sedmično, 35 časova godišnje)

TEME	ZNANJE	SPOSOBNOSTI	VRIJEDNOSTI, STAVOVI, PONAŠANJE	AKTIVNOSTI DJECE	AKTIVNOSTI NASTAVNIKA/CE
Uvod u historiju Prošlost i sadašnjost Računanje vremena	Djeca znaju kako doznajemo o životu u prošlosti, šta su historijski izvori Znaju kako se računava vrijeme, vremenska razdoblja	Razumiju kako je podijeljena prošlost, objasne pojmove arheologija i kultura Mogu se orijentirati na lenti (crti) vremena. Razlikuju prehistorijsko i historijsko doba.	Djeca razvijaju interes i pozitivan odnos prema historiji Imaju orijentaciju u vremenu, demonstriraju	Analiziraju izvore, iznose vlastito mišljenje zaključuju Rješavaju zadatke na crti vremena	Motivira djecu, potiče ih da samostalno zaključuju. Priprema analizu izvora Demonstriraju, pripremaju zadatke na lenti (crti) vremena
Prehistorija Život ljudi u najstarije doba Mlađe kameno doba Vjervanje ljudi kameno doba Ljudi metalnog doba Područje današnje Bosne i Hercegovine u prahistoriji	Djeca znaju kako je živio čovjek starijeg kameno doba, čime se bavio, a kako čovjek mlađeg kameno doba Znaju u šta su vjerovali ljudi kameno doba, šta je animizam, totemizam Znaju da je čovječanstvo brže napredovalo u dolinama velikih rijeka (Stari Istok) Znaju pokazati lokalitete na kojima su pronađeni materijalni dokazi iz različitih razdoblja Prehistorije razmjena proizvoda između Istoka i Zapada. Gdje se razvila prva evropska civilizacija Da su Krećani i Feničani posredovali između Istoka i Zapada	Mogu uočiti razlike u načinu života ljudi starijeg i mlađeg kameno doba Razumiju kako se razvilo vjervanje ljudi kameno doba Razumiju kako je upotreba metala uticala na način života i promjenu odnosa među ljudima, kritički razmišljaju Na karti pokazuju područja koja su nastala u prahistoriji. Mogu objasniti kako je razmjena uticala na stvaranje kretske kulture, kretskog pisma. Kako je nastalo glasovno pismo Feničana.	Komuniciraju, na osnovu analize izvora mogu opisati i prezentirati, razlikuju periode Slušaju, samostalno zaključuju, komuniciraju posmatraju i iznose vlastiti stav Razvijaju svijest o kontinuitetu života u BiH od prahistorije Djeca izgrađuju stav o značaju razmjene kulturnih dostignuća za napredak čovječanstva. Da čovječanstvo ne napreduje kao jedinstvena cjelina	Analiziraju izvore (ilustracije) samostalno zaključuju Rješavaju zadatke (Venov dijagram) Posmatraju ilustracije i samostalno zaključuju Analiziraju kartu, opisuju izvore, iznose vlastiti sud (percepciju)	Priprema analizu izvora (ilustracija) postavljajući jasna i konkretna pitanja, potiče djecu da samostalno zaključuju Predaje, usmjerava analizu izvora potiče učenike na kreativno razmišljanje Demonstrira na karti, prezentira. Priprema analizu izvora i potiče djecu da kritički i kreativno razmišljaju Demonstrira na karti motivira učenike da uče
Stara Grčka Grčka-zemlja i more Seoba grčkih plemena Homerski svijet bogova i ljudi Grčki polis Velika grčka kolonizacija Atena Grčko-perzijski ratovi Život i kultura starih Grka Grčka pod makedonskom vlašću	Djeca znaju koja plemena naseljavaju prostore Grčke, Objasniti pojmove Helada i Heleni Znaju o čemu govore grčki epovi Ilijada i Odiseja, grčka religija i mitologija Znaju šta su polisi Koje prostore koloniziraju Objasniti pojam kolonizacija	Razumiju kako su novi uvjeti života uticali na život ljudi, mogu objasniti kako je nastala mikenska kultura Razumiju i mogu da objasne kako se razvila grčka religija i mitologija Djeca razumiju kako su se razvili polisi, zašto je došlo do grčke kolonizacije	Djeca historijski razmišljanju – informacije o određenom događaju smještaju u slijed (šta se prvo dogodalo, a šta kasnije) Djeca mogu razlikovati historijski stav od mitologije Djeca razvijaju svijest o tome kako dolazilo do promjena u prošlosti i Izgrađuju stav o značaju Olimpijskih igara	Analiziraju kartu, daju odgovore na postavljena pitanja Analiziraju tekst i na osnovu analize tumače Na osnovu analize teksta djeca predstavljaju temu (usmeno ili pismeno) Slušaju, posmatraju, na osnovu analize izvora iznose vlastiti stav	Demonstrira na karti, predaje, priprema zadatke za učenike, usmjerava aktivnosti učenja Priprema analizu izvora, potiče djecu na samostalan rad i kreativno razmišljanje Demonstrira na karti predaje, drži predavanja i usmjerava aktivnosti djece. Priprema zadatke za djecu Potiče interes djece, priprema izvore za analizu, usmjerava aktivnosti

	<p>Kako su nastale Olimpijske igre Znaju gdje je nastala Atena, nje no uređenje, pojmove demos i aristokracija. Kako je došlo do Grčko-perzijskih ratova Djeca znaju kako su se oblačili, stjecali znanja, kakvu hranu su jeli, kakva je bila kultura stanovanja. Znaju šta je Agora, kakav je položaj robova, važnije građevine i stilove gradnje, značajnije umjetnike i naučnike Grčke Djeca znaju koje su posljedice Peloponeskog rata, lik i djelo Aleksandra Velikog, značenje pojma Helenizam</p>	<p>Razumiju značaj Olimpijskih igara Djeca mogu da objasne uzroke i posljedice Grčko-persijskih ratova Razvijaju sposobnost empatije (saosjećanje i razumijevanje života u robovlasničkom društvu) Razumiju kakav je uticaj Grčke civilizacije na razvoj suvremenog svijeta Djeca razumiju, mogu objasniti zbog čega su značajna osvajanja Aleksandra Makedonskog i Helenistička kultura, kritički i kreativno razmišljaju</p>	<p>Djeca razvijaju sposobnost hronološkog razumijevanja razlikuju sadašnjost, prošlost i budućnost Djeca razvijaju empatiju Sa sigurnošću demonstriraju i iznose stavove Imaju izgrađen stav o značaju Helenističke kulture</p>	<p>Slušaju, analiziraju, Pripremaju prezentaciju da kroz glumu (podjela uloga) prezentiraju kakav je bio položaj robova Djeca koriste izvore i na osnovu relevantnih informacija odgovaraju na postavljena pitanja</p>	<p>Procjenjuje usvojeno znanje i razumijevanje sadržaja kod djece</p>
<p>Historijsko doba Egipat Vjerovanje i kultura starih Egipćana Civilizacija stare Mezopotamije Posrednici između Istoka i Zapada</p>	<p>Djeca znaju gdje i kako je nastala Egipatska država Znaju u šta su vjerovali Egipćani, objasniti pojam mnogobošci, zagrobni život kako nastaju prvi gradovi, kako se razvija umjetnost, pismo i naučna znanja Koje su države nastale na tlu Mezopotamije - Sumerske gradove - Najvažnije vladare i njihova djela - Pismo. Prvu poznatu biblioteku - Vjerovanje - Najvažnije građevine - Književna djela Znaju da je vršena razmjena proizvoda između Istoka i Zapada. Gdje se razvila prva evropska civilizacija Da su Krećani i Fenićani posredovali između Istoka i Zapada</p>	<p>Djeca razumiju zašto je Egipat dar Nila Razumiju kako se razvilo vjerovanje Egipćana i mitologija, mogu da objasne šta je uticalo na razvoj egipatske umjetnosti Uočiti sličnosti i razlike između egipatske i civilizacija Mezopotamije Usvajanje novih pojmova. Sposobnost analize i sinteze kritičkog mišljenja Mogu objasniti kako je razmjena uticala na stvaranje kretske pisma. Kako je nastalo glasovno pismo Fenićana.</p>	<p>Slušaju, izvode zaključke i iznose vlastiti stav historijski razmišljaju. Djeca pronalaze različite informacije Djeca različite informacije smještaju u kontekst Razvijaju sposobnosti hronološkog razumijevanja i sposobnost tumačenja na osnovu analize, da razlikuju bitno od nebitnog osnovu analize Djeca izgrađuju stav o značaju razmjene kulturnih dostignuća za napredak čovječanstva. Da čovječanstvo ne napreduje kao jedinstvena cjelina</p>	<p>Analiziraju kartu i izvore Pokazuju na karti Prikupljaju izvore za izradu panoa Izrađuju pano o Egiptu, Demonstriraju Analiziraju izvore, postavljaju pitanja, daju odgovore na postavljene zadatke Analiziraju kartu, izvore rješavaju pripremljene zadatke</p>	<p>Rezimira prethodna znanja djece o temi, demonstrira, pojašnjava, daje smjernice za izradu panoa o Egiptu Usmjера va aktivnosti djece Procjenjuje usvojeno znanje Drži mini predavanja Demonstrira na karti Demonstrira, priprema analizu izvora i zadatke za djecu, procjenjuje usvojeno znanje</p>
<p>Stara Grčka Grčka-zemlja i more Seoba grčkih plemena Homerski svijet bogova i ljudi Grčki polis Velika grčka kolonizacija Atena</p>	<p>Djeca znaju koja plemena naseljavaju prostore Grčke, Objasniti pojmove Helada i Heleni Znaju o čemu govore grčki epovi Ilijada i Odiseja, grčka religija i mitologija</p>	<p>Razumiju kako su novi uvjeti života uticali na život ljudi, mogu objasniti kako je nastala mikenska kultura</p>	<p>Djeca historijski razmišljanju - informacije o određenom događaju smještaju u slijed (šta se prvo dogodilo, a šta kasnije)</p>	<p>Analiziraju kartu, daju odgovore na postavljena pitanja Analiziraju tekst i na osnovu analize tumače Na osnovu analize teksta djeca predstavljaju temu (usmeno ili pismeno)</p>	<p>Demonstrira na karti, predaje, priprema zadatke za učenike, usmjerava aktivnosti učenja Priprema analizu izvora, potiče djecu na samostalan rad i kreativno razmišljanje</p>

<p>Stara Grčka Grčka-zemlja i more Seoba grčkih plemena Homerski svijet bogova i ljudi Grčki polis Velika grčka kolonizacija Atena Grčko-perzijski ratovi Život i kultura starih Grka Grčka pod makedonskom vlašću</p>	<p>Znaju šta su polisi Koje prostore koloniziraju objasniti pojam kolonizacija Kako su nastale Olimpijske igre Znaju gdje je nastala Atena, nje no uređenje, pojmove demos i aristokracija. Kako je došlo do Grčko-perzijskih ratova Djeca znaju kako su se oblačili, stjecali znanja, kakvu hranu su jeli, kakva je bila kultura stanovanja. Znaju šta je Agora, kakav je položaj robova, važnije građevine i stilove gradnje, značajnije umjetnike i naučnike Grčke Djeca znaju koje su posljedice Peloponeskog rata, lik i djelo Aleksandra Velikog, značenje pojma Helenizam razmjena proizvoda između Istoka i Zapada. Gdje se razvila prva evropska civilizacija Da su Krećani i Feničani posredovali između Istoka i Zapada</p>	<p>Razumiju i mogu da objasne kako se razvila grčka religija i mitologija Djeca razumiju kako su se razvili polisi, zašto je došlo do grčke kolonizacije Razumiju značaj Olimpijskih igara Djeca mogu da objasne uzroke i posljedice Grčko- persijskih ratova Razvijaju sposobnost empatije (saosjećanje i razumijevanje života u robovlasničkom društvu) Razumiju kakav je uticaj Grčke civilizacije na razvoj suvremenog svijeta Djeca razumiju, mogu objasniti zbog čega su značajna osvajanja Aleksandra Makedonskog i Helenistička kultura, kritički i kreativno razmišljaju</p>	<p>Djeca mogu razlikovati historijski stav od mitologije Djeca razvijaju svijest o tome kako dolzilo do promjena u prošlosti i Izgrađuju stav o značaju Olimpijskih igara Djeca razvijaju sposobnost hronološkog razumijevanja razlikuju sadašnjost, prošlost i budućnost Djeca razvijaju empatiju Sa sigurnošću demonstriraju i iznose stavove Imaju izgrađen stav o značaju Helenističke kulture</p>	<p>Slušaju, posmatraju, na osnovu analize izvora iznose vlastiti stav Slušaju, analiziraju, Pripremaju prezentaciju da kroz glumu (podjela uloga) prezentiraju kakav je bio položaj robova Djeca koriste izvore i na osnovu relevantnih informacija odgovaraju na postavljena pitanja</p>	<p>Demonstrira na karti predaje, drži predavanje i usmjerava aktivnosti djece. Priprema zadatke za djecu Potiče interes djece, priprema izvore za analizu, usmjerava aktivnosti Procjenjuje usvojeno znanje i razumijevanje sadržaja kod djece</p>
<p>Stari Rim Zemlja i stanovništvo Doba kraljeva Rimska republika Prozor Rima na Sredozemno more Život i vjerovanje starih Rimljanja Kraj Rimske republike Rimsko carstvo Kršćanstvo Rimska kultura Antička kultura na prostoru današnje Bosne i Hercegovine</p>	<p>Djeca znaju gdje se nalazi Apeninski poluotok i njegove geografske odlike, ko su najstariji stanovnici Italije Djeca znaju kada i kako je osnovan grad Rim (prema legendi i historijskim činjenicama, pojmove: kraljevine, republika, senat, konzuli, patriciji i plebejci Djeca treba da znaju kako su Rimljani širili svoju teritoriju Djeca znaju kako je izgledao grad Rim (životni i radni prostor), Kakav je bio položaj robova u Rimu, društvene razlike Vjerovanje Rimljanja Djeca znaju po čemu su bili poznati braća Grah, o najvećem ustanku robova.</p>	<p>Mogu uočiti i pokazati na karti položaj Apeninskog poluotoka. Mogu uočiti razlike i sličnosti između najstarijih kultura na Apeninskom poluotoku Mogu objasniti kako je nastao Rim. Razumiju društvene borbe u Rimu - prepoznaju i na kartu pokazuju prostore koje su Rimljani osvojili Analiziraju i iznose svoj stav o razlikama između bogatih i siromašnih (kritički razmišljaju) Razumiju i mogu objasniti uzroke društvenih sukoba u Rimu</p>	<p>Djeca izgrađuju stav o značaju mitova o postanku države za njeno stanovništvo Djeca imaju izgrađen stav o značaju rimske civilizacije Djeca imaju stav o tome kako su Rimljani dospjeli na prostore današnje BiH Djeca razvijaju empatiju (sposobnost da se stave u položaj rimskih robova i da ih razumiju) Djeca su u stanju da prezentiraju vlastiti stav uz argumentaciju, historijski razmišljaju, imaju stav o tome zašto su važne reforme Djeca imaju izgrađen stav o vrjednostima kršćanskog učenja</p>	<p>Analiziraju kartu odgovaraju na postavljena pitanja Djeca identificiraju relevantne informacije koje će im pomoći da odgovore na postavljena pitanja Analiziraju historijsku kartu, odgovaraju na postavljena pitanja Na osnovu relevantnih informacija demonstriraju kroz glumu društvene razlike u Rimu Djeca analiziraju tekst i na osnovu relevantnih informacija pismeno ili usmeno izlažu temu Djeca istražuju i odgovaraju na postavljena pitanja, prezentiraju odgovore</p>	<p>Demonstrira na karti, priprema zadatke za učenje i usmjerava aktivnosti djece. Procjenjuju usvojeno znanje na osnovu određenih kriterija Rezimira prethodna znanja djece o temi, drži mini predavanje, priprema odgovarajuće izvore informacija Priprema izvore i smjernice za njihovu analizu. Potiče djecu na samostalan rad, kritičko i kreativno razmišljanje. Drži mini predavanje, demonstrira na karti, priprema analizu izvora, Procjenjuje usvojeno znanje kod djece.. Dobro bi bilo da se organizira posjeta najbližem historijskom lokalitetu iz ovog perioda ili muzeju.</p>

	<p>Pojam građanski rat, koji su uzroci i sudionici građanskih ratova</p> <p>Djeca znaju kada je nastalo Rimsko carstvo, najznačajnije Rimske careve, pojmove: koloni, gladijatori.</p> <p>Kada se pojavljuje kršćanstvo i kako se širilo.</p> <p>Kako je podijeljeno carstvo, uzroke slabljenja carstva</p> <p>Djeca znaju osnovna obilježja Rimske kulture (graditeljstvo i vajarstvo, književnost i nauka) pojam Antička kultura</p> <p>Djeca trebaju znati koja su ilirska plemena naseljavala prostore današnje BiH i susjednih zemalja. Kada Rimljani pokoravaju Ilire, historijske spomenike iz ovog perioda</p>	<p>Djeca razumiju i mogu objasniti razvoj Rimskog carstva, pojavu kršćanstva i razliku u odnosu na ranije vjerovanje</p> <p>Rimljana, uzroke propasti Rimskog carstva</p> <p>Razumiju važnost Rimske kulture</p> <p>Djeca razumiju i mogu objasniti uticaj i vrijednosti antičkih civilizacija na ovim prostorima</p>	<p>Djeca su svjesna značaja antičke kulture</p> <p>Djeca razvijaju svijest o tome da se na prostoru BiH nalazi brojni ostatci antičke kulture koji nisu dovoljno istraženi i cijejeni</p>	<p>Djeca analiziraju izvore i na osnovu njih zaključuju i iznose svoj stav, uče</p> <p>Slušaju predavanje, analiziraju izvore, odgovaraju na postavljena pitanja i demonstriraju na karti</p>	
--	--	---	---	---	--

DIDAKTIČKE UPUTE ZA NASTAVNIKE

U šestom razredu devetogodišnjeg osnovnog obrazovanja djeca se prvi put susreću s historijom. Kakav će odnos izgraditi prema predmetu najviše zavisi od nastavnika/ce. Nastavnik/ca treba motivirati djecu, uključiti njihova interesovanja, pokazati im značaj onoga što uče, poticati ih na kritičko i kreativno razmišljanje i razvijati empatiju, kreirati atmosferu učenja na času. Savremeni pristupi u poučavanju historije fokus u radu pomjeraju s nastave na učenje, a nastavnikova uloga je da usmjerava rad i nudi resurse. Učenjem historije, djeca trebaju da grade posebno razumijevanje, kompetencije i vještine, zato je poželjno da nastavnici koriste različite izvore (pisane i vizuelne), postavljaju pitanja i daju zadatke, aktivnosti i zadatke.

Mlađoj djeci može biti teško apstraktno razmišljati o iskustvima ljudi ranijih historijskih razdoblja, pa je poželjno uključiti i druge izvore (muzika i film) ili pristupe uključivanja u atmosferu nekog perioda (djeca se ponašaju ili rade kao da žive u tom periodu, kao robovi, robovlasnici, faraoni...). Djeca će razviti interesovanje za historiju ukoliko posjete muzej, arhiv ili neki lokalitet gdje su sačuvani materijalni ostaci iz prošlosti.

Detaljnije upute za pripremu analize izvora, načine postavljanja pitanja, korištenje različitih tehnika interaktivne nastave i procjene znanja djece nalaze se u „Priručniku za nastavnike historije“. Izradu ovog priručnika potakla je Misija OSCE-a u BiH zajedno sa Vijećem Evrope i Institutom za Istraživanje udžbenika „Georg Eckert“. Ovaj priručnik može biti koristan saradnik nastavniku, postavljen je i na Internet stranici www.coe.ba.

Tehnička kultura
(1 čas sedmično, 35 časova godišnje)

CILJEVI I REZULTATI ODGOJNO-OBRAZOVNOG RADA		
PODRUČJA UČENJA	CILJEVI	OČEKIVANI REZULTATI- ISHODI UČENJA
ZNANJE	<p>Sticanje znanja: upoznavanje osnovnih osobina materijala: drvo, PVC, žica; njihovih tehničkih karakteristika i načina proizvodnje i prerade upoznavanje s historijatom arhitekture i građevinarstva uvođenje djece u građevinsku tehniku upoznavanje učenika sa mjerama zaštite na radu u građevinarstvu razvijanje spretnosti i kreativnosti u oblikovanju i sastavljanju modela i maketa sticanje novih znanja iz oblasti saobraćajno-tehničke kulture sticanje novih znanja iz oblasti tehnike u zaštiti životne sredine i podizanje nivoa svijesti o značaju očuvanja životne okoline i uticaja tehnike u zaštiti životne okoline</p>	<p>Djeca trebaju imati znanje i razumijevanje o: pravilnom čitanju i tumačenju gotove tehničke dokumentacije koja se odnosi na jednostavne modele i makete materijalima koji su namijenjeni njihovom uzrastu: drvo, PVC, žica (pri tome koriste povremeno po potrebi i materijale sa kojima su se susreli u 5. razredu: papir, karton, ljepenka, koža, platno, plastična folija), kao i o alatima i priborima za obradu ovih materijala obradi materijala, prema uputama nastavnika zahtjevima i potrebama koje trebaju ispunjavati građevinski objekti u cilju ispunjavanja njihovih funkcija razvoju graditeljstva na području BiH i u svijetu arhitekturi, građevinarstvu, zanimanjima u građevinskoj tehnici i razvoju građevinske tehnike, stilovima i pravcima u arhitekturi građevinskom tehničkom crtanju, simbolima u građevinarstvu, ulozi i značaju tehničkih crteža – projekata u izgradnji građevinskog objekta (crteži formata A4, sa osnovnim crtežima - nacrt, tlocrt i bokocrt, sa ilustracijom simbola), tehničkom pismu, materijalima i alatima u građevinarstvu graditeljskoj baštini, o historijatu značajnih građevina iz ranijih historijskih perioda u BiH i na Balkanu o saobraćajno - tehničkoj kulturi, javnim putevima, objektima na putu i saobraćajnim znakovima, putničkom saobraćaju o ekološkim aspektima kulture stanovanja ve zanim za zaštitu životne i radne sredine, mjerama koje treba preduzeti u cilju osavremenjavanja životnih i radnih uvjeta u građevinskim objektima</p>
POSOBNOSTI I VJEŠTINE	<p>Razvijanje tehničkih sposobnosti i vještina: samostalno uočavanje, saopćavanje poznatih i novih termina i procesa u tehnici samostalna i kvalitetna interpretacija tehničkih dostignuća sistemiziranja tehničkih znanja uz korištenje tehničkih termina prikupljanje, selekcija i korištenje informacija upoređivanje vizuelizacija i vizuelno grupiranje procjenjivanje različiti načini tehničkog izražavanja i komuniciranja induktivno i analogno zaključivanje prostorno organiziranje i orijentiranje</p>	<p>obrazlaganje adekvatne primjene raznih alata u samostalnoj izradi originalnih predmeta pokazivanje zainteresiranosti i ljubavi prema tehnici, svjesnost o značaju i potrebi tehnike u životu svjesno prihvatanje i ispravljanje grešaka pri izradi modela i praktičnim radovima, ukazivanje na greške drugih korištenje prethodnih tehničkih iskustava i termina u daljnjem učenju korištenje induktivnim i analognim mišljenjem u rješavanju različitih zadataka i problema improvizacija i prezentacija ideja (individualno i u grupi) i predviđanje rezultata korištenje već formiranih kriterija za procjenu kvaliteta prilikom realizacije tehničkih ideja izražavanje pozitivnog odnosa prema tehnici i želje za praćenjem tehničkih dostignuća</p>
VRIJEDNOSTI, STAVOVI, PONAŠANJE	<p>Razvijanje pozitivnih vrijednosti i stavova: sve snažnije i intenzivnije izražavanje estetske osjetljivosti na kvalitet tehničkih dostignuća svjesnost značaja tehnike u životu i potrebi učenja o tehnici kroz čitav život vrlo jasno izražavanje razvoja interesa i intenzivne želje za bavljenjem tehnikom koja treba da postane trajna potreba poticanje na samostalnost i samoinicijativu uvažavanje argumentacije u branjenju</p>	<p>traženje odgovora pred novim tehničkim zadatkom slobodno izlaganje mišljenja i ideja i poređenje ostvarenog razvijanje samopouzdanja, kao i zalaganje i odgovornost za kvalitet tehničkih realizacija dobronamjerno iskazivanje svog mišljenja i poštivanje mišljenja i stavova drugih uključivanje u tehničke aktivnosti sa vidnim zadovoljstvom te djelovanje i na druge da slijede njegov primjer pokazuje više zanimanja za timski rad i socijalizaciju</p>

stavova donošenje sudova na osnovu provjerenih činjenica i izgrađenih kriterija afirmacija rada, posebno timskog rada razvijanje pozitivnih crta ličnosti ocjenjivanje i samoocjenjivanje na osnovu objektivnog i konstruktivnog vrednovanja samopouzdanje kritičko mišljenje i zaključivanje u donošenju različitih odluka	slušanje argumentacije i kritičko preispitivanje ličnih stavova i stavova drugih pokazivanje spremnosti da se pomogne drugima prepoznavanje važnosti tehničkih znanja u rješavanju problema i sveprisutnosti tehnike u životu
---	---

STRUKTURA SADRŽAJA

1. Uvod u nastavni predmet

Upoznavanje djece s nastavnim programom, priprema za rad u kabinetu za tehnički odgoj, organizacija radnog mjesta, higijensko-tehnička zaštita

2. Tehnika obrade materijala, makete, modeli

Usvajanje osnovnih znanja o materijalima: drvo, PVC, žica. Porijeklo, osobine, prerada, obrada, radne operacije, alati i mašine za obradu navedenih materijala. Ljepila. Nastavak obrade i primjene znanja iz tehničkog crtanja iz 5. razreda (analiza gotovih tehničkih crteža jednostavnih maketa ili modela). Izrada jednostavnih modela (statičkih i dinamičkih, na primjer: model kućnog namještaja, model saobraćajnog sredstva sa jednostavnim pogonom - poluge, točkovi). *Pored navedenih vrsta materijala koristiti po potrebi i materijale koje su učenici upoznali u 5. razredu u predmetu Osnovi tehnike (papir, karton, ljepenka, koža, platno, plastična folija).*

3. Urbanizam, rurizam, arhitektura i građevinarstvo

Osnovni pojmovi o urbanizmu, rurizmu, arhitekturi i građevinarstvu, Historijat arhitekture i građevinarstva. Urbanistički i regulacioni planovi, sadržaj objekata u naselju – grad, opći zahtjevi u gradnji naselja.

4. Građevinski materijali

Konstruktivni materijali (kamen, drvo, čelik, beton...), vezivni materijali (kreč, gips, cement..), instalacioni materijali (materijali za električne instalacije, materijali za vodovodne instalacije, materijali za centralno grijanje..), izolacioni materijali (staklena vuna, stiropor, staklo..), novi građevinski materijali (gotovi malteri, armirano-betonske konstrukcije, pur-pjena).

5. Alati i mašine u građevinarstvu

Mjerni alati, alati za zidarske radove, alati za zemljane radove, alati za tesarske radove, građevinske mašine (miješalice, dizalice, kamioni, bageri..).

6. Građevinska tehnika - Projektiranje građevinskih objekata i naselja

Visokogradnja, niskogradnja, hidrogradnja, građevinsko tehničko crtanje (kotiranje, mjerilo, čitanje tehničkih crteža), razvoj savremenog naselja (praktičan rad-izrada makete savremenog naselja), tehnika građenja (praktičan rad - izrada makete stambene zgrade).

7. Faze izgradnje građevinskih objekata i mjere zaštite na radu

Pripremni radovi, temeljni radovi, zidarski radovi, krovni i ostali radovi, opće mjere zaštite na radu, lične mjere zaštite na radu.

8. Saobraćajno-tehnička kultura

Javni putevi, objekti na putu i saobraćajni znakovi, putnički saobraćaj, saobraćajne patrole.

9. Tehnika u zaštiti čovjekove okoline

Upravljanje otpadom, reciklaža građevinskog otpada, uređaji za sprečavanje zagađivanja

okoline, uređaji i sredstva za gašenje požara.

10. **Izborni dio** (konkretna program izbornog dijela utvrđuje nadležni organ škole na osnovu potreba lokalne zajednice, interesa djece i mogućnosti škole).
- Modelarstvo
  - Maketarstvo
  - Stari zanati: kujuđžije, obučari, vezenje i pletenje, lončarstvo,
  - Agrotehnika: voćarstvo, povrtlarstvo
  - Izrada učila i pomagala
  - Fotografija
  - Graditeljstvo: nosive konstrukcije, građevinski materijali, projektiranje naselja
  - Graditeljska baština u BiH:
    - upoznavanje sa arhitekturom i graditeljstvom u BiH. Historijski pregledi i ilustracije građevina iz osmanskog i austro-ugarskog perioda (zadužbine)
    - Izgd i karakteristike bosanske kuće u različitim dijelovima BiH (Hercegovina, Krajina, Posavina...)
    - Objekti od kulturne, sakralne i druge vrijednosti u BiH. Izrada makete objekta od kulturne, historijske i graditeljske baštine.

DIDAKTIČKO-METODIČKE NAPOMENE

Nastava tehničke kulture realizira se u kabinetu, školskoj radionici ili na poligonu koji je u tu svrhu posebno pripremljen (samo pojedini dijelovi programa).

Kabinet za tehničku kulturu treba biti opremljen potrebnim alatima, priborima, mašinama i materijalima koji su neophodni za realizaciju programskih sadržaja.

Nastava ovog predmeta se realizira putem praktičnih vježbi i predavanja. Ukoliko u odjeljenju ima više od 20 učenika/učenica, vrši se podjela u dvije grupe.

Za uspješnu realizaciju sadržaja ove nastave potrebno je u pripremnoj fazi za praktičan rad osigurati potrebnu tehničku dokumentaciju, alate, mašine i materijale, kao i sredstva higijensko-tehničke zaštite. Pri realizaciji programskih sadržaja ovog predmeta treba voditi računa o korelaciji nastavnih sadržaja sa drugim predmetima (matematika, likovna kultura, biologija).

U realizaciji nastavnih sadržaja djeca koriste udžbenike, dnevnik rada, crteže i ostale izvore znanja. Djeca vode dnevnik rada koji se, po pravilu, čuva u školi, s tim da ga djeca mogu povremeno nositi i kući na uvid roditeljima.

Pored svakodnevnog vrednovanja tehničkih znanja, vježbi i praktičnih radova, dva puta godišnje treba sistematizirati pređeno gradivo i izvršiti vrednovanje putem zadataka objektivnog tipa.

Programske zadatke nastave ovog predmeta škola ostvaruje putem: redovne nastave, slobodnih tehničkih aktivnosti, dodatne nastave, osmišljenih odgojno-obrazovnih sadržaja (izložbe, smotre, takmičenja).

SADRŽAJ	ZNANJE	SPOSOBNOSTI	VRIJEDNOSTI, STAVOVI, PONAŠANJE	AKTIVNOSTI DJECE	AKTIVNOSTI NASTAVNIKA/CE
Uvod u nastavni predmet Tehnika obrade materijala, make te, modeli Urbanizam, turizam, arhitektura i građevinarstvo	Upoznavanje djece s radom u kabinetu za tehnički odgoj, organizacija radnog mjesta, higijensko-tehnička zaštita Usvajanje osnovnih znanja o materijalima: drvetu,	Shvatanje značaja tehničkog odgoja Pravilno korištenje materijala: drvo, PVC, žica, korištenje alata i pribora za obradu ovih materijala, kao i ovladavanje	Svjesnost značaja tehnike u životu i potrebi učenja o tehnici kroz čitav život Inovacije i otvorenost za nove ideje i informacije Razvijanje i	Aktivno praćenje izlaganja nastavnika/ce Učešće u izlaganju nastavnika/ce i praćenje multimedijalnih i drugih sadržaja koji prezentiraju	Izlaganje nastavnog gradiva primjenom različitih metoda u cilju što kvalitetnije i afirmativnije prezentacije gradiva pripremanje nastavne tehnike i tehnologije

<p>Alati i mašine u građevinarstvu Gradjevinski materijali Faze izgradnje građevinskih objekata i mjere zaštite na radu Saobraćajno-tehnička kultura Tehnika u zaštiti čovjekove okoline Izborni dio (konkretan program izbornog dijela utvrđuje nadležni organ škole na osnovu potreba lokalne zajednice, interesa djece i mogućnosti škole)</p>	<p>PVC-u, žici i alatima i mašinama za njihovu obradu Analiza gotovih tehničkih crteža jednostavnih maketa ili modela Usvajanje osnovnih pojmova o urbanizmu, rurizmu, arhitekturi i građevinarstvu Usvajanje osnovnih znanja o historijatu arhitekture i građevinarstva Upoznavanje sa urbanističkim i regulacionim planovima, sadržajem objekata u naselju - gradu, općim zahtjevima u gradnji naselja Usvajanje znanja i razumijevanje radamjernih alata, alata za zidarske radove, alata za zemljane radove, alata za tesarske radove Usvajanje znanja o građevinskim mašinama Upoznavanje sa konstrukcionim materijalima (kamen, drvo, čelik, beton...), Upoznavanje sa vezivnim materijalima (kreč, gips, cement...), instalacionim materijalima (materijali za električne instalacije, materijali za vodovodne instalacije, materijali za centralno grijanje...), izolacionim materijalima (staklena vuna, stiropor, staklo...), novim građevinskim materijalima (gotovi materijali, armirano-betonske konstrukcije, purpjena...) Upoznavanje s pripremnim radovima, temeljnim radovima, zidarskim radovima, krovnim i ostalim radovima, kao i sa općim mjerama zaštite na radu i ličnim mjerama zaštite na radu Usvajanje znanja o javnim putevima,</p>	<p>redoslijedom radnih operacija koje se primjenjuju kod izrade predmeta od tih materijala Izrada jednostavnih modela Shvatanje zahtjeva i potreba koje trebaju ispunjavati građevinski objekti Pravilno shvatanje urbanističkih i regulacionih planova, sadržaja objekata u naselju, općih zahtjeva pri gradnji naselja Shvatanje potrebe korištenja i funkcija alata u građevinarstvu, kao i građevinskih mašina (miješalice, dizalice, kamioni, bageri...) Razumijevanje o potrebi i načinu korištenja različitih materijala: konstrukcionih materijala, vezivnih materijala, instalacionih materijala, električnih instalacija, materijala za vodovodne instalacije, materijala za centralno grijanje, izolacionih materijala, novih građevinskih materijala Shvatanje značaja različitih vrsta radova u građevinarstvu, kao i općih i ličnih mjera zaštite na radu Prepoznavanje osnovnih saobraćajnih pojmova, saobraćajnih znakova itd. Prepoznavanje važnosti upravljanja otpadom, reciklaže građevinskog otpada, uređaja za sprečavanje zagadivanja okoline, uređaja i sredstava za gašenje požara, korištenje dodatnih izvora znanja Samostalno proučavanje na određenoj oblasti, prikupljanje informacije i podatke, sticanje vještina, posmatranje i</p>	<p>poticanje svijesti o potrebi razvoja estetike, maštovitosti i vlastite kreativnosti Donošenje sudova na osnovu provjerenih činjenica i izgrađenih kriterija Poticanje samostalnosti i samoinicijative Razvoj samosvijesti kroz kreativne načine tehničkog izražavanja Afirmacija rada i samopouzdanja Kritičko mišljenje i zaključivanje u donošenju različitih odluka Pozitivan odnos prema radu i rezultatima svog rada i rada svojih drugova Pokazivanje pozitivnih stavova prema tehnici ličnim primjerom i djelovanjem u razredu Iskazivanje svijesti o značaju tehnike u porodici, školi i okolini Procjenjivanje i vrednovanje vlastitih stavova i stavova drugih Sve snažnije i intenzivnije iskazivanje estetske osjetljivosti na kvalitet tehničkih dostignuća Poštivanje pravila obrazovne igre i aktivnosti uopće Shvatanje značaja ocjenjivanja rezultata rada Interes za rješavanje problema i zadataka timskim radom Podrška drugima Poticanje kreativnosti Samopouzdanje, jasan osjećaj vlastitih moći i limita Savjesno obavljanje zadataka i obaveza (kao pojedinac ili dio grupe), radi postizanja kolektivnog uspjeha Razvijanje i poticanje svijesti o potrebi razvoja estetike, maštovitosti i vlastite kreativnosti Adaptivnosti</p>	<p>nastavno gradivo na satu Primjena znanja: čitanje i analiza gotovih tehničkih crteža, izrada tehničkih crteža, primjena radnih operacija i rukovanje alatom Aktivno učešće u radu prema uputama nastavnika/ce i aktivna primjena usvojenih znanja iz obrade materijala Praćenje izlaganja i svih prezentacija nastavnika uz aktivno učešće Usvajanje osnovnih znanja o potrebama stanovanja i obavljanja drugih životnih potreba, zahtjevima stanovanja i zahtjevima koje treba ispuniti građevinski objekat bilo koje namjene Razvijanje opće kulture kroz usvajanje znanja o graditeljstvu u različitim oblastima BH i svijetu Primjena usvojenih znanja iz građevinskog tehničkog crtanja, znanja vezanih za zahtjeve građevinskog objekta, za kulturu stanovanja, ekonomično, ekološko i estetsko uređenje Izrada maketa građevinskih objekata: visokogradnja, niskogradnja, hidrogradnja Aktivno sudjelovanje u svim prezentacijama nastavnika/ce koje se odnose na različite faze građevinskih radova Uredno pisanje svih informacije koje daje nastavnik/ca Pomaganje nastavniku/ci Učestvovanje u kreiranju obrazovnog panoa, uz adekvatnu pripremu, primjenom do sada usvojenih znanja iz ove oblasti vezanih</p>	<p>Izrada didaktičkog materijala Primjena modela interaktivne nastave Biranje zadataka i problema usklađenih sa mogućnostima djece Postavljanje različitih vrsta jednostavnih pitanja u cilju poticanja djece na kvalitetne odgovore Korištenje različitih metoda i strategije u praćenju postignuća i sposobnosti djece Pripremanje, osmišljavanje, i demonstriranje, te praćenje i stimulacija svojim učešćem Upućivanje i pokazivanje simulacije na kompjuteru Objašnjava i prethodno pripremljenih obrazovnih panoa, koji kreira zajedno s djecom Pomaganje komunikacije i poticanje interesa za rad aktivnim uključanjem u zajednički rad Ostvarenje produktivne stvaralačke atmosfere u odjeljenju Iniciranje, organizacija i učestvovanje u interpretaciji i improvizaciji u interakciji Motiviranje i upućivanje djece na druge izvore znanja pored udžbenika Preciziranje znanja: dovoljnog, srednjeg i visokog nivoa, koja djetet treba usvojiti, odvajanjem bitnog od nebitnog Osmišljavanje i realizacija simulacione igre za djecu Pomoć djeci u samostalnom i grupnom radu Poređenje rezultata prilikom praćenja i procjene individualnih postignuća Procjenjivanje interesovanja i</p>
---	--	---	---	--	---

	<p>objektima na putu i saobraćajnim znakovima, putničkom saobraćaju, saobraćajnim patrolama</p> <p>Usvajanje osnovnih znanja o upravljanju otpadom, reciklaži građevinskog otpada, uređajima za sprečavanje za gađivanja okoline, uređajima i sredstvima za gašenje požara</p> <p>Proširivanje znanja i sticanje novih znanja iz oblasti: modetarstvo, maketarstvo, stari zanati, agrotehnika, izrada učila i pomagala, fotografija, građiteljstvo, građiteljska baština u BiH</p>	zaključivanje	<p>fleksibilnost u prihvatanju promjena</p> <p>Donošenje sudova na osnovu provjerenih činjenica i izgrađenih kriterija</p> <p>Afirmacija rada i samopouzdanja</p> <p>Uloga kritičkog mišljenja i zaključivanja u donošenju različitih odluka</p>	<p>za različite materijale, izradom ilustracija-crteža, kao praćenjem zanimljivih članaka i informacija sa medija</p> <p>Korištenje udžbenika i literature</p> <p>Usvajanje osnovnih znanja o saobraćajno - tehničkoj kulturi (sigurnost, pravila i propisi, prateći objekti)</p> <p>Usvajanje znanja o ekološkim aspektima života, mjerama zaštite životne i radne sredine, mjerama koje treba preduzeti u cilju osamostaljenja životnih i radnih uvjeta u građevinskim objektima</p> <p>Aktivnost na izradi ilustracija-crteža, praćenje zanimljivih članaka i informacija sa medija, kreiranje obrazovnog panela</p> <p>Dosljedno izvršavanje svih zahtjeva nastavnika/ce u individualnom, grupnom i frontalnom radu</p>	<p>napredak djece</p> <p>Redovno ocjenjivanje rada i vođenje urednih zabilježki</p> <p>Saradnja sa roditeljima i njihovo uključivanje u rad</p> <p>Pripremanje nastavne tehnike i tehnologije</p> <p>Izrada didaktičkog materijala</p> <p>Primjena modela interaktivne nastave</p> <p>Pomaganje komunikacije i poticanje interesa za rad aktivnim uključivanjem u zajednički rad</p> <p>Iniciranje, organizacija i učestvovanje u interpretaciji i improvizaciji u interakciji</p> <p>Vođenje evidencije zapažanja o napredovanju djece</p>
--	--	---------------	--	---	---

Informatika

(2 časa sedmično, 70 časova godišnje)

UVOD

Nastavni predmet Informatika ima značajnu ulogu u procesu upoznavanja djece sa savremenom informacijskom i komunikacijskom tehnologijom.

Dostignuća i sadržaji iz područja informacijske i komunikacijske tehnologije prilagođeni su uzrasnoj dobi djece u osnovnoj školi i treba da omoguće:

- upoznavanje s osnovnim principima i praktičnim rješenjima na kojima je zasnovana računarska odnosno informacijska i komunikacijska tehnologija (**osnovna znanja**),
- sticanje **umijeća** upotrebe savremenih računara i aplikativnih programa,
- stvaranje **navika** za korištenje informacijske i komunikacijske tehnologije i
- sticanje i razvijanje **sposobnosti za rješavanje problema** u različitim oblastima primjene informacijske i komunikacijske tehnologije.

Osnovna znanja, umijeća, navike i sposobnosti za rješavanje problema primjenom informacijske i komunikacijske tehnologije četiri su odrednice na kojima počiva koncepcija nastave Informatike.

PODRUČJA UČENJA	CILJEVI	ISHODI UČENJA
OSNOVNA ZNANJA	<ul style="list-style-type: none"> - da djeci omogući da shvate ulogu informacijskih tehnologija u savremenom društvu - da djeca upoznaju strukturu računara - da se upoznaju sa osnovnim mogućnostima softvera opće namjene - da djeca upoznaju osnovne karakteristike programskih jezika - da upozna djecu sa načinima komuniciranja posredstvom različitih medija - da upozna djecu sa načinima korištenja Internet usluga - da djeci predstavi načine pohranjivanja i čuvanja informacija u računarima - da upozna djecu sa mjerama sigurnosti pri radu sa računarima i drugom opremom 	<ul style="list-style-type: none"> - osnovna znanja o strukturi računara, njegovoj primjeni u raznim djelatnostima, primjeni u komunikaciji i rješavanju problema - osnovna znanja i vještine povezivanja računara sa pratećom opremom, postupke uključivanja i isključivanja računara, pokretanja i korištenja uobičajenih programa (operativni sistemi, opća aplikacijska programska sredstva i okolinu programskih jezika) - osnovna znanja o jednom programskom jeziku
UMIJEĆA I VJEŠTINE	<ul style="list-style-type: none"> - da upozna djecu kako mogu uspješno upotrebljavati ulazno-izlazne uređaje - da se djeca osamostale i steknu samopouzdanje pri rukovanju i korištenju računara i pratećih uređaja - da upozna djecu kako mogu uspješno upotrebljavati pomagala za pripremu pisanih dokumenata i izradu prikaza - da djeca znaju upotrebljavati osnovne programske alate kao sredstva za učenje i istraživanje 	<ul style="list-style-type: none"> - osnovne vještine pretraživanja Interneta i slanja i primanja elektroničke pošte - osnovne vještine rješavanja problema uz pomoć računara (unos teksta i njegov prikaz, rješavanje numeričkih zadataka uz pomoć ICT-a) - vještine individualnog i kolektivnog rada u grupama rješavajući zadatke uz pomoć ICT-a - osnovne vještine pretraživanja Interneta i slanja i primanja elektroničke pošte
SPOSOBNOSTI ZA RJEŠAVANJE PROBLEMA	<ul style="list-style-type: none"> - da upozna djecu sa načinima rješavanja problema uz pomoć računara - da djeca upoznaju kako mogu upotrebljavati multimedijske alate kao podršku vlastitim i grupnim rezultatima učenja - da djeci predstavi moguće sklopovske i programske probleme u svakodnevnom radu i uputi na načine njihova otklanjanja 	<ul style="list-style-type: none"> - sposobnosti korištenja softvera opće namjene (opća aplikacijska programska sredstva: obrada teksta, rad sa proračunskim tablicama i grafikom) - sposobnost za donošenje zaključaka na temelju prikupljenih informacija - sposobnost algoritamskoga načina razmišljanja pri rješavanju svakodnevnih problema

NAVIKE, STAVOVI	<ul style="list-style-type: none"> - da djeca prihvate oblik timskog rada pri rješavanju problema - da upozna djecu sa zahtjevima kulturne upotrebe računarske i informacijske tehnologije - da djeci ukaže na pravne i etičke principe upotrebe informacijske i komunikacijske tehnologije i ukaže na posljedice njihova narušavanja - da djeci ukaže na potrebu da koriste raspoloživu literaturu 	<ul style="list-style-type: none"> - navika korištenja informatičke literature - navika pretraživanja i prikupljanja informacija elektronskim putem, putem Interneta
-----------------	---	--

DIDAKTIČKO-METODIČKE NAPOMENE

Navedeni nastavni sadržaji podijeljeni su u sedam nastavnih tema, što samo po sebi ne prejudicira da su obuhvaćeni svi sadržaji koje je moguće izučavati na ovom uzrasnom nivou.

Nastavne teme omogućuju da se izvedbeni program prilagodi tehničkim mogućnostima pojedinih škola. Naime, njegovo potpuno izvođenje zahtijeva određeni standard tehničke opremljenosti.

Kvalitetno organizirana nastava i realizacija programa pretpostavlja samostalan rad učenika na računaru, po principu: **jedan računar – jedno radno mjesto – jedan učenik.**

Nastavnicima koji realiziraju nastavni program ostavljena je potpuna sloboda:

- izbora operativnih sistema i aplikativnog softvera koji će biti preferirani u nastavi,
- određivanja broja sati za obradu pojedinih tema (Programom je samo predviđeno koji se sadržaji obrađuju u prvom a koji u drugom polugodištu),
- izbora praktičnih vježbi koje treba kombinirati sa sadržajima drugih nastavnih predmeta.

Pri obradi nastavnih tema Programiranje i Rješavanje problema uz pomoć računara **ne preporučuje se upotreba više programskih jezika.**

Korelacija sa nastavom matematike (matematičke osnove funkcioniranja računara) i tehničke kulture (računala su sastavni dijelovi mnogih tehničkih naprava i sistema) je sama po sebi razumljiva, ali je isto tako potrebno ostvariti povezanost sa nastavom maternjeg jezika i književnosti, stranih jezika (obrada teksta ima neposredne veze s funkcionalnom pismenošću), likovne kulture (računarski dizajn, grafički i slikovni prikazi zahtijevaju sposobnost likovnog izražavanja) i drugih nastavnih predmeta.

Neposredna povezanost nastave informatike sa nastavnim sadržajima drugih predmeta mogla bi omogućiti bolje razumijevanje i korisniju upotrebu informacijske i komunikacijske tehnologije.

SADRŽAJ	ZNANJE I RAZUMIJEVANJE	SPOSOBNOSTI	VRIJEDNOSTI, STAVOVI, PONAŠANJE	AKTIVNOSTI DJECE	AKTIVNOST NASTAVNIKA/CE
Uvod Potreba za računarskom tehnologijom u historiji razvoja pojedinih ljudskih djelatnosti i društva u cjelini	Spoznaje o ulozi i razumijevanje značaja računarske opreme kao neophodnog sredstva u razvoju svih oblasti ljudskog djelovanja i društva u cjelosti. Razvoj računara kroz historiju.	Sposobnost zaključivanja na osnovu dobijenih informacija.	Pravilan stav prema računarskoj tehnologiji i njeno korištenje u svim mogućim situacijama.	Aktivno slušanje i uključivanje u raspravu o razvoju računarske tehnike i tehnologije. Učešće u demonstraciji računarske opreme. Vodenje približski.	Prezentacija nastavnih sadržaja. Organiziranje i vodenje rasprave o razvoju ICT-a. Demonstracija raspoložive računarske opreme. Zaključivanje rasprave. Upute za dalji rad.
Matematičke osnove rada računara Predstavljanje podataka u računaru Bit Pojam bita i njegove vrijednosti (0-nula i 1-jedan), nizovi bita i moguća stanja	Razumijevanje pojmova: podatak, bit, vrijednost bita, nizovi bita i moguća stanja. Poimanje predstavljanja podataka u računaru.	Sposobnost zapisivanje bita i nizova bita.	Formiran pravilan stav prema matematičkim osnovama rada računara.	Aktivno učešće u nastavnim procesima. Zapisivanje bita i nizova bita.	Izlaganje nastavnih sadržaja uz upotrebu najpogodnijih metoda i oblika rada. Uključivanje djece u nastavni proces. Motiviranje djece da prate izlaganje. Kontrola individualnog napredovanja djece u usvajanju znanja. Ocjenjivanje.

<p>Brojevi zapisani nizom do četiri bita Težniska vrijednost bita, binarni zapis broja, binarna cifra, zapis broja nula i raspon zapisa brojeva</p>	<p>Usvoje na znanja o zapisivanju brojeva u binarnoj algebri. Čitanje binarnih brojeva. Sabiranje i oduzimanje binarnih brojeva sa četiri cifre.</p>	<p>Određivanje vrijednosti bita. Zapisivanje binarnog broja. Zapisivanje i čitanje binarne cifre.</p>	<p>Svjesno obavlja zadatke u vezi sa binarnom algebrom. Ima pozitivan odnos prema učenju osnova rada na računaru.</p>	<p>Prati predavanje. Izvršava instrukcije nastavnika. Pomaže drugim učenicima da savladaju zadatke koji se postavljaaju.</p>	<p>Izlaže nastavno gradivo. Daje karakteristične primjere zadataka iz binarne algebre. Motivira učenike da savladaju predviđeno gradivo.</p>
<p>Bajt Bajt kao niz bita, moguća stanja i brojne vrijednosti, uzastopno množenje sa dva</p>	<p>Shvatanje i razumijevanje bajta kao niza bita. Zna određivati mjesnu vrijednost svake cifre, uzastopnim množenjem sa dva sa desne na lijevu stranu. Usvojio je pravila binarnog predstavljanja decimalnih brojeva.</p>	<p>Sposoban je da interpretira stečena znanja i razumijevanja iz oblasti binarne algebre i numeričke matematike.</p>	<p>Pravilan stav da treba tumačiti binarnu algebru kao matematičke osnove funkcioniranja računala i drugih elektronskih uređaja. Navika da sa drugom djecom raspravlja o zadacima koje treba da rješavaju.</p>	<p>Aktivno učestvuje u nastavnom procesu. Prati upute nastavnika.</p>	<p>Prati i procjenjuje individualno napredovanje pojedinaca. Prema potrebi daje dodatna objašnjenja grupi djece ili svima.</p>
<p>Kodiranje Prikazivanje znakova nizom bitova Binarno kodiranje decimalni zapis</p>	<p>Razumije i shvata pojam <i>kodiranje</i>. Zna prikazati <i>znakove nizom bitova</i>. Zna <i>binarno kodirati decimalni zapis</i>.</p>	<p>Sposoban da objasni pojmove: bit, bajt, binarni zapis, decimalni zapis, kodiranje. Sposoban je da postavi je jednostavniji zadatak i da ga riješi</p>	<p>Iskazuje interes za proučavanje matematičkih osnova funkcioniranja računara. Pravilno i realno samoprocjenjuje svoj i uspjeh drugih učenika.</p>	<p>Rješava zadatke koje postavlja nastavnik. Vježbe uredno bilježi u svešku. Ima urednu dokumentaciju prema zahtjevu nastavnika.</p>	<p>Ponavlja i sistematizira izloženo gradivo. Provjerava postignuća učenika, njihova znanja, sposobnosti i ponašanje. Vrši evidentiranje i uredno vodi nastavnu dokumentaciju. Transparentno vrši ocjenjivanje.</p>
<p>Arhitektura računara Hardver (mašinska oprema računara) Dijelovi računara, procesor, radna memorija, pomoćne memorije, ulazno izlazne jedinice, adresne i podatkovne veze Kućište računara, uključivanje, isključivanje, restartiranje računara, hlađenje računara Održavanje računara</p>	<p>Zna dijelove računara. Usvojeno je potrebno znanje o svim dijelovima računara: procesor, radna memorija, pomoćne memorije, ulazno-izlazne jedinice. Upoznat je i zna različite pojavne oblike ličnih računara. Zna važnost ličnih računara kao pomaćala u učenju. Uočava razliku između programske i mašinske opreme računara i zna pojasniti njihovu nerazdruživost. Zna ulogu obje vrste opreme računara (programske i mašinske). Zna razlikovati računare, kao i pojedine vanjske i unutrašnje dijelove mašinske opreme. Shvata ulogu CPJ, matične ploče i RAM-memorije. Zna jedinice za mjerenje brzine rada računara i kapacitet memorije.</p>	<p>Sa sigurnošću prepoznaje i pokazuje dijelove računara. Može prepoznati vrste i oblike računara. Sposoban je koristiti dodatnu opremu računara. Uspješno pušta u pogon računar i dodatnu opremu. Po potrebi restartira rad računara. Složnije operacije rada sa računarem povjerava stručnim licima. Osigurava kvalitetne prostorne uvjete za rad računara te za smještaj dodatne opreme. Vrši je jednostavnija čišćenja i održavanje.</p>	<p>Ima potrebnu pažnju i oprez pri radu sa računarem i drugom računarskom opremom. Koristi računar za izvršavanje školskih zadataka i zadataka koje obavlja kod kuće. Stekao je naviku da računar koristi kao neophodno sredstvo za uspješno učenje. Svoja iskustva u radu sa računarem prenosi na druge. Uspješno u diskusijama tumači značaj računara. Održava računar i vodi brigu da uvjeti u kojima uređaji rade budu u skladu sa zahtjevima.</p>	<p>Aktivno prati izlaganje nastavnika/ce. Izvršava upute i instrukcije. Uredno vodi prbilješke, a dokumentaciju redovno ažurira i stavlja na uvid nastavniku/ci. Uključuje se u demonstriranje računara, računarske opreme. Postupke rada prethodno provjerava i ukazuje drugima na pravilan rad ukoliko je to potrebno. Uključuje se u aktivnosti pri uređenju kabineta.</p>	<p>Priprema i izlaže nastavno gradivo. Demonstrira opremu i postupke rada. Priprema tekstualne upute za postupanje i rad djece. Kontrolira rad djece. Prati napredovanje djece u učenju i izvodenju vježbi u toku nastave. Prema potrebi daje dodatna objašnjenja. Stvara povoljnu mikro klimu u kabinetu informatike. Zajedno sa djecom pravi raspored radnih mjesta i uređuje ih prema standardnim zahtjevima i HTZ pri radu sa računalima. Potiče djecu u radu i zajedno sa njima osmišljava izgled kabineta.</p>

<p>Organizacija rada računara</p> <p>Softver i njegove vrste: - operativni sistemi, vrste operativnih sistema, zadaci OS, grafički interfejs, podizanje (pokretanje) sistema, uvodni ekran, radna površina, dijelovi radne površine, pokazivač miša, prozor, startni meni - programski jezici - aplikativni softver</p> <p>Vrste programske opreme, nabavljanje i pravo korištenja programske opreme (licenci softver)</p> <p>Održavanje sistema</p>	<p>Razumije način rada računara. Upoznao je elemente interfejsa OS. Zna uspješno pokrenuti OS i aplikativni softver. Uspješno radi s grafičkim sučeljem. Zna upravljati korisničkim fajlovima i folderima kao i osnovne operacije s njima. Usvojio je osnovne principe održavanja operativnog sistema, aplikativnih programa i održavanje mehaničkih dijelova računara i njegovih ulazno izlaznih (priključnih) jedinica.</p>	<p>Sposoban je objasniti rad računara. Pokreće operativni sistem. Primjenjuje u je jednostavnim oblicima aplikativni softver. Koristi grafičko sučelje i prilagođava ga prema potrebama. Upravlja dokumentima, datotekama, direktorijima. Vrši je jednostavnije postupke održavanja i kontrole operativnog sistema. Kontrolira aplikativni softver prije upotrebe.</p>	<p>Pravilno drugima tumači rad računara. Stekao je naviku da koristi mjere zaštite. Poštuje redosljed postupaka pri puštanju sistema u rad i pri njegovom isključivanju. Prikuplja interesantne članke o računarima, računarskoj opremi, operativnim sistemima, aplikativnom softveru i dr. te ih uz dozvolu nastavnika/ce prezentira na času. Izrađuje zidne slike i panoe.</p>	<p>Aktivno se uključuje u nastavni proces. Pomaže nastavniku/ici pri demonstraciji rada računara. Izvršava instrukcije nastavnika/ce. Pomaže drugoj djeci. Trudi se da doprinese kvalitetnoj radnoj disciplini na času.</p>	<p>Planira i osmišljava rad u kabinetu informatike. Prezentira gradivo na savremen način. Koristi najpogodnije metode i oblike rada. Prati i procjenjuje individualna postignuća djece. Analizira i upoređuje ih sa uspjehom u prethodnom razredu. Upoređuje aktivnosti i rezultate rada i učenja djece u odjeljenju i sa uspjehom u drugim odjeljenjima.</p>
<p>Organizacija podataka na računaru, zapis i pristup datotekama, stablo mapa</p> <p>Vrste datoteka: sistemske, podatkovne i izvršne datoteke</p>	<p>Ima znanje o načinu organizacije podataka, sistemu pomoći, prilagođavanju. Naučio je raditi sa datotekama i direktorijima (kopiranje, preimenovanje, premještanje), i sa pogonskim programima. Zna instalirati programsku opremu i ukloniti je jednostavne programe s računara.</p>	<p>Uspješno koristi postojeće datoteke. Formira prema potrebi nove datoteke. Stablo mapa koristi za organiziranje i čuvanje dokumenata. Na odgovarajuće lokacije postavlja nove dokumente i datoteke.</p>	<p>Izgradio je pravilan pristup i racionalno koristi mogućnosti organizacije podataka na računaru. Pravilno koristi sistemske, podatkovne i izvršne datoteke. Za složenije radnje traži savjet i prepušta ih nastavniku.</p>	<p>Praćenje izlaganja nastavnika. Izvodi potrebne postupke za savlađavanje gradiva. Poštuje uputstva. Uključuje se u rad informatičke i računarske sekcije.</p>	<p>Izlaže nastavno gradivo. Demonstrira postupke organizacije podataka na računaru. Daje neophodne upute. Priprema grafikone i druga sredstva za demonstriranje organizacije podataka. Prati i vrednuje rad i kompletnu aktivnost učenika.</p>
<p>Primjena računara</p> <p>Tekst procesori (editori) Primjena tekst procesora i primjer rada sa je jednostavnim tekst procesorom Uređivanje teksta i osnovne strukture: liste, nabravanje, tabele, zaglavlja, kolone, slike, brojevi stranica, struktura dokumenata: paragrafi, sekcije Određivanje jezika, provjera pravopisa, samostalno pisanje, podešavanje</p> <p>Ispis dokumenata</p> <p>Formatiranje dokumenata, prikaz i primjena najčešće</p>	<p>Znati napisati i oblikovati razna pisma, molbe, zahtjeve, referate, seminarske radove itd. Znati kako se pokreće i zatvara tekst procesor. Znati otvoriti i spasiti dokument. Izmjene i brisanje teksta u dokumentu, označavanje teksta, poništavanje izmjena, preimenovanje i kopiranje teksta. Izbor vrste i veličine pisma, odrediti boju, dodatno isticanje teksta. Oblikovanje odlomaka, poravnanje, tabulatori. Oblikovanje stranice dokumenta, za glavlje, podnožje, promjena</p>	<p>Koristi program za pisanje teksta pomoću računara. Sposobnosti: otvoriti i spasiti novi dokument, mijenjati, brisati i premješati dijelove teksta, tražiti, mijenjati riječi u tekstu. Oblikuje izgled stranice. Radi sa tabelama, crtežima i slikama. Ispis dokumenta. Uspješno crta geometrijske likove. Samostalno kreira potrebne forme geometrijskih</p>	<p>Povezati naučno o obradi teksta s učenjem sadržaja iz Bosanskog, hrvatskog i srpskog jezika, te sa sadržajima Engleskog jezika i drugih nastavnih predmeta. Korištenje znanja o obradi teksta u učenju. Rad u timu. Zajedničke aktivnosti na obradi teksta, crteža, slika i izradi zidnih tabela, grafikona i shema. Čuvanje i održavanje računarske opreme.</p>	<p>Aktivno učestvovanje u nastavnom procesu. Komunicira sa drugom djecom i doprinosi lijepe pomambijentu. Radi na računaru nađahnuto i sa zadovoljstvom. U kabinetu održava red i ima pravilan odnos prema sredstvima i opremi. Pokazuje zadovoljstvo postignutim rezultatom.</p>	<p>Nastavno gradivo izlaže na popularan način tako da djeca sa motivacijom i zadovoljstvom prate nastavu. Aktivno je uključen u rad djece i njihovo obavljanje vježbi. Stalno je u toku šta djeca rade i usmjerava njihove aktivnosti. Prati individualno na predavanje djece. Pomaže djeci da uspješno počevaju alatne trake i da koriste sve mogućnosti tekst procesora. Omogućuje djeci da steknu samopouzdanje pri izvršavanju postavljenih zadataka.</p>

<p>ko rište njih traka sa alatima</p> <p>Crtanje jednostavnih i složenih geometrijskih likova</p>	<p>izgleda stranice, pisanje u kolonama. Zna odrediti format dokumenta, podesiti alatne trake i postaviti potrebne alate. Zna koristiti alat za crtanje jednostavnih i složenih geometrijskih likova.</p>	<p>likova. Kombinira: više osnovnih u složenije likove. Koristi boje za ispunu.</p>	<p>Afirmativno govori o mogućnostima i značaju računara. Stečeno znanje primjenjuje u nastavi matematike, tehničke kulture, likovne kulture. Znanje koristi pri crtanju u slobodnom vremenu.</p>		
<p>Programi za crtanje</p> <p>Primjena programa za crtanje i primjer rada uz objašnjenje osnovnih pojmova: linije i debljine linija, boje i bojenje, geometrijski likovi, četkica, brisač</p> <p>Umjetanje teksta</p> <p>Isijecanje, kopiranje i zakretanje dijelova slike</p>	<p>Zna koristiti jednostavan program za crtanje. Razumije kako se mogu određivati vrste i debljine linija, kako se mogu koristiti boje i drugi raspoloživi elementi i alati. Zna isijecati i kopirati dijelove slike. Zna umetati tekst u crtež.</p>	<p>Izrađuje jednostavne crteže. Radi sa slikama. Koristi mogućnosti programa za crtanje. Sposoban je da znanje primjenjuje pri učenju i savladavanju programskih sadržaja iz drugih predmeta: tehnički odgoj, kultura življenja, biologija i dr.</p>	<p>Ima pravilan odnos prema učenju crtanja pomoću programa. Koristi stečena znanja u nastavi drugih predmeta. Prenosi znanje na drugu djecu. Pokazuje spremnost za saradnju i zajednički rad. Unaprijed se priprema za nastavu.</p>	<p>Aktivno prati nastavu. Na vrijeme izvršava zadatke i pomaže drugoj djeci koja zaostaju. Stavlja se na raspolaganje nastavniku/ci da se nastavni proces uspješnije realizira.</p>	<p>Program za crtanje i njegove mogućnosti jednostavno predstavlja djeci, da ga brzo savladaju i steknu dobar predvjet za rad s drugim programima iste namjene. Korištenjem programa za crtanje kod djece razvijati maštu i kreativnost.</p>
<p>Korištenje međuspremnika u radu s programima</p> <p>Sadržaji međuspremnika</p> <p>Primjeri korištenja na tekst procesorima i programima za crtanje</p>	<p>Zna raditi sa međuspremnikom i u potpunosti vlada sa sadržajima smještenim u međuspremnik. Zna koristiti jedan aplikativni program za crtanje. Zna izraditi složeniji crtež pomoću programa. Zna gdje može upotrijebiti program za crtanje.</p>	<p>U toku rada na tekstu i crtanja koristi mogućnosti međuspremnika. Ima razvijenu sposobnost kombiniranja teksta sa crtežima. Razvio je logičko razmišljanje o načinima kombiniranja teksta sa crtežima.</p>	<p>Izgradio je naviku da znanje o obradi teksta i crtanju pomoću programa koristi u svakodnevnom učenju. Znanja koristi i u druge svrhe u slobodnom vremenu.</p>	<p>Prenosi iskustva na druge učenike. Uključuje se u rasprave i zajedničke aktivnosti u savladavanju gradiva.</p>	<p>Prati individualno napredovanje svakog pojedinog učenika. Učenike podstiče u radu, pohvaljuje uspješne i one koji pomažu drugim učenicima. Ocjenjuje i vrednuje ukupna postignuća učenika.</p>
<p>Piksel</p> <p>Mapa piksela</p> <p>Bitmapirana grafika</p> <p>Povećavanje i smanjivanje pogleda na sliku</p> <p>Promjena veličine crteža, dubina boja, kontrast i osvijetljenost</p>	<p>Uspješno poima piksel kao element slike odnosno kao jednu tačku na slici. Zna šta je mapa bitova. Ima znanje o prenošenju grafike (slika) iz memorije na zaslon. Zna koristiti mogućnosti promjene veličine crteža te mijenjati kontrast i osvijetljenost.</p>	<p>Sposoban je izradivati crteže i spremiti kao bitmapnu grafiku. Sposoban je mijenjati izgled zaslona koristeći BMP datoteke.</p>	<p>Ima naviku da BMP grafiku koristi kao moćan vizuelni efekat u komunikaciji sa računarom.</p>	<p>Prenosi stečeno znanje na druge učenike. Rado pokazuje drugim učenicima kako da savladaju upotrebu BMP grafike.</p>	<p>Uključuje učenike u nastavne aktivnosti, podržava ih i stimulira. Vršiti ponavljanje i sistematizaciju gradiva obrađene nastavne teme. Provjerava postignuća učenika, njihova znanja, sposobnosti i ponašanje. Vrednuje postignuća učenika.</p>
<p>Programiranje</p> <p>Pojam algoritma</p> <p>Osnovne algoritamske strukture: slijedna, ciklička i struktura grananja (odlučivanja)</p>	<p>Usvojio pojmove: programiranje, algoritam, algoritamske strukture. Zna šta su strukture: slijedna, ciklička i grananje.</p>	<p>Sposobnost opisanja i objašnjavanja pojma algoritma. Sposobnost uočavanja razlike između slijedne, cikličke i strukture grananja.</p>	<p>Sve aktivnosti posmatra kao niz algoritamskih koraka. Prihvata algoritamski način razmišljanja (logiku) pri rješavanju problema.</p>	<p>Uključuje se u raspravu o algoritmu i algoritamskom načinu rješavanja problema. Aktivan je u toku nastavnog procesa.</p>	<p>Nastavnu graduu iznosi na popularan način, pristupačan i prihvatljiv za većinu učenika. Vodi računa o složenosti nastavnih sadržaja pa ih zato postupno izlaže.</p>

<p>Prikaz algoritma. Grafički i jezički (pseudokod) način prikaza</p> <p>Primjeri algoritama: crtanje jednostavnih i složenih geometrijskih likova</p>	<p>Zna simbole za grafičko prikazivanje algoritma, te zna jezički prikaz. Posjeduje znanje kako se piše algoritam za crtanje jednostavnih geometrijskih likova.</p>	<p>Izgrađena sposobnost za pisanje algoritma, opisivanje korak po korak postupka za rješavanje nekog problema ili zadatka. Izgrađena sposobnost grafičkog predstavljanja algoritma.</p>	<p>Prihvata kao neophodnost da se rješavanje nekog problema treba planirati, unaprijed je potrebno predvidjeti postupke, korake. Prihvata činjenicu da je potrebno osigurati uvjete za rješavanje problema.</p>	<p>Rješava postavljene zadatke. Sam postavlja jednostavnije zadatke i rješava ih. Donosi na časove članke o programskim jezicima iz informatičkih časopisa.</p>	<p>Izlaže nastavno gradivo. Prati na predavanje učenika. Bira jednostavne primjere za izradu algoritma, a onda prelazi na složenije zadatke. Demonstrira primjere gotovih algoritama.</p>
<p>Mreže računara</p> <p>Računarske mreže, vrste, veličina, namjena, načini povezivanja</p> <p>Internet kao globalna mreža računara</p> <p>Osnovni servisi, www, elektronička pošta (pošiljalac i primatelj, struktura elektroničkog maila)</p> <p>Web preglednici, web pretraživači, načini pretrage</p> <p>Zapisivanje stranica</p>	<p>Zna šta su računarske mreže i koja im je namjena. Vlada podacima o vrstama mreža, njihovoj veličini i namjeni, te o načinima povezivanja. Potpuno razumije šta je Internet. Zna ulogu i mogućnosti Interneta a posebno www i e-mail. Zna kako se mogu upotrebljavati preglednici koji mu stoje na raspolaganju. Zna kako se vrši pretraživanje i nalaznje potrebnih podataka.</p>	<p>Sposoban je uključiti računalo na mrežu koja mu je dostupna (konektiranje i diskonektiranje). Sposoban je koristiti usluge www i e-mail. Sposoban je pronaći potrebne podatke i izvršiti sekciju.</p>	<p>Stekao je na viku korištenja mogućnosti koje pruža računarska mreža. Mogućnosti Interneta shvata kao bazu podataka koja mu stoji na raspolaganju. Ima na viku traženja podataka koji su mu potrebni za učenje i savlađavanje gradiva iz drugih nastavnih predmeta.</p>	<p>Učestvuje u diskusiji i iznosi svoja iskustva. Stečeno znanje prenosi na druge. Uključuje se u rad Internet sekcije. Podatke kojima raspolaže ustupa i drugoj djeci.</p>	<p>Priprema nastavni proces. Ažurira stanje računara i dovodi ih u funkciju. Izlaže nastavno gradivo u vezi sa mrežama računara. Koristi raspoloživa nastavna sredstva. Prati na predavanje djece. Organizira efikasan rad tako da djeca stiču kvalitetna i trajna znanja o računarskih mreža. Demonstrira korištenje preglednika, web pretraživača i daje upute o načinima pretrage.</p>
<p>Vrste datoteka koje se susreću na webu</p> <p>Hipertekstualni dokumenti i multimedija</p> <p>Slika, zvuk i video</p> <p>Programi za njihovu reprodukciju</p>	<p>Zna šta su datoteke weba. Zna za mogućnosti kombiniranja (istovremenog korištenja) hipertekstualnih dokumenata i multimedije. Zna programe kojim se vrši reprodukcija.</p>	<p>Sposoban je formirati datoteku sa podacima koje je preuzeo sa www. Sposobnost korištenja hipertekstualnih dokumenata i multimedijalnih programa (slika, zvuk i video).</p>	<p>Ima na viku da koristi mogućnosti hiperteksta i multimedije npr. za učenje sadržaja iz muzičke kulture ali i drugih nastavnih predmeta.</p>	<p>Aktivno učestvuje u diskusijama o hipertekstu i multimediji. Znanja koristi u svakodnevnim aktivnostima.</p>	<p>Ponašanje i vježbanje. Utvrđivanje stečenih znanja.</p>
<p>Rad sa slikovnim, zvučnim i video dokumentima</p> <p>Kreiranje video zapisa, izdvajanje dijelova u zasebne datoteke, sinte za (obje dinjavanje) multimedijalnog sadržaja</p>	<p>Zna mogućnosti rada sa slikovnim, zvučnim i video dokumentima. Zna proceduru kreiranja video zapisa. Zna objediniti multimedijalne zapise.</p>	<p>Ima razvijenu sposobnost kombiniranja tekstualnih, slikovnih, zvučnih i video zapisa. Kreativan je i uspješno kreira zadane videozapise.</p>	<p>Izražava progresivne ideje u korištenju hiperteksta i multimedije. Stekao je na viku da koristi elektronska sredstva za bilježenje događaja.</p>	<p>Iskazuje postignuto znanje. Učestvuje u kreiranju školskih videozapisa. Uključuje se u rad školske videosekcije. Organizira rad školske videosekcije.</p>	<p>Praćenje i evidencija postignuća učenika. Provodi transparentno ocjenjivanje.</p>
<p>Rješavanje problema uz pomoć računara</p> <p>Tablični kalkulatori i primjer primjene Čelija, red i kolona</p> <p>Regija</p>	<p>Prihvatio je i uspješno upotrebljava pojam tablični kalkulator te razumije šta su čelije, redovi, kolone i šta je regija.</p>	<p>Otvora program koji obrađuje tablični kalkulator i uspješno vrši pripreme za rad. Određuje broj čelija, broj kolona, broj redova.</p>	<p>Razvio je potrebu da razne podatke obrađuje i predstavlja u tablicama.</p>	<p>Slijedi uputstva nastavnika. Kreira samostalno izgled tablice. Pomaže drugim učenicima.</p>	<p>Ističe potrebu i značaj obrade i predstavljanja podataka putem tablica. Demonstrira mogućnosti tabličnog kalkulatora. Daje jednostavne zadatke.</p>

Formatiranje i autoformatiranje Linije, debljine i vrste linija boje, bojenje ćelija	Stekao je znanje o načinima određivanja vrste i debljine linija, njihove boje te o bojenju ćelija, redova i kolona.	Kreira tabele sa svim potrebnim elementima. Uspješno formatira i koristi mogućnost autoformatiranja.	Kreativan je pri korištenju tabličnog kalkulatora.	Pokazuje veliki interes za rad sa tabličnim kalkulatorom.	Demonstrira način formatiranja, autoformatiranja te načine rada sa linijama. Demonstrira upotrebu boje za linije i ćelije.
Sortiranje u tablicama Sabiranje u tablicama	Poima pojmove sortiranja u tablicama. Naučio je kako se sabira.	Oblavlja sortiranje. Uspješno obavlja računsku operaciju sabiranja.	Svoja znanja o mogućnostima tabličnog kalkulatora primjenjuje pri učenju sadržaja iz matematike i drugih nastavnih predmeta.	Sarađuje sa drugim učenicima i nastavnikom. Samostalno kreira realne zadatke.	Demonstrira sortiranje i sabiranje. Kontrolira rad učenika. Usmjerava, pokazuje. Motivira učenike.
Prezentacije i primjere Kreiranje prezentacije i rad sa jednostavnim programom za izradu prezentacije	Zna kreirati prezentaciju, sačuvati, pohraniti i otvoriti postojeću prezentaciju.	Uspješno kreira prezentaciju. Priказuje prezentaciju i objašnjava.	Koristi priliku da kreira prezentaciju i predstavi je u školi, ali i na drugim mjestima.	Uključuje se u grupni rad na formiranju prezentacije. Prati uputstva nastavnika.	Predstavlja jednostavne forme kreiranja prezentacije, pohranjivanja, prikazivanja i zatvaranja. Ističe značaj prezentacije. Provjerava postignuća učenika i vrši evaluaciju. Transparentno ocjenjuje.
Sigurnost pri radu sa računarima Računarska ergonomija Postupci pravilne upotrebe računarske opreme	Zna pravilne postupke pri upotrebi računarske opreme. Zna posljedice nepravilnog korištenja opreme i njihov uticaj na organizam čovjeka, pogotovo mladih koji su u razvoju.	Postupa u skladu sa uputama za korištenje računarske opreme (tastatura, miš, monitor, kućište, printer, skener, zvučnici i dr.). Primjenjuje predviđene procedure.	Ima naviku poštovanja predviđenih postupaka (procedura). Ukazuje na pravilno postupanje i drugima. Obavezno koristi proizvođačke deklaracije i štampane kataloge sa uputama.	Aktivno učestvuje u demonstraciji pravilnih postupaka. Slijedi upute nastavnika/ce. Čita i tumači proizvođačke deklaracije, upute i drugi štampani i grafički materijal.	Demonstrira pravilnu upotrebu računarske opreme. Upozorava. Priprema u pisanoj formi najvažnije sadržaje. Ističe značaj pravilnog korištenja i posljedice nepravilne upotrebe opreme.
Zaštita i održavanje računarske opreme (disc defragmenter, back-up-sigurnosna kopija i sl.)	Upoznat je sa potrebom zaštite i održavanja računarske opreme. Zna namjenu softverskih programa i alata za zaštitu.	Obavezno primjenjuje mjere zaštite pri radu sa računarom i ostalom opremom. Često koristi programe kao što su disc defragmenter i backup.	Navikao je da u računalu, na discu defragmentira – presloži podatke. Pravi sigurnosne kopije dokumenata i datoteka.	Učestvuje u diskusijama u vezi sa zaštitom računara i njihovim pravilnim održavanjem. Iznosi negativne, ali i pozitivne primjere.	Ističe i tumači značaj zaštite računara, njegovih tvrdih komponenti (hardvera) i programa (softvera). Daje upute kako se to uspješno ostvaruje.
Virusi i zaštita od virusa Scan disc	Zna šta znači riječ virus u računarskoj i informatičkoj terminologiji. Zna vrste programa za zaštitu od virusa.	Uspješno koristi antivirusni program. Postupa u skladu sa uputstvima za uklanjanje otkrivenog virusa.	Stvorio je naviku da obavezno pregleda priključeni medij na računar koristeći neki od antivirusnih programa.	Prikuplja informacije o najnovijim vrstama virusa i antivirusnih programa za zaštitu.	Sistemizira pređeno gradivo. Primjenjuje standardne forme provjere znanja. Transparentno vrednuje postignuća djece i predlaže zaključnu ocjenu.

Likovna kultura
(1 čas sedmično, 35 časova godišnje)

CILJEVI I REZULTATI ODGOJNO-OBRAZOVNOG RADA			
PROGRAMSKI SADRŽAJI		ODGOJNO-OBRAZOVNI CILJEVI I ZADACI	
TEMATSKJE CJELINE, OBLASTI	MOTIVI I TEHNIKE	OBRAZOVNI CILJEVI	ODGOJNI I SOCIJALIZIRAJUĆI CILJEVI
<p>1. TAČKA I LINIJA Registirati u svom okruženju, spoznati i biti sposoban /ovladati/ primijeniti ekspresivne vrijednosti toka i karaktera konturnih /obrisnih/ linija/crta Prepoznavanje karaktera i vrijednosti linije: - meke – tvrde - svijetle – tamne - prozirne – zasićene Linija /crta/ u funkciji definiranja oblika i položaja u prostoru: - tok linije/crte - građenje linijom/crtom - linija/crta koja definira oblik - kroki Analitički spoznati, istražiti, vrednovati i moći izraziti različitu konstruktivnu linije/crte i tačke, promjena dužine, smjera, i gustine rasporeda u predstavljaju složenih struktura</p> <p>2. BOJA Razvijanje sposobnosti uočavanja, analitičkog pristupa, vrednovanja i usvajanja hromatskih karakteristika boja Osnovne karakteristike hromatskih boja: - zasićenost boje, - valerska vrijednost Podjela boja po psihološkom djelovanju na: tople i hladne Daljnji rad na sposobnosti uočavanja, analitičkoj spoznaji, procjeni i mogućnosti predstavljanja Komplementarni kontrast/ kontrast boja koje se dopunjuju</p>	<p>- Situacije i ne posredno okruženje Ljudi pri određenim aktivnostima, životinje, biljke, pojave u prirodi, objekti, prostori - Korelacija s drugim predmetima povezivanje sadržaja drugih predmeta: maternji jezik /pripovijetka, bajka, pjesma, poslovice .../, matematike, stranog jezika, informatike, biologije, historije/povijesti, geografije, tjelesnog odgoja, muzičke i tehničke kulture, BiH kulturne baštine ... - Rad na očuvanju tradicija i narodnih običaja: prigodni praznici, značajni datumi, kulturno/etnografsko naslijeđe - Primjena tačaka i crta/linija sa svim karakteristikama i vrijednostima u funkciji definiranja oblika i položaja u prostoru - Linija/crta u funkciji predstavljanja složenih struktura - Meka grafična olovka, tuš i pero, tuš i drvece, tuš i kist, lavirani tuš, flomasteri, drveni ugljen - Akvarel, gvaš, tempera, kolaž različitim materijalima, pastel (suhi, voštani), zgrafito (grebanje premazane osnove prethodno obojene voštanim bojama), flomasteri u boji (za manje formate radova), mozaik</p>	<p>Ekspresivne vrijednosti toka i karaktera konturnih /obrisnih/ linija na umjetničkim i svojim radovima prepoznati i biti sposoban upotrijebiti ekspresivne vrijednosti toka i karaktera konturnih /obrisnih/ linija/crta Ovladati mogućnostima korištenja različitih vrijednosti linija: meke-tvrde, svijetle-tamne, prozirne-zasićene, u cilju prepoznavanja i definiranja karaktera oblika: - linija koja nagovještava; svijetla, meka, prozirna; - linija koja naglašava; čvrsta, tamna, zasićena - Biti sposoban prepoznati i upotrijebiti različite vrijednosti konstruktivnih linija/crta, različitih dužina, smjera i gustine rasporeda, u cilju predstavljanja složenih struktura - Usvojiti pojmove: crtež, konturna linija/obris/, tok linije, karakter linije, smjer linije, građenje linijom, kroki - Uočiti, razumjeti značaj i biti u mogućnosti potpuno bogatije/ upotrijebiti hromatsku paletu boja - Razviti kod djece sposobnost uočavanja, vrednovanja i usvajanja hromatske karakteristike boja - Spoznati i moći koristiti njihove karakteristike zasićenosti /intenziteta/ i psihološkog djelovanja u odnosima: toplo – hladno kao i načina njene primjene - Boje punog intenziteta i oslabljene boje - Daljnji rad na sposobnosti, uočavanja, spoznaji, procjeni i mogućnostima predstavljanja bojom - Komplementarni ili nadopunjujući kontrast, komplementarni parovi - Proširenje usvojenih pojmova za oblast boja: spektar boja, hromatske karakteristike, zasićenost i valerske vrijednosti boja, podjela boja na tople i hladne</p>	<p>- Razvijanje stavova i odnosa prema likovnoj umjetnosti i estetskim vrijednostima, sposobnost vrednovanja sadržaja i ideja - Otkrivanje estetske vrijednosti konture linije, karaktera i smjera linije u izražaju crteža i predstavljanju motiva - Razvijanje kritičkog mišljenja, građenje stavova i odnosa prema vrijednostima, patriotizmu, očuvanje kulturne baštine i prirodne okoline - Daljnji rad na njegovanju pozitivnog odnosa prema radu: inicijativi, samostalnosti, istrajnosti, dosljednosti, angažiranosti, spremnosti za saradnju i timski rad - Razvijanje humanih odnosa među spolovima, drugarstvu, solidarnosti, jačanje i bogaćenje emocija - Razvijanje sposobnosti posmatranja, povezivanja pojmova, uočavanja, zaključivanja, snažljivosti, likovne kreativnosti, konkretnog i apstraktnog mišljenja, bogaćenje mašte, orijentacija u vremenu i prostornim odnosima - Otkrivanje estetskih vrijednosti i dinamike čistih boja, odnosa /kontrasta/ toplo – hladno i njegove primjene u kreativnom radu /realizaciji likovnih radova/, u odijevanju, kreiranju životnog prostora, osmišljavanje novih znakova vizuelnih komunikacija, primijenjenoj umjetnosti /kreiranju upotrebnih predmeta/... - Razvijanje sposobnosti predstavljanja sadržaja; te ksta, pripovijetke, pjesme, priče, događaja, pojava u prirodi, osjećanja, emocija i drugo putem likovnog izraza</p>

<p>3. PLOHA Primjena /predstavljanje/ lika na plohi kroz različite forme komponiranja:</p> <ul style="list-style-type: none"> - simetrična kompozicija - asimetrična kompozicija <p>Primjena dvodimenzionalne organizacije kompozicije u oblastima crtanja, slikanja i grafike, statične i dinamične plohe u kompoziciji</p> <ul style="list-style-type: none"> - Razvedena ploha - Preklopljena ploha <p>Statična i dinamična ploha, pozitivnog i negativnog /crnog i bijelog/ prostora grafičkog lista /otiska/</p>	<ul style="list-style-type: none"> - Lik /forma, oblik/ i ploha u dvodimenzionalnoj organizaciji kompozicije - Primjena slikarskih tehnika u oblasti slikanja kroz kompozicione odnose simetrije i asimetrije - Linija i tačka kao sredstvo u predstavljanju teksture- Slikarske teksture u funkciji definiranja karaktera površine - Grafičke teksture i odnosi svijetlih i tamnih ploha, primjena kontrasta statičnih i dinamičnih ploha, ostvarivanje ritma crnog i bijelog /pozitivnog i negativnog/, organizacija prostora u formatu /okviru/ grafičkog lista 	<ul style="list-style-type: none"> - Uočavanje vizuelnih karakteristika lika /forme, oblika/ u primjeni dvodimenzionalne organizacije kompozicije - Razumijevanje i mogućnost primjene kompozicionih odnosa simetrije i asimetrije - Sposobnost primjene složenih tekstura u likovnim područjima: crtanja, slikanja i grafike Ovladati sposobnostima prepoznavanja, vrednovanja i primjene statičnih i dinamičnih crnih i bijelih /pozitivnih i negativnih/ ploha, u organizaciji grafičkog lista - Usvojeni pojmovi za oblast ploha: Lik, ploha, dvodimenzionalno, simetrija, asimetrija, statično, dinamično, grafički list, tiskanje/štampanje/otiskivanje 	
<p>4. POVRŠINA</p> <ul style="list-style-type: none"> - Površina u likovnoj oblasti: dizajna, grafičkog dizajna, industrijskog dizajna, primijenjene umjetnosti - Uloga površine u savremenim medijima: kompjuterskoj grafici, spotu, TV poruci, plakatu kroz različite kompozicije /dinamična i statična kompozicija/ - Uloga površine u formi poruke, novi kreirani znakovi vizuelnih komunikacija, odnos površina i vizuelna jasnoća poruka <p>5. MASA I PROSTOR Odnos mase i prostora u trodimenzionalnoj organizaciji kompozicije</p> <p>Uočiti karakteristike prirodnih i načinjenih oblika</p> <p>Karakteristike oblika:</p> <ul style="list-style-type: none"> - jednostavni oblici - složeni oblici <p>Složene prostorne strukture i kompozicije u oblasti arhitekture:</p> <ul style="list-style-type: none"> - nosive konstrukcije - funkcionalnost prostora 	<ul style="list-style-type: none"> - Složenija kreativna rješenja i realizacija u različitim materijalima - Kreiranje novih vizuelnih informacija /poruka/, novih znakova, odnos slike i teksta: naslovne stranice /knjige, školskog lista.../ - Kreiranje novog izgleda industrijskog predmeta /proizvoda/ <ul style="list-style-type: none"> - Daljnji rad na potpunijem doživljavanju, analizi i sagledavanju/upoređivanju mase i prostora na umjetničkim djelima i radovima djece - Kroz upotrebu različitih skulptorskih materijala ovladati mogućnostima predstavljanja mase i prostora putem jednostavnih i složenih oblika - Izvođenje složene prostorne strukture /kompozicije/ kroz izradu makete predstavljanjem karakterističnih nosivih elemenata i funkcionalne organizacije prostora 	<ul style="list-style-type: none"> - Razumijevanje uloge i značaja znakova vizuelnih komunikacija i ovladavanje mogućnostima korištenja sa ciljem prenošenja vizuelnih informacija - Osposobljavanje za kreiranje novih vizuelnih znakova i vizuelnih poruka - Uočavanje značaja uloge površine u naglašavanju važnog /bitnog/; maloveliko, statično-dinamično, svijetlotamno ... - Uočavanje izražajnih mogućnosti stripa /sinteze slike i teksta/ - Razumijevanje spota, TV poruke, plakata kao forme vizuelnih komunikacija - Usvojeni pojmovi za oblast površina: vizuelna informacija /poruka/, industrijski dizajn, spot, TV poruka, statično, dinamično <ul style="list-style-type: none"> - Daljnji rad na potpunijem doživljavanju, analizi i sagledavanju/upoređivanju mase i prostora na umjetničkim djelima i radovima djece - U svom okruženju i skulptorskim djelima registrirati, analizirati i moći procijeniti odnos mase i prostora - Shvaćanje i sposobnost predstavljanja mase i prostora, i oblika u prostoru - Ovladavanje sposobnosti uočavanja karakteristika prirodnih i načinjenih /vještačkih/ oblika - Prepoznavanje karakteristika i sposobnost upotrebe u vlastitom likovnom izrazu jednostavnih i složenih trodimenzionalnih oblika - Usvojeni pojmovi: kip, kiparstvo, kipar, prostor, masa, prirodni oblici, načinjeni oblici, gradnja, jednostavni oblici, složeni oblici, zatvoreni i otvoreni oblici struktura, nosive konstrukcije, funkcionalnost prostora, tloert 	

OČEKIVANI REZULTATI

Djeca dalje rade na usvajanju i proširivanju znanja o načinu i mogućnostima upotrebe materijala i sredstava za kreativni rad koji se koriste u oblastima:

Tačka i linija:

- da mogu razlikovati ekspresivne vrijednosti linija,
- da razlikuju linije po toku, ravne, zakrivljene i linije svih pravaca, horizontalna, vertikalna i sve kose /dijagonalne/, sa ciljem osmišljavanja i predstavljanja organizacije kompozicije i definiranja prostora,
- moći predstaviti kompozicije sa naglašenim prostornim orijentacijama,
- moći prepoznati karakter i vrijednost linije: meke i tvrde linije, svijetle i tamne, prozirne i zasićene linije,
- ovladati primjenom različitih vrsta i vrijednosti linija u cilju predstavljanja složenih struktura,
- moći prepoznati karakter konturnih /obrisnih/ linija,
- ovladavanje konstruktivnom linijom, linija u funkciji definiranja oblika,
- primjena savladanog i usvojenog znanja o liniji u cilju pokušaja „stenografskog” bilježenja, izvedbe kroki crteža, sposobnost predstavljanja karaktera figure u različitim položajima,
- da usvoji termine: konturna /obrisna/ linija, meka-tvrda, prozirna-zasićena linija, kroki.

Slikarstvo:

- da proširuju i dopunjuju znanja o slikarskim tehnikama: akvarelu, gvašu, temperi, pastelima, flomasterima u boji, kolažu, mozaiku,
- da proširuju znanje o hromatskim bojama /obojenim bojama/,
- da prepoznaju i u svojim radovima koriste različite stepene zasićenosti /intenzitet obojenosti/ boje,
- da na svojim radovima upotrebljavaju pripremljene /na paleti miješane/ boje u cilju dobijanja skale različitih valerskih vrijednosti /primjena svjetlijih i tamnijih boja/ i različite obojenosti,
- da proširuju znanje o psihološkom djelovanju boja: da boje dijelimo na tople i hladne,
- daljnji rad na proširivanju i usvajanju znanja o komplementarnom kontrastu /parovi boja koje se slažu, a koje su u suprotnosti/,
- daljnji rad na pravilnoj primjeni slikarskih tehnika, upotrebi materijala i sredstava za rad.

Ploha:

- da vladaju sposobnostima prepoznavanja, procjene i primjene statičnih i dinamičnih ploha, pozitivnog i negativnog /cmog i bijelog/ prostora grafičkog lista /otiska/, simetrična i asimetrična kompozicija,
- dalji rad na savladaju izrade šablona za visoki tisak, linorez, gipsorez, karton /papir/ grafika,
- daljnji rad na usvajanju primjene dvodimenzionalne organizacije kompozicije u likovnim oblastima; grafike, crtanja i slikanja,
- prepoznavanje i primjena u likovnom izrazu statične i dinamične organizacije kompozicije,
- uočavanje, usvajanje i primjena razvedenih /razuđenih/ ploha u organizaciji kompozicije /plohe koje ne predstavljaju geometrijske oblike, neodređeni amorfni, slobodni oblici/,
- usvajanje i primjena preklapljenih /nefunkcionalnih/ ploha, ploha koja zatvara neki volumen, dio oplošja predmeta prostornog oblikovanja /skulptura/, objekat u prostoru /geometrijsko tijelo, kvadar, kocka i sl./.

Površina; Masa i prostor:

- daljnji rad na uočavanju odnosa u prostoru, uočavanje proporcije, prepoznavanje karaktera oblika,

- daljnji rad na prepoznavanju i usvajanju slikarskih tekstura, biti sposoban primijeniti ih u vlastitom likovnom izrazu,
- da su sposobni prepoznati i razlikovati niski i visoki reljef,
- u prostornom oblikovanju, uočiti i moći predstaviti kontrast oblika i kontrast različitih tekstura u niskom i visokom reljefu /primjena kompozicije jednostavnog ritma/,
- oblikovanje sa primjenom mekih skulptorskih materijala podesnih za izvođenje različitih tekstura,
- u okruženju i na skulptorskim djelima uočiti, izvršiti analizu i moći procijeniti odnos mase i prostora,
- biti sposoban uočiti karakteristike prirodnih i načinjenih oblika,
- moći prepoznati jednostavne i složene oblike u prostoru,
- biti sposoban prepoznati i napraviti razliku u složenim prostornim strukturama /kompozicijama objekata, ili složenom objektu/ u oblasti arhitekture,
- moći prepoznati dijelove zgrade koji predstavljaju nosive konstrukcije,
- spoznati karakteristike funkcionalnosti prostora, prostor u kojem boravimo; kuća, škola, zajednički javni objekti, sportska dvorana, pošta, pozorište i sl.

STRUKTURA PROGRAMA

1. TAČKA I LINIJA

Likovno područje crtanje:

Analitički spoznati, istražiti, vrednovati i moći izraziti različitost konstruktivnih linija/crta i tačaka, promjena dužine, smjera, i gustine rasporeda u predstavljanju složenih struktura. Registrirati u svom okruženju, spoznati i biti sposoban /ovladati/ primijeniti ekspresivne vrijednosti toka i karaktera konturnih /obrisnih/ linija/crta. Prepoznavanje karaktera i vrijednosti linije; meke i tvrde, svijetle i tamne, prozirne i zasićene u cilju potpunijeg likovnog izraza. Primjena linije/crte u funkciji definiranja karaktera oblika i položaja u prostoru; linije koje se razlikuju po toku, građenje putem linije, linija koja definira oblik. Kroki kao crtačka disciplina. Linija sa karakteristikama „steno grafskog” bilježenja položaja karaktera figure u pokretu i prostoru.

2. BOJA

Likovno područje slikanje:

Razvijanje sposobnosti uočavanja, analitičkog pristupa, vrednovanja i usvajanja hromatskih karakteristika boja. Koje su osnovne karakteristike hromatskih boja? Osnovne karakteristike hromatskih boja su: ton /boja/, zasićenost boje /intenzitet obojenosti/, valerska vrijednost /količina svjetla u tonu boje/. Podjela boja se vrši i po psihološkom djelovanju na posmatrača, boje dijelimo na tople i hladne. Tople boje djeluju dinamično „veselo” čine nas raspoloženim i aktivnim, prostorno izgledaju bliže, dok hladne boje djeluju smirujuće, opuštaju i prostorno izgledaju u daljenije.

Daljnji rad na razvijanju sposobnosti, uočavanja, analizi i mogućnosti predstavljanja komplementarnog kontrasta. Kontrasta parova boja koje se, kada se nalaze jedna pored druge međusobno naglašavaju, a kada se pomiješaju, jedna drugu poništavaju.

3. PLOHA

U okviru tematske oblasti PLOHA realizirat će se sva likovna područja koja se u svojoj realizaciji predstavljaju u dvodimenzionalnoj formi /na plohi/; crtanju, slikanju, grafici.

Razvijanje sposobnosti uočavanja karakteristika i primjene u predstavljanju oblika na plohi putem različitih formi komponiranja. Primjena kompozicije u kojoj dominira simetričan raspored elemenata. Realizacija kompozicije u asimetričnom odnosu elemenata. Dvodimenzionalna organizacija kompozicije i njena primjena u likovnim područjima crtanja, slikanja i grafike. U okviru kompozicije plohe mogu imati svoje karakteristike mogu biti: statična i dinamična ploha. Ovladavanje sposobnostima uočavanja, vrednovanja i primjene statičnih i dinamičnih ploha, pozitivnog i negativnog /crnog i bijelog/ prostora na grafičkom listu /grafičkom otisku/. Rad na daljem savladavanju oblasti grafike, primjene jednobojnog i višebojnog visokog tiska, u tehnici gipsoreza, linoreza i karton /papir/ grafike.

Pored ovih karakteristika ploha može biti razvedena, ako nije pravilnog geometrijskog oblika i tada za takvu plohu kažemo da ima amorfni oblik. Ploha može biti i preklapljena, ako se odnosi na geometrijsko tijelo u prostoru ili skulpturu, kada se misli na oplošje predmeta u prostoru.

4. POVRŠINA

U tematskoj oblasti Površina, u likovnim djelima umjetnika prepoznati i analizirati karakteristike skulptorskih tekstura i biti sposoban primijeniti ih u vlastitom likovnom radu /izrazu/. Proširivanje ranije usvojenih kompozicionih odnosa: dinamična i statična kompozicija, horizontalna /vodoravna/ kompozicija, vertikalna /uspravna/ kompozicija, kružna, piramidalna /trougona/, slobodna /raspršena/, dominacija. U prostornom oblikovanju, u niskom i visokom reljefu prepoznati i moći predstaviti kontraste oblika i različitih tekstura /primjena kompozicije jednostavnog ritma/.

Primjena mekih skulptorskih materijala podesnih za izvođenje različitih tekstura, glina, glina-mol, plastelin i sl.

5. MASA I PROSTOR

Tematska cjelina, masa i prostor obuhvata likovne oblasti: oblikovanje, građenje.

U svom okruženju i na skulptorskim djelima registrirati, analizirati i moći procijeniti odnos mase i prostora. Volumen predstavlja obim i zapreminu nekog tijela. Ako je volumen ispunjen, onda govorimo o masi. Masu definiramo kao materijal koji ispunjava i zauzima neki prostor /primjer: kamen, komad drveta, puna cigla, kao oblik koji je u potpunosti ispunjen svojom strukturom/. Prostor može biti otvoreni i zatvoreni /unutrašnji i vanjski/. Oblici u prirodi mogu biti prigodni i načinjeni. Prirodni oblici nastaju kao rezultat djelovanja prirodnih sila na neki prirodni materijal, a načinjeni oblici nastaju kao rezultat čovjekovog rada. Oblike karakteriše njihova forma pa oni mogu biti jednostavni i složeni. Složeni oblici su oni za koje kada ih analiziramo možemo reći da se sastoje iz većeg broja jednostavnih /geometrijskih/ oblika.

Arhitektura je oblast koja se izražava u strukturama prostornih kompozicija. Arhitektonski objekti mogu imati jednostavne i složene forme. Karakteristika savremene gradnje je da se u realizaciji objekata primjenjuju nosive konstrukcije. Nosive konstrukcije su dijelovi arhitektonskih objekata koji predstavljaju skelet neke građevine.

Prilikom projektiranja jedan od osnovnih zadataka je da se vodi računa o namjeni i funkcionalnosti prostora.

DIDAKTIČKO - METODIČKE NAPOMENE

Likovna kultura u VI razredu podrazumijeva početak sintetičkog koncipiranja vizuelnog doživljaja, povezivanje novih vizuelnih iskustava sa do tada prethodno stečenim znanjem, bogaćenjem novim likovnim sadržajima i likovnim iskustvima, nivoom usvojenog doživljavanja likovne umjetnosti, podrazumijevamo fazu likovnog izražavanja vizuelni realizam. Pristup okolini je intelektualno vizuelni, a mišljenje apstraktno.

Usvajanje znanja i likovno kreativni rad realizira se kroz forme prostorne organizacije kompozicije:

1. OBLIKOVANJE NA PLOHI - dvodimezionalna organizacija kompozicije,
2. OBLIKOVANJE U PROSTORU – rješavanja trodimenzionalnih formi.

Ove dvije podjele kreativnog rada po prostornoj organizaciji kompozicije, realiziraju se kroz LIKOVNE OBLASTI /likovna područja.

Za oblikovanje na plohi kroz područja:

- CRTANJE,
- SLIKANJE,
- GRAFIKA,
- PODRUČJE VIZUELNIH KOMUNIKACIJA.

Oblikovanje u prostoru kroz područja:

- PROSTORNO OBLIKOVANJE I GRAĐENJE,
- PODRUČJE VIZUELNIH KOMUNIKACIJA.

Programski sadržaji predmeta LIKOVNA KULTURA u osnovnoj školi realiziraju se kroz formu tematskih cjelina/oblasti koje bi trebale biti ustrojene /unificirane/ jednoobrazno za sve razrede od 1. do 9.

1. TAČKA I LINIJA
2. BOJA
3. PLOHA
4. POVRŠINA
5. MASA I PROSTOR

Ovakva forma osigurava kontinuitet u usvajanju i proširivanju znanja, sposobnosti i likovne kreativnosti djece, permanentno kroz cjelokupni osnovnoškolski odgoj i obrazovanje. Tematske cjeline bi se realizirale kroz likovno - kreativni rad u svakom polugodištu, što znači da bi svaka tematska cjelina bila dva puta uključena u realizaciju u toku školske godine. Ovakav pristup zaokruživanja jedne cjeline kroz likovne zadatke /likovne probleme/ osigurao bi veću preglednost i sistematiziranje gradiva koje djeca trebaju usvojiti i njegovo logičko ponovno proširivanje u drugom polugodištu. Ponavljanje tematskih cjelina u formi koncentričnih krugova pruža mogućnost preispitivanja usvojenih i prezentiranja novih sadržaja i znanja.

Ovakvo postavljene tematske cjeline ne isključuju ni jednu oblast, niti bilo koju tehniku.

Kvalitet učenja u likovnoj kulturi je proces kada djeca vizueliziraju problem koji ranije nisu znala, prepoznaju i razriješe ga putem likovno - tehničkih sredstava. Taj proces kod djece razvija kreativno mišljenje, sposobnosti i saznanja što utiče na formiranje likovno oblikovnih temelja koji će im pomoći u analizi složenih vizuelno likovnih ideja i problema u komponiranju osmišljenih likovnih kompozicija.

Likovna pismenost potiče se kroz nastavu koja djecu uključuje u aktivan proces vizuelnog istraživanja, doživljaj zadovoljstva u razrješavanju problema i sposobnosti vrednovanja. Razvoj likovne pismenosti obuhvata razradu zadatah nastavnih tema putem kojih djeca spoznaju /stvaraju predstavu/ o značaju likovne umjetnosti u vlastitom životu, i interakciju umjetnosti, nauke i društva, novih medija i okruženja.

Motivi – teme /likovni sadržaji/

Prikladne teme za likovno kreativni rad predstavljaju učenički doživljaji i spoznaje. Motive prema svojoj vizuelizaciji sadržaja dijelimo na:

1. Vizuelne motive
2. Nevizuelne motive
3. Motive likovne forme /likovni i kompozicioni elementi/
  - iz neposrednog okruženja djeteta; porodica, škola, mjesto stanovanja, prostori, objekti, pojave u prirodi, biljke...,
  - sadržaji drugih predmeta /korelacija sa drugim predmetima/; maternjeg jezika /priča, bajka, poslovice, basna, pjesmica, matematike, muzičke kulture, tjelesne i zdravstvene kulture,
  - iz narodnih običaja /tradicije/; značajni datumi, praznici, etnografsko naslijeđe,
  - značajna umjetnička ostvarenja iz svjetske likovne /baštine/ umjetnosti,
  - likovni i kompozicioni elementi; prilagođeni uzrastu, razrješavanje likovnih zadataka kroz upotrebu likovnih i kompozicionih elemenata,
  - nevizuelni poticaji; emocije /osjećanja/, čulni poticaji, sreća, tuga, strah, muzika, vjetar...

POJMOVI KOJE ĆE DJECA USVOJITI

CRTANJE: usvojiti pojmove crtež, tok linije, konturna linija /obris/, karakter linije, smjer linije, građenje linijom, kroki /crtež koji sa malim brojem linija definira pokret i karakter figure/;

SLIKANJE: proširivanje usvojenih pojmova za tematsku oblast boja: spektar boja, hromatske karakteristike boja, zasićenost boja, valerska vrijednost boja, podjela boja po psihološkom značenju; tople i hladne;

GRAFIKA: usvojeni pojmovi za oblast ploha: lik, ploha, dvodimenzionalno, simetrija, asimetrija, statično, dinamično, grafički list, tiskanje /štampanje/ otkivanje, gipsorez;

PROSTORNO OBLIKOVANJE I GRAĐENJE: usvojeni pojmovi za oblast površina; slikarska tekstura, karakter površine, za oblast prostornog oblikovanja; reljef, niski/plitki reljef sa malim ispupčenjima, visoki reljef – puni oblici /forme/ koji se sa nekim svojim dijelom vežu za pozadinu /osnovu/, jednostavan ritam, tekstura, skulptorski /vajarski, kiparski/ materijali, kip, kiparstvo, kipar, prostor, masa, prirodni oblici, načinjeni oblici, gradnja, jednostavni oblici, složeni oblici, zatvoreni i otvoreni oblici, struktura, nosive konstrukcije, funkcionalnost prostora, tlocrt.

OCJENJIVANJE

Ocjenjivanje u predmetu Likovna kultura je izuzetno složen segment rada nastavnika, s obzirom na to da crtež predstavlja cjelinu koja u sebi sadrži komplekse sposobnosti i osobina djeteta, upornosti i iskustva, stečenog znanja i usvojenih navika, pozitivnog i negativnog uticaja sredine, kao i sklad emocionalnih i izražajnih sposobnosti transponovanih u likovne elemente. Iz tog razloga i dječiji crtež moguće je analizirati sa različitih aspekata:

- estetskog,
- psihološkog,
- pedagoškog.

Ako prihvatimo da se djeca likovno izražavaju jer imaju potrebu da iskažu svoj svijet, svoje viđenje svijeta, predmeta i pojava, svoje strahove i oduševljenja, onda su svi ti radovi „stenografski zapis duše” i kao takvi moraju biti dobri.

Činjenica je da se nastavnik u razredu susreće sa djecom koja su nadarena i onom koja nisu, i postavlja se pitanje šta raditi u takvoj situaciji? Djeca koja nisu nadarena ne bi trebala biti „kažnjena” slabim ocjenama zato što je priroda „zaboravila” da ih obdara sposobnošću za likovno-kreativno izražavanje /ne posjeduju likovni talenat/.

Predmet Likovna kultura složen je iz dva segmenta:

1. Likovna Forma /Likovni jezik/
2. Likovni sadržaj.

Oblast Likovna Forma /Likovni jezik/ koji se odnosi na likovne elemente i principe komponiranja su teoretskog karaktera i mogu se savladati i usvojiti.

Dakle, djeca koja nisu talentirana trebaju imati priliku u skladu sa svojim mogućnostima da usvajaju likovni jezik i njime se izražavaju. Prilikom ocjenjivanja manje nadarenih učenika treba pratiti i imati u vidu individualne mogućnosti, stepen zalaganja i želje da se realizira postavljeni zadatak, napor koji dijete ulaže u realizaciju zadatka da bi postiglo rezultat, aktivnost na časovima likovne kulture. Nema loših dječijih radova.

Vizuelno-estetska kultura razvija kod učenika sposobnost uživanja i razumijevanja umjetnosti, odnos prema estetskom, pravilno doživljavanje vizuelnih informacija, odnos prema svjetskoj i našoj kulturnoj baštini.

Pravilan odnos nastavnika/ce prema radovima djece od izuzetnog značaja za likovno - kreativni rad djece. Ako nastavnik/ca traži od djece da tačno „prepisuju” percipirano, da doživljavaju i gledaju očima odraslih svijet oko sebe, onda takva nastava Likovne kulture ne odgovara osnovnim principima savremene nastave, ciljevima i zadacima koji se pred nju postavljaju.

Muzička/glazbena kultura
(1 čas sedmično, 35 časova godišnje)

CILJEVI I REZULTATI ODGOJNO-OBRAZOVNOG RADA		
PODRUČJA UČENJA	CILJEVI	OČEKIVANI REZULTATI /ISHODI UČENJA
ZNANJE	<p>Sticanje znanja o:</p> <ul style="list-style-type: none"> - elementarnim muzičkim komponentama i pojmovima te njihova primjena tokom pjevanja pjesama, slušanja muzike, izvođenja muzičkih igara i brojalica - dinamika - poznavanje italijanskih oznaka za dinamiku: piano - tiho, mezzoforte – srednje glasno (jako), forte – glasno (jako, snažno), crescendo i decrescendo - tempo - poznavanje italijanskih oznaka za tempo: lagani Andante-hodajući, umjeren – Moderato, brzi tempo Allegro - veselo, radosno, u širem smislu, brzo i Presto – veoma hitro, brzo - artikulacija (akcenti, staccato, legato); - intonacija, pravilno fraziranje; - različita notna trajanja: cijela nota, polovina, četvrtina, osmina, šesnaestina i odgovarajuće pauze - poznaje violinski ključ, uočava mjeru - sticanje znanja u određivanju forme muzičkog djela (motiv, rečenica, mala dvodijelna pjesma, mala trodijelna pjesma) bez ulaznja u detaljniju analizu djela - primjena pojmova: rečenica, tema, mala dvodijelna i trodijelna pjesma 	<p>Znanje i razumijevanje:</p> <ul style="list-style-type: none"> - djeca uočavaju važnost poznavanja navedenih pojmova, primjenjuju ih tokom izvođenja pjesme, muzičke igre ili brojalice te na taj način poboljšavaju kvalitetu interpretacije - Uočavanjem navedenih elemenata interpretacije tokom slušanja, djeca vrše analizu djela i donose estetski sud o njima - Sigurno uočavaju i primjenjuju oznake za dinamiku; tempo, artikulaciju - Analizirajući notni tekst djeca sigurno prepoznaju navedena notna trajanja i izvode ritam uz kucanje ili taktiranje - Svjesno obrazlažu adekvatnu primjenu raznih instrumenata u samostalnoj izradi originalnih aranžmana - Pokazuju veliku zainteresiranost i ljubav prema muzici, svjesnost o značaju i potrebi muzike u životu
SPOSOBNOSTI I VJEŠTINE	<p>Razvijanje muzičke sposobnosti i vještine:</p> <ul style="list-style-type: none"> - razvijanje muzičkih sposobnosti: ritmička reprodukcija–složenije kombinacije, vokalna reprodukcija, razvijanje obima glasa, razvijanje muzičke memorije, kao i osjećaja za harmoniju i višeglasno pjevanje – kanoni) - izvođenje ritma na osnovu notnog zapisa sa izgovorom (za četvrtinu "ta", dvije osmine "ta-te") - upoznaje i uočava u notnom tekstu podjelu jedinice brojanja na tri-triola i četiri dijele (informativno) - sigurno izvodi šestosminku mjeru - izvođenje jednostavnijih brojalica na osnovu notnog zapisa - pjevanje pjesama na osnovu notnog zapisa u C – duru - tokom slušanja pamti naziv djela, ime kompozitora i upoređuje ga sa drugim slušanim djelima 	<ul style="list-style-type: none"> - Svjesno prihvata i ispravlja svoje greške u intonaciji i u muziciranju; ukazuje i na greške i ispravlja i druge - Prethodna muzička iskustva i muzičke termine koristi u daljnjem učenju - Već formirane kriterije za procjenu kvaliteta koristi prilikom izvođenja i slušanja djela - Uživanje u sve slobodnije predstavljanju publici - Slobodno izlaže svoje mišljenje i ideje i pravi poređenja ostvarenog - Informativno upoznaje pjevanje i sviranje na osnovu notnog zapisa
VRIJEDNOSTI, STAVOVI, PONAŠANJE	<p>Razvijanje pozitivnih vrijednosti i stavova:</p> <ul style="list-style-type: none"> - kritičnost prema sebi kao izvođaču (vokalnom i instrumentalnom) i u odnosu na druge - izražavanje emocionalne i estetske osjetljivosti na kvalitet muzike sve je intenzivnije - izražavanje interesa i ljubavi prema sadržajima iz muzičke baštine BiH - svjesnost značaja muzike u životu i potrebi učenja o muzici - vrlo jasno izražavanje razvoja interesa i intenzivne želje za bavljenjem muzikom koja treba da postane trajna potreba 	<ul style="list-style-type: none"> - Samopouzdanje u pjevanju i sviranju je sve veće, kao i zalaganje i odgovornost za kvalitet skupnog muziciranja - Iskreno i dobronamjerno iskazuje svoje mišljenje i kritiku, a poštuje i cijeni mišljenja i stavove drugih - Uočava i hvali; aplauzom na graduje najkvalitetnije izvođenje - Izražava svoj odnos prema muzici i želju da je često sluša u školi, na koncertima i sl. - Samostalno se uključuje u muzičke sekcije, a djeluje i na druge da slijede njegov primjer

STRUKTURA SADRŽAJA

- I PJEVANJE I SVIRANJE
- II MUZIČKE/GLAZBENE IGRE
- III BROJALICE
- IV SLUŠANJE MUZIKE
- V DJEČIJE STVARALAŠTVO

DIDAKTIČKO-METODIČKE NAPOMENE

Program za šesti razred sastavljen je tako da se njegovom realizacijom sistematiziraju prethodna znanja, ali i stiču nova. Nastavna građa se izlaže linearno i sistemom koncentričnih krugova. Postavljeni zahtjevi se ostvaruju preko novih primjera: novih dječjih pjesmica, brojalica, muzičkih igara i kompozicija za slušanje muzike. Nastava muzičke kulture se ostvaruje pjevanjem dječjih pjesama, pjevanjem pjesama narodne tradicije, učvršćivanjem precizne intonacije, sviranjem na ritmičkim i melodijskim instrumentima Orffovog instrumentarija, izvođenjem muzičkih igara naroda Bosne i Hercegovine kao i drugih naroda, upoznavanjem i usvajanjem muzičkih pojmova, učenjem notnog pisma u okvirima njihovih potreba, slušanjem muzike/glazbe, dječje stvaralaštvo i kroz izvođenje ritma.

U središtu nastavnog djelovanja i dalje ostaje rad na otklanjanju problema koje djeca imaju: razvoj opsega dječjeg glasa, preciznost intonacije, pravilna dikcija i akcenti, fraziranje, disanje, kultivisanje glasa, reprodukcija ritma i razvijanje muzičke memorije.

Pjevanjem i sviranjem treba u toku školske godine obraditi najmanje **12 pjesama**. Predložene pjesme odgovaraju opsegu dječjeg glasa, a po sadržaju i karakteru su interesantne i bliske djeci u šestom razredu. Nakon doživljaja pjesme u izvođenju nastavnika ili sa CD-a, djeca je uče pjevajući uz nastavnika. Pjevajući i učeći pjesmu učenici/ice učvršćuju svoja znanja o formi kompozicije (frazna, rečenica, mala dvodijelna i trodijelna pjesma). Pjesmu učiti uz pratnju melodijskog instrumenta (klavir, sintisajzer, gitara). Praćenjem i analizom notnog zapisa u udžbeniku, učenici će učvrstiti prethodna i sticati nova znanja. Kreativnost u ovoj oblasti ispoljavat će se kroz dječju primjenu novih muzičkih znanja u izradi pratnje i aranžmana, te sviranju na Orffovim ritmičkim i melodijskim instrumentima.

U šestom razredu učenici/ice pjevaju lakše pjesmice na osnovu notnog zapisa, i dalje u obimu oktave, C – dur ljestvice, kao u petom razredu. U šestom razredu je potrebno u sviranju postavljati iste zahtjeve. Ponoviti abecedu i solmizaciju, te svirati lakše pjesmice na metalofonu, ksilofonu, blok-flauti, na instrumentu kojim nastavnik (škola) raspolaže. Cilj pjevanja i sviranja je upoznavanje učenika sa ovim elementima muzičkog obrazovanja više informativno.

U šestom razredu treba naučiti najmanje **4 brojalice**. Brojalice imaju u ovom razredu različit sadržaj: *racionalne* („Dinaj, dinaj, diničica“, „Jedan, dva, tri, četiri“, „Mladi kovač“ i „Štuka, štuku pojela“) i *iracionalne brojalice* („Engele, bengele“). *Ritam* u njima je složeniji a česta je i *promjena mjere* iz dvodijelne u trodijelnu i četverodijelnu mjeru, te druge kombinacije. Novina su *podjela jedinice brojanja* na tri dijela-*triola* i *četiri dijela*. Brojalice koje sadrže dvodijelnu podjelu jedinice mjere / brojanja i dalje se izvode *na osnovu notnog zapisa* uz ritmički izgovor „ta“ i „**ta-te**“, dok su brojalice sa podjelom jedinice mjere na tri („**ta-te-ti**“) i četiri dijela („**ta-fa-te-fe**“) date da ih djeca dožive kroz brojalice i zapaze, ali će se njihovo usvajanje i obrada vršiti u VII razredu.

Posebnu pažnju treba posvetiti organiziranju maštovitih načina interpretacije brojalice sa i bez sviranja na instrumentima, ohrabrujući djecu i poštujući njihove prijedloge.

U toku školske godine djeca trebaju naučiti **4 muzičke igre**. Učenjem muzičkih igara upoznaju narodnu tradiciju naroda Bosne i Hercegovine i zemalja iz regije odnosno najbližeg okruženja i drugih

zemalja (Brazil, Izrael, Libija, Italija), čime se ostvaruje multikulturalni muzički odgoj. Koreografije okretnih igara i narodnih plesova iz različitih krajeva imaju utvrđene figure i kretnje, te je potrebno djecu upoznati sa pravilima igre ili plesa. Muzičke igre predviđene Nastavnim programom su pretežno igre sa pjevanjem. Potrebno je naučiti prvo pjesmu, pa zatim učiti pravila igre, pokrete, spojiti elemente igre i tada izvoditi igru u cjelini.

Kroz učenje muzičkih igara i dalje se ostvaruje visoka korelacija nastave Muzičke kulture sa nastavom Tjelesnog odgoja.

Slušanjem muzike djeca upoznaju kompozicije domaćih i stranih autora. Potrebno je tokom godine **obraditi najmanje 12 kompozicija**, sa težištem na umjetničko-doživljajnoj komponenti i sa ciljem da pozitivni interesi i stavovi prema muzičkim vrednotama budu sve jasnije izraženi. U program su uvrštene vokalne, instrumentalne i vokalno-instrumentalne kompozicije. Slušanjem učenici/ice zvučno razlikuju orkestarske instrumente (pojedinačno i po grupama) kao i glasove (dječji, ženski, muški glas, hor/zbor). Ne treba zanemariti vizuelni doživljaj svakog instrumenta, grupe instrumenata i orkestra. Učenicima/icama pokazati uživo ili na slici instrumente koje slušaju.

Odabrane kompozicije treba slušati u cjelini sa CD-a (globalno slušanje, emocionalno). Pored umjetničkog doživljaja slušane kompozicije, učenicima postavljati i zadatke sa ciljem uočavanja karaktera kompozicije, tempa, dinamike, artikulacije, izvođača, itd. Na kraju časa obavezno dati zaključak o slušanom djelu, pa potom ponoviti slušanje. Podsticati djecu da svoja zapažanja i doživljaje izraze usmeno, opisno, likovno i pokretom jer se time podstiče njihova kreativnost.

Pored redovne nastave, važnu ulogu imaju **izborna nastava i nastava koja uključuje dodatnu aktivnost i vrijeme** (posjete koncertima, itd.). Od izuzetnog značaja su **vannastavne aktivnosti**: hor (mlađa i starija uzrasna grupa) i orkestar (tamburaški, harmonikaški i drugi). Mladi hor/zbor čine učenici od trećeg do petog razreda (dvoglasno pjevanje) a učenici od 6. do 9. razreda formiraju hor starije uzrasne grupe (troglasno pjevanje). Pjevanje u horu ili sviranje u orkestru dovode učenike/ice na najviši stepen muziciranja i imaju naj snažniji efekt u muzičkom/glazbenom razvoju djeteta te svakako zaslužuju svoje mjesto u godišnjem programu rada svake osnovne škole. Talentirane učenike treba uključivati u hor/zbor i orkestar te predlagati da se upisuju u muzičku/glazbenu školu. Ove aktivnosti su opširnije obrazložene u tabelama. Za hor je potrebno 2 časa sedmično po dionici (dvoglasni hor 4 časa sedmično). Za orkestar je potrebno 2 časa sedmično za svaku grupu instrumenata.

SADRŽAJ	ZNANJE I RAZUMIJEVANJE	SPOSOBNOSTI	VRIJEDNOSTI, STAVOVI, PONAŠANJE	AKTIVNOSTI DJECE	AKTIVNOSTI NASTAVNIKA (ORGANIZACIJA I METODE NASTAVE I UČENJA, OCJENJIVANJE)
1. PJEVANJE I SVIRANJE Izbor: 1. Ja bih (Asim Horozić, Šimo Ešić) 2. List na putu (Nada Ludvig-Pečar, stihovi Šukrija Pandžo) 3. Cvjetni puteljak (J. Kaplan) i Pjesma dječaka (D. Basrak, stihovi Zl. Kolarić-Kišur) 4. Srebrni voz (B. Nikolić, stihovi M. Alečković)	<ul style="list-style-type: none"> - Pjevanjem jednoglasnih pjesama i kanona učenici/ice obogaćuju fond pjesama i proširuju teoretska znanja - uočavaju i određuju karakter pjesme, tempo, dinamiku i primjenjuju ih - poznaju notna trajanja i pauze - sigurnije izvode 6/8 mjeru - prihvataju korekcije i poštuju pravila (preciznija intonacija, artikulacija, dikcija, disanje, fraziranje) 	<ul style="list-style-type: none"> - Kod djece se poboljšava vokalna reprodukcija, razvija muzička memorija i proširuje obim glasa - Djeca osjećaju i svjesno izvode 2, 3, 4-dijelnu mjeru, promjenu mjere i koriste pojmove „teza i arza“ - Razvija se osjet za ritam: podjela jedinice mjere na dva: ta, ta-te) - Osjet za tempo i dinamiku je sve razvijeniji 	<ul style="list-style-type: none"> - Pokazuje veliko zalaganje i trud da svoje muziciranje usaglasi sa grupom i kolektivom - Često pjeva i svira jer uviđa da treba vježbati ako se želi postići kvalitet - Vršiti samoprocjenjivanje i procjenjuje pjevanje drugih - Ima pozitivnu sliku i razvija svijest o značaju svakog pojedinca u horu ili orkestru 	<ul style="list-style-type: none"> - Redovno učešće u pjevanju i sviranju: nastava, priredbe, izleti, kuća - Komunikacija i interakcija u muziciranju (improvizaciji) - Stalna briga i čuvanje školskih muzičkih instrumenata kao vrijednosti - Samostalna izrada vlastitih improviziranih instrumenata 	<ul style="list-style-type: none"> - Planira i osmišljava muzičke igre kao podsticaj za učenje zagonetke, premetaljke rebuse - Inicira i organizira pjevanje i sviranje u interakciji (učenje u školi, u porodici) - Učestvuje u interpretaciji i improvizaciji i potiče komunikaciju - Stalno komunicira sa djecom i upućuje ih na izvore znanja pored udžbenika

<p>5. Moja domovina (Hana i Dinko Čizmić) 6 Dan praznični (W. A. Mozart) 7. Noćas (B. Nikolić, stihovi) (Zl. Kolarić-Kišur) 8. Na livadi (M. Milošević) i. Proljeće (L. Ge nov) 9. Repata priča (M. Je ličanin, stihovi Grigor Vitez) 10. Ne žuri tata, ne žuri mama, muzika: Kolaković Ajka, tekst: Bekrić Ismet, 11. Adio kerida, Se fardska romansa, 12. Cazin-grad, (Zapisao Vlado Milošević) KANONI 1. Tišina ljetne noći (Zl. Grgošević) 2. Kukavica (J. G. Ferari)</p>	<ul style="list-style-type: none"> - shvataju svrhu korekcije pojedinca radi podizanja kvaliteta muziciranja - pjevanje pjesmica prema notnom zapisu u u C – duru - imaju više povjerenja u sebe i samostalnije pjevaju i sviraju Orffove instrumente - zvučno i vizuelno prepoznavanje metalofona, ksilofona, blok flaute, melodike - sviranje na metalofonu - sviranje na instrumentima kao pratnja pjevanju - izrada aranžmana za sviranje na Orffovim ritmičkim instrumentima - pokret i ples kao elementi u izražavanju ritma, tempa i dinamike - sticanje znanja u određivanju forme muzičkog djela (motiv, rečenica, tema; mala dvodijelna pjesma, mala trodijelna pjesma) i primjena bez detaljnije analizu djela 	<ul style="list-style-type: none"> - Samostalno istraživanje i uključivanje u sviranje pratnje pjesmi - Poznavaju mogućnosti i Orffovih instrumenata i adekvatno ih kombinira sa priručnim - Muziciraju samoinicijativno i bez poticaja i aktivno učestvuju izradi aranžmana - Pokazuju visok nivo spretnosti u sviranju i improvizaciji 	<ul style="list-style-type: none"> - Shvata potrebu uklanjanja svog glasa u hor/zbor da se doprinese boljem zvučanju - Razumije i svjesno obavlja muzičke zadatke i obaveze (kao pojedinac ili dio grupe) - Komentarima i praktičnim djelovanjem pokazuje pozitivne stavove i vrednote prema muzici 	<ul style="list-style-type: none"> - Upotreba instrumenata u skladu sa zadacima pjesme i/ili dogovorenim aranžmanom - Kroz svoje ponašanje i učestalo muziciranje pokazuje da muziku doživljava i cijeni - pjevanje u školskom horu/zboru - sviranje u školskom orkestru 	<ul style="list-style-type: none"> - Motivira rad i neometljivo rukovodi dječijim aktivnostima - Aktivnim uključivanjem u zajednički rad pomaže djeci u kolektivnom, grupnom i individualnom muziciranju - Prati i procjenjuje njihova individualna postignuća, u poređenju sa njihovim individualnim rezultatima u petom razredu
--	--	--	--	--	--

<p>2. MUZIČKE (GLAZBENE IGRE) Izbor: 1. La Gvantanamera, Brazil, tradicionalna pjesma 2. Havanagila, Izrael, tradicionalni ples 3. Zan iz Abedina (Zane from Abedeen), Libija, tradicionalna pjesma 4. Bella bamba, Italija, tradicionalni ples 5. Narodno kolo</p>	<ul style="list-style-type: none"> - Ima veliki fond muzičkih igara - Pamti i imenuje pojedine pjesme, igre i kola - Izvodi zadatu koreografiju - primjenjuje ranije znanje na novu igru - pravilno izvodi igru odnosno kolo - prepoznaje pojedine tradicionalne nošnje - primjećuje i razumije da svaka zemlja ima svoje tradicionalne igre i plesove 	<ul style="list-style-type: none"> - Samostalno pjeva i igra sa osjećajem sigurnosti - Samostalno izvodi zadane pokrete - Samostalno igra u kolu i usvaja pokrete sa više sigurnosti 	<ul style="list-style-type: none"> - Shvata i razumije značaj pokreta u plesu i kolu - Razvijanje svijesti o kolima kao tradicionalnom muzičkom stvaralaštvu BiH sa utvrđenim pravilima (koreografija) - Razvijanje svijesti o kulturi ponašanja na nastupima folklornih ansambala - Shvata da svaka zemlja ima svoje tradicionalne igre i plesove i da je to vrijednost koju treba čuvati (multikulturalnost) 	<ul style="list-style-type: none"> - Predlaganje muzičke igre za priredbe - Ponašanje u skladu sa zahtjevima muzičke igre - Uključenje u modeliranje narodnih nošnji (prema originalu ili slikama) - Izrada nošnji od različitih materijala u učionici - Crtanje (slikanje) narodnih nošnji - Učlanjenje u ritmičku i/ili folklornu sekciju 	<ul style="list-style-type: none"> - Priprema, osmišljava, i demonstrira, te prati i stimulira svojim učešćem - Upućuje i pokazuje simulacije na kompjuteru - Saraduje sa roditeljima i uključuje ih u rad - Organizira praktične vježbe i odlazak na probu KUD-a - Osmišljava, priprema i organizira igre posebno tradicionalne - Vodi aktivnosti, demonstrira i usmjerava u pravcu dječjih interesa i mogućnosti - Posmatra i prati djecu u radu - Stimulira ih i direktnim učešćem u igrama i kolu
---	---	---	--	---	---

					<ul style="list-style-type: none"> - Upućuje, pomaže, pokazuje simulacije na kompjutoru - Saraduje sa roditeljima i uključuje ih u rad - Organizira praktični rad i odlazak na probu folklorne sekcije u školi i u KUD
<p>3. BROJALICE Izbor: 1. Dinaj, dinaj, dinčica (Zapisala Elly Bašić, Zagreb) 2. Engele, bengele 3. Jedan, dva, tri, četiri, pet (Beograd) 4. Mladi kovač 5. Štuka štuku pojela</p>	<ul style="list-style-type: none"> - Ima u memoriji veći broj ranije obradenih brojalice i izvodi ih po sjećanju - Izvodi brojalicu precizno i tačno u skladu sa tekstom - Razlikuje note po trajanju: cijela nota, polovina, četvrtina, osmina, šesnaestina - Izvođenje ritma na osnovu notnog zapisa sa podjelom jedine mjere na dva, sa izgovorom: za četvrtinu „ta“, dvije osmine „ta-te“, Triolu („ta-te-ti“) i podjelu na četiri šesnaestine „ta-fa-te-fe“ treba da doživi samo informativno - Prema zadatku izvodi odgovarajuće pokrete u mjeri i ritmu - Svira ritam na instrumentu po dogovoru i na 	<ul style="list-style-type: none"> - Upoređuje note i njihovo trajanje u brojatici - Brzo uočava sličnosti i razlike u trajanju nota i obrazlaže ih - Na osnovu sviranja ritma prepoznaje ranije naučene brojalice (muzičke za gonetke) - Tačno izvodi mjeru i ritam uz taktiranje i izgovaranje ritamskih slogova - Samostalno izvodi ritam sviranjem na instrumentima - Predlaže i izvodi pratnju, kombinira instrumente (aranžmani) 	<ul style="list-style-type: none"> - Pozitivno vrednuje brojalicu kao maštovitu igru i komunikaciju, koja razvija osjećaj pripadnosti grupi - Sa posebnim zadovoljstvom se uključuje u izvođenje i raduje novim iskustvima - Uči i druge izvođenje ritma na instrumentima - Kroz kreativne načine ritmičkog izražavanja jača samosvijest - Pamti i donosi u razred nove brojalice i izmislja nove zajedničke igre - Shvata da je orkestar muzički uređen zajednica koja svira prema 	<ul style="list-style-type: none"> - Izvođenje po notnom tekstu na originalnim i napravljenim instrumentima - Osmišljava nove maštovite igre sa instrumentima - Pronalaženje i zapisivanje brojalice, sortiranje i izvođenje zaključak - Dopunjavanje zidnog panca novim zapisima - Dopunjavanje razredne izložbe-stalna postavka - Crtanje i fotografiranje instrumenta i njihova samostalna prezentacija 	<ul style="list-style-type: none"> - Demonstrira izvođenje i sviranje - Osmišljava prigodne muzičke igre za interaktivno učenje - Aktivnim učešćem pomaže, koordinira rad i usmjerava aktivnosti djece - Razvija kreativnost, dječije radne i kulturne navike - Procjenjuje interesovanja i napredak djece - Uzima učešće u izradi improvizacije na ritam brojalice i aranžmana za izvođenje brojalice

	osnovu vlastitih ideja - Pokreti su precizni i tačni		pravilima i znaku dirigenta		
<p>4. SLUŠANJE MUZIKE</p> <p>Izbor: Tiha, tiha pjesma, J. Magdić, stihovi: Grigor Vitez i Me ditacije s Benbaše, M. Jelićanin; 2. Uspavanka, odlomak iz opere „Hasanaginica“, Asim Horozić, 3. Zvijezda tjera mjeseca, dvoglasni ženski ili dječji hor/zbor, stilizacija Rešad Arnautović 4. Tamburice, muzika i tekst: Aleksa Šantić i S. S. Mokranjac: II Rukovet „U Budimu gradu“ 5. Ja volim Sarajevo, Slavko Olujić, stihovi: Velimir Milošević i Sarajevo – ZO 184, M. Fetahović 6. Valcer u Desduru, F. Chopin i Mazurka Op. 67 br. 4, F. Chopin; 7. Kraljevski marš lavova, stav iz Kamevala životinja, C. S. Sans, 8. Picikato polka, J. Strauss, 9. Menuet iz Male noćne muzike, W. A. Mozart, 10. Koncert za trubu i orkestar u Es – duru, I stav, J. Haydn i Ples sa sabljama, odlomak iz baleta „Gašana“, Aram Hačaturjan 11. Ples pastira, Marsch i Kineska igra, odlomci iz baleta Krc ko Oraščić, P. I. Čajkovski 12. Iz ciklusa pet impresija, Avdo Smailović i Fantazija za dvije flaute, Asim Horozić 13. Tebi majko misli lete, Ismet Alajbegović, tekst</p>	<p>- Shvata značaj poznavanja umjetničkih djela kao vrijednosti, donošenje estetskog suda o djelu</p> <p>- poznavanje umjetničkih djela</p> <p>- Ima bogat fond djela koja prepoznaje prilikom slušanja</p> <p>- Zna naslov djela i saopćava ime kompozitora</p> <p>- Određuje karakter djela</p> <p>- Prepoznaje orkestarske instrumente po grupama (gudački, duhački, udaraljke)</p> <p>- Razlikuje izvođačke ansamble: solo-pjevač ili solo-instrument, orkestar ili grupa orkestarskih instrumenta, hor</p> <p>- Razlikuje glasove: dječji, ženski, muški</p> <p>- Prepoznaje vokalno, instrumentalno i vokalno-instrumentalno izvođenje</p> <p>- Prepoznaje narodnu muzičku tradiciju;</p> <p>- Poznaje i pamti imena bh. kompozitora i njihova najpoznatija djela</p> <p>- poznavanje italijanskih oznaka za dinamiku: piano mezzopiano - srednje tiho, mezzoforte – srednje glasno forte; crescendo i decrescendo;</p> <p>- poznavanje italijanskih oznaka za tempo: lagani andante-hodajući), umjeren (moderato), brzi tempo (allegro-veselo, radosno, brzo) i veoma brzo, hitro (presto)</p> <p>- uočava promjene u tempu</p>	<p>- Brzo pamti i pjevuši melodiju pjesme koju sluša</p> <p>- Uočava, upoređuje, razlikuje, samostalno i tačno izvodi zaključke o slušanom djelu</p> <p>- Brzo uočava i saopćava izvođača djela</p> <p>- Samostalno određuje karakter karakter kompozicije</p> <p>- Tačno određuje dinamiku (glasnoću), tempo i druge karakteristike djela</p> <p>- Razlikuje i poznaje pojedine instrumente i vizuelno i auditivno</p> <p>- Sposoban je da uz slušanje muzike i praćenje notnog zapisa uoč i primjeni muzičke termine: legato, staccato, piano, mp, mf, f, crescendo, decrescendo, oznake za tempo, znak ponašanja, ritam, melodija</p> <p>- Prilikom slušanja muzike, posebno na koncertu, poštuje pravila ponašanja</p> <p>- Koristiti jednostavan muzički jezik za saopćavanje ideja, i za imenovanje i opis djela i izvođača</p>	<p>- Razvijanje osjećaja za lijepo</p> <p>- Sa vidnim zadovoljstvom izražava utiske o slušanom djelu</p> <p>- Razgovora o osjećaju ugodnosti i opuštanja</p> <p>- Često traži da se djelo ponovno sluša</p> <p>- Komentira osobine djela, saopćava zašto mu se dopada ili ne dopada</p> <p>- Biranim riječima i odnosom pokazuje da cijeni muziku, izvođače i kompozitore</p> <p>- Traži da ih vidi uživo na koncertima</p> <p>- Pokazuje kulturu ponašanja kad sluša izvođenje djece u razredu i na koncertu</p> <p>- Aplaudiranjem drugarima i na koncertu pokazuje pozitivan odnos prema djelima i muzičkim umjetnicima</p> <p>- Pokazuje razvoj svijesti o značaju muzike u porodici, školi i okolini</p> <p>- Razgovorom o muzici u okolini, ispoljava svoje stavove i potrebe za lijepim (auditivna ekologija)</p> <p>- Shvata da muzika ima važnu ulogu za poboljšanje kvaliteta života.</p>	<p>- Prikupljanje kasete i CD-asa djela koja će se slušati u školi</p> <p>- U knjigama i štampi pronalaze i prikupljaju slike kompozitora i muzičkih instrumenata (simfonijski orkestar)</p> <p>- Izrađuje preglednog panoa na koji se dodaju slike instrumenata koje su upoznali, što ih motivira na učenje</p> <p>- Pronalaze i prikupljaju slike tradicionalnih narodnih instrumenata i nošnji naroda BiH</p> <p>- Izrađuju zidne panoe sa tematskim sadržajima</p> <p>- Pronalaze i prikupljaju tradicionalne instrumente iz kraja gdje je škola</p> <p>- Izrađuje zidne panoe sa tematskim sadržajima</p> <p>- Pronalaze i prikupljaju tradicionalne instrumente iz kraja gdje je škola</p> <p>- Izrađuje zidne panoe sa tematskim sadržajima</p> <p>- Vodenje intervjua sa umjetnicima</p> <p>- Izrađuje plakata sa važnijim telefonskim brojevima (Narodno pozorište, Opera)</p> <p>- Prikupljanje isječaka iz štampe sa najavom koncerata u</p>	<p>- Osposobljava ih i potiče za uočavanje, prikupljanje materijala i bilježenje</p> <p>- Osmišljava i realizira simulacione igre za djecu</p> <p>- Priprema i vodi djecu kroz aktivnosti dijaloga i interakcije</p> <p>- Pomoć u samostalnom i grupnom radu</p> <p>- Uključuje na adekvatan način izrade preglednih zidnih kalendara sa terminima koncerata</p> <p>- Planira termine za posjete kulturnim ustanovama i bilježi ih na kalendaru</p> <p>- Osmišljava i obavlja temeljitu pripremu učenika za izlaske iz škole i posjete koncertu i kulturnim ustanovama</p> <p>- Prati ponašanje na koncertu, oblačenje (pravila i kulturne navike)</p> <p>- Saradnja sa roditeljima i umjetničkim ustanovama</p> <p>- Pohvale i nagrade u skladu sa individualnim napredovanjem u odnosu na V razred</p>

<p>Nikola Škrba 14. U dul bašči, sevdalinka</p>				<p>gradu (Vodič kroz kulturne muzičke događaje)</p> <ul style="list-style-type: none"> - Posjeta najznačajnijim kulturnim objektima u mjestu - Posjeta koncertima u osnovnoj muzičkoj školi 	
<p>5. DJEČJE STVARALAŠTVO</p> <ul style="list-style-type: none"> - Izmišljanje novih pjesmica na zadani ili novi tekst - Izmišljanje teksta na zadanu ili izmišljenu melodiju - Slobodna improvizacija na Orffovim instrumentima - Improvizacija pokreta u ritmu i plesu - Plesna dramaturgija - Literarno i /ili likovno izražavanje doživljaja muzike - Prezentacija rezultata samostalnog i grupnog rada 	<ul style="list-style-type: none"> - Eksperimentira, istražuje i kombinira instrumente - Pravi varijacije na zadanu temu (melodiju, ritam) - Spontano na muziku progovara pokretom, likovno ili literarno - Improvizacijom kreira nove aranžmane za pjesmice i brojalice 	<ul style="list-style-type: none"> - Samostalno smišlja, upoređuje, dodaje, mijenja - Pravi improvizaciju ritmičke pratnje pjesmi - Stvara kombinacijom riječi, instrumenata, pokreta i likovnim izrazom - Samo predlaže ideje i instrumente za dočaravanje likova i uključuje s u rad na muzičkoj dramaturgiji 	<ul style="list-style-type: none"> - Vidnom željom za čestim muziciranjem pokazuje pravilan odnos prema muzici - Improvizacija je slobodnija, kolektivna, grupna, u paru (dijalogom), individualna - Sa zadovoljstvom učestvuje u muzičkoj dramaturgiji i njihovoj javnoj prezentaciji 	<ul style="list-style-type: none"> - Predlaganje i dogovaranje o improvizaciji koja pruža neverbalnu komunikaciju, kooperaciju i socijalizaciju. - Pronalaženje priča i bajki čiji se likovi mogu muzikom „ozvučiti“. - Izvođenje muzičkog igrokaza uz kombinaciju pojeđinaca - likova i kolektiva 	<ul style="list-style-type: none"> - Svojim odnosom i stavovima podstiče kreativne oblike izražavanja prati i ohrabruje - Priprema, rukovodi i planira muzičke sadržaje u korelaciji sa ostalim umjetničkim i drugim odgojnim područjima - Saradnja sa lokalnom zajednicom, posjeta školskoj priredbi, posjete koncertima

Tjelesni i zdravstveni odgoj i zdravi stilovi života

(2 časa sedmično, 70 časova godišnje)

Osnovni cilj tjelesne i zdravstvene kulture je osposobiti učenike za primjenu osnovnih kinezioloških znanja i kinezioloških iskustava - koja će mu omogućiti samostalno tjelesno vježbanje u funkciji usavršavanja psihomotoričkih i funkcionalnih sposobnosti i stimuliranja normalnog rasta i razvoja, a sve to u interesu njegovanja i zaštite zdravlja i opće dobrobiti učenika.

Komplementarni ciljevi tjelesne i zdravstvene kulture tiču se napora usmjerenog ka stvaranju sistema uvjeta, koji će učeniku pomoći da:

- **Upozna svoje tijelo, upozna razlike među spolovima, usvoji osnovna znanja o razvoju sekundarnih spolnih karakteristika**
- usvoji osnovna znanja i razvije interes i naviku za njegu i zaštitu zdravlja, **i osnovama pravilne prehrane,**
- usvoji osnovna kineziološka znanja (iz područja naučnih disciplina kineziologije) i stekne kineziološka iskustva (iz područja psihomotoričkih aktivnosti) za cjeloživotno tjelesno vježbanje,
- usvoji znanja o kontroli osnovnih parametara kineziološkog statusa,
- aktivno koristi slobodno vrijeme i snalazi se u urgentnim situacijama,
- zadovolji potrebu za igrom i kretanjem i razvije interes za bavljenje sportskim, rekreativnim i, eventualno, kinezio-terapijskim aktivnostima,
- razumije, poštuje i promovira ekološke vrijednosti u duhu biocentrizma,
- uvažava svoje kompetencije i racionalno ih afirmira.

Polazni kriteriji za što kvalitetniji obrazovni standard tjelesnog i zdravstvenog odgoja jesu: (1) objektivnost – prilagođenost sadržaja materijalnim uvjetima, (2) primjerenost sadržaja dobi i spolu učenika, (3) sigurnost učenika, (4) korisnost sadržaja za svakodnevni život, sportsku rekreaciju, urgentne situacije ili pogodnost za nadgradnju različitih kinezioloških aktivnosti, (5) razvoj antropoloških obilježja učenika i (6) interes i potreba učenika.

Ciljevi	Sadržaji	Ishodi	Učenice	Učenici	
I. Obrazovni	Osnovna teorijska znanja	Tjelesno vježbanje i volumenoznost tijela	Posjeduje osnovna znanja o povezanosti tjelesnog vježbanja sa volumenožnošću tijela.	x	x
		Ishrana i zdravlje	Posjeduje osnovna znanja o uticaju pravilne ishrane na zdravlje.	x	x
		Indeks tjelesne mase (ITM)	Izračunava ITM-a.	x	x
		Umor u školi i načini njegovog otklanjanja	Posjeduje osnovna znanja o umoru u školi i načinima njegovog otklanjanja.	x	x
		Organizacija sportskih natjecanja	Posjeduje osnovna teorijska i praktična znanja o organizaciji sportskih natjecanja i suđenju u različitim kineziološkim aktivnostima.	x	x
	Osnovna motička znanja	Prehrana i tjelesni napor	Posjeduje osnovna teorijska i praktična znanja o značaju prehrane za tjelesne napore.	x	x
		1. Trčanja: - Trčanja različitim tempom do 6 minuta - Preponsko trčanje	Posjeduje osnovna teorijska i praktična znanja o: trčanju različitim tempom do 6 min; preponskom trčanju.	x	x
		2. Skakanja: - Skok udalj jeđan i pol koračnom tehnikom - Osnovni skokovi s mini trampolina - pruženi, zgrčeni, raznožni	Posjeduje osnovna teorijska i praktična znanja o: skoku udalj jeđan i pol koračnom tehnikom; osnovnim skokovima s mini trampolina - pruženim, zgrčnim, raznožnim.	x	x
		3. Bacanja: - Bacanje male medicinke do 2 kg bočnom tehnikom	Posjeduje osnovna teorijska i praktična znanja o bacanju male medicinke do 2 kg bočnom tehnikom.	x	x
		4. Kolutanja: - Leteći kolut na povišenje od mekanih strunjača	Posjeduje osnovna teorijska i praktična znanja o letećem kolutu na povišenje od mekanih strunjača.	x	x

		<p>5. Višenja, upiranja i penjanja:</p> <ul style="list-style-type: none"> - Penjanje po konopu do 5 m - Ljuljanje na karikama malom amplitudom, saskok u zaljuljaju 	<p>Posjeduje osnovna teorijska i praktična znanja o: penjanju po konopu do 5 m; ljuljanju na karikama malom amplitudom i saskoku u zaljuljaju; njih u upor u niskim paralelnim ručkama i saskoku zanožno; prema zgrčno klimom i raznožno na dvovisinskim ručkama; naskoku u upor čučeci na gredu, saskoku pružno.</p>	x	x
		- Njih u upor u niskim paralelnim ručkama, saskok zanožno			x
		- Klimom pre mah zgrčno i raznožno na dvovisinskim ručkama - Naskok u upor čučeci na gredu, saskok pružno		x	
		<p>6. Preskakanja:</p> <ul style="list-style-type: none"> - Zgrčka 	<p>Posjeduje osnovna teorijska i praktična znanja o: izvođenju preskoka „zgrčka“.</p> <p>Posjeduje osnovna teorijska i praktična znanja o: narodnom plesu po izboru iz zavičajnog područja; osnovnim vježbama aerobika za razvoj repetitivne snage; „mačiji“ skok; „daleko-visoki skok“.</p> <p>Posjeduje osnovna teorijska i praktična znanja o: padu natrag i u stranu; osnovnim zahvatima držanja u parteru.</p> <p>Posjeduje osnovna teorijska i praktična znanja o: rukomet - skok šutu; blokiranju i oduzimanju lopte; zonskoj obrani 6:0, sistemu igre s jednim kružnim napadačem, košarka - kretanju u vođenju i zaustavljanju ili zaustavljanju na dodatu loptu; vođenju lopte s promjenom smjera i brzine kretanja; suradnji dva igrača u odbrani i napadu, odbojka - prijemu servisa podlaktično; mini odbojci 3:3, nogomet - vođenju lopte s promjenom smjera i brzine kretanja; driblinzima i fintiranjima; udarcu glavom iz kretanja bez skoka.</p>	x	x
		<p>7. Ritmičke i plesne strukture:</p> <ul style="list-style-type: none"> - Narodni ples po izboru iz zavičajnog područja - Osnovne vježbe aerobika za razvoj repetitivne snage 		x	x
		<ul style="list-style-type: none"> - „Mačiji“ skok - Daleko-visoki skok 		x	
		<p>8. Borilačke strukture:</p> <ul style="list-style-type: none"> - Pad natrag i u stranu 		x	x
		<ul style="list-style-type: none"> - Osnovni zahvati držanja u parteru 			x
		<p>9. Igre:</p> <p>Rukomet:</p> <ul style="list-style-type: none"> - Skok šut - Blokiranje i oduzimanje lopte - Zonska odbrana 6:0, sistem igre s jednim kružnim napadačem <p>Košarka:</p> <ul style="list-style-type: none"> - Kretanje u vođenju i zaustavljanju ili zaustavljanje na dodatu loptu - Vođenje lopte s promjenom smjera i brzine kretanja - Saradnja dva igrača u odbrani i napadu <p>Odbojka:</p> <ul style="list-style-type: none"> - Prijem servisa podlaktično - Mini odbojka 3:3 <p>Nogomet:</p> <ul style="list-style-type: none"> - Vođenje lopte s promjenom smjera i brzine kretanja - Driblinzi i fintiranja - Udarac glavom iz kretanja bez skoka 		x	x
2. Antropološki	Motoričke sposobnosti	<ul style="list-style-type: none"> - Snaga: - Brzina: - Koordinacija: - Ravnoteža: - Gibljivost: - Preciznost: 	<p>Odgovarajući sadržaji iz: 1., 2., 3., 4., 5., 6., 7., 8. i 9., kao drugi kinološki sadržaji, a shodno potrebama učenika i mogućnostima škole i okoline</p>	x	x
				x	x
				x	x
	2. Funkcionalne sposobnosti:		<p>samostalno primjenjuje aerobne programe za razvoj maksimalnog primitka kisika.</p> <p>značajnije usavršava sisteme anaerobnog dobivanja energije za eksplozivne i brzinske aktivnostima.</p>	x	x
			<p>održava povoljan odnos između količine mišićne mase i potkožnog masnog tkiva, razumije funkcionalno-morfološke promjene i probleme tokom puberteta i sazrijevanja.</p>	x	x
3. Morfološke osobine:					
3. Odgojni		Tjelesne sposobnosti osoba različitih spolova:	poštuje razlike u tjelesnim sposobnostima između osoba različitih spolova.	x	x
		Tjelesne sposobnosti osoba s posebnim potrebama:	poštuje razlike u tjelesnim sposobnostima između osoba sa i bez posebnih potreba.	x	x
		Emocionalna samoregulacija:	posjeduje dovoljan nivo strpljivosti u odnosu prema učitelju i sistem rada.	x	x
		Suđenje i pravila igre:	posjeduje uljudne navijačke navike, prihvaća pozitivne sportske i ljudske uzore.	x	x
		Kultura ponašanja:	dostojanstveno iskazuje razočarenje i zadovoljstvo neuspjehom odnosno uspjehom; prepoznaje pogreške i osuđuje neprimjerna ponašanja; saraduje u igri i nenasilno rješava konflikte.	x	x

Sadržaji zdravstvenog odgoja uvjetovani su činjenicom da je zdravstveni odgoj ne samo širenje informacija o zdravlju već aktivan proces učenja kroz iskustva primjerena individualnim i zajedničkim potrebama s ciljem da se: zdravlje učini cijenjenom društvenom vrijednošću, pomogne djetetu da postane odgovorno za svoje zdravlje i unaprijedi razvoj i korištenje zdravstvenih usluga. Najčešći sadržaji su iz slijedećih nastavnih cjelina i tema: zdravlje porodice, **zdravi stilovi života odn. zdrava ponašanja**, zdrava životna sredina, ishrana, humani odnosi među spolovima, međuljudski odnosi, mentalno zdravlje, povrede, različiti faktori rizika, odnos zdravstvenog radnika i pacijenta, zaštita od bolesti itd.

Rast i razvoj djeteta u ovom periodu, prije svega, karakterizira usporen tjelesni rast, početak intenzivnog rasta mišića, veliki nivo razvijenosti koordinacije kretanja, određeni nivo intelektualne razvijenosti za prihvatanje grupnih uputstava, socijalna razvijenost za kooperativne odnose sa vršnjacima i, zbog opterećenja u školi, višak tjelesne energije koji se može uspješno osloboditi u tjelesnim aktivnostima. Ovo razdoblje je najpogodnije vrijeme za učenje motoričkih aktivnosti za koje je potrebno mnogo usvojenih elemenata, a koje čine osnovu za razvoj struktura motoričkog programa pojedinca.

Potrebno je usvojiti određeni fond osnovnih sportskih znanja iz atletike, gimnastike, ritmike i sportskih igara. Posebna pažnja posvećuje se odgovarajućem izboru sadržaja za optimalan razvoj motoričkih sposobnosti i usvajanje brojnih i raznovrsnih sportskih znanja. Također, igra je još uvijek zastupljena skoro na svakom času vježbanja. U različite dijelove nastavnog časa, gdje to uvjeti omogućuju, uključuje se muzika, naglašava izražavanje pokretima, imitiranje i stvaralaštvo i upotrebljavaju različiti rekviziti. Djeca ovog uzrasta su sposobna za prihvatanje detaljnih uputstava, njihova socijalna razvijenost osigurava uspješan grupni rad, spremna su za usvajanje osnova pomoći i sigurnosti. Razvija se i njeguje shvatanje sporta kao važne vrijednosti zdravog života.

Za drugi osnovnoškolski ciklus, koji obuhvaća 4., 5. i 6. razred osnovne škole, karakteristično je postupno i progresivno razlikovanje djevojčica i dječaka u morfološkim, motoričkim i funkcionalnim obilježjima. **Učenici i učenice trebaju osnovne informacije radi čega dolazi do razlikovanja između spolova. Općenito govoreći pubertet počinje ranije kod djevojčica nego kod dječaka. Danas djevojčice ulaze u pebertet u dobi između 8 i 13 godina, a dječaci u dobi između 9 i 14 godina. Ova dob se karakteriše fiziološkim i morfološkim promjenama.** Stoga treba postupno usmjeravati nastavu tjelesnog i zdravstvenog odgoja prema optimalnom razvoju i usavršavanju onih znanja, sposobnosti i osobina koje su, u ovom i narednom razvojnom razdoblju, bitne za učenike. Slijedom bioloških i popratnih psihosocioloških različitosti između učenica i učenika, sa stajališta naučnih i stručnih saznanja predmetna nastava tjelesnog i zdravstvenog odgoja mora biti organizirana posebno za učenice, a posebno za učenike.

Program tjelesnog i zdravstvenog odgoja zasnovan je na osnovnim postavkama tjelesnog i zdravstvenog odgojno-obrazovnog područja, a usmjeren je na obrazovnu, antropološku i odgojnu komponentu sistema odgoja i obrazovanja. S obzirom na to da je ovo razdoblje optimalno za usvajanja motoričkih znanja, obrazovna komponenta pretpostavlja usvajanje naprednih kinezioloških motoričkih znanja koja, upotpunjena temeljnim teorijskim znanjima iz kineziologije, podstiču razvoja osobnosti učenika. Cilj joj je sistemski i trajna promjena prvenstveno motoričkih, morfoloških i funkcionalnih obilježja učenika putem tjelesne aktivnosti ispoljene kroz djelotvorno: (a) *svladavanje prostora* (različiti oblici i vrste kotrljanja, kolutanja, puzanja, hodanja i trčanja, kojim se savlađuju distance na različitim vrstama podloge, nagiba i pravaca), (b) *svladavanje prepreka* (različite vrste i oblici provlačenja, penjanja i silaženja, skokovi, naskoci, saskoci i preskoci, kojim se savlađuju različite vrste okomitih, kosih i horizontalnih prepreka bez upotrebe tehničkih i drugih pomagala), (c) *svladavanje otpora* (različite vrste i oblici potiskivanja, vučenja, dizanja i nošenja, kojim se savlađuju pasivni otpori objekata različitih masa i oblika, te različite vrste i oblici pojedinačnih skupina tzv. navlačenja, potiskivanja i njihove kombinacije, kojim se savlađuju nepredvidive aktivne dinamičke sile suvježbača), (d) *manipuliranje objektima* (različite vrste i oblici bacanja i hvatanja, ciljanja i gađanja, slaganja i rastavljanja predmeta, kojim se savladavaju jednostavne i složene operacije baratanja objektima različitog broja, oblika i masa u određenom prostoru i vremenu); ili *specificirane* kao: (a) *monostrukturalna motorička znanja*, koja su dominantno obilježje aktivnosti tipa atletike, plivanja, biciklizma i dr., (b) *aciklična motorička znanja*, koja su bitno obilježje tzv. borilačkih aktivnosti, kao što su boks, hrvanje, judo, karate i dr., (c) *kompleksna motorička znanja*, dakle ciklična

i aciklična, koja se susreću u sportskim igrama, kao što su nogomet, rukomet, košarka i dr., (d) „estetska” *motorička znanja* (ili znanja za koja je estetski kriterij važan faktor uspjeha), koja su sadržana u aktivnostima tipa gimnastike, ritmičke gimnastike, skokova u vodu i dr.; odnosno i kao *opća motorička znanja* podijeljena na znanja za: (a) *razvoj funkcionalnih sposobnosti* (aerobnih i anaerobnih), (b) *razvoj motoričkih sposobnosti* (koordinacije, ravnoteže, brzine, preciznosti, fleksibilnosti, eksplozivne, repetitivne, statičke snage i dinamometrijske sile, te (c) *regulaciju morfoloških obilježja* (aktivne mišićne mase i balastne mase).

Ovo je razdoblje optimalno za razvoj brzine reakcije na zvučne i vidne podražaje, manipulaciju predmetima i suradnju u prostoru s drugim učenicima. Motoričke sposobnosti koordinacija, gibljivost, statička i dinamička ravnoteža nalaze se u razdoblju pojačane transformacijske osjetljivosti, što omogućuje veće promjene.

Tjelesna aktivnost - uz opće morfološke učinke, koji podrazumijevaju uticaj na sastav tijela unutar kojeg se ističe povoljan odnos između količine mišićne mase i potkožnog masnog tkiva te prevencija pretilosti; razvoj motoričkih sposobnosti znatno iznad nivoa dostižnog samo spontanom biološkim rastom i razvojem, čime se povećava mogućnost motoričkog izražavanja učenika u svim aktivnostima; te uz fiziološke učinke usmjerene na podsticanje funkcija krvožilnog i dišnog sistema i djelovanje na kvalitet koštano-mišićnog sistema - pozitivno djeluje i na imunološki sistem, nužan za održavanje zdravlja i prevenciju akutnih i hroničnih bolesti, odnosno i na cjelokupni antropološki status. S ukupnog antropološkog stajališta izrazito je značajno prepoznati nadarenu djecu i, u dogovoru s roditeljima ili starateljima, uputiti ih u primjerene sportske klubove.

Cilj odgojne komponente tjelesnog i zdravstvenog odgoja jeste stvaranje takvog sistema vrijednosti učenika prema tjelesnom vježbanju koji će podstaknuti samostalno i cjeloživotno provođenje tjelovježbe, te stimulirati djecu i mlade da se uključe u sportske klubove i bave sportskom rekreacijom u drugoj i trećoj životnoj dobi.

VREDNOVANJE I OCJENJIVANJE U NASTAVI TJELESNOG I ZDRAVSTVENOG ODGOJA

Aktivnost djeteta se prati, vrednuje i ocjenjuje u okviru nastavnog procesa, vanastavnog procesa u okviru škole, vanškolskim aktivnostima i slobodnim aktivnostima.

Rješavanje problema vrednovanja i ocjenjivanja učenika u nastavi tjelesnog i zdravstvenog odgoja izvodi se: (1) procjenjivanjem tjelesnog razvoja (visine, težine i držanja tijela), (2) testiranjem manifestnih motoričkih i funkcionalnih dimenzija i procjenom latentnih motoričkih (koordinacije, agilnosti, ravnoteže, preciznosti, gipkosti, snage, brzine i izdržljivosti) i funkcionalnih (kardiovaskularnih i respiratornih) sposobnosti i (3) ocjenjivanjem znanja, sportsko-tehničkih dostignuća i stavova učenika prema tjelesnom i zdravstvenom odgoju.

Jedna od baterija mjernih instrumenata za procjenu tjelesnog razvoja, funkcionalnih i psihomotoričkih sposobnosti mogla bi biti:

1. Tjelesni razvoj: tjelesna visina, tjelesna masa i držanje tijela;
2. Funkcionalne sposobnosti: trčanje u vremenu od 6 minuta;
3. Psihomotoričke sposobnosti: brzina frekvencije pokreta – taping rukom, koordinacije – poligon natraške, eksplozivne snage – skok u dalj s mjesta, repetitivne snage – pretklon trupa, statičke snage – vis u zgibu, fleksibilnosti – pretklon raznožno.

U drugom ciklusu ocjenjivanje je opisno, te brojčano i opisno. Opisna ocjena obuhvaća kratak opis uspješnosti i napretka učenika, njegove suradnje, aktivnosti u pojedinim sadržajnim cjelinama i, eventualno, sklonosti. Podaci o tjelesnom razvoju i sposobnostima unose se u dnevnik rada nastavnika. Rezultati praćenja služe kao osnova za programiranje rada, u individualnom pristupu i određivanju radnih zadataka za svakog učenika, kao i za njihovo ocjenjivanje.

Ocjenjivanje ima ulogu podsticajne povratne informacije, što znači da se mora voditi računa o sljedećem: (1) povratna informacija je efikasna ukoliko je data neposredno nakon aktivnosti na koju se odnosi, ili tokom obavljanja aktivnosti, (2) ona mora da bude konkretna, tj. mora da se odnosi na aktivnosti i učinak a ne na ličnost ili trajne karakteristike osobe, (3) ona mora biti pozitivna, da sadrži isticanje onih elemenata koji su za pohvalu, a tek potom onih elemenata u odnosu na koje bi dijete

trebalo ili moglo da uloži dodatne napore. Ovako postavljeno i realizirano praćenje napretka učenika i ocjenjivanje (kvalitativno, kontinuirano, konkretno, pozitivno i adekvatno obrazloženo), doprinosi i njihovom razvoju pojma o sebi, formiranju realne slike o sebi, o onome što znaju, umiju, o svojim sposobnostima, što je značajno za razvoj samopoštovanja učenika i zdravog odnosa prema sebi i svijetu oko sebe.

Metodološke napomene uz 3. trijadu

I. Didaktičko-metodičko strukturiranje Nastavnog plana i programa u 3. trijadi

Nastavni plan i program (NPP) za 3. trijadu devetogodišnje osnovne škole sačinjen je prema temeljnim principima oblikovanja NPP-a i elementima kurikularne teorije, što su prvenstveno njegova fleksibilnost i otvorenost prema svim dometima i postignućima odgojno-obrazovnog i nastavnog rada, te inkluzivnost, integriranost i naučna kompatibilnost sa evropskim odgojno-obrazovnim i prosvjetnim paradigmatama.

Kao i za prethodne dvije trijade, programski sadržaji nastavnih predmeta u 3. trijadi određeni su prema opće usvojenim kriterijima:

- a) svrha, ciljevi i zadaci nastavnoga predmeta (obrazovni, odgojni, psihofunkcionalni, jezičko-komunikacijski),
- b) sadržaj, predmet i specifični ishodi učenja unutar konkretnih nastavnih predmeta.

Za svaki nastavni predmet napravljen je poseban silabus (fond nastavnih sati, dinamika realizacije i razrada specifičnih programskih sadržaja), koji su metodologijski ujednačeni do mjere u kojoj je to bilo tehnički i praktički moguće, budući da svaki nastavni predmet ima i svoje specifične programsko-sadržajne okolnosti.

Opće didaktičko-metodičke napomene date su za sve silabuse u sedmom razredu i u kasnijim razredima se ne ponavljaju, s tim da su za neke nastavne predmete opće napomene davane i u sedmom, osmom i devetom razredu, zbog specifičnosti nastavnih tema i sadržaja (npr. za matematiku ili likovnu kulturu).

Za one nastavne predmete koji se u NPP-u pojavljuju nakon sedmog razreda opće didaktičko-metodičke napomene prezentirane su u onom razredu kada se taj predmet prvi put pojavljuje.

Za sve strane jezike opće didaktičko-metodičke napomene date su zajednički budući da se nastava stranih jezika realizira u skladu sa zajedničkim Evropskim okvirnim planom i programom.

Prilikom didaktičko-metodičkog strukturiranja NPP-a u 3. trijadi vodilo se računa o svim elementima kvalitetnog i funkcionalnog programiranja, a to su, prije svega, poznavanje učenika i njihovih kognitivnih, emocionalnih i psiholoških sposobnosti.

U tom smislu za većinu nastavnih predmeta određeni su opći i pojedinačni ciljevi odgojno-obrazovnog rada, odnosno ishodi učenja prema tačno utvrđenoj metodologiji i naučnoj standardizaciji. Za pojedine nastavne predmete precizirani su ishodi učenja prema savremenoj kurikulamoj teoriji (utvrđivanje ishoda učenja do najmanjih organizacijskih jedinica, kao što su nastavne jedinice i nastavne teme).

Važno je naglasiti da su svi nastavni programi poredani po razredima, a ne po nastavnim predmetima, što je uobičajeno u kurikulumskoj organizaciji nastave.

Svi nastavni programi urađeni su prema načelima korelacije i povezanosti predmetnih sadržaja, kao zaokružene i tačno definirane nastavne cjeline u toku jednog razrednog godišta, što omogućuje međupredmetnu korelaciju i integrirano učenje.

Osnovni cilj svih nastavnih programa u 3. trijadi jeste njihova usmjerenost ka učenicima i uvođenje didaktičko-metodičke strategije koja podrazumijeva svu potrebnu stručnu pomoć nastavnicima u realizaciji nastavnih programa (izbor adekvatnih oblika, metoda, sredstava, pomagala i medija nastavnog rada).

Dakle, osnovna intencija u didaktičko-metodičkom strukturiranju NPP-a u 3. trijadi bila je usmjerena ka akcentiranju kognitivnih, emocionalnih i intelektualnih predispozicija učenika (7., 8. i 9. razreda) i svih aktivnosti koje će kod učenika poticati stvaralačko, kritičko, partnersko i integrirano učenje, čime se stvaraju neophodni uvjeti za stvaranje cjelovitog odgojno-obrazovnog rada i principa savremene škole.

II. Provođenje NPP-a u 3. trijadi

Predviđeni NPP u 3. trijadi trebao bi se provoditi prema specifičnim kriterijima didaktičko-metodičke organizacije nastave u sistemu devetogodišnje osnovne škole i prema didaktičkoj strategiji koja maksimalno respektira principe školskog rada kao što su:

- individualno i diferencirano učenje,
- učenje usmjereno ka učeniku kao osnovnom subjektu nastavnog procesa,
- orijentacija na polifunkcionalnu strategiju učenja i sticanja znanja,
- podrška kvalitetnom procesu učenja zasnovanog na didaktički funkcionalnim oblicima, metodama, sredstvima i medijima nastavnog rada,
- insistiranje na partnerskim odnosima u relaciji nastavnik-učenik-škola-porodica.

III. Oblici, metode, sredstva, pomagala, mediji i tehnologija nastavnog rada u 3. trijadi

Nastavni predmeti u 3. trijadi kao predmeti finalne faze devetogodišnje osnovne škole zasnovani su na onim oblicima, metodama, sredstvima, pomagalima, medijima i tehnologiji koji su specifični za tzv. završne razrede, što znači da se oblici i metode nastavnog rada prilagođavaju starijem uzrastu učenika, odnosno načelima tzv. predmetne nastave.

Priroda pojedinih nastavnih predmeta uvjetovala je i dominaciju određenih nastavnih metoda i sredstava, tako da se primjerice kod jezičkih, društvenih i humanističkih oblasti u pojedinim predmetima (matemji jezik, strani jezici, historija, geografija) više preferiraju metode kao što su: metode razgovora, pisanja, tekstualna metoda i dr., dok se unutar predmeta koji tematiziraju tzv. prirodne i tehničke nauke (matematika, fizika, hemija, biologija) preferiraju neke praktične metode (primjerice metoda eksperimenata i tzv. očiglednih sredstava), što je donekle slučaj i kod ovih nastavnih predmeta koji tematiziraju tzv. umjetničke vještine i (likovna i muzička kultura).

Također, ovisno o prirodi i didaktičkom kontekstu pojedinih nastavnih predmeta, predviđena su i specifična sredstva, pomagala, mediji i tehnologija nastavnog rada, kao što su udžbenici, priručnici, radni kabineti, didaktičke učionice, školska biblioteka, fiskulturna sala, fonolaboratorij i dr.

Cijeli didaktički kontekst determinirao je opće usvojene oblike odgojno-obrazovnog i nastavnog rada u devetogodišnjoj osnovnoj školi, a to su:

- Redovna nastava (razredna od I do IV razreda i predmetna od VI do IX razreda)
- Dopunska nastava (organizirana prvenstveno za one učenike koji iz različitih razloga zaostaju u praćenju i savlađivanju programskih sadržaja iz konkretnih nastavnih predmeta);
- Dodatna nastava (usmjerena ka nadarenim učenicima i onima koji pokazuju poseban interes za određena nastavna područja ili uže nastavne teme).

IV. Nastavni rad sa talentiranim (nadarenim) učenicima

U planiranju i programiranju nastavnih sadržaja za sve predmete u 3. trijadi vodilo se računa o tome da su uspostavljeni obrazovni standardi ne samo prilagođeni tzv. prosječnim učenicima, već da omogućavaju i ona postignuća preko kojih se otkrivaju i motiviraju i tzv. nadareni učenici.

To se postiže preko oblika dodatne nastave, ali rjeđe i preko tzv. akceleracije (ubrzanja) nastavnog programa za ove učenike koji pokazuju vidan napredak u toku redovne nastave, što ih kandidira da pod posebno propisanim zakonskim uvjetima eventualno mogu završiti dva razreda u toku jedne školske godine.

Ipak, kod akceleracije treba biti posebno obazriv, jer su učenici devetogodišnje osnovne škole počeli pohađati školu već u veoma ranoj dobi (i sa nepunih 6 godina), pa princip akceleracije treba koristiti samo u izuzetnim slučajevima.

V. Rad sa učenicima sa posebnim potrebama

Jedna od osnovnih pedagoških intencija devetogodišnje osnovne škole jeste otvorenost, fleksibilnost i inkluzivnost, te tome smislu i integracija i podrška učenicima sa posebnim potrebama. Ta integracija može biti djelomična ili potpuna, ali je u oba slučaja usmjerena ka funkcionalnom uključivanju takvih učenika u redovni odgojno-obrazovni sistem devetogodišnje osnovne škole.

OKVIRNI NASTAVNI PLAN I PROGRAM za sedmi razred devetogodišnje osnovne škole

**OKVIRNI NASTAVNI PLAN ZA SEDMI RAZRED
DEVETOGODIŠNJE OSNOVNE ŠKOLE**

REDNI BROJ	OBAVEZNI NASTAVNI PREDMETI	SEDMIČNI BROJ NASTAVNIH ČASOVA	GODIŠNJI BROJ NASTAVNIH ČASOVA
1.	Bosanski, hrvatski, srpski jezik i književnost	4	140
2.	Prvi strani jezik	2	70
3.	Drugi strani jezik	2	70
4.	Matematika	4	140
5.	Fizika	1	35
6.	Biologija	2	70
7.	Geografija / zemljopis	2	70
8.	Historija / povijest	2	70
9.	Tehnička kultura	1	35
10.	Informatika	2	70
11.	Likovna kultura	1	35
12.	Muzička / glazbena kultura	1	35
13.	Tjelesni i zdravstveni odgoj, i zdravi stilovi života	2	70
UKUPNO REDOVNE NASTAVE		26	910

Napomena: Broj nastavnih časova za vjeronauku, dopunske/dodatne programe, vannastavne aktivnosti, odjeljensku zajednicu, eventualno neki novi predmet (izborni, fakultativni) odredit će se na lokalnom nivou, u skladu s mogućnostima o kojima je riječ u Konceptiji.

SADRŽAJ:

1. Bosanski, hrvatski, srpski jezik i književnost
2. Engleski jezik
3. Njemački jezik
4. Francuski jezik
5. Arapski jezik
6. Matematika
7. Fizika
8. Biologija
9. Geografija/zemljopis
10. Historija/povijest
11. Tehnička kultura
12. Informatika
13. Likovna kultura
14. Muzička/glazbena kultura

15. Tjelesni i zdravstveni odgoj

Bosanski, hrvatski, srpski jezik i književnost

PRIJEDLOG OKVIRNOG NASTAVNOG PROGRAMA ZA VII RAZRED

KNJIŽEVNOST

Književni tekstovi	Književno-teorijski pojmovi	Odgovorno-brazovni ciljevi i zadaci	Minimalna postignuća	Maksimalna postignuća
<p>1. D. Cesarić, Voćka poslije kiše</p> <p>2. T. Ujević, Dažd</p> <p>3. N. Šop, Bakine naočari</p> <p>4. M. Krleža, Čovjek je lava</p> <p>5. M. Dizdār, Zapis o zemlji</p> <p>6. E. Kišević, Lampa na prozoru</p> <p>7. H. Humo, Akvarel</p> <p>8. S. Jesenjin, Pjesma o kuji</p> <p>9. V. Ilić, U poznu jesen</p> <p>10. D. Trifunović, Nešto važno da ti kažem</p> <p>11. Nekešić, Pjesma o peru</p> <p>12. M. Antić, Poslije djetinjstva</p> <p>13. V. Novak, Iz velegradskog podzemlja (odlomak)</p> <p>14. Z. Dizdarević, Naza ve zilja</p> <p>15. Č. Šijarić, Hrt (odlomak)</p> <p>16. S. Čorović, Ibrahimbegov čošak</p> <p>17. A. P. Čehov, Vanjka</p> <p>18. K. Bruckner, Sadako hoće živjeti</p> <p>19. R. Pavlović, Čistač obuće</p> <p>20. Z. Grey, Komanči (odlomak iz pustolovnog romana Gmljavina stada)</p> <p>21. A. Egziptari, Mali princ (odlomak)</p> <p>22. M. M. Bešeskija, Sarajevski ljetopis (odlomak)</p> <p>23. N. Čukovski, James Cook (odlomak)</p> <p>24. I. Sekulić, Oslo pod snijegom (odlomak)</p> <p>25. Dnevnik Ane Frank (odlomak)</p> <p>26. P. Kočić, Jazavac pred sudom (odlomak)</p> <p>27. F. Šehović, Putovanje kapetana Porporelosa (odlomak)</p> <p>Hasanaginica (narodna balada)</p> <p>Narodna romansa (po izboru)</p> <p>Narodna lirska pjesma (sevdalinka) po izboru</p>	<p>Lirika</p> <p>Ritam-intonacija, stanka, opkoračenje, stanka u opkoračenju, naglašavanje riječi i ritam</p> <p><i>Stilska sredstva</i>-metafora, inverzija, kontrast</p> <p><i>Vrste</i> - pejzažna, šaljiva, deskriptivna i domoljubna pjesma</p> <p>Epika</p> <p><i>Fabula</i> -pokretači fabule, zaustavljanje fabule</p> <p><i>Lik</i> -psihološko-etička karakterizacija, <i>Portrait</i>-vanjski i unutarnji, forme pripovijedanja</p> <p>Pozicija pripovjedača u priči</p> <p>Pustolovni i povijesni romani</p> <p>Fantastična pripovijest</p> <p>Granične književne vrste: ljetopis, putopis, dnevnik</p> <p>Drama</p> <p>Satirična komedija</p> <p>Dramski igrokaz</p> <p>Usmena književnost</p> <p>Termini balada i romansa</p> <p>Epsko-lirske karakteristike</p>	<p>Prepoznaje metaforu, inverziju, kontrast i njihovu ulogu u književnom tekstu, razumije preneseno značenje.</p> <p>Prepoznaje osnovna obilježja opisne, domoljubne i šaljive pjesme.</p> <p>Prepoznaje pokretače fabule i sredstva zaustavljanja.</p> <p>Može okarakterizirati lik.</p> <p>Uočava glavne značajke povijesnoga i pustolovnog romana</p> <p>Uočava različite pozicije pripovjedača i forme pripovijedanja</p> <p>Uočava razliku između ljetopisa, putopisa i dnevnika</p> <p>Uočava glavne osobine drame: dijalog, likovi</p> <p>Uočava glavne karakteristike lirske i epsko-lirske poezije</p>	<p>Otkriva stilsko-izražajna sredstva u književnom tekstu. Prepoznaje osnovno osjećanje u lirskoj pjesmi.</p> <p>Otkriva glavne kompozicijske dijelove književnog teksta.</p> <p>Prepoznaje glavne značajke povijesnoga i pustolovnog romana</p> <p>Prepoznaje fabulativnu i tematsko – idejnu okosnicu djela</p> <p>Razlikuje književne i ekstra književne elemente</p> <p>Uočava razliku između drame i drugih književnih vrsta</p> <p>Prepoznaje usmene književne vrste</p>	<p>Određuje i razumije stilska sredstva, upotrebljava ih u vlastitom tekstu.</p> <p>Određuje pokretače radnje, sredstva zaustavljanja radnje.</p> <p>Povezuje ritam i osjećanje u pjesmi.</p> <p>Razumije, za paža i povezuje sa savremenom stvarnošću psihološko-etičke karakteristike lika</p> <p>Uočava glavne karakteristike fantastične književnosti</p> <p>Uočava glavne karakteristike ljetopisa, putopisa i dnevnika</p> <p>Uočava glavne karakteristike usmene književnosti</p>

RJEČNIK, GRAMATIKA			
Programski zahtjevi	Odgovno–obrazovni ciljevi	ISHODI UČENJA	
		MINIMALNI	MAKSIMALNI
<p>Naglašene i nenaglašene riječi (naglasne cjeline)</p> <p>Riječi za imenovanje pripadnosti mjestu, kraju, zemlji narodu</p> <p>Osnovno i preneseno značenje riječi</p> <p>Čestice ili riječice (proširivanje znanja o ovoj vrsti riječi)</p> <p>GLAGOLI</p> <p>Glagolski oblik/osoba i broj</p> <p>Glagoli po predmetu radnje</p> <p>Glagoli po vidu</p> <p>Infinitiv (infinitivna osnova i završeci)</p> <p>Glagolski pridjevi i glagolska imenica</p> <p>Prezent. sprezanje/konjugacija. prezent pomoćnih glagola</p> <p>Perfekt</p> <p>Izricanje prošlosti aoristom, imperfektom i pluskvamperfektom</p> <p>Izricanje budućnosti futurorom</p> <p>Izricanje zapovijedi i molbe imperativom</p> <p>Kondicional I i II</p> <p>Glagolski prilozi</p> <p>REČENICA</p> <p>Jednostavna proširena rečenica</p> <p>Predikat – imenski i glagolski</p> <p>Priložne oznake u rečenici (uzrok, količina, društvo)</p> <p>Objekt (izravni i neizravni)</p> <p>Atribut: pridjevni atribut i imenički atribut</p> <p>Apozicija (pojam)</p> <p>Složena rečenica (pojam složene rečenice)</p>	<p>Uočavati nenaglašene riječi i pravilno ih čitati u izgovornim cjelinama</p> <p>Razlikovanje osnovnog značenja od prenesenog (dopunskog, proširenog) značenja riječi</p> <p>Uočiti da česticama možemo preoblikovati rečenično ustrojstvo</p> <p>Prepoznavati glagolski oblik/osobu i broj u rečenici</p> <p>Razlikovati prijelazne, neprijelazne i povratne glagole</p> <p>Razlikovati svršene i nesvršene glagole</p> <p>Prepoznati infinitiv i nje govore za vršetke</p> <p>Prepoznati i tvoriti glagolske pridjeve</p> <p>Prikladno upotrebljavati prezent u govorenju i pisanju</p> <p>Usvojiti prezent pomoćnih glagola</p> <p>Prepoznati perfekt i razumjeti njegovo osnovno značenje</p> <p>Vladati oblicima perfekta pomoćnih glagola</p> <p>Prepoznavanje aorista i imperfekta kao jednostavnih oblika</p> <p>Prepoznavanje pluskvamperfekta kao složenog oblika</p> <p>Prepoznati, razlikovati, pravilno pisati i izgovarati futur prvi i drugi te razumijevati njihova značenja i tvorbe</p> <p>Prepoznati imperativ kao glagolski način i razumjeti njegovo značenje i tvorbu</p> <p>Prepoznati i razlikovati kondicional prvi i drugi te njihovu tvorbu</p> <p>Uočiti značenje, tvorbu i službu u rečenici</p> <p>Razlikovati imenski predikat od glagolskog predikata</p> <p>Primjenjivati i uočavati priložnu oznaku uzroka, društva i količine</p> <p>Uočiti i prepoznati objekt u rečenici</p> <p>Razlikovati izravni i neizravni objekt</p> <p>Razlikovati pridjevni i imenički atribut</p> <p>Prepoznati apoziciju</p>	<p>Pravilno pisanje i izgovor nenaglasnica/atoničkih riječi</p> <p>Uočava preneseno značenje riječi na jednostavnim primjerima</p> <p>Prepoznaje osnovne čestice (da, ne, li, za)</p> <p>Razlikovanje glagola po značenju</p> <p>Razlikovanje glagola po predmetu radnje i po vidu</p> <p>Razumije ulogu infinitiva u tvorbi glagolskih oblika</p> <p>Pravilno upotrebljava glagolske pridjeve</p> <p>Prepoznaje prezent i razumije njegovo osnovno značenje</p> <p>Spreže glagole u prezentu prema morfološkim obilježjima (osoba i broj)</p> <p>Prikladno upotrebljava perfekt u govorenju i pisanju</p> <p>Može proizvoditi oblike glagola koji se u aoristu, imperfektu i pluskvamperfektu najčešće upotrebljavaju</p> <p>Usvajanje aorista i imperfekta pomoćnih glagola biti i htjeti</p> <p>Samostalno spreže glagole u futuru I i II</p> <p>Prepoznaje imperativ u rečenici</p> <p>Imperativom izriče zapovijed, molbu i zabranu</p> <p>Pravilno koristi kondicional. u govorenju i pisanju</p> <p>Upotrebljava glagolske priloge u govorenju i pisanju</p> <p>Prepoznaje imenski predikat</p> <p>Uočava priložne oznake</p> <p>Prepoznaje objekt u rečenici, atribut i apoziciju</p> <p>Razlikuje izravni i neizravni objekt</p>	<p>Razlikuje prednaglasnice/predtoničke riječi i zanaglasnice/izatoničke riječi</p> <p>Zamjećuje preneseno značenje iskazano pjesničkom slikom u književnim djelima</p> <p>Uočava da česticama možemo izreći i svoje dojmove (ma, god, doista, naravno, sigurno)</p> <p>Razvrstavanje povratnih glagola na prave povratne, nepravne i uzajamno povratne.</p> <p>Razlikuje i uočava trajne i učestale glagole.</p> <p>Razumije ulogu infinitiva u dopuni glagola</p> <p>Uočava glasovne promjene u glagolskim pridjevima promjena je ispred i u o</p> <p>Razumije pravu i prenesenu sadašnjost</p> <p>Uočava palatalizaciju i jotaciju u prezentu</p> <p>Uočava futurski perfekt</p> <p>Može zamjenjivati aorist, imperfekt i pluskvamperfekt perfektom</p> <p>Uočava glasovne promjene u sprezanju</p> <p>Uočava isti oblik prezenta i aorista u 3. licu jednine kod nekih glagola</p> <p>Uočavanje gnomskog i futurskog aorista</p> <p>Zamjenjuje futur drugi svršenim prezentom</p> <p>Preoblikuje prezent u oba futura</p> <p>Uočava pripovjedni i svezremenski imperativ</p> <p>Razlikuje istobličnice imperativa i prezenta u rečenici</p> <p>Uočava i razumije značenje i tvorbu kondicionala II,</p> <p>Objašnjava službu glagolskih priloga u rečenici</p> <p>Prepoznaje imenski predikat u različitim glagolskim oblicima</p> <p>Uočava da glagoli otvaraju mjesto različitim vrstama objekata</p> <p>Razlikuje pridjevni i imenički atribut</p> <p>Pravilno piše zareze kod apozicije i apozicijskog skupa u poslijeimeničnom položaju</p> <p>Uočava glagolske pridjeve u funkciji atributa</p>

KULTURA USMENOG I PISMENOG IZRAŽAVANJA				
Oblici izražavanja	Programski sadržaj	Odgojno-obrazovni ciljevi i zadaci	ISHODI UČENJA	
			MINIMALNI	MAKSIMALNI
Pričanje	Pričanje događaja ili doživljaja retrospektivnim slijedom izlaganja Pričanje događaja/ doživljaja uz upotrebu opisa (pejzaža ili lika)	Povezivanje događaja po njihovim uzajamnim vezama i odnosima Stvaranje složene kompozicije sastava Uvođenje retrospektivnih epizoda u pričanje Uočavanje povezanosti opisa s doživljajem i njegov značaj za tok radnje Uočavanje stilske funkcije glagola, imenica i pridjeva	Kompozicija sastava - jednostavna Mogućnost stvaranja redosljeda značajnih trenutaka i uvođenja retrospekcije u priču Opis pejzaža usklađen je s tokom događaja i povezan s doživljajima sudionika	Kompozicija sastava složena Složene pripovijedanje i skladno povezanje niza događaja i doživljaja u cjelinu Mogućnost uporabe/upotrebe retrospektivnih epizoda i shvaćanje njihove funkcije Sastav opširniji Opis pejzaža upotpunjuje pričanje doživljaja, predstavlja njegov prirodni sastavni dio
Deskripcija	Opis portreta	Opis vanjskog i unutarnjeg portreta Prikazivanje osobina, osjećaja i postupaka lika te utjecaj društvene sredine na lik	Razlikuje vanjski od unutarnjeg opisa osobe Samostalno pravi plan za opis U sastavu iznosi podatke o izgledu lika, njegovim postupcima, sklonostima i interesovanjima	Opisuje društvenu sredinu u kojoj lik živi i način na koji ona utječe na njegovo ponašanje i osjećaje Prikazuje detalje koji su važni za doživljaj lika
	Opis dinamičnog zbivanja u prirodi	Uočavanje redosljeda prikazivanja pojedinosti u dinamičnom opisu Mogućnost opisivanja vizualnih i akustičnih pojedinosti Funkcija glagola u opisu	Opisuje zbivanje uz pomoć plana U sastavu upotrebljava glagole kretanja, pojedinosti slijede jedna iza druge u vremenskom tijeku	Izrađen stil i jezik Sažetom, kratkom i izražajnom rečenicom dočarava uzbudljive trenutke Slika zbivanja oko sebe, ali i svoje raspoloženje i misli
Oblici izražavanja	Programski sadržaj	Odgojno-obrazovni ciljevi i zadaci	Očekivana postignuća u usmenom i pismenom izražavanju	
			MINIMALNA	MAKSIMALNA
Čitanje i slušanje	Interpretativno čitanje lirskih, pripovjednih i dramskih tekstova Ostale vrste čitanja: u sebi, usmjereno čitanje	Služiti se govornim vrednotama: rečenični naglasak, rečenična intonacija, boja, visina i jačina glasa	Pravilno čita tekst Umjeren brzina govora i pravilna artikulacija glasova	Govorno obilježava intonaciju rečenice te bojom i jačinom glasa dočarava sadržaj
Pisanje	Pisanje dnevnika Pisanje autobiografije Pisanje diktata: kontrolni diktat, stvaralački diktat, diktat sa sprečavanjem grešaka Pisanje školskih pismenih zadaća: dvije tokom/tokom školske godine	Upoznavanje s načinom vođenja ličnog dnevnika Napisati svoju autobiografiju	Bilježi događaje, misli i osjećaje Iznosi podatke o svom životu: boravak u vrtiću, polazak u školu, kako je dobio ime itd.	Dnevnik pripovjedački uobličjen, zanimljiv način slikanja događaja i osjećaja Autobiografija prožeta humorom
PRAVOGOVOR I PRAVOPIS				
Programski zahtjevi	Odgojno-obrazovni ciljevi		ISHODI UČENJA	
			MINIMALNI	MAKSIMALNI

<p>Veliko slovo u jednočlanim i višečlanim imenima pokrajina i krajeva, dijelova naselja, trgova i ulica</p> <p>Pisanje etnika</p> <p>Pisanje i izgovor zamjenice sebe (se) uz povratne glagole</p> <p>Pisanje i izgovor aorista glagola biti i niječnice uz glagolske oblike</p> <p>Pisanje infinitiva i glagolskog pridjeva radnog (m. r. jednine)</p> <p>Izgovor i pisanje glagolskih oblika u kojima su provedene glasovne promjene (č, ć, je i ije u gl. oblicima)</p> <p>Izgovor i pisanje predna glasnica i zana glasnica (zamjeničkih i glagolskih)</p> <p>Zarez u jednostavnoj i složenoj rečenici (odvajanje a pozicije, pisanje vokativa, nabranje rečenih dijelova, nabranje rečenica)</p> <p>Pisanje izostavnika (apostrofa) i tačke sa zarezom</p>	<p>Pravilno pisati veliko početno slovo u imenima pokrajina i krajeva te dijelova naselja (gradske četvrti, dijelovi sela, trgovi, ulice, parkovi)</p> <p>Pravilno pisati i govoriti povratne glagole (smijati se, šaliti se ...)</p> <p>Pravilno pisati i govoriti infinitiv ispred zanaglasnice i iza nje</p> <p>Pravilno pisati glagolski pridjev radni u m.r. jednine čija osnova završava na –je (htjeti, smjeti, živjeti, umrijeti, vidjeti)</p> <p>Slušno razlikovati i pravilno pisati i izgovarati riječi u kojima su provedene glasovne promjene</p> <p>Pravilno upotrebljavati predna glasnice i zanaglasnice u izgovoru i pisanju</p> <p>Prepoznati i pravilno pisati izostavnik/apostrof i tačku sa zarezom</p>	<p>Primjena pravila o upotrebi velikog slova u primjerima koje predviđa Program</p> <p>Primjena gramatičke norme u govoru i pismu</p> <p>Primjena stečenih znanja u govoru i pismu</p> <p>Razlikovanje naglasnica i ne naglasnica (predna glasnica i zana glasnica – tipični primjeri)</p> <p>Prepoznaje pravopisne znakove i koristi ih u pisanju</p>	<p>Pisanje naziva naselja i dijelova naselja na stranim jezicima</p> <p>Pravilno izgovara i piše glagolske oblike u svakodnevnom razgovoru</p> <p>Uočavanje glagolskih oblika u kojima su provedene glasovne promjene u jezično i pedagoški primjere nim tekstovima</p> <p>Prepoznavanje i pravilan izgovor naglašanih i nenaglašanih riječi</p> <p>Uočava i obilježava naglasne cjeline</p> <p>Primjena pravopisne norme u tekstovima (zadaci, plakati, literarni sastavi)</p>
MEDIJSKA KULTURA			
Programski zahtjevi	Odgovno–obrazovni zahtjevi	ISHODI UČENJA	
		MINIMALNI	MAKSIMALNI
<p>Filmska izražajna sredstva</p> <p>Kadar, plan, ugao snimanja</p> <p>Knjiga – film:</p> <p>Mark Twain: Kraljević i prosjak (igrani film)</p> <p>Henryk Sienkiewicz: Kroz pustinju i prašumu (igrani film)</p> <p>Pozorišna izražajna sredstva: govor, gluma, scenografija, kostimografija</p> <p>Izražajna sredstva stripa: crtež, kvadrat, fabula prikazana kvadratima</p>	<p>Prepoznati izražajna sredstva u filmu, pokreti kamere kao izražajno sredstvo filma (statična kamera, dinamična kamera, vožnja, panorama)</p> <p>Filmska maska, scenografija i kostimografija kao filmska izražajna sredstva</p> <p>Prepoznati pozorišna izražajna sredstva u predstavi: scenografiju, kostimografiju, rasvjetu</p> <p>Prepoznati izražajna sredstva stripa</p> <p>Uočiti sličnosti i razliku između filmskog kadra i kvadrata stripa (plan i ugao gledanja)</p>	<p>Upoznavanje načina stvaranja filma – uočavanje nastanka jednog kadra</p> <p>Povezivanje filma sa stripom, crtanje iz raznih uglova – pravljenje pokretnog stripa</p> <p>Razumije ulogu pozorišna izražajnih sredstava</p> <p>Uočava razliku između glume u pozorištu i glume pred kamerom</p> <p>Razumije priču u stripu i način izražavanja govora stripom</p>	<p>Razumije tehniku stvaranja filma</p> <p>Razvija sposobnost za estetsko i etičko vrednovanje filma</p> <p>Uočava sličnosti i razlike pozorišne i filmske glume, scenografije, maske i kostimografije</p> <p>Razvijena sposobnost etičke i estetske procjene vrijednosti pojedinih stripova</p> <p>Sposobnost primanja poruka stripa (reklamnih, domoljubnih, ekoloških)</p> <p>Razlikuje vrste stripa po temi – povijesni, kriminalistički, pustolovni, naučnofantastični</p>

LEKTIRA

VII

1. Alija H. Dubočanin: Brod na vidiku (izbor pripovjedaka)
2. Šukrija Pandžo: Ruka na kosi (izbor pripovjedaka)
3. Skender Kulenović: Gromovo đule
4. Dragutin Tadijanović: Srebne svirale (izbor poezije)
5. Dubravko Jelačić Bužimski: Sportski život letećeg Martina
6. Branka Primorac: Maturalac
7. Stevan Raičković: Na kraju grada (izbor poezije i proze)
8. Desanka Maksimović: Strepnja (izbor poezije)
9. Nenad Radanović: Mali Jan (izbor pripovjedaka)

10. Isak Samokovlija: Nosač Samuel i druge pripovijetke
11. Mark Tven: Kraljević i prosjak
12. Oskar Vajld: Sretni princ i druge bajke

DIDAKTIČKO-METODIČKE NAPOMENE

Nastavni program za predmet Bosanski, hrvatski, srpski jezik i književnost u VII razredu devetogodišnje osnovne škole strukturiran je od slijedećih nastavnih područja:

1. Jezik (gramatika, pravopis, pravogovor, rječnik, razvoj standardnog jezika).
2. Književnost (interpretacija književnih tekstova, čitanačkih i lektirskih).
3. Kultura izražavanja (oblici izražavanja u nastavi i vježbe usmenog i pismenog izražavanja, te dvije školske pismene zadaće).
4. Film (povijest i osnove filmske umjetnosti).
5. Scenske umjetnosti (dramski igrokazi, poetske recitacije i dramatizacije tekstova).
6. Medijska kultura (strip, periodika, radio, televizija, internet, biblioteka).

Prijedlog Nastavnog programa uključuje jezičke, umjetničke, stvaralačke i medijske sadržaje zasnovane na međusobnom prožimanju (korelativnost i integrativnost) nastavnih područja i nastavnih disciplina i predmeta (interdisciplinarnost i povezanost sa drugim nastavnim predmetima: historijom, likovnom kulturom, muzičkom kulturom i dr.)

Također, prijedlog Nastavnog programa zasniva se na:

- a) izboru umjetničkih i naučnih sadržaja na principima primjerenosti, reprezentativnosti, egzemplarnosti, odgojnosti, tekstualne adekvatnosti itd.
- b) rasporedu, odnosno organizaciji nastavnih sadržaja po principima kontinuiteta i vertikalno-spiralnog slijeda, kao i principima integracije i korelacije.

Osnovni ciljevi, zadaci, složenost i svrha nastave po pojedinim nastavnim područjima trebaju biti zasnovani na usvajanju osnovnih pojmova iz gramatike, teorije i interpretacije književnosti, vježbi usmenog i pismenog izražavanja, stvaranja vlastitih tekstova (pismenih sastavaka), te ovladavanje osnovnim elementima i tehnikama iz filmske i scenskih umjetnosti, te medijske kulture.

Prilikom izrade Nastavnoga programa iz književnosti vodilo se računa o estetskim, etičkim i nacionalnim kriterijima u izboru književnih djela i pisaca, što je uzrokovalo relativno veći broj obaveznih tekstova za čitanku. Zato je važno naglasiti da sami nastavnici prilikom izrade globalnih i operativnih nastavnih planova i programa mogu vršiti određenu selekciju obaveznih književnih tekstova, ali svi tekstovi moraju biti zastupljeni u čitankama.

Vrlo je važno naglasiti da ovaj Nastavni program treba biti popraćen adekvatnom udžbeničkom i priručničkom literaturom (čitanka, naš jezik, kultura izražavanja, priručnici za nastavnike, priručnici za učenike (radne sveske), vodič kroz lekturu, videočitanka, medijska čitanka).

Knjige lektire moraju biti opremljene standardiziranom kritičko-metodičkom aparaturom (predgovor, biografija i bibliografija, metodička studija) koju trebaju uraditi stručno kvalificirana lica (kritičari, pisci, metodičari).

STRANI JEZIK
ENGLISKI
FRANCUSKI
NJEMAČKI
ARAPSKI

Engleski jezik – prvi strani jezik, peta godina učenja
 (2 časa sedmično, 70 časova godišnje)

CILJEVI I OČEKIVANI REZULTATI ODGOJNO-OBRAZOVNOG RADA

U nastavi engleskog kao prvog stranog jezika u sedmom razredu osnovne škole treba težiti potpunom dostizanju nivoa A1.3 i djelimično nivoa A2.1 Zajedničkog evropskog okvira za jezike – CEFR (funkcionalno početno znanje)	
Jezičke vještine	Očekivani rezultati/ishodi učenja
Slušanje i razumijevanje	Učenik će moći <ul style="list-style-type: none"> • razumjeti pitanja koja se odnose na lično iskustvo i svakodneвне zahtjeve i rutine • razumjeti poruke/savjete, potvrđne i odrične zapovijesti u rutinskim dijalozima koji se odnose na neposrednu situaciju • razumjeti opis stvari i situacija iz svakodnevnog života • razumjeti iskaz ukoliko je jasno artikuliran standardnim jezikom i sporije od normalne brzine i ako mu se obraća direktno, ali će često morati tražiti da mu se određene stvari ponove
Čitanje i razumijevanje	Učenik će moći <ul style="list-style-type: none"> • pročitati poznate i neke nepoznate riječi i pasuse iz kratkih tekstova koji govore o svakodnevnom životu, rutinskim događanjima i koji sadrže jednostavna uputstva • pronaći određenu informaciju u tekstovima u kojima se koristi jednostavan jezik (red vožnje, jelovnici, natpisi na javnim mjestima, vremenska prognoza) • čitati i razumjeti kraće i jednostavne tekstove na poznatu temu, koji sadrže najfrekventniji vokabular • razumjeti glavne ideje i neke detalje u kraćim tekstovima
Govor	Učenik će moći <ul style="list-style-type: none"> • opisati sebe, porodicu ili druge osobe i razgovarati o osnovnim svakodnevnim aktivnostima • učestvovati u jednostavnom neformalnom razgovoru • obavljati jednostavne transakcije: u kupovini, na pošti, u restoranu • izgovarati bez poteškoća poznate riječi i fraze uz oklijevanje kod manje poznatih riječi • voditi računa o gramatičkoj korektnosti, pravilnom izgovoru i intonaciji
Pisanje	Učenik će moći <ul style="list-style-type: none"> • opisivati situacije lične prirode u okviru svakodnevnih potreba i iskustva • pisati jednostavne tekstove na obrađene teme • popunjavati jednostavne obrasce • vršiti prepisku s prijateljima: razglednice, kratka pisma, poruke, ali će kod slobodnog pismenog izražavanja praviti brojne greške različite prirode
Znanje o jeziku	Učenici su već usvojili neka znanja/pravila o jeziku i razvili osnovne strategije učenja stranog jezika i počinju ih svjesno primjenjivati.

* **A1.3** za sve četiri jezičke vještine i **A2.1 djelimično** za slušanje i razumijevanje, te čitanje i razumijevanje.

Engleski jezik
(prvi strani jezik)

Stepen/nivo	Teme	Funkcije i vještine	Aktivnosti	Gramatika	Vokabular
<p>7. razred Osnovna škola 5 godina učenja engleskog jezika Funkcionalno osnovno znanje</p>	<ul style="list-style-type: none"> ● Porodica ● Škola ● Moja zemlja ● Zemlje engleskog govornog područja i druge zemlje ● Zdravlje – zdrava ishrana ● Svijet životinja ● Slobodno vrijeme i godišnja doba ● Životni uvjeti 	<p>Učenik će znati:</p> <ul style="list-style-type: none"> - reagirati na odgovarajući način na izjave drugih ljudi - koristiti javne usluge (npr. supermarket, telefon, poštu, željezničku stanicu, aerodrom) - izražavati: - slaganje i neslaganje za i protiv teme - opisivati: - osobe, predmet, mjesta, Svakodnevnih aktivnosti - prošle i sadašnje događaje - uspoređivati - ljude - predmete - govoriti o prošlim događajima i aktivnostima - izražavati svoje mišljenje o poznatim temama na jednostavan način 	<p>RECEPCIJA a) SLUŠANJE I REAGIRANJE Učenici će slušati izgovoreni tekst i reagirati:</p> <ul style="list-style-type: none"> - odgovaranjem na pitanja nastavnika ili drugih učenika - sastavljanjem rečenica od novonaučnih riječi itd. - prepričavanjem kratkih tekstova - spajanjem stubaca A i B - rješavanjem zadatka višestrukog izbora - označavanjem: - određenih riječi, fraza i rečenica - tačnih/netačnih tvrdnji - popunjavanjem praznina b) ČITANJE I REAGIRANJE Učenici će čitati kratke tekstove u sebi ili naglas i reagirati: - odgovaranjem na pitanja - prepričavanjem dijelova teksta ili cijelih kratkih tekstova - recitiranjem pjesama - rješavanje zadataka višestrukog izbora i tačnih/netačnih tvrdnji - ispravljanjem pogrešaka, dopunjavanjem nedovršenih rečenica <p>PRODUKCIJA a) GOVOR Učenici će:</p> <ul style="list-style-type: none"> - sastavljati dijaloge - davati specifične obavijesti - učestvovati u razgovorima na zadane teme - igrati po ulogama i dramtizirati <p>b) PISANJE Učenici će pisati:</p> <ul style="list-style-type: none"> - diktate - kratke opise ljudi, predmeta, događaja, mjesta itd. - pisma dopisnom prijatelju itd. 	<p>Učenici će ponavljati ili učiti:</p> <p>Imenice:</p> <ul style="list-style-type: none"> - brojive i nebrojive - pravilnu/nepravilnu množinu <p>Zamjenice:</p> <ul style="list-style-type: none"> - lične (padež subjekta i objekta) - pokazne (<i>this, that, these, those</i>) - upitne (<i>who, which, what, whose</i>) - posvojne (<i>mine, his, hers, its, ours, yours, theirs, one's</i>) - neodređene (<i>somebody, anybody, nobody, something, anything, nothing</i>) <p>Pridjeve</p> <ul style="list-style-type: none"> - Determinatore - članove: <i>a, an, the, zero</i> - posvojne pridjeve - pokazne pridjeve: <i>this (girl), that (boy), these (girls), those (boys)</i> - pridjeve neodređene količine i broja, npr. <i>some, any, much, many, all, (a) few, (a) little</i> - upitne pridjeve, <i>what, which, whose</i> <p>- Opisne pridjeve vezane za zadane teme</p> <ul style="list-style-type: none"> - nepravilnu usporedbu pridjeva <p>Brojeve: redne: 1-100</p> <p>Glagole:</p> <ul style="list-style-type: none"> Present Simple Present Continuous Past Simple pravilnih i nepravilnih glagola Future Simple Present Continuous za izražavanje budućnosti <i>Going to</i> -oblik Glagole <i>be, have/has got</i> (potvrđni, niječni, upitni) Modalne glagole: <i>can, could, may, have to, must, will, would</i> (niječni i upitni oblik) Zapovjedni način, sva lica jednine i množine Priloge sa i bez nastavka <i>-ly</i> Prije dloge vezane za zadane teme Vezičke: <i>and, but, or, because</i> itd. 	<p>Učenici će ponavljati ili učiti nove riječi vezane za zadane teme, npr.</p> <ul style="list-style-type: none"> - Porodica, prošireni rječnik, npr. <i>family gatherings</i> - Škola, prošireni rječnik, npr. <i>school curriculum, some extra-curricular activities</i> - Moja zemlja, osnovni rječnik, npr. <i>geography, climate, people</i> - Zemlje engleskog govornog područja i druge zemlje, osnovni rječnik, npr. <i>geography, climate, people, social customs</i> itd. - Zdravlje, zdrava ishrana, osnovni rječnik, npr. <i>names of some meals, preparing meals, ordering or serving a meal in a restaurant, culinary art</i> itd. - Životni uvjeti, osnovni rječnik, npr. <i>possession, employment, unemployment, working conditions, transport</i> itd. - Svijet životinja, nešto prošireni rječnik, npr. <i>pets, domestic and wild animals</i> - Slobodno vrijeme, prošireni rječnik, npr. <i>sports and games</i> - Vrijeme i godišnja doba, prošireni rječnik, npr. <i>description of climate, seasons of the year, particular weather, outings</i> itd. Osim stalne nadogradnje svog rječnika, učenici će naučiti koristiti: Afikse, vezane za zadane teme i gramatiku, npr. <i>expensive, dirty</i> Antonime, vezane za zadane teme, npr. <i>dirty-clean, ask-answer, cry-laugh</i> Složenice, vezane za zadane teme, npr. <i>school choir, guitar lessons, orange juice</i> Kolokacije, vezane za zadane teme, npr. <i>discuss a subject, walk a dog,</i>

		- redati riječi u rečenice	Rečenice: - Vremenske rečenice - <i>If</i> - rečenice (prvi tip) - Red riječi (red riječi tipične rečenice)	<i>care about us</i> itd. Prijevodne ekvivalente čestih i ključnih riječi, selektivna usporedba sa materinim jezikom učenika i nekim drugim stranim jezicima
--	--	----------------------------	---	---

INTERDISCIPLINARNI SADRŽAJ

Učenici će također učiti jezik i proširivati svoj vokabular oslanjajući se na znanje stečeno kroz učenje nekih drugih školskih predmeta, a u okviru datih tema.

INTERKULTURALNE VJEŠTINE

Učenici će se:

- upoznavati sa sličnostima i različitostima između svoje zemlje i zemalja engleskog govornog područja u području kulture, edukacije, slobodnog vremena učenika, načina življenja, a u okviru datih tema,
- navikavati da se obhode učtivo u komunikaciji sa pripadnicima kulture o kojoj uče,
- učiti da komuniciraju i da se ponašaju u svakodnevnim situacijama na način koji je prirodan za kulturu zemlje čiji jezik uče, obraćajući posebnu pažnju na odnose među ljudima pri neposrednom kontaktu, komunikaciji, na ono što učenike interesuje itd.,
- naučiti da poštuju tradiciju, običaje, navike drugih ljudi itd.

UČENJE: KAKO TREBA UČITI?

Učenici će učiti da:

- budu odgovorni i aktivni kada uče jezik,
- koriste različite radne metode i strategije učenja tipične za učenje jezika, kao što je razumijevanje smisla iz konteksta itd.,
- nadoknađuju praznine u znanju korištenjem različitih metoda, kao što je parafraziranje,
- koriste informacione tehnologije kod učenja jezika,
- ocjenjuju svoje aktivnosti i aktivnosti svojih drugara iz razreda, kao i nivo svog i njihovog znanja u odnosu na postavljene ciljeve i, ako je potrebno, mijenjaju metode rada,
- koriste samostalno udžbenike, rječnike i druge priručnike.

Engleski jezik – drugi strani jezik, druga godina učenja
(2 časa sedmično – 70 časova godišnje)

CILJEVI I OČEKIVANI REZULTATI ODGOJNO-OBRAZOVNOG RADA

<p>U nastavi engleskog kao drugog stranog jezika u sedmom razredu osnovne škole treba težiti dostizanju nivoa A1.3 za sve četiri jezičke vještine, a za vještine govora i pisanja bar A1.2 Zajedničkog evropskog okvira za jezike – CEFR. (funkcionalno početno znanje)</p>	
Jezičke vještine	Očekivani rezultati/ishodi učenja
Slušanje i razumijevanje	<p>Učenik će moći</p> <ul style="list-style-type: none"> • razumjeti pitanja koja se odnose na lično iskustvo, svakodneвне potvrđne i odrične zapovijesti u okviru jednostavnog rutinskog dijaloga koji se odnosi na neposrednu situaciju • pratiti standardni govor ukoliko se govori sporije od normalne brzine i ako mu se obraća direktno •
Čitanje i razumijevanje	<p>Učenik će moći</p> <ul style="list-style-type: none"> • pročitati kratke tekstove koji sadrže poznate riječi/fraze i govore o svakodnevnom životu, rutinskim događanjima, ili sadrže jednostavna uputstva • Može pronaći određenu informaciju u tekstu u kojem se koristi jednostavan jezik (lična prepiska, vozni red, jelovnici, vremenska prognoza) •
Govor	<p>Učenik će moći</p> <ul style="list-style-type: none"> • opisati sebe i razgovarati o osnovnim svakodnevnim temama • učestvovati u jednostavnom neformalnom razgovoru i obavljati jednostavne transakcije (u kupovini, u restoranu) • koristiti najosnovniji fond jednostavnih naučenih izraza, vokabulara i osnovnih gramatičkih struktura, ali će • imati otežanu komunikaciju usljed malog fonda vokabulara i poteškoća u izgovoru •
Pisanje	<p>Učenik će moći</p> <ul style="list-style-type: none"> • ispunjavati jednostavne obrasce • pisati jednostavne poruke, razglednice ili jednostavna pisma, diktat primjerene težine • pisati jednostavne tekstove lične prirode u okviru predvidivih svakodnevnih rutina, ali će praviti brojne greške kod slobodnog pismenog izražavanja •
Znanje o jeziku	<p>Učenici su već usvojili neka znanja /pravila o jeziku i razvili osnovne strategije učenja stranog jezika i počinju ih svjesno primjenjivati, posebno kroz usvajanje/učenje prvog stranog jezika.</p>

Engleski jezik
(drugi strani jezik)

Stepen	Teme	Funkcije i vještine	Aktivnosti	Gramatika	Vokabular
7. razred Osnovna škola 2. godina učenja engleskog jezika	Porodica Škola Svako-dnevni život Život Slobodno vrijeme Moje okruženje Zemlje, narodi Životinje Praznici	Učenici će znati: - upućivati odgovarajuće pozdrave i odgovarati na njih - predstaviti sebe i druge - obraćati se ljudima - identificirati ljude i predmete - locirati ljude i predmete - opisivati: ljude i predmete - neka raspoloženja i stanja - trenutnu aktivnost - postavljati poznata pitanja i odgovarati na njih - tražiti i nuditi pomoć (Can you help me? Can I help you?) - tražiti i davati informacije - slušati očekujući da čuju određenu informaciju - izraziti na vrlo jednostavan način: - slaganje i neslaganje - znanje i neznanje - sposobnost i dopuštanje (can, may) - ponudu (pismenu ili usmenu) koristeći najosnovniji vokabular - emocije: slaganje, neslaganje, dopadanje, nedopadanje, - zadovoljstvo, zanimanje i oduševljenje za nešto, - iznenađenje, razočarenje, zahvalnost - posjedovanje (have, have got, John's book, his house etc.)	RECEPCIJA: a) SLUŠANJE REA GIRANJE: Učenici će slušati izgovoreni tekst i reagirati: 1) Ne verbalno pokazivanjem/doticanjem predmeta ili dijela tijela koji se spominje, izvršavanjem uputa i naređenja, zaokruživanjem tačnog odgovora/opcije, ispunjavanjem tabele označavajući na odgovarajući način potvrdne ili tačne odgovore, odnosno negativne ili netačne odgovore, povezanjem određenih ilustracija sa odgovarajućim tekstom, označavanjem tačnih/netačnih tvrdnji itd. 2) Verbalno ponavljanjem riječi, izraza ili čitavih rečenica koje je izgovorio nastavnik ili koje su čuli sa CD-a, davanjem kratkih odgovora na pitanja koja je postavio nastavnik/drugi učenici ili koja su čuli sa CD-a itd. b) ČITANJE I REAGIRANJE Učenici će čitati kratke tekstove, usebi ili naglas, i reagirati: 1) Ne verbalno izvršavanjem uputa i naređenja, povezivanjem određenih ilustracija sa odgovarajućim tekstom, povezivanjem nabrojanih riječi sa odgovarajućim brojevima ili simbolima, označavanjem tačnih/netačnih tvrdnji, ispunjavanjem tabele i križaljki, dovršavanjem rečenica, popunjavanje praznina, povezivanje riječi u stupcima A i B, sklaпанjem ispreuranog teksta u smislenu cjelinu itd. 2) Verbalno ponavljanjem pitanja nastavnika ili drugim učenicima, davanjem odgovora na pitanja nastavnika ili drugih učenika, prečitanjem kraćih tekstove, opisivanje predmeta, situacije ili aktivnosti itd. PRODUKCIJA a) GOVOR Učenici će: - učestvovati u razgovoru sa drugim učenicima ili nastavnikom - davati upute i naređenja - igrati uloge - recitirati, pjevati i igrati jezične igre itd.	Učenici će ponavljati ili učiti: Imenice: - brojive, ne brojive - pravilnu/nepravilnu množinu Zamjenice: - Lčne (padež subjekta i objekta) - Pokazne (this, that, these, those) - Upitne (who, which, what, whose) - Prisvojne (mine, yours...) - Neodređene (somebody, anybody, nobody, something...) Pridjeve De terminato re, - članove: a/an, the, zero - prisvojne pridjeve, - pokazne pridjeve, this (girl), that (boy), these (girls), those (boys) - pridjeve neodređene količine i broja (some, any, much, many, all) - upitne pridjeve (what, which, whose) - Opisne pridjeve (najčešće): u okviru datih tema Brojeve: 1-100 Glagole: Present Simple (potvrdna, odrična, upitna forma) Present Continuous (potvrdna, odrična, upitna forma) Glagole: be, have/have got (potvrdna, odrična, upitna forma) Modalne glagole: can, may (potvrdna, odrična, upitna forma) Imperativ (sva lica jednine i množine) Past Simple (have, be, do) Priloge (najčešće): - mjesto - smjer (left, right, east, west) - vrijeme - način (slowly, quickly) Prijedloge: - mjesto (in, on, under, behind, in front of)	Učenici će ponavljati i učiti samo osnovni vokabular koji se odnosi na date teme, kao npr. - Članovi uže i neki članovi šire porodice (mother, grandfather, uncle, aunt, grandson) - Svakodnevni život - rutinske aktivnosti, kupovina (at the supermarket, buying some vegetables and fruit), going out (library, swimming pool), my clothes, visiting relatives, friends itd. - Slobodno vrijeme - at the park (slide, gym, swing, jump rope), outings, entertainment - Okruženje, seasons of the year, weather (rainy, sunny...) in the garden, (vegetable/flower garden), some gardening tools (spade, rake, watering can), in the country (camping, tent, lunch box, fire) - Škola (school premises, school subjects, furniture, pupils' things, extra-curricular activities, some musical instruments...) - Zemlje i oblasti, peoples, their culture (osnovni vokabular) - Životinje, domestic, wild animals, pets (osnovni vokabular) - Praznici Osim što će stalno proširivati vokabular, učenici će ponavljati ili učiti da koriste:

		<ul style="list-style-type: none"> - izviniti se i prihvatiti izvinjenje - sugerirati neku akciju (Let's ...) - prihvatiti i odbiti ponudu ili molbu - govoriti na je dnostav an način o svakodne vnim ak tivnostima i radn jama 	<p>b) PISANJE Učenici će:</p> <ul style="list-style-type: none"> - prepisivati kratke tekstove - pisati po diktatu - ispunjavati tabele/križaljke - ubacivati/podvlačiti riječi ili fraze, re dati riječi u smislene rečenice - pisati rečenice koristeći tačnu formu glagola u za gradi - dovršavati rečenice - pisati kratke sastave o poznatim temama itd. 	<ul style="list-style-type: none"> - vrijeme: in, on, at <p>Rečenice : Osnovni red riječi u potvrdnoj, odričnoj, upitnoj i zapovjednoj rečenici - There is a/The re are some ...Is there a...? Are there any...?</p>	<ul style="list-style-type: none"> - Skraćenice, najčešće (a, m, p, m, UK, USA, skraćenice za dane u sedmici i mjesecu). - Afikse u vezi sa datim temama i gramatikom (-s, -ing) - Antonime u vezi sa datim temama (fast – slow, up – down, hot – cold - Složenice u vezi sa datim temama (football, basketball, swimming-pool, pen-friend) - Kolokacije u vezi sa datim temama (outdoor sports, to do homework, make a phone call)
--	--	---	---	--	--

INTERDISCIPLINARNI SADRŽAJ

Učenici će također učiti jezik i proširivati svoj vokabular oslanjajući se na znanje koje su stekli učenjem nekih drugih školskih predmeta, npr.

- kroz crtanje, slikanje, oblikovanje itd. (Likovno obrazovanje),
- kroz sportove i igre (Tjelesni odgoj),
- slušanjem i pjevanjem omiljene vrste muzike (Muzičko obrazovanje, ples).

INTERKULTURALNE VJEŠTINE

Učenici će se:

- upoznavati sa kulturom svoje zemlje i učiti da je bolje poštovati i cijene,
- upoznavati sa nekim osnovnim razlikama između svoje kulture i kulture naroda sa engleskog govornog područja (npr. razlike u upotrebi nekih pozdrava u engleskom i u maternjem jeziku učenika, npr. Dobar dan i Good morning/afternoon, ili Dobar dan i Good day),
- učiti da komuniciraju i da se ponašaju u svakodnevnim situacijama na način koji je prirodan za kulturu zemlje čiji jezik uče. Ovo može podrazumijevati *govor tijelom*, koji se razlikuje od kulture do kulture, kao što je počinjanje od malog prsta prilikom nabrajanja, pokret glavom kad se želi reći da/ne itd., *uzvike* (npr. Oops! kada neko padne, ispusti nešto ili pogriješi, ili Ouch! kojim se izražava iznenadna bol), itd.

UČENJE: KAKO TREBA UČITI?

Učenici će učiti da:

- razvijaju pozitivan stav prema učenju jezika,
- budu odgovorni i aktivni u situacijama kada se uči jezik,
- koriste ključne metode iz prakse pri radu u parovima ili malim grupama,
- ocjenjuju svoje aktivnosti i aktivnosti svojih drugova iz razreda, kao i stepen svog i njihovog znanja u odnosu na postavljene ciljeve.

Njemački jezik – prvi strani jezik, peta godina učenja
(2 časa sedmično – 70 časova godišnje)

CILJEVI I REZULTATI ODGOJNO-OBRAZOVNOG RADA

U nastavi njemačkog jezika u sedmom razredu osnovne škole treba težiti potpunom dostizanju nivoa A1.3 i djelimično nivoa A2.1 Evropskog okvira za strane jezike (funkcionalno početno znanje).	
Jezičke vještine	Očekivani rezultati/ ishodi učenja
Slušanje i razumijevanje	<ul style="list-style-type: none"> • Učenik može razumjeti jednostavne i često korištene rečenice (npr. kratke informacije o nekoj osobi, porodici, poslu, bližoj okolini), • Razumije bitne stvari iz kratkih jednostavnih obavijesti i priča, • Može dati informacije o kratkim tekstovima koje je slušao, • Učenik može pratiti standardan govor ukoliko se govori tempom sporijim od normalnog i ako mu se neko obraća direktno. Često mora zahtijevati da mu se nešto ponovi.
Čitanje i razumijevanje	<ul style="list-style-type: none"> • Učenik zna pročitati poznate i neke nepoznate riječi i pasuse iz kratkih tekstova, koji govore o svakodnevnom životu, rutinskim događanjima ili koji sadrže jednostavna uputstva, • U svakodnevnim tekstovima (npr. oglasi, prospekti, je lovnicima, red vožnje) zna pronaći konkretne informacije i može razumjeti kratka jednostavna pisma, • Na javnim mjestima razumije natpise koji se često pojavljuju.
Govor	<ul style="list-style-type: none"> • Učenik zna opisati porodicu, druge ljude, čime se bavi, vlastito porijeklo, obrazovanje, • Može razgovarati na zadanu temu. Komunikacija može biti otežana i može doći do nesporazuma, • Razgovor o svakodnevnim temama još je ograničen zbog malog fonda riječi te se služi uglavnom jednostavnim strukturama, • Poteškoće kod izgovora mogu povremeno otežati komunikaciju. Još uvijek se primjećuje strani naglasak <p>Vlada na osnovnijim fondom jednostavnih, naučnih izraza, osnovnim vokabularom i osnovnim gramatičkim strukturama. Pravi često greške i kod veoma jednostavnog, nešto produženog razgovora.</p>
Pisanje	<ul style="list-style-type: none"> • Učenik zna dosta tačno pisati najčešće riječi ali stalno pravi osnovne greške i daje mnogo nespretnih formulacija (iz konteksta može mo zaključiti šta je učenik htio reći), • Učenik može pisati jednostavne tekstove lične prirode u okviru predvidivih svakodnevnih potreba i iskustva (jednostavan tekst na razglednici, lične podatke, jednostavan diktat), • Kod slobodnog pismenog izražavanja pravi brojne greške različite prirode.
Znanje o jeziku	<ul style="list-style-type: none"> • Učenici i svjesno usvajaju znanje o jeziku.

PROGRAMSKI SADRŽAJI

Tematske cjeline

1. Život u porodici
2. Stanovanje
3. Škola i učenje
4. Slobodno vrijeme: odlazak u kino, pozorište, muzej, posjetu prijatelju, odlazak na izlet, igra u parku...
5. Vikend
6. Kupovina na tržnici
7. Životinjski svijet
8. Moja zemlja

Funkcije i sposobnosti	Vještine	Gramatika	Vokabular
<p>Učenici će znati:</p> <ul style="list-style-type: none"> - jednostavnim izrazima iskazati šta vole a šta ne, - zamoliti za jednostavne svakodnevnne stvari, - razumjeti ako se od njih nešto zahtijeva, zahvaliti se, - razumjeti elementarne informacije bazirane na brojevima, - popuniti jednostavne formulare podacima o sebi, - u programu kina odabrati film, razumjeti mjesto i vrijeme, - razumjeti jednostavne pisane upute, posebno ako su ilustrirane, - zapisati jednostavne bilješke koje sadrže podatke o mjestu i vremenu (npr. plan učenja, putovanja i slično) 	<p>SLUŠANJE I RAZUMIJEVANJE Učenici će slušati izgovoreni tekst i reagirati</p> <ul style="list-style-type: none"> - povezivanjem slike i slušanog teksta, - označavanjem tačnih i netačnih tvrdnji - davanjem kratkih odgovora na nastavnikova pitanja ili pitanja koja su čuli sa CD-a i sl. - popunjavanjem praznina u tekstu, - popunjavanjem tabela, - rješavanjem zadataka višestrukog izbora <p>ČITANJE I RAZUMIJEVANJE Učenici će</p> <ul style="list-style-type: none"> - čitati rečenice i kraće tekstove, - tražiti osnovne informacije u tekstu pritom rješavajući zadatke poput: - pridruživanja slike tekstu, - pridruživanja podnaslova dijelovima teksta, - označavanja tačnih i netačnih tvrdnji, - odgovaranja na postavljena pitanja, - dopunjavanja teksta, - popunjavanja tabela i sl. <p>GOVOR Učenici će:</p> <ul style="list-style-type: none"> - govoriti kratke iskaze sa mnogo pauza, tražeći odgovarajuće izraze, - postavljati jednostavna pitanja, - davati važne informacije o sebi i neposrednom okruženju, - riječi i grupe riječi i rečenice povezivati jednostavnim vezniciima i, ili, onda - igrati uloge, - pripremati i provoditi jednostavne dijaloge, - voditi dijaloge prema datoj skici, <p>PISANJE Učenici će:</p> <ul style="list-style-type: none"> - prepisivati rečenice i kraće tekstove, - rekonstruirati riječi i rečenice, - dopunjivati izostavljene riječi, dijelove rečenice ili cijele rečenice, - pisati kratki jednostavan tekst prema datom tekstualnom modelu - samostalno napisati kratki tekst (vođeno pisanje) 	<p>Učenici će učiti o tome i koristiti</p> <p>Imenice: sa članom u jednini u dativu (kao odgovor na pitanje wem?) ali i na pitanje wo?) der Mutter helfen, in der Küche,</p> <p>Zamjenice: - Lične zamjenice u akuzativu (množina) - Lične zamjenice u dativu (mir, dir, Ihnen) - Prisvojne zamjenice u 2. i 3. licu množine (euer, ihr) - Bezlična zamjenica es u idiomatskim izrazima (Es regnet. Wie geht es dir?) - Pokazna zamjenica der/die/das u nominativu i akuzativu (Welcher Mantel gefällt dir? – Der!) - Upitna zamjenica welcher/welche/welches</p> <p>Pridjevi: u predikativnoj upotrebi</p> <p>Glagoli: - prezent glagola sa razdvojnim prefiksom, - prezent modalnih glagola mögen, müssen, wollen, - prezent povratnih glagola, - konstrukcija es gibt + akuzativ, - preterit glagola sein i haben (1. i 3. lice jednine)</p> <p>Brojevi: - redni brojevi (za iščitavanje datuma)</p> <p>Rečenica: - glavna rečenica (izjavna, upitna (W-Fragen, Ja/Nein-Fragen), - neovisno složena rečenica) (Der Vater liest die Zeitung und die Mutter kocht), Učenici će koristiti ali ne i učiti o sljedećem:</p> <p>Priloge najfrekventnije priloge za mjesto i vrijeme</p> <p>Prijedloge u njihovoj funkcionalnoj upotrebi</p> <p>Veznike und, aber, oder</p>	<p>Učenici će usvajati novi i proširivati već usvojeni vokabular koji se odnosi na date teme, npr.</p> <p>Škola <i>Ich lerne Deutsch besonders gern, Mathe mag ich nicht.</i></p> <p>Stanovanje: <i>Wo liegt deine Wohnung? Die Küche ist ziemlich klein, aber sie gefällt mir, Das Zimmer ist nicht groß, aber ich habe genug Platz.</i></p> <p>Posjeta prijatelju: <i>Wie geht es dir?, Möchtest du etwas trinken?, Ich möchte lieber eine Cola.</i></p> <p>Kućni ljubimci: <i>Ich habe Tiere gem Meine Eltern sind gegen Haustiere. Mein Lieblingstier ist .... Ich habe kein Haustier. Mein Vogel kann ...</i></p> <p>Odlazak u kino, pozorište, muzej <i>Wann beginnt die Vorstellung?, Haben wir schon Eintrittskarten? Welchen Film möchtest du sehen? Der Film läuft im Kino Imperial. Wie findest du den Film? der Zeichentrickfilm, der Krimi, die Zirkusnummer.</i></p> <p>Kupovina na tržnici: <i>Was darf es sein? Ein Pfund Tomaten, Was kostet?</i></p> <p>Odlazak na izlet: <i>einen Ausflug machen, etwas mitnehmen/vergessen, Ball spielen.</i></p> <p>Vikend: <i>richtig ausschlafen, zu Hause bleiben, die Clique treffen, frei haben.</i></p>

Njemački jezik – drugi strani jezik, druga godina učenja
(2 časa sedmično – 70 časova godišnje)

CILJEVI I REZULTATI ODGOJNO-OBRAZOVNOG RADA

U nastavi njemačkog kao drugog stranog jezika u sedmom razredu osnovne škole treba težiti dostizanju nivoa A1.3 Evropskog okvira za strane jezike (funkcionalno početno znanje)	
Jezičke vještine	Očekivani rezultati/ ishodi učenja
Slušanje i razumijevanje	<ul style="list-style-type: none"> • Učenik može razumjeti pitanja koja se odnose na lično iskustvo i svakodnevne zahtjeve, potvrđne i negativne zapovijesti u okviru jednostavnog rutinskog dijaloga koji se odnosi na neposrednu situaciju. • Učenik može pratiti standardan govor ukoliko se govori tempom sporijim od normalnog i ako mu se neko obraća direktno.
Čitanje i razumijevanje	<ul style="list-style-type: none"> • Učenik zna pročitati poznate i neke nepoznate riječi i pasuse iz kratkih tekstova, koji govore o svakodnevnom životu, rutinskim događanjima ili koji sadrže jednostavna uputstva. • Može pronaći određenu informaciju u tekstovima u kojima se koristi jednostavan jezik (razglednice, vremenska prognoza). • Teško razumijeva i treba mu dosta vremena da pročita čak i kratke dijelove teksta.
Govor	<ul style="list-style-type: none"> • Učenik zna opisati sebe i razgovarati o osnovnim svakodnevnim temama. Može voditi jednostavne neformalne razgovore i obavljati jednostavne transakcije (npr. u prodavnici). • Povremeno mu može zatrebati pomoć. • Izgovara bez poteškoća poznate riječi ali pravi primjetne pauze i oklijeva kad izgovara manje poznate riječi. • Poteškoće kod izgovora mogu povremeno otežati komunikaciju. • Vlada najosnovnijim fondom jednostavnih, naučenih izraza, osnovnim vokabularom i osnovnim gramatičkim strukturama.
Pisanje	<ul style="list-style-type: none"> • Učenik može pisati jednostavne tekstove lične prirode u okviru predvidivih svakodnevnih potreba i iskustva. • Zna pisati jednostavne poruke (jednostavan tekst na razglednici, lične podatke, jednostavan diktat). • Kod slobodnog pismenog izražavanja pravi brojne greške različite prirode.
Znanje o jeziku	<ul style="list-style-type: none"> • Učenici svjesno usvajaju znanje o jeziku.

PROGRAMSKI SADRŽAJI

Tematske cjeline

9. Ljetni raspust
10. Škola (školski predmeti, raspored časova)
11. Svakodnevni život
12. Život u porodici
13. Praznici
14. Odlazak u kupovinu
15. Stanovanje
16. Ljudsko tijelo i zdravlje
17. Moje okruženje
18. Odijevni predmeti
19. Životinski svijet

Funkcije i sposobnosti	Vještine	Gramatika	Vokabular
<p>Učenici će znati:</p> <ul style="list-style-type: none"> - imenovati nastavne predmete, govoriti o svojim omiljenim predmetima, - čitati raspored časova - čitati vrijeme na času - iskazati mišljenje o nečemu (Ich finde es super!) - opisati ljude i predmete - govoriti o trenutnoj aktivnosti - pitati nekog za zdravlje, poželjeti mu brzo ozdravljenje, - imenovati zgrade u gradu, - imenovati odijevne predmete, - iskazati na najjednostavniji način dopadanje i nedopadanje, - izviniti se, - tražiti i nuditi pomoć, jednostavne informacije i sl. - napisati božićnu i novogodišnju čestitku 	<p>SLUŠANJE I RAZUMIJEVANJE</p> <p>Učenici će slušati izgovoreni tekst i reagirati</p> <ul style="list-style-type: none"> - povezivanjem slike i slušanog teksta, - označavanjem tačnih i netačnih tvrdnji - davanjem kratkih odgovora na nastavnikova pitanja ili pitanja koja su čuli sa CD-a i sl - popunjavanjem praznina u tekstu, - popunjavanjem tabela, - rješavanjem zadataka višestrukog izbora <p>ČITANJE I RAZUMIJEVANJE</p> <p>Učenici će:</p> <ul style="list-style-type: none"> - čitati rečenice i kraće tekstove, - tražiti osnovne informacije u tekstu pritom rješavajući zadatke poput: - pridruživanja slike tekstu, - pridruživanja podnaslova dijelovima teksta, - označavanja tačnih i netačnih tvrdnji, - odgovaranja na postavljena pitanja, - dopunjavanja teksta, - popunjavanja tabela i sl <p>GOVOR</p> <p>Učenici će:</p> <ul style="list-style-type: none"> - govoriti kratke iskaze sa mnogo pauza i tražeći odgovarajuće izraze, - postavljati jednostavna pitanja, - davati važne informacije o sebi i neposrednom okruženju, - riječi i grupe riječi i rečenice povezivati jednostavnim veznicima i, ili, onda - igrati uloge, - pripremati i provoditi jednostavne dijaloge, - voditi dijaloge prema datoj skici. <p>PISANJE</p> <p>Učenici će:</p> <ul style="list-style-type: none"> - prepisivati rečenice i kraće tekstove, - rekonstruirati riječi i rečenice, - dopunjavati izostavljene riječi, dijele rečenice ili cijele rečenice, - pisati kratki jednostavan tekst prema datom tekstualnom modelu - samostalno napisati kratki tekst (vođeno pisanje) 	<p>Učenici će učiti o tome i koristiti:</p> <p>Imenice:</p> <ul style="list-style-type: none"> - sa članom u jedini u dativu (kao odgovor na pitanje wem i na pitanje wo?) <p><i>der Mutter helfen, in der Küche</i></p> <p>Zamjenice:</p> <ul style="list-style-type: none"> - Ljane zamjenice u akuzativu - Privojne zamjenice u nominativu i akuzativu, - Bezlična zamjenica es u idiomatskim izrazima (Es regnet. Wie geht es dir?) - Pokazna zamjenica der/die/das u nominativu i akuzativu <p>(Welcher Mantel gefällt dir? – Der!)</p> <ul style="list-style-type: none"> - Upitna zamjenica welcher/welche/welches <p>Pridjevi:</p> <p>u predikativnoj upotrebi</p> <p>Glagoli:</p> <ul style="list-style-type: none"> - prezent nepravilnih glagola (fahren, sprechen), - prezent modalnih glagola mögen, müssen, wollen, - prezent povratnih glagola, - konstrukcija es gibt + akuzativ, - preterit glagola sein i haben (1. i 3. lice jednine) <p>Brojevi:</p> <ul style="list-style-type: none"> - glavni brojevi do 1000 <p>Rečenica:</p> <ul style="list-style-type: none"> - glavna rečenica (izjavna, upitna (W-Fragen, Ja/Nein-Fragen), - neovisno - složena rečenica (Der Vater liest die Zeitung und die Mutter kocht). <p>Učenici će koristiti ali ne i učiti o sljedećem:</p> <p>Priloge</p> <p>najfrekventnije priloge za mjesto i vrijeme</p> <p>Prijedloge</p> <p>u njihovoj funkcionalnoj upotrebi</p> <p>Veznike</p> <p><i>und, aber, oder</i></p>	<p>Učenici će usvajati novi i proširivati već usvojeni vokabular koji se odnosi na date teme, npr.</p> <p>Ljetni raspust:</p> <p><i>am Meer, im Gebirge, Ich war mit meinen Eltern im Ausland.</i></p> <p>Škola:</p> <p><i>das Schuljahr, Deutsch, Mathe, Wann haben wir Deutsch?</i></p> <p><i>in der ersten Stunde, Deutsch finde ich super.</i></p> <p>Život u porodici:</p> <p><i>Ich stehe um 7 Uhr auf. Gegen Mittag komme ich nach Hause. Die Mutter ist zu Hause und wartet auf mich.</i></p> <p>Praznici:</p> <p><i>Frohe Weihnachten! der Weihnachtsmann, Geschenke, der Wunschzettel ...</i></p> <p>Odlazak u kupovinu:</p> <p><i>der Supermarkt, der Einkaufswagen, zahlen, Was kostet?</i></p> <p>Stanovanje:</p> <p><i>in der Stadtmitte, im Haus, in der Wohnung, im zweiten Stock, das Wohnzimmer, die Küche ...</i></p> <p>Ljudsko tijelo, zdravlje:</p> <p><i>Wie geht es dir? Gute Besserung! Medikamente nehmen, im Bett liegen ...</i></p> <p>Kupovina odjeće</p> <p><i>Die Jacke gefällt mir. Ich finde die Jacke schön und modern.</i></p> <p>Moja okolina:</p> <p><i>der Wald, der Park, die Wiese, einen Ausflug machen ...</i></p>

Francuski jezik – prvi strani jezik, peta godina učenja (2 časa sedmično - 70 časova godišnje)

U nastavi francuskog jezika u sedmom razredu osnovne škole treba težiti dostizanju u potpunosti nivoa A1.3 i djelimično nivoa A2.1 Evropskog okvira za strane jezike (funkcionalno početno znanje)	
Jezičke vještine	Očekivani rezultati / ishodi učenja
Slušanje i razumijevanje	<p>Učenik</p> <ul style="list-style-type: none"> razumije govor na poznatu temu iz svakodnevnog života razumije jednostavne poruke, savjete, zadatke, pitanja, vremenske i prostorne upute razumije kraće dijaloge sastavljene od poznatih informacija, razumije osjećanja i stavove govornika učenik uspijeva da prati standardan govor, ukoliko mu se obraća sporije i direktno
Čitanje i razumijevanje	<ul style="list-style-type: none"> čita i razumije kraće tekstove na poznatu temu čita i pronalazi tražene informacije u prospektima, oglasima, uputstvima, natpisima, čita i razumije kratka pisma, poruke, čestitke, pozivnice, vremenske i prostorne upute
Govor	<ul style="list-style-type: none"> učestvuje u razgovoru na poznatu temu, izražava lični stav i osjećanje govori o svojim svakodnevnim aktivnostima postavlja pitanja i daje odgovore na njih pjeva, recituje i govori uloge iz kraćih skečeva u govoru vodi računa o pravilnoj artikulaciji glasova i intonaciji rečenice komunikacija može biti otežana zbog ograničenog fonda riječi i specifičnosti izgovora pojedinih glasova u francuskom jeziku, te zahtijevati ponavljanja i pojašnjenja
Pisanje	<ul style="list-style-type: none"> piše jednostavne tekstove na obrađene teme popunjava obrasce, upitnike, krizaljke piše lične poruke, čestitke, pozivnice, oglase, plakate pri slobodnom pismenom izražavanju pravi brojne greške različite prirode
Znanje o jeziku	<ul style="list-style-type: none"> Na ovom nivou učenja učenici prepoznaju, ponavljaju i upotrebljavaju stečena znanja o jeziku Učenici stiču znanje o najznačajnijim strategijama učenja stranog jezika

Nivo	Te me	Funkcije i sposobnosti	Aktivnosti	Gramatika	Vokabular
7. razred Osnovna škola 5 godina učenja francuskog jezika Razvijanje osnovnog znanja	- Moja porodica i ja - Kuća/dom (stanovanje i bliža okolina) - Kupovina - Škola - Francuska / moja zemlja - Slobodno vrijeme - Zdravlje i ishrana - Priroda (svijet životinja)	Učenici će znati - predstaviti sebe i druge - opisati sebe, članove porodice, predmete koji ga okružuju, svoju okolinu - reagirati na izjave ili upute drugih ljudi - tražiti i dati informacije (postavljati i odgovarati na pitanja, razmjenjivati, provjeravati i potvrđivati informacije - prihvatiti ili odbiti poziv - izražavati slaganje ili neslaganje, zahvalnost, interesovanje, bol, želju, sposobnost - govoriti o prošlim događajima i planovima za budućnost - koristiti javne usluge u zemlji francuskog govornog područja (supermarket,	RECEPCIJA a) SLUŠANJE I REAGOVANJE Učenici će slušati tekst koji je izgovorio nastavnik ili izvorni govornik i reagovati 1. Neverbalno - obilježavanjem određenih riječi i fraza - tačnih ili netačnih tvrdnji - popunjavanjem praznina novonaučenim riječima i izrazima - sastavljanjem rečenica od novonaučenih riječi i izraza 2. Verbalno - odgovaranjem na pitanja nastavnika ili osobe sa zvučnog snimka - prečitanjem kraćih tekstova - rješavanjem zadatka višestrukog izbora - postavljanjem pitanja nastavniku ili drugim učenicima b) ČITANJE I REAGOVANJE Učenici će znati čitati kratke tekstove u sebi ili na glas i reagovati : 1. Neverbalno	Učenici će stalno ponavljati naučeno i učiti i primjenjivati novo gradivo Rečenica - Red riječi u potvrdnoj, upitnoj, odričnoj i neovisno-složenoj rečenici Fonetika - Stalno insistirati na intonaciji rečenice, (pogotovo upitne) i na vezivanju riječi u izgovorne cjeline Imenice - rod prirodni i gramatički na –e i neki oblici na –eur, euse i eur, trice - množina pravilna na –s - neki primjeri nepravilne množine na –x : eau – eaux, al –aux Član - ponavljanje određenog i neodređenog člana - partitivni član Zamjenice - lične zamjenice u funkciji subjekta i direktnog i indirektnog objekta - lične naglašene zamjenice - proste upitne zamjenice : qui, que, de qui, à qui... - neodređene zamjenice : on, tout, personne	-učenici će ponavljati i proširivati vokabular u vezi sa sljedećim temama : Porodica : i događaji unutar porodice - les fêtes en famille : Le Jour de l'An, Noël, l'anniversaire, les cartes d'invitation, les cartes de voeu, choisir/acheter de cadeaux, les chansons de fête. Kuća / dom Stanovanje, selidba, naselje : le quartier (j'habite loin de / près de/ au centre de ...) l'immeuble : le rez-de chaussée, les étages, monter/descendre l'escalier, prendre l'ascenseur, les voisins, l'appartement : les pièces, les meubles , ma chambre, mettre en ordre, faire le ménage ... Kupovina Aller aux centres de commerce, au supermarché (les rayons, les articles, les prix, choisir, essayer, payer à la caisse

	<p>pošta, telefon, željeznički, autobuski i avio saobraćaj</p> <p>Napomena: sve ove funkcije i vještine će biti svedene na učenikove jezičke kompetencije</p>	<p>- rješavanjem zadataka višestrukog izbora i tačnih i netačnih tvrdnji</p> <p>- ispravljanjem pogrešaka</p> <p>- dopunjavanjem rečenica</p> <p>2. Verbalno</p> <p>- odgovaranjem na pitanja</p> <p>- prečitavanjem teksta u cjelini ili njegovih dijelova</p> <p>- recitovanjem recitacija i pjevanjem pjesmica</p> <p>PRODUKCIJA</p> <p>a) GOVOR</p> <p>učenici će u skladu sa dostignutim jezičkim kompetencijama</p> <p>- govoriti na zadatu temu</p> <p>- sastavljati kraće dijaloge</p> <p>- davati i tražiti obavijesti</p> <p>- igrati po ulogama i uz pomoć nastavnika dramatisirati tekst</p> <p>b) PISANJE</p> <p>učenici će znati pisati</p> <p>- kraće diktate</p> <p>- pisma poznaniku iz frankofonske zemlje</p> <p>- slati SMS ili e-mail poruke na francuskom jeziku</p> <p>- od ponuđenih riječi napraviti kraći tekst</p> <p>- popunjavati tabele i jednostavne križaljke</p>	<p>Pridjevi</p> <p>- <u>privojni</u></p> <p>- <u>pokazni</u></p> <p>- <u>upitni</u></p> <p>- opisni – pravilna komparacija</p> <p>Glagoli</p> <p>Potvrdni, odrični i upitni oblik :</p> <p>- <u>prezent</u></p> <p>- ponavljanje pravilnih glagola</p> <p>- učenje povratnih glagola i osobnosti glagola sa infinitivom na – ir, re, oir</p> <p>- <u>bliski futur</u></p> <p>- <u>futur I</u></p> <p>- perfekt glagola na – er</p> <p>- perfekt pomoćnih glagola avoir i être</p> <p>Brojevi do 1000</p> <p>Ponavljanje glavnih brojeva</p> <p>Učenici će koristiti ali ne i učiti o sljedećem:</p> <p>Prilozi</p> <p>- <u>za mjesto</u>: ici, là, où, dedans, dehors</p> <p>- <u>za vrijeme</u>: maintenant, encore, toujours, puis, ensuite, finalement, longtemps</p> <p>- <u>za količina</u>: peu, assez, beaucoup, trop, très, encore</p> <p>- <u>za način</u>: bien, mal, vite, volontiers, souvent</p> <p>- priloški izrazi za vrijeme i mjesto: d'abord, à la fin, loin de, près de, à côté de, au milieu de ...</p> <p>Priedlozi</p> <p>à, dans, de, chez, en, pour, avec, entre, contre</p> <p>Vezići: et, ou, mais, car, parce que</p>	<p>Combien coûte ... ?</p> <p>Quelle taille / quelle peinture fais-tu ?</p> <p>Combien de ... ?</p> <p>Škola – proširivanje vokabulara</p> <p>- les activités à l'école :</p> <p>les excursions, les visites / les échanges scolaires, les projets scolaires, la correspondance ...</p> <p>Država (Francuska/BIH)</p> <p>- geografski položaj, strane svijeta : le pays/la ville natal, les régions, la capitale, les habitants, les beautés de mon pays (les lacs, les rivières, les mers, les montagnes...)</p> <p>Slobodno vrijeme</p> <p>- les activités sportives et culturelles, les loisirs :</p> <p>participer / assister aux compétitions sportives, gagner / perdre, aller à la bibliothèque, au concert, organiser le pique-nique</p> <p>Zdravlje i ishrana</p> <p>- Etre de bonne / mauvaise santé, aller voir le docteur, prendre des médicaments, avoir de la fièvre, avoir mal à.</p> <p>- prendre des vitamines, des fruits et des légumes, les repas, les recettes ...</p> <p>Priroda</p> <p>- les animaux domestiques : visite d'une ferme</p> <p>- les animaux sauvages : visite de ZOO</p>
--	---	---	--	---

Francuski jezik – drugi strani jezik, druga godina učenja

(2 časa sedmično – 70 časova godišnje)

Cilj nastave francuskog jezika kao drugog stranog jezika u sedmom razredu osnovne škole je razviti učenikove komunikacijske sposobnosti, omogućiti učenicima uživanje u učenju i motivaciju za učenje. Izučavanje još jednog stranog jezika treba da pomogne učenicima da pozitivno odgovore na izazove svijeta koji se brzo mijenja. Učenje jezika pruža šanse učenicima da otvorenije prihvataju različitosti, da imaju više poštovanja prema drugima. Nastava i učenje još jednog stranog jezika treba da pomogne učenicima da steknu neophodna znanja koja će doprinijeti njihovom ukupnom intelektualnom razvoju. U nastavi francuskog jezika, kao drugog stranog jezika, u sedmom razredu osnovne škole treba težiti dostizanju nivoa **A 1.3** Evropskog okvira za strane jezike (funkcionalno početno znanje).

Jezičke vještine	Očekivani rezultati / ishodi učenja
Slušanje i razumijevanje	<ul style="list-style-type: none"> • Učenici razumiju, uz znatan napor, jednostavan formalan i neformalan razgovor. Često zahtijevaju da im se nešto ponovi • Razumiju glavnu poentu u kratkim jednostavnim porukama koje sadrže neke nepoznate informacije • Razumiju kraće tekstove sastavljene od poznatih informacija
Čitanje i razumijevanje	<ul style="list-style-type: none"> • U stanju je da razumije kratke, jednostavne tekstove (pisma, kratke vijesti, jednostavna uputstva) • Može razumjeti glavne ideje i neke detalje u tekstu koji se sastoji od nekoliko pasusa • Sporije čita i teže razumije čak i relativno kratke odlomke teksta
Govor	<ul style="list-style-type: none"> • Učenici učestvuju u razgovoru s nastavnikom i drugim učenicima • Jednostavnim rečenicama izražavaju svakodnevne aktivnosti ali prave mnogo primjetnih pauza i grešaka • U stanju su da postavljaju jednostavna pitanja i daju odgovor na njih • Vladaju najosnovnijim gramatičkim strukturama u proširenijem usmenom izlaganju, ali još uvijek prave mnogo osnovnih grešaka
Pisanje	<ul style="list-style-type: none"> • Učenici znaju da napišu kratke, jednostavne poruke (lična pisma, bilješke) u vezi s svakodnevnim potrebama • Uz nastavnikovu pomoć pišu kratke tekstove koristeći osnovne riječi i osnovna glagolska vremena • Izrađuju jednostavne projekte
Znanje o jeziku	Na ovom nivou učenja učenici prepoznaju, upotrebljavaju i stječu znanja o jeziku

Nivo	Teme	Funkcije i sposobnosti	Aktivnosti	Gramatika	Vokabular
7. razred Osnovna škola 2. godina učenja francuskog jezika Funkcionano osnovno znanje	- Porodica - Škola - Slobodno vrijeme - Moje okruženje - U restoranu - U super-marketu - Praznici i odmori	Učenici će znati: - predstaviti sebe i članove svoje porodice - vršiti upoznavanje - obraćati se ljudima - opisivati: - ljude i predmete - neka raspoloženja i stanja - trenutnu aktivnost - postavljati i odgovarati na pitanja koja se odnose na obrađene teme - locirati ljude i predmete - tražiti i nuditi pomoć - tražiti i davati informacije - izraziti - slaganje i neslaganje - dopadanje i nedopadanje - izvinjenje - čestitanje - govoriti na jednostavan način o - porodici - slobodnom vremenu - svom okruženju, svakodnevnim aktivnostima	RECEPCIJA a) SLUŠANJE I REAGOVANJE Učenici će slušati izgovoreni tekst i reagovati: 1) Neverbalno pokazivanjem/doticanjem predmeta koji se spominje, izvršavanjem uputa i naređenja, zaokruživanjem tačnog odgovora, povezivanjem određene ilustracije sa odgovarajućim tekstom itd. 2) Verbalno davanjem kratkih odgovora na postavljena pitanja, popunjavanjem rečenica sa ključnim riječima (les mots clé) b) ČITANJE I REAGOVANJE Učenici će čitati kratke tekstove, usebi ili naglas i reagovati: 1) Neverbalno traženjem određenih informacija, povezivanjem pisanih riječi i odgovarajućih ilustracija, označavanjem vral/faux, podvlačenjem određenih informacija, itd. 2) Verbalno odgovaranjem na postavljena pitanja, biranjem tačnog odgovora, dovršavanjem rečenica, popunjavanjem praznina zadatim riječima, sklapanjem ispretrunog teksta u smislenu cjelinu, itd. PRODUKCIJA a) GOVOR Učenici će: - učestvovati u kratkom razgovoru s drugima - davati upute i informacije - prepričavati kratke priče, pjevati, recitovati b) PISANJE Učenici će: - praviti rečenice od datih elemenata - pisati kraće diktate - popunjavati tabele i jednostavne križaljke - prepričavati kraće tekstove - pisati kratke tekstove na poznatu temu (carte postale, lettre, plan de la ville)	<u>Učenici će učiti o tome, ponavljati i koristiti:</u> Imenice sa članom - jednina i množina - pravilna množina na –s - neki primjeri nepravilne množine (le journal – les journaux...) Zamjenice - lične nenaglašene - lične naglašene (subjekatski i objekatski padež) - upitne: <i>Qui?, De là qui?, Que?, De là quoi</i> - proste odnosno zamjenice: <i>qui, que, dont, où</i> Pridjeve - opisne - prisvojne - pokazne Glagole (potvrđni i odrični oblik) - Present (ponavljanje) - Present nekih nepravilnih glagola (<i>pouvoir, vouloir savoir, devoir</i>) - Imperativ (ponavljanje) - Bliski futur - Perfekat glagola na –er Priloge za - mjesto: <i>ici, là, où,</i> - vrijeme: <i>aujourd'hui, hier, demain, tôt, tard</i> - količinu: <i>peu, assez, beaucoup, trop, très</i> Priedloge <i>À, dans, de, chez, avec</i> etc. Brojeve do 100	Učenici će učiti <u>samo osnovni</u> vokabular koji se odnosi na date teme, npr.: - Porodica: članovi šire porodice i porodične veze – <i>les rencontres familiales (le frère de mon oncle, les parents de ma belle-soeur etc)</i> - Škola (proširivanje vokabulara): <i>les activités à l'école (clubs, spectacles, etc.)</i> - Slobodno vrijeme: les activités sportives et culturelles (faire du sport, pratiquer un sport, aller au stade, aller à la piscine, aller au cinéma, aller au théâtre, etc.) - Moje okruženje: naselja (<i>grad/sele</i>): les établissements d'une ville – la mairie, le théâtre, la bibliothèque, l'hôpital, la banque, la poste, campagne, la ferme, les animaux, jardinier, etc - U restoranu, osnovni vokabular: <i>carte/menu, commander un plat, etc</i> - U supermarketu, osnovni vokabular npr. <i>Situations propres aux actes d'achat, acheter et payer, etc.</i> - Praznici i odmori, osnovni vokabular: <i>faire des projets de vacances: visiter la famille, aller à la mer, à la montagne, faire / défaire la valise etc.</i>

Arapski jezik – prvi strani jezik, peta godina učenja (2 časa sedmično – 70 časova godišnje)

Cilj i zadaci učenja arapskog jezika

Cilj učenja arapskog jezika je osposobljavanje učenika za usmenu i pismenu komunikaciju na arapskom jeziku o različitim temama iz svakodnevnog života.

Proširivanje opće kulture učenika kroz upoznavanje s načinom života i tradicijom zemalja u kojima se govori arapski jezik.

Kroz učenje stranog jezika kod učenika se razvija svijest: o značaju višejezičnosti, duhu tolerancije, kozmopolitizmu, humanizmu i internacionalizmu.

Zadaci nastave arapskog jezika su:

- razvoj sve četiri jezičke vještine,
- ovladavanje leksikom i gramatikom predviđenom za ovaj nivo,
- upoznavanje sa kulturom naroda čiji se jezik izučava. razumijevanje i poštivanje drugih kultura,
- razvijanje motivacije za učenje jezika i zadovoljstva u učenju,
- razvijanje samopouzdanja i samopoštivanja,
- razvijanje samostalnosti i kreativnosti,
- razvijanje sposobnosti slušanja i međusobnog uvažavanja,
- osposobljavanje učenika za samostalno korištenje različitih izvora, odnosno ovladavanje strategijama učenja (naučiti kako učiti).

NIVO: PETA GODINA UČENJA - VII RAZRED OSNOVNE ŠKOLE (2 časa sedmično/70 časova godišnje)

CILJEVI I REZULTATI ODGOJNO-OBRAZOVNOG RADA	
Ciljevi nastave arapskog jezika	Očekivani rezultati učenja
<ul style="list-style-type: none"> - Učenje jezika, a ne o jeziku - razvijanje pozitivnog stava prema učenju jezika - razvijanje radoznalosti i kreativnosti - razvijanje razumijevanja i logičkog pamćenja - razvijanje temeljitosti, predanosti i preciznosti u učenju jezika - razvijanje samostalnosti u govoru - putem igara, pjesme i plesa učiniti da učenje arapskog jezika bude zabavno - čitanje i pisanje jednostavnih rečenica i tekstova	<ul style="list-style-type: none"> - Ljubav i spremnost za učenje arapskog jezika - razumijevanje jednostavnih sadržaja na arapskom jeziku - sloboda i samostalnost u govoru - čitanje i pisanje jednostavnih sintagmi, rečenica i tekstova - kratki usmeni i pismeni odgovori - dopunjavanje rečenica i kraćih tekstova

PROGRAMSKI SADRŽAJI

- Teme (opća tematska područja kao osnov za daljnji rad)
- Funkcije i sposobnost (usmena i pismena kompetencija)
- Aktivnosti (pomoću kojih se realiziraju vještine)
- Gramatika (osnove gramatike za dati nivo)
- Vokabular (u okviru datih tema)

Neophodno je, ponoviti osnovne fraze, lične i pokazne zamjenice, komparaciju pridjeva, prijedloge, izražavanje posjedovanja, dual i plural imena, brojeve.

Nivo	Tem e	Funkcije i sposobnosti	Vještine	Gramatika	Vok abular
VII razred Osnovna škola 5. godina uč enja arapskog jezika	Aktivnosti u nastavi - Kupovina (voće, povrće, brojevi) - Izražavanje vremena (15 minuta, 20 min, pola sata) - Opisati slobodne aktivnosti (sportske, kulturne, posjeta prijatelju, odlazak na izlet i dr.) - Moja domovina, glavni grad - Arapske zemlje i glavni gradovi - Kod doktora - Dani, mjeseci, godišnja doba	Učenici će znati: - Opisati je dnostavnim rečenicama (imenskim i glagolskim) i ograničenim brojem riječi ljude i predmete u kući - Imenovati predmete u školskoj torbi i učionici - Nabrojati ograničen broj voća i povrća i neke osnovne prehrambene artikle - upotrebljavati brojeve do 1000 - Koristiti redne brojeve za izražavanje sati - Nabrojati dane u sedmici, mjesece i godišnja doba i koristiti u govoru i pisanju - Iskazivati posjedovanje putem pronominalnih sufiksa i genitivne veze - je dnostavnim izrazima izraziti šta žele, vole, mogu - razumjeti ukoliko se od njih nešto zahtijeva - razumjeti jednostavne pisane upute, posebno ako su ilustrirane	SLUŠANJE I RAZUMIJEVANJE Učenici će slušati izgovoreni tekst i reagirati 1) Neverbalno - gestikulacijom predstaviti ono što su čuli, - pokazivanjem na određene ilustracije koje se odnose na riječi i konstrukcije koje su učenici čuli, odnosno povezivanjem slike sa tekstom koji čuju, - izvođenjem uputstava koje nastavnik izgovara ili koja čuju sa kasetofona, 2) Verbalno - pona vljanjem određenih sintagmi i rečenica koje je izgovorio nastavnik ili koje su čuli sa kasetofona, - davanje kratkih odgovora na nastavnikova pitanja ili pitanja koja su čuli sa kasetofona, - popunjavanjem praznina u tekstu i tabe lama. ČITANJE I RAZUMIJEVANJE Učenici će prepoznati je dhu ili više napisanih sintagmi ili rečenica i reagirati: 1) Neverbalno - gestikuliranjem, imitiranjem - povezivanjem pisanih sintagmi i odgovarajućih ilustracija, 2) Verbalno - kraćim pismenim ili usmenim odgovorima na pitanja, - dopunjavanjem izostavljenih sintagmi u tekstu - povezivanjem ponuđenih riječi u tekstu itd. GOVOR Učenici će: - pona vljati kratke iskaze nastavnika ili iskaze koje čuju sa CD-a. - voditi kraće dijaloge u parovima sa drugim učenicima ili sa nastavnikom, - pjevati, - recitirati kraće pjesmice, - glumiti itd. - postavljati je dnostavna pitanja. - povezivati riječi i sintagme osnovnim veznicima PISANJE Učenici pre pisuju riječi, rečenice i kraće tekstove koje su prije toga usmeno usvojili - rekonstruišu sintagme i rečenice, - dopunjavaju izostavljene riječi, dije love rečenice i cijele rečenice, - pišu kratke tekstove prema datom tekstualnom modelu.	- Že nski rod (aktivni parni dije lovi tijela) - Potpuna i nepotpuna deklinacija - Prije dlozi (pravi i osnovni sekundarni) Izražavanje posjedovanja (putem pronominalnih sufiksa i genitivne veze) - Upitni izraz „liman“ -Ime relacije (-iyyun) Izražava-nje glagola „imati“ -ko rije n i -osnova rije či -Preze nt -Impe rativ -Futur -Modalni glagoli (želim da, volim da, mogu da) -Brojevi (100 do 1000) -Redni brojevi (veći od 12)	- Učenici proširuju vokabular u okviru zadanih tema i koriste ga za konstruisanje atributivnih sintagmi, genitivne veze, imenske i glagolske rečenice - Kroz dijalog (igre, pjesmice, ponavljanje, prepoznavanje, i druge vježbe) uvježbavati osnovni vokabular - Vokabular treba proširivati u skladu sa temama koje se obrađuju. - Postepeno uvoditi sinonime za leksiku koju je usvojila većina učenika

Arapski jezik – drugi strani jezik, druga godina učenja

(2 časa sedmično – 70 časova godišnje)

Cilj i zadaci učenja arapskog jezika

Cilj učenja arapskog jezika je osposobljavanje učenika za usmenu i pismenu komunikaciju na arapskom jeziku o različitim temama iz svakodnevnog života.

Proširivanje opće kulture učenika kroz upoznavanje s načinom života i tradicijom zemalja u kojima se govori arapski jezik.

Kroz učenje stranog jezika kod učenika se razvija svijest: o značaju višejezičnosti, duhu tolerancije, kozmopolitizmu, humanizmu i internacionalizmu.

Zadaci nastave arapskog jezika su:

- razvoj sve četiri jezičke vještine,
- ovladavanje osnovnim leksičkim, fonetskim i gramatičkim minimumom,
- upoznavanje sa kulturom naroda čiji se jezik izučava i razumijevanje i poštivanje drugih kultura,
- razvijanje motivacije za učenje jezika i zadovoljstva u učenju,
- razvijanje samopouzdanja i samopoštivanja,
- razvijanje samostalnosti i kreativnosti,
- razvijanje sposobnosti slušanja i međusobnog uvažavanja,
- osposobljavanje učenika za samostalno korištenje različitih izvora znanja, odnosno ovladavanje strategijama učenja (naučiti kako učiti).

NIVO: DRUGA GODINA UČENJA - VII RAZRED OSNOVNE ŠKOLE

(2 časa sedmično - 70 časova godišnje)

CILJEVI I REZULTATI ODGOJNO-OBRAZOVNOG RADA	
Ciljevi nastave arapskog jezika	Očekivani rezultati učenja
<ul style="list-style-type: none"> - Nastaviti sa naglašavanjem ciljeva koji su dati u prvoj godini učenja - učenje jezika, a ne o jeziku - razvijanje pozitivnog stava prema učenju jezika - razvijanje radoznalosti i kreativnosti - razvijanje razumijevanja i logičkog pamćenja - razvijanje temeljitosti, predanosti i preciznosti u učenju jezika - razvijanje samostalnosti u govoru - putem igara, pjesme i plesa učiniti da učenje arapskog jezika bude zabavno - postupan prijelaz ka čitanju i pisanju riječi i rečenica 	<ul style="list-style-type: none"> - Ljubavi i spremnosti za učenje arapskog jezika - razumijevanje jednostavnih sadržaja na arapskom jeziku - sloboda i samostalnost u govoru - čitanje riječi, ve zanih za konkretan pojam (samostalno upotrebljenih) - čitanje jednostavnih rečenica - prepisivanje riječi i kratkih sadržaja - kratki usmeni i pismeni odgovori - popunjavanje slova i riječi - razvijanje samopouzdanja u izražavanju - prepoznavanje zadovoljstva i koristi pri proširivanju znanja arapskog jezika

PROGRAMSKI SADRŽAJI

- Teme (opća tematska područja kao osnov za daljnji rad)
- Funkcije i sposobnosti (usmena i pismena kompetencija)
- Aktivnosti (pomoću kojih se realiziraju vještine)
- Gramatika (osnove gramatike za dati nivo)
- Vokabular (u okviru datih tema)

Specifičnosti arapskog pisma će uvjetovati i rad u drugoj godini učenja arapskog jezika (VII razred). Usvajanje grafičke strukture slova (po grupama slova), kratki i dugi vokali, pisanje tanwina, pisanje određenog člana, „sunčevih” i „mjesečevih” slova. S obzirom na to da je drugi strani jezik zastupljen sa dva časa sedmično, treba uzeti u obzir da će pojedini učenici imati problema sa arapskom grafijom.

Nivo	Teme	Funkcije i sposobnosti	Vještine	Gramatika	Vokabular
III razred Osnovna škola 2. godina učenja arapskog jezika Prvi stepen elementarnog znanja	Proširivanje tema Pozdravljanje i upoznavanje porodica i prijatelji - Kuća Svakodnevni život - Škola - Bliza okolina - Odjevni predmeti - Hrana i piće	Učenici će znati: - Pozdravljanje na formalan i neformalan način - Predstaviti sebe i druge - Imenovati članove svoje uže porodice - Opisati jednostavnim rečenicama (imenskim) i ograničenim brojem riječi ljude i predmete u kući - Imenovati predmete u školskoj torbi i učionici - Brojati od 1 do 10 - Reći koliko je sati (puni sat) - Nabrojati dane u sedmici - Nabrojati ograničen broj odjevnih predmeta - Nabrojati nekoliko osnovnih prehrambenih proizvoda i vrsta pića	SLUŠANJE I RAZUMIJEVANJE Učenici će slušati izgovoreni tekst i reagovati 1. Ne verbalno - crtanjem, - razvrstavanjem slika, - povezivanjem slike i teksta, - označavanjem tačnih i netačnih tvrdnji - navikavanje na izgovor i intonaciju izvornih govornika (zvučni zapis) 2. Verbalno - davanjem kratkih odgovora na nastavnikova pitanja ili pitanja koja su čuli sa CD-a - dopunjavanjem teksta ČITANJE I RAZUMIJEVANJE Učenici će - čitati kraće tekstove naglas i u sebi, - tražiti određene informacije u tekstu i reagirati: 1. Ne verbalno - crtanjem, razvrstavanjem slika, pridruživanjem slike tekstu, označavanjem tačnih i netačnih tvrdnji 2. Verbalno - davanje kraćih odgovora, - dopunjavanjem teksta - rješavanjem jednostavnijih zadataka sa višestrukim izborom GOVOR Učenici će: - recitirati, pjevati - postavljati jednostavna pitanja, - odgovarati na pitanja, - igrati uloge, - učestvovati u dramatizacijama, - pripremati i sprovoditi jednostavne dijaloge PISANJE Učenici se: - prepisivati pojedinačne riječi i kraće tekstove, - rekonstruirati riječi, - dopunjavati izostavljene riječi, - od ponuđenih riječi rekonstruirati kraće rečenice - prepoznavanje i korištenja slova koja ne postoje u bosanskom jeziku (qaf, sad, yn itd.)	Lične zamjenice ('ana, 'anta, 'anti, huwa, hiya, nahnu) Upitne zamjenice (man, ma, kam) Pokazne zamjenice (hara, harihi, ralika, tilka) Potvrđne i odrične riječi (na`am, la) <b>Upitne partikule</b> (hal, 'a) <b>Prije dlozi</b> (fi, min, 'ila, `ala) Sekundarni prijedlozi (tahta, fawqa, 'amama, wara'a) Upitna riječ "ayna" Prepoznavanje gramatičkog ženskog roda (okruglo "ta") Brojevi (1 do 10) Pridjevi (kabir, sagir, qasir, tawil, vamil i drugi frekventni pridjevi) Boje (osnovne) Razumljeni plural (nekoliko usvojenih imenica)	Učenici će: učiti samo osnovni vokabular koji će biti osnova za tvorbu kratkih (imenskih) rečenica Kroz dijalog (igre, pjesmice, ponavljanje, prepoznavanje i crtanje i druge vježbe) uvijek zbravati osnovni vokabular

DIDAKTIČKO-METODIČKE NAPOMENE I PREPORUKE ZA VII, VIII I IX RAZRED (1. strani jezik)

Savremena nastava stranog jezika treba da proizilazi iz najnovijih dostignuća nauke o jeziku, savremenih psihološko-pedagoških teorija i saznanja o procesu učenja i kao takva treba da bude usmjerena ka učeniku. Metodika nastave stranog jezika i u ovoj trijadi (VII, VIII i IX razred osnovne škole) treba da omogući skladno razvijanje učenikovih sposobnosti, podstiče slobodu i kreativnost ideja, te razvija njegove kulturne, estetske i intelektualne vrijednosti i sposobnosti. Na ovim polazištima zasnivaju se i didaktička uputstva.

Prije svega neophodno je uspostaviti pozitivne emotivne odnose i atmosferu uzajamnog povjerenja i razumijevanja između nastavnika i učenika, jer taj afektivni potencijal predstavlja preduvjet za nesmetani razvoj kognitivnih sposobnosti u procesu učenja. I na ovom nivou (šesta godina učenja) treba istaći poseban značaj motivacije, kao i pažljivog izbora nastavnih sadržaja usklađenih sa spoznajnim svijetom djeteta, i njegovim doživljajima i uzrastom. Raznoke aktivnosti treba da imaju za cilj učenje stranog jezika bez pritiska i straha od neznanja, uz punu slobodu neverbalnog i verbalnog izražavanja. Sredstva, načini i postupci kojima nastavnik može pomoći učenicima u svjesnom učenju jezika su raznoliki. Preporučuju se:

- dinamičnost i krativnost,
- favoriziranje interaktivnog i grupnog rada,
- podsticanje inicijative učenika,
- obožavanje nastave elementima igre, ritma i dramatizacije,
- unošenje civilizacijskih i interkulturoloških elemenata,
- upotreba savremenih tehničkih sredstava,
- stalno ohrabivanje i podsticanje učenika na samostalno učenje,
- analiziranje teškoća u procesu učenja,
- upoznavanje učenika sa kriterijima učenja itd.

Treba ponoviti da u ovoj fazi učenici svjesno stiču kognitivne sposobnosti razvijanjem vještina slušanja, govora, čitanja i pisanja. Između usmenih i pismenih aktivnosti treba nastojati uspostaviti ravnotežu.

Po pitanju slušanja postepeno se pristupa slušanju malo dužih tekstova i dijaloga, a prije njihovih slušanja nastavnik odgovarajućim aktivnostima priprema učenike za uspješno prihvatanje sadržaja.

Mada komunikativan pristup u nastavi podrazumijeva usklađenost sve četiri vještine, značajnu pažnju treba posvetiti razvijanju vještine govora. Za uspješno razvijanje ove vještine potrebni su: pažljiva priprema, izbor i prilagođenost teme, precizna uputstva, optimalan period za razmišljanje i pripremanje, nudi se potrebnih riječi i izraza i sl. Poželjno je da u ovim aktivnostima učestvuje što veći broj učenika. Preporučuje se rad u parovima ili u manjim grupama kako bi se svi uključili. Tokom aktivnosti usmenog izražavanja učenika ne treba prekidati niti ispravljati, već mu nakon toga, uz pohvalu za aktivno učešće, na prikladan način ukazati na greške.

Cilj vještine čitanja je da osposobi učenika za samostalno čitanje tekstova odgovarajućom brzinom i razumijevanje njihove osnovne ideje, određene pojedinačne informacije, za uočavanje pojedinih detalja itd. Pri izboru tekstova treba voditi računa o tome koje tekstove odabrati za ovaj uzrast učenika, da bi im bili što atraktivniji, raznovrsniji i pristupačniji. Treba voditi računa i o korelaciji nastavnih sadržaja, koliko je to moguće.

Cilj razvijanja veštine pisanja je osposobljavanje učenika da u pisanoj formi ostvari komunikaciju i svoje misli izrazi na logičan i razumljiv način. Metodički pristup pisanju podrazumijeva da se poštuje zadata tema, da se logički slijede događaji koji se opisuju, koristi odgovarajuća leksika, poštuju gramatička i sintaksička pravila, kao i pravila pravopisa i interpunkcije. Naravno ulogu igra i kreativnost izražavanja. Pisanje može biti kontrolirano (dovršavanje teksta, pisanje prema modelu, popunjavanje formulara, diktati) ili slobodno (kreativno), kao što su pisanje pisama, oglasa, izvještaja, SMS ili e-mail poruka itd. Sve ove vještine treba da budu u skladu sa jezičkim kompetencijama učenika ovog uzrasta.

Korelacija među predmetima

Na ovom nivou za učenje stranog jezika koriste se znanja iz maternjeg jezika i drugih stranih jezika. Već usvojena teoretska znanja iz maternjeg jezika olakšat će razumijevanje pojedinih jezičkih kategorija u stranom jeziku. Pri učenju stranog jezika učenici će također koristiti stečena znanja iz geografije historije i umjetnosti, što će im omogućiti da se bolje upoznaju i shvate sličnosti i razlike međuljudskih odnosa. Određeni nastavni sadržaji koji se obrađuju u ovom razredu povezani su sa bilogijom (okolina, životna sredina), fizikom i hemijom. Učenici će nastojati uspostaviti kontakte sa korespondentima iz zemlje čiji jezik uče. Tu će im pomoći znanje iz informatičkih tehnologija.

Da bi se ostvarila što bolja međupredmetna povezanost potrebna je saradnja kolega u školi i po mogućnosti zajedničko planiranje godišnjih nastavnih planova.

Provjeravanje znanja i ocjenjivanje

Provjeravanje i ocjenjivanje učenika vrši se kontinuiranim praćenjem aktivnosti na časovima, prilikom rada u parovima, individualnog izlaganja, tumačenja i razumijevanja. Provjeravanje znanja je sastavni dio nastave i treba po mogućnosti da se obavlja na svakom času. Cilj provjeravanja znanja je da učenik dobije povratnu informaciju o svom radu, ali i da nastavnik sagleda uspješnost metoda svog rada. Radi uspješnijeg i objektivnijeg ocjenjivanja preporučuju se češće i kraće provjere znanja putem testova, kontrolnih zadataka, pismenih vježbi, upitnika, diktata (10-15 min) nakon svake obrađene nastavne jedinice uz prethodno jasno obrazložen cilj provjere. Na osnovu rezultata provjere nastavnik se vraća unazad, ako je potrebno usporava tempo, produbljuje, proširuje ili mijenja pedagoški pristup. Treba istaći da provjeravanje ne podrazumijeva uvijek i ocjenjivanje. Provjeravanje znanja provedeno prema unaprijed utvrđenim kriterijima, sa insistiranjem na pozitivnim stranama učenja, predstavlja pomoć i učeniku i nastavniku.

Tokom školske godine rade se dva pismena zadatka, u svakom polugodištu po jedan. Ocjena na pismenom zadatku treba da bude jedan od ključnih faktora za formuliranje konačne ocjene.

Rad sa djecom sa posebnim potrebama

Ukoliko se ukaže prilika rad sa ovom djecom treba da se odvija prema prilagođenom program.

DIDAKTIČKO-METODIČKE NAPOMENE I PREPORUKE ZA VII, VIII I IX RAZRED (2. strani jezik)

Savremena nastava stranog jezika treba da proizilazi iz najnovijih dostignuća nauke o jeziku, savremenih psihološko-pedagoških teorija i saznanja o procesu učenja i kao takva treba da bude usmjerena ka učeniku. Metodika nastave stranog jezika i u ovoj trijadi (VII, VIII i IX razred osnovne škole) treba da omogući skladno razvijanje učenikovih sposobnosti, podstiče slobodu i kreativnost ideja, te razvija njegove kulturne, estetske i intelektualne vrijednosti i sposobnosti. Na ovim polazištima zasnivaju se i didaktička uputstva.

Prije svega neophodno je uspostaviti pozitivne emotivne odnose i atmosferu uzajamnog povjerenja i razumijevanja između nastavnika i učenika, jer taj afektivni potencijal predstavlja preduvjet za nesmetani razvoj kognitivnih sposobnosti u procesu učenja. I na ovom nivou (treća godina učenja) treba istaći poseban značaj motivacije, kao i pažljivog izbora nastavnih sadržaja usklađenih sa spoznajnim svijetom djeteta, i njegovim doživljajima i uzrastom. Raznolike aktivnosti treba da imaju za cilj učenje stranog jezika bez pritiska i straha od neznanja, uz punu slobodu neverbalnog i verbalnog izražavanja. Sredstva, načini i postupci kojima nastavnik može pomoći učenicima u svjesnom učenju jezika su raznoliki. Preporučuju se:

- dinamičnost i krativnost,
- favoriziranje interaktivnog i grupnog rada,
- podsticanje inicijative učenika,
- obogaćivanje nastave elementima igre, ritma i dramatizacije,
- unošenje civilizacijskih i interkulturoloških elemenata,
- upotreba savremenih tehničkih sredstava,
- stalno ohrabrivanje i podsticanje učenika na samostalno učenje,
- analiziranje teškoća u procesu učenja,
- upoznavanje učenika sa kriterijima učenja itd.

Treba ponoviti da u ovoj fazi učenici svjesno stiču kognitivne sposobnosti razvijanjem vještina slušanja, govora, čitanja i pisanja. Između usmenih i pismenih aktivnosti treba nastojati uspostaviti finu ravnotežu.

Po pitanju slušanja postepeno se pristupa slušanju malo dužih tekstova i dijaloga, a prije njihovih slušanja nastavnik odgovarajućim aktivnostima priprema učenike za uspješno prihvatanje sadržaja.

Mada komunikativan pristup u nastavi podrazumijeva usklađenost sve četiri vještine, značajnu pažnju treba posvetiti razvijanju vještine govora. Za uspješno razvijanje ove vještine potrebni su: pažljiva priprema, izbor i prilagođenost teme, precizna uputstva, optimalan period za razmišljanje i pripremanje, nuđenje potrebnih riječi i izraza i sl. Poželjno je da u ovim aktivnostima učestvuje što veći broj učenika. Preporučuje se rad u parovima ili u manjim grupama kako bi se svi uključili. Tokom aktivnosti usmenog izražavanja učenika ne treba prekidati niti ispravljati, već mu nakon toga, uz pohvalu za aktivno učešće, na prikladan način ukazati na greške.

Cilj vještine čitanja je da osposobi učenika za samostalno čitanje tekstova odgovarajućom brzinom i razumijevanje njihove osnovne ideje, određene pojedinačne informacije, za uočavanje pojedinih detalja itd. Pri izboru tekstova treba voditi računa o tome koje tekstove odabrati za ovaj uzrast učenika, da bi im bili što atraktivniji, raznovrsniji i pristupačniji. Treba voditi računa i o korelaciji nastavnih sadržaja, koliko je to moguće.

Cilj razvijanja veštine pisanja je osposobljavanje učenika da u pisanoj formi ostvari komunikaciju i svoje misli izrazi na logičan i razumljiv način. Metodički pristup pisanju podrazumijeva da se poštuje zadata tema, da se logički slijede događaji koji se opisuju, koristi odgovarajuća leksika, poštuju gramatička i sintaksička pravila, kao i pravila pravopisa i interpunkcije. Naravno ulogu igra i kreativnost izražavanja. Pisanje može biti kontrolirano (dovršavanje teksta, pisanje prema modelu, popunjavanje formulara, diktati) ili slobodno (kreativno), kao što su pisanje pisama, oglasa, izvještaja, SMS ili e-mail poruka itd. Sve ove vještine treba da budu u skladu sa jezičkim kompetencijama učenika ovog uzrasta.

Korelacija među predmetima

Na ovom nivou za učenje stranog jezika koriste se znanja iz maternjeg jezika i drugih stranih jezika. Već usvojena teoretska znanja iz maternjeg jezika olakšat će razumijevanje pojedinih jezičkih kategorija u stranom jeziku. Pri učenju stranog jezika učenici će također koristiti stečena znanja iz geografije historije i umjetnosti, što će im omogućiti da se bolje upoznaju i shvate sličnosti i razlike međuljudskih odnosa. Određeni nastavni sadržaji koji se obrađuju u ovom razredu povezani su sa biologijom (okolina, životna sredina), fizikom i hemijom. Učenici će nastojati uspostaviti kontakte sa korespondentima iz zemlje čiji jezik uče. Tu će im pomoći znanje iz informatičkih tehnologija.

Da bi se ostvarila što bolja međupredmetna povezanost potrebna je saradnja kolega u školi i po mogućnosti zajedničko planiranje godišnjih nastavnih planova.

Provjeravanje znanja i ocjenjivanje

Provjeravanje i ocjenjivanje učenika vrši se kontinuiranim praćenjem aktivnosti na časovima, prilikom rada u parovima, individualnog izlaganja, tumačenja i razumijevanja. Provjeravanje znanja je sastavni dio nastave i treba po mogućnosti da se obavlja na svakom času. Cilj provjeravanja znanja je da učenik dobije povratnu informaciju o svom radu, ali i da nastavnik sagleda uspješnost metoda svog rada. Radi uspješnijeg i objektivnijeg ocjenjivanja preporučuju se češće i kraće provjere znanja putem testova, kontrolnih zadataka, pismenih vježbi, upitnika, diktata (10-15 min) nakon svake obrađene nastavne jedinice uz prethodno jasno obrazložen cilj provjere. Na osnovu rezultata provjere nastavnik se vraća unazad, ako je potrebno usporava tempo, produbljuje, proširuje ili mijenja pedagoški pristup. Treba istaći da provjeravanje ne podrazumijeva uvijek i ocjenjivanje. Provjeravanje znanja provedeno prema unaprijed utvrđenim kriterijima, sa insistiranjem na pozitivnim stranama učenja, predstavlja pomoć i učeniku i nastavniku.

Tokom školske godine rade se dva pismena zadatka, u svakom polugodištu po jedan. Ocjena na pismenom zadatku treba da bude jedan od ključnih faktora za formuliranje konačne ocjene.

Rad sa djecom sa posebnim potrebama

Ukoliko se ukaže prilika rad sa ovom djecom treba da se odvija prema prilagođenom programu.

Matematika

(4 časa sedmično, 140 časova godišnje)

UVOD: Program nastave matematike za sedmi razred sadrži pet tema. U prve tri teme proširuju se do sada stečena znanja o brojevima i osnovnim računskim operacijama sa brojevima. Naime, uvodi se decimalni zapis za pozitivne racionalne brojeve, zatim se učenici upoznaju sa pojmom negativnog cijelog broja i sa operacijama i poretkom u skupu cijelih brojeva. U trećoj temi uvodi se skup racionalnih brojeva, osnovne računске operacije i uređenje skupa racionalnih brojeva. Ovim učenici obogaćuju svoja saznanja o brojevima i koriste ih u rješavanju konkretnih problema (rješavanje linearnih jednačina i nejednačina i sl.).

Naredne dvije teme obnavljaju i produbljuju znanja iz oblasti geometrije i daju nove spoznaje o uglovima, trouglu, kružnici i četverouglu. Proširuju se osnovna znanja o međusobnim odnosima tih pojmova u ravni i stižu nova znanja o osnovnim konstruktivnim problemima i zadacima. Također, definišu se pojmovi obima i površine i daju se formule za njihovo izračunavanje.

PROGRAMSKI SADRŽAJ

1. TEMA – RAZLOMCI U DECIMALNOM OBLIKU

Decimalni zapis razlomka. Decimalni brojevi. Pretvaranje decimalnog broja u razlomak oblika $\frac{a}{b}$ ($a, b \in \mathbb{N}$). Pridruživanje tačaka brojne poluprave decimalnim brojevima. Uspoređivanje decimalnih brojeva. Zaokruživanje decimalnih brojeva. Osnovne računске operacije sa decimalnim brojevima. Brojevni izrazi. Jednačine (jednadžbe) i nejednačine (nejednadžbe) u skupu $\mathbb{Q}^+$ (decimalni zapis).

2. TEMA – CIJELI BROJEVI

Pojam negativnog cijelog broja. Skup cijelih brojeva. Pridruživanje cijelih brojeva tačkama brojne prave. Suprotni brojevi. Apsolutna vrijednost cijelog broja. Uređenje u skupu cijelih brojeva. Osnovne računске operacije u skupu cijelih brojeva i njihova svojstva. Jednačine i nejednačine u skupu cijelih brojeva.

3. TEMA – RACIONALNI BROJEVI

Uvodjenje u skup racionalnih brojeva. Pozitivni i negativni racionalni brojevi. Predstavljanje racionalnih brojeva na brojevnoj pravoj. Upoređivanje racionalnih brojeva. Apsolutna vrijednost racionalnog broja. Uređenje u skupu racionalnih brojeva.

Decimalni zapis racionalnog broja. Osnovne računске operacije u skupu racionalnih brojeva (u obliku $\frac{a}{b}$ i u decimalnom zapisu) i njihova svojstva. Brojevni izrazi. Linearne jednačine i nejednačine u skupu racionalnih brojeva – rješavanje i primjena.

4. TEMA – UGAO I TROUGAO

Ponavljanje pojma ugla. Jednakost uglova. Uglovi sa paralelnim kracima. Uglovi sa normalnim kracima. Trougao. Vrste trouglova prema stranicama i uglovima. Uglovi trougla. Zbir uglova trougla. Odnos stranica i uglova u trouglu. Odnos stranica u trouglu. Konstrukcije nekih uglova (60° , 120° , 45° , 75° , 135°). Podudarnost trouglova. Primjena pravila o podudarnosti trouglova. Osnovne konstrukcije trougla. Pravougli trougao. Značajne tačke trougla i njihove konstrukcije. Centralni i periferni ugao. Uzajamni položaj prave i kružnice. Konstrukcija tangente kružnice. Uzajamni položaj dvije kružnice. Opisana i upisana kružnica trougla.

5. TEMA – ČETVEROUGAO. OBIM I POVRŠINA TROUGLA I ČETVEROUGLA

Četverougao. Vrste četverouglova. Uglovi četverougla. Paralelogram. Svojstva paralelograma. Vrste paralelograma. Pravougaonik. Romb. Kvadrat. Konstrukcije paralelograma. Trapez. Svojstva trapeza. Srednja linija trapeza. Konstrukcije trapeza. Deltoid. Pojam i svojstva. Konstrukcije deltoida.

Obim trougla i četverougla. Mjerenje površina. Površina paralelograma. Površina trougla. Površina trapeza. Površina četverougla sa normalnim dijagonalama.

PODRUČJA	CILJEVI	OČEKIVANI REZULTATI
ZNANJE	STICANJE ZNANJA <ul style="list-style-type: none"> - Upoznavanje sa odnosom pozitivnog razlomka i decimalnog broja i pretvaranje iz jednog oblika u drugi - Usvajanje pravila za izvođenje računskih operacija sa decimalnim brojevima - Shvatanje matematičke i praktične potrebe uvođenja negativnih brojeva, upoznavanje strukture skupa Z i skupa Q - Određivanje apsolutne vrijednosti cijelog i racionalnog broja - Usvajanje postupka za izvođenje osnovnih računskih operacija u skupu Z i u skupu Q uz korištenje njihovih svojstava - O rješavanju izraza sa racionalnim brojevima - O jednačinama i nejednačinama u skupu Z i u skupu Q - Upoznavanje podjele trouglova i četverouglova i usvajanje njihovih osnovnih svojstava - Shvatanje relacije podudarnosti trouglova i njene primjene u izvođenju osnovnih konstrukcija trougla i četverougla - Upoznavanje značajnih tačaka trougla - Računanje obima i površina trougla i četverougla 	UČENIK ĆE ZNATI: <ul style="list-style-type: none"> - Uočiti vezu između razlomaka i decimalnih brojeva i znati ih predstavljati na brojevnoj pravoj - Obavljati sve četiri računске operacije sa decimalnim brojevima - Prepoznati cijele i racionalne brojeve i odrediti njihov položaj na brojevnoj pravoj - Izvoditi osnovne računске operacije u skupu Z i u skupu Q i primjenjivati racionalne postupke u računanju - Rješavati i primjenjivati jednačine i nejednačine u praktičnim problemima - Dokazivati jednostavnije tvrdnje i rješavati praktične zadatke primjenom tvrdnji o trouglu i četverouglu - Izvoditi osnovne konstrukcije trougla i značajne tačke trougla i osnovne konstrukcije četverougla - Računati obim i površinu trougla i nekih četverouglova
SPOSOBNOSTI I VJEŠTINE	RAZVIJANJE SPOSOBNOSTI I VJEŠTINA: <ul style="list-style-type: none"> - Za brzo i tačno računanje (usmeno i pismeno), - Precizno izražavanje i simboličko zapisivanje, - Kombiniranje i racionalisanje postupaka u radu, - Samostalno otkrivanje novih činjenica, - Logičkog mišljenja primjenom misaonih operacija komparacije, analize i sinteze, - Izvođenje pravilnih zaključaka putem indukcije i dedukcije, - Razvijanje mišljenja identifikacijom i diferencijacijom, - Samostalno sastavljanje zadataka. 	UČENIK ĆE MOĆI: <ul style="list-style-type: none"> - Raditi sistematično, ustrajno, precizno i postupno, - Logički povezivati podatke i izvoditi zaključke, - Prevoditi tekstualne zadatke na matematički jezik, - Planski pristupiti problemima i rješavati ih, - Sigurno i spretno koristiti geometrijski pribor, - Samostalno sticati znanje primjenom didaktičkog materijala, - Pripremati se za nastavak daljeg matematičkog obrazovanja.
VRIJEDNOSTI I STAVOVI:	RAZVIJANJE SPOZNAJA O DRUŠTVENIM VRIJEDNOSTIMA: <ul style="list-style-type: none"> - Razvijanje samopouzdanja i odgovornosti, - Samokontrole i kontrole drugih u radu, - Kritičko o samokritičko prihvatanje greške, - Rada, drugarstva i uzajamne pomoći u učenju, - Uspostavljanje grupne saradnje, - Karakternim osobinama učenikove ličnosti. 	UČENIK ĆE: <ul style="list-style-type: none"> - Razvijati iskustvo i potrebu za kolektivni rad, - Razumjeti razlike u sposobnostima i predznanju drugih, - Uvažavati zahtjeve govorne komunikacije i stavove drugih učenika, - Prepoznati primjenu matematičkog mišljenja u životu savremenog čovjeka.

NASTAVNI PROGRAM MATEMATIKE ZA SEDMI RAZRED
(Devetogodišnja osnovna škola – četiri časa sedmično)

SADRŽAJI	ZNANJE	SPOSOBNOSTI	VRIJEDNOSTI, STAVOVI, PONAŠANJA	AKTIVNOST UČENIKA	AKTIVNOSTI NASTAVNIKA
<p>1. RAZLOMCI U DECIMALNOM OBLIKU</p> <ul style="list-style-type: none"> • Decimální zapis razlomka. Decimální brojevi. • Pretvaranje decimalnog broja u razlomak. • Pridruživanje tačaka brojeve poluprave decimalnim brojevima. • Upoređivanje decimalnih brojeva. • Zaokruživanje decimalnih brojeva • Sabiranje i oduzimanje decimalnih brojeva • Svojstva sabiranja decimalnih brojeva • Jednačine u vezi sa sabiranjem i oduzimanjem decimalnih brojeva : $x+a=b$, $x-a=b$, $a-x=b$, $(x-a)+b=c$, $(x+a)-b=c$ • Nejednačine u vezi sa sabiranjem i oduzimanjem decimalnih brojeva: $x+a < b$, $x+a > b$, $x-a < b$, $x-a > b$, $a-x < b$, $a-x > b$. • Množenje decimalnih brojeva • Osobine množenja decimalnih brojeva • Dijeljenje decimalnih brojeva • Jednačine u vezi sa množenjem i dijeljenjem decimalnih brojeva: $ax=b$, $x:a=b$, $a:x=b$, $ax+b=c$, $ax-b=c$. • Nejednačine u vezi sa množenjem i dijeljenjem decimalnih brojeva 	<ul style="list-style-type: none"> • Usvajaju pojam decimalnog razlomka i decimalnog broja, način zapisivanja i čitanja te prevodnja iz jednog oblika u drugi. • Prikazuju decimalne brojeve sa jednom decimalom na brojevnoj polupravoj. • Istražuju koji je od dva decimalna broja veći, redaju tri ili više decimalnih brojeva po veličini. • Zaokružuju decimalne brojeve do zadanog broja decimala. • Izvode osnovne računске operacije sa decimalnim brojevima, vrše procjenu rješenja prije računanja, primjenjuju stečeno znanje na preračunavanje mjernih jedinica. • Rješavaju različite jednačine i nejednačine pomoću svojstva računskih operacija. • Rješavaju tekstualne zadatke uz primjenu jednačina i nejednačina. 	<ul style="list-style-type: none"> • Osposobljavaju se za pismeno i usmeno matematičko izražavanje. • Prepoznaju matematičke sadržaje u tekstualnim zadacima. • Na konkretnim primjerima dijele znanje i potrebu izračunavanja i zadržavanja određenog broja decimala. • Primjenjuju znanja o decimalnim brojevima u rješavanju zadataka iz svakodnevnog života. 	<ul style="list-style-type: none"> • Značaj znanja o vezi razlomaka i decimalnih brojeva. • Interes za rješavanje zadataka u životnim situacijama. • Osjećanje odgovornosti kritičnosti prema svome i tuđem radu. 	<ul style="list-style-type: none"> • Uvježbavaju računanje sa decimalnim brojevima kako bi ih mogli primjenjivati u nastavi geometrije i fizike. • Rješavaju osnovne matematičke probleme potrebne za nastavak školovanja • Aktivno učestvuju u svim oblicima nastavnog rada u školi, a kod kuće rade domaće zadatke. 	<ul style="list-style-type: none"> • Vježba učenike transformacijama i upoređivanju razlomaka uporedo u oba zapisa. • U operacijama sa decimalnim brojevima i razlomcima izbjegava glomazna računanja. • Insistira na razumijevanju pojmova i uvježbavanju pojedinih postupaka. Za nastavu jedinicu: dijele i rade decimalnih brojeva priprema veći broj zadataka i uvježbava učenike kako bi ta operacija postala njihovo trajno vlasništvo. • Odbira problemske zadatke prema mogućnostima učenika. • Razvija sposobnost učenika za samostalan rad, odgovornost za rad, tačnost, urednost i sistematičnost. • Posvećuje pažnju izradi domaćih zadataka.

<p>2. CIJELI BROJEVI</p> <ul style="list-style-type: none"> Pojam negativnog cijelog broja. Skup cijelih brojeva. Pridruživanje cijelih brojeva tačkama brojevine prave. Suprotni brojevi. Apsolutna vrijednost cijelog broj. Uređenje u skupu cijelih brojeva. Sabiranje cijelih brojeva. Oduzimanje cijelih brojeva. Svojstva sabiranja cijelih brojeva. Jednačine u vezi sa sabiranjem i oduzimanjem cijelih brojeva. Nejednačine u vezi sa sabiranjem i oduzimanjem cijelih brojeva. Množenje cijelih brojeva i svojstva množenja. Dijeljenje cijelih brojeva. Jednačine u vezi sa množenjem i dijeljenjem cijelih brojeva. Nejednačine u vezi sa množenjem i dijeljenjem cijelih brojeva. 	<ul style="list-style-type: none"> Razlikuju pozitivne i negativne cijele brojeve i prepoznaju ih u primjerima iz svakodnevnog života. Pridružuju cijele brojeve tačkama brojevine prave. Usvoje pojmove suprotan broj i apsolutna vrijednost. Određuju apsolutnu vrijednost cijelog broja i cijele brojeve ako je zadana njihova apsolutna vrijednost. Upoređuju zadane cijele brojeve. Usvajaju postupak za izvođenje računskih operacija sa cijelim brojevima. Znaju nabrojati svojstva operacija u skupu cijelih brojeva. Uspješno rješavaju jednačine i nejednačine datih oblika u skupu cijelih brojeva. Izvođe računске operacije u skup racionalnim postupcima. 	<ul style="list-style-type: none"> Pravilno shvataju potrebu uvođenja negativnih brojeva. Upotrebljavaju prethodno stečeno znanje o svojstvima računskih operacija. Usvoje no znanje o cijelim brojevima znaju primeniti pri rješavanju zadataka iz svakidašnjice. Osposobljavaju se za izračunavanje vrijednosti jednostavnijih izraza sa više operacija i za gradnju skupa cijelih brojeva. 	<ul style="list-style-type: none"> Pokazuju želju za usvajanjem novih znanja i proširivanjem postojećih. Razvijaju upornost, dosljednost i ostale pozitivne crte ličnosti. 	<ul style="list-style-type: none"> Učestvuje u svim etapama i oblicima rada (par, grupa). Računaju na različite načine, vertikalno i horizontalno, pomoću brojne prave. Logički zaključuju i vrše procjenu pri rješavanju zadataka. Predviđaju približan rezultat. Pomažu nastavniku u izradi zidnih slika. 	<ul style="list-style-type: none"> Ponavljaju usvojena znanja o skupu prirodnih brojeva. Postepeno formira skup cijelih brojeva kao proširenje skupa N. Od samog početka cijele brojeve prikazuje na brojevnoj pravoj i u vezi s tim de finira uređenost u skupu cijelih brojeva. Uz adekvatnu motivaciju objašnjava i uvježbava postupke za izvođenje računskih operacija, jednačina i nejednačina na osnovu definicija računskih radnji. Podstiče na razumijevanje i primjenu na razne probleme iz okoline. Redovno prati i ocjenjuje rad učenika.
<p>3. RACIONALNI BROJEVI</p> <ul style="list-style-type: none"> Pozitivni i negativni racionalni brojevi. Skup racionalnih brojeva Predstavljanje racionalnih brojeva na brojevnoj pravoj Apsolutna vrijednost racionalnog broja. Uređenje u skupu racionalnih brojeva. Decimalni zapis racionalnog broja. Sabiranje i 	<ul style="list-style-type: none"> Shvataju uvođenje pozitivnih i negativnih racionalnih brojeva, zapisuju racionalne brojeve u obliku razlomka i decimalnog broja. Procjenjuju i zaključuju između koja dva cijela broja se nalazi zadani racionalni broj i na brojevnoj pravoj prikazuju racionalne 	<ul style="list-style-type: none"> Prenošenjem definicija i pravila sa jednog skupa na drugi osposobljavaju se za zaključivanje po analogiji. Ovlađuju operacijama racionalnim brojevima do nivoa njihove primjene i potpune usvojenosti. Primjenjuju pravila računanja u izradi praktičnih zadataka iz geometrije pri 	<ul style="list-style-type: none"> Razvoj svijesti o potrebi računanja i primjene stečenog znanja u zadacima iz životnih situacija. Samostalno sastavljaju zadatke koristeći matematički jezik za iskazivanje teksta. Motiviranost za individualni i rad u parovima. Jasan osjećaj vlastitog dostignuća. 	<ul style="list-style-type: none"> Učenici treba da ponove pozitivne razlomke, decimalne brojeve i cijele brojeve kako bi mogli usvojiti nova znanja (skup Q). Pregledno i uredno zapisuju i rješavaju zadatke. Da vrše samokontrolu svoga rada i provjeravaju rješenja. 	<ul style="list-style-type: none"> Formira skup racionalnih brojeva kao proširenje već upoznatih skupova. Radi boljeg uočavanja ilustrira pridruživanje tačaka brojevine prave racionalnim brojevima. Uvježbava računске operacije u skupu Q i u izračunavanju vrijednosti

<p>oduzimanje racionalnih brojeva.</p> <ul style="list-style-type: none"> • Svojstva sabiranja racionalnih brojeva. • Jednačine u vezi sa sabiranjem i oduzimanjem racionalnih brojeva. • Nejednačine u vezi sa sabiranjem i oduzimanjem racionalnih brojeva. • Množenje racionalnih brojeva (u obliku $\frac{a}{b}$ i u decimalnom zapisu). • Svojstva množenja racionalnih brojeva. • Dijeljenje racionalnih brojeva (u obliku $\frac{a}{b}$ i u decimalnom obliku). • Brojevi izrazi sa racionalnim brojevima sa osnovnim računskim operacijama (sa zagradama i bez zagrada). • Jednačine u vezi sa množenjem i dijeljenjem racionalnih brojeva. • Nejednačine u vezi sa množenjem i dijeljenjem racionalnih brojeva. • Primjena linearnih jednačina sa jednom nepoznom. 	<p>brojeve sa nazivnikom manjim od 10.</p> <ul style="list-style-type: none"> • U poređuju racionalne brojeve zapisane u obliku $\frac{a}{b}$ i u obliku decimalnog broja. • Izvode osnovne računске operacije u skupu racionalnih brojeva uz korištenje svojstva tih operacija. • Rješavaju jednačine i nejednačine u skupu racionalnih brojeva, usvajaju pojam rješenja jednačine, vrše provjeru rješenja i objašnjavaju postupak rješavanja. • Čitaju, sastavljaju i određuju vrijednosti jednostavnijih izraza sa racionalnim brojevima. • Izvode računске operacije u skupu Q racionalnim postupcima. 	<p>izražavanju površina raznih figura.</p> <ul style="list-style-type: none"> • Razumiju i analiziraju problemske zadatke, mogu zapisati jednostavnije probleme u obliku jednačine. • Razvijaju sposobnost da grešku shvataju kao podsticaj za ponovni rad. • Osposobljavaju se da samostalno izaberu pogodniji oblik racionalnog broja u smislu racionalnog pristupa u rješavanju zadatka. 		<ul style="list-style-type: none"> • Sami odlučuju o načinu rješavanja zadatka i o karakteru rješenja. • Koriste udžbenik i dostupne zbirke za dataka. 	<p>brojnih izraza.</p> <ul style="list-style-type: none"> • Razvija naviku racionalisanja postupaka u radu. • U rješavanju jednačina i nejednačina sa učenicima razgovara o prirodni rješenja i insistira na provjeravanju dobivenih rezultata. • Osposobljava učenike u prevođenju tekstualnih zadataka u oblik jednačine i nejednačine. • Izbor problema vrši kvalitativno i u skladu sa mogućnostima učenika. • Koristi radne listiće za provjeru usvojenosti pojedinih računskih operacija u skupu racionalnih brojeva, izrađuje programirani materijal za samostalno učenje.
---	---	--	--	--	--

<p>4. UGAO I TROUGAO</p> <ul style="list-style-type: none"> • Jednakost uglova • Uglovi sa paralelnim kraćima. • Uglovi sa normalnim kraćima • Trougao Elementi trougla. • Uglovi uz presječnicu paralelnih pravih (transferzalni uglovi). • Vrste trouglova prema prema stranicama i prema uglovima. • Zbir unutrašnjih uglova trougla. • Vanjski uglovi trougla. • Odnos stranica i uglova u trouglu. • Odnos stranica u trouglu. • Konstrukcije uglova (60°, 120°, 30°, 45°, 75°, 135°) • Podudarnost trouglova. Pravila podudarnosti. • Primjena pravila podudarnosti kod pravouglog i jednakostranog trougla • Osnovne konstrukcije trougla • Pravougli trougao • Centar opisane i centar upisane kružnice trougla • Težište i orto centar trougla. • Značajne tačke trougla. • Centralni i periferijski uga o. • Uzajamni položaj prave i kružnice. Konstrukcija tangente kružnice. • Uzajamni položaj dvije kružnice. • Opšana i upisana kružnica trougla. 	<ul style="list-style-type: none"> • Prepoznaju jednake uglove • U svoje pojam trougla i elemente, razlikuju vrste trouglova i primjenjuju pravilo odnosa između elemenata trougla. • Definiiraju pojam transferzale i prepoznaju uglove uz presječnicu. • Znaju dokazati jednostavnije tvrdnje o uglovima trougla i primjenjivati ih u zadacima. • Konstruiraju uglove primjenjujući svojstva simetralne ugla • Svate podudarnost trouglova i usvoje simbol podudarnosti • Razlikuju pravila o podudarnosti trouglova i znaju ih primijeniti u izvode nju osnovnih konstrukcija trougla. • Izvode osnovne konstrukcije trougla primjenom sve četiri etape (skiciraju, analiziraju, konstruiraju i diskutuju rješenje). • Konstruktivno određuju značajne tačke trougla. 	<ul style="list-style-type: none"> • Razvijaju sposobnost za posmatranje, za pažnje i zaključivanje. • Svojstva transferzalnih uglova znaju primijeniti na rješavanje za dataka. • Uočavaju praktični značaj primjene znanja o podudarnosti trouglova • Uočavaju ne ophodnost primjene podudarnosti kada to nije naglašeno. • Sposobljavaju se za analitičko mišljenje naročito uočavanjem ovisnosti među datim elementima trougla kao i za utvrđivanje redoslijeda konstruktivnih koraka. • Sposobljavaju se za precizno izražavanje i simboličko zapisivanje. 	<ul style="list-style-type: none"> • Razvijaju preciznost u mjerenju, crtanju i geometrijskim konstrukcijama. • Razvijanje sposobnosti posmatranja, zapažanja i logičkog mišljenja. • Razvijanje zapažanja posebnog i općeg. Uočavaju ulogu i značaj matematike u svakodnevnom životu. 	<ul style="list-style-type: none"> • Prati predavanja nastavnika • Aktivno posmatra, uočava odnose među elementima. • Samostalno crta, zapisuje i primjenjuje matematičku simboliku. • Priprema didaktički materijal i vrši potrebne ogled e. • Vrednuje rezultate svoga rada i izražava kritičnost u radu. 	<ul style="list-style-type: none"> • Novi sadržaj nadovezuje na ranije stećeno znanje o trouglu. • Dokazuje tvrdnju o zbiru unutrašnjih i vanjskih uglova trougla pri čemu navodi ućenike na samostalno logičko zaključivanje. • Objašnjava odnos stranica i uglova u trouglu pomoću svojstava osne simetrije. • Dokazuje tvrdnju o odnosu stranica u trouglu i izvodi ogled na svom demonstracionom modelu a ućenici na svojim modelima. • Pravila podudarnosti primjenjuje kroz raznovrsne zadatke i sa umjerenim zahtjevima. • Posebnu pažnju posvećuje svakom koraku u rješavanju konstruktivnog zadatka. • Ućenike potiče na ure dnost i preciznost u radu, pravilno formulisanje iskaza i zaključka. • Koristi model za demonstraciju zbira unutrašnjih uglova u trouglu, mehančko kretanje modela trougla pri dokazivanju podudarnosti, grafoskop, nastavne plakate i dr.
--	---	---	---	--	--

<p>5. ČETVERO-UGAO, OBIM I POVRŠINA TROUGLA I ČETVERO-UGLA</p> <ul style="list-style-type: none"> • Četverougao. Elementi četverougla. • Vrste četverouglova. • Uglovi četverougla. • Paralelogram. Svojstva paralelograma. • Vrste paralelograma. Pravougaonik, romb, kvadrat. • Konstrukcije paralelograma. • Trapez. Svojstva trapeza. Srednja linija trapeza. • Konstrukcije trapeza. • Deltoid. Svojstva deltoida. • Konstrukcija deltoida. • Obim trougla i četverougla. • Mjerenje površina. • Površina paralelograma. • Površina trougla. • Površina trapeze. • Površina četverougla sa normalnim dijagonalama. 	<ul style="list-style-type: none"> • Usvoje pojam četverougla i elemente, razlikuju vrste četverouglova i prepoznaju ih na predmetima i modelima. • Učenici trebaju naučiti definirati paralelogram, kvadrat, romb, kvadrat, trapez i deltoid. • Znaju dokazivati tvrdnje kod paralelograma i trapeza i iste primjenjivati u zadacima. • Shvataju zajednička i posebna svojstva paralelograma i primjenjuju ih. • Izvode konstrukcije svih četverouglova i obrađuju ih. • Rješavaju jednostavnije zadatke sa srednjom linijom trapeza. • Savladati pojmove obima i površine. • Naučiti formule za računanje obima i površine. 	<ul style="list-style-type: none"> • Osposobljavaju se za uočavanje i raspoznavanje četverouglova u okolini. • Stiču vještinu korištenja, pribor, tačnost i preciznost u radu. • Razvijaju matematičkomišljenje primjenom dedukcije u dokazima svojstva paralelograma • Osposobljavaju se za precizno formulisanje pojmova i definicija kod podjele četverouglova. • Koriste pravilno matematičko izražavanje. 	<ul style="list-style-type: none"> • Razvijanje radnih navika, smisla za preciznost, tačnost, upornost. • Razvijanje sposobnosti za posmatranje, opažanje i logičko stvaralačkomišljenje. • Razvijanje osjećaja odgovornosti za izvršavanje postavljenih zadataka. 	<ul style="list-style-type: none"> • Pažljivo prati rad nastavnika, pravilno piše i crta u svojoj svesci. • Samostalno uočava i logički zaključuje. • Učestvuje neposredno u dokazivanju tvrdnji. • Redovno radi domaće zadatke i ulaže napor da shvati gradivo. 	<ul style="list-style-type: none"> • Ponavlja pojam izlomljene linije i mnogougla, završava izgradivanje pojma četverougla. • Izvršava klasifikaciju četverouglova naglašavajući nove pojmove i odnose. • Dokazuje tvrdnju o zbiru unutrašnjih i vanjskih uglova četverougla zadržavajući učenika. • Dokazuje svojstva srednje linije trapeza i svojstva jednakokrakog trapeza. • Odgovarajuću pažnju obrađuje pojam deltoida i razumijevanje njegovih svojstava. • Priprema modele za što prirodniji pristup pojmu obima i površine trougla i četverougla
--	---	---	---	--	--

DIDAKTIČKO-METODIČKE NAPOMENE

1. TEMA – RAZLOMCI U DECIMALNOM OBLIKU

U ovoj temi obraditi decimalne brojeve, računске operacije sa decimalnim brojevima i racionalnu tehniku računanja.

- Uvesti pojam decimalnog broja kao rezultat mjerenja veličine koja se ne može tačno izmjeriti jedinicom za mjerenje nego i mjerenim dijelovima. Potrebno je da učenici sami mjere veličine i predstavljaju ih decimalnim brojevima.
- Vježbati čitanje i pisanje decimalnih brojeva, pomjerati zarez u datim decimalnim brojevima udesno ili ulijevo.
- Uspoređivati decimalne brojeve po analogiji sa uspoređivanjem prirodnih brojeva (najjednostavnije je poredati ih tako da im se dopisivanjem nula izjednači broj decimala, a onda izvršiti poređenje kao da su prirodni brojevi).
- Sabiranje i oduzimanje decimalnih brojeva obraditi na konkretnim problemima (prvo kao sabiranje i oduzimanje imenovanih brojeva) uz naglašavanje kako treba vršiti potpisivanje.
- Kod množenja ići ovim redom: množenje decimalnog broja prirodnim (jednocifrenim, dekadnom jedinicom, višecifrenim brojem) a zatim množenje decimalnog broja decimalnim brojem.
- Provjeravati zakone komutacije, asocijacije i distribucije u računskim zadacima.

- Dijeljenje decimalnih brojeva vršiti koristeći imenovane brojeve pa tek onda preći na dijeljenje neimenovanih brojeva.
- Vježbati i dijeljenja u kojima je rezultat beskonačan periodičan decimalan broj i objasniti periodičnost decimalnog broja.
- Pokazati pravila u vezi sa odbacivanjem zadnjih decimala (zaokruživanje decimalnih brojeva na približne vrijednosti koje mogu biti manje ili veće od datih decimalnih brojeva).

2. TEMA – CIJELI BROJEVI

Pri uvođenju cijelih brojeva treba iskoristiti znanja o prirodnim brojevima, ali je potrebno koristiti i druga znanja i iskustva učenika.

- Formirati pojam pozitivnog i negativnog broja korištenjem nekih matematičkih i praktičnih razloga: rješavanja jednačina, izvodljivosti računskih operacija, računanja sa veličinama koje se mogu mijenjati u dva suprotna smjera (vrijeme, kretanje udesno – ulijevo, gore – dole, geografska dužina i širina itd.)
- Definirati pojam suprotnog broja na brojevnoj pravoj povezujući to sa centralnom simetrijom.
- Istaknuti značenje predznaka + i – brojeva za razliku od znakova za računске operacije sabiranja i oduzimanja.
- Prvo definirati skup cijelih negativnih brojeva i uvesti drugi naziv za skup prirodnih brojeva (kao skup pozitivnih cijelih brojeva), a zatim definirati skup cijelih brojeva.
- Ilustrirati apsolutnu vrijednost i upoređivanje cijelih brojeva na brojevnoj pravoj i upotrijebiti termin „koordinata tačke“.
- Sabiranje cijelih brojeva izvesti koristeći primjere stanja temperature, promjene vodostaja rijeke, nadmorske visine – dubine mora, dobitka – gubitka i dr. Zatim sabiranje ilustrirati na brojevnoj pravoj i poslije više primjera usmenog računanja uvesti definiciju sabiranja cijelih brojeva.
- Operaciju oduzimanja uvesti kao obrnutu operaciju sabiranja čime je postignut jedan od ciljeva proširivanja skupa prirodnih brojeva do skupa cijelih brojeva.
- Koristiti odgovarajuće primjere iz stvarnosti za uvođenje definicije množenja u skupu cijelih brojeva. Poslije toga dati zadatke u kojima se izračunavaju proizvodi od dva faktora, a zatim preći na proizvode od više faktora.
- Dijeljenje definisati kao obrnutu operaciju operaciji množenja.
- Pokazati svojstva operacija sabiranja i množenja na primjerima.
- Jednačine u skupu Z rješavati na osnovu svojstava računskih operacija, a za rješavanje nejednačina koristiti svojstva nejednakosti i svojstva računskih operacija.

3. TEMA – RACIONALNI BROJEVI

Realizacija ove tematske cjeline vrši se proširivanjem skupa Z cijelih brojeva na osnovu čega se određenim matematičkim postupcima gradi i razvija skup Q racionalnih brojeva i skup R realnih brojeva (8. razred).

- Uvesti prvo skup negativnih razlomaka a zatim skup racionalnih brojeva.
- Ponoviti sa učenicima decimalni zapis pozitivnog razlomka da bi mogli usvojiti decimalni zapis racionalnog broja.
- Operacije sabiranja i oduzimanja koje su već definisane u skupu cijelih brojeva proširiti sa skupa cijelih u skup svih racionalnih brojeva.
- Potvrditi na primjerima svojstva sabiranja u skupu Q , ne treba ih dokazivati.
- Uvesti definiciju oduzimanja u skupu Q polazeći od definicije oduzimanja u skupu Q^+ (6. razred) i ilustraciju oduzimanja na brojevnoj pravoj.
- Obraditi rješavanje jednačina i nejednačina u skupu Q određujući nepoznate komponente zbira ili razlike na osnovu ovisnosti rezultata od komponenata.
- Koristiti znanja o množenju pozitivnih razlomaka i o množenju cijelih brojeva za usvajanje pravila za množenje racionalnih brojeva.
- Dijeljenje, kao obratnu operaciju uvesti pomoću već poznatih pravila množenja.

- Rješavanje jednačina i nejednačina zasnovati na definicijama operacija množenja i dijeljenja. Obratiti pažnju slučaju kada se nejednačina množi, odnosno dijeli negativnim brojem.

4. TEMA – UGAO I TROUGAO

Proučavanje trougla treba nadovezati na usvojena znanja o trouglu u nižim razredima. Zato je potrebno ponoviti sve što se zna o trouglu a nova znanja usvajati posmatranjem, neposrednim mjerenjem i ogledom.

- Formirati pojam trougla kao skup tačaka.
- Crtati uglove sa paralelnim i normalnim kracima korištenjem pribora.
- Predočiti sve elemente trougla i insistirati da nasuprot svakog vrha odnosno ugla trougla je odgovarajuća stranica i obrnuto.
- Odrediti zbir uglova trougla eksperimentalno na modelu trougla od papira, a zatim izvesti dokaz da je $\alpha + \beta + \gamma = 180^{\circ}$.
- Odnos stranica i uglova u raznostraničnom trouglu uočiti posmatrajući ilustracije ili projekciju sa grafofolije više trouglova. Dokazati tvrdnju.
- Odnos stranica u trouglu najprije pokazati na odgovarajućem modelu a zatim izvesti dokaz tvrdnje. Obrnuto tvrdnju ne treba dokazivati.
- Ponoviti podudarnost duži, uglova i geometrijskih figura uopće prije obrade sadržaja o podudarnosti trouglova.
- Dokazati podudarnost trouglova koristeći ogled (mehaničko kretanje modela trougla). Upotrijebiti i grafoskop.
- Koristiti osobine simetrala duži i ugla u obradi centra opisane i centra upisane kružnice.
- Eksperimentalno provjeriti težište trougla i objasniti odnos dijelova težišne duži jer se to koristi kod određivanja poluprečnika upisane i opisane kružnice jednakostraničnog trougla.
- Izvesti zaključak o centru opisane kružnice pravouglog trougla.
- Osnovne konstrukcije trougla bazirati na primjeni pravila podudarnosti i elementarnih konstrukcija (određivanje presjeka dvije prave, prave i kružnice i dvije kružnice).
- Rješavati konstruktivne zadatke po etapama, a naročito insistirati na analizi jer je ona bitna za uviđanje ovisnosti među datim elementima, kao i za utvrđivanje svih koraka u samoj konstrukciji.

5. TEMA – ČETVEROUGAO. OBIM I POVRŠINA TROUGLA I ČETVEROUGLA

Znanja o nekim četverouglovima učenici su dobili u mlađim razredima što sada treba ponoviti i nastaviti sa detaljnom obradom ovog sadržaja.

- Objasniti pojam četverougla pomoću pojma mnogougla. Početi sa posmatranjem objekata u učionici i na pripremljenim modelima.
- Precizirati pojmove: suprotne stranice i suprotni uglovi, susjedne stranice i uzastopni uglovi.
- Dokazati tvrdnje o zbiru unutrašnjih i vanjskih uglova četverougla koristeći tvrdnje o zbiru unutrašnjih uglova trougla i suplementnost uporednih uglova. Ove dokaze učenici mogu samostalno izvoditi uz pomoć nastavnika.
- Ukazati na određenost četverougla sa pet elemenata.
- Ukazivati na uvjete sadržane u definicijama jer to smanjuje broj potrebnih elemenata za konstrukciju paralelograma, trapeza, deltoida. Učenicima mora biti jasno zašto je za konstrukciju ma kog četverougla neophodno pet elemenata, a za kvadrat samo jedan.
- Dokazati osnovna svojstva paralelograma: jednakost suprotnih stranica, jednakost suprotnih uglova, da se dijagonale polove i izvesti zaključak da ova svojstva imaju i posebni paralelogrami: pravougaonik, kvadrat i romb. Insistirati na tome da svaki učenik zna ove dokaze.
- Crtati i konstruisati različite deltoide i u različitim položajima radi pravilnog shvatanja ovog četverougla, jer sama definicija asocira na romb i kvadrat.
- Izvršiti sistematizaciju znanja o četverouglovima prikazivanjem skupa četverouglova Venovim dijagramom (koristiti grafofolije ili crteže četverouglova).
- Pomoću svakodnevnih primjera uvesti pojam obima i površine trougla i četverougla.

- Naučiti ih da sistemom slaganja slika znaju izračunati površinu komplikovanih slika pomoću površina jednostavnijih već poznatih slika (kombinacije trouglova, pravougaonika i sl.).

Ocjenjivanje

Napredovanje učenika treba kontinuirano provjeravati i ocjenjivati, vodeći računa o individualnim mogućnostima, sposobnostima i sklonostima.

U skladu s tim, ocjenjivanje treba da bude zasnovano na različitim metodama, procedurama i instrumentima. Najbolji način za procjenjivanje da li učenik može izvršiti neku aktivnost je posmatrati ga i ocjenjivati dok on izvodi zadanu aktivnost. Pored tradicionalnog pristupa ocjenjivanju potrebno je pratiti i ocjenjivati: kreativnu razradu nekog zadatka, rad na projektu, učenički doprinos za vrijeme grupnog rada, specifične komunikativne i radne vještine, uključujući i kolegijalno (međusobno) ocjenjivanje i samoocjenjivanje i dr. U svakom polugodištu radi se po jedna školska pisana zadaća.

Prilagođavanje programa

Za učenike s posebnim potrebama razvijaju se prilagođeni programi. Prilagođavanje se može provoditi modifikacijom programa redovne nastave u pogledu sadržaja, procesa, proizvoda i sredine učenja, ovisno od osobnosti potreba učenika određene populacije, odnosno do nivoa individualno prilagođenih programa. Individualno prilagođeni program, kao i plan rada razvijaju zajedno nastavnik MATEMATIKE i stručni tim za podršku učenika sa posebnim potrebama na nivou škole/ pedagoškog zavoda, uz korištenje potrebne ekspertize i učešće roditelja.

Fizika

(čas , časova) 1 čas sedmično, 35 časova godišnje

Zašto učiti fiziku?

Fizika je fundamentalna prirodna nauka i osnova razvoja tehnologije. Kako naučna i tehnološka dostignuća predstavljaju neodvojiv dio kulturnog naslijeđa čovječanstva, nastava fizike značajno doprinosi općem obrazovanju, za nastavak školovanja i profesionalno usmjerenje.

Ovaj program fizike koncipiran je tako da se učenici kroz znanje fizike upoznaju s bitnim elementima procesa fizikalnog saznanja i spoznajama do kojih je fizika došla tokom svog razvoja. U kontekstu toga, nastava fizike doprinosi razvoju mišljenja svojstvenog nauci i usvajanju jezika i metoda fizike, te glavnih koncepata i teorija koje uokviruju savremena saznanja o materijalnom svijetu i korištenje tog znanja u različitim situacijama. Nastava fizike također podržava učenika/cu u razvoju njegove/njene osobnosti i u formiranju modernog pogleda na svijet, te pravljenju svakodnevnih izbora, posebno onih koji su vezani za demokratsku i kulturnu participaciju u društvu, očuvanje prirodne sredine i racionalnu upotrebu energetskih resursa. S druge strane, ona olakšava učeniku ovladavanje gradivom hemije, biologije, geografije, matematike, tehničke kulture, informatike, a i u izvjesnoj mjeri i drugih nastavnih predmeta u osnovnoj školi.

Područja učenja	CILJEVI I ZADACI	OČEKIVANI REZULTATI/ OBRAZOVNI ISHODI
Znanje fizike: Procesi	<p>Učiti: Posmatrati i mjeriti radi prikupljanja informacija o tijelima i pojavama u prirodi. Klasificirati tijela i pojave na osnovu sličnosti, razlika i povezanosti. Izvoditi eksperimente radi otkrivanja informacija.</p>	<p>Učeničnik: Razumije i koristi osnovne elemente metoda fizike i kritičkog mišljenja: Identificira kvalitativne i kvantitativne fizikalne veličine. Koristi odgovarajući pribor/eksperimentalne uređaje i instrumente. Koristi SI mjerne jedinice i prefikse (mikro, mili, centi, kilo, mega). Koristi određena svojstva na osnovu kojih smješta tijelo ili pojavu u sistem klasifikacije. Identificira svojstva na kojim je sistem klasifikacije zasnovan. Planira i implementira jednostavne eksperimente prema datom uputstvu, uključujući postavljanje pitanja, formuliranje hipoteze za koje se mogu lako provjeriti i izbor pribora i tehnologije. Identificira nezavisnu i zavisnu varijablu.</p>
Sadržaj	<p>Komunicirati. Modelirati. Činjenice koje se odnose na predmet proučavanja fizike i njenu primjenu, povezanost fizike sa drugim naukama i razvoj tehnologija, fizikalna svojstva tijela i pojava, građu tvari, efekte međudjelovanja, sile u prirodi, energiju i njeno korištenje, promjene stanja tvari. Konceptualni okvir tijela, tvari, fizičke pojave, fizikalnog stanja, međudjelovanja, sile, kretanja, energije, rada, toplote, električnog naboja, električnog polja, istosmjernog struje stalne jačine, magnetnog polja, povezanosti električnih i magnetskih pojava, talasnog kretanja, zvuka, svjetlosti, prirodne strukture, građe atoma, procesa vezanih za promjene u atomskom jezgru.</p>	<p>Opisuje, bilježi i izvještava o podacima i rezultatima istraživanja/mjerenja koristeći se jezikom fizike i odgovarajućim tabelama, graficima, matematičkim formulama, pisanim izvještajem. Diskutuje i objašnjava dobivene rezultate. Interpretira dati model, vrši predviđanja zasnovana na modelu i poredi ga sa fizikalnom realnošću. Zna opisati čime se bavi fizika i njenu primjenu. Razumije ulogu i značaj fizike za razvoj nauke i tehnologije, njene koristi za svakodnevni život, kao i to da se fizikalna slika svijeta mijenja. Poznaje simbole i SI mjerne jedinice, pretvara veće jedinice u manje i obrnuto. Koristi fizikalne veličine da opiše svojstva tijela i tvari i da ih objasni uz pomoć tih veličina, kao i šire, za objašnjenje različitih pojava. Klasificira tijela odnosno tvari po njihovim svojstvima. Opisuje građu tvari služeći se čestičnim modelom. Identificira i opisuje različita međudjelovanja i sile u prirodi, istražuje i upoređuje efekte djelovanja rezultujuće sile. Zna vezu između mase i težine tijela. Opisuje, objašnjava i analizira ravnomjerno i neravnomjerno ubrzano pravolinijsko kretanje u različitim reprezentacijama. Razumije razliku između kinematičkog i dinamičkog opisa kretanja i stanja ravnoteže. Zna da se pritisak kroz čvrsta tijela i fluide ne prenosi na isti način, opisuje efekte djelovanja sile potiska.</p>

	<p>Zakoni: kretanja u kinematici, Newtonovi zakoni, Pascalov zakon, Arhimedov zakon, zakoni održanja, Ohmov zakon, Joule-Lenzov zakon, Faradayev zakon, zakoni geometrijske optike.</p> <p>Primjena znanja fizike</p> <p>Korelacija fizike s drugim predmetima</p>	<p>Identificira i opisuje različite oblike energije, transformaciju energije i povezanost sa radom. Uočava da neke fizikalne veličine imaju stalnu vrijednost i značaj zakona održanja u prirodi. Shvata princip rada jednostavnih mehaničkih uređaja i zna njihovu primjenu</p> <p>Razlikuje pojmove temperatura, toplota i količina toplote. Zna da se unutrašnja energija tijela može mijenjati radom i toplotom. Razumije stanje toplotne ravnoteže. Razlikuje prenošenje toplote vođenjem, strujanjem i zračenjem. Razumije da su makrosvojstva tvari povezana sa njenom strukturom, objašnjava zašto se temperatura tvari ne mijenja dok je u toku proces promjene agregatnog stanja, analizira svakodnevnne primjere vezane za toplotu.</p> <p>Identificira primjere električne i magnetne sile u svakodnevnom životu. Uočava povezanost električnih i magnetnih pojava. Zna veličine koje karakterišu električno i magnetno polje. Prikazuje i analizira električno kolo. Opisuje i objašnjava elektromagnetsku indukciju i njenu primjenu u prijenosu energije. Primjenjuje znanje fizike u tehničkoj kulturi i informatici.</p> <p>Ispituje i opisuje prostiranje talasa u različitim sredinama, opisuje njihove karakteristike i pojave odbijanja i prelamanja. Identificira karakteristike i pojave zvuka i svjetlosti. Istražuje odbijanje i prelamanje svjetlosti koristeći se modelom zrake svjetlosti i funkcioniranje ogledala, sočiva i prizme. Objašnjava kako vidimo različito obojena tijela.</p> <p>Uočava lanac i razmjere prirodnih struktura, od osnovnih čestica do galaksija, zna kako ilustrirati ove strukture i sisteme sa odgovarajućim modelima. Opisuje strukturu jezgra atoma, tipove i efekte radioaktivnog zračenja, fisiju i fuziju.</p> <p>Primjenjuje znanje fizike za razumijevanje hemije.</p>
Vrijednosti, stavovi, navike	<p>Podsticati interes učenika za proučavanje prirode i dalje obrazovanje u fizici.</p> <p>Razvijati navike na uređnost, preciznost i tačnost, sistematičnost, međusobno uvažavanje, rad u grupama/ timu, samostalan rad, evaluaciju i samoevaluaciju.</p> <p>Razvijati naviku korištenja raznovrsnih izvora informacija.</p>	<p>Usvoji naučni pogled na svijet.</p> <p>Stekne neophodno saznanje o koristima učenja fizike.</p> <p>Zna cijeniti stavove i shvatanje drugih.</p> <p>Preuzima odgovornost za zajednički proces učenja grupe / tima i samostalan rad.</p> <p>Postaje osjetljiv na kritičko razmišljanje i rješavanje problema.</p>

OSNOVNI SADRŽAJ

VII razred	VIII razred	IX razred
<ol style="list-style-type: none"> 1. Fizika i priroda 2. Mjerenje 3. Građa tvari 	<ol style="list-style-type: none"> 1. Međudjelovanje sila 2. Kretanje 3. Pritisak 4. Energija i rad 5. Toplota 	<ol style="list-style-type: none"> 1. Naelektrisanja u našem okruženju 2. Električna struja 3. Magnetno polje 4. Talasi 5. Svjetlost 6. Prirodne strukture. Svijet atoma.

DIDAKTIČKO-METODIČKE NAPOMENE

Ovaj nastavni program fizike usmjeren je na ciljeve i očekivane rezultate odnosno ishode obrazovanja u fizici. U skladu s tim, nastava fizike treba da bude zasnovana na odgovarajućem didaktičkom pluralizmu i korištenju multimedija, i što je najvažnije, aktivnom učešću učenika u svim etapama nastavnog procesa. Pored znanja i drugih postignuća, iskazanih eksplicitno u ovom programu, važno je kod učenika razvijati pozitivan stav prema fizici. Obaveza je nastavnika fizike da učenje i nastavu fizike ispuni aktivnostima u kojima će učenici sticati znanje sopstvenim iskustvom, da postiče radoznalost kod učenika i ukaže na koristi od učenja fizike. Učeći fiziku učenici treba da steknu

kvalitetno i primjenljivo znanje. Na nivou osnovne škole to uključuje konceptualno razumijevanje sadržaja fizike, učenje procesa promatranja opisivanja, upoređivanja, klasifikacije, prikupljanja i zapisivanja podataka, analize i tumačenja podataka, predviđanja i uopćavanja, i u skladu s tim, razvoj relevantnih sposobnosti, vještina, vrijednosti, stavova i ponašanja. Redoslijed poučavanja pojedinih tema nije obavezujući. Nastavnik ima slobodu i odgovornost da raspoređuje nastavne sadržaje i obrađuje ih u širini i dubini u okviru broja časova u datom razredu i očekivanih rezultata, vodeći računa o obrazovnim standardima utvrdjenih u fizici i ostvarivanju principa inkluzivnosti u obrazovanju s aspekta individualizacije i diferencijacije nastave.

U nastavi fizike poželjna je kombinacija raznovrsnih metoda i oblika rada. Za realizaciju predviđenih ciljeva i očekivanih rezultata u pojedinim dijelovima programa, veoma su pogodni problemski usmjereni i istraživački nastava i rad u grupama/ timovima i individualni rad. Također, pored tradicionalnih medija neophodno je koristiti moderne medije, vodeći računa o njihovim didaktičkim potencijalima i funkciji. Stoga je upotreba kompjutera u nastavi fizike nezaobilazna (simulacije i animacije fizikalnih sadržaja, obrada rezultata mjerenja i njihovo grafičko predstavljanje, kreiranje modela, korištenje interneta i dr.). Rješavanje zadataka je izuzetno važna komponenta učenja fizike. U osnovnoj školi dominantno mjesto imaju zadaci–pitanja, jednostavniji računski, grafički i eksperimentalni zadaci. Poželjno je rješavati problemske zadatke, primjerene učenicima.

Ocjenjivanje

Napredovanje učenika treba kontinuirano provjeravati i ocjenjivati, vodeći računa o individualnim mogućnostima, sposobnostima i sklonostima. Za učenje fizike od bitnog značaja su sva tri područja učenja. Njihov sklad zavisi o prirodi izučavanog gradiva, ali se može kao relevantan omjer smatrati:

Znanje sadržaja fizike	60%
Procesi, sposobnosti i vještine	30%
Afektivno učenje	10%

U skladu s tim, ocjenjivanje treba da bude zasnovano na različitim metodama, procedurama i instrumentima. Najbolji način za procjenjivanje da li učenik može izvršiti neku aktivnost je posmatrati ga i ocjenjivati dok on izvodi zadanu aktivnost. Pored tradicionalnog pristupa ocjenjivanju potrebno je pratiti i ocjenjivati: izvođenje demonstracionih ogleda, laboratorijski rad učenika, kreativnu razradu nekog zadatka (esej), rad na projektu, izvedbe (referat, tehnički proizvod), učenički doprinos za vrijeme grupnog rada, specifične komunikativne i radne vještine, uključujući i kolegijalno (međusobno) ocjenjivanje i samoocjenjivanje i dr. U svakom polugodištu osmog i devetog razreda radi se po jedna školska pisana zadaća.

Prilagodavanje programa

Za učenike s posebnim potrebama razvijaju se prilagođeni programi. Prilagodavanje se može provoditi modifikacijom programa redovne nastave u pogledu sadržaja, procesa, proizvoda i sredine učenja, ovisno od osobenosti potreba učenika određene populacije, odnosno do nivoa individualno prilagođenih programa. Individualno prilagođeni program, kao i plan rada razvijaju zajedno nastavnik fizike i stručni tim za podršku učenika sa posebnim potrebama na nivou škole/ pedagoškog zavoda, uz korištenje potrebne ekspertize i učešće roditelja.

Resursi za realizaciju

Za realizaciju ovog programa fizike neophodno je da škola osigura specijaliziranu učionicu za fiziku, laboratorij (može zajednički za prirodne nauke) i spremište za učila. Za izvođenje eksperimenata škola osigurava potreban pribor odnosno uređaje za eksperimente (za eksperimente koje izvode učenici potrebno je najmanje šest kompleta), kao i obrazovne materijale i literaturu za potrebe redovne i izborne nastave fizike, slobodnih aktivnosti i učešće škole u raznim projektima.

FIZIKA

Tematske cjeline / Teme	CILJEVI I ZADACI OČEKIVANI REZULTATI/ OBRAZOVNI ISHODI Znanje fizike: Proces i sadržaj		Vrijednosti, stavovi, ponašanje	Aktivnosti učenika	Aktivnosti nastavnika
	Učiti:	Učenik:			
Fizika i priroda Mjerenje Mjerenje duljine	<p>Pristup saznavanju prirode, metod fizike - teorija, eksperiment.</p> <p>Priroda, materija, kretanje, tvar, tijelo, čestica, fizikalni sistem.</p> <p>Međudjelovanje, promjene, svojstva tijela, stanje materije, fizikalne pojave.</p> <p>Fizikalna veličina.</p> <p>Međunarodni sistem mjernih jedinica (SI).</p> <p>Mjerenje, mjerila, vrste grešaka, srednja vrijednost mjerene veličine.</p> <p>Duljina, metar (m).</p>	<p>Zna da je fizika fundamentalna prirodna nauka i da se fizikalna slika svijeta mijenja. Kritički rasuđuje o ulozi i značaju fizike – fizika nudi objašnjenje prirode, a razvoj tehnologija doprinosi poboljšanju kvaliteta života čovjeka. Opisuje i upoređuje tijela i pojave po njihovim svojstvima. Sistematski upoznaje značaj i etape eksperimenta i procesa saznanja u fizici.</p> <p>Iskazuje fizikalnu veličinu kao umnožak brojne vrijednosti i mjerne jedinice. Prepoznaje simbole i SI mjerne jedinice nekih fizikalnih veličina. Razlikuju značenja za kilo, deci, centi i mili. Prepoznaje razloge zbog kojih se javljaju greške u mjerenju. Zna da određi srednju vrijednost niza ponovljenih mjerenja.</p> <p>Razlikuje pojmove dužina i duljina, mjeri dužine koristeći se odgovarajućim jedinicama i instrumentima. Procjenjuje pogrešku mjerenja na osnovu mjerne skale.</p>	<p>Zanimanje i radoznalost za znanje o prirodi</p> <p>Razvoj svijesti o ulozi ogleđa u fizikalnom saznanju,</p> <p>povezanost teorije i eksperimenta.</p> <p>Razvoj navike istraživanja.</p>	<p>Promatraju i raspravljaju o različitim prirodnim pojavama i ogledima koje izvodi nastavnik.</p> <p>Sami izvode oglede, prikupljaju podatke, provjeravaju svoje ideje i zaključke, diskutuju i objašnjavaju dobivene rezultate, određuju uzroke (razloge) koji su doveli do određenog rezultata, povezujući to sa prethodnim iskustvima i znanjem iz drugih predmeta.</p> <p>Upoznaju se sa različitim mjerilima odnosno njihovim skalama, prikupljaju i obrađuju podatke, prave tabele, računaju srednje vrijednosti.</p>	<p>Za uvođenje učenika u svijet fizike, nastavnik kreira problemsku situaciju, izvodeći i odabrane oglede.</p> <p>Pomaže formiranje grupa učenika, nadgleda njihov rad i daje im smjernice.</p> <p>Pomaže učenicima da naprave prve istraživačke korake u svijet fizike, služeći se modelom crne kutije.</p> <p>Priprema vježbe mjerenja.</p> <p>Vodi sa učenicima raspravu o potrebi korištenja standardnih mjernih jedinica.</p> <p>Raspravlja s učenicima o važnosti duljine kao veličine u svakodnevnom životu, sportu, saobraćaju, geografiji i dr., korištenju još nekih dopuštenih mjernih jedinica duljine.</p>
Mjerenje površine i zapremine Mjerenje mase Mjerenje gustoće Mjerenje vremena	<p>Površina plohe, kvadratni metar (m²). Prostornost i oblik tijela.</p> <p>Zapremina tijela, kubni metar (m³), litar (l).</p> <p>Masa tijela, kilogram (kg), vaga.</p> <p>Gustina tvari, gustina tijela, kilogram po metru kubnom (kg/m³)</p> <p>Vremenski period, trenutak.</p> <p>Mjerenje vremena, sekunda (s).</p>	<p>Određuje površinu pravilnih geometrijskih ploha i zapremine pravilnih geometrijskih i drugih tijela.</p> <p>Izražava te veličine odgovarajućim mjernim jedinicama.</p> <p>Uočava razliku između neposrednog i posrednog mjerenja.</p> <p>Mjeri masu tijela pomoću vage i izražava je u različitim jedinicama.</p> <p>Zna da svako tijelo ima određenu masu i da je njegova masa stalna veličina.</p> <p>Zna da je gustina količnik mase i zapremine tijela.</p> <p>Razlikuje gustinu tvari od gustine tijela.</p> <p>Određuje gustinu različitih tijela i izražava je različitim mjernim jedinicama.</p> <p>Koristeći i tablicu gustina određuje vrstu tvari od koje tijelo napravljeno.</p> <p>Razlikuje pojmove trenutak i vremenski period. Zna odnos sekunde prema minuti, satu, danu.</p>	<p>Tačnost i preciznost u mjerenju.</p> <p>Razvoj navike rada u grupama/ timovima</p> <p>Razvijanje svijesti o ograničenosti ljudskih čula i redu veličina objekata u prirodi.</p>	<p>Pocjenjuju i mjere duljine dužina, opsega, debljine, prečnika, određuju srednju vrijednost.</p> <p>Zapisuju podatke u odgovarajuće tabele i izračunavaju srednje vrijednosti.</p> <p>Iskazuju rezultate mjerenja i o njima raspravljaju.</p> <p>Određuju površine lista papira i zapreminu kvadra, uz prethodno procjenjivanje. Mjere zapreminu tečnosti.</p> <p>Određuju zapreminu nepravilnog čvrstog tijela koristeći se menzурom</p> <p>Procjenjuju i mjere mase tijela koristeći se različitim vagama i izražavaju ih u različitim mjernim jedinicama, upoređuju mase različitih tijela.</p> <p>Mjere mase i zapremine pravilnih i nepravilnih tijela i</p>	<p>Raspravlja s učenicima o mogućnostima mjerenja površine i zapremine.</p> <p>Ukazuje na razliku između pojmova masa i težina tijela i na povezanost mase tijela sa vrstom tvari od koje je tijelo napravljeno, kao i njegovom zapreminom.</p> <p>Pokazuje da neka tijela jednake zapremine imaju različite mase.</p> <p>Ukazuje na ulogu vremena i razliku između trenutka i vremena trajanja.</p>

<p>Mjerenje temperature</p> <p>Grada tvari</p>	<p>Temperatura. Kelvin (K), stepen Celzijusov (°C).</p> <p>Mjerenje temperature.</p> <p>Čestični model tvari.</p> <p>Molekule, atomi.</p> <p>Agregatna stanja tvari.</p>	<p>Pravilno očitava temperaturu na Celzijusovoj i Kelvinovoj skali.</p> <p>Interpretira čestični model tvari:</p> <ul style="list-style-type: none"> - da su tvari izgrađene od čestica i da se te čestice neprestano i nasumično kreću. - da neka fizička svojstva tvari značajno zavise o rasporedu molekula, odnosno međumolekularnom prostoru. - da je molekula građena od atoma. - da je atom građen od protona, neutrona i elektrona. <p>Klasificira tijela prema agregatnom stanju u kojem se nalaze.</p> <p>Pomoću čestičnog modela tvari opisuje razlike između čvrstih, tečnih i gasovitih tijela.</p>		<p>izračunavaju njihov količnik, utvrđuju da li je tijelo homogeno</p> <p>Na osnovu podatka za gustinu utvrđuju od koje je tvari napravljeno tijelo.</p> <p>Određuju gustine smješe dvije tečnosti</p> <p>Određuju masu tijela koristeći se tablicom gustina.</p> <p>Raspravljaju o vremenu i je dinicama.</p> <p>Mjere periode trajanja nekih periodičnih pojava služeći se različitim instrumentima.</p> <p>Mjere temperature zraka, vode, smješe hladne i zagrijane vode.</p> <p>Koriste se Internetom tražeći najbolju ilustraciju / simulaciju čestičnog modela tvari.</p> <p>Pišu eseje u kojima razmatraju fizička svojstva tijela, koristeći se čestičnim modelom tvari.</p> <p>Prezentiraju svoje radove.</p> <p>Zajedno sa nastavnikom istražuju veze između eksperimentalnih činjenica i teorijskog modela - odgovaraju na pitanja nastavnika, iznose svoje ideje, predviđaju specifičnosti agregatnih stanja i kako ostvariti promjenu agregatnog stanja tvari.</p>	<p>Priprema nizove zadataka za kontrolni rad. Ocjenjuje učenike.</p> <p>Nastavnik stvara problemsku situaciju i uvodi pojam modela</p> <ul style="list-style-type: none"> - vodi raspravu o građi tvari (neprekinuta ili čestična), izvodi oglede, prikazuje modele molekula i atoma. <p>Predstavlja historijski pregled spoznaje o čestičnoj građi tvari.</p> <p>Demonstrira svojstva tvari u pojedinim agregatnim stanjima, služi se odgovarajućim ilustracijama/ simulacijama.</p> <p>Ukazuje na povezanost fizike s hemijom.</p> <p>Ocjenjuje učenike.</p>
--	--	--	--	---	---

Biologija

Programski sadržaji biologije za sedmi razred posvećeni su izučavanju životinjskog svijeta. Svrha ovog programa je sticanje novih znanja o morfološkoj, anatomskoj, funkcionalnoj raznolikosti životinja. Znanja iz navedenih oblasti povezana su sa sistematikom životinjskog svijeta, biološkom disciplinom koja je u najvećoj mjeri zastupljena u ovom programu. Dat je također osvrt na ponašanje životinja odnosno sticanje znanja iz oblasti etologije. Istaknut je privredni značaj i važnost pojedinih skupina ili vrsta životinja kao i nužnost njihove zaštite i očuvanja. Zatim, obuhvaćeni su mnogi uzročnici zaraznih bolesti kojima su izloženi ljudi i životinje kao i način zaštite.

Područja učenja	CILJEVI I ZADACI Učiti:	OČEKIVANI REZULTATI / OBRAZOVNI ISHODI Učenic:
Cilj nastave biologije	Cilj nastave biologije je da učenicima osigura sticanje osnovnih znanja o živom svijetu, u skladu s dostignućima savremene biološke nauke i prakse čiji su sadržaji neophodni za razumijevanje bioloških pojava, procesa i zakonitosti o prirodi, te da doprinese kod učenika razvijanju pravilnog pogleda (svjetonazora) o živom svijetu. Također, učenike će senzibilirati u pogledu pravilnog odnosa prema prirodi, a posebno prema prirodnom naslijeđu Bosne i Hercegovine.	
Znanje biologije Procesi Sadržaji	<p>Posmatra, istražuje, prati i bilježi biološke pojave i procese kod živih organizama.</p> <p>Mikroskopirati</p> <p>Modelirati.</p> <p>Ovladava metodama i tehnikama laboratorijskog rada u nastavi.</p> <p>Izvodi eksperimente radi otkrivanja informacija.</p> <p>Razumije sistem klasifikacije životinjskog svijeta zasnovanog na osnovu srodničkih odnosa.</p> <p>Stiče osnovna znanja o ponašanju životinja.</p> <p>Stiče znanja koja doprinose održavanju i unapređenju zdravlja čovjeka i životinja.</p> <p>Komunicira i iznosi svoje stavove, kritički razmišlja.</p> <p>Stiče osnovna znanja o živom svijetu, u skladu s dostignućima savremene biološke nauke i prakse, uči sadržaje koji sa odnose na predmet proučavanja biologije i njihovu primjenu, povezanost biologije sa drugim naukama i razvojem tehnike, građu životinjske ćelije/stanice, diobu ćelije, razlika između biljne i životinjske ćelije, građu i funkciju životinjskog organizma.</p> <p>Sistematski pregled životinjskog svijeta zasnovan na filogenetičkim odnosima.</p> <p>Ponašanje životinja, korištenje životinja u ishrani čovjeka, privredni značaj i zaštita.</p> <p>Primjena znanja biologije</p> <p>Podsticati interes učenika za proučavanje prirode i dalje obrazovanje u biologiji.</p> <p>Razvija naviku korištenja raznovrsnih izvora informacija:</p> <p>Razvija navike u pogledu uređenosti, preciznosti, tačnosti, sistematičnosti, međusobnog uvažavanja, rada u grupama/timu, samostalnog rada, evaluacije tuđih dostignuća i samoevaluacije.</p>	<p>Razumije i koristi rezultate svog istraživanja za savladavanje nastavne građe i razvija kritičko mišljenje.</p> <p>Shvata i uočava da sva živa bića predstavljaju visokoorganizirane prirodne sisteme (organizme, je dinke) građene od ćelija/stanica.</p> <p>Interpretira model i poredi ga sa prirodnom realnošću.</p> <p>Koristi odgovarajući laboratorijski pribor, radi u grupama, parovima i pojedinačno stičući nova znanja, vještine i navike.</p> <p>Identificira i razumije različitosti i sličnosti životinjskih vrsta, klasificira stečena znanja, proširuje ih i praktično primjenjuje.</p> <p>Učenici izvode disekcije nekih organizama: priprema, izvođenje, evaluacija.</p> <p>Posmatra živi svijet u prirodnom okruženju, bilježi rezultate, također koriste i druge izvore znanja.</p> <p>Razumije i koristi osnovne elemente naučnih metoda u biologiji.</p> <p>Učenici u parovima, a zatim u velikoj grupi razgovaraju o temi «Zdrav život».</p> <p>Svojim aktivnostima, u granicama mogućnosti, doprinosi očuvanju životne sredine koja je pogodna za neometan život organizama, ali i samog čovjeka kao dijela prirode.</p> <p>Radi u grupama, prikuplja materijale, pravi portfolije sa porukama protiv narušavanja ravnoteže u prirodi.</p> <p>Prihvata svjetonazor zasnovan na dostignućima bioloških nauka i usvaja univerzalne odgojne vrijednosti.</p> <p>Zna opisati čime se bavi biologija i njenu primjenu.</p> <p>Razumije ulogu i značaj biologije za razvoj nauke i tehnologije uopće, njene koristi za svakodnevni život, kao i to da se biološka slika svijeta mijenja tokom vremena.</p> <p>Razumije klasifikaciju životinjskih organizama prema stepenu složenosti građe tijela i drugih karakteristika.</p> <p>Opisuje, objašnjava i analizira ponašanje životinja u sklopu obrade pojedinih sistematskih kategorija.</p> <p>Uočava povezanost biologije sa hemijom/ke mijom i fizikom kao i ostalim prirodnim i društvenim naukama.</p> <p>Usvaja naučni pogled na svijet.</p> <p>Stiče neophodno saznanje o koristi izučavanja biologije.</p> <p>Izgrađuje sposobnost kritičkog razmišljanja i rješavanja problema.</p> <p>Cijeni stavove i shvatanje drugih (sposobnost tolerancije).</p> <p>Preuzima dio odgovornosti tokom zajedničkog rada, procesa učenja u grupi (timu), ali i samostalnog rada.</p>
Vrijednosti, stavovi, navike		

BIOLOGIJA, VII razred – 2 časa sedmično, 70 časova godišnje

Tematske cjeline/teme	Ciljevi i zadaci		Vrijednosti, stavovi, ponašanje	Aktivnosti učenika	Aktivnosti nastavnika
	Očekivani rezultati/obrazovni ishodi Znanje biologije: proces i sadržaj				
	Učiti	Učenik			
Uvod Grada i funkcija životinjskog organizma Životinjska ćelija/stanica, Građa i funkcija životinjskih tkiva, organa i sistema organa Sistematika životinja i ponašanje životinja Značaj životinja za čovjeka	Učenike upoznati sa ciljevima nastave biologije u narednoj školskoj godini, tj. općenito s biološkim disciplinama iz okvira kojih će sticati nova znanja (morfoloģija, fiziologija, sistematika, etologija životinja). Upute za korištenje udžbenika i upoznavanje sa biološkim kabinetom (oprema). Učiti o građi životinjskih organizama, prema nivoima tjelesne organizacije, ćelija/stanica, tkivo, organ, sistem organa, organizam. Steći će znanja o građi životinjske ćelije/stanice, kao osnovne jedinice životinjskog organizma. organele ćelije: ćelijska opna, citoplazma, jedro, centrozom, mitohondrije, ribosomi. Razlika između biljne i životinjske ćelije/stanice. Drobe životinjske ćelije: mitozu i mejozu - informativno. Haploidan i diploidan broj hromosoma. Životinjska tkiva: epitelno, potporno, mišićno, nervno. Sistemi organa: kožni sistem organa, potporni sistem i kretanje životinja, probavni sistem/ sustav i prehrana, sistem organa za disanje i cirkulaciju tjelesnih tečnosti, sistem organa za izlučivanje, nervni/ živčani sistem i osjetila, razmnožavanje. Komparativno morfološko-fiziološki pristup. Klasifikacija životinjskog carstva od praživotinja preko niza grupa ahordata: spužve, dupljari, pljosnate gliste/pljosnati crvi, valjkaste gliste/ obli crvi, člankovite gliste/prstenasti crvi, zglavkari, insekti, mekušci i bodljokošci/ bodljari. Hordati/svitkovci: osnovne karakteristike – prisustvo unutrašnjeg osovinskog skeleta,	Zna da je biologija fundamentalna prirodna nauka/znanost o životu koja uključuje niz discipline. Zna građu životinjskih organizama prema nivoima tjelesne organizacije od nivoa ćelije/stanice do organizma. Usvaja pojmove: tkivo, organ, sistem/sustav organa, organizam. Usvaja detaljnija znanja o životinjskoj ćeliji. znaju funkciju pojedinih organela. Također, zna razliku u građi i između biljne i životinjske ćelije. Zna navesti da se mitozu odvija kroz nekoliko faza i može objasniti bitne pojave u svakoj od njih. Zna da polne ćelije nastaju putem mejoze i razlikuje pojmove haploidan i diploidan broj hromosoma. Stiče znanje o građi i funkcijama životinjskih tkiva, organa i sistema organa od najjednostavnijih do tj. najodvedenijih (komparativno morfološko – fiziološki pristup). Iskazuju svoje sposobnosti posmatranja i uočavanja spoljašnje i opće unutrašnje građe životinja koja se temelji na filogenetičkim odnosima te značaju sistematike za druge biološke discipline. Zna koje zarazne bolesti mogu biti izazvane protozoama – način zaštite i liječenja. Zna osnovne teorije o nastanku višećelijskih organizama. Stiče vještine posmatranja i analiziranja slika u udžbeniku i drugim izvorima znanja. Zna navesti glavne morfološke	Razvija naučne misli i stavove na osnovi fundamentalnih i primijenjenih bioloških znanja. Zanimanje i radoznalost za znanje o prirodi. Shvata pojavu bioraznolikosti kao nužne pojave u prirodi za opstanak živog svijeta i njegovog razvoja kroz vrijeme. Shvataju jedinstvo živog svijeta kroz ćelijsku građu. Razvoj svijesti o značaju mikroskopa. Ovladava metodama i tehnikama laboratorijskog rada. Razvoj na vike istraživanja Svijest o higijenskim navikama Doprinosi kod učenika razvijanju pravilnog pogleda (svjetonazora) o svijetu u skladu s dostignućima savremene biološke prakse. Razvijanje potrebe zaštite od otrovnih životinja i u pogledu prenošenja bolesti sa životinja na čovjeka. Načini zaštite ptica i očuvanje njihovog staništa. Razvoj svijesti o ugroženosti i zaštiti sisara. Razvijanje pravilnog odnosa prema životinjama općenito, posebno prema domaćim i kućnim	Vode diskusiju sa nastavnikom o izučavanju životinjskog svijeta. Posmatraju laboratorijski pribor koji mora biti čist (sterilan) prije prve upotrebe, hemikalije, mjerne instrumente, preparate ... Često rade u parovima i grupama za kooperativno učenje. Grafički predstavljaju pojedine faze diobe životinjskih ćelija. U dogovoru sa nastavnikom pripremaju različita nastavna očigledna sredstva. Iskazuju svoje sposobnosti posmatranja i uočavanja spoljašnje i unutrašnje građe životinja koja se zasniva na filogenetičkim odnosima. Crtaju unutrašnje organe predstavnika pojedinih grupa životinja i modeliraju ih. Donose u školu materijal koji su pronašli na Internetu i drugim izvorima znanja. Rade u timu. Pomažu učenicima sa posebnim potrebama. Učestvuju u pravljenju zbirki beskičmenjaka (insekata, kućica puževa i školjaka i dr.) Upoznaju neke načine primjene fundamentalnih bioloških znanja u praksi (uzgoj školjaka). Posjećuju neki izložbeni prostor sa prepariranim ili	Motivira učenike i razvija njihov interes za izučavanje biologije. Nastavni proces usaglašava s psihofizičkim razvojem i mogućnostima učenika. Podašava namještaj i prostor u razredu potrebama nastavnih aktivnosti. Priprema laboratorijsku vježbu: Mikroskopiranje životinjske ćelije i tkiva (trajni i svježi preparati) Samostalno i sa učenicima priprema nastavna očigledna sredstva (prirodni materijal, mokre preparate, crteže). Često koristi dodatne izvore podataka i podstiče učenike da prilože i svoje radove (modeli, crteži, posteri i dr.). Izlaže radove učenika i zajednički ih ocjenjuje. Uključuje učenike u grupni rad. Omogućava učenicima da uče zajedno, da se druže, razmjenjuju mišljenja i saraduju. donose uključke Prilagodava nastavne sadržaje učenicima sa posebnim potrebama. Posećuje pažnju odnosu elemenata učenja i odgoja u sadržajima nastave biologije. Predočava učenicima kriterije za ocjenjivanje i o njima raspravlja prije ispitivanja, uvažava prijedloge učenika

	<p>podjela i značaj, bezlubnjaci/ kopljače. kičmenjaci/ kralješnjaci: opće morfološko-anatomske karakteristike, kolouste/kružnuste, glavne odlike i značaj Riba: opće osobine, građa i razmnožavanje, rasprostranjenost, glavne grupe. Značaj u ishrani. Etologija riba. Vodozemci: prijelaz na život u zračnu životnu sredinu (kopno). Građatijela, razmnožavanje i razviće. Glavne grupe i značaj Gmizavci/ Gmazovi: Prilagodnost zračnoj/ vazdušnoj sredini. Opće osobine građe i razmnožavanja. Sistematske grupe. Izumrli gmizavci. Ptice: opće odlike građe i razmnožavanja, rasprostranjenost. najvažnije grupe ptica Seoba ptica. Polni dimorfizam i briga o potomstvu. Sisari/sisavci: Opće odlike i raznovrsnost sisara. Važnije grupe sisara. Poriijeklo i značaj (stočarstvo, lovna divljač). Polni/polni dimorfizam i briga/ skrb o potomstvu. Kratak pregled filogenetičkog razvoja životinjskog svijeta. Značaj životinja za čovjeka. Jestive životinje vodene i zračne sredine. Korištenje u ishrani u vanrednim uvjetima.</p>	<p>karakteristike svake sistematske grupe na višem nivou. Zna najbitniju i najznačajniju karakteristiku hordata – prisustvo unutrašnjeg osovinskog skeleta. U okviru pojedinih sistematskih grupa životinja upoznaje njihovo ponašanje kao i značaj za prirodu, a posebno za čovjeka. Upoznaje se sa pojavom endemizma i znaće navesti niz endemičnih svojti (podvrsta i vrsta) u fauni BiH. Zna zašto je krvotok vodozemaca napredniji u odnosu na riblji, pojam postepene preobrazbe (metamorfoze). Zna da su gmizavci evolucijski prvi pravi kopneni kičmenjaci. Zna zašto su upravo ptice za razliku od svih drugih životinja najbolji letači. Zna zašto je intenzivan metabolizam ptica. - perje kao zaštita i stalna temperatura tijela. Zna glavna obilježja ove veoma raznolike skupine po kojima se razlikuju od svih drugih životinja, a to su dlaka i prehrana mladunčadi mlijekom. - stalna temperatura tijela. Produbljuje znanje o sistematici životinja na osnovu pregleda filogenetskog razvoja životinjskog svijeta. Pознаje određeni broj vrsta divljih životinja koje mogu koristiti u ishrani, posebno u vanrednim uvjetima života (elementarne nepogode i rat).</p>	<p>ljubimcima. Razvoj svijesti o značaju biologije za razumijevanje svijeta u kojem čovjek živi naučnih spoznaja.</p>	<p>živim životinjama (muzejsku zbirku, zoološki vrt i dr.). Upoznaju neke načine primjene fundamentalnih bioloških znanja u praksi (uzgoj riba). Posmatraju i analiziraju slike i sheme u udžbeniku i prikupljaju materijale iz drugih izvora. Istražuju ptice svog zavičaja i bilježe podatke o istraživanju. Sakupljaju razne tekstove i fotografije i prave zbirke i panoe prema sistematskoj podjeli sisara. Istražuju koje su divlje životinje jestive i na koji način se mogu pripremati i konzervirati.</p>	<p>u postupku osmišljavanja kriterija. Priprema grupni odlazak učenika u muzej ili zoološki vrt. Priprema laboratorijsku vježbu (disekcija ribe) i određivanje riba pomoću ključa. Priprema i izvodi laboratorijsku vježbu: disekcija žabe. Pregleda materijal koji donose učenici iz prirode, također i štampani materijal te raspravlja sa učenicima o važnosti i značaju određene sistematske grupe. Pomaže učenicima pri određivanju vrsta uz pomoć odgovarajućih ključeva i drugih izvora. Potiče učenike da se uključe u rad neke ornitološke organizacije. Raspravlja s učenicima na koje načine možemo zaštititi ugrožene sisare. Značaj ponovnog naseļavanja istrijebjenih životinja u staništa odakle su nestali. Često koristi dodatne izvore podataka i potiče učenike da prilože svoje podatke. Izvodi učenike u prirodu na sigurne prostore. Redovno provjerava znanje učenika i ostala postignuća, te ih ocjenjuje.</p>
--	--	--	---	--	--

DIDAKTIČKO-METODIČKE NAPOMENE

Predmet nauke biologije je živi svijet koji općenito kod učenika od najranijeg stepena obrazovanja izaziva veliki interes. Ovu činjenicu treba imati stalno na umu tokom realizacije nastavnih sadržaja iz predmeta Biologija i shvatiti je kao veliku prednost i olakšicu u radu s učenicima. Da bi se na ovim osnovama dalje razvijao i obogaćivao interes učenika za prirodu nastavnik u svom radu treba u velikoj mjeri uložiti potreban napor u obrazovno-odgojnom djelovanju i uticaju na učenike. Obrazovno-odgojna postignuća nastavnika iz različitih bioloških disciplina s obzirom na problem

istraživanja (citologije, morfologije, sistematike, fiziologije, etologije, genetike, evolucije, ekologije), jednako i s obzirom na predmet istraživanja (botanike, zoologije, antropologije, mikologije, mikrobiologije) omogućit će učenicima da se u osnovnoj školi razvije pozitivan stav prema biološkoj nauci. Iskustva stečena u nastavi biologije bit će dobra osnova da učenici shvate potrebu, značaj i efekte nastave biologije za svakodnevni život kao i osnovu za dalje školovanje.

Da bi se ostvarili navedeni ciljevi nastave biologije tokom osnovnog obrazovanja kod učenika treba razvijati sposobnosti:

- posmatranja (u prvom redu prirodnih objekata – živih organizama ili njihovih preparata),
- sakupljanja, klasificiranja i tumačenje podataka,
- uočavanja promjena u vremenu i prostoru,
- predstavljanja građe i funkcija živih organizama putem crteža, shema, grafikona i modela,
- sabiranja, prepariranja i izrade zbirke dijelova ili cijelih organizama u ograničenom broju,
- praktičnog uticaja na prirodu u skladu sa potrebom zaštite i unapređenja prirode, također praktične primjene znanja u pogledu zaštite osobnog zdravlja putem dobrih higijenskih navika i pravilne ishrane.

Nastavnik mora u procesu nastave koristiti sve raspoložive oblike rada, nastavne metode i nastavna sredstva, a to će biti uvjetovano nastavnim sadržajem, psihofizičkim razvojnim stepenom učenika i materijalnim mogućnostima škole. U pogledu načina primanja bioloških informacija učenici imaju vrlo visoke zahtjeve. Korištenje elektronskih nastavnih sredstava predstavlja osnovni zahtjev, što podrazumijeva da nastavnik zna i umije sabrati i emitirati zanimljive emisije iz prirode putem TV ekrana i multimedijskog projektora povezanog s kompjuterom.

Problemska i interaktivna nastava treba da bude dominirajuća, jer su učenici u poziciji da budu pobuđeni na ulaganje vlastitog napora u saznavanju i donošenju zaključaka. Ovako stečeno znanja učenika je trajnije i višedimenzionalno. Učeniku pruža mogućnost da samostalno stiče i proširuje znanje u vannastavno vrijeme i priprema ga cjeloživotno učenje.

Izvođenje oglada, bilo demonstrativno ili tokom rada u grupama, treba biti obavezno uključeno u realizaciji odgovarajućih sadržaja.

Rad na terenu (u šumi, parku, livadi/travnjaku, uz obalu tekućice, bare i mora ovisno od lokacije i mogućnosti škole) treba izvesti da bi se savladalo gradivo iz sistematike, etologije i ekologije.

Korištenje mikroskopa i savladavanje tehnike mikroskopiranja treba realizirati tokom obrade gradiva vezanog za citologiju, sistematiku i to u granicama materijalnih mogućnosti škole i uzrasta učenika.

Učenicima treba redovno davati domaće zadatke vodeći računa da budu primjereni raspoloživom vremenu kojeg mogu odvojiti za predmet Biologija u kompleksu ostalih zastupljenih predmeta u nastavnom planu. Zadaci mogu biti: kratki eseji, izrada postera, izrada nastavnih sredstava, sakupljanje svježeg biljnog i životinjskog materijala kao i njegovog prepariranja, posmatranje ponašanja životinja, izvođenje oglada, sakupljanje i bilježenje podataka u toku oglada i njegovog ishoda, gajenje biljaka i životinja, posmatranje TV obrazovnih emisija i informacija stečenih preko Interneta.

Frontalni oblik rada treba što češće zamjenjivati s radom u grupama, u parovima i individualiziranim radom. Promjena forme doprinosi zanimljivosti nastave, ali i razvijanju sposobnosti učenika da kolektivno rade i preuzimaju dio odgovornosti za postignute rezultate rada.

Napredovanje učenika

Nastavnik je dužan kontinuirano pratiti rad učenika da bi mogao steći uvid u njihovo napredovanje u pogledu sticanja znanja, vještina i navika. To se postiže putem kontinuirane provjere. Provjeru prati ocjenjivanje - aktivnost nastavnika od izuzetne važnosti. S obzirom da treba maksimalno težiti da ova aktivnost bude objektivna i da broj ocjena bude velik, treba primjenjivati usmeni, pismeni i praktični oblik provjere napredovanja učenika. Ocjena mora biti javna, a u proces ocjenjivanja treba uključiti i učenike. Ukoliko nastavnik stekne naviku da učeniku obrazloži ocjenu koju mu je dao on će postupno sticati uvid u kriterije ocjenjivanja te će s vremenom i sam moći vrlo objektivno ocjenjivati sebe i svoje kolege.

Inkluzivna nastava

Uključenje učenika sa posebnim potrebama u nastavu sa ostalim učenicima postavlja pred nastavnika zadatak da svoj rad u svim segmentima treba prilagoditi zahtjevima ovih učenika. Kreiranje nastavnog sadržaja primjerenog sposobnostima učenika zahtijevat će od nastavnika primjenu specifičnih metoda i oblika rada, a često i korištenje nastavnih sredstva prilagođenih učeničkim potrebama. Također će morati voditi računa da i ostali učenici učestvuju, u granicama mogućnosti, u radu s kolegom kojem je potrebna pomoć i razumijevanje vršnjaka. Isto tako će saradivati s pedagogom škole, intenzivno s roditeljima, a moguće i zdravstvenim osobljem da bi zajedničkim snagama na adekvatan način pristupili u radu s učenikom. Nastavnik mora biti spreman na dodatne i fizičke i psihičke napore koji će mu u konačnici otvoriti nove vidike i puteve i dati snage i sposobnosti da doprinos u osposobljavanju i ovih učenika za samostalni život.

Resursi za realizaciju programa

Za nastavu biologije neophodna je specijalizirana učionica (kabinet) koja neće biti okrenuta sjevernoj strani. Ovaj laboratorij treba da prati manja prostorija u kojoj će nastavnik pripremati nastavu. Školski namještaj (klupe i stolice) trebaju biti prilagođene za premještanje tj. za organiziranje različitih oblika rada. Također, ova učionica treba da bude opremljena sa: modelima, suhim i mokrim preparatima, mikroskopima, mikroskopskim preparatima, priborom za disekciju, zidnim slikama, ali isto tako svim audiovizuelnim pomagalicama i sredstvima. Na više mjesta trebaju biti instalirani mokri čvorovi i izvodi električne struje. Internet konekcija također mora biti prisutna.

Također, jedan dio prostora mora biti odvojen za organizaciju živog kutka, a na bar jednom zidu treba postaviti podlogu pogodnu za postavljanje postera, izložaka koje priprema nastavnik i učenici. Ukoliko škola ima širi zeleni pojas u svom okruženju nastavnik može zajedno s učenicima organizirati i održavati školski vrt. Rad u vrtu će polučiti dobre odgojne i obrazovne vrijednosti, ponekad i skromne ekonomske učinke. U nedostatku uvjeta za osnivanje vrta donekle adekvatna zamjena može biti cvijetnjak ili dio dvorišnog prostora uz školsku zgradu.

Geografija/zemljopis

GEOGRAFIJE	ODGOJNO-OBRAZOVNI ZADACI I CILJEVI PROGRAMSKIH SADRŽAJA		
PODRUČJA UČENJA- TEMATSKJE CJELENE	CILJEVI I ZADACI	PRETHODNA ZNANJA	OČEKIVANI REZULTATI
<p>Evropa - Prirodne i društvene karakteristike - osobnosti</p>	<p>Učiti – znanje Značajne i uzajamna povezanost prirodnih i društvenih pojava i procesa u svjetlu savremenih zbivanja u svijetu. Regije svijeta – njihova međusobna povezanost, prirodnogeografske i društvenogeografske odlike, međusobni utjecaj i međusobna ovisnost. Služiti se literaturom i samostalno dolaziti do potrebnih informacija. Posmatrati okolinu u kojoj žive, radi prikupljanja informacija o pojavama u prirodi i društvu i njihovoj analizi. Klasificirati prirodne i društvene pojave i uočavati međusobne ovisnosti i utjecaj jednih na druge. Prepoznavanje geografskih objekata na geografskim kartama, znati koristiti se, kartografskim značima. Određivati udaljenosti u prirodi uz pomoć brojčane razmjere (mjerila) i razmjernika. Činjenice – pojmovi, koji se odnose na izučavanje regionalne geografije Evrope i svijeta Evropa, regije Evrope, njihove prirodne i društvene karakteristike, faktori - činioci, koji su utjecali na formiranje Evrope i njenih regija, ovakve kakve su danas Zemlje koje su nastale na prostoru Evrope, a posebnu reprezentativne zemlje Uvođenje učenika u metode naučnog istraživanja (neposredno posmatranje, crtanje, skiciranje, rad na uzorcima, pisanje izvještaja o istraživanju).</p>	<p>Kontinenti, gdje se nalazi Evropa, reljef, klima, stanovništvo i naselja na Zemlji. Služiti se geografskom kartom, koristiti kartografske znakove. Nabrojati vrste kraških oblika, flore i faunističke karakteristike, morske i riječne slivove, otoke i poluotoke, moreuze, vrste mora. Šta je struktura stanovništva, gustina naseljenosti, dinamika stanovništva. Šta su naselja i koje su vrste naselja, od čega zavisi karakter naselja na Zemlji.</p>	<p>Znati na geografskoj karti pokazati granice Evrope, geomorfološke cjeleline (mlađe i starije planine – geomorfološke različitosti), rijeke i jezera. Utjecaj klimatskih faktora na floru i faunu Evrope, znati analizirati klimatske dijagrame, klimatske karte. Znati pokazati na geografskoj karti, evropska mora, poluotoke, otoke, zaljeve, moreuze, znati objasniti razudjenost obala. Analizirati značaj rijeka za snabdijevanje stanovništva vodom, za saobraćaj, za proizvodnju energije. Znati pokazati i objasniti morske slivove, najveće rijeke u njima. Znati strukturu stanovništva, (raznolikost etničkog i jezičkog sastava stanovništva), gustinu naseljenosti, dinamiku stanovništva (analizirati demografske karte) migraciona kretanja u prošlosti i danas, njihove posljedice, demografska stagnacija. Znati objasniti uvjete privrednog razvoja, prirodna bogatstva, industrijalizacija, uvjeti za razvoj poljoprivrede, znati analizirati ekonomsku kartu Evrope i koristiti se njom. Privredni tokovi i najveći privredni centri Evrope. Znati značaj EU i zašto sve zemlje Evrope nastoje postati njene članice.</p>
<p>Sredozemlje – Mediteran</p>	<p>Sposobnosti Samostalno pronalaženja informacija o zakonitostima i međusobnosti odvijanja prirodnih i društvenih pojava i procesa. Povezivanje poznatog (već naučenog) gradiva sa novim i nepoznatim.</p>	<p>Gdje se nalazi Sredozemlje, pokazati na geografskoj karti, šta su otoci, poluotoci, koja mora nazivamo sredozemnim, obala i njena razudjenost, a iz historije znaju o kulturama i civilizacijama, koje su nastale na ovom prostoru, klimi koja je zastupljena uz obale</p>	<p>Znati objasniti (na geografskoj karti) geografski položaj, saobraćajni, privredni i turistički značaj. Znati pokazati pripadajuća mora, poluotoke i otoke Sredozemlja. Znati pokazati geomorfološke cjeleline (reljefne različitosti), razlikovati i objasniti kraške oblike i strukturu zemljišta Sredozemlja. Karakteristike klime, hidrografske karakteristike.</p>

	<p>Planeta zemlja, prirodno geografske i društvenogeografske karakteristike - osobenosti njenih kontinenata i regija.</p> <p>Razvijanje i njegovanje geografskog načina razmišljanja.</p> <p>Razvijanje sposobnosti izvođenja samostalnih ili zajedničkih zaključaka na osnovu prezentiranih i samostalno, prikupljenih informacija.</p> <p>Razvijanje kritičkog mišljenja, razvijanje sposobnosti samostalnog planiranja, izdvajanja bitnog od nebitnog individualnim radom</p>	<p>Sredozemnog mora, pravac pružanja planina, raspored padavina u toku godine.</p> <p>Karakteristike biljnog i životinjskog svijeta.</p>	<p>Stanovništvo i naselja Sredozemlja, privredna razvijenost i uvjeti za razvoj privrede.</p> <p>Značaj Sredozemlja na historijska zbivanja u prošlosti i njegov utjecaj na današnji privredni razvoj i kulturu.</p> <p>Prirodna bogatstva i mogućnosti njihovog iskorištavanja.</p>
Evropsko Sredozemlje	<p>Razvijanje kritičkog mišljenja, naučnog razmišljanja i izlaganja.</p> <p>Razvijanje socioemocionalnih sposobnosti učenika</p>	<p>Prostiranje i položaj Evropskog Sredozemlja, zašto je Evropsko, njegov značaj u geografskom i historijskom smislu, što je korelacija između nastavnih predmeta Geografije i Historije.</p> <p>Geomorfološke, klimatske i hidrografske karakteristike.</p> <p>Narodi koji su se nastanili na ovom prostoru, stari gradovi – centri kulturnog, industrijskog i historijskog značaja.</p>	<p>Karakteristike najznačajnijih zemalja Sredozemlja i njihov utjecaj na politička i privredna zbivanja, kako u regionu, tako i na Evropskom kontinentu.</p> <p>Stanovništvo i naselja tih zemalja, najznačajniji gradovi.</p> <p>Zašto je ovo specifičan prostor u historijskom, prirodno geografskom i društvenogeografskom smislu.</p>
Azijsko Sredozemlje	<p>Vrijednosti, stavovi, navike</p> <p>Razvijanje pozitivnih stavova prema okruženju, tolerancije i vlastitog značaja u sredini u kojoj žive i rade.</p>	<p>Prostorni obuhvat, geografski položaj Azijskog Sredozemlja, njegov značaj.</p> <p>Geomorfološke, klimatske i hidrografske karakteristike.</p> <p>Demografske karakteristike, prirodna bogatstva.</p>	<p>Značaj nafte, uzroke političke nestabilnosti, uzroke niskog stepena privrednog razvoja.</p> <p>Značaj geografskog položaja u geostrateškom i vojnom smislu, prostor sukoba interesa velikih sila. Tri reljefne cjeeline i njihove karakteristike. Velike pustinje i uzroci njihovog nastanka. Značaj morskih tjesnaca (Bosfora i Daadanela)</p>
Afričko Sredozemlje	<p>Osposobljavanje za grupni rad, samostalan rad, evaluaciju i samoevaluaciju.</p> <p>Razvijanje navike za istraživanje i upoznavanje geografskog prostora u kojem žive ili se nalaze.</p> <p>Razvijanje navike očuvanja geografske sredine, radi boljeg kvaliteta života sada i u budućnosti.</p>	<p>Položaj Afričkog Sredozemlja na karti, njegov značaj.</p> <p>Pustinje i oaze.</p> <p>Geomorfološke, klimatske i hidrografske karakteristike.</p> <p>Demografske karakteristike, prirodna bogatstva.</p>	<p>Značaj Nila za razvoj kulture i civilizacije, prostor sukoba velikih sila, Sucki kanal – njegov saobraćajni, ali i geostrateški značaj. Prostor najvećih pustinja na Zemlji.</p> <p>Stočari nomadi – «pustinjski narod»</p> <p>Karakteristike reljefa i klime ovog područja.</p>
Zapadna Evropa	<p>Navika preuzimanja odgovornosti za izvršavanje dobijenih zadataka, u grupi ili samostalno.</p> <p>Razvijanje svijesti o značaju učenja Geografije i odgoja u duhu geoloških principa, postupaka i metoda djelovanja.</p>	<p>Položaj Zapadne Evrope, razućenost obala, geografski položaj, saobraćajni značaj, države koje su nastale na ovom prostoru prije više od X vijekova, toplotni pojas u kojem se prostire, razućenost obale, klima i rijeke.</p> <p>Narodi koji nastanjuju ovaj prostor, gustina naseljenosti, dinamika stanovništva, gradski centri</p>	<p>Znati na geografskoj karti objasniti položaj Zapadne Evrope, prostorni obuhvat, geomorfološke, hidrografske i klimatske karakteristike.</p> <p>Demografske i privredne karakteristike (visok životni standard i industrijski najrazvijenije zemlje, velika prirodna bogatstva). S jedište NATO-a i EU, Brisel.</p> <p>Osnovne geografske podatke o zemljama Zapadne Evrope.</p>
Sjeverna Evropa	<p>Razvijanje moralnih – etičkih vrijednosti i stavova.</p>	<p>Prostiranje Sjeverne Evrope, veliki Skandinavski poluotok,</p>	<p>Znati na geografskoj karti objasniti položaj Sjeverne Evrope,</p>

		mora na koja izlazi Sjeverna Evropa, fjordovi i fjeldovi, klima Sjeverne Evrope. Narodi koji žive na ovom prostoru.	prostorni obuhvat, geomorfološke, hidrografske i klimatske karakteristike. Demografske i privredne karakteristike (najviši životni standard). Narodi koji nastanjuju ovaj prostor. Finska zemlja je zera.
Srednja Evropa		Položaj srednje Evrope, razućenost i karakter obala Srednje Evrope, države koje su nastale na ovom prostoru prije više od X vijekova, toplotni pojas u kojem se prostire, razućenost obale, klima i rijeke. Narodi koji nastanjuju ovaj prostor, gustina naseljenosti, dinamika stanovništva, gradski centri	Znati na geografskoj karti objasniti položaj Srednje Evrope, prostorni obuhvat, geomorfološke, hidrografske i klimatske karakteristike. Demografske i privredne karakteristike (visok životni standard i veoma razvijena industrija, golema prirodna bogatstva). Alpske zemlje, uloga, geografski i historijski značaj. Osnovne geografske podatke o zemljama Srednje Evrope, specifičnosti pojedinih zemalja.
Istočna Evropa Ruska Federacija (Istočnoevropska nizija i Sjeverna Azija)		Položaj Istočne Evrope, razućenost i karakter obala Istočne Evrope, velike ravnice, Evrope, geografski položaj, države koje su nastale na ovom prostoru prije više od X vijekova, toplotni pojas u kojem se prostire, klima i rijeke. Narodi koji nastanjuju ovaj prostor, gustina naseljenosti, dinamika stanovništva, gradski centri Položaj Ruske Federacije, razućenost i karakter obala Istočne Evrope i Sjeverne Azije, velike ravnice, geografski položaj, država koja zauzima najveće prostranstvo na svijetu, toplotni pojas u kojem se prostire, razućenost obale, klima i rijeke. Narodi koji nastanjuju ovaj prostor, gustina naseljenosti, dinamika stanovništva, gradski centri	Znati na geografskoj karti objasniti položaj Istočne Evrope, prostorni obuhvat, geomorfološke, hidrografske i klimatske karakteristike. Demografske i privredne karakteristike (golema prirodna bogatstva). Osnovne geografske podatke o zemljama Istočne Evrope. Znati na geografskoj karti objasniti položaj Ruske Federacije (Istočnoevropske ravnice i Sjeverne Azije), prostorni obuhvat, geomorfološke, hidrografske i klimatske karakteristike. Demografske i privredne karakteristike (golema prirodna bogatstva). Osnovni geografske podatke o Ruskoj Federaciji, značaj Ruske Federacije.

OSNOVNI SADRŽAJI

<u>VII RAZRED</u>	<u>VIII RAZRED</u>	<u>IX RAZRED</u>
Evropa – opšti pregled Sredozemlje - Mediteran Evropsko Sredozemlje Balkansko poluostrvo - Jugoistočna Evropa Azijsko Sredozemlje Afričko Sredozemlje Regije Evrope: Zapadna Evropa Sjeverna Evropa Srednja Evropa Istočna Evropa	Azija – opšti pregled Centralna Azija i Zaukazje Monsunska Azija (Južna, Jugoistočna i Istočna Azija) Afrika Amerika (Angloamerika i Latinska Amerika) Australija Okeanija Polarne oblasti	BOSNA I HERCEGOVINA Ime, historijski razvoj i društveno uređenje BiH Prirodna i kulturna baština BiH Prirodnogeografske odlike BiH Društvenogeografske odlike BiH Regionalna podjela BiH Geokologija

DIDAKTIČKO–METODIČKE NAPOMENE

Nastavni program geografije se zasniva na savremenim dostignućima geografije, kao nauke, prilagođene savremenim potrebama i mogućnostima kako učenika tako i nastavnika. Ovaj program je prilagođen savremenim i tradicionalnim metodama nastave u osnovnoj školi, gdje će grupni rad, individualizacija nastavnog procesa biti osnova za obradu ovako zamišljenih nastavnih sadržaja, a u skladu sa principima okvirnog nastavnog programa nastave geografije u osnovnoj školi.

Predmet Geografija se počinje izučavati u VI razredu devetogodišnjeg obrazovanja, ali se direktno naslanja na sadržaje Prirode i društva u 1. i 2. trijadi, kao i predmeta Društvo u V razredu čiji je u suštini sastavni dio.

Nastavne teme predmeta Društvo (V razred), su direktni uvod u geografske i historijske sadržaje koji će se obrađivati u VI, VII, VIII i IX razredu, tj. na kraju 2. trijade i tokom čitave 3. trijade osnovnog obrazovanja i odgoja.

Nastavni sadržaji (gradivo), koji su obrađivani do sada, bili su preobimni, dovodili su do čestog ponavljanja istih sadržaja, ne u funkciji, ponavljanja i utvrđivanja, nego kao ponovno učenje novog gradiva.

Ovaj nastavni program je izvršio preraspodjelu nastavnog gradiva, izvršio racionalizaciju i sveo nastavne sadržaje na prihvatljivu mjeru, promijenivši pristup, redosljedu obrade nastavnog gradiva, ne zanemarujući osnovne didaktičko-metodske principe.

Ovaj program osigurava korelaciju između srodnih nastavnih područja (predmeta), izbjegavajući obradu nastavnih sadržaja, koji se obrađuju u okviru drugih nastavnih predmeta, da bi se izbjegla ponavljanja (dupliranja), kao i radi sticanja percepcije cjelovitosti prirode i društva koji ih okružuju.

Korelacija geografije s prirodnim grupama nauka (predmeta) a i s ostalim nastavnim predmetima je vrlo bitna, radi stvaranja cjelovite slike geografije svijeta uvažavajući naučnu, odnosno stručnu tematiku, naučnu terminologiju i specifičnost učenika i nastavnog procesa.

Obim znanja, predviđen ovim NP, je u skladu sa potrebama i mogućnostima (sposobnostima) djece, a koncipiran je tako da nastavniku, pa i učeniku omogućava, slobodu izbora sadržaja, koji će se temeljitije obraditi, odnosno kojima će se šire baviti, (kroz timski rad, rad u parovima, samostalan rad, samostalno pronalaženje činjenica – informacija, koji tretiraju određeni problem).

Ovim NP je predviđeno da se u VI razredu devetogodišnjeg, osnovnog obrazovanja i odgoja iz predmeta Geografija obradi opšta geografija i da učenici steknu osnovna znanja o Geografiji kao nauci, da bi u narednim razredima, mogli razumjeti gradivo regionalne geografije svijeta, jedinstvenost i međuovisnost prirodnih i društvenih faktora.

U VII razredu je predviđena obrada Evropskog, odnosno Evroazijskog kontinenta, kao i dijela Afrike, kojim pripada i Mediteran – Sredozemlje, kao izvore civilizacije i kulture koju baštinimo svi mi koji, danas živimo na Zemlji.

Smatrali smo da ovakav pristup proizilazi iz principa od bližeg ka daljem i od poznatog ka nepoznatom.

Da bi se izbjeglo ponavljanje gradiva o jugoistočnoj Evropi i u VII i u IX razredu, Jugoistočnoj Evropi i Mediteranu je dato više prostora, nego ostalim temama.

Terenska i nastava van učionice treba biti logistički i stručno dobro pripremljena, (u korelaciji s drugim nastavnim predmetima – historija, biologija, bosanski, hrvatski, srpski jezik i književnost ...). Jedan od zadataka nastavnog programa geografije jest i razvijanje smisla za timski rad kako bi učenici usvojili određene vrijednosti i usvojili pozitivne stavove o potrebi saradnje među ljudima i poštovanja tuđega rada. Njegovanje ljubavi prema zavičaju i domovini stalni je zadatak nastave geografije, a ogleda se u vrijednostima kao što su:

- znatiželja i oduševljenje prirodom i prirodnim pojavama,
- želja za očuvanjem i zaštitom prirodne i kulturne baštine,
- ekološka svijest i zaštita biljnog i životinjskog svijeta,

- osjećaj za lijepo, ljubav prema zavičaju.
- Izborne su teme predložene kao projekti i istraživanja.

Ocjenjivanje:

Napredovanje učenika treba provjeravati i ocjenjivati vršiti u kontinuitetu, vodeći računa o individualnim mogućnostima i sposobnostima učenika. Za učenje geografije/zemljopisa (kao i za druge nastavne predmete) bitna su sva tri područja učenja. Njihova zakonomjernost i usklađenost zavise od niza faktora, koji su često i objektivne i subjektivne prirode o čemu se mora voditi računa.

Teoretska znanja su bitna, kao što su bitna znanja iz oblasti kartografije, a element aktivnog učenja je također vrlo važan prilikom ocjenjivanja i provjeravanja.

Usmeno i pismeno provjeravanje znanja treba da budu ravnomjerno raspoređeni i da imaju cilj provjeru postignuća učenika, kao i provjere uspješnosti primijenjenih nastavnih metoda i sredstava koja su korištena prilikom obrade nastavnog gradiva geografije/zemljopisa.

U skladu sa naprijed navedenim, prilikom provjeravanja i ocjenjivanja treba se koristiti različitim metodama, sredstvima, procedurama i instrumentima, a sve u skladu sa uvjetima rada škole i mogućnostima učenika.

Pored tradicionalnog ocjenjivanja, treba koristiti i druge metode i sredstva, kako bi ocjenjivanje bilo što objektivnije i na zadovoljstvo i učenika i nastavnika - učesnika u nastavnom procesu. Primjenjivati u svakom, mogućem slučaju, zajedničko ocjenjivanje i samoocjenjivanje, da bi kod učenika razvili sposobnost kritičkog odnosa prema vlastitom i tuđem rade, kao i objektivnog odnosa prema sebi i okolini u kojoj živi.

Prilagodavanja programa školama koja rade sa djecom sa posebnim potrebama:

Za učenika sa posebnim potrebama (inkluzivna nastava) potrebno je sa stručnjacima za inkluzivni odgoj i obrazovanje revidirati postojeći program nastave geografije – zemljopisa i prilagoditi ga djeci sa posebnim potrebama, da bi se što lakše i bezbolnije uklopili u redovnu nastavu, što je i cilj inkluzivnog odgoja.

S obzirom da je inkluzivna nastava u manjoj i većoj mjeri, individualna nastava, sa voditeljima takvih škola uskladiti i individualne programe za djecu sa posebnim potrebama.

Resursi za realizaciju ovog programa:

Za realizaciju programa nastave geografije/zemljopisa, nadležne institucije su obavezne da osiguraju kabinete za geografiju/zemljopis, opremljene sa svim vrstama geografskih karata, grafoskopom, videoptom, odnosno kompjuterom, telurijem ili nekim savremenijim sredstvom za objašnjavanje revolucije i rotacije, literaturu, koju će učenici samostalno individualno analizirati i prezentirati, na časovima slobodnih aktivnosti, dodatne nastave i terenske nastave. Posebnu prostoriju kao spremište za nastavna sredstva, koja će biti u svakom trenutku pri ruci i nastavnicima i učenicima.

GEOGRAFIJA VII RAZRED
2 časa sedmično - 70 časova godišnje

TEME	ZNANJE	SPOSOBNOSTI	VRIJEDNOSTI, STAVOVI, PONAŠANJA	AKTIVNOSTI UČENIKA	AKTIVNOSTI NASTAVNIKA
<p>1. EVROPA Geografski položaj, granice i veličina. 2. Prirodno-geografske odlike Evrope 3. Društveno-geografske odlike Evrope.</p>	<p>Učeniči na geografskim kartama trebaju znati odrediti položaj Evrope i nje ne granice prema ostalim kontinentima. Prepoznaju prirodno geografska obilježja (reljef, klimu vode, biljni i životinjski svijet) Znaju o stanovništvu (strukturi, dinamici, naseljima, saobraćaju i privrednim djelatnostima stanovništva)</p>	<p>Sposobnost prepoznavanja na geografskim kartama granice, geografskog položaja, obala i mora Evrope. Sposobnost pronalaženja na geografskim kartama reljefnih cjelina i oblika, rijeka i jezera. Sposobnost „čitanja“ klimatoloških, geoloških i geomorfoloških karata Evrope. Osposobiti učenike da na demografskim kartama mogu odrediti područja veće i manje gustine naseljenosti, područja velike koncentracije stanovništva i područja sa intenzivnijom dinamikom i migracijama stanovništva.</p>	<p>Izgrađivanje pozitivnog stava o kontinentu na kojem učenici žive, njegovim narodima i zemljama koje su nastale na tom prostoru. Razvijanje poštovanja prema drugim narodima, njihovim kulturama, a koji žive na prostoru cijele Evrope.</p>	<p>Samostalna izrada slijepe karte Evrope. Unošenje u slijepu kartu najznačajnijih planina i ravnica (reljefnih cjelina), rijeka i jezera. Izrada spolno – starosne piramide i obilježavanje područja sa većom gustoćom naseljenosti. (Rad u parovima i grupama).</p>	<p>Priprema didaktičkog materijala, geografskih karata, globusa, tekstova. Pomaganje učenicima u izradi slijepih karata i unošenju geografskih podataka u njih. Pomaganje učenicima pri izradi starosno-spolne piramide.</p>
<p>4. SREDOZEMLJE MEDITERAN (definicija prostora, Evropsko, Azijsko i Afričko Sredozemlje). 5. Evropsko Sredozemlje. 6. Španija i Italija. 7. Balkansko poluostrvo – Jugoistočna Evropa – prirodne i društvene odlike. 8. Republika Hrvatska 9. Republika Srbija 10. Republika Crna Gora. 11. Albanija, Grčka, Bugarska, Rumunija 12. Azijsko Sredozemlje: Mala Azija, Bliski Istok Srednji istok, nemirni prostor 13. Turska i zemlje Bliskog i Srednjeg istoka. 14. Afričko Sredozemlje. 15. Egipat i zemlje</p>	<p>Definirati Mediteran i odrediti njegove prirodne odlike, a naročito povoljnost klime i život. Prepoznati izuzetno povoljan geografski položaj regije. Prepoznati da je Mediteran ishodište, žarište i rasadište posebno Zapadne civilizacije, te da ova regija od antike povezuje tri kontinenta. Identificirati kulture i civilizacije koje su ovdje ponikle. Uočiti značaj regije kroz različite historijske epohe (Feničanska-država, Stara Grčka, Rimsko carstvo – samo informativno, Suecki kanal) Saobraćajni značaj Mediterana kroz historiju i danas. Markirati regiju kao najznačajnije turističko odredište Evrope i jednu od najznačajnijih turističkih destinacija u svijetu. Prepoznati mlade vjernačane planine Mediterana (Pireineji, Alpi, Apenini, Dinaridi, Helenidi, Tauridi i</p>	<p>Sposobnost prepoznavanja na geografskim kartama prostora Mediterana i njegovu podjelu na Evropsko, Afričko i Azijsko Sredozemlje. Odrediti i pokazati na karti mlada nabrana gorja Osposobiti učenike za analizu klimograma (padavine i temperature). Spoznati i istaknuti klimatske razlike (naročito u količini padavina) između zapadnog i istočnog Mediterana. Sposobnost pronalaženja država koje su najveće turističke destinacije Mediterana, te izvući zaključak (uzrok) zašto neke mediteranske zemlje nisu dovoljno turistički razvijene. Prepoznati egipatske piramide kao jedno od sedam</p>	<p>Razvijanje svijesti o bogatom kulturno – historijskom naslijeđu Mediterana. Skrnuti pažnju na mnoge spomenike koji su tokom duge historije porušeni ili oštećeni, čime je okrnjena izvorna kulturna baština, te istaći potrebu za restauriranjem, obnovom i čuvanjem tih spomenika Razvijati osjećaj za čuvanja svih, a posebno prirodnih ljepota regije, te poticati ekološku svijest (istaći opasnosti od pojava požara u ljetnim periodu - vrućine i suše). Izgraditi pravilan</p>	<p>Pronaći na karti sva mora Sredozemlja, te veće otoke ili skupine otoka, kao i četiri velika poluotoka (Iberijski - Pirinejski, Apeninski, Balkanski i Maloazijski). Pokazati na karti mjesta sa većom gustoćom naseljenosti, kao i ona rijetko naseljena. Komparirati starosnu piramidu Italije i Egipta ili nekih drugih zemalja. Pronaći na karti najveće i najstarije gradove. Na karti pronaći i obilježiti sve veće rijeke (površinske i podzemne) Mediterana. Posebno označiti područja bez vodenih tokova.</p>	<p>Nastavnici trebaju ukazati na primjeru nafte i plina kao najvažnijim energetskim izvorima, da je energija faktor koji mijenja savremeni svijet i da su zemlje bogate naftom (S. Arabija, Kuvajt, Libija, Emirati) na pravile veliki civilizacijski skok u razvoju. Pored pomaganja učenicima u svim aktivnostima koje su osmišljene da se obrađe u razredu, nastavnici će u prijed pripremiti pitanja. Uz zadatke uporedivanja, analogije, sinteziranja i sistematiziranja na časovima ponašanja nastavnici trebaju često koristiti</p>

<p>Afričkog Sredozemlja.</p>	<p>Atlas), kao i vulkane južne Evrope, te klimatske sličnosti, sličnosti vegetacije i tla, ali i razlike klime i vegetacije uskog primorskog pojasa i unutrašnjih dijelova koji su pod utjecajem kontinenta. Prepoznati Italiju i Španiju, kao ekonomski najrazvijenije zemlje evropskog Sredozemlja, zemlje sa visokim standardom i izuzetno važnim saobraćajnim i turističkim značajem. Uočiti različitosti u razvijenosti pojedinih dijelova evropskog Sredozemlja, navesti uzroke. Uočiti prirodne odlike zemalja Pirinejskog i Apeninskog poluotoka, suprotnosti unutar Italije (između sjevera i juga) Prepoznati prirodne i društvene odlike Balkana, te identificirati sličnosti i razlike između pojedinih balkanskih zemalja. Pobjasniti specifičnu poziciju (geografski položaj) Balkana, kao mjesta susreta različitih civilizacija, te mjesta migracija i izraženih emigracijskih procesa. Definirati i objasniti pojam Jugoistočne Evrope, ekonomsku, kulturnu i političku međuovisnost zemalja ovog prostora, osobito u procesima tranzicije i pridruživanja. Upoznati se sa prirodno – geografskim i društveno geografskim odlikama Azijskog Sredozemlja – mjestima (prapočetka ljudske civilizacije) gdje su pronađeni neki od najstarijih ostataka ljudskog roda i najstarijih gradova svijeta. Prepoznati zemlje Azijskog Sredozemlja (najveća ležišta nafte i zemnog plina, politički veoma nemiran prostor, itd.) Kao predstavnike ovog prostora, pored ostalih posebnu (pažnju posvetiti) prepoznati Tursku, Iran i Saudijsku Arabiju. Prepoznati na primjeru Sjeverne Afrike da su kroz historiju mora često spajala različite narode i civilizacije, a prirodne osobine kopna razdvajale narode i zemlje na kojima su živjeli. Znati da Hamiti i Semiti čine 90% stanovništva Sjeverne Afrike, da je ovo područje arapske kulture,</p>	<p>svjetskih čuda starog svijeta koje je očuvano – značaj egipatske kulture i civilizacije. Prisjetiti se kraške erozije (obrađivano u VI razredu), koja je je dan od osnovnih reljefnih procesa – degradacije zemljišta u Mediterana. Sposobnost prepoznavanja i pronalaženja turističko-geografskih sadržaja koji se odnose na regiji Mediterana. Razviti sposobnost prepoznavanja značaja tla za proizvodnju hrane i očuvanju prirodne vegetacije koja je zbog dugog boravka čovjeka na ovim prostorima dobrim dijelom uništena - degradirana Razvijati navike štednje i čuvanja prirodnih resursa (geoekologija) Razviti sposobnost uvažavanja svih promjena u ekonomiji usmjerenih na poboljšanje privrednog razvoja, a istovremeno upozoriti na probleme uzrokovane zastarjelošću tehnologija u tranzicijskim zemljama.</p>	<p>stav prema historijskoj težnji svih naroda Mediterana za samostalnošću. Razvijati svijest o prirodnoj raznolikosti Mediterana, bogatstvu kraških i drugih reljefnih oblika, koji su od velike važnosti za život stanovništva ove regije. Razvijati interes kod učenika za klimu i klimatske karakteristike Mediterana Upoznati elemente ekološke ugroženosti Sredozemnog mora, te razvijati navike u pogledu potrebnog očuvanja Izgraditi pravilan stav o značaju vode na kopnu za život ljudi i razvijati ekološku svijest o čuvanju voda, kojima je ovo područje siromašno Razvijati svijest o važnosti razvoja poljoprivrede u svim zemljama ove regije, kao prosperitetne djelatnosti Stjecanje navika korištenja različitih izvora znanja. Stvarati naviku kod učenika da koriste kartu i atlas u svakodnevnom životu. Razvijati pozitivan odnos prema radu, saradničkom učenju sa nastavnikom ili ostalim učenicima u razredu. Sticati navike korištenja dodatnih nastavnih sredstava i</p>	<p>Izrada slijepe karte – reljefa, većih rijeka, jezera, država, većih gradova i saobraćajnica Označiti bojama turistički najrazvijenije manje razvijene i zemlje koje su u početnoj fazi tog razvoja. U kartu ucrtati područja veće gustine naseljenosti, područja izrazite poljoprivredne aktivnosti, te područja sa najznačajnijim prirodnim resursima u Mediteranu. Nacrtati slijepu kartu te odrediti granice i različitim bojama označiti države Balkana. Za domaću zadaću, učenici se trebaju pripremiti za razgovore, diskusije, prezentiranje najinteresantnijih geografskih područja ili oblasti. (Npr. patuljaste zemlje Evrope (najviše u južnoj Evropi), najljepši gradovi Mediterana, najstariji ili sveti gradovi Mediterana (centri vjerskog turizma). Piramide Gize. Antički Rim ili Atina. Turizam u pojedinim zemljama. Vulkani Južne Evrope itd.</p>	<p>zadatke bazirane na upotrebi karte i ponavljanja u obliku zamišljenog putovanja, jer su to zadaci koje najbolje pogoduju mentalnoj sferi učenika mlađeg uzrasta, omogućavajući im da se stave u poziciju neposrednih učesnika, dozvoljavajući slobodu i slikovito izražavanje, te stvaranje neusiljene atmosfere u razredu. (Npr. učenici putuju od Španije, kružno, do Maroka – Koje će veće gradove vidjeti na tom putu, koji su glavni gradovi država i što smo naučili o tim gradovima, preko kojih mora se ploviti, koju bi odjeću nosili sa sobom itd.). Na kraju svake nastavne teme, nastavnik treba uraditi zadatke za pismenu provjeru znanja. Zadaci mogu biti tipa tačno – netačno, ili mješoviti zadaci, zadaci objektivnog tipa, testovi...</p>
------------------------------	--	---	--	--	--

	<p>jezika, pisma, tradicije i civilizacije, te islamske vjeroispovijesti, da je rijetko naseljeno s izuzetkom obale i doline Nila (Egipat kao dar Nila).</p> <p>Istaći geografski položaj Egipta na mjestu susretanja dva kontinenta i dva mora, što mu daje izuzetno geopolitičko značenje.</p> <p>Egipat, kao zemlja duge historije i tradicije. Nafta i rude kao prirodna bogatstva. Turističke destinacije.</p>		<p>pomaga u nastavnom procesu (tabele, grafikoni, dijagrami, tematske karte, itd.)</p>		
<p>16. Zapadna Evropa 17. Francuska, V. Britanija, zemlje Beneluksa.</p>	<p>Učenici trebaju steći znanja, na osnovu kojih će moći imati jasnu predstavu o tome koji prostor i države obuhvataju Zapadnu Evropu.</p> <p>Istaći da je geografski i saobraćajni položaj Zapadne Evrope izuzetno povoljan (izlaz na najprometnije evropsko more), da ima povoljne klimatske uvjete, plodno zemljište, velike zalihe ruda, dobro i prihvatljivo društveno uređenje, ljudske resurse i stručne kadrove, što sve zajedno uvjetuje da su na ovom prostoru smještene najrazvijenije zemlje svijeta.</p> <p>Uočiti veliku raznolikost reljefa, vrlo gustu riječnu mrežu, najjušće naseљene evropske zemlje, najveće evropske gradove (konurbacije), niske stope prirodnog prirasta, te razvijene tercijarne djelatnosti.</p> <p>Upoznati učenike sa historijskim i savremenim značajem UK u Evropi i svijetu, te značaju industrije kroz historiju i danas.</p> <p>Naučiti ih da prepoznaju regije i glavna metropolitanska područja u UK, te značaj Londona.</p> <p>Upoznati učenike sa prirodnim regijama Francuske, te sa političkom i privrednom situacijom u Francuskoj.</p> <p>Proučiti kakva je uloga Francuske u Evropi i svijetu, u prošlosti i danas u okvirima EU.</p> <p>Prepoznati male zemlje (manje od BiH), velike gustine naseljenosti, siromašne resursima, a koje su ipak visoko razvijene agroindustrijske zemlje (zemlje Beneluksa).</p>	<p>Razviti sposobnost uočavanja najvažnijih činjenica u određenom tekstu, kao i sposobnost komentiranja – analiziranja.</p> <p>Primjenjujući već stečena znanja o razvijenim malim evropskim državama, razvijati sposobnost upoređivanja – komparacije sa drugim manje razvijenim zemljama na osnovu poznatih podataka.</p> <p>Na primjerima zemalja Zapadne Evrope, razvijati kod učenika interes i želju za čuvanjem i unapređenjem životne sredine.</p> <p>Osposobiti učenike da metodom razgovora mogu istaći sve pozitivne i negativne posljedice izuzetno niske stope prirodnog priraštaja (staro stanovništvo, potreba za radnom snagom, ekonomske migracije).</p>	<p>Razvijati pravilan stav prema posebnostima pojedinih naroda i želju za saznanjima o ostalim kulturama Evrope.</p> <p>Razviti pravilan stav o doprinosu svjetske nauke i kulture ukupnom razvoju čovječanstva.</p> <p>Razviti pravilan stav o načinu života i rada u zemljama EU.</p> <p>Razviti kod učenika uvjerenje da su osnovni faktori privrednog i kulturnog razvoja stručni rad i veliko zalaganje.</p>	<p>Na slijepoj karti Zapadne Evrope ucrtati glavne gradove i najveće evropske luke.</p> <p>Izraditi slijepu kartu – reljefa, većih rijeka i bojama označiti države kroz koje protiču.</p> <p>Na osnovu izvora do kojih su učenici došli proučavajući Zapadnu Evropu, treba izvesti zaključke o tome šta je uvjetovalo da London i Pariz, najveći evropski gradovi, postanu svjetske metropole.</p> <p>Kroz raspravu, potaći učenike da prepoznaju englesku kulturu, a naročito jezik i njegovu poziciju i utjecaj u Evropi i svijetu.</p>	<p>Na osnovu poznate nastavne materije, nastavnik produktivnim, aktivnim i stvaralačkim djelovanjem treba kod učenika ne samo mobilizirati svo znanje kojim učenici raspolažu o regiji Zapadne Evrope, nego i angažirati intelektualno-stvaralačke snage učenika. Tako će se povećati, motiviranost učenika za rad.</p> <p>Frontalnim i individualnim oblikom rada nastavnik treba pokazati na koji način je industrija promijenila savremeni svijet (markirati UK, kao zemlju iz koje je krenula industrija – industrijska revolucija).</p> <p>Pružiti pomoć učenicima pri ucrtavanju različitih sa država u slijepe karte</p>
<p>18. SJEVER NA EVROPA 19. Norveška, Švedska, Finska,</p>	<p>Upoznati se sa sjevernom Evropom, njenim prirodnim regijama – Skandinavski poluotok, Jiland, Island, kao</p>	<p>Razviti sposobnost snalaženja na karti</p> <p>Sjeverne Evrope</p> <p>Razviti sposobnost</p>	<p>Razviti pozitivan stav o zemljama koje imaju osiguran najviši</p>	<p>Za zadaću učenici trebaju pripremiti materijal o Gradu Džeda Mraza, o</p>	<p>Pomagati učenicima pri izradi i analizi starosne piramide</p>

<p>Danska. 20. Pribaltičke zemlje</p> <p>21. SREDNJA EVROPA 22. Njemačka, Švicarska, Austrija 23. Poljska, Slovenija, Češka, Slovačka, Mađarska</p>	<p>i ekonomskom i političkom situacijom uočiti na geografskoj karti i objasniti prirodne resurse na kojima pojedine Sjevernoevropske (skandinavske) zemlje zasnivaju svoj privrednu razvijenost, visok životni standard svog stanovništva. Upoznati učenike da je neravnomjerna gustina naseljenosti Sjeverne Evrope, kao i pozicija gradova uvjetovana specifičnom klimom i geografskim položajem. Znati na geografskim kartama odrediti položaj Srednje Evrope i granice dodira sa svim ostalim evropskim regijama. Da učenici prepoznaju prirodno – geografska obilježja regiona, kao i da steknu saznanja o stanovništvu, koje pripada svim jezičkim grupama u Evropi (germanska, romanska, slavenska, ugroa-lajska) Da prepoznaju visoki stepen urbanizacije, nizak prirodni priraštaj, (navesti uzroke) najrazvijeniju industriju, značajne prirodne resurse, saobraćajni značaj, veliki značaj turističkih djelatnosti, te izrazitu turističku orijentaciju nekih od zemalja Srednje Evrope. Znati pokazati na karti sve zemlje ove regije, kao i sve reljefne cje line Srednje Evrope. Shvatiti razlike prirodno - geografskih i društveno - geografskih karakteristika između Alpskih zemalja i zemalja istoka Srednje Evrope. Znati vrednovati i cijiniti značaj Njemačke i alpskih zemalja u Evropi danas.</p>	<p>spoznaje odnosa prirodne sredine (bogatstva) i standarda stanovništva.</p> <p>Razviti sposobnost vrednovanja i uporedbe Njemačke sa ostalim zemljama Evrope</p> <p>Razviti sposobnost snalaženja na geografskoj karti (pokazati na karti sve zemlje ove regije, kao i sve reljefne cje line Srednje Evrope). Sposobnost shvatanja razlike u prirodno-geografskom i društveno-geografskom pogledu između Alpskih zemalja i zemalja istoka Srednje Evrope. Razviti sposobnost snalaženja na geografskoj karti. Razviti sposobnost vrednovanja i usporedbe Njemačke (privredna razvijenost) sa ostalim zemljama Evrope. Kod učenika razvijati interes za humanitarni rad, solidarnost i pomoć slabije razvijenim zemljama Srednje Evrope.</p>	<p>nivo zaštite i socijalne sigurnosti u svijetu, a koje su prve na UN ljestvici razvijenosti.</p> <p>Razviti pravilan stav prema društvu i ekonomskim promjenama u zemljama istoka Srednje Evrope. Kod učenika razvijati interes za humanitarni rad, solidarnost i pomoć slabije razvijenim zemljama. Razvijati kod učenika smisao za samostalni rad, za korištenje pismenog teksta i grafičkih prikaza, te aktivan odnos prema radu i smisao za tačnost i uređnost. Razviti učenika formirati pravilan stav o aktivnosti Poljske, Češke, Slovačke i Mađarske da kroz sveobuhvatne društvene i ekonomske reforme prihvate evropske standarde i uključe se u EU.</p>	<p>danskom Legolandu i o Finskoj kao zemlji šuma i jezera.</p> <p>Na plakatu nacrtati visokovegetacijske pojase u Alpima i na crtežu pokazati - objasniti kako nastaje fen. Nacrtati na slijepoj karti najveće rijeke Srednje Evrope, te slivove kojima pripadaju. Tražiti od učenika da samostalno, koristeći udžbenik, nadu analogiju ili zajedničke elemente karakteristične za zemlje Srednje, Zapadne i Istočne Evrope.</p>	<p>za sjevernu Evropu (npr. Švedsku) i neke zemlje gdje se stanovništvo ekstremno povećava (demografska eksplozija).</p> <p>Pružiti pomoć učenicima pri izradi plakata i zadacima traženja zajedničkih elemenata karakterističnih za zemlje Srednje, Zapadne i Istočne Evrope. Učenicima dati dopunska pitanja koja će im pažnju usmjeriti na određene objekte, pojave i karakteristike predjela na zamišljenom putovanju od izvora do ušća Dunava. Navikavati učenike na samooobrazovanje i logičko zaključivanje, istraživačko učenje i na primjerima nejednake razvijenosti zemalja Srednje Evrope naučiti ih da uoče društvene protivrječnosti savremenog svijeta i njihove uzroke.</p>
<p>22. ISTOČNA EVROPA 23. Ukrajina, Bjelorusija, Moldavija. 24. Ruska Federacija (Sjeverna Azija)</p>	<p>Objasniti geografski položaj, reljef, klimu, vode i veličinu istočne Evrope. Značaj utjecaja ledničke erozije na formiranje reljefa ovog prostora, u kome planinski reljef zahvata samo malu rubnu površinu. Upoznati učenike sa nacionalnom šarolikošću prostora bivšeg SSSR-a i napetostima koje postoje među pojednim narodima. Objasniti nužnost društvenih promjena. Učenici trebaju shvatiti poziciju i politički značaj</p>	<p>Razvijati kod učenika sposobnost zaključivanja i stvaranja vlastitog mišljenja, te potaknuti povezivanje svakodnevnih vijesti iz medija sa gradivom iz udžbenika. Razvijati sposobnost uočavanja, usporedbe - komparacije, te povezivanja i</p>	<p>Razvijati praktičan i pozitivan stav o potrebi provođenja širokih društvenih i ekonomskih promjena u zemljama Zapadnog Balkana i prihvatanju zapadnih standarda. Razvijati pozitivan stav o</p>	<p>Na slijepoj karti Rusije obilježiti najveće metropolitansko područje – Moskvu, te inicirati učenike da pokušaju ocijeniti važnost geografskog položaja Moskve. U slijepu kartu ucrtati neka od najvažnijih prirodnih bogatstava Rusije. Na primjeru</p>	<p>Pripremiti pored geografske karte i globusa, grafofolije i izvode iz dnevne štampe. Pomoć učenicima da ucrtaju Transsibirsku željeznicu i objasne njen značaj za naseļavanje i privredno iskoristavanje azijskog dijela Rusije. Pripremiti materijal o</p>

	<p>Ruske Federacije, njene velike prirodne i regionalno - geografske raznolikosti. Uočiti i shvatiti prostorni značaj Rusije, njene ogromne prirodne resurse, posebno velike rezerve nafte i plina, te ovisnost Evrope o njima. Značaj prostornog obuhvata - veličine Ruske Federacije (11 satnih zona).</p>	<p>primjene ranije stečenih znanja.</p>	<p>snošljivosti - toleranciji između različitih nacionalnih zajednica.</p>	<p>Ruske Federacije koja obuhvata sve klimatsko - vegetacijske zone, pojasniti ove zone. U okviru ponavljanja, zadatak učenika je pokušati osmisliti raspravu o glavnim problemima zemalja u tranziciji.</p>	<p>Černobilu, podvlačeći razmjere ekološke katastrofe, a s druge strane istaći Belovešku prašumu – nedimutu prirodu Bjelorusije – sa je dinstvenim primjercima evropskog bizona. Jasno je da se nastavnicima ostavlja sloboda i drugačije pristupa i osmišljavanja obrade nastavnih sadržaja.</p>
--	--	---	--	--	---

Historija/povijest

Zašto učiti historiju/povijest?

Historija je društvena nauka. Prvi put pojavljuje se u V vijeku p.n.e. kod grčkog pisca Herodota. Ime joj je od grčke riječi *historija* koja u prijevodu znači učenje ili značenje kroz priču, pripovijedanje. Cilj nastave historije jeste upoznavanje razvoja ljudskog društva na općem, regionalnom i lokalnom nivou u okvirima spoznaje tokova i razvoja kroz koje je prolazilo čovječanstvo u različitim epohama. Da bi bila što objektivnija, sva zbivanja posmatra u vremenu i prostoru. Zato se može i kazati da cijeli svijet ima svoju historiju.

Izučavanjem historije učenici treba da se upoznaju sa razvojem ljudskog društva u općim, evropskim i bosanskohercegovačkim okvirima kroz sve epohe kojima je prolazilo. Posebno treba voditi računa da učenici steknu pravilnu predstavu o historiji kao nauci i nastavnom predmetu. Također treba da sagledaju politički, društveni, ekonomski i obrazovno-kulturni razvoj čovječanstva u svim historijskim periodima i da shvate njihova glavna obilježja. Da bi u tome uspjeli, potrebno je da steknu predstavu i o Bosni i Hercegovini kao integralnom dijelu evropske i svjetske zajednice. Proučavanjem historije učenici treba da razviju spoznaju i o okruženju u kome žive, te da shvate razvijanje savremenog društva i njegove historijske uvjetovanosti. Historija kod učenika treba razviti duh tolerancije i demokratskog prava na različitost mišljenja, kao i težnje da se na osnovu dostupnih činjenica dođe do objektivne predstave o prošlosti. Da bi to postigao potrebno je učenika osposobiti za samostalno korištenje historijskih izvora zasnovanih na naučno-historijskim činjenicama.

Historija kao predmet olakšava učeniku da stekne više znanja u ovladavanju građiva i iz jezika, književnosti, geografije, likovne i muzičke kulture i drugih nastavnih predmeta koji su zastupljeni u osnovnoj školi. Ta multidisciplinarnost još više obogaćuje učenikovo znanje u prihvatanju historije kao predmeta koji je uvijek cijenjen kao ozbiljna naučna oblast i zahvaljujući kome imamo realnu predstavu o svojoj i prošlosti naših naroda, susjednih zemalja i cijelog čovječanstva. Što se historija više uči to se i više zna, a time ima i manje predrasuda jer je cijeli univerzum povezan brojnim vidljivim i nevidljivim historijskim nitima. Zato je historija kao predmet u svim vremenima i sredinama nezaobilazna i kao nauka i kao predmet u školi.

Područja učenja	CILJEVI I ZADACI	OČEKIVANI REZULTATI / OBRAZOVNI ISHODI
Znanje historije Procesi: Sadržaj: Vrije dnosti, stavovi, navike	Učiti: Historijske vještine Tumačenje historijskih događaja Kritičku analizu historijskih izvora Prepoznavanje činjenica i objektivnosti Hronološko i tematsko razumijevanje uzroka i posljedica Zauzimati stav uz korištenje dokaza, kritički analizirati dokaze i postavljati analitička pitanja. Osnovne činjenice i pojmove koji se odnose na: politički, društveni, ekonomski i obrazovno-kulturni razvoj čovječanstva u svim historijskim periodima, na nacionalnu historiju Bosne i Hercegovine u regionalnom kontekstu sa susjednim zemljama, ličnosti iz opće i nacionalne historije koje su obilježile različit vremenski period, položaj i ulogu žena u društvu kroz različite historijske periode, na historiju sva tri konstitutivna naroda i nacionalne manjine u BiH. Razvijati svijest da se svaki događaj može interpretirati na više načina. Kritički odnos prema različitim mišljenjima o jednom te istom pitanju/događaju. Razvijati naviku korištenja raznovrsnih izvora informacija. Znanja i vještine koje omogućavaju stvaranje vlastite slike o historiji Razvija sposobnosti empatije	Uče nik : Razlikuje prošlost, sadašnjost i budućnost, tumači podatke predstavljene u vremenskim okvirima Istražuje, analizira, tumači i ocjenjuje različite historijske izvore Razlikuje bitne od nebitnih informacija, razlikuje činjenice i mišljenja, objektivnost i subjektivnost Razumije značajne i manje značajne uzroke, kratkoročne dugoročne, namjerne i nenamjerne posljedice, kao i odnos uzroka i posljedica Identifikuje i objašnjava promjene i kontinuitet unutar i kroz historijske periode Identifikuje, bira i koristi različite historijske izvore da bi dao obrazloženo historijsko tumačenje Zna opisati čime se bavi historija i njen značaj. Pozna najvažnije historijske činjenice i pojmove, stavlja ih u odgovarajući redoslijed, razumije njihovo značenje, identificira uzroke historijskih događaja, mjeri relevantni značaj činjenica, može da interpretira temu u kontekstu šire slike. Na karti pokazuje prethistorijska, antička i srednjovjekovna nalazišta u BiH i važnija nalazišta u susjednim zemljama Usvaja naučni pogled na svijet, spoznaju o okruženju u kome živi, shvata razvijanje savremenog društva i njegove historijske uvjetovanosti Stiče neophodne saznanje o koristima učenja historije. Zna cijeniti stavove i shvata druge. Preuzima odgovornost za zajednički proces učenja grupe / tima i samostalan rad. Postaje osjetljiv na kritičko razmišljanje i rješavanje problema. U stanju je da uđe u način razmišljanja ljudi koji su živjeli u prošlosti.

OSNOVNI SADRŽAJI

VII razred	VIII razred	IX razred
1. Osnovna obilježja srednjeg vijeka	1. Evropa – Novi vijek	1. Evropa i evropske zemlje do Prvog svjetskog rata
2. Evropa, Bizant, Arapski svijet u ranom srednjem vijeku	2. Zemlje Jugoistočne Evrope i nacionalni pokreti	2. Prvi svjetski rat
3. Evropsko društvo u razvijenom i kasnom srednjem vijeku	3. Građansko društvo - Nacionalne države	3. Svijet između dva svjetska rata
4. Bosna u srednjem vijeku	4. Bosna u XIX vijeku	4. Drugi svjetski rat
5. Osmansko carstvo		5. Savremeno doba (1945-1990)
6. Bosna u osmanskom periodu do kraja XVIII vijeku		6. Bosna i Hercegovina u XX vijeku

DIDAKTIČKO-METODIČKE NAPOMENE

Kad učenici uče historiju, grade posebno razumijevanje, kompetencije i vještine - uče kako da misle, kao i da savladaju konkretne historijske vještine (načini rada jednog historičara).

U realizaciji sadržaja uloga nastavnika sadržana je u tome da pomogne učenicima da upoznaju i razumiju prošlost i svijet u kome žive. Uz pomoć različitih izvora kod učenika treba da razvijaju konkretne vještine historičara. Savremenim pristupom u poučavanju, nastavnici treba da organizuju interaktivno učenje, nastavu u kojoj će se učenici aktivno i odgovorno uključiti u procesu učenja. To će se postići tako što će u toku nastave, pored osnovnog teksta iz udžbenika, koristiti različite izvore znanja (objavljene izvore, slike, crteže, slajdove, dokumentarne filmove sa historijskim sadržajima...). Za uspješno korištenje bilo kojeg od navedenih ili nekih drugih vrsta povijesnih izvora rješenje opet treba potražiti u postavljanju dobrih pitanja, a to prije svega znači konstruktivnih i razumljivih pitanja. Uvijek treba ići od onih osnovnih, globalnih pitanja ka onim složenijim koji će i dati odgovore. Nastavnikov zadatak je da uz korištenje različitih izvora oslobodi kreativnost učenika, da traži od učenika da daju sudove i obrazloženja (tumačenja) o historijskim događajima, da razvija kulturu dijaloga što znači da poštuju različita mišljenja, te da razlikuju činjenice od mišljenja. U odabiru izvora također treba obratiti pažnju na ciljeve i definisane ishode koji se žele postići. Izvori pružaju široke mogućnosti proučavanja i sticanja novih znanja. Nastavnik treba da usmjerava aktivnosti u učionici, nudi resurse i fokus nastave pomiče sa predavanja na učenje.

Također u sklopu nastave sa učenicima trebaju da posjete muzeje i historijske lokalitete u sredinama u kojima borave, a po mogućnosti i šire. Ovakav pristup u obradi sadržaja omogućava sticanje znanja za cijeli život koje se može koristiti i prenositi na mnoga druga područja.

Ocjenjivanje

Provjera znanja i ocjenjivanje učenika ne treba da budu odvojeni od nastave i učenja historije. Oni trebaju da prirodno izrastaju iz prolaska kroz gradivo, testiranja znanja, razumijevanja i vještina koje učenici stiču Nastavnim planom i programom definisani su standardi znanja. Standardi opisuju šta se od učenika očekuje, razgraničavaju znanje i vještine koje učenici grade kao rezultat nastave u razredu, oni definišu šta svaki učenik treba da zna i da je u stanju raditi. Kriteriji za ocjenjivanje određuju se u skladu sa propisanim standardima. Kriteriji za ocjenjivanje su poredani od najnižeg (nivo reprodukcije) do najvišeg (znanje na nivou sinteze i procjene).

Prilagodavanje programa

Za učenike s posebnim potrebama razvijaju se prilagođeni programi. Prilagodavanje se može provoditi modifikacijom programa redovne nastave u pogledu sadržaja, procesa, proizvoda i sredine učenja, ovisno od osobnosti potreba učenika određene populacije, odnosno do nivoa individualno prilagođenih programa. Individualno prilagođeni program, kao i plan rada, razvijaju zajedno nastavnik historije i stručni tim za podršku učenika sa posebnim potrebama na nivou škole/ pedagoškog zavoda, uz korištenje potrebne ekspertize i učešće roditelja.

Resursi za realizaciju:

Udžbenici za historiju, radne sveske za učenike, priručnici za nastavnike, dokumenti na CD-u, historijski atlas, dokumentarni filmovi, slajdovi, Internet.

Historija/povijest

(2 časa sedmično, 70 časova godišnje)

Tematske cije line	CILJEVI I ZADACI OČEKIVANI REZULTATI/OBRAZOVNI ISHODI Znanje iz historije/povijesti: Proces i sadržaj		Vrijednosti, stavovi, ponašanje	Aktivnosti učenika	Aktivnosti nastavnika
	Učiti:	Učenički:			
<p>Osnovna obilježja Srednjeg vijeka Evropa, Bizant i Arapski svijet u ranom srednjem vijeku</p> <p>Evropsko društvo u razvijenoj kasnom Srednjem vijeku.</p> <p>Bosna u Srednjem Osmanskom carstvu</p> <p>Bosna u osmanskom periodu do kraja XVIII vijeka</p>	<p>Periodizacija, feudalizam, baština i pronija, kako je izgledao feudalni posjed.</p> <p>Društveni život u feudalizmu.</p> <p>Uzburkana Evropa</p> <p>Franačka država, Bizant (Vizantija), Arapi i uspon islama, susret istoka i zapada, kršćanstvo i islam, uloga Srednjeg vijeka.</p> <p>Život ljudi u Srednjem vijeku, privreda.</p> <p>Križarski ratovi, sukob carstva i papstva.</p> <p>Hereza.</p> <p>Suprotnosti srednjovjekovnog društva.</p> <p>Srednjovjekovni parlament.</p> <p>Slaveni (život u pradomovini)</p> <p>Slavenske države u Srednjem vijeku</p> <p>Politički, privredni i društveni razvoj Bosne u Srednjem vijeku, vjerska slika, kultura i umjetnost</p> <p>Nastanak država i društveno uređenje.</p> <p>Teritorijalni razvitak.</p> <p>Uspostava i organizacija</p>	<p>Zna vremenske granice i podjelu Srednjeg vijeka.</p> <p>Osnovna obilježja feudalnog društva - ključne pojmove (feud, feudalizam, feudalizacija, feudalac, kmet, vazal, feudalna hijerarhija, baština, pronija).</p> <p>Razumije i prepoznaje period Srednjeg vijeka, može da se snalazi u vremenu, objasni strukturu društva i uoči razlike i sličnosti između robovlasničkog i feudalnog društva.</p> <p>Zna pojam „velika seoba naroda“ i njene posljedice.</p> <p>Tokove historijskog razvika Franačke, Bizantije i Arapske države.</p> <p>Velike srednjovjekovne civilizacije.</p> <p>Glavne ličnosti koje su obilježile pojavu kršćanstva i islama.</p> <p>Pojam monoteizam. Glavna obilježja srednjovjekovne kulture.</p> <p>Region srednjovjekovne umjetnosti.</p> <p>Razumije posljedice velike seobe naroda i prepoznaje osnovne grupe naroda u Evropi (Germani, Romani, Slaveni i dr.)</p> <p>Snalazi se na karti.</p> <p>Razumije i zna objasniti historijski značaj pojave kršćanstva i islama.</p> <p>Može objasniti kako su istočna i zapadna civilizacija utjecale jedna na drugu i razumije posljedice tih utjecaja.</p> <p>Razumije važnost razvoja nauke i kulture.</p> <p>Jednostavno uočava različite stilove u umjetnosti.</p> <p>Jasno prepoznaje reprezentativna umjetnička djela nastala u Srednjem vijeku.</p> <p>Zna osnovne tokove društvenog, privrednog i političkog razvoja Evrope u razvijenoj i kasnoj Srednjem vijeku.</p> <p>Zna o svakodnevnom životu ljudi.</p> <p>Razvija kreativno i kritičko mišljenje i logičko zaključivanje.</p> <p>Razvija sposobnost empatije (suosjećanje i razumijevanje ljudi iz prošlosti).</p> <p>Može objasniti i razumjeti suprotnosti feudalnog društva.</p> <p>Razvijaju sposobnost komunikacije sa drugima.</p> <p>Učenici znaju Slavenske narode i njihove države.</p> <p>Znaju kako je tekao državni, društveni i privredni razvoj Bosne u Srednjem vijeku.</p> <p>Znaju vjersku sliku i osnovna obilježja kulture i umjetnosti</p> <p>Snalaze se na karti (prepoznaju i pokazu pradomovinu Slavena,</p>	<p>Razvijanje sposobnosti hronološkog razumijevanja.</p> <p>Sposobnost analize, ocjene i bilježenja dokaza.</p> <p>Razvijanje kritičkog mišljenja kroz analizu različitih historijskih izvora.</p> <p>Razvijanje pozitivnog stava prema različitim civilizacijama i njihovim dostignućima</p> <p>Razvijanje vještina empatije i njegovanje duha vjerske tolerancije, uvažavanje drugih i drugačijih</p> <p>Izgradnja pozitivnog odnosa prema umjetnosti i estetici.</p> <p>Razvijanje vještina korištenja dokaza</p> <p>Učenici su u stanju da opišu vizuelni izvor</p> <p>Razvijanje interesa za proučavanje Srednjeg vijeka.</p> <p>Razvijaju svijest o tome da o historijskim događajima postoje različita gledišta.</p> <p>Razvijaju „širu sliku“ hronološki kontekst (vremenska crta) i</p>	<p>Analizira različite izvore i iznosi vlastito mišljenje.</p> <p>Može da objasni osnovne pojmove vezane za temu.</p> <p>Na osnovu primjera iz svakodnevnog života može da objasni način života i društvene odnose u srednjem vijeku.</p> <p>U parovima ili grupi analiziraju kartu i historijske izvore, daju odgovore na postavljena pitanja.</p> <p>Informacije o događajima slažu u slijed.</p> <p>Pripremaju igrokaz kojim predstavljaju društvene odnose.</p> <p>Učenici se uključuju u atmosferu perioda Srednjeg vijeka, procjenjuju puzdanost izvora, opisuju različite elemente izvora i odgovaraju na pripremljena pitanja, izvršavaju analizu</p> <p>Učenici analiziraju različite izvore i odgovaraju na postavljena pitanja</p> <p>Analiziraju različite izvore, opisuju izvore i odgovaraju na postavljena pitanja</p> <p>Razmjenjuju iskustva i u grupama pripremaju prezentaciju</p>	<p>Priprema analizu izvora.</p> <p>Izvor bira u skladu sa ciljevima koje želi postići.</p> <p>Pitanja formuliše jasno i precizno.</p> <p>Potiče učenike da iznose svoje promišljanje, poglede, stavove i tumačenje ponudnog izvora.</p> <p>Procjenjuje pretpostavke i razmišljanja učenika.</p> <p>Usmjerala aktivnosti u učionici i razvija kulturu dijaloga, djelotvorno komunicira sa učenicima.</p> <p>Pomaže učenicima da razviju sposobnosti orijentacije na karti</p> <p>Pomaže učenicima da razumiju i nauče nove pojmove.</p> <p>Ocjenjuje učenike</p> <p>Priprema analizu vizuelnih izvora (dokumentarni ili igrani film) koji obrađuje period Srednjeg vijeka</p> <p>Primjenjuje multiperspektivnost u nastavi: priprema analizu izvora koji daju različitu sliku o Križarskim ratovima</p> <p>Ocjenjuje učenike</p> <p>Priprema analizu različitih izvora: vizuelnih, pisanih, karte, arheološki artefakti, pjesme..</p> <p>Priprema posjetu historijskom lokalitetu</p> <p>Ocjenjuje učenike</p> <p>Priprema analizu različitih izvora, organizira različite oblike rada u učionici, usmjerala aktivnosti učenika</p> <p>Ocjenjuje učenike</p>

<p>osmanske vlasti u Bosni Širenje islama, vjerski mozaik, manjinski narodi Bosna od 1580-1791. god. Društvo, privreda, kultura i umjetnost.</p>	<p>slavenske države, teritorijalno širenje Bosne). Razumiju društvene, privredne i političke tokove i znaju ih objasniti. Razumiju vjerske prilike, povezuju prošlost sa sadašnnošću. Razumiju značaj kulturnog razvoja Bosne u Srednjem vijeku. Teritorijalno - politički razvoj Osmanskog carstva. Državno i društveno uređenje (ključni pojmovi:bejluk,emir, sultan, veliki vezir, timarsko-spahijski sistem, asker, raja, ejalet ...). Mogu prepoznati i na karti i pokazati kako se širilo Osmansko carstvo. Mogu objasniti i razumjeti društveni i politički razvoj Razumiju posljedice osmanskih osvajanja. Učenici znaju kako je uspostavljena osmanska država. Upravno-teritorijalnu organizaciju, vjersku strukturu i manjinske narode. Politički razvoj Bosanskog ejaleta u XVII i XVIII st. Razvoj bosanskog društva, privredne tokove, osnovna obilježja kulture i umjetnosti. Objasne i razumiju osnovne oblike historijskog razvoja Bosne od XVI do kraja XVIII st. Mogu dati vlastita tumačenja određenih događaja na osnovu izvora. Razlikuju bitne od nebitnih činjenica.</p>	<p>geografski kontekst (mapa) Izgrađivanje svijesti o kontinuitetu državnosti pozitivnog stava o civilizacijskim vrijednostima BiH Razvijanje interesa za prošlost BiH Razvijanje pozitivnog stava prema drugim kulturama. Uvažavanje različitih civilizacijskih uticaja na razvijanje kulturnog identiteta BiH Upoznavanje sa historijom nacionalnih manjina u BiH (Jevreja itd.)</p>	<p>zadate teme Analiziraju izvore, u grupi ili paru razmjenjuju razmišljanja, odgovaraju na pripremljena pitanja. Iznose vlastiti stav Posmatraju, objašnjavaju izvore, povezuju prethodna znanja, iznose stav Istražuju, prikupljaju informacije.</p>	<p>Priprema analizu izvora: vizuelnih pisanih Usmjeravaju učenike na istraživanja (npr. hrana)</p>
--	---	--	--	--

Tehnička kultura

Zašto učiti tehničku kulturu?

Tehnička kultura je primijenjena disciplina u kojoj se učenici upoznaju sa osnovnim granama tehnike i tehnologije. Tehnički uređaji u moderno doba sve više zamjenjuju rad čovjeka. Na taj način je olakšan svakodnevni život čovjeka, tako da on ima više vremena za svoje aktivnosti koje su vezane za odmor, kulturni život i uopšte društveni život. Kako naučna i tehnološka dostignuća predstavljaju neodvojiv dio ukupne aktivnosti čovjeka, nastava Tehničkog kulture značajno doprinosi općem obrazovanju i razvijanju modernog pogleda na svijet.

Program Tehničke kulture osmišljen je tako da se učenici kroz znanje ovog predmeta upoznaju s bitnim elementima u raznim granama tehnike: mašinske tehnike, elektrotehnike, građevinske tehnike, saobraćaja itd. Također se upoznaju sa osnovnim elementima historijata pojedinih tehničkih dostignuća, bez kojih bi život savremenog čovjeka bio nezamisliv. U okviru praktičnih radova iz ovog predmeta učenici razvijaju svoju radne navike, inventivnost, spretnost, a također se navikavaju na timski rad i usvajaju navike koje su vezane za racionalno trošenje materijala i energije, očuvanje životne sredine, elemente tehničke zaštite na radu i sl. Uporedo s tim, kroz aktivnosti u okviru Tehničke kulture učenici potpunije mogu da sagledaju i primjenjivost nekih drugih disciplina kao što su: matematika, fizika, hemija, organizacija rada, pri čemu im znanja i vještine sa kojima se susreću u tehničkom odgoju omogućavaju da sve te discipline posmatraju integralno. Naročitu ulogu tehnička kultura ima kada je u pitanju buduća profesionalna orijentacija učenika, kao i sticanje znanja primjenjivih u domaćinstvu i u svakodnevnom životu.

Područja učenja	CILJEVI I ZADACI	OČEKIVANI REZULTATI / OBRAZOVNI ISHODI
Znanje: Procesi	<p>Učiti: Aktivno pratiti izlaganja predmetnog nastavnika u cilju sticanja znanja iz Tehničke kulture. Primijenjena znanja koristiti kroz praktične vježbe (izradu različitih predmeta u školskom kabinetu). Razvijati različitih misaonih operacija (analiza, sinteza, generalizacija) na osnovu praktičnog rada, eksperimentiranja i promatranja. Razvijati stvaralačke sposobnosti.</p>	<p>Učenič: Prepoznaje važnost tehničkih znanja u rješavanju problema i sveprisutnosti tehnike u životu. Traži odgovor pred novim tehničkim zadatkom. Koristi već formirane kriterije za procjenu kvaliteta prilikom realizacije tehničkih ideja. Koristi induktivno i analogno mišljenje u rješavanju različitih zadataka i problema. Improvizuje i prezentira ideju (individualno i u grupi) i predviđa rezultate. Pravilno koristi alate za izradu predmeta u okviru praktične nastave. Uočava propuste na tehničkim proizvodima vizuelnom kontrolom i putem mjernih instrumenata. Koristi prethodna tehnička iskustva i termine u daljem učenju.</p>
Sadržaj	<p>Komunicirati. Modelirati. Tehničko crtanje u mašinstvu. Materijali u mašinstvu. Osnovni elementi mašina. Alati i mašine za obradu metala. Postupci obrade metala. Motoristika. Robotika. Izborni dio. Izvori električne energije i lektrane. Simboli i sheme u elektrotehnici Elektroinstalacioni materijali. Alati i pribori u elektrotehnici. Kućanski električni aparati. Elektromotori. Elektronički uređaji. Simboli i sheme u elektrotehnici. Osnovni elektronički elementi. Alati, instrumenti, pribori. Vježbe i praktični radovi. Razvoj komunikacija. NF telefonija. Telegrafija. Saobraćajna kultura. Energija i okolina. Izborni dio. Mehatronika - mašinstvo.</p>	<p>Svjesno prihvata i ispravlja svoje greške u toku praktičnih radova, ukazuje i na greške drugih. Komunicira u cilju otklanjanja propusta u izradi. Zalaže se za odgovornost, za kvalitet tehničkih realizacija. Interpretira dati model, vrši predviđanja zasnovana na modelu i poredi ga sa tehničkom realnošću. Zna primijeniti osnovna znanja o tehničkom crtanju u mašinstvu: formati crteža, mjerenje, kotiranje, tehničko pismo, zaglavlje sa sastavnicom, čitanje mašinskih crteža, izrada jednostavnih mašinskih tehničkih crteža. Pozna je mašinske materijale, njihove mehaničke i tehnološke osobine i njihovu primjenu. Klasificira vrste mašinskih elemenata, zna primjenu tih elemenata u mašinstvu, kao i grafičko predstavljanje najprostijih mašinskih elemenata. Opisuje princip rada mašina, pogon, načine stezanja radnog komada, mjere zaštite na radu, održavanje mašina, pružanje prve pomoći u slučaju povreda na radu, važnost pravilnog rukovanja i održavanja mašina.</p>

Sadržaj	Mehatronika - elektrotehnika. Mehatronika - elektronika. Automatika i sistem upravljanja. Obnovljivi izvori energije. Izborni dio.	Posjeduje osnovna znanja iz oblasti motoristike: vrste motora, princip rada, goriva i maziva, održavanje motora. Ima osnovna znanja o: razvoju robota, radnom prostoru robota, načinu prijenosa kretanja kod robota, pogonu robota. Opisuje osnovne karakteristike elektrana: podjelu, princip rada, razlike, prijenos i distribuciju električne energije. Opisuje i razumije skiciranja simbola i izradu električnih shema. Posjeduje znanja iz oblasti elektroinstalacionih materijala, alata i pribora u elektrotehnici, rukovanja i održavanja. Pozna je električne uređaje i aparate u domaćinstvu sa posebnim osvrtom na važnost pravilnog rukovanja i održavanja. Opisuje osnovne karakteristike elektromotora: pogon, princip rada, održavanje. Opisuje i razumije skiciranja i čitanje simbola i shema u elektronici. Razumije karakteristike osnovnih elemenata u elektronici: otpornika, kondenzatora, poluprovodnika, kao i alata, instrumenta i pribora u elektronici, rukovanja, održavanja. Opisuje osnove iz oblasti komunikacija: razvoj, telefonija, telegrafija, sastavni dijelovi telefonskih centrala, organizacija telefonske mreže, telegrafija, telegrafski sistemi i mreže. Pozna je i opisuje osnovne elemente sigurnosti saobraćaja. Identificira i opisuje problematiku iz oblasti: racionalnog korištenja energije i materijala, pravilnog izbora goriva za domaćinstvo, pravilnog odnosa prema prirodi i čovjekovoj okolini. Interpretira povezanost mehatronike sa mašinstvom, elektrotehnikom, elektronikom. Posjeduje osnovna znanja iz automatike i sistem upravljanja. Pozna je i opisuje obnovljive izvori energije (hidropotencijala, energija vjetrova i sl.).
Vrijednosti, stavovi, navike	Ispoljavati spremnost i sposobnost za sticanje novih znanja i vještina iz oblasti tehnike i njihovu primjenu u rješavanju praktičnih problema. Razvijati vještine i navike u cilju profesionalne orijentacije učenika. Razvijati smisao za racionalno korištenje energije i materijala. Razvijati smisao za tačnost, urednost i savjesnost pri obavljanju zadataka teorijskim praktičnim i eksperimentalnim radom. Razvijati naviku korištenja raznovrsnih izvora informacija. Na osnovu praktičnih radova razvijati različite misaone operacije (analiza, sinteza, generalizacija).	Uključuje se u tehničke aktivnosti sa vidnim zadovoljstvom. Zalaže se za odgovornost, za kvalitet tehničkih realizacija. Traži odgovor pred novim tehničkim zadatkom. Dobronamjerno iskazuje svoje mišljenje i poštuje mišljenja i stavove drugih. Prepoznaje važnost tehničkih znanja u rješavanju problema i sveprisutnosti tehnike u životu. Pokazuje zanimanje za timski rad i socijalizaciju. Sluša argumentacije i kritički preispituje lične stavove i stavove drugih. Slobodno izlaže mišljenja i ideje i poredi ostvareno. Razvija spremnost da se pomogne drugima. Djeluje na druge da slijede njegov primjer. Savladava osnovne vještine i procese. Rješava probleme primjenom novih znanja i naučnih dostignuća. Afirmiše timski rad i argumente drugih.

OSNOVNI SADRŽAJ

VII razred	VIII razred	IX razred
<ol style="list-style-type: none"> 1. Uvod u nastavni predmet 2. Tehničko crtanje u mašinstvu 3. Materijali u mašinstvu 4. Osnovni elementi mašina 5. Alati i mašine za obradu metala 6. Postupci obrade metala 7. Motoristika 8. Robotika 9. Izborni dio 	<ol style="list-style-type: none"> 1. Izvori električne energije - elektrane 2. Simboli i sheme u elektrotehnici 3. Elektroinstalacioni materijali 4. Alati i pribori u elektrotehnici 5. Kućanski električni aparati 6. Elektromotori 7. Elektronički uređaji 8. Simboli i sheme u elektrotehnici 9. Osnovni elektronički elementi 10. Alati i pribori u elektronici 11. Razvoj komunikacija 12. NF telefonija 13. Telegrafija 14. Saobraćajna kultura 15. Energija i okolina 16. Izborni dio 	<ol style="list-style-type: none"> 1. Mehatronika-mašinstvo 2. Mehatronika-elektrotehnika 3. Mehatronika-elektronika 4. Automatika i sistem upravljanja 5. Obnovljivi izvori energije 6. Izborni dio

DIDAKTIČKO-METODIČKE NAPOMENE

Nastava iz ovog predmeta se realizuje putem praktičnih vježbi i predavanja. Za uspješnu realizaciju sadržaja ove nastave potrebno je u pripreмноj fazi za praktičan rad osigurati potrebnu tehničku dokumentaciju, alate, mašine i materijale, kao i sredstva higijensko-tehničke zaštite. Da bi se omogućilo svakom učeniku da za vrijeme nastave tehničke kulture praktično radi, potrebno je da se odjeljenja obavezno dijele u grupe koje mogu imati maksimalno 16 učenika. Svakoј grupi pripada planirani fond časova, a nastava se izvodi u blok časovima (po dva časa). To omogućava svakom učeniku da cio proces doživi, tj. da planira, projektuje i praktično izrađuje predmete. Pri realizaciji programskih sadržaja ovog predmeta treba voditi računa o korelaciji nastavnih sadržaja sa drugim predmetima (matematika, likovna kultura, kultura življenja, biologija ...). U realizaciji nastavnih sadržaja učenici koriste udžbenike, dnevnikе rada, crteže i ostale izvore znanja. Učenici vode dnevnik rada (kao tehničku dokumentaciju) koji se, po pravilu, čuva u školi, s tim da ga učenici mogu povremeno nositi i kući na uvid roditeljima. Pored svakodnevnog vrednovanja tehničkih znanja, vježbi i praktičnih radova, dva puta godišnje treba sistematizovati pređeno gradivo i izvršiti vrednovanje putem zadataka objektivnog tipa. Programske zadatke nastave ovog predmeta škola ostvaruje putem: redovne nastave, slobodnih tehničkih aktivnosti, dodatne nastave, osmišljenih odgoјno-obrazovnih sadržaja (izložbe, smotre, takmičenja).

Ocjenjivanje

Napredovanje učenika treba kontinuirano provjeravati i ocjenjivati, vodeći računa o individualnim mogućnostima, sposobnostima i sklonostima. Za učenje Tehničke kulture od bitnog značaja su svi elementi koji su relevantni za postizanje potrebnog znanja učenika:

- Znanje sadržaja predmeta,
- Sposobnosti i vještine,
- Odnos prema tehničkim sredstvima i prema ekonomičnom trošenju materijala i energije,
- Odnos prema tehničkoј zaštiti na radu.

Njihov udio u sklopu ukupne ocjene zavisi od prirode izučavanog gradiva. U skladu s tim, ocjenjivanje treba da bude zasnovano na različitim metodama i instrumentima. Najpogodniji način za procjenjivanje da li učenik može izvršiti neku aktivnost je posmatrati ga i ocjenjivati dok on izvodi zadanu aktivnost. Pored tradicionalnog pristupa ocjenjivanju potrebno je pratiti i ocjenjivati: izvođenje eksperimentalnih i praktičnih vježbi, rad na projektu, aktivnosti na smotrama tehničke kulture, učnički doprinos za vrijeme grupnog rada, aktivnosti u okviru izbornog programa predmeta, specifične komunikativne i radne vještine itd.

Prilagodavanje programa

Za učenike s posebnim potrebama potrebno je imati posebno prilagođene programe. Prilagodavanje se može provoditi modifikacijom programa redovne nastave u pogledu sadržaja, procesa, kao i sredine učenja, ovisno od osobenosti potreba učenika sa posebnim potrebama. Pri tome, po potrebi, treba imati i individualno prilagođene programe. Individualno prilagođeni program, kao i plan rada razvijaju zajedno nastavnik Tehničke kulture i stručni tim za podršku učenika sa posebnim potrebama na nivou škole/ pedagoškog zavoda, uz korištenje potrebne ekspertize i učešće roditelja.

Resursi za realizaciju

Nastava iz Tehničke kulture realizuje se u kabinetu, školskoј radionici ili na poligonu koji je u tu svrhu posebno pripremljen (samo pojedini dijelovi programa). Kabinet za Tehničku kulturu treba biti opremljen potrebnim alatima, priborima, mašinama i materijalima koji su neophodni za realizaciju programskih sadržaja.

TEHNIČKA KULTURA, VII razred – 1 čas sedmično, 35 časova godišnje

Tematske cje line / Teme	CILJEVI I ZADACI OČEKIVANI REZULTATI/ OBRAZOVNI ISHODI Znanje Tehničke kultura: Proces i sadržaj		Vrijednosti, stavovi, po našanje	Aktivnosti uč enika	Ak tivnosti nastavnika
	Učiti:	Učenik :			
Uvod u nastavni predmet	Organizacija radnog mjesta, rad u radionici, higijensko-tehničkoj zaštiti.	Shvata značaj tehničke kulture.	Svjesnost značaja tehnike u životu i potrebi učenja o tehnici kroz čitav život. Poticanje na samostalnost i samoinicijativu. Afirmacija rada i stvaralaštva. Otvorenost za nove ideje i informacije. Iskazivanje svijesti o značaju tehnike u porodici, školi i okolini. Pozitivan odnos prema rezultatima svog rada i rada svojih drugova. Sve snažnije i intenzivnije ispoljavanje estetske osjetljivosti na kvalitet tehničkih dostignuća. Razvijanje i poticanje svijesti o potrebi razvoja estetike, maštovitosti i vlastite kreativnosti. Kritičko mišljenje i zaključivanje u donošenju različitih odluka. Procjenjivanje i vrednovanje vlastitih stavova i stavova drugih. Interes za rješavanje problema i za dataka timskim radom. Svjesno obavljanje zadatke i obaveze radi postizanja kolektivnog uspjeha. Razvijanje pozitivnih stavova prema tehničkim primjerom i djelovanjem u razredu. Razvijanje vještina i navika u cilju profesionalne orijentacije učenika. Ispoljavanje spremnosti i sposobnosti za	Upoznaju se sa radnim mjestom i osnovnim načelima rada u radionici, kao i sa higijensko-tehničkom zaštitom. Usvajaju znanja vezana za pravila čitanja i analizu gotovih tehničkih crteža, izrađuju tehničke crteže.	Priprema nastavnu tehniku i tehnologiju. Izrađuje didaktički materijal. Izlaže nastavno gradivo primjenom različitih metoda u cilju što kvalitetnije prezentacije gradiva. Primjenjuje model interaktivne nastave. Ostvareuje radnu i stvaralačku atmosferu u razredu. Bira zadatke i probleme uskladene sa mogućnostima. Postavlja različite vrste jednostavnih pitanja u cilju poticanja učenika na kvalitetne odgovore. Pokazuje simulacije na kompjuteru. Objašnjava i prezentira prethodno pripremljeni obrazovni panoa, koji kreira zajedno sa učenicima. Podstiče interes za rad aktivnim uključanjem u zajednički rad. Motivira i upućuje učenike na druge izvore znanja poređudžbenika. Koristi različite metode i strategije u praćenju postignuća i sposobnosti učenika. Pomaže učenicima u samostalnom i grupnom radu. Precizira znanja: dovoljnog, srednjeg i visokog nivoa, koja treba učenik usvojiti, odvajanje bitnog od nebitnog. Procjenjuje interesovanje i napredak učenika.
Tehničko crtanje u mašinstvu	Osnove tehničkog crtanja u mašinstvu: formati crteža, mjerenje, kotiranje, tehničko pismo, zaglavlje sa sastavnicom, ortogonalni i aksometrijski crtež, čitanje mašinskih crteža, izrada jednostavnih mašinskih tehničkih crteža.	Izrađuje, čita i koristi mašinske tehničke crteže.			
Materijali u mašinstvu	Vrste mašinskih materijala, mehanike i tehnološke osobine mašinskih materijala, primjena.	Vrši pravilan izbor i korištenje mašinskih materijala.		Upoznaju se sa različitim vrstama mašinskih materijala, sa njihovim mehaničkim i tehnološkim osobinama, kao i sa njihovom primjenom.	
Osnovni elementi mašina	Vrste mašinskih elemenata, primjena tih elemenata u mašinstvu, grafičko predstavljanje najprostijih mašinskih elemenata.	Vrši izbor materijala za izradu pojedinih mašinskih elemenata. Snima najprostije elemente.		Usvajaju osnovna znanja o elementima mašina, izboru materijala za njihovu izradu, namjeni, opterećenju.	
Alati i mašine za obradu metala Postupci obrade metala Motoristika Robotika Izbori i dio (konkretan program izbornog dijela utvrđuju nadležni organi škole na osnovu potreba lokalne zajednice, interesa učenika i mogućnosti škole).	Princip rada alatnih mašina, pogoni, načini stezanja radnog komada, mjere zaštite na radu, održavanje mašina, pružanje prve pomoći u slučaju povreda na radu, važnosti pravilnog rukovanja i održavanja mašina. Savladavanje postupaka obrade putem praktičnih vježbi u školskoj radionici ili kabinetu (izrada jednostavnih radnih komada): ocrtavanje i obilježavanje radnih komada, ravnjanje i rezanje, turpisanje, savijanje, brušenje i brušenje, zakivanje, lemljenje, zaštita metala od korozije, (pri tome koristiti gotov tehnički crtež ili ga izraditi –	Korištenje najprostije mašine uz prisustvo i kontrolu nastavnika. Osposobljava se za pravilnu upotrebu i rukovanje pojedinim mjernim i kontrolnim alatima. Shvata značaj pravilnog izbora postupka obrade metala. Ekonomično koristi materijal i energiju. Razvija sposobnosti izrade prostijih radnih komada koristeći tehnologiju: obilježavanje i ocrtavanje, rezanja, ravnjanja,		Izučavaju osnovne principe rada alatnih mašina, uključuju i puštaju u rad alatne mašine koje se nalaze u školskoj radionici, uz saglasnost, prisustvo i kontrolu predmetnog nastavnika. Stežu određeni radni komad u stežu i vrše radne operacije potrebne za izradu radnog komada (obilježavanje i ocrtavanje, rezanje, ravnjanje, turpisanje, savijanje, brušenje, brušenje i sl.). pri čemu aktivno primjenjuju usvojena znanja iz obrade materijala. Izvršavaju neophodna mjerenja i očitavanja dimenzija radnog komada u cilju postizanja njegovih predviđenih mjera, kao i u cilju uvježbavanja i obučavanja u	

	<p>procjena nastavnika) Vrste motora, princip rada, goriva i maziva, održavanje motora. Razvoj robota, o radnom prostoru robota, načinu prijenosa kretanja kod robota, pogonu robota. - proširivanje znanja i sticanje novih znanja iz jedne od slijedećih oblasti: a) konstruisanje, proizvodnja i montaža: - elementarna mašina, - različitih vrsta mašinskih konstrukcija, - mehanizama i uređaja, b) robotika: - mehanička osnova robota, - povezivanje robota s računarom, - programiranje robota, - gradnja sklopova u robotici, c) saobraćaj: - vrste saobraćaja, - razvoj saobraćaja, - motori SUS i motorna vozila</p>	<p>turpijanja, savijanja, bušenja, brušenje i sl. Osposobljava se za korištenje mjernih i kontrolnih instrumenata. Osposobljava se za međusobnu komunikaciju i za saradnju sa nastavnikom. Stiče praktične vještine za obavljanje jednostavnih poslova u kućanstvu. Koristi stečena znanja, vještine i navike za profesionalnu orijentaciju (izbor zanimanja). Razumije značaj pravnog održavanja i upotrebe motora SUS i motornih vozila. Shvata značaj razvoja tehnike i tehnologije u životu čovjeka. Proširuje svoja znanja o korištenju tehnike u cilju zamjene ljudskog rada radom mašina. Proširuje već stečena znanja iz pojedinih oblasti koje je odabrao za izbornu nastavu. Samostalno proučava odabrane oblasti, prikuplja informacije i podatke, stiče vještine, posmatra i zaključuje.</p>	<p>sticanje novih znanja i vještina i njihovu primjenu u rješavanju praktičnih problema. Poštovanje kućnog reda u školskoj radionici, poštovanje uputstva nastavnika i izgrađivanje jasnih stavova o radnoj i tehnološkoj disciplini. Usavršavanje različitih misaonih operacija (analiza, sinteza, generalizacija) na osnovu praktičnog rada, eksperimentiranja i promatranja. Razvijanje smisla za racionalno korištenje energije i materijala. Razvijanje smisla za tačnost, urednost i savjesnost pri obavljanju zadataka teorijskim praktičnim i eksperimentalnim radom. Razvijanje navike održavanja sredstava za rad, primjenu mjera zaštite na radu i zaštite okoline. Ispoljavanje spremnosti i sposobnosti za sticanje novih znanja i primjenu novih naučnih dostignuća u korist blagostanja čovjeka. Jasno ispoljavanje interesa i želje za obavljanje tehnikom koja treba da postane trajna potreba. Kritičko mišljenje i zaključivanje u donošenju različitih odluka.</p>	<p>korištenju kontrolnih alata (najprostijih). Vrše vježbu zakivanja, lemljenja i premazivanja zaštitnim slojem u svrhu zaštite od korozije. Pri tome poštuju opće i lične mjere zaštite na radu, a prije naveđene operacije izvršavaju uvid u sadržaj kutije prve pomoći. Pažljivo prate izlaganja i demonstriranja nastavnika o motorima i sklopovima motora i aktivno učestvuju u nastavnom procesu, a pri tome koriste šeme, fotografije, model, kao i skjodove ili multimedijalne prikaze. Aktivno prate izlaganja i nastavnika o osnovama robotike, a pri tome koriste šeme, fotografije, model, kao i skjodove ili multimedijalne prikaze. Dosljedno izvršavaju sve zahtjeve nastavnika u individualnom, grupnom i frontalnom radu. Pored udžbenika i osnovne literature koriste i druge izvore: enciklopedije, priručnike, internet (po mogućnosti). Učestvuju u izradi ilustracija crteža, prate zanimljive članke i informacije sa medija. Kreiraju obrazovni pano. Dopunjavaju pano novim zapisima. Uočavaju važnost korelacije nastavnih sadržaja iz ostalih predmeta i Tehničke kulture i primjenjuju već stečenih znanja u rješavanju postavljenih zadataka.</p>	<p>Poredi rezultate prilikom praćenja i procjene individualnih postignuća. Redovno ocjenjuje rad učenika i vođenje urednih za bilješki. Vodi evidenciju svojih zapažanja o napredovanju učenika. Saraduje sa roditeljima. Objašnjava opće i lične mjere zaštite na radu. Objašnjava važnost poštovanja radne i tehnološke discipline (sve ove mjere su neophodne jer se učenici prvi put susreću sa ovakvim mašinama i programima rada). Vrši pravilan izbor grafičkih priloga, jasno prezentira osnovne podatke iz različitih oblasti tehnike u skladu s uzrastom i mogućnostima učenika. Koordiniira rad i usmjerava aktivnosti učenika.</p>
--	---	--	--	--	--

Informatika

(2 časa sedmično, 70 časova godišnje)

Zašto učiti informatiku i računarstvo (informaciono-komunikacionu tehnologiju)?

Izučavanje sadržaja iz oblasti informatike i računarstva u sedmom razredu osnovne škole ima značajnu ulogu u pripremanju učenika za nastavak školovanja i u njihovom osposobljavanju za kasnije uključivanje u svijet rada i životne tokove.

Uspješno snalaženje mladih osoba u tehnički i tehnološki razvijenom društvu u mnogome zavisi od njihovih stečenih znanja, vještina i razvijenih sposobnosti na osnovnoškolskom uzrastu.

Sve savršenija sredstva (hardver i softver) u oblasti informacijskih i komunikacijskih tehnologija koja nezadrživo osvajaju svijet i prodiru u sve oblasti ljudskog rada i djelovanja, zahtijevaju da opšta populacija stanovništva mora raspolagati sposobnostima, ali i kulturnim navikama, za korištenje raspoloživih tehničkih resursa u različitim situacijama.

Četiri odrednice: *osnovna znanja, umijeća i vještine, navike i stavovi te sposobnosti za rješavanje problema uz primjenu računara*, čine područja učenja i na njima počiva koncepcija nastave Informatike u osnovnoj školi.

1. **Osnovna znanja** učenici stiču upoznavanjem principa i praktičnih rješenja na kojima je zasnovana računarska, odnosno informacijska i komunikacijska tehnologija,
2. **Umijeća i vještine** učenici stiču upotrebom savremenih računara i aplikativnih programa,
3. Stvaranje i razvijanje **navika i stavova** u vezi sa korištenjem informacijske i komunikacijske tehnologije i
4. Sticanje i razvijanje **sposobnosti za rješavanje problema** u različitim oblastima primjene informacijske i komunikacijske tehnologije.

PODRUČJA UČENJA	CILJEVI I ZADACI	OČEKIVANI REZULTAT/ISHODI UČENJA
OSNOVNA ZNANJA	<ul style="list-style-type: none"> - da učenici shvate ulogu informacijskih tehnologija u savremenom društvu. - da učenici upoznaju strukturu računara. - da se upoznaju sa mogućnostima softvera opće i posebne namjene. - da učenici upoznaju karakteristike programskih jezika. - da učenike upozna sa načinima komuniciranja posredstvom različitih medija. - da učenike upozna sa načinima korištenja Internet usluga. - da učenicima predstavi načine pohranjivanja i čuvanja informacija u računarima. - da učenike upozna sa mjerama sigurnosti pri radu sa računarima i drugom opremom. 	<ul style="list-style-type: none"> - osnovna znanja o strukturi računara, njegovoj primjeni u raznim djelatnostima, primjeni u komunikaciji i rješavanju problema. - osnovna znanja i vještine povezivanja računara sa pratećom opremom, postupke uključivanja i isključivanja računara, pokretanja i korištenja uobičajenih programa (operativni sistemi, opća aplikacijska programska sredstva i okolinu programskih jezika). - osnovna znanja o jednom programskom jeziku.
UMIJEĆA I VJEŠTINE	<ul style="list-style-type: none"> - da učenike upozna kako mogu uspješno upotrebljavati ulazno-izlazne uređaje. - da se učenici osamostale i steknu samopouzdanje pri rukovanju i korištenju računara i pratećih uređaja. - da učenike upozna kako mogu uspješno upotrebljavati pomagala za pripremu pisanih dokumenata i izradu prikaza. - da učenici znaju upotrebljavati osnovne programske alate kao sredstva za učenje i istraživanje. 	<ul style="list-style-type: none"> - osnovne vještine pretraživanja Interneta i slanja i primanja elektroničke pošte. - osnovne vještine rješavanja problema uz pomoć računara (unos teksta i njegov prikaz, rješavanje numeričkih zadataka uz pomoć ICT-a). - vještine individualnog i kolektivnog rada u grupama rješavajući zadatke uz pomoć ICT-a. - osnovne vještine pretraživanja Interneta i slanja i primanja elektroničke pošte.
SPOSOBNOSTI ZA RJEŠAVANJE PROBLEMA	<ul style="list-style-type: none"> - da učenike upozna sa načinima rješavanja problema uz pomoć računara. - da učenici upoznaju kako mogu upotrebljavati multimedijske alate kao podršku vlastitim i grupnim rezultatima učenja. - da učenicima predstavi moguće sklopovske i programske probleme u svakodnevnom radu i uputi na načine njihova otklanjanja. 	<ul style="list-style-type: none"> - sposobnosti korištenja softvera opće namjene (opća aplikacijska programska sredstva: obrada teksta, rad sa proračunskim tablicama i grafikom). - sposobnost za donošenje zaključaka na osnovu prikupljenih informacija. - sposobnost algoritamskoga načina razmišljanja pri rješavanju svakodnevnih problema.
NAVIKE, STAVOVI	<ul style="list-style-type: none"> - da učenici prihvate oblik timskog rada pri rješavanju problema. - da učenike upozna sa zahtjevima kulturne upotrebe računarske i informacione tehnologije. - da učenicima ukaže na pravne i etičke principe upotrebe informacijske i komunikacijske tehnologije i ukaže na posljedice njihova narušavanja. - da učenicima ukaže na potrebu da koriste raspoloživu literaturu. 	<ul style="list-style-type: none"> - navika pretraživanja i prikupljanja informacija elektronskim putem, putem Interneta. - navika korištenja informatičke literature.

DIDAKTIČKO-METODIČKE NAPOMENE

Nastavne teme: arhitektura računara, primjena računara, prijenos podataka i računarske mreže, rješavanje problema uz pomoć računara i programiranje imaju naslove kao i u šestom razredu. Nastavni sadržaji u okviru ovih tema su novi ili su prošireni.

Ponavljjanje pojedinih nastavnih jedinica treba izbjegavati, ali ako se to čini onda zato treba da postoje dva razloga: da osigura korelaciju sa složenijim gradivom koje treba da se realizuje poslije toga i da se obrade pojedini aspekti koji nisu obrađeni u šestom razredu.

Zato realizacija programskih sadržaja u sedmom razredu od nastavnika zahtijeva znatno složeniju pripremu za izvođenje nastave. Nastavnik Informatike organizuje i izvodi nastavni proces uz primjenu svih savremenih oblika i metoda rada koristeći raspoloživa nastavna sredstva.

Resursi za realizaciju

Nastavne teme omogućuju da se izvedbeni program prilagodi tehničkim mogućnostima pojedinih škola. Naime, njegovo potpuno izvođenje zahtijeva određeni standard tehničke opremljenosti.

Kvalitetno organizovana nastava i realizacija programa pretpostavlja samostalan rad učenika na računaru, po principu: **jedan računar – jedno radno mjesto – jedan učenik.**

Odjeljenja se dijele u dvije grupe koje, svaka posebno, ostvaruju predviđeni sedmični fond časova. Grupe ne treba da imaju više od 16 učenika.

Nastavnicima koji realizuju nastavni program ostavljena je potpuna sloboda:

- izbora operativnih sistema i aplikativnog softvera koji će biti preferirani u nastavi, bez obzira što su u programu navedeni drugi primjeri,
- određivanja broja časova za obradu pojedinih tema, što u velikoj mjeri zavisi od uvjeta u kojima nastavnik treba da realizuje nastavu.
- izbora praktičnih vježbi koje treba kombinirati sa sadržajima drugih nastavnih predmeta.

Pri obradi nastavnih tema Programiranje i Rješavanje problema uz pomoć računara **ne preporučuje se upotreba više od jednog programskog jezika.** U programu je preferiran BASIC, ali nastavnici mogu koristiti i neki drugi programski jezik vodeći računa da realizuju kompletnu strukturu odabranog programskog jezika.

Izvedbeni program kojeg sačinjavaju nastavnici mora biti tako koncipiran da učenici na svakom blok času izvode vježbe i rješavaju probleme uz pomoć računara.

U nastavi informatike nema časova na kojima se obrađuju isključivo teoretski sadržaji.

Korelacija nastavnih sadržaja

Korelacija sa nastavom matematike (Numerički brojni sistemi i Binarna aritmetika), nastavom tehničke kulture (računala su sastavni dijelovi mnogih tehničkih naprava i sistema) i nastavom kulture življenja (računala i prateća oprema i namještaj treba da imaju mjesto u savremenom stanu), je neophodna i po prirodi sadržaja unaprijed određena, ali je isto tako potrebno ostvariti povezanost sa nastavom maternjeg jezika i književnosti, stranih jezika (obrada teksta ima neposredne veze s funkcionalnom pismenošću), likovne kulture (računarski dizajn, grafički i slikovni prikazi zahtijevaju sposobnost likovnog izražavanja) i drugih nastavnih predmeta.

Neposredna povezanost nastave informatike sa nastavnim sadržajima drugih predmeta mogla bi omogućiti bolje razumijevanje i korisniju upotrebu informacijske i komunikacijske tehnologije.

Nastavnici Informatike treba da, u skladu sa mogućnostima škole, organizuju rad i vode sekcije informatičkog i računarskog karaktera u okviru slobodnih tehničkih aktivnosti učenika.

Vrednovanje i ocjenjivanje

Nastavnik Informatike treba neprestano da prati napredovanje učenika. Kontinuirano ocjenjivanje doprinosi poboljšanju kvaliteta nastave, stvara povoljnu mikroklimu za učenje, podstiče učenike na intenzivan rad i polučuje očekivane ishode učenja.

U konačnoj ocjeni koju učenik dobija na kraju školske godine treba da ravnopravno učestvuju rezultati koje je učenik postigao u područjima:

- sticanja osnovnih ICT znanja,
  - sticanja umijeća i vještine,
  - usvajanju navika i stavova, te u području
  - izgrađivanja sposobnosti za rješavanje problema uz primjenu računara (primjena znanja i umijeća).
- Pored toga nastavnik treba da prati, evidentira i ocjenjuje aktivnost učenika prilikom izvođenja vježbi, učešća učenika u grupnom radu, njegovu spremnost na saradnju i uključivanje u zajedničko rješavanje pojedinih problema, učenikovo učešće u diskusijama o pojedinim temama, međusobnom ocjenjivanju i samoocjenjivanju i drugo.

Prilagodavanje programa

U školama u kojima postoje učenici sa posebnim potrebama razvijaju se prilagođeni programi. Prilagodavanje se vrši prema sposobnostima učenika koji treba da pohađaju nastavu sa prilagođenim programom. Prilagodavanje se može izvršiti za grupu učenika ili individualno. Proces prilagođavanja se vrši na osnovu programa redovne nastave u pogledu sadržaja, načina organizacije rada i očekivanih ishoda učenja. Prilagodavanje vrši nastavnik informatike u saradnji sa stručnim timom za podršku učenika sa posebnim potrebama na nivou škole ili šire, kako je predviđeno zakonom.

SADRŽAJ	ZNANJE I RAZUMIJEVANJE	SPOSOBNOSTI	VRIJEDNOSTI, STAVOVI, PONAŠANJE	AKTIVNOST UČENIKA	AKTIVNOST NASTAVNIKA
1. OSNOVE INFORMATIKE Definicija informatike . Informacija i podatak. Obrada informacija.	Pojmovi: informatika, informacija i podatak. Obrada informacija i obrada podataka Pojmovi: ulazne i izlazne informacije.	Sposobnost razlikovanja pojma informacije od pojma podatak. Razlikovanje ulazne od izlazne informacije. Razvijanje sposobnosti selekcije i korištenja raspoloživih informacija.	Učenik treba da usvoji i razvija pozitivan stav prema informacijama koje mu stoje na raspolaganju, posebno u procesu učenja u školi i kod kuće. Podsticanje radoznalosti za spoznajama u oblasti informatike.	Aktivno učestvovanje u nastavnom procesu, uključivanje u rasprave i diskusije o informatici. Izvršavanje obaveza u toku izvođenja vježbi.	Prezentovanje nastavnih sadržaja, organizovanje, vođenje i usmjeravanje rasprave o informatici, informacijama i podacima. Praćenje aktivnosti učenika.
Numerički (brojni) sistemi. Decimálni, binarni, heksadecimalni (heksadekadni) sistem.	Usvojen pojam brojni (numerički) sistem. Baza (osnova) brojnog sistema Decimalni (dekadni), binarni i heksadecimalni brojni sistemi. Elementi brojnih sistema.	Sposobnost zapisivanja brojeva u decimalnom, binarnom i heksadecimalnom brojnem sistemu. Sposobnost prevodenja brojeva iz jednog sistema u drugi	Izgrađen stav o značaju brojnih sistema u oblasti informatike i računarstva. Učenik treba da pravilno i uspješno tumači ulogu brojnih sistema.	Praćenje predavanja i uputa nastavnika. Vođenje potrebne dokumentacije i pribilješki. Aktivno učešće u vježbama.	Prezentovanje nastavnih sadržaja. Pomaganje učenicima koji zaostaju u savladavanju gradiva. Davanje dodatnih objašnjenja grupi ili pojedinim učenicima.
Binarna aritmetika. Utjecaj računara na okolinu i pojedinca.	Sabiranj, oduzimanju, množenju i dijeljenju binarnih brojeva Utjecaj računara na cjelokupno društvo i na povećanje čovjekovih sposobnosti.	Uočavanje značaja binarne aritmetike kao matematičke osnove funkcionisanja (rada računara) Sposobnost uočavanja efekata uticaja računara na čovjeka i zastupljenosti u svim	Izgrađen stav o ulozi binarne aritmetike u načinu rada računara. Shvatanje i prihvatanje informacione i računarske	Uključivanje u rasprave o ulozi binarne aritmetike u funkcionisanju računara Rad na prikupljanju tekstualnog i drugog	Izbor oblika rada koji će omogućiti učenicima razumijevanje i usvajanje znanja o binarnoj aritmetici. Prezentovanje primjera koji

		oblastima ljudskog rada.	tehnologije kao važnog činioca ljudske savremene svakodnevnice.	grafičkog materijala za izradu panova o značaju informatike i računarstva.	ukazuju na rezultate uticaja računara na okolinu i pojedinca.
<p>2. ARHITEKTURA RAČUNARA Historijski razvoj računara. John Von Neumannova struktura računara. Pojava mikroprocesora Podjela (vrste) računara.</p>	<p>Razvoj računara, pomagala za računanje, mehaničkih automata za obavljanje računskih operacija, generacije računara. Grupe uređaja: ulazne jedinice, izlazne jedinice i centralna jedinica. Pojava, vrste i uloga mikroprocesora. Vrste računara: kućni i personalni (PC), stolni (desktop) i prenosni (laptop, notebook, handheld, palmtop, PDA – Personal Digital Assistant). Radne stanice, mini računari, veliki računari, superračunari.</p>	<p>Učenici razlikuju ulogu računara po generacijama (prva - peta). Učenici su sposobni da nacrtaju blok šemu računara (John von Neumannova arhitektura računara). Sposobnost razlikovanja vrsta računara i poznavanje njihove namjene.</p>	<p>Pokazuju interes za korištenje svih vrsta računara. Pravilno se odnose prema ICT sredstvima u kabinetu informatike. Održavaju odgovarajuću pažnju na času, prate izlaganje nastavnika.</p>	<p>Upoređuju računare i njihove mogućnosti, ranijih generacija i sadašnjih. Organizuju prikupljanje pojedinih dijelova računara i demonstriraju ih na časovima.</p>	<p>Koristi raspoloživa sredstva pri obradi novog gradiva. Demonstrira različite dijelove računara, ulazno izlazne jedinice, način njihovog povezivanja i drugo. Kontroliše stepen usvojenosti znanja od strane učenika.</p>
<p>PC računari. Hardverska struktura PC računara (CPU, memorije, sabirnice, ulazni uređaji, izlazni uređaji)</p>	<p>Ulazne i izlazne jedinice PC računara i njihove uloge. Ulazni i izlazni vezni sklopovi PC računara. Procesor (centralna jedinica), interna memorija, eksterna memorija, kontroler eksterne memorije. Blok šema hardverske strukture PC računara. Znaju nabrojati ulazne jedinice: tastatura, miš, pomična kuglica, grafička ploča ili tableta, skener, palica za igru (džojstik), mikrofona, digitalna kamera. Znaju nabrojati izlazne jedinice: monitor, štampač (printer), crtač (ploter), multimedijski projektor, zvučnik. Modem (ulazno-izlazni uređaj) Ulazno-izlazni vezni sklopovi: paralelna vrata (port), serijska vrata, USB (Universal Serial Bus) vrata, grafička kartica, zvučna kartica. Interne memorije: RAM i ROM, PROM, EPROM i EEPROM. Interne i eksterne sabirnice. Matična ploča, kartice (adapteri), utičnice (slotovi).</p>	<p>Učenici su sposobni razlikovati ulazne i izlazne jedinice od ulaznih i izlaznih veznih sklopova. Sposobni su objasniti ulogu centralne jedinice (procesna jedinica, procesor). Sposobnost priključivanja ulazno-izlaznih jedinica na računar i podešavanje njihovog rada. Učenici su sposobni razlikovati pojedine ulazno-izlazne vezne sklopove. Raspoznaju fizičke oblike pojedinih eksternih memorija. Razlikuju jedinice za brzinu pristupa podacima od jedinica za kapacitet memorije. Znaju vrste eksternih memorija: disketa (flopi disk), ZIP disk, hard (tvrdi, fiksni) disk, kompakt disk (CD), magnetne trake, USB Drive.</p>	<p>Prihvataju realnost u vezi sa primjenom računarske tehnologije. Pravilno koriste ulazno-izlazne jedinice i vezne sklopove. Izgrađuju pravilan stav prema hardverskim komponentama. Ukazuju na pravilan način upotrebe, čuvanja i skladištenja opreme.</p>	<p>Aktivno učestvuju u vođenju rasprave o računarskom hardveru. Prikupljaju štampani (grafički) materijal u vezi sa računarskom hardverom te izrađuju zidne novine. Postupke rada sa hardverskom opremom prethodno provjeravaju. Ukazuju na propuste koje čine njihovi drugari. Uredno vode pribilješke na časovima</p>	<p>Kontroliše izvršavanje radnih obaveza: vođene odgovarajuće dokumentacije i praviljenja pribilješki. Evidentira napredovanje učenika. Govori o pravilnom odlaganju starih komponenti i kompletne računarske opreme. Prezentuje nastavno gradivo uz optimalnu primjenu metode demonstracije. Objasnjava posljedice nepravilnog priključivanja i rukovanja komponentama računara. Ukazuje na mjere HTZ pri radu sa računarom</p>

<p>Softver za PC računare. Sistemski i aplikativni.</p>	<p>Definicija softvera (software). Podjela softvera: sistemski i aplikativni (korisnički). Računarski virusi (antiaplikativni softver). Sistemski softver, najvažniji – operativni sistem. MS Windows, Unix-Linux, MS DOS. Pomoćni uslužni programi: programi za arhiviranje WinZip, WinRAR i razni programi za održavanje. Kompajleri. Računarski virusi: trojanski konj, kameleon, softverske bombe, logičke bombe, vremenske bombe, crvi. Antivirusni programi: detektori, čitači, štitovi.</p>	<p>Sposobni su instalirati odgovarajuće programe (softversku podršku), slijedeći uputstva o upotrebi. Razlikuju sistemski od aplikativnog softvera. Sposobni su da otkriju prisustvo virusa i da ga uklone pomoću programa: Norton Antivirus, McAfee, VirusScan Deluxe, Sophos Antivirus, F-Prot Professional i drugi.</p>	<p>Imaju izgrađen stav prema računarskom softveru. Znaju njegovu ulogu i vrijednost. Računarski softver znaju čuvati i sa njim pravilno rukovati</p>	<p>Pokazuju interes za primjenu savremenog softvera. Uključuju se u diskusije o primjeni softvera, njegovim mogućnostima i uvjetima za instaliranje. Pomažu drugima koji zaostaju u savladavanju i usvajanju gradiva.</p>	<p>Ukazuje na razvoj softvera i na sve veće mogućnosti njegove praktične primjene, jer se računarski hardver brzo razvija, a cijene postaju sve pristupačnije. Kontrolira napredovanje pojedinih učenika. Informacije pruža postupno, vodeći računa o psihofizičkim sposobnostima učenika da ih prihvate.</p>
<p>3. OSNOVNI PRINCIPI RADA RAČUNARA</p> <p>Mjere sigurnosti pri radu sa računarima. Instaliranje računara. Startup proces (uključivanje i pokretanje) računara.</p>	<p>Mjere sigurnosti pri radu sa računarom: hardverska i softverska sigurnosti. Način instaliranja računara: instaliranje hardvera, instaliranje softvera. Instalacioni program: install ili setup. Start meni. Vrste instalacije: tipična, kompaktna, prilagodljiva. Negativne posljedice pri korištenju ilegalnih kopija originalnih diskova legalnog softvera. Besplatni programi (freeware), korištenje programa besplatno na određeno vrijeme (shareware programi). Demo i pune verzije programa. Pomoćni upravljački programi – drajveri.</p>	<p>Sposobni su da primjenjuju mjere sigurnosti u radu sa računarima. Sposobni su da uključe i pokrenu računar. Zna šta je registracijska baza. Sposoban je da vrši deinstalaciju pojedinih programa i poznaje opasnosti koje tom prilikom prijete drugim instaliranim programima.</p>	<p>Stekli su potreban nivo odgovornosti da poštuju mjere sigurnosti pri radu sa računarom (softverska i hardverska sigurnost. Pravilno postupaju pri instaliranju softvera, uključivanju i pokretanju računara. Ne vrše deinstalaciju pojedinih programa bez prisustva stručnih lica.</p>	<p>Analiziraju postupke pravilnog rada sa računarom. Primjenjuju mjere sigurnosti pri radu. Organizuju rasprave o legalnom i nelegalnom softveru, ukazujući na štetne posljedice primjene nelegalnog softvera.</p>	<p>Demonstrira siguran rad sa računarom i način instaliranja programa. Posvećuje pažnju da učenici steknu pravilan odnos prema primjeni mjera sigurnosti. Prati i evidentira napredovanje učenika, ističe i pohvaljuje napredne. Onima koji zaostaju pruža neophodnu pomoć i daje dodatna uputstva.</p>
<p>Minimalna hardverska i softverska konfiguracija PC računara. (Neophodni minimum hardvera i softvera da bi računar mogao da radi).</p>	<p>Dijelovi koji sačinjavaju moderni računar. Neophodna oprema: kućište računara, napojna jedinica, priključni kablovi. Poželjna (preporučljiva) oprema: ZIP disk, štampač, skener, pisac CD diskova, pisac i čitač DVD diskova i drugo. Neophodan softver za rad računara: operativni sistem Windows ili Linux i korisnički softver Microsoft Office sa svojim aplikativnim programima.</p>	<p>Sposobni su da nabroje dijelove modernih računara. Hardverski dijelovi: - matična ploča sa mikropreprocesorom, - RAM memorija, - tastatura i miš, - hard disk, - floppy disk, - čitač kompaktnih diskova, - grafička kartica, - zvučna kartica, - modem. Znaju koji je neophodan softver za rad računara.</p>	<p>Pravilno tumače i pravilno se odnose prema računarima i računarskoj opremi. Podržavaju nastojanje da se kad god je to moguće nabavlja i instalira savremeni hardver i softver sa velikim mogućnostima. Pokazuju interesovanje za najnovije verzije računarskog hardvera i softvera.</p>	<p>Poseban interes pokazuju prema novim konfiguracijama ma prijenosnih računara LAP TOP, za novije ulazno izlazne jedinice i drugo. Prihvaćaju dodatnu računarsku i informatičku literaturu koju čitaju i analiziraju na času.</p>	<p>Demonstrira neophodnu opremu, odnosno računala sa minimalnom konfiguracijom, te ih poredi sa drugim računarima savremene konfiguracije. Organizuje vježbe i kontroliše izvršavanje zadataka. Podstiče učenike na kupovinu i čitanje stručnih časopisa iz oblasti računarstva i informatike.</p>
<p>Komunikacija korisnika sa računarom. Opća struktura komunikacionog procesa, komunikacija čovjek – računar, vrste komunikacije: grafičko okruženje,</p>	<p>Potreba za komunikacijom čovjek – računar (dostava podataka računaru – prihvatanje i interpretacija informacija). Elementi komunikacije: izvor informacija, prijemnik informacija, kanal veze (komunikacioni kanal). Opšti model</p>	<p>Sposobni su da ostvare neophodnu komunikaciju sa računarom kako bi rješavali pojedine probleme. Sposobni su da grafički predstave opšti model komunikacije čovjeka sa računarom.</p>	<p>Prihvataju način komunikacije čovjeka sa računarom. Računar i svu njegovu opremu doživljavaju kao čovjekovu neminovnost za uspješno</p>	<p>Aktivni su na času, učestvuju u raspravi koja se vodi o temi komunikacije korisnika sa računarom. Daju primjere uspješne komunikacije,</p>	<p>Vrši prezentaciju opće strukture komunikacionog procesa, objašnjava vrste komunikacije i računarsku ergonomiju. Demonstrira komunikaciju</p>

<p>glasovna komunikacija. Računarska ergonomija.</p>	<p>Komunikacionog procesa. Hardverski interfejs (međuveza): ulazno izlazne jedinice i pripadajući vezni sklopovi. Softverski interfejs: odgovarajuća programska podrška npr. za funkcionisanje tastature, miša i drugo. Komunikacija čovjeka sa računarom pomoću grafičkog okruženja (GUI Graphical User Interface). Komunikacija između čovjeka i računara putem glasa. Računarska ergonomija.</p>	<p>Sposobni su opisati hardverski i softverski interfejs. Sposobni su objasniti šta je GUI. Znaju oblike i fizičke karakteristike radnog prostora i ulazno izlaznih jedinica, zračenje i osjetljivost ekrana, izbor boja na ekranu, vrste namještaja (stolica i radni sto).</p>	<p>savremeno življe nje. Pravilno se odnose prema uvjetima rada sa računarom poštujući savremene ergonomске zahtjeve. Izgradili su osobinu poštovanja računarskih ergonomskih zahtjeva i primjene potrebnih mjera.</p>	<p>ali i primjere kada komunikacija treba da bude drugačija. Ističu primjere primjene mjera koje zahtijeva računarska ergonomija.</p>	<p>pomoću grafičkog okruženja, a po mogućnosti i komunikaciju putem glasa. Potiče učeničke savladavanje teorijskih ali i praktičnih sadržaja.</p>
<p>4. PRIMJENA RAČUNARA</p> <p>Programi za obradu teksta. Razvoj softvera za obradu teksta (tekst procesora) na PC računarima. Pregled osnovnih operacija.</p> <p>Ubacivanje tablica i ostalih ne tekstualnih elemenata u tekstualne dokumente. Provjera pravopisa, gramatike i automatsko ispravljanje grešaka</p>	<p>Klasična primjena računara: naučno-tehnički proračuni, masovna obrada podataka. Uloga tekst procesora: editiranje (uređivanje) teksta i formatiranje (oblikovanje) teksta. Microsoft Word za Windows. Izgled (elementi) prozora: naslovna traka sa dugmadima za minimizaciju, maksimizaciju i zatvaranje prozora, traka glavnog menija, trake „Standard“, „Formatting“ i „Drawing“ sa alatima, horizontalni i vertikalni linijar, horizontalna i vertikalna traka za pomak, tačka umetanja (kursor), dugmad za izbor načina prikaza, statusna traka, prozor dokumenta (radna površina), pokazivač miša (kada je priključen). Pregled osnovnih operacija u programu Microsoft Word za Windows. Padajući meniji kao skupovi logički povezanih naredbi</p> <p>U potreba padajućeg menija <i>Table</i> za ubacivanje tablica u tekstualne dokumente. Postupci ubacivanja crteža, slika, grafikona, šema i drugih elemenata.</p>	<p>Učenici su sposobni da ponove klasičnu primjenu računara. Sposobni su da reproduciraju znanja o razvoju softvera za obradu teksta. Sposobni su da demonstriraju i pokažu izgled elemente prozora tekst procesora. Sposobni su da objasne sadržaj trake glavnog menija: File, Edit, View, Insert, Format, Tools, Table, Window i Help.</p> <p>Sposobni su da se služe padajućim menijima a posebno menijem <i>Table</i> kako bi umetnuli netekstualne elemente u tekstualni dokument.</p>	<p>Iskazuju poseban interes da se upoznaju sa mogućnostima teksta procesora, a posebno sadržaja pojedinih menija. Pravilno postupaju u toku izvođenja vježbi. Razvijaju na vike korištenja tekst procesora u svakodnevnom radu i učenju. Provjera znanja iz ortografije i ortografije, te povezivanje računarskih znanja sa znanjima iz drugih nastavnih predmeta.</p> <p>Upotrebljavaju naredbe za provjeru pravopisa, gramatike i automatskog ispravljanja grešaka.</p>	<p>Aktivno se uključuju u nastavni proces, prate nastavnikovo izlaganje, učestvuju u fazi ponavljanja i utvrđivanja gradiva. Vode približeske na času. Vrš demonstraciju elemenata prozora tekst procesora i vode diskusiju o pojedinim elementima prozora.</p> <p>Aktivno se uključuju u izvođenje vježbi.</p>	<p>Prezentuje nastavno gradivo. Klasičnu primjenu računara, razvoj softvera za obradu teksta, izgled elemente prozora, osnovne operacije u MS Wordu. Kontroliše aktivnost učenika. Potiče one koji zaostaju, ističe one koji brže savladavaju gradivo. Evidentira rezultate koje učenici postižu na vježbama. Vodi računara da učenici pravilno i prema uputstvima koriste računarsku opremu.</p> <p>Kontroliše izvođenje vježbi i evidentira rezultate.</p>
<p>Proračunske tablice. Razvoj softvera za tabelarne proračune na PC računarima. Unos podataka. Uređivanje i oblikovanje radnih stranica. Pregled operacija. Obavljanje proračuna. Kreiranje grafikona.</p>	<p>Zna nabrojati koji su danas u upotrebi programi za tabelarne proračune: Microsoft Excel, Lotus 1-2-3, Quattro Pro. Microsoft Excel ima karakterističan oblik. Njegov osnovni elementi su: naslovna traka, traka glavnog menija, trake sa alatima „Standard“, „Formatting“ i „Drawing“, dugmad za uređivanje, polje sa nazivom ćelija, traka formula, oznake kolona, polje za uređivanje formula, horizontalna i vertikalna</p>	<p>Sposobni su pokrenuti program za tabelarne proračune. Sposobni su pokazati i demonstrirati osnovne elemente prozora, unos podataka, zatim uređiti i oblikovati radne stranice, višiti proračune i kreirati grafikone. Sposobni da objasne i koriste padajuće menije smještene u traku glavnog menija: File, Edit, View, Insert, Format, Tools, Data,</p>	<p>Stvaraju naviku upotrebe tabličnog kalkulatora u procesu učenja i pisanju referata i raznih izvještaja. Razvijaju sposobnost i znanje predstavljanja podataka (i informacija) u tablicama i pomoću grafikona. Razvijanje</p>	<p>Uključuju se u kreiranje vježbi. Izvršavaju obaveze koje postavlja nastavnik, a zatim predlažu vježbe prema svojim potrebama i nađenjima. Traže pomoć ukoliko ne uspijevaju da riješe svoj zadatak. Koriste</p>	<p>Prezentuje nastavno gradivo: razvoj softvera za tabelarne proračune, načine unosa podataka, uređivanje i oblikovanje radnih listova, pregled operacija, daje instrukcije za obavljanje proračuna i kreiranje grafikona. Nadzire aktivnost učenika.</p>

	traka za pomak, oznake redova, oznaka aktivne ćelije, dugmad za izbor radnih stranica, oznake radnih stranica, statusna traka. Unos podataka se vrši u aktivne ćelije. Mogu se unositi slijedeći podaci: tekstualni, brojevi, datumi, vremenski i formule.	Window i Help.	estetskih osobina i likovnih sposobnosti pri uređivanju dokumenta, koristeći prostor, oblike, boje i druge elemente.	raspoložive udžbenike i drugu literaturu kako bi prije došli do rješenja.	Osigurava pedagošku, nastavnu mikroklimu u kabinetu pogodnu za uspješno učenje i ugodan boravak učenika.
Programi za upravljanje bazama podataka. Osnovni pojmovi o bazama podataka. Organizacija baza podataka. Aplikacije baza podataka.	Najpoznatiji programi za upravljanje bazama podataka: Microsoft Access, Microsoft Visual Foxpro, Paradox i Claris Filemaker Pro. Baze ličnih informacija (organizeri) koriste: Lotus Organizer, Microsoft Outlook i Act.	Sposobni su nabrojati najpoznatije programe za upravljanje bazama podataka, te organizere i aplikacije koje korisniku omogućavaju manipulaciju podacima.	Uočavaju potrebu da koriste baze podataka za potrebe učenja, zatim za unos, pohranjivanje i korištenje ličnih informacija i slično.	Aktivno učestvuju u vježbama koje je planirao nastavnik. U toku časa uređeno vode zabilježke u bilježnice.	Organizuje vježbe u MS Accessu ili MS Outlooku. Daje potrebne dodatne informacije.
Grafički programi. Uvod u računarsku grafiku. Struktura grafičkih sistema. Manipuliranje elementima slike. Grafički paketi. Programi za stolno izdavaštvo - DTP.	Pod računarskom grafikom podrazumijeva prezentacija informacija pomoću slika u kojima su glavni nosioci informacija oblici i boje. Grafički programi: programi za crtanje, programi za slikanje i programi za dizajniranje. Programi za crtanje su: CorelDRAW, Adobe Illustrator. Programi za slikanje su: Adobe PhotoShop, Corel PhotoPaint, MetaCreations' Painter i JASC's PaintShop Pro. Program za projektovanje i dizajniranje je CAD (Computer Aided Design). Osnovne operacije sa grafičkim objektima: translacija, rotacija, skaliranje i smicanje. Druge operacije: prevrtanje slike po horizontali i vertikali, izmjena svjetla slike, izmjena kontrasta, izmjena boja, pretvaranje kolor slike u crno-bijelu sliku. Stolno izdavaštvo DTP (Desktop Publishing) kao skup postupaka koji koristi računar (i sve njegove ulazno-izlazne jedinice) i odgovarajući softver za izdavanje knjiga, brošura, novina, kataloga, itd.	Sposobni objasniti da računarsku grafiku možemo podijeliti na dvodimenzionalnu (2D) i trodimenzionalnu (3D) grafiku. Računarska grafika mora imati hardversku i softversku strukturu. Hardversku strukturu (podršku) čine ulazno izlazne jedinice računara. Softversku strukturu (podršku) čini jezgro grafičkog sistema. Sposobni su da izvode nad elementima slike, npr. fotografijama (grafičkim objektima) slijedeće operacije: filtriranje, izoštravanje i specijalne efekte. Mogu nabrojati poznate DTP programe: QuarkXPress, Adobe PageMaker, Microsoft Publisher, Adobe In Design itd.	Stekli su znanja i uvjerenja da je računarska grafika neophodna kada se govori o primjeni računara. Imaju izgrađen stav da je potrebno steći (usvojiti) elementarna znanja o računarskoj grafici i mogućnostima njene primjene. Stekli su uvjerenja i zauzeli stav da bez poznavanja strukture grafičkih sistema i manipuliranja elementima slike nije moguće uspješno koristiti bogate mogućnosti računarske grafike. Posebno iskazuju interes za sticanje znanja o programima za stolno izdavaštvo DTP.	Učestvuju u nastavnom procesu i prema uputstvima nastavnika izvode vježbe. Pripremaju se da znanja koja steknu iz oblasti računarske grafike koriste pri učenju sadržaja iz drugih nastavnih premeta. Prikupljaju dodatnu literaturu i tekste iz štampe i stručne periodike. Uključuju se u raspravu o grafičkim paketima, iznose svoja iskustva i spoznaje. Izrađuju odgovarajuće panoe sa sadržajima iz oblasti računarske grafike.	Vrši prezentaciju nastavnog gradiva: o grafičkim paketima, strukturi grafičkih sistema, o manipuliranju elementima slike, grafičkim paketima, programima za DTP. Bira najpovoljnije nastavne metode i oblike rada prema uvjetima u kojima nastava izvodi. Također, u skladu sa raspoloživom računarskom opremom organizuje vježbe tako da svaki učenik može savladati osnovne zahtjeve u pogledu poznavanja hardverske i softverske podrške za DTP. Prati aktivnosti učenika i podstiče njihov rad. U slučaju potrebe vrši naknadnu demonstraciju svima ili samo pojedinim učenicima. Prezentuje nastavno gradivo. Koristi nastavne metode demonstracije i objašnjava prvo frontalno a zatim u grupama. Primjenjuje efikasne oblike rada. Organizuje
Komunikacioni programi. Interaktivni multimedijski obrazovni programi. Enciklopedije, atlasi, rječnici, elektroničke knjige, obrazovne igre, simulacije. Osnovni pojmovi o multimediji. Neophodna	Vlađaju znanjem da komunikacioni programi upravlja prijenosom podataka između više povezanih računara (računarska mreža). Usvajali su pojam <i>INTERNETA</i> i znaju da je to najpoznatija računarska mreža. Znaju koji su <i>servisi Interneta neophodni za</i>	Sposobni su da definišu pojam komunikacionih programa. Sposobni su da nabroje neophodnu hardversku i softversku opremu za multimedijску primjenu (prema multimedijских računara). Sposobni su pokrenuti	Imaju pravilan stav i afirmativno se izražavaju o komunikacionim programima. Stekli su naviku da koriste multimedijске obrazovne programe. Za učenje sadržaja iz drugih	Pažljivo prate izlaganje nastavnika. Učestvuju u fazi ponavljanja, vježbanja i utvrđivanja gradiva. Ističu doprinos multimedijalnih obrazovnih programa,	

<p>hardverska i softverska podrška.</p>	<p><i>multimediju:</i> World Wide Web (WWW), elektronička pošta (E-mail), čas kanje IRC (Internet Relay Chat), prijenos glasa VOI (Voice Over Internet) tehnologije, FTP (File Transfer Protocol) za prijenos dokumenata, TeInet, mrežne novine itd. Multimedijalni programi namijenjeni za obrazovanje (edukaciju) koriste različite vrste medija za prezentaciju informacija: tekst, grafiku, animaciju, videošječak, muziku, govor.</p>	<p>programe (servise Interneta) sa obrazovnim sadržajima kao što su: enciklopedije, atlasi, rječnici, elektroničke knjige, obrazovne igre, simulacije. Znaju da ovi programi služe za vježbanje i učenje u raznim oblastima: matematika, jezik, fizika, saobraćaj, biologija itd.</p>	<p>nastavnih predmeta koriste enciklopedije, atlase, rječnike, elektroničke knjige, obrazovne igre, simulacije.</p>	<p>postizanju boljeg uspjeha u učenju. Trude se da upoznaju savremenu hardversku i softversku podršku potrebnu za multimediju.</p>	<p>vježbe te osigurava da učenici ispune planirane obaveze i riješe postavljene zadatke. Provjerava nivo usvojenosti znanja i evidentira uspjeh učenika.</p>
<p>Hipertekst i hipermedija</p>	<p>Princip WWW zasnovan na hipertekstu i hipermediji. HTML (Hyper Text Markup Language) je standard za zapisivanje hipertekstualnih dokumenata. Posebni (specijalni) programi za kreiranje hipertekstualnih i hipermedijalnih dokumenata su: Microsoft FrontPage i Macromedia Dreamweaver. Prikaz i manipulacija sa trodimenzionalnim objektima vrši se u 3D multimediji (3D WEB).</p>	<p>Znaju pojam <i>hiperteksta</i>, podvlačenje i bojenje teksta drugom bojom, hiperveze (hiperlink). Znaju pojam <i>hipermedije</i> (hiperlinkovanje slike, animacije). Sposobni su pokrenuti programe i koristiti hipertekst i hipermediju u toku učenja. Sposobni su pokrenuti programe u 3D multimediji.</p>	<p>Stekli su naviku da koriste hipertekst i hipermediju u toku učenja i rješavanja problema. 3D multimediju koriste i za lične potrebe, za prikupljanje potrebnih informacija, ali i za igru i razonodu.</p>	<p>Iskustva sa korištenjem hiperteksta i hipermedije te 3D multimedije prenose drugim učenicima. Vode rasprave na ovu temu. Pomažu učenicima koji nisu u vrijeme izvršili zadatke.</p>	<p>Vrši prezentaciju nastavnih sadržaja. Angažuje učenike koji imaju iskustva i znanja u korištenju hiperteksta i hipermedije da pomažu drugim učenicima u toku vježbi. Organizuje raspravu na temu o hipertekstu i hipermediji.</p>
<p>Primjena računara u sljedećim oblastima: obrazovanje, inženjersтво, upravljanje procesima, saobraćaj, medicina, sport, uprava, uređi, bankarstvo, trgovina, ugostiteljstvo, masovni mediji.</p>	<p>Primjena računara u obrazovanju: multimedijalni obrazovni programi za vježbanje i učenje, upotreba računara kao nastavnog sredstva, vođenje evidencije, statistike, razrednih knjiga, izrada školskih novina, publikacija, časopisa, knjiga, itd. U inženjerstvu: projektovanje uz pomoć računara, izrada tehničkih crteža i dokumentacije, upotreba računara u proizvodnim procesima, upravljanje proizvodnim mašinama, kontrola kvaliteta proizvoda itd. U saobraćaju: upravljanje, regulisanje i kontrola zračnog, kopnenog i vodenog saobraćaja. U sportu se računari koriste za praćenje fizičkih aktivnosti sportista, mjerenje i registrovanje postignutih rezultata itd.</p>	<p>Sposobni su da uspješno predstaviti i opišu primjenu računara u raznim djelatnostima, a posebno u obrazovanju. Sposobni su da pokrenu programe u kojima mogu izradivati tehničke crteže i drugu tehničku dokumentaciju za svoje potrebe u nastavi tehničke kulture i drugih nastavnih predmeta. Znaju da se u medicini računari koriste za vođenje evidencija o korisnicima zdravstvenih usluga, za praćenje i nadzor pacijenata, određivanje dijagnoze, analizu zdravstvenog stanja pacijenata i dr.</p>	<p>Primjenu računara u svim oblastima ljudskog rada i života shvataju kao dio svakodnevnice. Trude se da uz primjenu računara i aplikativnog softvera što više olakšaju svoj rad i da život učine ugodnijim. Pravilno tumače i shvatili su ulogu računara u medicini, trgovini, saobraćaju, privredi itd.</p>	<p>Analiziraju i raspravljaju o tome gdje se sve računari primjenjuju i koja mu je uloga. Porede rezultate rada ljudi primjenu računara sa rezultatima koji se postižu bez primjene informacione tehnologije. Planiraju primjenu računara u svojim aktivnostima.</p>	<p>Na popularan način izlaže nastavnog gradivo i trudi se da kod učenika razvije radoznalost i pobudi znatiželju. Učenicima omogućava da o temi primjene računara samostalno napišu referat i prikupe interesantne tekstove, slike i drugi grafički materijal. Redovno vrši provjeru usvojenosti znanja i vještina. Transparentno vrši ocjenjivanje uz neophodna obrazloženja.</p>

<p>5. PRIJENOS PODATAKA RAČUNARSKE MREŽE</p> <p>Osnovni principi prijenosa podataka. Telefonska mreža kao dominantna komunikacijska mreža. Mreže za prijenos podataka (WAN i LAN).</p>	<p>Računarska mreža ima zadatak da prenosi podatke i informacije između dva fizički odvojena mjesta. Ostvarivanje digitalnog prijenosa (prijenos digitalnih informacija). Brzina prijenosa informacija bps (broj prenesenih bita u sekundi). Korištenje telefonske mreže (koja prenosi analogne signale) za prijenos digitalnih informacija uz primjenu modulatora i demodulatora (modem). Podjela računarskih mreža: lokalne ili LAN (Local Area Network) i globalne mreže za šire područje WAN (Wide Area Network).</p>	<p>Sposobni su objasniti principe prijenosa podataka. Pokreću programe kojim se vrši prijenos podataka. Sposobni su objasniti razliku između lokalne i globalne računarske mreže. Sposobni su objasniti prednosti mreža: ISDN (Integrat ed Service Digital Network) i ADSL (A symmetric Digital Subscriber Line).</p>	<p>Uočavaju važnost prijenosa podataka između dva fizički odvojena mjesta. Imaju pravi lan stav i znaju razlikovati analogni i digitalni prijenos podataka. Znaju prednosti digitalnog prijenosa podataka i informacija.</p>	<p>Ocjenjuju efekte koji se postižu prijenosom podataka na velike udaljenosti. Raspravljaju o načinima telefonskog analognog prijenosa zvuka (govora) i o upotrebi telefonskih mreža za prijenos digitalnih informacija ugradnjom modema.</p>	<p>Organizuje vježbe i prati izvršavanje zadataka. Učenicima pomaže da riješe pojedine zadatke. Primjenjuje metode i oblike rada kojim se postižu najbolji rezultati u učenju. Podstiče učenike na razmišljanje o mogućnostima koje se pružaju korisnicima priključivanjem na mrežu računara.</p>
<p>Internet Upotreba Interneta i WWW servisa (provajeri: BIHNET, UTIC) Računari pretraživači informacija: Google, Alta Vista, Yahoo, Lycos. Elektronska pošta.</p>	<p>Internet kao najrasprostranjenija svjetska (globalna) računarska mreža. Priključivanje na Internet putem provajera: BIHNET, UTIC i drugih. Upotreba WWW servisa. Programi za izradu WWW stranice. Korištenje računara pretraživača: Google, Alta Vista, Yahoo, Lycos. Programi za korištenje usluga elektroničke pošte (E-mail): Eudora, Microsoft Outlook, Lotus CC: Mail, Outlook Express.</p>	<p>Učenici znaju koristiti Internet poštujući predviđene procedure. Ovladali su vještinom korištenja usluga Interneta servisa. Slanje elektroničke pošte putem WWW servisa (Yahoo, Hotmail, Web Mail – HTML). Sposobni su kreirati WWW stranicu.</p>	<p>Formirali su stav da je neophodno koristiti servise Interneta. Svjesni su ogromnog značaja Interneta u savremenom životu ljudi. Uspješno se služe servisima Interneta, posebno WWW-om i E-mail-om.</p>	<p>Pažljivo prate izlaganje nastavnika. Vode potrebne zabilješke o uputstvima za izvođenje vježbi. Rješavaju zadatke koje postavlja nastavnik u vezi sa Internetom i njegovim servisima WWW-om.</p>	<p>Govori o Internetu višeći korelaciju sa obradom temom komunikacioni i interaktivni multimedijalni programi. Planira da učenici savladaju izradu jednostavne WWW stranice i da učenici savladaju komunikaciju elektronskom poštom (slanje i prijem E-maila)</p>
<p>Ostali internet servisi (IRC, VOI tehnologije - multimedijske interaktivne komunikacije, FTP protokol, Telnet).</p>	<p>Servis IRC (Internet Relay Chat) Razgovor među korisnicima u realnom vremenu čitajući poruke. Prijenos slike i zvuka (glasa) putem VOI (Voice Over Internet) tehnologije. FTP (File transfer Protocol) protokol za prijenos hipertekstualnih i hipemedijalnih dokumenata.</p>	<p>Učenici su savladali i mogu koristiti i druge servise Interneta kao što su: IRC, VOI i FTP. Znaju da je Telnet servis za rad na udaljenom računaru.</p>	<p>Stekli su naviku da koriste raspoložive resurse Interneta, da komuniciraju putem elektronske pošte. Znaju prednosti korištenja računara pretraživača da bi došli do potrebnih informacija.</p>	<p>Organizuju rad na računalu prema uputstvu nastavnika. Uspostavljaju međusobnu komunikaciju koristeći svoje kućne računare.</p>	<p>Daje potrebna uputstva za izvođenje vježbi. Kontrolise da li učenici pravilno koriste računar. Evidentiraju uspjeh koji su postigli učenici.</p>
<p>6. RJEŠAVANJE PROBLEMA UZ POMOĆ RAČUNA-RA</p> <p>Rješavanje problema. Tipovi problema. Razumijevanje, definiranje problema. Stvaranje plana rješavanja problema.</p>	<p>Znaju šta je globalna strategija rješavanja problema prema POLY-u. Naučili su tipove problema: problemi za nalaženje rješenja (problemi računanja) i problemi za dokazivanje (problemi odlučivanja). Postupci u rješavanju problema su: razumijevanje i definiranje problema, razrada plana akcije, realizacija akcije i osvrta na rješenje.</p>	<p>Sposobni su da rješavaju probleme uz pomoć računara. Primjenjuju redoslijed postupaka pri rješavanju problema.</p>	<p>Stekli su navike i potrebna znanja da mogu postavljene probleme rješavati planski, poštujući redoslijed postupaka. Uočili su potrebu da se poslije realizacije plana izvrši analiza rješenja kako bi se unaprijedio opšti pristup rješavanju problema uz pomoć računara.</p>	<p>Analiziraju i uočavaju prednosti planskog rješavanja problema.</p>	<p>Nastavnik bira karakteristične primjere rješavanja problema uz pomoć računara na kojima se jasno razlikuju postupci i koji će uspješno pokazati značaj planskog rješavanja.</p>

<p>Algoritam</p> <p>Pojam i zapisivanje algoritma (linearni tok, grananje i petlja).</p> <p>Konstrukcija algoritma za rješavanje problema.</p> <p>Put od algoritma do programa.</p>	<p>Algoritam je svaki jasan, precizan i nedvosmislen uređeni niz koraka, koji u konačnom vremenu vodi do rješavanja nekog problema. Načine zapisa algoritma: govornim jezikom i grafičkim prikazom. Postupak razvoja algoritma odozgo prema dole (top-down pristup). Razlike između složenih <i>mašinskih instrukcija</i> (nule i jedinice) i jednostavnih naredbi u programskim jezicima.</p>	<p>Zapis govornim jezikom (prikaz sa numeriranim koracima) svaki korak se označava rednim brojem od 1 nadalje. Znaju da grafički način zapisa algoritma podrazumijeva izradu dijagrama toka (organigram). Mogu nabrojati grafičke simbole koji se koriste za izradu dijagrama toka.</p>	<p>Prihvatili su stav da je u postupku izrade računarskog programa za rješavanje problema potrebno prvo sačiniti algoritam. Prave razlike kod zapisa algoritma.</p>	<p>Učestvuju u raspravi o algoritmu. Samostalno postavljaju (de finišu) problem i prave algoritam.</p>	<p>Izlaže nastavno građivo vodeći računa o korelaciji ove nastavne jedinice sa obradenim nastavnim sadržajima u šestom razredu.</p>
<p>6. PROGRAMIRANJE</p> <p>Osnovne ristike programskih jezika.</p> <p>Proceduralni programski jezici.</p> <p>Objektno orijentirani programski jezici.</p> <p>Ne proceduralni programski jezici.</p> <p>Metodologija programiranja.</p> <p>Proceduralno i ne proceduralno komuniciranje sa računarom.</p> <p>Razvoj proceduralnog komuniciranja.</p> <p>Strukturirani pristup razvoju programa.</p>	<p><i>Nedostaci govornog jezika</i> za potrebe komuniciranja sa računarom. Programski jezici <i>niskog nivoa</i>. <i>Proceduralni (problemski orijentirani)</i> programski jezici (BASIC, Pascal, FORTRAN, COBOL, C itd). <i>Objektno orijentirani</i> programski jezici: C++, Java, Object Pascal. <i>Ne proceduralni</i> (deklarativni, opisni) programski jezici. <i>Kompajleri i interpreteri</i>. <i>Proceduralno i ne proceduralno komuniciranje sa računarom</i>. <i>Razvoj proceduralnog komuniciranja</i>.</p>	<p>Učenici su sposobni objasniti osnovne karakteristike programskih jezika. Sposobni su praviti razlike između vrsta (grupa) programskih jezika: jezik niskog nivoa (mašinski jezik), proceduralnih, objektno orijentiranih i ne proceduralnih programskih jezika. <i>Sposobni su objasniti strukturirani pristup razvoju programa.</i></p>	<p>Shvataju značaj programiranja sa aspekta rješavanja mnogih problema koje čovjek bez računara vjerovatno ne bi nikada riješio. Posebno se interesuju za savremene programske jezike koji su od praktičnog značaja.</p>	<p>Uključuju se u diskusije o programskim jezicima. Analiziraju razlike između kompajlera i interpretera. Postavljaju pitanja u vezi sa strukturiranim pristupom razvoju programa, te u kojim programskim jezicima se primjenjuje ovaj pristup.</p>	<p>Izlaže nastavno građivo i povezuje ga sa građivom o programiranju koje je obradeno u šestom razredu. Vodi računa da se ponavlja samo ono građivo koje je potrebno za razumijevanje ovog nastavnog građiva. Organizuje vježbe i prati u kojoj mjeri učenici izvršavaju zadatke.</p>
<p>Programski jezik BASIC.</p> <p>Osnovnelementi BASIC-a.</p> <p>Osnovne naredbe BASIC-a.</p> <p>Programske strukture.</p> <p>Složene strukture podataka.</p> <p>Funkcije i potprogrami.</p> <p>Grafika i zvuk.</p>	<p>Razumiju <i>načine rada</i> u BASIC-u (direktni i indirektni). <i>Alfabet BASIC-a. Tipovi podataka</i>. <i>Konstante, promjenljive i izrazi</i>. Struktura ponavljanja. FOR petlja, IF THEN i GOTO. Indeksirane promjenljive - nizovi. Rad sa podacima.</p>	<p>Sposobni su pokrenuti program BASIC. Sposobni su primijeniti naredbe koje pripadaju strukturi ponavljanja.</p>	<p>Primjenjuju verziju BASIC-a koja im je na raspolaganju. Primjenjuju funkcije i potprograme.</p>	<p>Interesuju se koje probleme mogu riješiti koristeći BASIC. Uredno vode približske. Izvode predivene vježbe.</p>	<p>Izlaže nastavno građivo. Nastavnu građu izlaže na način kojim će kod učenika izazvati pažnju i podstaći interesovanje.</p>
<p>Izrada programa po zadatku i samostalno.</p>	<p>Postavljanje zadatka, izrada algoritma i pisanje programa. Dokumentiranje i testiranje programa.</p>	<p>Sposobni su rješavati probleme uz pomoć računara. Također znaju formulisati i postaviti zadatak za koji je moguće napisati program.</p>	<p>Imaju potpuno izgrađen pozitivan stav prema računarima (uključujući kompletan hardver i softver) te se u svom radu oslanjaju na usluge koje im računar pruža.</p>	<p>Aktivno učestvuju u izvodenju vježbi. Demonstriraju svoja rješenja. Pomažu drugim učenicima.</p>	<p>Primjere programiranja bira pažljivo, one koji imaju edukativnu vrijednost i koji su u korelaciji sa sadržajima iz drugih nastavnih predmeta.</p>

Likovna kultura
(jedan čas sedmično - 35 časova godišnje)

STVARALAČKE KARAKTERISTIKE - OSTVARIVOST LIKOVNE PRAKSE I PROCESA			
PROGRAMSKI SADRŽAJI		CILJEVI	
LIKOVNO- PROBLEMSKE CJELINE	POTICAJNE PREFERENCIJE, LIKOVNO- DIDAKTIČKI I TEHNIČKI MEDJI	LIKOVNO- OBRAZOVNI	LIKOVNO - ODGOJNI
<p>1. TAČKA I LINIJA Moći uočiti u svom okruženju, prepoznati i biti sposoban ovladati primjenom teksturnih linija, crta, moći predstaviti različite teksture upotrebom raznovrsnih kombinacija linija, crta. Ovladati, biti sposoban predstaviti, spoznati kako primijeniti linije, crte u cilju postizanja različitih tekstura, linija, crta u funkciji definisanja tekstura:</p> <ul style="list-style-type: none"> - hrpa va tekstura - glatka tekstura - sjajna tekstura - mat tekstura. <p>Usvajanje teksturne crte, linije i mogućnost njene primjene Upoznavanje strukture crte, linije i način njene primjene. Ovladavanje sposobnosti prepoznavanja karaktera teksturnih i strukturnih crta, linija/ i ovladavanje njihovom primjenom u cilju predstavljanja grade i površine neke materije.</p> <p>2. BOJA Razvijanje sposobnosti uočavanja i prepoznavanja lokalne boje. Razvijanje sposobnosti prepoznavanja i usvajanje sposobnosti primjene tonskog stepenovanja /tonska gradacija/ valerska vrijednost boje. Ovladavanje primjenom optičkog miješanja boja /poentilizam-divizionizam/ postupak rada koji omogućava realizaciju kompozicijskih za data ka</p> <p>Dalji rad na usvajanju sposobnosti, uočavanja, analitičkoj procjeni i mogućnostima predstavljanja upotrebom lokalne boje Istraživanja putem primjene optičkog miješanja boja /poentilizam-divizionizam/, plave i žute tačke rezultiraju zelenu boju...</p> <p>3. PLOHA Dalji rad na razvijanju primjene /predstavljanju/ lika /oblika/ na plohi u različitim formama realizacije kompozicije:</p> <ul style="list-style-type: none"> - simetrična kompozicija plošnih oblika - asimetrična kompozicija plošnih oblika. <p>Realizacija dvodimenzionalne organizacije kompozicije u</p>	<p>- Događanja u neposrednom okruženju učenika: Ljudi pri različitim aktivnostima, pojave u prirodi, životinje, biljke, objekti, prostori</p> <ul style="list-style-type: none"> - Korelacija sa drugim nastavnim predmetima, povezivanje sadržaja drugih predmeta: - materjni jezik: pripovijetka, prozni tekst, roman, pjesma, poslovice, ... - matematike, stranog jezika, informatike, biologije, historije/povijesti, geografije/ zemljopisa, muzičke kulture, BiH kulturne baštine ... - Upotreba: (udžbenika za VII razred (likovna kultura).Odgovarajuće reprodukcije ili pripremljene grafofolije, dijaprojektor-sljad, video DVD material, multimedija, video). - Akvarel, gvaš, tempera, kolaž različitim materijalima, pastel /suhi, voštani/, zgrafito /grebanje premazane osnove prethodno obojene voštanim bojama/, flomasteri u boji /za manje formate radova/, mozaik -Upotreba: (udžbenika za VII razred (likovna kultura).Odgovarajuće reprodukcije ili pripremljene grafofolije, dijaprojektor-sljad, video DVD materijal, multimedija video). - Oblik /forma, lik/ i ploha u realizaciji dvodimenzionalne organizacije kompozicije - Realizacija kompozicionih odnosa simetrije i asimetrije u oblasti slikarskih tehnika - Pozitivni i negativni odnos kao način u predstavljanju teksture, plastičnost plohe /ispupčeno-udubljeno/ -Grafičke forme i odnosi svijetlih i tamnih ploha, pozitivno i negativno, primjene kontrasta statičnih i dinamičnih ploha, ostvarivanje ritma crnog i bijelog /pozitivnog i negativnog/, organizacija prostora primjenom simetrije /asimetrije/ u realizaciji grafičkog lista 	<p>Izražajne mogućnosti teksturnih linija, crta, moći ih uočiti na umjetničkim i svojim radovima i biti sposoban primijeniti mogućnosti različitih karakteristika tekstura putem slaganja linija, crta, mrlja i tačaka</p> <ul style="list-style-type: none"> - Upotreba različitih vrsta linija, crta crtačkim materijalima u cilju ostvarivanja hrpave, glatke, sjajne, mat, svijetle i tamne teksture - zasićena tekstura - prozračna, meka tekstura - Biti sposoban prepoznati i upotrijebiti različite vrijednosti tekstura u cilju dobijanja složene organizacijskih formi struktura. - Usvojiti pojam tekstura: hrpa va tekstura, glatka tekstura, sjajna tekstura, mat tekstura, zasićena tekstura, prozračna- meka tekstura. - Usvojiti pojam struktura, ono što definiše organizaciju i strukturu neke plohe, oblika-forme, materiju: rastresito-prhko tvrdo-čvrsto /sabijeno/ - Biti sposoban prepoznati i biti u mogućnosti koristiti se lokalnom bojom, - Razviti kod učenika sposobnost uočavanja, davanja značaja i usvajanja primjene lokalnih boja - Ovladati i moći se koristiti njihovim karakteristikama valerske vrijednosti /tonskog stepenovanja boje/ i korištenja odnosa, svijetlo-tamno - Primjene primarnih boja punog intenziteta u funkciji optičkog miješanja boja i dobijanja izvedenih različitih tonskih vrijednosti Dalji rad na sposobnosti, uočavanja, spoznaji i mogućnostima predstavljanja bojom - Lokalna boja, njene karakteristike, - Primjena stepenovane, valerski promijenjene boje - Usvojenih pojmova za oblast boja: lokalna boja, stepenovanje boje /valerske vrijednosti/, optičko miješanje boja - Sagledavanje značaja vizuelnih karakteristika lika /forme, oblika/ u realizaciji dvodimenzionalne organizacije kompozicije - Razumijevanje i usvajanje 	<ul style="list-style-type: none"> - Usvajanje pozitivnih stavova i odnosa prema likovnoj umjetnosti i estetskim vrijednostima, produbljivanje sposobnosti vrednovanja sadržaja i ideja - Otkrivanje estetske vrijednosti teksture i mogućnosti raznovrsne primjene u realizaciji crteža u predstavljanju motiva i sadržaja - Razvijanje kritičkog mišljenja, formiranje stavova i odnosa prema pozitivnim vrijednostima, patriotizmu, očuvanje kulturne, baštine i prirodne okoline. - Dalji rad na njegovanju pozitivnog odnosa prema radu: inicijativni samostalnosti, istrajnosti, dosljednosti i angažovanosti, spremnost za saradnju, opredjeljenost za timski rad. -Razvijanje humanih odnosa među polovima, drugarstvu, solidarnosti, jačanje i bogaćenje emocija - Razvijanje sposobnosti posmatranja, diferenciranje bitnog od manje važnog, povezivanja pojmova, uočavanja, zaključivanja, sposobnost snalaženja u rješavanju novonastale situacije, razvijanje likovne kreativnosti, konkretnog i apstraktnog mišljenja, bogaćenje mašte, orijentacija u

<p>likovnim oblastima: crtanja, slikanja, primijenjene umjetnosti i grafike Organizacija kompozicije po principu pozitivni i negativni prostor plohe /ornament-arabeska, Pozitivni-negativni prostor plohe u grafičkom izrazu Obogaćivanje izraza i ostvarivanje dinamike putem variranja odnosa simetrija-asimetrija, pozitiv-negativ u primijenjenoj umjetnosti i realizaciji grafičkog lista 4. POVRŠINA Proširivanje znanja o usvojenim slikarskim teksturama i fakturama kroz analizu likovnih djela i moći prepoznati ih i primijeniti u sopstvenom likovno-kreativnom radu, izrazu. U oblasti oblikovanje, u realizaciji kompozicionih formi primijeniti različite teksture: grebanjem površine, s laganjem urezanih linija, snopova linija, utiskivanjem različitih materija, predmeta različite teksture, primjena kompozicije simetričnog i asimetričnog ritma, pozitivnih i negativnih formi, u reljefu, u prostornom oblikovanju Primjena mekih skulptorskih materijala prikladnih za izvođenje različitih tekstura i faktura 5. MASA I PROSTOR Dalji rad na usvajanju odnosa mase i prostora u trodimenzionalnoj organizaciji kompozicije Linijski istanjena masa, Žica ili nit u funkciji realizacije kompozicije linijski istanjenom masom Karakteristike oblika: - jednostavni i - složeni oblici - simetrija i asimetrija u prostornim organizacijama - pozitivne i negativne forme u predstavljanju prostornih struktura upotrebom mase i prostora. Složene prostorne strukture i kompozicije u oblasti arhitekture - urbanizacija prostora - forme urbanih organizacija, naselje, grad, selo: ravničarsko, planinsko...</p>	<p>-Upotreba: (udžbenika za VII razred (likovna kultura). Odgovarajuće reprodukcije ili pripremljene grafofolije, dija projektor-sljajd, video DVD material, multimedia-ja, video). - Primjena slikarskih tekstura i faktura u funkciji predstavljanja različitih karakteristika, vrijednosti i karaktera površine - U realizaciji sa materijalom u oblasti prostornog oblikovanja, predstaviti suprotnosti u formi pozitivno-negativno, ispučeno-udubljeno, kroz primjenu različitih tekstura. Površine sa crtama, parnicama, urezanim linijama, složenim u gušćem i rjeđem rasporedu, tačkama, utisnutim različitim oblicima, predmetima u cilju ostvarivanja različitih faktura i ponavljanja oblika, ostvarivanje simetrije i asimetrije u realizaciji prostornih kompozicija -Upotreba: (udžbenika za VII razred (likovna kultura). Odgovarajuće reprodukcije ili pripremljene grafofolije, dija projektor-sljajd, video DVD material, multimedia, video). - Dalji rad na potpunijem doživljavanju, analitičkom pristupu i sagledavanju, upoređivanju elemenata skulptorskog jezika, mase i prostora, na umjetničkim djelima i učeničkim radovima - Upotrebom različitih skulptorskih materijala: glina, plastelin, sapun... predstaviti prostorne organizacije, forme, putem mase i prostora - Pri realizaciji skulptorskih formi koristiti se linijski istanjenom masom pri realizaciji prostorne kompozicije - Izvođenje složene prostorne strukture, kompozicije kroz izradu makete, predstavljanjem karaktera urbanih prostora: grad, selo: ravničarsko, planinsko... naselje, varoš - Upotreba: udžbenika za VII razred (likovna kultura). Odgovarajuće reprodukcije ili pripremljene grafofolije, dija projektor-sljajd, video DVD material, multimedia, video).</p>	<p>moćnosti primjene kompozicionih odnosa simetrije i asimetrije - Sposobnost primjene odnosa simetrije i asimetrije, pozitivno i negativno u likovnim područjima: crtanja, slikanja, grafike i primijenjene umjetnosti Ovladati sposobnostima prepoznavanja, vrednovanja i primjene Odnosa simetrije i asimetrije, crnih i bijelih /pozitivnih i negativnih/ ploha, u organizaciji grafičkog lista - Usvojeni pojmovi za oblast ploha: lik, ploha, dvodimenzionalno, simetrija, asimetrija, pozitivno, negativno, višebojna grafika - Biti sposoban uočiti i prepoznati različite teksture i fakture na umjetničkim djelima i u realizaciji svog rada - Uočavanje, razumijevanje i ovladavanje mogućnostima predstavljanja na svojim radovima, u sopstvenom likovnom izrazu različitih slikarskih i skulptorskih tekstura i faktura - U prostornom oblikovanju predstaviti simetrične i asimetrične oblikovne forme - Pozitivno i negativno kao način „govora” u skulptorskom izrazu - Usvojeni pojmovi za oblast površina: - slikarska faktura, - rukopis umjetnika, način nanošenja boje kistom ili lopaticom - skulptorska faktura, način nanošenja, obrade materijala u oblasti prostornog oblikovanja: - pozitivne i negativne forme kao element teksture i fakture Skulptorski, kiparski, vajarski materijali, glina, glinamol, vosak, sapun U svom okruženju i skulptorskim djelima registrovati, moći izvršiti i procijeniti odnos mase i prostora - Shvatanje i sposobnost predstavljanja mase i prostora, i oblika u prostoru upotrebom: - simetričnih i asimetričnih formi, - pozitivnih i negativnih formi. - Ovladavanje sposobnosti predstavljanja trodimenzionalnih oblika putem linijski istanjene mase - Prepoznavanje karakteristika različitih materija i sposobnost upotrebe u vlastitom likovnom izrazu pri predstavljanju trodimenzionalnih. Prostornih organizacija iz oblasti arhitekture Usvojeni pojmovi: linijski istanjena masa, oblikovanje žicom, prostorna organizacija, urbanizacija prostora, selo: ravničarsko, planinsko..., grad, naselje.</p>	<p>vremenu i sigurnije rješavanje prostornih odnosa - Otkrivanje značaja i mogućnosti primjene lokalnih boja - Stepenovanje boja u funkciji ostvarivanja bogatije skale valerski vrijednosti i njihove primjene u kreativnom radu /realizaciji likovnih radova/, u odijevanju, kreiranju životnog prostora, osmišljavanju novih znakova vizuelnih komunikacija, primijenjenoj umjetnosti /kreiranju upotrebnih predmeta/... - Razvijanje sposobnosti predstavljanja sadržaja proznog teksta, pripovijetke, pjesme, priče, događaja, pojava u prirodi, osjećanja, emocija i drugo putem likovnog izraza.</p>
--	--	--	---

OČEKIVANI REZULTATI

Učenici nastavljaju rad na usvajanju i proširivanju znanja o načinu i mogućnostima upotrebe materijala i sredstava za kreativni rad koji se koriste u oblastima:

Tačka i linija:

- da mogu razlikovati teksturne crte /linije i praviti gradaciju između njih
- da spoznaju karakteristike i mogućnosti strukturne linije u realizaciji svojih ideja, osmišljavanju i predstavljanju kompozicionih formi i definisanja prostora
- moći predstaviti kompozicije sa naglašenom strukturom
- moći prepoznati strukturne linije, linije koje definišu neki oblik, linije koje predstavljaju neku formu
- okoristiti se primjenom različitih vrsta u cilju ostvarivanja različitih struktura u osmišljavanju kreativnog rada
- moći prepoznati karakter i karakteristike strukturnih linija
- ovladavanje strukturnim linijama; linija u funkciji predstavljanja oblika /forme
- primjena savladanog i usvojenog znanja o liniji u cilju predstavljanja teksturalnih razlika /karakteristika različitih materijala, realizacija kroz crtež, sposobnost predstavljanja karaktera različitih materijala /tekstura slaganjem različitih rasporeda ukrštenih linija /šrafurom
- da usvoji termine: hrapava tekstura, glatka tekstura, sjajna tekstura, mat tekstura, zasićena tekstura, prozračna- meka tekstura
- Usvojiti pojam struktura, ono što definiše organizaciju i strukturu neke plohe, oblika-forme, materiju: rastresito-prhko, tvrdo-čvrsto, sabijeno.

Slikarstvo:

- da proširuju i dopunjuju znanja o slikarskim tehnikama, akvarelu, gvašu, temperi, pastelu, flomasterima u boji, kolažu, mozaiku
- da proširuju znanje o lokalnim bojama, bojama koje karakterišu određeni oblik
- da prepoznaju i u svojim radovima koriste lokalne boje
- da prošire znanje o tonskom stepenovanju boje, u cilju predstavljanja prostornosti, plastičnosti, trodimenzionalnosti oblika
- da na svojim radovima upotrebljavaju pripremljene, na paleti miješane boje u cilju ostvarivanja skale različitih valerskih vrijednosti, primjena svjetlije i tamnije boje jednog tona u realizaciji tonskog stepenovanja boje
- da proširuju znanje o optičkom miješanju boja i njegovom djelovanju: da dvije osnovne boje postavljene jedna pored druge u formi sitnih tačkica, rezultiraju trećom bojom /kao rezultat daju izvedenu, koja bi se dobila i fizičkim miješanjem, ali je na ovaj način dobijena boja intenzivnija. Na ovom principu funkcioniše kolor ofset štampa.
- dalji rad na proširivanju i usvajanju znanja o osnovnim boja i mogućnostima njihove primjene
- dalji rad na pravilnoj primjeni slikarskih tehnika, upotrebi materijala i sredstava za rad u oblasti slikanje

Ploha:

- da razviju sposobnost prepoznavanja, procjene i primjene simetričnih i asimetričnih plošnih oblika kompozicija
- da su sposobni u svom kreativnom radu realizovati likovne kompozicije u formi simetričnog i asimetričnog rasporeda elemenata
- da su sposobni realizovati likovne kompozicije u kojima dominiraju pozitivne i negativne forme, oblici
- dalji rad na savladaju znanja u pripremanju šablona za visoki tisak, linorez, gipsorez, karton, papir-grafika u kojima dominira simetrija, asimetrija
- dalji rad na usvajanju primjene dvodimenzionalne organizacije kompozicije u likovnim oblastima, grafike, crtanja i slikanja
- prepoznavanje i primjena u likovnom izrazu pozitivne i negativne forme u organizaciji kompozicije
- uočavanje, usvajanje i primjena pozitivnih i negativnih ploha u organizaciji kompozicije, plohe koje predstavljaju geometrijske oblike, pozitivno-negativno.

- usvajanje i primjena simetrije, preslikavanje u ogledalu i asimetrije
  - Usvojeni pojmovi za oblast ploha:
- Simetrija-preslikavanje u ogledalu, asimetrija, pozitivno, negativno.

Površina, masa i prostor:

- dalji rad na uočavanju odnosa mase i prostora, uočavanje simetrije i asimetrije u realizaciji prostornih organizacija, prepoznavanje karaktera oblika
- dalji rad na prepoznavanju i usvajanju slikarskih tekstura i faktura, „rukopis” autora, biti sposoban primijeniti ih u sopstvenom likovno - kreativnom izrazu
- da su sposobni prepoznati i razlikovati pozitivne i negativne forme i koristiti ih u svom kreativnom radu
- u prostornom oblikovanju, uočiti i moći predstaviti kontrast oblika i kontrast različitih tekstura u prostornim organizacijama - primjena kompozicije različitih tekstura
- dalji rad sa primjenom mekih skulptorskih materijala podesnih za realizovanje različitih tekstura
- u okruženju i na skulptorskim djelima prepoznati, moći izvršiti analizu i procijeniti odnos mase i prostora u odnosu pozitivno i negativno
- biti sposoban uočiti karakteristike simetričnih i asimetričnih oblika
- biti sposoban prepoznati i napraviti složenu prostornu organizaciju, urbanističku prostornu organizaciju upotrebom simetrije i asimetrije u oblasti arhitekture
- moći izvršiti analizu dijelova zgrade i uočiti formu organizacije, prisustvo simetrije-asimetrije

Usvojeni pojmovi za oblast površina:

slikarska faktura, rukopis umjetnika, način nanošenja boje kistom ili lopaticom, skulptorska faktura, način nanošenja, obrade materijala.

U oblasti prostornog oblikovanja:

pozitivne i negativne forme kao element teksture i fakture skulptorski/kiparski, vajarski materijali, glina, glinamol, vosak, sapun.

STRUKTURA PROGRAMA

1. TAČKA I LINIJA

Likovno područje crtanje:

Usvojiti pojam teksturne crte, linije, biti sposoban prepoznati njihove različitosti, istražiti putem teksturnih linija, spoznati njihove mogućnosti i moći izraziti različite teksture putem linija, crta i tačkica, izmjenama dužina, pravaca i punoće šrafure u predstavljanju različitih tekstura. Prepoznavati u svom neposrednom okruženju, usvojiti i biti sposoban ovladati, primijeniti različite vrijednosti tekstura putem linija, crta u cilju predstavljanja različitih kvaliteta, vrsta površina. Moći prepoznati različitost između teksturnih i strukturnih linija. Teksturane linije, crte, linije koje objašnjavaju izgled neke plohe u smislu glatka, hrapava, sjajna, mat, zasićena, zatamnjena, prozračna, svijetla... Strukturene linije, crte u funkciji definisanja karaktera oblika i položaja u prostoru, linije koje definišu oblik, njegovu formu i materiju. Strukturene linije, crte u funkciji predstavljanja karaktera materije putem šrafura linija, u cilju definisanja oblika i karakteristika materijala. Različite vrste struktura: tvrda, čvrsta, kristalna, sačinjena od malih kristala, kamen granit, mramor, kocka šećera i sl., meka: tijesto, plastelin, vata i sl.

2. BOJA

Likovno područje- slikanje:

Dalji rad na razvijanju sposobnosti uočavanja, analitičkog pristupa, vrednovanja i usvajanja lokalnog tona boja. Šta je to lokalna boja? Tonsko stepenovanje tona boja. Ostvarivanje skale valerskih vrijednosti /količina svjetla u tonu boje, boje stepenovane do bijele /dodavanje svjetla/ ili do crne /oduzimanje svjetla.

Optičko miješanje boja na plohi putem slaganja tačkica sa osnovnim bojama /poentilizam –fr. point = tačka, divizionizam. Dvije osnovne boje rezultiraju izvedenom bojom, miješaju se u oku posmatrača i stvaraju utisak izvedene boje, boje koja se dobije fizičkim miješanjem odabranih osnovnih boja. Plava i žuta kao rezultat miješanja daju vizuelni utisak zelene plohe, crvene i žute tačkice utisak narandžaste boje a crvena i plava utisak ljubičaste. Dodavanjem većeg procenta jedne ili druge boje i ton boje se

mijenja, boja je svjetlija ako na plohi ima manje obojenih tačkica, a dodavanjem crne boja gubi svoju zasićenost /slabi gubi intenzitet/ i postaje tamnija. Na pomenutom principu optičkog miješanja boja se realizuje i kolor tisak/štampa, ofset štampa, koja je danas prisutna u svim sferama života. Siva boja se ostvaruje miješanjem tačkica svih osnovnih boja na jednoj plohi.

3. PLOHA

Kroz tematsku oblast PLOHA realizovat će se sva likovna područja koja se u svojoj realizaciji predstavljaju u dvodimenzionalnoj formi, na plohi crtanju, slikanju, grafici, primijenjenoj umjetnosti i dizajnu, u formi skice, predložka za izvođenje.

Razvijanje sposobnosti uočavanja karakteristika i primjene u predstavljanju oblika na plohi putem različitih formi komponovanja, korištenjem simetrije i asimetrije. Primjena kompozicije sa naglašenom organizacijom kompozicije u simetričnom rasporedu elemenata. Realizacija kompozicije kroz formu asimetričnih odnosa elemenata. Dvodimenzionalna organizacija kompozicije i njena primjena u likovnim područjima crtanja, slikanja i grafike, primijenjenoj umjetnosti i dizajnu /u formi skice, predložka za izvođenje. Pri organizaciji kompozicije plohe mogu imati svoje karakteristike, mogu biti: simetrične i asimetrične plohe kao i pozitivne i negativne /svijetle ili tamne, predstavljene u ogledalu.

Ovladavanje sposobnostima uočavanja, vrednovanja i primjene simetrije i asimetrije, pozitivnih i negativnih ploha, pozitivnog i negativnog /crnog i bijelog/ oblika i prostora na grafičkom listu /otisku/. Rad na daljem savladavanju izrade klišeja i principa rada u oblasti grafike, primjene jednobojnog i višebojnog visokog tiska, u tehnici gipsoreza, linoreza i karton /papir/ grafike.

Primjena teksturnih i strukturnih vrijednosti u grafičkom izrazu, slaganje snopova linija u cilju ostvarivanja odgovarajuće šrafure, predstavljanja plohe ili definisanja oblika /materijala.

4. POVRŠINA

U tematskoj oblasti Površina, u likovnim djelima umjetnika prepoznati i analizirati karakteristike slikarskih tekstura i faktura i biti sposoban služiti se njima i primijeniti ih u sopstvenom likovno-kreativnom radu /izrazu/. Tekstura karakteriše plohu i slojevitost nanese boje, a faktura predstavlja rukopis, odnosno način na koji je boja nanescena na neku plohu. Boja nanescena u jednom smjeru, kružno, u različitim smjerovima /pravcima/, tanjim ili debljim /širim/ kistom.

Karakteristike skulptorskih /vajarskih/ tekstura. U prostornom oblikovanju, realizacijom figura u prostoru /prostornih organizacija/, u niskom i visokom reljefu prepoznati i moći predstaviti kontraste različitih tekstura, pozitivnih i negativnih oblika, i primjene simetrije i asimetrije. Korištenje i upotreba različitih materijala koji su podesni za realizaciju različitih tekstura /površina/ glina glinamol, plastelin i sl. u cilju predstavljanja. hrapavo, izbrazdano, izgrebano, neravno, uglačano, ravno...

5. MASA I PROSTOR

Tematska cjelina, masa i prostor realizuje se u likovnim oblastima: oblikovanje, građenje, primijenjena umjetnost i dizajn.

Od učenika se očekuje da u svom okruženju, na skulptorskim djelima kao i djelima primijenjene umjetnosti i dizajna, mogu registrovati, analizirati i procijeniti odnos mase i prostora. Ako govorimo o volumenu koji je ispunjen /sačinjen/ određenim materijalom, onda on predstavlja masu. Masu definišemo kao materijal koji ispunjava i zauzima neki prostor npr.: kamen, komad drveta, puna cigla, kao oblik koji je u potpunosti ispunjen svojom strukturom. Masa i prostor, kao naizmjenične forme mogu biti prisutne u realizaciji kompozicionih organizacija odnosa pozitivno-negativno. Organizovanje kompozicija na principu primjene simetričnog rasporeda prostornih elemenata.

Primjena asimetrije u realizaciji likovno - kreativnih kompozicionih organizacija.

Usvajanje od strane učenika pojam linijski istanjena masa, ili masa koja ima izuzetno malen volumen, i koja može da se organizuje na takav način da se sa njom ostvaruju složene kompozicione forme /oblici/.

Arhitektonske i urbanističke organizacije u formi izražavanja strukturnih prostornih kompozicija. Primjena arhitektonskih /urbanističkih/ organizacija u cilju ostvarivanja kompozicionih odnosa simetrije, asimetrije, odnosa pozitivno i negativno. Karakteristika savremene gradnje je jednostavnost, koja se ogleda u odnosu velikih „čistih” ploha u kombinaciji sa savremenim arhitektonskim /građevinskim/ materijalima. Prilikom pravljenja urbanističkog rješenja jedan od osnovnih zadataka je

racionalnost /iskorištenost/, infrastruktura, saobraćajnice, pješačke staze, namjena prostora i objekata svim sferama života, zelene površine /parkovi/, igrališta za djecu i funkcionalnosti prostora.

DIDAKTIČKO - METODIČKE NAPOMENE

Likovna kultura u VII razredu podrazumijeva sintetičko koncipiranja vizuelnog doživljaja, povezivanje novih vizuelnih iskustava i spoznaja sa do tada prethodno stečenim znanjem, bogaćenjem novim likovnim sadržajima i likovnim iskustvima, nivoom usvojenog doživljavanja likovne umjetnosti, vizuelni realizam. Pristup doživljavanju i percipiranju okoline je intelektualno - vizuelni, a mišljenje apstraktno.

Dalje usvajanje znanja, likovnog jezika i likovno - kreativni rad realizuje se kroz forme prostorne organizacije kompozicije:

1. OBLIKOVANJE NA PLOHI - dvodimezionalna organizacija kompozicije

2. OBLIKOVANJE U PROSTORU – rješavanja trodimenzionalnih formi

Ove dvije podjele kreativnog rada po prostornoj organizaciji kompozicije, razlikuju se kroz LIKOVNE OBLASTI /likovna područja, koja čine strukturu programa predmeta LIKOVNA KULTURA.

Za oblikovanje na plohi kroz područja:

- CRTANJE

- SLIKANJE

- GRAFIKA

- PODRUČJE VIZUELNIH KOMUNIKACIJA

- PRIMIJENJENA UMJETNOST i DIZAJN /u formi skica, izvedbenih predložaka.

Oblikovanje u prostoru kroz područja:

- PROSTORNO OBLIKOVANJE I GRAĐENJE

- PODRUČJE VIZUELNIH KOMUNIKACIJA

- PRIMIJENJENA UMJETNOST i DIZAJN /realizacija u materijalu, krajnje idejno rješenje.

Programski sadržaji predmeta LIKOVNA KULTURA u osnovnoj školi realizuju se kroz likovno problemske cjeline koje bi trebale biti ustrojene /unificirane/ jednoobrazno za sve razrede od 1.-9. razreda, što trenutno nije slučaj.

1. TAČKA I LINIJA

2. BOJA

3. PLOHA

4. POVRŠINA

5. MASA I PROSTOR

Ovakva forma ima za cilj da osigura kontinuitet u usvajanju i proširivanju znanja, sposobnosti i likovne kreativnosti djece, permanentno kroz cjelokupni osnovnoškolski odgoj i obrazovanje. Likovno- problemske cjeline bi se realizovale kroz likovno- kreativni rad u svakom polugodištu, što znači da bi svaka tematska cjelina bila dva puta uključena u realizaciju u toku školske godine. Ovakav pristup zaokruživanja jedne cjeline kroz likovne zadatke /likovne probleme/ osigurao bi veću preglednost u sistematizovanju gradiva koje učenici trebaju usvojiti i njegovo logičko ponovno proširivanje u drugom polugodištu. Ponavljanje likovno - problemskih cjelina u formi koncentričnih krugova pruža mogućnost preispitivanja usvojenih i prezentiranja novih sadržaja i znanja.

Ovako postavljene tematske cjeline ne isključuju nijednu oblast, niti bilo koju tehniku.

Kvalitet učenja u likovnoj kulturi je proces kada učenici vizueliziraju problem koji ranije nisu znali, prepoznaju i razriješavaju ga putem likovno- tehničkih sredstava. Taj proces kod učenika razvija kreativno mišljenje, sposobnosti i saznanja što utiče na formiranje likovno - oblikovnih osnova koji će im pomoći u analizi složenih vizuelno- likovnih ideja i problema u komponovanju osmišljenih likovnih kompozicija.

Likovna pismenost podstiče se kroz nastavu koja učenike uključuje u aktivan proces vizuelnog istraživanja, doživljaj zadovoljstva u razrješavanju problema, sposobnosti analize i vrednovanja. Razvoj likovne pismenosti obuhvata razradu zadatih nastavnih tema putem kojih učenici spoznaju, stvaraju predstavu o značaju likovne umjetnosti u vlastitom životu i interakciju umjetnosti, nauke i društva, novih medija i okruženja.

Poticajne preferencije su motivi – teme /likovni sadržaji/

Prikladne teme za likovno - kreativni rad predstavljaju učenički doživljaji i spoznaje. Motive prema svojoj vizuelizaciji sadržaja dijelimo na:

1. Vizuelne motive
2. Nevizuelne motive
3. Motive likovne forme /likovni i kompozicioni elementi/

- iz neposrednog okruženja djeteta: porodica, škola, mjesto stanovanja, prostori, muzika, muzički spotovi, znakovi vizuelnih komunikacija, plakati, sportski, muzički, kulturna dešavanja..., objekti, pojave u prirodi, biljke ...

- sadržaji drugih predmeta, korelacija sa drugim predmetima: maternjeg jezika: priča, roman, pripovijetka, poezija; matematike, prirode i društva, muzičke kulture, tjelesnog i zdravstvenog odgoja i kulture življenja

- iz narodnih običaja /tradicije: značajni datumi, praznici, etnografsko nasljeđe

- značajna umjetnička ostvarenja iz svjetske likovne baštine, umjetnosti

- likovni i kompozicioni elementi, shodno učeničkom uzrastu razrješavanje likovnih zadataka kroz upotrebu likovnih i kompozicionih elemenata likovnog jezika

- nevizuelni poticaji, emocije /osjećanja, čulni poticaji, sreća, tuga, strah, muzika, vjetar ...

POJMOVIKOJE ĆE UČENICI USVOJITI

CRTANJE

Usvojiti pojmove: tekstura, hrapava tekstura, glatka tekstura, sjajna tekstura, mat tekstura, zasićena tekstura, prozračna- meka tekstura.

Usvojiti pojam struktura - ono što definiše organizaciju i strukturu neke plohe, oblika-forme, materiju: rastresito-prhko, tvrdo-čvrsto, sabijeno, kompaktno.

SLIKANJE

Proširivanje usvojenih pojmova za tematsku oblast boja: lokalna boja, stepenovanje boje, valerske vrijednosti, optičko miješanje boja, boje se miješaju u oku posmatrača i na taj način ostvaruju utisak, privid izvedene boje, slikarska faktura, rukopis umjetnika, način nanošenja boje kistom ili lopaticom.

GRAFIKA

Proširivanje usvojenih pojmova za oblast ploha: lik, ploha, dvodimenzionalno, simetrija, asimetrija, pozitivno, negativno, višebojna grafika

PROSTORNO OBLIKOVANJE I GRAĐENJE

Usvojeni pojmovi za oblast površina: skulptorska faktura, način nanošenja, obrade materijala, pozitivne i negativne forme kao element tekture i fature, skulptorski, kiparski, vajarski materijali, glina, glinamol, vosak, sapun, linijski istanjena masa, oblikovanje žicom, prostorna organizacija, urbanizacija prostora, selo: ravničarsko, planinsko..., grad, naselje.

OCJENJIVANJE

Ocjenjivanje u predmetu Likovna kultura je izuzetno složen segment rada nastavnika, s obzirom na to da crtež predstavlja cjelinu koja u sebi sadrži komplekse sposobnosti i osobina djeteta, upornosti i

iskustva, stečenog znanja i usvojenih navika, pozitivnog i negativnog uticaja sredine, kao i sklad emocionalnih i izražajnih sposobnosti transponovanih u formu likovnog izraza. Iz tog razloga i dječiji crtež moguće je analizirati sa različitih aspekata:

1. estetskog,
2. psihološkog,
3. pedagoškog.

Ako prihvatimo da se djeca likovno izražavaju jer imaju potrebu da iskažu svoj svijet, svoje viđenje svijeta, predmeta i pojava, svoje strahove i oduševljenja, onda su svi ti radovi odraz unutrašnjeg stanja života „duše“ djeteta i kao takvi moraju biti dobri, ne mogu biti loši.

Činjenica je da se nastavnik u razredu susreće sa učenicima koji su nadareni i onima koji nisu, i sa opravdanjem se postavlja pitanje šta u takvim situacijama raditi. Stav nastavnika bi trebao biti, da učenici koji nisu nadareni ne bi trebali biti „kažnjeni“ slabim ocjenama zato što je priroda „zaboravila“ da ih obdaru sposobnošću za likovno-kreativno izražavanje, zato što ne posjeduju likovni talenat.

Predmet Likovna kultura složen je iz dva segmenta.

1. Likovna Forma, Likovni jezik i
2. Likovni sadržaji.

Oblast Likovna Forma, Likovni jezik/ koji se odnosi na likovne elemente i principe komponovanja su teoretskog karaktera i mogu se savladati i usvojiti.

Dakle, učenici koji nisu talentovani trebaju imati priliku u skladu sa svojim mogućnostima da usvajaju likovni jezik i njime se izražavaju. Prilikom ocjenjivanja manje nadarenih učenika treba pratiti i imati u vidu individualne mogućnosti, stepen zalaganja i želje da se realizuje postavljeni zadatak, napor koji dijete ulaže u realizaciju zadatka da bi postiglo rezultat, aktivnost na časovima likovne kulture. To znači da nastavnik, dobar pedagog može iznaći način za rješavanje tog „problema“ uzimajući u obzir trud, aktivnost na času, želju za postizanjem rezultata i sl. Nema loših dječijih radova.

Vizuelno estetska kultura razvija kod učenika sposobnost uživanja i razumijevanja umjetnosti, odnos prema estetskom, pravilno doživljavanje vizuelnih informacija, odnos prema svjetskoj i našoj kulturnoj baštini.

Pravilan odnos nastavnika prema učeničkim radovima je od izuzetnog značaja za likovno- kreativni rad djece. Ako nastavnik traži od djece da tačno „prepisuju“ percipirano, da doživljavaju i gledaju očima odraslih svijet oko sebe, onda takva nastava Likovne kulture ne odgovara osnovnim principima savremene nastave, ciljevima i zadacima koji se pred nju postavljaju.

RAD SA DJECOM SA POSEBNIM POTREBAMA

Ono što treba naglasiti je da sam plan i program predmeta Likovna kultura dozvoljava veliku slobodu svakom nastavniku u kreiranju godišnjeg programa rada i da se bazira, u najvećoj mjeri, na usvajanju ponuđenih programskih sadržaja i odgojno obrazovnih ciljeva i zadataka, likovnih zadataka-problema, i likovnog jezika, u okviru individualnih mogućnosti svakog pojedinog učenika. To je razlog što u okviru redovne devetogodišnje osnovne škole nije potrebno praviti posebne planove i programe za djecu sa posebnim potrebama, jer bi to značilo da se treba stepenovati složenost programa. Potrebno je u individualnom pristupu likovne zadatke odmjeriti prema mogućnostima svakog od pomenutih „kategorija“ učenika, što u izvjesnom smislu podrazumijeva reduciranje obima i složenosti redovnog programa, sa ciljem zadovoljavanja intencija inkluzije u osnovnim školama.

Muzička/glazbena kultura
(1 čas sedmično – 35 časova godišnje)

CILJEVI I REZULTATI ODGOJNO-OBRAZOVNOG RADA		
PODRUČJA UČENJA	CILJEVI	OČEKIVANI REZULTATI / ISHODI UČENJA
<p>ZNANJE</p> <p>SPOSOBNOSTI I VJEŠTINE</p>	<p><u>Sticanje novih znanja i primjena stečenih-upotreba usvojenih pojmova:</u></p> <ul style="list-style-type: none"> - dinamika - poznavanje italijanskih oznaka za dinamiku: p, mp, mf, f, crescendo i decrescendo i njihova primjena u muziciranju te uočavanje oznaka pri slušanju muzike. - tempo - poznavanje italijanskih oznaka za lagana (spora), umjerena i brza tempa, - artikulacija (akcenti, staccato, portato, legato, te luk i njegova različita primjena). - intonacija, pravilno fraziranje. - primjena znanja pri izvođenju brojlica i pjesama na osnovu notnog zapisa (različita notna trajanja: cijela nota, polovinka, četvrtina, osminka, šesnaestina i sve pauze). - poznaje violinski i bas ključ, - poznaje i tačno određuje mjeru 2/4, 3/4, 4/4, 6/8, (jedinica brojanja četvrtina i osmina), - upoznaje 2/2 mjeru. - stiče znanja o prirodnoj, harm onskoj i melodijskoj a-moll (mol) ljestvici slušanje m-pjevanjem pjesm ica (bez teoretskog objašnjenja o rasporedu cijelih i polustepena) - primjena pojmova: rečenica, tema, mala dvodijelna i trodijelna pjesma. - formiranje pojmova i njihova primjena tokom slušanja muzike: arabeska, burleska, suite, simfonijska poema, uvertira, arija, filmska muzika, bez ulaznja u analizu muzičkog oblika. - upoznavanje membranofonih tradicionalnih instrumenata. <p><u>Razvijanje muzičke sposobnosti i vještine:</u></p> <ul style="list-style-type: none"> - razvijanje ritmičke reprodukcije-složenije kombinacije, vokalne reprodukcije, obima glasa, muzičke memorije, kao i osjećaja za harmoniju i više glasno pjevanje – kanoni. - prepoznaje u notnom tekstu triolu i izvodi je ritmičkim slogovima (ta-te-ti) kao i podjelu jedinice brojanja na četiri dijela (ta-fa-te-fe). - prepoznaje promjenu mjere u notnom tekstu. - izvođenje brojlica na osnovu notnog zapisa (dvodijelna, trodijelna i četverodijelna podjela jedinice brojanja). - pjevanje pjesama na osnovu notnog zapisa u C - duru. - tokom slušanja pamti naziv djela, ime kompozitora i poređ ga sa drugim slušanim djelima. - razlikuje vokalna, instrumentalna i vokalno-instrumentalna djela, izvođače i izvođačke sastave. 	<p>Učenici bi trebali znati i razumjeti:</p> <ul style="list-style-type: none"> - važnost poznavanja navedenih pojmova i znati ih primijeniti tokom izvođenja pjesama, muzičkih igara ili brojlica, te razumjeti da na taj način poboljšavaju kvalitetu interpretacije. - Kroz analizu elemenata interpretacije tokom slušanja, učenici/ice vrše analizu djela i donose estetski sud o njima. - Sa većom sigurnošću primjenjuju oznake za dinamiku, tempo, artikulaciju. - Analizirajući notni tekst učenici sigurno prepoznaju navedena notna trajanja i izvode ritam uz kucanje ili taktiranje. - Svjesno obrazlažu na najadekvatniju primjenu raznih instrumenata u samostalnoj izradi originalnih aranžmana. - Svjesno prihvataju i ispravljaju svoje greške u intonaciji i u muziciranju. Ukazuju na greške i ispravljaju i druge. - Prethodna muzička iskustva i muzičke termine koristi u daljem učenju. - Već formirane kriterije za procjenu kvaliteta koristi prilikom izvođenja i slušanja djela. - Informativno upoznaje pjevanje i sviranje na osnovu notnog zapisa. - Uživanje u sve slobodnijem predstavljanju publici. - Slobodno izlažu svoje mišljenje i ideje i prave poredjenja ostvarenog. - Informativno upoznaje pjevanje i sviranje na osnovu notnog zapisa. - Samopouzdanje u pjevanju i sviranju je sve veće, kao i zalaganje i odgovornost za kvalitet skupnog muziciranja.
<p>VRIJEDNOSTI, STAVOVI, PONAŠANJE</p>	<p><u>Razvijanje pozitivnih vrijednosti i stavova:</u></p> <ul style="list-style-type: none"> - Sve veća samokritičnost prema sebi kao izvođaču (vokalnom i instrumentalnom) i u odnosu na druge, - Sve veće ispoljavanje emocionalne i estetske osjetljivosti na kvalitet muzike. - Ispoljavanje interesa i ljubavi prema sadržajima iz muzičke baštine BiH. - Sve veća svjesnost značaja muzike u životu i potrebi učenja o muzici i bh. kompozitorima. - Vrlo jasno ispoljavanje razvoja interesa i intenzivne želje za bavljenjem muzikom koja treba da postane trajna potreba. 	<ul style="list-style-type: none"> - Iskreno i dobronamjerno iskazuje svoje mišljenje i kritiku a poštuje i cijeni mišljenja i stavove drugih. - Uočava i hvali, aplauzom nagrađuje najkvalitetnije izvođenje. - Ispoljava svoj odnos prema muzici i želju da je često sluša u školi, na koncertima i sl. - Samostalno se uključuje u muzičke sekcije, a djeluje i na druge da slijede njegov primjer.

DIDAKTIČKO-METODIČKE NAPOMENE

Nastava muzičke kulture prema *Okvirnom programu za sedmi razred* se ostvaruje pjevanjem novih dječjih pjesama, pjevanjem pjesama narodne tradicije naroda Bosne i Hercegovine kao i drugih naroda, sviranjem na ritmičkim i melodijskim instrumentima Orffovog instrumentarija, izvođenjem muzičkih igara naroda Bosne i Hercegovine, upoznavanjem i usvajanjem muzičkih pojmova, učenjem notnog pisma u okvirima njihovih potreba, slušanjem muzike/glazbe i dječjim stvaralaštvom. Program je sastavljen tako da se nastavna građa izlaže linearno i sistemom koncentričnih krugova, te se njegovom realizacijom sistematiziraju prethodna znanja i stiču nova. U središtu nastavnog djelovanja i

dalje ostaje rad na otklanjanju problema koje djeca imaju: razvoj opsega dječjeg glasa, preciznost intonacije, pravilna dikcija i akcenti, fraziranje, disanje, kultivisanje glasa, reprodukcija ritma i razvijanje muzičke memorije.

Pjevanjem i sviranjem treba u toku školske godine obraditi najmanje **12 pjesama**. Predložene pjesme odgovaraju opsegu dječjeg glasa, a po sadržaju i karakteru su primjerene djeci ovog uzrasta. Djeca i dalje uče pjesme po sluhu, prvenstveno uz pjevanje profesora i slušanje tonskog zapisa. Pjevajući i učeći pjesmu učenici/ice učvršćuju svoja znanja o formi kompozicije (frazna, rečenica, mala dvodijelna i trodijelna pjesma). Pjesmu učiti uz pratnju melodijskog instrumenta (klavir, sintisajzer, gitara). U sedmom razredu učenici/ice pjevaju lakše pjesmice na osnovu notnog zapisa, i dalje u obimu oktave, C–dur ljestvice, kao u šestom razredu. Tokom sviranja treba postavljati iste zahtjeve. Ponoviti abecedu i solmizaciju, te svirati lakše pjesmice na metalofonu, ksilofonu, blok-flauti, na instrumentu kojim nastavnik (škola) raspolaže. Upoznati učenike sa načinom nastajanja povišenih i sniženih tonova uz pomoć klavijature (jedna oktava). Upoznati A-mol prirodni, harmonski i melodijski kroz pjevanje - doživljaj molskog tonaliteta. Teoretiziranje svesti na najmanju moguću mjeru. Na spisku se nalazi 6 narodnih pjesama iz BiH koje je potrebno prvo slušati u izvođenju *najpoznatijih interpretatora* narodne muzike. U Programu se nalaze pjesme zemalja iz regije, odnosno, najbližeg okruženja i drugih zemalja (Hrvatska, Srbija, Poljska, Belgija, Rusija, Izrael ...), čime se ostvaruje multikulturalni muzički/glazbeni odgoj.

U toku školske godine učenici treba da nauče **3 muzičke igre i 2 brojalice**. Učenjem muzičkih igara učenici upoznaju narodnu tradiciju naroda Bosne i Hercegovine. Koreografije narodnih kola i igara imaju utvrđene figure i kretnje, te je potrebno djecu upoznati sa njihovim pravilima. Potrebno je naučiti prvo pjesmu, pa zatim učiti pravila igre, pokrete, spojiti elemente igre i tada izvoditi igru odnosno kolo u cjelini. *Tokom obrade brojalica i pjesama, na osnovu slušnog primanja, obraditi ritmičke figure koje sadrže.* Upoznati učenike sa **membranofonim tradicionalnim instrumentima BiH**: bubanj, bubnjić-doboš (mali bubanj), bubanj na derdinu, talambas i def.

Slušanjem muzike učenici upoznaju kompozicije domaćih i stranih autora. Potrebno je tokom godine *obraditi sve kompozicije uvrštene u program* sa težištem na umjetničko-doživljajnoj komponenti i sa ciljem da pozitivni interesi i stavovi prema muzičkim vrednotama budu sve jasnije izraženi. U program su uvrštene vokalne, instrumentalne i vokalno-instrumentalne kompozicije. Slušanjem učenici/ice zvučno i vizuelno razlikuju orkestarske instrumente (pojedinačno i po grupama), pjevačke glasove (dječiji, ženski, muški glas), hor/zbor (dvoglasni, troglasni, četveroglasni), vrste hora (dječiji, ženski i mješoviti) i orkestra. Odabrane kompozicije treba slušati u cjelini sa CD-a (globalno slušanje, emocionalno) ali po potrebi i selektivno. Pored umjetničkog doživljaja slušane kompozicije, sa učenicima treba analizirati djela postavljanjem zadatka koji se odnose na uočavanje karaktera kompozicije, tempa, dinamike, artikulacije, izvođača, muzičkog oblika (informativno) itd. Nakon analize slijedi razgovor sa učenicima, zaključak o slušanom djelu te ponovno slušanje istog.

Dječije stvaralaštvo u oblasti pjevanja i sviranja ispoljavat će se kroz dječiju primjenu novih muzičkih znanja u izradi pratnje i aranžmana, te sviranju na Orffovim ritmičkim i melodijskim instrumentima. Posebnu pažnju treba posvetiti organiziranju maštovitih načina improviziranja na instrumentima, ohrabrujući djecu i poštujući njihove prijedloge. Podsticati djecu da svoja zapažanja i doživljaje muzike izraze usmeno, opisno, likovno i pokretom jer se time podstiče njihova kreativnost, kao i na izmišljanje muzičko-scenskih igara.

Pored redovne nastave, važnu ulogu imaju **izborna nastava i nastava koja uključuje dodatnu aktivnost i vrijeme** (posjete koncertima, itd.) Od izuzetnog značaja su **vannastavne aktivnosti**: hor (mlađa i starija uzrasna grupa) i orkestar (tamburaški, harmonikaški i drugi). Za hor/zbor je potrebno 2 časa sedmično po dionici (dvoglasni hor 4 časa). Za orkestar je potrebno 2 časa sedmično za svaku grupu instrumenata. Mlađi hor/zbor čine učenici od trećeg do petog razreda (dvoglasno pjevanje) a učenici od 6. – 9. razreda formiraju hor starije uzrasne grupe (troglasno pjevanje). Pjevanje u horu ili sviranje u orkestru kao najviši stepen muziciranja ima najsnažniji efekt u muzičkom/glazbenom razvoju djeteta te svakako zaslužuju svoje mjesto u godišnjem programu rada svake osnovne škole. Posebno zainteresovane i talentirane učenike treba uključivati u hor/zbor i orkestar, te predlagati da se upisuju u muzičku/glazbenu školu.

RAZRADA SADRŽAJA (TABELE)

SADRŽAJ	ZNANJE I RAZUMIJEVANJE	SPOSOBNOSTI	VRIJEDNOSTI, STAVOVI, PONAŠANJE	AKTIVNOST UČENIKA	AKTIVNOSTI NASTAVNIKA (ORGANIZACIJA I METODE NASTAVETI UČENJA, OCJENJIVANJE)
<p>I. PJEVANJE I SVIRANJE</p> <p>Izbor:</p> <ol style="list-style-type: none"> 1. Stoljeće ljubavi, Slavko Olujić, stihovi Rešad Hadrović, 2. Kako je divna, Julio Marić, stihovi Miroslav Kovačević, 3. Ispraćaj zime, N. R. Korsakov, 4. Simpatija, tekst i muzika: Ajka Kolaković, 5. Prijatelj, tekst: Mahir Vehabović, muzika: Belkisa Vehabović, 6. Nek' svud' ljubav sja, Belgija ili Kad se pjeva, narodna iz Poljske, 7. Podmoskovske večeri, Rusija, 8. Čvrsta volja, L.V. Beethoven, odlomak iz opere "Fidelio", 9. Džo banana, Minja Subota, kantautor, 10. Moja mala djevojčica, pjevaju Zdenka Vucković i Ivo Robić, 11. Bulbul mi poje, zora mi rudi, 12. Čija je ono djevojka, 13. Tamburalo momče uz tamburu, 14. Hajde dušo da ašiku jemo, 15. Hej ja zagrizoh šareniku jabuku, 16. Moj beharu, ko li mi te bere, <p>KANONI</p> <ol style="list-style-type: none"> 1. Troglasni kanon, Joachim Denhof, 2. Šašom Chaverim, jevrejska <p>II. MUZIČKE IGRE I BROJALICE</p> <p>Izbor:</p> <ol style="list-style-type: none"> 1. Šota, igra ili Anterija kolo, gradsko kolo bošnjačke tradicije iz Sarajeva, 2. Herc egovački lindo, Neum Klek ili Paun pase, trava raste, 3. Igre iz Sarajevskog polja, seosko srpsko stanovništvo <p>1. "Ekete pekete" i "Aka jaka patanaka", zapisala Elly Bašić, Sarajevo</p>	<p>- Pjevanjem jedno glasnih pjesama i kanona učenic/ice obogaćuju fond pjesama i uporedo proširuju teoretska znanja;</p> <p>- uočavaju i određuju karakter pjesme, mjeru, tempo, dinamiku, i primjenjuju ih tokom izvođenja pjesama;</p> <p>- poznaju notna trajanja, pauze, violinski i bas ključ;</p> <p>- prihvataju korekcije i poštuju pravila (preciznija intonacija, artikulacija, dikcija, disanje, fraziranje);</p> <p>- imenuju solmizacijom i abecedom tonove iz niza c1</p> <p>- c2 u violinskom ključu;</p> <p>- pjevanje pjesmica prema notnom zapisu u C – duru;</p> <p>- imaju više povjerenja u sebe i samostalnije pjevaju i sviraju Orffove instrumente;</p> <p>- sviranje na metalofonu;</p> <p>- izrada aranžmana za sviranje na Orffovim ritmičkim instrumentima;</p> <p>- upoznaju a-moll prirodni, harmoski i melodijski (doživljaj);</p> <p>- Pored velikog fonda muzičkih igara, pamti i imenuje pojedine pjesme, igre i kola;</p> <p>- Izvodi zadanu koreografiju;</p> <p>- Primjenjuje ranije znanje na novu igru;</p> <p>- Pravilno izvodi igru odnosno kolo (informativno mješoviti taktovi);</p> <p>- Prepoznaje pojedine tradicionalne nošnje;</p> <p>- Primjećuje i razumije da svaka zemlja ima svoje tradicionalne igre i plesove;</p> <p>- Poznaje instrumente narodnog orkestra.</p> <p>- Izvođenje ritma na osnovu notnog zapisa, sa podjelom jedine mjere (četvrtine) na dva, ("ta-te"; triolu "ta-te-ti", i četiri šesnaestine "ta-fa-te-fe");</p>	<p>- Kod učenika/ica se poboljšava vokalna reprodukcija, razvija muzička memorija i proširuje obim glasa;</p> <p>- Učenic/ice osjećaju i svjesno izvode 2, 3, 4-dijelnu mjeru, promjenu mjere i koriste pojmove "teza i arza";</p> <p>- Razvija se osjećaj za ritam;</p> <p>- podjela jedinice mjere na dva, tri i četiri dijela;</p> <p>- Osjećaj za tempo i dinamiku je sve razvijeniji;</p> <p>- Samostalno istraživanje i uključivanje u sviranje pratnje pjesmi;</p> <p>- Poznaje mogućnosti Orffovih instrumenata i adekvatno ih koristi;</p> <p>- Muzicira samoinicijativno i bez podsticaja;</p> <p>- Aktivno učestvuje u izradi aranžmana i pokazuje visok nivo spretnosti u sviranju i improvizaciji;</p> <p>- Samostalno pjeva i igra sa osjećajem sigurnosti;</p> <p>- Samostalno izvodi zadane pokrete;</p> <p>- Samostalno igra u kolu i usvaja pokrete sa više sigurnosti;</p> <p>- Upoređuje note i njihova trajanja;</p> <p>- Tačno izvodi mjeru i ritam ritamskih slogovima uz taktiranje odnosno sviranje na instrumentima;</p> <p>- Predlaže i izvodi pratnju, kombinuje (aranžmani);</p> <p>- Brzo pamti i pjevuši melodiju kompozicije koju sluša;</p> <p>- Uočava, upoređuje, razlikuje, samostalno i tačno izvodi zaključke o slušanom djelu;</p> <p>- Samostalno određuje karakter kompozicije;</p> <p>- Brzo uočava i saopštava izvodača;</p> <p>- Tačno određuje</p>	<p>- Vršiti samoprocjenjivanje i procjenjuje pjevanje drugih;</p> <p>- Ima pozitivnu sliku i razvija svijest o značaju svakog pojedinca u horu ili orkestru;</p> <p>- Pokazuje veliko zalaganje i trud da svoje muziciranje usaglasa sa grupom i kolektivom;</p> <p>- Uviđa da treba vježbati ako se želi postići kvalitet te često pjeva i svira;</p> <p>- Shvata potrebu uklapanja svog glasa u hor da se doprinese boljem zvučanju;</p> <p>- Svjesno obavlja muzičke zadatke i obaveze (kao pojedinac ili dio grupe), jer zna da tako treba;</p> <p>- Komentarima i praktičnim djelovanjem pokazuje pozitivne stavove i vrednote prema muzici;</p> <p>- Shvata i razumije značaj pokreta u plesu i kolu;</p> <p>- Razvijanje svijesti o kolima kao tradicionalnom muzičkom stvaralaštvu BiH sa utvrđenim pravilima (koreografija);</p> <p>- Shvata da svaka zemlja ima svoje tradicionalne igre i plesove i da je to vrijednost koju treba čuvati (multikulturalnost);</p> <p>- Pamti i donosi u razred nove brojalice i izmislija nove zajedničke igre;</p> <p>- Na razne načine iskazuje razvijanje osjećaja za lijepo: izražava utiske o slušanom djelu, komentira osobine djela, objašnjava svoj odnos (zašto mu se dopada ili ne dopada); često traži da se djelo ponovno sluša;</p>	<p>- Redovno učešće u pjevanju i sviranju: nastava, priredbe, izleti, kuća;</p> <p>- Komunikacija i interakcija u muziciranju (improvizaciji);</p> <p>- Stalna brigada i čuvanje školskih muzičkih instrumenata kao vrijednosti;</p> <p>- Samostalna izrada vlastitih improvizovanih instrumenata;</p> <p>- Upotreba instrumenata u skladu sa zadacima pjesme i/ili dogovorenim aranžmanom;</p> <p>- Kroz svoje ponašanje i učestalo muziciranje pokazuje da muziku doživljava i cijeni;</p> <p>- Pjevanje u školskom horu;</p> <p>- Sviranje u školskom orkestru;</p> <p>- Ponašanje u skladu sa zahtjevima muzičke igre;</p> <p>- Uključenje u modeliranje narodnih nošnji (prema originalu ili slikama).</p> <p>- Crtanje (slikanje) narodnih nošnji;</p> <p>- Učlanjenje u ritmičku i/ili folklornu sekciju;</p> <p>- Predlaganje muzičke igre za priredbe;</p> <p>- Osmišljavanje novih maštovite igre sa instrumentima;</p> <p>- Pronalaženje i zapisivanje brojalice i izvođenje zaključaka;</p> <p>- Dopunjavanje zidnog panoa novim zapisima i slikama;</p> <p>- Prikupljanje kasete i CD-a sa djelima koja će se slušati u školi;</p> <p>- U knjigama i štampi pronalaze i prikupljaju slike kompozitora i muzičkih instrumenata (simfonijski orkestar, narodni orkestar);</p> <p>- Izrada preglednog panoa na koji se</p>	<p>- Planira i osmišljava muzičke igre kao podsticaj za učenje zagonetke, premetaljke rebusa;</p> <p>- Inicira i organizuje pjevanje i sviranje u interakciji (učenje u školi, u porodici);</p> <p>- I sam učestvuje u interpretaciji i improvizaciji i podstiče komunikaciju;</p> <p>- Stalno komunicira sa djecom i upućuje ih na izvore znanja pored udžbenika;</p> <p>- Aktivnim uključivanjem u zajednički rad pomaže djeci u kolektivnom, grupnom i individualnom muziciranju;</p> <p>- Prati i procjenjuje njihova individualna postignuća u poređenju sa njihovim individualnim rezultatima u šestom razredu;</p> <p>- Osmišljava, priprema i organizira igre, posebno tradicionalne.</p> <p>- Vodi aktivnosti, demonstrira i usmjerava u pravcu dječijih interesa</p> <p>- i mogućnosti te ih stimuliše direktnim učešćem u kolu;</p> <p>- Upućuje, pomaže, pokazuje simulacije na kompjuteru, uključuje roditelje u rad;</p> <p>- Planira odlazak na probu folklorne sekcije u školi i u KUD-u (praktični rad).</p> <p>- Demonstrira izvođenje i sviranje;</p> <p>- Razvija kreativnost, dječije radne i kulturne navike; uzima učešće u improvizaciji;</p> <p>- Osposobljava ih i podstiče za uočavanje, prikupljanje materijala i</p>

<p>III SLUŠANJE MUZIKE</p> <p>Izbor:</p> <ol style="list-style-type: none"> 1. Refleks za flautu, klarinet, violinu, klavir, udaraljke, Andante, Jasmin Osmić 2. Varijacije za gudački kvartet, (I-IV), Julio Marić 3. Tri burleske, Vlado Mibošević 4. Uvertira iz opere Cammen, G. Bizet 5. Jutarnje raspoloženje i Anitrin ples iz Peer Gynta, S. S. Suite br. 1. op. 46, E. Grieg 6. Valcer u As-duru, J. Brahms i Arabeska u C-duru op. 18., Robert Schumann 7. Brandenburški koncert br. 3 u G-duru, I stav Allegro moderato, Johan Sebastian Bach 8. Čarobna frula: Arija Papagena i Papagene i arija Kraljice noći, W.A. Mozart 9. Koncert za mandolinu i gudače u C-duru RV 425, I stavak, Antonio Vivaldi 10. Igra satova, odlomak iz opere "La Gioconda" (Đokonda), Amilcare Ponchielli 11. Tako je govorio Zaratustra op. 30., simfonijska poema, Introduction, Richard Strauss, timpani, 12. Runolist, austrijska narodna, iz muzikla „Moje pjesme moji snovi“ (The sound of music, Richard Rogers) 13. XIV Rukovet, pjesma: Što no mi se Travnik zamaglio, S. S. Mokranjac (ženski ili mješoviti hor) 14. Na času pjevanja, Cherubini, Kanon (dječiji hor) 15. I opet mi duša za tobom sanja ili Proljeće iz filma "Moj brat Aleksa", muzika: Ranko Rihtman, stihovi: Aleksa Šantić, pjeva Dragan Stojnić <p>IV DJEČIJE STVARALAŠTVO</p> <ul style="list-style-type: none"> -Izmišljanje novih pjesmica na zadani tekst; - Izmišljanje teksta na zadani melodiju; - Slobodna improvizacija na Orffovim instrumentima; - Literarno i/ili likovno izražavanje doživljaja muzike; - Prezentacija rezultata samostalnog i grupnog rada. 	<ul style="list-style-type: none"> - Shvata značaj poznavanja umjetničkih djela kao vrijednosti; - Donosi estetski sud o djelu; - Ima bogat fond djela koja prepoznaje prilikom slušanja; - Zna naslov djela i saopštava ime kompozitora; - Određuje karakter djela; - Prepoznaje orkestarske instrumente po grupama (gudački, duhački, udaraljke); - Razlikuje izvodačke ansamble: solo- pjevač ili solo-instrument, orkestar ili grupa orkestarskih instrumenata, hor ; - Razlikuje glasove: dječiji, ženski (soprano), muški (tenor-bas); -Prepoznaje vokalno, instrumentalno i vokalno-instrumentalno izvođenje; -Prepoznaje narodnu muzičku tradiciju; -Pozna je i pamti imena bh. kompozitora i njihova najpoznatija djela; -Poznavanje italijanskih oznaka za dinamiku: p, mp, mf, f, te oznake za crescendo i decrescendo; -Poznavanje italijanskih oznaka za tempo; - Uočava promjene u tempu (postepeno ubrzavanje –accelerando ili usporavanje-ritardando). -Samostalno eksperimentiše, istražuje, improvizuje i kombinuje instrumente; -Samostalno spontano dovršava započetu pjesmu pjevanjem ili sviranjem; - Samostalno istražuje instrument i na njemu improvizuje; -Na muziku progovara likovno ili literarno; - Samostalno i spontano daje svoje ideje za rad; kreira nove aranžmane za pjesme i brojalice. 	<p>dinamiku (glasnoću), tempo (brzinu) i druge karakteristike djela;</p> <ul style="list-style-type: none"> - Razlikuje i poznaje pojedine instrumente vizuelno i auditivno; - Sposoban je da uz slušanje muzike i praćenje notnog zapisa uoči i primjeni muzičke termine za artikulaciju, dinamiku, tempo, kao i da koristi pojmove: znak ponavljanja-repeticija, ritam, melodija itd; - Prilikom slušanja muzike, posebno na koncertu, poštuje pravila ponašanja; - Koristiti jednostavan muzički jezik za imenovanje i analizu djela; - Samostalno smišlja, upoređuje, dodaje, mijenja; - Izražava instrumentima razne ritmove iz života; - Pravi improvizaciju ritmičke pratnje pjesmi ; - Stvara kombinacijom riječi, instrumenata, pokreta i likovnim izrazom; - Predlaže instrumente za dočaravanje likova u igrokazu. 	<ul style="list-style-type: none"> -Biranim riječima i odnosom pokazuje da cijeni muziku, izvođače i kompozitore. - Insistira da prisustvuje uživo na koncertima; - Pokazuje kulturu ponašanja kad sluša izvođenje djece u razredu i na koncertu; - Vidljivo pokazuje pozitivan odnos prema djelima i muzičkim umjetnicima: aplaudiranjem drugarima i na koncertu; - Razgovorom o muzici u okolini, ispoljava svoje stavove i potrebe za lijepim (auditivna ekologija); - Pokazuje razvoj svijesti o značaju muzike u porodici, školi i okolini; - Shvata da muzika ima važnu ulogu za poboljšanje kvaliteta života. - Željom za čestim muziciranjem pokazuje pravilan odnos prema muzici; - Slobodnija improvizacija kolektivna, grupna, u paru (dijalogom), individualna; - Učešće sa zadovoljstvom u muzičkim igrokazima svog razreda; - Učešće u prezentaciji muzičkih igrokaza na školskoj priredbi; - Želi da učestvuje u raznim segmentima stvaranja predstave (izradi rekvizita). 	<p>dodaju slike tradicionalnih instrumenata i nošnji naroda BiH koje su upoznali, što ih motivise na učenje;</p> <ul style="list-style-type: none"> -Pronalaze i prikupljaju slike tradicionalnih narodnih instrumenata i nošnji iz regije i svijeta te izrađuju zidne panoe sa tematskim sadržajima; -Izrada zajedničke makete koncertnog podijuma; -Prikupljanje sječaka iz štampe sa najavom koncerata u gradu (Vodič kroz kulturne muzičke događaje, sa važnijim telefonskim brojevima Narodno pozorište, Opera...); -Posjeta najznačajnijim kulturnim objektima u mjestu; -Vodenje intervjua sa umjetnicima; -Posjeta koncertima u osnovnoj muzičkoj školi; -Pronalaze i prikupljaju tradicionalne instrumente iz kraja gdje je škola ; -Predlaganje oblika muzičkog stvaralaštva; -Dogovaranje o improvizaciji koja omogućava neverbalnu komunikaciju i socijalizaciju. -Komunikacija kroz muziku i kooperacija u radu -Pronalaženje priča i bajki čiji se likovi mogu muzikom „ozvučiti“; -Izvođenje muzičkog igrokaza uz kombinaciju pojedinaca-likova i kolektiva; - Sam uzima učešće u izradi kostima, slika za scenu itd. 	<p>bilježenje;</p> <ul style="list-style-type: none"> -Priprema i vodi djecu kroz aktivnosti dijaloga i interakcije; -Pomoć učenicima u samostalnom i grupnom radu. -Ukazuje na adekvatan način izrade preglednih zidnih kalendara sa terminima koncerata. -Planira termine za posjete kulturnim ustanovama i bilježi ih na kalendaru; -Osmišljava i obavlja temeljitu pripremu učenika za izlasku iz škole i posjete koncertu i kulturnim ustanovama; - Prati ponašanje na koncertu; -Pohvale i nagrade u skladu sa individualnim napredovanjem u odnosu na VI razred; -Pisanje eseja o posjetama koncertima; - Priprema, rukovodi i planira muzičke sadržaje u korelaciji sa ostalim umjetničkim i drugim odgojnim područjima; -Saradnja sa lokalnom zajednicom, posjeta školskoj priredbi i koncertima; -Prati i ohrabruje oblike dječijeg kreativnog ispoljavanja i pronalazi područje u kojem je najslobodnije. - Upoređuje individualno postignuće i samostalnost u kreativnom izražavanju.
---	--	--	---	---	---

Tjelesni i zdravstveni odgoj i zdravi stilovi života

(2 časa sedmično, 70 časova godišnje)

Program nastave tjelesnog i zdravstvenog odgoja za sedmi razred osnovne škole

Osnovni cilj tjelesnog i zdravstvenog odgoja je osposobiti učenika za primjenu osnovnih kinezioloških znanja i kinezioloških iskustava - koja će mu omogućiti samostalno tjelesno vježbanje u funkciji usavršavanja psihomotoričkih i funkcionalnih sposobnosti i stimuliranja normalnog rasta i razvoja, a sve to u interesu njegovanja i zaštite zdravlja i opće dobrobiti učenika.

Komplementarni ciljevi tjelesnog i zdravstvenog odgoja tiču se napora usmjerenog ka stvaranju sistema uvjeta, koji će učeniku pomoći da: (1) usvoji osnovna znanja i razvije interes i naviku za njegu i zaštitu zdravlja. (2) usvoji osnovna kineziološka znanja (iz područja naučnih disciplina kineziologije) i stekne kineziološka iskustva (iz područja psihomotoričkih aktivnosti) za cjeloživotno tjelesno vježbanje. (3) usvoji znanja o kontroli osnovnih parametara kineziološkog statusa. (4) aktivno koristi slobodno vrijeme i snalazi se u urgentnim situacijama. (5) zadovolji potrebu za igrom i kretanjem i razvije interes za bavljenje sportskim, rekreativnim i, eventualno, kinezio-terapijskim aktivnostima. (6) razumije, poštuje i promovira ekološke vrijednosti u duhu biocentrizma. (7) uvažava svoje kompetencije i racionalno ih afirmira. **(7) Usvaja zdrave životne stilove, radi izbjegavanja rizika po zdravlje u kasnijem životnom periodu.**

Polazni kriteriji za što kvalitetniji obrazovni standard tjelesnog i zdravstvenog odgoja jesu: (1) objektivnost – prilagođenost sadržaja materijalnim uvjetima, (2) primjerenost sadržaja dobi i spolu učenika, (3) sigurnost učenika, (4) korisnost sadržaja za svakodnevni život, sportsku rekreaciju, urgentne situacije ili pogodnost za nadgradnju različitih kinezioloških aktivnosti, (5) razvoj antropoloških obilježja učenika i (6) interes i potreba učenika.

U ovom ciklusu, *pored obaveznog, realizira se i program koji škola mora da ponudi a učenici biraju* i to: a) sportsko - rekreativni sadržaji b) sport za sportiste c) umjetnički sadržaji (ples, sportski ples, folklor). Ovaj program realizira se jedanput sedmično sa po jednim časom, a uključivanje učenika je dobrovoljno.

Sadržaji zdravstvenog odgoja uvjetovani su činjenicom da je ovaj razvojni period karakterističan ne samo po burnom tjelesnom rastu i razvoju, koji vodi do biološke i spolne zrelosti pojedinca, već i po razvoju psiholoških obilježja ličnosti. U tom kontekstu, sadržaji zdravstvenog odgoja trebaju biti preventivnog i usmjeravajućeg karaktera a u odnosu na očekivane i stvarne probleme djece u ovoj razvojnoj dobi. **Tjelesni i zdravstveni odgoj i zdravi stilovi života pruža osnovne informacije učenicima koji se sreću sa izazovima savremenog društva. Ovi izazovi nose velike opasnosti ovisnosti (početak eksperimentiranja sa duhanom, alkoholom, drogama), nedostatkom fizičke aktivnosti u slobodno vrijeme (druga vrsta ovisnosti : o internetu, on-line igricama i sl.), lošim prehrambenim navikama koje dovode do pretilosti (brza hrana, hrana bogata mastima, šećerom ili vještačkim zaslađivačima ili bojama), nepoštivanje suzdržavanja u spolnim aktivnostima (apstinencija do potpune emocionalne zrelosti, opasnosti koje nosi prerano stupanje u spolne odnose, mijenjanje partnera, posljedica spolno prenosivih zaraza, maloljetničkih trudnoća).**

Po svojoj koncepciji, program uklanja granicu između nastave i vannastavnih aktivnosti, zbog toga je potrebno da škola, zajedno sa društvenim subjektima, pomaže svim oblicima slobodne aktivnosti učenika (sportske sekcije, školska sportska društva), **kreirajući zdravo okruženje**, a u prvom redu u osiguranju stručnog kadra, materijalnih i prostornih uvjeta.

CILJEVI, SADRŽAJI I ISHODI

Ciljevi	Sadržaji	Ishodi	Učenic	Učenic
	Štetna djelovanja nikotina, alkohola, dopinga i drugih sredstava ovisnosti na zdravlje (*)	Posjeduje osnovna znanja o štetnosti nikotina, alkohola, dopinga i drugih ovisnosti na zdravlje.	x	x

2. Osnovna motorička znanja	Pubertet (*)	Posjeduje osnovna znanja o morfološkim, funkcionalnim i psihomotoričkim promjenama u pubertetu. Dje lovanje spolnih hormona. Menarha (prva menstruacija) kod djevojčica. Higije na spolnih organa. Porođajna doba menarhe u našim podneblju je 12.6 godina. Ovo je povezano sa tje lov je žbama za vrijeme mjesječnog ciklusa.	x	x
	Kriva rasta i razvoja	Zna da je razvojni period burnog tjelesnog rasta i razvoja povoljan za razvoj i usavršavanje snage i brzine, te koordinacije i gibljivosti.		
	Dje lovanje tjelesnog vježbanja na čovjekov metabolizam, te funkciju krvotoknog, dišnog i koštano-zglobnog sistema	Posjeduje osnovna znanja o djelovanju tjelesnog vježbanja na čovjekov metabolizam, te funkciju krvotoknog, dišnog i koštano-zglobnog sistema.	x	x
	Poseban dnevni raspored uzimanja hrane i tekućine u vrijeme povećanih tjelesnih napora	Posjeduje osnovna znanja o dnevnom rasporedu uzimanja hrane i tekućine u vrijeme povećanih tjelesnih napora, ali i vrstama i štetnim djelovanjima neadekvatne ishrane	x	x
	Korisni i štetni sadržaji tje lov je žbe za vrijeme mjesječnog ciklusa (*)	Posjeduje osnovna znanja o korisnim i štetnim sadržajima tje lov je žbe za vrijeme mjesječnog ciklusa. –	x	
	Dnevna organizacija rada, odmora i zabave i njen značaj	Posjeduje osnovna znanja o dnevnoj organizaciji rada, odmora i zabave i njenom značaju za zdravlje.	x	x
	Dobrobiti igre i boravka u prirodi	Posjeduje osnovna znanja o dobrobiti igre i boravka u prirodi.	x	x
	Higijenski standardi pri izletima i ekskurzijama (*)	Posjeduje osnovna znanja o higijenskim standardima pri izletima i ekskurzijama.	x	x
	Kultura i pravilno odijevanje u cilju zaštite tijela i zdravlja od nepovoljnih vanjskih uticaja u različitim uvjetima	Posjeduje osnovna znanja o kulturi i pravilnom odijevanju u cilju zaštite tijela i zdravlja od nepovoljnih vanjskih uticaja u različitim uvjetima	x	x
	1. Trčanja: - Štafeta trčanja s predajom palice odozdo (*) - Trčanje na 20 m „leteći“	Posjeduje osnovna teorijska i praktična znanja o: štafetnom trčanju s predajom palice odozdo te trčanju na 20 m.	x	x
	2. Skakanja: - Skok uvis prekoračnom tehnikom „škare“ iz polukružnog zaleta	Posjeduje osnovna teorijska i praktična znanja o: skoku uvis prekoračnom tehnikom „škare“ iz polukružnog zaleta.	x	x
	3. Bacanja: - Bacanje loptice do 200 g tehnikom bacanja koplja - Bacanje male medicinke do 3 kg bočnom tehnikom	Posjeduje osnovna teorijska i praktična znanja o: bacanje loptice do 200 g tehnikom bacanja koplja, te bacanje male medicinke do 3 kg bočnom tehnikom.	x	x
	4. Kolutanja: - Leteći kolut na povišenje od mekih strunjača	Posjeduje osnovna teorijska i praktična znanja o letećem kolutu na povišenje od mekih strunjača.	x	x
	5. Višenja, upiranja i penjanja: - Podmetni saskok iz visa stojećeg prednjeg s prečke (*) - Njih na prečci - Različite varijante premeta u stranu - Salto natrag odrazom iz visa stojećeg na dočelnim karikama - Premasi odnožno na dvovisinskom razboju, saskok s premahom odnožnim i okretom za 90° - Naskok na gredu visine 80-120 cm s premahom odnožnim i okretom za 90°, usprav kroz čučanj	Posjeduje osnovna teorijska i praktična znanja o: podmetnom saskoku iz visa stojećeg prednjeg s prečke, njih na prečci, različitim varijantama premeta u stranu, saltu natrag odrazom iz visa stojećeg na dočelnim karikama, premasima odnožno na dvovisinskom razboju uz saskok s premahom odnožnim i okretom za 90°, naskoku na gredu visine 80-120 cm s premahom odnožnim i okretom za 90° i usprav kroz čučanj.	x	x
	6. Ritmičke i plesne strukture: - Engleski valcer (*) - Disco fox - Složeniji koraci aerobike niskog i visokog intenziteta - Okreti - Valovite kretnje rukama i tijelom - Skokovi sa spravom po izboru - „Mačji“ skok na niskoj gredi	Posjeduje osnovna teorijska i praktična znanja o: engleskom valceru, disco fox-u, složenijim koracima aerobike niskog i visokog intenziteta, okretima, valovitim kretnjama rukama i tijelom, skokovima sa spravom po izboru, „mačjem“ skoku na niskoj gredi.	x	x
	7. Borilačke strukture: - Tehnika ramenog bacanja kroz klek	Posjeduje osnovna teorijska i praktična znanja o: tehnika ma ramenog bacanja kroz klek. koreografiji aerobike.		x
	7. Koreografija aerobike		x	

	<p>8. Igre : Rukomet: - Šut s pozicija krila i kružnog napadača (*) - Pojedinačni i grupni protunapad Košarka: - Odbrambeni stav i kretanje u odbrani - Ubacivanje lopte u koš jednom rukom odozgo nakon dodane lopte - <i>košarkaški dvokorak</i> (*) - Kontranapad - završna akcija Odbojka: - Dizanje lopte visoko na krajeve mreže - Napad iz zaleta prebacivanjem jednom rukom – „kuhanje“ (*) - Mini odbojka 4:4 Nogomet: - Tehnika ubacivanja lopte u igru rukama - Zastavljanje lopte natkoljenicom principom amortizacije - Oduzimanje lopte presijecanjem (*)</p>		<p>Posjeduje osnovna teorijska i praktična znanja o: rukomet - šutu s pozicija krila i kružnog napadača, pojedinačnom i grupnom protunapadu, košarka - odbrambenom stavu i kretanju u odbrani, ubacivanju lopte u koš jednom rukom odozgo nakon dodane lopte - <i>košarkaški dvokorak</i>, kontranapadu - završna akcija, odbojka - dizanju lopte visoko na krajeve mreže, napadu iz zaleta prebacivanjem jednom rukom – „kuhanje“. mini odbojci 4:4, nogomet - tehnici ubacivanja lopte u igru rukama, zastavljanju lopte natkoljenicom principom amortizacije, oduzimanju lopte presijecanjem</p>	x	x	
2. Antropobški	1. Motoričke sposobnosti	<p>- Snaga: - Brzina: - Koordinacija: - Ravno teža: - Gibljivost: - Prećiznost:</p>	<p>Odgovarajući sadržaji iz: 1.2.1, 2., 3., 4., 5., 6., 7. i 8., kao drugi kineziološki sadržaji, a shodno potrebama učenika i mogućnostima škole i okoline</p>	S potrebnom snagom i brzinom izvodi složenije pokrete i kretanja.	x	x
				Posjeduje neophodnu nervno-mišićnu koordinaciju i kontrolu složenijih pokreta.	x	x
				Posebnu pažnju poklanja usavršavanju snage i brzine, te koordinacije i gibljivosti.	x	x
				Postiže optimum motoričkih sposobnosti snage, brzine, koordinacije, gibljivosti i ravnoteže.	x	x
		2. Funkcionalne sposobnosti			Samostalno primjenjuje aerobne programe za razvoj poboljšanje maksimalnog primitka kisika.	x
				Pozitivno utiče na krvožilni sistem radom na poboljšanju aktivnosti dišnog sistema.	x	x
	3. Morfološke osobine			Vježbama snage pozitivno utiče na razvoj mišićnog i gustoću koštanoga tkiva, te poboljšava posturu, odnosno pravilan uspravni položaj tijela. Različitim vježbama iste zanja pozitivno utiče na fleksibilnost zglobnih tijela i skupina zglobova.	x	x
4. Održivi		Odnos između slobode i odgovornosti i sposobnost izražavanja samopoštovanja i poštovanje drugih		Ima pravilan odnos prema slobodi i odgovornosti, samopoštovanju i poštovanju drugih bez obzira na njihove individualne i kolektivne osobnosti. Postupno gradi racionalan stav prema autoritetima.	x	x
		Odnos prema tjelesnoj težini i tijelu uopće		Posjeduje zdrave prehrambene navike i zdrav stil života i racionalno se odnosi prema modnim izazovima zasnovanim na upotrebi tjelesnih osobina i sposobnosti.	x	x
		Emocionalna samoregulacija (*)		Uspješno kontrolira agresivnost u igri.	x	x
		Odnos prema ekološkim problemima		Posjeduje ekološke navike i aktivno učestvuje u rješavanju ekoloških problema.	x	x
		Kultura ponašanja		Uljudno se ponaša na času i u školi. Aktivno, interaktivno i kreativno učestvuje u rješavanju problema u školi i među vršnjacima. Postupno shvata da je osnovno obrazovanje „pasoš za život“.	x	x

DIDAKTIČKO-METODIČKE NAPOMENE

Ovaj razvojni period karakterističan je po burnom tjelesnom rastu i razvoju, koji vodi do biološke i spolne zrelosti učenika. Ubrzani tjelesni rast i razvoj odvija se po fazama „ispružanja i popunjavanja“ pa se često stiče utisak tjelesne disharmonije. Učešće mase međusobno se mijenja i prema dijelovima cijelog tijela. Ove proporcionalne promjene utiču na kontinuirani razvoj motoričkih sposobnosti, odnosno, dovode do određene stagnacije ili usporenog razvoja, što učenici teško prihvaćaju. Dodatni problem ovog razvojnog perioda predstavlja razvoj psihičkih obilježja ličnosti. Društveni zahtjevi, kao i biološke promjene u ovom razvojnog periodu vode ka emocionalnoj neujednačenosti. Pravilno

vođena tjelesna aktivnost može značajno da kompenzira ovaj veoma osjetljiv period i da veliki doprinos za stvaranje i oblikovanje zdrave ličnosti.

S obzirom na to da su učenici naročito zainteresirani za produbljivanje znanja i širenje sadržaja rada, ovaj period je veoma pogodan za početak sportske aktivnosti. Zbog efikasnosti vježbe i bolje motivacije, u zadnje tri godine program tjelesnog i zdravstvenog odgoja zahtijeva savremeniji didaktičko-metodički postupak nastavnika, što se, u prvom redu, odnosi na slobodniju kompoziciju časa tjelesnog i zdravstvenog odgoja **i zdravih stilova života** i na usavršavanje i osavremenjivanje tehnologije nastave.

Četverodijelnu kompoziciju časa treba shvatiti samo kao obavezno polazište, koje osigurava optimalne psihološke, fiziološke i pedagoške preduvjete za realizaciju neposrednog zadatka časa tjelesnog i zdravstvenog odgoja. Na toj osnovi, sa dosta slobode, treba i komponirati konačnu strukturu časa za svaki zadatak. Intenzivnije se koriste metode rada kao što su: metod dopunskog vježbanja, kružno-intervalni metod, metod stanica, tangent-trening i sl. Da bi intenzitet vježbanja bio optimalan, treba voditi računa o racionalnom korištenju objekata, sprava, rekvizita i ostalog nastavnog pribora, te o racionalnijem korištenju raspoloživog vremena za čas i sl.

S obzirom na to da je ovo razdoblje optimalno za usvajanja motoričkih znanja, obrazovna komponenta pretpostavlja usvajanje naprednih kinezioloških motoričkih znanja koja, upotpunjena osnovnim teorijskim znanjima iz kineziologije, podstiču razvoj ličnosti učenika. Uz **opća motorička znanja** za razvoj (a) razvoj funkcionalnih sposobnosti (aerobnih i anaerobnih) i (b) razvoj motoričkih sposobnosti (koordinacije, ravnoteže, brzine, preciznosti, fleksibilnosti, eksplozivne, repetitivne, statičke snage i dinamometrijske sile, te (c) regulaciju morfoloških obilježja (aktivne mišićne mase i balastne mase), potrebno je učenicima osigurati i mogućnost sticanja znanja **specificiranih** kao: (a) *monostrukturalna motorička znanja*, koja su dominantno obilježje aktivnosti tipa atletike, plivanja, biciklizma i dr., (b) *aciklična motorička znanja*, koja su bitno obilježje tzv. borilačkih aktivnosti, kao što su boks, hrvanje, judo, karate i dr., (c) *kompleksna motorička znanja*, dakle ciklična i aciklična, koja se susreću u sportskim igrama, kao što su nogomet, rukomet, košarka i dr., te (d) „*estetska*” *motorička znanja* (ili znanja za koja je estetski kriterij važan faktor uspjeha), koja su sadržana u aktivnostima tipa gimnastike, ritmičke gimnastike, skokova u vodu i dr.

Ocjenjuju se: sadržaji označeni sa (*)

Procjenjuju se: morfološke osobine, funkcionalne i motoričke sposobnosti učenika u odnosu na njihovo inicijalno, stvarno i očekivano stanje osobina i sposobnosti.

OKVIRNI NASTAVNI PLAN I PROGRAM
za osmi razred devetogodišnje osnovne škole

**OKVIRNI NASTAVNI PLAN I PROGRAM
ZA OSMI RAZRED DEVETOGODIŠNJE OSNOVNE ŠKOLE**

REDNI BROJ	OBAVEZNI NASTAVNI PREDMETI	SEDMIČNI BROJ NASTAVNIH ČASOVA	GODIŠNJI BROJ NASTAVNIH ČASOVA
1.	Bosanski, srpski, hrvatski jezik i književnost	4	140
2.	Prvi strani jezik	2	70
3.	Drugi strani jezik	2	70
4.	Matematika	4	140
5.	Fizika	2	70
6.	Hemija/kemija	2	70
7.	Biologija	1	35
8.	Geografija/zemljopis	1	35
9.	Historija/povijest	1	35
10.	Tehnička kultura	2	70
11.	Likovna kultura	1	35
12.	Muzička/glazbena kultura	1	35
13.	Tjelesni i zdravstveni odgoj i zdravi stilovi života	2	70
UKUPNO REDOVNE NASTAVE		25	875

Napomena: Broj nastavnih časova za vjeronauku, dopunske/dodatne programe, vannastavne aktivnosti, odjeljensku zajednicu, eventualno neki novi predmet (izborni, fakultativni) odredit će se na lokalnom nivou, u skladu s mogućnostima o kojima je riječ u Konceptiji.

Bosanski, hrvatski, srpski jezik i književnost
(4 časa sedmično, 140 časova godišnje)

PRIJEDLOG PROGRAMA ZA VIII RAZRED DEVETOGODIŠNJEG OBRAZOVANJA				
Književni tekstovi	Književno-teorijski pojmovi	Odgovorno-obrazovni zadaci	ISHODI UČENJA	
			MINIMALNI	MAKSIMALNI
<p>Narodna književnost</p> <p>1. Lirska narodna pjesma (Ljubavni rastanak, Nesretna djevojka ili Majka Fatu kroz tri godine više)</p> <p>2. Smrt Omera i Merime, narodna epsko – lirska pjesma</p> <p>Umjetnička poezija</p> <p>3. Dobriša Cesarić: Oblak</p> <p>4. Vesna Parun: Kad sunce umiva oči</p> <p>5. D. Bajezidagić: Gazel o Starom mostu</p> <p>6. R. M. Rilke: Na uglu</p> <p>7. J. Prevert: Za tebe ljubavi moja</p> <p>8. Sergej Jesenjin: Pismo majci</p> <p>9. D. Sekulić: Majka</p> <p>10. S. Kulenović: Stećak</p> <p>11. A. Sidran: San o Bašeski</p> <p>12. A. Matoš: Noturno</p> <p>Prozni tekstovi</p> <p>13. Slavko Kolar: Breza (odlomak)</p> <p>14. J. Kozarac: Moj djed</p> <p>15. Z. Kolarić: Suze kojih se stidim (odlomak)</p> <p>16. Svetozar Ćorović: Špijun (odlomak)</p> <p>17. M. Kovač: Sjećanje na šarenu pticu (odlomak)</p> <p>18. E. Koš: Ujka Filip</p> <p>19. Ivo Andrić: Knjiga</p> <p>20. Meša Selimović: Zlatna ptica (odlomak iz romana Derviš i smrt)</p> <p>21. E. Ćolaković: Legenda o Ali-paši (odlomak iz romana)</p> <p>22. A. Nametak: Tuturuza i šeh Meco (odlomak iz romana)</p> <p>23. B. Ćopić: Bašta sljezove boje</p> <p>24. E. Hemingvej: Starac i more (odlomak iz romana)</p> <p>25. S. O'Dell: Otok plavih dupina (odlomak)</p> <p>26. Arthur C. Clarke: Odiseja u svemiru 2001. (odlomak)</p> <p>27. Dž. Selindžer: Lovac u raži (odlomak)</p> <p>28. Isidora Sekulić: Oslo pod</p>	<p>Motivi, slike, muzički/glazbeni elementi stiha, stilski elementi stiha, stilski obilježja lirske narodne pjesme</p> <p>Kompozicija, likovi, idejno – tematska svojstva, stilski postupci, jezik</p> <p>Odluke epskog i lirskog Misaona (refleksivna) pjesma</p> <p>Misaoni motivi</p> <p>Forma gazela, pjesništvo na orijentalnim jezicima</p> <p>Ljubavna pjesma</p> <p>Podjela pjesama prema obliku: oda, himna, elegija, idila</p> <p>sonet i haiku pjesma.</p> <p>Rima i njezina uloga u oblikovanju stiha (obgrlje na rima)</p> <p>Pjesnička sredstva: alegorija, gradacija, hiperbola</p> <p>Fabula – razvijena u romanu i pripovijetci, sažeta u basni i anegdoti (učavanje uz interpretaciju teksta)</p> <p>Glavni dijelovi epskog teksta (funkcija preokreta)</p> <p>Kompozicija fabule – odnos pojedinih događaja u fabuli, odnos narativnih i ostalih dijelova priče</p> <p>Lik – unutrašnji monolog kao sredstvo slikanja lika</p> <p>Psihološka analiza lika: posebna funkcija opisnih, dijaloških i monoloških mjesta</p> <p>Uloga opisa u pripovijedanju</p> <p>Humor, ironija i satira u proznom djelu</p> <p>Karakterizacija glavnog lika (fizička, psihološka)</p>	<p>Uočavanje obilježja lirske narodne pjesme</p> <p>Poticati osjećaje i um čitanjem i slušanjem narodnih pjesama</p> <p>Buđenje plemenitih osjećaja i potrebe da se prevladavaju nepravedni ljudski odnosi koji guše slobodu ličnosti, pravo na samostalno odlučivanje i opredjeljenje</p> <p>Uočavanje teme i motiva u misaonim i duhovnim pjesmama</p> <p>Razlikovati tematsku i vrstovnu podjelu pjesama</p> <p>Primijeniti znanja o strofi, stihu, lirskoj pjesmi i stilskim sredstvima u interpretaciji soneta</p> <p>Uočavanje kompozicije, pripovjednih tehnika i njihove uloge u proznom djelu</p> <p>Zapažanje postupka u karakterizaciji likova</p> <p>Prepoznavanje uloge opisa u pripovijedanju (statičan, dinamičan opis, zaustavljanje i pokretanje radnje)</p> <p>Uočavanje motiva u putopisnom djelu, objektivnog i subjektivnog stava pisca i načina stvaranja ugođaja</p> <p>Analiziranje bitnih problema dramskog djela</p> <p>Čitanje i razumijevanje dramskog djela</p>	<p>Uočavanje stilskih sredstava i osnovnog osjećaja u pjesmi</p> <p>Mogućnost sažetog prepričavanja pjesme</p> <p>Izražavanje doživljaja i dojmova</p> <p>Uočava i izdvaja gradaciju i hiperbolu</p> <p>Razlikuje pjesme prema obliku</p> <p>Iznosi redosljed događaja i određuje naslov svakoj kompozicijskoj jedinici</p> <p>Razumije vanje sadržaja i sposobnost sažeta formuliranja</p> <p>Razvrstavanje likova prema mjestu i važnosti u djelu i prema socijalnim kriterijima</p> <p>Otkrivanje zanimanja za putopisne teme</p> <p>Opisivanje jednog svog putovanja</p> <p>Uočava ustrojstvo dramske radnje</p> <p>Izdvaja protagoniste i antagoniste i određuje osnovni sukob</p>	<p>Mogućnost shvaćanja idejne suštine</p> <p>Uočavanje faza u razvoju radnje</p> <p>Uočavanje ponavljanja, sintaksičkog ustrojstva stiha</p> <p>Obrazlaganje i dokumentiranje tvrdnji citatima iz teksta</p> <p>Otkrivanje povezanosti jezično-stilističkih elemenata i osjećaja u pjesmi</p> <p>Razumije sadržaj misaonog motiva (osjećaj, misao)</p> <p>Objašnjava alegoriju</p> <p>Određivanje faza u razvoju radnje i uočavanje epizoda koje ulaze u pojedine faze</p> <p>Uočava i izdvaja lirske epizode u proznom djelu, statične i dinamične elemente</p> <p>Mogućnost praćenja unutrašnjeg razvoja lika</p> <p>Uočava obilježja putopisa i asocijativnosti kao važnog postupka u nastajanju putopisa</p> <p>Iznosi lična zapažanja o dramskom djelu</p> <p>Ocjenjuje postupke likova s etičkog, društvenog ili idejnog stajališta</p>

snije gom (odlomak iz putopisa Pisma iz Norveške) 29. Z. Džumhur: Nekrolog jednoj čaršiji (odlomak iz putopisa) 30. Milan Ogrizović: Hasanaĝinica (odlomak iz drame)	Naučno – fantastični roman Roman odrastanja Obilježja putopisa: granične književne vrste Kompozicija i značajke drame Protagonist, antagonist Dramatizacija	Scensko oblikovanje dramskog djela		
--	--	------------------------------------	--	--

Lektira

1. Ć. Sijarić: Zapisi o gradovima
2. N. Bazdulj: Ruža I - II
3. H. Bašić: Izbor pripovjedaka
4. V. Krmpotić: Pisma iz Indije
5. D. Cesarić: Lirika (izbor poezije)
6. S. Čuić: Pripovijetke (izbor)
7. B. Nušić: Sumnjivo lice (izabrane komedije)
8. P. Kočić: Jazavac pred sudom / Izabrane pripovijetke
9. Zoran M. Jovanović: Bulke pored pruge
10. E. Kestner: Leteći razred
11. A. P. Čehov: Šala / Višnjik (izbor pripovjedaka i drama)
12. Dnevnik Ane Frank

RJEČNIK, GRAMATIKA			
Programski zahtjevi	Odgovno – obrazovni ciljevi	ISHODI UČENJA	
		MINIMALNI	MAKSIMALNI
<p>Značenje riječi Sinonimi, istoznačnice, sličnoznačnice Homonimi / istozvučnice Antonimi – riječi suprotna značenja Arhaizmi – zastarjelice</p> <p>Vrste riječi Zamjenice i njihova uloga u rečenici (upitne, odnosne i neodređene zamjenice) Pisanje i izgovor prijedloga, priloga, veznika i čestica Pravilna upotreba prijedloga uz pojedine padeže Jednostavni i složeni prijedlozi Prilozi i prijedlozi – pisanje (iz daleka svijeta i izdaleka) Odnosne zamjenice i nepromjenjive riječi u vezničkoj službi u rečenici Glagolski prilozi</p> <p>REČENICA Jednostavna neproširena, jednostavna proširena, besubjektivna i neoglagoljena rečenica Članovi rečenice: samostalni (glavni) i nesamostalni (sporedni) Samostalni članovi: predikat, subjekt, objekt i priložne oznake Gramatička svojstva predikata i subjekta Slaganje predikata i subjekta Objekt</p>	<p>Značenje i prepoznavanje sinonima, antonima, homonima i arhaizama Pravilno rabiti/upotrebljavati padežne oblike upitnih, odnosnih i neodređenih zamjenica u govorenju i pisanju Razumjeti uloge povratne i povratno – posvojne zamjenice u rečenici Prepoznati priloge, prijedloge, veznike i čestice u rečenici Pravilno upotrebljavati veznike, čestice, uskliske u govorenju i pisanju Prepoznati i razlikovati glagolski prilog prošli Razumjeti njihovo značenje i službu u rečenici Upoznati strukturu neproširene i proširene rečenice Prepoznati i imenovati besubjektivnu i neoglagoljenu rečenicu Utvrđiti znanje o glagolskom i imenskom predikatu Imenica, pridjev, zamjenica, broj i prilog kao dio imenskog predikata Izricanje subjekta svim vrstama riječi Sročnost predikata i subjekta Ponavlanje i produbljanje znanja o objektu i priložnim oznakama Prepoznavanje atributa i apozicije i njihovih gramatičkih svojstava</p>	<p>Svojim riječima značajno objasniti pojmove: sinonim, antonim, homonim, arhaizam Prepoznaje i pravilno piše neodređenu zamjenicu s prijedlogom Pravilno piše složene zamjenice s česticom god (nekoliko najčešćih primjera) Mogućnost prepoznavanja i imenovanja nepromjenjivih vrsta riječi Pravilno upotrebljava glagolske priloge Prepoznaje subjekt i riječi koje ga dopunjuju Prepoznaje predikat i riječi koje ga dopunjuju Mogućnost uočavanja gramatičkih svojstava subjekta i predikata Prilagodno slaže subjekt i predikat Uočava vrste objekta i priložnih oznaka Uočava vrste riječi kojima izričemo objekt i priložne oznake Razlikuje imenički i pridjevski atribut Prepoznaje apoziciju i prilagodno upotrebljava atribut i apoziciju u govorenju i pisanju</p>	<p>Stvaranje razrednog rječnika sinonima, homonima, antonima i arhaizama Rad u skupinama i svaka skupina zapisuje a b e c d n m redom ono što je dobila za zadatak Antonime zapisivati u parovima Razumijeti tvorbu neodređenih zamjenica Razumije kad se čestica god piše sastavljeno, a kada rastavljeno uz zamjenicu Mogućnost razlikovanja priloga i prijedloga te priloga i pridjeva u primjerima istoobličnih riječi Mogućnost preoblike zavisne rečenice glagolskim priložima i obratno Uočava poprikladne priloge glagolske priloge Uočava neoglagoljenu i besubjektivnu rečenicu Uočava dijelove imenskog predikata: spona ili kopula (pomoćni glagol biti u bilo kojem obliku) i imenska riječ Mogućnost izricanja prijedložnog objekta Otkrivanje priložnih oznaka upitnim priložima Uočava priložni atribut.</p>

<p>(besprijedložni i prijedložni) Priložne oznake (namjera, pogodba, dopuštenje, posljedica) Nesamostalni rečenični članovi: atribut i apozicija Složena rečenica – nezavisna i zavisna Stvaranje složene rečenice nizanjem, povezivanjem i uvrštavanjem Nezavisno složena rečenica: veznike i nevezničke rečenice (rečenični niz) Vrste nezavisno složenih rečenica: sastavna, rastavna, suprotna, isključna i zaključna Zavisno složena rečenica Izricanje predikata, subjekta, objekta i atributa rečenicom Vrste priložnih rečenica: mjesna, vremenska, načinska, namjerna, uzročna, posljedična, dopusna rečenica Izricanje pogodbe, mogućnosti i želje složenim rečenicama</p>	<p>Atribut i apozicija kao članovi subjektivnog, objektivnog ili priložnog skupa Razumjeti načine sklapanja jednostavnih rečenica u složenu Udruživati jednostavne rečenice u složenu nizanjem i povezivanjem Razumjeti značenje različitih vrsta nezavisno složenih rečenica Prepoznati zavisno složenu rečenicu Prepoznati glavnu i zavisnu rečenicu u zavisno složenoj rečenici Razumjeti značenje predikatne, subjektivne, objektivne i atributne rečenice Prepoznavati priložne rečenice i razumjeti njihovo značenje Prepoznati i razumjeti pogodbu, mogućnost i želju izrečene kondicionalima Izricati pogodbu i uvjet pogodbom zavisnom rečenicom</p>	<p>Uočava kako udruživanjem jednostavnih rečenica nastaje složena Prepoznaje vrste nezavisno složenih rečenica i značajne veznike Uočava da je nezavisno složena rečenica složena od rečenica koje ne ovise jedna o drugoj Uvrštava jednostavne rečenice u složenu Uočava veznika sredstva Prepoznaje glavnu i zavisnu surečenicu u zavisno složenoj rečenici Razumije da se subjekt, predikat, objekt i atribut može izreći rečenicom Prepoznaje priložne rečenice i razumije njihovo značenje Mogućnost preoblike zavisne rečenice glagolskim priložima</p>	<p>atributni i apozicijski skup Zaključuje u kojem je skupu atribut i apozicija u rečenici / objektom, subjektivnom ili priložnom Prepoznaje veznika sredstva: veznike, veznike skupove, priloge i zamjenice kao veznike riječi Razlikuje vrste veznika u nezavisno složenim rečenicama i pravilno piše zarez Uočava zavisne umetnute rečenice Upotreba složene rečenice u govorenoj i pisanoj komunikaciji U jednostavnijim primjerima zamjenjuje imenski predikat predikatnom rečenicom, subjekt subjektivnom rečenicom, objekt objektivnom rečenicom i atribut atributnom rečenicom Zamjenjivanje priložnih oznaka zavisnim surečenicama Pisanje zarez u zavisno složenoj rečenici s obzirom na različita mjesta zavisne surečenice Uočavanje razlika između rečenica s veznicima da i kako</p>
--	---	---	--

PRAVOGOVOR I PRAVOPIS

Programski zahtjevi	Odgovno – obrazovni ciljevi i zadaci	ISHODI UČENJA MINIMALNI	ISHODI UČENJA MAKSIMALNI
<p>Veliko početno slovo u imenima društava, organizacija, udruga i ustanova, društvenih i stilskih pokreta, povijesnih događaja i javnih skupova Pisanje neodređenih zamjenica i privedloga, zamjenica i čestice god Pisanje riječi s glasovima č, ć, dž, đ, ije, je Zarez u jednostavnoj i složenoj rečenici (suprotnost, naknadno dodani dio, modalne riječi, isticanje i nabranjanje) Pisanje zarez u nezavisno složenim rečenicama Pisanje zarez u zavisno složenim rečenicama Upravni i nepravni govor u pisanju</p>	<p>Pravilno pisati veliko slovo u najčešćim primjerima Pravilno pisati neodređene zamjenice s privedlogom i česticom god Uvježbati pisanje i izgovor riječi u kojima se pojavljuju glasovi č, ć, dž, đ, ije, je Produbljivanje znanja o uporabi zarez u jednostavnoj i složenoj rečenici Pisati upravni govor u rečenicama s različitim odnosima rečenice objašnjenja i rečenice upravnog govora</p>	<p>Veliko slovo u jednostavnijim i češće rabljenim primjerima Pravilno pisanje i govorenje u skladu s pravopisnom pravopisnom i gramatičkom normom Pravilo piše zarez u jednostavnoj rečenici Zarezom odvaja vokativ, apoziciju i apozicijski skup iza imenice, naknadno dodane i istaknute riječi i skupove riječi Zarezom odvaja rečenice u nizu Pisanje upravnog govora u skladu s pravopisom</p>	<p>Primjena pravopisne norme u svakodnevnom pisanju i čitanju Razvijena sposobnost primjene stečenih znanja u novonastalim situacijama (slušanje, govorenje, razgovaranje, čitanje i pisanje) Zarezom odvaja zavisnu surečenicu umetnutu među dijelove glavne surečenice Pravilna upotreba zarez kada je zavisna surečenica u inverziji Mogućnost preoblike upravnog u nepravni govor i obratno</p>

KULTURA USMENOGA I PISMENOGA IZRAŽAVANJA

Oblici izražavanja	Programski sadržaji	Odgovno – obrazovni ciljevi i zadaci	Očekivana postignuća u usmenom i pismenom izražavanju MINIMALNA MAKSIMALNA
--------------------	---------------------	--------------------------------------	--

NARACIJA	Stvaranje zamišljene priče Odabrati zanimljivu, neobičnu i originalnu temu iz fantastičnog, računarskog, životinjskog i biljnog svijeta ili iz dječje svakodnevnice	Poticati maštu i objediniti znanje iz teorije književnosti Pričanje u 1. ili 3. licu	Sposobnost stvaranja priče koja ima naslov, temu, kompoziciju (dijelove fabule), likove Likovi imaju imena (obična i neobična), vlastite osobine, jezik i međusobno su povezani.	Sposobnost uvođenja u priču stvarnih personificiranih likova U oblikovanju priče upotrebljava pripovijedanje, opisivanje, dijalog i monolog U portretiranju i karakterizaciji likova koristi se humorom
DESKRIPCIJA	Opis zatvorenog prostora (interijera) Pisanje putopisa	Uočavanje pojedinosti i ostvarivanje prostornih i drugih veza među njima Njegovanje slikovitosti u izražavanju Uočavanje obilježja putopisa i mogućnost opisa osobnog putovanja	Kompozicija sastava ostvarena, pazi na redoslijed pojedinosti u interijeru Opisuje stvarno, nepristrano, objektivno Mogućnost pisanja putopisa o vlastitom zavičaju Putopis ima elemente slikovitosti ostvarene epitetom i usporedbom	Subjektivno, pristrano, na osnovu vlastitih dojmova opisuje doživljaj zatvorenog prostora Izražena maštovitost, slikovitost i subjektivnost u putopisu Piše putopis o udaljenim krajevima
RASPRAVLJANJE	Problemski članak Odabrati temu koja predstavlja neki problem iz oblasti sporta, nauke, stanovanja, zabave, čuvanja okoliša itd. Pisanje scenarija (uočavanje obilježja scenarija)	Uočiti da je problemski članak vrsta raspravljanja i da se zasniva na mišljenju i prosuđivanju pojava, stvari, bića i događaja Uspoređivanje literarnog djela i scenarija	Sposobnost stvaranja kompozicije problemskog članka: najava problema (tvrđnja), tražnje za rješenjima problema, predlaganje najbolje rješenja i zaključak Mogućnost preoblike nekog kraćeg književnog teksta iz čitanke u scenarij Scenarij ima dva tekstualna dijela: video i audio	Mogućnost samostalnog izbora teme i pisanja problemskog članka prema shemi: NASLOV TVRDNJA DOKAZI PRIJEDLOZI ZAKLJUČAK Pokušaj stvaranja vlastitog scenarija
ČITANJE	Provođenje artikulacijskih akcenatskih i intonacijskih govornih vježbi	Prepisati sve glasove s kojima učenici imaju problema pri izgovoru - napraviti školsku razlikovnu gramatiku Razvijati vještinu interpretativnog čitanja	Pravilno čita na glasnu ili akcenatsku cjelinu Pravilno čita prozne, lirске i dramske tekstove Zamjećuje ulogu rečeničnih znakova i njihovu vezu s govornim vrednotama	Interpretativno čitanje lirskih, pripovjednih i dramskih tekstova
PISANJE	Dramatizacija neke priče iz čitanke Pisanje diktata: kontrolni diktat, diktat sa sprječavanjem grešaka, izborni diktat Pisanje dviju školskih zadataka tokom školske godine.	Preoblikovati pripovjedni tekst u dramski	Vrši dramatizaciju na kratkim primjerima	Dramatizira opširniji tekst
MEDIJSKA KULTURA				
Programski zahtjevi	Odgovorno – obrazovni ciljevi i zadaci		ISHODI UČENJA MINIMALNI	ISHODI UČENJA MAKSIMALNI

Igrani film Vrste igranog filma Literarni elementi filma (scenarij) Radio Zvuk – radijsko izražajno sredstvo Vrste radijskih emisija: obavijesne, obrazovne, zabavne Televizijske emisije (informativne, obrazovne, dokumentarne, zabavne) Knjižnica / biblioteke – knjižna grada	Prepoznati i objasniti obilježja igranoga filma i filmske priče Razumjeti nastanak filma – od priče do snimanja Prepoznati radijska izražajna sredstva Razlikovati vrste radijskih emisija Razlikovati vrste televizijskih emisija s obzirom na njihovu namjenu Samostalno se služiti rječnikom, enciklopedijom i pravopisom	Prepoznaje i imenuje obilježja igranoga filma: postojanje glumaca i izmišljene filmske priče Pokušaj stvaranja scenarija prema književnom djelu (priča iz čitanke) Uočava obavijesnu, obrazovnu i zabavnu ulogu radija Mogućnost iznošenja doživljaja jedne obavijesne i jedne zabavne televizijske emisije Mogućnost pronalaženja pojma u rječniku i enciklopediji	Uočava ideju te odnose među likovima i izražajna sredstva Razlikuje vrste igranoga filma, uspoređuje film i književno djelo Pokušaj stvaranja vlastitog scenarija Razvije na kultura slušanja, razmišljanja, govorenja i prosuđivanja Uočava ulogu televizijskoga programa u životu savremenog čovjeka Razvijen selektivni pristup televizijskom programu Enciklopedija na računaru – način nalaženja podataka
--	---	---	--

STRANI JEZIK

ENGLESKI
FRANCUSKI
NJEMAČKI
ARAPSKI

Engleski jezik – prvi strani jezik, šesta godina učenja (2 časa sedmično, 70 časova godišnje)

CILJEVI I OČEKIVANI REZULTATI ODGOJNO-OBRAZOVNOG RADA

U nastavi engleskog kao prvog stranog jezika u osmom razredu osnovne škole treba težiti potpunom dostizanju nivoa A2.1 i djelimičnom dostizanju nivoa A2.2 Zajedničkog evropskog okvira za jezike – CEFR.	
Jezičke vještine	Očekivani rezultati/šhodi učenja
Slušanje i razumijevanje	Učenik <ul style="list-style-type: none"> može uz znatan napor razumjeti jednostavan formalan i neformalan razgovor o temama koje su za njega od neposredne važnosti. može razumjeti glavnu poentu u kratkim jednostavnim porukama (uputstva, objave) i pratiti promjenu teme na TV vijestima. može razumjeti iskaz ukoliko je jasno artikuliran standardnim jezikom i brzinom sporijom od normalne. Često mora zahtijevati da mu se nešto ponovi.
Čitanje i razumijevanje	Učenik <ul style="list-style-type: none"> može razumjeti kratke jednostavne tekstove koji sadrže najfrekventniji vokabular (privatna pisma, kratke vijesti, jednostavna uputstva). može razumjeti glavne ideje i neke detalje u tekstu koji se sastoji od nekoliko pasusa. može locirati, komparirati, kontrastirati jednu ili više određenih informacija u nešto širem tekstu. Ponekad je u stanju da pogodi iz konteksta značenje nepoznatih jezičkih jedinica. još uvijek sporo čita.
Govor	Učenik <ul style="list-style-type: none"> može dati kratak jednostavan opis u okviru poznate teme za koju je lično vezan. može razumjeti kratke informacije društvenog tipa, te obavljati dosta transakcija (kupiti poštanske marke na pošti, pitati za cijenu, u restoranu tražiti pomoć konobara i sL). može nakratko povesti razgovor, ali je rijetko u stanju da ga dobrovoljno nastavi jer ne razumije dovoljno. izgovara bez poteškoća neke poznate nizove, ali pravi mnogo veoma primjetnih pauza i grešaka kod začinjanja. Izgovor učenika je općenito dovoljno jasan i razumije se, iako sagovornici mogu zahtijevati da im ponešto ponovi. vлада osnovnim vokabularom, fondom jednostavnih naučenih fraza i osnovnim gramatičkim strukturama u proširenoj usmenoj produkciji, ali još uvijek pravi osnovne greške.
Pisanje	Učenik <ul style="list-style-type: none"> može pismeno opisati nekolice svakodnevnih situacija. zna napisati kratke jednostavne poruke (lična pisma, bilješke) u vezi sa svakodnevnim

	<p>potrebama.</p> <ul style="list-style-type: none"> • zna popuniti jednostavne formulare ličnim podacima. • Zna pisati jednostavne opise i sastave na poznate teme (stvarne i izmišljene ličnosti, događaji, vlastiti planovi i planovi članova porodice). • zna koristiti neke izvedene oblike osnovnih riječi i osnovna glagolska vremena, prosto proširene rečenice i rečenice spojene jednostavnim veznicima (i, ali). • zna dosta tačno pisati najčešće riječi ali često pravi osnovne greške (vremena, afiksi) i daje nespretne formulacije.
Znanje o jeziku	Učenici s vjesno stiču znanje o jeziku primjenjujući različite strategije učenja.

Engleski jezik – drugi strani jezik, treća godina učenja
(2 časa sedmično, 70 časova godišnje)

CILJEVI I OČEKIVANI REZULTATI ODGOJNO-OBRAZOVNOG RADA

U nastavi engleskog kao drugog stranog jezika u osmom razredu osnovne škole treba težiti potpunom dostizanju nivoa A1.3 i djelimičnom postizanju nivoa A2.1 Zajedničkog evropskog okvira za jezike - CEFR.	
Jezičke vještine	Očekivani rezultati/ishodi učenja
Slušanje i razumijevanje	<p>Učenik</p> <ul style="list-style-type: none"> • može razumjeti jednostavne i često korištene rečenice (npr. kratke informacije o nekoj osobi, porodici, poslu, bližoj okolini – na poznate teme i situacije). • razumije glavnu poentu u kratkim jednostavnim uputstvima, objavama i prati promjenu teme na TV vijestima. • može dati informacije o kratkim tekstovima koje je slušao. • može pratiti standardan govor ukoliko se govori tempom sporijim od normalnog i ako mu se neko obraća direktno. Često mora zahtijevati da mu se nešto ponovi.
Čitanje i razumijevanje	<p>Učenik</p> <ul style="list-style-type: none"> • zna pročitati poznate i neke nepoznate riječi i pasuse iz kratkih tekstova, koji govore o svakodnevnom životu, rutinskim događanjima ili koji sadrže jednostavna uputstva. • može pronaći određene informacije u tekstovima u kojima se koristi jednostavan jezik (npr. razglednice/kratka pisma, vremenska prognoza, oglasi, prospekti, jeftovnici, red vožnje). • na javnim mjestima razumije natpise koji se često pojavljuju.
Govor	<p>Učenik</p> <ul style="list-style-type: none"> • zna opisati sebe - vlastito porijeklo, obrazovanje, porodicu i druge ljude • može razgovarati na zadanu temu. Komunikacija može biti otežana i može doći do nesporazuma. • razgovor o svakodnevnim temama još je ograničen zbog malog fonda riječi te se služi uglavnom jednostavnim strukturama. • ima još poteškoća kod izgovora, što može povremeno otežati komunikaciju. Još uvijek se primjećuje strani naglasak. • vlada najosnovnijim fondom jednostavnih, naučenih izraza, osnovnim vokabularom i osnovnim gramatičkim strukturama. Pravi često greške i kod veoma jednostavnog, nešto produženog razgovora.
Pisanje	<p>Učenik</p> <ul style="list-style-type: none"> • zna dosta tačno pisati najčešće riječi ali često pravi osnovne greške i daje nespretne formulacije (iz konteksta možemo zaključiti šta je učenik htio reći). • može pisati jednostavne tekstove lične prirode u okviru predvidivih svakodnevnih potreba i iskustva (jednostavan tekst na razglednici, lične podatke, jednostavan diktat). • kod slobodnog pismenog izražavanja pravi brojne greške različite prirode.
Znanje o jeziku	<ul style="list-style-type: none"> • Učenici svjesno stiču znanje o jeziku primjenjujući različite strategije učenja.

PROGRAMSKI SADRŽAJI

Stepen	Te me	Funkcije i vještine	Aktivnosti	Gramatika	Vokabular
8. razred Osnovna škola 3. godina učenja engleskog jezika	<ul style="list-style-type: none"> • Dom i porodica • Zabava i slobodne aktivnosti • Kultura • Svijet sutrašnjice • Prošli događaji • London/Sarajevo • Film i TV • Problemi 	<p>Učenici će:</p> <ul style="list-style-type: none"> - upućivati odgovarajuće pozdrave i odgovarati na njih - predstaviti sebe i druge - obraćati se drugima - upoznavati - druge koristiti rječnik i naučiti voditi svoj vlastiti - učiti i vježbati fonetski izgovor - opisivati buduće planove - prihvatiti ili odbiti ponude - izrazivati zahtjeve i prijedloge - tražiti i davati savjete - opisivati: - ljude i predmete - neka raspoloženja i stanja - aktivnosti - postavljati pitanja i odgovarati na njih - tražiti i davati informacije - slušati očekujući da čuju određenu informaciju - slušati pjesme i prepoznati stihove - vježbati pisanje različitih tekstova 	<p>RECEPCIJA</p> <p>a) SLUŠANJE REAGIRANJE</p> <p>Učenici će slušati izgovoreni tekst i reagirati:</p> <p>2) Neverbalno spajanjem slika i tekstova, tačnih i netačnih izraza, prezentiranjem određenih dijelova odlučanog teksta mimikom itd.</p> <p>3) Verbalno odgovaranjem na pitanja, prepoznavanjem netačnih/tačnih tvrdnji, dopunjavanjem nedovršene rečenice</p> <p>c) ČITANJE I REAGIRANJE</p> <p>Učenici će čitati kratke tekstove, u sebi ili naglas, i reagirati</p> <p>3) Neverbalno traženjem određenih informacija, spajanjem slika i tekstova, traženjem pogrešaka i njihovim ispravljanjem u tekstu, označavanjem tačnih i netačnih tvrdnji, prezentiranjem određenih dijelova teksta mimikom itd.</p> <p>4) Verbalno postavljanjem pitanja i odgovaranjem na pitanja, pričavanjem dijelova ili cijelih kratkih tekstova jednostavnim rečenicama, upotrebom novog vokabulara u konkretnim primjerima/rečenicama, prepoznavanjem netačnih tvrdnji, dopunjavanjem nepoznatih rečenica itd.</p> <p>PRODUKCIJA</p> <p>b) GOVOR</p> <p>Učenici će:</p> <ul style="list-style-type: none"> - Praviti kratke jednostavne dijaloge koji se zasnivaju na temama o kojima se raspravljalo - Prepričavati kratke priče i šale - Učestvovati u razgovoru o zadanim temama - Pjevati pjesme - Igrati po ulogama, jezične igre itd. - Recitirati, dramatisirati <p>c) PISANJE</p> <p>Učenici će:</p> <ul style="list-style-type: none"> - Pisati diktate - Prepričavati/prepisivati kratke tekstove - Pisati sastave na određene teme - Dopunjavati nedovršene rečenice, tabele križaljke, pjesme itd. - Redati s premetane riječi 	<p>Učenici će učiti ili ponavljati:</p> <p>Imenice:</p> <ul style="list-style-type: none"> - brojive, nebrojive - pravilnu/nepravilnu množinu <p>Zamjenice:</p> <ul style="list-style-type: none"> - Lične (padež subjekta i objekta) - Pokazne (this, that, these, those) - Upitne (who, which, what, whose) - Prisvojne (mine, yours...) - Neodređene (somebody, anybody, nobody, something...) <p>Pridjevi:</p> <ul style="list-style-type: none"> - De terminatore, - članove: a/an, the, zero - prisvojne pridjeve, - pokazne pridjeve, this (girl), that (boy), these (girls), those (boys) - pridjeve neodređene količine i broja (some, any, much, many, all) - upitne pridjeve (what, which, whose) <p>- Opisne pridjeve (najčešće): u okviru datih tema</p> <p>Nepravilno poredenje pridjeva</p> <p>Brojevi: 100, 1000...</p> <p>Glagole:</p> <p>Present Simple (potvrдна, odrična, upitna forma)</p> <p>Present Continuous (potvrдна, odrična, upitna forma)</p> <p>Past Simple pravilnih i nepravilnih glagola</p> <p>Future Simple: shall/will (potvrдна, odrična, upitna forma)</p> <p>Present Continuous za izražavanje budućnosti</p> <p><i>Going to</i> oblik</p> <p>Glagole: be, have/have got (potvrдна, odrična, upitna forma)</p> <p>Modalne glagole: can, may, have to, must, should</p> <p>Imperativ (sva lica jednine i množine)</p> <p>Present Perfect</p> <p>Priloge (najčešće):</p> <ul style="list-style-type: none"> - mjesto - pravac, smjer (left, right, east, west) - vrijeme (last week, last year) - način (slowly, quickly) <p>Prije dloge: nešto proširenija upotreba prijedloga za mjesto i vrijeme</p> <p>Rečenice:</p> <p>Red riječi (uz upotrebu priloga učestalosti npr. always, never, sometimes)</p> <p>There is a/There are some...Is there a...? Are there any...?</p>	<p>Učenici će ponavljati i učiti samo osnovni vokabular koji se odnosi na date teme, kao npr.</p> <ul style="list-style-type: none"> • Dom i porodica nešto prošireniji vokabular npr. <i>family members and their occupations</i> • Zabava i slobodne aktivnosti nešto prošireniji rječnik npr. <i>favourite sports, games unusual hobbies, going out to the cinema, theatre, party, amusement park</i> • Kultura rječnik vezan uz tipične karakteristike britanskog i bh. domaćinstva, čuvenih Britanaca i mjesta engleskog govornog područja • Svijet sutrašnjice rječnik vezan uz transport, vrijeme, mjesta i buduće događaje • Prošli događaji Priloške odredbe za vrijeme, riječi koje idu za je dno • London/Sarajevo rječnik vezan uz upute i lokacije pri razgledanju grada • Film i TV rječnik vezan za vrste filmova i serija • Problemi rječnik vezan uz školska pravila, probleme učenika u svakodnevnom životu <p>Osim što će stalno proširivati vokabular, učenici će ponavljati ili učiti da koriste:</p> <ul style="list-style-type: none"> - Skraćnice, najčešće (a. m., p.m., UK, USA, skraćnice za dane u sedmic i mjesecima) - Afikse u vezi sa datim temama i gramatikom (-s, -ing) - Antonime u vezi sa datim temama (fast – slow, up – down, hot – cold) - Složnice u vezi sa datim temama (football, basketball, swimming pool, pen-friend) - Kolokacije u vezi sa datim temama (outdoor sports, to do homework, make a phone call) <p>Napomena</p> <p>Navedena leksika je prijedlog i ne treba se shvatiti kao ograničavajuća.</p>

Njemački jezik – prvi strani jezik, šesta godina učenja (2 časa sedmično – 70 časova godišnje)

CILJEVI I REZULTATI ODGOJNO-OBRAZOVNOG RADA

U nastavi njemačkog jezika u osmom razredu osnovne škole treba težiti potpunom dostizanju nivoa A2.1 i dje limično m dostizanju nivoa A2.2 Evropskog okvira za strane jezike (prvi stepen osnovnog znanja).	
Jezičke vještine	Očekivani rezultati/ ishodi učenja
Slušanje i razumijevanje	<ul style="list-style-type: none"> • Učenik može uz znatan napor razumjeti jednostavan formalan i neformalan razgovor o temama koje su za njega od neposredne važnosti • Može razumjeti glavnu poentu u kratkim jednostavnim porukama (uputstva, objave) i pratiti promjenu teme na TV vijestima. • Može razumjeti iskaz ukoliko je jasno artikuliran standardnim jezikom i brzinom sporijom od normalne. Često mora zahtijevati da mu se nešto ponovi.
Čitanje i razumijevanje	<ul style="list-style-type: none"> • Učenik može razumjeti kratke jednostavne tekstove koji sadrže najfrekventniji vokabular (privatna pisma, kratke vijesti, jednostavna uputstva). • Može razumjeti glavne ideje i neke detalje u tekstu koji se sastoji od nekoliko pasusa. Može locirati, komparirati, kontrastirati jednu ili više određenih informacija u nešto širem tekstu. Ponekad je u stanju da pogodi iz konteksta značenje nepoznatih jezičkih jedinica. • Sporo čita i teže razumije čak i relativno kratke odlomke teksta.
Govor	<ul style="list-style-type: none"> • Učenik može dati kratak jednostavan opis u okviru poznate teme za koju je lično vezan. Može razumjeti kratke informacije društvenog tipa, te obavljati dosta transakcija (kupiti poštanske marke na pošti, pitati za cijenu, u restoranu tražiti pomoć konobara i sl.). Može nakratko povesti razgovor, ali je rijetko u stanju da ga dragovoljno nastavi jer ne razumije dovoljno. • Izgovara bez poteškoća neke poznate nizove ali pravi mnogo veoma primjetnih pauza i grešaka kod započinjanja. • Izgovor učenika je općenito dovoljno jasan i razumije se čak i u slučaju kada sagovornici zahtijevaju da im ponešto ponovi. • Vlada najosnovnijim gramatičkim strukturama, ali još uvijek pravi mnogo osnovnih grešaka.
Pisanje	<ul style="list-style-type: none"> • Učenik je u stanju da pismeno opiše nekolčinu svakodnevnih situacija. • Zna napisati kratke jednostavne poruke (lična pisma, bilješke) u vezi sa svakodnevnim potrebama. • Zna popuniti jednostavne formulare ličnim podacima. • Zna pisati jednostavne opise i sastave na veoma poznate teme (stvarne i izmišljene ličnosti, događaji, vlastiti planovi i planovi članova porodice). • Zna dosta tačno pisati najčešće riječi ali stalno pravi osnovne greške (vremena, afiksi) i daje mnogo nespretnih formulacija.
Znanje o jeziku	<ul style="list-style-type: none"> • Učenici svjesno usvajaju znanje o jeziku.

PROGRAMSKI SADRŽAJI

Tematske cjeline:

1. Škola
2. Svakodnevni život
3. Prijateljstvo
4. Život u gradu
5. Nauka i tehnologija
6. Zdravlje i dobra kondicija
7. Praznici i tradicija
8. Sredstva informiranja
9. Zemlje njemačkog govornog područja – znamenitosti, poznate ličnosti

Funkcije i sposobnosti	Vještine	Gramatika	Vokabular
<p>Učenici će znati:</p> <ul style="list-style-type: none"> - razumjeti tekst oglasa, prospekta i slično - uspostaviti kontakt telefonom ili mailom - diskutirati pro i kontra - ispričati o nečem u prošlosti - predstaviti najboljeg prijatelja - imenovati zgrade u gradu - opisati put - nešto obrazložiti - opisati mjesto stanovanja - izraziti osjećanja - govoriti o svom hobiju - nabrojati vrste sportova - objasniti statistiku, grafički prikaz i sl. - iskazati mišljenje o nečem - nešto uporediti - razgovarati sa ljekarom - opisati medije i njihovu funkciju - diskutirati o TV-programu - nabrojati svoje omiljene emisije i obrazložiti izbor - iskazati sklonosti - opisati omiljene zvijezde, predstaviti neku muzičku grupu i sl. - opisati proslave - čestitati praznike - opisati život u porodici - nabrojati zemlje njemačkog govornog područja i neke poznate znamenitosti u pojedinim gradovima 	<p>SLUŠANJE I RAZUMIJEVANJE</p> <p>Učenici će slušati izgovoreni tekst i reagirati</p> <ul style="list-style-type: none"> - povezivanjem slike i slušanog teksta, - označavanjem tačnih i netačnih tvrdnji - davanjem kratkih odgovora na nastavnikova pitanja ili pitanja koja su čuli sa CD-a i sl. - popunjavanjem praznina u tekstu, - popunjavanjem tabela, - rješavanjem zadataka višestrukog izbora <p>ČITANJE I RAZUMIJEVANJE</p> <p>Učenici će</p> <ul style="list-style-type: none"> - čitati rečenice i kraće tekstove, - tražiti osnovne informacije u tekstu pritom rješavajući zadatak poput: pridruživanja slike tekstu, pridruživanja podnaslova dijelovima teksta, označavanja tačnih i netačnih tvrdnji, odgovaranja na postavljena pitanja, dopunjavanja teksta, popunjavanja tabela i sl. <p>GOVOR</p> <p>Učenici će:</p> <ul style="list-style-type: none"> - govoriti kratke iskaze sa mnogo pauza i tražeći odgovarajuće izraze, - postavljati jednostavna pitanja, - davati važne informacije o sebi i neposrednom okruženju, - riječi i grupe riječi i rečenice povezivati jednostavnim vezniciama i, ili, onda - igrati uloge, - pripremati i provoditi jednostavne dijaloge, - voditi dijaloge prema datoj skici. <p>PISANJE</p> <p>Učenici će:</p> <ul style="list-style-type: none"> - prepisivati rečenice i kraće tekstove, - rekonstruirati riječi i rečenice, - dopunjavati izostavljene riječi, dijelove rečenice ili cijele rečenice, - pisati kratki jednostavan tekst prema datom tekstualnom modelu - samostalno napisati kratki tekst (vodeno pisanje) 	<p>Učenici će učiti o tome i koristiti:</p> <p>Imenice:</p> <ul style="list-style-type: none"> - Dativ množine - Složenice <p>Zamjenice:</p> <ul style="list-style-type: none"> - Lične zamjenice u dativu - Pokazne zamjenice dieser, diese, dieses - Neodređene zamjenice viele, nichts, etwas, man <p>Pridjevi:</p> <ul style="list-style-type: none"> - Komparacija pridjeva (pravilna i nepravilna) - glagol werden + pridjev <p>Glagoli:</p> <ul style="list-style-type: none"> - prezent glagola werden, - prezent za izražavanje aktuelnog, prošlog, na vika, budućnosti - perfekt modalnih glagola dürfen, sollen, - futur I, - preterit pomoćnih i modalnih glagola, - ich hätte za izražavanje želje - perfekt slabih glagola <p>Prijeđlozi:</p> <ul style="list-style-type: none"> - Prijeđlozi sa dativom <p>Rečenice:</p> <ul style="list-style-type: none"> - Red riječi u zavisnosloženoj rečenici - Zavisnosložena rečenica sa vezniciama weil i dass - Indirektni govor u indikativu bez veznika dass (Er hat gesagt, er kommt morgen.) <p>Učenici će koristiti ali ne i učiti o sljedećem:</p> <p>Priloge</p> <p>najfrekventnije priloge za mjesto i vrijeme</p>	<p>Učenici će usvajati novi i proširivati već usvojeni vokabular koji se odnosi na date teme, npr.:</p> <p>Škola:</p> <p>Schulräume, Schulltag, Schulpartnerschaft, Sprachkenntnisse verbessern, Kontakt aufnehmen, Schulen vergleichen, Schüleraustausch.</p> <p>Prijateljstvo:</p> <p>jemandem gut verstehen, gemeinsame Interessen haben, jemandem vertrauen, jemandem zuhören, lügen, verzeihen, loben, Toleranz, Freundschaften schließen, Missverständnis . . .</p> <p>Svakoдневni život:</p> <p>Tagesablauf, der Alltag, Termine vereinbaren, Verabredungen, Wochenplan, Freizeitaktivitäten</p> <p>Život u gradu:</p> <p>der Bahnhof, das Rathaus, die Kirche, das Schwimmbad, die Brücke, der Markt, die Ampel, geradeaus, die zweite Straße links, durch den Park, an der Post vorbei, bis zur nächsten Kreuzung, sich orientieren, vom Markt zum Rathaus, einen Weg beschreiben . .</p> <p>Nauka i tehnologija</p> <p>Handy, Computer, im Internet surfen, der Bildschirm, die Tastatur, Wettbewerb, sich für etwas interessieren, Erfindungen . . .</p> <p>Zdravlje i dobra kondicija:</p> <p>(un)gesund leben, nicht rauchen dürfen, Übergewicht, gesundes Essen, Medikamente nehmen, die Apotheke, sich bewegen, Fitness, Sportarten, Sport treiben, einen Rekord aufstellen . . .</p> <p>Sredstva informiranja:</p> <p>Fernsehprogramm, Nachrichtensendung, Werbung, Jugendsendung, Sportreportage, Zeitung, Zeitschrift, Rundfunk, Medien früher und heute, berichten . . .</p> <p>Praznici i tradicija: Weihnachten, Weihnachtslieder, Ostern, Bajram, Familienfeste, Karneval, Valentinstag, feierlich, gemütlich, ein Fest vorbereiten, Glückwünsche, sich bedanken . . .</p> <p>Zemlje njemačkog govornog područja:</p> <p>Sehenswürdigkeiten, Wo spricht man Deutsch?, Reise und Ausflüge . . .</p> <p>Napomena:</p> <p>Navedena leksika je samo prijedlog moguće leksike te se ne smije shvatiti kao obavezan leksički minimum.</p>

Njemački jezik – drugi strani jezik, treća godina učenja (2 časa sedmično, 70 časova godišnje)

CILJEVI I REZULTATI ODGOJNO-OBRAZOVNOG RADA

U nastavi njemačkog jezika u osmom razredu osnovne škole treba težiti potpunom dostizanju nivoa A1.3 i djelimičnom postizanju nivoa A2.1 Evropskog okvira za strane jezike.	
Jezičke vještine	Očekivani rezultati/ ishodi učenja
Slušanje i razumijevanje	<ul style="list-style-type: none"> • Učenik može razumjeti jednostavne i često korištene rečenice (npr. kratke informacije o nekoj osobi, porodici, poslu, bližoj okolini). • Razumije bitne stvari iz kratkih jednostavnih obavijesti i priča. • Može dati informacije o kratkim tekstovima koje je slušao. • Učenik može pratiti standardan govor ukoliko se govori tempom sporijim od normalnog i ako mu se neko obraća direktno. Često mora zahtijevati da mu se nešto ponovi.
Čitanje i razumijevanje	<ul style="list-style-type: none"> • Učenik zna pročitati poznate i neke nepoznate riječi i pasuse iz kratkih tekstova, koji govore o svakodnevnom životu, rutinskim događanjima ili koji sadrže jednostavna uputstva. • U svakodnevnim tekstovima (npr. oglasi, prospekti, jelovnici, red vožnje) zna pronaći konkretne informacije i može razumjeti kratka jednostavna pisma. • Na javnim mjestima razumije natpise koji se često pojavljuju.
Govor	<ul style="list-style-type: none"> • Učenik zna opisati porodicu, druge ljude, čime se bavi, vlastito porijeklo, obrazovanje. • Može razgovarati na zadanu temu. Komunikacija može biti otežana i može doći do nesporazuma. • Razgovor o svakodnevnim temama još je ograničen zbog malog fonda riječi i te se služi uglavnom jednostavnim strukturama. • Poteškoće kod izgovora mogu povremeno otežati komunikaciju. Još uvijek se primjećuje strani naglasak. • Vlada na jasnijim fondom jednostavnih, naučenih izraza, osnovnim vokabularom i osnovnim gramatičkim strukturama. Pravi često greške i kod veoma jednostavnog nešto produženog razgovora.
Pisanje	<ul style="list-style-type: none"> • Učenik zna dosta tačno pisati najčešće riječi ali stalno pravi osnovne greške i daje mnogo nespretnih formulacija (iz konteksta možemo zaključiti šta je učenik htio reći). • Učenik može pisati jednostavne tekstove lične prirode u okviru predvidivih svakodnevnih potreba i iskustva (jednostavan tekst na razglednici, lične podatke, jednostavan diktat). • Kod slobodnog pismenog izražavanja pravi brojne greške različite prirode.
Znanje o jeziku	<ul style="list-style-type: none"> • Učenici svjesno usvajaju znanje o jeziku.

PROGRAMSKI SADRŽAJI

Tematske cjeline:

1. Život u porodici
2. Slobodno vrijeme (odlazak u kino, na koncert, u muzej, posjeta prijatelju . . .)
3. Nastavne i vannastavne aktivnosti i školske proslave
4. Život u gradu
5. Bavljenje sportom
6. Jelo i piće, odlazak u restoran
7. Zemlje njemačkog govornog područja
8. Moja domovina

Funkcije i sposobnosti	Vještine	Gramatika	Vokabular
<p>Učenici će znati:</p> <ul style="list-style-type: none"> - govoriti o svojoj porodici i odnosu sa roditeljima, podjeli poslova u porodici - imenovati predmete u domaćinstvu - opisati vlastitu sobu - govoriti o interesovanjima - voditi intervju - opisati jedan dan - navesti datum - naručiti nešto u restoranu - čitati jelovnik - govoriti o vlastitim navikama kada je jelo u pitanju - davati prijedloge - prihvatiti ili odbiti nečiji poziv - opisati neki predio - nešto porediti - popuniti formular - napisati razglednicu - davati savjete - imenovati zgrade u gradu - opisati put - opisati mjesto stanovanja - imenovati vrste sportova - iskazati mišljenje o nečem - opisati omiljenu muzičku grupu, sportaša i sl. - osnovne informacije o Njemačkoj i Austriji - znati govoriti o znamenitostima u zemljama njemačkog govornog područja i svojoj domovini 	<p>SLUŠANJE I RAZUMIJEVANJE Učenici će slušati izgovoreni tekst i reagirati</p> <ul style="list-style-type: none"> - povezivanjem slike i slušanog teksta, - označavanjem tačnih i netačnih tvrdnji - davanjem kratkih odgovora na nastavnikova pitanja ili pitanja koja su čuli sa kasetofona i sl. - popunjavanjem praznina u tekstu, - popunjavanjem tabela, - rješavanjem zadataka višestrukog izbora <p>ČITANJE I RAZUMIJEVANJE Učenici će</p> <ul style="list-style-type: none"> - čitati rečenice i kraće tekstove, - tražiti osnovne informacije u tekstu pritom rješavajući zadatke poput: <ul style="list-style-type: none"> pridruživanja slike tekstu, pridruživanja podnaslova dijelovima teksta, označavanja tačnih i netačnih tvrdnji, odgovaranja na postavljena pitanja, dopunjavanja teksta, popunjavanja tabela i sl. <p>GOVOR Učenici će:</p> <ul style="list-style-type: none"> - govoriti kratke iskaze sa mnogo pauza i tražeći odgovarajuće izraze, - postavljati jednostavna pitanja, - davati važne informacije o sebi i neposrednom okruženju, - riječi i grupe riječi i rečenice povezivati jednostavnim veznicima i, ili, onda - igrati uloge, - pripremati i provoditi jednostavne dijaloge, - voditi dijaloge prema datoj skici, <p>PISANJE Učenici će:</p> <ul style="list-style-type: none"> - prepisivati rečenice i kraće tekstove, - rekonstruirati riječi i rečenice, - dopunjavati izostavljene riječi i dijelove rečenice ili cijele rečenice, - pisati kratki jednostavan tekst prema datom tekstualnom modelu - samostalno napisati kratki tekst (vodeno pisanje) 	<p>Učenici će učiti o tome i koristiti :</p> <p>Imenice: Dativ množine</p> <p>Zamjenice:</p> <ul style="list-style-type: none"> - Lične zamjenice u dativu - Pokazne zamjenice dieser, diese, dieses - Neodređene zamjenice viele, nichts, etwas, man - Upitna zamjenica welcher, welche, welches <p>Pridjevi:</p> <ul style="list-style-type: none"> - Komparacija pridjeva (pravilna i nepravilna) - glagol werden + pridjev <p>Glagoli:</p> <ul style="list-style-type: none"> - prezent glagola werden, - prezent modalnih glagola dürfen, sollen, - prezent glagola sa razdvojitivim prefiksom - futur I, - preterit pomoćnih glagola, - ich hätte za izražavanje želje - perfekt slabih glagola <p>Brojevi: - redni brojevi za iskazivanje datuma</p> <p>Prijeđlozi: - Prijeđlozi sa dativom</p> <p>Rečenica:</p> <ul style="list-style-type: none"> - Red riječi u zavisnosloženoj rečenici - Zavisnosložena rečenica sa veznikom weil - Indirektni govor u indikativu bez veznika dass <p>Učenici će koristiti ali ne i učiti o sljedećem:</p> <p>Priloge najfrekventnije priloge za mjesto i vrijeme</p>	<p>Učenici će usvajati novi i proširivati već usvojeni vokabular koji se odnosi na date teme, npr. :</p> <p>Život u porodici: im Haushalt helfen, das Zimmer aufräumen, auf die Geschwister aufpassen, den Müll wegbringen</p> <p>Slobodno vrijeme: ins Konzert gehen, gute Musik genießen, der Zirkus, das Publikum, die Artistennummer, der Clown, auftreten, ein Museum besichtigen</p> <p>Nastavne i vannastavne aktivnosti i šolske proslave: die Projektarbeit, an einem Projekt teilnehmen, ein Thema bearbeiten, sich mit einem Thema beschäftigen, eine Schulfest organisieren, ein Theaterstück aufführen . . .</p> <p>Život u gradu der Bahnhof, die Kirche, die Brücke, die Post, das Schwimmbad, Wie komme ich zum Schwimmbad?, die erste Straße links, geradeaus, an der Ampel . . .</p> <p>Bavljenje sportom Sportarten, Sporttreiben, trainieren, die Sporthalle, das Stadion, der Leistungssportler . . .</p> <p>Jelo, piće, odlazak u restoran Hunger haben, Durst haben, bestellen, die Speisekarte, der Nachtsch, zahlen, die Lieblingsspeise . . .</p> <p>Zemlje njemačkog govornog područja: Wo liegt? grenzen an, die Einwohnerzahl, die Hauptstadt, der Fluss, das Gebirge . . .</p> <p>Napomena: Navedena leksika je samo prijedlog moguće leksike te se ne smije shvatiti kao obavezan leksički minimum.</p>

Francuski jezik – prvi strani jezik, šesta godina učenja (2 časa sedmično, 70 časova godišnje)

U nastavi francuskog jezika u osmom razredu osnovne škole treba težiti u potpunosti dostizanju nivoa A2.1. i djelimično nivoa A2.2. Evropskog okvira za strane jezike.	
Jezičke vještine Slušanje i razumijevanje	Očekivani rezultati / ishodi učenja Učenik <ul style="list-style-type: none"> • razumije govor na poznatu temu iz domena svakodnevnog života (lične informacije, kupovina, praznici, sport, škola, zdravlje...) • razumije kraće dijaloge / diskusije u situacijama iz svakodnevnog života (u restoranu, na ulici, u školi, na utakmici...) • razumije jednostavne upute, savjete, zahtjeve, razumije osjećanja i stavove govornika
Čitanje i razumijevanje	<ul style="list-style-type: none"> • čita i razumije kraće tekstove na poznatu temu iz domena svakodnevnog života • čita i pronalazi tražene informacije u katalogima, oglasima, brošurama, jeftovnicama, kuhinjskim receptima... • čita i razumije kratke novinske članke, kratka pisma, poruke, čestitke, pozivnice, uputstva o upotrebi...
Govor	<ul style="list-style-type: none"> • učestvuje u razgovoru na poznatu temu, postavlja pitanja i daje odgovore • izražava lični stav i osjećanja • govori o svojim svakodnevnim aktivnostima • opisuje i govori o osobama iz bližeg okruženja (porodica, prijatelji...) • opisuje i upoređuje predmete i osobe • u govoru vodi računa o pravilnoj artikulaciji glasova i intonaciji rečenice
Pisanje	<ul style="list-style-type: none"> • piše kratki opis događaja, ličnog iskustva, kratko pismo • piše lične napomene, podsjetnike, bilješke • piše lične poruke, čestitke, pozivnice, plakate • piše kratke, upute o upotrebi, recepte...
Znanje o jeziku	<ul style="list-style-type: none"> • Na ovom nivou učenja učenik prepoznaje, ponavlja, uči i upotrebljava stečena znanja o jeziku • Učenik stiče znanje o najznačajnijim strategijama učenja stranog jezika

Nivo	teme	funkcije i sposobnosti	aktivnosti	gramatika	vokabular
8. razred Osnovna škola 6. godina učenja francuskog jezika Razvijanje osnovnog znanja	- Prijateljsvo - Škola - Svakodnevni život u gradu - Praznici, tradicije - Čovjek – dijelovi tijela - Zdravlje i sport - Sredstva informisanja - Nove tehnologije (mobilni, kompjuteri dr.)	Učenici će znati - predstaviti svoje prijatelje - opisati osnovne karakterne osobine čovjeka - tijelo čovjeka - kretanje u gradu - sportsku aktivnost - predstaviti (usmeno i pismeno) svoju školu, aktivnosti u školi, - pričati, postavljati i odgovarati na pitanja u vezi sa načinom obilježavanja praznika u Francuskoj i kod nas, - davati, tražiti i slijediti usmena i pismena uputstva u vezi sa funkcijom i načinom upotrebe kompjutera, mobitela, telefona...	RECEPCIJA a) SLUŠANJE I REAGOVANJE Učenici će slušati tekst koji je izgovorio nastavnik ili izvorni govornik i reagovati - davanjem odgovora na pitanja - postavljanjem pitanja u vezi sa tekstom - potvrđivanjem ili negiranjem tvrdnji - popunjavanjem tabele ili vježbi sa prazninama - podvlačenjem tačnog odgovora - zaokruživanjem višestrukog izbora - bilježenjem ključnih riječi ili traženih informacija b) ČITANJE I REAGOVANJE Učenici će znati čitati kratke tekstove u sebi ili naglas i reagovati : - rješavanjem zadataka višestrukog izbora i tačnih i netačnih tvrdnji - podvlačenjem traženih informacija - ispravljanjem pogrešaka	Učenici će ponavljati i utvrđivati stečena znanja, te učiti i primjenjivati novo gradivo Fonetika - intonacija rečenice - vezivanje riječi - specifični fonemi – vokali, nazali Imenice - rod - prirodni i gramatički - množina pravilna i nepravilna - slaganje pridjeva sa imenicom Član - ponavljanje određenog i neodređenog člana - partitivni član Zamjenice - lične zamjenice u funkciji subjekta i direktnog i indirektnog objekta i njihovo mjesto u potvrdnoj, odričnoj i upitnoj rečenici - pokazne zamjenice - proste upitne zamjenice: qui, que, (de qui, à qui...) - neodređene zamjenice: on, tout, personne, chaque	Učenici će ponavljati i proširivati vokabular u vezi sa sljedećim temama: Prijateljsvo: - le/la meilleur/e ami/e, avoir de la confiance, se confier à, sortir ensemble, s’amuser bien, organiser une fête, une surprise - partie... - la description du caractère : bon, confiant, gai, timide, sociable, renfermé, râleur, discret/indiscret... Škola: proširivanje vokabulara - le journal d’école, rapporter des activités à l’école, les nouvelles de la vie scolaire - créer les affiches représentant la France et la langue française - échanges scolaires, inviter / accueillir quelqu’un, présenter sa ville, son école Svakodnevni život u gradu proširivanje vokabulara - se déplacer dans la ville - les moyens de transport commun, prendre l’autobus, le tram, le métro, le taxi... monter/descendre acheter le ticket de métro, l’horaire du métro, à quelle heure part... ? le départ / l’arrivée - les institutions de culture dans la ville (musée,

	<p>- govoriti o svom ličnom stavu u vezi sa datim temama</p> <p>- davati sa vjete, naredbe, pozivati i odgovarati na pozive,</p> <p>- opisati situaciju u prošlosti</p> <p>- opisati situaciju u budućnosti</p> <p>- upoređivati ljude i predmete</p> <p>- pisati kratke članke i intervjue za školske novine</p> <p>Napomena: sve ove funkcije i vještine će biti svedene na učeničeve jezičke kompetencije</p>	<p>- dopunjavanjem rečenica</p> <p>- odgovaranjem i postavljanjem pitanja</p> <p>- prepričavanjem teksta</p> <p>PRODUKCIJA</p> <p>a) GOVOR</p> <p>Učenici će u skladu sa dostignutim jezičkim kompetencijama</p> <p>- govoriti na zadanu temu</p> <p>- prepričavati događaj</p> <p>- predstavljati predmet ili osobu</p> <p>- sastavljati kraće dijaloge</p> <p>- davati i tražiti obavijesti</p> <p>- igrati po ulogama</p> <p>- recitovati</p> <p>- pjevati</p> <p>b) PISANJE</p> <p>Učenici će znati pisati:</p> <p>- kratke poruke, SMS, mail, pozivnice, pisma</p> <p>- kratku priču, događaj</p> <p>- kratki opis</p> <p>- intervju</p> <p>- diktate</p> <p>- kratke članke o školskom životu</p> <p>- popunjavati tabele i jednostavne križaljke</p> <p>- praviti postere,</p>	<p>- <u>odnosne</u> zamjenice qui, que, où</p> <p>Pridjevi</p> <p>- <u>privojni</u></p> <p>- pokazni</p> <p>- <u>upitni</u></p> <p>- <u>opisni</u> – pravilna i nepravilna komparacija</p> <p>Glagoli</p> <p>Potvrdni, odrični i upitni oblik :</p> <p>- <u>prezent</u> – ponavljanje pravilnih glagola i učenje osobnosti glagola sa infinitivom na – ir, re, oir</p> <p>- <u>bliski futur</u></p> <p>- futur I</p> <p>- <u>perfekt</u> glagola na – er</p> <p>- perfekt pomoćnih glagola i nekih nepravilnih glagola čestih u upotrebi</p> <p>- imperfekt</p> <p>- <u>šibžonktiv prezenta</u> glagola ne – er i glagola avoir, être i faire</p> <p>Prilozi</p> <p>- tvorba priloga – ment</p> <p>- komparacija priloga</p> <p>- komparacija priloga bien, mal</p> <p>- ponavljanje priloga :</p> <p>- <u>za mjesto</u>: ici, là, où, de dans, dehors . . .</p> <p>- <u>za vrijeme</u>: maintenant, encore, toujours, puis, ensuite, finalement, longtemps</p> <p>- <u>za količina</u>: peu, assez, beaucoup, trop, très, encore</p> <p>- <u>za način</u>: bien, mal, vite, volontiers, souvent</p> <p>- <u>priloški izrazi za vrijeme</u>: d’abord, à la fin . . .</p> <p>- <u>priloške odredbe za mjesto</u>: loin de, près de, à côté de, au milieu de . . .</p> <p>Prijedlozi</p> <p>à, dans, de, chez, en, pour, avec, entre, contre . . .</p> <p>(ponavljanje)</p> <p>Brojevi do 1000</p> <p>Ponavljanje glavnih brojeva</p> <p>Vežnici et, ou, mais, car,</p> <p>Rečenica</p> <p>- red riječi u potvrdnoj, upitnoj i odričnoj rečenici</p> <p>- složena rečenica : uzročna (parce que), vremenska (lorsque, pendant que)</p>	<p>bibliothèque, expositions, cinéma, médiathèque...)</p> <p>Praznici i tradicije</p> <p>u Francuskoj i kod nas</p> <p>- le calendrier, les jours fériés,</p> <p>- les fêtes religieuses et les fêtes nationales en France et en Bosnie-Herzégovine</p> <p>- la fête de Noël, le Jour de l’An, Pâques, la fête de Bajram... - le Premier Mai</p> <p>- le défilé du 14 juillet</p> <p>- la Fête de la musique</p> <p>- le menu de fête</p> <p>- les chansons de fête</p> <p>Čovjek – dijelovi tijela</p> <p>- les parties du corps, (le pied, la jambe, la main, le bras, la gorge, le ventre, le cœur,...) souffrir, avoir mal à, lever le bras, plier les genoux, baisser les épaules, marcher, s’arrêter, se retourner... - l’hygiène du corps prendre la douche, se laver, se brosser les dents . . .</p> <p>- le savon, le shampoing, la serviette, le dentifrice . . .</p> <p>Zdravlje i sport</p> <p>- entretenir le corps et la santé</p> <p>- être en pleine forme, être sportif/ive . . .</p> <p>- les sports collectifs, jouer à... - les sports individuels (faire de la musculation, de la natation, du ski . . .)</p> <p>- l’esprit sportif, savoir gagner/perdre un match</p> <p>- être fort/e, persistant/e, patient/e, courageux/euse, audacieux/euse,</p> <p>- supporter une équipe</p> <p>Sredstva informisanja</p> <p>- les journaux, les magazines, les quotidiens, les hebdomadaires</p> <p>- la radio, la télé : les émissions en direct, les infos, les films, les reportages... - les chaînes, les pubs</p> <p>- les zappeurs, l’animateur/trice, l/la présentateur/trice les vedettes de télé</p> <p>Novo tehnologije</p> <p>- acheter le nouveau téléphone portable, le nouvel ordinateur – Comment ça marche ? - allumer/éteindre, appuyer le bouton/la touche, envoyer/recevoir un SMS, un message, taper sur le clavier, enregistrer, imprimer,</p>
--	--	--	---	---

Francuski jezik – drugi strani jezik, treća godina učenja

(2 časa sedmično, 70 časova godišnje)

Cilj nastave francuskog jezika kao drugog stranog jezika u osmom razredu osnovne škole je omogućiti razvoj jezične kompetencije učenika, što predstavlja središnji, nezamjenjiv vid učenja jezika, a naročito je potrebno razviti komunikacijske sposobnosti. Učenike treba bolje upoznati sa elementima civilizacije i kulture zemlje čiji jezik uče, kao i sa njihovom vlastitom kulturom te, kad god je to moguće i u okviru njihovih sposobnosti, vršiti usporedbe između kulture zemlje čiji jezik uče i kulture njihove zemlje. Na taj način bi bilo, između ostaloga, moguće kod učenika razviti pozitivnu radoznalost, samostalnost i kreativnost. Također, učenjem francuskog jezika u ovom uzrastu, trebalo bi usaditi učenicima ljubav prema prirodi i svijest o potrebi ekološke zaštite. Izučavanje još jednog stranog jezika treba da pospješi kontinuitet i povezanost učenja kao cjeloživotnog procesa. U nastavi francuskog jezika, kao drugog stranog jezika, u osmom razredu osnovne škole treba težiti potpunom dostizanju nivoa **A 1.3** i djelimičnog **A 2.1** Evropskog okvira za strane jezike.

Jezičke vještine	Očekivani rezultati / ishodi učenja
Slušanje i razumijevanje	<ul style="list-style-type: none"> Učenici razumiju, uz znatan napor, jednostavan formalan i neformalan razgovor o temama koje su za njih od neposredne važnosti. Mogu da razumiju glavnu poruku u kratkim jednostavnim porukama (uputstva, objave) i mogu da prate promjenu teme na TV vijestima Mogu da razumiju iskaz ukoliko je jasno artikulisan standardnim jezikom i brzinom sporijom od normalne. Često zahtijevaju da im se nešto ponovi.
Čitanje i razumijevanje	<ul style="list-style-type: none"> U stanju su da razumiju kratke, jednostavne tekstove koji sadrže najfrekventniji vokabular Mogu da razumiju glavne ideje i neke detalje u kraćem tekstu. Mogu locirati i komparirati jednu ili više određenih informacija u nešto širem tekstu. Ponekad su u stanju da pogode iz konteksta značenje nepoznatih jezičkih jedinica Sporije čita i teže razumije duže odlomke teksta
Govor	<ul style="list-style-type: none"> Učenici mogu dati kratak jednostavan opis u okviru poznate teme. Mogu razmjenjivati kratke informacije društvenog tipa (npr. pri kupovini ili obavljanju nekih usluga). Mogu nakratko povesti razgovor, ali su rijetko u situaciji da ga nastave jer ne razumiju dovoljno. Izgovaraju bez poteškoća neke poznate nazive ali prave dosta primjetnih pauza. Izgovor im je općenito dovoljno jasan Vladaju osnovnim gramatičkim strukturama u proširenijem usmenom izlaganju, ali još uvijek prave mnogo osnovnih grešaka
Pisanje	<ul style="list-style-type: none"> Učenici su u stanju da pismeno opišu neke situacije svakodnevnih situacija Znaju napisati jednostavne, linearne opise i sastave na poznate teme (stvarne i izmišljene ličnosti, događaji, vlastiti planovi, planovi članova porodice) Učenici pišu kratke tekstove koristeći osnovne riječi i osnovna glagolska vremena Izrađuju projekte
Znanje o jeziku	<ul style="list-style-type: none"> Na ovom nivou učenja učenici prepoznaju, upotrebljavaju i stječu nova znanja o jeziku

Nivo	Te me	Funkcije i sposobnosti	Aktivnosti	Gramatika	Vokabular
<p>8. razred</p> <p>Osnovna škola</p> <p>3. godina učenja francuskog jezika</p> <p>Prvi stepen osnovnog znanja</p>	<p>- Moja porodica i ja</p> <p>- Kuća/dom (stanovanje i bliža okolina)</p> <p>- U kupovini</p> <p>- Škola</p> <p>- Francuska/BiH</p> <p>- Slobodno vrijeme</p> <p>- Zdravlje i ishrana</p> <p>- Priroda</p>	<p>Učenici će znati:</p> <p>- predstaviti sebe i članove svoje porodice</p> <p>- opisati sebe i članove porodice, svoju okolinu, trenutnu aktivnost</p> <p>- obraćati se ljudima</p> <p>- postavljati i odgovarati na pitanja koja se odnose na obrađene teme</p> <p>- tražiti i davati informacije (postavljati pitanja i odgovarati na pitanja, davati i potvrdjivati informacije)</p> <p>- izraziti</p> <p>- slaganje i neslaganje</p> <p>- zahvalnost</p> <p>- interesovanje</p> <p>- bol</p> <p>- govoriti o</p> <p>- sebi i porodici</p> <p>- slobodnom vremenu</p> <p>- Francuskoj /BiH</p> <p>- zdravlju</p> <p>- prirodni koristeći sadašnje i prošlo vrijeme, kao i blisku budućnost.</p> <p>Sve ove funkcije će biti u okviru učenikove jezične sposobnosti.</p>	<p>RECEPCIJA</p> <p>a) SLUŠANJE I REAGOVANJE:</p> <p>Učenici će slušati izgovoreni tekst i reagovati:</p> <p>1) ne verbalno, npr.: obilježavanje određenih riječi i fraza, zaokruživanjem tačnog odgovora, popunjavanje praznina novim usvojenim riječima i izrazima itd.</p> <p>2) verbalno, npr.: davanjem kratkih odgovora na pitanja koje je postavio nastavnik ili osoba sa zvučnog snimka, prepričavanje kraćih tekstova, biranjem tačnog odgovora, postavljanjem pitanja nastavniku ili drugim učenicima</p> <p>b) ČITANJE I REAGOVANJE:</p> <p>Učenici će čitati kratke tekstove, u sebi ili naglas i reagovati:</p> <p>1) ne verbalno, npr.: traženjem određenih informacija, rješavanjem zadataka višestrukog izbora i tačnih i netačnih tvrdnji, dopunjavanje i dovršavanje rečenica</p> <p>2) verbalno, npr.: odgovaranjem na postavljena pitanja, prepričavanje dijelova teksta, recitovanje recitacija</p> <p>PRODUKCIJA</p> <p>a) GOVOR</p> <p>Učenici će u skladu sa dostignutim jezičkim kompetencijama:</p> <p>- učestvovati u razgovoru s drugima</p> <p>- govoriti na zadanu temu</p> <p>- davati upute i informacije</p> <p>- tražiti obavijesti</p> <p>- uz nastavnikovu pomoć izvoditi dramatisirani tekst</p> <p>b) PISANJE</p> <p>Učenici će:</p> <p>- pisati kraće diktate</p> <p>- popunjavati tabele i jednostavne križaljke</p> <p>- prepričavati tekstove</p> <p>- pisati kratke tekstove na poznatu temu (carte postale, lettre)</p> <p>- slati SMS ili e-mail</p>	<p><u>Učenici će učiti o tome, ponavljati i koristiti:</u></p> <p>Rečenica</p> <p>Red riječi u potvrdnoj odričnoj i upitnoj rečenici</p> <p>Fonetika</p> <p>Intonacija rečenice i vezivanje riječi u izgovorne cjeline</p> <p>Imenice</p> <p>- rod: prirodni i gramatički</p> <p>- e i neki oblici na –eur, -euse i -eur, -trice</p> <p>- jednina i množina</p> <p>- pravilna množina na –s</p> <p>- neki primjeri nepravilne množine na –x: eau-eaux, al-aux . .</p> <p>Član</p> <p>- ponavljanje određenog i neodređenog člana</p> <p>- partitivni član</p> <p>Zamjenice</p> <p>- lične nenaglašene</p> <p>- lične naglašene (subjekatski i objekatski pa dež)</p> <p>- upitne: <i>Qui?, De là qui?, Que?, De là quoi</i></p> <p>- proste odnosne zamjenice: <i>qui, que, où</i></p> <p>- neodređene: <i>on, tout, personne</i></p> <p>Pridjeve</p> <p>- opisne</p> <p>- prisvojne</p> <p>- pokazne</p> <p>- komparacija pridjeva</p> <p>Glagole</p> <p>(potvrdni i odrični oblik)</p> <p>- Prezent (ponavljanje)</p> <p>- Prezent gl. na –ir, re, oir</p> <p>- Prezent povratnih glagola</p> <p>- Imperativ (ponavljanje)</p> <p>- Bliski futur (ponavljanje)</p> <p>- Futur I</p> <p>- Perfekat glagola na –er</p> <p>Priloge za</p> <p>- mjesto: <i>ici, là, où,</i></p> <p>- vrijeme: <i>aujourd'hui, hier, demain, tôt, tard</i></p> <p>- količinu: <i>peu, assez, beaucoup, trop, très</i></p> <p>- za način: <i>bien, mal, vite, volontiers, souvent</i></p> <p>Prije dloge</p> <p><i>A, dans, de, chez, avec etc.</i></p> <p>Brojeve (glavne) do 1000</p>	<p>Učenici će ponavljati i proširivati vokabular koji se odnosi na date teme, npr.:</p> <p>- Porodica: događaji unutar porodice (les fêtes en famille: Le Jour de l'An, Noël, Paques, fêtes en famille bosniaque, les cartes de voeux, les cadeaux, spécificités des fêtes)</p> <p>- Kuća/dom (proširivanje vokabulara): les différents types de logement: la maison, l'appartement, le studio, la grande villa, etc. les différentes pièces et les lieux de la maison. les meubles, les accessoires, les éléments de décoration</p> <p>- U kupovini (proširivanje vokabulara): situations propres aux actes d'achat: acheter et payer, l'argent, demander le prix (Combien ça fait?, Combien coûte . . . ? C'est combien?) Comment payer: en espèces (avec des billets, avec des pièces), par carte bancaire, par chèque</p> <p>- Škola: (proširivanje vokabulara): le système éducatif (osnovne odlike), les activités à l'école, entrer à l'école . . ./sortir de . . . suivre des cours de . . ., une formation de . . ., faire des études, passer un examen, échouer à . . .</p> <p>- Francuska /BiH, osnovni vokabular: le pays / la ville natale, la capitale, les régions, les paysages, le climat, les habitudes des gens, exprimer les ressemblances et les différences</p> <p>- Slobodno vrijeme, prošireniji vokabular npr. les activités de loisirs, expressions des goûts et des préférences en matières de loisirs, les spectacles (le cinéma, le théâtre, la musique, la danse), les sports (le football, le ski, le vélo, la natation), les loisirs à la maison (la télévision, la radio), voir une exposition, visiter un musée, lire (la lecture), voyager (le voyage), etc</p> <p>- Zdravlje i ishrana:</p> <p>- être de bonne/mauvaise santé. aller voir le docteur, prendre des médicaments, avoir mal à . . .</p> <p>- la nourriture et les repas, situation propres à la nourriture et au restaurant, avoir faim – manger. avoir soif – boire. <i>la table:</i> une assiette, un verre, une fourchette, une cuillère, un couteau, une tasse. <i>apprécier:</i> c'est bon, excellent, délicieux, ça a bon/mauvais goût. etc</p> <p>- Priroda: les paysages: le lac, la rivière, la mer, la montagne. <i>les animaux:</i> domestiques et sauvages. etc</p>

Arapski jezik – prvi strani jezik, šesta godina učenja

(2 časa sedmično, 70 časova godišnje)

Cilj i zadaci učenja arapskog jezika

Cilj učenja arapskog jezika je osposobljavanje učenika za usmenu i pismenu komunikaciju na arapskom jeziku o različitim temama iz svakodnevnog života.

Proširivanje opće kulture učenika kroz upoznavanje s načinom života i tradicijom zemalja u kojima se govori arapski jezik.

Kroz učenje stranog jezika kod učenika se razvija svijest: o značaju višejezičnosti, duhu tolerancije, kozmopolitizmu, toleranciji, humanizmu i internacionalizmu.

Zadaci nastave arapskog jezika su:

- razvoj sve četiri jezičke vještine,
- ovladavanje leksikom i gramatikom predviđenom za ovaj nivo,
- upoznavanje sa kulturom naroda čiji se jezik izučava. razumijevanje i poštivanje drugih kultura,
- razvijanje motivacije za učenje jezika i zadovoljstva u učenju,
- razvijanje samopouzdanja i samopoštivanja,
- razvijanje samostalnosti i kreativnosti,
- razvijanje sposobnosti slušanja i među sobnog uvažavanja,
- osposobljavanje učenika za samostalno korištenje različitih izvora, odnosno ovladavanje strategijama učenja (naučiti kako učiti).

NIVO: ŠESTA GODINA UČENJA - VIII RAZRED OSNOVNE ŠKOLE

(2 časa sedmično/ 70 časova godišnje)

CILJEVI I REZULTATI ODGOJNO-OBRAZOVNOG RADA	
Ciljevi nastave arapskog jezika	Očekivani rezultati učenja
<ul style="list-style-type: none"> - učenje jezika, a ne o jeziku - razvijanje pozitivnog stava prema učenju jezika - razvijanje radoznalosti i kreativnosti - razvijanje razumijevanja i logičkog pamćenja - razvijanje temeljitosti, predanosti i preciznosti u učenju jezika - razvijanje samostalnosti u govoru - putem igara, pjesme i plesa učiniti da učenje arapskog jezika bude zabavno - čitanje i pisanje jednostavnih rečenica i tekstova	<ul style="list-style-type: none"> - ljubav i spremnost za učenje arapskog jezika - vođenje kratkih razgovora prilikom upoznavanja - razumijevanje jednostavnih sadržaja na arapskom jeziku - sloboda i samostalnost u govoru - čitanje i pisanje jednostavnih sintagmi, rečenica i tekstova - kratki usmeni i pismeni odgovori - dopunjavanje rečenica i kraćih tekstova

PROGRAMSKI SADRŽAJI

- Teme (opća tematska područja kao osnov za daljnji rad)
- Funkcije i sposobnost (usmena i pismena kompetencija)
- Aktivnosti (pomoću kojih se realiziraju vještine)
- Gramatika (osnove gramatike za dati nivo)
- Vokabular (u okviru datih tema)

Neophodno je ponoviti osnovne fraze, lične i pokazne zamjenice, komparaciju pridjeva, prijedloge, izražavanje posjedovanja, dual i plural imena, brojeve, ženski rod, potpunu i nepotpunu deklinaciju, ime relacije, modalne glagole (želim, volim, mogu), izražavanje vremena putem rednih brojeva.

Nivo	Teme	Funkcije i sposobnosti	Vještine	Gramatika	Vokabular
VIII razred Osnovna škola 6. godina učenja arapskog jezika	<p>Aktivnosti u školi</p> <p>Kupovina (voće, povrće, brojevi)</p> <p>- Kratki dijalozi vezani za putovanje (autobuska stanica, aerodrom, restoran)</p> <p>Sportske i druge aktivnosti</p> <p>- Moja domovina, glavni grad</p> <p>- Arapske zemlje i glavni gradovi i druge karakteristike</p> <p>Hidžreški mjeseci</p> <p>Izražavanje datuma</p> <p>- Arapski jezik na WWW</p>	<p>Učenici će znati:</p> <p>- Opisati jednostavnim rečenicama (imenskim i glagolskim) i ograničenim brojem riječi školske aktivnosti</p> <p>- Imenovati predmete u školskoj torbi i učionici</p> <p>- Prilikom kupovine tražiti određenu količinu voća, povrća i drugih prehrambenih artikala</p> <p>- upotrebljavati brojeve preko 1000</p> <p>- Koristiti redne brojeve za izražavanje sati</p> <p>- Nabrojati dane u sedmici, hidžreške mjeseci i godišnja doba i koristiti u govoru i pisanju</p> <p>- Koristiti juse u funkciji negacije perfekta (lam yaktub)</p> <p>- upotrebljavati futur</p> <p>- jednostavnim izrazima izraziti šta žele, vole, mogu</p> <p>- razumjeti ukoliko se od njih nešto zahtijeva</p> <p>- razumjeti jednostavne pisane upute, posebno ako su ilustrirane</p>	<p>SLUŠANJE I RAZUMIJEVANJE</p> <p>Učenici će slušati izgovoreni tekst i reagirati</p> <p>1) Neverbalno</p> <p>- gestikulacijom predstaviti ono što su čuli,</p> <p>- pokazivanjem na određene ilustracije koje se odnose na riječi i konstrukcije koje su učenici čuli, odnosno poveivanjem slike sa tekstom koji čuju,</p> <p>- izvodenjem uputstava koje nastavnik izgovara ili koja čuju sa CD-a.</p> <p>2) Verbalno</p> <p>- ponavljanjem određenih sintagmi i rečenica koje je izgovorio nastavnik ili koje su čuli sa kasetofona,</p> <p>- davanjem kratkih odgovora na nastavnikova pitanja ili pitanja koja su čuli sa kasetofona,</p> <p>- popunjavanjem praznina u tekstu i tabelama</p> <p>ČITANJE I RAZUMIJEVANJE</p> <p>Učenici će prepoznati jednu ili više napisanih sintagmi ili rečenica i reagirati:</p> <p>1) Neverbalno</p> <p>- gestikuliranjem, imitiranjem - poveivanjem pisanih sintagmi i odgovarajućih ilustracija,</p> <p>2) Verbalno</p> <p>- kraćim pismenim ili usmenim odgovorima na pitanja,</p> <p>- dopunjavanjem izostavljenih sintagmi u tekstu</p> <p>- poveivanjem ponuđenih riječi u tekstu... itd.</p> <p>GOVOR</p> <p>Učenici će:</p> <p>- ponavljati kratke iskaze nastavnika ili iskaze koje čuju sa CD-a</p> <p>- voditi kraće dijaloge u parovima sa drugim učenicima ili sa nastavnikom</p> <p>- pjevati</p> <p>- recitirati kraće pjesmice</p> <p>- glumiti, itd.</p> <p>- postavljati jednostavna pitanja.</p> <p>- povezivati riječi i sintagme osnovnim veznicima</p> <p>PISANJE</p> <p>Učenici prepisuju riječi, rečenice i kraće tekstove koje su prije toga usmeno usvojili.</p> <p>- rekonstrušu sintagme i rečenice</p> <p>- dopunjavaju izostavljene riječi, dijelove rečenice i cijele rečenice</p> <p>- pišu kratke tekstove prema datom tekstualnom modelu</p>	<p>- Kongruencija subjekta i predikata u glagolskoj rečenici</p> <p>- Atributivna sintagma</p> <p>- Glagoli «kana» i «laysa» i izražavanje njihovog predikata</p> <p>Pronominalni sufixi iz prijedloga i imenica</p> <p>- Negativni oblici prezenta i futura</p> <p>- Izražavanje priloga za vrijeme</p> <p>- Razlomljeni plural</p> <p>- Brojevi preko 1000</p> <p>- Kongruencija broja i imenice</p>	<p>- Učenici proširuju vokabular u okviru zadanih tema i koriste ga za konstruiranje atributivnih sintagmi, genitivne veze.</p> <p>imenske i glagolske rečenice</p> <p>- Kroz dijalog (igre, pjesmice, ponavljanje, prepoznavanje, i druge vježbe) uvjezbavati osnovni vokabular.</p> <p>- Vokabular treba proširivati u skladu sa temama koje se obrađuju.</p> <p>- Postepeno uvoditi sinonime za leksiku koju je usvojila većina učenika</p>

Arapski jezik – drugi strani jezik, treća godina učenja

(2 časa sedmično, 70 časova godišnje)

Cilj i zadaci učenja arapskog jezika

Cilj učenja arapskog jezika je osposobljavanje učenika za usmenu i pismenu komunikaciju na arapskom jeziku o različitim temama iz svakodnevnog života.

Proširivanje opće kulture učenika kroz upoznavanje s načinom života i tradicijom zemalja u kojima se govori arapski jezik.

Kroz učenje stranog jezika kod učenika se razvija svijest: o značaju višejezičnosti, duhu tolerancije, kozmopolitizmu, toleranciji, humanizmu i internacionalizmu.

Zadaci nastave arapskog jezika su:

- razvoj sve četiri jezičke vještine,
- ovladavanje osnovnim leksičkim, fonetskim i gramatičkim minimumom,
- upoznavanje sa kulturom naroda čiji se jezik izučava i razumijevanje i poštivanje drugih kultura,
- razvijanje motivacije za učenje jezika i zadovoljstva u učenju,
- razvijanje samopouzdanja i samopoštivanja,
- razvijanje samostalnosti i kreativnosti,
- razvijanje sposobnosti slušanja i međusobnog uvažavanja,
- osposobljavanje učenika za samostalno korištenje različitih izvora znanja, odnosno ovladavanje strategijama učenja (naučiti kako učiti).

TREĆA GODINA UČENJA - VIII RAZRED OSNOVNE ŠKOLE

(2 časa sedmično / 70 časova godišnje)

CILJEVI I REZULTATI ODGOJNO-OBRAZOVNOG RADA

Ciljevi početne nastave arapskog jezika	Očekivani rezultati učenja
<ul style="list-style-type: none"> - učenje jezika, a ne o jeziku - razvijanje pozitivnog stava prema učenju jezika - razvijanje radoznalosti i kreativnosti - razvijanje razumijevanja i logičkog pamćenja - razvijanje temeljitosti, predanosti i preciznosti u učenju jezika - razvijanje samostalnosti u govoru - pu tem igara, pjesme i plesa učiniti da učenje arapskog jezika bude zabavno - čitanje i pisanje jednostavnih sintagmi i rečenica	<ul style="list-style-type: none"> - ljubav i spremnost za učenje arapskog jezika - razumijevanje jednostavnih sadržaja na arapskom jeziku - sloboda i samostalnost u govoru - čitanje riječi vezanih za konkretan pojam (samostalno upotrebljenih) - čitanje i pisanje jednostavnih sintagmi i rečenica - prepisivanje riječi i kratkih sadržaja - kratki usmeni i pismeni odgovori - dopunjavanje riječi i rečenica

PROGRAMSKI SADRŽAJI

- Teme (opća tematska područja kao osnov za daljnji rad)
- Funkcije i vještine (usmena i pismena kompetencija)
- Aktivnosti (pomoću kojih se realiziraju vještine)
- Gramatika (osno ve gramatike za dati nivo)
- Vokabular (u okviru datih tema)

Neophodno je, ponoviti osnovne fraze, i provjeriti da li su usvojeni: osnovni oblici slova, varijante pisanja slova, kratki i dugi vokali, sukun, tašdid, tanwin, pisanje određenog člana, vezivanje slova u riječi, sintagme i kraće rečenice.

Nivo	Teme	Funkcije i vještine	Aktivnosti	Gramatika	Vokabular
VIII razred Osnovna škola 3. godina učenja arapskog jezika Prvi stepen elementarnog znanja	Pozdravljanje i upoznavanje - Opisati porodicu, sebe i druge - Kuća - Svakodnevi život - Škola (sportske i kulturne aktivnosti) Nabrojati aktivnosti u slobodno vrijeme - Koristiti brojeve do 20 (bez objašnjavanja inkongruencije) Iskazivanje starosti - Proslava rođendana, praznika	Učenici će znati: Pozdravljanje na formalan i neformalan način - Predstaviti sebe i druge - Imenovati članove svoje uže porodice - Opisati jednostavnim rečenicama (imenskimi) i ograničenim brojem riječi ljude i predmete u kući - Imenovati predmete u školskoj torbi i učionici - Brojati od 1 do 10 - Reći koliko je sati (puni sat) - Nabrojati dane u sedmici - Nabrojati ograničen broj odjevnih predmeta	SLUŠANJE I RAZUMIJEVANJE Učenici će slušati izgovoreni tekst i reagirati 1) neverbalno: - gestikulacijom predstaviti ono što su čuli, - bojenjem navedenih predmeta / osoba, - lijepljenjem odnosno slaganjem slika redosljedom koji proistekne iz teksta koji su čuli, - pokazivanjem na određene ilustracije koje se odnose na riječi koje su učenici čuli odnosno povezivanjem slike sa tekstom koji čuju, - podvlačenjem i bojenjem ilustracija koje se odnose na riječi koje su učenici čuli, - izvođenjem uputstava koje nastavnik izgovara ili koja čuju sa kasetofona, 2) verbalno: - ponavljanjem određenih riječi koje je izgovorio nastavnik ili koje su čuli sa kasetofona, - davanjem kratkih odgovora na nastavnikova pitanja ili pitanja koja su čuli sa CD-a, ČITANJE I RAZUMIJEVANJE Učenici će prepoznati jednu ili više napisanih riječi, sintagmi ili rečenica i reagirati: 3) neverbalno: - gestikuliranjem, imitiranjem - povezivanjem pisanih riječi i odgovarajućih ilustracija, 2) verbalno: - kraćim pismenim ili usmenim odgovorima na pitanja, - dopunjavanjem izostavljenih riječi ili sintagmi u tekstu - povezivanjem ponuđenih riječi u tekstu... itd. GOVOR Učenici će: - ponavljati riječi nastavnika ili riječi izgovorene sa CD-a, - voditi kraće dijaloge u parovima sa drugim učenicima ili sa nastavnikom, - pjevati, - recitirati kraće pjesmice, - glumiti, itd. PISANJE Učenici najprije prepisuju riječi koje su prije toga usmeno usvojili, a potom postepeno usvajaju i pravilan način njihovog pisanja kroz vježbe poput: - popunjavanja sintagmi i rečenica (npr. Gdje su nestale riječi? - nastavnik ispisuje sintagme/rečenice na tablu, izostavljajući određene riječi koje učenici treba da popune) - rekonstruiranje riječi od ponuđenih slova, - takmičenje u pisanju brojeva itd.	- Određeni i neodređeni član - Elementarna imenska rečenica - Upitna rečenica Gramatički ženski rod (nastavci za ž.r.) - Osnovne boje (muški i ženski rod) - Pokazne zamjenice (za bliže i dalje objekte) - Lične zamjenice (jednina i množine) - Pridjevi (najčešće upotrebljavani) - Prijeđlozi (fi, min, 'ila, 'ala) - Participativni - Upitni izraz (min ayna) - Brojevi (do 20)	Učenici će: učiti samo osnovni vokabular, koji će biti osnova za tvorbu kratkih sintagmi i (imenskih) rečenica. Kroz dijalog (igre, pjesmice, ponavljanje, prepoznavanje, crtanje i druge vježbe) uvježbavati osnovni vokabular. Vokabular treba proširiti u skladu sa temama koje se obrađuju.

Matematika

(4 časa sedmično, 140 časova godišnje)

Programski sadržaj matematike za osmi razred koncipiran je kao logičan nastavak nastave matematike iz ranijih razreda, utvrđuje i proširuje do sada stečena znanja i vještine. Prva tema: Vektori nudi osnovne pojmove i operacije sa vektorima. U drugoj temi proširuju se do sada stečeno znanje o brojevima i osnovnim računskim operacijama sa njima. Naime, uvodi se izračunavanje procenta broja, pojam kvadratnog broja, pojam iracionalnog i realnog broja. U trećoj temi stižu se znanje o Pitagorinoj teoremi i njenim primjenama. U četvrtoj temi formiraju se pojmovi vezani za koordinatni sistem i funkcije direktne i obrnute proporcionalnosti. U petoj temi učenici se upoznaju sa pojmom stepena i operacijama sa njima, a ova znanja proširuju do pojma polinoma i računanja sa polinomima.

Naredne dvije teme obnavljaju i produbljuju znanja iz oblasti geometrije i daju nove spoznaje o uglovima, trouglu, četverouglu, kružnici i krugu. Proširuju se osnovna znanja o međusobnim odnosima tih pojmova u ravni i stižu nova znanja o osnovnim konstruktivnim problemima i zadacima. Također, uvodi se pojam broja π i na osnovu njega definišu se pojmovi obima i površine kruga i upoznaju se formule za njihovo izračunavanje.

Nastavni sadržaj matematike za osmi razred devetogodišnje osnovne škole koncipiran je u sedam nastavnih tema:

1. VEKTORI

Pojam vektora. Jednakost vektora. Osnovne računске operacije sa vektorima.
Neke primjene vektora.

2. REALNIBROJEVI

Kvadrat cijelih i racionalnih brojeva.
Rješenje jednačine $x^2 = a$ ($a \geq 0$).
Kvadratni korijen racionalnog broja.
Iracionalni brojevi. Realni brojevi i brojeva prava.
Uređenost u skupu realnih brojeva.
Jednakost $\sqrt{a^2} = |a|$.
Približne vrijednosti realnog broja.
Osnovne računске operacije sa realnim brojevima i njihova svojstva.

3. PITAGORINA TEOREMA I NJENA PRIMJENA

Pitagorina teorema. Obrat Pitagorine teoreme.
Primjena Pitagorine teoreme na kvadrat, pravougaonik, jednako kraki / jednakostranični trougao, romb, trapez i krug.
Konstrukcija tačaka na brojevnoj pravoj koje odgovaraju iracionalnim brojevima.
Primjena Pitagorine teoreme u konstruktivnim zadacima.

4. PROPORCIONALNOST.

FUNKCIJA DIREKTNE I OBRNUTE PROPORCIONALNOSTI

Mjerenje duži. Samjerljive i nesamjerljive duži.
Razmjera duži. Proporcionalne duži.
Dijeljenje duži na dijelove jednakih dužina.
Talesova teorema i njena primjena.
Pravougli koordinatni sistem u ravni.
Proporcionalne veličine. Proporcija i njena svojstva.

Funkcija direktne i obrnute proporcionalnosti.
Primjena direktne i obrnute proporcionalnosti.
Procentni račun. Interesni (kamatni) račun.

5. CIJELI RACIONALNI IZRAZI

Stepen čiji je izložilac prirodan broj.
Operacije sa stepenima – množenje i dijeljenje stepena jednakih osnova.
Stepen proizvoda, količnika i stepena.
Konstante i promjenljive.
Cijeli racionalni izrazi. Brojna vrijednost racionalnog algebarskog izraza.
Cijele racionalne funkcije – polinomi. Osnovne računске operacije sa monomima.
Sabiranje, oduzimanje i množenje polinoma.
Kvadrat binoma. Kub binoma.
Razlika kvadrata. Zbir i razlika kubova.
Rastavljanje polinoma na faktore.
Rješavanje jednačine oblika $ax^2 + bx = 0$, $x^2 - a = 0$,
 $a \geq 0$ i $x^2 \pm 2xy + y^2 = 0$.

6. MNOGOUGAO (POLIGON)

Mnogougao. Podjela mnogouglova.
Zbir unutrašnjih i zbir vanjskih uglova mnogougla.
Broj dijagonala mnogougla.
Pravilni mnogougao i njemu karakteristični trougao.
Konstrukcije pravilnih mnogouglova.
Površina mnogougla.

7. KRUŽNICA I KRUG

Dijelovi kružnice i dijelovi kruga.
Omjer obima kruga i prečnika kruga – broj π .
Dužina kružnog luka. Površina kruga.
Površina kružnog prstena i kružnog isječka.

MATEMATIKA
Za VIII razred devetogodišnje škole (četiri časa sedmično)

PODRUČJA	CILJEVI	OČEKIVANI REZULTATI
ZNANJE	<p>Sticanje znanja:</p> <ul style="list-style-type: none"> - Usvajanje pojma vektora i osnovnih operacija sa vektorima. - Upoznavanje i shvatanje pojma iracionalnog broja i proširivanje skupa racionalnih brojeva u skup realnih brojeva. - Shvatanje da je tek sada moguće obostrano – jednoznačno pridruživanje između realnih brojeva i tačaka brojevine prave. - Računanje s realnim brojevima, izračunavanje vrijednosti algebarskih izraza primjenom osnovnih svojstava operacija. - Usvajanje Pitagorine teoreme i obrnute teoreme. - Primjenjivanje Pitagorine teoreme u zadacima o trouglu i četverouglu - O Talesovoj teoremi. - Shvatanje Dekartove ideje pridruživanja uređenih parova realnih brojeva tačkama ravni. - Dobro usvajanje sadržaja o stepenima. - Izvođenje identičnih transformacija polinoma. - Da proširi i uopći znanja o trouglu i četverouglu do mnogougla. - Da proširi i produbi znanja o krugu i kružnici i njihovim dijelovima. Da se uvjeri u stalnost omjera obima i prečnika kruga i usvoji pojam iracionalnog broja π. - Da učenik shvati i upamti oba zac za računanje površine kruga. 	<p>Učenik:</p> <ul style="list-style-type: none"> - Razlikovat će racionalne od iracionalnih brojeva kada su dati u decimalnom zapisu a uvijek su to njihove približne vrijednosti (na određeni broj decimala). - Naučit će da se svaki realan broj, kako racionalan tako i iracionalan može zapisati kao beskonačan decimalni razlomak. - Zaključivat će o mogućnostima primjene Pitagorine teoreme uočavanjem ovisnosti između elemenata geometrijske figure. - Primjenjivat će Talesovu teoremu u rješavanju računskih i konstruktivnih zadataka. - Grafički prikazivati funkcije kada su domena i kodomena skupovi realnih brojeva. - Izvoditi operacije sa stepenima na nivou automatizma. - Povezivati znanja o djeljivosti sa identičnim transformacijama polinoma i rješavati lakše zadatke iz teorije brojeva. - Prepoznati pojedinu mnogouglove, pravilne mnogouglove i njihove karakteristične trouglove. - Zna izračunati zbir unutrašnjih uglova i broj dijagonala n-tougla. Proširi znanje o računanje površine trougla i četverougla na izračunavanje površine mnogougla uopće. - Definiciju kružnice i kruga i pouzdano uočavati njihove dijelove. Znat će izračunavati obim kruga iz njegovog prečnika i obrnuto. - Znati bez teškoća, izraziti površinu kruga brojem π ili računanjem doći do približne decimalnim brojem iskazane vrijednosti.
SPOSOBNOSTI I VJEŠTINE	<p>Razvijanje sposobnosti i vještina:</p> <ul style="list-style-type: none"> - Čitanje i razumijevanje matematičkih tekstova i simbolike. - Precizno formulisanje pojmova. - Razvijanje sposobnosti za posmatranje i pažanje. - Kreativnog mišljenja i rasuđivanja - Intuitivnim putem dolaze do uopštavanja. - Koriste indukciju, dedukciju i analogiju prilikom zaključivanja. - Sastavljanje matematičkih zadataka različite složenosti i strukture. - Razvijanje smisla za samostalan rad. - Samoučenje korištenjem matematičkog teksta (udžbenika). 	<p>Učenik će moći:</p> <ul style="list-style-type: none"> - Izražavati se matematičkim jezikom pismeno i usmeno. - Objasnjavati pravila i postupke. - Izvoditi i formulirati zaključke. - Prevoditi tekstualne zadatke na jednačine. - Raditi pregledno, postupno i sistematično. - Precizno i spretno koristiti nastavna sredstva (tabla, džepni računar) i geometrijski pribor. - Razumjeti odgovarajuć sadržaj prirodnih nauka.
VRIJEDNOSTI I STAVOVI:	<p>Razvijanje spoznaja o društvenim vrijednostima:</p> <ul style="list-style-type: none"> - Razvijanje osjećaja odgovornosti. - Kritički odnos prema radu i rezultatima rada. - Sticanje navike grupnog (ekipnog) rada. - Izgrađivanje pozitivnog stava prema matematici. - Razvijanje matematičke radoznalosti i motivacije u sticanju znanja. - Izgrađivanje pozitivnih osobina učenikove ličnosti. 	<p>Učenik će:</p> <ul style="list-style-type: none"> - Analizirati i vrednovati rezultate svoga rada. - Uočavati greške. - Razvijati smisao za saradnju u procesu učenja. - Pružati pomoć učenicima koji se ne snalaze u radu. - Formirati naučni pogled na svijet.

NASTAVNI PROGRAM MATEMATIKE ZA OSMI RAZRED
(Devetogodišnja osnovna škola – četiri časa sedmično)

SADRŽAJI	ZNANJE	SPOSOBNOSTI	VRIJEDNOSTI, STAVOVI, PONAŠANJA	AKTIVNOSTI UČENIKA	AKTIVNOSTI NASTAVNIKA
1. VEKTORI <ul style="list-style-type: none"> • Usmjerenе duž – vektor. Je jednakost vektora. • Sabiranje vektora. • Množenje vektora prirodnim brojem. • Neke primjene vektora. 	Upoznaju pojam vektora i osnovne operacije sa vektorima. <ul style="list-style-type: none"> • Znaju izvoditi potrebne konstrukcije. • Upoznaju konkretne primjene vektora. 	Razvijaju sposobnost za posmatranje, zapažanje i zaključivanje. Stečeno znanje o vektorima znaju koristiti za rješavanje zadataka iz fizike.	<ul style="list-style-type: none"> • Pokazuju interes prilikom upoznavanja novih pojmova i proširivanja matematičkih znanja. • Razvijaju preciznost i uređnost u crtanju, procjenjuju i vrednuju vlastiti rad i rad svojih drugara. 	<ul style="list-style-type: none"> • Pažljivo sluša i prati rad na času, crta, konstruira i pri tome usvaja nova znanja. • Za svaki nejasan za datak traži objašnjenje od nastavnika. • Kod kuće rade redovno domaće zadatke posvećujući punu pažnju pravilnom i tačnom crtanju. 	Uvodi pojam vektora i neke operacije sa vektorima intuitivno. Povezuje tematski matematičke sadržajima drugih predmeta. Pomaže učenicima da nauče pravilno koristiti geometrijski pribor.
2. REALNI BROJEVI <ul style="list-style-type: none"> • Kvadriranje cijelih brojeva. Kvadrat racionalnog broja. • Rješenje jednačine $x^2=a$, ($a \geq 0$). Kvadratni korijen racionalnog broja. • Iracionalni brojevi. • Realni brojevi. Brojeva prava. • Uređenost u skupu realnih brojeva. • Jednakost $\sqrt{a^2} = a$. • Približne vrijednosti realnog broja. • Osnovne računске operacije u skupu realnih brojeva i njihova svojstva. 	<ul style="list-style-type: none"> • Usvajaju pojam kvadrata i kvadratnog korijena, racionalnog broja i aritmetičkog kvadratnog korijena. • Shvataju potrebu proširivanja skupa racionalnih brojeva. • Upoznaju skup iracionalnih i skup realnih brojeva. • Pridružuju realne brojeve tačkama brojevine prave. • Upoređuju dva realna broja. • Shvataju da za računanje sa realnim brojevima vrijede svi osnovni zakoni računanja sa racionalnim brojevima. • Primjenjuju osnovna svojstva operacija u izračunavanju vrijednosti algebarskih izraza. 	<ul style="list-style-type: none"> • Osposobljavaju se da vrše približna procjenjivanja kod izračunavanja kvadrata i kvadratnih korijena. • Osposobljavaju se za rješavanje praktičnih zadataka primjenom kvadratnog korijena. • Rješavaju m geometrijskih zadataka prihvataju iracionalne brojeve kao realne, na primjer, da je mjerni broj stranice kvadrata i slično. • U praktičnom računanju zamjenjuju iracionalne brojeve približnim racionalnim vrijednostima u decimalnom zapisu (sa konačnim brojem decimala, odnosno sa određenom tačnošću) i operacije sa iracionalnim brojevima izvode kao sa 	<ul style="list-style-type: none"> • Stiču navike korištenja pomoćnih sredstava za računanje (tablice kvadrata i kvadratnog korijena i džepni računar) • Razvijaju intuitivno mišljenje. • Primjenjuju misaone operacije identifikacije i apstrakcije. 	<ul style="list-style-type: none"> • Kvadriraju racionalne brojeve u obliku razlomaka ili u decimalnom zapisu i procjenjuju vrijednost kvadrata. • Određuju rješenja jednačine $x^2 = a$ i izračunavaju kvadratni korijen broja (pogodno izabranog). • Primjenjuju jednakost $\sqrt{a^2} = a$ u rješavanju jednačina. • Racionalno računaju sa realnim brojevima. 	<ul style="list-style-type: none"> • Pona vlja skupove N, Z i Q i operacije u tim skupovima • Pravilno formiraju pojmove: kvadratni korijen i aritmetički kvadratni korijen i upoznaje učenike sa pojmom iracionalnog broja. • Kratko objašnjava terminološko značenje i historijat iracionalnog broja. • Kao primjer $\sqrt{2}, \sqrt{3}, \sqrt{5}$ i sl. • Kod određivanja tačaka brojevine prave koje odgovaraju iracionalnim brojevima koristi njihove približne vrijednosti s napomenom da postoje i tačne konstrukcije koje se izvode poslije obrade Pitagorine teoreme • Skup realnih brojeva uvodi kao uniju skupova racionalnih i iracionalnih brojeva. • Rješava kvadratne jednačine oblika $x^2-a, =0$, $a>0$ kod kojih rješenja mogu biti racionalni ili iracionalni brojevi. Tako navodi učenike da shvataju iracionalan broj kao realan broj.

		racionalnim brojevima.			
<p>3. PITAGORINA TEOREMA I NJENA PRIMJENA</p> <p>Pitagorina teorema (formulacija i dokaz).</p> <ul style="list-style-type: none"> • Obrat Pitagorine teoreme. • Primjena Pitagorine teoreme na kvadrat i pravougaonik. • Primjena Pitagorine teoreme na jednakokraki i jednakostranični trougao. • Primjena Pitagorine teoreme na romb. • Primjena Pitagorine teoreme na jednakokraki i pravougli trapez. • Primjena Pitagorine teoreme na krug. • Konstrukcija tačaka na brojevnoj pravoj koje odgovaraju iracionalnim brojevima. • Primjena Pitagorine teoreme u konstruktivnim zadacima. 	<ul style="list-style-type: none"> • Usvoje Pitagorinu teoremu (izreku i smisao) i razumiju dokaz. • Shvate obrat Pitagorine teoreme. • Primjenjuju Pitagorinu teoremu kod izračunavanja geometrijskih figura u kojima se pojavljuje pravougli trougao. • Rješavaju praktične probleme primjenom Pitagorine teoreme. • Znaju konstruktivno odrediti tačke brojevine prave koje odgovaraju iracionalnim brojevima. • Mogu primijeniti Pitagorinu teoremu u jednostavnijim konstruktivnim zadacima. 	<ul style="list-style-type: none"> • Razvijaju sposobnost posmatranja i uočavanja funkcionalne ovisnosti među elementima geometrijskih figura. • Uspješno primjenjuju usvojene pojmove i teoreme u rješavanju zadataka. • U raznovrsnim praktičnim zadacima mogu dati tekst prevesti na matematički jezik. 	<ul style="list-style-type: none"> • Uočavaju veliku važnost Pitagorine teoreme i njenu primjenu u mnogim granama matematike. • Stiču na viku preciznosti i tačnosti u radu. • Primjenom misaonih operacija: analize, apstrakcije i generalizacije osposobljavaju se za deduktivan način zaključivanja. • Razvijaju ideje i istraživački duh u samostalnom radu. 	<ul style="list-style-type: none"> • Izvode ogled (dokaz Pitagorine teoreme) na svojim modelima koje su napravili. • Uvje žbavaju primjenu Pitagorine teoreme. • Analiziraju svoje rezultate i upoređuju ih sa rezultatima svojih drugova. • Uočavaju greške i shvataju kako se pravilno rješavaju isti zadaci i vrše ispravak netačno urađenih zadataka. 	<ul style="list-style-type: none"> • Pona vlja sa učenicima trougao, posebno pravougli trougao. • Dokazuje Pitagorinu teoremu na svom demonstracionom modelu. • Ističe da je Pitagorina teorema nastala iz potrebe rješavanja praktičnih životnih pitanja i o tome učenicima daje neophodne historijske činjenice • Na osnovu Pitagorine teoreme najprije izračunava jednu stranicu pravouglog trougla kada su poznate druge dvije, a zatim njenu primjenu uvježbava na figurama kod kojih se javlja pravougli trougao. • Podstiče učenike da svjesno i aktivno učestvuju u radu (u izvođenju i formulisanju zaključaka, primjeni Pitagorine teoreme na izučavane geometrijske figure). • Primjenjuje raznovrsne načine rada do metode problemskog učenja.
<p>4. PROPORCIONALNOST FUNKCIJA DIREKTNE I OBRNUTE PROPORCIONALNOSTI</p> <ul style="list-style-type: none"> • Mjerenje duži. Samjerljive i nesamjerljive duži • Razmjera duži. Proporcionalne duži • Dijeljenje duži na jednake dijelove i u datoj razmjeri. • Talesova teorema i njena primjena. • Pravougli koordinatni sistem u ravni. Rastojanje dvije tačke. • Proporcionalne veličine. Proporcija i njena svojstva. • Funkcija direktne proporcionalnosti $y = kx$. • Funkcija obrnute proporcionalnosti $y = k / x$. 	<ul style="list-style-type: none"> • Usvajaju pojmove razmjere i proporcionalnosti duži i pojam samjerljivih i nesamjerljivih duži. • Znaju podijeliti duž grafički (konstruktivno) na jednake dijelove i u datoj razmjeri. • Razumiju Talesovu teoremu, znaju je iskazati, na slici i navesti date uslove i tvrdnje. 	<ul style="list-style-type: none"> • Brzo i racionalno izvode računске operacije sa brojevima i uočavaju vezu između duži i brojeva. • Osposobljavaju se za funkcionalno posmatranje i rasuđivanje učeći o funkcijama kroz nastavu aritmetike i algebre. • Razlikuju direktnu i obrnutu proporcionalnost veličina. 	<ul style="list-style-type: none"> • Sticanje navika preciznog i urednog crtanja i spretnog korištenja pribora. • Razvijanje matematičkog i funkcionalnog mišljenja uočavanjem zavisnosti među veličinama. 	<ul style="list-style-type: none"> • Uočavaju odnose među dužima i precizno grafički mjere duži. • Upoređuju dvije veličine iste vrste, pravilno pišu, čitaju i sastavljaju razmjere. • Primjenjuju Talesovu teoremu za konstrukciju četvrtih geometrijske proporcionalne za tri duži, u dokazima svojstva nekih geometrijskih figura i dr. • Crtaju grafike upoznatih funkcija i iz njih čitaju potrebne podatke. 	<ul style="list-style-type: none"> • Pona vlja pojam razmjere usvojen ranije. • Češće ukazuje kako na časovima obrade, tako i na časovima utvrđivanja na to da se razmjera dvije duži definiira samo pod uvjetom da su obje duži mjerene istom jediničnom duž i da razmjera ne ovisi od jedinice mjere. • Navodi učenike da sami određuju razmjeru dvije duži i da na osnovu vrijednosti razmjere zaključuju da li su duži samjerljive ili nesamjerljive. • Kod Talesove teoreme, odnosno kod proporcionalnosti odsječaka na pravima insistira više na razumijevanju i primjeni a ne zahtijeva od učenika doka ze teorema.

<ul style="list-style-type: none"> • Primjena direktne i obrnute proporcionalnosti (srazmjerni račun, procentni račun, interesni račun, proporcionalna podjela). 	<ul style="list-style-type: none"> • Detaljno upoznaju pravougli koordinatni sistemi u ravni. • Znaju odrediti tačke, koje odgovaraju datim uređenim parovima i obrnuto. • Usvajaju pojam i osobine proporcije. • Dograđuju i usvajaju pojam funkcije, način zapisivanja funkcije i njen grafik. • Znaju prikazivati funkciju direktne i obrnute proporcionalnosti na razne načine • Rješavaju zadatke iz života i prirodnih nauka primjenom direktne i obrnute proporcionalnosti. 	<ul style="list-style-type: none"> • Osposobljavaju se za dokazivanje geometrijskih tvrdnji sa slikama, iskazima i zapisivanjem uslova. 		<ul style="list-style-type: none"> • Ispituju da li 4 duži čine proporciju, postavljaju proporcije i izračunavaju nepoznati član proporcije. • Primjenjuju proporcije na podatke iz prakse, u procentnom i kamatnom računu, na nastavi geometrije, fizike i hemije. 	<ul style="list-style-type: none"> • Radi shvatanja pojma pravouglog koordinatnog sistema ponavlja o brojevnjoj pravoj kao koordinatnoj osi realnih brojeva. • Određivanje tačaka koje odgovaraju datim uređenim parovima realnih brojeva i obrnuto izvodi na modelu koordinatnog sistema ili na pripremljenoj grafofoliji. • Daje informacije o De Kartu i njegovom doprinosu • Pojam direktne i obrnute proporcionalnih veličina uvodi na primjerima iz života, geometrije i prirodnih nauka. • Dograđuje pojam funkcije, a pojam funkcije direktne i obrnute proporcionalnosti izgrađuje na primjerima. • Navodi učenike da prvo utvrde da li formule određuju funkciju, a zatim indukcijom dolaze do formule za funkciju direktne i obrnute proporcionalnosti. • Uči učenike primjeni proporcija u tekstualnim zadacima. Detaljno objašnjava postavljanje problema, jer ih učenici teže shvataju.
<p>5. CIJELI RACIONALNI IZRAZI</p> <ul style="list-style-type: none"> • Stepenci je izložilac prirodan broj. • Operacije sa stepenima – množenje stepena jednakih osnova. • Dijeljenje stepena jednakih osnova. • Stepenn proizvod. Proizvod stepena jednakih izložilaca. • Stepenn količnika. Količnik stepena jednakih izložilaca. • Stepenn stepena. • Konstante i promjenljive. • Cijeli racionalni izrazi. Brojeva vrijednost racionalnog algebarskog izraza • Monom, binom, trinom. • Sabiranje sličnih monoma. Sredeni oblik polinoma. Stepenn polinoma. • Sabiranje polinoma. • Suprotni polinomi 	<ul style="list-style-type: none"> • Usvoje pojam stepena kada je izložilac prirodan broj a osnova realan broj. • Izvode osnovne računске operacije sa stepenima i interpretiraju usvojena pravila obrnutim putem. • Prepoznaju algebarske izraze (monom, binom, trinom). • Uočavaju slične monome i formiraju polinom od datih 	<ul style="list-style-type: none"> • Osposobljavaju se da u toku rada daju objašnjenja za svaki korak u rješavanju zadataka. • Navikavaju se na postupnost u radu i automatizam u primjeni formula za rastavljanje polinoma na faktore. • Racionalno računanje. • Osposobljavaju se da pri izvođenju zaključaka koriste indukciju, dedukciju i analogiju. 	<ul style="list-style-type: none"> • Ispoljavaju preglednost u pisanju i rješavanju zadataka • Stiču naviku za izostavljanje znaka za operaciju množenja između faktora monoma kao i broja 1, kad je on faktor. • Induktivnim putem dolaze do uopštavanja. • Stiču vještinu snalaženja u izboru pravilne metode kod faktorizacije polinoma. • Osposobljavaju se za samostalan rad i samokontrolu. • Osposobljavaju 	<ul style="list-style-type: none"> • Određuju vrijednost stepena i računaju sa stepenima. • Pravilno interpretiraju i primjenjuju usvojena pravila za izvodenje računskih operacija sa monomima i polinomima. • Usvojene formule i postupke primjenjuju pri rastavljanju polinoma na faktore. • Uvježbavaju faktorizaciju algebarskih izraza. 	<ul style="list-style-type: none"> • Proširuje pojam stepena tako da $a \in \mathbb{R}$ i $n \in \mathbb{N}$. • Instira na usmenom određivanju znaka i vrijednosti stepena u jednostavnijim izrazima. • Kod obrade stepena uvažava princip postupnosti i posvećuje više vremena uvođenju odgovarajućih pojmova. • Ponaavlja pojam brojnog izraza i izraza sa promjenljivom i uvodi naziv algebarski racionalni izraz. • Ponaavlja zakone komutativnosti, asocijativnosti i distributivnosti. • Više algebarskih operacija sa polinomima, ilustrira grafički, pregledno, sa objašnjenjem svakog koraka (koristi grafofolije) Ovo realizira na časovima utvrđivanja. • Rastavljanje polinoma na

<p>Razlika polinoma</p> <ul style="list-style-type: none"> Množenje monoma. Množenje polinoma monomom. Množenje polinoma polinomom. Kvadrat binoma. Kub binoma. Rastavljanje polinoma na faktore primjenom zakona distributivnosti. Rješavanje je dnačine oblika $ax^2 + bx = 0$. Razlika kvadrata. Rastavljanje polinoma oblika razlike kvadrata na faktore. Rješavanje je dnačine oblika $x^2 - a = 0, a \geq 0$. Zbir i razlika kubova. Rastavljanje polinoma $x^3 \pm y^3$ na faktore. Faktorizacija polinoma oblika $x^2 \pm 2xy + y^2$. Rješavanje je dnačine oblika $x^2 \pm 2xy + y^2 = 0$. Faktorizacija polinoma oblika $x^3 \pm 3x^2y + 3xy^2 \pm y^3$. 	<p>monoma.</p> <ul style="list-style-type: none"> Izvođe osnovne računске operacije sa polinomima i izračunavaju brojnu vrijednost izraza. Prepoznaju kvadrat binoma i razliku kvadrata. Znaju rastaviti polinome na faktore primjenom zakona distributivnosti i, oblike kvadrata binoma, razlike kvadrata, kvadratnog trinoma koji nije kvadrat binoma, zbira i razlike kubova. Rješavaju je dnačine na novi način koji se zasniva na rastavljanju polinoma na faktore. 		<p>se za samostalno sticanje znanja primjenom didaktičkog materijala.</p>		<p>faktore vrši postupno, posebno u primjeni usvojenih formula.</p> <ul style="list-style-type: none"> Sistemizira znanje da bi učenici imali potpuniju sliku sadržaja koji su obrađeni u ovoj nastavnoj cjelini. Koristi zidne slike sa formulama, višeslojne grafofolije, nastavne listiće: za ispodprosječne, prosječne i nadprosječne učenike.
<p>6. MNOGOUGAO (POLIGON)</p> <p>Mnogougao. Podjela mnogouglova.</p> <ul style="list-style-type: none"> Zbir unutrašnjih i zbir vanjskih uglova mnogougla. Broj dijagonala mnogougla. Pravilni mnogougao i njemu karakteristični trougao. Konstrukcije pravilnih mnogouglova. Površina mnogougla. 	<ul style="list-style-type: none"> Razumije i zna šta su poligoni i njihove podjele Upamti da je zbir vanjskih uglova svakog poligona pun uga Prepoznaje i razumije pravilne poligone i konstrukcije Zna procedure računanja površina pravilnih i nepravilnih mnogouglova. 	<ul style="list-style-type: none"> Razvijaju sposobnost za posmatranje, zapažanje i zaključivanje. Uočavaju praktični značaj primjene znanja o uglovima i dijagonalama mnogougla. Osposobljavaju se za analitičko mišljenje. Uočavaju ovisnosti među datim elementima mnogougla. Utvrđivanje redoslijeda konstruktivnih koraka. Osposobljavaju se za uočavanje i raspoznavanje mnogouglova u okolini Stiču vještinu korištenja pribora. 	<ul style="list-style-type: none"> Razvijaju stavove o važnosti i značaju estetskih vrijednosti, harmoničnosti i pravilnosti u matematici i svakodnevnom životu. O značaju posmatranja, zapažanja, analize i logičkog mišljenja. Razvijaju pozitivne stavove prema učenju geometrije i ulozi geometrije u svakodnevnom životu. 	<ul style="list-style-type: none"> Aktivno učestvuje u nastavnim procesima Razvijaju stavove o važnosti i značaju estetskih vrijednosti, harmoničnosti i pravilnosti u matematici i povezuje matematičke pojmove sa primjerima iz svakodnevnog života. Razvijaju pozitivne stavove prema učenju geometrije i ulozi geometrije u svakodnevnom životu. Aktivno posmatra, uočava odnose među elementima mnogougla. Samostalno crta, zapisuje i primjenjuje matematičku simboliku. Vrednuje rezultate svoga 	<ul style="list-style-type: none"> Novi sadržaj nadovezuje na ranije stečeno znanje o mnogouglu. Dokazuje tvrdnju o zbiru unutrašnjih i vanjskih uglova mnogougla pri čemu navodi učenike na samostalno logičko zaključivanje. Posebnu pažnju posvećuje svakom koraku u rješavanju konstruktivnog zadatka. Učenike potiče na urednost i preciznost u radu, pravilno formulisanje iskaza i zaključka.

				rada i ispoljava kritičnost u radu.	
7. KRUŽNICA I KRUG - Dijelovi kružnice i dijelovi kruga. - Omjer obima kruga i prečnika kruga – broj π . - Dužina kružnog luka. - Površina kruga. - Površina kružnog prstena i kružnog isječka.	<ul style="list-style-type: none"> • Razlikuje krug (površ) od Kružnice (linije). • Broj π shvata kao omjer obima kruga i prečnika kruga i na osnovu toga računa približnu vrijednost broja π • Površinu kruga razumijeva kao površinu π puta veću od površine kvadrata stranice r. 	<ul style="list-style-type: none"> • Vizuelne organizacije i orijentacije • Vizuelnog pamćenja • Primjene algoritamskog rješavanja zadataka • Mjerenja i procjenjivanja • Induktivnog i deduktivnog zaključivanja • Identifikacije i generalizacije 	<ul style="list-style-type: none"> • Razvijaju stavove o značaju estetskih vrijednosti, • Harmoničnosti i pravilnosti u mate matici I svakodne vnom životu. • Značaju posmatranja, za pažanja, analize i logičkog mišljenja. • Razvijaju pozitivne stavove prema učenju geometrije i ulozi geometrije u svakodne vnom životu. 	<ul style="list-style-type: none"> • Aktivno i kritički učestvuje u nastavnom procesu • Posmatra, uočava odnose među elementima kružnice i kruga. • Samostalno crta, zapisuje i primjenjuje matematičke formule i dovodi ih u korelacije sa primjerima iz života • Kritički vrednuje rezultate svoga rada i ispoljava za interesiranost u radu. • Učestvuje u grupnom radu i pomaže drugima u rješavanju problema 	<ul style="list-style-type: none"> • Novi sadržaj naovezuje na ranije stečeno znanje o kružnici i krugu • Navodi učenike na samostalno razmišljanje i logičko zaključivanje • Organizuje eksperimentalne i numeričke postupke utvrđivanja odnosa matematičkih pojmova vezanih za kružnicu i krug. • Koristi zidne slike sa formulama, grafofolije, nastavne listiće: za ispodprosječne, prosječne i nadprosječne učenike.

DIDAKTIČKO-METODIČKE NAPOMENE

1. TEMA – VEKTORI

Uvesti pojam vektora na «prirodan» način, sa puno primjera (koristite i pojmove iz fizike i sl.). Posebnu pažnju obratiti na odnos dva vektora (kolinearnost, jednakost, upoređivanje po intenzitetu) i povezivati to sa fizikalnim procesima.

- Na primjeru usmjerene duži objasniti pojam vektora i njegove karakteristike (pravac, smjer i intenzitet). Za prirodnije shvatanje pojma vektora koristiti primjere iz fizike.
- Obratiti posebnu pažnju na odnose dva vektora (kolinearni - leže na paralelnim pravima, upoređivati ih po intenzitetu, obratiti pažnju na promjenu smjera vektora i sl.). Posebno definisati i objasniti jednakost dva vektora.
- Grafički uvesti operaciju sabiranja dva vektora i pokazati osobine te operacije.
- Grafički uvesti operaciju množenja vektora i skalara (skalare uzimati iz skupa prirodnih brojeva) i pokazati osobine.
- Navesti neke konkretne primjere i zadatke iz fizike koji se rješavaju pomoću vektora, uz korištenje uvedenih relacija i operacija.

2. TEMA – REALNIBROJEVI

Za razumijevanje skupa realnih brojeva potrebno je najprije ponoviti sve o skupovima prirodnih, cijelih i racionalnih brojeva i operacije sa tim brojevima. Postupno i pravilno formiranje pojmova: kvadratni korijen, aritmetički kvadratni korijen i iracionalan broj je uvjet za pravilno shvatanje realnog broja.

- Objasniti dobro pojam kvadrata racionalnog broja i pojam rješavanja kvadratne jednačine $x^2 = a$, $a \geq 0$.
- Izračunavati vrijednost kvadrata racionalnog broja (u obliku razlomka i u obliku decimalnog broja) što će pripremiti učenike za kasnije shvatanje i izračunavanje vrijednosti stepena.

- Uvesti kvadratni korijen kao način zapisivanja rješenja kvadratne jednačine, a vrijednost kvadratnog korijena kao broj koji treba kvadrirati da se dobije potkorjena veličina.
- Posebno naglašavati uzimanje pozitivne vrijednosti kvadratnog korijena kod aritmetičkog kvadratnog korijena.
- Detaljno obrazložiti jednakost $\sqrt{a^2} = |a|$ uz ponavljanje pojma apsolutne vrijednosti broja.
- Objasniti i pokazati na primjerima identitet $(\sqrt{a})^2 = a, a \geq 0$, tj. da se broj ne mijenja ako ga korjenujemo a zatim kvadriramo.
- Primijeniti definiciju kvadratnog korijena i relacije $\leq$ i $\geq$ za objašnjavanje približne vrijednosti kvadratnog korijena racionalnog broja (koristiti tablice kvadrata u udžbeniku).
- Izračunavanje približnih vrijednosti kvadratnog korijena brojeva vršiti na unaprijed određen broj decimala (pomoću tablice ili džepnog računara).
- Prije uvođenja iracionalnih brojeva navesti razloge njihovog postojanja. Svaki racionalan broj može se napisati kao decimalan broj (čisto periodičan ili mješovito periodičan). I obrnuto, svaki racionalan broj u decimalnom obliku sa konačnim ili beskonačnim brojem decimala može se napisati u obliku razlomka $\frac{a}{b}$. Sada saopćiti učenicima da ima i takvih brojeva u decimalnom obliku sa beskonačno decimala (neperiodični), koji se ne mogu napisati u obliku razlomka $\frac{a}{b}$, što znači da nisu racionalni.
- Kao primjer uzeti $\sqrt{2}$ ili u decimalnom zapisu 1,4142135... i dokazati poznatim postupkom da $\sqrt{2}$ nije racionalan broj.
- Zaključak uopćiti npr. $\sqrt{3}, \sqrt{5}, \sqrt{7}, -\sqrt{8}$ itd. nisu racionalni brojevi i da se takvi brojevi koji nisu racionalni zovu iracionalni.
- Definirati iracionalan broj kao decimalan neperiodičan zapis sa beskonačno decimala.
- Definirati skup realnih brojeva kao uniju skupova Q i I kada učenici usvoje da je $Q \cap I = \Phi$.
- Primjenjivati sadržaje iz nastavne teme. Realni brojevi u kombiniranim zadacima u cilju sistematiziranja znanja.

3. TEMA – PITAGORINA TEOREMA I NJENA PRIMJENA

Potrebno je učenike upoznati sa: formulacijom Pitagorine teoreme – iskazom i zapisom, shvatanjem i razumijevanjem suštine Pitagorine teoreme i njenom širokom primjenom u računskim, konstruktivnim i praktičnim zadacima.

- Upoznati učenike sa Pitagorinom teoremom služeći se tzv. „egipatskim trougлом“
- Historijski se osvrnuti na „egipatski trougao“ čije su stranice 3, 4 i 5 jedinica.
- Utvrditi da će trouglovi sa stranicama 5, 12 i 13. 6, 8 i 10 isto tako biti pravougli (konstrukcijom trougla datih stranica i provjerom mjerenjem).
- Navoditi učenike na pronalaženje ovisnosti $3^2 + 4^2 = 5^2, 5^2 + 12^2 = 13^2$ i $6^2 + 8^2 = 10^2$ (aritmetička interpretacija), a zatim dati informaciju o „Pitagorinim brojevima“.
- Konstruisati kvadrate nad katetama i hipotenuzom konstruisanog „egipatskog trougla“ i dati geometrijsko tumačenje Pitagorine teoreme koje se zasniva na jednakosti površina.
- Na modelu Pitagorine teoreme potvrditi da je zbir kvadrata konstruisanih nad katetama jednak kvadratu konstruisanom nad hipotenuzom.
- Geometrijski dokaz Pitagorine teoreme izvodi svaki učenik na svom modelu koji je donio (od kartona u boji kvadrata i pravougljih trouglova i njihovim sklapanjem), a nastavnik na svom modelu ili koristi višeslojnu grafofoliju. Može izvesti i strožiji dokaz uz simboličko zapisivanje.
- Iskazati bez dokaza obrnutu teoremu Pitagorinoj teoremi i utvrditi je na primjerima.
- Primjenom Pitagorine teoreme konstrukcijski određivati tačke brojeve prave kojima se pridružuju iracionalni brojevi $\sqrt{2}, -\sqrt{2}, \sqrt{3}, -\sqrt{3}, \sqrt{5}, -\sqrt{5}, \dots$
- Uvježbavati primjenu Pitagorine teoreme.

4. TEMA – PROPORCIONALNOST, FUNKCIJA DIREKTNE I OBRNUTE PROPORCIONALNOSTI

Pri uvođenju pojmova razmjere i proporcionalnosti duži treba koristiti prethodna znanja učenika o razmjeri, mjerenju i upoređivanju duži. Samjerljivost i nesamjerljivost duži vezati za vrijednost razmjere njihovih dužina koja je racionalan ili iracionalan broj. Kada učenici upoznaju opći pojam razmjere, uvodi se pojam proporcije a zatim proporcionalnost duži. Talesovu teoremu o proporcionalnosti odsječaka koje paralelne prave grade na kracima ugla treba dokazati i dobro uvježbati njenu primjenu. Pojam pravilnog koordinatnog sistema treba dograditi i upoznati važnije pojmove u vezi sa funkcijom. Posebnu pažnju posvetiti funkcijama direktne i obrnute proporcionalnosti.

- Razgraničiti jasno pojmove upoređivanja duži, mjere, jedinične mjere, mjernog broja i dužine duži
- Grafički upoređivati duži i obuhvatiti dva slučaja: za koliko je jedna duž veća (manja) od druge duži i koliko puta je jedna duž veća (manja) od druge duži.
- Pojam mjere duži (duž koja se sadrži cio broj puta u datoj duži) također formirati na primjerima.
- Uvesti mjerni broj i jediničnu duž, a zatim izvesti zaključak da se svakoj duži može pridružiti pozitivan broj.
- Pojam dužine duži izgraditi na primjerima. Na primjer, ako je $MN = 12$ cm, učenik treba znati odgovoriti na pitanje: koja je jedinična duž? Koji broj je mjerni broj? Koliko puta je duž MN veća od jedinične duži? Kolika je dužina duži MN ?
- Ponoviti razmjeru dva broja (definiciju i osnovne osobine) bez obzira što su taj pojam učenici u 6 razredu upoznali i koristili u zadacima.
- Pojam samjerljivosti i nesamjerljivosti duži definirati pomoću vrijednosti razmjere duži.
- Na primjeru razmjere dijagonale i stranice kvadrata koja je $\sqrt{2}$ tj. iracionalan broj primijeniti definiciju i izvesti tačan zaključak.
- Definirati proporcionalne duži i ukazati da osnovne osobine proporcije za brojeve vrijede iz duži
- Uvesti pojam pravouglog koordinatnog sistema prikazivanjem podataka sa dvije veličine (npr. promjena vremena i temperature). Objasniti pojmove: koordinatni početak, jedinična duž, apscisna osa, ordinatna osa a zatim definirati pravougli koordinatni sistem.
- Ponoviti prikazivanje funkcija grafom, tablicom i formulom a zatim definirati funkciju.
- Obratiti pažnju na grafičko predstavljanje funkcija. Učenici treba da shvate da grafik funkcije čini skup svih tačaka dobivenih tako da se za svaki broj $X \in \mathbb{R}$ može po formuli izračunati vrijednost funkcije $Y \in \mathbb{R}$, i da svakom uređenom paru (X, Y) odgovara samo jedna tačka koordinatne ravni.
- Navesti više primjera direktno proporcionalnih veličina pa na osnovu jednakosti omjera (razmjera) definisati proporciju i njene osobine.
- Pojam procenta kao specijalni slučaj razlomka koji su učenici upoznali u 6 razredu proširiti i rješavati zadatke procentnog računa proporcijom.
- Uvesti pojmove iz kamatnog računa i rješavati probleme koristeći svojstva direktno proporcionalnih veličina.

5. TEMA – CIJELI RACIONALNI IZRAZI

Ova tematska cjelina realizira se prvo daljom izgradnjom pojma stepena koji su učenici već upoznali u temi realni brojevi. Poslije toga se prelazi na upoznavanje pojma racionalnog izraza i izračunavanje brojne vrijednosti. Među racionalnim izrazima posebno su značajni polinomi. Identične transformacije polinoma mogu se uspješno vršiti uz dobro poznavanje sadržaja o stepenima, kao i svojstava računskih operacija.

- Pojam stepena obraditi postupno. Navoditi primjere tako da se za bazu uzimaju prirodni, cijeli, racionalni i iracionalni brojevi, nakon čega izvršiti uopštavanje.
- Za određivanje vrijednosti stepena koristiti obrnut proces – predstavljanje stepena u obliku proizvoda jednakih faktora.

- Kod operacija sa stepenima svako pojedinačno pravilo uvježbavati na dovoljnom broju raznovrsnih zadataka.
- Proširiti pojam izraza koji je uveden u skupu racionalnih brojeva na skup realnih brojeva i uvesti naziv algebarski izraz.
- Računske operacije sa monomima i polinomima (u sređenom obliku) vršiti na osnovu poznatih zakona računanja sa brojevima.
- Poslije uvježbavanja pojedinih formula dati njihovo geometrijsko tumačenje pomoću odgovarajućih slika, čime se učenici očigledno uvjeravaju u istinitost tvrdjenja.
- Postupno raditi rastavljanje polinoma na faktore jer je dosta teško za učenike. Na primjer, polinom prilagoditi obliku usvojene formule pa ga onda rastaviti na faktore.
 $(4x^2 - 25y^2 = (2x)^2 - (5y)^2$. $8x^3 + 27y^3 = (2x)^3 + (3y)^3$ itd.).
- Racionalno računati primjenjujući formulu za razliku kvadrata na čisto brojevine izraze ($7,29^2 - 2,71^2$).
- Rastavljanje polinoma na faktore primjenjivati pri rješavanju jednačina datih oblika.

6. TEMA – MNOGOUGAO POLIGON

Ovom tematskom cjelinom proširiti, produbiti i sistematizovati će se ranije stečena znanja o trouglu i četverouglu.

- Mnogougao uvesti, induktivnom metodom uopćavanjem i sistematizacijom ranije naučenih pojmova o trouglu i četverouglu. Svaki učenik nekim od metoda treba se uvjeriti da je zbir vanjskih uglova svakog mnogougla pun ugao.
- Formula, pravilo računanja broja dijagonala mnogougla treba koristiti i kod rješavanja nekih logičko kombinatornih zadataka. Na primjer: Koliko se različitih pravih može povući kroz deset tačaka od kojih tri nisu kolinearne ...
- Na osnovu naučenih znanja računanja površine trougla, posebno jednako krakog, uvoditi učenike u strategije izračunavanja površina mnogougla uopće. Naročito je korisno povezivanje konstruisanja pravilnih poligona i računanje obima i površina istih.

7. TEMA – KRUŽNICA I KRUG

- Nakon što se ponove prošire i kompletiraju znanja o krugu i kružnici i dijelovima istih, pristupa se izuzetno važnom problemu izgradnji pojma broja π . U procesu formiranja broja π obavezno na početku koristiti eksperiment, mjerenje i dijeljenje brojeva (obima i prečnika). Nakon toga proučavaju se omjeri obima i prečnika pravilnih poligona upisanih i opisanih krugu. Broj π svojim nastankom upućuje učenika na način izračunavanja obima kruga.
- Do formule za računanje površine kruga treba doći eksperimentalnim putem. Aproksimativnom transformacijom površi kruga u površ pravougaonika. Polazište za izvođenje formule za površinu kruga može biti i formula za površinu kružnog isječka posmatranog kao trougao sa osnovicom l i visinom r .
 Formuli za površinu kruga treba dati geometrijsko značenje (površina π puta veća od površine kvadrata stranice r , ili površina jednaka površini pravougaonika čije su stranice πr i r).

Ocjenjivanje

Ocjenjivanjem treba utvrditi u kojoj mjeri su učenici usvojili pređeno gradivo i stekli matematičke vještine i radne navike i kako stečena znanja umiju primjenjivati u rješavanju praktičnih zadataka. Napredovanje učenika treba kontinuirano provjeravati i vrednovati njihova znanja, vodeći računa o individualnim mogućnostima, sposobnostima i sklonostima.

U skladu s tim, vrednovanje treba da bude zasnovano na različitim metodama, procedurama i instrumentima. Najbolji način za procjenjivanje da li učenik može izvršiti neku aktivnost je posmatrati ga dok on izvodi zadanu aktivnost. Pored tradicionalnog pristupa vrednovanju, potrebno je pratiti i procjenjivati: kreativnost učenika prilikom rješavanja zadataka, rad učenika na projektima, učenički

doprinos za vrijeme grupnog rada, specifične komunikativne i radne vještine, uključujući i kolegijalno (međusobno) ocjenjivanje i samoocjenjivanje i dr. Osim navedenog, prilikom utvrđivanja ocjene iz matematike treba vrednovati i neke druge komponente: trud i zalaganje učenika, motive i interese, sklonosti i sposobnosti, objektivne uvjete za rad.

U svakom polugodištu radi se najmanje jedna školska pisana zadaća sa analizom i ispravkom.

Prilagodavanje programa

Za učenike s posebnim potrebama razvijaju se prilagođeni programi. Prilagodavanje se može provoditi modifikacijom programa redovne nastave u pogledu sadržaja, procesa, proizvoda i sredine učenja, zavisno od osobnosti potreba učenika određene populacije, odnosno do nivoa individualno prilagođenih programa. Individualno prilagođeni program, kao i plan rada razvijaju zajedno nastavni MATEMATIKE i stručni tim za podršku učenika sa posebnim potrebama na nivou škole/ pedagoškog zavoda, uz korištenje potrebne ekspertize (zdravstvenih i socijalnih radnika) i učešće roditelja.

Fizika

(2 časa sedmično, 70 časova godišnje)

Te matske cje line/ Te me	CILJEVI I ZADACI OČEKIVANI REZULTATI/ OBRAZOVNI ISHODI		Vrijednosti, stavovi, ponašanje	Aktivnosti učenika	Aktivnosti nastavnika
	Učiti:	Učnik:			
Medudjelovanje, sila Kretanje i sile Pritisak	<p>Medudjelovanje, sila, klasifikacija sila. Mjerenje sile, njutn (N). Slaganje i razlaganje sila. Ravnoteža sila. Moment sile. Kretanje, relativnost kretanja. Kinematički opis kretanja, položaj, pomak, putanja i pređeni put, brzina. Ravnomjerno pravolinijsko kretanje, Ubrzanje, ravnomjerno promjenljivo pravolinijsko kretanje. Veza između ubrzanja, sile i mase. Prvi, Drugi i Treći Newtonov zakon. Gravitaciona sila, sila teža, slobodan pad, težina tijela, beztežinsko stanje. Težište, težišnica, stabilna, labilna i indiferentna ravnoteža, stabilnost tijela. Trenje klizanja, sila trenja, faktor trenja, efekti djelovanja sile trenja. Pritisak u čvrstim tijelima. Pritisak u tečnostima. Atmosferski pritisak, Pascalov zakon. Mjerenje pritiska. Arhimedov zakon, potisak.</p>	<p>Zna da postoje različite vrste međudjelovanja u prirodi i da su promjene svojstava i stanja tijela uzrokovani međudjelovanjem. Razumije silu kao mjeru međusobnog djelovanja tijela. Opisuje sile koje uzrokuju promjenu kretanja i deformaciju tijela, razlikuje sile koje djeluju na daljinu i kontaktne sile. Klasificiraju sile. Grafički predstavlja silu i zna njenu mjernu jedinicu. Razumije princip dinamometra. Rješava grafički i računski jednostavne primjere slaganja i razlaganja sila. Razumije efekt djelovanja momenta sile. Prepoznaje različite vrste kretanja u prirodi. Opisuje i tumači referentni sistem i model materijalne tačke. Razlikuje pojmove putanja, pređeni put i pomak, srednja i trenutna brzina, srednje i trenutno ubrzanje. Zna izvesti jedinice brzine i ubrzanja. Opisuju kretanja služeći se različitim reprezentacijama. Rješava jednostavne eksperimentalne i računске zadatke. Razumije vezu između ubrzanja, sile i mase tijela. Izvodi jedinicu sile. Zna da je inercija svojstvo tijela da se protivi promjeni stanja kretanja i da je masa mjera inercije tijela. Objasni promjenu impulsa tijela kao posljedice njihovog međudjelovanja. Razumije da tijelo na koje djeluje stalna sila izvodi ravnomjerno ubrzano pravolinijsko kretanje. Razumije da dva tijela u izolovanom sistemu međusobno djeluju jeđnakim silama suprotnog smjera i opisuje efekte tog međudjelovanja. Zna da je uzrok gravitacionog međudjelovanja masa tijela. Razlikuje pojmove sila teža i težina. Zna vezu između mase i težine tijela, razumije značenje ubrzanja slobodnog pada. Razlikuje stabilnu, labilnu i indiferentnu ravnotežu i</p>	<p>Razvijanje svijesti o: - vezi između znanja fizike i svakodnevnog iskustva - uzročnosti posljedstvenim vezama u prirodi - ulozu pojmovnih modela u fizici. Razvijanje svijesti o povezanosti fizike i matematike. Razvijanje navika da rade timski i razmjenjuju iskustva i ideje. Razvijanje navike istraživanja.</p>	<p>Identificiraju različite tipove međudjelovanja odnosno sila u prirodi. Ispituju istezanje elastične opruge, uče kako sami da naprave dinamometar. Analiziraju tijelo koje miruje na stolu, tijelo koje je obješeno o oprugu i druge ogledne dinamometrom. Analiziraju grafički i računski rezultante koliniarnih sila i grafički rezultante nekoliniarnih sila, te silu razloženu na normalne komponente. Rade i analiziraju domaće zadatke, kontrolne zadatke i školske pisane zadatke. Diskutuju o različitim vrstama kretanja, uvijek tima nastanka, efektima i načinima opisivanja. Identificiraju primjere iz iskustva koji ukazuju na mogućnosti i ograničenja modela materijalne tačke. Mjere pređeni put i proteklo vrijeme, crtaju histograme kretanja i s-t, v-t i a-t grafike. Ispituju povezanost među zbirom spoljašnjih sila, masom i ubrzanjem. Diskutuju o vrstama kretanja s obzirom na rezultantu spoljašnjih sila i posljedicama koje slijede iz Trećeg Newtonovog zakona. Dinamometrom mjere silu teže na</p>	<p>Polazeći od iskustva i jednostavnih ogleda pomaže učenicima da formiraju pojam sile. Obraća pažnju na učeničke konceptije u vezi sa silom. Upućuje učenike na korištenje raznovrsnih izvora informacija. Zadaje zadatke, priprema nizove računskih rezultata kontrolne radove i školske pisane zadatke, ocjenjuje učenike. Pomaže učenicima da istražuju kretanja, koristeći se različitim medijima (pored tradicionalnih ogleda i snimanje kretanja pomoću vibratora i analiza histograma, simuliranje određene vrste kretanja korištenjem senzora kretanja ili video analiza za određivanje veličina koje karakterišu kretanje tijela prikazanih na snimcima) Obraća pažnju na učeničke konceptije u vezi sa težinom tijela. Ukazuje na razlike i povezanost mase i težine tijela. Pomaže učenicima da uče veze između veličina koje karakterišu stabilnost tijela i trenje. Zajedno sa učenicima izvodi različite ogledne i pomaže im da razumiju razliku u značenju pojma pritisak u fizici i jeziku svakodnevnice. Stvara problemsku</p>

		<p>primjenjuje znanje o težišnici, težištu, ravnoteži i stabilnosti na praktičnim primjerima.</p> <p>Objašnjava djelovanje sile trenja na kretanje tijela i opisuje primjere koji pokazuju važnost sile trenja.</p> <p>Zna da je pritisak količnik sile i površine na koju sila djeluje pod pravim uglom. Zna izvesti jedinicu za pritisak i povezanost paskala sa milibarom. Razumije da se pritisak kroz čvrsta tijela i fluide ne prenosi na isti način. Zna da su hidrostatički pritisak i atmosferski pritisak posljedica težine slojeva tečnosti odnosno zraka. Opisuje efekte potiska. Zna da je sila potiska jednaka težini istisnute tečnosti i iskaz Arhimedovog zakona. Razlikuje u kakvim okolnostima tijelo pliva, lebdi i tone i zna to odrediti porednjem gustina. Zna da atmosferski pritisak opada sa nadmorskom visinom.</p>		<p>tijela različite mase. Upoređuju mase i težine tijela. Opisuju i tumače bestežinsko stanje.</p> <p>Određuju težište tijela. Istražuju ravnotežna stanja i stabilnost tijela.</p> <p>Istražuju ovisnost sile trenja o vrsti podloga, veličine dodirnih površina i težini (pritisnoj sili). Tabularnim i grafičkim prikazom dolaze do pojma faktor trenja</p> <p>Navode različite primjere pritiska iz života, raspravljaju o primjerima u kojima je važna veća, odnosno manja vrijednost pritiska. Ispituju prenošenje pritiska kroz različite sredine, utvrđuju veličine od kojih ovisi hidrostatički pritisak. Diskutuju o razlozima zbog kojih neko tijelo uronjeno u tečnost prividno postaje lakše. Mjere hidrostatički i atmosferski pritisak i analiziraju dobivene rezultate.</p>	<p>situaciju tako da pokazuje da tijelo od plastelina može, a i ne mora da pliva u vodi (zavisno o obliku) i usmjerava učenike na pravilno tumačenje ove pojave.</p>
<p>Energija i rad</p> <p>Toplota</p>	<p>Različiti oblici energije u prirodi, džul (J), značaj energije.</p> <p>Pretvaranje energije.</p> <p>Kinetička, potencijalna i elastična energija.</p> <p>Zakon održanja ukupne energije.</p> <p>Rad, džul (J).</p> <p>Snaga, vat (W)</p> <p>Poluga, zakon poluge, primjena poluge.</p> <p>Strma ravna, zakon strme ravni, primjena</p> <p>Temičko kretanje molekula, unutrašnja energija tijela, temperatura, toplota, količina toplote, džul (J), specifični toplotni kapacitet, džul po kilogram i Kelvinu (J/kgK), razmjena toplote, termičko širenje tijela, princip termometra.</p>	<p>Identificira različite oblike energije. Zna fizički smisao energije i njenu povezanost sa radom. Zna jedinicu energije.</p> <p>Opisuje primjere pretvaranja energije. Povezuje kinetičku energiju je sa brzinom kretanja.</p> <p>Razumije da promjena potencijalne energije ovisi o razlici visina početnog i krajnjeg stanja. Povezuje gravitacionu potencijalnu energiju sa radom sile teže, Izračunava vrijednosti kinetičke i gravitacione potencijalne energije u jednostavnim primjerima.</p> <p>Opisuje elastičnu potencijalnu energiju. Razumije pojam zatvorenog (izolovanog) sistema i da je cjelokupna energija u tom sistemu sačuvana.</p> <p>Opisuje vezu između rada, sile i pređenog puta. Zna izvesti jedinicu džul. Razumije da je za vršenje rada potrebna energija, povezuju rad sa transformacijom energije iz jednog u drugi oblik. Razumije fizički smisao snage, koristi veće i manje jedinice od vata.</p>	<p>Razvijanje svijesti o potrebi racionalnog korištenja energije, očuvanju okoliša i nužnosti pronalaznje alternativnih izvora energije</p> <p>Razvijanje svijesti da svako tijelo ima određenu energiju.</p> <p>Kritički razmatraju pojave u prirodi.</p> <p>Razvijanje svijesti o postojanju nekih općih zakona u prirodi.</p>	<p>Diskutuju o značenju energije u različitim kontekstima, identificiraju različite oblike energije u prirodi i komentarišu njihovo korištenje. Opisuju primjere pretvaranja energije i crtaju dijagrame energetskog bilansa, koristeći se primjerima iz svakodnevnog života. Identificiraju pojave prilikom kojih se mijenjaju kinetička i potencijalna energija i analiziraju date formule.</p> <p>Istražuju rad različitih sila: rad vučne sile, sile teže, sile trenja, rad elastične sile.</p> <p>Razlikuju sile koje vrše rad od onih koje ne vrše rad.</p> <p>Rješavaju</p>	<p>Priprema i izvodi oglede kojima pokazuje postojanje različitih oblika energije, nježno pretvaranje i povezanost sa radom da bi učenici olakšali konceptualno razumijevanje energije i rada.</p> <p>Ističe da je energija neophodna za život čovjeka i sve procese u prirodi.</p> <p>Pomaže učenicima da sistematiziraju znanje o energiji i radu.</p> <p>Sa učenicima raspravlja o primjerima snage u prirodi i načinima njenog korištenja.</p> <p>Podstiče učenika na samostalno zaključivanje.</p> <p>Pomaže učenicima da sistematiziraju svoje</p>

	<p>Prenošenje toplote. Promjena agregatnih stanja: očvršćavanje, topljenje, isparavanje i kondenzacija Održanje mase.</p>	<p>Primjenjuje znanje o radu i snazi na primjerima iz života i jednostavnim zadacima. Razumije i objašnjava zakonitost poluge i njenu primjenu. Rješava jednostavne probleme. Zna da odnos sile i tereta ovisi o usponu strme ravni. Razumije jednakost rada uz različite sile i puteve. Identificira različite primjere prostih mehanizama i prepoznaje ih u spravama iz svakodnevnog života. Zna da svako tijelo posjeduje energiju jer se sastoji od čestica koje se kreću i međusobno djeluju. Razlikuje pojmove temperatura, toplota, količina toplote. Informisan je o nuli apsolutne temperature. Zna da je uzrok toplotnom procesu gradijent temperature i da se toplota uvijek prenosi sa tijela više na tijelo niže temperature. Zna da se unutrašnja energija tijela može mijenjati radom i toplotom. Određuje količinu toplote i temperaturu smjese. Opisuje primjere toplotnog širenja iz života, povezuje i objašnjava ovisnost zapremine tijela, odnosno gustine o temperaturi, razumije anomaliju vode. Razumije princip termometra. Razlikuje prenošenje toplote vođenjem, strujanjem i zračenjem, klasificira tvari na dobre i loše provodnike toplote, zna objasniti provođenje toplote pomoću čestičnog modela tvari, princip centralnog grijanja i kako Sunčeva energija dopireva do Zemlje. Zna da tvari mogu prelaziti iz jednog u drugo agregatno stanje dovođenjem ili oduzimanjem toplote. Objašnjava zašto se temperatura tvari ne mijenja dok je u toku proces promjene agregatnog stanja. Zna da tečnost proključa na nižoj temperaturi kad se pritisak iznad nje smanji i da se čvrsto tijelo topi na nižoj temperaturi kada se poveća spoljašnji pritisak. Objašnjava razliku između ključanja i isparavanja. Uočava da se masa tvari ne mijenja ma kakve fizičke promjene i procesi se dešavali.</p>	<p>jednostavne zadatke. Ispituju uslove ravnoteže na poluzi, računaju i upoređuju momente sile i tereta. Diskutuju primjenu i korištenje poluge u tehnici, sportu, ljudska ruka kao poluga. Ispituju međusobnu ovisnost sile, tereta, dužine i visine strme ravni, tabelarno prikazuju dobivene podatke i uočavaju jednakost rada uz različite sile i puteve. Diskutuju primjenu strme ravni. Određuju temperaturu kao jednu od veličina koje opisuju stanje posmatranog tijela, vrše pretvaranja vrijednosti temperature iz Celzijusove u Kelvinovu skalu i obrnuto. Ispituju kako se mijenja temperatura različitih tvari pri dovođenju je dnakih količina toplote. Postavljaju hipoteze i kreiraju modele pomoću kojih objašnjavaju toplotne procese. Polazeći od zakona održanja energije opisuju i računaju šta se dešava kada zagrijano tijelo stavimo u vodu. Izvode oglede i uočavaju promjene duljine i zapremine čvrstih tijela, tečnosti i gasova. Predviđaju ishode ogleda, diskutuju o svojim iskustvima i idejama u vezi s prenošenjem toplote. Mjere promjenu temperature pri promjeni agregatnog stanja tvari. Grafički prikazuju procese promjene agregatnih stanja i određuju količinu toplote koju treba dovesti (oduzeti). Određuju kolika masa leda odgovara određenoj masi vode.</p>	<p>znanje o poluzi i strmoj ravni i razumiju funkciju prostih mehanizama. Ispituje prisustvo učeničkih misloncepcija o toploti i kreira situacije njihovog prevazilaženja. Demonstrira različite vrste termometara. Demonstrira i objašnjava različite načine prenošenja toplote. Demonstrira i objašnjava ciklus promjene agregatnih stanja vode. Upućuje učenika u istraživanja specifičnosti agregatnih stanja. Ukazuje na značaj zakona održanja u fizici.</p>
--	---	--	--	--

Hemija/kemija

Zašto je važno je učiti hemiju/kemiju?

Ako pretpostavimo da je paljenje vatre prvo hemijsko otkriće, možemo zaključiti da je kemija/hemija među najstarijim prirodnim naukama.

Hemiju učimo zato jer ona zadire u sve grane industrije, tako što oko 80% vrijednosti svjetske proizvodnje čine proizvodi hemijske industrije.

Kada bi iz svakodnevnog života ljudi isključili proizvode hemijske industrije sigurno je da bi ljudi bili bos, goli, gladni i obolijevali bi od mnogih danas izlječivih bolesti.

Dakle hemija je svuda oko nas i ulazi u sve pore života.

Hemija proučava građu, svojstva i promjene tvari/supstance kao i sve uvjete koji na njih utječu, a pri tom se koristi metodom pokusa/ogleda ili eksperimenta.

Ovaj program hemije koncipiran je tako da učenicima pruži osnovna znanja o prirodnim pojavama, tvarima koje izgrađuju našu okolinu, hemijskim procesima koji se odvijaju u prirodi, o njihovoj povezanosti i faktorima koji na njih utječu.

Program kemije treba zasnivati na naučnim postignućima, prilagoditi ga psihofizičkom uzrastu učenika i usmjeriti na potrebna hemijska znanja za svakodnevni život.

PODRUČJA UČENJA	CILJEVI I ZADACI	OČEKIVANI REZULTATI/ISHODI UČENJA
Znanje hemije: Procesi	<p>Učiti:</p> <p>Posmatrati i steći znanja o osnovnim hemijskim teorijama, prvenstveno atomskoj teoriji i njezinim popratnim koncepcijama i modelima kako bi na osnovu njih mogli opisati, razumjeti svojstva i promjene tvari.</p> <p>Zadaci nastave hemije su: Razvijati vještinu eksperimentiranja, razvijati sposobnost opažanja tokom eksperimenta, razvijati sposobnost usmenog i pismenog izražavanja, razvijati sposobnost predviđanja hemijskih promjena u danim/datim okolnostima.</p>	<p>Učenik:</p> <p>Stječe osnovna znanja o hemijskoj građi tvari, promjenama i podjeli</p> <p>Prepoznaje raznovrsne promjene i procese u prirodi.</p> <p>Razvija navike donošenja zaključaka o pojavama u prirodi na osnovu eksperimenata, odnosno promatranja pojava.</p> <p>Stječe vještine planiranja i izvođenja jednostavnih pokusa da bise uočile hemijske promjene i svojstva tvari.</p>
Sadržaj	<p>Učenje o elementima, hemijskim spojevima i proizvodima hemijske industrije važnim u svakodnevnom životu.</p> <p>Učenje o fizičkim i hemijskom promjenama, fazama i faznim prijelazima pri hemijskim reakcijama.</p> <p>Razumijevanje pojmova o neuništivosti materije i prirodnim ciklusima kruženja, odnosno o prijelazu tvari iz jednog oblika u drugi, te posljedica ljudskog upletanja u prirodne procese.</p> <p>Primjena znanja hemije.</p> <p>Korelacija hemije s drugim predmetima</p>	<p>Razvrstava i uspoređuje tvari/supstance na osnovu njihovih svojstava.</p> <p>Razumije pojmove: krutina/čvrsto, tekućina, plin/gas, isparavanje, kondenzacija, kristalizacija.</p> <p>Pozna je faktore koji uzrokuju raspadanje nekih tvari i znati kako se ono može spriječiti.</p> <p>Znati najvažnija svojstva zraka/vazduha i vode, poznavati najvažnije prirodne cikluse.</p> <p>Dobro poznavati one hemijske elemente, hemijske spojeve i proizvode hemijske industrije koji su važni u svakodnevnom životu</p> <p>Znati koje su štetne i opasne hemikalije u kućanstvu, kako se njima rukuje i kako su obilježene.</p> <p>Razvijati svijest o potrebi očuvanja vlastitog zdravlja i životne sredine.</p> <p>Interdisciplinarnost mnogih nastavnih sadržaja zahtjeva timski rad nastavnika svih prirodnih predmeta.</p>
Sposobnosti i vještine, vrijednosti, stavovi, navike	<p>Poticati interes učenika na proučavanje hemije.</p> <p>Razvijati navike za urednost, tačnost i preciznost pri izvodenju ogleda. Međusobno uvažavanje i rad u grupama kroz pozitivne stavove i vrijednosti.</p> <p>Razvijati naviku korištenja raznih izvora informacija.</p> <p>Poticati na kritičko razmišljanje i rješavanje problema.</p>	<p>Steci neophodna saznanja o koristima učenja hemije u svakodnevnom životu.</p> <p>Preuzimati odgovornost pri zajedničkom procesu učenja.</p> <p>Prepoznati ulogu nauke za razumijevanje hemijskih procesa i pojava u prirodi.</p> <p>Praviti određena poređenja, vršiti analizu pojava i procesa, koristiti kritičko razmišljanje pri rješavanju problema.</p> <p>Znati pravilno koristiti izvore informacija.</p>

PROGRAMSKI SADRŽAJI (Tematske cjeline)

VIII razred

1. Uvod u hemiju
2. Tvari/supstance
3. Hemijska sistematika
4. Hemijske reakcije i hemijski zakoni
5. Nemetali
6. Vrste hemijskih spojeva

DIDAKTIČKO–METODIČKE NAPOMENE

Sadržaj i proces učenja, a posebno rezultati učenja, bitno su uvjetovani načinom učenja, odnosno kako učenici trebaju učiti, a nastavnici ih poučavati i pomagati im u stjecanju odgovarajućih znanja i razvijanju njihovih vještina i sposobnosti. To će svakako utjecati na njihove vrijednosti, stavove i ponašanje.

Učenici će učiti samostalno i u grupi, planirati svoj rad i rad grupe. Provoditi će istraživanja i rješavanje problema putem eksperimenta i dobivene rezultate prezentirati putem individualnog i timskog rada. Sve aktivnosti učenici će vršiti u školi i kod kuće koristeći se dodatnim izvorima informacija.

Ambijent u kojem se učenici osjećaju dobro i sigurno, uz dobro rukovođenje svim aktivnostima u nastavnom procesu je neophodan uvjet dobrih rezultata. To se postiže kombiniranjem tradicionalnih nastavnih metoda i oblika rada sa korištenjem i primjenom metoda aktivnog učenja i interaktivne nastave: problemska, heuristička, programirana, istraživanje, simulacija, projekat, praktični radovi. Postupci za realizaciju navedenih nastavnih metoda su: pitanja i odgovori, razgovor, rasprava, učenički eksperimenti, demonstracija, učenički izvještaji, mali istraživački projekti, programirani tekst, itd.

Svladavanje programa hemije treba se zasnivati na neposrednom promatranju svojstava tvari i njihovih promjena putem eksperimenta kojeg uz pomoć nastavnika pripremaju i izvode učenici. Za realizaciju programskih sadržaja neophodno je što više rješavanje stehiometrijskih zadataka.

Preporučuje se nastavnicima da insistiraju na učeničkim zabilježkama, jer njihove su zabilježke ustvari dnevnik rada koji ih uče redu, radu i sistematičnosti.

Redoslijed poučavanja pojedinih tema nije obavezujući. Na nastavniku je odgovornosti da raspoređuje nastavne sadržaje i obrađuje ih u okviru plana.

OCJENJIVANJE

Napredovanje učenika treba kontinuirano pratiti i ocjenjivati, vodeći računa o individualnim mogućnostima, vještinama, sposobnostima i sklonostima.

Poželjno bi bilo obavljati kako interno tako i eksterno ocjenjivanje (potrebno uspostaviti standarde za ocjenjivanje).

Interno ocjenjivanje učenika vršiti na osnovu obrazovnih postignuća, vještina, sposobnosti, razvijanja koncepta i kritičkog razmišljanja.

Učenike treba pratiti i ocjenjivati tokom izvođenja aktivnosti i razvijati njihove sposobnosti za samoprocjenjivanje.

Za praćenje, ocjenjivanje i napredovanje učenika treba koristiti različite postupke i instrumente.

- sposobnost i vještine učenika za vrijeme eksperimentalnog rada, usmenog i pisanog izvještaja i dr.

- učestvovanje i doprinos pri radu u grupama, učeničkim projektima, istraživanjima, rješavanju problema
- rješavanje zadataka objektivnog tipa i drugih ispitnih postupaka.

RESURSI ZA REALIZACIJU

Za realizaciju ovog programa hemije neophodno je da škola osigura specijaliziranu prostoriju (kabinet) za nastavu hemije s pomoćnom prostorijom za hemikalije i pribor. Za izvođenje eksperimenata potrebno je osigurati opremu i pribor prema pedagoškim standardima za nastavu hemije. U školskoj knjižnici je potrebna određena stručna literatura za nastavnike i darovite učenike koji žele znati više.

Hemija/kemija

(2 časa sedmično, 70 časova godišnje)

Tematske cjeline, Teme	Ciljevi i zadaci Očekivani rezultati		Vrijednosti stavovi, ponašanje	Aktivnosti učenika	Aktivnosti nastavnika
	Učiti:	Učenik:			
UVOD U HEMIJU Kratak pregled razvoja kemije Što sve rade hemičari Hemijski laboratorij i mjere zaštite	Značaj učenja hemije kao prirodne nauke. Hemija kroz povijest Izvesti neke atraktivne pokuse Naučiti rukovati s laboratorijskim priborom i posuđem,	Znati da je hemija prirodna nauka, i kako je teka o njen razvoj kroz povijest. Poznavati pribor i posuđe i znati ga koristiti pri izvođenju eksperimenata Poznavati znakove opasnosti i mjere zaštite.	Razvijanje navike timskog rada i saradnje pri učenju. Razvijanje istraživačkog duha.	Stečeno teoretsko znanje iskoristiti za praktičan rad. Samostalno izvoditi neke jednostavne pokuse. Prepoznati znakove opasnosti.	Nastavnik treba nadzirati učenike pri njihovom radu u laboratoriji, teoretski ih pripremiti za taj rad, osigurati im potrebnu literaturu sa slikama.
TVARI Pojam tvari Fizikalne i hemijske promjene tvari Vrste tvari Zrak/vazduh Voda Grada tvari. Hemijski elementi	Definicija svojstva, rasprostranjenost. Navesti primjere fizikalnih i hemijskih promjena. Učiti pojam smjese i čiste tvari. Računati maseni udio tvari u smjesi. Metode razdvajanja tvari iz smjese. Sastav zraka, svojstva. Voda u prirodi, dobivanje i svojstva, problem onečišćenja. Pojam i grada atoma, atomski i maseni broj, elektronski omotač, pojam izotopa. Elementi u prirodi i podjela. Simboli hemijskih elemenata.	Pokusima pokazati razlike između fizikalne i hemijske promjene. Pokusima razjasniti pojmove: taloženje, filtracija, destilacija, kristalizacija. Rješavati računске zadatke. Shvatiti da je zrak smjesa plinova/gasova Razumjeti osnovne probleme u vezi s kvalitetom vode za piće. Steći osnovne predodžbe o atomu. Znati da se pojam hemijski element odnosi na vrstu atoma.	Razvijanje samopouzdanja kroz samostalno izvođenje pokusa, diskusija o rezultatima pokusa. Razvijanje ekološke svijesti. Poticanje znatiželje za mikrosvijet.	Na osnovu grupnih i samostalnih pokusa trebaju sami zaključiti kad dolazi do fizikalne a kad do hemijske promjene. Izvesti pokuse za razdvajanje smjese. Izvesti pokuse: dok. kisika i nitrogena u zraku, elektrolizu vode. Shvatiti sićušnost atoma. Rješavati računске zadatke. Naučiti simbole najčešćih elemenata.	Poticati učenike na znatiželje. Pomagati im pri izvođenju pokusa. Dodatno pojašnjenje nekih pojmova. Stalno nadzirati učenike za vrijeme izvođenja pokusa. Zadati učenicima da sami izrade plakate s ključnim pojmovima.
HEMIJSKA SISTEMATIKA Periodni sistem elemenata Valencija elemenata i hemijske formule hemijske	PSE kroz povijest, Zakon periodičnosti (grupe i per.) veza PSE i grada atoma. Definirati valenciju. Pisati formule spoja na osnovu valencije. Pojam i podjela,	Naučiti strukturu PSE, Iščitati podatke o atomima elemenata na osnovu njegove pozicije u PSE Određivati valenciju elemenata. Razlikovati atome od	Poticanje saradničkog učenja, saradničke diskusije i vlastite kreativnosti. Promoviranje	Pokusima pokazati hemijsku sličnost elemenata iste grupe PSE. Izrada „male“ zbirke hemijskih elemenata. Izraditi modele	Angažiranje učenika za vlastite aktivnosti, npr. izrada zidne tablice PSE. Ukazati učenicima na važnost rješavanja računskih

veze i struktura molekule Relativna atomska i molekularna masa Ar, Mr Uvod u Stehiometriju	ionska i kovalentna. Formule za izračun relativne atomske i molekulske mase. Izračunavanje Ar, Mr i količine tvari	iona, označavanje iona. Objasni zašto Ar nije cijeli broj Računski zadaci	općih vrijednosti Stvaranje naviketskog rada	nekih molekula.	za dataka u hemiji.
HEMIJSKE REAKCIJE, HEMIJSKI ZAKONI Hemijske reakcije Hemijske jednačine Zakon o očuvanju mase Zakon o stalnim odnosima masa	Definirati hemijsku reakciju. Opisivanje hemijske reakcije jednačinom Kvantitativno i kvalitativno čitanje hemijskih jednačina. Sinteza i analiza Lavcazijeov zakon Prustov zakon	Znati uvjete pod kojim dolazi do hemijske reakcije, znati pisati hemijske jednačine i njihovo kvantitativno i kvalitativno značenje, čime će se doći do osnovnih hemijskih zakona. Kao potvrdu tih zakona znati izjednačavati hemijske jednačine. Znati primjer sinteze i analize. Rješavanje za dataka.	Poticanje učenika na istraživanje prirode i njenih zakonitosti	Izvesti eksperimente koji će objasniti hemijske reakcije. Metodom vaganja dokazati hemijske zakone. Vršiti hemijska izračunavanja na osnovu hemijskih jednačina.	Preporučuje se nastavniku da bude moderator i voditelj nastave pri usvajanju novih pojmova i pri izvođenju pokusa, kako ne bi došlo do povrede pri radu.
NEMETALI Svojstva nemetala Vodik Kisik Dušik/azot Sumpor Klor/hlor	Svojstva metala i njihov položaj u PSE. Svojstva, nalaženje, dobivanje i upotreba vodika. Svojstva kisika nalaženje, dobivanje i značaj za život. Svojstva dušika, nalaženje, dobivanje i upotreba. Naučiti svojstva sumpora, spojeve i njihovu upotrebu. Svojstva, upotreba i najznačajniji spojevi hlora.	Spoznati da se po svojim fizikalnim i hemijskim svojstvima nemetali razlikuju od metala. Poznavati načine dobijanja, svojstva i glavne spojeve koje grade.	Razvijanje čistoće i urednosti pri izvođenju hemijskih pokusa. Usvojiti pravila pri radu i pravilnom skladištenju hemikalija.	Trebaju teoretski savladati gradivo i na osnovu tog znanja izvesti pokuse za dokazivanje vodika, kisika i dušika. Dokazati hlor u vodi iz slavine.	Nastavnik treba aktivno učestvovati u pripremi pokusa koje će učenici izvoditi. Pokuse s hlorom izvodi nastavnik.
VRSTE HEMIJSKIH SPOJEVA Oksidi Kiseline Hidroksidi Soli	Oksidacija, oksidi metala i nemetala (svojstva) Naučiti najvažnije anorganske kiseline, njihova svojstva i primjenu. Pojam disocijacije. Svojstva hidroksida, nastajanje lužina Nastajanje soli (neutralizacija) Dobivanje soli.	Naučiti reakcije nastajanja oksida i pisanje formula oksida. Pisati reakcije disocijacije kiselina i lužina. Uočiti razliku između pojma hidroksida i lužine. Naučiti reakcije nastajanja soli, i njihov značaj za život.	Shvatiti značaj ovih spojeva za život. Naučiti mjere opreza pri radu s ovim hemikalijama	Učenici trebaju steći teoretska znanja o ovim spojevima, Izvoditi neke manje opasne pokuse, npr. dokazivanje kiselina i lužina indikatorom. Naučiti kako se skladište ove hemikalije. Ispitati pH otopina nekih soli i izvesti zaključke.	Pripremiti učenike za izvođenje pokusa s kiselinama i lužinama. Stalno nadzirati njihov rad. Ne izvoditi pokuse s konc. kiselinama.

Biologija

(jedan čas sedmično, 35 časova godišnje)

Tematske cjeline / teme	CILJEVI I ZADACI I OČEKIVANI REZULTATI/ OBRAZOVNI ISHODI		Vrijednosti, stavovi, ponašanje	Aktivnosti učenika	Aktivnosti nastavnika
	Proces i sadržaj				
	Učiti:	Učenic:			
Uvod u ekologiju	Ekologija – nauka o odnosima živih bića i njihovih zajednica i životne sredine/okoliša. Ekološki faktori i njihov uticaj. Stanište (biotop), životna zajednica (biocenoza) i ekosistem. Zrak/vazduh i voda kao životne sredine. Značaj ekologije.	Zna da je ekologija nauka o odnosima živih bića i njihovih zajednica i životne sredine/okoliša. Shvaća pojmove: biotop (stanište), životna zajednica (biocenoza) i ekosistem/ekosustava. Zna da na živa bića utiče kompleks ekoloških faktora. Zna da postoje samo dvije životne sredine: zračna i vodena. Steći će predodžbu o značaju ekologije kao biološke discipline, posebno u praktičnom pogledu.	Razvoj svijesti o povezanosti žive i nežive prirode (ekosistem) kao i međusobne povezanosti živih bića u okviru životnih zajednica. Razvoj interesa za živi svijet i sposobnosti posmatranja pojava vezanih za živu prirodu.	Posmatraju ilustrativni materijal, uočavaju komponente ekosistema. Uočavaju i ističu razlike između ekosistema na osnovu osobina stanšta i karakteristika životnih zajednica. S obzirom da živa bića koriste oksigen iz zraka/vazduha ili otopljenog u vodi zaključuju o postojanju dvije životne sredine. Mogu zaključiti koliko su važna znanja iz ekologije za svakodnevni život čovjeka i očuvanje prirode.	Vodeći dijalog podsejća učenike na biološke discipline koje su upoznali u prethodnim razredima. Najavljuje da će u ovom razredu sticati znanja iz ekologije koja proučava odnose žive i nežive prirode. Poticać će učenike da sami dođu do zaključka da na živa bića djeluju različiti faktori životne sredine i da su ti faktori međusobno povezani. Vodić će raspravu o aktuelnim problemima o kojima su informirani putem TV ili na drugi način kada je u pitanju djelovanje čovjeka na prirodu i tako doći do zaključka o važnosti ekologije.
Ekosistemi/ ekosustavi zračne / vazdušne sredine	Listopadna/ lišćarska šuma. Životna zajednica šume: pojam šume, raspored šuma u odnosu na nadmorsku visinu i geografsku širinu. Spratovnost /slojevitost šume (nadzemna i podzemna). Biljne i životinjske vrste listopadnih i četinarskih šuma. Lanci ishrane, trofička piramida, biološka ravnoteža. Ekosistem/ ekosustav šume: mikroklima šume, kruženje tvari i proticanje energije u šumi, sezonske promjene u šumi. Značaj šume za čovjeka. Uticaj čovjeka na šume: čuvanje, podizanje i zaštita šuma.	Zna da je šuma najslaboje poznati tip ekosistema i da postoje različiti tipovi šuma, također da postoji zakonitost u rasporedu šuma s obzirom na nadmorsku visinu i geografsku širinu. Zna da su organizmi u šumi raspoređeni po spratovima/slojevima (nadzemna i podzemna spratovnost), također da u šumi dominira sprat drveća. Može navesti i prepoznati biljne vrste koje izgrađuju sprat visokog drveća u različitim tipovima listopadnih šuma: hrast kitnjak, obični grab, hrast medunac, divlja trešnja, gorski javor, lipa, pitomi kesten, bukva, a u četinarskim šumama: bor, jela, smrča. Također, navesti i prepoznati vrste iz sprata grmova: lijeska, glog, drijen zova/bazga, divlja ruža i iz sprata zeljastih biljaka proljetnice: jagorčevina, procjepak, visibaba, podljesak i šumarica. Također i paprati: muška paprat, slatka paprat, jele-nak. U prizemnom spratu znaju	Razvoj svijesti o pravilnom odnosu čovjeka prema šumskim ekosistemima koji imaju značajnu funkciju u općem kruženju materije, također, koji su resursno važni i značajni za ekonomski razvoj društva. Radeći u grupama na terenu i u kabinetu za biologiju razvija se vještina za timski rad. Prilikom rada na terenu koristit će priliku da učenike	Upoznaje se sa životnom zajednicom šume posjećujući neku šumu u blizini škole. Sakuplja biljne i životinjske organizme. Uz pomoć nastavnika preparira sakupljeni materijal putem sušenja i stavljanja u određene konzervanse. Daje doprinos pravljenju školskih zbirki organizama svrstanih po spratovima šume. Predstavlja šumske organizme putem postera. Sabirać će biljke i životinje u četinarskoj i listopadnoj šumi, a zatim ih na određeni način, uz pomoć nastavnika konzervirati i sistematizirati (izrada herbarske zbirke, zbirke	Pojam šume formirać će koristeći niz ilustracija koje predstavljaju različite tipove šuma. Sa učenicima će organizirati izlazak u šumu ili bar park u blizini škole. U šumi će učenike potaknuti na posmatranje organizama po spratovima. Pokazat će i imenovati dominantne vrste biljaka i životinja u svakom spratu počevši od sprata visokog drveća do šumske stelje. Podijelit će učenike u grupe i dati im zadatke za sakupljanje biljnih i životinjskih organizama, ali u ograničenim količinama. Sakupljeni materijal poslužit će za dopunu školskih zbirki. Konstruirat će primjere nekih lanaca ishrane (slikom i riječju) u lišćarskoj i četinarskoj šumi. Konstruirat će nepotpune lance ishrane koje će učenici dopuniti. Potaknut će učenike na

<p>Krš: nastanak, uvjeti života, krška šuma, kamenjare. Livada: vrste i nastanak. Biljni i životinjski svijet livada.</p>	<p>da se nalaze: mahovine i lišaji. Znaju da u šumi u svakom spratu, žive brojne vrste životinja koje se hrane na različite načine: biljojedi, mesojedi i svaštojedi. U spratu visokog drveća: gubar, jelenak, potkornjak, veliki djetlić, jastreb kokošar, sova, kreja, krstokljun, vjeverica, kuna zlatica. U šumi žive također: šumski mš, lisica, srna, medvjed, divlja svinja. Shvata povezanost organizama šume putem ishrane i može navesti niz lanaca ishrane/hranidbenih lanaca. Također shvata odnose broja i mase poje dinih članova lanaca ishrane koji se predstavlja u piramidom. Zna da u šumi postoji ravnoteža u broju je dinki koje su vezane procesom ishrane. Zna da je šumska stelja poseban sloj koji čine izumrli dije lovi biljaka i životinja. U stelji su vrlo na glašeni procesi razlaganja putem razarača (bakterije i gljive). U tom procesu nastaje humus, a daljim radom bakterija od organskih tvari nastaju neorganske koje su dostupne biljkama. Znaju da u stelji žive životinjske vrste: stonoge, mokrice, pauci, larve insekata, sljepić. Zna da ekosistem šume predstavlja jedinstvo žive (biocenoza) i nežive (biotop) prirode. U biocenozi postoje tri grupe organizama: proizvođači, potrošači i razarači i zna kakva je uloga svake grupe u ekosistemu. Njihovo prisustvo omogućava kruženje tvari i protok energije u ekosistemu. Zna da u šumi vlada klima (mikroklima) koja se razlikuje od one izvan šume. Moći će navesti glavne razlike između listopadne i četinarske šume posebno tokom promjene godišnjih doba. Zna da je šuma izvor drvene mase višestruko korisne za čovjeka (u proizvodnji papira, raznih hemikalija, ogrjev itd.). Također, šuma je izvor hrane i ljekova biljnog i životinjskog porijekla. Šuma je izvor zdravlja (čist zrak bogat kisikom). Šuma služi u rekreaciji čovjeka. Šuma sprječava eroziju tla,</p>	<p>senzibiliziraju za očuvanje bioraznolikost i tj sakupljat će i žrtvovati za zbirke minimalni broj organizama i neće uništavati organizme nepromišljeni m gaženjem, čupanjem, kidanjem i kopanjem tla. Zeleni pojasevi oko prometnica čuvaju od buke i prašine. U gradskoj sredini parkovi predstavljaju pluća grada te ih treba čuvati i dati doprinos u održavanju. Povezuju znanje iz sistematike biljaka i životinja sa znanjem iz ekologije. Šuma predstavlja najslabiji tip ekosistema, posebno prašume koje su proizvođači organske mase i kisika. Šuma čuva tlo i vodu, sprječava razorno djelovanje vjetrova. Na temelju stečenih znanja o šumskim ekosistemima shvaćaju smisao svog učešća u akcijama pošumljavanja. Znanje o šumskim ekosistemima dat će doprinos pravilnom stavu učenika prema prirodi.</p>	<p>puževa, insekata i dr.) Povezanost organizama u šumi putem ishrane prikazuje pomoću slikovnog prikaza na posterima. Na nizu primjera može objasniti kako povećanje brojnosti je dinki jedne vrste utiče na brojnost druge s kojom je vezana u procesu ishrane (npr. vjeverica-kuna zlatica, miševi-zmije, zeče vi-lisice itd.) U organiziranom grupnom radu slikovno će prikazati povezanost biotopa i biocenoze, a isto tako poje dinih članova biocenoze šume - izrada poster prezentacije. Odlaskom u neku šumu ili park iskustveno će doći do spoznaje o mikroklimi šume. Priključit će se akciji pošumljavanja koju organizira škola, mjesna zajednica ili neko ekološko društvo. U dostupnim izvorima informacija pronaći će primjere pozitivnog i negativnog uticaja čovjeka na šume koji će koristiti za izradu pismenih radova i poster prezentacija (individualno i grupno). Saznat će osnovne razlike između zmija otrovnica i neotrovnica da bi se mogao zaštititi općenito kada se kreće u prirodi, a posebno na kršu. Sakupit će fotografije i ljekovite biljke u osušenom stanju koje potječu sa krša. Sakupit će livadne vrste biljaka i napraviti herbarsku zbirku. Uz svaku vrstu napisat će njezin naziv, mjesto</p>	<p>izradu zbirki fotografija ptica, sisara/sisavaca i drugih životinjskih organizama. Pronaći će zanimljive tekstove o poremećaju ravnoteže u prirodi, posebno pod uticajem čovjeka, također će dati zadatak učenicima da pronađu neke zanimljivosti u njima dostupnim izvorima. Organizirat će dugotrajno praeenje fenoloških promjena drveća i grmlja, ponašanje životinja i vođenje zajedničkog dnevnika na poster podlozi. Rezultate zapažanja tokom posmatranja biocenoze šume ili parka u blizini škole učenici mogu saopćiti kao samostalne radove u pisanom ili usmenom obliku. Pokazat će neku TV emisiju ili insert koji prikazuje život u prašumi. Potaknut će učenike da sami zaključe, na osnovu stečenog iskustva, da postoji mikroklima šume. Obavjestit će se o akcijama pošumljavanja i zajedno sa učenicima priključiti se nekoj od akcija. Ukoliko škola ima školski vrt taj objekt će upotrijebiti u edukativne svrhe za ekološke sadržaje, također uključiti učenike u njegovo održavanje. Koristit će preparirane zmije, ili bar dobre fotografije, da učenici nauče bitne razlike između otrovnica i neotrovnica. Učenike će naučiti kako pružiti prvu pomoć kod uje da zmije. Potaknut će učenike da istražuju koje se ljekovite biljke sa krša mogu kupiti na prodajnim mjestima ljekovitih biljaka. Sa učenicima će učestvovati u izradi zbirki ljekovitih biljaka Organizirat će izlazak učenika na livadu u blizini škole ili na travnatu površinu u obližnjem parku. U grupnom radu učenici će sabirati, određivati i preparirati biljne i životinjske organizme.</p>
---	---	---	--	--

<p>Ekosiste mi/ ekosustavi vodene sredine</p>	<p>Osobine vode kao životne sredine Tekućice: osobine vode, organizmi uz obalu tekućice, planinski potoci, rijeke, lanci ishrane u tekućici Bara ili jezero More</p>	<p>smanjuje buku, kupi prašinu. Uočava pozitivan i negativan uticaj čovjeka na šumu. Može navesti primjere za svaki vid uticaja. Pozitivan: pošumljanje, racionalno korištenje. Uzgoj lovne divljači. Hranjenje divljači tokom zime. Negativno: golosječa, izazivanje požara, pretjeran izlov divljači, sakupljanje gljiva, ljekovitih biljaka. Zna da je krš nastao nakon što je čovjek uništio šume, nastupila je erozija nastala su ogoljela područja. Na ovom staništu živi specifičan biljni i životinjski svijet i zna navesti neke predstavnike (biljke: drača, vrjesak, smilje, bjelušina. Životinje: gušteri, zmije, jarebica kamenjarka). Moći će navesti staništa koje zauzimaju livadne zajednice i podjelu livada s obzirom na količinu vode u tlu. Također će znati da čovjek stvara livade sječom šume, a održava ih kosidbom i ispašom stoke. Moći će navesti i prepoznati i opisati niz livadnih vrsta biljaka. Trave: livadarka, ježevica, mirisavka, livadnu djetečinu, zvjezdan, majčina dušica, maslačak Također životinjske vrste: skakavac, bumbar i pčela, kišna glista, poljski miš, krtica, prepelica, poljska ševa. Moći će shvatiti povezanost pojedinih vrsta livadne zajednice u procesu ishrane (lanci ishrane).</p> <p>Zna navesti hemijske i fizičke osobine vode (voda je prozirnata tekućina, dobro otapalo, ledi se na 0°C, a vri na 100°C, propušta svjetlost do određene dubine, učestvuje u metaboličkim procesima organizama itd.). Zna navesti i prepoznati organizme uz obalu tekućice (vrba, bijela topola, joha, siva čaplja, vodeni kos, vodomar). Organizmi u planinskom potoku prilagođeni su na hladnu i brzu vodu (vodene mahovine, alge, rakušac, puž kapica, tulari, vodeni cvijet potočna pastmka). Donji tok tekućice (rijeke) je sporiji, a voda je dublja. Tu žive: riječna školjka, razne vrste riba: štuka, grgeč, som, šaran, mrena). Zna objasniti nastanak bara,</p>	<p>Na primjeru krša se uočava dugotrajno negativno djelovanje čovjeka na prirodu. Sječom šume dovodi do gubitka tla/zemljišta što one moguće obnovu vegetacije tokom dugog vremenskog perioda. Livade nastale antropogenim putem imaju pozitivnu ekonomsku vrijednost (izvor su hrane za stoku, veliki potencijal ljekovitih i medonosnih biljaka i dr.) i negativnu stranu (smanjenje površine šuma).</p> <p>Voda je izvor života. Sve više postoje ekološki pritisci na izvore vode što dovodi u opasnost biodiverzitet vodenih organizama i izvore pitke vode za čovjeka. Bosna i Hercegovina je još uvijek zemlja čistih rijeka i kvalitetnih izvora za piće. Tekućice su baza za razvoj raznih privrednih</p>	<p>sabiranja i datum. Pomoću entomološke mreže sakupit će insekte livada. Sakupit će i upoznati životinjske vrste koje su vezane za livadno tlo. Moći će konstruirati lance ishrane.</p> <p>Putem oglada na nekoj od vodenih biljaka može utvrditi da temperatura vode utiče na brzinu odvijanja fotosinteze. Na razne načine će skupljati znanja o biljnom i životinjskom svijetu uz obalu tekućica i u tekućicama: posmatrajući u prirodu tokom šetnje uz pratnju nastavnika ili neke odrasle osobe, gledajući filmove ili koristeći pisane izvore. U laboratorijskoj vježbi mikroskopiranja</p> <p>Učenike će podijeliti u grupe, a svaka grupa će pratiti brzinu fotosinteze neke vodene biljke postavljene u čašu sa vodom različito zagrijane. Tabeľarno će predstaviti rezultate oglada i izvesti zaključke o uticaju toplote vode na brzinu fotosinteze. U školskom akvariju zajedno s učenicima uzgajat će različite vodene organizme i tražiti od učenika da prate njihovo ponašanje, zatim opisuju zapažanja. Sa učenicima će napraviti poster koji prikazuje različite vrste biocenoza tekućica. Donijet će barsku vodu i pripremiti laboratorijsku vježbu mikroskopiranja barskog planktona.</p>
--	--	--	--	---

		<p>karakteristike barskog staništa i životne zajednice stajace vode.</p> <p>Može navesti i prepoznati biljne vrste koje žive u dvije životne sredine: rogoz, trska, sita, biljke s plivajućim listovima (lokvanj, lopoč, sočivica/leća) i one koje su potopljene u vodi (hara, mrijesak, stoltnik i neke planktonske).</p> <p>Također, potrošače barske biocenozne (hidra, vodeni puž, gnjurac, karaš, somić, barska školjka i neke planktonske vrste).</p> <p>Životinje dviju životnih sredina: komarac, žaba, barska kornjača, bjeleška.</p> <p>Moći će navesti primjere nekoliko lanaca ishrane, objasniti kruženje materije i energije u bari i promjene u ekosistemu bare tokom dužeg vremena.</p> <p>Poznaće fizikalne i kemijske osobine morske vode. Zna kako su organizmi životne zajednice mora raspoređeni u horizontalnom i vertikalnom smislu.</p> <p>Zna navesti predstavnike biljaka i životinja u području plime i oseke, koje su stalno uronjene u vodi, te planktonskih organizama i onih koji su vezani za pučinu (gmizavci: morske kornjače, ribe: srdela, skuša, tunj, sisari: kitovi, delfini). Može objasniti kruženje materije i protok energije u moru.</p>	<p>djelatnosti</p> <p>Kruženje materije i protok energije je univerzalna pojava vezana za ekosisteme Bosna i Hercegovina je pomorska zemlja iako s kratkom obalom (oko 20 km), ali pred toga ima važnu ulogu u upravljanju biodiverzitetom na održiv način. Saznat će o opasnostima i načinima zaštite od morskih organizama (ubod ribe otrovnice, ježve igle, opekotina meduze i dr.).</p>	<p>planktona</p> <p>Kruženje materije i protok energije je univerzalna pojava vezana za ekosisteme Bosna i Hercegovina je pomorska zemlja iako s kratkom obalom (oko 20 km), ali pred toga ima važnu ulogu u upravljanju biodiverzitetom na održiv način. Saznat će o opasnostima i načinima zaštite od morskih organizama (ubod ribe otrovnice, ježve igle, opekotina meduze i dr.).</p> <p>planktona porijeklom iz bare prepoznat će: diatomeje, zelene alge, vodenu buhu i veslonožca.</p> <p>Crtežom će predstaviti neke lance ishrane, a isto tako kruženje materije i protok energije u bari</p> <p>Tokom ljetnog raspusta boraveći na odmoru na moru sakupljat će na obali kućice puževa, ljuštore školjaka, ježve i morskih zvijezda.</p> <p>Neke primjerke će donijeti u školu i obogatiti školske zbirke. Napisać će tekst vezan za živi svijet mora i priobalja, također svoja zapažanja o ishrani domaćeg stanovništva.</p> <p>Gledat će televizijske emisije koje prikazuju ekosisteme mora i oceana.</p>	<p>Potaknut će učenike da naprave poster koji prikazuje život u bari</p> <p>Također će uputiti učenike na gledanje TV programa u kojem će moći vidjeti živi svijet stajaca. Ekosistem mora prezentirat će koristeći obilje ilustracija kao i kraćih inserata TV filmova.</p> <p>Potaknut će učenike da za vrijeme ljetovanja na moru posmatraju živi svijet koji im bude dostupan (ribe, glavonošce, školjke, pužve, ježve itd.)</p> <p>Također će poticati učenike da sabiraju čvrste ostatke životinja koje budu našli na plaži i to donijeti za školske zbirke.</p>
<p>Zaštita i unapređivanje životne sredine/okoliša</p>	<p>Utjecaj čovjeka na prirodu</p> <p>Zagađivanje/onečišćenje i zaštita zraka, vode i zemljišta/tla.</p> <p>Endemične i rijetke vrste biljaka i životinja i njihova zaštita.</p> <p>Crvena knjiga.</p> <p>Nacionalni parkovi, parkovi prirode i spomenici prirode. Pokreti za zaštitu prirode.</p>	<p>Poznavat će najvidljivije pozitivne i negativne utjecaje čovjeka na prirodu s posebnom pažnjom na sve veće negativne utjecaje na vodene i kopnene ekosisteme (utjecaj industrije, otpadne vode, uništavanje šuma, brodske havarije itd.).</p> <p>Upoznat će neke rijetke i endemične vrste flore i faune Bosne i Hercegovine (pančičeva omotika, munika, bijelo zvonce, prenjaski karanfil, bosanski ljiljan, mekousna pastmka, pijurica, bosanski šargan).</p> <p>Znat će navesti načine kako se zaštićuje bioraznolikost (osnivanjem nacionalnih parkova, parkova prirode i pokretima za zaštitu prirode). Zna da u BiH postoje 3 nacionalna parka: Sutjeska, Kozara i Una.</p> <p>Crvena knjiga je dokument sa popisom ugroženih i rijetkih biljnih i životinjskih vrsta.</p>	<p>Narušavanje ravnoteže u prirodi negativno se odražava općenito na prirodu i u krajnjoj liniji na samog čovjeka.</p> <p>Flora Bosne i Hercegovine raspolaže izuzetnim prirodnim vrednotama po čemu se ističe u cijeloj Evropi.</p> <p>Postoji velika potreba da se to blago čuva i zaštićuje.</p>	<p>Sabirat će članke u dnevnoj štampi i drugim dostupnim štampanim publikacijama koji pokazuju primjere pozitivnih i negativnih utjecaja na prirodu.</p> <p>Nastojat će u svojoj najbližjoj okolini prepoznati kako čovjek djeluje na prirodu.</p> <p>Učestvovat će, u granicama svojih mogućnosti u akcijama koje teže zaštiti prirode.</p> <p>Sabrat će ilustracije naših endemičnih vrsta i učestvovati u pravljenju postera.</p> <p>U vidu referata obradit će pojedine vrste endemičnih svojti.</p>	<p>Potaknut će učenike da praktično djeluju u pravcu očuvanja prirode tj. daju doprinos u štednji energije, vode, višestrukoj upotrebi određenih predmeta, ne stvaranju otpada, pošumljavanju i gajenju biljaka itd.</p> <p>Prikazat će inserate TV emisija o endemičnom svijetu Bosne i Hercegovine. Potaknut će učenike da se uključe u ekološke pokrete.</p>

Geografija/zemljopis

(1 čas sedmično, 35 časova godišnje)

Ciljevi i zadaci Očekivani rezultati /obrazovni ishodi		SPOSOBNOSTI	VRIJEDNOSTI STAVOVI, PONAŠANJA	AKTIVNOSTI UČENIKA	AKTIVNOSTI NASTAVNIKA
TEME	ZNANJE				
<p>1. AZIJA Prirodnogeografske i društvenogeografske odlike Azije Društvenogeografske odlike Azije</p>	<p>Učenici na geografskim kartama trebaju znati pronaći: Evropu i Aziju i njihove granice prema ostalim kontinentima. Poznaju osnovne pojmove koji se odnose na reljef, klimu vode, biljni i životinjski svijet Azije – kartografske znake kojima su predstavljani pojedini geografski/zemljopisni objekti). Znati da je Azija kontinent najvećih planina, nizija, morskih dubina, najvećih rijeka, pustinja. . . Znaju osnovne (opće) pojmove o stanovništvu, naseljima, privredi i privrednim djelatnostima Azije (strukturni, i dinamični stanovništva, privrednim djelatnostima – velika koncentracija stanovništva u pojedinim regionima – uzroci i posljedice povećane ukupne čovječanstvo Znaju izdvojiti, oblasti sa veoma visokim stepenom privredne djelatnosti i oblasti sa izuzetnom privrednom nerazvijenosti.</p>	<p>Sposobnost prepoznavanja na geografskim/zemljopisnim kartama, granice, geografskog položaja, obala i mora Azije. Sposobnost pronalaznja na geografskim kartama reljefnih cjelina i oblika, rijeka i jezera. Sposobnost «čitanja» Klimatoloških, geoloških i geomorfoloških karata Azije. Sposobnost učenika da na demografskim kartama mogu odrediti područja veće i manje gustine naseljenosti, područja velike koncentracije stanovništva i područja sa intenzivnijom dinamikom stanovništva.</p>	<p>Izgrađivanje pozitivnog stava o kontinentu koji je najveći na zemlji i na kojem živi najveći broj stanovnika, različitih rasa i religija. Razvijanje poštovanja prema drugim narodima, rasama, njihovim kulturama, a koji žive na prostoru cijele Azije. Razvijati kod učenika, duh tolerancije prema drugim rasama i narodima koji žive na Zemlji u duhu poštivanja ljudskih prava.</p>	<p>Samostalna izrada slijepe karte Azije.(reljefne i klimatske, Demografske) Unošenje u slijepe kartu najznačajnijih planina i ravnic (reljefnih cjelina), rijeka i jezera – pomoću kartografskih znakova. Značaj razmjere i razmjernika za izradu geografskih karata (rad u grupama) Izrada spolno – starosne piramide i obilježavanje područja sa veoma velikom i veoma malom gustoćom naseljenosti. Utvrditi uzroke takvog stanja (Rad u parovima i grupama). Samostalan rad učenika na prikupljanju aktuelnih geografskih podataka (koji se odnose na temu koja se obrađuje).</p>	<p>Priprema didaktičkog materijala, geografskih karata, globusa, tekstova, pomoću učenika. Priprema grafolija, radi analize. Pomaganje učenika u izradi slijepe karata i unošenju geografskih podataka u njih – da vanje uputstava – (za individualni ili grupni rad učenika). Pomaganje učenika pri izradi starosne piramide Azije. Pokazati učenika na koji način samostalno mogu doći do važnih geografskih podataka.</p>
<p>4,CENTRALNA AZIJA. Zakavkazje, SREDNJI ISTOK (definicija prostora, prirodne i društvene odlike, politička podjela – zemlje nastale na ovom prostoru).</p>	<p>Definisati Centralnu Aziju, Zakavkazje i Srednji istok kao regiju sa istim ili sličnim prirodnogeografskim i društvenogeografskim odlikama, odrediti njihove prirodne odlike, nedostatak vode, ogromni prirodni potencijali (nafta), mogućnost navodnjavanja, nepovoljni uvjeti za život, mala gustina naseljenosti, politički nestabilan prostor. Mozaik naroda, jezika i religija. Fergana – kolijevka velikog broja kulturnih biljaka (pšenice . . .) Turanska nizija, pustinja na jugu, rijeke Centralne Azije, politička podjela,</p>	<p>Sposobnost prepoznavanja na geografskim kartama prostora Kontinentalne Azije, Zakavkazja prostora između dva mora», i Srednjeg istoka (prostora visoravni i džinovskih planina) određivanje njihovih granica, sposobnost određivanja klime na osnovu geografskog položaja, odnosa kopna i mora, sposobnost procjene uslova za</p>	<p>Razvijanje svijesti o bogatom kulturno – historijskom naslijeđu Centralne Azije, Zakavkazja i Srednjeg istoka Kolhida, Samarkand, Buhara, Perzija, Ferganska dolina). Tolerantan i solidaran odnos prema narodima koji žive na ovom prostoru i njihovoj kulturi. Mozaik naroda, jezika i religija</p>	<p>Pronači na karti Turansku niziju, njene granice, Kaspijsko jezero, Aralsko Bašhaško jezero, visije koje je ograničavaju, rijeke i pustine koje su se nastale na ovom prostoru. Objašnjavati (nivalni režim rijeke značaj takvog režima). Objašnjavati nastanak Kaspijskog jezera, smanjenje površine Aralskog jezera (uzroci i posljedice). Istraživački rad</p>	<p>Nastavnici trebaju pomoći učenika da uz pomoć karte i podataka iz udžbenika definišu prostor Centralne Azije, njenih prirodnih i društvenih odlika, specifičnosti ovog geografski i historijski vrlo važnog prostora. Pomoći učenika da sami zaključite zašto je nafta jedan od osnovnih uzroka političke nestabilnosti ovog</p>

	Znati nabrojati zemlje koje su nastale na ovom prostoru, zemlje sa najvećim političkim i ekonomskim utjecajem (izdvojiti)	život stanovništva. Razvijanje sposobnosti samostalnog istraživanja, analize i sinteze, izvođenja zaključaka, sposobnost podnošenja izvještaja Korelacija sa Historijom i Biologijom.	Razvijanje navike istraživanja individualnog ili grupnog. Razvijanje svijesti o značaju timskog rada. Istraživanje legendi koje govore o životu na ovom prostoru.	učenika na samostalnom prikupljanju činjenica, geografskih podataka o regiji koja se obrađuje. Individualizacija nastavnog procesa.	područja.
5. MONSUNSKA AZIJA Monsunska Azija (Južna, Jugoistočna) monsun, aluvijalne ravni, tropske šume, tropske poljoprivredne kulture. Velika gustina naseljenosti, intenzivna dinamika stanovništva, religije. Politička podjela. Indija i Malezija, osnovni geografski podaci.	Prepoznati da je Južna Azija –Indijski podkontinet, Indokina, regija vrlo duge kulture i tradicije. Znati reljefne i klimatske karakteristike, a posebno objasniti nastanak i funkcionisanje monsunu i njihov značaj za život uopće Južne Azije i Indokine. Područje velikih nizija i rijeke. Velika gustina naseljenosti, intenzivna dinamika stanovništva – uzroci i posljedice. Privredni napredak nekih zemalja JI Azije. Poljoprivreda kao glavno zanimanje stanovništva, prirodna bogatstva Identificirati kulture, Indija, Malezija. Znati političku podjelu prostora osnovne geografske podatke o Indiji i Indoneziji.	Osposobiti učenike da na osnovu dijagrama, grafikonu, grafičkih prikaza sami procjene i zakluče kakvi su uvjeti za život u pojedinim područjima Monsunske Azije. Osposobiti učenike da shvate i zakluče posljedice i pogubnost, velikih količina padavina (erozija) po život stanovništva, i šta su posljedice (migracije i koencijacija stanovništva u gradovima. Razvijati sposobnost timskog rada, rada u grupama, i parovima.	Razvijanje svijesti, kod učenika, o značaju Indijskog i Indokineskog poluostrva za svjetsku kulturu i civilizaciju. Sposobnost razumijevanja regija u kojoj je moguće i tri žetve godišnje, a ipak 1/3 stanovništva gladuje. Razlozi – navesti. Razvijanje sposobnosti shvatanja, utjecaja padavinskih voda na eroziju zemljišta i siromašenje stanovništva.	Pronači na karti najveće i najstarije gradove Indijskog i Indokineskog poluostrva (Tadž Mahal), ravnice, visoravni, najveće planine na svijetu (Himalaji) rijeke i područja sa najvećom gustinom naseljenosti i najsiromašnijim stanovništvom na svijetu Na karti pronači i obilježiti sve veće površinske rijeke Objašnjavati (analizirati) značaj navodnja vanja za život stanovništva ovog područja. Shvatiti značaj proširivanja obradivih površina i osavremenjavanja poljoprivredne proizvodnje. Analizirati religijska shvatanja stanovništva ovog prostora i utjecaj takvih stavova i shvatanja na način života.	Nastavnici trebaju pomoći učenika da uz pomoć karte i podataka iz udžbenika definišu prostor Južne i Jugoistočne Azije, njihovih prirodnih i društvenih odlika, specifičnosti ovog geografski i historijski vrlo važnog prostora. Poticati učenike na samostalno istraživanje i prikupljanje podataka o ovim regijama i zemljama koje su nastale na ovom prostoru. Upućivati učenike na mjesta gdje mogu naći dodatne informacije o regiji, koju izučavaju, specifičnosti zemalja ovog prostora.
6. Daleki istok Specifičnosti prirodnogeografskog položaja i društvenogeografskih odlika, politička podjela prostora. Kina i Japan – osnovni geografski podaci	Uočiti i shvatiti razvoj ove regije kroz različite historijske epohe (nastanak i razvoj Kineske i Japanske države kao najznačajnijih zemalja Dalekog istoka, njihov značaj i utjecaj na svjetsku kulturu i civilizaciju) Znati morfološke, klimatske, hidrografske, flore i faunističke karakteristike Dalekog istoka. Tibet - osnovne karakteristike, najveće visoravni na svijetu, pustinja Gobi, Taklakan, Mongolska visoravan.	Osposobiti učenike za analizu klimograma padavina i temperature i izvođenje zaključaka na osnovu njih. Steći sposobnost uočavanja klimatskih razlika (naročito u količini padavina) između južnih i sjevernih dijelova Kine (izvantropski monsun), utjecaj morskih struja, kao jednog od klimatskih faktora.	Razvijanje svijesti, kod učenika, o značaju Dalekog istoka za svjetsku kulturu i civilizaciju. Steći svijest o tradicionalnom društvu, koje ima i sada velik utjecaj na stanje društvene organizacije zemalja ovog prostora. Shvatiti filozofiju načina života stanovništva koje nastanjuje ovu regiju.	Pronači na karti najveće i najstarije gradove Dalekog istoka (Peking, Šangaj, Tokio . . .) aluvijalne ravni, najveće planine (Kingan, Tjen Šan, Kven Lun, Altaj itd. (visoravni – Tibet, Mongolska visoravan) Odrediti područja, koja su stalno ugrožena od poplava (uzroci i posljedice)	Nastavnici pomažu učenika da uz pomoć karte i podataka iz udžbenika definišu prostor Dalekog istoka, njegovih i prirodnih i društvenih odlika, specifičnosti ovog geografski i historijski vrlo važnog i interesantnog prostora.

	<p>Znati objasniti društvenogeografske karakteristike (najbrojnije zemlje na svijetu, ogromni nenaseljeni i prenaseljeni prostori, razumjeti uzroke i posljedice ovih pojava. Privredni razvoj/uvjeti privrednog razvoja), prirodna bogatstva, savremeni privredni i politički trendovi. Utjecaj na svjetsku politiku.</p> <p>Znati osnovne geografske podatke Kine i Japana, kao reprezentativnih zemalja ovog prostora.</p>	<p>Sposobnost učenika da na osnovu dijagrama, grafikona, grafičkih prikaza sami procjene uslove za život u pojedinim područjima. Razviti sposobnost procjene utjecaja klimatskih faktora na klimatske prilike analizom grafikona, klimodijagrama, grafikona. Osposobljavati, navikavati učenike na timski rad. Sposobnost razumije vanja tradicije, kulture i religije, regije u kojoj živi najveći broj stanovnika na zemlji:</p>	<p>Shvatanje da je moguće živjeti i na velikim nadmorskim visinama kao što je Tibet iako su prirodni uvjeti za život nepovoljni.</p>	<p>Pomoću podataka, utvrđivati značaj navodnjavanja za život stanovništva ovog područja. Objašnjavati (razgovor) značaj proširivanja obradivih površina i osavremenjavanja poljoprivredne proizvodnje za poboljšanje života stanovništva. Pisanje izvještaja o provedenim istraživanjima, čitanje i analiza na času. Vođenje rječnika geografskih pojmova.</p>	<p>Pomagati učenicima na samostalnom istraživanju i prikupljanju podataka o ovim regijama i zemljama koje su nastale na ovom prostoru – forma i sadržaj pisanja izvještaja. Upućivati učenike na mjesta gdje mogu naći dodatne informacije o regiji, koju izučavaju, specifičnosti zemalja ovog prostora (spisak literature): Objašnjavati nepoznate pojmove uzroke i posljedice pojava, koje se odnose na Daleki istok.</p>
<p>7. AFRIKA AFRIKA - geografski položaj i prirodnogeografske odlike Afrike (reljef, klima, vode, flora i fauna – osnovne karakteristike) Stanovništvo i privreda Afrike – osnovni geografski (demografski podaci) 8. Najznačajnije zemlje Ekvatorijalne Afrike (Zapadne, Središnje i Istočne) Nigerija, Kongo, Etiopija i Južne Afrike JAR – osnovni geografske karakteristike, stepen privredne razvijenosti (prirodna bogatstva), osnova za razvoj, naseljenost i stepen razvijenosti – apartheid. 9. AMERIKA (AMERIKE) 10. Geografski položaj, prostiranje, Prirodnogeografska obilježja Amerike 10.a) Stanovništvo i privreda Amerike – karakteristike privrednog razvoja.</p>	<p>Steći znanje o Afričkom kontinentu, njegovom geografskom položaju, prostornom obuhvatu, granicama, veličini. Znanje o prirodnogeografskim obilježjima (morfološkim cjelinama, najvećim pustinjama na svijetu, visokim planinama, visoravnima/ tipovi klime (klimatskim faktorima), hidrografskim/najveće rijeke na svijetu, slana je zera /flornim i faunističkim obilježjima/ tropske šume, savane, najstrašnije i najveće životinje na svijetu – lavovi, slonovi Naseljavanje i upoznavanje Afrike. Struktura, dinamika i gustina naseljenosti Afrike (razlike u naseljenosti u ovisnosti od prirodnih uslova za život), nizak stepen privrednog razvoja, uz velika prirodna bogatstva (kolonijalna prošlost). Znati da i uz povoljne prirodne faktore, a uz nepovoljne društvene faktore, privredni razvoj je usporen ili stagnira.</p>	<p>Sposobnost pronalazanja na geografskoj karti Afričkog kontinenta, određivanje njegovih granica (prostornog obuhvata). Sposobnost pronalazanja na geografskoj karti geografskih cjelina, planina, visoravni, rijeka, pustinja . . . Sposobnost određivanja, u skladu sa GŠ tipova klime, količina padavina, temperatura, flornih oblasti. Razviti sposobnost da u skladu sa prirodnim uvjetima za život procijeniti gustinu naseljenosti pojedinih prostora, uzroke i posljedice. Sposobnost shvatanja značaja klime i djelovanja egzogenih sila na formiranje pustinja u Africi. Sposobnost shvatanja, koliki značaj tlo i klima, imaju na proizvodnju hrane</p>	<p>Izgraditi pravilan stav prema historijskoj težnji svih naroda Afrike za samostalnošću Stvoriti kod učenika svijest o prirodnoj raznolikosti Afrike, bogatstvu reljefnih oblika, koji su od velike važnosti za život stanovništva ovog kontinenta, ali njegov i hendikep. Razvijati interes, kod učenika, za shvatanje klimatskih karakteristike Afrike, kao kontinenta, koji se prostire najvećim dijelom u žarkom toplinom pojasu. Izgraditi pravilan stav o ljudima i rasama koje nastanjuju Afrički kontinent i imati razumije vanje za njihov težak ekonomski položaj. Sposobnost shvatanja geografskog položaja Nigerije, Etiopije i JAR-e i njihovih prirodnih bogatstva za povećan interes</p>	<p>Na geografskoj karti (u parovima) pronaći geografske objekte, koji se odnose na prirodne odlike Afrike, njenog geografskog položaja i granica. Izrada slijepe karte – reljefa, većih rijeka, jezera, država, većih gradova i saobraćajnica Afričkog kontinenta. Označiti bojama turistički najrazvijenije, manje razvijene i zemlje koje su u početnoj fazi tog razvoja. U kartu ucrtati područja veće gustine naseljenosti, područja izrazite poljoprivredne aktivnosti, te područja sa najznačajnijim prirodnim resursima na području Afričkog kontinenta. Načrtati slijepu kartu te označiti granice i različitim bojama označiti regije i zemlje koje su nastale na tom kontinentu.</p>	<p>Nastavnici pomažu učenicima da uz pomoć karte i udžbenika definišu prostor Afričkog kontinenta, njegovih prirodnih i društvenih odlika, specifičnosti ovog geografski i historijski vrlo važnog i interesantnog prostora. Pomagati učenicima na samostalnom istraživanju i prikupljanje podataka o Africi i njenim regijama i zemljama koje su nastale na ovom prostoru – forma i sadržaj pisanja izvještaja. Upućivati učenike na mjesta gdje mogu naći dodatne informacije o regiji, koju izučavaju, specifičnosti zemalja ovog prostora (spisak literatura): Objašnjavati nepoznate pojmove</p>

	<p>Usvojiti osnovna znanja o geografskom položaju Nigerije u sklopu regije: Zapadna Afrika, Konga kao centralne zemlje Ekvatorijalne (Središnje Afrike), Etiopije kao predstavnika Istočne Afrike, JAR-a, kao predstavnika regije Južna Afrika i jedne od privredno najrazvijenijih zemalja Afričkog kontinenta. Steći osnovna znanja o prirodno-geografskim društveno-geografskim obilježjima regija u kojima se ove zemlje nalaze. (voditi računa da se već obradeni sadržaji ponovo obrađuju – Afričko Sredozemlje). Znati prirodne i društvene odlike Amerike, odlike geografskog položaja, te identificirati sličnosti i razlike između pojedinih dijelova kontinenta. Znati objasniti specifičnu poziciju (geografski položaj) Amerike, kao kontinenta novog svijeta, civilizacije koje su nastale na ovom prostoru, proces osvajanja i naseljavanja ovog kontinenta. Znati definisati i objasniti pojam Amerika, Sjeverna i Južna Amerika, Latinska i Angloamerika. U poznati se prirodno – geografskim (geomorfološkim odlikama, klimatskim odlikama, florinim i faunističkim odlikama Amerike. Društveno-geografske odlike Afričkog kontinenta (najstariji stanovnici Amerike, naseljavanje, koje u SAD-a poprimilo karakter veoma intenzivnih migracionih procesa. Neravnomjerna privredna razvijenost i poređ ogromnih prirodnih bogatstava (kolonijalna prošlost). Razvijeni Sjever (SAD i Kanada) i nerazvijeni jug – Latinska Amerika.</p>	<p>na ovom, kao i drugim kontinentima. Razvijati navike štednje i čuvanja prirodnih resursa (geoeкологија) Razviti sposobnost uvažavanja svih promjena u ekonomiji usmjerenih na poboljšanje privrednog razvoja, a istovremeno upozoriti na probleme koji nastaju nastankom neokolonijalizma. Sposobnost pronalaženja na geografskoj karti Američkog kontinenta, određivanje njegovih granica (prostornog obuhvata). Sposobnost pronalaženja na geografskoj karti geografskih cjelina, planina, visoravnih, rijeka, pustinja . . . Sposobnost određivanja, u skladu sa GŠ tipova klime, količina padavina, temperatura, florinih oblasti. Sposobnost shvatanja značaja klime i djelovanja egzogenih sila na formiranje pustinja, tajgi, prašuma, savana i stepa u Americi. Razviti sposobnost uvažavanja svih promjena u ekonomiji usmjerenih na poboljšanje privrednog razvoja, a istovremeno upozoriti na probleme koji nastaju prekomjernim iskorištavanjem prirodnih bogatstava (Amazonije) i zagađivanjem atmosfere.</p>	<p>velikih sila za ovaj prostor, oduvijek. Stvarati naviku kod učenika da koriste kartu i atlas u svakodnevnom životu, a posebno prilikom učenja geografije i historije. Razvijati pozitivan odnos prema radu, sarađnikom učenju Sticati navike korištenja dodatnih nastavnih sredstava i pomagala u nastavnom procesu (tabele, grafikoni, dijagrami, tematske karte, itd.) Stvoriti kod učenika svijest o prirodnoj raznolikosti Amerike, bogatstvu reljefnih oblika, koji su od velike važnosti za život stanovništva ovog kontinenta. Biti sposoban shvatiti uzroke i posljedice pojave uragana na istočnim obalama Amerike.</p>	<p>Za domaću zadaću, učenici se trebaju pripremiti za razgovore, diskusije, prezentiranje najinteresantnijih geografskih područja ili oblasti, Afričkog kontinenta. Znati navesti religije Afrike. Aloi i ostatke animizma, koji svjedoče o veoma niskom kulturnom i civilizacijskom stepenu razvoja Zapadne, Centralne i Istočne Afrike. Na geografskoj karti (u parovima) pronaći geografske objekte, koji se odnose na prirodne odlike Amerike, njenog geografskog položaja i granica. U kartu ucrtati područja veće gustine naseljenosti, područja izrazite poljoprivredne aktivnosti (obočiti različitim bojama beltove), te područja sa najznačajnijim prirodnim resursima na području Afričkog kontinenta. Nacrtati slijepu kartu te odrediti granice i različitim bojama označiti regije, poljoprivredna i industrijska područja Amerike. Pisanje izvještaja o provedenom istraživanju, čitanje i analiza na času.</p>	<p>Objasniti, uz pomoć učeničkih predznanja, uzroke nastanka pustinja u Africi. Izrada nastavnih listića Izrada pitanja objektivnog tipa radi provjere stečenih znanja zajedno sa ostalim članovima aktiva nastavnika geografije. Nastavnici pomažu učenicima da uz pomoć karte i podataka iz udžbenika definišu prostor Afričkog kontinenta, njegovih prirodnih i društvenih odlika, specifičnosti ovog geografski i historijski vrlo važnog i interesantnog prostora. Pomaže učenicima na samostalnom istraživanju i prikupljanju podataka o Americi i njenim regijama – forma i sadržaj pisanja izvještaja. Upućivati učenike na mjesta gdje mogu naći dodatne informacije o kontinentu koji izučavaju, specifičnosti zemalja ovog prostora (spisak literatura): Pružiti pomoć učenicima pri izradi plakata i zadacima traženja</p>
--	--	---	---	--	--

<p>10.b) SAD i Kanada – zemlje vrlo visoko privredno razvijene, karakteristike društvenog uređenja i organizacije država:</p> <p>10.c) Brazil, Argentina i Čile – osnovni geografski podaci, razlika u razvijivosti Angloamerike i Latinske Amerike – uzroci i posljedice.</p>	<p>Učenicima trebaju steći znanja, na osnovu kojih će moći imati jasnu predstavu o tome koji prostor i države obuhvataju SAD i Kanada. Značaj unutrašnjih vodenih puteva. Golemi prirodni bogatstva. Visokostručne radne snage i društveno uređenje. Znati da je geografski i saobraćajni položaj SAD i Kanade izuzetno povoljan (izlaz na najprometnije okeane i mora), da ima povoljne klimatske uvjete, plodno zemljište, velike zalih rude, dobro i prihvatljivo društveno uređenje, ljudske resurse i stručne kadrove, što sve zajedno uvjetuje da su na ovom prostoru smještene najrazvijenije zemlje svijeta (SAD i Kanada) Upoznati učenike sa historijskim i savremenim značajem zemalja Latinske Amerike, politička podjela ovog prostora, diktatorski režimi, narkomafija – nerješivi problem ovih zemalja. Osnovni geografski podaci o Brazilu, kao najvećoj zemlji Južne Amerike, karakteristike privrednog razvoja, naseljenost i struktura stanovništva, gradovi. Osnovni geografski podaci o Argentini, kao privredno najrazvijenijoj zemlji Južne Amerike. Osnovni geografski podaci o Čileu kao najznačajnijoj zemlji zapadnog dijela kontinenta. Razumjeti političku i privrednu situaciju u Latinskoj Americi.</p>	<p>Razviti sposobnost uočavanja na karti najvažnijih činjenica u određenom tekstu, kao i sposobnost komentiranja – analiziranja. Primjenjujući već stečena znanja o ekonomski razvijenim nerazvijenim zemljama svijeta razviti sposobnost upoređivanja – komparacije visoko razvijenih sa srednje razvijenim i slabo razvijenim zemljama Amerike, sa drugim manje razvijenim zemljama na osnovu poznatih podataka. Osposobiti učenike da metodom razgovora mogu istaći sve pozitivne i negativne posljedice izuzetno niske stope prirodnog priraštaja Angloamerike i zadovoljavajućeg stepena nataliteta Latinske Amerike. (staro stanovništvo, potreba za radnom snagom, ekonomske migracije).</p>	<p>Razvijati pravilan stav prema posebnostima pojedinih naroda i želju za saznanjima o ostalim kulturama svijeta. Razviti pravilan stav o doprinosu svjetske nauke i kulture ukupnom razvoju čovječanstva Razviti pravilan stav o načinu života i rada u zemljama Anglo i Latinske Amerike (bez euforičnog prikazivanja). Sposobnost da se bez uljepšavanja predstavi stanje u zemljama koje se obrađuju (Angloamerika i Latinska Amerika). Razviti kod učenika uvjerenje da su osnovni faktori privrednog i kulturnog razvoja prirodni i društveni uvjeti u kojima se djeluje, stručni rad i veliko zalaganje stanovništva (radinost) – primjer Kine i Japana.</p>	<p>Na slijepoj karti Angloamerike ucertati konture saveznih država (SAD) i pokrajina (Kanada) najznačajnije gradove, industrijska, rudarska i poljoprivredna središta, najveće luke – pristaništa. Izraditi slijepu kartu – reљефа većih rijeka i bojama označiti države kroz koje protiču. Na osnovu izvora do kojih su učenici došli proučavajući Ameriku, trebaju izvoditi zaključke o tome šta je uvjetovalo da Njujork, Vašington, Los Anđelos, San Francisko itd. postanu najveći gradovi Amerike, svjetske metropole – megalopolisi. Kroz raspravu, učenici trebaju da prepoznaju englesku kulturu, a naročito jezik i njegovu poziciju i utjecaj u Americi i svijetu. Utjecaj španske i portugalske kolonizacije na zemlje i stanovništvo Latinske Amerike.</p>	<p>Pogodnim pitanjima potaći učenike da razmišljaju o prikupljanju činjenica o položaju SAD-a, kao o svjetske super sile, shvate značaj i njenog utjecaja na globalna dešavanja u svijetu. Pored pomaćanja učenika u svim aktivnostima koje su osmišljene da se obrade u razredu, nastavnici će unaprijed pripremiti odgovarajuća pitanja. Uz zadatke upoređivanja, analogije, sinteziranja i sistematiziranja na časovima ponaćivanja nastavnici trebaju često koristiti zadatke bazirane na upotrebi karte i ponaćivanja u obliku zamišljenog putovanja. Na kraju svake nastavne teme, nastavnici treba pripremiti zadatke za kratku (brzu) pismenu provjeru znanja. Zadaci mogu biti tipa taćno – ne taćno, ili mješovitog tipa, zaćaci objektivnog tipa, testovi itd.</p>
<p>11. Australija i Okeanija</p> <p>11.a) Australija: - prirodno geografske i društveno geografske odlike.</p>	<p>Znati reljefne, klimatske, hidrološke, flore i faunističke karakteristike i specifićnosti Australije i Okeanije (podjela). Znati da je Australija kontinent kontrasta u svakom pogledu</p>	<p>Razviti sposobnost snalaćenja na karti Australije, određivanje geografskog položaja Australije. Steći sposobnost uočavanja i objašnjavanja izoliranosti</p>	<p>Razviti pozitivan stav o zemljama koje imaju osiguran najviši nivo zaštite i socijalne sigurnosti u svijetu, a koje su prve na UN ljestvici razvijivosti.</p>	<p>Pronaći fotografije i opise biljaka i životinja koje jedino žive na prostoru Australije i Okeanije. Pokušati naći slike ili tekstove, na kojima se vidi kako se spašavaju</p>	<p>Na osnovu poznate nastavne materije, nastavnici produktivnim, aktivnim i stvaralaćkim djelovanjem treba kod učenika ne samo mobilizirati svo znanje kojim</p>

<p>11.b) Okeanija</p>	<p>(velike pustinje u srednjem dijelu, tropske oblasti na sjeveru (monsuni), ugodno jugozapadno i jugoistočno primorje, mali broj rijeka, ogromna količina vode ispod pustinja (arteški bunarevi), milioni grla ovaca i goveda, koje nisu ovdje živjele do dolaska bijelaca, specifičan biljni i životinjski svijet. (Uočiti na geografskoj karti) Znati prirodne resurse na kojima Australija zasniva svoju privrednu razvijenost i visok životni standard svog stanovništva. Upoznati učenike da je neravninomjerna gustina naseljenosti Australije, kao i pozicija velikih gradova uvjetovana specifičnom prirodno-geografskim uvjetima a najviše klimom i geografskim položajem. Znati šta obuhvata Okeanija i kako se dijeli (Melanezija, Mikronezija, Polinezija, Novi Zeland). Znati osnovne geografske pojmove koji se odnose na otoke Okeanije, način života stanovništva, uloga i značaj Okeanije u svijetu (neki izvozni proizvodi – tropski), turizam. Znati osnovne geografske karakteristike Novog Zelanda (dva otoka, vulkansko tlo, gežiri, zemlja ovaca i goveda, mlijeka i mliječnih preradivina. Naseljenost Novog Zelanda, bijelci najbrojniji, Maori. Wellington.</p>	<p>Australskog kontinenta, kao nedostatak geografskog položaja i plasmata industrijskih i poljoprivrednih proizvoda. Razviti sposobnost razumije vanja odnosa prirodne sredine (bogatstva), organizacije države/društvenog uređenja) i standarda stanovništva. Sposobnost razumije vanja međuzavisnosti prirodne i društvene sredine. Zavisnost gustine naseljenosti od prirodnih faktora. Biti sposoban shvatiti i razumjeti uslove života stanovništva Okeanije i prirodnih ljepota koje se na njima nalaze. Biti sposoban shvatiti zašto su velike sile držale pod kolonijalnim jarmom stanovništvo Okeanije.</p>	<p>Razviti pozitivan stav prema starosjediocima Australije (Aboridžanima), koji su u ovoj zemlji stanovnici drugog reda i teško se prilagodavaju načinu života bijelog čovjeka. Imati pozitivan stav prema stanovništvu do kojeg još nije doprla civilizacija u punoj mjeri i razumjeti njihov način života. Kod učenika razvijati interes za humanitarni rad, solidarnost i pomoć slabije razvijenim zemljama.</p>	<p>kitovi koji se često nasuču na plitki dio mora uz južne obale Australije. Nacrtati slijepu kartu Australije i Okeanije, pa onda unijeti u nju područja, na kojima su uvjeti za život najpovoljniji i gdje se uzgaja najveći broj goveda i ovaca. Obilježiti izvorne luke i najveće gradske centre. Položaj Melanezije, Mikronezije i Polinezije u odnosu na Australiju. Pronaći objašnjenja za pojmove: rasna segregacija i rasna diskriminacija.</p>	<p>učenici raspoložu o Australiji, ne go i angažirati intelektualne stvaralačke snage učenika Tako će se povećati motiviranost učenika za rad. Frontalnim i individualnim oblikom rada nastanik treba pokazati na koji način je naseljavaње bijelaca, razvoj gradova, industrije i stočarstva promijenio izgled Australije, u odnosu na vrijeme kada je otkrivena. Voditi raspravu sa učenicima, zašto je sve do nedavno zabranjavano useljavanje nebjelačkog stanovništva na Australijski kontinent. Pružiti pomoć učenicima pri ucrtavanju različitih sadržaja u slipepe karte.</p>
<p>3. Polarne oblasti na zemlji</p>	<p>Znati na geografskim kartama odrediti položaj Arktika i Antarktika. Razlika između ova dva ledena područja, Grenland – najveći otok na zemlji – naseljenost. Da prepoznaju prirodno – geografska obilježja polarnih oblasti i njihov značaj za klimu na Zemlji. Ledeni breгови – opasnosti.</p>	<p>Razviti sposobnost vrednovanja i uporedbе (komparacije) polarnih oblasti sa ostalim oblastima na Zemlji. Sposobnost «čitanja» geografske karte.</p>	<p>Razviti pravilan stav prema nenaseljenim polarnim prostorima na zemlji i njihovom značaju za održanje života na Zemlji.</p>	<p>Na plakatu nacrtati konture, Arktika, Antarktika i Grenlanda. Pronaći podatke koja živa bića nastanjuju vode Atlantskog okeana u blizini Polarnih oblasti. Nacrtati na slipepe karti Arktik, Grenland i</p>	<p>Pomagati učenicima pri izradi karata i pomoć im da shvate značaj polarnih oblasti za život na zemlji. Voditi razgovore sa učenicima o živom svijetu koji nastanjuje polarne oblasti i vode koje se nalaze u blizini ili ispod leda</p>

				Antarktik.	polarnih oblasti
--	--	--	--	------------	------------------

Historija/povijest
(1 čas sedmično, 35 časova godišnje)

Te matske cje line / Te me	CILJEVI I ZADACI OČEKIVANI REZULTATI/OBRAZOVNI ISHODI Znanje historije - Proces i sadržaj		VRIJEDNOSTI, STAVOVI, PONAŠANJE	AKTIVNOSTI UČENIKA	AKTIVNOSTI NASTAVNIKA
	Učiti:	Učenic:			
Evropa - Novi vijek Zemlje Jugoistočne Evrope - nacionalni pokreti Građansko društvo - nacionalne države Bosna u XIX vijeku	Humanizam i renesansa. Velika geografska otkrića. Reformacija i protivreformacija Oblici vladavine: apsolutizam i parlamentarizam. Privredni razvoj Zapadne Evrope, Osmanskog carstva i Rusije. Kapitalizam i kapitalističko društvo. Industrijska revolucija. Gradovi. Nauka, tehnika kultura i umjetnost. Zemlje Jugoistočne Evrope pod osmanskim, habsburškom i mletačkom vlasti od XVI do kraja XVIII vijeka Nacionalno buđenje u susjednim zemljama (Hrvatska, Srbija i Crna Gora). Najznačajniji pokreti, njihovi programi i ličnosti. Nastanak i razvoj SAD-a. Francuska revolucija. Napoleonovo doba. Evropske zemlje u 1848. godine - značaj i posljedice. Ujedinjenje Italije. Ujedinjenje Njemačke. Austrougarska nagodba. Građanski rat u SAD-u. Položaj žene u novim vijeku. Monopolistički kapitalizam i imperijalizam.	Zna događaje i pojave koji su obilježili početak novog vijeka (međaši novog vijeka). Posljedice velikih geografskih otkrića, važnost pojave humanizma i renesanse. Glavne predstavnike humanizma i renesanse. Oblike vladavine i vjersku sliku Evrope. Osobnosti privrednog razvoja Zapadne Evrope, Osmanskog carstva i Rusije. Društveni poredak koji se javlja u novom vijeku i njegova osnovna obilježja. Pojam industrijska revolucija i njene posljedice. Značaj i razvoj gradova. Naučne, tehničke i kulturne tekovine Novog vijeka. Razumije značaj naučnog i kulturnog razvitka. Zna zemlje Jugoistočne Evrope koje su bile pod vlasti Osmanskog carstva, Habsburške monarhije i Mletačke republike. Zna politički, privredni i kulturni razvoj susjednih zemalja (Hrvatske, Dubrovačke republike, Srbije i Crne Gore) XVI do konca XVIII st.	Razvija interes za proučavanje historije novog vijeka. Izgrađuje stav o važnosti pojave humanizma i renesanse. Komunicira. Prepoznaje i analizira historijske izvore. Zauzima vlastiti stav uz korištenje dokaza. Razvija hronološko razumijevanje i stav o značaju razvoja nauke, tehnike, kulture i umjetnosti za civilizacijski razvoj. Razvija sposobnost hronološkog (kronološkog) mišljenja i da osnovu analize izvora samostalno i jasno iznosi svoje mišljenje. Razvija svijest o političkom, društvenom kulturnom kontekstu historijskog razvoja BiH i susjednih zemalja. Razvija sposobnost kreativnog i kritičkog mišljenja, hronološkog mišljenja. Izgrađuje stav o značaju građanskih revolucija. Razvija sposobnost empatije. Analizira izvore i iznosi vlastiti sud. Priprema prezentaciju.	Analiziraju izvore da bi identificirali relevantne informacije koje će im pomoći da odgovore na pitanja, informacije slažu u slijed i povezuju u širi kontekst Izvode zaključke o tome šta se desilo i zašto i za svoje zaključke navode razloge. Na osnovu analize predstavljaju temu usmeno ili pismeno. Analiziraju izvore i rješavaju postavljene zadatke. Ispituju relevantnost izvora. Prikupljene informacije slažu u slijed i širi kontekst, iznose vlastiti stav na osnovu prikupljenih informacija. Učestvuju u aktivnostima u razredu,	Određuje jasne ciljeve učenja, organizira aktivnosti učenja u paru ili grupi (priprema analizu izvora, formuliše jasna pitanja, objašnjava nove pojmove, naglašava najvažnije ideje, djelotvorno komunicira sa učenicima). Priprema aktivnosti provjere znanja učenika u skladu sa postavljenim standardima. Određuje jasne ciljeve učenja, organizira aktivnosti učenja na času.

Evropa - Novi vijek Zemlje Jugoistočne Evrope- nacionalni pokreti Građansko društvo- nacionalne države Bosna u XIX vijeku	Reforme u Osmanskom carstvu zadnje decenije XVIII st. i u prvim decenijama XIX st. Administrativno-upravno uređenje Bosanskog ejaleta (vilajeta) u XIX st. Pokret za autonomiju Bosne. Društvo i društveni odnosi Privreda, kultura i prosvjeta. Hatišerif od Gilhane. Omer paša Latas. Velika istočna kriza 1875-1878. godine. Berlinski kongres i okupacija BiH. Kalajevo doba. Borba za crkveno-školsku i vakufsko-mearifsku autonomiju.	Zna kako su se razvijali nacionalni pokreti u susjednim zemljama, programe nacionalnih pokreta, istaknute ličnosti. Zna kako su nacionalni pokreti u susjednim zemljama utjecali na prilike u BiH. Zna pojam revolucija. Važnost ideja Američkog rata za neovisnost i Francuske građanske revolucije. Posljedice Napoleonovih osvajanja. Pojam nacija, nacionalni pokret. Važnost revolucije 1848./49. Zna kako je teklo uje dinjenje Italije i Nje mačke.	Izgrađuje mišljenje i stav o historijskokulturnom i privrednom razvitku BiH u XIX vijeku Nje guje duh tolerancije i demokracije. Učenici razvijaju svijest o više vijekovnoj prisutnosti nacionalnih manjina na prostoru BiH, multietničkoj i kulturnoj zastupljenosti na tlu Bosne i Hercegovine.	Razlikuje bitne od nebitnih informacija, tumači podatke postavljene u vremenski okvir, identifikira i objašnjava promjene i kontinuitet unutar i između historijskih perioda, zauzima stav uz korištenje dokaza.	Priprema analizu izvora (rad na tekstualnim izvorima, kartama, slikama, karikaturama, pjesmama i muzikom, Internetom,) formuliše jasna pitanja, pojašnjava nove pojmove, usmjerava aktivnosti učenja. Provjerava znanje učenika.
--	---	--	--	--	--

	Nastanak političkog života i stranaka. Aneksija. Privreda i društvo u BiH u doba Austrougarske vladavine. Manjinski narodi. Obrazovne i kulturno-prosvjetne prilike.	Austrougarsku nagodbu. Posljedice građanskog rata u SAD-u. Položaj žene u novom vijeku. Pojmove monopolistički kapitalizam i imperijalizam. Razumije i može da objasni uzroke, tok i posljedice velikih revolucija koje su obilježile početak stvaranja građanskog društva u Evropi i svijetu. Može da objasni položaj žene u novom vijeku. Razumije i može da objasni pojmove monopolistički kapitalizam i imperijalizam. Razumije posljedice pojave monopolističkog kapitalizma i imperijalizma. Zna zašto su provođenje reforme u Osmanskom carstvu i posljedice provođenja reformi, uzroke, tok i posljedice borbe za autonomiju Bosne. Uređenje Bosanskog ejaleta (vilajeta) u XIX st. Društveni, privredni i kulturni razvoj. Zna pojam Istočno pitanje, posljedice Istočne krize i položaj BiH u međunarodnoj politici XIX st. Glavne političke, privredne i kulturne tokove razvoja BiH u doba austrougarske uprave. Zna koje nacionalne manjine žive u BiH. Može da objasni i razumije najvažnije tokove, pojave i historijske procese razvoja Bosanskog ejaleta (vilajeta) u XIX st. Razumije i može da objasni međunarodnu politiku u BiH u XIX st. Povezuje prošlost i sadašnjost. Razumije važnost multiperspektivnosti u historiji.		Učestvuju u aktivnostima učenja (analiziraju izvore, prikupljaju različite izvore i procjenjuje njihovu vrijednost, pronalazi odgovore na postavljena pitanja. Iznosi vlastiti stav na osnovu prikupljenih informacija.	Priprema aktivnosti učenja u skladu sa jasno postavljenim ciljevima. Priprema nastavna usmjerenja (didaktičku strukturu s karakterističnim slijedom) nastavu kroz rad na istraživačkim projektima (položaj žene u Novom vijeku), rad u grupi, usmjereno otkrivanje, diskusiju . . . Pojašnjava nove pojmove, djelotvorno komunicira sa učenicima. Provjerava ono što učenici rade. Procjenjuje znanje učenika na osnovu postavljenih standarda. Organizira aktivnosti učenja u skladu sa postavljenim ciljevima. Usmjerava aktivnosti učenika, objašnjava kontekst, formuliše pitanja koja usmjeravaju istraživanja i analizu, organizira prikupljanje različitih izvora za istraživački projekt (stanovništvo BiH
--	--	---	--	---	--

					<p>- nacionalne manjine, občađi, ishrana u BiH). Djelotvorno komunicira sa ućenicima. Prati aktivnosti ućenika, ocjenjuje ućenike.</p>
--	--	--	--	--	--

Tehnička kultura

(2 časa sedmično, 70 časova godišnje)

Tematske cjeline / Temе	CILJEVI I ZADACI OČEKIVANI REZULTATI/ OBRAZOVNI ISHODI		VRIJEDNOSTI, STAVOVI, PONAŠANJE	AKTIVNOSTI UČENIKA	AKTIVNOSTI NASTAVNIKA
	Znanje Tehničke kulture - Proces i sadržaj				
	Učiti:	Učenik:			
ELEKTRO-TEHNIKA Izvori električne energije	Elektrane: podjela, princip rada, razlike, opis, prijenos i distribucija električne energije.	Izrađuje crtež uproštenog presjeka hidro i termoelektrane, opisuje princip rada, razlike, prednosti i nedostatke. Shvata prednosti električne energije nad energijom čvrstih i tečnih goriva.	Donošenje sudova i zaključaka na osnovu provjerenih činjenica i izgradenih kriterija. Afirmacija rada i stvaralaštva. Razvijanje pozitivnih stavova prema tehnici ličnim primjerom i djelovanjem u razredu. Ispoljavanje spremnosti za saradnju i pružanje pomoći drugima. Ispoljavanje spremnosti i sposobnosti za sticanje novih znanja i vještina i njihovu primjenu u rješavanju praktičnih problema. Razvijanje smisla za ekonomično korištenje energije i materijala. Maksimalno poštovanje kućnog reda pri radu u školskoj radionici. Ispoljavanje vještina i navika u cilju profesionalne orijentacije učenika. Razvijanje svijesti o značaju elektrotehnike i elektronike u životu čovjeka. Donošenje zaključaka na osnovu argumenata, izvršene analize i sinteze. Ispoljavanje spremnosti za primjenu stečenih znanja i vještina u praksi. Shvatanje značaja blagovremene i ispravne komunikacije među ljudima. Razvijanje svijesti o značaju ponašanja i pridržavanja propisa u saobraćaju, u cilju sigurnosti svih učesnika u saobraćaju, sa naglasakom na sigurnost djece. Razvijanje svijesti o značaju pravilnog odnosa prema prirodi	Aktivno prate izlaganja i prezentaciju predmetnog nastavnika o elektranama.	Izlaže nastavno gradivo primjenom različitih metoda rada u cilju što kvalitetnije i afirmativnije prezentacije gradiva. Priprema nastavnu tehniku i tehnologiju. Izrađuje didaktički materijal. Primjenjuje modele interaktivne nastave. Ostvaruje radnu i stvaralačku atmosferu u razredu. Prezentira učenicima najčešće korištene elektroinstalacione materijale, objašnjava namjenu i montažu. Prezentira učenicima izbor i upotrebu pojedinih alata i pribora, te ih usmjerava na pravilan izbor i rad. Ukazuje učenicima na važnost pravilnog rukovanja i održavanja elektro-uređaja u domaćinstvu, te značaj ekonomičnog korištenja električne energije. Daje neophodna uputstva učenicima pri rješavanju praktičnih problema. Vodi računa o sigurnosti učenika u radionici. Vodi računa o ispravnosti alata i mašina u radionici. Prezentira modele elektromotora: objašnjava princip rada, održavanje, zaštitne mjere, rukovanje. Podsjeća učenike na sadržaje koje su već radili na časovima fizike, objašnjava visokofrekventne oscilacije. Priprema grafičke priloge, sklopove pojedinih elektroničkih uređaja i sve to na što je jednostavniji i razumljiviji način objašnjava učenicima. Praktično objašnjava značaj i primjenu pojedinih elektroničkih
Simboli i sheme u elektrotehnici	Skiciranje simbola i izrada shema - značaj simbola i shema.	Čita i čita simbole i sheme.		Usvajaju znanja vezana za simbole i sheme u elektrotehnici. Samostalno skiciraju i izrađuju sheme.	
Elektroinstalacioni materijali	Vrste i primjena elektroinstalacionih materijala.	Pravilno vrši izbor i upotrebu elektroinstalacionih materijala.		Usvajaju osnovna znanja o elektroinstalacionim materijalima, o izboru i montaži.	
Alati i pribori u elektrotehnici	Osnove o alatima i priborima u elektrotehnici, rukovanje i održavanje.	Vrši pravilan izbor alata i pribora.		Prate izlaganje i demonstriranje upotrebe i rada s pojeđinim alatima i priborima, te i sami učestvuju u tim aktivnostima.	
Kućanski električni aparati	Električni uređaji i aparati u domaćinstvu sa posebnim osvrtom na važnost pravilnog rukovanja i održavanja.	Osposobljava se za otklanjanje sitnih kvarova u domaćinstvu.	Prate izlaganje i uputstva nastavnika, te samostalno ili po grupama proračunavaju snagu pojedinih elektropotrošača ili obračunavaju utrošak električne energije domaćinstva. Shvataju značaj poštivanja općih i ličnih mjera zaštite na radu. Koristeći različite alate i uz pomoć nastavnika izrađuju različite električne uređaje. Imaju uvid u sadržaj kutije prve pomoći i po potrebi pružaju prvu pomoć.		
Vježbe i praktični radovi	Korištenje simbola i shema u elektrotehnici, izrada jednostavnijih shema, upotreba različitih alata, pribora i aparata - izrada jednostavnijih električnih uređaja i uređaja za ispitivanje električnih instalacija, opće i lične mjere zaštite na radu.	Izrađuje jednostavnije sheme u elektrotehnici. Osposobljava se za izbor potrebnih alata i pribora i izradu prostijih elektro-uređaja. Ispituje ispravnost pojedinih električnih instalacija.	Pažljivo prate izlaganje i demonstriranje nastavnika o elektromotorima i njihovim sklopovima, značaju elektromotora u privredi i domaćinstvima.		
Elektromotori	Elektromotori: pogon, princip rada, održavanje	Razumije značaj pravilnog izbora, montaže i održavanja elektromotora.	Pažljivo prate izlaganje nastavnika o prezentaciju pojedinih sklopova: telefona, radioaparata. Učestvuju u analizi sklopova.		
ELEKTRONIKA Elektronički uređaji	Uvođenje učenika u elektroniku: prijenos govora, muzike i pokretnih slika na daljinu.	Shvata korelaciju nastavnih sadržaja fizika, tehnička kultura, te prijenos govora i muzike transformacijom zvučnih signala u električne i obrnuto.			

Simboli i sheme u elektronici	Skiciranje i čitanje simbola i shema u elektronici.	Čita i crta simbole i sheme.	i čovjekovoj okolini, kao i o racionalnom korištenju energije.	Pažljivo slušaju nastavnika, analiziraju sklopove, a onda ih i grafički predstavljaju.	elemenata. Prezentira učenicima izbor i upotrebu pojedinih alata, instrumenata i pribora, te ih usmjerava na pravilan izbor i upotrebu. Pažljivo prati rad učenika i daje neophodna uputstva. Priprema didaktičke materijale. Uz pomoć grafičkih priloga, instalacija, telefonskih aparata objasniti učenicima značaj fiksne i mobilne telefonije. Upoznaje učenike sa telegrafskim sistemima i načinom rada. Objasniava značaj propisnog ponašanja u saobraćaju i ukazuje na opasnosti uslijed nepridržavanja tih propisa. Objasniava značaj: racionalnog korištenja energije, pravilnog zbrinjavanja otpada, značaj pravilnog odnosa prema prirodi i čovjekovoj okolini.
Osnovni Elektronički elementi	Otpornici, kondenzatori, poluprovodnici.	Prepoznaje i vrši pravilan izbor elektroničkih elemenata.		Analiziraju elektroničke elemente i njihovu ugradnju u sklopove.	
Alati i pribori u elektronici	Osnovni alati, instrumenti i pribori u elektronici, rukovanje, održavanje.	Pravilno vrši izbor i upotrebljava alate, instrumente i pribore.		Prate izlaganje i demonstriranje upotrebe i rada na pojedinim alatima, instrumentima i priborima i sami učestvuju u tim aktivnostima.	
Vježbe i praktični radovi	Korištenje simbola i shema u elektronici, izrada jednostavnijih shema, upotreba različitih pribora i alata, montiranje jednostavnijih radioprijemnika, radio i TV antena, uz pomoć nastavnika.	Koristi potrebne alate, instrumente i pribore, demontira i montira prostije uređaje i aparate u elektronicima.		Pažljivo slušaju i prate rad nastavnika, pojedine sklopove radio i TV aparata demontiraju po odobrenju i uz prisustvo nastavnika.	
TELEKOMUNIKACIJE Razvoj komunikacija	Osnovna znanja iz oblasti komunikacija: razvoj, telefonija, telegrafija.	Shvata značaj telekomunikacija u životu čovjeka.		Usvajaju osnovna znanja iz oblasti komunikacija: instalacionih vodova i materijala.	
NV telefonija	Sastavni dijelovi telefonskih centrala, organizacija telefonske mreže.	Razumije značaj pravilnog održavanja telefonskih aparata i mreže.		Imaju uvid u sastavne dijelove telefonskih centrala, u organizaciju telefonske mreže i u značaj održavanja.	
Telegrafija	Osnovna znanja iz oblasti telegrafije, telegrafskih sistema i mreže.	Shvata značaj razvoja i održavanja telegrafije u komunikacijama.		Prate izlaganje nastavnika o principu rada telegrafskih uređaja.	
Saobraćajna kultura	Pravilno korištenje sredstava javnog saobraćaja, faktori koji utiču na sigurnost u saobraćaju – čovjek (dijete), saobraćajne nesreće i njihovi uzročnici.	Shvata značaj pridržavanja propisa u saobraćaju.	Usvajaju znanja potrebna za pravilno ponašanje u saobraćaju, u cilju lične sigurnosti, kao i sigurnosti ostalih učesnika u saobraćaju.		
ENERGIJA I OKOLINA	Racionalno korištenje energije i materijala, pravilan izbor goriva za domaćinstvo, pravilan odnos prema prirodi i čovjekovoj okolini.	Osposobljava se za: racionalno korištenje energije, za odabir najpovoljnijeg goriva za domaćinstvo, za pravilno zbrinjavanje otpada.	Prave skicu urednog odlagališta za otpad. Međusobno komuniciraju u cilju sticanja novih znanja i vještina.		
IZBORNI DIO (konkretan program izbornog dijela utvrđuje nadležni organ škole na osnovu potreba lokalne zajednice, interesa učenika i mogućnosti škole).	-proširivanje znanja i sticanje novih znanja iz jedne od sljedećih oblasti: a) Elektrane b) Elektronika c) Saobraćaj	Proširuje već stečena znanja iz pojedinih oblasti koje je odabrao za izbornu nastavu. Samostalno proučava odabrane oblasti, prikuplja informacije i podatke, stiče vještine, posmatra i zaključuje.	Dosljedno izvršavaju sve zahtjeve nastavnika. Pored udžbenika i osnovne literature koriste druge izvore: enciklopedije, priručnike, internet (po mogućnosti). Učestvuju u izradi ilustracija-crtiča, prate zanimljive članke i informacija sa medija, kreiraju obrazovni pano.		

Likovna kultura
(jedan čas sedmično - 35 časova godišnje)

STVARALAČKE KARAKTERISTIKE - OSTVARIVOST LIKOVNE PRAKSE I PROCESA			
PROGRAMSKI SADRŽAJI		CILJEVI	
LIKOVNO PROBLEMSKE CJELINE	POTICAJNE PREFERENCIJE, LIKOVNO-DIDAKTIČKIMEDIJI	LIKOVNO-OBRAZOVNI	LIKOVNO-ODGOJNI
<p>1. TAČKA I LINIJA U svom okruženju, moći uočiti i biti sposoban prepoznati i predstaviti, /ovladati/ optičkim zakonima perspektive, i znati ih primijeniti u crtežu /pomocu linija-crta/, moći predstaviti različite vidove perspektive, uglovi gledanja /predstavljanja/ kod različitih perspektiva: - linearna perspektiva - ptičija perspektiva - žablja perspektiva. Ovladati mogućnostima predstavljanja /spoznati zakonitosti predstavljanja linearne perspektive, linije /crte/ u funkciji postizanja različitih perspektiva: - linearna perspektiva ili naučna /linija horizonta, tačka očišta sa visine ljudskog gledanja, nedogledi ili ishodišta /tačke na horizontu u kojima se sastaju linije/ - ptičija perspektiva, perspektiva prostora i objekata posmatrana odozgo /tačka očišta iz zraka, sa visine/ - žablja perspektiva, okruženje posmatrano sa tla /tačka očišta sasvim blizu ili u visini tla/Usvajanje različitosti veličina elemenata u prostoru /proporcija/ i mogućnost njihovog predstavljanja u cilju definisanja perspektive, prostora i odnosa u prostoru. Odnos više veličina likova, njihov međusobni odnos u prostoru.</p>	<p>- Neposredno okruženje učenika, enterijer i eksterijer: Ljudi pri različitim aktivnostima, pojave u prirodi, predjele, prijevozna sredstva, sportske, aktivnosti, biljke, objekti, vanjski prostor, unutrašnji prostor I dalje raditi na povezivanju sadržaja sa drugim nastavnim predmetima, povezivanje sadržaja drugih nastavnih oblasti: maternji jezik /pripovijetka, prozni tekst, roman, pjesma, dramski tekst ... matematika, strani jezik, informatika, biologija, historija/povijest, geografija/zemljopis, muzička/glazbena, tjelesna i tehnička kultura, BiH kulturna baština ... - Upotreba: (udžbenika za VIII razred (likovna kultura). Odgovarajuće reprodukcije ili pripremljene grafofolije, dijaprojektor-slajd, video DVD materijal, multimedija video).</p>	<p>Izažanje mogućnosti linearne perspektive, moći je prepoznati na umjetničkim radovima i biti sposoban primijeniti u svom likovnom izrazu - Primjena linearne perspektive uz upotrebu linija /crta/ - Biti u mogućnosti predstaviti objekte /oblike/, predmete iz ptičije perspektive - Biti sposoban prepoznati i upotrijebiti žablju perspektivu, kao formu predstavljanja elemenata i oblika u prostoru - Usvajati pojmove za perspektivu: - linearna perspektiva - ptičija perspektiva - žablja perspektiva - linija horizonta - nedogled ili ishodište /mjesto-tačka iz koje polaze sve linije/ Usvajati relaciju: - međusobni odnos elemenata /veličina likova/ na plohi ili u prostoru organizacija plohe odnosom veličina oblika /likova/ na plohi, - prostorni odnosi</p>	<p>- Usvajanje pozitivnih stavova i odnosa prema likovnoj umjetnosti i estetskim vrijednostima, produbljivanje sposobnosti vrednovanja sadržaja i ideje - Otkrivanje zakonitosti i estetskih vrijednosti, kao i mogućnosti primjene perspektive u predstavljanju motiva i sadržaja /eksterijera i enterijera/ - Razvijanje kritičkog mišljenja, formiranje stavova i odnosa prema pozitivnim vrijednostima, ljubavi prema domovini, očuvanju kulturne baštine i prirodne okoline /zavičaja i svjetskih vrijednosti/ - Dalji rad na njegovanju pozitivnog odnosa prema radu: inicijativni, samostalnosti, istrajnosti, dosljednosti i angažovanosti, spremnosti za saradnju, opredijeljenost za timski rad. - Razvijanje humanih odnosa među polovima, drugarstvu, solidarnosti, jačanje i bogaćenje emocija.</p>
<p>2. BOJA Razvijanje sposobnosti uočavanja i prepoznavanja valerskih vrijednosti boje /tonska skala, stepenovanje boje/. Ovladavanje primjenom tonske skale boja u cilju predstavljanja trodimenzionalnosti oblika i prostora Razvijanje sposobnosti prepoznavanja i usvajanje sposobnosti primjene kolorističke modulacije predstavljanje trodimenzionalnosti oblika i prostora putem izmjene odnosa toplo-hladno-toplo ili hladno-toplo-hladno/ koloristički bojni odnosi. Ovladavanje primjenom kolorističke modulacije u cilju postizanja trodimenzionalnosti i plastičnosti pri realizaciji kompozicionih zadataka. Dalji rad na usvajanju primjene modulacije i modulacije u cilju predstavljanja prostora i međusobnih oblika u prostoru. Ispitivanja mogućnosti putem primjene modulacije, stepenovanja boje u cilju ostvarivanja iluzije trodimenzionalnosti oblika i</p>	<p>- Akvarel, gvaš, tempera, kolaž različitim materijalima, pastel /suhi, voštani/, zgrafito /grebanje premazane osnove prethodno obojene voštanim bojama/, flomasteri u boji /za manje formate radova/, tuševi u boji, mozaik. - Upotreba: (udžbenika za VII razred (likovna kultura). Odgovarajuće reprodukcije ili pripremljene grafofolije, dijaprojektor-slajd, video DVD materijal, multimedija video).</p>	<p>- Biti sposoban prepoznati i biti u mogućnosti koristiti se modulacijom /kao načinom primjene boja u cilju ostvarivanja privida trodimenzionalnosti oblika/ - Dalji rad na razvijanju kod učenika sposobnosti uočavanja, usvajanja i primjene tonske modulacije kao načina predstavljanja oblika i prostora. - Usvajati i moći se koristiti kolorističkom modulacijom kao načinom slikanja u cilju ostvarivanja prikaza plastičnosti oblika i prostora. - Primjene odnosa toplo-hladno-toplo ili odnosa hladno-toplo-hladno pri kolorističkoj modulaciji Dalji rad na spoznaji o mogućnostima i usvajanje sposobnosti predstavljanja prostornih odnosa, blizudaleko, ispučeno-udubljeno, primjenom</p>	<p>- Razvijanje sposobnosti posmatranja, diferenciranje važnog od manje važnog, povezanja pojmova, uočavanja, zaključivanja, sposobnost snalaženja u rješavanju novonastale situacije, razvijanje likovne kreativnosti, konkretnog i apstraktnog mišljenja, bogaćenje mašte, orijentacija u vremenu i sigurnije rješavanje prostornih odnosa - Otkrivanje značaja i mogućnosti primjene tonske modulacije i odnosa kolorističke modulacije. - Stepenovanje boja u funkciji ostvarivanja bogatije skale valerskih vrijednosti i njihove primjene predstavljanja trodimenzionalnosti oblika i prostornih odnosa u</p>

<p>predstavljanja dubine prostora.</p>		<p>kolorističkih odnosa. - Primjena tonske modelacije, valerski stepenovanje boje. - U svojeni pojmovi za oblast boja: - tonska modelacija /valersko stepenovanje boje/ - koloristička modulacija /izmjena kolorističkih odnosa toplo-hladno-toplo ili odnosa hladno-toplo-hladno/</p>	<p>okviru kompozicije.</p>
<p>3. PLOHA Kontinuitet u daljem proširivanju, rad na plohi, produblivanju primjene /predstavljanju/ kroz različite oblike realizacije kompozicije: - linearna perspektiva - proporcija i ravnoteža predstavljanje dvodimenzionalne organizacije kompozicije sa primjenom odnosa linearnog predstavljanja perspektive u likovnim oblastima: crtanja, slikanja, grafike, primijenjene umjetnosti i dizajna. - Organizacija kompozicije po principu bliže i dalje, prostorni odnosi predstavljeni smanjenjem objekata prema horizontu i tačkama nedogleda. Prostorni odnosi u organizaciji kompozicije ostvareni primjenom ravnoteže /simetrična i asimetrična ravnoteža/ Proporcija kao skladan odnos međusobnih elemenata u organizaciji forme /cjeline/ 2:3=4:6. Sa povećanjem ili umanjjenjem odnos ostaje uvijek isti/nepromijenjen - direktna proporcionalnost - obrnuta proporcionalnost prikaz i ostvarivanje dinamike kompozicije putem primjene linearne perspektive, proporcije i odnosa ravnoteže u realizaciji: crteža, slikarskog izraza, grafičkog lista, primijenjene umjetnosti i dizajna.</p>	<p>- Oblik /forma, lik/ i ploha u funkciji realizacije predstavljanja linearne /geometrijske/ perspektive. - Realizacija kompozicije primjenom odnosa ravnoteže i proporcije u oblasti slikanja ostvarenih različitim slikarskim tehnikama. - Predstavljanje prostornih odnosa primjenom geometrijske perspektive: - bliže – dalje, - malo - veliko - Ostvarivanje odnosa ravnoteže u organizaciji likovnog rješenja /naslovna strana knjige, plakat, propagandni letak, TV reklamni spot i sl/ grafički dizajn - Grafički izraz realizovan primjenom svijetlih i tamnih ploha sa ciljem ostvarivanja dinamičnosti i ravnoteže kompozicije. Izbalansiran odnos svijetlih i tamnih ploha, ostvarivanje ravnoteže uz primjenu kontrasta ploha, ostvarivanje izmjene crnog i bijelog /ostvarivanje ravnoteže tamnih i svijetlih ploha/, organizacija prostora primjenom simetrije /asimetrije/ u realizaciji grafičkog lista upotreba: (udžbenika za VII razred (likovna kultura). Odgovarajuće reprodukcije ili pripremljene grafofolije, dijaprojektor-sklad, video DVD materijal, multimedija video).</p>	<p>- Uočavanje značaja linearne/geometrijske perspektive i mogućnosti njene primjene u predstavljanju prostora, u realizaciji plošne organizacije kompozicije. - Razumijevanje i usvajanje primjene kompozicionih odnosa u predstavljanju linearne/geometrijske perspektive. - Ovladavanje mogućnostima primjene odnosa proporcije /direktna i obrnuta proporcionalnosti/ i ravnoteže u likovnim područjima: crtanja, slikanja, grafike, primijenjene umjetnosti i dizajna. Razvijanje sposobnosti prepoznavanja, vrednovanja i primjene odnosa proporcije i ravnoteže ploha, u organizaciji rješenja primijenjenih umjetnosti i dizajna. - U svojeni pojmovi za oblast ploha: linearna/geometrijska perspektiva, - ravnoteža, simetrična ravnoteža, asimetrična ravnoteža, optička ravnoteža, - proporcija, direktna proporcija /odnos ostaje uvijek isti 2:3=4:6 ili 4:6=8:12 ili 8:12=16:24 itd./ i obrnuta proporcija /4:6=2:12 ili 2:12=1:24 itd./</p>	<p>- Razvijanje sposobnosti doživljavanja i predstavljanja književnih sadržaja, proznog teksta, pripovijetke, pjesme, priče, predstavljanje sadržaja koji se odnose na događaje, pojave u prirodi /izmjene godišnjih doba/, predstavljanje ne vizuelnih motiva: osjećanja, emocija, stanja itd. putem likovnog izraza.</p>
<p>4. POVRŠINA Usvajanje novih znanja o linearnoj /geometrijskoj perspektivi kroz analizu likovnih djela i primjerima u okruženju, moći ih prepoznati i primijeniti u sopstvenom likovnom radu, kreativnom izrazu. U oblasti oblikovanja, realizovati kompozicije sa primjenom linearne perspektive u cilju stvaranja prividnog volumena /trodimenzionalnosti/ na površini</p>	<p>- Primjena perspektive u funkciji predstavljanja različitih uglova gledanja, karakteristike: linearne/geometrijske perspektive - ptičje perspektive, - žablje perspektive, ostvarivanje prostornih odnosa na površini - U radu sa različitim materijalom u oblasti prostornog oblikovanja, predstaviti privid trodimenzionalnih odnosa: bliže-dalje, veće-manje, koji imaju za cilj prikaz složenih odnosa</p>	<p>- Moći registrovati i prepoznati različite perspektivne odnose na umjetničkim djelima i moći primijeniti u vlastitom likovnom izrazu. - Uočavanje, razumijevanje i ovladavanje mogućnostima predstavljanja na svojim radovima, u sopstvenom likovnom izrazu, sa</p>	<p>- Usvajanje pozitivnih stavova i odnosa prema likovnoj umjetnosti i estetskim vrijednostima, produblivanje sposobnosti vrednovanja sadržaja i ideja</p>

<p>Nedogledi kao ishodišne tačke perspektivnih linija na horizontu /liniji očista/ odnos: bliže-dalje, veće-manje u cilju prikaza volumena u prostornom oblikovanju /reljef kao prostorna organizacija/ Meki skulptorski materijali pogodni za realizaciju različitih prikaza prostornih odnosa u formi reljefa, prikazi različitih perspektiva: - linearna perspektiva ili naučna /geometrijska perspektiva/ linija horizonta, tačka očista sa visine ljudskog gledanja, nedogledi ... - ptičija perspektiva, perspektiva prostora i objekata posmatrana odozgo /tačka očista sa visine/ - žablja perspektiva, okruženje posmatrano sa tla /tačka očista u visini tla/ Iluzija volumena na plohi, plitki reljef /metalni novčić, grb i sl/</p>	<p>volumena u realizaciji prostornih kompozicija Upotreba: udžbenika za VIII (razred (likovna kultura). Odgovarajuće reprodukcije ili pripremljene grafofolije, dijaprojektor-sklajd, video DVD materijal, multimedija video).</p>	<p>različitim materijalima, različite uglove gledanja, koje karakteriše: linearna/geometrijska perspektiva - ptičija perspektiva, - žablja perspektiva. - U prostornom oblikovanju predstaviti različite forme perspektive sa ciljem ostvarivanja iluzije udaljenosti, preklapanja i zaklanjanja oblika. - Bliže i dalje kao način definisanja prostornih odnosa putem perspektive i preklapanja oblika. - U svojeni pojmovi za oblast površina: - linearna/geometrijska perspektiva ili naučna perspektiva/ linija horizonta, tačka očista sa visine normalnog ljudskog gledanja, nedogledi ili ishodišta /tačke na horizontu u kojima se sastaju linije/ - ptičija perspektiva, /tačka očista sa visine/ - žablja perspektiva/tačka očista u visini tla/, linija horizonta, tačka očista, nedogledi</p>	
<p>5. MASA I PROSTOR Dalji rad na potpunijem ovladavanju primjene plošno istanjene mase kao forme u trodimenzionalnoj organizaciji/predstavljanju kompozicije. Plošno istanjena masa, predstavljanje prostornih odnosa bliže-dalje u funkciji definisanja prostora Ritam plošno istanjenih masa, ritam u alternaciji /ritam u izmijenjenoj formi/ Karakteristike predstavljenih oblika: - proporcionalnost u predstavljanju složenih oblika /odnos dijelova prema cjelini i cjeline prema dijelovima/ Ravnoteža kao oblik definiranja prostorne organizacije. - odnosi elemenata po principu simetrične ravnoteže, - asimetrična ravnoteža kao oblik prostorne organizacije Složene prostorne kompozicije u definisanju odnosa. veće-manje sa naglašenim prisustvom ritma u organizaciji asimetrične ravnoteže</p>	<p>- Dalji rad na potpunijem doživljavanju, analitičkom pristupu, sagledavanju /upoređivanju i usvajanju forme skulptorskog jezika, ritma, plošno istanjene mase, proporcije i ravnoteže na skulptorskim djelima i učeničkim radovima. - Dalji rad na potpunijem ovladavanju već poznatih različitih skulptorskih materijala, glinamol, gлина, plastelin, sapun, meko drvo... Predstavljanje složenih prostornih organizacija primjenom ritma sa plošno istanjnim masama - Proporcija ili sklad elemenata u okviru cjeline, kao princip u realizaciji trodimenzionalnih prostornih skulptorskih kompozicija - U realizaciji trodimenzionalnih prostornih formi koristiti se principom simetrične ravnoteže pri realizaciji skulptorske kompozicije - Realizacija složene prostorne kompozicije /organizacije prostora/ kroz primjenu asimetrične ravnoteže /optička težina elemenata nije u veličini nego u dinamičnosti izgleda-forme/ Upotreba: udžbenika za VIII razred (likovna kultura). Odgovarajuće reprodukcije ili pripremljene grafofolije, dijaprojektor-sklajd, video DVD materijal, multimedija video)</p>	<p>Percepcijom okruženja i na skulptorskim djelima moći registrovati, i izvršiti valorizaciju odnosa plošno istanjenih masa i primjene ritma u alternaciji. - Razumijevanje i sposobnost predstavljanja plošno istanjene mase i ritma u alternaciji oblika u prostoru upotrebom: - simetrične i asimetrične ravnoteže, - veće i manje forme/oblici sa naglašenom funkcijom ravnoteže - Ovladavanje sposobnosti predstavljanja trodimenzionalnih oblika putem primjene, proporcije i ravnoteže /simetrične i asimetrične ravnoteže/. - Prepoznavanje i usvajanje specifičnosti različitih skulptorskih materija i ovladavanje njihovom upotrebom u sopstvenom likovnom izrazu u trodimenzionalnim/ prostornim organizacijama Usvojeni pojmovi: dinamičnost forme, plošno istanjena masa, ritam u alternaciji, ritam u izmijenjenoj formi kao A, B, A, B ili A, B, A, C, A, C, B, A /slova predstavljaju primjer pojma nekog elementa, ne kao ono što će se raditi/.</p>	<p>- Dalji rad na njegovanju pozitivnog odnosa prema radu: inicijativi, samostalnosti, istrajnosti, dosljednosti i angažovanosti, spremnost za saradnju, opredijeljenost za timski rad. - Usvajanje pozitivnih stavova i odnosa prema likovnoj umjetnosti i estetskim vrijednostima, produblјvanje sposobnosti vrednovanja sadržaja i ideja.</p>

OČEKIVANI REZULTATI

Učenici kroz praktičan rad nastavljaju na usvajanju i proširivanju stečenih znanja o likovnim oblastima i načinu upotrebe različitih materijala i sredstava za kreativni/stvaralački proces u oblastima:

Tačka i linija:

- da su sposobni razlikovati linearnu/geometrijsku perspektivu od poliperspektive,
- da spoznaju karakteristike i mogućnosti definisanja i predstavljanja prostora putem različitih perspektiva,
- moći predstaviti linearnu/naučnu perspektivu,
- spoznati šta je horizont i šta su nedogledi u linearnoj perspektivi
- moći predstaviti ptičiju perspektivu /prostor i objekti gledani sa visine, odozgo/,
- razumjeti biti sposoban predstaviti žablju perspektivu /prostor i objekte u prostoru predstaviti gledano sa tla, nivoa zemlje - poda, odozdo,
- biti sposoban uočiti i predstaviti proporcionalne odnose elemenata u okviru kompozicije,
- predstaviti ljudsko tijelo u proporcionalnim odnosima,
- odnos elemenata u okviru postavljene mrtve prirode, više elemenata različitih oblika i veličina,
- primjena savladanog i usvojenog znanja o linearnoj/geometrijskoj perspektivi u cilju predstavljanja prostornih odnosa, bliže - dalje, veće - manje.
- da usvoji termine: linearna perspektiva, ptičija perspektiva, žablja perspektiva, linija horizonta, nedogled ili ishodište /mjesto - tačka iz koje polaze sve linije,
- usvojiti pojam relacije: međusobni odnos elemenata /veličina likova/ na plohi ili u prostoru, organizacija plohe odnosom veličina oblika /likova/ na plohi, prostorni odnosi.

Boja:

- dalje proširivanje i usvajanje znanja o slikarskim tehnikama, akvarelu, gvašu, temperi, pastelu, flomasterima u boji, kolažu, mozaiku, tapiseriji,
- da proširuju znanje o tonskoj modelaciji bojom /valerskim odnosima definisati formu određenog oblika,
- modelacija, valerskim vrijednostima, skalom stepenovane boje, predstavljanje trodimenzionalnosti ili plastičnosti oblika na plohi /iluzija prostora/,
- da prošire znanje o kolorističkoj modulaciji boje, sa ciljem predstavljanja prostornosti, plastičnosti /trodimenzionalnosti/ oblika,
- modulacija, predstavljanje kolorističkim odnosima trodimenzionalnost oblika i prostorne odnose dalje – bliže - veće manje, po principu: toplo – hladno - toplo, ili hladno – toplo - hladno.
- da na svojim radovima primjene miješane/stepenovane boje u cilju ostvarivanja skale različitih valerskih vrijednosti jednog tona u realizaciji predstavljanja iluzije trodimenzionalnosti,
- da proširuju znanje o kolorističkom djelovanju boja: tople boje imaju tendenciju izlaženja u prvi plan, dok hladne boje imaju osobinu povlačenja u drugi plan,
- dalji rad na proširivanju i usvajanju znanja o vizuelnim karakteristikama boja i mogućnostima njihove primjene u predstavljanju trodimenzionalnosti,
- istrajavanje na pravilnoj primjeni slikarskih tehnika, upotrebi materijala i sredstava za rad u oblasti slikanje.

Ploha:

- da dalje nastavljaju razvijati sposobnosti prepoznavanja, procjene i primjene proporcije, direktne i obrnute u rješavanju plošnih kompozicija,
- da su sposobni u svom kreativnom radu realizovati likovne kompozicije po principu ravnoteže pri rasporedu elemenata,
- da su sposobni realizovati likovne kompozicije u kojima dominira simetrična ravnoteža,
- da su sposobni organizovati kompoziciju u kojoj dominira asimetrična ravnoteža,

- dalji rad na dograđivanju i primjeni usvojenih znanja u organizaciji elemenata koji određuju odnose dalje - bliže i veće - manje,
- Produbljivanje znanja u primjeni dvodimenzionalne organizacije kompozicije u likovnim oblastima: grafike, crtanja, slikanja, primijenjene umjetnosti i dizajna,
- prepoznavanje i primjena u likovnom izrazu volumena na plohi u organizacije kompozicije,
- uočavanje, usvajanje i primjena oblika /elemenata, formi/ različitih veličina u organizaciji kompozicije,
- Usvojeni pojmovi za oblast ploha: linearna/geometrijska perspektiva, ravnoteža, simetrična ravnoteža, asimetrična ravnoteža, optička ravnoteža, proporcija, direktna proporcija i obrnuta proporcija.

Površina i Masa i prostor:

- produbljivanje stečenih znanja na uočavanju odnosa mase i prostora, uočavanje simetrije i asimetrije u realizaciji prostornih organizacija, prepoznavanje karaktera oblika,
- dalji rad na prepoznavanju i usvajanju linearne perspektive, biti sposoban primijeniti je u vlastitom likovnom izrazu,
- biti sposoban predstaviti privid iluzije prostora, dalje - bliže, veće - manje,
- da su sposobni prepoznati i razlikovati ravnotežu, simetričnu i asimetričnu i moći je koristiti u svom kreativnom radu,
- u prostornom oblikovanju, uočiti i moći predstaviti asimetričnu ravnotežu /različite elemente/ u prostornim organizacijama /primjena kompozicije elemenata različitih veličina i oblika/,
- dalji rad sa primjenom skulptorskih materijala, sa ciljem primjene principa rada dodavanjem, u ostvarivanju asimetrične kompozicije,
- u okruženju i na skulptorskim djelima prepoznati, moći izvršiti analizu i procijeniti odnos proporcionalno - neproporcionalno,
- biti sposoban uočiti karakteristike ravnoteže kod simetričnih i asimetričnih oblika,
- biti sposoban prepoznati i napraviti složenu skulptorsku kompoziciju korištenjem simetrije i asimetrije kao oblika organizacije.

Usvojeni pojmovi za oblast površina:

linearna/geometrijska perspektiva ili naučna perspektiva, ptičija perspektiva, žablja perspektiva, linija horizonta, tačka očišta, nedogledi.

Usvojeni pojmovi u oblasti prostornog oblikovanja:

dinamičnost forme, plošno istanjena masa, ritam u alternaciji, ritam u izmijenjenoj formi, ritam plošno istanjenih masa, ravnoteža masa.

STRUKTURA PROGRAMA

1. TAČKA I LINIJA

Likovno područje crtanje:

Ovladati sposobnostima prepoznavanja i razlikovanja linearne/geometrijske perspektive od poliperspektive. Spoznati karakteristike i mogućnosti definisanja i predstavljanja prostora putem različitih perspektiva, formi perspektive. Usvojiti pojmove šta je horizont, linija na kojoj se projiciraju tačke nedogleda u kojima je ishodište svih linija. Tačka očišta je mjesto sa kojeg se posmatra. U linearnoj perspektivi tačka očišta se nalazi u visini ljudskih očiju, kada stoji na tlu. Biti sposoban predstaviti linearnu/naučnu perspektivu u vlastitom izrazu. Pored naučne perspektive ovladati i biti sposoban predstaviti takozvanu ptičiju perspektivu, u kojoj su prostor i objekti predstavljeni gledani sa visine, ili iz gornjeg ugla posmatranja, odozgo.

Razumjeti i biti sposoban predstaviti žablju perspektivu, prostor i objekte u prostoru predstaviti gledano sa tla, nivoa zemlje - poda, odozdo.

Analitičkim posmatanjem moći uočiti veličine i međusobne odnose ljudskog tijela i biti sposoban predstaviti ljudsku figuru u proporcionalnim /anatomski tačnim/ odnosima.

Ovladati sposobnostima kritičkog promatranja, uočiti uzajamne odnose elemenata u okviru postavljene mrtve prirode i moći organizovati likovnu kompoziciju sa više elemenata različitih oblika i veličina.

Moći primjenjivati usvojena i savladana znanja o linearnoj/geometrijskoj perspektivi u cilju predstavljanja prostornih odnosa, biti sposoban dočarati dubinu prostora koristeći se odnosima bliže - dalje, veće - manje i elemenata koji se međusobno zaklanjaju /preklapaju/.

Koristiti se usvojenim znanjem o relaciji, međusobnim odnosima elemenata /veličina likova i njihovih međusobnih odnosa/ na plohi ili u prostoru u organizaciji likovne kompozicije.

2. BOJA

Likovno područje slikanje:

Dalji rad na proširivanju i usvajanju znanja o slikarskim tehnikama i njihovoj praktičnoj primjeni: akvarelu, gvašu, temperi, pastelima, flomasterima u boji, tuševima u boji, kolažu, mozaiku, tapiseriji.

Proširivanje znanja o tonskoj modelaciji sa bojom, primjena valerskih odnosa u cilju definisanja forme nekog oblika, ispupčeno, udubljeno, zakrivljeno. Prikaz plastičnosti oblika skalom stepenovanja boje, predstavljanje trodimenzionalnosti ili plastičnosti oblika na plohi /iluzija prostora/ primjenom valera.

Rad na proširivanju znanja o kolorističkoj modulaciji, što je ustvari primjena boje sa ciljem predstavljanja prostornosti, prostornih odnosa bliže - dalje, veće - manje. Usvajanje da tople boje imaju sposobnost vizuelnog /psihološkog/ utiska izlaženja u prvi plan, dok hladne boje imaju osobinu povlačenja u drugi plan /asocijaciju na udaljenost/. Putem primjene modulacije predstaviti plastičnost /trodimenzionalnosti/ slikanih oblika i likovne kompozicije.

Biti sposoban primijeniti princip kolorističke modulacije: toplo – hladno - toplo, ili hladno – toplo - hladno, koje ima za cilj prikaz trodimenzionalnosti ili iluzije prostora putem primjene kolorističke skale /palette/ boja.

Produbljivanje stečenih znanja i istrajnost na pravilnoj i dosljednoj primjeni slikarskih tehnika, kao i upotrebi materijala i sredstava za rad u likovnoj oblasti slikanje.

3. PLOHA

Kao i u prethodnom razredu u tematskoj oblasti PLOHA realizovat će se sva likovna područja /likovne oblasti/ koja se u svojoj konačnoj formi realizuju kao dvodimenzionalna /na plohi/, u oblastima: crtanju, slikanju, grafici, primijenjenoj umjetnosti i dizajnu, u formi skice, /predložka za izvođenje/, i konačnog rješenja.

Dalji rad na razvijanju sposobnosti prepoznavanja, uočavanja, sagledavanja odnosa i primjene proporcije, kako direktne, tako i obrnute u rješavanju likovnih kompozicija.

Ovladati sposobnostima u svom kreativnom radu, koje doprinose uspješnoj realizaciji likovnih kompozicija /organizacija/ po principu primjene ravnoteže, kao načina organizacije kompozicije.

Biti sposoban realizovati složenije likovne kompozicije u kojima dominira simetrična ravnoteža kao oblik likovne organizacije.

Dalji rad na savladavanju i primjeni stečenih znanja o likovnoj organizaciji u kojoj su prisutni elementi koji određuju prostorne odnose, kao što su relacije: dalje - bliže i veće - manje.

Produbljivanje znanja u primjeni dvodimenzionalne organizacije kompozicije u likovnim oblastima: grafike, crtanja, slikanja, primijenjene umjetnosti i dizajna sa naglašenim rješenjima simetrične i asimetrične ravnoteže.

Usvajanje sposobnosti prepoznavanja i primjene u vlastitom likovnom izrazu volumena na plohi, kao privida i iluzije u organizaciji kompozicije.

4. POVRŠINA

U tematskoj oblasti Površina, produbljivati stečena znanja na uočavanju odnosa mase i prostora, uočavanju i analizi simetrije i asimetrije u likovnim djelima umjetnika i biti sposoban primijeniti ih u sopstvenom likovno - kreativnom izrazu.

Biti sposoban u realizaciji vlastitih prostornih organizacija, uočiti bitnost /značaj, važnost/ karaktera oblika i kao takvog primijeniti.

Dalji rad na uočavanju, prepoznavanju i usvajanju linearne/naučne perspektive, i ovladavanju sposobnostima njenog predstavljanja /primijene/ u vlastitom likovnom izrazu.

Moći se služiti predstavljanjem koje ostvaruje privid prostora, biti sposoban predstaviti iluziju, odnose koji sugeriraju dubinu prostora, dalje - bliže, veće - manje.

U svom likovnom izrazu biti sposobni prepoznati i razlikovati različite oblike ravnoteže, simetričnu i asimetričnu i moći je koristiti u svom likovno-kreativnom radu.

U prostornom oblikovanju, realizacijom figura u prostoru /prostornih organizacija/, u niskom i visokom reljefu prepoznati i moći predstaviti odnose mase i prostora sa naglašenim odnosima simetrije i asimetrije.

5. MASA I PROSTOR

Tematska cjelina, masa i prostor realizuje se u likovnim oblastima: oblikovanje, građenje, primijenjena umjetnost i dizajn.

Učenici treba da budu sposobni u svom okruženju, na skulptorskim djelima kao i djelima primijenjene umjetnosti i dizajna, registrovati, analizirati i procijeniti odnos mase i prostora. Trebaju biti sposobni u prostornom oblikovanju, uočiti i moći predstaviti asimetričnu ravnotežu /koristiti različite elemente/ u prostornim organizacijama, realizovati prostorne kompozicije primjenom elemenata različitih veličina i oblika.

Produblјivanje znanja i dalji rad na primjeni skulptorskih materijala, koje imaju za cilj ostvarivanje primjene rada principom dodavanja, u rješavanju asimetrične prostorne kompozicije.

U vlastitom okruženju i na skulptorskim djelima moći prepoznati, izvršiti analizu i procijeniti odnos proporcionalno - neproporcionalno, upotrijebiti u cilju naglašavanja karaktera oblika.

Biti sposoban prepoznati i napraviti složenu skulptorsku kompoziciju korištenjem simetrije i asimetrije kao oblika organizacije, kao forme likovno-prostornog rješenja.

U okviru arhitektonske i urbanističke organizacije kao forme izražavanja prostornih kompozicija primijeniti odnose ravnoteže, simetriju i asimetriju, kao oblik organizovanja životnog prostora.

Moći analizirati i uočiti karakteristike savremene gradnje, koja se ogleda u jednostavnosti, skladnom odnosu simetričnih i asimetričnih ploha, često intenzivnih boja, realizovanih savremenim građevinskim materijalima, čelikom, inoksom /nehrđajućim čelikom, staklom, plastičnim masama, kamenom.

DIDAKTIČKO-METODIČKE NAPOMENE

U okviru nastavnog predmeta Likovna kultura u VIII razredu, treba naglasiti da je kod učenika prisutno apstraktno mišljenje, da je pristup okolini intelektualno-vizuelni. Vizuelni realizam /kao faza likovnog razvoja/, doprinosi povezivanju novih vizuelnih iskustava i spoznaja sa prethodno do tada usvojenim znanjima, stečenim kroz praktično kreativni rad, obogaćenim novim likovnim sadržajima i novim likovnim iskustvima. Produblјivanje nivoa usvojenog, savladanog stepena doživljavanja likovne umjetnosti i sposobnost likovnog izražavanja bliskog vizuelnom realističkom prikazu.

Učenički pristup doživljavanju i percipiranju okoline je intelektualno-vizuelni, a mišljenje apstraktno, što predstavlja karakteristiku ovog uzrasta.

Proširivanje stečenog i rad na daljem usvajanju znanja, likovnog jezika i likovno-kreativni rad koji će se realizovati kroz forme prostornih organizacija kompozicije:

1. OBLIKOVANJE NA PLOHI – kao dvodimenzionalna organizacija kompozicije
2. OBLIKOVANJE U PROSTORU – rješavanja trodimenzionalnih formi u prostoru.

Ovako izvršena podjela na dva pristupa u realizaciji kreativnog rada po prostornoj organizaciji kompozicije, ostvaruju se kroz LIKOVNE OBLASTI /likovna područja, koja čine strukturu programa predmeta LIKOVNA KULTURA.

Kao što je i u dosadašnjem programu bilo naznačeno, za oblikovanje na plohi u realizaciju biti će uključena područja:

- CRTANJE
- SLIKANJE
- GRAFIKA
- PODRUČJE VIZUELNIH KOMUNIKACIJA
- PRIMIJENJENA UMJETNOST i DIZAJN /u formi skica, i izvedbenih predložaka/

A oblikovanje u prostoru realizovat će se kroz područja:

- PROSTORNO OBLIKOVANJE I GRAĐENJE
- PODRUČJE VIZUELNIH KOMUNIKACIJA
- PRIMIJENJENA UMJETNOST i DIZAJN /realizacija u materijalu, krajnje konačno rješenje/.

Programski sadržaji predmeta LIKOVNA KULTURA u osnovnoj školi realizuju se po principu koncentričnih krugova, kroz formu tematskih cjelina/oblasti što bi trebalo podrazumijevati ustrojen princip /unificiran/ jednoobrazan za sve razrede, od 1. do 9.

Tematske cjeline:

1. TAČKA I LINIJA
2. BOJA
3. PLOHA
4. POVRŠINA
5. MASA I PROSTOR

Ovakvo ponudeni oblik realizacije predmeta Likovna kultura ima za cilj da osigura kontinuitet u usvajanju i proširivanju znanja, razvijanju sposobnosti i likovne kreativnosti djece, permanentno kroz cjelokupni ciklus devetogodišnjeg osnovnoškolskog odgoja i obrazovanja. Likovno problemske cjeline bi se realizovale kroz likovno-kreativni rad učenika i u jednom i u drugom polugodištu, što znači da bi svaka tematska cjelina bila dva puta uključena u realizaciju programa u toku jedne školske godine. Ovakav koncipiran pristup zaokruživanja jedne tematske oblasti /tematske cjeline/ kroz likovne zadatke /likovne probleme/ osigurao bi veću preglednost u sistematizovanju i usvajanju gradiva i njegovo sistematizirano ponovno proširivanje u drugom polugodištu. Ponavljanje tematskih cjelina u formi koncentričnih krugova pruža mogućnost preispitivanja usvojenih, sistematizovanih i stečenih znanja i prezentiranja novih sadržaja i iskustava.

Koncept realizacije programa kroz tematske cjeline /tematske oblasti/ ne isključuju niti jednu likovnu oblast /likovno područje/, niti bilo koju tehniku /materijal/ za rad.

Koncept usvajanja znanja, učenja u likovnoj kulturi je proces, u kojem učenici vizueliziraju likovni problem koji trebaju riješiti a sa kojim se ranije nisu susretali i realizuju ga putem likovno-tehničkih sredstava, ponudjenim materijalom. Kreativni proces kod učenika razvija divergentno /kreativno/ mišljenje, sposobnosti koje utiču na formiranje likovno-oblikovnih osnova, koji će im pomoći u analizi složenih vizuelno-likovnih ideja i doprinijeti razrješenju problema u osmišljavanju likovnih kompozicija.

Likovna pismenost podstiče se kroz nastavu koja učenike uključuje u aktivan kreativni proces vizuelnog istraživanja, doživljaj zadovoljstva u razrješavanju problema i podstiče sposobnosti likovne analize i vrednovanja. Usvajanje likovne pismenosti ostvaruje se sa realizacijom postavljenih ciljeva i zadataka kroz predložene nastavne teme, putem kojih učenici /stvaraju predstavu/ o značaju likovne umjetnosti u vlastitom životu, kao i interakciji umjetnosti sa naukom i društvenim tokovima, novim medijima, i okruženjem u kojem žive.

Poticajne preferencije su motivi - teme /likovni sadržaji/

I dalje su teme za likovno-kreativni rad učenika one koje predstavljaju njihove doživljaje, vlastita iskustva i spoznaje. Likovne motive prema vizuelizaciji sadržaja dijelimo na:

1. Vizuelne motive
2. Nevizuelne motive

3. Motive likovne forme /likovni i kompozicioni elementi/

Kao što je već ranije pojašnjeno, vizuelni motivi su oni sa kojima su se učenici vizuelno susretali, odnosno koje su mogli čulom /organom/ vida percipirati. Dakle, odnosi se na sve ono što je moguće vizuelno registrovati, u svom okruženju ili kreirati kompoziciju od prepoznatljivih elemenata /elemenata koji se mogu vidjeti/.

Nevizuelni motivi su oni koji se odnose na podražaje, koje su učenici doživjeli /registrovali/ putem svih ostalih čula i oni koji se odnose na emocionalna stanja /različita raspoloženja/.

Likovno kompozicioni motivi su oni kod kojih je tema nevažna a odnose se na rješavanje konkretnog likovnog zadatka /likovnog problema, kontrast, harmonija, gradacija, ritam, ravnoteža, dominacija...../ putem /upotrebom/ likovnih elemenata: tačka, linija, boja, valer, oblik, tekstura ...

Teme koje se najčešće realizuju su:

- iz neposrednog okruženja djeteta: porodica, škola, mjesto stanovanja, prostori, krajolici, učenicima bliska muzika, muzički spotovi, znakovi vizuelnih komunikacija, plakati /sportskih, muzičkih, kulturnih dešavanja.../, objekti, pojave u prirodi, biljke ...

- sadržaji drugih predmeta /korelacija sa drugim predmetima/: maternjeg jezika /priča, roman, pripovijetka, poezija/, matematike, prirode i društva, muzičke kulture, tjelesnog i zdravstvenog odgoja i kulture življenja

- predstavljanje narodnih običaja /tradicije/, značajni datumi, praznici, etnografsko nasljeđe, zavičajne kulturne baštine

- priznata umjetnička ostvarenja /umjetnička djela/ iz svjetske likovne /baštine/ umjetnosti

- likovni i kompozicioni elementi, shodno učeničkom uzrastu, razrješavanje likovnih zadataka kroz upotrebu likovnih i kompozicionih elemenata /usvajanje likovnog jezika/

- nevizuelni poticaji: emocije /osjećanja/, čulni poticaji, sreća, tu ga, strah, bol, muzika, vjetar.

POJMOVI KOJE ĆE UČENICI USVOJITI

CRTANJE :

usvojiti pojmove za perspektivu:

linearna perspektiva ili naučna /geometrijska/ perspektiva, ptičija perspektiva /prostor gledan sa visine ili odozgo/, žablja perspektiva /prostor gledan sa linije tla, gledan odozdo/, linija horizonta ili linija u kojoj se susreću ploha tla i ploha neba, nedogled ili ishodište /mjesto - tačka iz koje polaze sve linije/

usvojiti relaciju, međusobni odnos elemenata /veličina likova/ na plohi ili u prostoru, organizacija plohe odnosom veličina oblika /likova/ na plohi, prostorni odnosi, bliže - dalje, veće - manje.

SLIKANJE:

Usvojeni pojmovi za oblast boja:

tonska modelacija /valersko stepenovanje boje/ od svjetlije prema tamnijoj i obrnuto,

koloristička modulacija /izmjena kolorističkih odnosa toplo – hladno - toplo ili odnosa hladno – toplo - hladno/ u cilju ostvarivanja iluzije trodimenzionalnosti ili predstavljanja prostornih odnosa, bliže - dalje, veće - manje.

GRAFIKA:

proširivanje usvojenih pojmova za oblast ploha: skrivena ravnoteža, ravnoteža, simetrija, asimetrija, višebojna grafika.

PROSTORNO OBLIKOVANJE I GRAĐENJE:

Usvojeni pojmovi:

dinamičnost forme, plošno istanjena masa, ritam u alternaciji, ritam u izmijenjenoj formi kao A, B, A, B ili A, B, A, C, A, C, B, A /slova predstavljaju primjer pojma nekog elementa, ne kao ono što će se raditi/,

prostorna organizacija, urbanizacija prostora po principu ostvarivanja ravnoteže, simetrije i asimetrije prostora

OCJENJIVANJE

Ocjenjivanje u predmetu Likovna kultura je izuzetno složen segment rada nastavnika, s obzirom na to da likovni rad predstavlja cjelinu koja u sebi sadrži komplekse sposobnosti i osobina djeteta, upornosti i iskustva, stečenog znanja i usvojenih navika, pozitivnog i negativnog uticaja sredine, kao i sklad emocionalnih i izražajnih sposobnosti transponovanih u formu likovnog izraza. Iz tog razloga i dječiji crtež moguće je analizirati sa različitih aspekata:

1. estetskog
2. psihološkog
3. pedagoškog.

Ako prihvatimo da se djeca likovno izražavaju jer imaju potrebu da iskažu svoj svijet, svoje viđenje svijeta, predmeta i pojava, svoje emocije, strahove i oduševljenja, onda su svi učenički radovi odraz unutrašnjeg stanja života /„duše“ djeteta i kao takvi moraju biti dobri, ne mogu biti loši/.

Nastavnik se u razredu susreće sa učenicima koji su nadareni /talentovani/ i onima koji nisu i sa opravdanjem se postavlja pitanje šta u takvim situacijama raditi? Stav nastavnika bi trebao biti da učenici koji nisu nadareni ne bi trebali biti „kažnjeni“ slabim ocjenama zato što ih priroda nije obdaruila sposobnošću za likovno-kreativno izražavanje /zato što ne posjeduju likovni talenat/. Prema tome nastavnik mora imati izbalansiran i istančan osjećaj u procjeni učeničkih mogućnosti, njihovog zalaganja i konačnog likovnog rezultata. Postoje pedagoško opravdani razlozi da i učenici sa manje izraženim likovnim sposobnostima budu stimulisani i nagrađeni za svoja zalaganja.

Predmet Likovna kultura složen je iz dva segmenta.

1. Likovna Forma /Likovni jezik/ i
2. Likovni sadržaji.

Oblast Likovna Forma /Likovni jezik/ koji se odnosi na likovne elemente i principe komponovanja su teoretskog karaktera i mogu se savladati i usvojiti /naučiti/.

Dakle, učenici koji nisu talentovani trebaju imati priliku da u skladu sa svojim mogućnostima usvajaju likovni jezik i njime se izražavaju. Prilikom ocjenjivanja manje nadarenih učenika treba pratiti i imati u vidu individualne mogućnosti, stepen zalaganja i želje da se realizuje postavljeni zadatak, napor koji dijete ulaže u realizaciju zadatka da bi postiglo rezultat, aktivnost na časovima likovne kulture i slično. To znači da nastavnik, dobar pedagog može iznaći način da riješi taj „problem“ ako uzme u obzir trud /zalaganje/, aktivnost na času, želju za postizanjem rezultata i sl. Ponovo je potrebno napomenuti da nema loših dječijih radova.

Vizuelno-estetska kultura razvija kod učenika sposobnost uživanja i razumijevanja umjetnosti, odnos prema estetskom, pravilno doživljavanje vizuelnih informacija, odnos prema svjetskoj i našoj kulturnoj baštini.

Pravilan odnos nastavnika prema učeničkim radovima je od izuzetnog značaja za likovno-kreativni rad djece. Ako nastavnik traži od djece da tačno „prepisuju“ vizuelno registrovano, da doživljavaju i gledaju svijet oko sebe očima odraslih, onda takva nastava Likovne kulture ne odgovara osnovnim principima savremene nastave, ciljevima i zadacima koji se pred nju postavljaju.

RAD SA DJECOM SA POSEBNIM POTREBAMA

Ono što treba naglasiti je da sam plan i program predmeta Likovna kultura dozvoljava veliku slobodu svakom nastavniku u kreiranju godišnjeg programa rada i da se bazira, u najvećoj mjeri, na usvajanju ponuđenih programskih sadržaja i odgojno obrazovnih ciljeva i zadataka /likovnih zadataka-problema, i likovnog jezika/, u okviru individualnih mogućnosti svakog pojedinog učenika. To je razlog da u okviru redovne devetogodišnje osnovne škole nije potrebno praviti posebne planove i programe za djecu sa posebnim potrebama, jer bi to značilo da se treba stepenovati složenost programa. Potrebno je u individualnom pristupu likovne zadatke odmjeriti prema mogućnostima svakog od pomenutih „kategorija“ učenika, što u izvjesnom smislu podrazumijeva reduciranje obima i složenosti redovnog programa nastave Likovne kulture, sa ciljem zadovoljavanja intencija inkluzije u osnovnim školama.

Muzička /glazbena kultura
(1 čas sedmično – 35 časova godišnje)

CILJEVI I REZULTATI ODGOJNO-OBRAZOVNOG RADA		
PODRUČJA UČENJA	CILJEVI	OČEKIVANI REZULTATI / ISHODI UČENJA
ZNANJE	<p>Sticanje novih znanja i primjena stečenih - upotreba usvojenih pojmova:</p> <ul style="list-style-type: none"> - dinamika - poznavanje italijanskih oznaka za dinamiku: primjena u muziciranju te uočavanje pri slušanju muzike. - tempo - poznavanje i upotreba italijanskih oznaka za spora, umjerena i brza tempa, - artikulacija. - intonacija, pravilno fraziranje. - primjena znanja pri izvođenju pjesama na osnovu notnog zapisa - različita notna trajanja. - izvođenje ritma lakših pjesama. - poznanje violinski, bas ključ i sistem pisanja nota, - poznanje i tačno određuje mjeru 2/4, 3/4, 4/4, 6/8, 2/2, 3/8 (jedinica brojanja polovinka, četvrtina i osminka), - utvrđuje znanja o prirodnoj, hammonskoj i melodijskoj A-mol (moll) ljestvici slušanjem - pjevanjem pjesmica, - sviranje pjesmice u prirodnom A-molu na metalofonu ili nekom drugom melodijskom instrumentu. - sticanje znanja o novim ljestvicama G-dur, E-mol, F-dur – D-mol (tokom pjevanja pjesmica i slušanja muzike). - primjena znanja u određivanju muzičke rečenica, teme, male dvodijelne i trodijelne pjesme. - formiranje pojmova i njihova primjena tokom slušanja muzike: minijatura, preludij, sonata, galop, poloneza, nokturno, habanera, čardaš, opereta, - poznavanje i primjena pojmova: uvertira, opera (arija, duet), koncert, simfonija, simfonijska poema, balet, arabska, te filmska muzika, bez ulaženja u analizu muzičkog oblika. - Postepeno sređivanje i dopunjavanje informacija o stilskim periodima u muzičkoj umjetnosti. - upoznavanje aerofonih tradicionalnih instrumenata. <p>Razvijanje muzičke sposobnosti i vještine:</p> <ul style="list-style-type: none"> - razvijanje ritmičke reprodukcije – složene kombinacije, vokalne reprodukcije, obima glasa, muzičke memorije, kao i osjećaja za harmoniju i višeglasno pjevanje – kanoni. - prepoznaje i izvodi je ritmičkim slogovima (ta-te-ti) kao i podjelu jedinice brojanja na četiri dijela (ta-fa-te-fe). - slušanjem pamti naziv djela, ime kompozitora, muzičku formu i poredi ga sa drugim slušanim djelima. - pamti i cijeni bosanskohercegovačke kompozitore. - razlikuje vrstu djela (vokalna, instrumentalna i vokalno-instrumentalna), izvođače i izvođačke sastave. 	<p>Učenici bi trebali znati i razumjeti:</p> <ul style="list-style-type: none"> - Važnost poznavanja navedenih pojmova, znati ih primijeniti tokom izvođenja pjesama i muzičkih igara, te razumjeti da na taj način poboljšavaju kvalitetu interpretacije. - Ranije muzičke termine i prethodna muzička iskustva koristi u daljem učenju. - Prilikom izvođenja i slušanja djela koristi već formirane kriterije za procjenu kvaliteta. - Kroz analizu elemenata interpretacije u toku slušanja, učenici/ice vrše analizu djela, donose i saopštavaju estetske sudove o njima. - Analizirajući notni tekst učenici sigurno prepoznaju navedena notna trajanja i izvode ritam uz kucanje ili taktiranje. - Svjesno obrađuju najadekvatniju primjenu raznih instrumenata, dinamike, tempa, artikulacije u samostalnoj izradi originalnih aranžmana. - Informativno upoznaje pjevanje i sviranje na osnovu notnog zapisa. - Slobodno izlažu svoje mišljenje i ideje. - Samopouzdanje u pjevanju i sviranju je sve veće, kao i zalaganje i odgovornost za kvalitet muziciranja. - Uživanje u sve slobodnijem predstavljanju publici.
VRIJEDNOSTI, STAVOVI, PONAŠANJE	<p>Razvijanje pozitivnih vrijednosti i stavova:</p> <ul style="list-style-type: none"> - ispoljavanje emocionalne i estetske osjetljivosti na kvalitet muzike. - ispoljavanje interesa i ljubavi prema sadržajima iz muzičke baštine BiH. - sve veća svjesnost značaja muzike i želja da muzika postane trajna životna potreba. 	<ul style="list-style-type: none"> - Uočava i hvali najkvalitetnije izvođenje. - Ispoljava svoj odnos prema muzici i želju da je često sluša u školi, na koncertima i sl. - Samostalno se uključuje u muzičke sekcije, a djeluje i na druge da slijede njegov primjer. - Iskreno i dobronamjerno iskazuje svoje mišljenje i kritiku a poštuje i cijeni mišljenja i stavove drugih.

STRUKTURA SADRŽAJA

- I PJEVANJE I SVIRANJE
- II MUZIČKE/GLAZBENE IGRE/PLESOVI
- III SLUŠANJE MUZIKE
- IV DJEČIJE STVARALAŠTVO

DIDAKTIČKO-METODIČKE NAPOMENE

Nastava muzičke kulture prema *Okvirnom programu za osmi razred, kao i u prethodnim razredima*, ostvaruje se pjevanjem novih dječjih pjesama, pjevanjem pjesama narodne tradicije naroda Bosne i Hercegovine i drugih naroda, sviranjem na ritmičkim i melodijskim instrumentima Orffovog instrumentarija, izvođenjem muzičkih igara/plesova, upoznavanjem i usvajanjem muzičkih pojmova, učenjem notnog pisma u okvirima njihovih potreba, slušanjem muzike/glazbe, dječjim stvaralaštvom i kroz izvođenje ritma. Njegovom realizacijom sistematiziraju se prethodna znanja ali, i stiču nova. U središtu nastavnog djelovanja i dalje ostaje rad na otklanjanju problema koje djeca imaju: razvoj opsega dječjeg glasa, preciznost intonacije, pravilna dikcija i akcenti, fraziranje, disanje, kultivisanje glasa, reprodukcija ritma, razvijanje muzičke memorije, te donošenje estetskog suda o djelu koje učenici izvode ili slušaju.

Pjevanjem i sviranjem treba u toku školske godine obraditi najmanje **12 pjesama**. Nakon doživljaja pjesme u izvođenju nastavnika ili sa CD-a, djeca je uče pjevajući uz nastavnika. Pjevajući i učeći pjesmu učenici/ice učvršćuju svoja znanja o formi kompozicije (frazna, rečenica, mala dvodijelna i trodijelna pjesma). Pjesmu učiti uz pratnju melodijskog instrumenta (klavir, sintisajzer, gitara). Praćenjem i analizom notnog zapisa u udžbeniku, učenici će učvrstiti prethodna i sticati nova znanja. U osmom razredu učenici/ice pjevaju na osnovu notnog zapisa lakše pjesmice u C-duru i A-molu. Potrebno je ponoviti abecedu i solmizaciju, te svirati lakše pjesmice na metalofonu, ksilofonu, blokflauti, na instrumentu kojim nastavnik (škola) raspolaže. Ponočiti sa učenicima/icama način nastajanja povišenih i sniženih tonova uz pomoć klavijature (jedna oktava). Prirodni, harmonski i melodijski A-mol ponavljati tokom pjevanja i analize pjesama. Teoretiziranje svesti na najmanju moguću mjeru. Učenici/ice informativno upoznaju G-dur i F-dur ljestvicu, kroz doživljaj i nalazu pjesme. Djeca i dalje uče pjesme na osnovu slušnog primanja (po sluhu) prvenstveno uz pjevanje profesora i slušanje tonskog zapisa. U Programu se nalaze pjesme zemalja iz regije, odnosno, najbližeg okruženja i drugih zemalja, čime se i nadalje ostvaruje multikulturalni muzički/glazbeni odgoj.

U toku školske godine učenici treba da nauče **3 muzičke / glazbene igre / plesa**. Učenjem muzičkih igara/plesova, učenici upoznaju svjetsku narodnu tradiciju. Koreografije igara/plesova imaju utvrđene figure i kretanje, te je potrebno djecu upoznati sa njihovim pravilima. Potrebno je prvo slušati muziku, pa zatim učiti pravila igre/plesa, pokrete, spojiti elemente igre/plesa i tada izvoditi ples u cjelini. Tokom obrade pjesama/igara/plesova, na osnovu slušnog primanja, izvršiti analizu notnog teksta te obraditi ritmičke figure koje sadrže. Upoznati učenike sa **tradicionalnim aerofonim instrumentima**-svirale: zurne, diple, duduk, jednojka, dvojnice.

Slušanjem muzike učenici upoznaju kompozicije domaćih i stranih autora. Potrebno je tokom godine obraditi sve kompozicije uvrštene u Okvirni program sa težištem na umjetničko-doživljajnoj komponenti i sa ciljem da pozitivni interesi i stavovi prema muzičkim vrednotama budu sve jasnije izraženi. U program su uvrštene *sevdalinke* koje treba da se prikažu učenicima/icama u različitim interpretacijama (u interpretaciji poznatih narodnih i zabavnih pjevača, te sevdalinke u klasičnom ruhu), *muzika bosanskohercegovačkih kompozitora za klavir*, kompozicija pisana za *harmoniku*, kako bi se ovaj instrument prikazao i kao solistički, a ne samo kao prateći. Nadalje učenici upoznaju nove muzičke forme: *sonata, opereta, zatim preludij, minijatura, poloneza, nokturno, habanera, čardaš*), a proširuju znanja: *simfonija, simfonijska poema, opera, uvertira, duet, hor/zbor, balet, arabeska, menuet, filmska muzika*, bez ulaženja u analizu muzičkog oblika (potrebno je davati samo osnovne informacije).

Slušanjem učenici/ice zvučno i vizuelno razlikuju orkestarske instrumente (pojedinačno i po grupama), pjevačke glasove (dječiji, ženski, muški glas), hor/zbor, vrste hora (dječiji, ženski ili mješoviti) i orkestra. Odabrane kompozicije treba slušati u cjelini sa CD-a (globalno slušanje, emocionalno) ali po potrebi i analitički (selektivno). Pored umjetničkog doživljaja slušane kompozicije, sa učenicima treba analizirati djela postavljanjem zadatka koji se odnose na uočavanje karaktera kompozicije, tempa, dinamike, artikulacije, izvođača, muzičkog oblika (informativno) itd. Nakon analize slijedi razgovor sa učenicima, zaključak o slušanom djelu te ponovno slušanje istog. Potrebno je postepeno sređivati i dopunjavati informacije o stilskim periodima u muzičkoj umjetnosti u skladu sa mogućnostima kompozicija koje se nalaze u ovom i programima ranijih razjeda (posebno za periode: barok, klasika, romantizam).

Dječije stvaralaštvo u oblasti pjevanja i sviranja ispoljavat će se kroz primjenu novih muzičkih znanja u izradi pratnje i aranžmana, te sviranju na Orffovim ritmičkim i melodijskim instrumentima. Posebnu pažnju treba posvetiti organiziranju maštovitih načina improviziranja na instrumentima, ohrabrujući djecu i poštujući njihove prijedloge. Podsticati djecu da svoja zapažanja i doživljaje muzike izraze usmeno, opisno, likovno i pokretom jer se time podstiče njihova kreativnost, te kroz kreiranje muzičko-scenske igre. Kroz učenje muzičkih igara/plesova ostvaruje se korelacija nastave muzičke kulture sa nastavom tjelesnog odgoja. Korelacija sa stranim i našim jezicima je također prisutna.

Pored redovne nastave, važnu ulogu imaju **izborna nastava** i **nastava koja uključuje dodatnu aktivnost i vrijeme** (posjete koncertima, itd.). Od izuzetnog značaja su **vannastavne aktivnosti**: hor (mlađa i starija uzrasna grupa) i orkestar (tamburaški, harmonikaški i drugi). Za hor je potrebno 2 časa sedmično po dionici (dvoglasni hor 4 časa). Za orkestar je potrebno 2 časa sedmično za svaku grupu instrumenata. Mlađi hor/zbor čine učenici od trećeg do petog razreda (dvoglasno pjevanje) a učenici od 6. – 9. razreda formiraju hor starije uzrasne grupe (troglasno pjevanje). Pjevanje u horu ili sviranje u orkestru kao najviši stepen muziciranja ima najsnažniji efekt u muzičkom/glazbenom razvoju djeteta te svakako zaslužuju svoje mjesto u godišnjem programu rada svake osnovne škole. Posebno zainteresovane i talentirane učenike treba uključivati u hor/zbor i orkestar te predlagati da se upisuju u muzičku/glazbenu školu.

SADRŽAJ	ZNAJNE I RAZUMIJEVANJE	SPOSOBNOSTI	VRIJEDNOSTI, STAVOVI, PONAŠANJE	AKTIVNOST UČENIKA	AKTIVNOSTI NASTAVNIKA (ORGANIZACIJA I METODE NASTAVE I UČENJA, OCJENJIVANJE)
<p>PJEVANJE I SVIRANJE</p> <p>1. <i>Svatovi uranili</i>, zapisao: Cvjetko Rihman, Vlasenica,</p> <p>2. <i>Što se sjaje kroz prozorje</i>, Bosna, zapisao: L. Kuba,</p> <p>3. <i>Rožica sem bila</i>, Međumurje,</p> <p>4. <i>Kiša pada</i>, Međumurje</p> <p>5. <i>Žetva</i>, pjesma iz Danske, prijevod i prepjev: Mirjana Ivanović,</p> <p>6. <i>Pred Senkinom kućom</i>, starogradska</p> <p>7. <i>Tri put čao, čao, čao</i>, muzika i tekst: Ajka Kolaković.</p> <p>8. <i>Već odavno spremam mog mrkova</i>, Muzika i tekst: Zvonko Bogdan.</p> <p>9. <i>Balon</i>, Pjesma iz Italije.</p> <p>10. <i>Mjesec</i>, pjesma iz Japana.</p> <p>11. <i>Idi kaži cijelom svijetu</i>, crnačka duhovna pjesma.</p> <p>12. <i>Stanica Podlugovi</i>, muzika: Korneilje Kovač, stihovi: V. Dijak.</p> <p>KANONI</p> <p>1. <i>Kanon u F-duru</i>, Johannes Brahms</p> <p>2. <i>Viva, viva la muzica</i>, kanon, M. Praetorius,</p> <p>II MUZIČKE / GLAZBENE IGRE/PLESOVI:</p> <p>1. <i>Grk Zorba</i> (sirtaki), M. Theodorakis – E. Goufas, Grčka.</p> <p>2. <i>Dunavski valovi</i>, Ion (Josif) Ivanović, Rumunija</p> <p>3. <i>Tango Jalousie</i> (Tango ljubomore), Jacob Gade, Danska i</p> <p><i>Blue Tango</i>, Leroy Anderson, Amerika</p> <p>III SLUŠANJE MUZIKE:</p> <p>1. <i>Kraj potoka bistre vode</i>, sevdalinka u interpretaciji poznatih izvodača narodne muzike i <i>Voljelo se dvoje mladih - Žute dunje</i>, sevdalinka u interpretaciji poznatih izvodača zabavne muzike.</p> <p>2. <i>Ah što ćemo lju bav kriti</i>, III čin, opera: Hasanaginica, Asim Hrozić, sevdalinka u</p>	<p>- Pjevanje m pjesama i kanona učenici/ice obogaćuju fond pjesama i proširuju teoretska znanja.</p> <p>- imenuju solmizacijom i abecedom tonove (g – g2 u violinskom ključu.</p> <p>- poznaju notna tražanja, pauze.</p> <p>- pjevaju i sviraju pjesmice prema notnom zapisu u C-duru i A–mol</p> <p>- uočavaju, određuju i primjenjuju u toku izvođenja znanja vezana za mjeru, tempo, dinamiku,</p> <p>- učenici/ice izvode pjesme sa preciznijom intonacijom, pravilnom dikcijom, disanjem i fraziranjem, poštujući pri tom artikulacione oznake,</p> <p>- izvođenje ritma na osnovu notnog zapisa.</p> <p>- izrada aranžmana za sviranje na Orffovim ritmičkim i melodijskim instrumentima</p> <p>- upoznaju G-dur i F-dur ljestvici.</p> <p>- Učenici/ice imaju veliki fond igara/plesova.</p> <p>- pravilno izvodi igru/ples, koreografiju (informativno mješoviti taktovi).</p> <p>- prepoznaje pojedine tradicionalne nošnje i razumije da svaka zemlja ima svoje tradicionalne igre i plesove.</p> <p>- upoznaje narodne tradicionalne instrumente.</p> <p>- Shvata značaj poznavanja umjetničkih djela i samostalnije donosi estetski sud o njima.</p> <p>- ima bogat fond</p>	<p>- Vokalna reprodukcija, razvija muzičku memoriju i proširuje obim glasa kod učenika/ica je sve bolja.</p> <p>- osjećaju i svjesno izvode 2, 3, 4-dijelnu mjeru, mjere 6/8 i 2/2, 9/8, te promjenu mjere,</p> <p>- izvođenjem ritma pjesmica razvijaju se i dalje osjet za dvodijelnu, četvorodijelnu podjelu jedinice brojanja.</p> <p>- Osjet za tempo i dinamiku je sve razvijeniji pri muziciranju (pri pratnji i improvizaciji)</p> <p>- aktivno učestvuje u izradi aranžmana i pokazuje visok nivo spretnosti u sviranju i improvizaciji.</p> <p>- Samostalno izvodi zadane pokrete.</p> <p>- usvaja pokrete sa više sigurnosti i samopouzdanja.</p> <p>- Samostalno igra u kolu.</p> <p>- Brzo uočava i saopštava izvodača. Brzo pamti i pjevuši melodiju kompozicije koju sluša.</p> <p>- Samostalno određuje karakter kompozicije.</p> <p>- Tačno određuje dinamiku, tempo i druge karakteristike djela.</p> <p>- Razlikuje i poznaje pojedine instrumente vizuelno i auditivno.</p> <p>- Sposoban je da uz slušanje muzike i praćenje notnog zapisa uoči i primijeni muzičke termine za artikulaciju, dinamiku, tempo.</p> <p>- Samostalno u notnom zapisu i</p>	<p>- Shvata potrebu uklapanja svog glasa u hor/zbor i zalaže se da to postigne kako bi dao doprinos boljem zvučanju.</p> <p>- Uvida da treba vježbati ako se želi postići kvalitet, te često pjeva i svira.</p> <p>-Vrši samoprocjenjivanje i procjenjuje pjevanje drugih.</p> <p>- Svjesno obavlja muzičke zadatke i obaveze (kao pojedinac ili dio grupe).</p> <p>Komentarima i praktičnim dje lovanjem pokazuje pozitivne stavove i vrednote prema muzici.</p> <p>- Razumije značenje koreografije i ima veliki fond kola i plesova iz BiH i šire.</p> <p>- Shvata i razumije značaj pokreta u plesu.</p> <p>- Shvata da svaka zemlja ima svoje tradicionalne igre i plesove i da je to vrijednost koju treba čuvati - multikulturalnost</p> <p>- Razvijanje osjećaja za lijepo iskazuje na razne načine</p> <p>- izražava utiske o slušanom djelu, komentira osobine djela, često traži da se djelo ponovno sluša.</p> <p>- Biranim riječima i odnosom pokazuje da cijeni muziku, izvodače i kompozitore: objašnjava svoj odnos (zašto mu se dopada ili ne dopada).</p> <p>- Pokazuje kulturu ponašanja na koncertu i insistira da</p>	<p>- Redovno učešće u pjevanju i sviranju: nastava, priredbe, izleti, kuća.</p> <p>- Upotreba instrumenata u skladu sa zadacima pjesme i/ili dogovorenim aranžmanom.</p> <p>- Kroz svoje ponašanje i učestalo muziciranje pokazuje da muziku doživljava i cijeni. Komunikacija i interakcija u muziciranju (improvizacija).</p> <p>- Stalna briga i čuvanje školskih muzičkih instrumenata.</p> <p>- Pjevanje u školskom horu/ zboru.</p> <p>- Sviranje u školskom orkestru.</p> <p>- Pravilno i tačno izvođenje pokreta u igri, te kanona.</p> <p>- Ponašanje u skladu sa zahtjevima muzičke igre/plesa.</p> <p>- Uključivanje u rješavanje problema oko izrade narodnih nošnji</p> <p>- Učlanjenje u ritmičku i/ili folklornu sekciju.</p> <p>- Predlaganje muzičke igre/plesa za školske priredbe.</p> <p>- Podstiče djecu i okolinu da se angažuju za skupljanje kvalitetnih snimaka i CD-a da se slušaju za vrijeme odmora u školi, te podstiče razgovore i borbu protiv nekvadratne muzike</p> <p>- Pronalaze i prikupljaju slike kompozitora i muzičkih instrumenata u knjigama i štampi (simfonijski orkestar, narodni orkestar - izrada panoca).</p> <p>- Izrađuje preglednog panoca sa tradicionalnim</p>	<p>- Inicira i organizira pjevanje i sviranje u interakciji (učenje u porodici).</p> <p>- učestvuje u interpretaciji i improvizaciji, te podstiče komunikaciju.</p> <p>- Kroz aktivnim uključujem u zajednički rad pomaže djeci u kolektivnom, grupnom i individualnom izvođenju (de monstrira izvođenje i sviranje).</p> <p>- učenike/ice upućuje na druge izvore znanja pored učbenika. Te prati i procjenjuje njihova individualna postignuća.</p> <p>- pohvale i nagrade u skladu sa individualnim napredovanjem u odnosu na VII razred.</p> <p>- Vodi aktivnosti i vlastitim uključivanjem, demonstrira ih i usmjera va u pravcu dječijih interesa i mogućnosti.</p> <p>- Planira odlazak na probu folklorne/plesne sekcije u školi i u KUD (praktični rad)</p> <p>- Kroz kola i ples razvija kreativnost, dječije radne i kulturne navike u slobodnom vremenu.</p> <p>- Ukažuje na adekvatan način izrade preglednih zidnih kalendara sa terminima koncerata.</p> <p>- Planira termine za posjete kulturnim ustanova i bilježi ih na kalendaru.</p> <p>- Osmišljava i obavlja temeljitu pripremu učenika za izlaske iz škole i posjete kulturnim</p>

	ZNANJE I		VRIJEDNOSTI		AKTIVNOSTI	
	DIRIGENTSKI PONAŠANJE	SPESOBNOSTI	STAVOVNI PONAŠANJE	AKTIVNOSTI Učenika	AKTIVNOSTI Učitelja	
<p>operi</p> <p>3. <i>Studije za klavir</i></p> <p>(VIII, IV, V), Nada Ludvig Pečar,</p> <p>Koncertno predstavljanje - I akta, Andelka Bego Šimunić.</p> <p>4. <i>Metamorfoze</i>, Avdo Smalović.</p> <p>5. <i>Tri minijature</i>, Evgeny Derbenko. (harmonika)</p> <p>6. Male kompozicije za klavir, <i>Menuet G-mol</i> BWV 115 i <i>Preludij u D-duru</i> BWV 936 iz Šest malih preludija, J. S. Bach.</p> <p>7. <i>Poloneza As-dur, op. 53. i Nocturno op. 9 br. 2</i>, Frederic Chopin.</p> <p>8. <i>Sonata C-dur, K 545, Facile, 1 stav</i>, W. A. Mozart i <i>Sonata D-dur, (Hob. XVI/37), 1 stav</i> Allegro con brio, J. Haydn.</p> <p>9. <i>Simfonija br. 5 u C-molu</i>, Suddinska, 1 stav, L. Van Beethoven</p> <p>10. <i>Can-can</i> (Galop), Orfej u podzemlju, Jacques Offenbach.</p> <p>11. <i>Uvertira i Čardaš</i> (Klange der Heimat) iz <i>operete</i> Šišmiš, J. Strauss</p> <p>12. <i>Habanera</i> iz opere Kamen, G. Bizet,</p> <p>13. <i>Napitnica</i> iz opere Traviata i <i>Hor Jevreja iz opere Nabuko</i>, Giuseppe Verdi</p> <p>14. <i>Vltava</i>, iz ciklusa Moja domovina i Antonin Dvorak: <i>Slavenski ples</i> op. 46, br. 8. G-molu.</p> <p>15. <i>I Got Rhythm i Amerikanac u Parizu</i>, G. Gershwin</p> <p>16. <i>Moja mala balerina</i>, Charles Chaplin, muzika iz filma "S vjetla pozornice" (Lime light)</p> <p>17. <i>Nagovještaj proljeća i Proljetna kola</i> (Plesovi mladih djevojaka) iz baleta Posvećenje proljeća, I dio, Igor Stravinski.</p> <p>IV DJEČJE STVARALAŠTVO</p> <p>- Izmišljanje novih pjesmica na zadani tekst.</p> <p>- Slobodna improvizacija na Orffovim instrumentima.</p> <p>- Literarno i/ili likovno izražavanje doživljaja muzike</p> <p>- Prezentacija rezultata samostalnog i grupnog rada</p> <p>- Muzičko scenske igre</p>	<p>dirigentski ponašanje</p> <p>njihov naslov i ime kompozitora, a informativno poznaje muzičku formu,</p> <p>- prepoznaje orkestarske instrumente po grupama (gudački, duhački, udaraljke)</p> <p>- razlikuje glasove: dječji, ženski (sopran-alt), muški (tenor-bas).</p> <p>- razlikuje izvođačke ansamble: solopjevač ili soloinstrument, orkestar ili grupa orkestarskih instrumenta, hor/zbor.</p> <p>- prepoznaje kroz slušanje italijanske oznaka za dinamiku i uočava i saopštava nazive za promjene u tempu.</p> <p>- poznaje i pamti imena bh. kompozitora i njihova najpoznatija djela.</p> <p>- prepoznaje narodnu muzičku tradiciju.</p> <p>- Samostalno spontano dovršava za počtu pjesmu pjevanjem ili sviranjem.</p> <p>- Na muziku progovara likovno ili literarno.</p> <p>- Samostalno i spontano daje svoje ideje za rad, kreira nove aranžmane.</p> <p>- Spontano sa sve većom lakoćom kreira improvizacije na razne teme i igrokaze.</p>	<p>koristi pojmove:</p> <p>znak ponavljanja - repeticija, ritam, melodija, itd.</p> <p>- Prilikom slušanja muzike poštuje pravila ponašanja, za koje zna da se moraju znati radi prisustva koncertu i kulturnog odnosa prema umjetnosti.</p> <p>- Koristiti je dnostan muzički jezik tokom analize djela – terminologiju blisku mladima.</p> <p>- Samostalno smišlja, upoređuje, dodaje, mijenja.</p> <p>- Pravi improvizaciju ritmičke pratnje pjesmi.</p> <p>Stvara kombinacijom riječi, instrumenata, pokreta i likovnim izrazom.</p> <p>- Na razne teme samoinicijativno isprobava instrumente za dočaravanje likova u igrokazu.</p>	<p>stavovni ponašanje</p> <p>- Vrdljivo pokazuje pozitivan odnos prema djelima i muzičkim umjetnicima, te muzici u okolini.</p> <p>Ispoljava svoje stavove i potrebe za lijepim (auditivna ekologija).</p> <p>- Shvata i zna da muzika ima važnu ulogu za poboljšanje kvaliteta života u porodici, školi i okolini.</p> <p>- Muziciranje je postalo navika, želja i potreba, pa to radi često, čime pokazuje pravilan odnos prema muzici.</p> <p>- Slobodnija improvizacija postala je uživanje i sa zadovoljstvom učestvuju u njoj (kolektivno, grupno, u paru - dijalogom), individualno.</p> <p>- Pokazuje izrazitu želju da učestvuje u raznim segmentima stvaranja i prezentacije stvaralačkih postignuća svog razreda.</p>	<p>aktivnosti učenika</p> <p>koji se dodaju slike idiofonih, membranfonih i aerofonih instrumenata.</p> <p>- Izrada zidnih panoa sa tematskim sadržajima, narodnih instrumenata i nošnji iz regije i svijeta.</p> <p>- Vođenje intervjua sa umjetnicima.</p> <p>- Posjeta koncertima u osnovnoj muzičkoj školi.</p> <p>- Prikupljanje isječaka iz štampe sa najavom koncerata u gradu (Vodič kroz kulturne muzičke događaje, sa važnijim telefonskim brojevima narodno pozorište, opera...)</p> <p>- Predlaganje i isprobavanje raznih oblika muzičkog stvaralaštva, omogućuje kooperacija u radu, ali u još većoj mjeri vlastito potvrđivanje svakog učenika/nice.</p> <p>- Ulažu vlastite ideje u radu</p> <p>- Pronalaznje priča i bajki čiji se likovi mogu muzikom „ozvučiti“</p> <p>- Učešće u muzičkoj kreaciji omogućuje neverbalnu komunikaciju i socijalizaciju.</p> <p>- Sa žarom uzima učešće u izradi kostima, slika za scenu itd.</p> <p>Na taj način upoznaju razna umjetnička zanimanja.</p>	<p>aktivnosti učitelja</p> <p>- prati ponašanje na koncertu,</p> <p>- Priprema, rukovodi i planira muzičke sadržaje u korelaciji sa ostalim umjetničkim i drugim odgojnim područjima.</p> <p>- U korelaciji sa profesorima drugih umjetničkih i odgojnih područja, priprema, planira i rukovodi muzičkim sadržajima koji to dozvoljavaju.</p> <p>- Planira razne oblike saradnje sa lokalnom zajednicom, posjeta školskoj priredbi, koncertima.</p> <p>- Ohrabruje i prati područja u kojima su djeca najkreativnija i najslobodnija, uključujući sve učenike/ce.</p> <p>- Individualna postignuća i samostalnost djece u kreativnom izražavanju prati u odnosu na sedmi razred.</p>	

					METODENASTAVE I UČENJA, OCJENJIVANJE
<p>I PJEVANJE I SVIRANJE</p> <p>1. <i>Svatovi uranili</i>, zapisao: C vjetko Rihman, Vlasenica,</p> <p>2. <i>Što se sjaje kroz prozorje</i>, Bosna, zapisao: L. Kuba,</p> <p>3. <i>Rožica sem bila</i>, Međumurje,</p> <p>4. <i>Kiša pada</i>, Međumurje</p> <p>5. <i>Žetva</i>, pjesma iz Danske, prijevod i prepjev: Mirjana Ivanović,</p> <p>6. <i>Pred Senkinom kućom</i>, starogradska</p> <p>7. <i>Tri put čao, čao, čao</i>, muzika i tekst: Ajka Kolaković.</p> <p>8. <i>Već odavno spremam mog mrkova</i>, Muzika i tekst: Zvonko Bogdan.</p> <p>9. <i>Balon</i>, Pjesma iz Italije.</p> <p>10. <i>Mjesec</i>, pjesma iz Japana.</p> <p>11. <i>Idi kaži cijelom svijetu</i>, crnačka duhovna pjesma.</p> <p>12. <i>Stanica Podlugovi</i>, muzika: Kornelije Kovač, stihovi: V. Djak</p> <p>KANONI</p> <p>1. <i>Kanon u F-duru</i>, Johannes Brahms</p> <p>2. <i>Viva, viva la muzika</i>, kanon, M. Praetorius,</p> <p>II MUZIČKE /GLAZBENE IGRE/PLESOVI</p> <p>1. <i>Grk Zorba</i> (sirtaki), M. Theodorakis – E. Goufas, Grčka.</p> <p>2. <i>Dunavski valovi</i>, Ion (Josif) Ivanovici, Rumunija</p> <p>3. <i>Tango Jabousie</i> (Tango ljubomora), Jacob Gade, Danska i <i>Blue Tango</i>, Leroy Anderson, Amerika</p> <p>III SLUŠANJE MUZIKE:</p> <p>1. <i>Kraj potoka bistre vode</i>, sevdalinka u interpretaciji poznatih izvođača narodne muzike i <i>Voljelo se dvoje mladih - Žute dunje</i>, sevdalinka u interpretaciji poznatih izvođača zabavne muzike.</p> <p>2. <i>Ah što ćemo ljubav kriti</i>, III čin, opera: Hasana ginica, Asim Hrozić, sevdalinka u operi</p> <p>3. <i>Studije za klavir</i> (VIII, IV, V), Nada Ludvig - Pečar, <i>Koncertno predstavljanje</i> - I akta, Anđelka Bego-Šimunić.</p> <p>4. <i>Metamorfoze</i>, Avdo Smalović.</p>	<p>- Pjevanje m pjesama i kanona učenicima/ice obogaćuju fond pjesama i proširuju teoretska znanja.</p> <p>- imenuju solmizacijom i abecedom tonove (g – g2 u violinskom ključu.</p> <p>- poznaju notna trajanja, pauze.</p> <p>- pjevaju i sviraju pjesme prema notnom zapisu u C-duru i A – molu.</p> <p>- uočavaju, određuju i primjenjuju u toku izvođenja znanja vezana za mjeru, tempo, dinamiku,</p> <p>- učenici/ice izvode pjesme sa preciznom intonacijom, pravilnom dikcijom, disanjem i fraziranjem, poštujući pri tom artikulacione oznake,</p> <p>- izvođenje ritma na osnovu notnog zapisa.</p> <p>- izrađuju aranžmana za sviranje na Orffovim ritmičkim i melodijskim instrumentima</p> <p>- upoznaju G-dur i F-dur ljestvicu.</p> <p>- Učenici/ice imaju veliki fond igara/plesova.</p> <p>- pravilno izvodi igru/ples, koreografiju (informativno mješoviti taktovi).</p> <p>- prepoznaje pojedine tradicionalne nošnje i razumije da svaka zemlja ima svoje tradicionalne igre i plesove.</p> <p>- upoznaje narodne tradicionalne instrumente.</p> <p>- Shvata značaj poznavanja umjetničkih djela i samostalnih donosi estetski sud o njima.</p> <p>- ima bogat fond djela koja prepoznaje, zna njihov naslov i ime</p>	<p>- Vokalna reprodukcija, razvija se muzička memorija i proširuje obim glasa kod učenika/ica.</p> <p>- osjećaju i svjesno izvode 2, 3, 4-dijelnu mjeru, mjere 6/8 i 2/2, 9/8, te promjene mjere,</p> <p>- izvođenjem ritma pjesmica razvija se i dalje osjet za dvodijelnu, trodijelnu i četvorodijelnu podjelu jedinice brojanja.</p> <p>- Osjet za tempo i dinamiku je sve razvijeniji pri muziciranju (pri pratnji i improvizaciji)</p> <p>- aktivno učestvuje u izradi aranžmana i pokazuje visok nivo spretnosti u sviranju i improvizaciji.</p> <p>- Samostalno izvodi zadane pokrete.</p> <p>- usvaja pokrete sa više sigurnosti i samopouzdanja.</p> <p>- Samostalno igra u kolu.</p> <p>- Brzo uočava i saopštava izvođača.</p> <p>- Brzo pamti i pjevuši melodiju kompozicije koju sluša.</p> <p>- Samostalno određuje karakter kompozicije.</p> <p>- Tačno određuje dinamiku, tempo i druge karakteristike djela.</p> <p>- Razlikuje i poznaje pojedine instrumente vizuelno i auditivno.</p> <p>- Sposoban je da uz slušanje muzike i praćenje notnog zapisa uoči i primjeni muzičke termine za artikulaciju, dinamiku, tempo.</p> <p>- Samostalno u notnom zapisu i slušajući djelo koristi pojmove: znak ponavljanja - repeticija, ritam, melodija, itd.</p>	<p>- Shvata potrebu uklapanja svog glasa u hor/zbor i zalaže se da to postigne kako bi dala doprinos boljem zvučanju.</p> <p>- Uviđa da treba vježbati ako se želi postići kvalitet, te često pjeva i svira.</p> <p>- Vršiti samoprocjenjivanje i procjenjuje pjevanje drugih.</p> <p>- Svjesno obavlja muzičke zadatke i obaveze (kao pojedinac ili dio grupe).</p> <p>- Komentarima i praktičnim dje lovanjem pokazuje pozitivne stavove i vrednote prema muzici.</p> <p>- Razumije značenje koreografije i ima veliki fond kola i plesova iz BiH i šire.</p> <p>- Shvata i razumije značaj pokreta u plesu.</p> <p>- Shvata da svaka zemlja ima svoje tradicionalne igre i plesove i da je to vrijednost koju treba čuvati (multikulturalnost).</p> <p>- Razvijanje osjećaja za lijepo iskazuje na razne načine,</p> <p>- izražava utiske o slušanom djelu, komentira osobine djela, često traži da se djelo ponovno sluša.</p> <p>- Biranim riječima i odnosom pokazuje da cijeni muziku, izvođače i kompozitore: objašnjava svoj odnos (zašto mu se dopada ili ne dopada).</p> <p>- Pokazuje kulturu ponašanja na koncertu i insistira da prisustvuje uživo na koncertima.</p> <p>- Vidljivo</p>	<p>- Redovno učešće u pjevanju i sviranju: nastava, priredbe, izleti, kuća.</p> <p>- Upotreba instrumentata u skladu sa zadacima pjesme i/ili dogovorenim aranžmanom.</p> <p>- Kroz svoje ponašanje i učestalo muziciranje pokazuje da muziku doživljava i cijeni.</p> <p>- Komunikacija i interakcija u muziciranju (improvizaciji).</p> <p>- Stalna briga i čuvanje školskih muzičkih instrumentata.</p> <p>- Pjevanje u školskom horu/zboru.</p> <p>- Sviranje u školskom orkestru.</p> <p>- Pravilno i tačno izvođenje pokreta u igri, te kanona.</p> <p>- Ponašanje u skladu sa zahtjevima muzičke igre/plesa.</p> <p>- Uključivanje u rješavanje problema oko izrade narodnih nošnji.</p> <p>- Učlanjenje u ritmičku i/ili folkloru sekciju.</p> <p>- Predlaganje muzičke igre/plesa za školske priredbe.</p> <p>- Podstiče djecu i okolinu da se angažuju za skupljanje kvalitetnih snimaka i CD-a, da se slušaju za vrijeme odmora u školi, te podstiče razgovore i borbu protiv nekvalitetne muzike</p> <p>- Pronalaze i prikupljaju slike kompozitora i muzičkih instrumentata u knjigama i štampi (simfonijski orkestar, narodni orkestar - izrada panoa).</p> <p>- Izrada preglednog panoa sa tradicionalnim instrumentima BiH koje su upoznali, na koji se dodaju slike idiofonih,</p>	<p>- Inicira i organizira pjevanje i sviranje u interakciji (učenje u školi, u porodici).</p> <p>- učestvuje u interpretaciji i improvizaciji, te podstiče komunikaciju.</p> <p>- Aktivnim uključivanjem u zajednički rad pomaže djeci u kolektivnom, grupnom i individualnom muziciranju (demonstrira izvođenje i sviranje).</p> <p>- učenici/ice upućuje na druge izvore znanja pored udžbenika, te prati i procjenjuje njihova individualna postignuća.</p> <p>- pohvale i nagrade u skladu sa individualnim napredovanjem u odnosu na VII razred.</p> <p>- Vodi aktivnosti i vlastitim uključivanjem, demonstrira ih i usmjerava u pravcu dječijih interesa i mogućnosti.</p> <p>- Planira odlazak na probu folklorne/plesne sekcije u školi i u KUD (praktični rad).</p> <p>- Kroz kola i ples razvija kreativnost, dječije radne i kulturne navike u slobodnom vremenu.</p> <p>- Ukazuje na adekvatan način izrade preglednih zidnih kalendara sa terminima koncerata.</p> <p>- Planira termine za posjete kulturnim ustanovama i bilježi ih na kalendaru.</p> <p>- Osmišljava i obavlja temeljitu pripremu učenika za izlaske iz škole i posjete kulturnim ustanovama (koncerti).</p> <p>- prati ponašanje na</p>

<p>5. <i>Tri minijature</i>, Evgeny Derbenko. (harmonika) 6. Male kompozicije za klavir, <i>Menuet G-mol</i> BWV 115 i <i>Preludij u D-duru</i> BWV 936 iz Šest malih preludija, J. S. Bach. 7. <i>Poloneza As-dur, op. 53. i Nocturno op. 9 br. 2</i>, Frederic Chopin. 8. <i>Sonata C-dur, K 545, Facile, I stav</i>, W. A. Mozart i <i>Sonata D-dur, (Hob. XVI37), I stav</i> Allegro con brio, J. Haydn. 9. <i>Simfonija br. 5 u C-molu</i>, Sudbinska, I stav, L. Van Beethoven 10. <i>Can-can</i> (Galop), Orfej u podzemlju, Jacques Offenbach. 11. <i>Uvertira i Čardaš</i> (Klange der Heimat) iz <i>operete</i> Šišmiš, J. Strauss 12. <i>Habanera</i> iz opere Karmen, G. Bizet, 13. <i>Napitnica</i> iz opere Traviata i <i>Hor Jevreja iz opere Nabuko</i>, Diuzepe Verdi 14. <i>Vltava</i>, iz ciklusa Moja domovina i Antonin Dvorak: <i>Slavenski ples</i> op. 46, br. 8, G-molu 15. <i>I Got Rhythm i Amerikanac u Parizu</i>, G. Gershwin 16. <i>Moja mala balerina</i>, Charles Chaplin, muzika iz filma "Svjetla pozornice" (Limelight) 17. <i>Nagovještaj proljeća i Proljetna kola</i> (Plesovi mladih djevojaka) iz baleta Posvećenje proljeća, I dio, Igor Stravinski. IV DJEČIJE STVARALAŠTVO - Iznišljavanje novih pjesmica na zadani tekst. - Slobodna improvizacija na Orffovim instrumentima. - Literarno i /ili likovno izražavanje doživljaja muzike. - Prezentacija rezultata samostalnog i grupnog rada - Muzičko-scenske igre</p>	<p>kompozitora, a informativno poznaje muzičku formu, - prepoznaje orkestarske instrumente po grupama (gudački, duhački, udaračke) - razlikuje glasove: dječji, ženski (sopran-alt), muški (tenor-bas). - razlikuje izvodačke ansamble: solo-pjevač ili solo-instrument, orkestar ili grupa orkestarskih instrumenta, hor/zbor. - prepoznaje kroz slušanje italijanske oznaka za dinamiku i - uočava i saopštava nazive za promjene u tempu. - poznaje i pamti imena bh. kompozitora i njihova najpoznatija djela. - prepoznaje narodnu muzičku tradiciju. - Samostalno spontano dovršava za početku pjesmu pjevanjem ili sviranjem. - Na muziku progovara likovno ili literarno. - Samostalno i spontano daje svoje ideje za rad, kreira nove aranžmane. - Spontano sa sve većom lakoćom kreira improvizacije na razne teme i igrokaze.</p>	<p>- Prilikom slušanja muzike poštuje pravila ponašanja, za koje zna da se moraju znati radi prisustva koncertu i kulturnog odnosa prema umjetnosti. - Koristiti jednostavan muzički jezik tokom analize djela - terminologiju blisku mladima. - Samostalno smišlja, upoređuje, dodaje, mijenja. - Pravi improvizaciju ritmičke pratnje pjesmi. Stvara kombinacijom riječi, instrumenata, pokreta i likovnim izrazom. - Na razne teme samoinicijativno isprobava instrumente za dočaravanje likova u igrokazu.</p>	<p>pokazuje pozitivan odnos prema djelima i muzičkim umjetnicima. te muzici u okolini. Ispoljava svoje stavove i potrebe za lijevim (auditivna ekologija). - Shvata i zna da muzika ima važnu ulogu za poboljšanje kvaliteta života u porodici, školi i okolini. - Muziciranje je postalo navika, želja i potreba, pa to radi često, čime pokazuje pravilan odnos prema muzici. - Slobodnija improvizacija postala je uživanje i sa zadovoljstvom učestvuju u njoj (kolektivno, grupno, u paru - dijalogom), individualno. - Pokazuje izrazitu želju da učestvuje u raznim segmentima stvaranja i prezentacije stvaralačkih postignuća svog razreda.</p>	<p>membranfonih i aerofonih instrumenata. - Izrada zidnih panca sa tematskim sadržajima, narodnim instrumentima, nošnjama iz regije i svijeta. - Vođenje intervjua sa umjetnicima. - Posjeta koncertima u osnovnoj muzičkoj školi. - Prikupljanje isječaka iz štampe sa najavom koncerata u gradu (Vodič kroz kulturne muzičke događaje, sa važnijim telefonskim brojevima pozorišta, opere...) - Predlaganje i isprobavanje raznih oblika muzičkog stvaralaštva omogućuje kooperacija u radu, ali u još većoj mjeri vlastito potvrđivanje svakog učenika/nice. - Ulažu vlastite ideje u radu - Pronalaze nje priča i bajki čiji se likovi mogu muzikom „ozvučiti“ - Učešće u muzičkoj kreaciji omogućuje neverbalnu komunikaciju i socijalizaciju. - Sa žarom uzimaju učešće u izradi kostima, slika za scenu i drugog. Na taj način upoznaju razna umjetnička zanimanja.</p>	<p>koncertu, - Priprema, rukovodi i planira muzičke sadržaje u korelaciji sa ostalim umjetničkim i drugim odgojnim područjima. - U korelaciji sa profesorima drugih umjetničkih i odgojnih područja, priprema, planira i rukovodi muzičkim sadržajima koji to dozvoljavaju. - Planira razne oblike saradnje sa lokalnom zajednicom, posjeta školskoj priredbi, koncertima. - Ohrabruje i prati područja u kojima su djeca najkreativnija i najslobodnija uključujući sve učenike/ce. - Individualna postignuća i samostalnost djece u kreativnom izražavanju prati u odnosu na sedmi razred.</p>
---	--	--	--	--	--

Tjelesni i zdravstveni odgoj

TJELESNI I ZDRAVSTVENI ODGOJ ZA VIII RAZRED OSNOVNE ŠKOLE

Opći cilj tjelesnog i zdravstvenog odgoja kompatibilan je sa ciljevima kineziologije u kineziološkoj edukaciji i tiče se optimalne stimulacije i podrške procesima formiranja antropološkog statusa učenika u korelaciji sa faktorima ograničenja. Antropološki status suponiran je integralnim skupom biopsihosocioloških obilježja definiranih kao morfološka, funkcionalna, motorička, kognitivna, konativna, sociološka i zdravstvena.

Osnovni cilj tjelesnog i zdravstvenog odgoja je osposobiti učenika za usvajanje i primjenu osnovnih kinezioloških znanja i kinezioloških iskustava koja će mu omogućiti samostalno tjelesno vježbanje u funkciji optimalne stimulacije i podrške razvoju psihomotoričkih i funkcionalnih sposobnosti i morfoloških osobina u interesu njegovanja i zaštite zdravlja i opće dobrobiti učenika.

Poseban cilj tjelesnog i zdravstvenog odgoja je optimalna stimulacija i podrška zadovoljavanju posebnih kinezioloških potreba i interesa učenika u sportu, sportskoj rekreaciji, kinezioterapiji i adaptivnoj edukaciji.

Komplementarni ciljevi tjelesnog i zdravstvenog odgoja tiču se napora usmjerenog ka stvaranju sistema uvjeta, koji će učeniku pomoći da: (1) usvoji osnovna znanja i razvije interes i naviku za njegu i zaštitu zdravlja. (2) usvoji osnovna kineziološka znanja i stekne kineziološka iskustva za cjeloživotno tjelesno vježbanje. (3) usvoji znanja o kontroli osnovnih parametara kineziološkog statusa. (4) aktivno koristi slobodno vrijeme i snalazi se u urgentnim situacijama. (5) zadovolji potrebu za igrom i kretanjem i razvije interes za bavljenje sportskim, rekreativnim i, eventualno, kinezioterapijskim i adaptivnim aktivnostima. (6) razumije, poštuje i promovira ekološke vrijednosti u duhu biocentrizma. (7) uvažava svoje kompetencije i racionalno ih afirmira. **(8) Usvaja zdrave životne stilove, radi izbjegavanja rizika po zdravlje u kasnijem životnom periodu.**

Polazni kriteriji za što kvalitetniji standard tjelesnog i zdravstvenog odgoja jesu: (1) objektivnost – prilagođenost sadržaja materijalnim uvjetima, (2) primjerenost sadržaja dobi i spolu učenika, (3) sigurnost učenika, (4) korisnost sadržaja za svakodnevni život, sportsku rekreaciju, urgentne situacije ili pogodnost za nadgradnju različitih kinezioloških aktivnosti, (5) razvoj antropoloških obilježja učenika i (6) interes i potreba učenika.

Metodički principi u nastavi tjelesnog i zdravstvenog odgoja su: (1) postupnost (od biotičkih do specijalnih motoričkih znanja, od jednostavnijih ka složenijim motoričkim znanjima, od manje ka tjelesno zahtjevnijim kineziološkim sadržajima, od jednostavnijih ka složenijim uvjetima vježbanja), (2) intezifikacija (što manje „praznog hoda”, pauza, prekida, zastoja, stajanja i čekanja na času, što više kretanja i dinamičnosti, održavanje intenziteta opterećenja) i (3) situacija (približavanje nastave životnim potrebama i situacijama, što više natjecanja, igre i utilitarnih sadržaja).

Peto razvojno razdoblje karakteriziraju izražene razlike između učenica i učenika u morfološkim, motoričkim i funkcionalnim obilježjima. Ovaj period rasta i razvoja djece započinje sa 8. razredom osnovne i završava sa 1. razredom srednje škole. U ovom ciklusu, *pored obaveznog realizira se i program koji škola mora da ponudi učenicima za dobrovoljan izbor* i to: a) sportsko-rekreativni sadržaji b) sport za sportiste c) umjetnički sadržaji (ples, sportski ples, folklor). Program se realizira jedanput sedmično sa po jednim časom.

Sadržaji zdravstvenog odgoja uvjetovani su činjenicom da je ovaj razvojni period karakterističan ne samo po burnom tjelesnom rastu i razvoju, koji vodi do biološke i spolne zrelosti pojedinca, već i po razvoju psiholoških i socioloških obilježja ličnosti. U tom kontekstu, sadržaji zdravstvenog odgoja trebaju biti preventivnog i usmjeravajućeg karaktera a u odnosu na očekivane i stvarne probleme djece u ovoj razvojnoj dobi. **Tjelesni i zdravstveni odgoj i zdravi stilovi života pruža osnovne informacije učenicima koji se sreću sa izazovima savremenog društva. Ovi izazovi nose velike opasnosti ovisnosti (početak eksperimentiranja sa duhanom, alkoholom, drogama), nedostatkom fizičke aktivnosti u slobodno vrijeme (druga vrsta ovisnosti : o internetu, on-line igricama i sl.), lošim prehrambenim navikama koje dovode do pretilosti (brza hrana, hrana bogata mastima, šećerom ili vještačkim zaslađivačima ili bojama), nepoštivanje suzdržavanja u spolnim aktivnostima (apstinencija do potpune emocionalne zrelosti, opasnosti koje nosi prerano stupanje u spolne odnose, mijenjanje partnera, posljedica spolno prenosivih zaraza, maloljetničkih trudnoća).**

CILJEVI, SADRŽAJI I ISHODI

Cilj	Sadržaji	Ishodi	Učenice	Učenici
Osnovna teorijska znanja	Štetna djelovanja nikotina, alkohola, dopinga i drugih sredstava ovisnosti na zdravlje (*)	Zna da su nikotin, alkohol, droge i druge ovisnosti štetni po zdravlje i ponaša se u skladu sa tim.	x	x
	Pubertet	Razumije promjene u pubertetu i prihvaća ih normalnim. Zna za štetna djelovanja upuštanja u prerane spolne aktivnosti i ponaša se u skladu sa tim	x	x
	Kriva rasta i razvoja	Posjeduje osnovna znanja o zakonitosti razvoja kinezioloških dimenzija antropološkog prostora u pojedinim fazama rasta i razvoja.	x	x
	Razvojna korelacija kinezioloških i drugih dimenzija antropološkog prostora (*)	Posjeduje osnovna znanja o međuovisnosti kinezioloških i drugih dimenzija antropološkog prostora u pojedinim fazama rasta i razvoja.	x	x
	Poseban dnevni raspored uzimanja hrane i tekućine u vrijeme povećanih tjelesnih napora	Zna da su hrana i tečnost neophodan izvor povećanim tjelesnim naporima i ponaša se u skladu sa tim. Zna da hrana i pića određene vrste mogu biti štetna po organizam i ponaša se u skladu sa tim	x	x
	Korisni i štetni sadržaji tjele koje žbe za vrijeme mjesečnog ciklusa (*)	Zna kako tjele koje žbe utiču na vrijeme mjesečnog ciklusa i ponaša se u skladu sa tim.	x	
	Dnevna organizacija rada, odmora i zabave i nje n značaj	Posjeduje osnovna znanja o dnevnoj organizacija rada, odmora i zabave i njenom značaju za zdravlje i ponaša se u skladu sa tim. Zna za štetna dejstva dugotrajnog rada ili igranja na kompjuteru i ponaša se u skladu sa tim	x	x
	Dobrobiti igre i boravka u prirodi	Posjeduje osnovna znanja o dobrobiti igre i boravka u prirodi i ponaša se u skladu sa tim.	x	x
	Higijenski standardi pri izletima i ekskurzijama (*)	Ponaša se u skladu sa higijenskim standardima pri izletima i ekskurzijama.	x	x
	Kultura i pravilno odijevanje u cilju zaštite tijela i zdravlja od nepovoljnih vanjskih uticaja u različitim uvjetima	Pravilno se odijeva u cilju zaštite tijela i zdravlja od nepovoljnih vanjskih uticaja u različitim uvjetima.	x	x
Osnovna motorička znanja	1. Trčanja: - Osnove brzog hodanja (*) - Kine matičke razlike u tehnikama trčanja na kratke i duge staze	Posjeduje osnovna teorijska i praktična znanja o brzom hodanju i kinematičkim razlikama u trčanju na kratke i duge staze.	x	x
	2. Skakanja: - Skok uvis leđnom tehnikom »flop« - Polusalto na povišenje od mekih strunjača uz pomoć odraznog pomagala	Posjeduje osnovna teorijska i praktična znanja o skoku uvis leđnom tehnikom »flop«, te o polusaltu na povišenje.	x	x
	3. Bacanja: - Bacanje loptice tehnikom O'Brien	Posjeduje osnovna teorijska i praktična znanja o bacanju loptice tehnikom O'Brien	x	x
	4. Kolutanja: - Leteći kolut na povišenje od mekih strunjača	Posjeduje osnovna teorijska i praktična znanja o letećem kolutu na povišenje od mekih strunjača.	x	x
	5. Višenja, upiranje i penjanja: - Ljuljanje na karikama s okretima za 180° (*)	Posjeduje osnovna teorijska i praktična znanja o lju ljanju na karikama s okretima za 180°.		x
	6. Ritmičke i plesne strukture: - Bečki valcer (*) - Latinoamerički ples po izboru - Okreti za 180° na tlu/gredi - »Kožački« skok - Pirueta u desnu i lijevu stranu (*)	Posjeduje osnovna teorijska i praktična znanja o: bečkom valceru, izabranom latinoameričkom plesu, okretu za 180°, skoku „kožački“, pirueti u desnu i lijevu stranu	x	x
	7. Borilačke strukture: - Tehnika bočnog bacanja hvatom glave i ruke kroz klek (*)	Posjeduje osnovna teorijska i praktična znanja o tehnici bočnog bacanja hvatom glave i ruke kroz klek.		x
	8. Sastavi - Vježba na tlu (*) - Vježba na gredi, do 80 cm visine - Koreografija sa ili bez sprave po izboru (*)	Posjeduje osnovna teorijska i praktična znanja o vježbi na tlu, te o vježbi na gredi i koreografiji sa ili bez izabrane sprave.	x	x
	9. Igre: Rukomet: - Finte (*) - Stvaranje viška napadača zabadanjem Košarka: - Skok šut nakon vođenja ili dodane lopte - Igra košarka 3 : 3 ili 5 : 5 (*) Odbojka: - Smeč iz zaleta visoko dodane lopte - Gornji servis bez rotacije (*)	Posjeduje osnovna teorijska i praktična znanja o: rukomet – fintama, stvaranju viška napadača zabadanjem. košarka - skok šutu nakon vođenja ili dodane lopte, igri košarka 3 : 3 ili 5 : 5. odbojka - meču iz zaleta visoko dodane lopte, gomjem servisu bez rotacije. nogomet - udarcima lopte vanjskom stranom stopala, voleju i/ili poluvoleju, udarcu glavom iz kretanja sa skokom.	x	x

	Nogomet: - Udarci lopte vanjskom stranom stopala - Volej i/ili poluvolej - Udarac glavom iz kretanja sa skokom			
--	--	--	--	--

Antropološki	Motoričke sposobnosti - Snaga - Brzina - Koordinacija - Gibljivost - Ravnoteža - Preciznost	Odgovarajući sadržaji iz: 1.2.1, 2, 3, 4, 5, 6, 7, 8, i 9, kao drugi kineziološki sadržaji, a shodno potrebama i mogućnostima učenika i vanjskim restriktorima	Posjeduje optimum neuromuskularne sposobnosti.	x	x
			Posjeduje optimum neurometaboličke sposobnosti.	x	x
			Posjeduje optimum informacijske sposobnosti.	x	x
			Posebnu pažnju usmjerava na optimalizaciju brzine, repetitivne i eksplozivne snage, te koordinacije, gibljivosti, ravnoteže i preciznosti.	x	x
	Funkcionalne sposobnosti:	Morfološke osobine:	Unaprjeđuje aerobne sposobnosti cikličkih aktivnostima malog i umjerenog intenziteta.	x	x
			Unaprjeđuje anaerobne sposobnosti kinezioloških aktivnostima velikog intenziteta putem intervalne metode rada.	x	x
Odgojni	Snalaženje u kineziološkim relacijama: unutrašnje – vanjsko – individualno - kolektivno		Prihvata zdravlje i zdrave životne stilove za primarni kriterij vlastitog biopsihosocijalnog integriteta.	x	x
	Odnos prema kineziološkim uzorima (*)		Uvažava potrebu samokontrole vlastitog ponašanja u odnosu na sve agresivnije kineziološke izazove.	x	x
	Samouvažavanje		Shvata značaj kinezioloških aktivnosti za razvoj vlastite ličnosti.	x	x
	Odnos prema ekološkim problemima (*)		Razvija ekološke navike i aktivno učestvuje u prevenciji i rješavanju ekoloških problema.	x	x
	Kultura ponašanja		Aktivno, interaktivno i kreativno učestvuje u rješavanju problema u školi i među vršnjacima. Shvata da je osnovno obrazovanje „pasoš za život“. Nenasilno rješavanje sporova. Šta je nasilje, vrste nasilja, posebno nasilje među vršnjacima	x	x

Učenici su naročito zainteresirani za produblivanje znanja i širenje sadržaja rada, te je ovaj period veoma pogodan za početak sportske aktivnosti. Zbog efikasnosti vježbe i bolje motivacije, u zadnje tri godine program tjelesnog i zdravstvenog odgoja zahtijeva savremeniji didaktičko-metodički postupak nastavnika, što se, u prvom redu, odnosi na slobodniju kompoziciju časa tjelesnog i zdravstvenog odgoja i na usavršavanje i osavremenjivanje tehnologije nastave.

Po svojoj koncepciji, program uklanja granicu između nastave i vannastavnih aktivnosti, zbog toga je potrebno da škola, zajedno sa društvenim subjektima, pomaže svim oblicima slobodne aktivnosti učenika (sportske sekcije, školska sportska društva), a u prvom redu u osiguranju stručnog kadra, materijalnih i prostornih uvjeta.

Četvorodjelnu kompoziciju časa treba shvatiti samo kao obavezno polazište, koje osigurava optimalne psihološke, fiziološke i pedagoške preduvjete za realizaciju neposrednog zadatka časa tjelesnog i zdravstvenog odgoja. Na toj osnovi, sa dosta slobode, treba i komponirati konačnu strukturu časa za svaki zadatak. Intenzivnije se koriste metode rada kao što su: metod dopunskog vježbanja, kružno-intervalni metod, metod stanica, tangent-trening i sl. Da bi intenzitet vježbanja bio optimalan, treba voditi računa o racionalnom korištenju objekata, sprava, rekvizita i ostalog nastavnog pribora, te o racionalnijem korištenju raspoloživog vremena za čas i sl.

Uz razvijanje zdravstvenih, estetskih, zabavnih i kompetitivnih ili takmičarskih motiva tjelesnog i zdravstvenog odgoja, a s obzirom da je ovo razdoblje optimalno za usvajanja motoričkih znanja, obrazovna komponenta pretpostavlja usvajanje naprednih kinezioloških motoričkih znanja koja, upotpunjena osnovnim teorijskim znanjima iz kineziologije, podstiču integritet razvoja ličnosti učenika. Uz **opća motorička znanja** za razvoj (a) razvoj funkcionalnih sposobnosti (aerobnih i anaerobnih) i (b) razvoj motoričkih sposobnosti (koordinacije, ravnoteže, brzine, preciznosti, fleksibilnosti, eksplozivne, repetitivne, statičke snage i dinamometrijske sile, te (c) regulaciju morfoloških obilježja (aktivne mišićne mase i balastne mase), potrebno je učenicima osigurati i mogućnost sticanja znanja **specificiranih** kao: (a) **monostrukturalna motorička znanja**, koja su dominantno obilježje aktivnosti tipa atletike, plivanja, biciklizma i dr., (b) **aciklična motorička znanja**, koja su bitno obilježje tzv. borilačkih aktivnosti, kao što su boks, hrvanje, judo, karate i dr., (c) **kompleksna motorička znanja**, dakle ciklična i aciklična, koja se susreću u sportskim igrama, kao što su nogomet, rukomet, košarka i dr., ta (d) „estetska“ motorička znanja (ili znanja za koja je

estetski kriterij važan faktor uspjeha), koja su sadržana u aktivnostima tipa gimnastike, ritmičke gimnastike, skokova u vodu i dr.

Ocjenjuju se: sadržaji označeni sa (*)

Procjenjuju se: morfološke osobine, funkcionalne i motoričke sposobnosti učenika u odnosu na njihovo inicijalno, stvarno i očekivano stanje osobina i sposobnosti.

OKVIRNI NASTAVNI PLAN I PROGRAM za deveti razred devetogodišnje osnovne škole

**OKVIRNI NASTAVNI PLAN ZA DEVETI RAZRED
DEVETOGODIŠNJE OSNOVNE ŠKOLE**

REDNI BROJ	OBA VEZNI NASTAVNI PREDMETI	SEDMIČNI BROJ NASTAVNIH ČASOVA	GODIŠNJI BROJ NASTAVNIH ČASOVA
1.	Bosanski, hrvatski, srpski jezik i književnost	4	140
2.	Prvi strani jezik	2	70
3.	Drugi strani jezik	2	70
4.	Matematika	4	140
5.	Fizika	2	70
6.	Hemija / kemija	2	70
7.	Biologija	2	70
8.	Geografija / zemljopis	1	35
9.	Historija / povijest	2	70
10.	Tehnička kultura	1	35
11.	Likovna kultura	1	35
12.	Muzička / glazbena kultura	1	35
13.	Tjelesni i zdravstveni odgoj i zdravi stilovi života	2	70
UKUPNO REDOVNE NASTAVE		26	910

Napomena: Broj nastavnih časova za vjeronauku, dopunske/dodatne programe, vannastavne aktivnosti, odjeljensku zajednicu, eventualno neki novi predmet (izborni, fakultativni) odredit će se na lokalnom nivou, u skladu s mogućnostima o kojima je riječ u Konceptiji.

SADRŽAJ

1. Bosanski, hrvatski, srpski jezik i književnost
2. Engleski jezik
3. Njemački jezik
4. Francuski jezik
5. Arapski jezik
6. Matematika
7. Fizika
8. Hemija/kemija
9. Biologija
10. Geografija/zemljopis
11. Historija/povijest
12. Tehnička kultura
13. Likovna kultura
14. Muzička/glazbena kultura
15. Tjelesni i zdravstveni odgoj

Bosanski, hrvatski, srpski jezik i književnost

PRIJEDLOG OKVIRNOG NASTAVNOG PROGRAMA ZA IX RAZRED KNJIŽEVNOST

Književni tekstovi	Književno-teorijski pojmovi	Odgovno-obrazovni ciljevi i zadaci	Minimalna postignuća	Maksimalna postignuća
1. A. B. Šimić: Opomena 2. T. Ujević: Kolajna 3. S. S. Kranjčević: Moj dom 4. V. Nazor: Značenje riječi 5. O. Davičo: Hana (odlomak iz poeme) 6. V. Ilić: Ljubavna priča o donu Nunecu i doni Klari 7. V. Popa: Ljubav belutka 8. M. Dizdarević: Zapis o zemlji 9. A. S. Puškin: Elegija 10. A. Sidran: Zašto tone Venecija 11. E. Mulabdić: Zeleno busenje (odlomak) 12. M. Selimović: Tvrdava (odlomak) 13. M. Jergović: Rutta Tannenbaum (odlomak) 14. M. Krleža: Bitka kod Bistrice Lesne 15. M. Crnjanski: Dnevnik o Čarnojeviću (odlomak) 16. I. G. Kovačić: Mrak na svijetlim stazama 17. W. Scot: Ajvanho (odlomak) 18. Č. Sijarić: Konak (odlomak) 19. I. B. Singer: Gimpel luda (odlomak) 20. I. A. Krilov: Magarac i skuvaj 21. O. Pamuk: Istanbul, grad, uspomene (odlomak) 22. R. Petrović: Ljudi govore (odlomak) 23. I. Andrić: A. G. Matoš (esej) 24. Molijer: Mizantrop (odlomak iz komedije) 25. B. Nušić: Ožalošćena porodica (odlomak) 26. N. Ibrišimović: Zmaj od Bosne (odlomak) 27. D. Sušić: Veliki vezir (odlomak) 28. Smt Braće Morića (narodna balada) 29. Narodna romansa (po	Lirika Ritam-intonacija, stanka, opkoračenje-stanka u opkoračenju, naglašavanje riječi i ritam <i>Stilska sredstva</i> -metafora, inverzija, kontrast. <i>Vrste</i> -refleksivna, šaljiva, deskriptivna, domoljubna, ljubavna pjesma Elegija kao vrsta pjesme Epika <i>Fabula</i> -pokretači fabule, zaustavljanje fabule <i>Lik</i> -psihološko-etička karakterizacija, <i>Portret</i> -vanjski i unutarnji, forme pripovijedanja. Pozicija pripovjedača u priči, novela Pustolovni i povijesni romani Pripovijest (duža pripovijetka) Umjetnička basna Granične književne vrste: ljetopis, putopis, dnevnik, esej Drama Komedija i historijska drama Usmena književnost Termini balada i romansa Epsko – lirske karakteristike	Prepoznaje metaforu, inverziju, kontrast i njihovu ulogu u književnom tekstu, razumije preneseno značenje. Prepoznaje osnovna obilježja opisne, domoljubne i šaljive pjesme. Prepoznaje pokretače fabule i sredstva zaustavljanja. Može okarakterizirati lik. Uočava glavne karakteristike povijesnoga i pustolovnog romana Uočava različite stilske karakteristike basne (fabula, dijalog, moral) Uočava glavne karakteristike drame: dijalog, likovi Uočava glavne karakteristike lirske i epsko – lirske poezije	Otkriva stilsko-izražajna sredstva u književnom tekstu. Prepoznaje osnovno osjećanje u lirskoj pjesmi Otkriva glavne kompozicijske dijelove književnog teksta. Prepoznaje glavne karakteristike povijesnoga i pustolovnog romana Prepoznaje fabulativnu i tematsko – idejnu okosnicu djela Razlikuje književne i ekstraknjiževne elemente Uočava razliku između drame i drugih književnih vrsta Prepoznaje usmenoknjiževne vrste	Određuje i razumije stilska sredstva, upotrebljava ih u vlastitom tekstu. Određuje pokretače radnje, sredstva zaustavljanja radnje. Povezuje ritam i osjećanje u pjesmi Razumije, zapaža i povezuje sa savremenom stvarnošću psihološko-etičke karakteristike lika Uočava glavne karakteristike basne Uočava glavne karakteristike ljetopisa, putopisa, dnevnika, eseja Uočava glavne karakteristike usmene književnosti

izboru) 30. Narodna lirska pjesma (sevdalinka) po izboru				
RJEČNIK, GRAMATIKA, PRAVOPIS ZA IX RAZRED				
Programski zahtjevi	Odgovno–obrazovni ciljevi	ISHODI UČENJA		
		MINIMALNI	MAKSIMALNI	
RJEČNIK Riječi iz drugih jezika (tuđice, posuđenice) Žargonizmi, vulgarizmi, neologizmi Perifraze i frazeologizmi Arhaizmi, dijalektizmi Glas: govorni organi, samoglasnici i suglasnici Podjela suglasnika po zvučnosti i mjestu tvorbe Glasovne promjene: sibilizacija, jotacija, palatalizacija, nepostojano a, prelazak l u o, jednake suglasnika po zvučnosti, jednake suglasnika po mjestu tvorbe, gubljenje suglasnika, refleksi glasa jot (kraćenje sloga s dvoglasnikom, duljenje kratkog je, smjenjivanje ije-je-e-i). Naglasak (vrste naglasaka, mjesto naglasaka u naglašenoj riječi) Naglasna cjelina: prenošenje naglasaka na proklitiku TVORBA RIJEČI Sastav riječi: korijen riječi, nastavak Načini tvorbe riječi: izvođenje, prefiksacijom, slaganjem (s pomoću spojnog samoglasnika i bez njega) Tvorba riječi preobrazbom, tvorba riječi kraćenjem Tvorba imenica: etnici, mjesne i mislene imenice, uvećanice, umanjenice i zbirne imenice Tvorba pridjeva: pridjevi koji znače sličnost, opskrbljenost i obilje Tvorba glagola Rečenica Sročnost – slaganje riječi u rečenici po rodu, broju, padu i licu Red riječi u rečenici Višestruko složena rečenica Pravopis i pravogovor Ponoviti znanja iz prethodnih razreda o pisanju velikog slova u višestrukim imenicama Rečenični i pravopisni znakovi Pisanje riječi s glasovima č, ć, dž, đ, ije, je Pisanje kratice Sastavljeno i rastavljeno pisanje riječi	Razlikovati domaće (književne i dijalektne) i strane (potrebne i nepotrebne) riječi Prepoznati frazeme i njegova glavna obilježja Razvijati osjetljivost za ljeputu riječi (izbjegavanje vulgarizma i nepotrebnih tuđica) Znati kako nastaje glas i podjelu glasova po zvučnosti i mjestu tvorbe Uočiti i prepoznati glasovne promjene i provoditi ih u govore i pisanju Izgovarati i pisati riječi u kojima se smjenjuju ije/je/e/i u skladu s normom Prepoznati i pravilno upotrebljavati naglaske u govore i pisanju i čitanju. Postupno određivati naglasna obilježja: mjesto, dužinu i ton u tipičnim riječima. Uočiti razlike između vlastitog i standardnog naglasnog sistema Uočiti načine nastajanja novih riječi Razlikovati obični, neobilježeni red riječi od stilski obilježenog reda riječi Prepoznati obilježja višestruko složene rečenice Prepoznati i primjenjivati pravopisna načela o pisanju velikog slova u višestrukim imenicama Uvježbati pisanje i izgovor riječi u kojima se pojavljuju glasovi č, ć, dž, đ, ije, je Pisati kratice u skladu s pravopisom Uvježbati pisanje i izgovor izvedenica, složenica, polysloženica te naglašanih riječi s proklitikom i enklitikom.	Razlikuje domaće i strane riječi Zamjenjuje riječi i izraze zavičajnog govora književnim jezikom Tumači poznate frazeme Zna podjelu glasova po zvučnosti i mjestu tvorbe Uočava glasovne promjene na jednostavnim primjerima Pravilno čita naglasno označene riječi Uočava osnovne pojmove i tvorbene načine Prepoznaje zadanu riječ prema tvorbenom modelu Pravilno upotrebljava nenaglasnice u rečenici Razlikuje obični (gramatički) red riječi od stilski obilježenog Raščlanjuje višestruko složene rečenice na ishodišne rečenice i određuje njihov međusoban odnos Piše veliko slovo u skladu s pravopisom Primjenjuje stečena znanja u govoru, čitanju i pisanju Pravilno piše i izgovara riječnicu ne uz glagole Pravilno piše i izgovara imenice složene i imenice kojima je prvi dio riječi strana riječi ili strani prefiks aero, audio, auto, foto, kino, radio, video. Pravilno piše složene pridjeve i pridjeve tvorene prefiksom	Prilikom upotrebljava češće frazeme Uočava riječi u kojima je provedeno više glasovnih promjena U skladu s normom izgovora i piše riječi u kojima se smjenjuju ije/je/e/i Bilježi naglasak na jednostavnim i čestim primjerima Stvara nove riječi svim tvorbenim načinima Razumije ulogu različitog poretku riječi u rečenici Pravilno sastavlja višestruko složene rečenice u pisanju i govore i Uočava važnost primjene pravopisne norme u drugim nastavnim predmetima Služi se pravopisom (snažnije u pravopisnom rječniku) Pravilan izgovor i pisanje složenih priloga Razumije sastavljeno i rastavljeno pisanje složenih zamjenica, zamjenica s prefiksom i brojeva	

KULTURA USMENOG I PISMENOG IZRAŽAVANJA IX RAZRED

Oblici izražavanja	Programski sadržaj	Odgovno-obrazovni ciljevi i zadaci	ISHODI UČENJA	
			MINIMALNI	MAKSIMALNI
Različito stilova Administrativno-poslovni stil	Vrste stilova: književno umjetnički, naučni, novinarski, administrativno poslovni i razgovorni stil Zapisnik, zahtjev, prijava Biografija, molba, dopis	Razumjeti potrebu za različitim stilovima izražavanja u društvenoj zbilji Razumjeti značenje i ulogu riječi u različitim djelatnostima (kultura, novinarstvo, administracija) Upoznati stilska obilježja zapisa, zahtjeva i prijave Razviti vještinu pisanja životopisa i molbe kao administrativnih vrsta tekstova nužnih prilikom upisivanja u škole ili zapošljavanja	Prepoznaje i razlikuje različite stilove Zna šta su administrativni obrasci i kako ih popuniti, odnosno kako napisati zahtjev, prijavu i sl. uz popunjen primjerak Zna napisati kratki životopis, molbu	Zamjećuje obilježja različitih stilova Popunjava različite vrste obrazaca Uočava obilježja dopisa i molbe
RASPRAVLJANJE	Rasprava Prikaz (kritički prikaz knjige ili filma) Esej	Razvijati sposobnost rješavanja problemskih situacija Razvijati vještinu dokazivanja (argumentiranja) Osvijestiti potrebu za izricanjem vlastitog stava Uočiti sve elemente rasprave Uočiti obilježja kritičkog prikaza Pisati kritički prikaz na odabranu temu služeći se bilješkama Uočiti obilježja eseja. Pisati eseje o odabranoj temi spajajući pjesnički i naučni način izražavanja	Uočava kompoziciju rasprave Jasno iznosi svoje dokaze (argumente) izražavajući misli i stavove u pisanoj i govornoj komunikaciji Razumije šta je kritika i ko je kritičar. Mogućnost pisanja prikaza osvrćući se na temu i fabulu Mogućnost pisanja eseja o bliskoj temi Tvrđnju dokazuje i pri tome iskazuje svoje osjećaje i misli	Razvijena vještina dokazivanja (argumentiranja). Sposobnost izricanja vlastitog stava s obzirom na iskustvo, Doživljaj i prikupljene podatke o odabranoj temi prikaza Iznosi svoja zapažanja, osjećaje i misli Uspješno spaja subjektivno i objektivno dokazujući tezu
NARACIJA Čitanje Pisanje	Prčanje smiješnih događaja Čitanje tekstova pisanih različitim stilovima: književno-umjetnički, naučni, novinski, administrativni Izražajno čitanje (artikulacija glasova, naglasak, brzina, stanka, jačina, ton, isticanje riječi) Pisanje molbe, zapisnika, prijave Pisanje teksta na raznim obrascima, uplatnicama, priznanicama, telegramima Pisanje rasprave, kritičkog prikaza knjige i eseja Pisanje diktata	Mogućnost uvođenja novih elemenata u pripovijest Razvijati osjećaj za humor, smijeh i duhovitost Čitati i razumjeti tekstove pisane različitim stilovima Osposobljavanje učenika za upotrebu različitih stilova u pisanju	Humor u pripovijedanju ostvaruje humorističnim poredbama epitetima i perifriza-ma Pravilno čita i razumije tekstove pisane različitim stilovima Razvijena samostalnost u pisanju po diktatu i pisanju sastava koji su programska obaveza	Jezični nesporazumi i neobične situacije stvaraju humor. Koristi ironiju u gradnju humora. Pravilno čita naglasno označene riječi Mogućnost snalaženja u svim oblicima izražavanja.

	Pisanje dviju školskih zadataka			
--	---------------------------------	--	--	--

MEDIJSKA KULTURA ZA IX RAZRED			
Programski zahtjevi	Odgojno – obrazovni zadaci	ISHODI UČENJA	
		MINIMALNI	MAKSIMALNI
Dokumentarni film Scenarij-scenarist, knjiga snimanja-redatelj Filmska montaža Mreža (Internet)	Razlikovati dokumentarni film od ostalih filmskih radova Uočiti filmska izražajna sredstva u dokumentarnom filmu Razlikovati scenarij i knjigu snimanja Uočiti vrste montaže (linearna, paralelna i retrospektivna montaža) Osvijestiti mogućnost i prednost nalaženja podataka preko Interneta	Prepoznaje filmske rodove: animirani, dokumentarni i igrani film Razumije ulogu redatelja i glumaca u filmskom ili pozorišnom djelu Zna šta je kadar i da se spajaju tokom montiranja filma Može doći do podataka putem Interneta (npr. prikaz lektire na Internetu)	Razlikuje vrste dokumentarnih filmova Razlikuje scenarij i knjigu snimanja Razumije ulogu montaže u stvaranju filmskog djela Mogućnost nalaženja podataka preko Interneta, služenje računarskim tražilicama

LEKTIRA

1. M. Dizdar: Pjesme (izbor)
2. N. Ibrišimović: Nepoznati ljudi (izbor pripovijetki)
3. D. Sušić: Nevakat
4. V. Šekspir: Romeo i Julija
5. Molijer: Tvrdica
6. R. Bach: Galeb Džonatan Livingston
7. S. Kolar: Breza
8. V. Parun: Pjesme (izbor)
9. M. Jergović: Pripovijetke (izbor)
10. I. Andrić: Pripovijetke (izbor)
11. V. Popa: Očiju tvojih da nije (izbor pjesama)
12. R. Pavlović: Pripovijetke (izbor)

STRANI JEZIK

ENGLESKI
FRANCUSKI
NJEMAČKI
ARAPSKI

Engleski jezik – prvi strani jezik, sedma godina učenja (2 časa sedmično, 68 časova godišnje)

CILJEVI I REZULTATI ODGOJNO-OBRAZOVNOG RADA

U nastavi engleskog kao prvog stranog jezika u devetom razredu osnovne škole treba težiti potpunom dostizanju nivoa A2.2 Evropskog okvira za strane jezike - CEFR.	
Jezičke vještine	Očekivani rezultati / ishodi učenja
Slušanje i razumijevanje	<p>Učenik</p> <ul style="list-style-type: none"> može razumjeti dovoljno da zadovolji osnovne, konkretne potrebe. Može, s izvjesnim naporom, razumjeti samo suštinu direktnog, stvarnog, usmenog diskursa u kontekstu osrednje težine. može uglavnom razumjeti temu rasprave kojoj prisustvuje, može razumjeti niz svakodnevnih riječi i veoma ograničen broj idioma u logički povezanom govornom iskazu u kojem se raspravlja o poznatim temama ili općepoznatim stvarima. može razumjeti iskaz ukoliko se govori sporije i koristi standardan, jasan jezik, može često zahtijevati da mu se nešto ponovi.
Čitanje i razumijevanje	<p>Učenik</p> <ul style="list-style-type: none"> može razumjeti glavne misli i neke detalje u osrednje teškim tekstovima iz svakidašnjice koji se sastoje od dva-tri pasusa (reklame, pisma, jelovnici, raspored) i u tekstovima baziranim na činjenicama (uputstva, kratke vijesti). može naći novu predvidivu informaciju u jednostavnom i jasno strukturiranom tekstu o poznatim temama, može povremeno pogoditi značenje nepoznatih riječi prema njihovom obliku i kontekstu. često mora ponovno pročitati i koristiti rječnik.
Govor	<p>Učenik</p> <ul style="list-style-type: none"> može razmjenjivati rutinske informacije i voditi kratke razgovore o za njega važnim temama. Može zahtijevati da mu se pomogne ili svjesno izbjegavati neke teme. govori relativno tečno, ali su još uvijek veoma primjetni različiti tipovi zastajkivanja. izgovara razumljivo, iako je primjetan strani akcent i pravi greške fonološke prirode. relativno dobro vlada svakodnevnim vokabularom i ograničenim brojem idioma. U stanju je koristiti razne jednostavne konstrukcije i neke složene. u proširenoj usmenoj produkciji pravi mnogo osnovnih grešaka koje mogu povremeno prouzrokovati nerazumijevanje.
Pisanje	<p>Učenik</p> <ul style="list-style-type: none"> je u stanju pismeno opisati uobičajene svakodnevne situacije. zna u veoma kratkim crtama opisati neki običan događaj, ranije aktivnosti i lična iskustva ili ono što se svakodnevno piše u njegovom okruženju (kratka pisma, bilješke, molbe, telefonske poruke). zna koristiti svakodnevni osnovni vokabular i konstrukcije te najčešće veznike. zna napisati najčešće riječi i konstrukcije, ali pravi mnogo grešaka kod pisanja ostalih formi i konstrukcija i daje nespretne formulacije.
Znanje o jeziku	<ul style="list-style-type: none"> Učenik i svjesno stiču znanje o jeziku primjenjujući različite strategije učenja.

Nivo	Teme	Funkcije i vještine	Aktivnosti	Gramatika	Vokabular
9. razred Osnovna škola 7. godina učenja engleskog jezika	<ul style="list-style-type: none"> • Učenje i školovanje • Putovanja • Dokolica • Tradicije, legende, praznovjerrja • Ljudi i događaji u prošlosti • Okoliš – promjene i zaštita • Zanimanja / karijere • Moja domovina • Svijet budućnosti 	<p>Učenici će moći da:</p> <ul style="list-style-type: none"> - izraze usmeno ili pismeno: - svoj stav u vezi sa datim temama dajući argumente za i protiv - dopadanje i nedopadanje - slaغانje i neslaغانje - opišu: - osobe, predmete, mjesta - osjećanja - neki događaj u prošlosti - neki izum, proces - porede ljude i predmete - traže, daju i slijeđe uputstva - postavljaju pitanja i daju odgovore na lična pitanja, kao i pitanja u vezi sa mišljenjima drugih - traže, daju i slijeđe uputstva (npr. kako se koristi neki uređaj) - pišu - prijavu na dati oglas - kraći sastav / opis - koriste javne usluge (npr. banku, željeznicu, telefon) - govore/pišu o dobrim i lošim stranama nečega u okviru date teme - vođe anketu u vezi sa datom temom, na osnovu čega će napisati kratak izvještaj, članak ili usmeno izlagati - intervjušu svoga druga, susjeda, poznatu ličnost itd. - rade zajednički na rješavanju nekog problema / izradi projekta. 	<p>RECEPCIJA</p> <p>a) SLUŠANJE I REAGIRANJE</p> <p>Učenici će slušati izgovoreni tekst i reagirati će:</p> <ul style="list-style-type: none"> - davanje m kratkih i nešto dužih odgovora - uočavanje m opće i posebne informacije - povezivanje m odgovarajućih dijelova - predviđanje m osnovnog sadržaja teksta - popunjavanje m praznina i tabela - pravljenje m bilježaka - rješavanje m zadataka tačno/netačno, za dataka višestrukog izbora <p>b) ČITANJE I REAGIRANJE</p> <p>Učenici će čitati kratke tekstove u sebi ili naglas i reagirati će:</p> <ul style="list-style-type: none"> - uočavanjem opće ili posebne informacije - predviđanje m sadržaja ili suštine teksta - rješavanje m tačno/netačno - zadataka višestrukog izbora <p>PRODUKCIJA</p> <p>a) GOVOR</p> <p>Učenici će:</p> <ul style="list-style-type: none"> - uočstovati u razgovorima, debatama i panel diskusijama - strukturiranim diskusijama - igrati po ulogama - izraziti mišljenje na vodeći prednosti i nedostatke nečega, u okviru date teme - prepričavati prič u ili događaj - održati usmenu prezentaciju koja se zasniva na prethodnom slušanju ili čitanju <p>b) PISANJE</p> <p>Učenici će:</p> <p>pisati diktat, kratke poruke, lična pisma, razglednice (aktivnosti koje vodi nastavnik, a koje se</p>	<p>Učenici će ponavljati i učiti:</p> <p>Imenice: <i>broj, rod i padež (npr. He gave me a letter. He gave a letter to me.)</i></p> <p>Zamjenice:</p> <ul style="list-style-type: none"> - Lične - Pokazne - Upitne - Prisvojne - Neodređene <p>- Odnosne zamjenice: <i>who, which, that</i></p> <p>Pridjevi:</p> <ul style="list-style-type: none"> - Definirano: Članove: <i>a/an, the, zero</i> Prisvojne pridjeve Pokazne pridjeve Pridjevi za neodređenu količinu i broj, npr. <i>some, any, much, many, all, (a) few, (a) little</i>, itd. Upitne pridjeve: <i>what, which, whose</i> - Opisne pridjevi, koji se odnose na date teme - Pridjevi i priloge (npr. <i>good – well, friendly – in a friendly way/manner</i>) <p>Glagole:</p> <p>Present Simple, Present Continuous, Past Simple, Past Continuous, Present Perfect, Future Tense, <i>Going to</i> – forma <i>Present Perfect Continuous (sa for, since)</i></p> <p>Past Perfect (u rečenicama sa <i>after/when/before</i>)</p> <p>- Modalne glagole: <i>have to/not have to, must, mustn't, needn't</i></p> <p>- Veze glagole koji zahtijevaju dopunu pridjevom (npr. <i>appear upset, seem right, look nice, smell/taste/sound nice</i>)</p> <ul style="list-style-type: none"> - Glagole iza kojih slijedi gerund i/ili infinitiv (npr. <i>begin reading/to read, enjoy walking, want to walk</i>) - Passive Voice, nešto opširnije <p>Rečenice:</p> <ul style="list-style-type: none"> - <i>If</i> rečenice (drugi tip) - Vremenske - Odnosne (restriktivne i nerestriktivne) <p>Direktni i indirektni govor (izjave, zapovijesti, molbe, pitanja) sa uvodnim glagolima <i>say, tell i ask</i></p>	<p>Učenici će učiti ili ponavljati vokabular koji se odnosi na date teme:</p> <ul style="list-style-type: none"> • Učenje kako treba učiti, osnovni vokabular, npr. <i>the importance of education, self-assessment, life-long learning</i> itd. razlike UK, USA, BiH. • Različiti načini putovanja, prošireni vokabular neophodan za opisivanje mjesta, npr. <i>journey, excursion, trip, outing</i>, itd. • Dokolica, nešto prošireni vokabular, npr. <i>film, theatre, TV series, soap operas, reading books</i>, itd. • Tradicije, stare legende iz raznih zemalja, osnovni vokabular, npr. <i>Robin Hood, Loch Ness Monster</i>, urbane legende, legende iz našeg vremena i okruženja • Ljudi i događaji u prošlosti, vokabular vezan uz znamenite ljude i događaje iz prošlosti te izume koji su promijenili svijet, sa osvrtom na BiH, npr. <i>scientific discoveries, the wheel, the telephone</i> itd. • Okoliš – promjene i zaštita, osnovni vokabular, npr. <i>air pollution, heat, greenhouse effect, deforestation, exhaust fumes, changes in climate. reduce car traffic, use lead-free gas/petrol, recycling</i>, itd. • Zanimanja/karijere, osnovni vokabular uz upotrebu fraznih glagola i izraza, kao što su: <i>set up, drop out, leave, apply for a job, free lance, give up, attend a training course, read, advert</i> itd. • Moja domovina, osnovni vokabular za opisivanje u okviru odabranog aspekta prikazivanja svoje domovine • Svijet budućnosti, osnovni vokabular vezan uz predviđanja događaja i razvoja u budućnosti naše planete itd. <p>Pored toga što će neprestano dograđivati vokabular, učenici će učiti da koriste:</p> <p>Afikse, koji se odnose na date teme i gramatiku, npr. <i>scholarship, apprenticeship, irregular, indefinite, unpopular, unfair</i> itd.</p> <p>Antonime, koji se odnose na date teme, npr. <i>reliable – unreliable, possible – impossible, moral – immoral</i>, itd.</p> <p>Složnice, koje se odnose na date teme, npr. <i>self-service, self-control</i>, itd.</p> <p>Homografe, koji se odnose na date teme, npr. <i>use</i> (noun) i</p>

			zasnivaju na prethodnom čitanju, slušanju ili ko rište nju bilje žaka) - kraću priču, radove u kojima se iznosi mišljenje - različite kraće opise - popunjavati obrasce i pisati upitnike - praviti poste re , raspored časova - praviti bilješke - ispravljati greške – self-correction, peer-correction	u sadašnjem vremenu.	<i>use</i> (verb), <i>record</i> (noun) i <i>record</i> (verb), itd. Kolokacije , koje se odnose na date teme, npr. do some revision, take an exam, fail/pass an exam, fill in the application form, go for a first/final interview Prevodne ekvivalente ključnih riječi i izraza, uz selektivno poređenje sa maternjim jezikom učenika, kao i nekim drugim stranim jezicima.
--	--	--	---	----------------------	---

INTERDISCIPLINARNI SADRŽAJ

Učenici će također učiti jezik i proširivati svoj vokabular oslanjajući se na znanje stečeno kroz učenje drugih školskih predmeta u okviru datih tema.

INTERKULTURALNE VJEŠTINE

Učenici će se:

- upoznavati sa sličnostima i različitostima između Bosne i Hercegovine i zemalja engleskog govornog područja u oblasti kulture, edukacije, slobodnog vremena učenika, načina življenja u okviru datih tema
- navikavati da se ophode učtivo u komunikaciji sa pripadnicima kulture o kojoj uče
- učiti da komuniciraju i da se ponašaju u svakodnevnim situacijama na način koji je prirodan za kulturu zemlje čiji jezik uče, obraćajući posebnu pažnju na odnose među ljudima pri neposrednom kontaktu, komunikaciji itd.
- naučiti da poštuju tradiciju, običaje, navike drugih ljudi itd.

UČENJE KAKO TREBA UČITI

Učenici će učiti da:

- budu odgovorni i aktivni kada uče jezik
- koriste različite radne metode i strategije učenja tipične za učenje jezika, kao što je razumijevanje smisla iz konteksta itd.
- nadoknađuju praznine u znanju korištenjem različitih metoda, kao što je parafraziranje
- koriste informacionu tehnologiju kod učenja jezika
- ocjenjuju svoje aktivnosti i aktivnosti svojih drugova iz razreda, kao i nivo svog i njihovog znanja u odnosu na postavljene ciljeve i, ako je potrebno, mijenjati metode rada
- koriste samostalno udžbenike, rječnike i druge priručnike

CILJANI NIVO ZNANJA

9. razred 7. godina učenja	Slušanje i razumijevanje	Govorenje	Čitanje i razumijevanje	Pisanje
Nivoi	A2.2	A2.2	A2.2	A2.2

Engleski jezik – drugi strani jezik, četvrta godina učenja
(2 časa sedmično, 68 časova godišnje)

CILJEVI I REZULTATI ODGOJNO-OBRAZOVNOG RADA

U nastavi engleskog kao drugog stranog jezika u devetom razredu osnovne škole treba težiti potpunom dostizanju nivoa A2.1 Zajedničkog evropskog okvira za jezike - CEFR.	
Jezičke vještine	Očekivani rezultati/ ishodi učenja
Slušanje i razumijevanje	<p>Učenik</p> <ul style="list-style-type: none"> • može uz znatan napor razumjeti jednostavan formalan i neformalan razgovor o temama koje su za njega od neposredne važnosti. • može razumjeti glavnu poentu u kratkim jednostavnim porukama (uputstva, objave) i pratiti promjenu teme na TV vijestima. • može razumjeti iskaz ukoliko je jasno artikuliran standardnim jezikom i brzinom sporijom od normalne. često mora zahtijevati da mu se nešto ponovi.
Čitanje i razumijevanje	<p>Učenik</p> <ul style="list-style-type: none"> • može razumjeti kratke jednostavne tekstove koji sadrže najfrekventniji vokabular (privatna pisma, kratke vijesti, jednostavna uputstva). • može razumjeti glavne ideje i neke detalje u tekstu koji se sastoji od nekoliko pasusa. • može locirati, komparirati, kontrastirati jednu ili više određenih informacija u nešto širem tekstu. ponekad je u stanju da pogodi iz konteksta značenje nepoznatih jezičkih jedinica. • sporo čita i teže razumije čak i relativno kratke odlomke teksta.
Govor	<p>Učenik</p> <ul style="list-style-type: none"> • može dati kratak jednostavan opis u okviru poznate teme za koju je lično vezan. • može razumjeti kratke informacije društvenog tipa, te obavljati dosta transakcija. Može na kratko povesti razgovor, ali je rijetko u stanju da ga dobrovoljno nastavi jer ne razumije dovoljno. • izgovara bez poteškoća neke poznate nizove, ali pravi mnogo veoma primjetnih pauza i grešaka kod započinjanja. • izgovara općenito dovoljno jasno i razumije se čak i u slučaju kada sagovornici zahtijevaju da im ponešto ponovi. • vlada najosnovnijim gramatičkim strukturama, ali još uvijek pravi mnogo osnovnih grešaka.
Pisanje	<p>Učenik</p> <ul style="list-style-type: none"> • je u stanju da pismeno opiše nekolicinu svakodnevnih situacija. • zna napisati kratke jednostavne poruke (lična pisma, bilješke) u vezi sa svakodnevnim potrebama. • zna pisati jednostavne linearne opise i sastave na veoma poznate teme (stvarne i izmišljene ličnosti, događaji, vlastiti planovi i planovi članova porodice). • zna dosta tačno pisati najčešće riječi ali stalno pravi osnovne greške (vremena, afiksi) i daje mnogo nespretnih formulacija.
Znanje o jeziku	<ul style="list-style-type: none"> • Učenici svjesno stiču znanje o jeziku.

Stepen	Te me	Funkcije i vještine	Aktivnosti	Gramatika	Vokabular
IX razred Osnovna škola 4. godina učenja engleskog jezika	<ul style="list-style-type: none"> Ljudsko tijelo - odjeća Ličnost, karakteristike i odrastanje Zabava i slobodne aktivnosti Kultura, medijska kultura i sport Prošlost i historijski događaji Novac i materijalni svijet Izbor zanimanja 	<p>Učenik će:</p> <ul style="list-style-type: none"> koristiti rječnik i naučiti voditi svoj vlastiti učiti i vježbati fonetski izgovor opisivati buduće planove prihvatiti ili odbiti ponude izražavati zahtjeve i prijehove tražiti i davati savjete opisivati ljude i predmete neka raspoloženja i stanja trenutnu aktivnost prošle radnje dopadanja, ne dopadanja postavljati pitanja i odgovarati na njih tražiti i davati informacije slušati očekujući da čuju određenu informaciju slušati razne pjesme i prepoznavati stihove raditi na unapređenju spellinga pisati kratke poruke i opise 	<p>RECEPCIJA: a) SLUŠANJE I REAGIRANJE Učenik će slušati izgovoreni tekst i reagirati: 1) Neverbalno spajanjem slika i slušanog teksta, označavanjem tačnih/netačnih tvrdnji, davanjem kratkih odgovora na pitanja, popunjavanjem praznina u tekstu / tabela, rješavanje zadataka višestrukog izbora itd. 2) Verbalno postavljanjem jednostavnih pitanja, davanjem informacija, učešćem u dijalozima / igranjem uloga itd. d) ČITANJE I REAGIRANJE Učenik će čitati kratke tekstove, u sebi ili naglas, i reagirati 1) Neverbalno spajanjem slika i tekstova, označavanjem tačnih i netačnih tvrdnji, prezentiranjem određenih dijelova teksta mimikom, dopunjavanjem teksta itd. 2) Verbalno postavljanjem pitanja i odgovaranjem na pitanja, pripremanjem dijelova ili cijelih kratkih tekstova proširenim rečenicama, upotrebom novog vokabulara u konkretnim primjerima/rečenicama, reagiranjem na tvrdnje itd. PRODUKCIJA: d) GOVOR Učenik će: - učestvovati u kratkim jednostavnim dijalozima - pripremati dijaloge prema zadanim elementima - davati važne informacije o sebi i svom okruženju - prepričavati kratke sa držaje /govoriti kratke iskaze - učestvovati u razgovoru o zadanim temama - pjevati pjesme - igrati uloge, jezične igre itd. - recitirati, dramatizirati e) PISANJE Učenik će: - pisati kratke diktate - prepisivati rečenice i kraće tekstove - pisati kratke sastave prema datom modelu – vođeno pisanje - dopunjavati nedovršene rečenice, tabele križaljke, pjesme itd. - konstruirati rečenice od niza zadatih riječi</p>	<p>Učenik će učiti ili ponavljati: Imenice: - brojive, nebrojive - pravilnu/nepravilnu množinu Zamjenice: - Lčne (padež subjekta i objekta) - Pokazne (<i>this, that, these, those</i>) - Upitne (<i>who, which, what, whose</i>) - Prisvojne (<i>mine, yours...</i>) - Neodredene (<i>somebody, anybody, nobody, something...</i>) Odnosne zamjenice: <i>who, which, that, whose</i> Pridjeve: Determinatore, - članove: <i>a/an, the, zero</i> - prisvojne pridjeve, - pokazne pridjeve, <i>this (girl), that (boy), these (girls), those (boys)</i> - pridjeve neodredene količine i broja (<i>some, any, much, many, all</i>) - upitne pridjeve (<i>what, which, whose</i>) - Opisne pridjeve (najčešće): u okviru datih tema - opredenje pridjeva (pravilno i nepravilno) Brojeve: glavni i redni Glagole: Present Simple (potvrđna, odrična, upitna forma) Present Continuous (potvrđna, odrična, upitna forma) Past Simple pravilnih i nepravilnih glagola (potvrđna, odrična, upitna forma) Future Simple: <i>shall/will</i> (potvrđna, odrična, upitna forma) Present Continuous za izražavanje budućnosti Going to-oblik Glagole: <i>be, have/has got</i> (potvrđna, odrična, upitna forma) Izražavanje navika u prošlosti: <i>used to</i> Gerund-upotreba gerunda Modalne glagole: <i>can, may, must, have to, should,</i> Present Perfect</p>	<p>Učenik će ponavljati i učiti samo osnovni vokabular koji se odnosi na date teme, kao npr. Ljudsko tijelo – odjeća, prošireni rječnik za dijelove tijela, odjeće i boja, npr. <i>multicoloured leggings, baggy trousers</i> Ličnost, karakteristike i odrastanje – rječnik vezan uz odrastanje: <i>age, height, weight, tall, white, big, health.</i> house and school rules: <i>must/mustn't, should/shouldn't</i> Zabava i slobodne aktivnosti – nešto prošireni rječnik, npr. <i>favourite sports, games unusual hobbies,</i> I like listening to music itd. Kultura, medijska kultura i sport – osnovni rječnik vezan za film i TV, novine/časopise, npr. <i>drama, documentaire, quiz shows, news, column.</i> rječnik vezan uz poznate kulturno-sportske događaje Prošlost i historijski događaji – rječnik vezan za nase ljanje i nastanak civilizacija na današnjem govornom prostoru engleskog jezika i BiH, <i>Australia - Native Australians, America - Native Americans</i> Novac i materijalni svijet – rječnik vezan uz činjenice o novcu, <i>money facts, banknote, coins, cheque, shopping, customer</i> itd. Izbor zanimanja - Osim što će stalno proširivati vokabular, učenici će ponavljati ili učiti da koriste: - Skraćenice, - Afikse - Antonime - Složenice - Kolokacije u vezi sa datim temama.</p>

			Simple with <i>just, already, yet, since, for</i> Past Continuous Tense Passive (present i past simple, future) Prilozi za mjesto, vrijeme, način Prije dloga : nešto proširenija upotreba prijedloga za mjesto i vrijeme Rečenice : - if rečenice, prvi tip - vremenske rečenice (when) - direktni i indirektni govor - izjave, zapovijesti (glavne rečenice u prezentu)	
--	--	--	--	--

INTERDISCIPLINARNI SADRŽAJ

Učenici će također učiti jezik i proširivati svoj vokabular oslanjajući se na znanje stečeno kroz učenje drugih školskih predmeta u okviru datih tema.

INTERKULTURALNE VJEŠTINE

Učenici će se:

- upoznavati sa sličnostima i različitostima između Bosne i Hercegovine i zemalja engleskog govornog područja u oblasti kulture, edukacije, slobodnog vremena učenika, načina življenja u okviru datih tema
- navikavati da se ophode učtivo u komunikaciji sa pripadnicima kulture o kojoj uče
- učiti da komuniciraju i da se ponašaju u svakodnevnim situacijama na način koji je prirodan za kulturu zemlje čiji jezik uče, obraćajući posebnu pažnju na odnose među ljudima pri neposrednom kontaktu, komunikaciji itd.
- naučiti da poštuju tradiciju, običaje, navike drugih ljudi itd.

UČENJE KAKO SE TREBA UČITI

Učenici će učiti da:

- budu odgovorni i aktivni kada uče jezik
- koriste različite metode i strategije učenja jezika iz najbolje prakse
- nadoknađuju praznine u znanju korištenjem različitih metoda, kao što je parafraziranje itd.
- koriste informacionu tehnologiju kod učenja jezika
- ocjenjuju svoje aktivnosti i aktivnosti svojih drugova iz razreda, kao i nivo svog i njihovog znanja u odnosu na postavljene ciljeve i, ako je potrebno, mijenjaju metode rada
- koriste samostalno udžbenike, rječnike i druge priručnike.

CILJANI NIVO ZNANJA

9. razred – 4. godina učenja	Slušanje i razumijevanje	Govorenje	Čitanje i razumijevanje	Pisanje
Nivoi	A2.1	A2.1	A2.1	A2.1

Njemački jezik – prvi strani jezik, sedma godina učenja
(2 časa sedmično, 68 časova godišnje)

CILJEVI I REZULTATI ODGOJNO-OBRAZOVNOG RADA

U nastavi njemačkog jezika u devetom razredu osnovne škole treba težiti potpunom dostizanju nivoa A2.2 Evropskog okvira za strane jezike.	
Jezičke vještine	Očekivani rezultati/ ishodi učenja
Slušanje i razumijevanje	<ul style="list-style-type: none"> • Učenik može razumjeti dovoljno da zadovolji osnovne, konkretne potrebe. Može s izvjesnim naporom razumjeti samo suštinu direktnog, stvarnog, usmenog diskursa u kontekstu osrednje težine. • Učenik može uglavnom razumjeti te mu rasprave kojoj prisustvuje. Može razumjeti niz običnih riječi i veoma ograničen broj idioma u logički povezanom govornom iskazu u kojem se raspravlja o poznatim temama ili opće poznatim stvarima. • Može razumjeti iskaz ukoliko se govori sporije i koristi standardan, jasan jezik. Može često zahtijevati da mu se nešto ponovi.
Čitanje i razumijevanje	<ul style="list-style-type: none"> • Učenik može razumjeti glavne misli i neke detalje u osrednje teškim tekstovima iz svakidašnjice koji se sastoje od dva-tri pasusa (reklame, jelovnici, raspored) i u tekstovima baziranim na činjenicama (uputstva, kratke vijesti). • Može naći novu predvidivu informaciju u jednostavnom i jasno strukturiranom tekstu o poznatim temama. Može povremeno pogoditi značenje nepoznatih riječi prema njihovom obliku i kontekstu. • Često mora ponovno pročitati i koristiti rječnik.
Govor	<ul style="list-style-type: none"> • Učenik može razmjenjivati rutinske informacije i voditi kratke razgovore o za njega važnim temama. Može zahtijevati da mu se pomogne ili svjesno izbjegavati neke teme. • Govori relativno tečno, ali su još uvijek veoma primjetni različiti tipovi zastajkivanja. • Izgovor je razumljiviji, uprkos primjetnog stranog akcenta i grešaka fonološke prirode. • Relativno dobro vlada svakodnevnim vokabularom i ograničenim brojem idioma. U stanju je da koristi razne jednostavne konstrukcije i neke složene. • U proširenoj usmenoj produkciji pravi mnogo osnovnih grešaka koje mogu povremeno prouzrokovati nerazumijevanje.
Pisanje	<ul style="list-style-type: none"> • Učenik je u stanju pismeno opisati najuobičajenije svakodnevnih situacije. • Zna u veoma kratkim crtama opisati neki običan događaj, ranije aktivnosti i lična iskustva ili ono što se svakodnevno piše u njegovom okruženju (kratka pisma, bilješke, molbe, telefonske poruke). • Zna koristiti svakodnevni osnovni vokabular i konstrukcije te najčešće veznike. • Zna napisati najčešće riječi i konstrukcije, ali pravi mnogo grešaka kod pisanja ostalih formi i konstrukcija i daje nespretne formulacije.
Znanje o jeziku	<ul style="list-style-type: none"> • Učenici svjesno usvajaju znanje o jeziku.

PROGRAMSKI SADRŽAJI

Tematske cjeline:

1. Učenje i školovanje
2. Putovanja
3. Prijateljstvo, druženje, konflikti, rješavanje problema
4. Prva ljubav
5. Dokolica
6. Tradicija, legende, praznovjerja
7. Okoliš i zaštita okoliša
8. Izbor zanimanja
9. Moja domovina

Funkcije i sposobnosti	Vještine	Gramatika	Vokabular
<p>Učenici će znati:</p> <ul style="list-style-type: none"> -govoriti o svojim navikama -pronaći potrebne informacije u prospektu - opisati mjesto u kojem žive ili provode odmor -odabrati cilj putovanja i prijevozno sredstvo - planirati putovanje -argumentirati svoju odluku, nekoga uvjeriti u njenu ispravnost -reći s kim se najviše druže i zašto dolazi do nesporazuma i konflikata s prijateljima ili roditeljima - voditi razgovor u hotelu, restoranu, na željezničkoj stanici - pričati o događajima sa putovanja - imenovati probleme -dati sa vjete -definirati pravila ponašanja i komuniciranja - govoriti o prednostima i nedostacima nekog zanimanja -razumjeti reklamne tekstove -razumjeti vremensku prognozu -govoriti o vremenu -govoriti o ekološkim problemima -govoriti o tome kako sami doprinose zaštiti okoliša -reći koliko svako može učiniti za zaštitu okoliša 	<p>SLUŠANJE I RAZUMIJEVANJE</p> <p>Učenici će slušati izgovoreni tekst i reagirati</p> <ul style="list-style-type: none"> - povezivanjem slike i slušanog teksta, - označavanjem tačnih i netačnih tvrdnji - davanjem kratkih odgovora na nastavnikova pitanja ili pitanja koja su čuli sa nosača zvuka i sl. - popunjavanjem praznina u tekstu, - popunjavanjem tabele, - rješavanjem zadataka višestrukog izbora <p>ČITANJE I RAZUMIJEVANJE</p> <p>Učenici će</p> <ul style="list-style-type: none"> - čitati rečenice i kraće tekstove, - tražiti osnovne informacije u tekstu pritom rješavajući zadatke poput: <ul style="list-style-type: none"> - pridruživanja slike tekstu, pridruživanja podnaslova dijelovima teksta, označavanja tačnih i netačnih tvrdnji, odgovaranja na postavljena pitanja, dopunjavanja teksta, popunjavanja tabele <p>GOVOR</p> <p>Učenici će:</p> <ul style="list-style-type: none"> - govoriti kratke iskaze sa mnogo pauza i tražeći odgovarajuće izraze, - postavljati jednostavna pitanja, - davati važne informacije o sebi i neposrednom okruženju, - riječi i grupe riječi i rečenice povezivati jednostavnim veznicima i, ili, onda - igrati uloge, - pripremati i sprovoditi jednostavne dijaloge, - voditi dijaloge prema datoj skici <p>PISANJE</p> <p>Učenici će:</p> <ul style="list-style-type: none"> - prepisivati rečenice i kraće tekstove, - rekonstruirati riječi i rečenice, - dopunjavati izostavljene riječi, dijelove rečenice ili cijele rečenice, - pisati kratki jednostavan tekst prema datom tekstualnom modelu - samostalno napisati kratki tekst (vođeno pisanje) 	<p>Učenici će učiti o tome i koristiti:</p> <p>Imenice:</p> <p>Sistematizacija znanja o deklinaciji imenica</p> <p>Zamjenice:</p> <ul style="list-style-type: none"> - Lične i prisvojne zamjenice – sistematizacija - Upitna zamjenica was für ein - Neodređene zamjenice alles, einer, keiner, jeder, je mand, was - Odnosna zamjenica der/die/das u nominativu, akuzativu i dativu - zamjenica das, was (Das, was du gesagt hast . . .) <p>Pridjevi:</p> <ul style="list-style-type: none"> - Atributivno upotrijebljen pridjev u nominativu i akuzativu (slaba, jaka, mješovita deklinacija) <p>Glagoli:</p> <ul style="list-style-type: none"> - perfekt jakih glagola - perfekt pomućnih glagola - perfekt glagola sa nenaglašenim prefiksom i glagola na –ieren - perfekt glagola sa razdvojitim prefiksom - glagoli sa prijeđlozima - najfrekventniji (einladen zu, sich interessieren für) . . ., <p>Prijedlozi:</p> <ul style="list-style-type: none"> - Prijedlozi sa dativom i akuzativom - Prijedlozi sa akuzativom <p>Rečenica:</p> <ul style="list-style-type: none"> - Vremenska rečenica sa veznicima wenn i als - Atributska rečenica sa odnosnom zamjenicom u nominativu i akuzativu - Eliptična sporedna rečenica sa W-upitnom riječi (Ich weiß nicht, wo.) - Poredbena rečenica: Sie haben einen größeren Garten als wir. <p>Učenici će koristiti ali ne i učiti o sljedećem:</p> <p>Priloge</p> <p>najfrekventnije priloge za mjesto i vrijeme</p>	<p>Učenici će usvajati novi i proširivati već usvojeni vokabular koji se odnosi na date teme, npr.:</p> <p>Putovanja:</p> <p>in den Urlaub fahren, andere Länder und Leute kennen lernen, Sonne und Meer genießen, die Natur erleben, das Hotelzimmer reservieren, der Reise prospekt, Kassenfahrt, Jugendherberge, Ankunft, Landschaft, Verkehrsmittel, eine Stadt besichtigen, Stadtrundfahrt . . .</p> <p>Druženje, konflikti, rješavanje problema:</p> <p>miteinander reden, Ratschläge geben, bei Problemen helfen, für jemanden da sein, auf Kritik reagieren, nett zueinander sein, an andere denken, argumentieren, sich streiten, sich beruhigen . . .</p> <p>Dokolica</p> <p>Computerspiele, Gameboy, Leselust, Telefonieren, Internet, faulenzten . . .</p> <p>Tradicija, legende, praznovjerna</p> <p>Glücksbringer, Pech haben, Glück haben, das Kleeblatt, der Pilz, der Schornsteinfeger, das Hufeisen . . .</p> <p>Okoliš i zaštita okoliša</p> <p>Wetterbericht, Tageshöchsttemperatur, stark bewölkt, Nebel, Regen, Wolken, die Temperatur steigt auf 10 Grad, Umweltaktionen in der Schule, Abfall, Tierschutz, Müll, Verpackung . . .</p> <p>Izbor zanimanja</p> <p>Vorteile, Nachteile eines Jobs, Geld verdienen, Teamarbeit, Erfahrungen sammeln, Spaß haben, Traumberuf, Nebenjobs . . .</p> <p>Napomena:</p> <p>Navedena leksika je samo prijedlog moguće leksike. Ne smije se shvatiti kao obavezan leksički minimum.</p>

Njemački jezik – drugi strani jezik, četvrta godina učenja
(2 časa sedmično, 68 časova godišnje)

CILJEVI I REZULTATI ODGOJNO-OBRAZOVNOG RADA

U nastavi njemačkog jezika u devetom razredu osnovne škole treba težiti potpunom dostizanju nivoa A2.1 Evropskog okvira za strane jezike.	
Jezičke vještine	Očekivani rezultati/ ishodi učenja
Slušanje i razumijevanje	<ul style="list-style-type: none"> • Učenik može uz znatan napor razumjeti jednostavan formalan i neformalan razgovor o temama koje su za njega od neposredne važnosti • Može razumjeti glavnu poentu u kratkim jednostavnim porukama (uputstva, objave) i pratiti promjenu teme na TV vijestima. • Može razumjeti iskaz ukoliko je jasno artikuliran standardnim jezikom i brzinom sporijom od normalne. Često mora zahtijevati da mu se nešto ponovi.
Čitanje i razumijevanje	<ul style="list-style-type: none"> • Učenik može razumjeti kratke jednostavne tekstove koji sadrže najfrekventniji vokabular (privatna pisma, kratke vijesti, jednostavna uputstva). • Može razumjeti glavne ideje i neke detalje u tekstu koji se sastoji od nekoliko pasusa. Može locirati, komparirati, kontrastirati jednu ili više određenih informacija u nešto širem tekstu. Ponekad je u stanju da pogodi iz konteksta značenje nepoznatih jezičkih jedinica. • Sporo čita i teže razumije čak i relativno kratke odlomke teksta.
Govor	<ul style="list-style-type: none"> • Učenik može dati kratak jednostavan opis u okviru poznate teme za koju je lično vezan. Može razumjeti kratke informacije društvenog tipa, te obavljati dosta transakcija. Može nakratko povesti razgovor, ali je rijetko u stanju da ga dobrovoljno nastavi jer ne razumije dovoljno. • Izgovara bez poteškoća neke poznate nizove ali pravi mnogo veoma primjetnih pauza i grešaka kod započinjanja. • Izgovor učenika je općenito dovoljno jasan i razumije se čak i u slučaju kada sagovornici zahtijevaju da im ponešto ponovi. • Vlada najosnovnijim gramatičkim strukturama, ali još uvijek pravi mnogo osnovnih grešaka.
Pisanje	<ul style="list-style-type: none"> • Učenik je u stanju da pismeno opiše nekolicinu svakodnevnih situacija. • Zna napisati kratke jednostavne poruke (lična pisma, bilješke) u vezi sa svakodnevnim potrebama. Zna pisati jednostavne linearne opise i sastave na veoma poznate teme (stvarne i izmišljene ličnosti, događaji, vlastiti planovi i planovi članova porodice). • Zna dosta tačno pisati najčešće riječi ali stalno pravi osnovne greške (vremena, afiksi) i daje mnogo nespretnih formulacija.
Znanje o jeziku	<ul style="list-style-type: none"> • Učenici svjesno usvajaju znanje o jeziku.

PROGRAMSKI SADRŽAJI

Tematske cjeline:

1. Zemlje njemačkog govornog područja
2. Moja domovina
3. Svakodnevni život i slobodno vrijeme
4. Putovanje
5. Prijateljstvo
6. Prva ljubav
7. Sredstva informiranja
8. Praznici i tradicija
9. Izbor zanimanja

Funkcije i sposobnosti	Vještine	Gramatika	Vokabular
<p>Učenici će znati:</p> <ul style="list-style-type: none"> - planirati putovanje, - odabrati cilj putovanja i prijevozno sredstvo, - razumjeti tekst oglasa, prospekta i slično, - uspostaviti kontakt telefonom ili mailom, - diskutirati pro i kontra, - argumentirati svoju odluku, - predstaviti najboljeg prijatelja, - izraziti osjećanja, - govoriti o svom hobi, svojim vakama, - nešto opisati, poređati sa nečim, iskazati mišljenje o nečemu, . . . - diskutirati o TV-programu, - nabrojati svoje omiljene emisije i obrazložiti izbor, - opisati medije i njihovu funkciju, - govoriti o omiljenom prazniku, - čestitati praznike, - govoriti o svojim željama vezano za budućnost i izbor zanimanja, - nabrojati zemlje njemačkog govornog područja, poznate ličnosti sa njemačkog govornog područja, - govoriti o svojoj domovini 	<p>SLUŠANJE I RAZUMIJEVANJE Učenici će slušati izgovoreni tekst i reagirati:</p> <ul style="list-style-type: none"> - pozivanjem slike i slušnog teksta, - označavanjem tačnih i ne tačnih tvrdnji - davanjem kratkih odgovora na nastavnikova pitanja ili pitanja koja su čuli sa CD-a i sl. - popunjavanjem praznina u tekstu, - popunjavanjem tabela, - rješavanjem zadataka višestrukog izbora <p>ČITANJE I RAZUMIJEVANJE Učenici će:</p> <ul style="list-style-type: none"> - čitati rečenice i kraće tekstove, - tražiti osnovne informacije u tekstu pritom rješavajući za datke poput: pridruživanja slike tekstu, pridruživanja podnaslova dijelovima teksta, označavanja tačnih i netačnih tvrdnji, odgovaranja na postavljena pitanja, dopunjavanja teksta, popunjavanja tabela i sl. <p>GOVOR Učenici će:</p> <ul style="list-style-type: none"> - govoriti kratke iskaze sa mnogo pauza i tražeći odgovarajuće izraze, - postavljati jednostavna pitanja, - davati važne informacije o sebi i neposrednom okruženju, - riječi i grupe riječi i rečenice povezivati jednostavnim veznicima i ili, onda - igrati uloge, - pripremati i sprovoditi jednostavne dijaloge, - voditi dijaloge prema datoj skici. <p>PISANJE Učenici će:</p> <ul style="list-style-type: none"> - prepisivati rečenice i kraće tekstove, - rekonstruirati riječi i rečenice, - dopunjavati izostavljene riječi, dijelove rečenice ili cijele rečenice, - pisati kratki jednostavan tekst prema datom tekstualnom modelu - samostalno napisati kratki tekst (vođeno pisanje) 	<p>Učenici će učiti teme i koristiti:</p> <p>Imenice: Sistemizacija znanja o deklinaciji imenica</p> <p>Zamjenice: - Sistemizacija ličnih i prisvojnih zamjenica u nominativu, dativu i akuzativu - Upitna zamjenica was für ein</p> <p>Pridjevi: - Atributivno upotrijebljen pridjev u nominativu</p> <p>Glagoli: - preterit modalnih glagola - perfekt najfrekventnijih jakih glagola - perfekt glagola sa ne na glašnim prefiksom i glagola na –ieren - perfekt glagola sa razdvojitim prefiksom</p> <p>Prijeđlozi: - Prijeđlozi sa dativom i akuzativom - Prijeđlozi sa akuzativom (najčešći)</p> <p>Rečenice: - Zavisnosložene rečenice sa veznikom dass - Vremenska rečenica sa veznicima wenn i als</p> <p>Učenici će koristiti ali ne i učiti o sljedećem:</p> <p>Priloge najfrekventnije priloge za mjesto i vrijeme</p>	<p>Učenici će usvajati novi i proširivati već usvojeni vokabular koji se odnosi na date teme, npr.:</p> <p>Svakodnevní život: der Alltag, Termine vereinbaren, Wochenplan, Verabredungen, Freizeitaktivitäten, etwas unternehmen . . .</p> <p>Putovanje: in den Urlaub fahren, andere Länder und Sitten kennen lernen, die Natur erleben, Reise prospekt, Klassenfahrt, Jugendherberge, Verkehrsmittel, Stadtrundfahrt.</p> <p>Prijateljstvo, prva ljubav: miteinander reden, Ratschläge geben, bei Problemen helfen, gemeinsam etwas unternehmen, sich auf jemanden verlassen, für jemanden da sein . . .</p> <p>Sredstva informiranja: Fernsehprogramm, Nachrichten, Werbung, Jugendsendung, Sportreportage, Zeitung, Zeitschrift, Rundfunk, Medien früher und heute, berichten . . .</p> <p>Izbor zanimanja Vorteile, Nachteile eines Jobs, Geld verdienen, Teamarbeit, Erfahrungen sammeln, Spaß haben, Traumberuf, Nebenjobs..</p> <p>Praznici i tradicija: Weihnachten, Weihnachtslieder, Ostern, Bajram, Familienfeste, Karneval, Valentinstag, feierlich, gemütlich, ein Fest vorbereiten, Glückwünsche, sich bedanken, . . .</p> <p>Napomena: Navedena leksika je samo prijedlog moguće leksike. Ne smije se shvatiti kao obavezan leksički minimum</p>

Francuski jezik – prvi strani jezik, sedma godina učenja (2 časa sedmično, 70 časova godišnje)

U nastavi francuskog jezika u ovom razredu osnovne škole treba te žiti u potpunosti dostizanju nivoa A2.2. Evropskog okvira za strane jezike.	
Jezičke vještine	Očekivani rezultati / ishodi učenja
Slušanje i razumijevanje	<p>Učenik</p> <ul style="list-style-type: none"> razumije govor na poznatu temu iz domena svakodnevnog života (lične informacije, kupovina, putovanje, škola, profesija, moda ...) razumije kraće dijaloge i diskusije u situacijama iz svakodnevnog života (u restoranu, na ulici, u školi, na poslu, na putovanju...) razumije kratke upute, savjete, zadatke, razumije osjećanja i stavove govornika
Čitanje i razumijevanje	<ul style="list-style-type: none"> čita i razumije kraće tekstove na poznatu temu iz domena svakodnevnog života čita i pronalazi tražene informacije u katalozima, oglasima, turističkim brošurama... čita i razumije kratke novinske članke, lična pisma, poruke, čestitke, pozivnice, uputstva o upotrebi...
Govor	<ul style="list-style-type: none"> učestvuje u razgovoru na poznatu temu, postavlja pitanja i daje odgovore izražava lični stav i osjećanja govori o svojim svakodnevnim aktivnostima opisuje i govori o osobama iz bližeg okruženja (porodica, prijatelji...) opisuje i upoređuje predmete i osobe u govoru vodi računa o pravilnoj artikulaciji glasova i intonaciji rečenice
Pisanje	<ul style="list-style-type: none"> piše kratki opis događaja, lično iskustva, kratko pismo piše lične napomene, podsjetnike, bilješke piše lične poruke, čestitke, pozivnice, plakate piše kratke upute o upotrebi...
Znanje o jeziku	<ul style="list-style-type: none"> Na ovom nivou učenja učenik prepoznaje, ponavlja, uči i upotrebljava stečena znanja o jeziku Učenik stiče znanje o najznačajnijim strategijama učenja stranog jezika

Nivo	Tem e	Funkcije i sposobnosti	Aktivnosti	Gramatika	Vokabular
<p>9. razred Osnovna škola 7. godina učenja francuskog jezika Prvi stepen osnovnog znanja</p>	<p>Svakodne vni život (kućanski aparati, kvarovi, popravke) Obrazovan je i zanimanja - Priroda: - Zemlje francuskog govornog područja - Moda - Izlasci - Putovanja - Nove tehnologije: Internet</p>	<p>Učenici će znati</p> <ul style="list-style-type: none"> - opisati (pismeno i usmeno) - osnovne karakterne i fizičke osobine čovjeka - osobenosti određene profesije - opisati putovanje u prošlosti, sadašnjosti i budućnosti - predmete i njihovu upotrebu - situacije iz datih tema - porediti predmete i ljude, - tražiti, davati i slijediti savjete - tražiti, davati i slijediti uputstva o upotrebi uređaja - pričati o prednostima i lošim stranama predmeta, poslova i događaja u okviru datih tema - govoriti o svom ličnom stavu u vezi sa datim temama 	<p>RECEPCIJA a) SLUŠANJE I REAGOVANJE Učenici će slušati tekst koji je izgovorio nastavnik ili izvorni govornik i reagovati</p> <ul style="list-style-type: none"> - davanjem odgovora na pitanja - postavljanjem pitanja u vezi sa tekstom - potvrđivanjem ili negiranjem tvrdnji - popunjavanjem tabela ili vježbi sa prazninama - podvlačenjem tačnog odgovora - zaokruživanjem višestrukog izbora - bilježenjem ključnih riječi ili traženih informacija <p>b) ČITANJE I REAGOVANJE Učenici će znati čitati kratke tekstove u sebi ili naglas i reagovati:</p> <ul style="list-style-type: none"> - rješavanjem zadataka višestrukog izbora i tačnih i netačnih tvrdnji - podvlačenjem traženih informacija - ispravljanjem pogrešaka 	<p>Učenici će ponavljati i utvrđivati stečena znanja, te učiti i primjenjivati novo gradivo</p> <p>Fonetika (ponavljanje i utvrđivanje)</p> <ul style="list-style-type: none"> - intonacija rečenice - vezivanje riječi - specifični fonemi – vokali, nazali <p>Imenice - rod i broj imenica</p> <ul style="list-style-type: none"> - složene imenice npr. le portemanteau, la belle-sœur, l'arc en ciel, ... <p>Član - ponavljanje određenog i neodređenog člana</p> <ul style="list-style-type: none"> - partitivni član - izostavljanje člana <p>Zamjenice - lične zamjenice u funkciji subjekta i direktnog i indirektnog objekta i njihovo mjesto u potvrdnoj, odričnoj i upitnoj rečenici</p> <ul style="list-style-type: none"> - pokazne zamjenice - privojne 	<p>Učenici će ponavljati i proširivati vokabular u vezi sa slijedećim temama:</p> <p>Svakodne vni život</p> <ul style="list-style-type: none"> - les appareils électroménagers: le réfrigérateur, la cuisinière électrique, l'aspirateur, la machine à laver la vaisselle / le linge - la fuite d'eau, de gaz, les pannes d'électricité - être/tomber en panne réparer, dépanner - les métiers: le plombier, l'électricien, le peintre, le maçon... <p>Obrazovan je i zanimanja</p> <ul style="list-style-type: none"> - le système scolaire en France / en Bosnie-Herzégovine - entrer dans le collège, dans le lycée, à l'université - passer / échouer l'examen, le bac - la formation pour devenir / être médecin, ingénieur, vétérinaire, journaliste, interprète...

		<p>- pisati kratke članke i intervjue za školske novine, turističke prospekte, plakate</p> <p>Napomena: sve ove funkcije i vještine će biti svedene na učenikove jezičke kompetencije.</p>	<p>- dopunjava vanjem rečenica - odgovaranjem i postavljanjem pitanja - preporuča vanjem teksta</p> <p>PRODUKCIJA a) GOVOR Učenici će u skladu sa dostignutim jezičkim kompetencijama - govoriti na zadanu temu - preporučiti događaj - predstavljati predmet ili osobu - sastavljati kraće dijaloge - davati i tražiti obavijesti i uputstva - igrati po ulogama - recitovati - pjevati</p> <p>b) PISANJE Učenici će znati pisati: - lične poruke, SMS, mail, pozivnice, pisma - kratku priču, događaj - kratki opis - intervju - diktate - kratke članke o školskom životu - popunjati tabele i jednostavne križaljke - praviti postere, plakate, uputstva</p>	<p>zamjenice: - odnosne zamjenice qui, que, où, dont</p> <p>Pridjevi - prisvojni - pokazni - upitni - opisni – pravilna i nepravilna komparacija</p> <p>Glagoli Potvrdni, odrični i upitni oblik: - prezent - bliski futur - futur I - perfekt glagola na – er - perfekt nepravilnih glagola čestih u upotrebi: - imperfekt - subjunktiv prezenta glagola ne – er i glagola avoir, être i faire - glagolski izrazi: venir de + infinitiv, être en train de + infinitiv, - pasiv prezenta, perfekta, imperfekta i futura</p> <p>Prilozi - za mjesto - za vrijeme - za količinu - za način - komparacija priloga (ponavljanje) - prilozi i priloški izrazi za vrijeme: d'abord, à la fin, ensuite, enfin, puis... - priloške odredbe za mjesto: loin de, près de, à côté de, au milieu de, autour de... Prijedlozi à, dans, de, chez, en, pour, avec, entre, contre (ponavljanje) Brojevi - Ponaavljanje glavnih brojeva do 1000 - Redni brojevi do 20</p> <p>Veznici et, ou, mais, car</p> <p>Rečenica - prosta rečenica - složena rečenica: - uzročna: parce que - vremenska: lorsque, pendant que, quand - pogodbeno rečenica: si + prezent si + imperfekt - rečenica u pasivu - nepravni govor u prezentu</p>	<p>Priroda i okoliš - les termes géographiques et l'environnement: la pollution de l'air, de l'eau, du sol: les orages, les sécheresses, l'inondation, la destruction de la couche d'ozone... - préserver la nature, les actions écologiques, recycler les déchets... Zemlje francuskog govornog područja Le français dans le monde les continents, les pays / les régions du monde où on parle français, La France métropolitaine et les Domaines et les Terres d'Outre Mer les cultures, les traditions, les légendes</p> <p>Moda - Les vêtements de différents styles: classique, moderne, prêt-à-porter, rock, rap... (le chapeau, la casquette, la veste, la chemise, le pantalon, la jupe, la robe, le T-shirt, le manteau, le/la parka...) - les chaussures, les bottes, les baskets, les sandales... - les créateurs de mode, les stylistes, - porter, aller bien, sembler... - les couleurs claires/foncées - les matériaux: coton, laine, jean, cuir... - les coiffures modernes - le maquillage</p> <p>Izlasci - la vie et les sorties des jeunes: aller au café, à la discothèque, au club, au concert... - s'amuser bien, danser - sortir ensemble, être / tomber amoureux de quelqu'un/une, inviter quelqu'un/e, réserver et acheter le billet pour... - se préparer pour la sortie</p> <p>Putovanja – proširivanje vokabulara les moyens de transport: l'avion, le train, le TGV, le bateau... Prendre l'avion, monter / descendre, composer le billet, réserver et payer par l'internet, confirmer / annuler la réservation, déposer / retirer les bagages, les agences de voyage, les pliants touristiques, les guides, les préparatifs pour le voyage: faire / défaire la valise, la trousse hygiénique... Nove tehnologije - Internet - faire sa page / un site personnelle, faire l'Une de l'école, d'une association, - naviguer sur le réseau, chercher des informations, acheter par internet, les jeux vidéo, charger de la musique, des films...</p>
--	--	---	---	---	---

Francuski jezik – drugi strani jezik, četvrta godina učenja (2 časa sedmično, 68 časova godišnje)

U nastavi francuskog jezika u devetom razredu osnovne škole treba te žiti potpunom dostizanju nivoa A2.1 Evropskog okvira za strane jezike.	
Jezičke vještine	Očekivani rezultati / ishodi učenja
Slušanje i razumijevanje	<ul style="list-style-type: none"> Učenici razumiju dovoljno kako bi zadovoljili osnovne, konkretne potrebe. Mogu s izvjesnim naporom, razumjeti samo suštinu izravnog, stvarnog, usmenog diskursa u kontekstu osrednje težine. Mogu uglavnom razaznati temu rasprave kojoj prisustvuju. Mogu razumjeti niz običnih riječi i veoma ograničen broj idioma u logički povezanom govornom iskazu u kojem se raspravlja o poznatim temama ili općepoznatim stvarima. Mogu da razumiju iskaz ukoliko se govori sporije i koristi standardan, jasan jezik. Mogu često zahtijevati da im se nešto ponovi.
Čitanje i razumijevanje	<ul style="list-style-type: none"> Mogu razumjeti glavne misli i neke detalje u osrednje teškim tekstovima koji se sastoje od dva-tri pasusa (reklame, jelovnici, raspored) i u tekstovima baziranim na činjenicama (uputstva, kratke vijesti) Mogu povremeno pogoditi značenje nepoznatih riječi prema njihovom obliku i kontekstu Često moraju ponovo pročitati tekst i koristiti rječnik
Govor	<ul style="list-style-type: none"> Mogu razmjenjivati rutinske informacije i voditi kratke razgovore o, za njih, važnim temama. Mogu tražiti pomoć. Govore relativno tečno, ali su još uvijek veoma primjetni različiti tipovi zastajkivanja Izgovor je razumljiv, uprkos primjetnog stranog akcenta i grešaka fonološke prirode Relativno dobro vladaju svakodnevnim vokabularom <p style="text-align: center;">U proširenoj usmenoj produkciji još uvijek prave mnogo osnovnih grešaka (npr. glagolska vremena)</p>
Pisanje	<ul style="list-style-type: none"> Učenici su u stanju da pismeno opšu najuobičajenije svakodnevne situacije Znaju u veoma kratkim crtama opisati neki običan događaj, ranije aktivnosti i lična iskustva (kratka pisma, bilješke, molbe, telefonske poruke) Znaju napisati najčešće riječi i konstrukcije ali i dalje prave mnogo grešaka kod pisanja i daju nespretne formulacije
Znanje o jeziku	<ul style="list-style-type: none"> Na ovom nivou učenja učenici prepoznaju, ponavljaju, uče i upotrebljavaju stečena znanja o jeziku

Nivo	Te me	Funkcije i sposobnosti	Aktivnosti	Gramatika	Vokabular
9. razred Osnovna škola 4. godina učenja francuskog jezika Razvijanje osnovnog znanja	<ul style="list-style-type: none"> Druženje i prijateljstva Škola Čovjek / dijelovi ljudskog tijela Zdravlje i sport Mediji Nove tehnologije 	Učenici će znati: - pre dstaviti svoje prijatelje - opisati osnovne karakterne osobine čovjeka - tijelo čovjeka - sportske aktivnosti - pre dstaviti (usmeno i pismeno) svoju školu, aktivnosti u školi, sport kojim se bave, nove tehnologije koje ih interesuju - pri čati, postavljati i odgovarati na pitanja u vezi sa zdravljem, sportskim aktivnostima, medijima, novim tehnologijama - davati, tražiti i slj editi usmena i pismena uputstva u vezi sa funkcijom i načinom upotrebe telefona, mobitela, kompjutera	RECEPCIJA a) SLUŠANJE I REAGOVANJE Učenici će slušati tekst koji je izgovorio nastavnik ili izvorni govornik i reagovati 1) Neverbalno izvršavanjem uputa i naređenja, popunjavanjem tabela ili vježbi sa prazninama, podvlačenjem ili zaokruživanjem tačnog odgovora, bilježenjem ključnih riječi ili traženih informacija, 2) Verbalno davanjem odgovora na pitanja, postavljanjem pitanja u vezi sa tekstom, potvrđivanjem ili negiranjem tvrdnji b) ČITANJE I REAGOVANJE Učenici će znati čitati kratke tekstove u sebi ili naglas i reagovati:	Učenici će ponavljati i utvrđivati stečena znanja, te učiti i primjenjivati novo građivo Fonetika - intonacija rečenice - vezivanje riječi - specifični fonemi – vokali, nazali Imenice - <u>rod</u> : prirodni i gramatički - <u>množina</u> pravilna i nepravilna - <u>slaganje pridjeva</u> sa imenicom Član - ponavljanje određenog i neodređenog člana - partitivni član Zamjenice - <u>lične</u> zamjenice u funkciji subjekta i indirektnog objekta i njihovo mjesto u potvrdnoj, odričnoj i upitnoj rečenici - pokazne zamjenice - proste upitne zamjenice: qui, que (de qui, à qui...)	Učenici će ponavljati i proširivati vokabular u vezi sa sljedećim temama: Druženje i prijateljstva: - le/la meilleur/e ami/e, avoir de la confiance, se confier à, sortir ensemble, s’amuser bien, organiser une fête, une surprise-partie... - la description du caractère: bon, confiant, gai, timide, sympathique, sociable, renfermé, rôle ur, discret/indiscret... Škola: proširivanje vokabulara - le journal d’école, rapporter des activités à l’école, les nouvelles de la vie scolaire - créer les affiches représentant le système scolaire en France et chez nous, présenter son école, ses amis, ses professeurs... Čovjek / dijelovi ljudskog tijela - les parties du corps, (le pied, la jambe, la main, le bras, le doigt, le cou, le ventre, le cœur...)

		<p>- govoriti o svom ličnom stavu u vezi sa datim temama</p> <p>- davati savjete, naredbe, pozivati i odgovarati na pozive,</p> <p>- opisati situaciju u prošlosti</p> <p>- opisati situaciju u budućnosti</p> <p>- upoređivati ljude i predmete</p> <p>- pisati kratke članke i intervju za školske novine, molbe, telefonske poruke</p> <p>Napomena: sve ove funkcije i vještine će biti svedene na učenikove jezičke kompetencije</p>	<p>1) Neverbalno rješavanje za dataka višestrukog izbora i tačnih i netačnih tvrdnji, podvlačenjem traženih informacija, ispravljanjem pogrešaka, dopunjavanjem rečenica, itd.</p> <p>2) Verbalno - odgovaranjem i postavljanjem pitanja, dovršavanjem rečenica, preporučavanjem teksta, itd.</p> <p>PRODUKCIJA a) GOVOR Učenicima će u skladu sa dostignutim jezičkim kompetencijama</p> <ul style="list-style-type: none"> - voditi kratke razgovore koristeći jednostavne konstrukcije - govoriti na zadanu temu - pričavati događaj - predstavljati predmet ili osobu - davati i tražiti obavijesti - glumiti / recitovati - pjevati <p>b) PISANJE Učenicima će znati pisati</p> <ul style="list-style-type: none"> - kratke poruke, SMS, mail, pozivnice, pisma, kratku priču, dijalog, kratki opis, diktate, popunjavati tabele i jednostavne križaljke 	<ul style="list-style-type: none"> - neodređene zamjenice: on, tout, personne, chaque - odnosne zamjenice qui, que, où, dont <p>Pridjevi</p> <ul style="list-style-type: none"> - prisvojni - pokazni - upitni - opisni (pravilna i nepravilna komparacija) <p>Glagoli Potvrđni, odrični i upitni oblik:</p> <ul style="list-style-type: none"> - <i>present</i> – ponavljanje pravilnih glagola i učenje osobnosti glagola sa infinitivom na – ir, – re, – oir - <i>bliski futur</i> - <i>futur I</i> - <i>perfekt</i> glagola na – er - <i>perfekt</i> pomoćnih glagola i nekih nepravilnih glagola čestih u upotrebi (aller, pouvoir, devoir, faire, prendre, venir) - <i>imperfekt</i> <p>Prilozi:</p> <ul style="list-style-type: none"> - tvorba priloga na – ment - ponavljanje priloga: - <i>za mjesto</i>: ici, là, où, dedans, dehors - <i>za vrijeme</i>: maintenant, encore, toujours, puis, ensuite, finalement, longtemps - <i>za količinu</i>: peu, assez, beaucoup, trop, très, <p>Prijedlozi (ponavljanje): à, dans, de, chez, pour, avec etc</p> <p>Brojevi</p> <ul style="list-style-type: none"> - glavni do 1000 (ponavljanje) - Redni do 10 <p>Rečenice</p> <ul style="list-style-type: none"> - red riječi u potvrdnoj, upitnoj i odričnoj rečenici 	<p>souffrir, avoir mal à, lever le bras, plier les genoux, baisser les épaules, marcher, s'arrêter, se retourner...</p> <p>- l'hygiène du corps prendre la douche, se laver, se brosser les dents, le savon, le shampoing, la serviette, le dentifrice</p> <p>Zdravlje i sport</p> <ul style="list-style-type: none"> - entretenir le corps et la santé - être en pleine forme, être sportif/ive, - les sports collectifs, jouer à... - les sports individuels, faire de la natation, du ski, faire du vélo, - l'esprit sportif: savoir gagner/perdre un match - supporter une équipe <p>Mediji</p> <ul style="list-style-type: none"> - les journaux, les magazines, les quotidiens - la radio, la télé: les émissions en direct, les infos, les films, les reportages... - les chaînes, les pubs - l'animateur/trice, le/la présentateur/trice les vedettes de télé <p>Nove tehnologije</p> <ul style="list-style-type: none"> - le téléphone portable, l'ordinateur: comment ça marche? - allumer/éteindre, appuyer le bouton/la touche, envoyer/recevoir un SMS, un message, taper sur le clavier, enregistrer, imprimer
--	--	---	---	--	--

Arapski jezik – prvi strani jezik, sedma godina učenja
(2 časa sedmično, 68 časova godišnje)

Cilj i zadaci učenja arapskog jezika

Cilj učenja arapskog jezika je osposobljavanje učenika za usmenu i pismenu komunikaciju na arapskom jeziku o različitim temama iz svakodnevnog života.

Proširivanje opće kulture učenika kroz upoznavanje s načinom života i tradicijom zemalja u kojima se govori arapski jezik.

Kroz učenje stranog jezika kod učenika se razvija svijest: o značaju višejezičnosti, duhu tolerancije, kozmopolitizmu, toleranciji, humanizmu i internacionalizmu.

Zadaci nastave arapskog jezika su:

- razvoj sve četiri jezičke vještine,
- ovladavanje leksikom i gramatikom predviđenom za ovaj nivo
- upoznavanje sa kulturom naroda čiji se jezik izučava, razumijevanje i poštivanje drugih kultura.
- razvijanje motivacije za učenje jezika i zadovoljstva u učenju,
- razvijanje samopouzdanja i samopoštivanja,
- razvijanje samostalnosti i kreativnosti,
- razvijanje sposobnosti slušanja i međusobnog uvažavanja,
- osposobljavanje učenika za samostalno korištenje različitih izvora, odnosno ovladavanje strategijama učenja (naučiti kako učiti).

NIVO: SEDMA GODINA UČENJA - IX RAZRED OSNOVNE ŠKOLE
(2 časa sedmično/ 68 časova godišnje)

CILJEVI I REZULTATI ODGOJNO-OBRAZOVNOG RADA	
Ciljevi nastave arapskog jezika	Očekivani rezultati učenja
<ul style="list-style-type: none"> - učenje jezika, a ne o jeziku - razvijanje pozitivnog stava prema učenju jezika - razvijanje radoznalosti i kreativnosti - razvijanje razumijevanja i logičkog pamćenja - razvijanje temeljitosti, predanosti i preciznosti u učenju jezika - razvijanje samostalnosti u govoru - pu tem igara, pjesme i plesa učiniti da učenje arapskog jezika bude zabavno - čitanje i pisanje jednostavnih rečenica i tekstova	<ul style="list-style-type: none"> - ljubav i spremnost za učenje arapskog jezika - vođenje kratkih razgovora prilikom upoznavanja - razumijevanje jednostavnih sadržaja na arapskom jeziku - sloboda i samostalnost u govoru - čitanje i pisanje jednostavnih sintagmi, rečenica i tekstova - kratki usmeni i pismeni odgovori - dopunjavanje rečenica i kraćih tekstova

PROGRAMSKI SADRŽAJI

- Teme (opća tematska područja kao osnov za daljnji rad)
- Funkcije i sposobnost (usmena i pismena kompetencija)
- Aktivnosti (pomoću kojih se realiziraju vještine)
- Gramatika (osnove gramatike za dati nivo)
- Vokabular (u okviru datih tema)

Neophodno je ponoviti osnovne fraze, lične i pokazne zamjenice, komparaciju pridjeva, prijedloge, izražavanje posjedovanja, dual i plural imena, brojeve, ženski rod, potpunu i nepotpunu deklinaciju, ime relacije, modalne glagole (želim, volim, mogu), kongruenciju subjekta i predikata u glagolskoj rečenici, upotrebu glagola "kāna" i njemu sličnih relevantnih glagola.

Nivo	Teme	Funkcije i sposobnosti	Vještine	Gramatika	Vokabular
IX razred Osnovna škola 7. godina učenja arapskog jezika	- Učenje i školovanje Putovanja Prijateljstvo, druženje, konflikti, rješavanje problema - Prva ljubav Dokolica Tradicija, legende, praznovjerna - Okoliš i zaštita okoliša - Izbor zanimanja - Moja domovina	Učenici će znati: - govoriti o svojim navikama - pronaći potrebne informacije u prospektu - opisati mjesto u kojem žive ili provode odmor - odabrati cilj putovanja i prijevozno sredstvo - reći s kime se najviše druže i zašto dolazi do nesporazuma i konflikata s prijateljima ili roditeljima - voditi razgovor u hotelu, restoranu, na željezničkoj stanici - pričati o događajima sa putovanja - imenovati probleme - dati savjete - govoriti o prednostima i nedostacima nekog zanimanja - govoriti o vremenu - govoriti o ekološkim problemima - govoriti o tome kako sami doprinose zaštiti okoliša - reći koliko svako može učiniti za zaštitu okoliša.	SLUŠANJE I RAZUMIJEVANJE Učenici će slušati izgovoreni tekst i reagirati 1) Ne verbalno - gestikulacijom predstaviti ono što su čuli, - pokazivanjem na određene ilustracije koje se odnose na riječi i konstrukcije koje su učenici čuli, odnosno povezivanjem slike sa tekstom koji čuju, - izvođenjem uputstava koje nastavnik izgovara ili koja čuju sa CD-a, 2) Verbalno - ponavljanjem određenih sintagmi i rečenica koje je izgovorio nastavnik ili koje su čuli sa CD-a, - davanjem kratkih odgovora na nastavnikova pitanja ili pitanja koja su čuli sa CD-a, - popunjavanjem praznina u tekstu i tabelama ČITANJE I RAZUMIJEVANJE Učenici će prepoznati jednu ili više napisanih sintagmi ili rečenica i reagirati: 1) Ne verbalno - gestikuliranjem, imitiranjem - povezivanjem pisanih sintagmi i odgovarajućih ilustracija, 2) Verbalno - kraćim pismenim ili usmenim odgovorima na pitanja, - dopunjavanjem izostavljenih sintagmi u tekstu - povezivanjem ponuđenih riječi u tekstu... itd. GOVOR Učenici će: - ponavljati kratke iskaze nastavnika ili iskaze koje čuju sa CD-a. - voditi kraće dijaloge u parovima sa drugim učenicima ili sa nastavnikom. - pjevati. - recitirati kraće pjesmice. - glumiti itd. - postavljati jednostavna pitanja - povezivati riječi i sintagme osnovnim veznicama PISANJE Učenici prepisuju riječi, rečenice i kraće tekstove koje su prije toga usmeno usvojili. - rekonstruišu sintagme i rečenice - dopunjavaju izostavljene riječi, dijelove rečenice i cijele rečenice - pišu kratke tekstove prema datom tekstualnom modelu.	Kongruencija subjekta i predikata u glagolskoj rečenici Proširene glagolske vrste Nepravilni glagoli Imperativ Futur I i II Jusiv Konjunktiv - pogodbeno rečenica - pasiv glagola - particip pasivni - odnosne zamjenice - Uvodne rečenične partikule	- Učenici proširuju vokabular u okviru zadanih tema i koriste ga za konstruiranje atributivnih sintagmi, genitivne veze, imenske i glagolske rečenice. - Kroz dijalog (igre, pjesmice, ponašanje, prepoznavanje, i druge vježbe) uvijek bavati osnovni vokabular. Vokabular treba proširivati u skladu sa temama koje se obrađuju Postepeno uvoditi sinonime za leksiku koju je usvojila većina učenika.

Arapski jezik – drugi strani jezik, četvrta godina učenja
(2 časa sedmično, 68 časova godišnje)

Cilj i zadaci učenja arapskog jezika

Cilj učenja arapskog jezika je osposobljavanje učenika za usmenu i pismenu komunikaciju na arapskom jeziku o različitim temama iz svakodnevnog života.

Proširivanje opće kulture učenika kroz upoznavanje s načinom života i tradicijom zemalja u kojima se govori arapski jezik.

Kroz učenje stranog jezika kod učenika se razvija svijest: o značaju višejezičnosti, duhu tolerancije, kozmopolitizmu, toleranciji, humanizmu i internacionalizmu.

Zadaci nastave arapskog jezika su:

- razvoj sve četiri jezičke vještine,
- ovladavanje osnovnim leksičkim, fonetskim i gramatičkim minimumom,
- upoznavanje sa kulturom naroda čiji se jezik izučava i razumijevanje i poštivanje drugih kultura,
- razvijanje motivacije za učenje jezika i zadovoljstva u učenju,
- razvijanje samopouzdanja i samopoštivanja,
- razvijanje samostalnosti i kreativnosti,
- razvijanje sposobnosti slušanja i međusobnog uvažavanja,
- osposobljavanje učenika za samostalno korištenje različitih izvora znanja, odnosno ovladavanje strategijama učenja (naučiti kako učiti).

NIVO: ČETVRTA GODINA UČENJA - IX RAZRED OSNOVNE ŠKOLE
(2 časa sedmično/ 68 časova godišnje)

CILJEVI I REZULTATI ODGOJNO-OBRAZOVNOG RADA	
Ciljevi nastave arapskog jezika	Očekivani rezultati učenja
<ul style="list-style-type: none"> - učenje jezika, a ne o jeziku - razvijanje pozitivnog stava prema učenju jezika - razvijanje radoznalosti i kreativnosti - razvijanje razumijevanja i logičkog pamćenja - razvijanje temeljitosti, predanosti i preciznosti u učenju jezika - razvijanje samostalnosti u govoru - pu tem igara, pjesme i plesa učiniti da učenje arapskog jezika bude zabavno - čitanje i pisanje jednostavnih sintagmi i rečenica	<ul style="list-style-type: none"> - ljubav i spremnost za učenje arapskog jezika - razumijevanje jednostavnih sadržaja na arapskom jeziku - sloboda i samostalnost u govoru - čitanje riječi, vezanih za konkretan pojam - čitanje i pisanje jednostavnih sintagmi i rečenica - prepisivanje riječi i kratkih sadržaja - kratki usmeni i pismeni odgovori - dopunjavanje riječi i rečenica

PROGRAMSKI SADRŽAJI

- Teme (opća tematska područja kao osnov za daljnji rad)
- Funkcije i vještine (usmena i pismena kompetencija)
- Aktivnosti (pomoću kojih se realiziraju vještine)
- Gramatika (osnove gramatike za dati nivo)
- Vokabular (u okviru datih tema)

Neophodno je, ponoviti osnovne fraze i provjeriti da li su usvojeni: sukun, tašdid, tanwin, pisanje određenog člana, pisanje tanwina u akuzativu, nastavci gramatičkog ženskog roda, lične i pokazne zamjenice.

Nivo	Teme	Funkcije i vještine	Aktivnosti	Gramatika	Vokabular
IX razred Osnovna škola 4. godina učenja arapskog jezika Prvi stepen elementarnog znanja	Opisati školu Aktivnosti u nastavi Kupovina (voće, povrće itd.) Brojevi Izražavanje vremena (puni sati) Opisati slobodne aktivnosti (sportske, kulturne i dr.) Porodica i članovi Porodice - zanimanja Opisati (građ, kuću, sobu)	Učenici će znati: - Predstaviti sebe i druge - Imenovati članove svoje uže porodice, njihova zanimanja i interesovanja - Opisati jednostavnim rečenicama (imenskim i glagolskim) i ograničenim brojem riječi ljude i predmete u kući - Imenovati predmete u školskoj torbi i učionici - Nabrojati ograničen broj voća i povrća i neke osnovne prehrambene artikle - Brojati od 1 do 100 - Koristiti redne brojeve do 12 za izražavanje punih sati - Nabrojati dane u sedmici - Iskazivati posjedovanje putem pronominalnih sufiksa i genitivne veze	SLUŠANJE I RAZUMIJEVANJE Učenici će slušati izgovoreni tekst i reagirati 1) ne verbalno: - gestikulacijom predstaviti ono što su čuli, - bojenjem navedenih predmeta / osoba - pokazivanjem na određene ilustracije koje se odnose na riječi koje su učenici čuli odnosno povezivanjem slike sa tekstom koji čuju, - izvodenjem uputstava koje nastavnik izgovara ili koja čuju sa kasetofona, 2) verbalno: - ponavljanjem određenih sintagmi i rečenica koje je izgovorio nastavnik ili koje su čuli sa CD-a, - davanjem kratkih odgovora na nastavnikova pitanja ili pitanja koja su čuli sa CD-a, ČITANJE I RAZUMIJEVANJE Učenici će prepoznati jednu ili više napisanih sintagmi ili rečenica i reagirati: 1) ne verbalno, npr.: - gestikuliranjem, imitiranjem - povezivanjem pisanih sintagmi i odgovarajućih ilustracija, 2) verbalno, npr.: -kraćim pismenim ili usmenim odgovorima na pitanja, -dopunjavanjem izostavljenih sintagmi u tekstu - povezivanjem ponuđenih riječi u tekstu... itd. GOVOR Učenici će: - ponavljati riječi nastavnika ili riječi izgovorene sa kasetofona, - voditi kraće dijaloge u parovima sa drugim učenicima ili sa nastavnikom, - pjevati, - recitirati kraće pjesmice, - glumiti, itd. PISANJE Učenici najprije prepisuju riječi koje su prije toga usmeno usvojili, a potom postepeno usvajaju i pravilan način njihovog pisanja kroz vježbe poput: - popunjavanja sintagmi i rečenica (npr.: Gdje su nestale riječi? - nastavnik ispisuje sintagme/rečenice na tablu, izostavljajući određene riječi koje učenici treba da popune), - rekonstruiranje riječi od ponuđenih slova, - takmičenje u pisanju brojeva itd. - samostalno konstruisanje sintagmi, imenskih i glagolskih rečenica na osnovu materijala koji je usvojen.	- Lične zamjenice (množina) - Pridjevi - Komparacija pridjeva - Pravi prijedlozi - Genitiv poslije prijedloga - Iskazivanje Posjedovanja pomoću pronominalnih sufiksa (jednina 1. lice množine) - Genitivna veza - Izražavanje glagola „imat” - Dvojina - Pravilna množina - Pokazne zamjenice (oblici koji nisu urađeni) - Perfekat - Direktni objekat (akuzativ) - Brojevi do 100 Redni brojevi do 12	- Učenici proširuju vokabular u okviru zadanih tema i koriste ga za konstruisanje jednostavnih atributivnih sintagmi, genitivne veze, imenske i glagolske rečenice - Kroz dijalog (igre, pjesmice, ponavljanje, prepoznavanje, crtanje i druge vježbe) uvježbavati osnovni vokabular. - Vokabular treba proširiti u skladu sa temama koje se obrađuju Postepeno uvoditi sinonime za leksiku koju je usvojila većina učenika.

Matematika

(4 časa sedmično, 136 časova godišnje)

UVOD: Programski sadržaj matematike za deveti razred koncipiran je kao logičan nastavak nastave matematike iz osmog razreda i ranijih razreda, tako da utvrđuje i proširuje do sada stečena znanja i vještine. U prvom dijelu učenici se upoznaju sa odnosima tačke, prave i ravni. U drugoj temi proširuju se znanja o direktnoj i obrnutoj proporcionalnosti kroz grafički prikaz i uvodi se pojam linearne funkcije. U trećoj i četvrtoj temi rješavaju se lineare jednačine i sistemi linearnih jednačina i osposobljavaju učenici za njihove primjene. Peta tema daje učenicima spoznaju o tijelima u prostoru i osnovnim proračunima vezanim za geometrijska tijela.

Nastavni sadržaj matematike za deveti razred devetogodišnje osnovne škole koncipiran je u pet nastavnih tema:

6. TEMA – TAČKA, PRAVA I RAVAN

Međusobni odnos tačke i prave. Međusobni odnos tačke i ravni.
Određenost prave. Određenost ravni. Međusobni odnos dvije prave.
Međusobni odnos prave i ravni. Međusobni odnos dvije ravni. Diedar.

7. TEMA – GRAFICI FUNKCIJE DIREKTNE I OBRNUTE PROPORCIONALNOSTI. LINEARNA FUNKCIJA

Pravougli koordinatni sistem u ravni. Rastojanje između dvije tačke.
Grafik funkcije direktne i obrnute proporcionalnosti.
Linearna funkcija, eksplicitni i implicitni oblik.
Grafik linearne funkcije. Nula i tok linearne funkcije.

8. TEMA – LINEARNE JEDNAČINE I NEJEDNAČINE SA JEDNOM NEPOZNATOM .

Pojam linearne jednačine. Jednakosti i jednačina. Ekvivalentne jednačine.
Grafičko i algebarsko rješavanje linearnih jednačina sa jednom nepoznom. Primjena linearnih jednačina sa jednom nepoznom.
Linearne nejednačine- osnovni pojmovi. Ekvivalentne nejednačine. Algebarsko rješavanje linearnih nejednačina sa konstantnim koeficijentom.

9. TEMA – SISTEM LINEARNIH JEDNAČINA SA DVIJE NEPOZNATE

Pojam linearne jednačina sa dvije nepoznate i njena rješenja. Grafički prikaz rješenja sistema od dvije linearne jednačine sa dvije nepoznate. Ekvivalentni sistem linearnih jednačina. Rješavanje sistema od dvije linearne jednačine sa dvije nepoznate grafičkom i algebarskom metodom (metodom supstitucije i metodom suprotnih koeficijenata).
Primjena sistema od dvije linearne sa dvije nepoznate.

10. TEMA – GEOMETRIJSKA TIJELA

Rogalj. Poliedar. Prizma, piramida, valjak (cilindar), kupa (stožac, konus), lopta (kugla). Vrste, elementi, presjeci, mreže, površine i zapremine nekih geometrijskih tijela.
Primjena Pitagorine teoreme na geometrijska tijela.

PODRUČJA	CILJEVI	OČEKIVANI REZULTATI
ZNANJE	STICANJE ZNANJA <ul style="list-style-type: none"> - Usvajanje osnovnih geometrijskih pojmova (tačka, prava, ravan), određenost prave i ravni, kao i pojmova: paralelne prave, mimoilazne prave, prava paralelna sa ravni, prava normalna na ravan. - Usvajanje pojmova: definicija, stav, aksioma i teorema. - O međusobnim odnosima tačke i prave, tačke i ravni, dvije prave i dvije ravni. - Shvaćanje Dekartove ideje pridruživanje uređenih parova realnih brojeva tačkama ravni. - Usvajanje značenja nagiba prave i odsjeka na y osi i njihovu geometrijsku interpretaciju. - Shvaćaju jednačine odnosno nejednačine kao uslove izražene algebarskim jezikom koji postoji između poznatih i nepoznatih veličina. - Grafičkom metodom ilustriraju jednačine koje imaju jedinstveno rješenje, koje nemaju rješenje i one jednačine koje imaju beskonačno mnogo rješenja. - O rogljastim i oblim geometrijskim tijelima. 	UČENIK ĆE ZNATI: <ul style="list-style-type: none"> - Da li je prava određena sa dvije različite tačke, a ravan sa tri nekolinearne tačke. - Na modelu kvadra određivat će međusobni položaj prave i ravni, znat će sistematski prebrojavati sve prave određene datim tačkama koje su paralelne, odnosno koje nisu paralelne sa datom ravni. - Prepoznat će na modelu kvadra da li je zadana prava normalna na ravan ili nije, da li su zadane ravni normalne ili nisu, prebrojavat će prave određene datim tačkama koje su normalne na datu ravan. - Grafički prikazivati funkcije kada su domena i kodomena skupovi realnih brojeva. - Ispraviti će rast ili pad linearne funkcije prema nagibu prave. - Transformirat će datu jednačinu (nejednačinu) u njoj ekvivalentnu jednačinu (nejednačinu) najprostijeg oblika. - Primjenjivat će linearne jednačine i sisteme linearnih jednačina sa dvije nepoznate u rješavanju raznih problema iz života i raznih oblasti nauke (geometrije, fizike, hemije). - Izvodit će opće i pojedinačne formule za površinu i zapreminu geometrijskih tijela i primjenjivat će ih u praktičnim zadacima.
SPOSOBNOSTI I VJEŠTINE	RAZVIJANJE SPOSOBNOSTI I VJEŠTINA: <ul style="list-style-type: none"> - Funkcionalno posmatranje i rasuđivanje. - Razvijanje sposobnosti za visnost u različitim matematičkim sadržajima. - Razvijanje istraživačkog duha i osjećaja zadovoljstva poslije riješenih zadataka. - Primjenjivanje matematičkog znanja na razne probleme iz svog okruženja. - Sticanje osnovne matematičke kulture potrebne za nastavljane obrazovanja. 	UČENIK ĆE MOĆI: <ul style="list-style-type: none"> - Uočavati funkcionalnu ovisnost u raznim oblastima i prikazivati ih na različite načine - U svojeno matematičko znanje primjenjivati u prirodnim naukama i tehnici. - Uspješno koristiti razne izvore znanja. - Pripremati se za samoobrazovanje.
VRIJEDNOSTI I STAVOVI:	RAZVIJANJE SPOZNAJA O DRUŠTVENIM VRIJEDNOSTIMA: <ul style="list-style-type: none"> - Razvijanje smisla za simetriju, harmoniju, preciznost, jasnoću. - Razvijanje istrajnosti, strpljenja, inicijativnosti, pedantnosti, discipliniranosti, konciznosti u pismenom i usmenom izražavanju. - Izgrađivanje pozitivnih navika, volje i moralnih vrлина. 	UČENIK ĆE: <ol style="list-style-type: none"> 8. Kritički prihvatati rezultate svoga rada. 9. Uvažavati različite stavove. 10. Prepoznavati matematiku kao praktičan i koristan predmet.

NASTAVNI PROGRAM MATEMATIKE ZA DEVETI RAZRED

(četiri časa sedmično)

SADRŽAJI	ZNANJE	SPOSOBNOSTI	VRIJEDNOSTI, STAVOVI, PONAŠANJA	AKTIVNOST UČENIKA	AKTIVNOSTI NASTAVNIKA
<p>4. TAČKA, PRAVA, RAVAN</p> <ul style="list-style-type: none"> • Medusobni odnos tačke i prave. Određenost prave. • Medusobni odnos tačke i ravni. Određenost ravni. • Prava u ravni • Medusobni odnos dvije prave. • Medusobni odnos prave i ravni. Normala na ravan. Rastojanje tačke i ravni. • Medusobni odnos dvije ravni. Rastojanje između dvije paralelne ravni. • Die dar. 	<ul style="list-style-type: none"> • Prepoznaju osnovne geometrijske pojmove. • Usvajaju osnovne stavove (aksiome) i teoreme o određenosti prave i ravni. • Objašnjavaju međusobne odnose tačka, pravih i ravni u prostoru. • Usvajaju pojam diedra, ugla diedra i okomitost ravni. 	<ul style="list-style-type: none"> • Stiču sposobnost prostornog posmatranja i pravilnog uočavanja odnosa geometrijskih elemenata. • Razvijaju sposobnost deduktivnog zaključivanja pri dokazivanju teorema. 	<ul style="list-style-type: none"> • Crtanjem razvijaju i poboljšavaju prostorne predstave. • Samostalno posmatranje i proučavanje geometrijskih činjenica. • O stvaranju i razvijanju logičkog rasuđivanja upotrebom nekih aksioma i teorema. 	<ul style="list-style-type: none"> • Uočavanje odnosa tačaka i pravih, tačaka i ravni primjenjuju aksiome u dokazivanju teorema. • Saraduju sa nastavnikom, daju inicijative, donose zaključke i stavove geometrije. • Usvojena znanja iz ove teme primjenjuju na rješavanje zadataka. 	<ul style="list-style-type: none"> • Ponaavlja osnovne geometrijske pojmove i pokazuje ih na modelima. • Potpuno formira pojam geometrijskog prostora koristeći ogled i posmatranja. • Trudi se da nastava bude «živa», koristi raznovrsno posmatranje geometrijskih oblika.
<p>5. GRAFICI FUNKCIJE DIREKTNE I OBRNUTE PROPORCIONALNOSTI LINEARNA FUNKCIJA</p> <ul style="list-style-type: none"> • Pravougli koordinatni sistem u ravni. Rastojanje dvije tačke. • Grafik funkcije direktne proporcionalnosti $y = kx$. • Linearna funkcija oblika $y = kx + n$. Eksplicitni i implicitni oblik. • Grafik linearne funkcije. • Parametri k i n i njihovo geometrijsko značenje. • Nula funkcije. • Tok funkcije. • Grafik funkcije obrnute proporcionalnosti 	<ul style="list-style-type: none"> • Detaljno upoznaju pravougli koordinatni sistem u ravni. • Znaju odrediti tačke koje odgovaraju datim uređenim parovima i obrnuto. • Usvajaju formulu za udaljenost tačaka u ravni. • Usvajaju način zapisivanja funkcija, izračunavaju vrijednosti funkcije. • Shvaćaju da je funkcija direktne proporcionalnosti linearna funkcija. • Crtaju grafike upoznatih funkcija i iz njih čitaju potrebne podatke. • Određuju nul tačku zadane linearne funkcije grafički i 	<ul style="list-style-type: none"> • Razumijevajući ideju koordinatnog sistema u ravni stiču vještinu snalaženja. • Razlikuju eksplicitni i implicitni oblik linearne funkcije. • Povezuju linearnu funkciju sa njenim grafikom – pravom. 	<ul style="list-style-type: none"> • Primjenom grafičkih ilustracija razvijaju funkcionalno mišljenje, tj. pojam funkcionalne ovisnosti veličina. • Shvaćaju da je linearna funkcija model pomoću kojeg se mogu predstavljati različite situacije i procesi. • Razvijaju vještinu brzog i spretnog citanja. 	<ul style="list-style-type: none"> • Navode primjere promjenjivih veličina i njihovu povezanost. Pronalaze njihove veze i izražavaju ih matematskim jezikom. • Predstavljaju ovisne veličine odgovarajućim grafikima, obrnuto sa datog grafika uočavaju ovisnost među veličinama. • Procjenjuju i provjeravaju (računski i grafički) pripada li zadana tačka grafiku funkcije. • Primjenjuju znanja na rješavanje zadataka u kojima se ilustruju razni procesi iz stvarnosti. 	<ul style="list-style-type: none"> • Radi shvaćanja pojma pravouglog koordinatnog sistema ponaavlja se o brojevnoj pravoj kao koordinatnoj osi realnih brojeva. • Određivanje tačaka koje odgovaraju datim uređenim parovima realnih brojeva i obrnuto izvodi na modelu koordinatnog sistema ili na primljenoj grafopolji. • Daje informacije o Dekartu i njegovom doprinosu razvoju matematike. • Ponaavlja funkcije direktne i obrnute proporcionalnosti. • Kroz odabrane primjere objašnjava eksplicitni i implicitni oblik funkcije nula, znak, tok i grafik linearne funkcije. • Naglašava da uzimamo bez dokaza da je grafik linearne funkcije prava i da ćemo taj dokaz učiti u izbornoj ili dodatnoj nastavi

	računski				<ul style="list-style-type: none"> • Zadaci iz tehnike ili fizike još više upotpunjuje i utvrđuje znanje učenika o linearnoj funkciji.
6. LINEARNE JEDNAČINE I NEJEDNAČINE SA JEDNOM NEPOZNATOM <ul style="list-style-type: none"> • Linearne jednačine, osnovni pojmovi • Grafičko rješavanje linearnih jednačina. • Ekvivalentne jednačine. • Algebarsko rješavanje linearnih jednačina sa jednom nepoznom. • Primjena linearnih jednačina sa jednom nepoznom. • Linearne nejednačine, osnovni pojmovi • Ekvivalentne nejednačine. • Algebarsko rješavanje linearnih nejednačina sa jednom nepoznom. 	<ul style="list-style-type: none"> • Usvajaju osnovna svojstva jednaki i nejednaki. • Rješavaju linearne jednačine i nejednačine sa jednom nepoznom svodeći ih na ekvivalentne jednačine, odnosno jednačine prostije oblika. • Usvajaju pojam rješene jednačine i nejednačine i provjere rješenja. • Shvaćaju i usvajaju pojam ekvivalentnosti jednačina i nejednačina. • Primjenjuju jednačine u rješavanju problemskih zadataka. 	<ul style="list-style-type: none"> • Razvijaju razumijevanje i analiziranje problemskih zadataka. • Osposobljavaju se za rješavanje zadataka iz života, geometrije, fizike, hemije. • Osposobljavaju se za samokontrolu pri rješavanju zadataka u cilju izgrađivanja samostalnog načina mišljenja. 	<ul style="list-style-type: none"> • Tekstualne zadatke koji se rješavaju pomoću jednačina mogu prevesti u odgovarajuće jednačine. • Stiču naviku za preciznost u radu, preglednost i urednost u rješavanju zadataka. • Razvijaju matematičko mišljenje analogijom, induktivnim i deduktivnim zaključivanjem. • Značaj primjene stečenog znanja o jednačinama. 	<ul style="list-style-type: none"> • Objašnjavaju postupak rješavanja jednačina i nejednačina koristeći osobine jednačina, odnosno nejednačina. • Uprno razmišljaju i vježbaju i na osnovu ranije stečenog znanja iz aritmetike, algebre, geometrije i prirodnih nauka sastavljaju barske izraze koji predstavljaju vezu između poznatih i nepoznatih veličina. • Provjeravaju da li dobivena rješenja jednačina zadovoljava i postavljenu jednačinu i dati problem. • U rješavanju problema pokazuju što više samostalnosti. 	<ul style="list-style-type: none"> • Dopunjava pojam jednačine i njenog rješenja kako bi učenici shvatili njegovu pravu suštinu. • Proširuje ranije stečeno znanje o linearnim jednačinama kroz složenije zadatke. • Grupira problem po srodnosti da bi sastavljala jednačina učenicima zadavala manje teškoća. • Ponavlja brojnu nejednakost i osobine relacije poretka $\geq$ i $\leq$ koje su neophodne za uspješno rješavanje nejednačina. • Objašnjavaju učenicima da pri rješavanju nejednačina postupamo na isti način kao pri rješavanju jednačina (zamjenjujemo polaznu nejednačinu ekvivalentnom nejednačinom oblika: $x > m$ ili $x < m$, odnosno $x \geq m$ ili $x \leq m$, $m \in \mathbb{R}$).
7. SISTEM LINEARNIH JEDNAČINA SA DVIJE NEPOZNATE <ul style="list-style-type: none"> • Linearne jednačine sa dvije nepoznate-pojam i njena rješenja. Grafički prikaz rješenja. • Sistem od dvije linearne jednačine sa dvije nepoznate. Postojanje rješenja i geometrijski prikaz mogućih slučajeva. Ekvivalentni sistemi linearnih jednačina. • Grafička metoda rješavanja sistema od dvije linearne jednačine sa dvije nepoznate. • Ovisnost rješenja 	<ul style="list-style-type: none"> • Usvajaju pojam sistema od dvije linearne jednačine sa dvije nepoznate i pojam rješene sistema. • Usvajaju osnovna pravila zamjenjivanja jednog sistema u njemu ekvivalentan, ali jednostavniji sistem • Shvaćaju suštinu grafičke metode da se obje jednačine sistema prikazu kao prave u 	<ul style="list-style-type: none"> • Razvijaju sposobnost logičkog povezivanja podataka. • Izvode ispravne zaključke. • Stiču sposobnost da tekstualne zadatke izraze matematičkim jezikom. 	<ul style="list-style-type: none"> • Sistemski i pregledno ispisuju pronađene veze koje postoje među veličinama u datom zadatku. • Stiču naviku pravilnog potpisivanja jednačine jednu ispod druge, kao i odgovarajućih članova. • Osposobljavaju se za samostalno učenje korištenjem udžbenika i poluprogramiranog materijala. 	<ul style="list-style-type: none"> • Provjeravaju da li je zadani uređeni par rješenja sistema. • Vršu ekvivalentne transformacije sistema jednačina. • Samostalno određuju koja od dvije algebarske metode dovodi do jednostavnijeg načina rješavanja u zadanom primjeru. • Na geometrijskom jeziku interpretiraju rješenja sistema linearnih jednačina • Svode problemske zadatke na rješavanje sistema, za pisuju i provjeravaju rješenja, te ga po potrebi diskutiraju. 	<ul style="list-style-type: none"> • Ponavlja pojam jednačine sa jednom i dvije nepoznate. • Definiše sistem od dvije linearne jednačine sa dvije nepoznate, rješenje sistema i ekvivalentne sisteme. • Ponavlja međusobni položaj dvije prave u ravni i grafik linearne funkcije. • Prilikom grafičkog rješavanja sistema ukazuje na konkretnim primjerima na slučajeve protivrjednosti i neodređenosti. • Koristeći grafičke i algebarske metode

<p>sistema linearnih jednačina od odnosa koeficijenta sistema.</p> <ul style="list-style-type: none"> • Rješenje sistema od dvije linearne jednačine sa dvije nepoznate metodom suprotnih koeficijenta. • Primjena sistema od dvije linearne jednačine sa dvije nepoznate. 	<p>koordinatnom sistemu, kao i nedostatak ove metode jer daje samo približno rješenje sistema.</p> <ul style="list-style-type: none"> • Rješavaju sisteme linearnih jednačina na veđnim algebrskim metodama. • Rješavaju probleme u kojima treba odrediti dvije nepoznate veličine i da postavljenu sistem od dvije linearne jednačine ima jedinstveno rješenje • Znaju da je korisno provjeriti dobiveno rješenje u tekstu zadatka. 				<p>demonstrira rješavanje sistema od dvije linearne jednačine sa dvije nepoznate.</p> <ul style="list-style-type: none"> • Kod rješenje problema objašnjava kako se označavaju i kako se povezuju zadani podaci i kako se određuju nepoznate veličine. • Napominje učenicima da se veliki broj problema koje znaju rješavati pomoću jedne linearne jednačine znatno lakše rješava utvrđivanjem dviju nepoznatih, tj. pomoću sistema linearnih jednačina sa dvije nepoznate. • Bira probleme sa tematikom iz praktičnog života koji nisu ni suviše teški, ni suviše laki, takvi da razvijaju interes za njihovim rješavanjem. • Upotrebljava svu svoju vještinu da ovu materiju što više približi učenicima.
<p>5. GEOMETRIJSKA TIJELA</p> <ul style="list-style-type: none"> • Rogalj, Poliedar. • Prizma: pojam, vrste, elementi i presjeci prizme. • Mreža prizme. Površina prizme, kvadra i kocke. • Zapremina prizme. Zapremina kvadra i kocke. • Površina i zapremina pravilne četverostrane prizme. • Površina i zapremina pravilne trostrane prizme. • Površina i zapremina pravilne šestostrane prizme. • Piramida: pojam, vrste, elementi i presjeci piramide. • Mreža i površina piramide. Površina pravilne četverostrane piramide. • Zapremina piramide. Zapremina pravilne četverostrane 	<ul style="list-style-type: none"> • Usvajaju pojam roglja, pojam geometrijskog tijela i pojam poliedra. • Usvajaju definiciju prizme i piramide. • Prepoznaju i opisuju prizme i piramide (pravilne, nepravilne, prave, kose). • Usvajaju pojmove: baza (osnova), bočne strane, osnovna i bočna ivica, visina, visina bočne strane (apotema). • Razumiju presjek prizme i piramide, znaju ih skicirati. • Shvataju nastanak cilindrične i konusne površi, za tim pravog valjka i 	<ul style="list-style-type: none"> • Razvijaju sposobnost uočavanja prostornih odnosa. • Od očiglednog opažanja dolaze do apstrakcije. • Osposobljavaju se za ispravno donošenje zaključaka (naročito deduktivnog). • Osposobljavaju se za praktičnu primjenu stečenog znanja. 	<ul style="list-style-type: none"> • Pregledno i pravilno zapisuju zadatke i rješenja zadataka. • Stiču naviku za spretnost, preciznost i tačnost u radu i crtanju. • Uviđaju da je korištenje općih formula za površinu i zapreminu pogodnije i da dovodi brže do rezultata. • Razvijaju matematičko mišljenje primjenom misaonih operacija, generalizacije i analogije. • Osposobljavaju se za samoučenje. 	<ul style="list-style-type: none"> • Primjenjuju teoreme o ivičnim uglovima roglja u zadacima. • Skiciraju slike i crtaju mreže rogljastih i obliha geometrijskih tijela, na modelima uočavaju njihove elemente. • Izrađuju modele geometrijskih tijela. • Izračunavaju nepoznate elemente primjenjujući Pitagorinu teoremu. • U praktičnim zadacima povezuju zapreminu, masu i gustinu tijela. • Izračunavaju površine i zapremine tijela koja nastaju rotacijom trougla, pravougaonika, jednakostranog trougla. 	<ul style="list-style-type: none"> • Ponavlja o trouglu, konveksnom mnogouglu i dieđru. • Objasna va pojmove: rogljasta površ, rogalj, ivice roglja, vrh roglja, strane roglja, konveksan rogalj. • Uvodi pojmove: površ tijela, unutrašnja i vanjska oblast geometrijskog tijela, rogljasta i obla tijela, poliedar. • Definira pravilan poliedar i pokazuje slike i mreže pet pravilnih poliedara. • Koristi mreže, skice, slike, karton za savijanje i modele (drvene, kartonske, plastične, žičane) pri obradi tijela. • Ponavlja trougao, četverougao, šestougao, romb, jednakostrani trapez, krug, kružnicu, kružni isječak • Objasna va i jednakoivičnu prizmu,

<p>piramide.</p> <ul style="list-style-type: none"> • Površina i zapremina pravilne trostrane piramide. • Površina i zapremina pravilne šestostrane piramide. • Valjak: nastanak, elementi, vrste i presjeci. • Mreža i površina valjka. • Zapremina valjka. • Kupa, konusna površina, elementi, vrste, presjeci • Mreža i površina kupe • Zapremina kupe. • Sfera i lopta. Presjeci i dijeleći lopte. • Površina lopte • Zapremina lopte. • Primjena Pitagorine teoreme na razne probleme koji se mogu postaviti za navedena geometrijska tijela. 	<p>prave kupe</p> <ul style="list-style-type: none"> • Znaju definirati valjak, kupu, sferu i loptu. • Razlikuju pravu i kosu valjak, pravu i kosu kupu • Uočavaju osni presjek valjka, osni presjek kupe, zatim veliki loptin krug • Korištenjem općih formula izračunavaju površine i zapremine navedenih tijela. Korištenjem Pitagorine teoreme, na osnovu datih elemenata za konkretno geometrijsko tijelo, mogu sračunati ostale bitne elemente tog tijela. 				<p>jednakoivičnu piramidu, jednakostraničan (ravnostrani) valjak i jednakostraničnu (ravnostranu) kupu.</p> <ul style="list-style-type: none"> • Ukazuje na razliku presjeka i dijeleći lopte. • Insistira na korištenju skice prilikom rješavanja zadataka. • Bira zadatke koji su bliski učenicima i koji kod njih pored praktičnog interesa pobuđuju i intelektualni.
--	--	--	--	--	---

DIDAKTIČKO - METODIČKE NAPOMENE

TAČKA, PRAVA, RAVAN

U ovoj temi treba uvažavati didaktičke principe: očiglednost i postupnost i početi izlaganje od konkretnog ka apstraktnom. Koristiti ogledne koji nisu ilustracija gotovih zaključaka, nego sredstvo za njihovo donošenje.

GRAFICI FUNKCIJE DIREKTNE I OBRNUTE PROPORCIONALNOSTI. LINEARNA FUNKCIJA

Pojam pravouglog koordinatnog sistema treba dograditi i sve znanje o funkcijama koje su učenici ranije stekli sada treba sistematizirati i uvesti definiciju funkcije.

- i. Uvesti pojam pravouglog koordinatnog sistema prikazivanjem podataka sa dvije veličine (npr. promjena vremena i temperature). Objasniti pojmove: koordinatni početak, jedinična duž, apscisna osa, ordinatna osa a zatim definirati pravougli koordinatni sistem.
- ii. Ponoviti prikazivanje funkcija grafom, tablicom, i formulom a zatim definirati funkciju.
- iii. Posebnu pažnju obratiti na sastavljanje tablica a naročito na sastavljanje jednačina funkcionalnih zavisnosti dviju veličina.
- iv. Linearnu funkciju $y = kx + n$ obraditi na primjerima iz života, geometrije i prirodnih nauka. Za parametre k i n uzimati i racionalne brojeve. Kada je potrebno za crtanje grafika koristiti milimetarski papir.
- v. Obratiti pažnju na grafičko predstavljanje funkcije. Učenici treba da shvate da grafik funkcije čini skup svih tačaka dobivenih tako da se za svaki broj $x \in \mathbf{R}$ može po formuli izračunati vrijednost funkcije $y \in \mathbf{R}$ i da svakom uređenom paru (x,y) odgovara samo jedna tačka koordinatne ravni.
- vi. U prvim primjerima nastavnik sam daje odgovarajuće jedinice na koordinatnim osama a zatim učenici sami biraju jedinice prema potrebama zadatka.
- vii. Kada se učenici na primjerima uvjere da je grafik linearne funkcije prava – konstrukcijom grafika sa više tačaka, preći na konstrukciju grafika pomoću dvije proizvoljne tačke a zatim skrenuti pažnju da je najbolje izabrati presječne tačke prave sa koordinatnim osama.

- viii. Pokazati da se grafik linearne funkcije $y = kx + n$ može dobiti i na taj način da se nacrtaju grafici funkcije direktne proporcionalnosti $y = kx$ a zatim kroz tačku $T(0, n)$ povuče se prava paralelna tom grafiku.
- ix. Preko više primjera pokazati da linearna funkcija $y = kx + n$ raste kad x raste ako je $k > 0$, a opada kad x raste ako je $k < 0$.
- x. Dajući proizvoljne vrijednosti argumentu x uzeti i vrijednost $x = -n/k$ koja predstavlja nulu (nulište) funkcije. Određivati nulu funkcije računski (rješavati jednačinu $kx + n = 0$) i grafički (pomoću dva uređena para u koordinatnom sistemu nacrtati grafik funkcije $y = kx + n$).
- xi. Tok linearne funkcije predstavljati simbolički tablicama: (a) za $k > 0$; (b) za $k < 0$.

LINEARNE JEDNAČINE I NEJEDNAČINE SA JEDNOM NEPOZNATOM

Sistematsko izučavanje jednačina obrađuje se poslije linearne funkcije i njenog grafičkog predstavljanja kako bi se uz rješavanje linearne jednačine uporedo vršila geometrijska interpretacija rješenja. Algebarsko rješavanje linearnih jednačina treba vršiti na osnovu osobina jednakosti realnih brojeva. Za rješavanje linearnih nejednačina koristiti osobine relacije nejednakosti u skupu $\mathbf{R}$.

- xii. Opisati jednakost kao najširi pojam a zatim definirati identitet i na kraju jednačinu.
- xiii. Ponoviti osnovne osobine jednačina a zatim uvesti pojam ekvivalentnih jednačina.
- xiv. Znanje o jednačinama produbiti i utvrditi primjenom "matematičke vage".
- xv. Tek tada preći na rješavanje jednačina novom metodom.
- xvi. Za koeficijente uz nepoznatu uzimati realne brojeve, a za nepoznate uzimati oznake: y, m, n, t, u , itd. jer to učenike navodi na opšte matematičko promišljanje.
- xvii. Obraditi primjere za rješavanje jednačina sa zgradama, razlomcima, algebarskim razlomcima, dvojnim razlomcima, promjenljivim koeficijentom koji ne treba da budu komplicirani niti sa prevelikim brojem članova.
- xviii. Navesti i jednačine u kojima se rješavanje svodi na objašnjenje izraza $a/0$, $a \neq 0$ i $0/0$ i objasniti diskusiju jednačine.
- xix. Postavljati probleme koji odgovaraju uzrastu učenika sa raznovrsnom tematikom (iz odnosa među brojevima, problemi o radu, problemi procentnog računa, problemi iz geometrije i na kraju problemi iz fizike).
- xx. Objasniti šta znači riješiti nejednačinu (riješiti nejednačinu znači odrediti granice u kojima leže vrijednosti nepoznate koje zadovoljavaju zadanu nejednačinu) i da rješenje nejednačine ne daje konačnu određenu vrijednost nepoznate (rješenje nejednačine određuje interval u kome "leže" tražene vrijednosti nepoznate).
- xxi. Zapisivati rješenja nejednačina na više načina (računski, na brojevnoj pravoj, u intervalu).

SISTEM LINEARNIH JEDNAČINA SA DVIJE NEPOZNATE

Uvesti prvo pojam algebarske jednačina sa dvije nepoznate i dati njenu geometrijsku prezentaciju. Postepeno uvesti pojam sistema linearnih jednačina sa dvije nepoznate, posmatrajući dvije prave u ravni koje se sijeku. Od očiglednog geometrijskog presjeka dvije prave napraviti algebarski sistem.

- Posebno obratiti pažnju na postojanje rješenja sistema (jedno rješenje, beskonačno mnogo rješenja, nema rješenja) i dati geometrijsku prezentaciju svih slučajeva.
- Postepeno izložiti metode za rješavanje sistema, od jednostavnijih ka težim, uz stalno poticanje razmišljanja o egzistenciji rješenja. Što je češće moguće davati geometrijske prezentacije i sistema i rješenja.
- U završnoj prezentaciji teme navoditi problemske zadatke koji se u načelu svode na sistem od dvije linearne jednačine sa dvije nepoznate. Poticati učenike da posebno izoštre razmišljanje, kako dati problem preformulisati u matematički model. Rješavanjem matematičkog modela (u ovom slučaju sistema), tražiti analizu i tumačenje rješenja izvornog problema.

GEOMETRIJSKA TIJELA

Postanak i osobine pojedinih geometrijskih tijela i njihovo skiciranje treba obraditi uporedo. Izvesti prvo opće formule za izračunavanje površine i zapremine rogljastih geometrijskih tijela a zatim ih primjenjivati na pojedine prizme i piramide (trostranu, četverostranu, šestostranu) čime dobivaju svoj

- odgovarajući poseban oblik. Uporedo sa izvedenim formulama vrši se rješavanje računskih zadataka i njihova primjena.
- xxii. Objasniti pojam roglja i njegove elemente – ilustrirati slikom i pokazati na modelu trostrane piramide.
  - xxiii. Pojam geometrijskog tijela, pojam poliedra, elementi poliedra, broj strana poliedra, nazivi i mreža poliedra (objasniti i pokazati modele kocke i trostrane piramide).
  - xxiv. Podsjetiti učenike na oblike prizmi i piramida. Postanak rogljastih tijela demonstrirati pokretnim modelima.
  - xxv. Pokazati učenicima kako se dolazi do modela prizme i piramide za čiju izradu od papira je potrebna mreža (pomoću gotovog modela praviti sliku mreže na papiru).
  - xxvi. Crtati mreže svih prizmi i piramida. Obraditi svaku prizmu i piramidu pojedinačno i detaljno.
  - xxvii. Pokazati kako nastaje zarubljena piramida.
  - xxviii. Učenici prave modele tijela, a bolje modele nastavnik ostavlja jer mu mogu poslužiti kao nastavno sredstvo.
  - xxix. Podsjetiti učenike na predmete oblika valjka, kupe i lopte iz svoje okoline. Objasniti i demonstrirati nastanak obliha tijela rotacijom ravnih figura (valjak nastaje rotacijom za 360^0 pravougaonika oko jedne njegove stranice, kupa nastaje obrtanjem za 360^0 pravouglog trougla oko jedne njegove katete kao ose ili jednakokrakog trougla oko njegove ose simetrije, a lopta nastaje obrtanjem kruga oko jednog njegovog prečnika ili polukruga od žice (kartona) također oko prečnika).
  - xxx. Pokazati kako nastaje zarubljena kupa.
  - xxxi. Naglasiti da je svaki presjek lopte sa ravni krug, a presjek sfere sa ravni kružnica. Takve kružnice na globusu su ekvator i meridijani.
  - xxxii. Kod konstrukcije mreže valjka objasniti konstrukciju duži rII , a kod mreže kupe objasniti konstrukciju kružnog isječka.
  - xxxiii. Za izvođenje formula za površinu tijela koristiti mreže tijela.
  - xxxiv. Objasniti kako se određuje (mjeri) zapremina tijela i ponoviti jedinice za zapreminu.
  - xxxv. Prvo podsjetiti učenike na izračunavanje zapremine kvadra (slaganjem i prebrojavanjem jedinica zapremine u datom kvadru), a zatim odrediti zapreminu proizvoljne prizme (za prvi slučaj uzeti da je baza prizme pravougli trougao, pa je dopuniti do kvadra – dopuna je prizma podudarna datoj prizmi).
  - xxxvi. Potrebno je odmah objasniti vezu između mase i zapremine kako bi se mogli rješavati praktični zadaci.
  - xxxvii. Zapreminu piramide, valjka i kupe utvrditi ogledom. Koristiti šuplje modele tijela: prizme i piramide jednakih baza i jednakih visina. valjka poluprečnika baze r , visine H i kvadra sa ivicama r , rII , H . valjka i kupe jednakih baza i jednakih visina. Puniti ove modele vodom ili sitnim pijeskom i utvrditi odnos zapremine ovih tijela.
  - xxxviii. Za konkretna geometrijska tijela, davati samo određene podatke, koji nisu dovoljni za sračunavanje površine ili zapremine, a da učenici korištenjem Pitagorine teoreme, izračunaju ostale potrebne elemente (npr. Za kupu dati izvodnicu i visinu, a da učenici izračunaju poluprečnik baze, pa potom izračunaju zapreminu ili površinu).

Fizika

(2 časa sedmično, 68 časova godišnje)

Tematske cjeline / Teme	CILJEVI I ZADACI OČEKIVANI REZULTATI/OBRAZOVNI ISHODI Znanje fizike: Proces i sadržaj		Vrijednosti, stavovi ponašanje	Aktivnosti učenika	Aktivnosti nastavnika
	Učiti:	Učenički:			
Naelektrisanje u našem okruženju Električni naboji Električno polje	Električni naboj, kulon (C). Međudjelovanje naboja. Razdvajanje naboja trenjem i električnim djelovanjem, elektroskop. Električno polje, jačina električnog polja, kulon po metru kvadratnom (C/m ²). Električni potencijal i napon, volt (V). Električni kapacitet, farad (F), kondenzatori.	Zna da je naboj svojstvo naelektrisanog tijela i da su elektroni i protoni nosioci negativnog odnosno pozitivnog naboja. Zna da električna sila može biti privlačna ili odbojna. Zna mjernu jedinicu naboja i da postoji elementarni (osnovni) naboj. Zna objasniti naelektrisanje tijela trenjem, dodirnom i influencijom, koristeći se zakonom održanja ukupnog naboja. Razlikuje provodnike i izolatore. Razumije nastanak električnog polja. Zna odrediti jačinu polja tačkastog naboja u nekoj tački polja i grafički prikazati jednostavnija električna polja. Razlikuje pojmove električne energije, potencijala i napona. Zna njihove mjerne jedinice. Razumije električni kapacitet provodnika i zna njegovu mjernu jedinicu. Navodi različite vrste kondenzatora i zna matematički izraz za kapacitet pločastog kondenzatora. Određuje kapacitet kondenzatora vezanih redno ili paralelno u bateriju. Rješava jednostavne zadatke. Zna opisati eksperiment za određivanje elementarnog naelektrisanja.	Razvijanje svijesti o raznovrsnosti prirodnih fenomena i njihovoj povezanosti. Podsticanje radoznalosti i maštanja Razvijanje osjetljivosti na probleme.	Izvode različite ogledne naelektrisanja tijela trenjem, dodirnom, influencijom i istražuju njihovo međudjelovanje Navode primjere pojava statičkog naboja u svakodnevnom životu Prave jednostavan elektroskop. Izvode ogledne donose odgovarajuće zaključke o električnom polju. Upoređuje gravitaciono i električno polje. Istražuje od kojih veličina ovisi kapacitet pločastog kondenzatora i određuju kapacitete kondenzatorskih baterija. Rješavaju različite zadatke računskim i eksperimentalnim putem.	Priprema pribor za izvođenje različitih ogleda, kreira problemske situacije i motivira učenike da predviđaju i objašnjavaju ishode tih ogleda. Pomaže učenicima da usvoje činjenicu da pri naelektrisanju tijela elektroni prelaze sa jednog tijela na drugo i da u prirodi vrijedi zakon održanja ukupnog naboja. Pomaže učenicima da dođu do spoznaje o električnom polju koristeći se znanjem o gravitacionom polju i promatranjem ogleda. Upoznaje učenike sa različitim vrstama kondenzatora i načinom dobivanja jednostavnijih kondenzatorskih baterija. Zadaje domaće zadatke, priprema nizove zadataka za kontrolne radove i školske pisane zadatke, ocjenjuje učenike.
Električna struja Istosmjerna električna struja stalne jačine Zakoni u strujnom krugu	Nastanak električne struje u provodniku. Izvori električne struje, elektromotorna sila. Električni krug i njegovi elementi. Veličine koje mjerimo u strujnom krugu, napon, jačina električne struje, amper (A). Ohmov zakon za dio strujnog kruga. Električni otpor, om (Ω). Otpornici, vezivanje otpornika u strujni krug. Ohmov zakon za zatvoreni strujni krug.	Zna da se u provodniku javlja električna struja kada na njegovim krajevima postoji razlika potencijala. Zna da je za održanje stalne razlike potencijala odnosno napona potrebna energija i da električne izvore karakteriše određena elektromotorna sila. Razumije princip rada različitih električnih izvora. Crta sheme i sastavlja strujne krugove i obratno. Zna jedinicu za jačinu električne struje i koristi se ampermetrom i voltmetrom. Zna spojiti strujni krug sa paralelno vezanim sijalicama i izmjeriti jačinu struje i napon u svakom dijelu odnosno grani kruga. Usvoji Prvo Kirchhoffovo pravilo.	Razvijanje navike istraživanja Razvijanje svijesti o potrebi kvalitativnog i kvantitativnog proučavanja fizikalnih fenomena. Razvijanje navike kritičkog analiziranja veza i odnosa među fizičkim veličinama.	Analiziraju sastav i princip rada različitih električnih izvora, te uslove za pojavu električne struje. Sastavljaju jednostavne krugove i istražuju »put« električne struje, spajajući različite provodnike (npr. metalni provodnik, plastiku, karton, destiliranu vodu, elektrolit).	Pomaže učenicima da isprave pogrešne predodžbe o električnoj struji koje su prisutne u svakodnevnom životu. Pomaže učenicima da napišu pripremu za laboratorijski rad. Priprema pribor za sastavljanje strujnih krugova za samostalan ili grupni rad učenika, upoznaje ih sa mjerama zaštite i nadgleda njihovo istraživanje.

		<p>Eksperimentalno određuje odnos napona i jačine struje na sijalici u jednostavnom strujnom krugu. Zna Ohmov zakon za dio električnog kruga.</p> <p>Razumije da je otpor osobina provodnika i da se može odrediti kao količnik električnog napona i struje. Zna njegovu mjernu jedinicu i matematički izraz za otpor žičanog provodnika pri stalnoj temperaturi.</p> <p>Zna da otpor provodnika ovisi od temperature.</p> <p>Razlikuje otpornike prema namjeni.</p> <p>Zna izračunati ekvivalentni otpor za redno i paralelno spojene otpornike u električnom krugu.</p> <p>Zna Ohmov zakon za zatvoreni strujni krug.</p>		<p>Istražuju koji uvjeti trebaju biti ispunjeni da sijalica svijetli u krugu. Crtaju odgovarajuće sheme strujnog kruga koji su sastavili, i obratno, pomoću date sheme sastavljaju strujni krug. Nakon izvedenih ogleda raspravljaju o provođenju struje kroz različite sredine. Samostalno ili u grupama:</p> <ol style="list-style-type: none"> 1. Istražuju strujne krugove. 2. Provjeravaju Ohmov zakon za dio strujnog kruga. Rezultate predstavljaju tabelarno i grafički. 	
<p>Učinci električne struje</p> <p>Rad i snaga električne struje</p> <p>Električne promjene u atmosferi</p> <p>Poluprovodnici</p> <p>Magnetsko polje</p> <p>Trajni magneti</p> <p>Magnetsko polje električne struje</p> <p>Djelovanje magnetskog polja na električnu struju</p> <p>Elektromagnetska indukcija</p> <p>Naizmjenična struja</p>	<p>Toplotno, hemijsko i magnetsko djelovanje električne struje.</p> <p>Rad i snaga električne struje, voltamper (VA), kilovatsat (kWh).</p> <p>Primjena efekata električne struje, opasnost i zaštita od električnog udara.</p> <p>Naelektrisanje oblaka.</p> <p>Munja, grom.</p> <p>Poluprovodnička dioda, tranzistor.</p> <p>Magnet, magnetsko polje trajnog magneta.</p> <p>Magnetsko polje Zemlje.</p> <p>Magnetsko polje pravolinijskog provodnika.</p> <p>Magnetsko polje zavojnice. Magnetska indukcija, Tesla (T).</p> <p>Elektromagnet.</p> <p>Provodnik sa strujom u magnetskom polju, Ampereova sila.</p> <p>Magnetsko djelovanje paralelnih struja.</p> <p>Elektromotor. Električni mjerni instrumenti.</p> <p>Pojava elektromagnetske indukcije, Faradayev zakon, Lenzovo pravilo.</p> <p>Izvori naizmjenične struje. Transformatori.</p>	<p>Opisuje toplotno, hemijsko i magnetno djelovanje električne struje i navode odgovarajuće uređaje.</p> <p>Zna matematički izraz za Džul-Lenzov zakon i njegovu primjenu. Zna mjernu jedinicu za rad i snagu električne struje. Zna osnovne mjere zaštite od opasnog djelovanja električne struje i način pružanja prve pomoći.</p> <p>Razumije električne procese i način provođenja struje u atmosferi.</p> <p>Zna mjere zaštite od udara munje.</p> <p>Zna da su nosioci naboja u poluprovodnicima i elektroni i šupljine i princip rada diode i tranzistora.</p> <p>Zna osnovne osobine magneta i djelovanje magnetske sile.</p> <p>Zna uzrok nastanka i osobine magnetskog polja. Grafički prikazuje polje šipkastog i potkovičastog magneta.</p> <p>Opisuje magnetsko polje Zemlje, razumije princip kompasa.</p> <p>Zna da se oko provodnika kojim teče struja stvara magnetsko polje. Zna grafički prikazati i odrediti smjer magnetskog polja pravolinijskog provodnika i zavojnice. Primjenjuje matematički izraz za jačinu magnetskog polja pravolinijskog provodnika i zavojnice za rješavanje jednostavnih zadataka. Zna da je magnetsko polje opisano vektorom magnetske indukcije i njenu jedinicu. Zna odnos magnetske indukcije i jačine magnetskog</p>	<p>Sticanje navike pažljivog rukovanja sa električnim uređajima.</p> <p>Razvijanje navike naučnog pristupanja analiziranju prirodnih pojava.</p> <p>Razvijanje svijesti o ulozi i značaju fizike za razvoj novih tehnologija.</p> <p>Razvijanje svijesti o povezanosti fizike sa stvarnim životom i svakodnevnim iskustvima, te potrebe korištenja znanja fizike.</p> <p>Razvijanje svijesti o ulozi i značaju fizike za razvoj tehnike.</p> <p>Podsticanje učenika na</p>	<p>Proširuju konceptualno razumijevanje energije i snage sa energijom i snagom električne struje.</p> <p>Raspravljaju o primjeni toplotnog dejstva struje u svakodnevnom životu i djelovanju osigurača kao zaštite električnih aparata.</p> <p>Opisuje svoje doživljaje za vrijeme ne vremena.</p> <p>Proširuju konceptualno razumijevanje naboja upoznavanjem nosilaca naboja kod poluprovodnika.</p> <p>Prikupljaju podatke i prezentuju informacije o primjeni poluprovodnika.</p> <p>Istražuju i otkrivaju osnovna svojstva trajnih magneta.</p> <p>Upoređuju međudjelovanje magneta sa međudjelovanjem naboja.</p> <p>Istražuju</p>	<p>Demonstrira efekte djelovanja električne struje i ističe njihove primjene. Upozorava učenike na opasnosti pri radu sa električnim aparatima.</p> <p>Pomaže učenicima da povežu pretvaranje električne energije u unutrašnju energiju sa zakonom održanja energije i čestičnom strukturom tvari.</p> <p>Demonstrira na influentnoj mašini postanak električne iskre kao i ulogu gromobrana.</p> <p>Koristi ilustracije pojava. Upozorava učenike na ponašanje u slučaju ne vremena.</p> <p>Demonstrira odgovarajuće ilustracije i provođenje struje poluprovodnicima, te ulogu diode kao ispravljačice.</p> <p>Razmatra sa učenicima domete mikroelektronike.</p> <p>Priprema magnetne raznih oblika, željeznu prašinu, sitne predmete i usmjerava učenike na istraživanje magnetskog polja, podstiče diskusiju o svojstvima i primjeni magneta. Ukaže da se magnet uvijek javlja kao dipol.</p> <p>Priprema demonstraciono-istraživački ogled o djelovanju provodnika sa strujom na magnetsku</p>

<p>Valovi Nastanak i vrste valova Brzina širenja valova Odbijanje i prelamanje valova Zvučni valovi Svjetlost Svjetlosni valovi</p>	<p>Periodično i oscilatorno kretanje. Valovi, izvori valova, longitudinalni i transverzalni valovi. Prijenos energije valom, brzina širenja vala u različitim sredinama. Odbijanje valova na ravnim površinama, prelamanje valova na granici dvije sredine. Zvuk kao longitudinalni val, izvori zvuka, brzina zvuka, ultrazvuk, primjena. Izvori svjetlosti, pravolinijsko prostiranje svjetlosti, brzina.</p>	<p>polja. Razumije princip rada elektromagneta i njegovu primjenu. Zna djelovanje magnetskog polja na pravolinijski provodnik i zavojnicu kojima teče električna struja. Zna matematički izraz za Ampereovu silu i da je međudjelovanje paralelnih struja osnov za definiciju ampera. Razumije osnovni princip rada elektromotora i nekih električnih mjernih instrumenata. Zna objasniti pojavu elektromagnetske indukcije i opisati međusobnu indukciju. Razumije Lenzovo pravilo. Koristi se pravilom desne ruke za određivanje smjera inducirane struje. Zna osnovne karakteristike naizmjenične struje. Razumije princip generatora i transformatora. Zna opisati prenos električne energije od izvora do potrošača.</p> <p>Zna osnovne karakteristike periodičnog i oscilatornog kretanja. Zna opisati postanak valova. Crta valove koristeći se valnom zrakom i valnom površinom, odnosno valnom frontom. Zna osnovne karakteristike vala: valnu dužinu, period i frekvenciju. Razlikuje kružni i ravni val, longitudinalni i transverzalni val. Zna da se energija prenosi valovima određenom brzinom. Zna vezu između brzine širenja vala, valne dužine i perioda. Izvodi jedinicu za frekvenciju. Rješava jednostavne računске zadatke. Zna zakon odbijanja valova, zna da dolazi do loma valova pri prijelazu iz jedne sredine u drugu zbog različite brzine prostiranja valova u tim sredinama. Grafički rješava odbijanje i prelamanje valova. Zna opisati nastanak zvuka i vrstu zvučnih izvora. Razlikuje ton i šum. Zna da brzina zvuka ovisi od sredine kojom se zvuk širi.</p>	<p>stvaralaštvo.</p> <p>Razvijanje navike analiziranja pojava, postavljanja hipoteza i njihovo eksperimentalno provjeravanje. Razvijanje navike generiranja rezultata eksperimenta.</p>	<p>djelovanje električne struje na magnetsku iglu. Grafički prikazuju magnetsko polje električne struje u provodnici-ma raznih oblika i upoređuju sa magnetskim poljem šipkastog i potkovičastog magneta. Istražuju rad električnog zvona. Raspravljaju da li trajni magnet djeluje na provodnik sa strujom. Nakon ogleada provjeravaju tačnost svojih zapažanja. Opisuju primjenu elektromotora u uređajima iz svakodnevnog života. Diskutuju o povezanosti električnih i magnetskih pojava. Izvode različite oglede kojima ostvaruju elektromagnetsku indukciju i njenu primjenu. Razmatraju rad i funkciju elektrana i trafostanica. Diskutiraju o različitim vrstama kretanja. Navode primjere periodičnog odnosno oscilatornog kretanja iz svakodnevnog života. Proučavaju valove na površini vode i elastičnoj opruzi. Iz grafički prikazanih valova mjerenjem valne dužine i perioda određuje brzinu valova.</p>	<p>iglu. Demonstrira magnetsko polje pravolinijskog provodnika, zavojnice i rad elektromagneta. Pomaže učenicima u istraživanju rada električnog zvona. Priprema pribor za istraživanje djelovanja trajnog magneta na provodnik sa strujom. Demonstrira princip rada elektromotora i galvanometra. Postavlja odgovarajuća pitanja koja će omogućiti učenicima da razumiju zašto kretanje magneta u odnosu na zavojnicu inducira napon u zavojnici. Suraduje sa nastavnikom tehničkog odgoja u prikupljanju i izradi pribora za oglede. Po mogućnosti organizira posjetu hidroelektrani, odnosno termoelektrani.</p> <p>Postavljanjem odgovarajućih pitanja omogućava učenicima da uoče razliku između titranja čestice sredine i širenja vala u toj sredini. Priprema pribor za izvođenje ogleada. Priprema grafičke prikaze odnosno odgovarajuće simulacije transverzalnih i longitudinalnih valova, određene valne dužine i perioda. Bira odgovarajuće računске zadatke. Podstiče učenike na samostalno razmišljanje i zaključivanje o svojstvima i vrstama valova. Usmjerava ih na pravilno slušanje muzike. Podstiče učenike na razmišljanje o svjetlosti. Demonstrira različite svjetlosne efekte i koristi nje laserska kao izvora.</p>
---	--	--	---	---	--

<p>Valovi Nastanak i vrste valova Brzina širenja valova Odbija-nje i prelama-nje valova Zvučni valovi Svjetlost Svjetlosni valovi</p>	<p>Periodično i oscilatorno kretanje. Valovi, izvori valova, longitudinalni i transverzalni valovi. Prijenos energije valom, brzina širenja vala u različitim sredinama. Odbijanje valova na ravnim površinama, prelamanje valova na granici dvije sredine. Zvuk kao longitudinalni val, izvori zvuka, brzina zvuka, ultrazvuk, primjena. Izvori svjetlosti, pravolinijsko prostiranje svjetlosti, brzina.</p>	<p>Zna primijeniti izraz za brzinu kod rješavanja jednostavnijih zadataka. Razlikuje primarne i sekundarne izvore svjetlosti. Usvoji predstavu o pravolinijskom prostiranju svjetlosti, pojavu sjenke i polusjenke. Zna da brzina svjetlosti ovisi od sredine kojom se svjetlost širi. Zna da brzina svjetlosti u vakuumu iznosi 300 000 km/s i da je to najveća brzina u prirodi.</p>	<p>Razvijanje navike analize i rješavanja pojava, postavljanja hipoteza i njihovo eksperimentalno provjeravanje. Razvijanje navike generaliziranja rezultata eksperimenta.</p>	<p>Izvode ogleda i raspravljaju o uzroku prelamanja valova na granici dvije sredine. Iznose svoja iskustva doživljavanja različitih zvučnih valova. Raspravljaju o štetnosti buke. Koristeći se primjerima iz svakodnevnog života iznose svoje mišljenje o razlici između zvučnih, svjetlosnih i drugih valova. Razmatraju različite svjetlosne efekte. Crtaju nastanak pomrčine Mjeseca i Sunca i daju svoja objašnjenja.</p>	<p>Daje uputstvo kako napraviti tamnu komoru i sa njom vršiti određena istraživanja.</p>
<p>Odbijanje svjetlosti Prelama-nje svjetlosti Priroda svjetlosti</p>	<p>Odbijanje svjetlosti od ravnog ogledala, primjena. Sferno ogledalo, jednačina preslikavanja, primjena. Zakon prelamanja svjetlosti. Prolaz svjetlosti kroz prizmu i planparalelnu ploču. Optičke leće, jačina leće, dioptrija, jednačina preslikavanja, primjena leća. Razlaganje svjetlosti. Dualna priroda svjetlosti, elektromagnetski val i čestica.</p>	<p>Razumije da i za svjetlosne valove vrijedi zakon odbijanja. Zna konstruirati i odrediti prirodu slike kod ravnog ogledala. Zna opisati periskop. Zna osnovne karakteristike udubljenog i ispučenog sfernog ogledala, konstruirati i odrediti prirodu slike u ogledalima. Zna izvesti jednačinu preslikavanja sfernih ogledala i odrediti uvećanje. Opisuje primjenu sfernih ogledala. Zna da je lom svjetlosti na granici dvije optičke sredine posljedica promjene brzine svjetlosti u drugoj sredini. Usvoji pojam indeksa loma date sredine. Razumije nastanak totalne refleksije i zna neke njene primjene. Zna objasniti prolaz svjetlosti kroz planparalelnu ploču. Usvoji definiciju tanke optičke leće i razlikuje sabirne i rasipne leće. Zna definiciju jačine leće i njenu mjernu jedinicu. Konstruiše i određuje prirodu slike kod sabirne i rasipne leće pomoću karakterističnih zraka svjetlosti. Zna primijeniti jednačinu preslikavanja pri rješavanju problema. Opisuje primjenu leća u različitim optičkim instrumentima. Zna objasniti razlaganje svjetlosti, različite boje tijela i nastanak duge.</p>	<p>Razvijanje navike korištenja različitih reprezentacija jezika fizike. Razvijanje svijesti o širokoj primjeni znanja optike za poboljšanje kvaliteta življenja. Razvijanje svijesti o razvoju fizikalne slike svijeta.</p>	<p>Primjenjuju znanje o odbijanju mehaničkih valova na svjetlosne valove. Prave model periskopa. Rješavaju njima primjerene grafičke i računske zadatke. Eksperimentalno određuju fokusnu daljinu udubljenog ogledala. Koristeći znanje o prelamanju mehaničkih valova na granici dvije sredine traže odgovor na pitanje šta se u tom slučaju događa sa svjetlosnim valovima. Analiziraju ogleda i donose odgovarajuće zaključke. Samostalno rade zadatke: Određivanje fokusne daljine sabirne leće. Rješavaju računске i grafičke zadatke.</p>	<p>Demonstrira odbijanje svjetlosti. Pomaže učenicima da naprave model periskopa i planiraju ogled za samostalno određivanje fokusne daljine sfernog ogledala. Diskutuje sa učenicima o pojavi prelamanja svjetlosti i njenim efektima. Demonstrira prelamanje svjetlosti na ravnom dioptru, kao i totalnu refleksiju, i princip lupe, teleskopa i dr. Demonstrira prolaz svjetlosti kroz prizmu i planparalelnu ploču. Pomaže učenicima da istražuju prelamanje svjetlosti kroz različite leće. Demonstrira razlaganje bijele svjetlosti. Zajedno sa učenicima analizira spektar elektromagnetskog zračenja. Demonstrira prenošenje energije svjetlosnim valovima. Priprema ilustracije o čestičnoj prirodi svjetlosti, a po mogućnosti demonstrira i fotoelektrični efekt.</p>

		Zna da širenjem titranja električnog i magnetskog polja u prostoru nastaje elektromagnetski val, a svjetlosni valovi su dio spektra elektromagnetskih valova određene valne dužine. Zna da se svjetlosna energija pojavljuje samo u malim nedjeljivim količinama koju zovemo foton.		Sistemiziraju znanje o valovima svjetlosti. Koristeći se Internetom ilustriraju čestičnu prirodu svjetlosti ili koriste audiovizualna sredstva koja postoje u školskoj zbirci učila.	
Prirodne strukture Svijet atoma Radioaktivnost Nuklearne reakcije Fizička tijela i sistemi	Otkriće atoma. Jezgro atoma. Elektroni u atomu. Sile u atomu. Prirodna radioaktivnost. Radioaktivni izotopi, primjena. Fisija, fuzija, primjena. Fizička tijela i sistemi, međudjelovanja, promjene.	Zna strukturu atoma i sile koje djeluju u atomu i jezgri atoma. Zna da radioaktivni elementi emitiraju α , β i γ zračenje, primjenu radioaktivnih izotopa, kao i opasnosti od zračenja. Zna opisati nuklearnu fisiju i nastanak lančane reakcije. Zna vezu između oslobodene energije i mase pri cijepanju atoma, te primjenu kontrolirane lančane reakcije u nuklearnim reaktorima. Zna opisati nuklearnu fuziju i mogućnost dobivanja energije kontroliranom fuzijom. Zna opisati lanac i razmjenu strukturnih elemenata, od osnovnih čestica do galaksija. Upoređuju i klasificiraju međudjelovanja i promjene u prirodi.	Razvijanje svijesti da se fizikalna slika svijeta mijenja. Razvijanje svijesti o jedinstvu prirode i povezanosti prirodnih nauka.	Analiziraju povijest razvoja znanja o atomu, ilustruju različite modele i više predviđanja. Sistemiziraju znanja o svijetu atoma. Raspravljaju o koristi radioaktivnosti, ali i štetnom djelovanju. Razgovaraju o termonuklearnim reakcijama u prirodnim uvjetima. Razmatraju hijerarhiju fizičkih tijela u prirodi. Ilustruju strukture i sisteme odgovarajućim modelima. Razmatraju različita međudjelovanja i promjene.	Priprema literaturu o povijesti otkrića atoma i radioaktivnosti. Analizira sa učenicima periodni sistem elemenata. Povezuje znanje fizike sa znanjem hemije. Koristi Internet i druga nastavna sredstva koja će učenicima približiti svijet atoma i efekte radioaktivnosti. Upoznaje učenike sa interesantnim dijelovima iz biografija naučnika. Ocjenuje znanje učenika, uvažavajući njihovu kreativnost, sposobnost istraživanja i kritičke stavove. Pomaže učenicima da sistemiziraju znanje o različitim prirodnim strukturama, interakciji njihovih komponenti i razumijevanju uzročnih veza među različitim prirodnim fenomenima.

Hemija/kemija

(2 časa sedmično, 68 časova godišnje)

Tematske cje line Teme	Ciljevi i zadaci, Očekivani rezultati		Vrijednosti, stavovi, ponašanje	Aktivnosti učenika	Aktivnosti nastavnika
	Učiti	Učenik			
METALI Hemijski sastav zemljine kore Natrij Kalcij, Magnezij, Aluminij Željezo i čelik Bakar i Zlato Korozija i zaštita metala	Pozicija metala u PSE. Minerali kao sastojci zemljine kore. Rude. Svojstva, dobivanje, spojevi i njihova uporaba, natrija, kalcija magnezija, aluminija i željeza. Uloga željeza u organizmu. Vrste i upotreba čelika. Svojstva i značaj kroz povijest. Osnovni proces korozije i zaštita metala.	Naučiti koji je osnovni značaj metala za život i u kojoj su mjeri zastupljeni u Zemljinoj kori. Razlika između ruda i minerala. Biološki značaj ovih elemenata. Tehnološki značaj čelika. Plemenitost metala. Zašto željezo korodira a zlato ne.	Poticanje znatije za izvođenje i rezultate pokusa. Razvoj interesa i smisla za istraživanje, otkrivanje i rješavanje problema. Razvoj interesa i svijesti o potrebi hemijskog računanja.	Teoretski ovladati sadržajima. Izvesti pokuse u sараrdnji s nastavni- kom, one manje opasne. Pratiti proces hrdanja na ekseru. Rješavati stehiome- trijske zadatke.	Planira nastavne sadržaje. Tražiti od učenika da naprave „mini“ zbirku minerala. Pripremiti učenike za izvođenje pokusa.
UGLJIK Pojam organske tvari Goriva Ugljikov atom Kvalitativni sastav organskih spojeva UGLJIKOVODICI Zasićeni ugljikovodici Nezasićeni ugljikovodici IUPAC Nafta Aromatski ugljikovodici	Kruženje ugljika u prirodi. Podjela tvari na organske i anorganske. Ugljen kao gorivo. Suha destilacija . Svojstva ugljika i način povezivanja . Od kojih je elemenata izgrađen organski spoj. Podjela ugljikovodika, građa, homologi niz. Metan, svojstva i nalaženje. Alkeni, alkini, veza atoma. Upotreba etena i etina. Primjer jedinstvenog nazivlja spojeva. Nafta i zemni plin. Benzen, svojstva.	Znati da ugljik u prirodi dolazi u elementarnom stanju. Napisati jednačinu nastajanja ugljikova dioksida, uz dovoljan i nedovoljan pristup zraka. Dokazivanje Osnovnih građivnih elemenata organskih spojeva. Dokazati kemijsku stabilnost zasićenih ugljikovodika Dokazati reaktivnost nezasićenih ugljikovodika prikazati jednačinama reakcije adicije. Značaj jedinstvenog nazivlja spojeva Znati strukturu Benzena.	Poticanje znatije za prirodu i pojave u njoj. Razvijanje svijesti o potrebi racionalnog gospodarenja sirovinama. Promoviranje preciznosti, čistoće i urednosti u radu. Diskusija o pravilnom Odlaganju kancerogenih tvari.	Napraviti modele grafita i dijamanta . Pokusom dokazati ugljikov dioksid u mineralnoj vodi i izdahnutom zraku Izvesti pokuse za dokazivanje ugljika i vodika u organskom spoju . Samostalno izvoditi pokuse, uočavati promjene, usmeno i pismeno iskazivati opažanja. Ispitivati kemijska svojstva ugljikovodika. Sastavljati i izradivati modele jednostavnih alkana. Rješavati računске zadatke.	Nastavnik je moderator i voditelj nastavnog procesa. Pratiti učenike pri izvođenju pokusa. Tematski povezuje hemijske sadržaje sa sadržajima drugih predmeta. Nastavnik treba nadzirati rad učenika i pomagati im pri izvođenju pokusa. Ukazati na opasnost slijepelih prstenova koji su kancerogeni. Priprema zadatke i zaduženja na tri i više nivoa.
ORGANSKI SPOJEVI I ŽIVI SVIJET Ugljikohidrati Alkoholi Karboks. kiseline Esteri Masti i ulja Sapuni i deterdženti.	Značaj organskih spojeva za čovjeka. Podjela i značaj ugljikohidrata Glukoza i saharoza. Svojstva i podjela alkohola i karboksilnih kiselina Imenovati jednostavne estere. Razlika između masti i ulja, značaj za organizam	Znati napisati reakciju fotosinteze i alkoholnog vrenja. Uočiti funkcionalne skupine kod različitih spojeva. Značaj škroba u ljudskoj ishrani. Razlikovati pojam zasićene i nezasićene	Isticanje važnosti pravilne upotrebe ugljikohidrata u prehrani čovjeka Oblikovanje stavova o štetnosti alkohola. Shvatiti važnost Nezasićenih masnih kiselina u prehrani.	Samostalno izvoditi pokuse dokazivanja reducirajućih šećera u tvarima prirodnog podrijetla Poznavati princip rada kemijskog alkotesta. Ispitati topljivost masti i ulja. Izvesti pokus dobivanja sapuna.	Uloga nastavnika je da rukovodi nastavom i pomaže u pripremi pokusa i navodi učenike na kričko razmišljanje.

Aminokiseline i bjelančevine Enzimi	Uloga i nastajanje sapuna i deterdženta Podjela aminokiselina. Jednostavne bjelančevine Uloga enzima u organizmu.	masne kiseline. Reakcija esterifikacije Povezivanje aminokiselina Primjere nekih enzima.			Osigurati učenicima preparate za izvođenje pokusa. Kontinuirano prati i vrednuje zalaganje učenika i njihov rad.
SINTETIČKI SPOJEVI Polimeri	Polimeri i monomeri. Primjere nekih polimera.	Naučiti značaj sintetskih spojeva za život.	Navike raspoznavanja sintetskih tvari od prirodnih.	Izvesti neke pokuse za ispitivanje svojstava polimera.	Ukazati učenicima na opasnost otpada sintetskih polimera.
EKOLOGIJA Voda, zrak, tlo Utjecaj industrijske proizvodnje na okoliš Saobraćaj i okolina Gospodarenje otpadom Zaštita okoliša	Faktori onečišćenja zraka, tla i vode. Industrija i saobraćaj najveći izvor onečišćenja. Recikliranje otpada. Mjere zaštite za očuvanje okoliša.	Kisele kiše, učinak staklenika, umjetna gnojiva, podzemne vode. Utjecaj automobila na zagađenje okoliša. Sortiranje otpada kao prva faza gospodarenja otpadom.	Razvijanje ekološke svijesti i pozitivnog odnosa prema prirodi i aktivno uključivanje u ekološke akcije.	Učenici trebaju izraditi zidne plakate i izvjesiti ih po zidovima škole kako bi ukazali svima učenicima i zaposlenicima na važnost očuvanja životne sredine.	Uloga nastavnika je organizacija stručnih predavanja na nivou škole o promicanju ekološke svijesti. Vodi računa o ravnopravnoj zastupljenosti spolova u grupi i zaduženjima, stvara pozitivan odnos prema okolini i prirodi.

Biologija

(dva časa sedmično, 68 časova godišnje)

Tematske cje line / teme	CILJEVI I ZADACI OČEKIVANI REZULTATI/OBRAZOVNI ISHOD		Vrijednosti, stavovi, ponašanje	Aktivnosti učnika	Aktivnosti nastavnika
	Učiti:	Učenik:			
Uvod					
Reprodukcija					
Genetika					
Hromosomi					
Genetička šifra					
Geni					
Nasljeđivanje jednostavnih osobina					
Promjenljivost organizama					
Evolucija					
Nauka o čovjeku: uvod					
Sastav čovječijeg tijela					
Organski sistemi: koštano-mišićni sistem					
Mišići:					
Sistem organa za probavu					
Probava hrane					
Njega i bolesti organa za probavu					

<p>Uvod u organsku evoluciju. Pojam i značaj Dokazi evolucije Faktori evolucije općenito Proces nastanka novih vrsta (specijacija) Pojam i značaj antropologije Anatomija, fiziologija i higijena čovjeka Čelija/ stanica, tkivo, organi, sistemi organa, organizam čovjeka kao cjelina Građa i funkcija kostiju. Kostur/skelet Građa, oblik i funkcije. Veze mišića i kostiju. Rad i zamor mišića. Bolesti i njega kostiju i mišića. Usna duplja, jezik, ždrijelo, jednjak, želudac, tanko i debelo crijevo, probavne žlijezde Hrana, probavni sokovi, mehanička i hemijska obrada hrane, enzimi resorpcija hranljivih tvari Higijena usta, ruku i korištenje ispravne hrane. Bolesti zuba, želuca, jetre, crijeva. Trovanja.</p>	<p>- Zna da su geni strukturne i funkcionalne jedinice procesa nasljeđivanja i da se sastoje od molekula DNK. U tjelesnim ćelijama nalaze se u parovima (aleli). -Oni nose genetičku šifru koja se prenosi sa roditelja na potomstvo . Svi geni ćelije čine njen genotip. Kod organizama koji se spolno razmnožavaju u genotipu polovica gena potječe od oca, a polovica od majke. - Genotip u sadejstvu s faktorima vanjske sredine omogućava formiranje fenotipa. - Po načinu djelovanja geni se dijele na dominantne i recesivne, a u ćelijama mogu biti u homozigotnom ili heterozigotnom stanju. -Zna da je Mendel svojim eksperimentima utvrdio zakonito nasljeđivanje osobina. - Može opisati oglede na grašku i zijevalici koje je Mendel izvodio, a isto tako objasniti rezultate ogleđa. - Zakon uniformnosti hibrida i zakon rastavljanja osobina. -Zna da su potomci organizama koji su nastali u procesu spolnog razmnožavanja su slični roditeljima, jer se geni roditelja kombiniraju i to predstavlja veliku zalihu ukupne promjenljivosti živih bića. - Mutacije su sasvim nove osobine koje su posljedica promjene u rasporedu nukleotida u molekulama DNK. - Mutacije mogu zahvatiti cijele hromosome ili pak njihove dijelove. - Primjeri nasljednih bolesti kod čovjeka: hemofilija, daltonizam, mongoloidnost. -Uzroci mutacija raznoliki: različite hemijske tvari, svjetlosno, atomsko kozmičko zračenje i dr. - Većina mutacija su štetne, ali mali omjer korisnih je važan za evolutivni razvoj živog svijeta. Modifikacije - nenasljedne promjene nastale pod utjecajem faktora okoliša, a važne su za opstanak individua u promjenljivim uvjetima života (dobivanje tamne boje kože na suncu, povećanje broja eritrocita tokom boravka na planinama povećanje površine lista u sjeni itd.) Historijski razvoj živog svijeta proučava nauka organska evolucija. Ona</p>	<p>Genetika je relativno mlada nauka, ali je dala snažan pečat na razvoj biologije uopće. Za razvoj zdravog potomstva važno je da roditeljske spolne stanice ne budu pod utjecajem mutagenih faktora sredine u kojoj žive. Iako su modifikacije nenastajne organizama one su od izuzetne važnosti za opstanak organizama u promjenljivim uvjetima života. Građivo evolucije razvija naučni pogled na razvoj živog svijeta kroz vrijeme na planeti Zemlji. Realno postojanje organske evolucije da se dokazati naučnim činjenicama. Spoznaje genetike i niza drugih bioloških disciplina koriste objašnjenju procesa evolucije živog svijeta. -Današnja bioraznolikost mjerena brojem vrsta živih bića na Zemlji je rezultat dugotrajnog evolutivnog razvoja živog svijeta. Broj vrsta se tokom vremena na Zemlji povećavao, ali tokom razvoja živog svijeta brojne vrste živih bića u prošlosti živjele, a zatim izumrle i danas o njima saznajemo na osnovu fosilnih ostataka. Razvijanje svijesti i sticanje navika o ličnoj i komunalnoj higijeni. Shvatanje da je tijelo čovjeka kao i tjele biljaka i životinja građeno od ćelija. Razvijanje</p>	<p>modifikacije za život čovjeka. Koristeći geografsku kartu svijeta da markiraju put oko svijeta u koji se Darwin uključio. -Posmatrajući paralelno kosture različitih klasa kičmenjaka uočiti će homologe i analoge organe. -Fotografije posjedovanja repa, veći broj pari gudi, pretjerana dlakavost kod čovjeka su atavizmi i ukazuju na evolutivni tok ljudske vrste. Praktični rad za sagledavanje promjenljivosti organizama: -Sabrat će po nekoliko listove sa najnižih grana dviju drvenastih biljaka i uporediti će njihovu veličinu i oblik. -Izmjeriti će visinu svojih drugova i drugarica koji su rođeni iste godine, po mogućnosti istog mjeseca. -Podatke će zabilježiti u tabeli, uporediti ih i donijeti zaključke. Pronaći će podatke o broju vrsta pojedinih klasa kičmenjaka u Bosni i Hercegovini, također i broju nekih grupa viših biljaka. Uporediti će brojnost tih grupa sa podacima za neke druge zemlje u Evropi. Vode diskusiju sa nastavnikom o potrebi sticanja znanja o vlastitom tijelu. Pomoću crteža prikazanih u udžbeniku i na grafoskopskim folijama ili na drugi način posmatrajući ih uočavaju i ističu različitosti crtajući ih u svojim sveskama. Mikroskopiraju trajne preparate košanog tkiva. Posmatraju oblik, spoljašnji izgled i poprečni presjek duge kosti. Rade pokuse dokazivanja neorganskih i organskih tvari u kostima (paljenje i potapanje u kiselinu). Crtaju poprečni</p>	<p>sinteze bjelancevina i faktori sredine. Ukazuje da u prirodi vrlo često jedna osobina se razvija uz učestće većeg broja gena. - Ističe da danas spoznaje genetike daju nadu da će mnoge nasljedne bolesti moći biti izliječene. - Diskusija ili okrugli stol o temi nasljedna svojstva i nasljedne bolesti. - Vodi raspravu o nasljednim osobinama i prilagoda-nju. - Usmjera va učenike na primjere mutacija i modifikacija koje mogu navesti u svojem okruženju. - Razgovara sa učenicima o osobama pogođenim nasljednim bolestima i kako se treba ponašati u odnosu na njih. Nastavnik ukazuje na sve jača upozorenja liječnika da pretjerano izlaganje suncu ljudskog tijela, iz pomodnih razloga, može biti od trajne štete za zdravlje. Ukazuje na važnost teorija evolucije koje su postale prvo Lamark, a kasnije Darwin. Nastavnik nastoji pružiti što više informacija iz različitih bioloških disciplina koje daju potporu naučnom shvaćanju historijskog razvoja živog svijeta. Obrazložiti će ulogu nenastajne i nasljedne promjenljivosti u procesu evolucije na nizu primjera kod biljaka, životinja i čovjeka. - Organizirat će odlazak u neki od muzeja koji raspoložu sa bogatim zbirkama</p>
--	--	--	---	--

		<p>sagleda razvoj živog svijeta kroz vrijeme i objašnjava nastanak novih vrsta organizama.</p> <p>Prvu teoriju evolucije dao je Lamark, a Darwin je svojom teorijom prirodne selekcije unaprijedio spoznaju evolucije živog svijeta.</p> <p>Paleontološki: prijelazni oblici i razvojni nizovi.</p> <p>Usporedno - anatomske dokazi: sličan plan građe organizama otkriva srodničke odnose.</p> <p>Rudimentni organi i atavizmi.</p> <p>Nasljedivanje je proces očuvanja stečenog stanja, a promjenljivost omogućava nastanak novih osobina.</p> <p>Posebnu važnost imaju mutacije. Prirodno odabiranje (selekcija) ima stvaralačku i pokretačku ulogu. Selekcija se odvija pomoću „borbe za opstanak“.</p> <p>Izolacija (prostorna, ekološka, reproduktivna ...), kao i slučajni procesi zajedno s prethodno navedenim faktorima omogućavaju cjelokupan tok evolucije.</p> <p>- Proces divergencije.</p> <p>- Mikroevolucija (evolucijski procesi unutar vrste), a to su promjene genofonda uslijed djelovanja različitih faktora evolucije koji dovode do nastanka novih vrsta.</p> <p>- Krupne promjene u evolutivnom toku živih bića dovode do nastanka novih planova građe organizama i drugih novih osobina što dovodi do procesa makroevolucije.</p> <p>Stiče znanja o građi i funkcionisanju čovjekova organizma i osnovnih higijenskih mjera za čuvanje zdravlja.</p> <p>- Zna o građi i diobi ćelije, razliku između mitotičke i mejozičke diobe ćelija.</p> <p>- Tkiva čovječijeg organizma: epitelno, vezivno, potporno, mišićno i nervno.</p> <p>- Pojam organa i organskih sistema</p> <p>Zna da je kostur potporanj tijela i zaštita organa.</p> <p>Zna građu, funkciju, sastav kostiju, razvoj kostura, debljanje, zarastanje i veze među kostima.</p> <p>Može imenovati, opisati i navesti funkcije glavnih kostiju glave, trupa i udova kao i veze među kostima.</p> <p>Povezuje koštanu srž sa stvaranjem krvnih stanica.</p> <p>Može navesti glavne nepravilnosti u razvoju kostura (skolioza, rahitis i dr.), njegove povrede (prelomi, uganuće, iščašnja</p> <p>Zna pružiti prvu pomoć</p>	<p>pravilnog stava o povezanosti i značaju jedinstva koštanog mišićnog sistema.</p> <p>Shvatanje neophodnosti ličnog učestvovanja u održavanju zdravlja pomoću pravilnog načina života (pravilna ishrana, boravak na suncu radi pravilnog razvoja kostiju)</p> <p>Shvatanje zašto su kosti tvrde i lomljive i važnosti vitamina D i sunčanja u sprečavanju rahitisa</p> <p>Vажnost redovne i umjerenе tjelesne aktivnosti za normalan rad mišića. Pravilna ishrana bogata bjelančevinama osigurava pravilan razvoj skeletnih mišića.</p> <p>- Potreba stalne brige o održavanju zdravlja zuba putem stalne njege, redovitog liječničkog pregleda i eventualnih popravki narušenog zdravlja (karijes).</p> <p>- Korekcijom nepravilni položaj zuba efikasno se otklanja.</p> <p>- Čovjek se ne hrani samo zato da utoli glad nego da izgrađuje i obnavlja svoje tijelo, ima energiju za rad organa i kretanje i bude zdrav i otporan prema bolestima.</p> <p>- Postoje potrebe za svakodnevnim unošenjem svih sastojaka hrane.</p> <p>Vажno je znati da redovito pražnjenje crijeva daje doprinos u zdravlju čovjeka.</p> <p>Opravdana potreba brige o izboru sredstava za korištenje higijene usta i ruku (prirodna,</p>	<p>presjek kosti i obilježavaju njenu građu.</p> <p>Na modelu kostura čovjeka posmatraju kako su kosti međusobno povezane i raspoređene.</p> <p>Posmatranje mišića na modelu čovjeka, slici i na vlastitom tijelu.</p> <p>Crtaju mišićne ćelije i mišiće.</p> <p>Rad mišića prate na grimasama lica i mišićima ruke.</p> <p>Praktični rad: razdvajanje mišićnih vlakana na životinjskom tkivu.</p> <p>Laboratorijska vježba: Izrada modela zuba.</p> <p>Crtaju svoje zubalo i označavaju znakovima + i - zdrave i pokvarene zube.</p> <p>- Po skupinama prave jedan dnevni jelovnik uključujući sve potrebne sastojke hrane, uključujući i njihovu energetsku vrijednost izraženu u džulima.</p> <p>- Demonstriraju pokus probave u ustima i uloge enzima ptijalina na razgradnju složenih ugljikohidrata na prostije šećere.</p> <p>Napraviti popis sredstava koje svakodnevno koriste za održavanje higijene svoga tijela.</p> <p>Napraviti popis ne manje od 10 prehrambenih artikala sa podatkom o trajnosti koja je navedena na ambalaži.</p> <p>Napraviti popis gljiva iz skupine otrovnih.</p>	<p>prepariranih biljaka i životinja da bi učenici mogli dobiti predodžbu o bioraznolikosti.</p> <p>- U muzejima se nalazi i puno fosilnih ostataka.</p> <p>Nadomjestak muzejskim zbirkama je puno literaturnih izvora kao i Internet informacija.</p> <p>- Povezat će gradivo evolucije sa gradivom sistematike biljaka i životinja koje su učenici usvojili u ranijim razredima.</p> <p>Motivira učenike i razvija njihov interes za nauku o čovjeku.</p> <p>Nastavnik priprema vježbe mikroskopiranja ćelija/stanica i tkiva.</p> <p>Potiče učenike na razmišljanje o povezanosti oblika ćelija s njihovom funkcijom.</p> <p>Podržava namještaj i prostor u razredu potrebama nastavnih aktivnosti.</p> <p>Učenicima pokazuje (prepilanu) beđenu kost ovce ili teleta, trajni preparat koštanog tkiva, slike kostura i veze među kostima, na modelu skeleta čovjeka.</p> <p>Pokazuje kosti na kosturu ili slici i navodi učenike da ih pokažu na svom tijelu.</p> <p>Upozorava da nepravilno sjedenje i nošenje neudobne obuće iza ziva promjene na kosturu djece i odraslih.</p> <p>Priprema mikroskopiranje trajnih preparata poprečno-prugastih i glatkih mišićnih vlakana.</p> <p>Izvodi sa učenicima jednostavne vježbe kojim pokazuje antagonistički rad</p>
--	--	--	--	---	--

	<p>prilikom ozljeda kostura.</p> <ul style="list-style-type: none"> - Može opisati građu mišićnog tkiva i razlikovati glatko, poprečnoprugasto i srčano mišićno tkivo i znati na vesti organe koji su građeni od tih mišića, te na koji način se pokreću. - Veza između mišića i nervnog sistema. pojam tetive. - Zna objasniti da je za rad mišića potrebna energija koju mišići dobivaju razgradnjom šećera-glikogena. - Zna da je usna duplja obložena sluzokožom te zna nabrojati i opisati građu i funkciju organa vezane za nju: zubi, jezik, pljuvačne žlijezde. - Zna opisati građu i navesti funkciju: ždrijela, jednjaka, tankog i debelog crijeva kao i žlijezda jetre i gušterače vezanih za tanko crijevo. - Zna obrazložiti važnost hrane kao izvora građivnih tvari, energije i zaštitno gregulatorskih tvari. Može razlikovati najvažnije sastojke hrane i namirnice gdje se nalaze. - Zna opisati mehaničko usitnjavanje organa i funkciju organa koji u tome učestvuju. - Može objasniti proces hemijske obrade hrane (probava/varenje) u pojedinim dijelovima sistema za probavu. - Zna navesti imena pojedinih enzima kao i ulogu u razgradnji hranljivih tvari, također mjesto i način apsorpcije hranljivih tvari razloženih do aminokiselina, prostih šećera i masnih kiselina i njihove konačne upotrebe (biosinteza bjelancevina, respiracija u ćelijama). - Shvata potrebu održavanja higijene: usta (četkanje zuba), ruku (više puta dnevno, a obavezno prije jela i poslije obavljene nužde), noktiju, korištenje raznovrsne svježe spremljene hrane i oprane hrane koja se jede u svježem stanju. Zna za bolesti „prljavih ruku“, odnosno bolesti koje se prenose fekalno oralnim putem - Zna da je pred karijesa zuba često oboljenje paradentozna. Česta oboljenja probavnog trakta: gastritis, čir želuca, upala sljepog crijeva, rak želuca i debelog crijeva, dizenterija, trbušni tifus. Paraziti probavnih organa: dječje gliste, pasja, svinjska pantljičara, trhinoza. Bolesti jetre: žučni kamenci, žutica, ciroza. Trovanja hranom. 	<p>blaga, netestirana na životinjama itd.). Ne povoditi se za svakim sredstvom koji se nudi u prodaji putem agresivnih reklama.</p>	<p>mišića.</p> <ul style="list-style-type: none"> - Demonstrira model zubala čovjeka. - Demonstrira model probavnog sistema ili prikazuje na zidnoj slici, grafoskopskoj foliji građu sistema organa za probavu. Nastavnik donosi košaru sa različitim namirnicama i razvrstava namirnice po njihovim sastojcima. Nudi je lovnike primjerene uzrastu detetog razreda. Potiče učenike na uzimanje svih sastojaka hrane. Zajedno sa učenicima prave sintetičku tabelu o sredstvima za održavanje higijene i trajnosti ambalžiranih prehrambenih artikala Prikazuje video zapis o najčešćim bolestima probavnih organa.
--	--	---	---

--	--	--	--	--

<p>SISTEM ORGANA ZA DISANJE I GLAS: ORGANA ZA DISANJE</p> <p>NJEGA I BOLESTI ORGANA ZA DISANJE</p> <p>SISTEM ORGANA ZA KRVOTOK: KRV I LIMFA</p> <p>SRCE, KRVNI SUDOVI/ ŽILE, LIMFNI SUDOVI</p> <p>TRANSPORTNA I ZAŠTITNA ULOGA KRV I</p> <p>NJEGA I BOLESTI ORGANA ZA KRVOTOK</p> <p>SISTEM ORGANA ZA IZLUČIVANJE: BUBREZI, MOKRAČOVODI I MOKRAČNA BEŠIKA</p> <p>KOŽNI SISTEM: GRAĐA I ULOGA KOŽE</p> <p>NJEGA, BOLESTI I POVREDE KOŽE</p> <p>NERVNI ŽIVČANI SISTEM :</p>	<p>Nosna šupljina, ždrijelo, grkljan, dušnik, dušnica, pluća).</p> <p>Plućno i čelijsko disanje. Vitalni kapacitet pluća. Štetan utjecaj za gadenog zraka, štetan utjecaj duhanskog dima i mjere suzbijanja pušenja. Gušenje i utapanje. Bolesti: tuberkuloza i upala pluća, rak pluća. Sastav krvi i limfe</p> <p>Grada i uloga. Krvotok i limfotok. Transport oksigena, karbondioksida, hranljivih tvari, imunitet, serum i vaccine, krvne grupe i transfuzija krvi.</p> <p>Mane i bolesti srca,</p>	<p>Može opisati građu i funkciju organa za disanje. Može opisati put zraka od nosa do pluća i objasniti izmjenu plinova u kontaktu plućnih mjehurića i krvnih kapilara. Razumjeti razlike između plućnog i čelijskog disanja. Shvatiti povezanost dišnog sistema i kretanja krvi. Zna šta je vitalni kapacitet pluća, od čega ovisi i kako se mjeri. Zna opisati grkljan i glasnice i objasniti funkciju glasnice i način oblikovanja glasa. Zna:</p> <ul style="list-style-type: none"> - objasniti potrebu zaštite dišnog sistema od prašine, plinova i drugih štetnih utjecaja te smisla nošenja zaštitnih maski kod obavljanja izvjesnih zanimanja. - obrazložiti štetnost pušenja za dišne organe i glasnice. - navesti važnost disanja na nos, i boravka u prirodi. - navesti uzroke i zaštitu od najčešćih oboljenja disajnih organa: gripa, bronhitis, upala pluća, tuberkuloza i rak. - gušenje i utapanje nastaje uslijed trajnog sprečavanja plućnog disanja i može pružiti prvu pomoć kod nesrećenih. Zna sastav krvi: uobličeni elementi (eritrociti, leukociti, trombociti), krvna plazma, serum i funkciju pojedinih komponenti. (prenošenje kisika, odbrana, grušanje), sastav limfe i njezinu ulogu, limfni sistem: čvorići, sudovi, krajnici, slezena, prsna žlijezda, crvuljak i ulogu (posrednik u razmjeni između krvi i stanica, odbrani organizma). 	<p>Sticanje znanja koje potiče učenike da se uključe u borbu protiv pušenja, počevši od svog doma i uticanje na roditelje i starije i na svoje vršnjake. Sticanje znanja o potrebi boravka na čistom zraku u prirodi i očuvanja prirode za zdrav život. Razvija svijest o zaštiti sistema organa za disanje od prašine, industrijskih opasnijih plinova i drugih štetnih čestica - nošenje zaštitnih maski. Razvija svijest o štetnom utjecaju duhanskog dima za dišne organe i glasnice i mjerama za suzbijanje pušenja. Navesti važnost disanja na nos, boravka u prirodi, zaštitu od promuklosti i oštećenja glasnice. -Potreba stalne kontrole krvnog tlaka/pritiska. -Neophodnost primjene prakse vakciniranja djece, učenika i odraslih u smislu masovne i jeftine zaštite zdravlja. - Značaj dobrovoljnog</p>	<p>Učenicima će donijeti dio pluća nekog sisara (iz mesnice) i promatrati s pužvastu građu pluća. Izvesti pokus dokazivanja CO2 u izdahnutom zraku. Simuliranjem pušenja pomoću šprice i vate pokazati štetnost pušenja. Napsati referat na temu štetnosti pušenja. Čitaju glasnice pri proizvodnji zvuka. Savladati je dan od načina pružanja prve pomoći putem vještačkog disanja. Posmatrat će zgrušavanje krvi životinjske krvi u čaši tj. odvajanje krvnog seruma i krvnog ugruška. - Promatraju pod mikroskopom krvne stanice, preparat krvnih stanica. - Određuju položaj srca u prsnoj koši. - Ispituju vlastiti bilo – puls. - Otkucaji srca i frekvencija nakon fizičkog opterećenja (uspinjanja uz stepenice). - Prave referat na temu SIDA. - Prave plakat – mali veliki krvotok i nakupine limfnih čvorova na tijelu. Istražuju ko su davaoci krvi iz njihove bliže okoline.</p>	<p>-Nastavnik priprema učionicu i laboratorijski pribor za pokuse. -Stimulirat će učenike na očuvanje zdravlja disajnih puteva posebno ako je u pitanju pušenje cigareta bogatih nikotinom i nekoliko stotina drugih štetnih tvari za zdravlje čovjeka. -Priprema video zapis na temu štetnosti pušenja. -Svojim primjerom nastavnik nepušač usmjerava učenike na brigu o zdravlju. Nastavnik će slikovno pokazati načine izvođenja vještačkog disanja i praktično izvesti jedan od njih. Nabavi će u mesnici životinjsku krv. Pripremit će mikroskopske preparate za posmatranje krvnih stanica. Nastavnik pokazuje rasklopni model srca. Po mogućnosti nabavlja srce nekog sisavca i uspoređuje sa modelom ljudskog srca. Priprema učionicu (kabinet) i potreban pribor za izvođenje praktičnog rada. Nastavnik upućuje učenike gdje mogu nabaviti potreban materijal za praktičan rad.</p>
---	--	---	--	---	---

OSNOVA NERVOG SISTEMA	krvnih žila i krvi. Faktori rizika i njihovo izbje gavanje .	Zna objasniti građu srca i obrazložiti ulogu srca kao crpke koja potiskuje krv u organizmu. Može razlikovati krvne žile arterije, vene i kapilare.	davanja krvi za spašavanje ljudskih života.	Praktičan rad: Mjerenje krvnog pritiska.	Nabavlja tlakomjer.
CENTRALNI NERVI SISTEM: KIČMENA MOŽDINA	Grada i funkcija. Nastanak i izlučivanje mokraće.	Objasniti krvotok (mali i veliki) i limfotok, te povezati građu srca sa optokom krvi. Obrazložiti i povezati ulogu limfnih žila s krvotokom.	-Značaj spoznaje o vlastitoj krvnoj grupi.	Praktičan rad: - Određuju položaj bubrega na svojem tijelu .	Potiče učenike da istražuju podatke iz raznih izvora vezanih za krv i krvotok .
MOZAK	Njega i bolesti mokraćnih organa	Zna da se putem krvi transportiraju kisik s ključnom ulogom hemoglobina, također i karbon- dioksida kao i različite organske tvari (aminokiseline, šećeri itd.).	-Neke bolesti se prenose putem krvi te postoji potreba opreza pri dodiru s tuđom ljudskom i životinjskom krvi	- Nabavljaju bubreg nekog sisavca (u mesnici) i vrše njegovu disekciju.	Vodi razgovor o bolestima sistema organa za krvotok, a posebnu pažnju posvećuje AIDS-u i zaštiti od ove opake bolesti.
VEGETATIVNI NERVENNI SISTEM	Organi kože: dlaka, nokti, znojne i lojne žlijezde.	Leukociti imaju funkciju odbrane organizma. Zarazne bolesti i uloga antitijela.	-Povezati zarazu HIV virusom s gubitkom imunosti.	- Imenuju dijelove bubrega prema slici u udžbeniku.	-Koristi rasklopni model bubrega čovjeka.
NJEGA I BOLESTI NERVOG SISTEMA	Funkcije kože.	Razlikovati urođeni i stečeni imunitet kao i vještački stečeni imunitet putem vakcinacije. Shvata sistem krvnih grupa: A, B, AB i O i zna način nasljeđivanja. Zna da se izgubljena krv može nadoknaditi- (transfuzija) krvlju odgovarajuće grupe.	Prepoznavanje alergena kao tvari koje uzrokuju alergije.	- Prave prigodan je lovnik namijenjen bubrežnim bolesnicima.	- Prijepima učionice za laboratorijsku vježbu.
SISTEM ČULNIH/ OSJETILNIH ORGANA: ČULNE ČELIJE, ČULNI ORGANI, KOŽNA ČULA	Opekotine, glijivična oboljenja, svrab	Bolesti krvotoka i krvi: infarkt srca, arteroskleroza, tromboza, moždana kap (apopleksija), proširenje vena, hemofilija, leukemija, trovanje krvi, malarija. Krvni tlak/pritisak i kontrola.	Važnost izbjegavanja faktora rizika za zdravlje krvi i krvotoka (smog, pušenje, alkohol, opijati . . .), nezdrava ishrana, fizička neaktivnost, a kod starijih osoba izbjegavanje kontrole zdravlja kod ljekara.	- Učenic i donose jedan laboratorijski nalaz urina i saznanju koje su normalne vrijednosti urina zdravog čovjeka.	- Učenic i donose gdje mogu pronaći potrebnu materiju za praktičan rad.
ČULA OSJETLJIVA NA HEMIJSKE DRAŽI	Nervne čelije i vrste nervnih vlakana.	Bolesti krvotoka i krvi: infarkt srca, arteroskleroza, tromboza, moždana kap (apopleksija), proširenje vena, hemofilija, leukemija, trovanje krvi, malarija. Krvni tlak/pritisak i kontrola.	Opasnost uzimanja tekućine (higijenski i bakteriološki ispravne)	Laboratorijske vježbe:	- Vodi razgovor o izvorima i kvaliteti vode za piće i očuvanja izvora pitke vode.
OKO – ORGAN ČULA VIDA	Refleksi i refleksi luk.	Opasnost od ujeda i uboda otrovnih životinja. Opasnost i zaštita od prenošenja HIV-a putem krvi i još važnije hepatitisa B i C	nepravilan rad bubrega, nadoknada izgubljene vode zajedno sa solima izlučene znojenjem.	- Ispituju masnoću svoje kože pomoću upijajućeg papira.	Priprema materijal za laboratorijski rad učenika .
ČULNI ORGANI U UHU	Glavni dijelovi: veliki, međumozak, srednji i mali mozak i produženja moždina.	Bolesti koje se prenose putem krvi, potreba opreza pri dodiru s tuđom ljudskom i životinjskom krvlju, posebno prenošenja HIV –a, hepatitisa B i C	-Očuvanje izvora pitke i zdrave vode kojom obituje Bosna i Hercegovina.	- Prave otiske prsta palca i upoređuju njihov izgled	- Upućuje učenike na članke iz časopisa na temu –oštećenja i bolesti kože.
ŽLIJEZDE SA UNUTRAŠNJIJIM LUČENJEM – ENDOKRINI SISTEM	Grada i funkcija pojedinih dijelova	Zna da se parni organi bubrezi sastoje od bubrežne kore i srži. Bubrežna tjelesa su osnovne funkcionalne jedinice bubrega, nastanak primarne i definitivne mokraće (urina), sastav mokraće.	Bosna i Hercegovina.	Sakupljaju podatke o UV faktoru na sredstvima za sunčanje.	Nastavnik donosi lednu moždinu (svinje, govoda) na kojoj učenici vrše promatranje rasporeda sive i bijele mase.
RAZMNOŽAVANJE I RAZVIĆE	Grada i funkcija pojedinih dijelova	Razumije povezanost organa za izlučivanje s probavom, disanjem i optokom krvi.	Pravilan rad bubrega, nadoknada izgubljene vode zajedno sa solima izlučene znojenjem.	U V faktoru na sredstvima za sunčanje.	Organizira, usmjerava diskusiju i potiče izvođenje najvažnijih zaključaka nakon provedene diskusije.
ČOVJEK I ŽIVOTNA SREDINA: ČOVJEK KAO BIOLOŠKO I DRUŠTVENO BIĆE.	Grada i funkcija pojedinih dijelova	Najčešće bolesti bubrega: bubrežni kamenac, upale, zatajivanje rada bubrega, endemski nefritis.	-Očuvanje izvora pitke i zdrave vode kojom obituje Bosna i Hercegovina.	Sakupljaju podatke o UV faktoru na sredstvima za sunčanje.	Koristi model mozga koji se da rastaviti i tako vidjeti svi dijelovi. Nadomjestak modela su crteži mozga.
BIOLOŠKO PORIJEKLO I PROMJENLJIVOST Ljudske vrste	Grada i funkcija pojedinih dijelova	Na rad mokraćnih organa štetno djeluje: prevelika količina tečnosti, alkohola, duhana, suviše začinjena hrana.	Pravilna ishrana bez pretjerane količine soli čuva zdravlje sistema organa za izlučivanje.	U V faktoru na sredstvima za sunčanje.	Organizira predavanja o ovisnosti (učesće liječnika, pedagoga, sociologa).
	Opasnosti: strujni udar, grom, saobraćajne nezgode, padovi i dr.	Važnost dijalize i transplantacije bubrega.	Transplantacijom bubrega spašavaju se životi brojnih bolesnika, također i pomoću vještačkog bubrega - aparata koji vrši dijalizu krvi.	Diskusija o negativnom utjecaju alkohola i droge na zdravlje centralnog nervnog sistema.	Na predavanja poziva i roditelje učenika.
	Dražji, nadražljivost	Može opisati građu slojeva kože (pokožica i krzno), rožnih tvorevina kože te zadržati žlijezda lojnica i znojnica.	Pravilna ishrana bez pretjerane količine soli čuva zdravlje sistema organa za izlučivanje.	Izrada postera na temu: Stop drogi!	Upućuje učenike na edukativna štiva iz područja zdravog života-bez ovisnosti.
	Receptori, osjećajni nervi i efektori.	Višestruka funkcija kože:	Daktiloskopijavijuge i brazde na površini kože u funkciji identifikacije osobe.	Na modelu mozga sagledava dijelove. Izrađuju referate na temu: «Homo sapiens»	Pravi anketu na temu ovisnosti.
			-Pretjerano sunčanje tijela na plažama je opasno	Prisustvovanje predavanjima stručnjaka vezanim za ovisnosti.	Obavještava o raznim tradicionalnim i oficijelnim načinima uklanjanja bola.
				Ispunjavaju anketu na temu ovisnosti i vode diskusiju nakon provedene ankete.	Važnost otkrića korištenja narkotika u medicinske svrhe (narkoza, za vrijeme operativnih zahvata na čovjeku i životinjama, bezbolne intervencije zubara
				Razgovaraju o vrstama boli i načinima uklanjanja.	
				Izvede zaključak na osnovu vlastitog iskustva koji su dijelovi tijela više, a koji manje osjetljivi na hladnoću.	
				Razgovaraju o sredstvima za njegu	

<p>Čulo, čulne ćelije, čulni organi. Kožna čula: čulo dodira, bola, toplote i hladnoće Njega i bolesti kožnih čula Čulo mirisa i okusa Građa oka. Mane i bolesti oka. Čuvanje i njega očiju. Građa i funkcija uha. Čulo ravnoteže i kretanja. Njega i zaštita i bolesti uha. Faktori oštećenja uha. Njega i bolesti uha Građa i funkcija. Hormoni regulatori životnih procesa. Jedinstvo regulatornog sistema. Poremećaji funkcija žlijezda i bolesti endokrinog sistema. Ženski polni organi Muški polni organi Individualno razviće (ontogeneza) čovjeka. Jedinstvo čovjekove prirodne i društvene sredine. Današnje čovječanstvo Biološki i društveni značaj naglog rasta i razvoja čovječanstva Biološka i kulturna evolucija ljudske vrste. Varijabilnost ljudske vrste – ljudske rase. Rasizam i genocid i</p>	<p>zaštita, izlučivanje štetnih tvari, termoregulacija, u njoj smještena osjetila za opip, toplotu, hladnoća i bol. Može navesti nastanak opekotina, stepene oštećenja, načine liječenja. Najčešće bolesti kože uzrokuju: gljivice, bakterije i paraziti. Melanomi, rak. Važnost održavanja higijene kože blagim sredstvima, zaštita od pretjeranog sunčevog zračenja. Nokti i kosa se njeguju svakodnevno (pranje, češljanje, podsjecanje). Može opisati građu i funkciju stanice (neurit, dendrit) i provodljivost nervne ćelije. Zna objasniti putovanje nervnih impulsa. Vrste nervnih vlakana: senzitivna, motorna, asocijativna i mješovita. Nervo tkivo: siva i bijela masa, živci (nervi) i vrste nerava: osjetilni, pokretački i mješoviti. Zna objasniti položaj i građu. Moždinski nervi. Refleksni pokreti i refleksni luk. Urođene i stečene refleksne radnje i njihov značaj. Može imenovati pojedine dijelove mozga i objasniti njihovu građu i funkciju. Produžna moždina upravlja mišićima bez naše volje. Mali mozak upravlja ravnotežom tijela, usmjerava voljne pokrete i snalaženje u prostoru. Međumozak je centar termoregulacije, sna i drugih životno važnih procesa. Srednji mozak ima ulogu podešavanja refleksnih pokreta i dr. veliki mozak je najviši centar nervnih funkcija: pamćenje, mišljenje, inteligencije itd. . Zna da upravlja najbitnijim životnim funkcijama unutrašnjih organa bez utjecaja naše volje tj. djeluje autonomno. Prema ustrojstvu i funkciji dijeli se na simpatički i parasimpatički koji djeluje antagonistički. Povezan je sa centralnim nervnim sistemom (kičmena moždina) i produžena moždina). Pravilna ishrana, spavanje povoljno djeluju na zdravlje nervnog sistema. Bolesti: neuroze, išijas, pada vica, dječja paraliza, virusni meningitis i dr. Povrede: potres mozga, moždani udar, električni udar, saobraćajne nezgode i dr. Ovisnosti kao faktori negativnog utjecaja na zdravlje nervnog sistema: alkoholizam, tabletomanija, nikotinizam, narkomanija.</p>	<p>zbog štetnog djelovanja UV zračenja. - Dezodoranse i druga kozmetička sredstva koja nudi kozmetička industrija treba oprežno koristiti. Nervne ćelije se ne mogu tokom života čovjeka obnavljati. Povrede i bolesti nervnog sistema mogu biti vrlo opasne i štetne po zdravlje čovjeka te stoga treba voditi računa o očuvanju zdravlja. Razvijenost centralnog nervnog sistema kod ljudske vrste u procesu evolucije odmakla je najdalje. Čovjek je razumno biće (<i>Homo sapiens</i> – razumni čovjek). Čovjek ima izuzetan položaj u prirodi koju koristi, njom upravlja, ali narušava i zaštićuje. Zdravlje centralnog nervnog sistema mogu narušiti različiti faktori vanjske sredine (saobraćajne nezgode, pretjerano korištenje alkoholičnih pića i narkotika i dr. Štetno djelovanje droga na mladi organizam. Kratkotrajne i dugotrajne posljedice ovisnosti na zdravlje. Ovisnosti donose štetu pojedincu, porodici i društvu. Neophodno je voditi akcije sprečavanja ovisnosti svih vrsta, ali i pomagati ovisnicima u procesu odvikavanja. Bol je važan prirodni signal poremećaja u organizmu. Neki kozmetički</p>	<p>kože. Izvesti pokus sa zonama okusa na jezik. Vježba: Prepoznavanje mirisa hrane sa povećanom ošćima. Objašnjenje građe oka pomoću modela Praktični rad: -Disekcija govodeg oka. -Pokus s lećom: nastanak slike. . -Na osnovu modela izdužene i spljoštene očne jabučice odrediti + ili - leću. Praktični rad: Pokus 1. : Kako čujemo jednim uhom? I pokus 2. Ispitujemo ravnotežu. Za vrtimo se i na golo stanimo. Učenici prave plakat sa rasporedom hormonskih žlijezda u tijelu. Po skupinama obrađuju bolesti hormonskih žlijezda, postignućima u liječenju služeći se odgovarajućom literaturom i Internetom. Vode diskusiju o šećernoj bolesti vrlo raširenoj u današnje vrijeme (uzroci, posljedice, način liječenja). Razgovaraju o vlastitom tijelu, ponašanju i promjenama u pubertetu. Istražuju i prave panoe na teme: spolne bolesti i zaštita od istih, ravnopravnost spolova. Razgovaraju sa roditeljima i u učionici o znakovima trudnoće: izostanak menstruacije, tjelesne promjene. Prave jelovnik za trudnicu i razgovaraju kako buduća majka svojim načinom života doprinosi zdravlju djeteta i svom ličnom zdravlju. Navode negativne primjere iz svog okruženja o majkama ovisnicama. Istražuju zašto nastaje višeplodna trudnoća.</p>	<p>itd.) Nastavnik apelira da se koriste sredstva koja nisu testirana na životinjama. Što je napisano na proizvodu i stavljen znak kunića. Priprema učionicu za laboratorijsku vježbu-disekcija životinjskog oka. Donosi materijal (plastelin) za oblikovanje očne jabučice. Vodi razgovor o slabovidnim i slijezim osobama i razvija suosjećanje sa njima. Vodi diskusiju o vrstama pomoći koje društvo može pružiti slabovidnim i slijezim osobama. Teze za razgovor: zvučni signali na semaforima, psi vodiči, savladavanje Brajevog pisanja, zvučna biblioteka itd. Demonstrira sliku u rasklopni model uha. Pokazuje abecedu znakova za gluhe osobe. Upućuje učenike na izvore podatka, prikladne njihovom uzrastu, o najnovijim dostignućima medicine u oblasti endokrinologije. Nastavnik demonstrira rasklopni model čovjeka i slike iz udžbenika. Gleda i komentira sa učenicima videozapis na temu – Vrijeme sazrijevanja. Razgovorom stvara atmosferu povjerenja i razumijevanja za probleme koje nosi to životno razdoblje. Nastavnik vodi razgovor sa učenicima na temu odgovornog roditeljstva. Potaknut će učenike na razmišljanje i traženje primjera koji ilustriraju pozitivne i negativne odnose čovjeka prema prirodi. Stimulirat će učenike da se učlane u neku od ekoloških organizacija. Upućuje učenike na izvore znanja o razvojnom putu</p>
--	---	--	--	---

	<p>borba protiv njih.</p>	<p>Potreba i načini odvikavanja. Uloga čulnog sistema i sistem realizacije putem: prijemnika, provodnika, preradivača i izvršitelja realizacije. Može objasniti i razlikovati pojmove: draž, nadražaj i nadražljivost, također i pojmove čulo, čulne ćelije i čulni organi. Zna podjelu čula. Zna koja su čula smještena u koži, način funkcioniranja i koju imaju ulogu u životu čovjeka. Razumije funkcionalnu cjelovitost: draž-ćelija-nadražaj-osjećajni nerv-centar u mozgu-impuls-pokretački nerv-efektor. Bakterijska, mehanička, hemijska, toplotna oštećenja kože smanjuju osjetljivost kože na draži. Održavanje higijene kože putem redovitog pranja i neutralnih sredstava za njeгу kože čuva se njezino zdravlje. Čulo okusa smješteno na jeziku. Čovjek razlikuje okuse: slatko, slano, gorko i kiselo. Uloga zaštitna i poticanje lučenja probavnih sokova. Čulo mirisa (njuha) smješteno u nosnoj šupljini. Važno u procjeni kvaliteta hrane, pića, zraka. Može opisati, prepoznati i imenovati glavne i pomoćne dijelove oka. Opisati nastanak slike u oku. Nedostaci vida (kratkovidnost i dalekovidnost, razrokost, siva mrena, sljepoća, astigmatizam, daltonizam), bolesti: zelena mrena, trahom, upala očne sluznice. Očuvanje zdravlja: pravilna udaljenost od predmeta posmatranja, povremeno odmaranje tokom dugotrajnijeg čitanja ili gledanja u ekran. Održavanje higijene očiju, nošenje naočala ili kontaktnih leća za korekciju vida i oprez kod korištenja kozmetičkih sredstava. Može objasniti građu, prepoznati i imenovati dijelove spoljašnjeg, srednjeg i unutrašnjeg uha. Zna da je organ čula sluha puž i može objasniti kako se čuje zvuk. Zna da se u unutrašnjem uhu nalazi čulo za ravnotežu i čulo za orijentaciju u prostoru. Može objasniti funkcioniranje ova dva čula. Održavanje higijene uha i zaštita od velike buke. Naglušost i gluhoća i uzroci ovih nedostataka. Najčešća bolest je upala srednjeg uha. Zna da nabroji žlijezde s unutarnjim izlučivanjem i</p>	<p>preparati mogu štetno djelovati na zdravlje kože i ugroziti čulnu funkciju kože. Osjetilom vida primamo oko 90% informacija iz vanjskog svijeta stoga ovo čulo ima veliku važnost u procesu učenja. Potreba humanog ponašanja prema slabovidnim i slijepim osobama. Hendikepiranim osobama kao zamjena mogu poslužiti osjetila mirisa okusa dodira. Prepoznavanje zanimanja koja ugrožavaju sluh. Štetno slušanje prejakе muzike. Potreba humanog odnosa prema gluhim i nagluhim osobama. Potreba poznavanja znakova komunikacije gluhih, posebno u javnoj službi (šalteri pošta, banaka itd.) Razvoj svijesti o značaju žlijezda sa unutrašnjim lučenjem i njihovih hormona u upravljanju rastom, razvojem i funkcionalnom aktivnošću svih organa čovjeka. Spolna zrelost je povezana sa odgovornim spolnim ponašanjem. Shvatiti da je pojava menstruacije i polucije znak spolne zrelosti organizma i mogućnost začeća. Povezati menstrualni ciklus s plodnim i neplodnim danima. Razvoj svijesti o odgovornom roditeljstvu. Znaju da su zdrav život, pravilna prehrana i boravak na čistom zraku značajni za život trudnice i za zdravo potomstvo.</p>	<p>Vodit će diskusiju o pojavi eksplozije populacije i njezinim posljedicama. Na poster prezentaciji prikazat će probleme koje čovjek stvara u odnosu na prirodu. Učestvovat će u radu neke organizacije koja se bavi problemom očuvanja prirode. Sakupljaju iz različitih izvora podatke o porijeklu čovjeka i ljudskim rasama. Gledaju film «Preci čovjeka», a nakon filma vode diskusiju. Izrađuju plakat na temu «Ljudske rase».</p>	<p>čovjeka. Organizira posjetu muzeju gdje se nalaze izlošci - ostaci pređaka savremenog čovjeka.</p>
--	---------------------------	--	--	--	---

		<p>njihove hormone (hipofiza, štitna žlijezda, paraštitna žlijezda, grudna žlijezda, gušterača, nadbubrežne žlijezde, polne žlijezde).</p> <p>Naučiti nazive pojedinih hormona i znati njihovo dejstvo u hormonskoj regulaciji životnih procesa.</p> <p>Zna podjele žlijezda s obzirom na način izlučivanja svojih produkata (žlijezde s unutrašnjim i vanjskim izlučivanjem). Zna navesti poremećaje vezane za pojedine endokrine žlijezde i bolesti nastale uslijed toga (dijabetes, Bazedovljeva bolest, gušavost, gigantizam, patuljasti rast i dr.).</p> <p>Zna objasniti građu i funkciju ženskih polnih organa, razvoj jajne ćelije, ovulacija i menstrualni ciklus, primarna i sekundarna polna obilježja žene, higijena ženskih polnih organa.</p> <p>Zna objasniti građu i funkciju muških polnih organa.</p> <p>Higijena muških polnih organa. Bolesti koje se najčešće prenose polnim aktom</p> <p>(gonoreja, sifilis, humani papiloma virus, herpes simplex tip2, HIV) i zna kako se zaštititi od njih, po ABC metodici</p> <p>(Apstinencija, Biti vjeran je dnom partneru- muži žena, Condom) ili samo AB metodi, ako je C komponenta neprihvatljiva za nastavnik.</p> <p>Zna za značaj vakcina, a posebno vakcine za hepatitis ili naročito za djevojčice HPV vakcine.</p> <p>Šta određuje pol novog ljudskog bića. Oplodnja jajne ćelije, uvjeti za oplodnju, mjesto oplodene jajne ćelije, uloga posteljice i pupčane vrpce, trudnoća, porođaj.</p> <p>Plodni dani žene.</p> <p>Kontracepcija (spomenuti i muški i ženski kondom- femidom). Vještačka oplodnja. Razvoj organizma poslije rođenja. Polni život, roditeljstvo i porodica. Pravo na reprodukciju kao jedno od osnovnih ljudskih prava. Šta su seksualna i reprodktivna prava.</p> <p>Zna da je ljudska vrsta u sklopu živog svijeta planete Zemlje (biološko biće), ali je i društveno biće koje se svjesno prilagođava sredini i nju mijenja prema svojim potrebama (mijenja prirodu). Ljudska populacija ima eksplozivni rast koji nameće niz problema (potreba za</p>	<p>Čovjek mijenja prirodu od vremena nastanka. Razvijanje svijesti da je čovjek sastavni dio prirode i da nju može koristiti, ali ne i iskoristavati.</p> <p>Razvoj komunikacije dovodi do pojave da je svijet «globalno selo».</p> <p>Spoznaja da svi današnji ljudi pripadaju istoj biološkoj vrsti – savremenom ili razumnoj čovjeku, a kao čvrst dokaz je činjenica da se rađa zdravo potomstvo između pripadnika različitih.</p> <p>Prihvatanje stavova o jednakopravnosti svih rasa, podskupina ljudi i naroda.</p> <p>Spoznaja da je razizam rašireni oblik kršenja ljudskih prava.</p>		
--	--	---	--	--	--

		<p>prostorom, hranom, energijom itd.). Postojanje i uvećavanje, ali i rješavanje pritisaka čovjeka na prirodu. Zna sistematsko mjesto ljudske vrste (<i>Homo sapiens</i>) i može objasniti evolutivni razvoj ljudske vrste preko prethumane faze do humane. Zna da postoji samo jedna vrsta ljudi sa rasama: bijela, crna i žuta.</p> <p>Razumije i objašnjava kako su okolišni uvjeti utjecali na razvoj ljudskih obilježja i koji su faktori doveli do postanka ljudskih rasa.</p> <p>Šta je stigma i zašto se rađa diskriminacija u društvu prema svemu što je različito od nas.</p> <p>Rasizam i genocid su negativni stavovi prema vrijednostima rasa.</p>			
--	--	--	--	--	--

Geografija / zemljopis

(1 čas sedmično – 35 časova godišnje)

TEME	ZNANJE	SPOSOBNOSTI	VRIJEDNOSTI, STAVOVI PONAŠANJA	AKTIVNOSTI UČENIKA	AKTIVNOSTI NASTAVNIKA
<p>Ime, historijski razvoji društveno uređenje BiH</p> <p>Prirodna i kulturna tradicija (baština) BiH</p>	<p>Osnovno znanje o porijeklu imena Bosna i Hercegovina i njenoj starosti.</p> <p>Znati imenovati i opisati historijske faze teritorijalnog razvoja BiH.</p> <p>Znanja o samostalnosti, neovisnosti i suverenosti BiH kao države sa demokratskim društvenim uređenjem (2 entiteta i 1 distrikt).</p> <p>Znati prepoznati kulturno-historijske spomenike i razlikovati različite stilove umjetnosti i bogate kulturne baštine BiH.</p>	<p>O sposobljavati učenike za razumijevanje grafičkih priloga i tematskih karata, sposobnosti pravilnog upoređivanja teritorije BiH kroz historiju sa današnjim teritorijem države.</p> <p>Sticanje sposobnosti razlikovanja različitih stilova umjetnosti i spomeničke vrijednosti te primjena stečenog znanja u savremenom životu.</p> <p>Razvijanje sposobnosti geografskog mišljenja o vrijednosti i značaju kulturno-historijske baštine BiH, a posebno za turizam naše zemlje.</p> <p>Primjena geografske karte i razvijanje kartografske pismenosti.</p>	<p>Izgraditi pravilan stav prema historijskoj teži Bosne i Hercegovine za samostalnošću.</p> <p>Razvijati poštovanje prema bosansko-hercegovačkoj prošlosti i svim zaslužnim ljudima koji su se borili za nju.</p> <p>Razvijanje svijesti o bogatom kulturno-historijskom nasljeđu koje je odraz i dokaz identiteta naroda i vremena u kojem žive.</p> <p>Stav o vrijednosti spomenika koji su tokom posljednjeg rata porušeni ili oštećeni čime je otkrivena naša izvorna kulturna baština kao neprocjenjiv element kulturno-historijskog identiteta i turističkog proizvoda te potreba za restauracijom, obnovom i čuvanjem tih vrijednosti.</p>	<p>Metodom razgovora utvrditi da je BiH zajednica njenih konstitutivnih (ra vno pravnih) naroda.</p> <p>Na plakatima učenici treba da polijepe slike (iz novina ili turističkih prospekata) kulturnih ustanova, kulturnih spomenika iz perioda antike, srednjeg vijeka i novog vijeka, slike kulturnih manifestacija i istaknutih umjetnika.</p> <p>Slike treba na času proučiti, prokomentirati svaku i zaključiti što sve čini kulturnu tradiciju i baštinu neke države.</p>	<p>Metodom razgovora i demonstracije naglasiti bitne sadržaje nastavne jedinice (korištenje ploče).</p> <p>Metodom razgovora pomoći učenicima da prouče sve slikovne materijale, da se prisjete ostalog što nije vidljivo na tim grafičkim priložima i slikama a potrebno je o tome razgovarati (književna, naučna djela, kipovi, slike, oruđa i oružja itd.)</p> <p>Upoznati učenike sa razlikom pojmova: kulturne ustanove i kulturni spomenici.</p> <p>Metodom izlaganja pomoći u prezentiranju historijskog razvoja kulturne baštine uz bilježnje bitnog sadržaja na ploči i navesti ih da shvate značenje kulturne manifestacije za razvoj turizma.</p>
<p>Geografski položaj, granice i veličina BiH</p> <p>Reljef BiH – reljefne cjeline, geološka razdoblja nastanka</p> <p>Klima, biljni i životinjskih svijet i ekološka obilježja BiH</p> <p>Vode BiH:</p> <p>Rijeke i jezera</p> <p>Stanovništvo i naselja</p>	<p>Znanje o veličini, granicama i obliku bosansko-hercegovačkog teritorija te o saobraćajnom značaju i položaju.</p> <p>Znanje o kompleksnosti geografskog položaja BiH u ovom dijelu Evrope, njegova važnost za opći razvoj kao i perspektivne djelatnosti bosansko-hercegovačke privrede.</p> <p>Znanje o važnosti tri osnovne geografske cjeline BiH za njen geografsko-saobraćajni položaj.</p> <p>Znati pronaći i prepoznati na geografskoj karti različite reljefne oblike.</p> <p>Znati sastav i geološku građu reljefa BiH (na stanak reljefa, tipovi reljefa, visinske regije).</p> <p>Znati suprotnosti reljefnih oblika i cjelina (planinsko-kotlinska, peripanonska Bosna i Niska Hercegovina).</p>	<p>Sposobnost primjenjivanja ranije stečenih znanja o granicama BiH.</p> <p>Sposobnost učenika da shvate i prepoznaju na karti razlike između prirodne i umjetne granice.</p> <p>Da su sposobni shvatiti da veličina teritorije u savremenom svijetu ne znači, automatski, razvijenost i visoki životni standard stanovništva. (Belgija, Holandija, Danska).</p> <p>Razvijanje sposobnosti snalaženja na geografskoj karti «čitanje karte», analiza geografskih</p>	<p>Izgraditi stav o vrsti granica BiH (orografske i hidrogrfske) – prirodne granice.</p> <p>Razvijati svijest kod učenika o prirodnoj raznolikosti BiH i bogatstvu kraških i drugih reljefnih oblika koji su od ogromne važnosti za poljoprivredu, industriju i turizam BiH.</p> <p>Poticati razvoj ekološke svijesti o očuvanju prirodne sredine.</p> <p>Razvijanje interesa kod učenika za usvajanje gradiva o klimi BiH. Razvijati osjećaj čuvanja ljepota naše domovine te upozoravanje na svijest i mogućnost</p>	<p>Metodom izlaganja i razgovora te korištenjem zidne karte tražiti od učenika da objasne koje su tri prirodno geografske cjeline BiH i pozvati učenike da na karti pokažu okvirne granice nizijske Bosne, planinske i Niske (Mediterranske) Hercegovine.</p> <p>Nabrojati vrste stijena koje grade reljef BiH (specijalno sedimentne koje grade veći dio Bosne i Hercegovine).</p> <p>Na kartama treba da pronađu na jviše planine i planine koje su zaslužne za održavanje XIV Zimskih olimpijskih</p>	<p>Direktnim grafičkim metodom nacrtati tablicu na ploči sa podacima o površini i broju stanovnika (u %) poje dinih geografskih regija BiH.</p> <p>Metodom izlaganja upoznati učenike o postanku i formiranju reljefa prije 60 mil. godina i objasniti kako je ledeno doba utjecalo na oblikovanje reljefa u BiH.</p> <p>Ponoviti sa učenikom endogene i egzogene sile koje stvaraju reljef, nabrojati tipove reljefa, reljefne oblike i navesti primjere tih reljefnih oblika u BiH.</p> <p>Učenik ima dati nekoliko pitanja za ponavljanje i usjezbavanje gradiva o klimi, tlu, biljnom i</p>

<p>BiH</p> <p>Privreda BiH – prirodni i društveni uvjeti za razvoj privrede.</p>	<p>Znati značenje i utjecaj pojedinih reljefnih oblika za razvoj BiH uopće. Znanja o faktorima koji utječu na klimu BiH (znanja o Sunčevu zračenju, temperaturi zraka, padavinama i najčešćim i najznačajnijim vrstama vjetrova). Da znaju pokazati na karti klimatske regije BiH i da znaju navesti i opisati tipove klime i objasniti utjecaj klime na privredni razvoj BiH. Znanja o vrstama tla (pedologija, vegetaciji te o njihovoj geografskoj raspodjeli kroz tri klimatske – vegetacijske zone. Znati razlikovati karakteristike jadranskog od rijeka crnomorskog sliva. Znati rijeke jadranskog i crnomorskog sliva/njihove karakteristike), prirodna i vještačka jezera, ponornica, 2 močvare u BiH i termalne i termomineralne izvore (znati pokazati ih na karti). Znati objasniti značenje rijeka i jezera te ostalih kopnenih voda na kopnu za razvoj BiH i turizma koji se na njima razvijaju. Znati imenovati vode (rijeke, jezera, močvare) koje bi trebalo zakonom zaštititi. Znati objasniti značaj podzemnih voda, uzroke i način njihovog sporog obnavljanja, potrebu da se zaštite, znati značaj obale bosansko-hercegovačkog Jadrana. Znanje o broju stanovnika u 2005. godini, prema procjenama. Znati osnovne karakteristike razvoja naseljenosti, razmjesta i kretanja (dinamici) stanovništva u BiH. Znati osnovna obilježja i historijski slijed migracija kao i uzroke vanjskih i unutrašnjih migracija. (Da znaju razlikovati političke i ekonomske migracije). Znanje o biološkoj, etničkoj, vjerskoj, obrazovnoj i ekonomskoj strukturi stanovništva. Da znaju uzroke koji su uvjetovali poremećaje u polnoj i dobnjoj strukturi stanovništva BiH. Da znaju odrediti udio stanovništva u primarnom, sekundarnom, tercijarnom i kvartalnom sektoru</p>	<p>podataka i generalizacija istih: Sposobnost povezivanja usvojenog znanja o reljefu BiH i fomiranje geografskog mišljenja o međuovisnosti prirodnih i društvenih procesa, značaj za razvoj poljoprivrede i turizma BiH. Sposobnost razumijevanja grafičkih priloga (klimatski dijagrami). Sposobnost primjene stečenog znanja. Sposobnost razlikovanja karakteristika rijeka jadranskog od rijeka crnomorskog sliva. Osposobiti učenike za pronalaženje usvojenih pojmova na geografskoj karti. Razviti sposobnost prepoznavanja značaja i vrijednosti rijeka, jezera, termalnih izvora za razvoj BiH, a posebno za razvoj turizma. Razviti sposobnost razumijevanja grafičkih priloga (profila rijeka, karata hidrogradske mreže, tablica o proticaju, itd.) što omogućava istraživačko učenje i učenje sa razumijevanjem. Sposobnost analize dijagrama kretanja broja stanovnika BiH od prvog popisa 1879. godine do posljednjeg popisa 1991. godine (analizira grafikone o broju kretanja stanovništva od 1991-1995. i od 1995 – 2006. Sposobnost prepoznavanja i uočavanja uzroka i posljedica migracija u BiH. Razvijati kreativnost u radu i osposobiti učenike da uočavaju veze i</p>	<p>pojave požara u razdoblju ljetnih vrućina. Razvijati svijesti kod učenika o značaju tla za proizvodnju hrane te nužnost očuvanja prirodne sredine. Izgraditi pravilan stav o značaju vode na kopnu za život ljudi. Navika upozoravanja na elemente ekološke ugroženosti vode na Zemlji. Razvijati svijesti o potrebi borbe protiv onečišćenja voda, kao i na viku potrebe očuvanja voda na kopnu. Stav o prirodnim ljepotama naših voda. Razvijati stajalište (stav) o potrebi obnove stanovništva BiH i nužnoj pranaletitnoj politici, zbog negativnog prirodnog priraštaja. Shvatanje da BiH u daljnjem razvoju treba mlade, perspektivne i kreativne ljude. Uvažavati pravo svakog čovjeka da odlučuje o mjestu rada i stanovanja. Razvijati pozitivan stav prema vjerskoj i nacionalnoj pripadnosti (tolerancija). Razvijati pravilan stav prema vlastitoj naciji, religiji, pismima, jeziku. Pozitivan stav o ravnopravnosti spolova. Razvijati poštovanje i ljubav prema naseljima širom BiH. Izgraditi pravilan stav prema očuvanju i zaštiti znamenitosti naselja BiH. Razvijanje - njegovanje i sticanje navike: upoznavanja obilaska, razgledanja i fotografisanja pojedinih naselja i njihovih znamenitosti (škola u prirodi). Razvijati osjećaje razumijevanja problema sa kojim se suočava bosansko-hercegovačka privreda</p>	<p>igara (Bjelašnica, Jahorina, Igman). Pronaći na karti BiH najveća krška polja BiH. Učenici treba da ponove pojmove vrijeme, klima, klimatski faktori, cikloni i anticikloni. Korištenje ilustrovanih priloga iz novina. Na osnovu poznatih klimatskih faktora i elemenata treba da navedu i objasne tip klime za vičaja. Kako planinske barijere utječu na klimu naše zemlje. Izvesti zaključak da je ovakav reljef presudan za klimu glavnog grada BiH. Metodom razgovora navesti učenika da izdvoje najvažnije prirodne karakteristike nastanka različitih klimatskih faktora u BiH. Na slijepoj karti BiH ucrtati površinske vodene tokove, ponornice, jezera, termalne i mineralne izvore. Na osnovu iskustva potaknuti učenike da se prisjete svih svojstava voda i povežu ih sa gradivom, koje se obrađuje Razgovarati s učenicima o rijekama, jezerima i moru i njihovom značaju. 1. Koje su osnovne karakteristike rijeka crnomorskog sliva? 2. Opiši privredni značaj bosansko-hercegovačkih rijeka. 3. Koje je najveće prirodno, a koje vještačko jezero BiH? 4. Na vedi i pokaži na karti nekoliko banjskih lječilišta u BiH. 5. Koje turističko značenje imaju vode na kopnu? 6. Kvalitet kopnenih voda u BiH? Metodom razgovora ponoviti pojmove natalitet mortalitet, prirodni priraštaj, gustoća naseljenosti,</p>	<p>životinjskom svijetu i zaštiti okoliša. Metodom razgovora ponoviti kroz pitanja, geografski položaj BiH, kontinentalnost, jadranska zemlja: Navesti učenike na povezivanje, već stečenih znanja o klimi, klimatskim tipovima BiH. Pomoć u izradi klimodiagrama. Kroz razgovor, a na osnovu pripremljenih pitanja, razgovarati o najvećim rijekama jadranskog i crnomorskog sliva. Razgovarati sa učenicima o karakteristikama rijeka crnomorskog sliva, jadranskog sliva, o njihovom privrednom značaju: Sa učenicima na slijepoj karti ucrtavati ponornice BiH i upisati njihove nazive, pripremiti grafofolije sa riječnom mrežom BiH. Pripremiti grafofolije (plakate sa ucrtanim vještačkim jezerima i HE na njima). Razgovarati o najatraktivnijim turističkim destinacijama, a koje su vezane za vode BiH. Razgovarati o iskustvu sa vodama u BiH. Priprema didaktičkog materijala grafikona, geografskih karata i pomoćnih tekstova. Pomagati učenicima pri izradi starosno-polne piramide. Metodom razgovora uvesti učenike u problematiku o (pogodna, vođena pitanja) stanovništvu i naseljima: Voditi razgovor o tome kako i kada su nastali prvi gradovi u BiH? Razgovor o nastanku i razvoju modernih gradskih centri BiH? Upoznati učenike o znamenitostima glavnog grada BiH i većih regionalnih centara (uputiti učenike na pronalaženje informacija o ovim gradovima). Priprema didaktičkog</p>
--	--	--	---	--	--

	<p>(razlikovanje tercijarnog i kvartalnog sektora djelatnosti). Znanje o osnovnim razlikama između seoskog i gradskog naselja. Znanje o problemima bosansko-hercegovačkih sela (opisati gradove BiH i znati osnovne podatke o svakom od 6 najvećih gradova BiH).</p> <p>Upoznati učenike o fazama razvoja BiH privrede od manufakturno-industrijske preko socijalističke do tranzicijske faze. Znaju probleme s kojima se suočava savremena bosansko-hercegovačka privreda u tranzicijskoj fazi</p> <p>Upoznati učenike sa rudama i energetske izvorima kojima raspolaze BiH rad na geografskim kartama/ ležišta rudnog bogatstva i lokacije energetskih izvora. Znaju ekološke probleme vezane za energetske sisteme koji utječu na kvalitet zraka, vode i tla. Znanje o neekološkim bh. privrede i potrebni njegov prestrukturiranja, da prehrambena i drvna industrija imaju sve potrebne sirovine na teritoriji BiH ali su nedovoljno razvijene, a samo hemijska industrija («Soda so», «Đita», «Polihem» i «Bosnalijek») proizvode plasiraju na tržište u okruženju. Upoznati učenika sa pet osnovnih ekonomskih regija na teritoriji BiH. Znati prirodne i društvene uslove razvoja bosansko-hercegovačke poljoprivrede i osnovne probleme njenog razvoja. Razlikovanje tri osnovne poljoprivredne regije (karakteristike poljoprivredne proizvodnje za svaku regiju pojedinačno).</p>	<p>razlike između nacionalne i religijske strukture stanovništva. Sposobnost razumijevanja dobno - spolne piramide, kartograma, geografskih i dr. karata i strukturnih krugova. Razvijati sposobnost uspoređivanja i razlikovanja pojedinih sektora djelatnosti. Razvijati sposobnost usporedbe seoskih naselja (brdskih, nizijskih i kraških predjela). Razvijati sposobnost upoređivanja (kompariranja), analize i sinteze, opisivanja i logičkog zaključivanja. Osposobiti učenike za razumijevanje savremenih procesa koji opterećuju bosanskohercegovačku privredu. Razvijati sposobnost primjene stečenog znanja o energentima i rudama u svakodnevnom životu. Osposobiti učenike za razumijevanje tematskih karata i primjenu stečenog znanja na fizičkoj - geografskoj karti BiH. Razvijati sposobnost kartografske pismenosti i osposobljavati učenike za samostalan rad.</p>	<p>(veliki broj nezaposlenih i niska zarada zaposlenih). Izgrađivati pravilan stav o mogućnostima razvoja bosansko-hercegovačke privrede. Razvijati interes za nastavni predmet - ekološku svijest naglašavajući utjecaj energetskog sistema na kvalitet zraka i vode u BiH. Stjecati naviku štednje električne energije i razvijati pozitivan odnos prema radu. Uvažavati sve promjene u privredi BiH, kao faktore njenog razvoja. Upozoravati na ekološke probleme izazvane zastarjelom tehnologijom nekih grana bosansko-hercegovačke industrije. Razvijati svijest o poljoprivredi kao perspektivnoj djelatnosti bosansko-hercegovačke privrede u sklopu proizvodnje zdrave hrane.</p>	<p>migracije, emigracija, imigracija, vanjske i unutrašnje migracije itd. Učenici treba da odgovore na pitanja: Gdje stanuju? Koji su faktori utjecali na produženju života stanovnika BiH? Šta treba uraditi da bi poboljšali obrazovnu strukturu BiH? Ima li u vašoj okolini nepismenih stanovnika (uzroci i posljedice)? Na (slijepo) demografskoj karti BiH, učenici treba da unesu mjesta guste i vrlo rijetke naseljenosti (krški predjeli) i da objasne zašto je to tako. Na plakatima koje će pripremiti (grupa učenika) treba da nalijepe slike iz novina, ili one koje su sami fotografirali ili nacrtali gradova ili sela u kojima žive i da opišu u šta vide na fotografijama ili slikama. Na slijepu kartu BiH unijeti lokacije, glavnih rudno-mineralnih bogatstva BiH. Izraditi privrednu kartu BiH. Da navedu mjesta - rudarske baze koje raspolazu sa značajnijim količinama (nalazištima) ruda metala, nemetala, energenata. Namjena pojedinih ruda - energenata, (objasniti!).</p>	<p>materijala potrebnog za obradu ove nastavne teme. Pomoć učenika pri unošenju na kartu mjesta i područja rudno-mineralnih ležišta i energetskih izvora. pomoć pri analizi privredne karte BiH (rad u grupama). Izrada folije sa tabelom, folija ispravnih odgovora. Izrada folije sa grafikonom rudnih, mineralnih i energetskih bogatstava i mogućnostima njihovog iskorištavanja. Izrada tabele stepena obrazovanosti stanovništva BiH. Izrada za dataka objektivnog tipa za provjeru stečenog znanja.</p>
<p>Saobraćajno-turističke vrijednosti BiH</p> <p>Regionalna podjela BiH: Regija BiH</p> <p>Geološki aspekti zaštite</p>	<p>Znati definirati pojam saobraćaj i međuovisnost sa turizmom. Opisati razvoj željezničke i cestovne mreže kroz historiju i njen značaj za razvoj BiH. Objasniti ulogu zračnog saobraćaja i znati aerodrome u BiH. Upoznati učenike sa preduvjetima i ograničavajućim faktorima razvoja turizma.</p>	<p>Razvijati sposobnost upoređivanja i razlikovanja (prednosti i nedostataka) pojedinih vrsta saobraćaja. Razvijati sposobnost uočavanja međuovisnosti saobraćaja i</p>	<p>Razvijati ekološku svijest, učenika, te naglasiti utjecaj saobraćaja na kvalitet životne sredine. Stjecati naviku korištenja različitih izvora znanja (novine, monografije, turističke vodiči, itd.). Uvažavati</p>	<p>Učenici individualno ili sa nastavnikom treba da posjete jednu ili više turističkih agencija. Da (na času) prezentiraju svoja iskustva i tok posjete, da objasne pojam propagande - marketinga i da zaključavaju</p>	<p>Priprema didaktičkog materijala potrebnog za obradu ove nastavne teme (reljefna karta BiH-) Posjeta nekoj turističkoj agenciji. Metodom razgovora (pitanja) treba utvrditi predeno gradivo: Šta je saobraćaj, učešće u saobraćaju, vrste saobraćaja, uloga</p>

<p>geografske sredine</p> <p>Nastava u prirodi (terenska nastava)</p>	<p>Upoznati učenike da turizam dostiže svoj maksimum u razdoblju Socijalističke Jugoslavije (olimpijske igre - planine), nje gov krah 90-tih godina (zbog rata). Značaj unapređenja bh. turizma za razvoj i za pošljavanje stanovništva. Upoznati učenike da BiH ima velike turističke potencijale koji nisu u potpunosti, iskorišteni. Znati oblike turizma koji imaju razvojne mogućnosti. (turističke destinacije)- Da znaju koje su četiri osnovne prirodno i društveno - geografske regije BiH, znati osnovne karakteristike (prirodne i društvene). Znanje o glavnim nodalno-funkcionalnim centrima svake od regija i znanje o trenutnom stepenu razvijenosti privrede, kao i mogućnosti razvoja svake od regija. Da znaju najpoznatija rudna ležišta, najpoznatije površinske i podzemne tokove, kakav je reljef a kakva gustina naseljenosti. Znati elemente ugroženosti geografske sredine (voda, vazduh, tlo). Znati koji su najveći zaagađivači životne (geografske sredine), metode i sredstava zaštite životne (geografske sredine). Znati šta je to «fenomen staklenika». Znati na koji se način i koja sredstva uništavaju (na grizaju) ozonski omotač. Na nastavno - naučnim ekskurzijama (dva puta u toku školske godine) upoznati prirodne i društvene pojave na prostoru BiH i posljedice njihovog djelovanja.</p>	<p>turizma. Osposobljavati učenike za formiranje geografskog mišljenja, sposobnosti analize grafičkih priloga i primjene stečenog znanja kao i razvijanja sposobnosti snalaženja na geografskim kartama. Razvijanje sposobnosti uspoređivanja posebnosti turističkih regija kao i primjenu stečenog znanja o tipovima i vrstama turizma u BiH. Razvijati sposobnost individualnog rada, te primjene kreativnosti u radu. Sposobnost uspoređivanja posebnosti jedne sa ostalim regijama BiH. Sposobnost uočavanja veze između različitih vrsta prirodnih resursa i njihovog značaja za razvoj regije. Primjena stečenog znanja u svakidašnjem životu. Sposobnost primjene stečenog znanja i razvijanje geografskog mišljenja o zaštiti životne sredine. Sposobnost utjecaja na stanovnike (okolinu) u BiH na rješavanje problema geoeкологије. Sposobnost posmatranja, analiziranja, odvajanja bitnog od nebitnog, uočiti proces i posljedice djelovanja egzogenih sila. Uočiti proces i posljedice djelovanja čovjeka na promjene u prirodi.</p>	<p>dolazak stranih gostiju (bez obzira na politiku, nacionalnu, vjersku i rasnu pripadnost) - tolerancija. Izgrađivati pozitivan stav prema turističkim mogućnostima BiH i razvijati pozitivan odnos prema radu i saradničkom učenju s nastavnikom ili ostalim učenicima u razredu. Sticati naviku pozitivnog odnosa prema radu i naviku rada u grupama i parovima. Stvarati ugodnu, kreativnu i stvaralačku atmosferu u razredu. Razvijati pravilan odnos prema čuvanju i zaštiti prirode kao i prema prirodnim i društvenim geografskim ljepotama i različitostima BiH. Razviti stav o poštovanju i ljubavi prema prirodnim ljepotama BiH. Razvijati uvjerenje da svako od nas može učiniti mnogo na zaštiti i unapređenju životne sredine i prirodne okoline u BiH. Razvijati naviku korektnog i zaštitničkog odnosa prema okolini i prirodi. Razvijati ekološku svijest o zaštiti biljnih i životinjskih vrsta na okolini i na prostoru BiH. Sposobnost izražavanja emocija za neke grandiozne oblike koji su posljedice djelovanja prirodnih sila. Razviti sposobnost uočavanja uzroka zagađenosti životne sredine i zašto to čovjek čini sam sebi.</p>	<p>utjecaj ima propaganda na ovu privrednu graduu BiH. Uočavanje u slijeputu najznačajnijih planina, ravnica (reljefnih cjelina) rijeka, jezera, područja sa većom gustinom naseljenosti i nadalno funkcionalnih centara. (rad u grupama) detaljno opisivanje jedne od četiri regije BiH, ilustracija: prospektima, fotografijama, slikama i drugim grafičkim materijalom koji se odnosi na regiju koja se obrađuje. Učenicima će objašnjavati na koji način se može uključiti u rješavanje ekoloških problema. Analiza tabele učesća zaštićenih zona u ukupnoj površini u BiH, Evropi, Albaniji, Hrvatskoj, Njemačkoj i Norveškoj. Organizirati akciju, provoditi kontinuirane akcije na sakupljanja starog papira, čišćenja školskog dvorišta i okoline. Učenicima će objašnjavati kako i zašto koristiti kante za smeće. Posmatranje, postavljanje pitanje, prikupljanje informacija o geografskim objektima koji se posmatraju i posjećuju.</p>	<p>i značaj saobraćaja za razvoj neke države. Najrazvijenija grana turizma u BiH, turistički slaborazvijena područja BiH, koja imaju mogućnosti za razvoj itd. Pomoć učenicima pri izradi slijepe karte i prezentaciji regije koju obrađuje. Učenici imaju pitanja za ponavljanje i uvježbavanje gradiva o geografskom položaju, klimi, tlu, biljnom svijetu i zaštiti okoliša u regijama. Metodom razgovora treba uputiti učenike na činjenicu da je učešće zaštićenih zona u ukupnoj površini BiH svega 0,5%, potreba da bar 15-20% teritorije naše države treba da ude u neki program zaštite - parkovi prirode, nacionalni parkovi, zaštićene zone itd.) po Evropskim mjerilima. Pomoć učenicima u organizaciji akcija sakupljanja starog papira i pri izradi plakata upozoravanja stanovništva na pogubnost nastanka zaagađivanja životne sredine. Objašnjavanje pojava i procesa, koji su se dešavali ili se dešavaju na lokacijama koje učenici posmatraju i proučavaju (kraška korizija i erozija, djelovanje snage tekuće vode, vjetrova, karakteristike flore i faune, kao i vrste naselja i načina života ljudi – privredne djelatnosti).</p>
---	---	--	--	---	--

Historija/povijest

Tematske cje line / teme	CILJEVI I ZADACI, OČEKIVANI REZULTATI, OBRAZOVNI ISHODI Znanje historije, proces i sadržaj		Vrijednosti, stavovi, ponašanje	Aktivnosti učenika	Aktivnosti nastavnika
	Učiti	Uče nik			
Evropske i Vanevropske zemlje do Prvog svjetskog rata Prvi svjetski rat (1914-1918.) Svijet između dva svjetska rata Drugi svjetski rat (1939-1945) Savremeno doba (1945-2000). BiH u XX vijeku	<p>Interesi velikih sila. Evropski vojno-politički savezi. Kolonije i borbe za novu kolonijalnu pre raspodjelu. Velike međunarodne krize pred prvi svjetski rat. Nauka, tehnika i kultura na prijelazu dva vijeka. Uzroci i povodi izbijanja rata Frontovi (ratišta). Svakodnevni život. Revolucije u Rusiji. Rezultati i posljedice Prvog svjetskog rata. Versajski mir i njegove odluke .Nastanak novih država na evropskom kontinentu .Društvo (Liga naroda) . Svjetska ekonomska kriza . Stanje i prilike u vanevropskim zemljama od 1918-1939. godine. Liberalna demokratija. Socijalizam. Sovjetski savez (SSSR). Fašizam u Italiji. Nacizam u Njemačkoj Formiranje saveza sila Osovine. Nučnotehnološka otkrića i uspjesi između dva svjetska rata. Obrazovno kulturni život. Uzroci i povodi izbijanja rata Prvi ratni period (1939-1943.). Antifašistička koalicija. Prekretnice rata i glavne ofanzive savezničkih</p>	<p>Zna koje su zemlje najveće kolonijalne sile i njihove kolonijalne posjede. Vojno-političke saveze i njihove članice. Pojam imperijalizam. Međunarodne krize koje su prijetile da prerastu u ratni sukob. Naučna, tehnička i kulturna dostignuća na prijelazu dva vijeka. Razumije i može objasniti kolonijalnu podjelu svijeta. Može objasniti i razumije zašto su izbile političke krize. Razumije značaj naučnog, tehničkog i kulturnog napretka. Zna uzroke i povod izbijanja prvog svjetskog rata. Glavne frontove. Kako je tekao svakodnevni život ljudi. Zna revolucije u Rusiji. Rezultate i posljedice prvog svjetskog rata. Razumije i može objasniti zašto je borba za novu podjelu svijeta dovela do izbijanja prvog svjetskog rata Razumije i može objasniti kako su se ratni sukobi odrazili na svakodnevni život ljudi i položaj žena Razumije i može objasniti značaj revolucija u Rusiji Može objasniti i razumije posljedice prvog svjetskog rata. Zna odluke Versajskog mira. Države nastale nakon Prvog svjetskog rata . Šta je Društvo (Liga naroda) . Razdoblje svjetske ekonomske krize . Politička i društvena zbivanja u vanevropskim zemljama (Indija, Kina, Japan, Osmansko carstvo (Turska), Arapske zemlje, zemlje Latinske Amerike i SAD-e). Pojam liberalna demokratija. Pojmove: komunizam socijalizam, totalitarna država, fašizam, nacizam .Razvoj Italije i Njemačke između dva svjetska rata. Članice sila Osovine. Kako je tekao naučni, tehnički i kulturni razvoj. Zna da navede ličnosti koje su obilježile razdoblje. Razumije i može da objasni razvoj evropskih država. Razumije i može da objasni uzroke pojave i posljedice velike ekonomske krize. Razumije i može da objasni razvoj vanevropskih država. Razumije značaj liberalne demokratije. Razumije i može da objasni posljedice pojave totalitarnih režima. Razumije značaj naučno-tehnoloških dostignuća i kulturnog napretka. Uzroke izbijanja rata. Zna ličnosti koje su obilježile period.</p>	<p>Učenici razvijaju svijest o tome kakav je bio odnos velikih sila prema kolonijama, kako se razvijala suprotnost i kako su se formirali savezi velikih sila. Razvijaju sposobnost multiperspektivnosti (gledanje na događaje iz različitih uglova).. Razvijaju svijest o tome kako je razvoj nauke i tehnike uticao na život ljudi. Učenici razvijaju svijest o tome da su suprotnosti interesa velikih sila doveli do izbijanja svjetskog sukoba - prvog svjetskog rata, mogu da razlikuju uzroke i povod. Razvijaju svijest o tome kako su ljudi živjeli u vrijeme ratnih sukoba i kako se mijenjala uloga žena u ratu. Učenici razvijaju svijest o tome da se Versajskim mirovnim ugovorom mijenjala politička karta Evrope, da su formirane nove države u Evropi. Mogu da objasne politička kretanja i društvene sisteme nakon Prvog svjetskog rata Učenici razvijaju svijest o tome kako dolazi do političkih preokreta u zemljama liberalne demokratije. Mogu da nabroje sličnosti i razlike totalitarnih režima u Evropi. Razvijaju svijest o tome kako se ekonomska kriza odražava na život ljudi, da je za vršetak rata donio promjene i na drugim kontinentima, da su se na najveće promjene odigrale u Aziji gdje jača nacionalna svijest i demokratija. Razvijaju svijest o tome kako se velika</p>	<p>Učenici analiziraju izvore koji iz različitih perspektiva govore o kolonijalnoj politici, razmjenjuju mišljenja i izvode zaključke. Istražuju temu i odgovaraju na postavljene zadatke. Učenici analiziraju različite izvore, iznose vlastiti stav, razmjenjuju mišljenja, rješavaju postavljene zadatke. Pišu istraživačke radove o promjenama u svakodnevnom životu u vrijeme ratnih sukoba. Analiziraju izvore, istražuju teme, razmjenjuju stavove, odgovaraju na pripremljene zadatke. U grupama istražuju za datu temu i prezentiraju je na portfolio Učenici analiziraju različite izvore, razmjenjuju mišljenja iznose vlastiti sud, na osnovu osnovu istraživanja teme izvode zaključke. Učenici analiziraju različite izvore, iznose vlastite stavove, učestvuju u aktivnostima učenja na času.</p>	<p>Jasno formuliše ciljeve časa. Priprema analizu izvora u skladu sa postavljenim ciljevima. Priprema zadatke za učenike. Određuje kriterije za procjenu znanja i ocjenjivanje učenika. Priprema pitanja za analizu izvora u skladu sa postavljenim ciljevima časa, usmjerava aktivnosti učenika na času i na osnovu jasno postavljenih kriterija ocjenjuje učenike. Priprema analizu izvora (formulišu pitanja za analizu) u skladu sa postavljenim ciljevima časa. Organiziraju i usmjeravaju aktivnosti učenja na času. Definišu kriterije za procjenu znanja učenika u skladu sa postavljenim ciljevima časa. Priprema aktivnosti učenja na času u skladu sa postavljenim ciljevima, kreira poticajno okruženje za učenje. Usmjerava aktivnosti na času. Definiše kriterije za ocjenjivanje. Priprema aktivnosti učenja na času u skladu sa postavljenim ciljevima. Formulišu pitanja za analizu izvora i pripremaju zadatke za učenike. Kreiraju poticajno okruženje za učenje. Usmjeravaju aktivnosti učenja. Izgrađuje kriterije za ocjenjivanje. Nastavnici pripremaju procesuiranje učenja u skladu sa postavljenim ciljevima. Izrađuju smjernice za planirane aktivnosti učenja. Daju jasna uputstva i usmjeravaju aktivnosti učenja. Pripremaju i koriste različite tehnike učenja i analizu različitih izvora. Primjenjuje koncept multiperspektivnosti Organiziraju posjete muzeju ili kulturno-historijskim</p>

	<p>snaga (1943-1945). Poraz sila Osovine. Osnivanje OUN-a. Blokavska podjela. Najveće političke krize i ratovi. Nastanak bloka zemalja „trećeg svijeta“ i njihova politika. Nastanak i širenje evropske zajednice. Pad komunističkih režima i nova realnost. Naučna, tehnička i obrazovno-kulturna dostignuća. Elektronsko doba. BiH u prvom svjetskom ratu. Stanje i prilike u BiH između dva svjetska rata: Kraljevini SHS/Jugoslaviji (politički, privredni i obrazovno-kulturni život). BiH u II svjetskom ratu (1941-1945). Poslijeratni period (1945-1990). Disolucija SFR Jugoslavije i sticanje neovisnosti. Međunarodno priznanje Republike BiH. Rat i njegove posljedice. Dejton. Post-dejtonski period do 2000. godine.</p>	<p>Ratne operacije (1939-1943). Formiranje antifašističke koalicije. Prekretnice rata (bitke) i tok ofanziva savezničkih snaga. Završne ratne operacije. Položaj žena i djece u ratu. Posljedice rata. Razumije i može objasniti uzroke rata. Razumije i može objasniti tok rata. Razumije značaj antifašističke koalicije. Može objasniti položaj žena i djece u ratu. Razumije i može objasniti posljedice rata. Kada i zašto je održan Nirnberški proces. Kada i zašto je osnovana OUN, vojno političke saveze, političke krize i ratove, nastanak evropske zajednice. Komunističke zemlje i pad komunističkih režima, najvažnija dostignuća iz oblasti nauke i tehnike, kulturne tokove, razumije i može objasniti zašto je održano suđenje u Nirnbergu, razumije značaj osnivanja OUN-a. Može objasniti i razumije zašto su formirani vojno-politički blokovi nakon II svjetskog rata. Može objasniti i razumije zašto je došlo do velikih političkih kriza i lokalnih ratova. Može objasniti i razumije politiku zemalja „trećeg svijeta“. Može objasniti i razumije značaj formiranja evropske zajednice. Razumije značaj naučnog i tehnološkog razvoja. Može objasniti i razumije kulturne tokove. Prilike u BiH u toku Prvog svjetskog rata. Politička, društvena i kulturna zbivanja u BiH između dva svjetska rata. Stanje u BiH u II svjetskom ratu. Život pod okupacijom. Politički i ekonomski položaj BiH od 1945. do 1990. godine. Disoluciju Jugoslavije. Razvoj nauke i kulture u BiH u drugoj polovini XX vijeka. Međunarodno priznanje Republike BiH. Politički, društveni i ekonomski razvoj BiH od 1996-2000. godine. Razumije i može da objasni prilike u BiH za vrijeme I svjetskog rata. Razumije i može da objasni razvoj BiH između dva svjetska rata. Može da objasni i razumije prilike u BiH za vrijeme II svjetskog rata. Razumije i može da objasni položaj BiH u jugoslavenskoj federaciji. Razumije i može da objasni različite interese jugoslavenskih republika. Razumije značaj naučnog i kulturnog razvoja BiH u drugoj polovini XX vijeka. Može da objasni i razumije tok i posljedice rata. Razumije značaj Dejtonskog mirovnog sporazuma. Razumije i može da objasni politički, društveni i ekonomski razvoj BiH od 1996. do 2000. godine.</p>	<p>ekonomska kriza odrazila na političku situaciju i zaostavanje međunarodnih odnosa što je dovelo do ponovnog stvaranja političkih i vojnih blokova, o značaju formiranja antifašističke koalicije i anlanske povelje, o položaju i stradanju civila u Drugom svjetskom ratu. Učenic i razvijaju svijest o značaju suđenja ratnim zločincima u II svjetskom ratu. Razvijaju svijest o ulozi OUN-a u svijetu. Razvijaju sposobnost da sagledaju različite poglede na formiranje vojno-političkih saveza. Kako se period hladnog rata odrazio na mir u svijetu. Učenic i razvijaju pozitivan stav o dekolonizaciji i integrativnim procesima u Evropi i svijetu. Učenic i su svjesni da je naučni i kulturni razvoj u XX st. iz temelja izmijenio život čovječanstva. Razvijaju svijest o poziciji BiH u I svjetskom ratu, kako je došlo do formiranja Kraljevine SHS i poziciji BiH u njenim okvirima I kakav je njen privredni i kulturni razvoj. Učenic i razvijaju sposobnost da na osnovu primjera iz svakodnevnog života, razumiju ekonomski razvoj BiH od 1945-1990. Razvija pozitivan stav prema tekovinama kulturnog razvoja ovog perioda. Učenic i razvijaju svijest o značaju medija na formiranje javnog mijenja i njihovoj ulozi u vrijeme rata. Učenic i su svjesni značaja Haškog Tribunala, procesuiranja svih ratnih zločina. Izraduju svijest o značaju očuvanja kulturne baštine BiH.</p>	<p>Istražuju i prezentiraju temu. Pripremaju argumentaciju za učešće u debatama na času. Učenic i analiziraju različite izvore, iznose vlastiti stav, razmjenjuju mišljenja. Istražuju i predstavljaju temu.</p>	<p>spomenicima.</p>
--	--	---	---	--	---------------------

Tehnički odgoj
(1 čas sedmično, 34 časa godišnje)

Tematske cjeline / Temе	CILJEVI I ZADACI OČEKIVANI REZULTATI/ OBRAZOVNI ISHODI Znanje Tehničke kultura: Proces i sadržaj		Vrijednosti, stavovi, ponašanje	Aktivnosti učenika	Aktivnosti nastavnika
	Učiti:	Učenički:			
Mehatronika-mašinstvo	Prijenos signala i snage pomoću hidrauličnih i pneumatskih sistema. Osnovni elementi hidrauličkog sistema, primjena hidrauličnih sistema. Osnovni elementi pneumatskih sistema, primjena pneumatskih sistema. Veze između karakterističnih veličina hidraulično-pneumatskih sistema.	Prepoznaje osnovne elemente hidrauličkog i pneumatskog sistema. Koristi instrumente za mjerenje hidraulično-pneumatskih veličina.	Razvijanje svijesti o utjecaju naučno-tehnološkog razvoja na život čovjeka. Razvijanje vještina i navika u cilju profesionalne orijentacije učenika. Afirmacija rada i stvaralaštva. Poštivanje kućnog reda. poštivanje i provođenje općih i ličnih mjera zaštite na radu. Shvatanje značaja modernizacije proizvodnje u cilju povećanja produktivnosti rada. Donošenje sudova i zaključaka na osnovu provjerenih činjenica. Ispoljavanje spremnosti za saradnju i pružanje pomoći drugim. Shvatanje značaja blagovremene i ispravne komunikacije među ljudima. Ispoljavanje spremnosti za saradnju.	Prate izlaganja i prezentacije predmetnog nastavnika. Pažljivo rukuju i održavaju mjerne i kontrolne instrumente. Analiziraju elemente hidrauličko-pneumatskih sistema.	Ostvare radnu i stvaralačku atmosferu u razredu. Izrađuje didaktički materijal. Priprema očigledna nastavnna sredstva vezana za hidraulične i pneumatske sisteme (pumpe, kompresori, ventili, mjerni instrumenti) i prezentira njihov rad i funkciju. Bira zadatke i probleme u skladu sa NPP i mogućnostima učenika. Postavlja različite vrste jednostavnih pitanja u cilju podsticanja učenika na razmišljanje i davanje ispravnih odgovora. Priprema modele elektromotornog pogona, crteže i sheme. Koristi model interaktivne nastave. Podstiče učenike na samostalnost i kreativnost. Priprema elektroničke elemente i upoznaje učenike s njihovom funkcijom i montažom. Priprema mjerne instrumente, upoznaje učenike s njima, obučava ih u očitavanju mjernih veličina i u uočavanju grešaka u procesu mjerenja. Objašnjava učenicima važnost signalnih uređaja u zaštiti objekata, imovine.
Mehatronika - Elektrotehnika	Veza između glavnih elemenata elektromotornog pogona (elektromotor, radni mehanizam, spojni elementi elektromotora sa radnim mehanizmom, elementi za priključivanje na izvor struje). Karakteristične osobine radnih mehanizama (izbor motora, snaga, priključni napon.). Primjena pravila i propisa pri provjeri mehatroničkih sistema. Izrada osnovne tehničke dokumentacije pri mjerenju.	Prepoznaje elemente elektromotornog pogona i shvata njihove funkcije. Koristi mjerne instrumente u elektrotehnici i objašnjava greške do kojih dolazi pri mjerenju i očitavanju. Provodi mjere zaštite na radu.	Ispoljavanje spremnosti za primjenu stečenih znanja i vještina u praksi. Donošenje logičnih i samostalnih zaključaka o značaju tehničkih tvorevina i tehnoloških dostignuća u životu čovjeka. Razvijanje navike održavanja sredstava za rad, primjene mjera zaštite na radu i	Analiziraju elemente elektromotornog pogona, uočavaju funkciju i značaj ovih elemenata, koristeći model ili grafički prikaz. Vježbaju očitavanje pojedinih mjernih veličina i uočavaju greške mjerenja.	Priprema modele elektromotornog pogona, crteže i sheme. Koristi model interaktivne nastave. Podstiče učenike na samostalnost i kreativnost. Priprema elektroničke elemente i upoznaje učenike s njihovom funkcijom i montažom. Priprema mjerne instrumente, upoznaje učenike s njima, obučava ih u očitavanju mjernih veličina i u uočavanju grešaka u procesu mjerenja. Objašnjava učenicima važnost signalnih uređaja u zaštiti objekata, imovine.
Mehatronika - elektronika	Mjerenje veličina u elektronici. Signalni uređaji, analiza signala u mehatroničkom sistemu. Analiza mjernih vrijednosti u upravljačkom sistemu. Prikupljanje, elektronska obrada podataka i memorisanje podataka.	Razvija svijest o značaju elektronike u životu čovjeka (TV, telefon, signalni uređaji). Mjeri veličina u elektronici, montira, demontira i otklanja kvarove na električnom zvončetu. Koristi pojedine signalne uređaje i analizira signale u mehatroničkom sistemu.	Ispoljavanje spremnosti za primjenu stečenih znanja i vještina u praksi. Donošenje logičnih i samostalnih zaključaka o značaju tehničkih tvorevina i tehnoloških dostignuća u životu čovjeka. Razvijanje navike održavanja sredstava za rad, primjene mjera zaštite na radu i	Prepoznaju osnovne elemente elektroničkog sistema i shvataju njihovu ulogu. Uz prisustvo nastavnika vrše mjerenje pojedinih veličina u elektronicima, analiziraju rad pojedinih signalnih uređaja uz primjenu očiglednih nastavnih sredstava i shema.	Priprema očigledna nastavnna sredstva i izlaže nastavnu građu, vodeći računa o mogućnostima i potrebama učenika. Pruža neophodnu pomoć učenicima pri sagledavanju utjecaja mehatroničkih na produktivnost rada. Priprema grafičke prikaze rada pojedinih tipova mehatroničkih uređaja i objašnjava
Automatika i sistem upravljanja	Osnovni pojmovi automatskog upravljanja.	Prepoznaje osnovne mehanizme mašina: pogonski, prenosni i	sredstava za rad, primjene mjera zaštite na radu i	Prate izlaganje nastavnika. analiziraju grafičke	Priprema grafičke prikaze rada pojedinih tipova mehatroničkih uređaja i objašnjava

	<p>Automatizacija procesa rada.</p> <p>Podjela automatiziranih sredstava za rad (sredstva za rad sa mehaničkim upravljanjem, sredstva za rad sa elektronskim, odnosno numeričkim upravljanjem, sredstva za rad za kombinovanim upravljanjem).</p> <p>Prednosti automatskih mašina za obradu metala nad klasičnim mašinama.</p> <p>CNC mašine - način upravljanja.</p>	<p>izvršni.</p> <p>Uočava prednosti mašina sa automatskim upravljanjem nad klasičnim mašinama, kao i utjecaj mehanizacije na produktivnost proizvodnje.</p>	<p>zaštite okoline.</p> <p>Afirmacija znanja i stvaralaštva</p> <p>Razvija nje svijesti o potrebi racionalnog korištenja energije i potrebi očuvanja okoline.</p>	<p>priloge i druga očigledna nastavna sredstva i izvlače zaključke o značaju automatike u sistemu proizvodnje.</p>	<p>njihov rad.</p> <p>Skreće pažnju učenicima na: moguće kvarove na pojedinim elektroinstalacijama, alatima i aparatima.</p> <p>Pružaju prvu pomoć u slučaju povreda.</p>
Obnovljivi izvori energije	<p>Energija - uspostavljanje korelacije sa sadržajima iz fizike.</p> <p>Podjela izvora energije (obnovljivi izvori, neobnovljivi izvori).</p> <p>Obnovljivi izvori energije (vodeni tokovi, plima i oseka, vjetrovi, energija sunca).</p> <p>Problemi energije u svijetu.</p>	<p>Uočava i razumije: značaj energije u savremenom svijetu, prednosti obnovljivih izvora energije nad neobnovljivim proces transformacije energije.</p>		<p>Analiziraju grafičke priloge na kojim su prikazana pojedini obnovljivi izvori električne energije.</p> <p>Uočavaju značaj finalne energije u: industriji, domaćinstvima, saobraćaju.</p>	
Izborni dio (konkretan program izbornog dijela utvrđuje nadležni organ škole na osnovu potreba lokalne zajednice, interesa učenika i mogućnosti škole).	<p>Proširivanje znanja i sticanje novih znanja iz jedne od sljedećih oblasti:</p> <p>a) Robotika,</p> <p>b) CNC mašine,</p> <p>c) Saobraćaj,</p> <p>d) Zaštita životne okoline.</p>	<p>Proširuje već stečena znanja iz pojedinih oblasti koje odabrao za izbornu nastavu.</p> <p>Samostalno proučava odabrane oblasti, prikuplja informacije i podatke, stiče vještine, posmatra i zaključuje.</p>		<p>Dosljedno izvršavaju sve zahtjeve nastavnika u individualnom, grupnom i frontalnom radu.</p> <p>Uočavaju važnost korelacije nastavnih sadržaja Tehničke kulture i ostalih predmeta.</p> <p>Pored udžbenika i osnovne literature koriste i druge izvore: enciklopedije, priručnike, Internet (po mogućnosti).</p> <p>Učestvuju u izradi ilustracija-crteža, prate zanimljive članke i informacije sa medija, kreiraju obrazovni pano.</p>	

Likovna kultura

(jedan čas sedmično - 35 časova godišnje)

STVARALAČKE KARAKTERISTIKE-OSTVARIVOST LIKOVNE PRAKSE I PROCESA			
PROGRAMSKI SADRŽAJI		CILJEVI	
<p>LIKOVNO- PROBLEMSKE CJELINE</p> <p>1. TAČKA I LINIJA Istraživati, označavati, prepoznati i likovno oblikovati liniju u njenoj suštinskoj dominantnosti - razlikovanje m, (dominacija u likovnom kontekstupu- pravih i krivih, mlitavih i snažnih konstruktivnih i konturnih linija u slici-crtežu. Razmišljanje i likovno zahvatanje kada je u pitanju umjetnička skulptura, građevina kao samostalni dominirajući faktor, dominacija među ravnim, krivudavim, iskidanim, ravnim i lučnim, mekanim, oštrim i tvrdim, u inventivnosti tehničkih-preciznih, spontanih-neobuzdanih. U svom okruženju, moći uočiti i biti sposoban prepoznati i predstaviti, donekle vježbanjem, umjetnost linije, po obrascima (Leonarda, Rafaela, Direra, Engra, De gasa, Tuluz Lotreka, Pikasa, Mondriana, Vazarelija. Posebno isticati dominantnost kvaliteta linije u grafičkom izrazu i tehnikama: kolograf-formiranjem tiskovne površine ljepljenjem jednostavnih materijala, monotipijom, graviranje u maniri – struganja, grebanja i ureživanja, suha igla, suha igla kombinovana sa kolografom, gipsorez, linorez, drvorez. Harmoniju – skladnost - upoznavati i likovno misaono zahvatiti kao kategoriju bliskog ili sličnog. Preko umjetnosti i umjetničkih programa kroz historiju nastanka umjetničkih djela - harmoniju, gledati, uočavati i razlikovati kao skladniju simetriju i likovnu proporciju. (Antička iskustva). Harmoniju uočavati i likovno memorisati vježbama, kao usaglašenost dijelova među sobom i u okviru cjeline. (renesansna iskustva). Harmonija proporcija-uskladenost sličnosti i razlika. Harmonija funkcije što je čine različiti predmeti koje povezuje ista funkcija.</p>	<p>POTICAJNE PREFERENCije, LIKOVNO - DIDAKTIČKI MEDIJI</p> <p>Neposredno okruženje učenika, enterijer i eksterijer: ljudi pri različitim aktivnostima, pojave u prirodi, predjeli, sportske, aktivnosti, biljke, objekti, vanjski prostor, unutrašnji prostor, likovno transponovanje naslonjeno na iskustva nastanka nekih umjetničkih djela: Antika, Renesansa, Barok, Moderna umjetnost i sl. I dalje raditi na povezivanju sadržaja sa drugim nastavnim predmetima, povezivanje sadržaja drugih nastavnih oblasti: maternji jezik /pripovijetka, prozni tekst, roman, pjesma, dramski tekst. ..../, matematika, informatika, biologija, historija / povijest, geografija / zemljopis, muzička /glazbena/, tjelesna i tehnička kultura, bh. kulturna baština . . . -U potreba: (udžbenika za VIII/IX razred (likovna kultura). Odgovarajuće reprodukcije ili pripremljene grafopolije, diaprojektor-skljd, video DVD materijal, multimedija video).</p>	<p>LIKOVNO- OBRAZOVNI</p> <p>Izražajne mogućnosti dominacije likovnog kvaliteta linije, moći je prepoznati na umjetničkim radovima i biti sposoban primijeniti u svom likovnom izrazu kao aktivnu dominantnost koja likovno ističe svoju funkciju u službi percipiranog, ili vizibilno shvaćenog motiva-teme. U svim dostupnim tehnikama suhim i kombinovanim crtaćim ili slikarskim, isticati ovu funkciju u likovnoj obradi Posebno pristupiti grafičkim tehnikama i kroz njihovu manipulaciju i grafički izraz kreirati predložak ili tiskovnu formu oblikujući rad sa dominirajućim linijama i njenim vrijednostima. Također primjenom najrazličitijih tehnika i materijala, po slobodnom izboru graditi, osmišljavati i vrednovati harmoniju bliskih i dalekih redova. Predstavljati- oblikovati različite tipove harmonije: harmoniju sličnosti. funkcije i simbola: uočivši najbolje relacije i kompozicioni sklad, oblicima i likovima.</p>	<p>LIKOVNO-ODGOJNI</p> <p>- U svajanje pozitivnih stavova i odnosa prema likovnoj umjetnosti i estetskim vrijednostima, produbljivanje sposobnosti vrednovanja sadržaja i ideja - Otkrivanje zakonitosti i estetskih vrijednosti, kao i mogućnosti primjene perspektive u predstavljanju motiva i sadržaja: afirmacija preferencija na likovne poticaje i didaktičke medije, a samim tim isticati razvijanje kritičkog mišljenja, formiranje stavova i odnosa prema pozitivnim vrijednostima, ljubavi prema domovini, očuvanju kulturne baštine i prirodne okoline /zavičaja i svjetskih vrijednosti/. - Dalji rad na njegovanju pozitivnog odnosa prema radu: inicijativi</p>

<p>2. PLOHA</p> <p>Osjećaj i razvijanje sposobnosti zapažanja razlika na objektivnom sagledavanju stvari, pojava i likovnih predstava. Ove razlike prepoznati i rješavati –likovnim medijima u cilju pojačavanja vrednovanja ističući takve međusobne karakteristike. Poseban i odabran pristup uvidati u smislu konkretnog shvatanja da u kontrastima obavezno te osobine dolaze i prepoznaju se u razlikama. Naravno primjenjivati zakonitosti u kojima se realizuju takvi odnosi gdje ritam i dinamika koje svuda zapažamo najčešće nastaju zbog intervala i kontrasta. Težiti za isticanjem –označavanjem i likovnim prezentiranjem u kojima i preko kojih se manifestovanje pojava ne može likovno shvatiti niti predstaviti, bez njihovih suprotnosti. Početi od osnovnih primjera o razlikama: hladnoću primamo kao suprotnost toplome. Meko kao suprotnost tvrdome, glatkoću kao suprotnost hrpaovom.</p> <p>Karakterističnost pojma kontrasta izdvojiti posebno između svijetlog i tamnog sa naglaskom da sva sljedeća likovna promišljanja zasnivamo na činjenici „oblike zapažamo više po njihovim razlikama i kontrastima“.</p> <p>Kod valera crno i bijelo su dvije krajnosti-najveći kontrast.</p> <p>Kontrastne osobine harmonije boja komplementarni kontrast: crvena-zelena, žuta-ljubičasta, plava-narandžasta. U umjetnosti se kontrasti koriste da bi se pojačao intenzitet, unijela preglednost – jasnoća, ostvario ritam i uopšte veća dinamika.</p> <p>Aktivnosti na identifikovanju općeg svojstva ritma.</p> <p>Ponavljanje dva ili više motiva s različitim intervalom-pauzom-razmakom ili posebnim likovnim podatkom.</p> <p>Razvijati osjećaj recepcijom na umjetnost ili traženje aspekta koji određuju cjelinu širipomjera, zahvaljujući njenom ponavljanju. Uočiti "friz" "rozetu" gdje ritam upravo stvara živost a istovremeno uspostavlja red i preglednost. Ponavljanje većine činilaca, ritmičkim izmjenama - naročito oblik i veličina. Zahvatiti sadržaje gdje simetričan raspored ostvaruje prostorno jedinstvo-simetrija ima statični karakter.</p> <p>Simetrični oblici u umjetnosti-ornamentalne forme.</p> <p>Asimetrični način organizacije –dinamika.</p>	<p>Neposredni predmeti, stvari iz okruženja učenika, enterijer i eksterijer: pokretne pojave u različitim aktivnostima, pojave u prirodi, predjeli, biljke, objekti, vanjski prostor, unutrašnji prostor-oblika.</p> <p>Akvarel, gvaš, tempera, tuš, kolaž različitim materijalima, pastel /suhi, voštani/, flomasteri u boji /za manje formate radova/, tuševi u boji.</p> <p>I dalje raditi na povezivanju sa sadržajima drugih nastavnih predmeta, povezivanje sadržaja drugih nastavnih oblasti: maternji jezik /pripovijetka/, prozni tekst, roman, pjesma, dramski tekst .../, matematika, informatika, biologija, historija /povijest, geografija / zemljopis, muzička /glazbena/, tjelesna i tehničke kulture, bh. kulturne baštine . . . . .</p> <p>-Upotreba: (udžbenika za VIII/IX razred (likovna kultura). Odgovarajuće reprodukcije ili pripremljene grafofilije, dijabrojektor-sljaid, video DVD materijal, multimedija video).</p>	<p>Biti sposoban prepoznavati i uočavati stvarajući predstave, inicirajući različite razlike-kontraste. Koristiti se odnosima suprotnosti /komplementarnim kontrastima, načinom primjene boja i drugih likovnih elemenata u cilju ostvarivanja gdje bi sve likovne činjenice bile upravo zapažane na osnovu njihovih razlika.</p> <p>- Primjene odnosa toplohladno-toplo ili odnosa hladno-toplo-hladno, pri kolorističkoj orkestraciji težiti većoj dinamici naročito valerskim kontrastom.</p> <p>Razvijati ponašanje kontrasta s pomoću inverzije, oblika i valera, harmonijom oblika.</p> <p>Razumijevati, postavljati, likovno interpretirati dinamiku masa u prostoru-ritam.</p> <p>Postavljati i analizirati ritam dominacijom smjera.</p> <p>Razumijevati odnose nastanka i prikaza utjecaja me intervala na ritam.</p> <p>Uočavati ritam sredivanjem ritmičkih izmjena: izazvana nestabilnošću u vidnom polju: V. Vazareli.</p> <p>Komponovati analizirati i vrednovati smisla o simetrije.</p>	<p>- Usvajanje pozitivnih stavova i odnosa prema likovnoj umjetnosti i estetskim vrijednostima, produbljanje sposobnosti vrednovanja sadržaja i ideja.</p> <p>Razvijanje sposobnosti posmatranja, difrenciranje važnog od manje važnog kada su u pitanju odnosi suprotnosti i razlika.</p> <p>Povezivanje pojmova, uočavanja, zaključivanja, sposobnost snalaženja u rješavanju novonastale situacije, razvijanje likovne kreativnosti, konkretnog i apstraktnog mišljenja, bogaćenje mašte.</p> <p>Otkrivanje značaja i mogućnosti primjene kontrasta-razlika – suprotnosti, dinamike simetrije.</p> <p>Razvijanje kritičkog mišljenja, formiranje stavova i odnosa prema pozitivnim vrijednostima, ljubavi prema domovini, očuvanju kulturne baštine i prirodne okoline /zavičaja i svjetskih vrijednosti/. Njegovanje pozitivnog odnosa prema radu: inicijativi</p>
<p>3. BOJA</p> <p>Izražajne mogućnosti svojstva boje: Vizija na svijet s vjetlosti i boja.</p> <p>Karakter koji objašnjava da su boje posljedica svjetlosti i manifestacije cjelokupnog života,(vizuelnog i viziobolnog).</p> <p>Ispoljenost karaktera oblika uz učesće boje.</p> <p>Boje inspirišu i važno su sredstvo likovnog izražavanja.</p> <p>Duh se čovjekov razvija pored ostalog upotrebom boja od Egipćana, Grka, Asiraca, Kineza, Japanaca.</p> <p>Kombinacijom boja slije dila je obrada pri izradi odjeće, slika, mozaika.</p>	<p>Poseban izbor predmeta i stvari iz užeg i šireg okruženja: pokretne pojave u različitim aktivnostima, pojave u prirodi, predjeli, biljke, objekti, vanjski prostor, unutrašnji prostor.</p> <p>Slobodne dekorativne kompozicije.</p> <p>Akvarel, gvaš, tempera, tuš, kolaž različitim materijalima, pastel /suhi, voštani/tuševi u boji.</p>	<p>Uvoditi učenike studioznijem prepoznavanju i uočavanju stvarajući predstave, inicirajući različite razlike izražajnih mogućnosti i svojstva boje.</p> <p>Kontrolisati opažajne doživljaje boje.</p> <p>Potrditi svojstvo da boja ovisi od talasnih dužina svjetlosti.</p> <p>Likovnim rješenjima odgovoriti na karakteristiku boje kao prostorne funkcije.</p> <p>Tehnološki pristup mješanja boja.</p>	<p>- Usvajanje pozitivnih stavova i odnosa prema likovnoj umjetnosti i estetskim vrijednostima, produbljanje sposobnosti vrednovanja sadržaja i koji proističu iz čulnosti i ljepoti boje.</p> <p>Razvijanje sposobnosti posmatranja, oboječnosti, svjetlosti i snazi boje.</p> <p>Povezivanje pojmova, uočavanja, zaključivanja, sposobnost snalaženja u rješavanju novonastale situacije, razvijanje likovne kreativnosti, konkretnog i apstraktnog mišljenja, bogaćenje mašte.</p>

<p>Grci su bojili skulpture- kineska glazirana keramika, glazurom toplim i hladnim bojama.</p> <p>Rimska-bizantska umjetnost: koriste njem boje kamena, keramike i stakla.</p> <p>Zajednički skup osnovnih boja daju osjećanje potpunosti punoće, ravnoteže.</p> <p>Dopunjavanje kolorita do potpunog broja osnovnih boja u parovima – komplementarni sklad.</p> <p>Istraživanje komplementarnosti i slikarska obrada tog optičkog dejstva.</p> <p>Boja ima sopstvenu: svjetlinu, prostornost - njena snaga djelovanja na okolinu, volumen, njeno zahvatanje prostora po dubini, toplotu, hladnoću - njihov utjecaj na emocije, ritam – što ga obrazuju njen kontrast i harmonija, materijalnost - upotrebom nijansi dominacijom više tonaliteta.</p> <p>Uzajamni odnosi boja proširuje i obogaćuje dejstvo boja.</p> <p>Boja ima tonsku gradaciju, veću i manju zasićenost.</p> <p>Miješanje bojom (aditivno-supstraktivno), izvedenost boje.</p> <p>Prostorna funkcija boje-jednoboje kombinacije, oblikovanje prostora, (monohromna kombinacija), dodavanje crne i bijele i komplementarne-umnožavanje harmonijske mogućnosti.</p> <p>Dvoboje kombinacije, oblikovanje prostora, (veliki intervali), žuta plavo-ljubičasta, crvena-plavo-zelena, plava-narančasta.</p> <p>Troboje kombinacije, vježba po kružnom spektru Osvald.</p> <p>Četvoroboje kombinacije, po istom postupku.</p> <p>Uzajamno djelovanje više boja, vježbe harmonije boja.</p> <p>Svojstva kontrasta boje: J. Iten (sedam vrsta kontrasta).</p> <p>Ritam boje: potreba za dinamičnim odnosima.</p> <p>Ravnoteža boje: potreba za usklađivanjem tona-svjetline i zasićenosti.</p> <p>Boje vezane za predmete koje tumače (simbolika boje).</p> <p>Kolorit boja: odabir kolorističkih vrijednosti.</p> <p>Gama boja: dominacija jednog hromatskog područja iz skale boja.</p>	<p>I dalje raditi na povezivanju sadržaja sa drugim nastavnim predmetima, povezivanje sadržaja drugih nastavnih oblasti:</p> <p>maternji jezik /pripovijetka, prozni tekst, roman, pjesma, dramski tekst. ..../, matematika, informatika, biologija, istorija /povijesti, zemljopis, muzička /glažbena/, tjelesna i tehnička kulture, bh. kulturne baštine . . . . .</p> <p>-Upotreba: (udžbenika za VIII/IX razred(likovna kultura). Odgovarajuće reprodukcije ili pripremljene grafofolije, diaprojektor-sljaj, video DVD materijal, multimedija video).</p>	<p>Pitanje organskih i neorganskih boja. Miješanje pigmenta, odnosi koji vladaju u spektru trebaju imati svrhu prostorne funkcije boja.</p> <p>Koristiti se odnosima - kombinacija boja u cilju obogaćivanja prostora. (V. V. Gog, E. Munk, Vermer, V. Delft, K. Mone).</p>	<p>Otkrivanje značaja i mogućnosti primjene mnogih svojstva i izražajnih mogućnosti boje.</p> <p>Razvijanje kritičkog mišljenja, formiranje stavova i odnosa prema pozitivnim vrijednostima, ljubavi prema domovini, očuvanju kulturne baštine i prirodne okoline /za vičaja i svjetskih vrijednosti/.</p> <p>Njegovanje pozitivnog odnosa prema radu: inicijativi.</p>
<p>4. POVRŠINA</p> <p>Linearna tekstura: Ispitivati i likovno određivati kvalitet površina na stvarima, predmetima koristeći se linijom – linearnim konceptom.</p> <p>Postupno prevođenje posmatranih reprodukcija u cilju rješavanja plastičnosti, svjetlo sjene i vrijednosti obojenih površina, linijom.</p> <p>Bogatstvo linearnog u realizaciji vidjenih obje kata, pojava.</p> <p>Likovno osmišljavanje vizibilnih situacija unutar kojih se može graditi tekstura-koja odgovara individualnom senzibilitetu, učenika.</p> <p>Crtaanje upotrebom i korištenjem raznovrsnosti snage linije i to od oštre do tvrde, isprekidane, tačkaste.</p>	<p>Obilježja i pojave iz prirode, segmenti materijalne stvarnosti, (stijena, plima-veliki val plime, ograda, nasip, kamen-sitniji oblutci, nišani, stećci. Krošnje, razno rastinje, ruže, lišće. Kompozicije perom nastale nakon viđenja teksture kroz lupu (potka tkanine), kolaž-novina, strip, reprodukcioni materijali u različitim bojama.</p>	<p>Razumijevanje linearnog koncepta kao postupka u kojem su sada iskorištene sve mogućnosti likovnog karaktera</p> <p>linije - linearnosti u svrhu pokazivanja i označavanja teksture. Japanski drvorez, renesansni rezbari, grafičari.</p> <p>Dalje razvijati sposobnosti da se linijom maksimalno izraze u likovnom smislu.</p>	<p>Njegovanjem pojma teksture, uvidati i uvažavati pravilo da upotreba teksture treba biti u skladu sa cjelinom.</p> <p>Odnosom prema klasičnoj umjetnosti učiti i likovno propitivati, posvetiti svoju pažnju, (Rembrandt, bakrorezi, Rubens, Direr na svojstven način obogatio umjetničku teksturu linearnim rezom).</p> <p>Njegovanje senzibiliteta i snage linije.</p> <p>Prihvatiti i likovno razmišljati da je u pravilu racionalnosti osnovno.</p>

<p>Upotreba grafike-suha igla, rad sa predlošcima od žice. Crtaње – (simuliranje) teksture-ukrštanjem linija šrafurom: izražavanje glatkoće, hrapavosti, zgužvanosti-dra perije, ispletenosti, zrnatosti. Posmatranje tkanja kroz lupu, traženje smisla u preklapanju, razdvajanju, susretu linijskog tkanja i potke. -Različito simulirane teksture: unakrsnom tehnikom pera, tačkastom tehnikom pera, povlačenje suhom četkom u jednom pravcu i unakrsno, špricanjem crnim na bijelo i obrnuto, špricanjem kroz mrežu, nanošenjem sunderom i grafičkim valjkom. Sadržajna osnova određuje formu. Stvaralaštvo usmjereno sadržajnom predstavljanju - učešćem rekombinovanja - fotomontažom. Sadržaje vezati za oblike i njihove maštom razrađene karakteristike-povezivanje oblika, ljudi, životinja itd. (S. Dali, M. Ernst, I. Tangi i sl.) Fantastika u svijetu oblika: opažanje okoline bez učešća uobičajene logike: Realizacija oblika spajanjem fotomontažom suprotnosti.</p> <p>5. MASA I PROSTOR</p> <p>Suprotnost je rezultat razlika u kontrastu- kontrast oblika i veličina: kontrast u svim motivima raspoređivati po načelu odjeljivanja, razdvajanja i izdvajanja oblika. Načelo veće ga i manje ga, ravnomjernog ili neravnornog - skupljanje likovnih činjenica u formatu i u određenom prostoru gradeći kontrast prema cjelini. Izvođenje likovnim transponovanjem više varijacija u kojima vlada kontrast veličinom oblika. Upotrijebiti inverziju oblika sa dodatnim obradama: uvećanjem i smanjivanjem određenih pojedinosti: raznim tehnikama - umetanje dinamičnoga u statični oblik-složenije ornamentalne strukture. Aktivne i pasivne plohe, oblici u veličinama, ovisno o materijalu i postupku. Razmjještanje udubljenja i izbočenja (mala plastika) KOMPozICIJA Komponovanje – predstavljanje u okviru određenog prostora - rad grupe, likovna kombinatorika Kombinatorika s formatom - Gradnje jedinstva u raznolikosti, napetost i protivrječnost u likovnom smislu, prisutnost više likovnih elemenata u predstavi i u kompoziciji.</p>	<p>Kompozicija-geometrija i tekstura. Tajanstveni svijet, moj filmski prikaz scene. I dalje raditi na povezivanju sa sadržaja sa drugim nastavnim predmetima, neočekivani susreti stvari i bića: upotreba makaza, lječila, skalpela i sl. Povezivanje sadržaja drugih nastavnih oblasti: informatike, biologije, historije umjetnosti - BiH kulturne baštine . . . . . - Upotreba: (udžbenika za VIII/IX razred (likovna kultura).Odgovarajuće reprodukcije ili pripremljene grafofolije, dijaprojektor slajd, video DVD materijal, multimedija video).</p> <p>Koliba i livada, čempresi kraj rijeke, izlazak sunca. Nova arhitektura, trgovački centar, (grupni rad) oblikovanje - građenje Veliki dekor na ulazu određenog objekta. Oblikovanje glinom, sipsreksom, kartonom mekani lim-folija Slikarski tečni materijali, kolažne aplikacije, konstrukcija mosta, naselje u brdu, kostim za moju ulogu. Različiti materijali. Dizajn: Trougao i BiH Komponovanje iz kruga, komponovanje iz kvadrata - veći formati papira, kartonske podloge, ambalažni papir - troslojni karton. Upotreba udžbenika za VIII/IX razred (likovna kultura). Odgovarajuće reprodukcije ili pripremljene grafofolije, dijaprojektor-slajd, video DVD materijal, multimedija video).</p>	<p>Udruživanje iskustva povezanog sa osjećajem vida i dodira - stvaranje potpune predstave o posebno odabranim modelima-temama teksture. Osposobljavati učenike da vide likovne forme, njeno djelovanje je onda bogatije i dublje.</p> <p>Navikavati i dalje ustrajavati na recepciji i razvoju likovne kulture, likovnog i vizuelnog mišljenja, preko umjetnosti-Moderna umjetnost, P. Mondrian - razrješavanje suprotnosti: K. Maljević: rotiranje i umnožavanje većih i manjih cjelina - Obrazovati smisao koji učenika obogaćuje za razumijevanje diobe: veće gore, manje dole i obrnuto po obojenosti oblika ili površina. A. Kalder, mobilna skulptura, Brancusije va skulptura - eskimske maske</p>	<p>Izbjegavati kod isticanja i izražavanja teksture monotoniju ali isto tako važno i veliku raznorodnost upotrebljenih tekstura. Doživljaj umjetnosti i recepcija na umjetnička djela, stalno percipirati preko nje gove forme. Strukturu forme čine svi elementi likovni kao i ostala likovna sredstva, učenike navikavati da su to ujedno i forma i sadržaj. Isticati kod učenika smisao za neočekivani obrt i spoj, s čime obrazuju novi događaji priču, fotomontažu. Razvijati osjećaj snage simbola upotrebom gotovih slika-tiska. Povezivanje pojmova, uočavanja, zaključivanja, sposobnost snalaženja u rješavanju novonastale situacije, razvijanje likovne kreativnosti, konkretnog i apstraktnog mišljenja, bogaćenje mašte. Razvijanje kritičkog mišljenja, formiranje stavova i odnosa prema pozitivnim vrijednostima, ljubavi prema domovini, očuvanju kulturne baštine i prirodne okoline /za vičaja i svjetskih vrijednosti/ Njegovanje pozitivnog odnosa prema radu: inicijativi Produbljivati osjećaj da su uzrok zapažanju ritma i dinamike, upravo intervali i kontrasti. Težiti da kod učenika razvijamo takve perceptibilne navike o tome da je učinak događanja - likovnog prikazivanja u smislu zbivanja, napredovanja, uzmicanja veličina i oblika imanentno samim oblicima čime je istovremeno riješen kontrast. U skulpturi od antike do novije vrijeme uočiti odlike rasporeda i obrade masa. Razvijanje kritičkog mišljenja, formiranje stavova i odnosa prema pozitivnim vrijednostima, ljubavi prema domovini, očuvanju kulturne baštine i prirodne okoline /za vičaja i svjetskih vrijednosti/ Njegovanje pozitivnog odnosa prema radu, inicijativi.</p>
--	--	--	---

OČEKIVANI REZULTATI KROZ STRUKTURU PROGRAMA

Učenici kroz praktičan rad nastavljaju na usvajanju i proširivanju stečenih znanja o likovnim oblastima i načinu upotrebe različitih materijala i sredstava za kreativni/stvaralački proces u likovno - problemskim cjelinama, njenim poticajnim preferencijama i didaktičkim medijima.

Tačka i linija:

- Istraživati, označavati, prepoznavati i likovno oblikovati liniju u njenoj suštinskoj dominantnosti-razlikovanjem (dominacija u likovnom kontekstu-pravih i krivih, mlitavih i snažnih, konstruktivnih i konturnih).
- Razmišljanje i likovno zahvatanje kada je u pitanju umjetnička skulptura,
- Dominacija među ravnim, krivudavim, iskidanim, ravnim i lučnim, mekanim, oštrim i tvrdim, u inventivnosti tehničkih-preciznih, spontanijih-neobuzdanih.
- Moći uočiti i biti sposoban prepoznati i predstaviti, donekle vježbanjem umjetnost linije, po obrascima (Leonarda, Rafaela, Direra, Engra, Degasa, Lotreka, Pikasa, Mondriana, Vazarelija).
- Posebno isticati dominantnost kvaliteta linije u grafičkom izrazu i tehnikama.
- Harmoniju - skladnost - upoznavati i likovno misaono zahvatiti kao kategoriju bliskog ili sličnog.
- Preko umjetnosti i umjetničkih programa kroz historiju nastanka umjetničkih djela - harmoniju gledati, uočavati i razlikovati kao skladniju simetriju i likovniju proporciju (antička iskustva).
- Harmoniju uočavati i likovno memorisati vježbama, kao usaglašenost dijelova među sobom i u okviru cjeline (renesansna iskustva).
- Moći predstaviti takvu likovnu cjelinu u kojoj se nameću dominantnosti linijom.

Boja:

- Uočiti mnoge izražajne mogućnosti svojstva boje: Vizija na svijet svjetlosti i boja - Karakter koji objašnjava da su boje posljedica svjetlosti i manifestacija cjelokupnog života (vizuelnog i vozibolnog).
- Primjenjivati i razumijevati ispoljenost karaktera oblika uz učešće boje.
- Da boje inspirišu i važno su sredstvo likovnog izražavanja.
- Da se duh čovjekov zapravo razvija pored ostalog upotrebom boja od Egipćana, Grka, Asiraca, Kineza, Japanaca.
- Saznanje o tome da zajednički skup osnovni boja daju osjećanje potpunosti punoće, ravnoteže.
- Dopunjavanje kolorita do potpunog broja osnovnih boja u parovima – komplementarni sklad.
- Istraživanje komplementarnosti i slikarska obrada tog optičkog dejstva.
- Da boja ima sopstvenu svjetlinu, prostornost - njena snaga djelovanja na okolinu, volumen-njeno zahvatanje prostora po dubini, toplotu, hladnoću - njihovo utjecaj na emocije, ritam što ga obrazuju njen kontrast i harmonija, materijalnost - upotrebom nijansi dominacijom više tonaliteta.
- Da boja ima tonsku gradaciju, veću i manju zasićenost, miješanje bojom (aditivno - supstraktivno), izvedenost boje, prostorna funkcija boje.
- Postojanost jednobojne kombinacije - oblikovanje prostora (monohromna kombinacija), dodavanje crne i bijele i komplementarne – umnožavanje harmonijske mogućnosti.
- Dvobojne kombinacije, oblikovanje prostora (veliki intervali), žuta – plavo-ljubičasta, crvena – plavo-zelena, plava-narančasta.
- Trobojne kombinacije, vježba po kružnom spektru Osvald.
- Četvorobojne kombinacije po istom postupku. Uzajamno djelovanje više boja,
- Vježbama harmonije boja, izučavati svojstva kontrasta boje: J. Iten (sedam vrsta kontrasta). Boje vezane za predmete koje tumače (simbolika boje).
- Obogaćivati smisao o koloritu boja: odabir kolorističkih vrijednosti, o gami boja: dominacija jednog hromatskog područja iz skale boja.

Ploha:

- Osjećaj i razvijanje sposobnosti zapažanja razlika na objektivnom sagledavanju stvari, pojava i likovnih predstava.
- Ove razlike prepoznati i rješavati – likovnim medijima u cilju pojačavanja i vrednovanja ističući takve međusobne karakteristike.
- Poseban i odabran pristup uvidati u smislu konkretnog shvatanja da u kontrastima obavezno te osobine dolaze i prepoznaju se u razlikama.
- Naročito primjenjivati zakonitosti u kojima se realizuju takvi odnosi gdje ritam i dinamika koje svuda zapažamo najčešće nastaju zbog intervala i kontrasta.
- Shvatiti temeljne primjere o razlikama: hladnoću primamo kao suprotnost toplome. Meko kao suprotnost tvrdome, glatkoću kao suprotnost hrapavom.
- Karakterističnost pojma kontrasta izdvajati posebno između svijetlog i tamnog sa naglaskom da sva slijedeća likovna promišljanja zasnivamo na činjenici „oblike zapažamo više po njihovim razlikama i kontrastima“.
- Aktivnosti na identifikovanju općeg svojstva ritma. Ponavljanje dva ili više motiva s različitim intervalom-pauzom-razmakom ili posebnim likovnim podatkom.
- Razvijati osjećaj recepcijom na umjetnost ili traženje aspekta koji određenu cjelinu širi-pomjera, zahvaljujući njenom ponavljanju.
- Uočiti „friz“ i „rozetu“ gdje ritam upravo stvara živost a istovremeno uspostavlja red i preglednost.
- Zahvatiti sadržaje gdje simetričan raspored ostvaruje prostorno jedinstvo-simetrija ima statični karakter.
- Aprecijativno učiti o simetričnim oblicima u umjetnosti-ornamentalne forme kao i simetrični način organizacije – dinamika.

Površina:

- Likovno prepoznavati i osmisliti linearnu teksturu: Ispitivati i likovno određivati kvalitet površina na stvarima, predmetima koristeći se linijom – linearnim konceptom.
- Postupno prevođenje posmatranih reprodukcija u cilju rješavanja plastičnosti, svjetlo sjene i vrijednosti obojenih površina, linijom.
- Likovno osmišljavanje vizibilnih situacija unutar kojih se može graditi tekstura - koja odgovara individualnom senzibilitetu, učenika.
- Crtanje upotrebom i korištenjem raznovrsnosti snage linije i to od oštre do tvrde, isprekidane, tačkaste. Upotreba grafike - suha igla, rad sa predlošcima od žice.
- Crtanje (simuliranje teksture - ukrštanjem linija šrafurom).
- Posmatranje tkanja kroz lupu, traženje smisla u preklapanju, razdvajanju, susretu linijskog tkanja i potkanja.
- Različitost simulirane teksture: unakrsnom tehnikom pera, tačkastom tehnikom pera, povlačenje suhom četkom u jednom pravcu i unakrsno, špricanjem crnim na bijelo i obrnuto, špricanjem kroz mrežu, nanošenjem sunderom i grafičkim valjkom.
- Stvaralaštvo usmjereno sadržajnom predstavljanju - učešćem rekomonovanja – fotomontažom. Realizacija oblika spajanjem fotomontažom suprotnosti.

Masa i prostor:

- Konstantno uočavati da je suprotnost rezultat razlika u kontrastu - kontrast oblika i veličina.
- Kontrast u svim motivima pokušavati raspoređivati po načelu odjeljivanja, razdvajanja i izdvajanja oblika.
- Pratiti i prepoznavati načelo većeg i manjeg, ravnomjernog ili neravnomjernog.
- Skupljanje likovnih činjenica u formatu i u određenom prostoru gradeći kontrast prema cjelini.
- Izvođenje likovnim transponovanjem više varijacija u kojima vlada kontrast veličinom oblika.
- Upotrijebiti inverziju oblika sa dodatnim obradama: uvećanjem i smanjivanjem određenih pojedinosti: raznim tehnikama.

- Nalaziti mogućnosti sopstvenih rješenja, umetanjem dinamičnoga u statični oblik - složenije ornamentalne strukture.
- Razumijevati i likovno razrješavati aktivne i pasivne plohe, oblike u veličinama, ovisno o materijalu i postupku. Razmještanje udubljenja i izbočenja (mala plastika).
- O KOMPOZICIJI razmišljati kao rekapitulaciji svih znanja i osjećanja prema problemu kompoziciji - Komponovanje – predstavljanje u okviru određenog prostora.
- Razvijati rad grupe, likovna kombinatorika - kombinatorika s formatom - Prisutnost više likovnih elemenata u predstavi i u kompoziciji.

DIDAKTIČKO-METODIČKE NAPOMENE

U okviru nastavnog predmeta Likovna kultura u IX razredu, treba naglasiti da je kod učenika prisutno apstraktno mišljenje, da je pristup okolini intelektualno vizuelni. Vizuelni realizam /kao faza likovnog razvoja/, doprinosi povezivanju novih vizuelnih iskustava i spoznaja sa prethodno do tada usvojenim znanjima, stečenim kroz praktično - kreativni rad, obogaćenim novim likovnim sadržajima i novim likovnim iskustvima. Produbljivanje nivoa usvojenog, savladanog stepena doživljavanja likovne umjetnosti, i sposobnost likovnog izražavanja bliskog vizuelnom realističkom prikazu.

Učenički pristup doživljavanju i percipiranju okoline je intelektualno vizuelni, a mišljenje apstraktno, što predstavlja karakteristiku ovog uzrasta.

Proširivanje stečenih i rad na daljem usvajanju znanja, likovnog jezika i likovno- kreativni rad koji će se realizovati kroz forme prostornih organizacija kompozicije:

1. OBLIKOVANJE NA PLOHI – kao dvodimezionalna organizacija kompozicije
2. OBLIKOVANJE U PROSTORU – rješavanje trodimenzionalnih formi u prostoru.

Ovako izvršena podjela na dva pristupa u realizaciji kreativnog rada po prostornoj organizaciji kompozicije, ostvaruju se kroz LIKOVNE OBLASTI /likovna područja, koja čine strukturu programa predmeta LIKOVNA KULTURA.

Kao što je i u dosadašnjem programu bilo naznačeno, za oblikovanje na plohi u realizaciju biti će uključena područja:

- CRTANJE
- SLIKANJE
- GRAFIKA
- PODRUČJE VIZUELNIH KOMUNIKACIJA
- PRIMIJENJENA UMJETNOST I DIZAJN /u formi skica, i izvedbenih predložaka/

A oblikovanje u prostoru realizovat će se kroz područja:

- PROSTORNO OBLIKOVANJE I GRAĐENJE
- PODRUČJE VIZUELNIH KOMUNIKACIJA
- PRIMIJENJENA UMJETNOST I DIZAJN /realizacija u materijalu, krajnje konačno rješenje/

Programski sadržaji predmeta LIKOVNA KULTURA u osnovnoj školi realizuju se po principu koncentričnih krugova, kroz formu tematskih cjelina/oblasti što bi trebalo podrazumijevati ustrojen princip /unificiran/ jednoobrazan za sve razrede, od 1-9.

Tematske cjeline:

1. TAČKA I LINIJA
2. BOJA
3. PLOHA
4. POVRŠINA
5. MASA I PROSTOR

Ovako ponuđeni oblik realizacije predmeta Likovna kultura ima za cilj da osigura kontinuitet u usvajanju i proširivanju znanja, razvijanju sposobnosti i likovne kreativnosti djece, permanentno kroz cjelokupni ciklus devetogodišnjeg osnovnoškolskog odgoja i obrazovanja. Likovno problemske cjeline bi se realizovale kroz likovno - kreativni rad učenika i u jednom i u drugom polugodištu, što znači da bi svaka tematska cjelina bila dva puta uključena u realizaciju programa u toku jedne školske godine. Ovakav koncipiran pristup zaokruživanja jedne tematske oblasti /tematske cjeline/ kroz likovne zadatke /likovne probleme/ osigurao bi veću preglednost u sistematizovanju i usvajanju gradiva i njegovo sistematizirano ponovno proširivanje u drugom polugodištu. Ponavljanje tematskih cjelina u formi koncentričnih krugova pruža mogućnost preispitivanja usvojenih, sistematizovanih i stečenih znanja i prezentiranja novih sadržaja i iskustava.

Koncept realizacije programa kroz tematske cjeline /tematske oblasti/ ne isključuju niti jednu likovnu oblast /likovno područje/, niti bilo koju tehniku /materijal/ za rad.

Koncept usvajanja znanja, učenja u likovnoj kulturi je proces, u kojem učenici vizueliziraju likovni problem koji trebaju riješiti a sa kojim se ranije nisu susretali i realizuju ga putem likovno - tehničkih sredstava, ponuđenim materijalom. Kreativni proces kod učenika razvija divergentno /kreativno/ mišljenje, sposobnosti koje utiču na formiranje likovno - oblikovnih osnova, koje će im pomoći u analizi složenih vizuelno likovnih ideja i doprinijeti razrješenju problema u osmišljavanju likovnih kompozicija.

Likovna pismenost podstiče se kroz nastavu koja učenike uključuje u aktivan kreativni proces vizuelnog istraživanja, doživljaj zadovoljstva u razrješavanju problema i podstiče sposobnosti likovne analize i vrednovanja. Usvajanje likovne pismenosti ostvaruje se sa realizacijom postavljenih ciljeva i zadataka kroz predložene nastavne teme, putem kojih učenici /stvaraju predstavu/ o značaju likovne umjetnosti u vlastitom životu, kao i interakciji umjetnosti sa naukom i društvenim tokovima, novim medijima, i okruženjem u kojem žive.

Poticajne preferencije su motivi-teme /likovni sadržaji/ iz kojih proističu pojmovi koje učenici trebaju usvajati.

I dalje su teme za likovno - kreativni rad učenika one koje predstavljaju njihove doživljaje, vlastita iskustva i spoznaje. Likovne motive prema vizuelizaciji sadržaja dijelimo na:

1. Vizuelne motive
2. Nevizuelne motive
3. Motive likovne forme /likovni i kompozicioni elementi/.

Kao što je već ranije pojašnjeno, vizuelni motivi su oni sa kojima su se učenici vizuelno susretali, odnosno koje su mogli čulom /organom/ vida percipirati. Dakle, odnosi se na sve ono što je moguće vizuelno registrovati, u svom okruženju ili kreirati kompoziciju od prepoznatljivih elemenata /elemenata koji se mogu vidjeti/.

Nevizuelni motivi su oni, koji se odnose na podražaje, koje su učenici doživjeli /registrovali/ putem svih ostalih čula i oni koji se odnose na emocionalna stanja /različita raspoloženja/.

Likovno - kompozicioni motivi su oni kod kojih je tema nevažna a odnose se na rješavanje konkretnog likovnog zadatka /likovnog problema: kontrast, harmonija, gradacija, ritam, ravnoteža, dominacija itd./ putem /upotrebom/ likovnih elemenata. tačka, linija, boja, valer, oblik, tekstura...

Teme koje se najčešće realizuju su:

- iz neposrednog okruženja djeteta, porodica, škola, mjesto stanovanja, prostori, krajolici, učenicima bliska muzika, muzički spotovi, znakovi vizuelnih komunikacija, plakati /sportskih, muzičkih, kulturnih dešavanja.../, objekti, pojave u prirodi, biljke... .
- sadržaji drugih predmeta /korelacija sa drugim predmetima/: matemjg jezika /priča, roman, pripovijetka, poezija/, matematike, prirode i društva, glazbene kulture, tjelesne i zdravstvene kulture i kulture življenja.
- predstavljanje narodnih običaja /tradicije/, značajni datumi, praznici, etnografsko nasljeđe, zavičajne kulturne baštine,
- priznata umjetnička ostvarenja /umjetnička djela/ iz svjetske likovne /baštine/ umjetnosti
- likovni i kompozicioni elementi, shodno učeničkom uzrastu, razrješavanje likovnih zadataka kroz upotrebu likovnih i kompozicionih elemenata /usvajanje likovnog jezika/

–nevizuelni poticaji, emocije /osjećanja/, čulni poticaji, sreća, tuga, strah, bol, muzika, vjetar . .

OCJENJIVANJE

Ocjenjivanje u predmetu Likovna kultura je izuzetno složen segment rada nastavnika, s obzirom na to da likovni rad predstavlja cjelinu koja u sebi sadrži komplekse sposobnosti i osobina djeteta, upornosti i iskustva, stečenog znanja i usvojenih navika, pozitivnog i negativnog utjecaja sredine, kao i sklad emocionalnih i izražajnih sposobnosti transponovanih u formu likovnog izraza. Iz tog razloga i dječiji crtež moguće je analizirati sa različitih aspekata:

1. estetskog
2. psihološkog
3. pedagoškog .

Ako prihvatimo da se djeca likovno izražavaju jer imaju potrebu da iskažu svoj svijet, svoje viđenje svijeta, predmeta i pojava, svoje emocije, strahove i oduševljenja, onda su svi učenički radovi odraz unutrašnjeg stanja života /„duše“ djeteta i kao takvi moraju biti dobri, ne mogu biti loši/.

Nastavnik se u razredu susreće sa učenicima koji su nadareni /talentovani/ i onima koji nisu i sa opravdanjem se postavlja pitanje šta u takvim situacijama raditi. Stav nastavnika bi trebao biti, da učenici koji nisu nadareni ne bi trebali biti “kažnjeni” slabim ocjenama zato što ih priroda nije obdarila sposobnošću za likovno-kreativno izražavanje /zato što ne posjeduju likovni talenat/. Prema tome nastavnik mora imati izbalansiran i istančan osjećaj u procjeni učeničkih mogućnosti, njihovog zalaganja i konačnog likovnog rezultata. Postoje pedagoško opravdani razlozi da i učenici sa manje izraženim likovnim sposobnostima budu stimulisani i nagrađeni za svoja zalaganja.

Predmet Likovna kultura složen je iz dva segmenta:

1. Likovna Forma /Likovni jezik/ i
2. Likovnih sadržaja

Oblast Likovna Forma /Likovni jezik/ koji se odnosi na likovne elemente i principe komponovanja su teoretskog karaktera i mogu se savladati i usvojiti /naučiti/.

Dakle, učenici koji nisu talentovani trebaju imati priliku da u skladu sa svojim mogućnostima usvajaju likovni jezik i njime se izražavaju. Prilikom ocjenjivanja manje nadarenih učenika treba pratiti i imati u vidu individualne mogućnosti, stepen zalaganja i želje da se realizuje postavljeni zadatak, napor koji dijete ulaže u realizaciju zadatka da bi postiglo rezultat, aktivnost na časovima likovne kulture i slično. To znači da nastavnik, dobar pedagog može iznaći način da riješi taj „problem“ ako uzme u obzir trud /zalaganje/, aktivnost na času, želju za postizanjem rezultata i sl. Ponovo je potrebno napomenuti da nema loših dječijih radova.

Vizuelno estetska kultura razvija kod učenika sposobnost uživanja i razumijevanja umjetnosti, odnos prema estetskom, pravilno doživljavanje vizuelnih informacija, odnos prema svjetskoj i našoj kulturnoj baštini.

Pravilan odnos nastavnika prema učeničkim radovima je od izuzetnog značaja za likovno - kreativni rad djece. Ako nastavnik traži od djece da tačno “prepisuju” vizuelno registrovano, da doživljavaju i gledaju svijet oko sebe očima odraslih, onda takva nastava Likovne kulture ne odgovara osnovnim principima savremene nastave, ciljevima i zadacima koji se pred nju postavljaju.

RAD SA DJECOM SA POSEBNIM POTREBAMA

Ono što treba naglasiti je da sam plan i program predmeta likovna kultura dozvoljava veliku slobodu svakom nastavniku u kreiranju godišnjeg programa rada i da se bazira, u najvećoj mjeri, na usvajanju ponuđenih programskih sadržaja i odgojno obrazovnih ciljeva i zadataka /likovnih zadataka-problema, i likovnog jezika/, u okviru individualnih mogućnosti svakog pojedinog učenika. To je razlog da u okviru redovne devetogodišnje osnovne škole nije potrebno praviti posebne planove i programe za djecu sa posebnim potrebama, jer bi to značilo da se treba stepenovati složenost programa. Potrebno je u individualnom pristupu likovne zadatke odmjeriti prema mogućnostima svakog od pomenutih “kategorija” učenika, što u izvjesnom smislu podrazumijeva reduciranje obima i složenosti redovnog programa nastave Likovne kulture, sa ciljem zadovoljavanja intencija inkluzije u osnovnim školama.

Muzička/glazbena kultura

(1 čas sedmično – 34 časa godišnje)

CILJEVI I REZULTATI ODGOJNO-OBRAZOVNOG RADA		
PODRUČJA UČENJA	CILJEVI	OČEKIVANI REZULTATI/ISHODI UČENJA
ZNANJE	<p>Šticanje novih znanja, primjena i sistematizacija:</p> <ul style="list-style-type: none"> - dinamika - poznavanje svih italijanskih oznaka za dinamiku, njihova primjena u muziciranju, te uočavanje oznaka pri slušanju muzike. - tempo - poznavanje italijanskih oznaka za lagana (spora), umjerena i brza tempa, - artikulacija. - intonacija, pravilno fraziranje. - Primjena stečenih znanja pri izvođenju pjesama na osnovu notnog zapisa: - o različitim notnim trajanjima, - sistemu pisanja nota u violinskom i bas ključu, - poznaje i tačno određuje mjere 2/4, 3/4, 4/4, 6/8, 2/2, 7/8, (jedinica brojanja četvrtina, osminka i polovinka) - utvrđuje znanja o G-dur, E-mol, F-dur i D-mol ljestvici kroz analizu notnog teksta pjesama. - uvođenje pojmova (muzičke forme) i njihova primjena tokom slušanja muzike: tokata, gigue, badineri, suite, fuga, kantata, oratorij. - poznavanje i primjena pojmova: sonata, simfonija, svita, opereta, opera, uvertira, arija, duet, balet, koncert, filmska muzika, jazz. - stilske epohe: renesansa, barok, klasicizam, romantizam, impresionizam, XX vijek - upoznavanje <i>kordofonih tradicionalnih instrumenata</i>. <p>Razvijanje muzičke sposobnosti i vještine:</p> <ul style="list-style-type: none"> - svjesni su porasta kvaliteta ritmičke reprodukcije – složenijih kombinacija, te vokalne reprodukcije, obima glasa i promjena nakon mutacije. - Svjesni su proširenja i kvalitetnog porasta muzičke memorije, kao i osjećaja za harmoniju i polifoniju kroz pjevanje (više glasno pjevanje – kanoni), slušanje (preludijum, fuga, suite), - Brzo prepoznaje u notnom tekstu i tačno realizuje, odnosno izvodi dvodijelnu, trodijelnu i četvorodijelnu podjelu jedinice brojanja, a također i promjenu mjere u notnom tekstu. - pjevanje pjesama na osnovu notnog zapisa u G – duru i F - duru. - Tokom slušanja pamti naziv djela, ime kompozitora, muzičku formu i poredi djelo sa drugim slušanim djelima. - razlikuje vokalna, instrumentalna i vokalno-instrumentalna djela, izvodače i izvodačke sastave. - Cijeni i pamti stvaralaštvo bh. kompozitora i tradicionalnu narodnu muziku 	<p>Učenici trebaju znati i razumjeti:</p> <ul style="list-style-type: none"> - Prilikom analize elemenata interpretacije u toku slušanja, učenici/ice primjenjuju ranija znanja i iskustva, stiču nova saznanja i sa dosta samopouzdanja vrše analizu djela i donose estetski sud o njima. - Samostalno primjenjuju naučene pojmove (melodija, ritam, takt, mjera, dinamika, tempo, artikulaciju) korigiraju izvođenje svjesni da tako poboljšavaju kvalitet interpretacije. - Analizirajući notni tekst učenici sigurno prepoznaju navedena notna trajanja i izvode ritam uz kucanje ili taktiranje, kao i ritam pjesme na osnovu notnog zapisa. - Svjesno obrazlažu najadekvatniju primjenu raznih instrumenata u samostalnoj izradi originalnih aranžmana. - Formirane kriterije za procjenu kvaliteta koristi prilikom izvođenja i slušanja djela. - Uživaju u predstavljanju svojih znanja i sposobnosti publici. - Slobodno izlaže svoje mišljenje i ideje jer osjeća porast vlastite kompetitivnosti. - Ima razvijenu potrebu da upozna pjevanje i sviranje na osnovu notnog zapisa. - Samopouzdanje u pjevanju i sviranju je sve veće, kao i zalaganje i odgovornost za kvalitet skupnog muziciranja.
SPOSOBNOSTI I VJEŠTINE	<p>Razvijanje pozitivnih vrijednosti i stavova:</p> <ul style="list-style-type: none"> - ispoljavanje emocionalne i estetske osjetljivosti na kvalitet muzike, utjecaj i na druge osobe i okolinu svojim pozitivnim stavovima. - ispoljavanje izrazitog interesa i ljubavi prema umjetničkom stvaralaštvu i sadržajima iz muzičke baštine BiH i drugih naroda, te potrebe za komparacijom i širom prezentacijom u regiji i svijetu. - sve veća svjesnost značaja muzike u životu i potrebi učenja i povećavanja znanja o muzici. - Razvoj interesa i intenzivne želje za bavljenjem muzikom koja polako postaje trajna potreba. 	<ul style="list-style-type: none"> - Iskreno i dobronamjerno iskazuje svoje mišljenje (riječima ili aplauzom) i kritiku a poštuje i cijeni mišljenja i stavove drugih. - Ispoljava svoj odnos prema muzici i želi da je često sluša u školi, na koncertima i utiče i na svoje vršnjake da se isto tako ponašaju i sl. - Samostalno se uključuje u muzičke sekcije, a djeluje i na druge da slijede njegov primjer.
VRIJEDNOSTI, STAVOVI, PONAŠANJE		

STRUKTURA SADRŽAJA:
I PJEVANJE I SVIRANJE

DIDAKTIČKO-METODIČKE NAPOMENE

Nastava muzičke/glazbene kulture prema *Okvirnom programu za deveti razred* se ostvaruje u kontinuitetu kroz pjevanje novih dječjih pjesama, pjevanjem pjesama narodne tradicije naroda Bosne i Hercegovine kao i drugih naroda, sviranjem na ritmičkim i melodijskim instrumentima Orffovog instrumentarija, izvođenjem muzičkih igara/plesova, upoznavanjem i usvajanjem novih muzičkih pojmova, učenjem notnog pisma u okvirima učeničkih potreba razumijevanja muzičkih/glazbenih sadržaja, slušanjem muzike/glazbe, dječjim stvaralaštvom i kroz izvođenje ritma pjesama. U središtu nastavnog djelovanja i dalje ostaje rad na stvaranju estetskog suda o slušanom djelu, kultivisanju glasa, razvoju opsega/obima, preciznosti intonacije, pravilnoj dikciji i akcentiranju, fraziranju, disanju, kultivisanju glasa, reprodukciji ritma, razvijanju muzičke memorije, te osjećaja za harmoniju (više-glasno pjevanje-kanoni).

Pjevanjem i sviranjem treba u toku školske godine obraditi **10 pjesama**. Djeca i dalje uče pjesme po sluhu, prvenstveno uz pjevanje nastavnika i slušanje tonskog zapisa. Nakon doživljaja pjesme sa CD-a ili u izvođenju nastavnika, učiti pjesmu u skladu sa potrebama, u cjelini, po strofama ili po frazama, spojiti ih a zatim pjesmu pjevati u cjelini, sa svim elementima interpretacije. Pjesmu učiti uz pratnju melodijskog instrumenta (klavir, sintisajzer, gitara). Praćenjem i analizom notnog zapisa u udžbeniku, učenici će učvrstiti prethodna i sticati nova znanja. Na osnovu notnog zapisa učenici/ice u devetom razredu pjevaju i sviraju pjesme u G i F - duru. U Okvirni program su za pjevanje i slušanje uvrštene po 4 narodne pjesme iz BiH koje bi bilo dobro čuti u izvođenju *poznatih interpretatora* narodne i zabavne muzike.

U toku školske godine učenici treba da nauče **3 muzičke igre/plesa**. Učenjem muzičkih igara/plesova učenici upoznaju narodnu tradiciju drugih zemalja. Koreografije narodnih igara/plesova imaju utvrđene figure i kretnje, te je potrebno djecu upoznati sa njihovim pravilima. Potrebno je naučiti prvo pjesmu (ako je u pitanju muzička/glazbena igra/ples sa pjevanjem), pa zatim učiti pravila igre/plesa, pokrete, spojiti elemente igre i tada izvoditi igru/ples u cjelini. *Tokom obrade pjesama, na osnovu slušnog primanja, obraditi ritmičke figure koje sadrže.* Upoznati učenike sa **kordofonim tradicionalnim instrumentima BiH**: šargija, bugarija, saz, lirica, gusle, bozuk.

Slušanjem muzike učenici upoznaju kompozicije domaćih i stranih autora. Potrebno je tokom godine *obraditi najmanje 18 kompozicija* sa težištem na umjetničko-doživljajnoj komponenti i sa ciljem da pozitivni interesi i stavovi prema muzičkim vrednotama budu sve jasnije izraženi. U program su uvrštene vokalne, instrumentalne i vokalno-instrumentalne kompozicije. Slušanjem učenici/ice zvučno i vizuelno razlikuju orkestarske instrumente, pjevačke glasove, hor/zbor i orkestre. Odabrane kompozicije treba slušati u cjelini sa CD-a (globalno slušanje, emocionalno) ali po potrebi i selektivno. Pored umjetničkog doživljaja slušane kompozicije, sa učenicima treba analizirati djela postavljanjem zadatka koji se odnose na uočavanje karaktera kompozicije, tempa, dinamike, artikulacije, izvođača, muzičkog oblika (informativno), stilske epohe, itd. Nakon analize slijedi razgovor sa učenicima, zaključak o slušanom djelu te ponovno slušanje istog.

Dječije stvaralaštvo u oblasti pjevanja i sviranja ispoljavat će se kroz dječiju primjenu novih muzičkih znanja u izradi pratnje i aranžmana, te sviranju na Orffovim ritmičkim i melodijskim instrumentima. Posebnu pažnju treba posvetiti organiziranju maštovitih načina improviziranja na instrumentima, ohrabrujući djecu i poštujući njihove prijedloge. Podsticati djecu da svoja zapažanja i doživljaje muzike izraze usmeno, opisno, likovno i pokretom jer se time podstiče njihova kreativnost, kao i na izmišljanje muzičko-scenskih igara. Kroz učenje muzičkih igara/plesova ostvaruje se korelacija nastave muzičke kulture sa nastavom tjelesnog odgoja. Visok stepen korelacije se ostvaruje i sa nastavom bosanskog/hrvatskog/srpskog jezika, likovne kulture, ali i drugih predmeta.

Pored redovne nastave, važnu ulogu imaju **izborna nastava** i **nastava koja uključuje dodatnu aktivnost i vrijeme** (posjete koncertima, plesnoj školi, kultumo-umjetničkim društvima, itd.). Od izuzetnog značaja su **vannastavne aktivnosti**: hor/zbor (mlađa i starija uzrasna grupa) i orkestar

(tamburaški, harmonikaški i drugi). Za hor je potrebno 2 časa sedmično po dionici (dvoglasni hor 4 časa). Za orkestar je potrebno 2 časa sedmično za svaku grupu instrumenata. Mlađi hor/zbor čine učenici od trećeg do petog razreda (dvoglasno pjevanje) a učenici od 6. do 9. razreda formiraju hor starije uzrasne grupe (troglasno pjevanje). HORSKO I ORKESTARSKO MUZICIRANJE izvodi predmetni nastavnik muzike. Nastavu muzike od druge trijade izvodi također predmetni nastavnik muzike. Pjevanje u horu/zboru ili sviranje u orkestru kao najviši stepen muziciranja ima naj snažniji efekt u muzičkom/glazbenom razvoju djeteta te svakako zaslužuju svoje mjesto u godišnjem programu rada svake osnovne škole. Posebno zainteresovane i talentirane učenike treba uključivati u hor/zbor ili orkestar.

RAZRADA SADRŽAJA (TABELA)

SADRŽAJ	ZNANJE I RAZUMIJEVANJE	SPOSOBNOSTI	VRIJEDNOSTI, STAVOVI, PONAŠANJE	AKTIVNOST UČENIKA	AKTIVNOSTI NASTAVNIKA (ORGANIZACIJA I METODE NASTAVE I UČENJA, OCJENJIVANJE)
<p>PJEVANJE I SVIRANJE- ZBOR 1. <i>Ruža</i>, Philipp Fridrich Silcher, sa njem ačkog prijevod i prepjev: Mirjana Ivanović. dvoglasno pjevanje i <i>Ričerkar</i>, Franjo Bosanac (lutnja) 2. <i>Biļana platno beleše</i>, Makedonska pjesma, zabilježio: Vasil Hadžimanov 3. <i>Blijedi mjesec</i>, Hrvatska, 4. <i>Ne, ja ne znam</i>, G. F. Handel 5. <i>Uspavanka</i>, Finska, 6. <i>Sumrak</i>, L. V. Beethoven, 7. <i>Zamisti se svijete</i>, muzika i aranžman Ashar Kurtović, tekst Sanela Pršes, 8. <i>Yesterday</i>, tekst i muzika: John Lennon i Paul McCartney, The Beatles, 9. <i>Stade se cvijeće rosom kititi</i>, sevdalinka 10. <i>Đela Fato, dela žato</i>, muzika: narodna, stihovi: Osman Đikić, 11. <i>Oj, jesenske duge noći</i>, prema tekstu Branka Radičevića, sremska, 12. <i>Oj golube, moj golube</i>, sevdalinka, 13. <i>Bila bilko, bihačka djevojko</i>, narodna, zapisao: Bajro Redžić, 14. <i>Jesen je lišće</i>, staro gradska ili <i>Ne jurite konji u kaš</i>, ruska ciganska, KANONI 15. <i>Hajd' mo sad veselo</i>, K. G. Horing, troglasno 16. <i>Samo pjesma, samo snijeh</i>, II MUZIČKE GLAZBENE IGRE/PLES-OVI 1. <i>Kalinka</i>, Rusija, 2. <i>Makedonsko devojče</i>, Jonce Hrištovski, Makedonija, 3. <i>Brazil</i>, (samba), Ary Barosso, Brazil, III SLUŠANJE MUZIKE: 1. <i>Kraj tanana šardvana - Azra</i>, tekst: Heinrich Heine, muzika narodna i <i>Moj dilbere</i>, sevdalinke 2. <i>Bulbul pjeva okolo Mostara</i>, stihovi: Aleksa Šantić, muzika: Ismet Alajbegović Šerbo i <i>Emina</i>, stihovi:</p>	<p>- Pjevanjem jednoglasnih, dvoglasnih pjesama i troglasnih kanona učeni/ice obogaćuju fond pjesama i uporedo proširuju teoretska znanja: - menuju solmizacijom i abecedom tonove iz niza g – g2 u violinskom ključu. - poznaju notna trajanja, pauze. - pjevaju i sviraju pjesmice prema notnom zapisu u C-duru i A – molu. - pjevanje i sviranje pjesama prema notnom zapisu u G i F-duru. - dvoglasno pjevanje. - uočavaju i određuju karakter pjesme, mjeru, tempo, dinamiku, i primjenjuju ih tokom izvođenja pjesama. - učeni/ice izvode pjesme sa preciznijom intonacijom, pravilnom dikcijom, disanjem i fraziranjem. - primjenjuju tokom pjevanja artikulacione oznake. - izvođenje ritma na osnovu notnog zapisa (ritam pjesme koja se obrađuje), - izrada aranžmana za sviranje na Orffovim ritmičkim i melodijskim instrumentima. - Fond igara/ plesova se širi, a izvode ih pravilno. - prepoznaje pojedine tradicionalne noćnje. - razumije da svaka</p>	<p>- Kod učeni/ica se poboljšava vokalna reprodukcija, razvija muzička memorija i proširuje obim glasa. - Učeni/ice osjećaju i svjesno izvode 2, 3, 4-dijelnu mjeru, mjere 6/8 i 2/2, 7/8, te promjenu mjere. - izvođenjem ritma pjesmice razvija se i dalje osjet za dvodijelnu, trodijelnu i četvorodijelnu podjelu jedinice brojanja. - Osjet za tempo i dinamiku je sve razvijeniji. - aktivno učestvuje u izradi aranžmana i pokazuje visok nivo spretnosti u sviranju i improvizaciji. - Uspoređuje note i njihova trajanja . - Samostalno izvodi zadane pokrete: - Samostalno se uključuje u kolo. - usvaja pokrete sa više sigurnosti. - Brzo pamti i pjevuši melodiju kompozicije koju sluša. - Samostalno određuje karakter kompozicije. - Brzo uočava i saopštava izvodača. - Tačno određuje dinamiku, tempo i druge karakteristike djela. - Razlikuje i poznaje pojedine instrumente vizuelno i auditivno. - Sposoban je da uz slušanje muzike i praćenje notnog zapisa uoči i primijeni muzičke termine za artikulaciju, dinamiku, tempo,</p>	<p>-Vrši samoprocjenjivanje i procjenjuje pjevanje drugih. - Razvija svijest o značaju svakog pojedinca u horu ili orkestru. - Pokazuje veliko zalaganje i trud da svoje muziciranje usaglasi sa grupom i kolektivom. - Uviđa da treba vježbati ako se želi postići kvalitet, te često pjeva i svira. - Svjesno obavlja muzičke zadatke i obaveze (kao pojedinac ili dio grupe). Komentarima i praktičnim djelovanjem pokazuje pozitivne stavove i vrednote prema muzici -Shvata i razumije značaj pokreta u plesu i kolu. -Shvata da su tradicionalne igre i plesovi svake zemlje vrijednost koju treba čuvati. (multikulturalnost) -Pozna je termin koreografija. -Na razne načine iskazuje razvijanje osjećaja za lijepe: izražava utiske o slušanom djelu, komentira osobine djela, objašnjava svoj odnos (zašto mu se dopada ili ne dopada). - često traži da se djelo ponovno sluša. -Branim riječima i odnosom pokazuje da cijeni muziku, izvodače i kompozitore - Insistira da prisustvuje koncertima. -Pokazuje kulturu ponašanja kad sluša izvođenje djece u razredu i na koncertu. - Pokazuje pozitivan odnos</p>	<p>-Redovno učešće u pjevanju i sviranju: nastava, priredbe, izleti, kuća. Komunikacija i interakcija u muziciranju (improvizacija-ciji). -Stalna briga i čuvanje školskih muzičkih instrumenata. -Samostalna izrada vlastitih improvizovanih instrumenata. - Upotreba instrumenata u skladu sa zadacima pjesme i/ili dogovorenim aranžmanom. - Pjevanje u školskom horu/ zboru. - Sviranje u školskom orkestru. - Izvodi koreografiju u skladu sa zahtjevima muzičke igre /plesa. - Samostalno se učlanjenje u ritmičku i/ili folklornu sekciju. - Aktivno učestvuje u izboru programa igre/plesa za priredbe. - Zidni pano dopunjava novim zapisima i slikama instrumenata iz zemalja iz kojih je igra/ples. -Prikupljanje kasete i CD-a sa djelima koja će se slušati u školi. - U knjigama i štampi pronalaze i prikupljaju slike kompozitora i muzičkih instrumenata (simfonijski orkestar, narodni orkestar. - Izrada preglednog panoa na koji se dodaju slike tradicionalnih instrumenata -Pronalaze i</p>	<p>-Inicira i organizira pjevanje i sviranje u interakciji (učenje u školi i u porodici). - sam/a učestvuje u interpretaciji i improvizaciji, te podstiče komunikaciju. - upućuje učeni/ice na druge izvore znanja. - pomaže djeci u kolektivnom, grupnom i individualnom muziciranju. - Prati i procjenjuje njihova individualna postignuća u poređenju sa njihovim individualnim rezultatima u osmom razredu. - Osmišljava, priprema i a Vodi izvođenje igara/plesova. te demonstrira i stimulira vlastitim uključenjem i usmjerava u pravcu dječijih interesa i mogućnost. - Radi povećane stimulacije učeni/ica, planira i realizira odlazak na probu folklorne sekcije u školi, u KUD-u ili plesnoj školi (praksa) . Razvija kreativnost, dječije radne i kulturne navike. -Učestvuje pri izradi preglednih zidnih kalendara sa terminima koncerata . - Planira termine za posjete kulturnim ustanovama i bilježi ih na kalendaru. - Osmišljava i obavlja teme ljetu pripremu za posjete kulturnim ustanovama-koncerti, - Prati ponašanje na</p>

<p>Aleksa Šantić, muzika narodna.</p> <p>3. Dvije tokate, Milan Jelićanin i Grave, Mladen Pozajić,</p> <p>4. Kapija, Asim Horozić,</p> <p>5. Romanian Folk Dances, Romanian Polka Bela Bartok i <i>O fortuna, Carmina Burana</i>, Carl Orff,</p> <p>6. Gigue iz Francuske suite br. 4 BWV 815 i Badinerie iz Suite u H-molu BWV 1067, za flautu i gudački orkestar, J. S. Bach.</p> <p>7. Preludij i fuga BWV 875, br. 6. D-mol ili BWV 884, br. 15 G-dur, II sveska.</p> <p>8. Hallelujah, iz oratorija <i>Mesija</i>, i La Réjouissance: Allegro iz Music for the Royal Fiereworks, G. Handel,</p> <p>9. Koncert za violinu i orkestar u E-molu I stav, F. Mendelsohn.</p> <p>10. Arabeska br. 2 i Prélude iz Suite bergamasque, C. Debussy.</p> <p>11. Chatanooga Choo Choo, Glenn Miller i When The Saints Go Marching In, Louis Armstrong,</p> <p>12. Die Forelle (Pastrmka) i Heidenroslein, (Cvijet divlje ruže), solo-pjesme, Franz Schubert,</p> <p>13. Casta Diva, iz opere Norma, Vincenzo Bellini</p> <p>14. Hor seljaka iz opere "Prodana nevjesta" i Ples komedijasa (finale), Bedrich Smetana,</p> <p>15. Pjesma Splitu - opereta Splitski akvarel, Ivo Tijardović,</p> <p>16. Valcer, I act. No. 6. i Panorama, act. II No.</p> <p>17. iz baleta Uspavana ljepotica op. 66, P. I. Čajkovski.</p> <p>17. Grlica, momačka igra iz I čina, balet „Ohriđska legenda“, Stevan Hristić,</p> <p>18. Sonata F-moll op. 2 br. 1, I stav i Oda radosti iz IX Simfonije, L. van Beethoven.</p> <p>19. Chi la gagliarda, Baldassare Donati</p> <p>IV DJEČIJE STVARALAŠTVO</p> <p>Izmišljanje novih pjesmica na zadani tekst.</p> <p>- Literarno i/ili likovno izražavanje doživljaja muzike.</p> <p>- Prezentacija rezultata samostalnog i grupnog rada.</p>	<p>zemlja ima tradicionalne igre i plesove.</p> <p>- cijeni i upoznaje narodne tradicionalne instrumente,</p> <p>- Shvata značaj poznavanja umjetničkih djela,</p> <p>- donosi estetski sud o djelu,</p> <p>- ima bogat fond djela koja prepoznaje prilikom slušanja,</p> <p>- zna naslov djela, informativno poznaje muzičku formu, te saopštava ime kompozitora.</p> <p>- određuje karakter djela.</p> <p>- prepoznaje orkestarske instrumente po grupama (gudački, duhački, udaraljke)</p> <p>- razlikuje izvodačke ansamble: solo-pjevač ili solo-instrument, orkestar ili grupa orkestarskih instrumenata, hor/zbor.</p> <p>- razlikuje glasove: dječji, ženski (sopran-alt), muški (tenor-bas).</p> <p>- prepoznaje vokalno, instrumentalno i vokalno-instrumentalno izvodenje.</p> <p>- prepoznaje narodnu muzičku tradiciju.</p> <p>- poznaje i pamti imena BH kompozitora i njihova najpoznatija djela.</p> <p>- poznavanje italijanskih oznaka za dinamiku i tempo.</p> <p>- samostalno uočava promjene u tempu.</p> <p>- Samostalno spontano dovršava započetu pjesmu pjevanjem ili sviranjem.</p> <p>- Na muziku progovara likovno ili literarno.</p> <p>- Samostalno i spontano daje svoje ideje za rad, kreira nove aranžmane za pjesme.</p>	<p>- Sposoban je da shvati osnovne karakteristike muzičkih stilova (barok, klasika, romantizam):</p> <p>- Prilikom slušanja muzike poštuje pravila ponašanja.</p> <p>- Koristiti jednostavan muzički jezik tokom analize djela.</p> <p>- Sposoban je da uoči i da koristi pojmove: znak ponašanja-repeticija, ritam, melodija, itd.</p> <p>- Samostalno smišlja, upoređuje, dodaje, mijenja.</p> <p>- Pravi improvizaciju ritmičke pratnje pjesmi.</p>	<p>prema djelima i muzičkim umjetnicima.</p> <p>- Razgovorom o muzici u okolini, ispoljava svoje stavove i potrebe za lijepim (auditivna ekologija).</p> <p>- Shvata da muzika ima važnu ulogu za poboljšanje kvaliteta života.</p> <p>- Željom za čestim muziciranjem pokazuje pravilan odnos prema muzici.</p> <p>- Slobodnija improvizacija kolektivna, grupna, dodaje, mijenja, individualna.</p> <p>- Želi da učestvuje u raznim segmentima stvaranja predstave (izradi rekvizita).</p>	<p>prikupljaju slike tradicionalnih narodnih instrumenata i nožnji iz regije i svijeta: te izrađuju zidne panoje sa tematskim sadržajima.</p> <p>- Posjeta najznačajnijim kulturnim objektima u mjestu</p> <p>- Vođenje intervjua sa umjetnicima.</p> <p>- Posjeta koncertima u osnovnoj muzičkoj školi.</p> <p>- Predlaganje oblika muzičkog stvaralaštva.</p> <p>- Dogovaranje o improvizaciji koja omogućava neverbalnu komunikaciju i socijalizaciju. Komunikacija kroz muziku i kooperacija u radu.</p>	<p>koncertu.</p> <p>- Priprema, rukovodi i planira muzičke sadržaje u korelaciji sa ostalim umjetničkim i drugim odgojnim područjima.</p> <p>- Prati i ohrabruje oblike dječijeg kreativnog ispoljavanja i pronalazi područje u kojem je najslobodnije.</p> <p>- Upoređuje individualno postignuće i samostalnost u kreativnom izražavanju.</p>
---	--	--	--	--	---

Tjelesni i zdravstveni odgoj i zdravi stilovi života

(kurikulum tjelesnog i zdravstvenog odgoja za deveti razred osnovne škole)

Svrha kineziološke edukacije je u doprinosu integralnom razvoju i ostvarenju ličnosti, shodno njenim maksimalnim biopsihosocijalnim kapacitetima sa kojima aktivno, interaktivno i kreativno može učestvovati u unapređenju kvaliteta života i suživota.

Cilj kineziološke edukacije je naučna i profesionalna podrška optimalnom rastu i razvoju, ispoljenju i očuvanju kinezioloških dimenzija antropološkog prostora koje značajno sudjeluju u unapređenju kvaliteta života i suživota ličnosti.

Komplementarni ciljevi kineziološke edukacije mogu biti: (1) antropološki, (2) obrazovni i (3) odgojni. **Antropološki ciljevi kineziološke edukacije** su u korelaciji sa procesom kinezioloških transformacija antropoloških: (1) sposobnosti – (a) psihomotoričkih i (b) funkcionalnih. (2) osobina – (a) morfoloških. **Obrazovni ciljevi kineziološke edukacije** u korelaciji su sa procesom učenja i sticanja kinezioloških znanja, i to: (1) kognitivnih – (a) verbalnih informacija, (b) intelektualnih vještina i (c) kognitivnih strategija. (2) psihomotoričkih – (a) informacija, (b) znanja, (c) iskustva i (d) motoričkih programa. **Odgojni ciljevi kineziološke edukacije** u korelaciji su sa procesom razvoja kinezioloških (1) interesa, (2) stavova i (3) navika.

Ciljevi, dalje, mogu biti: (1) osnovni, (2) posebni i (3) specifični. Osnovni ciljevi kineziološke edukacije su ciljevi nastave Tjelesnog i zdravstvenog odgoja. Posebni ciljevi kineziološke edukacije su ciljevi izvannastavnih i izvanškolskih kinezioloških aktivnosti. Specifični ciljevi kineziološke edukacije tiču se djece sa posebnim potrebama.

Lista osnovnih zadataka kineziološke edukacije u osnovnoj školi usmjerena je na optimalno stimuliranje procesa rasta, razvoja i sazrijevanja učenika, kroz profesionalnu podršku učenicima u aktivnostima tokom kojih će oni, pojedinačno: (1) usvojiti osnovna znanja i razviti interes i naviku za njegu, zaštitu i promociju zdravlja kineziološkim sredstvima, (2) usvojiti teorijska i motorička znanja i iskustava korisna za svakodnevne i urgentne kineziološke situacije, (3) optimalno razviti opće, posebne, te specifične kineziološke osobine i sposobnosti. (4) razviti interes i naviku za cjeloživotni kineziološki angažman, (5) osposobiti se za samostalnu kontrolu i vrednovanje kinezioloških parametara koji sudjeluju u definiranju zdravlja i održavanju kineziološke kondicije, (6) steći samopouzdanje da dosljedno i kontinuirano uvažava, razvija i afirmira vlastite kineziološke mogućnosti i kompetencije u prilog kvalitetu života i suživota.

Standardi kineziološke edukacije jesu: (1) naučna zasnovanost, (2) usmjerenost na izvođenje – operacionalizaciju, (3) izazovnost i afirmativnost, (4) objektivnost – prilagođenost sadržaja prirodnim i društvenim uvjetima. (5) primjerenost sadržaja dobi, spolu i zdravlju učenika. (6) sigurnost učenika, (7) korisnost sadržaja za svakodnevni život, sportsku rekreaciju, urgentne situacije ili pogodnost za nadgradnju različitih kinezioloških aktivnosti, (8) razvoj antropoloških dimenzija učenika i (9) interes i afiniteti učenika.

Osnovni sadržaj kineziološke edukacije je pokret i kretanje i na njima razvijene teorijske i praktične situacije i strategije namijenjene operacionalizaciji ciljeva, odnosno realizaciji zadataka edukacije shodno individualnim potrebama učenika i uvjetima za edukaciju. Pošto je dominantno pod genetskim koordinatama, u kineziologiji potreba je uvijek u funkciji mogućnosti: kao prirodna potreba kretanje ima funkciju biološkog amaneta i stimulira ne samo rast i razvoj već i homeostazu i stabilnost organskih sistema i životnih funkcija.

Očekivani ishodi kineziološke edukacije su u korelaciji sa operacionalizacijom ciljeva kineziološke edukacije s obzirom na (1) uzrast, (2) spol i (3) ambijentalne prilike. Na kraju trećega odgojno-obrazovnog ciklusa, odnosno **po završetku devetog razreda svaki učenik bi trebao da:** (1) zna i ima interes i naviku da njeguje i štiti vlastito zdravlje i zdravlje okoline, (2) posjeduje osnovna kineziološka znanja i kineziološka iskustva koja će mu omogućiti kineziološki aktivan život, (3) uvažava i razvija vlastite opće i posebne kineziološke potrebe i kompetencije i racionalno ih afirmira, (4) zna i ima interes i naviku da kontrolira i vrednuje osnovne parametare vlastitog kineziološkog stanja, (5) razumije, poštuje, razvija i promovira lokalne ekološke vrijednosti u duhu globalno što humanijeg biocentrizma.

Ciljevi, sadržaji i ishodi

Cilj	Lista sadržaja	Požljivi ishodi	U-e	U-i	
2.	1.	Prijateljski pristup mladima, gdje potražiti pomoć ako imate psihološke, emocionalne, mentalne ili druge zdravstvene probleme?	Poznaje zdravste stilove života, štetne posljedice rizičnog ponašanja, zna kak o smanjiti štetu za zdravlje, zna kome se treba obratiti za pomoć	x	x
3. Obrazovni	2. Osnovna teorijska znanja	Poznavanje pojmova i termina iz doma na kineziologije	Korektno opisuje osnovne edukativne, sportske i rekreativne kineziološke sadržaje i aktivnosti	x	x
		Poznavanje prostornih, vremenskih, tehničkih, taktičkih i administrativnih pojmova i termina značajnih za kineziološku aktivnost	Korektno opisuje osnovne prostorne, vremenske, tehničke, taktičke i administrativne sadržaje i uvjete značajne za izvođenje sportskih i rekreativnih kinezioloških aktivnosti	x	x
		Poznavanje najosnovnijih zakonitosti procesa kinezioloških transformacija antropoloških svojstava	Posjeduje najosnovnija znanja o modelu planiranja, programiranja, izvođenja, kontrole i vrednovanju procesa kinezioloških transformacija	x	x
		Kontrola kineziološkog statusa – morfološkog i funkcionalnog	Posjeduje osnovna znanja o testiranju i procjeni morfoloških i funkcionalnih dimenzija značajnih za antropološki status	x	x
		Kontrola psihomotoričkog kineziološkog statusa	Posjeduje osnovna znanja o testiranju i procjeni stanja: gibljivosti, ravnoteže, preciznosti, brzine, koordinacije, izdržljivosti, eksplozivne snage, repetitivne snage	x	x
		Kriva rasta i razvoja - adolescencija	Posjeduje osnovna znanja o kineziološkim aspektima adolescencije - završne faze procesa sazrijevanja ličnosti	x	x
		Djelovanje kinezioloških aktivnosti na antropološki status	Posjeduje najosnovnija znanja o pozitivnim utjecajima tjelesnog i zdravstvenog odgoja, sporta i sportske rekreacije na ljudski organizam	x	x
		Kultura ishrane	Posjeduje osnovna znanja o međuovisnosti kvaliteta i kvantiteta hrane i tečnosti, "životnih namirnica", i uspjeha u kineziološkim aktivnostima - sa energetske, prevashodno, zdravstvenog aspekta	x	x
		Kultura odjevanja	Posjeduje osnovna znanja o pozitivnim i negativnim utjecajima izbora odjeće i obuće na kineziološko stanje i na zdravlje uopće	x	x
	Izbor izvora informacija i znanja iz doma na kineziologije	Posjeduje osnovna znanja o kriterijima korišćenju naučnih, stručnih i javnih informacija i saznanja iz doma na tjelesne i zdravstvene kulture, sporta, kineziološke rekreacije i kinezioterapije	x	x	
	3. Osnovna motorička znanja	1. Hodanja i trčanja: - Obnoviti tehnike hodanja i brzog hodanja - Obnoviti tehnike trčanja na 100 m, 400 m i 800 m - Takmičenje u hodanju, brzom hodanju i trčanju	Posjeduje osnovna teorijska i praktična znanja o hodanju i brzom hodanju, te trčanju na 100 m, 400 m i 800 m, korektno ih primjenjuje u rekreaciji i sportu	x	x
		2. Skakanja: - Obnoviti tehnike skoka udalj i skoka uvis - Takmičenja u skoku udalj i skoku uvis	Posjeduje osnovna teorijska i praktična znanja o skoku udalj i skoku uvis, korektno ih primjenjuje u rekreaciji i sportu	x	x
		3. Vježbe na tlu: - Pravolinijska i krivolinijska valjanja, puzanja i kolutanja u ograničenom prostoru	Zna značaj ovih oblika kretanja i spretno ih izvodi	x	x
4. Osnove planinarenja i boravka u planini u različitim prostornim i atmosferskim uvjetima		Posjeduje osnovna znanja o planinarenju i boravku u planini u različitim prostornim i atmosferskim uvjetima	x	x	
5. Ritmičke i plesne strukture: - Narodne igre i plesovi iz Bosne i Hercegovine - Takmičenja u narodnim igrama i plesovima		Posjeduje osnovna teorijska i praktična znanja o narodnim igrama i plesovima iz Bosne i Hercegovine	x	x	
6. Igre: - Takmičenja u rukometu, košarci, odbojci, nogometu		Posjeduje osnovna teorijska i praktična znanja o rukometu, košarci, odbojci i nogometu i korektno ih koristi u rekreaciji i sportu	x	x	
2. Antropološki	1. Motoričke sposobnosti - Snaga: - Brzina: - Izdržljivost - Koordinacija: - Ravnoteža: - Gibljivost: - Preciznost:	Odgovarajući praktični sadržaji iz: 1.2.1., 1.2.2., 1.2.3., 1.2.4., 1.2.5. i 1.2.6. kao drugi kineziološki sadržaji, shodno potrebama učenika i mogućnostima škole i okoline	S potrebnom snagom i brzinom izvodi složene pokrete i kretanja	x	x
		Normalno podnosi kineziološka opterećenja			
		Posjeduje neophodnu nervno-mišićnu koordinaciju i kontrolu složenih pokreta i kretanja		x	x
		Posebnu pažnju poklanja usavršavanju snage i brzine, te koordinacije i gibljivosti		x	x
		Postiže optimum motoričkih sposobnosti snage, brzine, izdržljivosti, koordinacije, gibljivosti, ravnoteže i preciznosti		x	x
2. Funkcionalne sposobnosti:	Samostalno primjenjuje programe za održavanje aerobne izdržljivosti		x	x	
	Normalno reagira u aktivnostima u kojima je dominantna anaerobna komponenta		x	x	

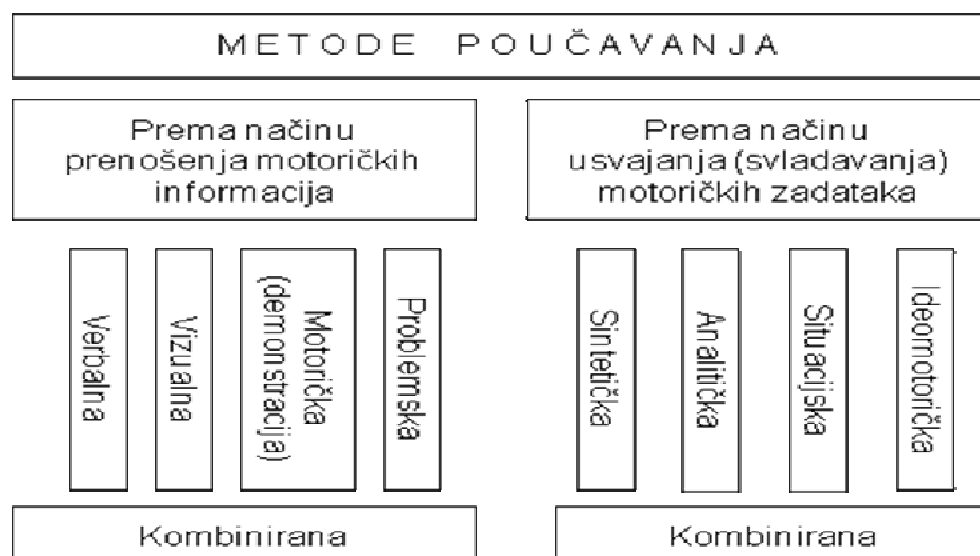
	3. Morfološke osobine:	Održava poželjan odnos visine i težine tijela, održava funkcionalnost lokomotornog sistema na poželjnom nivou	x	x
3. O odgojni	1. Kultura tijela	Posjeduje zdrave prehrambene navike i zdrav stil života i racionalno se odnosi prema modnim izazovima zasnovanim na upotrebi tjelesnih osobina i sposobnosti	x	x
	2. Emocionalna samoregulacija	Prepoznaje se po zadovoljstvu, opuštenosti, otvorenosti i spremnosti za saradnju, zajednička razmišljanja, diskusije i usaglašavanje postupaka	x	x
	3. Odnos prema ekološkim problemima	Posjeduje ekološke navike i aktivno i kreativno sudjeluje u rješavanju ekoloških problema.	x	x
	4. Kultura ponašanja	Redovno prisustvuje nastavi i vannastavnim aktivnostima. za interesiran, motiviran, spreman na tjelesne i mentalne napore, zna, hoće i može učestvovati u njima natječući se sa samim sobom, s drugima i zajedno s drugima, ima pravilan odnos prema slobodi i odgovornosti, samopoštovanju i poštovanju drugih bez obzira na njihove individualne i kolektivne osobnosti, te korektan stav prema autoritetima	x	x

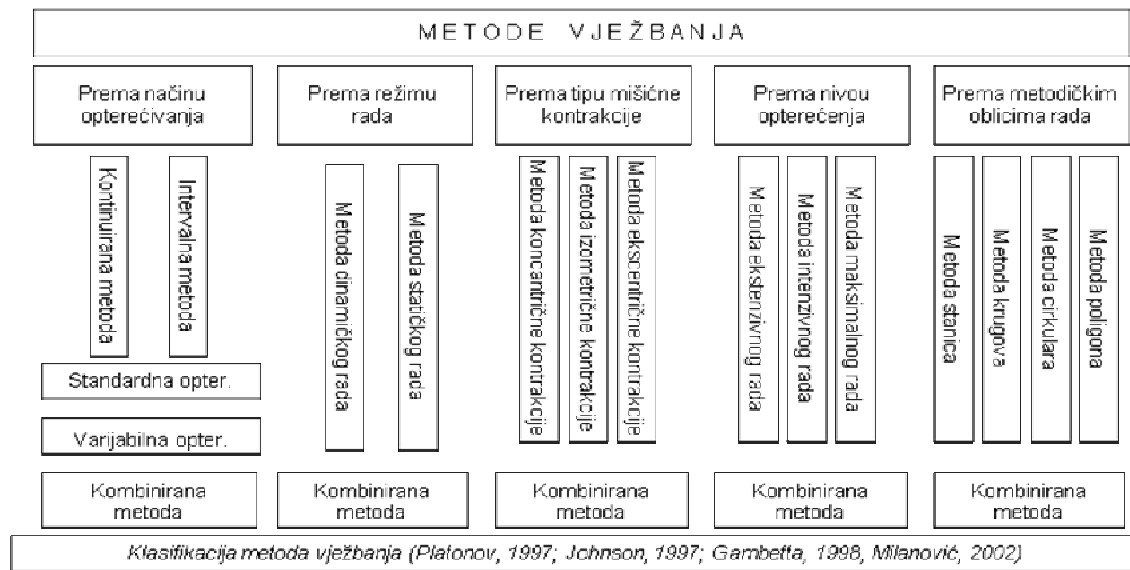
Testiranje, procjena i vrednovanje kineziološkog stanja učenika na početku i na kraju školske godine*	Morfološke osobine, funkcionalne sposobnosti, motoričke sposobnosti i zdravstveni status se testiraju, procjenjuju i vrednuju s namjerom da se na njih može sistematski i pozitivno uticati, a kontroliraju se po potrebi	x	x
---	---	---	---

***Morfološke osobine** - visina, težina, opseg podlaktice, kožni nabor nadlaktice, **funkcionalne sposobnosti**- trčanje 6 minuta, **motoričke sposobnosti** - taping rukom, skok u dalj s mjesta, pretklon raznožno, poligon natraške, izdržaj u visu zgibom, podizanje trupa.

Ocjena i vrednovanje obrazovne i odgojne komponente tjelesnog i zdravstvenog odgoja	Obrazovna i odgojna komponenta tjelesnog i zdravstvenog odgoja se ocjenjuju	x	x
---	---	---	---

U trećem ciklusu, pored obaveznog, realizira se i program koji škola mora ponuditi i to: (1) sportsko - rekreativni sadržaji, (2) sport za sportiste, (3) umjetnički sadržaji (ples, sportski ples, folklor).

Na času tjelesnog i zdravstvenog odgoja u školi treba, ako je ikako moguće, pružiti učenicima priliku da snažno ispolje sputanu radost, koja oplemenjuje duh i razigrava organe. Nastava tjelesnog i zdravstvenog odgoja mora biti čas radosti (Boigey, 1939).

SADRŽAJ

RIJEČ IZDAVAČA.....	2
POPIS ČLANOVA UPRAVNOG TIJELA I KOMISIJA ZA IZRADU MODELA OKVIRNOG NASTAVNOG PLANA I PROGRAMA ZA DEVETOGODIŠNJE OSNOVNO OBRAZOVANJE U FEDERACIJI BOSNE I HERCEGOVINE.....	4
U V O D	18
PRISTUP KONCEPCIJI DEVETOGODIŠNJEG OSNOVNOG OBRAZOVANJA.....	19
MODEL OKVIRNOG NASTAVNOG PLANA ZA DEVETOGODIŠNJU OSNOVNU ŠKOLU	22
OKVIRNI NASTAVNI PLAN I PROGRAM ZA PRVI RAZRED DEVETOGODIŠNJE OSNOVNE ŠKOLE	23
Bosanski, hrvatski, srpski jezik i književnost	25
Matematika	31
Moja okolina.....	35
Muzička/glazbena kultura	42
Tjelesni i zdravstveni odgoj.....	56
OKVIRNI NASTAVNI PLAN I PROGRAM ZA DRUGI RAZRED DEVETOGODIŠNJE OSNOVNE ŠKOLE	63
Bosanski, hrvatski, srpski jezik i književnost.....	64
Matematika	77
Moja okolina.....	81
Muzička/glazbena kultura	87
Likovna kultura	91
Tjelesni i zdravstveni odgoj.....	95
OKVIRNI NASTAVNI PLAN I PROGRAM ZA TREĆI RAZRED DEVETOGODIŠNJE OSNOVNE ŠKOLE	99
Bosanski, hrvatski, srpski jezik i književnost.....	101
Matematika	112
Moja okolina.....	117
Muzička/glazbena kultura	126
Likovna kultura	132
Tjelesni i zdravstveni odgoj.....	139
Engleski jezik	143
Njemački jezik	146
Francuski jezik.....	150
Arapski jezik	154
OKVIRNI NASTAVNI PLAN I PROGRAM ZA ČETVRTI RAZRED DEVETOGODIŠNJE OSNOVNE ŠKOLE	162
Bosanski, hrvatski, srpski jezik i književnost	164
Engleski jezik	172
Njemački jezik	175

Francuski jezik.....	178
Arapski jezik.....	181
Moja okolina.....	184
Matematika.....	192
Muzička/glazbena kultura.....	198
Likovna kultura.....	204
Tjelesni i zdravstveni odgoj.....	209
OKVIRNI NASTAVNI PLAN I PROGRAM ZA PETI RAZRED DEVETOGODIŠNJE OSNOVNE ŠKOLE.....	214
Bosanski, hrvatski, srpski jezik i književnost.....	216
Engleski jezik.....	221
Francuski jezik.....	224
Njemački jezik.....	227
Arapski jezik.....	230
Matematika.....	234
Priroda.....	242
Društvo.....	247
Osnove tehnike.....	252
Kultura življenja.....	257
Likovna kultura.....	259
Muzička/glazbena kultura.....	265
Tjelesni i zdravstveni odgoj.....	270
OKVIRNI NASTAVNI PLAN I PROGRAM ZA ŠESTI RAZRED DEVETOGODIŠNJE OSNOVNE ŠKOLE.....	274
Bosanski, hrvatski, srpski jezik i književnost.....	277
Engleski jezik – prvi strani jezik, četvrta godina učenja.....	282
Engleski jezik – drugi strani jezik, prva godina učenja.....	285
Francuski jezik – prvi strani jezik, četvrta godina učenja.....	287
Francuski jezik – drugi strani jezik, prva godina učenja.....	290
Njemački jezik – prvi strani jezik, četvrta godina učenja.....	293
Njemački jezik – drugi strani jezik, prva godina učenja.....	296
Arapski jezik – prvi strani jezik, četvrta godina učenja.....	299
Arapski jezik – drugi strani jezik, prva godina učenja.....	302
Matematika.....	305
Biologija.....	311
Geografija/zemljopis.....	313
Historija/povijest.....	317
Tehnička kultura.....	321
Informatika.....	326
Likovna kultura.....	333
Muzička/glazbena kultura.....	340
Tjelesni i zdravstveni odgoj.....	347
OKVIRNI NASTAVNI PLAN I PROGRAM ZA SEDMI RAZRED DEVETOGODIŠNJE OSNOVNE ŠKOLE.....	354
Bosanski, hrvatski, srpski jezik i književnost.....	356
Engleski jezik – prvi strani jezik, peta godina učenja.....	361
Engleski jezik – drugi strani jezik, druga godina učenja.....	365
Njemački jezik – prvi strani jezik, peta godina učenja.....	368

Njemački jezik – drugi strani jezik, druga godina učenja	370
Francuski jezik – prvi strani jezik, peta godina učenja	372
Francuski jezik – drugi strani jezik, druga godina učenja	374
Arapski jezik – prvi strani jezik, peta godina učenja.....	376
Arapski jezik – drugi strani jezik, druga godina učenja.....	378
Matematika.....	383
Fizika.....	393
Biologija	398
Geografija/zemljopis	403
Historija/povijest.....	413
Historija/povijest.....	415
Tehnička kultura.....	417
Informatika.....	422
Likovna kultura	432
Muzička/glazbena kultura	440
Tjelesni i zdravstveni odgoj	444

**OKVIRNI NASTAVNI PLAN I PROGRAM ZA OSMI RAZRED
DEVETOGODIŠNJE OSNOVNE ŠKOLE 448**

Bosanski, hrvatski, srpski jezik i književnost	450
Engleski jezik – prvi strani jezik, šesta godina učenja	454
Engleski jezik – drugi strani jezik, treća godina učenja	457
Njemački jezik – prvi strani jezik, šesta godina učenja.....	459
Njemački jezik – drugi strani jezik, treća godina učenja.....	461
Francuski jezik – prvi strani jezik, šesta godina učenja	463
Francuski jezik – drugi strani jezik, treća godina učenja	465
Arapski jezik – prvi strani jezik, šesta godina učenja	467
Arapski jezik – drugi strani jezik, treća godina učenja	469
Matematika.....	471
Fizika	483
Hemija/kemija	486
Biologija	490
Geografija/zemljopis	494
Historija/povijest.....	500
Tehnička kultura.....	503
Likovna kultura	505
Muzička/glazbena kultura	515
Tjelesni i zdravstveni odgoj	522

**OKVIRNI NASTAVNI PLAN I PROGRAM ZA DEVETI RAZRED
DEVETOGODIŠNJE OSNOVNE ŠKOLE 525**

Bosanski, hrvatski, srpski jezik i književnost	527
Engleski jezik – prvi strani jezik, sedma godina učenja.....	531
Engleski jezik – drugi strani jezik, četvrta godina učenja.....	534
Njemački jezik – prvi strani jezik, sedma godina učenja	537
Njemački jezik – drugi strani jezik, četvrta godina učenja	539
Francuski jezik – prvi strani jezik, sedma godina učenja.....	541
Francuski jezik – drugi strani jezik, četvrta godina učenja	543
Arapski jezik – prvi strani jezik, sedma godina učenja.....	545
Arapski jezik – drugi strani jezik, četvrta godina učenja	547
Matematika.....	549

Fizika	557
Hemija/kemija	562
Biologija	564
Geografija/zemljopis	574
Historija/povijest	578
Tehnički odgoj.....	580
Likovna kultura	582
Muzička/glazbena kultura	591
Tjelesni i zdravstveni odgoj.....	596